LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

1 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2410 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Տիրաբար քալեցնելով իր կամքը, իր Թաթին տակ պահելով ե՛ւ գործադիր իշխանութիւնը ե՛ւ խորհրդարանը, Հիթլերականութիւնը վերջին մահացու հարուածը տուաւ Վայմարի սահմանադրութեան։

Մասնաւոր նորութիւն մը չի պարունակեր վերջին օրէնքը, որ քուէարկուեցաւ յունուար 30ին, ազգային – ընկերվարական իշխանութեան առաջին տարեդարձին առթիւ։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս ծրագրուած եւ կազմակերպուած էր կուսակցութիւնը,— միաձոյլ եւ ձեռամբարձ։

Այն բոլոր փոփոխութիւնները որ կը բխին այդ օրէնքէն, շատոնց իրականութիւն դարձած են։

Հիթլեր շատոնց վերջ տուած էր Գերմանիոյ դաշնակցային կազմին, բաղկացուցիչ պետութիւնները կապելով ուղղակի Պեռլինի հետ, եւ անոնց գլուխը դնելով նահանգապետներ, ուղղակի պատասխանատու՝ Գերմանիոյ Ներքին գործերու Նախարարութեան։

Եւ շատոնց Թանգարան նետուած էր Վայմարի սահմանադրութիւնը, որուն հիման վրայ կը կառավարուէր Գերմանիան, Մեծ պատերազմի պարտութենէն յետոյ։

Խորհրդարանին յունուար 30ի նիստը պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր։ Այնտեղ հաւաքուած 640 երեսփոխանները ուրիշ պաշտօն չունէին, եթէ ոչ յոտնկայս վաւերացնել ինչ որ եղած է կամ ծրագրուած։

Հիթլեր ամէն լիազօրութիւն ստացաւ անցեալ տարուան չընդալից Հանրաքուէն սարքելէ յետոյ, որ միեւնոյն ատեն կրաւորական օրկանի մը կը վերածէր խորհրդարանը։

Քանի որ ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց իմ քաղաքականութեանս, ինչո՞ւ կաշկանդուիլ խորհրդարանական տաղտուկներով։

Այս է օրուան իշխանութեան տեսակէտը — աւելի ճիշդ՝ կամքը։ Եւ խորհրդարանը պարբերաբար ժողովի կը հրաւիրուի ոչ թէ կարծիք յայտնելու, օրէնքներ մշակելու կամ ուղղութիւն տալու համար, այլ պարզապէս պատրաստ բանաձեւեր վաւերացնելու յոտնկայս։

Հիթլեր այս քաղաքականութիւնը կը վարէ այնպիսի լիազօրութեամբ մը զոր ոչ իսկ Պիզմարքը վայելեց։

Ամէնէն առաջ, Երկաթեայ Վարչապետին իտէալն էր ստեղծել միաձոյլ եւ ամբողջական Գերմանիա մը, զինուորական ջախջախիչ յաղթանակի մը որոտման մէջ։

Բայց, ամուր էին դաշնակից պետութիւնները,— Պաւարիա, Սաքսոնիա, Վիւրթէնպէրկ եւ միւսները։ Անոնք մերժեցին բարեւի կենալ ամենակալ Փրուսիոյ միապետութեան առջեւ, եւ մաս կազմելով հանդերձ գերմանական կայսրութեան (Րայխ), պահեցին իրենց ինքնավարութիւնը,— կառավարութիւն, խորհրդարան եւ պետական կազմի մը բոլոր օրկանները։

Աւելի քան վաթսուն տարի յետոյ, ահա իրականութիւն կը դառնայ ցնորքը,— միաձոյլ եւ ամբողջական Գերմանիա, բոլորովին ենթակայ՝ միակ ազգային կառավարութեան մը, որ կը վայելէ աննախընթաց լիազօրութիւններ։

Այլ եւս գոյութիւն չունին առանձին պետութիւններ, այլ կան միայն նահանգներ, իրենց մարզպաններով կամ կուսակալներով, որոնց անուանումը կամ պաշտօնանկութիւնը կախում ունի միայն կեդրոնի կառավարութենէն։ Ուրիշ խօսքով, պարզ պաշտօնեաներ են անոնք, ընտրուած ոչ թէ տեղական ժողովուրդին կամքով, այլ կեդրոնին հայեցողութեամբ եւ անոր կամքը գործադրելու յանձնառութեամբ։

Կատարելով այս արմատական փոփոխութիւնները, վեր ի վայր շրջելով սահմանադրութիւնը, միեւնոյն ատեն ընդդիմանալով կայսերական դերդաստանի վերահաստատման, «Նացի»ները կ'ուզեն ոչ միայն ներքնապէս յեղաշրջել, վերանորոգել Գերմանիան, այլ եւ միաձոյլ ճակատ մը ներկայացնել արտաքին աշխարհին առջեւ։

Իրականին մէջ, անոնք արտաքին պարտութեան վրէժն է որ կ'ուզեն լուծել, նոր ի նորոյ կազմակերպելով Գերմանիան։

Արդարեւ, ներքին վերանորոգման ամէն ձեռնարկ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունի արտաքին քաղաքականութեան հետ։

Ատոր համար է որ Հիթլեր, ինչպէս նախընթաց առիթներու մէջ, այս անգամ ալ հեղհեղէ աւելի բարձր կը խօսի Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին։

Առանց սպառնալու, ան բացորոշ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ հարեւան Ֆրանսայի, որպէսզի սորվէ ... ին ուղղակի բանակցութեան մտնելու եւ գոհացում տալու։

Միւս կողմէ, Հիթլեր հրաժարած չէ աւելի մեծ Գերմանիա մը ստեղծելու ծրագրէն։

Ուրիշ խօսքով, անոր համար ցնորք չէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը։

Չափազանց Թափանցիկ չէ՞ հետեւեալ նախադասութիւնը,— «Ինչ որ կը խօսի 60 միլիոն Գերմանացիներու սրտին, չի կրնար չխօսիլ վեց միլիոն Աւստրիացիներու սրտին»։

Յունուար 30ի տարեդարձին առթիւ, ծանրակշիռ դէպքեր կը սպասուէին Աւստրիոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Նացիներու։ Նոյն իսկ վախ կար պետական հարուածէ մը, եւ Վիեննա արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, միեւնոյն ատեն Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը խնդրելով։

Պետական հարուածը տեղի չունեցաւ (թէեւ ծանր դէպքեր պատահեցան)։

Եւ սակայն, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Հիթլեր միաձոյլ եւ կեդրոնացեալ Գերմանիան ամբողջացած չի նկատեր առանց Աւստրիոյ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԼԻՎԷՆԿՐԱՏԻ ՑՈՅՑԸ

oooo

Պուլկար բարեկամս կը հարցնէ ինծի.

— Կարդացի՞ր Թրակիացիներու ցոյցը, 7000 հոգի է այս, խօսք չէ: Կոմիտէն կազմակերպուած է իբր քաղաքական կուռ միութիւն մը եւ մի մտածեր որ Պուլկարիա ամբողջութեամբ դժգոհ է քաղաքական թէ տնտեսական իր վիճակէն:

— Հասկնալի է, սիրելի կապուտիկ, հանդարտեցուցի:

— Ու սակայն կը տեսնէ՞ք թէ ինչ վերագրումներ եւ վայրագ լուրեր կը տարածեն թուրք թերթերը մեր խաղաղ ցոյցերուն դէմ...

— Մարդիկը գոց գիտեն այդ տեսակ բաները ռաչ – ռաչ բաղել, գիրքի վրայ յարձակիլ, գաղտնի տեսլումներ ընել, առեւանգել — օ՛հ պապամ, մասնագիտութի՛ւն ...

— Ինչ՛ո՞ւ ըրին: Անձնական փորձառութեամբ կը խօսիք ... հէ՞:

— Բայց մարդիկը խորամանկութիւն կամ դարերու քաղաքագիտութեան փորձառութիւն ալ ունին, իւղի պէս երեսը կ'ելլեն: Մենք գիտենք թէ ո՛րքան վախկոտ է Թուրքը. Պալքանեան պատերազմին Պուլկար զինուորը մինչեւ Չաթալճա վազելով չէր հասներ թուրք զինուորին ետեւէն ... ո՛ւր մնաց կռիւը: Բայց արար-աշխարհ սեւով ճերմակի վրայ գիտէ թէ թուրք զինուորը քաջ է ... ինչո՞ւ. որովհետեւ «Օսմանլը բաւշանը արաբա իլէ ավլար» (Թուրքը նապաստակը կառքով կ'որսայ) :Քաղաքագիտութիւն ունին, քաղաքագիտութիւն ...

— Նոյնիսկ մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ անիրաւութիւնն ու դաշնագիրներու լուծը, կարմրեցաւ բարեկամս:

— Ցոյցերը, շարունակեցի, նոյնիսկ զէնքն ու պատերազմը քաղաքականութեան խաղալիքն են. խոստումներն ու բարեկամութիւնները՝ շղար, սուտ եւ կեղծիք: Գիտէք մեր բախտակցութիւնը ինչպէս եւ մեր մեծ յուսախաբութիւնը: Այժմ կ'ապրինք դաշնագրերու դարաշրջան մը. եթէ Սլիվէնկրատի ցոյցն ալ այդ տեսակ խաղ մըն է, լա՛ւ, բայց պէտք է համբերել, պէտք է ամփոփուիլ, քար դրած սրտին վրայ եւ երգել՝

— Շումնի Մարիցա՜...

— «Մեր հայրենիք», պատասխանեց բարեկամս:

ՍԼԱՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

ooooo

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Ե. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 30 յունուար:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է E. շարքէն 081749 թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք U	no 012.817
Շարք H	no 062.276
Շարք N	no 052.035
Շարք L	no 061.283
Շարք H	no 062.332
Շարք J	no 065.397
Շարք H	no 036.419
Շարք J	no 006.598
Շարք X	no 069.149
Շարք N	no 072.872
Շարք V	no 004.340
Շարք V	no 038.976
Շարք X	no 032.995
Շարք C	no 022.378
Շարք G	no 031.116

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) **10.112** թիւը շահած է **500.000** ֆրանք:

0.569 վերջացող թիւերը շահած են **100.000** ֆրանք (**200** հատ), **3.456** վերջացող թիւերը **50.000** ֆրանք (**200**), **130** վերջացող թիւերը **10.000** ֆրանք (**2000**), **7** վերջացող թիւերը շահած են **200** ֆրանք:

Գ. Շողակաթի (Քէօսէեանի) յուղարկաւորութիւնը

ՓՐԱԿԱ, 28 յունուար (*Յառաջ*).— Տարաբախտ Գեղամին յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ յունուար 27ին, շաբաթ կէս օրէ վերջ: Մարմինը նախապէս փոխադրուած էր գերեզմանատան մատուռը: Կրօնական արարողութիւնը կատարուեցաւ մատուռին մէջ, չեխերէն լեզուով (ռուս օրթոտոքս քահանայի մը կողմէ) որովհետեւ շատ դժուար էր հայ հոգեւորական մը բերել սահմանակից երկիրներէն, հակառակ մեր եւ Գեղամի փափաքին: Արարողութեան աւարտումէն յետոյ, Գեղամին դագաղը իր ընկերներու կողմէն ուսամբարձ փոխադրուեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն: Դագաղին կը հետեւէին իր ընկերներէն զատ տեղացիներու բազմութիւն մը, աւելի քան հարիւր հոգի: Պ. Արթին Ասլանեան դրկած էր իր ազգականը՝ Պ. Ֆրուանդը եւ շքեղ ծաղկեպսակ մը. Պ. Զարբգեան փոխան ծաղկեպսակի խոստացած է գումար մը նուիրել Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին: Առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի շրջանաւարտներու միութիւնը դրկած էր իր ներկայացուցիչը որ դամբանական մը խօսեցաւ, հանգիստ մաղթելով իր ոսկորներուն: Խօսեցաւ կրօնական արարողութիւնը կատարող քահանան եւս, ցաւ յայտնելով որ, Գեղամը կը մեռնի իր հայրենիքէն հեռու, օտար երկրի մէջ՝ դեռ իր նպատակին չհասած:

Հայերու կողմէն խօսեցաւ ընկ. Յարութիւն Ղարիպեանը: Իր հայ ընկերներուն կողմէ Գեղամի գերեզմանին վրայ դրուեցաւ խոշոր ծաղկեպսակ մը, եռագոյնով, որուն վրայ գրուած էր.— «Սիրելի Գեղամին, Փրակայի իր ընկերներու կողմէն»: (Գեղամը պաշտելու չափ կը սիրէր եռագոյնը): Վերջապէս 40է աւելի ծաղկեպսակներ բերուած էին իր օտար ծանօթներուն կողմէ որոնց վրայ գրուած էր «Վերջին բարեւ»: Իսկ օրիորդ մը դրկած էր շատ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը, հետեւեալ բառերով.— «**Posledni dar lasky**» (Սիրոյ վերջին նուէրը): Պէտք է շեշտել թէ, օտարները մեզմէ աւելի լաւ կը գնահատէին «Յառաջ»ի տաղանդաւոր աշխատակիցը, որ շիջեցաւ 33 տարեկան հասակին մէջ:

Խորհրդային օդապարիկ մը՝ 20,600 մեդր բարձրութեան վրայ

Յունուար 30ին, խորհրդային օդապարիկ մը երկինք բարձրացաւ Մոսկուայի շրջակաները, եւ հասաւ մինչեւ 20,600 բարձրութեան, մնալով երկու ժամ: Այս կերպով կոտրած կ'ըլլայ նախորդ մրցանիշները: Մէջը կը գտնուէին երեք օդանաւորդներ: Մինչեւ երէկ չէր ճշդուած թէ ո՛ւր իջած է:

Տիկին Սթավիսքիի դատ կը բանայ

Այրի Տիկին Սթավիսքի որոշեց դատ բանալ ապահովագրական ընկերութեան մը դէմ, պահանջելով իրեն եւ զաւակներուն համար կնքուած ապահովագրութեան գումարը, 1,500,000 Ֆրանք: Տիկինը կ'ըսէ թէ իր ամուսինը անձնասպան եղած է անպատասխանատու վիճակի մէջ, եւ ոչ թէ գիտակցօրէն եւ իր յօժար կամքով: Ապահովագրութեան մէկ միլիոնը կնոջ անունով է, իսկ 500.000ը զաւակներուն: Բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, տիկինը ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ դատ բանալ ընկերութեան դէմ: Փաստաբանները պիտի ապացուցանեն թէ Սթավիսքի մտքով հիւանդ էր, ինչպէս կը հաստատեն իր ... խարդախութիւններն իսկ: Յետոյ պիտի պնդեն թէ Սթավիսքի հետապնդուեցաւ, աշխարհէն կտրուեցաւ եւ վայրի գազանի մը պէս խեղդուեցաւ Շամոնիի վիլլային մէջ, ուր մնաց ոստիկանական պաշարումին տակ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

ԱՋԱԿՈՂՄԵՆ ԱԼ ԴԺԳՈՀ ԵՆ, ՁԱԽԱԿՈՂՄԵՆ ԱԼ

Դատելով թերթերու լեզուէն, Պ. Տալատիէի կազմած դահլիճը երկար կեանք չպիտի ունենայ: Աջակողմեան եւ ձախակողմեան ծայրայեղ հոսանքները այժմէն դատապարտուած կը հռչակեն այս նոր դահլիճը: Անոնց կարծիքով Պ. Տալատիէ հազիւ 280 քուէ պիտի կրնայ շահիլ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ինչ որ շատ վտիտ է անհրաժեշտ մեծամասնութենէն: Վարչապետը փորձեց դահլիճը կազմել նկատի առնելով ոչ թէ հոսանքները, այլ անձերը: Բայց չյաջողեցաւ եւ ստիպուեցաւ քիչ – շատ գոհացում տալ կարեւոր հոսանքներուն: Հանրային կարծիքը կը սպասէր նաեւ որ կրճատուի նախարարներու եւ խորհրդականներու թիւը (26), բայց միայն մէկ պաշտօն կրճատուած է:

Կիսապաշտօնական «Թան» իսկ գիտել կուտայ թէ կուսակցութիւնները եւ խորհրդարանը անտեսելով հանրային կարծիքը, փոթորկի կ'ենթարկեն իրենք զիրենք: «Բոլոր յեղափոխութիւնները յառաջ կուգան երկրին եւ իր ներկայացուցիչներուն միջեւ ծագած այսպիսի թիւրիմացութիւններէ»:

Դահլիճին կազմը անորոշ տպաւորութիւն մը ձգեց նաեւ սակարանին վրայ, հակառակ Պ. Տալատիէի այն յայտարարութեանց թէ ելեւմուտքը պիտի շտկուի եւ տուրքերը պիտի թեթեւնան: Ֆրանսական արժեթուղթերը կարեւոր անկումներ ունեցան: Բնականաբար սեղանաւորական շրջանակները կը սպասէին որ նոր դահլիճը ըլլար ազգային միութեան կառավարութիւն մը. մինչդեռ Պ. Տալատիէ իր նախարարներուն մեծ մասը առած է արմատական ընկերվարականներէն:

Երկու նախարարութիւններու անունները փոխուած են նոր դահլիճին մէջ: Պատերազմական Նախարարութիւնը կը կոչուի «պատերազմական եւ ազգային պաշտպանութիւն», իսկ գաղթային նախարարութիւնը՝ «Անդրծովեան Ֆրանսա», (յանձնուած՝ Սուրիոյ նախկին մարզպան Պ. տը Ժուվընէլի):

Նախարարներէն ինը մաս կը կազմէին Շոթանի դահլիճին, իսկ վեցը առաջին անգամ է որ կառավարութեան անդամ կ'ըլլան: Աշխատանքի նախարարութիւնը, որ ընկերվարականի մը առաջարկուած էր, յանձնուեցաւ Պ. Վալատէի, իսկ գաւառական նախարարութիւնը եւ փոխ վարչապետութիւնը՝ ծերակուտական Պ. Փէնանսիէի, բուն Թեկնածուն մերժած ըլլալով: Գնդ. Ֆապրի, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, վտարուեցաւ իր կուսակցութենէն (հանրապետական կեդրոն, ուրիշ խօսքով Թառտիէօ), որ վստահութիւն չունի նոր դահլիճին վրայ:

Պ. Տալատիէ կարճ յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ պիտի գործէ «արագ եւ ամուր»: Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ վերահաստատել ելեւմուտքը եւ հասարակական հեղինակութիւնը: Անհրաժեշտ է արագօրէն, ի հարկին բռնօրէն վերջ տալ այն սխալներուն որ վրդոված են երկիրը: Յետոյ, Ֆրանսան չի կրնար առանց ելմտացոյցի մնալ երկար ատեն: Անհրաժեշտ է ելմտացոյցը քուէարկել մարտ 31էն առաջ, այլապէս դէպի արկածախնդրութիւն պիտի դիմենք: Բայց հարկ է նաեւ խորունկ բարենորոգում մը կատարել մեր հարկային դրութեան մէջ: Հարկ է վճռապէս եւ համարձակօրէն թեթեւցնել այն տուրքերը որոնց ծանրութեան տակ կը կքի Ֆրանսական արտադրութիւնը: Մենք կ'ուզենք վերահաստատել վստահութիւնը, կարգ կանոնը միտքերու մէջ եւ յառաջ տանիլ մեր ելեւմուտքին առողջացումը: Ասոնք անհրաժեշտ պայմաններ են մեր արտաքին քաղաքականութեան յաջողութեան համար»:

ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

«ՈՉ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ, ՈՉ ԱԼ ՈՒԺԸ ՉՊԻՏԻ ԸՆԿՃԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ»

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՓՈԽԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 30ին բացառիկ նիստ մը գումարեց Գերմանիոյ Խորհրդարանը, փառաբանելու համար հիթլերական իշխանութեան տարեդարձը: Նիստը տեւեց երկու ժամ եւ 45 վայրկեան:

Թղթակից մը կը գրէ թէ՝ 30 վայրկեան անցաւ իրեն սպասելով, իսկ երկու ժամ եւ հինգ վայրկեան տեւեց ճառը: Այս առթիւ երեք ընթերցումով եւ մէկ անգամէն քուէարկուեցան շարք մը օրէնքներ: 640 երեսփոխաններ, գրեթէ բոլորն ալ համազգեստով, ոտքի ելան եւ միաձայնութեամբ վաւերացուցին բանաձեւը, որ կը տրամադրէ,—

1. Ջնջել դաշնակից պետութեանց (Պաւարիա, Փրուսիա, Վիւրթէնպէրկ, Սաքսոնիա եւն.), առանձին խորհրդարանները:

2. Այդ պետութեանց վեհապետական իրաւունքները կը փոխանցուին Ազգային կեդրոնական կառավարութեան: Անոնց վարչութիւններն ալ ամբողջութեամբ ենթարկուած են ազգային կառավարութեան:

3. Այդ երկիրներու նահանգապետները ենթարկուած են Ներքին նախարարութեան (ճիշդ Ֆրանսայի պէս):

4. Ազգային կառավարութիւնը կրնայ նոր սահմանադրութիւն մը ստեղծել:

5. Ներքին նախարարը պիտի հրատարակէ բոլոր հրահանգներն եւ հրամանագիրները, գործադրելու համար օրէնքը:

6. Օրէնքը գործադրելի է իր հրատարակման թուականէն:

Աւելորդ է յիշել թէ որ եւ է վիճաբանութիւն չկատարուեցաւ, ոչ ալ բողոք յայտնուեցաւ: Զօր. Կէօրինկ, խորհրդարանին նախագահը, կարդաց բանաձեւը, երեսփոխանները ոտքի ելան եւ լռեցին, եւ յայտարարուեցաւ թէ օրէնքը ընդունուած է:

Ուրեմն, այլ եւս իրականացած է ամբողջական եւ կեդրոնացեալ Գերմանիան,— ծրագիր մը զոր չկրցաւ գլուխ հանել Պիզմարք, տարիներ առաջ, երբ գերմանական թնդանօթները կը գոռային Փարիզի մէջ: Այն ատեն գլխաւոր ընդդիմադիրն էր Պաւարիան:

Նոր օրէնքին չորրորդ յօդուածով, վերջնապէս կ'ոչնչանայ վայմարեան սահմանադրութիւնը, քանի որ Հիթլեր իրաւունք կը ստանայ նոր սահմանադրութիւն մը մշակելու:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ

ԽՄԲ.— Երկար խմբագրականի մը մէջ, որ գրուած է թերթին ամբողջ առաջին էջը եւ Բ. էջին երկու սիւնակները, «Ցուսաբեր» կը պարզէ Դեւոնդ արք.ի սպանութեան ներքին ծալքերը: Կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

... Հաւատքէ պարպուած հայ կղերը դիւրութեամբ բռնեց սայթաքումի ճամբան, որովհետեւ իր չորս կողմը խրախուսողներ ու ծափահարողներ գտաւ: Խորհրդային իշխանութիւնը անկերպարան հայ հոգեւորականու-թեան հաւատուրացութիւնը դիւրացնելու եւ քօղարկելու համար՝ բեմ ու գրիչ վարձեց եւ տրամադրեց անոր:

Անգամ Արսէն Ղըլըտճեանի հասցէին դատապարտանէի որ եւ է բառ չլսուեցաւ բովանդակ եակաղաշնակցական բանակին մէջ, գլխաւորութեամբ հայ կղերականութեան:

Փոքրաթիւ լաւերը ընկճուեցան ու կուլ գացին ընդհանուր հոսանքին մէջ:

Այսքան լրբացաւ ու պղծուեցաւ հայ կեանքը:

Ու այս մթնոլորտին մէջ էր, որ տակաւ առ տակաւ սկսաւ փայլիլ Դուրեանի խորհրդային աստղը:

Գաղափարօրէն պարտուած ու փոչիացած ռամկավարութիւնը փարեցաւ անոր ու զայն դարձուց իր քաղաքական առաջնորդը:

Հօկճիներու, այս ծպտեալ բոլշեւիկներու խաժամուժը մտաւ Դուրեանի սքեմին տակ եւ խաչ ու խունկով սկսաւ քայքայել հոծ ու հայրենաշէն գաղութ մը:

Ամբողջ «միացեալ» մը եկաւ ու խմբուեցաւ այս սայթաքած կղերականին շուրջ՝ անոր միջոցով եւ անոր յօժարակամ համաձայնութեամբ հայ եկեղեցին իբր պայքարի զէնք ծառայեցնելով հակաբոլշեւիկ հայութեան դէմ:

Բովանդակ հայութիւնը այլեւս մտացած էր Դուրեանի մէջ տեսնել հոգեւորականը, ամէնէն առաջ մոռցած էին զինք խնկարկողները, որոնց աչքին այս զայթակղած կղերականը պայքարի դրօշ մըն էր եւ կուսակցական – քաղաքական առաջնորդ:

ՉԵԿԱՆ ՀԱՄԱՄ ԷՐ ԻՐ ՆՊԱՏԱԿԻՆ:

Կիրքերու ծփուն ծով մը դարձած էր հոծ գաղութ մը, ուր այս կղերականը վայրագ տենչով մը կը հրահրէր ատելութիւնները, կը պառակտէր ժողովուրդը, ամենուրեք հով ու փոթորիկ կը ցանէր, առանց մէկ հատիկ զգաստութեան բառ լսելու անզամ հայ հոգեւորականութեան բերնէն: Ընդհակառակն: Որքան աւելի կը մոլեգնանար, այնքան աւելի զինք գիտակցաբար դէպի ոճիր մղող խմբակը կը ճեղմէր իր շուրջը, բարձրագոյնակ փառաբանանքիկը ձօնէր իր անուան, իր անձին կը վերագրէր ամէն բարեմասնութիւն, ու նոր թափով զինք կը մղէր նորանոր ոճիրներու: Այլեւս մոռցուած էին այն օրերը, երբ նոյն ռամկավարութիւնը, Իզմիրի աղէտքէն ետք, Աթէնքի փողոցներուն մէջ կատաղի պայքար կը մղէր միեւնոյն Դուրեանին դէմ՝ ամէն արատ վերագրելով անոր:

Ղեւոնդ արք. արգիլեց Ապրիլ 24ի տօնակատարութիւնը:

Հակառակ Ազգ. Վարչութեան որոշումին եւ հակառակ իր տուած խոստումին՝ գնաց Շիքակօյ, աշխարհիկ հանդէսի մը, ուր անարգաբար կոխկռտեց ու տրորեց ցեղին սրբութիւնը՝ Եռագոյն Հայ Դրօշը:

Այնկոծեց ամբողջ գաղութ մը եւ դարձաւ կատաղի պայքարի մը առաջնորդը:

Հրաւիրեց երեսփոխանական ժողով եւ տապ ուրացաւ ճանչնալ զայն, իր պարտութիւնն ու մահը հոն տեսնելով:

Պանդոկի մը մէջ, ապօրէն խմբակի մը կողմէ զինք առաջնորդ հռչակել տուաւ, եւ Ջեկայի միջնորդութեամբ գերուած հայ կաթողիկոսէն հեռագրով օրհնութեան գիրեր տուաւ իրեն, հակառակ ամէ՛ն օրէնքի, ամէ՛ն բարոյականի եւ ամէ՛ն սրբութեան:

Սկսաւ ինչ որ խորհրդաւոր նամակներ հրապարակել թերթերու մէջ՝ բաց կերպով իր կասկածելի կապերը վկայելով համայնավար շրջանակներու հետ:

Սեղանակից դարձաւ բոլշեւիկ ճաշերու՝ հեռագրական շնորհաւորանքներով գաղափարակից ու գործակից դառնալով Լիթվինովներու, որոնք խեղդած էին հայ եկեղեցիի հոգին եւ իրենց ափերուն մէջ սեղմած վարձկան հայ եկեղեցականներու մարմինը:

Ցաւակցութեան մէկ հատիկ բառ իսկ չարտասանեց այն զարհուրելի ոճիրին առթիւ, որ «միացեալ»ի ներշնչումով գործեց հոծ գաղութի մը մէջ, զայն մահացու կերպով պառակտելով:

Տեսաւ թէ ինչպէս իր պատճառով արիւն կը հոսի հոս ու հոն, մերկացած դանակներով իրարու վրայ կը յարձակին, անմեղ մարդիկ դատարանէ դատարան կը քաշկռտուին, տեսաւ ու լռեց:

Ու դէպքէ դէպք դարձաւ աւելի անսանձ՝ պայքարը կարծես գիտակցաբար դէպի քաղաքացիական արիւնալի կռիւներու հունը թեքելով:

Իրեն կը մնար գէթ ատամապէս փակուիլ իր պանդոկին մէջ եւ լռել — եայն հող պատրաստել կիրքերու խաղաղեցման համար: Գէթ առենուան մը համար քաշուիլ ասպարէզէ ու թոյլ տալ, որ իր հոգիի խորերէն ցնցուած գաղութ մը տակաւ առ տակաւ իր խաղաղութիւնը գտնէ:

Նմանիլ գէթ իր հարեւան թեմի՝ Գալիֆորնիոյ Առաջնորդին, որ նախընտրեց իր աթոռը զոհել, բայց իրեն վստահուած գաղութի խաղաղութիւնը փրկել, առժամաբար քաշուելով ամէն գործերէ:

Զըրաւ առնցմէ եւ ոչ մէկը. ընդհակառակն. «միացեալ»ի գրգռումով փողոց ելաւ, գրգռիչ պատարագներով ձէթ լցնելու համար չիկացած կիրքերու վրայ:

Հաւանաբար յիշատակեցինք այս քանի մը դէպքերը, առանց երբեք իր տխուր ու պառակտիչ անցեալին անդրադառնալու՝ ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ Պուլկարիոյ, ըլլայ Իզմիրի, ըլլայ այլ վայրերու մէջ:

Դեռագոյն հրճուանքի մէջ էր Ռամկավարութիւնը իր տարած «յաղթանակ»ին համար. չէ՞ որ ամբողջութեամբ տիրացած էր այս մոլորած հոգեւորականին: Իրենց առջեւը նետած՝ ռամկավարները այս կղերականին կը պոռացնէին եկեղեցիէ եկեղեցի՝ վարձկաններու կողմէ անոր հասցէին շռայլուած ծափերը փառաբանանք նկատելով իրենց անունին: Իսկ Դուրեանի եւ ռամկավարներու փէշերուն տակ թաղնուած կը մնար բուն ոճրագործը՝ Ջեկան՝ որ անգերազանցելի արուեստով կազմակերպած էր դաւը եւ եղբայրը զինած եղբօր դէմ:

Ու ահա արդիւնքը...

Դաշոյնի հարուածներու տակ չընչասպառ դետին փռուած, եկեղեցիի մէջ, զինք խնկարկողներու ներկայութեան, աւելի քան խորհրդաւոր պայմաններու տակ:

Անհնար է հաւատալ, որ այս եղբայրասպան կղերականը առողջ էր հոգիով եւ առողջ մտքով:

Իր արարքները այդ համոզումը չեն ներշնչեր մեզի:

Բայց ըլլանք արդար եւ յայտարարենք բարձրաձայն:

Դուրեանը իր վրդովիչ արարքներէն թերեւս չպրծէր եւ ոչ մէկը, եթէ երբեք իր ետին չունենար ժամանակաւոր ռամկավարութիւնը:

Հոգիով ու մարմնով համայնավարութեան ծախուած այս ազգադաւ հոսանքը զօր է այսօր, որ նորանոր գրգռութեանց եւ թշնամութիւններու համար նոր զէնք տրուեցաւ իրեն:

Սուտ է իր «սուգ»ը: Կաթիլ մը արցունք չունի թափելու իր իսկ դաշոյնով գետին փռուած իր զոհին համար: Իր կեղծ աղաղակները կը յիշեցնեն արեան վրայ բանուած ոճրագործը, որ կը յուսայ սուտ վայնասունով ոճիրը յանցաւոր բանել:

Կարելի չէ հաւատալ հեծկլտանքին այն հրճիգի, որ գիտակցաբար կրակի տուած է իր տունը եւ այժմ խարդախօրէն անոր կորուստը կ'ողբայ՝ ապահովագրական ընկերութենէն դրամ շորթելու համար:

Այս «զրամ»ը պէտք չէ տալ այս կեղծ ու խարդախ «սգաւոր»ին՝ նորանոր հրդեհներու առաջքը առնելու համար:

Ամբօրէն պէտք է բռնել իր օձիքը, պատռել իր դէմքին քօղը եւ հանրութիւնը նոր աղէտներէ փրկելու համար՝ զինք դամել անարգանքի եւ չարագործութեան սիւնին:

Իր «սուգ»ին կարելի էր հաւատալ, երբ մեղանչումի գէթ զուսպ ձայն մը լսուէր իր խօսքերուն մէջ:

Երբ «սգար» ոչ միայն դիակի մը, այլ եւ բարոյապէս գիակնացումի մատնուած ամբողջ գաղութի մը վրայ, — երկու երեսփոխանական ժողովներով, երկու ազգ. վարչութիւններով, երկու եկեղեցիներով, զոյգ – զոյգ հոգաբարձութիւններով եւ ատելութեամբ իրարու դէմ լեցուած երկու հատուածներով:

Այդ զղջումը չկայ: Ընդհակառակն, ճիգ մը կայ վերստին հանրութիւնը խաբելու եւ նոր ու ալ աւելի կատաղի գրգռութեանց պատրուակներ ստեղծելու:

Ու լաւագոյն ապացոյցը — այն զուրգուրանքը, որ կայ բուն ոճրագործին հանդէպ:

Ոչ մէկ խօսք, բովանդակ ռամկավար մամուլին մէջ, Գոլշեւիզմի մասին, որ հիմնայատակ կործանեց գաղթահայ կեանքը, որ մահացու կերպով պառակտեց մեր ժողովուրդը, որ զինեց եղբայրը եղբօր դէմ եւ իր վարձկան գործակալներու միջոցով հող պատրաստեց դէկտ. 24ներու համար:

«Ոճիրներու ոճիրը»,— դէկտ. 24ի առթիւ կը գրէ ռամկավար մամուլը, առանց բերան բանալու ոճրագործներու վիպական պետին, Ջեկայի մասին, որուն ոչ միայն ձեռքերը, այլեւ զգացումներն ու մտածումները, հոգին եւ միտքը պատած են արիւնով:

— «Այո՛, մենք պառակտեցինք գաղութները, այդ մեր պարծանքն է», — կը գրէ չնականօրէն համայնավար օրկան Արշալոյս:

Ու «Արշալոյս»ները այսօր կարող են ոչ միայն հպարտանալ, այլեւ ցնծալ ու պարել, որովհետեւ իրապէս պառակտուած ենք մենք:

Ահա թէ ինչու փրկութիւնը կուգայ այն օրը միայն, երբ այս պառակտումը վերնայ: Երբ ցեղը միաձայն ու միակամ այս պառակտիչ ու ցեղադաւ ոճրագործին դէմ ծառանայ:

Հրատոչոր իղձ մը, որ իղձ ալ պիտի մնայ, քանի տակաւին ամբողջ գաղթահայ հոսանք մը — ռամկավարութիւնը — կը շարունակէ ոճրաբար հրլու գործիքն ըլլալ Ջեկայի ձեռքին՝ ընդդէմ մեր միութեան եւ համերաշխութեան:

Բոլշեւիզմը պէ՛տք է դադրի մեր ժողովուրդի դէմ դաւելէ գէթ արտասահմանի մէջ:

Հայութեան անդառնալի ու վերջնական որոշումն է այս:

Այո, սուգ ունինք ամէնքս, սուգ ունի բովանդակ հայութիւնը այն անկումին ու ազգադաւութեան համար, դէպի ուր թեքուած են իր անարժան վարիչներէն ոմանք:

Սուգ ունինք այն խաւարին համար, որ օտարին դաւերով պատած է մեր կեանքը:

Սուգ ունինք մեր մաքուր, բիւրեղացաւուած ժողովուրդին համար, որուն բորբոքած հոգին կը դալարի ոճրագործներու նիւթած ցեղադաւ ոճիրներուն մէջ:

Ու սուգ ունինք նաեւ այն ընթացքին համար, որ ունեցաւ ցաւալիօրէն սայթաքած կղերական մը, իրեն համար մահ պատրաստելով, գաղութի մը համար՝ մահացու պառակտում, հայութեան համար՝ ամօթ ու վարկաբեկում, իսկ թշնամիին համար՝ տօն ու խրախճանք:

Նիւ Եորքի արիւնալի դէպքը ցնծութիւն կարող է բերել միմիայն բոլշեւիզմին եւ ֆէմալիզմին, ու անոնց ֆոդածածուկ գործակալներուն:

Ու այդ է պատճառը՝ որ անոնք դէպքին վրայ «կը սգան» եւ ոչ թէ անոր ծնունդ տուող պատճառներուն (որովհետեւ նորանոր դէպքերու կրկնութիւնը կը տենչան), մինչ հայրենատենչ հայութիւնը կը սգայ եւ դէպքին եւ պատճառներուն վրայ (որովհետեւ այդ դէպքերու կրկնութենէն կը սարսափի):

×

Թշնամին մեզմէ խլեց մեր հողը, բայց չխլեց մեր հոգին:

Օտարը մինչ օտար մնաց մեզ, ներգարար մեր կոյս հոգին շոյելով ու մեր խնկելի օճախը քանդելով:

Հիւսիսն ու Հարաւը դէմք ու հագուստ փոխած մտած են մեր մէջ, ներսէն մեր ցեղային միութեան վերջին թելերը կտրելու:

Արթննանք, ուշքի գանք, միանանք ու վերակազմենք մեր միութիւնը՝ քանի տակաւին հնչած չէ մեր կործանումի վերջին ժամը:

ՍԻՍԱՂ

Բանտարկեալը.— Պարոն բանտապահ, գիս ազատեցին որ ճշմարիտը խօսիմ, որ պատժիմ: Խօսեցայ, բայց գիս մահուան դատապարտեցին:

— Ալ եղածը եղեր է, ապագային փորձառու կ'ըլլաս, երբ ուրիշ անգամ ալ պատահի:

×

Արիստոգոմ աղա կնոջը հետ ծովեզերք գացած էր եւ առաջին անգամ ծով մտան:

— Թագուհի, ծովը շատ պաղ է եղեր:

— Ես քեզի բսի որ Փանեկաղ մի հաներ, մօրիկ չըրիր:

×

Հիւրերը ներս մտնելով տունէն.

—Արդեօք մեզի ճաշի՞ կը սպասէին:

Սպասուհին.— Այո, պարոն, նոյն իսկ երբ հեռուէն ձեզ տեսան, «ահա պնակալէզները կուգան» ըսին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

ՈՒԼՈՒԳԸՇԼԱ – ԿԵՍԱՐԻԱ.— Ուլուգըշլա Պօզգապէօփրի (Կեսարիա) գիծը 173 քիլ. երկայնութիւն ունի: Պաղտատի երկաթուղին կը միացնէ Էնկիւրի – Սվազ մայր գծին: Միջերկրականն ու Սեւ ծովը իրար կը միացնեն այս ճամբով, որ ամենակարճն է: Զինուորական եւ տնտեսական կարեւորութենէն զատ, Պօր, Նիյտէ, Իւրկիւպ եւ Ինճէսուի նման կարգ մը կեդրոններուն բարգաւաճման ալ պիտի նպաստէ:

1927ին կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, այս գիծը յանձնըւեցաւ օտար խմբակի մը եւ 1928ին սկսան շինութիւնները: 1931ին շոգեկառքը հասաւ Նիյտէ եւ 2 սեպտեմբեր 1933ին լրացաւ: Անատոլուի ամէնէն աժան ապրանք եղած գիծն է: Փասոուղի չունի եւ իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 50 հազար ոսկի արժած է:

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԳԻԾ.— Էնկիւրի – Սվազ գիծին 72րդ քիլոմէթրին վրայ, Ըրմագ կայարանէն սկսելով Սեւ ծովու Զիլիօս նաւահանգիստը իջնող հանքածուխի այս ճամբան 397 ք.մ. երկայնութիւն ունի:

Թուրքերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գիծին: Կ'ըսեն թէ Հայտար Փաշայի եւ Սամսոնի ճամբաներուն հետ բաղդատելով, բնականոն պայմաններու տակ իսկ, Միջին Անատոլուի մէջ կեդրոնացող ազգ. ճակատներուն ածուխի պահանջը թէ աժան եւ թէ աւելի արագ ապահովել զատ, հիւսիսային արեւմտեան Անատոլուի արտածման ուժեղ միջոցներէն մէկը պիտի ըլլայ, եւ անցած վայրերուն անտառային հարստութեանց շահագործման ալ պիտի նպաստէ:

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը, 29 մայիս 1933ին ընդունեց օրինագիծ մը, որով Էրէյլիի եւ Զիլիոսի միջեւ պիտի շինուի 70 ք.մ. երկայնութեամբ երկաթուղի մը, եւ պիտի կառուցուի Էրէյլիի նաւահանգիստը: Այս պարագային մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ հանքածուխի ճամբան: Որոշուած է նաեւ Զիլիոսի եւ Էրէյլիի միջեւ երկաթուղին բանեցնել ելեկտրականութեամբ: Այս գիծը պիտի ընդգրկէ հանքածուխի ամբողջ աւազանը (Էրէյլի, Զօնկուլտագ, Զիլիոս):

Էրէյլիի նաւահանգիստին շինութեամբ առաջքը պիտի առնուին արտածումը սահմանափակող դժուարութեանց, որոնք յառաջ կուգան Զօլլու Զանկուլտագ եւ Քիլիմլի նաւահանգիստներուն հիւսիսային փոթորիկներու ենթակայ ըլլալէն:

Ըրմագ – Զիլիոս գիծին շինութեան ձեռնարկուած է 1927ին, երկու ուղղութեամբ: Անատոլուի այս մասը ունի աշխարհագրական ուժեղ անհարթութիւններ: Գիծը պիտի անցնի բազմաթիւ փապուղիներէ եւ բարձրաբերձ ճեղքերէ:

Շատ սուղ պիտի արժէ այս գիծը, որովհետեւ կ'անցնի նեղ հովիտներէ, բազմաթիւ գիծերէ, գետակներէ եւ առուակներէ, որոնց եզերքները պէտք է ամրացնել նախապէս, շինել բազմաթիւ մեծ ու պզտիկ կամուրջներ. այնպէս որ բացի կազմածներէն, կարգ մը վայրերու իւրաքանչիւր քիլոմէթրին համար ծախսուած է 250 հազար ոսկի:

Լրացած է 297 քիլոմէթրնոց մասը միայն, որուն վրայ կը գտնուին 8200 մէթր երկայնութեամբ 33 փապուղի:

Ըրմագէն սկսելով 161րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Իլտըզըմ, եւ Զիլիոսէն 136րդ քիլոմէթրի վրայ Էսքիփազար կայարաններուն միջեւ շոգեկառքը բանիլ սկսած է: Միջանկեալ մասին 16 քիլոմէթրը շինուած է, բայց գիծերը չեն զետեղուած: Ցիտուն քիլոմէթրին վրայ կ'աշխատին: Դեռ եւս կը մնայ 43 քիլոմէթրնոց մաս մը, որուն ձեռք չէ դպած:

Այս գծին իւրաքանչիւր քիլոմէթրը միջին հաշուով 108 հազար ոսկիի ապրանք պիտի ըլլայ: Ամբողջ գիծը պիտի արժէ 43 միլիոն ոսկի:

1935ի վերջերը Ըրմագ միացած պիտի ըլլայ Զիլիոսի:

ՊՂԻՆՁԻ ԳԻԾ.— Ֆէվզի փաշա – Մալաթիա – Արղընի – Տիգրանակերտ երկաթուղին մէկն է այն գիծերէն, որոնք ամէն բանէ առաջ նկատի ունին երկրին պաշտպանութեան մտահոգութիւնը: Այս ճամբան ռազմական է: Զինուորական արագ կեդրոնացում դէպի արեւելեան սահմանները՝ Էրզրումի եւ Տիգրանակերտի ուղղութեամբ եւ երկու գիծով: Անշուշտ ունի նաեւ տնտեսական արժէք, որովհետեւ կ'անցնի Արղընիի պղնձահանքերէն եւ այս իսկ պատճառով կը կոչեն «Պղինձի գիծ»: Բայց բուն նպատակն է երկրին պաշտպանութիւնն ու Քիւրտիստանի տիրացումը, քրտական զանգուածներու տարագրումն ու թրքացումը:

Թուրքերը այս ճամբան կ'անուանեն «հայրենիքի պաշտպանութեան», «ազգ. միութեան ճամբայ»:

Այսուհանդերձ, արեւելեան Անատոլուի հարաւային մասը կեդրոնին միացնող, Արղընիի ընդերքին մէջ հանգչող պղնձի հարստութիւնն ու Մարաշի, Մալաթիոյ, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի նահանգներուն բերքն ու անտառները արտածման նաւահանգիստները առաջնորդող այս գիծը կը ձգտի «կեանք եւ ապահովութիւն տանիլ» այս շրջանները:

Ամանոս լեռներու արեւելքէն, Ֆէվզի փաշայէն սկսելով Սուրիոյ հովիտին նեղ ու սեպ անցքէն յառաջացող այս գծին վրայ կը գտնուին կարեւոր կամուրջներ եւ փապուղիներ: Կէօքսուի վրայ նետուած կամուրջը, աշխարհի ամէնէն մեծ «պէթօնարմէ» կամուրջներէն կը համարուի: Ունի 294 մէթր երկայնութիւն եւ 35 մէթր բարձրութիւն:

Գիծին ընդհանուր երկայնութիւնն է 507 քիլոմէթր: Լրացած մասերուն վրայ կը գտնուի 5437 մէթր երկայնութեամբ 28 փապուղի:

Եփրատի վրայ կառուցուած է 361 մէթր երկայնութեամբ կամուրջ մը: Այս կամուրջին հիմերը դրուած են խառնած օդի ճնշումով:

Գիծին շինութեան ձեռնարկուած է 1927 փետրուարին: Ֆէվզի – փաշա Մալաթիա մասը բանիլ սկսած է 25 մայիս 1931ին: 1 նոյեմբեր 1931ին գիծը հասած է Եփրատի կամուրջին:

Մինչեւ 320րդ քիլոմէթրի վրայ գիծերը զետեղուած են: 347րդ քիլոմէթրի վրայ աշխատանքը աւարտած, բայց երկաթները չեն զետեղուած: Գործունէութիւնը հասած է Արղընիէն 13 ք.մ. դէպի հարաւ: Այս մասին ծախքերը ապահովուած են ներքին փոխառութեամբ:

Այս գծին վրայ 344րդ քիլոմէթրի վրայ գտնուող Եօլչաթը կայքէն դէպի Խարբերդ 25 քիլոմէթրնոց երկաթուղիի մը շինութեան եւ սկսուած է:

Ֆէվզի փաշա – Մալաթիա – Արղընի – Տիգրանակերտ երկաթուղին, Անատոլուի ամէնէն սուղ գիծն է: Իւրաքանչիւր քիլոմէթրը պիտի արժէ 154 հազար ոսկի:

Եօլչաթը – Խարբերդ գիծը պիտի լրանայ 1934ի վերջը: 1935ի վերջերը շոգեկառքը պիտի հասնի Արղընի:

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ.— Թուրքիա այս տարի սկսած է երկու նոր գիծերու շինութեան, Սըվազ – Էրզրում եւ Մալաթիա – Տիվրիկ:

Սըվազ – Էրզրում գիծը լրացուցիչ մասը պիտի կազմէ երկրին մայր գիծին:

Իսկ Տիվրիկ – Մալաթիա երկաթուղին արեւելեան եւ հարաւային Անատոլուները ամէնէն կարճ ճամբով իրար պիտի միացնէ, եւ Ամանոս լեռներու արեւելքէն դէպի Տիգրանակերտ երկարող գիծին ճիշդ կեդրոնէն անցնելով Տիգրանակերտը պիտի միացնէ Էնկիւրիին:

Սըվազ – Էրզրում գիծին երկայնութիւնը մօտաւորապէս 520 քիլոմէթր է: 1933ի սեպտեմբերէն ի վեր աշխատանքները առաջ կը տարուին: Շինութիւնները բաժնուած են տարեկան շափերու: 1938ին շոգեկառքը պիտի հասնի Երզնկա: 1940ին Կարին: Ընդհանուր ծախք կը նախատեսուի 38 միլիոն 330 հազար ոսկի:

Մալաթիա – Տիվրիկ գիծը պիտի լրանայ 1938ին: Երկայնութիւնն է 150 ք.մ.: Պիտի ծախսուի 10 միլիոն 700 հազար ոսկի:

Անթալիա – Աֆիոն.— Անթալիա Աֆիոն երկաթուղին, Մերսին եւ Սամսոն նաւահանգիստներու, ինչպէս նաեւ Զիլիոս – Էրէյլի գիծին հանրօգուտ շինութեանց ծրագրին մէջ մացուած է:

Ազգ. Մեծ Ժողովը, 1933ի գարնան քուէարկած օրէնքներով, իրաւասութիւն տուած է կառավարութեան այս ձեռնարկներուն համար:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

Հայ երգն ու խօսքը

0000

Երկու գիշեր: Երեք կանթեղ — հազ կանթեղներու գրաւիչ պլպլումով — ելեկտրական գոյնզգոյն շարուածներուն մէջ իր գիշերային լոգանքը առնող Փարիզի պողոտաներուն վրայ՝ Սէն Ժէրմէնէն մինչեւ Մոնմարթը, անցնելով անոր սրտէն, Մեծ Պուլվարէն:

Հայ երգը, հայ պարն ու խօսքը համախմբեցին դարձեալ հաւատարիմներու եւ հաւատացեալներու ստուար թիւ մը՝ երեք սրահներու մէջ:

Շաբաթ երեկոյ «Սիփան» երգչախումբի վարչութիւնը դարձեալ համակրելի գաղափարը ունեցած էր, մտերմական հաւաքոյթի մը մէջ առնելու իր վաստակաւոր հիմնադրին Գ. Ս. Ցակոբեանի անուանակոչութեան տօնը, որ պիտի կրնար նաեւ խումբին գործունէութեան տասնամեակին տօնը համարուիլ:

Արդարեւ «Սիփան»ը եթէ չհաշուենք Գ. Լեւոն Համբարձումեանի պատերազմի շրջանին կազմած երգչախումբը՝ փարիզահայ երգչախումբերուն երէցն է, ունենալով միաժամանակ կենսունակ ու անսայթաք գործունէութիւն մը՝ շնորհիւ իր անձնուէր անդամ – անդամուհիներուն ողեւորութեան եւ հաւատքին եւ «Սիփան»ի համակրելի ղեկավարին աննկուն կորովին:

Իր շուրջը խմբուած էին այդ երեկոյ «Սիփան»ի անկեղծ ու մտերիմ բարեկամները՝ տոհմական զուարթ մթնոլորտի մը մէջ, առեղծելով մտերմական, սրտապնդող պատկեր մը, ուր գուրգուրանքով, հրամարուհիներ եւ այլասերումի ուրուականը կը սառեցնէր, ծով քաղաքին յորձանքներուն մէջ թաւալող հայ համբանքներու գլխին...

Հայ երգի, հայ խօսքի տաճարէն, մեր անցնող վատարաններ են մեր երգչախումբերը, մեր բեմը, — ատեն կիսամեռ — մեր գրական ու գեղարուեստական հաւաքական ցոյցերը:

Ու դառնութեամբ կը վերյիշեմ երկին տարիներ առաջ՝ Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին երկու թիւերուն մէջ երեւցած թելադրութիւնս.— Հիմնել «Հայ Տուն»ը, ազատել հայ երգիչը, երաժիշտը, գերասանը, նկարիչը՝ օտար սրահներու տէրերուն շահամոլութենէն, ազատիչ վարձքերէն եւ տուրքերէն:

«Հայ Տուն»ին հիմնադիրը, սեփականատէրը օտարներուն տրուած վարձքերուն կէսովն իսկ պիտի կրնայ լայն շահաբեր մը ապահովել իր դրամագլխին, կարելի դարձնելով հայ մաքին ու ճաշակին արտադրութիւններուն ամենօրեայ ցուցադրումը, արգիլելով հայ մտաւորականին ու արուեստագէտին ապառած նիւթական վաստակը: Զէ՞ որ մտաւորականներն ալ «միայն բանիւ» չեն ապրիր, այլ եւ «հացիւ»:

... Հաղորդիչ ոգեւորութեան մը մէջ, ճոխ սեղանի մը շուրջը «Սիփան»ի բարեկամները չափաւոր կենացները ձեռքին մաղթեցին երկար կեանք իր համակրելի ղեկավարին եւ յարատեւութիւն իր հիմնած գործին: Խումբը երգեց իր լաւագոյն երգերը, եղան պարեր եւ արտասանութիւններ:

Սիրուն էր փոքրիկ Ալիս Հր. Սամուէլի արտասանութիւնը եւ պարը (5 տարեկան): Բացառապէս նշանաւոր էր երեք տարեկան Անահիտ Ճէնչիկեանի պարը: Օր. Ղազարեանը նոյնպէս յայտնուեցաւ շնորհալի եւ ճկուն պարուհի իր կովկասեան պարերով: Օր. Օսմանեանի արտասանութիւնները եղան տպաւորիչ՝ մանաւանդ Զաբրենցէն: Գ. Պետրոսեանի երգերը ունկնդրուեցան մեծ հաճոյքով:

Երեկոն յառաջացած էր, երբ կորսեցինք Փարիզը, ունկնդրելու «Կոմիտաս»ի նուագահանդէսը:

Salle des Ingenieurs Civilsի սրահը լեցուն էր:

Կը ցաւիմ որ երգահանդէսին վերջաւորութիւնը միայն ունկնդրեցինք՝ հետեւաբար չպիտի կրնամ դատել եւ առաջին մասին նկատմամբ կարծիք յայտնել: Խումբը ուշագրաւ յառաջդիմութիւններ ըրած է ներդաշնակութեան, ըմբռնումի, երանգաւորումի տեսակէտներէն:

Զգալի էր ճշգրիտ կարգապահութեան մը վարժութիւնը՝ գլխաւոր պայմաններէն մէկը հաւաքական վերարտադրութեան մը համար:

Խումբին ղեկավար Ն. Սերգոյեանի «Հինգ էծ ունիմ», «Զար զընգը» եւ «Թամ Փորոտանը» հաճելիօրէն ներդաշնակուած՝ լսուեցան խանդավառութեամբ:

Կատարեալ եղաւ մեծ Վարդապետին

հրաշալի գործը «Ձիգ տուր քաշէ»ն, իր հարիզոններու տիրապետող լայն ներդաշնակութիւններով, դաշտերու անհունութեան նման տպաւորիչ:

Կէս գիշերէն յետոյ ընդարձակ սրահը կը ներկայացնէր ծփուն ու գունագեղ զոյգերու հաճոյաշատ պատկեր մը:

×

Հետեւեալ գիշերը՝ կիրակի Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը կուտար իր տարեկան երեկոյթը «Le Journal»ի սրահին մէջ, Թերթին եւ «Ֆրենք-ամիս Ֆրանսէզ»ի հովանաւորութեամբ:

Գեղարուեստական բաժինը դրուած էր Շահխաթունիի նախագահութեան տակ:

Բացման խօսքը արտասանեց Գ. Ձէրտինեա Հէրոլտին, որ ոգեկոչումը ըրաւ հին հայասէր դէմքերուն՝ Փրեսանսէ, Բրիւսո, Ժոռէս, չմոռնալով թէ Ֆրանսա արոչ դեր ունեցած է Հայ մտքի կազմութեան եւ մշակոյթին մէջ: Այս համակրական արտայայտութիւնները ջերմօրէն ծափահարուեցան սրահը լեցնող հասարակութեան կողմէ:

Ճոխ գեղարուեստական բաժին մը բացառիկ արժէք մը տուաւ այդ երեկոյթին: Հոն լսեցինք Գ. Հ. Թորգոմեանի «Waterloo»ն, ոյժով եւ ըմբռնումով արտասանուած, Օր. Ղազարոսեանի դաշնակի փայլուն կատարը «Polonaise», Շոփէնէն, եւ մեր թաւչուձայն երգչուհի Օր. Գիւլպիւլեանը Կոմիտասի եւ Գ. Ա. Գարթեւեանի գործերուն մէջ:

Կոմիտասի «Քէլ քէլէ»ն եւ «Միրանի ծառը», Գարթեւեանի ծանօթ եւ սխրալից «Պէքինկօ»ն երգուեցան զգացումի եւ գգուանքի շեշտերով: Գ. Թովմասեանի «Օրհնութիւն»ը (Թումանեանէն) արտասանուեցաւ յստակ առոգանութեամբ եւ տպաւորիչ:

Օր. Երամեանի ջութակը զգայնիկ նօթերով վերարտադրեց Tauré-ի «Օրօր», Գ. Ալէմշահի հեղինակութիւնը «Մաղիկ մըն էի»,— Ա. Իսահակեանի բառերով: Օր. Գիւլպիւլեան գիտցաւ զայն վերարտադրել գեղեցկօրէն:

Հաճելի էին նոյնպէս Գ. Շահխաթունիին երկու պատմուածքները, «Վարդն ու սոխակ»ը եւ պատրաստաբանութիւն մը՝ որուն գաղտնիքը ինքը ունի:

Փոքրիկ թատերախաղ մը կը փակէր հանդէսը:

Ուսանողական կեանքէն առնուած «Ընդհանուր ժողովը» արժէքաւոր գործ մըն է՝ եթէ որոշ սրբագրութիւններ ըլլան:

Կը մասնակցէր ամբողջ ուսանողական կազմը, գնելով իրական, ապրուած պահերու կեանքը, եւ ծիծաղի ալիքներ տարածելով սրահին վրայ: Կը ցաւիմ որ տեղի սղութեան պատճառով չեմ կրնար ծանրանալ՝ եւ մանրամասնել նիւթը:

Հայկական պարեր եղան, որոնք տպաւորիչ էին, բայց ստիպուած եմ նկատելու, որ եթէ կանացի հագուստները հայկական դրոշմ ունէին, առնուազն տարօրինակ էին տղոց հագուստները, որոնք աւելի շուտ Գարսիկներու երեւոյթը կուտային անոնց՝ քան Հայաստանցի գիւղացիներու:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԿ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Ինքնաքննադատութիւն»ը բառ մըն է զոր քանի մը տարիէ ի վեր կը գործածեն հայ մամուլին մէջ, հետեւելով Հայաստանի օրինակին: Կը կարծենք թէ մեր երկուշաբաթ առաջ հրատարակուած «տարեկան տեսութիւն»ով ինքնաքննադատութենէ աւելի բան մըն էր որ ըրինք, մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ ունեցած անսահման դուրգուրանքէն տարուած՝ խաչը հանելով իր բոլոր վարիչներն ու անդամները: Ճիշդ է ինչ որ ըսած ենք եւ այսօր յետս կոչում մը չէ որ կ՚ուզենք ընել, այլ տեսակ մը պաշտպանողականը ամբաստանեալ կողմին: Նախ ըսենք թէ Կեդրոնական Վարչութիւնը պաշտպանելիք տեղ մը չունի — շատ շատ ականաւոր անդամները պիտի ըսեն թէ գործին տեղեակ չէին, որուն ի պատասխան անշուշտ ըսելիք չի պակսիր:

Մեր խօսքը դառնար մասնաճիւղերուն վարչութեանց, կամ Փարիզի շրջանային վարչութեան մասին է: Գործին ամբողջ ծանրութիւնը անոնց ուսերուն վրայ է բեռցուած եւ պէտք չէ կարծել թէ անոնք իրենք ձեռքերը ծալլած նստած են: Անոնք կ՚ընեն ինչ որ կրնան: Այս միջոցիս իսկ Փարիզի Շրջանային Վարչութիւնը աշխատանքի վրայ է արուարձաններու մասնաճիւղերը վերակազմելու համար: Սկաուտական շարժումը երբեք դադրած չէ եւ քանի մը շաբաթէն կը սկսին բացօթեայ պտոյտներն կամ բանակումները: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչ մը օգտուելով իր հարաւային Ֆրանսայի մէջ գտնուելէն, կը կազմակերպէ ծնողական ժողովներ եւ կը բացատրէ թէ ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը հասնի ծառայել հայ երիտասարդներուն կամ պատանիներուն, եւ թէ ինչո՞ւ հայ ծնողքները հրաւէրի պատասխանելու չեն իրենց զաւակները անոր յանձնելու համար: Փարիզի Շրջանային Վարչութենէն անդամ մը դեռ անցեալ շաբթու այցելեց Վիէնի, Տէսինի եւ Վալանսի Մասնաճիւղերը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեռած չէ, կը գործէ ամէն տեղ եւ եթէ կը դժգոհինք իր անդամներէն ոմանց կամ հասարակութեան անտարբերութենէն, պատճառը այն է որ ան կոչուած է շատ աւելի մեծ դեր մը կատարելու քան այն ինչ որ կրնայ ընել այժմ, եւ պէտք չէ ուշացնել իր կոչին կանչելու պահը:

Նախ՝ այլեւս պէտք է վերջ դնել իր ծոցէն իսկ ծնած եւ սակայն յետոյ անջատուած խումբերուն գործունէութեան: Մենք չենք բաժներ կարծիքը անոնց որ կ՚ուզեն քաջալերել ամէն շարժում որ հայկական է. ուժերու բաժանումը ջլատում է: Անոնք շատ պարզ օրինակ մը — մէկ կողմ դնելով առ այժմ ուրիշ ճիւղէ օրինակ մը որ նոյնքան պերճախօս է — 1924էն մինչեւ 1928 Հ.Մ.Ը.Մ.ը Փարիզի մէջ ունէր ֆութպոլի շատ զօրաւոր խումբեր որոնց յաջողութենէն նախանձողներ կազմեցին առանձին խումբեր դանազան անուններով, արդիւնքը՝ ուժերու բաժանում, երկպառակութիւն, չար նախանձ, մէկ անունի տեղ հինգ անուններ, յաղթութիւններու տեղ պարտութիւններ, եւ հինգ տարի վերջ՝ վերջնական թաղում «Տորք»ի, «Հայ Մարզականի», «Արարատ»ի եւ այլոցն ամենայնից: Բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը մնայ, ինչպէս կը մնան իր սկաուտներն ու Ազգային պետ Գ. Յակոբեան, որոնց այնքան պարտական ենք:

Ան որ այսպէս օտար ափերու վրայ կը բաժնուի մայր միութենէն եւ կը հիմնէ տարբեր խումբեր մեծանուն նպատակներով, պարզապէս հասարակ մըն է, փառասէր մը, եւ ոչ հայրենասէր մը: Այդպէս չորս-հինգ տարւոյ մէկ կողմ, տասը տարւոյ ուրիշ կողմ մը գործելով արդիւնք ձեռք չի բերուիր: Պոլսոյ պէս տեղ մը որ մեր հայրենիքին մէջն էինք գրեթէ, եթէ պէտք տեսնուած է բոլոր մարզական կամ սկաուտական խումբերը միացնել մէկ դրօշի՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան տակ, հոս — ոչ ալ ուրիշ ոչ մէկ գաղութի մէջ — չէ որ իբր թէ «բարի նախանձ» գրգռելու ծառայելիք անջատողականութիւնը պէտք է քաջալերենք:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը այսօր կը տուժէ պարզապէս անոր համար որ ժամանակին իր ծոցէն փախչող տղոց հանդէպ շատ ներողամիտ ոգի մը ցոյց տուաւ:

** Անցեալ հինգշաբթի օրուան մրցումը՝ Սէթի եւ Լիլի միջեւ որ տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ, վերջացաւ 0—6ով Սէթի անբացատրելի պարտութեամբը: Այսու հանդերձ կիրակի օր Լիլ պարտուած ըլլալով Մոնփէլիէէ իսկ Սէթ ալ յաղթական՝ Նիմի մէջ, Ֆրանսայի ֆութպոլի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն առաջին դասակարգին դասաւորումը հետեւեալն է, Առաջին՝ Սէթ եւ Մարսէյլ (որ կիրակի օր յաղթեց Սոշօի 4—0ով) 25 կէտ, երրորդ՝ Լիլ 23 կէտ, չորրորդ՝ Մոնփէլիէ 21 կէտ: Ֆիվ կիրակի օր իր դաշտին վրայ իսկ պարտուած ըլլալով Գանէ, առաջնութեան հասնելու իր հաւանականութիւնը պակսած է: Ազգային բաժանումին կիրակի օրուան եօթը մրցումներէն հինգին մէջ այցելու խումբերը պարտուած են, Սէթի եւ Գանի յաղթանակները բացառութիւն հաշուելով: Փարիզի խումբերը հետեւեալ արդիւնքները ձեռք բերին,— Ռասինկ պարտուած Անթիպի մէջ (0—1): Ֆ. Ա. տը Փարի յաղթական Նիսի (6—1): Երկրորդ դասակարգին մէջ՝ Ցիւլ Ֆրանսէ յաղթական Սէն Սէրվանի (5—0) Րէտ Սթար՝ Թուրքուանի (2—0) եւ Փարիզի Զուիցերիացիները՝ —իրենց առաջին յաղթանակը— Քալէի (3—2):

** Յառաջիկայ կիրակի օր «Քուփ տը Ֆրանս»ի համար ութը մրցումներ տեղի պիտի ունենան: Ցարդ ոչ մէկ պարտութիւն չկրելով այս շրջանին մնացող խումբերն են հետեւեալները՝ որոնք իրարու դէմ ինկած են վիճակահանութեամբ.—

Ֆ. Ա. տը Փարի — Ամիէն, Ռուան — Էքսէլսիոր, Մարսէյլ — Միւլհուզ, Սէթ — Մոնփէլիէ, Արրաս — Ռուպէ, Սէն Թ'էթիէն — Թուրքուան, Ռասինկ — Լիլ, Գան — Ռէն:

Այս խումբերէն միայն Արաս «ամաթէօր» է, «փրոֆէսիոնէլ» առաջին դասակարգը ունի ինը ներկայացուցիչ, իսկ երկրորդը վեց: Անցեալ տարի Ռուպէի «Էքսէլսիոր» խումբն էր որ յաղթական ելաւ վերջին մրցումէն, ինչպէս կը յիշուի: Այս կիրակի օրուան ութը յաղթականներուն միջեւ վիճակ ձգելով պիտի որոշուին մարտի առաջին կիրակին տեղի ունենալիք չորս մրցումները: Ապրիլին՝ երկու մրցում, իսկ Մայիս 6ին՝ փինալ:

Ժ. Ե.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՋԵԿՈՅՑ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան ընդհ. ժողովը՝ իր յունուար 9ին նիստին մէջ, կեդր. վարչութեան մատակարարական եւ ելեւմտական հաշուեկշիռը կատարելու նպատակով, ընտրեց Գ. Գ. Յ. Գալըպճեան, Ն. Օհանեան եւ Ա. Քարեան:

Հաշուեկշիռի այս պարտականութիւնը՝ տակէ առաջ գործադրուած է Կ. Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ: Սակայն այս վերջինը՝ իր պաշտօնագրով զայն փոխանցած ըլլալով ընդհ. ժողովին, միանգամ ընդ միշտ լուծուած է հարց մը, որ այնքան թիւրիմացութիւններու առիթ տուաւ վերջերս մամլոյ մէջ:

Այս առթիւ ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդուի նաեւ, թէ ընդհ. ժողովի այս որոշումը կը համապատասխանէ նախկին պատրիարք՝ ամենապատիւ Տ. Զաւէն արքեպիսկոպոսի եւ նախկին հաշուեքննիչներ՝ Գ. Գ. Ն. Օհանեանի եւ Ա. Քարեանի կողմէ քանի մը ամիսներ առաջ եղած առաջարկներուն, որոնց կեդր. վարչութիւնը ընթացք տուած չէր որովհետեւ այս խնդրոյն կարգադրութիւնը իր իրաւասութենէն վեր էր:

Արդ, ընդհ. ժողովը ի վիճակի է յայտարարելու, թէ կեդր. վարչութիւնը՝ իր գործունէութեամբ արդարացուցած է Դպրոցասէրի անդամուհիներուն եւ հայ ժողովուրդին յոյսերը, իր ուժերը լայն չափերով տրամադրելով աղջկանց հայեցի դաստիարակութեան:

Դպրոցասէրը հրապարակ կուգայ գաղթահայ մշակոյթին իր աշխատանքին բաժինը բերելու պատրաստակամութեամբ, եւ հայ ժողովուրդին ու հայ մամուլին կ՚ինդրէ իրենց սրտագին օժանդակութիւնը ապահովել՝ անոր կրթական առաջադրութիւններուն, իբրեւ ազգային նուիրական պարտականութիւն:

Դիւան ընդհ. ժողովի Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան:

(Կնիք)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զէնկիլէրցիներու միութիւնը

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, 29 յունուար.— Երէկ՝ կիրակի, Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիները իրենց առաջին խորհրդակցական հաւաքոյթը ունեցան, Հայ Ակումբին մէջ, կազմելու համար հայրենակցական միութիւն մը:

Ճիշդ է որ շատ ու շատ ուշացած են, բայց պատճառը անհոգութիւնը չէ: Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցին՝ իր եւ ուրիշներու միջեւ խտրութիւն չդնելով, տասը տարի է որ կ՚աշխատէր ոչ թէ Զէնկիլէրցիներու հայրենակցական միութիւն կազմելու, այլ ստեղծելու միութիւն մը որուն շուրջը հաւաքուէր Ալֆորվիլի ամբողջ գաղութը: Դժբախտաբար կարելի չեղաւ եւ Զէնկիլէրցիներն ալ ստիպուեցան իրենց հայրենակցական միութիւնը կազմել:

Առաջին առթիւ եօթանասուն հոգի փութացած էին հաւաքավայր: Եւ ներկաներու քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ առժամեայ վարչութիւն մը, հետեւեալ եօթը անդամներով.— Գ. Մէօյէօղեան, Կ. Տատոյեան, Յ. Առաքելեան, Ֆ. Տէր Վարդանեան, Մահտեսի Կ. Սողոմոնեան, Ս. Բապուճեան եւ Գ. Գահրըմանեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂԱՒՈՐՆԵՐԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յունուար).

— «Թող չըսեն մեզի, թէ դուք, Դաշնակցականներդ կլլուէք այս աստիճանին հասցուցիք եւ հետեւաբար, մինչեւ իսկ անուղղակի կերպով, դաշոյն տուած եղաք տաք – գլուխ մարդոց ձեռքը: Կ՚ըսենք մենք այդպիսիներուն.— Դաշնակցութիւնը, սկիզբէն մինչեւ այսօր, սպանութենէն առաջ թէ վերջը, իր պարտքն է որ կատարած է միայն, ծառանալով մեղաւոր կղերականի մը եւ անոր մեղսակից ռամկավարներու ընդվզեցուցիչ արարքներուն դէմ: Ոչ եւ է դէպքի մէջ պատասխանատուութեան եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գէթ գլխաւոր մասը կ՚իյնայ սկզբնական յանցաւոր գործողին վրայ: Ամերիկահայ գաղութին մէջ փոթորիկը պայթեցուցին Դուրեանն ու անոր գործակիցները: Նախատողը Դաշնակցականները չէին որ նախատեցին: Դաշնակցականները, անարգուած սրբութիւն մը պաշտպանողի դերը միայն ստանձնեցին: Եւ իրաւամբ: Դաշնակցութիւնը չէր կրնար ձգել, որ միլիոն մը նահատակներու արիւնով թրջուած նուիրականութիւն մը, Ղեւոնդի մը կօշիկներուն ներքեւ տեսնէր: Պիտի պոռար ու բողոքէր ան գործուած սրբապղծութեան համար: Պիտի դատապարտէր եղածը եւ պայքարէր՝ այդ վատագոյն արարքի հեղինակին դէմ: Եւ պոռաց ու բողոքեց, դատապարտեց ու պայքարեցաւ: Եւ պայքարեցաւ շատ համբերատար ոգիով մը: Մինչեւ իսկ ժողովուրդը զգաց ինքզինքը եւ Շիքակոյի դէպքին օրն իսկ չտուաւ ապէ- բեղեւղեսոսին դասը: Դուրեանն ու ռամկավարները, եթէ քիչ մը լրջութիւն ունենային, եթէ քիչ մը հեռատես եղած ըլլային, այսքան առաջ չպիտի երթային՝ նուիրականութեան մը դէմ ուղղուած իրենց սանձարձակ նախատինքներուն մէջ: Որովհետեւ պիտի գիտնային, որ անարգանքներ եւ անպատուութիւններ կան, որոնց հանրային խիղճը չի ներեր: Օրէնքն իսկ անզօր է յանձնել, այդ խղճին պոռթկումը արգիլելու համար: Ժողովուրդը իր դատաւորը ունի եւ անիկա, ամէն տեղ կը տեսնեն Ամերիկայի բռնակալ ռամկավար հսկիչները, իրենց քթին տակ իսկ լինչի վայրագ սովորութեան յանձնակի կիրարկումով: Հարցը յանցանքը չգործելն է: Այլապէս, հետեւանքներու պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ առաջին մեղքը գործողին վրայ: Եւ, Նիւ Եորքի սպանութեան հարցին մէջ առաջին մեղաւորները եղան Դուրեան արքեպիսկոպոսն ու անոր դատապարտելի ընթացքին թեւ ու թիկունք հանդիսացած ռամկավարները:

Այսպէս: Ամբոխավարական ամէն ծրագ, ամէն զրպարտութիւն, վարձկան եղբայրամայրերու յատուկ ամէն լակոտութիւն անզօր են կոտրելու տրամաբանութեան այս շղթան: Դաշնակցութեան եւ առհասարակ անկողմնակալ ոգիով դատող ամէն պարկեշտ մարդու համար Նիւ Եորքի սպանութիւնը ուրիշ բացատրութիւն չունի: Մեր հակառակորդները — որոնց համար բացարձակ մղձաւանջ մըդարձած է կենսունակ Դաշնակցութիւնը — կրնան շատ հաւկիթներ ածել: Պիտի գայ սակայն օրը, երբ պիտի ստիպուին կամայ ակամայ նստիլ իրենց այդ հաւկիթներուն վրայ: Մենք վստահ ենք, որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ռամկավար ստախօսներուն մուրը մինչեւ կիկնամուտ պիտի վառի եւ շուտով պիտի մաքրուի մթնոլորտը փըպայտութեանց, բամբասանքներու եւ հերշային ցուցմունքներու ծուխերէն: Իսկ մինչեւ այդ օրը, թող ռամկավարները շարունակեն կաղկանձել լուսինին ի վեր... Մենք պիտի դիտենք, ծիծաղինք եւ անցնինք»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՃԱՆՔՈՒՐԹԱՐԱՆ»

«Վագըթ»ի մէջ Սէլամի Իզզէթ կը գրէ.—

Երբ ընդհ. պատերազմը կը մտաբերեմ, ոչ թէ ճակատին կ՚անդրադառնամ, այլ՝ Պոլսոյ վրայ կատարուած օդանաւային յարձակումներուն:

Ճակատը, ամէն ոք գիտէր թէ ինչ կերպով պիտի պաշտպանուի օդանաւային յարձակումներէն: Հրամանի տակ կը շարժէին մարդիկ: Բայց, ես երբեք չեմ մոռնար այն վախերը, զորս Պոլսոյ մէջ անցուցինք:

Եթէ յառաջիկային պատերազմ մը տեղի պիտի ունենայ, քաղաքացիներուն վիճակը հազար անգամ գէշ պիտի ըլլայ: Ռումբն ու շարափնէլ մէկ կողմ, այժմ կան եւ թունաւոր ու խեղդող կազեր: Ծանօթ է ուսուցիչը մեռցնել ուզող տղոց պատմութիւնը: Տեղանի մը բանը է.— «Տղաք, ի՞նչ դուրս պիտի գայ ուսուցիչը մեռցնելով, դուք Ա.ը մեռցուցէք»: Եւ որովհետեւ անկարելի է «այբ» մեռցնել, տղաքը սկսեր են աշխատիլ:

Այսօր ալ կ՚աշխատին կազերը մեռցնել: Կ՚աշխատին, բայց սակայն կը նմանի այբը մեռցնելուն: Այս պատճառաւ, մենք պէտք է միջոցներ փնտռենք մեզ օդանաւային յարձակումներէն, թունաւոր կազերէն պաշտպանելու: Հարկ է որ մենք բոլորս ալ անդամագրուինք «օդային յարձակումներէ պաշտպանուելու ընկերութեան»: Այդ միութիւնը մեզի պիտի սորվեցնէ այն միջոցները որոնցմով պիտի պաշտպանենք մեր հիւանդները, ծերերը եւայլն օդային յարձակումներէն: Մենք ստիպուած ենք այս բոլորը սորվիլ: Այդ ընկերութիւնը պարբերաթերթ մը պիտի հրատարակէ, ըսուեցաւ: Պարբերականին անունը «Ճան քուրթարան» պիտի ըլլայ:

ՆԻՍԱՊ

— Պարոն պանդոկապետ, այսօր Մօն Պլան լեռը պիտի ելլենք, դարձին կրնա՞ք մեզ սենեակ մը տրամադրել:

— Այո, պարոն, հինգերորդ յարկը պարապ սենեակ մը ունիմ:

— Հարկաւ վերելակ ունի, հակառակ պարագային շատ բարձր է մեզի համար:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՅԻՆԳԸ

ԽՄԲ.— «ՎԷՄ»էն կ՚արտատպենք այս էջը, որ գլուխ մըն է հեղինակին մէկ անտիպ գործէն, «ԲԱԳՈՒԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ».—

«Ամերիկացիք պէտք է մի վայրկեան կանգ առնեն եւ խորհին, թէ ի՞նչ կը լինէր պատերազմի ելքը եւ անուղութիւնը Արեւմուտքում, եթէ Թիւրքերը ութ ամիս առաջ Բագու հասնէին: Եւ նրանք աւելի կանուխ կը հասնէին, եթէ Հայերը չդիմադրէին:

Ճէյմս Վ. Ճերարդ (Պերլինի ամերիկեան նախկին դեսպան)

«Գլխաւոր ազդակը, որ գերման արեւմտեան բանակի խորտակումը առաջ բերաւ, վառելանիւթի պակասն էր, որովհետեւ Թիւրքերը չկարողացան ժամանակին գրաւել Բագուն, եւ Հայերն էին, որ Թիւրքերին արգելք եղան Բագուն գրաւելու ժամանակին»:

Զօրավար Լիւդենդորֆ

«Գաղեստինի Թիւրքական ճակատի խորտակումը վերագրելի է այն իրողութեան, որ Թիւրքերը հակառակ իմ հրամանին եւ խորհրդին՝ երկու զօրաբաժին ուղարկեցին Կովկաս, Հայերի դէմ կռուելու համար»:

Զօր. Լիման ֆոն Զանդերս

1918 թ. յուլիս 28ի գիշերը ամենածանր գիշերներից էր Բագուի համար: Պաշարուած քաղաքի զօրքը կարծես այլ եւս դիմադրելու կարողութիւնից զրկուել էր, իսկ, ընդհակառակն, թշնամին համախմբելով նորանոր թարմ ուժեր՝ աւելի էր սաստկացնում յարձակումները: Քաղաքի պաշտպան զօրամասերը մի քանի օրուայ ընթացքում թողել էին բոլոր կարեւոր դիրքերը եւ նահանջել, կուչ էին եկել համարեա թէ քաղաքի մէջ...

Այդ օրերին Բագուի ռազմական կացութիւնը հետեւեալն էր. մեր ծովափնեայ ձախ թեւում թշնամին բռնել էր Բիբի-Էյբաթի նաւթահանքերի մեծ մասը: Դէպի աջ՝ Բագուի հայկական եւ այլազգի գերեզմանոցի մի մասը, Սպանդարեանը եւ Սալեանի զօրանոցները դեռ եւս Բագուի զօրքերի ձեռքին էին, բայց մի քիլոմէթրի վրայ թիւրքական ուժերն էին դիրք գրաւել: Ծայրագոյն աջ թեւի վրայ թշնամին բռնել էր Բալաջարի կայարանի քաղաք տանող բոլոր կարեւոր կէտերը:

Շրջակայքի եւ Բագու քաղաքի ամբողջ թաթար ազգաբնակութիւնը մեծ հրճուանքի մէջ էր եւ ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց էր տալիս թիւրքական ուժերին՝ ժամէ ժամ սպասելով նրանց ներխուժումին...

Բագւում վխտում էին թիւրք լրտեսները, որոնք իրազեկ էին պահում արշաւող թշնամուն: Յուլիս 26, 27 եւ 28 օրերը քաղաքը սոսկալի կերպով ռմբակոծւում էր թշնամուց՝ մահ եւ սարսափ տարածելով ամէն կողմ: Քաղաքի մէջ գտնուած լրտեսները թաթարական բարձր շէնքերի կտուրներից գրոհակներով եւ այլ միջոցներով մեծ ճարպկութեամբ ուղղութիւն էին տալիս թիւրքական թնդանօթներին, եւ քաղաքի վրայ թափուող ռումբերը չէշտակի հասնում էին իրենց նպատակին: Բանւորական Խորհրդի, ինչպէս եւ Գործադիր Խառն Մարմնի յուլիս 26ի եւ 27ի ցերեկուայ նիստերը անկարելի եղան գումարել, որովհետեւ նիստերի ժամին թիւրքական թնդանօթները սկսած ռմբակոծել ճիշդ Խորհրդի շէնքը, եւ նիստին մասնակցող անդամները հրաշքով միայն կարողացան ազատուել իրական մահից:

Զօրքի ընդհանուր հրամանատար Բիչերախովը, յուլիս 28ին, իր հետ առնելով մի կարեւոր զօրամաս՝ առաջ էր շարժուել՝ յայտարարելով, թէ մտնելու է թշնամու թիկունքը, բայց, ինչպէս մի քանի ժամից պարզուեց, թողել էր քաղաքը եւ անցել դէպի Դերբենտ-Պետրովսկ:

Բոլշեւիկեան կոմիսարները, որոնք այդ ժամանակ Բագու քաղաքի իշխանութիւնն էին կազմում, յուլիս 28ին արդէն կարգադրել էին դատարկել քաղաքի բոլոր բանկային հաստատութիւնները ու պահեստների ամբողջ ռազմամթերքը: Ծովի վրայ գտնուող հարիւրից աւելի խոշոր նաւերը, յատուկ կարգադրութեամբ, կայմ ու պատրաստ կանգնած էին նաւահանգիստներում, որ բարձում էին ոչ միայն բանկային հարստութիւններ ու ռազմամթերք, այլ եւ զօրքին պատկանող հագուստեղէն, ուտելիք, մեծաքանակ գտնուած հայթայթող հակերով մասնաւոր անձնաւորութիւնների եւ ընկերութիւնների պատկանող ապրանքներ: Այդ կողմից աչքի էր ընկնում մանաւանդ բոլշեւիկ Պետրովի զօրամասը, որ հրաման առնելով թողնել քաղաքը՝ մեծ եռանդով սկսել էր պահեստների ապրանքները լցնել նաւերը: Առեւտրական հաստատութիւնների առանձնակ միլիոնների հասնող ծովափնեայ բոլոր պահեստները թալանուեցան...

Յուլիս 28ի երեկոյեան պարզուեց, որ քաղաքը պաշտպանող մեծամասնական զօրամասերն եւս թողնում են դիրքերը եւ շտապում դէպի նաւահանգիստ, մինչեւ իսկ կոմիսարների ընտանիքներն իրենց անձնային իրերով դէպի նաւերն էին շտապում... Եւ պարզ էր, որ քաղաքը ընկնելու վրայ էր, եւ բոլշեւիկ կոմիսարները թողնելու էին քաղաքը, գուցէ, հէնց այս գիշեր...

Արդէն հրապարակ էին եկել զանազան մութ անձնաւորութիւններ եւ այս կամ այն պետութիւնների կեղծ ներկայացուցիչներ, որոնք լուրջ կերպով մտածում էին քաղաքը Տաճիկներին յանձնելու մասին...

Բագուի Հայոց Ազգային Խորհուրդը ամբողջ գիշեր խորհրդակցութեան մէջ էր: Ազգային Խորհրդի համար պարզ էր, որ քաղաքի պաշտպանութեան համար բոլոր միջոցները չեն գործադրուած եւ որ քաղաքի զօրամասերի անզօրութիւնը արդիւնք էր այն կացութեան, որ ստեղծել էր բոլշեւիկեան ալիկար իշխանութիւնը: Ազգային Խորհուրդը համոզուած էր, թէ քաղաքը հնարաւոր է պաշտպանել, եթէ կանոնաւոր կերպով դասաւորուեն նրա ուժերը, եւ այս բոլորը անհրաժեշտ էր պարզել թէ Բանւորական Խորհրդին, որ հանդիսանում էր այն ժամանակուայ պարլամենտը եւ թէ, մանաւանդ, քաղաքացիներին, որոնց ջանքերով հնարաւոր պիտի լինէր, քաղաքը պաշտպանել, մինչդեռ մեծամասնական իշխանութեան անակնկալ փախուստը, բնականաբար, քաղաքի մէջ անիշխանութիւն պիտի ստեղծէր որից պիտի օգտուէին թիւրքական զօրամասերը:

(Շար.) (1)

ԱՐՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Իր ճառին մէջ, Հիթլէր մանրամասնօրէն յիշեց իր իշխանութեան կատարած գործերը՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

— « Մենք, ըսաւ, վայրենի ռամկավարներ ենք, բայց աւելի հարազատ քան միւսները։ Մենք ջնջեցինք կուսակցութիւնները, իրականացուցինք ազգային միութիւնը, ջնջեցինք ընկերվարական սէնտիքաները ոչ թէ ժողովուրդին վնասելու, այլ անոր աշխատանքի ազատութիւնը վերադարձնելու համար։ Այս բարեշրջումը չէ լրացած. բայց մէկ բան ստոյգ է,— ինչ որ անցած է, այլեւս չի կրնար վերադառնալ։ Ես կը բողոքեմ այն տեսութեան դէմ թէ Գերմանիան երջանիկ կրնայ ըլլալ միայն դաշնակից իշխաններու մականին տակ։ Պետութեան այսօրուան ձեւը վեր է ամէն վիճաբանութենէ։ Կառավարութիւնը իր ուժը կը պարտի միայն գերման ժողովուրդին եւ պարտականութիւն կը զգայ միայն անոր հանդէպ »։

Վարչապետը անդրադառնալով արտաքին քաղաքականութեան, կրկին եւ կրկին շեշտեց թէ Գերմանիա խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց ոչ այնպիսի խաղաղութիւն մը որ յաւերժացնէ յաղթականներու եւ պարտեալներու հաւասարութիւնը։ « Տասնըչորս տարիէ ի վեր գերման ժողովուրդը անձնապաստ եղաւ, գործադրելով դաշնագիրը։ Հաւասարութեան համար իր մղած պայքարը իրական պայքարն է մթնոլորտը առողջացնելու եւ ժողովուրդներու գործակցութիւնը ապահովելու համար »։

Խօսելով Աւստրիոյ մասին, հերքեց այն վերագրումները թէ Գերմանիան յարձակումներ կը գործէ այդ երկրին դէմ եւ ասպարէզ կարդաց Տոլֆուսի կառավարութեան, որպէսզի, փոխանակ Ազգերու Դաշնակցութեան բողոքելու, ընտրութիւն մը կատարէ եւ հասկնայ թէ ժողովուրդը որո՛ւ հետ է։ « Իբրեւ Աւստրիա ծնած մարդ եւ հպարտ՝ ատոր համար, կը յաւակնիմ լաւ ճանչնալ իմ հայրենիքս։ Եւ գիտեմ թէ ինչ որ 60 միլիոն Գերմաններու սրտին կը խօսի, կը խօսի նաեւ վեց միլիոն Աւստրիացիներու սրտին »։

Ցատկապէս կանգ առնելով Ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց վրայ, Հիթլէր յայտարարեց.

— « Մենք Ֆրանսայի հանդէպ կատարեցինք այն միեւնոյն փորձը զոր կատարած էինք Լեհաստանի հանդէպ։ Մեր հաւասարութեան պայքարը, որմէ երբեք չպիտի հրաժարինք, պէտք է կարգադրուի առանց նոր պատերազմի մը, որովհետեւ նոր պատերազմ մը ոչինչ կրնայ կարգադրել։ Ֆրանսան ապահովութիւն կ'ուզէ։ Մեզմէ ոչ ոք կը սպառնայ անոր։ Բայց Գերմանիան իրաւունքներու հաւասարութիւն կը պահանջէ, եւ ոչ ոք կրնայ մերժել այդ պահանջը, ոչ տեսականօրէն ոչ ալ գործնականօրէն։ Ոչ սպառնալիքը, ոչ ալ բռնի ուժը կրնան ընկճել հիթլէրական Գերմանիան »։

Մ. Նահանգներու դրամական դիկտատուրան

Նախագահ Րուզվէլթ յունուար 30ին ստորագրեց դրամական օրէնքը, որ ի միջի այլոց ազգային սեփականութիւն կը հռչակէ Մ. Նահանգներու ամբողջ ոսկին, ձոյլ թէ դրամ։ Միեւնոյն ատեն, նախագահը իրաւունք կը ստանայ մասնաւոր հրամանագրով մը սահմանելու տոլարին նոր գինը, հին արժէքին հարիւրին 60 կամ 50 համեմատութեամբ (12.75 — 15.30 Ֆրանք)։ Այս հրամանագրին հրատարակութեան ժամանակը չէ որոշուած տակաւին։ Ելմտական նախարարը երկու միլիառ տոլարի վարկ մը ստացած է, փոխանակութեան սակերու պայքարին դիմանալու համար, ներսը թէ դուրսը։

Սերունդներէ ի վեր ամէնէն կարեւոր օրէնքն է որ կը քուէարկուի Մ. Նահանգներուն մէջ, եւ հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել անմիջապէս։ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն նախագահ Րուզվէլթի յաջորդ քայլերուն։ Շուտով բանակցութիւններ պիտի սկսին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ, տոլարին վերջնական գինը որոշելու համար։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՎԻՆՇԱԳ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Բացակաները նկատի կառնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կը դասախօսէ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Նիւթ՝ Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականները դերը մեր պատմութեան մէջ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Եառագոյնը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ. 1 Bld. Carnot։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բարգէն Ղարիպեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ բնիկ Շապին-Գարահիսարցի Նուպար Ղարիպեան, մայրը՝ Նեկտար, հայրը՝ Ռուբէն, նախապէս կը գտնուէր Հալէպ, Miss Karen Yeppe հաստատութեան մէջ։ Տեղեկացնել P. Gharibian, Pierre Joigneaux, No. 1, Asnières, (Seine).

— Կը փնտռուի Թոզատի Եաթմըլ գիւղացի Գէորգ Քարեան (28 տարեկան) որ Ֆրանսա եկած է Յունաստանի որբերուն հետ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Գ. Տօնիկ Փէհլիվանեանի, 8 Bld. Rodin, Issy - les - Moulineaux, (Seine)։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան « Յառաջ » նուէր։

— Տիկին Հայկանոյշ Դարբինեան, հօր անուն՝ Ցարութիւն, մօր անուն՝ Սիրանոյշ, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարապետ, Յովհաննէս (մեծ եղբօր անունը չյիշեր) Յարութիւնեաններ։ Կը կարծուի թէ Կարապետ կը գտնուի Պոլիս, իսկ Յովհաննէս Սիրէի (Յունաստան) որբանոցը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tarpinian Nichanի, 3 Rue de Lavoier, Viviez (Aveyron), France։

Կը խնդրուի արտատպել միւս թերթերէն արտատպել։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան « ԳՈՅԱՄԱՐՏ » պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր - Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանաւոր դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօներ լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Ցուցարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղեցկացնելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ - Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութիւնով զարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի բաշխուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անձամբ ապսպրեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ արտասահման 5.50 Ֆր.։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (47)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին պատրաստուած ըլլալով նաեւ Սարըղամիշի յարձակումը, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն՝ թէ տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի եւ թէ Րիզա պէյի գրկուած հրամանագրով մը կը հրահանգուէր անմիջապէս չարժման սկսիլ՝ թշնամիին ուժերը իրենց կողմը քաշելու համար։ Այդ միջոցին Գ. զօրաբանակի հրամանատար Հասան Իզզէթ փաշային յաջորդած էր Հաֆըզ Իսմայիլ Հագգը փաշա։ Ամբողջ շարժումը կը վարէր Իսմայիլ Հագգը փաշա։ Բայց, նոր հրամանատարը բանակին գլուխը հազիւ մէկ, մէկուկէս ամիս կրցած էր մնալ եւ, բծաւոր ժանտատենդէ վարակուելով, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, վախճանած էր։ Եւ որովհետեւ շատ անկեղծ մարդութիւն մը գոյութիւն ունէր տոքթ. Պէհաէտտինի եւ Հաֆըզ Իսմայիլ փաշայի միջեւ, նոր հրամանատարին անակնկալ մահը շատ ուժգին ցնցած էր Գ. Շաքիր պէյը։ Այդ մահուան առթիւ, տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր ներքին նախարար Թալէաթ պէյի ուղարկած հեռագրին մէջ կ'ըսէր —

Ինչպէս ծանօթ է, Իսմայիլ Հագգը փաշայի մահէն անմիջապէս վերջ, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութեան կոչուած էր (բնագրին մէջ ամբողջ չէ նախադասութիւնը Յառաջ)։ Եւ սակայն, այս դէպքը մեր նիւթէն դուրս ըլլալով, մենք կրկին դառնանք այն դէպքերուն, որոնք տեղի կ'ունենային Գորչքայի մէջ։

Րիզա պէյն ու իր ենթակաները երբ տակաւին չէին մոռցած այն ցաւը զոր իրենց պատճառած էր Եաղուպ Ճէմիլի պէյի Գորչքայէն մեկնումը, Տրապիզոնէն ստացուած էր լուր մը, որ ոչ միայն մեղմած էր Եաղուպ Ճէմիլի առթած ցաւը, այլ եւ ամէնուն դէմքը զուարթացուցած էր։ Ըստ այդ լուրին, Տրապիզոն ցամաք ելած էր երկու կանոնաւոր ջոկատներէ բաղկացած գունդ մը, որ կը գտնուէր գերմանացի սպաներէն հազարապետ Շթանկէի հրամանատարութեան ներքեւ։ Այդ գունդը ցամաքէն դէպի Գորչքա կուգար՝ միանալու համար Րիզա պէյի ուժերուն։ Այդ գունդը ունէր նաեւ թնդանօթ եւ արագաձիգ հրացան։

Շթանկէի հրամանատարութեամբ այս գունդին Գորչքա գալը ուրախացուցած էր տեղւոյն բանակետղը, թէեւ ամէն ոք տխրած էր այն մտածումէն թէ այդ թնդանօթները ինչպէս պիտի անցնէին զանազան ձորերէ ու լիճերէ։ Շթանկէ պէյ, որ ամէն ինչ կարգին կը կարծէր, լիճի մը եզերքը պիտի կծկուէր մնար։ Հետեւաբար, գունդը այդպիսի վիճակի մը մէջ չձգելու համար, որոշուած էր կամուրջներ կառուցանել ուր որ հարկ էր։ Այս գործին շատ նպաստած էին այն երիտասարդները, որոնց նախապէս կամուրջ շինել սորվեցուցած էին։ Գոլեցի պատ. պատուէրականներէն մէկ, հաւաքելով այդ երիտասարդներէն, սկսած էր կամուրջներ շինել եւ գոյութիւն ունեցողները ամրացնել։ Այս գործը 12 օր չարունակած էր ու, այդ կերպով, ապահովուած էր Շթանկէ պէյի անվտանգ ժամանումը։

Վերջապէս, Շթանկէ պէյի գունդը, որ Ցրդ զօրագունդ կը կոչուէր, Գորչքա ժամանած էր։ Քաղաք մտած առեննութը կոխած ըլլալով, գունդը իջեւանած էր ձորոխի այն եզերքը, որ կը գտնուէր քաղաքին դէմը։ Շթանկէ պէյ, յարմար նկատած չէր առանց կամուրջին անցնիլ ձորոխի այդ վայրէն,— թէեւ ջուրին այդ կէտէն կարելի էր ցատկելով անցնիլ — ու ամբողջ գիշերը հոն մնալ նախընտրած էր։

Երիտասարդ անձ մը, որ գունդի հրամանատարին թիկնապահն էր, ուզելով ժամ առաջ քաղաք մտնել, ուզած էր եզերքէն դիմաց ցատկել, բայց իյնալով՝ գլուխը քարերուն զարկած ու պառկած էր։ Խեղճ թիկնապահը, գլխուն ցաւէն, ինքզինքէն ելած էր, եւ որովհետեւ այդ նեղ տեղէն ջուրերը շատ արագ կը հոսէին, անոնք որոնք իր իյնալը նշմարեր էին՝ չէին կրցած օգնութեան հասնիլ ու ջուրերը [illegible] էին գինք [illegible]։ [illegible]

Շթանկէ պէյ մէկ կողմէ կը ցաւէր իր թիկնապահին այս դժբախտութեանը, եւ միւս կողմէ բոլորովին այլայլած էր, որովհետեւ ծածկագիրը եւս կը գտնուէր թիկնապահին ծոցը։ Այդ պատճառաւ, հրամայած էր ամէն գինով ջուրէն դուրս հանել անոր մարմինը։ Իսկ այդ բանը կրնար ըլլալ միմիայն այն անձը որ գտնուած էր կամուրջներու շինութեամբը։ Բայց, ժամանակը ուշ ըլլալուն, այդ անձը կը քնանար։ Ծածկագիրը անպատճառ փրկելու համար, կամուրջ շինող պատ. պատուէրակին դուռը բախած էին ուժգնօրէն բախել կէս գիշերին։ Պատ. պատուէրակը, այդ աղմուկին վրայ, իր խոր քունէն արթննալով.

—Ո՞վ է, ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուցած էր. իսկ դրան առջեւ կեցող պահակը սա պատասխանը տուած էր.

— Էֆէնտիմ, Գերմանացիին ծածկագիրը խեղդուեր է ջուրին մէջ, ըսին թէ դուք պիտի փրկէք։ Պէտք է անապարէք...

Իսկ կամուրջ շինող պէյը [illegible]

— Այ տղայ, կարելի՞ բան է ծածկագիրը խեղդուի ջուրին մէջ։ [illegible]

Եւ, միանգամայն, հասկնալով որ գինքը չահագրգռող դէպք մը պատահած է, արագօրէն հագուած դուրս նետուած էր եւ որովհետեւ գիտէր թէ գունդը դիմացի եզերքն էր, ուղղակի դէպի բանակետղ վազած էր։ Վերջապէս, իրողութիւնը իմացած էր հոն գինքը դիմաւորողներէն։

Բայց, անկարելի էր գործադրել այն գաղափարը, զոր իրեն յայտնեցին՝ թիկնապահն ու ծածկագիրը փրկելու համար։ Իրեն կ'ըսէին.

— Մէկ երկու ձիաւորներ առ ու գնա եւ ձորոխի յարմար մէկ կէտին վրայ թելէ ցանց մը զետեղէ։ Դիակը կուգայ հոն կը կոթնի եւ առաւօտուն կը հանենք։

Իսկ կամուրջ շինող պէյը հարցուցած էր իրեն այդ խելքը տուողներուն,

— Այդ դէպքը ե՞րբ պատահեցաւ։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

2 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2411 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նիւ Եորքի մէջ դեկտեմբեր 24ին անծանօթներու կողմէ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութենէն իվեր այլանդակ համեմատութիւններ ստացած է հակադաշնակցական պայքարը։

Անցնելով կուսակցական հակամարտութեան մը բոլոր բանաւոր սահմանները եւ հետզհետէ այլասերելով, այդ պայքարը վերածուած է մոլեռանդ մարտակոչի մը, որ կը համարձակի ազգի եւ հայրենիքի թշնամի հռչակել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Այդ արշաւանքին արձագանգները կը լսենք նաեւ մեր շրջանին մէջ։

Կարգ մը հոսանքներ եւ դաւադիր խմբակներ կը շարունակեն մոլեգնօրէն շահագործել դեկտեմբեր 24ի դէպքը, առանց սպասելու դատավարութեան ելքին, եւ իրենք իրենց վճիռներ կ'արձակեն, գրգռելով ամբոխային մոլեռանդութիւնը եւ անվերջ թունաւորելով մթնոլորտը։

Իրենց նպատակին հասնելու համար, անոնք կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է վատութեան առջեւ, տարածելով գարշելի եւ գրգռիչ սուտեր ու յերիւրանքներ, խեղաթիւրելով ակներեւ իրողութիւններ՝ թերթերու, թռուցիկներու եւ ճառերու միջոցաւ։

Եւ այս բոլորը՝ այնպիսի արտայայտութիւններով ու միջոցներով, որոնք չեն կրնար ուրիշ բանի ծառայել, եթէ ոչ բոցավառել կրակը եւ անշնչելի դարձնել գաղութներու մթնոլորտը։

Ապացոյց՝ 1934 *յունուար 25ի «յարգանքի եւ բողոքի» ժողովը, «Փրթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ, գործակցութեամբ զանազան մութ տարրերու։*

Այս բոլոր ձեռնարկներուն վարիչ ուժն է մարագոյրի հանեւ պահուըտած Ցեկան, որ տարիներէ ի վեր կ'աշխատի կազմալուծել գաղութները իր յայտնի եւ անյայտ գործակալներով, ու մասնաւորապէս իրեն նպատակ բռած է լուծել, օրէնքէ դուրս հռչակել տալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Այս բոլոր գրգռութեանց հանդէպ, մեր շրջանի ընկերները ու մարմինները բռնած են ամուր, կարգապահ եւ պաղարիւն ընթացք մը, որ վեր է ամէն գնահատումէ։

Նոյն համբերատար ոգին կը ցուցնեն Դաշնակցութեան համակիր տարրերը ամէն տեղ։

Դժբախտաբար, մեր այս լուրջ եւ պարկեշտ ընթացքը փոխանակ սթափեցնելու եւ զգաստացնելու Դաշնակցութեան յայտնի հակառակորդները եւ անոնց քօղարկեալ հովանաւորները, նորանոր ծայրայեղութեանց կը մղէ զանոնք։ Եւ անխորհ մարդիկ գործիք կը դառնան դաւադրութեան մը, որուն բուն հեղինակները անծանօթ չեն Դաշնակցութեան։

Այս խառնակ կացութեան առջեւ, Կեդր. Կոմիտէս պարտականութիւն կը սեպէ հրապարակաւ զգաստութեան հրաւիրել Դաշնակցութեան յայտնի թէ անյայտ հակառակորդները, յանձնարարելով չափ դնել իրենց կոյր ատելութեան եւ սանձակոտոր խուժանավարութեան, փոխանակ անմտօրէն խորացնելու եւ անդարմանելի դարձնելու համատարած պառակտումը։

Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարենք մեր ընկերներուն եւ համակիրներուն, շարունակել իրենց պաղարիւն կեցուածքը, արհամարհելով աջէն թէ ձախէն արձակուած լուտանքները, որոնք անզօր կատաղութիւն մը միայն կ'արտացոլացնեն։

Դաշնակցութիւնը իր 43 տարիներու փոթորկալի գործունէութեան ընթացքին յաճախ ենթարկուած է անմիտ եւ անարժան հակառակորդներու կրակին, եւ միշտ ալ մնացած է պատնէշին վրայ, շնորհիւ իր երկաթեայ կարգապահութեան, ինքնավստահ վճռականութեան եւ անսահման զոհաբերութեան։

Շատ հեռուներէն թելադրուած այս դաւադրութեան մէջ ալ, Դաշնակցութիւնը չէ որ պիտի տուժէ։

Այդ խելագար խաչակրութիւնը պիտի ծառայէ միայն փոխադարձ ատելութիւն սերմանելու եւ ամէնէն առաջ արտաքին թշնամին խնդացնելու։

Զանազան մութ ուժերու այդ գործակցութեան անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ դէպի կազմալուծում եւ սնրկացում առաջնորդել գաղութները եւ ջլատել անոր ինքնապաշտպանութիւնը։

Հրապարակաւ ուղղելով այս կոչը, կ'ուզէինք որ լրջութեան եւ պատասխանատուութեան նոյն գիտակցութիւնը դառնար վարիչ ոգին՝ այն բոլոր հոսանքներուն համար որ կը յաւակնին ծառայել հայրենիքին եւ անոր տարագիր զանգուածներու շահերուն։

1 *Փետրուար*, 1934

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ
(Կնիք)

Ազգ. վիճակահանութեան բախտաւորները

Հինգերորդ վիճակահանութեան մեծ պարգեւը, հինգ միլիոն, շահած է Թուլէի բնակիչներէն մէկը, որ գաղտնի կը պահէ իր ինքնութիւնը։

Մէկ միլիոն շահած է, Պէլֆորի մէջ, առեւտրական մը որ ընկերովի գնած էր տոմսակը։ Դարձեալ մէկ-մէկ միլիոն՝ 21 *տարեկան սպասուհի մը, որ տախտակ կը սրբէր, երբ իմացաւ լուրը, եւ* 13 *տարեկան ուրիշ սպասուհի մը, որ կը ծառայէր ագարակի մը մէջ։ Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ պիտի շարունակեն իրենց գործը։*

Բախտը նորէն ժպտած է Մարսէյլի, ուր երկու հոգի միլիոնատէր եղած են։ Բայց այս անգամ աւելի շատ օգտուած են հիւսիսային նահանգներու բնակիչները։ Շարլվիլի մէջ մէկ միլիոն շահած են երեք բանուորներ, Մաքոնի մէջ մէկ միլիոն՝ 40 *պետական պաշտօնեաներ, Քազապլանքայի մէջ (Մարոք) մէկ միլիոն՝ տասը բանուորներ եւն.։*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓՈԽ ԴՐԱՄ ՈՒԶԵՑ, ՄԵՐԺԵՑԻՆ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ՞ Կ'ԵՐԹԱՅ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն յունուար 31 թուականով.—

Ամերիկայի անուխի, ժեքենաներու եւ հիւսուածեղէնի վաճառականները կրնան քիչ-շատ գործ ունենալ Թուրքիոյ հետ, եթէ հաւանին վարկ բանալ երկար պայմանաժամով։

Թուրքիոյ ազգային տնտեսութեան գործավարութեան երկու ներկայացուցիչները, Բաղըլը եւ Էսատ պէյեր, այսօր մեկնեցան Լոնտոնէն, արտմտելով քանի մը օրուան բանակցութիւններէն։ Իրենց նպատակն էր մեծագումար վարկեր առնել երկար պայմանաժամով։ Պատրաստ էին 60 միլիոն տոլար անմիջապէս յատկացնելու գնումներու, եւ յառաջիկային աւելի մեծ գործառնութիւններ կատարելու, եթէ պայմանները նպաստաւոր ըլլային։ Բայց պաղ ընդունելութիւն գտան Լոնտոնի սեղանաւորներուն կողմէ, որոնք չեն հաւատար թէ քէմալականութիւնը պիտի կրնայ տեւել, Մ. Քէմալէն յետոյ։ Անոնք կը վախնան թէ Թուրքիա պիտի վերադառնայ նորէն իր հին սովորութեանց, երբ դիկտատորը մեռնի։

Անոնք չեն սիրեր նաեւ ծրագրեալ տնտեսութեան մեթոտները որոնք հիմնուած են ռուսական դրութեան վրայ։ (Կ'ակնարկէ Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին)։

Թուրք պատուիրակները Պեւլիա կ'երթան, ուր պիտի միանան պատուիրակութեան մը որ կը յուսայ Մ. Նահանգները երթալ մէկ երկու ամիսէն։

Թրքական շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ հաւանական է որ վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւս միանայ Ամերիկա գացող առեւտրական պատուիրակութեան, ընկերակցութեամբ տնտեսական գործավարին։

ԱՆԳԼ. ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱԼ ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ

Բրիտանական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ զինաթափութեան մասին պատրաստուած նոր յուշագիրը, որ մասնաւորապէս կը զբաղի Գերմանիոյ հաւասարութեան եւ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջներով։

Յուշագրին հիմնական մասերը կը համապատասխանեն Մաքտոնըլտի 1933 մարտ 16ի ծրագրին, բայց կարեւոր զիջումներ կ'ըլլան Գերմանիոյ, որպէսզի կարելի ըլլայ համաձայնիլ զինաթափութեան մասին։ Անգլիական յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ամենամեծ զիջումը այն է որ մէկդի կը դրուի փորձի շրջանը։ Գերմանիա պիտի կրնայ իր բանակը աւելցնել 200,000 — 300,000ի, որոնք պիտի ըլլան 8 — 12 ամիս պարտաւորիչ ծառայութեամբ կանչուած զինուորներ։ Ֆրանսա, Իտալիա եւ Լեհաստան ալ պարտաւոր պիտի ըլլան նոյն չափով բանակներ պահելու, միեւնոյն տեւողութեամբ։ Գերմանիա պիտի կրնայ գործածել 6 ինչէնոց շարժուն հրետանի, ինչպէս եւ 16 թոննոց հրասայլեր։ Ասոր փոխարէն, միւս ազգերը պարտաւոր պիտի ըլլան ջնջելու 16 թոնէն վեր եղած հրասայլերը, տարիներու ընթացքին։ Այսպէս, 30 թոնէն աւելի եղած հրասայլերը պիտի ջնջուին առաջին տարիէն իսկ, 20 թոնէն աւելի եղածները՝ երրորդ տարուան վերջը, 16 թոնէն վեր եղածները՝ հինգերորդ տարուան վերջը։ Նոյն պայմանները՝ խոշոր թնդանօթներու մասին։

Ետքը, Գերմանիա պիտի կրնայ զինուորական օդանաւեր շինել աստիճանաբար, մինչեւ 500 օդանաւ։ Ֆրանսա եւ Իտալիա 500 օդանաւէն աւելի ունենալով, պարտաւոր պիտի ըլլան աստիճանաբար կրճատել, իսկ Անգլիա պիտի կրնայ շինել, քանի որ 500է պակաս ունի։

Յուշագիրը երկար չի խօսիր նաւային ուժերու մասին, դիտել տալով թէ 1935ի խորհրդաժողովը մօտ է եւ պէտք է աւելի պարզ բանաձեւեր գտնել։

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի պահանջած ապահովութեան, յուշագիրը երկար կը խօսի այդ մասին։ Մաքտոնըլտի ծրագիրը կը նախատեսէր խորհրդակցութիւն մը կատարել, Պրիան-Քէլլոկի դաշինքը բռնաբարուած ատեն։ Յուշագիրը կ'առաջարկէ որ զինաթափութեան մասին յանձնաժողովը անմիջապէս ժողովի հրաւիրէ պետութիւնները, եթէ որ եւ է երկիր դժէ իր յանձնառութեանց։ Աւելի պարզ խօսելով, Պրիան-Քէլլոկի դաշինքը ոչ միայն խզուած, այլեւ խզումի սպառնալիք եղած ատեն, անմիջապէս խորհրդակցութիւն պիտի կատարուի եւ պետութիւնները պիտի ջանան չարը խափանել, եւ եթէ չյաջողին, պիտի ճշդեն նախայարձակը եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն անոր դէմ։ (Յուշագիրը չի սահմաներ այդ միջոցները)։

Դարձեալ Ֆրանսայի վստահութեան ներշնչելու համար, յուշագիրը կ'առաջարկէ մնայուն եւ ինքնավար հսկողութիւն մը հաստատել, որպէսզի Գերմանիոյ ազգային-ընկերվարական հարուածային վաշտերը — հաւանաբար նաեւ Իտալիոյ Ֆաշական քաղաքապահ զօրքը — զինուորական կրթութիւն չստանան։ Անգլիա կը նախընտրէ որ ջնջուին այս կարգի կազմակերպութիւնները, բայց կը գոհանայ հսկողութեամբ, քանի որ Գերմանիա կը հաւաստէ թէ անոնք զինուորական միութիւններ չեն։

Յուշագիրը կը բովանդակէ 22 էջ։

Ի՞նչ կ'առաջարկէ Իտալիա

Իտալական յուշագիրը նախ եւ առաջ կը շեշտէ թէ անհրաժեշտ է լուծում մը գտնել, եթէ չեն ուզեր Գերմանիոյ վերազինման փաստին առջեւ գտնուիլ։ Հրաժարելով հանդերձ յարձակողական սպառազինութիւններէն, Գերմանիա կրնայ առարկել թէ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը կապ չունի զինաթափութեան հետ։ «Եթէ բանակցութիւնները ելքի մը չյանգին, պատիժներու խնդիր պիտի ծագի, ինչ որ անհամաձայնութիւններ յառաջ պիտի բերէ մեծ պետութեանց միջեւ։ Իրաւունքներու հաւասարութիւնը խոստացուած է Գերմանիոյ։ Գերմանական պահանջը աւելի կը զօրանայ երբ ապացուցուի որ, ինչպէս պիտի երեւայ յետագային, ապահովութեան պայմանները իրականացած են արդէն»։

Իտալական յուշագիրը վստահութիւն յայտնելով նախագահ Հիւսվէլթի եւ Հիթլէրի մասին, կ'առաջարկէ կնքել պայմանագիր մը, մինչեւ 1940 *դեկտեմբեր* 31 *տեւելու պայմանաւ, եւ հետեւեալ հիմերով.—*

1\. *Ջնջել քիմիական պատերազմը, հսկողութեան տակ առնելով անոր պատրաստութիւնը։*

2\. *Արգիլել քաղաքային բնակչութեան ռմբակոծութիւնը։*

3\. *Ներկայ մակարդակին վրայ սահմանափակել զինուորական ծախքերը այն պետութեանց որոնք կապուած չեն դաշնագիրներով։*

4\. *Ներկայ մակարդակին վրայ սահմանափակել նոյն պետութիւններու ցամաքային սպառազինութիւնները։*

Իտալիա կը մերժէ Գերմանիոյ պահանջած 300,000 զինուորը եւ կը գոհանայ Մաքտոնըլտի առաջարկած 200,0000ով։ Ետքը, անկարելի կը գտնէ միօրինակ ձեւի մը վերածել բանակները։ Կը բացատրէ թէ կարելի չէ մերժել որ Գերմանիա պաշտպանողական զէնքեր ունենայ (կրճատեալ տարողութեամբ թնդանօթ, հրասայլ, հետադօտութեան եւ հետապնդման յատուկ օդանաւեր)։ Գալով ապահովութեան, Իտալիա կապուած կը մնայ Լոքառնոյի դաշինքին, որով ինք եւ Անգլիա երաշխաւոր կ'ըլլան Փրանքօ-գերման սահմանին պաշտպանութեան։ Վերջին երաշխաւորութիւն մը կրնայ ըլլալ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Ի վերջոյ, Իտալիա կ'առաջարկէ ժողովի հրաւիրել չորս մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները, եւ ուրիշ շահակից պետութիւններ։

**** Պերլինէն կը հեռագրեն թէ անգլիական եւ իտալական յուշագիրները շատ լաւ տպաւորութիւն գործեցին Գերմանիոյ մէջ։ Անգլիական յուշագիրը կը գնահատուի իբրեւ միջնորդութեան փորձ մը։ Լոնտոնի մէջ ալ նոյն տպաւորութիւնը կը տիրէ։ Փարիզի մէջ վերապահ են տակաւին, մանաւանդ որ դահլիճը դեռ նոր կազմուեցաւ։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԹԻՆԿ

ooooo

Անգլիերէն այս բառը, որ կը նշանակէ հրապարակային ժողով, զինադադարի ընթացքին գործածուեցաւ մեր մէջ երբ «ծով մինչեւ ի ծով» կը կանչուէր եւ ամէն քաղաքի համար դիմում կ'ըլլար *վեհաժողովին*, ծողովուրդի խնդրանքը ցոյց տալով։ Այն ատեն ալ չէր խորհուեր թէ նախ ունեցածը պահելու համար *կուռ համագրութեան* մը պէտք ունի նոր ազատագրուած այս ժողովուրդը։

Փոխանակ մեր ներքին կազմակերպութիւնը ուժեղացնելու, մեր որբերը պահպանելու, նոր որբեր չունենալու համար զօրաւոր կռուաններ ստեղծելու, կը նախրէինք... միթինկներով բարձր քաղաքականութեան ոլորտին մէջ։

Հիմա ալ « չէզոք » մարդոց կողմէ այս տեսակ ժողով մը կանչուեր է... ի յարգանս Ղեւոնդ Դուրեան եպիսկոպոսի, չեմ գիտեր այս անգամ դէպի ո՛ւր դիմելու մտադրութեամբ։

Միայն հարց կը ծագի թէ ինչո՛ւ կ'անէրկէին այս չէզոք բարեկամները 12 տարիէ ի վեր, երբ՝

1) Գաղթային կազմակերպութեան, իրերօգնութեան, պատսպարման, ազգային միօրինակ կրթութեան, լեզուի, գրականութեան եւ մշակութային կապի, սովորութեանց եւ տօներու պաշտօնականացման եւ պահպանման,

2) Ներգաղթի,

3) Քաղաքական տարրական իրաւունքներու ճշդորոշման նման *կարեւոր եւ անյետաձգելի* գործեր կային մեր առջեւ, ու ցիրուցան ազգին համար։ Եւ դեռ կան այս գործերը տակաւին, մութին մէջ...

Օրինակ մը տալու համար՝ ի՞նչքան հետաքրքրուեցաք Մակեդոնիոյ հաբիւրաւոր որբերով եւ ո՞ր աւելի լաւ գործին համար խնայեցիք ձեր ազգասիրութիւնը։

Ո՞ւր էիք, եւ դէպի ո՛ւր այսպէս մէկէն ի մէկ, սրտցա՞ւ անհատներ...
(Մի վազեր այդպէս արագ
իմ աղուորիկ նպատակ)։

Այս ցեղին ձայնը ձեր փափուկ հանգիստը չկրցա՞ւ խռովել տասներկու տարի շարունակ, դուք յօրանջեցիք եւ սուտ խուլ եւ համր ձեւացաք ամէն առթիւ երեւնեան խժդժութիւններէն մինչեւ ներման ջարդը այս գաղթական ժողովուրդին գլխուն. ի՞նչու դուք «պախար քէօր» եղաք եւ չտեսաք հանձնումը որուն կը դիմէ նախահատ այս ժողովուրդը, բայց *փի-լո՞նը, փիլո՛ն մը պէտք էր իյնար, եպիսկոպոս մը պէտք էր սպաննուէր կարծես, որ ձեր փափուկ ջիղերը ըզգաստանային* եւ միթինկ գումարէիք։

Այս միթինկին հեղօսութիւնը ձեզի ձգելով հանդերձ (թէեւ դուք շատ լաւ գիտէք, իբր գործի մարդիկ, թէ «եփուած ջով գործ չի տեսնուիր»), կը հարցնենք ձեզի Օտեանի հետ.

— *Պալօն Զատիկէն մե՞նծ է, ի՞նչ է*։

ՍԼԱՔ

Տոլարը պիտի արժէ 59.06 սենթ (15 ֆր. 08)

Նախագահ Ռուզվէլթ իր առաջարկները քուէարկել տալէ յետոյ, յունուար 31ին ստորագրեց յայտարարութիւն մը որով տոլարին ոսկի գինը կը նշանակէ 59·06 սէնթ (15 ֆր. 08)։ Այս առթիւ կը նշդէ տոլարին ոսկիի պարունակութեան չափը։ Յայտարարութիւնը գործադրելի է անմիջապէս։ Միեւնոյն ատեն ելմտական նախարարը կը ծանուցանէ թէ ոսկին պիտի գնէ — տեղական թէ օտար — ունկին 35 տոլարէն։

Հաշիւ եղած է թէ ելմտական նախարարութեան եւ դաշնակցային դրամատուներու ոսկիի մթերքը յունուար 31ին կը հասնէր 4 միլիառ 29 միլիոն տոլարի։ Տոլարին գինը կոտրելով, այս մթերքը աւելցած կ'ըլլայ 2686 միլիոն տոլար։ Այս շահը պիտի մնայ պետական գանձուն։

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ տոլարին նոր գինը առժամեայ է եւ նախագահը կրնայ փոփոխել զայն նոր հրամանագրով մը։

Գիտութեան նոր զոհերը

ԵՐԵՔ ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ՄԵՌԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, երեք ռուս օդանաւորդներ յաջողեցան մինչեւ 20,600 մեթր բարձրանալ դէպի երկինք, նոր շինուած օդապարիկով մը, «Օսավիաքիմ»։

Գիտական այս յանդուգն փորձը վերջացաւ դժբախտ արկածով մը։ Վար իջած ատեն, հսկայ օդապարիկը բաժնուեցաւ իր պատեանէն եւ ինկաւ անազին բարձրութենէ մը, ջարդ ու փշուր ըլլալով։ Վայրկենապէս մեռան երեք օդանաւորդները։ Մէկը կտոր կտոր եղած էր անճանաչելի դառնալու աստիճան։ Գիտութեան այս նոր զոհերն են.— Փավլ Ֆետոսէնկօ, ճարտարագէտ, 36 տարեկան, Անտրէյ Վասէնկօ, օդանաւային մասնագէտ, 35 տարեկան եւ Իլիա Ուսիսքին, 25 տարեկան։

Առնէք բարձրացած ըլլալով մինչեւ 20,600 մեթր, կոտրած էին ամերիկեան մրցանիշը (17,665 մեթր)։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

II.

Տեսանք — ցեղերու խառնուրդ մըն են ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերը։ Այդ բանը չի ցուցներ Անգլիացիին, Ֆրանսացիին սիրտը։ Արիւններու խառնուրդը սակայն նոյն իսկ պայման մըն է քաղաքակրթական մեծ արժէքներ արտադրելու։

Զտարի՞ւն է հայ հաւաքականութիւնը։ Թերեւս աւելի քան շատ ուրիշ մարդկային համայնքներ, աւելի, քան օրինակ Ֆրանսան։ Յարաբերաբար՝ զտարիւն, բացարձակապէ՞ս — ո՞վ կարող է ըսել։ Հերոդոտի եւ Ստրաբոնի հեղինակաւոր վկայութեամբ Արմէնները չուեր են Բալկաններէն դէպի այն երկիրը որ այսօր կը կոչուի Հայաստան։ Բայց այդ երկիրը այն ատենները դատարկ չէր։ Եկուորները նուաճեցին բնիկ ցեղը կամ ցեղերը եւ ժամանակի ընթացքին ձուլեցին զանոնք, հայացուցին։ Ապա հետզհետէ ազգաբնակչական շարժումները, պատերազմը եւ մանաւանդ Տիգրանեան պատերազմները շատ մը գերիներ բերին Հայաստան որոնք նոյնպէս դարերու ընթացքին հալեցան, լուծուեցան խլող ցեղի ջուրային մէջ եւ առեղծուեցաւ ի վերջոյ մարդաբանական այն տիպարը, որ կը կոչուի հայկական։ Այդ տիպարը թիկնեղ, սեւահեր, կարճահասակ ու կարճագլուխ — գերիշխող է մեր մէջ։

Ըսել չէ սակայն, թէ այն կ'իշխէ բացարձակօրէն։ Շրջեցէք Հայաստան աշխարհը եւ պիտի գտնէք շատ ու շատ Հայեր, միանգամայն տարբեր ցեղային յատկանիշներով, տարբեր կազմով ու դիմագծերով։ Ունինք Հայ – Ասորիներ, Հայ – բոշաներ, Հայ — Չերքեզներ, անշուշտ, նաեւ Հայ – Հրեաներ, ցիրուցան Արարատէն մինչեւ Տաւրոս, բայց ամէնքը — հայացած։ Եւ անոնց մէջէն ելեր են շատ մը նշանաւոր ազգային գործիչներ ռազմիկ, գրագէտ եւն. — հին դարերէն մինչեւ նորագոյն ժամանակները, Գրիգոր Լուսաւորիչէն, Սահակ Պարթեւէն, Վարդան Մամիկոնեանէն մինչեւ Վրթանէս Փափազեան, Սեբաստացի Մուրատ եւ շատ ուրիշներ,— օտար ցեղերէ սերած, բայց հայ հայրենասէրներ, ճշմարիտ հայ մարդիկ ոտից ցգլուխ…

Փռիւգիականն արմատը չէ միայն, որ սնուցեր է հայկական ծառը. եղեր են ուրիշ արմատներ, եւ անոնք բոլորը՝ միացած մեր պատմական էվոլիւսիոնի այլ եւ այլ ազդակներուն՝ ձուլեր են դարերու ընթացքին հայ ազգը իր խոշոր դրական յատկանիշներով եւ նոյնքան խոշոր, ախտաւոր գիծերով, իր չքնաղ, անձնուրաց հերոսներով — Վարդաններով ու Վահաններով — եւ իր տնաքանդ, պառակտիչ, վասակատիպ ցեղերով։

Փիլիսոփայական պաղարիւնով մօտենալու ենք այս խնդիրներուն, մէկդի դնելով ցեղային կուսութեան, անարատութեան մասին հիւսուած զրոյցները։ «Խառնուրդը» չի ցուցներ մեր սիրտը, չի վիրաւորեր մեր ազգային ինքնասիրութիւնը, ինչպէս Ֆրանսացիին սիրտը չի ցաւիր այն իրողութենէն՝ որ Փարիզի Խորհրդարանին մէջ Նորմանածին (Normand) Բրետոնէլի ու Շէյրոնի հետ բազմած են Լօռէնցի Փուանքարէն, Օվերնիացի Մարէնը, Բասկ (Basque) Իպարնեգարէյ, Հրէածին Լէոն Պլում, եւ գերմանածին Ալզասցիներ։

Կարեւորագոյնը այդ ձուլուածքն է, այդ ուշագրաւ խորհրդաւոր բաղադրութիւնը, որ կը կոչուի ազգ, որ ծնունդ է որոշ մշակոյթի, որ ունի յուզիչ պատմութիւն, որ կը կազմէ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն — հակառակ ներքին կուսակցական, սակայն կատաղի պայքարներուն — եւ որ կ'ուզէ ապրիլ մէկ ընդհանուր օրէնքի ու իշխանութեան տակ։ Ցեղը, որ ծնունդ էթնական միջավայրի (կլիմայ, աշխարհագրական ու տնտեսական պայմաններ եւն.) — ցեղը նախնական հում նիւթն է, անկերպարան, քաոսային, առանց հաւաքական ինքնագիտակցութեան։ Ինքնաճանաչ կը դառնայ միայն, երբ ազգ կը դառնայ։ Երբ պատմութիւն ու մշակոյթ կ'ունենայ։ Մենք կը սիրենք գործածել ազգ եւ ցեղ, որպէս հոմանիշ իրողութիւններ, եւ սակայն տարբեր են անոնք։ Ազգն է բարձր, մեծարժէք ընկերաբանական իրողութիւնը։ Ազգը բառն է, որ պարծանքով կը հոլովէ Ֆրանսացին (la nation française) — նմանապէս Անգլիացին, Ամերիկացին եւն.։ Ցեղը առ հասարակ կանգնած է քաղաքակրթութեան ստորագաս աստիճանի վրայ, վայրենութեան շրջանի սեմին։ Ու՛չ ոք կ'ըսէ քիւրտ ազգ, la nation kurde որ տակաւին ի լինելութեան է— այլ կ'ըսեն քիւրտ ցեղ, la race Kurde, կամ tribu Kurde։ Ցեղը դեռ չունի ընդհանուր շահերու գիտակցութիւն, թոյլ ու փխրուն է կապը անոր այլ եւ այլ հատուածներուն միջեւ, եւ այդ հատուածները սակայն խորապէս պառակտուած են, նոյն իսկ հակամարտ։ Այդպէս՝ քիւրտ աշիրէթները, այդպէս նաեւ սլաւ ցեղին պատկանող Իտալը եւ Լեհը (մասամբ Իտալը եւ Ուկրայնացին), Սերբը եւ Բուլղարը, Սերբը եւ Խրուատը։ Հակամարտ են իրար կ'ատեն Հրեան ու Արաբը, թէեւ երկուքն ալ սեմական ցեղէն են։ Համերաշխ չեն նոյն իսկ Գերմանիան եւ իր ցեղակից Աւստրիան, որոնք արիւնահեղ պատերազմ ունեցան 60ական թուականներուն։ Եւ այսօր ալ համերաշխ չեն ու, հակառակ Մայր – Գերմանիոյ կառավարութեան յորդորներուն, աղաչանքներուն, ցասումներուն, Աւստրիացիները չեն ուզեր միանալ իրենց հզօր ցեղակիցներուն, կը մերժեն անոնց դիկտատուրական ռէժիմը, կը նախընտրեն ապրիլ ազատ ու անկախ։ Քաղաքական իրաւակարգը աւելի զօրաւոր շաղկապ մըն է քան ցեղակցական կապը։ Ֆրանսայի միլիոնաւոր Իտալացիները ընդհանրապէս կապուած կը մնան ազատատէր Ֆրանսային եւ Զուիցերիոյ միլիոնաւոր Գերմաններն ու Իտալացիները սրտով կառչած կը մնան իրենց ազատ, դեմոկրատիկ զուիցերիական հայրենիքին։

Այս բոլորը ըսել չէ՞ արդեօք, թէ արեւմտեան ցեղապաշտ տեսաբանները չափէն դուրս կը խոշորցնեն ցեղային ազդակին դերը եւ թէ հարկ է չափաւորել զայն, չդարձնել ցեղը աստուածաբանական մարդանքներու նիւթ, կրօնական պաշտամունքի առարկայ։ Դժուար է հիմնաւորել ցեղապաշտութիւնը տեսականօրէն, իսկ գործնականապէս այն ունի խոշոր անպատեհութիւններ։ Ցեղապաշտը միշտ հակամէտ է գերագնահատելու եւ պանծացնելու սեփական ցեղի առաքինութիւններն ու արժէքները, ի վնաս ուրիշ ցեղերուն որոնց հանդէպ անհաւասարակ արհամարհոտ ընթացք կ'ունենայ։ Եւ երբեւ այդպիսին, գրգռիչ ազդակ կը հանդիսանայ մասնաւորապէս դրացի ազգերու եւ ցեղերու հանդէպ…

Ու նորէն հարց կու տանք. Ի՞նչ է մեր դիրքը, որքա՞ն հաշտելի են մեր իրականութեան պահանջներուն հետ այդ նոր, ծայրայեղ, ազգայնական տեսութիւնները, որ կուգան Փաշիստ Իտալիայէն եւ ցեղապաշտ Գերմանիայէն։ Հայը ուժեղ է ընդօրինակումի բնազդով եւ միշտ ալ ուշադիր ականջ ունեցեր է — այսօր ալ ունի — արեւմուտքէն եկող ամէն տեսակ վարդապետութիւններուն եւ քաղաքական հոսանքներուն հանդէպ … Ցանկալի՞ են այս Ցոբերը մեզի համար մեր դատի, մեր պայքարներուն համար։ Կը պատասխանեմ։ — Կրնանք օգտուիլ անոնց կազմակերպական մեթոտներէն եւ այն կուռ, պողպատէ կարգապահութենէն, որ Փաշիզմը եւ Հիթլէրիզմը մտցուցեր են իրենց կուսակցական վաշտերուն մէջ,— կարգապահութիւն մը՝ որ միացած ջերմ, գիտակից հայրենասիրութեան՝ մեծագոյն գրաւականն է գաղափարական դատի մը յաղթանակին։ Բայց այդքան միայն։ Եւ այդ մտահոգութեամբ է, անշուշտ, որ այսօր կը կազմուին Ամերիկայի մէջ հայ երիտասարդական ու պատանեկան բազմաթիւ միութիւնները Նժդեհի վարդապետութեամբ։

Սակայն կը խորհիմ, թէ հայկական հայրենասիրութիւնը արծարծելու, հայ ազգային նախանձախնդրութիւնը հրահրելու համար բնաւ պէտք չկայ ապաւինելու արեւմտեան ցեղապաշտներու գաղափարաբանութեան եւ անդուլ, անդադրում հոլովելու «ցեղայնութիւնը», ցեղի արժէքները, ցեղի ձայնը, «ինքնաճանաչ ցեղը», «ցեղային գիտակցութիւնը», «ցեղօրէն մըտածելու եւ զգալու եղանակը», ցեղը, ցեղը, ցեղը…

Կը մոռնանք, որ ցեղէն վեր, ցեղէն աւելի բարձր բովանդակալի բան մը ունինք,— հայ ազգը։ Հայ ազգը՝ իր հաւաքական գիտակցութեամբ, իր դարաւոր մշակոյթով եւ իր ալեծուփ պատմութեամբ։ Մեր հայրերը — Թումանեաններ եւ Նալբանդեաններ — այդ բառն է, որ կը նախընտրէին բառ երեւոյթին, իսկ այսօր կարծես ազգ բառը հետզհետէ դուրս կը նետուի շրջանառութենէն եւ անոր տեղ կը գործէ ցեղը։ Ամէնքս սակայն մեքենաբար կը շփոթենք երկու բառերը, բայց ցեղ եւ ազգ հոմանիշ չեն եւ լաւագոյն է բառերը գործածել իրենց տեղը։

Եթէ ցեղապաշտ գաղափարախօսութիւնը այսօր կրնայ վնասել հզօր արեւմտեան պետութեան մը, որ բարոյապէս մեկուսացնելով զայն քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջ, ապա եւս առաւել ան կրնայ վնասել փոքրիկ, թոյլ ժողովուրդներուն որոնք իրենց աշխարհագրական աննպաստ միջավայրում գրեթէ ամէն կողմէ շրջապատուած են թշնամիներով։ Ես կը պատկանիմ քաղաքական կազմակերպութեան մը, որ 43 տարիէ ի վեր քարոզեր է ազգերու միջեւ համերաշխութիւն. եւ բնաւ համոզուած չեմ, թէ այժմ, հարկ է շեղիլ այդ տակտիկէն եւ որդեգրել վէս ու գոռոզ ազգայնամոլութեան կամ ցեղամոլութեան հաւատամքը։ Յայտնի է արդէն, որ Հայերու մէջ բաւական շեշտուած է ազգային գոռոզութեան (ոչ օրինաւոր հպարտութեան) զգացումը։ Կովկասի մէջ հայ մարդը — ոչ ի հարկէ, ամէնքը — սովոր է վերէն վար նայիլ իր դրացիներուն վրայ, Թուրքին, Վրացիին եւ անգամ Ռուսին … Հարկաւ, այդ դրացիներն ալ անմեղ հրեշտակներ չեն … Երբ դրդումները անոնցմէ կուգան, կը պատասխանենք, ինչպէս որ ըրինք հայ – ցարական վէճերու (եկեղեց. գոյքերու գրաւում), հայ թաթարական եւ հայ – վրացական բախումներու ատեն։ Բայց առհասարակ — լինելով հանդերձ ազգային արդար իրաւունքներու ջերմ ջատագով,— պարտաւոր ենք ամէն կերպ խուսափիլ գրգռիչ քաղաքականութենէ, սնապարծ ժեսթերէ, յոխորտանքներէ, հանդէպ դըրացի ժողովուրդներուն։ Որքա՞ն յաճախ դրացիական յարաբերութիւնները թունաւորուեր են թթու, ծայրայեղ ազգայնականութեան, ցեղապաշտութեան բռնկումներէն…

Նորէն հին ճամբան լաւագոյնն է, շարունակելու ենք ազգերու մերձեցման, անոնց համերաշխ գործակցութեան քարոզչութիւնը։ Բայց երբ կը խօսիմ այդ նուրբ ու ցաւոտ նիւթին շուրջը, ձեր շուրթերուն վրայ կը կարդամ ծանօթ, չարաղէտ հարցումը. «Ուրեմն Թուրքին հե՞տ ալ հաշտուելու ենք»…

Այստեղ արդէն հայ մարդու պատասխանը կարող է լինել միայն վերապահ ու պայմանական։ Եթէ Թուրքը մեր ժողովուրդի գրեթէ կէսը ոչնչացնելէ եւ մեր հողերը գրաւելէ յետոյ՝ վերադարձնէ մեզ այդ հողերը եւ հրաժարի միանգամ ընդ միշտ համաթուրանական իր ծրագիրներէն, այն ատեն, անշուշտ, Հայը եւ Թուրքն ալ պիտի հաշտուին։ Մենք արդէն հաշտուեցանք Քիւրտին հետ, որ Թուրքին չափ վնասած է մեզի… Հաշտուեցանք, քանի որ Քիւրտը ազատագրական շարժում մը սկսաւ մեր ընդհանուր թշնամիին դէմ։ Թուրք կառավարութիւններն են, որ գիտակցաբար կազմակերպեցին հայ ժողովուրդի բնաջնջումը եւ անոնց հետ է մեր դատը։

Ի՞նչպէս պիտի վարենք զայն։ Չի բաւեր, ի հարկէ, որ ամէն առտու աղօթքի պէս արտասանենք հրապարակաւ ծանօթ բանաձեւը. «Թուրքը բարբարոս է, Թուրքը ի ծնէ ոճրագործ է, Թուրքը անընդունակ է յառաջդիմութեան, քաղաքակրթութեան» եւն.։ Աւելի բան մը չենք շահիր։ Ամէնէն առաջ մենք սորվելու ենք տարրական առաքինութիւն մը — մէկ ճակատ կազմել համազգային դատին շուրջը, գէթ այստեղ, գաղթաշխարհին մէջ։ Այդ համեստ առաքինութիւնը իւրացուցած է անգամ բարբարոս Թուրքը, մենք ենք միայն, որ անկէ զուրկ ենք, մենք որ այնքան կը պարծենանք մեր զտարիւն ու մեծագործ ցեղով։ Այո՛, պառակտումի ոգին ճակատագրական անէծքի պէս կը հալածէ մեզ, կը կրծէ յարատեւօրէն մեր թշուառ մըտաւորականութեան մարմինը։ Եւ չէ վերացած սակայն «ընդհանուր ճակատի» դաժան հարկադրանքը։ Սակայն, չեն վերջացած հայ ազգային պայքարները, չէ լուծուած հայկական դատը եւ վաղուան օրը յղի է ահաւոր անակնկալներով …

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ՏԻԾԱՂ

— Երանի թէ ժամանակին Փարիզը գաւառի մէջ հաստատէին, օդը աւելի լաւ կ'ըլլար։

— Սիրելիս, այն ժամանակ ես ձեզի չպիտի հանդիպէի եւ դժբախտ պիտի ըլլայի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԿ. ՏԱՂԱՆԴԸ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՓՐՈՖ. ՊԱԼԱՊԱՆՈՎԻ ՓԱՌԱՒՈՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 24 յունուար.— Գրեթէ ոչինչ, կամ շատ քիչ բան գիտենք դէմքի մը մասին, որ հայկական ծագում ունի, ու պուլկար գրական – մտաւոր կեանքի ամէնէն յայտնի դէմքերէն եւ ամենալաւ մշակներէն մին է։

Ալեքսանդր Միխայիլ Պալապանովն է ան,— բուն անունով՝ Աղեքսանդր Միքայէլ Պալապանեան։ Զաւակը հայ բժիշկի մը, որ Ասիայէն անցած է Շթիպ — իբրեւ բժիշկ — եւ ամուսնացած է հոն Պուլկարուհիի մը՝ Էքատերինա Փէչէնիքովայի հետ։

Ալեքսանդր, իբրեւ մանուկ, վայելած է կեանքի լաւ ու նոյնիսկ ճոխ պայմաններ, հետեւած է, նախ, Սելանիկի գիմնազիոնին։ Հակառակ իր յաջողութեան, գիմնազիոնը թողած է Գրդ կարգէն, եւ, հակում զգալով դէպի դասական ճիւղը, մեկնած է Սոֆիա՝ 13 տարեկանին։ Բայց արդէն որբ է ան, ծնողքը սպաննուած ըլլալով Մակեդոնիոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքերու ընթացքին։ Հետեւապէս զուրկ է նիւթական միջոցներէ։ Ուսման ծարաւը, սակայն, զինքը մղած են դիմագրաւելու բոլոր դժուարութիւնները։ Ու ան յաջողած է, մեծ զրկանքներու գինով, աւարտել գիմնազիոնը, զոր երկու անգամ լքած էր. Նախ՝ դառնալու համար, էշը առջին, շրջուն հպարավաճառ մը Մակեդոնիոյ թրքական գիւղերուն մէջ, իսկ յետոյ՝ յուսահատօրէն երթալ պառկելու համար իր անկողինը՝ ալ երբեք չելլելու որոշումով։ Եւ սակայն, իր ընկերը եւ ուսուցիչը կը սրտապնդեն զինքը ու Ալեքսանդր կ'աւարտէ ճեմարանը։

Սոֆիա նախաքայլ մըն է, միայն։ Ու ահա այս տաղանդաւոր պատանին հետիոտն ու փոշիթաթախ, Տուփնիցայէն կուգար Սոֆիա՝ մասնակցելու համար, յաջորդ տարուան իսկ, մրցման մը՝ դասական բանասիրութեան համար։ Կը յաջողի ու կը մեկնի Լայպցիկ։ Վեց տարուան ուսանողութենէ մը յետոյ կը ստանայ դասական բանասիրութեան տօքթորայի աստիճան, յաջողագոյն քննաճառով մը՝ որուն նիւթն էր «Հին Հելլադայի մէջ կնոջ իրաւական դիրքը»։

Պալապանով իր այդ ուսումնասիրութիւնը կը պատրաստէ խղճամիտ ու մանրազնին կերպով, օգտուելով բոլոր աղբիւրներէն եւ հարիւրաւոր ձեռագիրներէ։ Եւ, առաջին անգամ ըլլալով, կուտայ կնոջ իրաւական եւ ընկերային դիրքը՝ հին դարերու ընթացքին։ Այդ է պատճառը որ գիտական աշխարհը Պալապանովի այս աշխատութիւնը կը նկատէ դրուած հարցին հիմքը։ Պալապանով, իր ուսանողութեան առաջին վեցամսեային կը թարգմանէ Եսքիւղէսի «Պրոմէթէ»ն՝ ճիշդ բնագրին չափով ու ճիշդ նոյնքան բառերով։ Թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ 1904ին, կը թարգմանէ նաեւ հանճարեղ Կէօթէի «Պրոմէթէ»ն։ Այն օրէն մինչեւ այսօր Պալապանովի «Պրոմէթէ»ն ունի աւելի քան 16 հրատարակութիւն։

Ու այն օրէն ալ կը սկսի ծանր բայց մեծ գործը,— թարգմանել բոլոր հելլենական եղերերգութիւններն ու կատակերգութիւնները, «Իլիական»ը և «Ոդիսական»ը, Պղատոնի «Փեդրա»ն, Եզովբոսի առակները, եւ Անակրէոնէն, Սաֆօէն, եւայլ բանաստեղծութիւններ։ Համաձայն ճշգրիտ հաշիւի մը, Պալապանովի այս աշխատանքներէն լոյս տեսած են շուրջ մէկ ու կէս միլիոն օրինակներ։ Իսկ «Մէդէա»ն լոյս տեսած է երկու կերպ,— արձակ ու ոտանաւոր։ Արդէն իսկ երրորդ հրատարակութիւնը լոյս տեսած է իր դասական գրականութեան, որ, իր կարգին, իրապէս արժանի է դասական կոչուելու, գրուած ըլլալով, կարծէք, մէկ շունչով, հակառակ անոր որ հոն ամէն ինչ խստօրէն գիտական է։

Պալապանով, իր երիտասարդութեան, կը ծրագրէ մշակել գործ մը որ մինչեւ այդ անմշակ մնացած էր,— հետեւիլ դասական բանաստեղծութեան մոթիֆներուն յեղաշրջման։ Իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ այն իրողութիւնը թէ հելլէն քնարերգակներէն ոմանց, Եսքիւղէսի, նոյնիսկ Սոփոկլէսի մօտ սէրը՝ իբրեւ մոթիֆ՝ գրեթէ օգտագործուած չէ։ Ու կը սկսի լայն ուսումնասիրութեան մը, որուն արդիւնքը կ'ըլլան 1911—1913 հրատարակուած իր երեք հատորները։ Ունի եւ բազմաթիւ ուրիշ գործեր՝ մեծ կամ պզտիկ ծաւալներով։ Թէ որպէս դասական լեզուներու ուսուցիչ՝ Սոֆիայի արական առաջին գիմնազիոնին մէջ, թէ իբրեւ առաջին թատերագիր՝ Սոֆիայի Ազգ. Թատրոնին մէջ մինչեւ 1909, թէ իբրեւ առաջին խմբագիր «Նկարիչ» անուն գեղազարդ պարբերականին, որուն աշխատակցած են, ուրիշներ, Իվան Վազով, Եաւորով, Էլին – Փէլին եւ ուրիշ մեծանուն գրագէտներ, Պալապանով ամէն սեռի մէջ ալ ի յայտ եկած է մեծ կարողութեամբ։ Բանաստեղծութիւն, պատմուածք, քննադատութիւն, ուսումնասիրութիւն, թարգմանութիւն, — ոչ թէ իրարու ետեւէ, այլ գրեթէ իրարու հետ լոյս տեսած են։ Իսկ թէ ինչպէս թարգմանած է «Ֆաուստ»ը, ինք մանրամասնօրէն կը պատմէ իր «Անցեալէն»ին մէջ։ «Ֆաուստ»ի ոտանաւոր թարգմանութեան առաջին հրատարակութենէն լոյս տեսած են 10.000 օրինակներ՝ շատ շքեղ տպագրութեամբ։ Այդ թարգմանութեան համար մինչեւ այժմ բուռն վէճ մը գոյութիւն ունի, ինչպէս բոլոր այն գործերու մասին որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն։ Ոմանք զայն կը նկատեն շատ յաջող, հանճարեղ, նոյնիսկ կան ըսողներ թէ տեղ տեղ աւելի գեղեցիկ է քան բնագիրը։ Իսկ ուրիշներ կը քննադատեն զայն։ 1908-ին, Ալ. Պալապանով, այժմու ներքին նախարար Ա. Կիրկինովի հետ կը հրատարակէ «Վրէմէ» օրաթերթը, որուն մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածներ, պատմուածքներ, թարգմանութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւայլն։ Գիմնազիոնին մէջ, իր աշակերտութեան շրջանին, կը թարգմանէ «Իլիական»ի ամենամեծ ու ամենադժուարին երգերը (22րդ եւ 23րդ), որոնք իրեն անուն մը շինելու կը ծառայեն։

Եւ մինչեւ այսօր կը շարունակուին, կեանքի ու գրականութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, իր ուսումնասիրութիւններն ու ստեղծագործութիւններ րը հրատարակութեան տուած չէ, զանոնք փճացուցած է գրելէ յետոյ։ Մասնաւորապէս հետաքրքրական է իր «Արեւներ» հատորը, որ հաւաքածոն է իր բազմաթիւ ուսումնասիրութեանց՝ բոլոր շրջաններուն եւ բոլոր ազգերու մեծատաղանդ գրողներու եւ անձնաւորութեանց մասին։ Իր վերջին գործերէն է բանաստեղծական հատոր մը, որ հանելուկ – խորհուրդ մը պիտի մնայ պուլկար բանաստեղծութեան մէջ։

Եւ սակայն, դժուար է լրացնել իր ստեղծագործութեանց ցանկը։

Գալով անոր դասախօսութիւններուն, ան այլեւս գերագոյն աստիճանին մէջ է հոն։ Փաթոքոտ ու տիրական, ինչպէս կը վկայեն բոլոր քաղաքներու քննադատները, Պալապանով կը վերլուծէ գրականութեան եւ հոգեկան կեանքի ամենաբարդ հարցերը,— Հոգի եւ Թէքնիք, Ազգայնականութիւն եւ Մշակոյթ, Մարդն ու Բանաստեղծութիւնը, Քննադատութիւն եւ բանաստեղծութիւն, Բանաստեղծութեան թեր ու դէմ եւայլն։

Պատահած է որ Պալապանով ուզած ըլլայ ընդհատել այլեւս իր երեք ժամուան դասախօսութիւնը եւ ունկնդիրներէն ոմանք պոռան՝ «շարունակեցէք, կ'ուզենք երկար լսել ձեզ»։

Պալապանով այժմ 55 տարեկան է։ Սոֆիայի համալսարանին մէջ կը դասախօսէ դասական բանասիրութիւն։ Նախագահն ու հիմնադիրներէն մին է «Փէնքլուպ» (Գրողներու միութիւն) եւ նախագահն է Պուլկարիոյ դասական բանասէրներուն ընկերակցութեան՝ հիմնումէն մինչեւ այսօր։

Պալապանով հիմա իր ստեղծագործ տաղանդին ամենաբեղուն շրջանը կ'ապրի։ Միրկուն ու անխոնջ՝ կեանքին ու գրականութեան բոլոր մարզերուն մէջ է միշտ։

Ամէն մէկ երիտասարդ տաղանդ իր մօտ կը գտնէ մեծ քաջալերանք։ Դեռ վերջերս էր որ նորափթիթ ու ինքնատիպ բանաստեղծուհի մը Եանա Եազովա՝ իր հովանաւորութիւնը վայելեց։

Պալապանով ունի նաեւ պատուանշաններ։

Ահա մեր այս բեղուն ու մեծանուն արենակցին գրական գործունէութեան 35ամեայ յոբելեանն էր որ տօնուեցաւ այս կիրակի, Սոֆիայի Ազգ. Թատրոնին մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ներկայ էին ցար Պորիս, Կիրիլ իշխանը, նախարարներ, երեսփոխաններ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, փրոֆէսօրներ, գրողներ, արուեստագէտներ եւ վերջապէս Պուլկարիոյ մտաւորականութեան եւ հասարակային ու քաղաքական ղեկավարութեան ընտրանին։

Յոբելեանին առթիւ, պետական տպարանէն լոյս տեսաւ հսկայ հատոր մը,— «Ալեքսանդր Պալապանով»։ Պուլկար մամուլը, անխտիր, ամբողջ շաբթուան ընթացքին զբաղեցաւ իրենով։ Ոմանք յիշած էին իր հայկական ծագումը։ Փրոֆ. Պալապանով, ինք եւս ոչ կ'անգիտանայ եւ ոչ ալ կը [illegible]տէ այդ պարագան, ու, յաճախ վկայութեան կը կանչէ իր շրթներուն վրայ, հայերէն բառեր…

Ցոյց տալու համար իր մասին եղած գնահատումը, յառաջիկային կ'ուղարկեմ իր յոբելեանի տօնակատարութեան առթիւ Գ. Ռաճէվի խօսած ճառին ամփոփումը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարդամեքենան.— Անձայն օդանաւը.— Պզտիկ սաւառնակ մը.— Զինուորական օդանաւերը.— Ջուրի վրայէն քալող հեծելանիւ.— Թորփիլարձակ նաւը։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տարօրինակ նորութեան մը լուրը Ամերիկայէն կուգայ։

Ամերիկացի քանի մը գիտնականներ ներկայիս հետամուտ եղած են շինելու մարդամեքենայ մը, որ միմիայն ոսկորէ կազմուած մարդու մը պէս ինքնիրեն պիտի շարժի, եւ պիտի գործէ ելեկտրական ուղեղի մը թելադրութեան տակ։

Այդ մեքենական ուղեղին հնարիչը է Նորման Գ. Քրէմ, որ ծանօթ դէմք մըն է Նիւ Եորքի մէջ, եւ իր գիւտին մանրամասն նկարագրութիւնը ըրած է Քէմպրիճի մէջ վերջերս գումարուած ելեկտրագէտներու յատուկ կաճառին անդամներուն ներկայութեան։

Բնական է թէ ժողովականները նախ ապշահար մնացած են ի լուր այդ տարօրինակ գիւտին սակայն հնարիչի մասնագիտական ցուցմունքներուն վրայ, իրենք ալ համոզուած գոյացած են թէ այդ մարդամեքենան իր [illegible] նորութեամբ եւ գիտական կատարելագործութիւններով մեծ յեղաշրջում առաջ պիտի բերէ մեքենագործութեան ճարտարարուեստին մէջ։ Գինն ալ բաղդատաբար շատ [illegible] պիտի ըլլայ։

Այդ գիւտին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ յառաջիկային պատրաստել մարդամեքենայ զինուորներ, եւ անոնցմով պատերազմ մղել առանց [illegible] կրելու, եւ մեծ կորուստներ պատճառել թշնամի բանակներուն։ Այս թերեւս օր մը ինքնին լուծուի ազգերու ընդհանուր զինաթափութեան հարցը․․․։

⁂ Անգլիացիները վերջերս շինեցին շարժուն թեւերով նոր օդանաւ մը, որուն հնարիչն է Ուէօ Անթօնի անուն Իտալացին։ Յիշեալ օդանաւը ճիշդ թռչունի մը պէս թեւերը շարժելով կրնայ օդին մէջ բարձրանալ եւ նոյն ձեւով ալ գետին իջնել, առանց որեւէ աղմուկ հանելու։

⁂ Այսօր Ռուսիոյ պոլշեւիկ կառավարութիւնը մեծ մղում կուտայ օդանաւային շինութեանց։ Ռուս մեքենագէտ մը վերջերս հնարած է նոր սաւառնակ մը, որ իր դիւրատար հանգամանքին եւ գինին աժանութեան պատճառաւ մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէ օդանաւորդութեան մէջ։

Յիշեալ մեքենագէտին շինած սաւառնակը մէկ անձի յատուկ է, եւ օժտուած երեք ձիու ուժ ունեցող շարժիչ մեքենայով մը։ Առաջին փորձերու ընթացքին, օդանաւը բարձրացած է 250 մեդր, եւ ժամուան մէջ 80 քիլոմեթր ճամբայ կտրած։ Այդ սաւառնակը այնքան փոքր է որ, թեւերը գոցելով կարելի է սենեակի մը մէջ մտցնել։ Հեռու չէ այն օրը, ուր շատեր պիտի ունենան իրենց սեփական օդանաւը, ճամբորդելու եւ ի հարկին ընտանեկան այցելութիւններ կատարելու համար․․․։

⁂ Ընդհանուր պատերազմէն ի վեր օդանաւային շինութիւնները հսկայ յաջող յառաջդիմութիւններ [illegible] են, մասնաւորապէս զինուորական մարզին մէջ։

Ներկայիս զինուորական օդանաւերը օժտուած են հետեւեալ առաւելութիւններով, այսինքն՝ կրնան փոխադրել երեք հոգի, երեք գնդացիր եւ 500 քիլօ պայթուցիկ։ Անոնց շարժիչ մեքենաները 600 — 800 ձիու ուժ ունին, իսկ արագութիւնը ժամական 400 քիլոմեթրի կը հասնի։ Անոնք կրնան մինչեւ 10000 մեթր բարձրանալ եւ 2000 քիլոմեթր ճամբայ կտրել։ Գնդացիրները շինուած են խոշոր [illegible]

փերու վրայ, իսկ օդանաւերէն ոմանք կրնան 4000 քիլոյէն աւելի պայթուցիկ փոխադրել: Կան նաեւ օդանաւեր որոնք վեց գնդացիր ունին, կամ հինգ գնդացիր եւ փոքր թնդանօթ մը:

Եթէ երբեք միջազգային պատերազմ մը ծագի եւրոպական ազգերու միջեւ, քար քարի վրայ պիտի չմնայ, եւ մարդկային ու նիւթական կորուստները զարհուրելի համեմատութիւններու պիտի հասնին:

** Գերմանացի մեքենագէտ մը հնարած է շարժուն հեծելանիւ մը, որ ծովային սահնակներու կապելով, կրնայ ժամական 20 քիլոմէթր արագութեամբ երթալ ջուրին երեսէն: Սահնակներուն ետեւ կողմը զետեղուած ղեկը, որ պէտք եղած ուղղութիւնը կուտայ շարժուն հեծելանիւին:

Փորձերը գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած են:

** Ամենավերջին լուրերու համաձայն, Անգլիացիները յաջողած են հնարել միայն ռատիոյի ուժով քալող նոր շոգեմակոյկներ, առանց նաւազի, որոնք ամենամեծ արագութեամբ եւ ուղղուած ուղղութեամբ սուրալով հանդերձ, կ'արձակեն թորփիլներ:

Այս ինքնաշարժ ու ինքնագործ շոգեմակոյկները ժամական 40 քիլոմէթր արագութիւն մը ունին, եւ կրնան իրենց արձակած թորփիլներով ընկղմել մեծ ու զօրաւոր զրահաւորները:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՍՔԱՆՉԵԼԻՔ ՄԸ

Բնիկ պարսկահայ Յովհաննէս Յորէնեան, որ երկար տարիներ Ամերիկայի արեւմտեան նահանգներուն մէջ հրջուն գործակալութեամբ զբաղած է, վերջերս Տիթրոյիթ գացած է, տեղին ամերիկեան եկեղեցական շրջանակներուն եւ գեղարուեստասէր հասարակութեան ցուցադրելու հայ քանդակագործութեան սքանչելի գործ մը, որ իրենց ընտանիքին պատկանած է 200 տարիէ ի վեր:

Ան իր նախնական ցուցադրութիւնը ըրած է պանդոկի մը մէջ: Գործը կը պատկերացնէ «Յիսուսի վերջին ընթրիքը», ամբողջութեամբ շինուած սպիտակ սատափի մանրաքանդակ կտորներով:

Կամարաձեւ դահլիճ մը, ջահ մը կախուած առաստաղէն, երկար սեղան սպիտակ ծածկոցով, որու ճակատի կողմը նստած են Յիսուս ու իր 12 աշակերտները: Դահլիճի պատուհաններէն կ'երեւին Երուսաղէմի տուները: Այս ընդհանուր տեսարանը եզերուած է մանրաքանդակ սքանչելի ծաղկազարդերով, որոնք ամէնէն աւելի հիացում կը պատճառեն դիտողին: Շրջանակի վերի մասին վրայ, զարդեալ ծաղկազարդ նուրբ քանդակներով եզերուած է պզտիկ խորան մը, որու մէջ պատկերացուած է Յիսուսի յարութիւնը: Թէեւ Յիսուսի եւ իր աշակերտներու դիմաքանդակները սքանչելի բնականութիւն մը կը ցուցնեն, սակայն ամէնէն աւելի շրջանակի մանրաքանդակ ծաղկազարդերն են որ կը հմայեն դիտողը: Այդ մանրարուեստը աւելի կատարեալ կերպով ցուցադրելու համար, Գ. Յորէնեան խոշորացոյց ապակիներու սարք մը ունի:

Գ. Յորէնեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն, գեղարուեստի այս սքանչելի գործը դուրս հանուած է 27 տարուան աշխատանքով՝ իր պապերէն Այվազ Խան Պէյեանի կողմէ, 1735 թուին:

Քանդակը իրենց ընտանիքին մօտ կը մնայ մինչեւ 1901 թուականը, երբ աւազակներ իրենց տունէն կը գողնան զայն: Երկար տարիներու փնտռտուքներ ապարդիւն կ'անցնին: Գ. Յորէնեան 1918ին Ամերիկա կուգայ եւ իր փնտռտուքները շարունակելու ժամանակ կը տեղեկանայ որ՝ Սան Ֆրանչիսքօ բնակող Տիկ. Ծըրմէն անունով հարուստ այրիի մը քով կը գտնուի իրենց ընտանիքին պատկանող «Յիսուսի վերջին ընթրիքը»: Տիկինը զայն գնած է եղեր 1903ին՝ Երուսաղէմի մէջ եւ իրեն հետ Ամերիկա բերած:

Կնոջ մահէն վերջ, Յորէնեան կը յաջողի ժառանգորդներէն գնել «Վերջին ընթրիքը» եւ առաջին անգամ անցեալ Զատիկին կը ցուցադրէ զայն Փորթլէնտ, Օրիկընի եկեղեցական շրջանակներուն, յետոյ՝ ժողովուրդին, եւ այնքան յաջողութիւն կը գտնէ որ, նոյն թուի Յուլիսի վերջերուն Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին կը բերէ եւ 14 շաբաթ կը ցուցադրէ զայն «Կրօնական Սրահ»ին մէջ:

Տասնըչորս շաբթուան ընթացքին, մօտ մէկ միլիոն այցելուներ 15ական սէնթ վճարելով կը տեսնեն զայն: Այս յաջողութենէն քաջալերուած, Գ. Յորէնեան մտադրած է ցուցադրութիւնը շարունակել միւս մեծ քաղաքներու մէջ եւս: Հայաշատ քաղաքներուն մէջ Հայերուն յատուկ օր մը պիտի նշանակէ եւ հասոյթը պիտի յատկացնէ տեղական հայ բարեսիրական հաստատութեանց:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՇԱՒ ԴԷՊԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Սոլախատուն էնիս կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ.—

Դպրոց՝ դասի գացած ատեն, երբ Պէյազիտէն կ'անցնիմ, պարզուած տեսարանը զիս ուրախացնելէ աւելի մտածել կուտայ: Համալսարանի դուռը կարծես լայն գետի մը անկողինն է: Աղջիկ թէ մանչ՝ ուսանողներու լայն հոսանք մը այդ դռնէն ներս կը մտնէ:

Գիտութեան հանդէպ այս հետաքրքրութիւնը արթնութեան փաստ մըն է: Այս պարագան կը գնահատենք: Բայց, վերջին ատեններ՝ մեր համալսարանին վրայ եղած այս խուժումը, կը նկատենք ոչ թէ պահանջի մը պատասխանը, այլ՝ աւելորդ պերճանք մը:

Թուրք երկիրը կը կարօտի ուսումնական մարդոց: Եւ սակայն, պատրանք է այդ պահանջը ակնկալել այսօրուան համալսարանէն: Պարզենք մեր միտքը: Երկրին գլխաւոր պէտքը քունտուրան է (կօշիկ): Ուր է՝ սա տոկուն «քունտուրան»: Իսկ համալսարանը այն հաստատութիւնը չէ որ այդ «քունտուրան» պատրաստէ, այլ ան կը պատրաստէ զոյգ կարով, շուէտական կաշիէ, մետաքս թելակար յատուկ «փոթին»ը: Այսինքն, ընդհանուր, մայր պահանջին, իրական պահանջին արտայայտիչը չէ:

Համալսարանը աւարտող երիտասարդը դժգոհ է որ գործ չի գտներ: Ցանցառը երկիրը չէ, այլ ինքը, իր գնահատումն ու ձգտումը: Երիտասարդը, որ տարիներ շարունակ դպրոցի գրասեղաններուն վրայ տեսութիւններով կը զբաղի, կը կարծէ թէ ապագան ու գիրքը Պէյազիտի աշտարակէն պիտի իջնէ իր գլխուն՝ դպրոցը աւարտած օրը:

Դժբախտութիւնը եթէ առով վերջանայ, շատ լաւ է: Բարձրագոյն վարժարանի շրջանաւարտը գործ կ'ուզէ: Ասիկա, անոր ամենաբնական իրաւունքն է: Միայն թէ՝ անբնական կէտը այն է որ այդ գործը կը փնտռէ Պոլսոյ մէջ: Թուրք հայրենիքը այնքան լայն է որ կրնայ 60 միլիոն մարդ ապրեցնել: Մինչդեռ, Պոլիսը, այսօր, հազիւ կէս միլիոն մարդ ապրեցնելու ի վիճակի է: Այս պայմաններուն տակ, հոս մնալ պնդող շրջանաւարտին միայն մէկ բան բաժին կ'իյնայ... զրկանք: Պոլսոյ պետական պաշտօնատուներուն մէջ, 40 — 50 ոսկի ամսաթոշակով պաշտօնի մը համար երբ 80 — 90 համալսարանականներ թեկնածու կը ներկայանան, բառ թերթերուն, չզարմանանք:

Վաթսուն միլիոն մարդ ապրեցնելու ատակ հորիզոններն ու նահանգները, ոչ թէ համալսարանականներու, այլ լիսէի շրջանաւարտներու կը սպասեն կարօտով ու խանդաղատանքով, բայց այդ իսկ չեն գտներ:

Համալսարանը աւարտող ամէն մէկ երիտասարդի գանկին մէջ որոշ խոչալ մը կայ.— երբ Բժշկականը աւարտեց՝ Պոլսոյ ամենաանուանի բժիշկը ըլլալ, երբ Իրաւաբանականը աւարտեց՝ Պոլսոյ ամենաանուանի փաստաբանը ըլլալ: Այս խոչալը թէ ենթականերուն եւ թէ նոյնքան երկրին համար անօգուտ ու վնասակար է: Այդ է պատճառը որ, մենք ունինք հետեւեալ մաղթանքը.— այս հոսանքը որ Պէյազիտի համալսարանէն ներս այնքան անապարանքով կը մտնէ, իր ուսումը աւարտելէ վերջ ոչ թէ Պոլսոյ փողոցներուն, այլ՝ երկրին զանազան ճակատներուն վրայ նոյն խառնութեամբ ցրուի:

Այս կը պահանջէ ոչ միայն երկրին իրական փրկութիւնը, այլեւ անձնապէս իրենց շահը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Օրինակ առէք

ՆԻՍ – ՄԱՍԷՅԼ, 29 յունուար (Ցառաջ) — Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր 934 շրջանը սկսաւ եռանդուն գործունէութեամբ եւ գեղեցիկ ծրագիրներով: Նոր տարուան առթիւ հիւանդանոցներու մէջ գտնուած հայ եւ հիւանդ եղբայրներուն եւ քոյրերուն այցելութիւն տուաւ եւ Մատլէնի թաղային վարժարանին դպրոցական հանդէսին սիրուն կաղանդի ծառ մը սարքեց եւ փոքրիկներուն նուէրներ բաժնեց:

Այս անգամ ալ, ժամանակէ մը ի վեր թաղին մէջ հաստատուած անկարող հայ ընտանիքները չորս փոքրիկներուն մկրտութեան բոլոր ծախքերը ստանձնելով, հանդէս մը սարքեց յունուար 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Մատլէնի եկեղեցիին մէջ:

Մասնաճիւղին վարչութիւնը նախապէս հոգեւոր հովիւ Սահակ քահանայէն եւ հոգաբարձութենէն հետ համաձայնած ըլլալով, որոշեալ օրը Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիները արդէն հաւաքուած էին: Ատենապետուհիին հրաւէրով սիրայօժար կնքամայր եղան Տիկիններ Շահին Անտրիկեան, Զօրեան, Գամճեան եւ Պէրպէրեան (Կ. Խաչի ատենապետուհին):

Տեսարանը շատ յուզիչ էր, երբ կնքամայրերու առաջնորդութեամբ փոքրիկները կը յանձնուէին Տէր Հօր, մկրտուելու եւ լուսաւորուելու այն հաւատքով յոյսով եւ սիրով որ դարերէ ի վեր խորհրդանշանը եղած է իրենց նախահայրերուն: Փոքրիկներու անունները մեծ փոփոխութիւն մը չկրեցին որովհետեւ իրենց մայրը՝ խեղճ հայուհի մը, բոլորն ալ կոչած էր հայկական անուններով: Իրենց տարիքին կարգով անոնք կոչուեցան Վարդանուշ, Անդրանիկ, Անժէլ, որ կոչուեցաւ մասնաճիւղի առաջին ատենուհի, իսկ վերջինը՝ Ադրիեր Սերոբ:

Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ Կ. Խաչի վարիչ մարմինին եւ կնքամայրերուն առաջնորդութեամբ փոքրիկները տարին իրենց բնակարանը ուր երեք կնքամօր՝ Տիկին Շահինի կողմէ ներկաները, թիւով 25 հոգի, հիւրասիրուեցան: Տիկին Շահին դաղութիս մէջ յարգուած մաման, չմոռցաւ իր սիկարէ ծուխին հետ մայրական փոքր ու սիրուն կատակներով ուրախացնել փոքրիկներու ծնողները ու ներկաները որոնք իրենց բարեմաղթութիւնները ընելէ յետոյ մեկնեցան, օրինակելի եւ նախանձելի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Այս առթիւ երկու խօսք՝ աղմկարար ճպուռներուն: Մեր պրպտումներէն յայտնի եղաւ թէ Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ոչ ոքի ամսական կուտայ: Ամէն ամիս կանոնաւորապէս եւ հիւանդ քոյրերուն եւ եղբայրներուն կարիքին համեմատ, կ'օգնէ, երբեմն ալ բացառաբար կ'այցելէ հայ հիւանդներուն: Ան իր աշխուժ հակողութեամբ եւ անձնուէր աշխատութեան շնորհիւ անմիջապէս կրնայ տեղեկանալ գաղութին ամէն կարգի գթութեան գործերուն եւ կը հասնի օգնութեան:

Նիսի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը այսպէս հայրենասիրական եւ մարդասիրական գործունէութեան լուրջ աշխատանքի մը լծուած ըլլալուն համար է որ բոլոր գաղութին համակրութիւնը կը վայելէ: Մնացեալը ճպուռի ճռճռոց է:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ՀՕԿ»Ի ՄԱՍԻՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը խմբագրականի մը մէջ պատռելով Հօկին դիմակը, գիտել կուտայ (22 յունուար).

— «Այս անգամ, Հօկի ծանօթ անդամներէն եւ այդ կազմակերպութեան Նիւ-Եորքի մասնաճիւղի քարտուղար Գ. Մկրտիչ Գարեան, «Հայրենիք»ի Դեկտեմբեր 28 եւ 29 թիւերուն մէջ, «Հօկը վիժած կազմակերպութիւն մըն է» խորագրով յօդուածով մը, շատ աւելի ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի դիմակին տակ թաքնուած այդ չարաղէտ կազմակերպութիւնը:

Նախ եւ առաջ, Հօկի այս նախկին գործիչը կը յայտնէ թէ, Հօկը իրապէս ոչ միայն անկուսակցական կազմակերպութիւն մը չէ, այլեւ բոլորովին հեռու է Հայաստանի շինարարութեան նպաստելէ: Եթէ, իրաւամբ կը պնդէ յօդուածագիրը, Հօկը անկուսակցական ըլլար եւ ծառայէր իրական նպատակին, անոր պիտի մասնակցէին նոյնիսկ Դաշնակցականները: Ու Հօկի կամ համայնավարներու այդ ակներեւ կեղծիքներուն եւ չարաշահութեանց պատճառն է, որ ոչ միայն Դաշնակցականներ, այլեւ բազմաթիւ ռամկավարներ, հնչակեաններ եւ անկուսակցականներ, զզուանքով հեռացան Հօկէն: Ու այդ է պատճառը, դարձեալ, որ Հօկը այսօր ներքուստ դարձած է պառակտուած, քայքայուած կամ «վիժած կազմակերպութիւն»:

Համաձայն Հօկի նախկին գործիչի վկայութեան, 1927ի վերջերը, Ամերիկայի կոմունիստ կուսակցութեան հայկական հատուածին պատկանող 8 — 9 վարկաբեկուած անդամները մուտք գործած են Հօկի մէջ, իրենց մանածը ներկելու համար հոն: Հօկի նախկին գործիչ Գ. Մկրտիչ Գարեան վճռապէս եւ հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ,

«Ըստ Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան կազմակերպական ծրագրին, որ կը ճանչցուի «Boin wihitin Policy» անունով, Հայ համայնավարները մտան Հօկի մէջ, ազդեցութիւն շահելու եւ, գրաւելով իրենց կողմը անկուսակցականներ եւ արմատական հակումներ ունեցող անդամները՝ գրաւեցին Հօկի ղեկը, ՀՕԿԸ ԾԱՌԱՅԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ» («Հայրենիք» 28 դեկտ. թիւ 6581):

Իրագեկ յօդուածագիրը կը յայտնէ թէ, շնորհիւ Հօկի անդամներու անտեղեակութեան եւ Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ շատերու ունեցած միամիտ սէրին, հայ համայնավարները «յաջողեցան, կոմունիստ կուսակցութեան հրահանգներով, Հօկի ղեկը գրաւել: Եւ, ըստ յօդուածագրի, ճիշդ այս է պատճառը, որ շատերը զզուանքով հեռացած են Հօկէն, որու Նիւ Եորքի մասնաճիւղի 200 անդամներու թիւը այժմ իջած է 15..20ի...

Ուրիշ շատ աւելի ծանր մեղադրանքներ կ'ընէ, սակայն, Հօկի նախկին գործիչը: Ան հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ, կարգ մը հայ համայնավարները «Խորհրդային Հայաստանի անունը եւ Հայաստանի ժողովուրդի կարծիքները չարաչար կը գործածեն եւ կը ծառայեցնեն, Հօկի խողովակով, առաջին՝ իրենց ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒՆ եւ, երկրորդ, Ամերիկայի ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ քաղաքականութեան՝ Ի ՎՆԱՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»...

Յօդուածագրի պնդումով, Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնն անգամ, ի տես Հօկի ակներեւ քայքայման եւ կատարուած չարաշահութեանց, փորձած է զգաստութեան կանչել յանցագործները, բայց չէ յաջողած ու պիտի չյաջողի բնաւ: Չէ յաջողած շատ առաջ երթալ, որովհետեւ խոստովանած պիտի ըլլար իր պարտութիւնն ու վիրաւորանքը: Ու պիտի չյաջողի, որովհետեւ ամերիկեան կոմ. կուսակցութեան հրահանգները Հօկէն աւելի ազդու են, քան Խ. Հայաստանի կառավարութեան հրահանգները: Այլ խօսքով, Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնը սարուկ է մինչեւ անգամ Ամերիկայի կոմունիստական կուսակցութեան առջեւ...»:

ԾԻԾԱՂ

— Ամառները ծովեզերք երթալը հաճելի եւ օգտակար է:

— Բայց ոչ միշտ, իր գէշ կողմերն ալ ունի:

— Այսինքն խոնաւութիւն եւայլն ընել կ'ուզէք:

— Կինս այդ ծովեզերքէն գտայ եւ ամուսնացայ:

×

— Ձեր պզտիկ տղաս ինչ ունի փորին մէջ, շատ անհանգիստ է:

— Պատճառը ուրիշ տեղ մի փնտռեր, ձեր դրացիին պարտէզին կեռասներն են, որ գաղտնապէս փորը մտած են:

×

Թատրոնին մէջ.— Տիկին, ի՞նչպէս գտաք այս թատերգութիւնը, գիտէ՞ք, ես գրած եմ:

— Շատ սքանչելի, մանաւանդ միջնարարներուն շատ տեւելը, որուն շնորհիւ մարդ կրնայ չորս կողմը նայելով բարեկամները տեսնել:

Օրուան գիրքերը

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 2: Գին 10 Ֆրանք:

3. ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924: Գրեց՝ Լեւոն Տօնիկեան: Գին 8 Ֆր.:

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի Վարչութեան:

ԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Այդ ուղղութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան կողմից մեծ ջանքեր պէտք եղաւ գործադրել, մինչեւ որ, վերջապէս, բոլշեւիկեան կոմիսարները ստիպուած եղան համաձայնուել նախ քան հեռանալը հրաւիրել բանւորական խորհուրդ եւ բացատրել քաղաքի իրական դրութիւնը:

Յուլիս 29ի գիշերը տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ շրջապատել էին Բանւորական Խորհրդի շէնքը եւ հեւ ի հեւ սպասում էին Խորհրդի նիստի վախճանին... Խորհրդի մէջ ժողովրդական կոմիսարների նախագահը բացատրում էր դրութեան ծանրութիւնը եւ յայտնում էր, որ բոլոր միջոցները սպառել են եւ այլ եւս անկարելի է դիմադրել Տաճիկներին. միակ ելքը մնացել է քաղաքը յանձնել Տաճիկներին...

Ժողովրդական կոմիսարների նախագահը միեւնոյն ժամանակ աւելորդ չհամարեց կարդալու Նուրի փաշայի մի նամակը, որ ստացուել էր այդ օրերին: Այդ նամակը ուղղուած էր Բագուի մեծամասնական կառավարութեան, ինչպէս եւ Բագուի բնակչութեան: Ինչպէս յետագային լրագիրներից պարզուեց, նոյն նամակի մի օրինակը ուղղուած է եղել Բագուի Հայոց Ազգային Խորհրդին, բայց վերջինիս ձեռքը չէր հասել:

Մեր տրամադրութեան տակ չունենալով այդ նամակը, բերում ենք մօտաւոր բովանդակութիւնը, որ հետեւեալն էր.— «Մենք՝ տաճիկներս եկել ենք Կովկաս ոչնչացնելու համար բանակով Թուրանը եւ նրա սարակների վրայ պիտի հիմք գնենք կովկասեան ժողովուրդների ազատութեան եւ երջանկութեան: Ով թանկ է գնահատում ազատութիւնը, պէտք է աջակցի մեզ, որպէսզի մենք վերջնականապէս ոչնչացնենք այդ հիւսիսային արջին: Այդ իսկ պատճառով դիմադրել մեզ, կը նշանակէ նպաստել ռէակցիայի յաղթանակին: Յանուն ժողովուրդների ազատութեան եւ երջանկութեան քաղաքը պէտք է յանձնել մեզ»:

Ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, Բանւորական Խորհուրդը, որ բաղկացած էր Բագուի բոլոր կուսակցութիւններից, մեծ զայրոյթով լսեց այդ նամակի ընթերցումը եւ ծանր յանդիմանութիւններ ուղղեց ժողովրդական կոմիսարներին իրենց առաջարկների համար: Բոլշեւիկեան կոմիսարները այլ եւս անկարող էին մնալ իշխանութեան գլուխ եւ ստիպուած եղան հրաժարական տալ: Մի զարմանալի գոհունակութեան աղմուկ բարձրացաւ Խորհրդի նիստում, որին արձագանգեցին դրսում համախմբուած քաղաքացիները:

— Բոլշեւիկները ընկա՜ն...

— Կորչե՛ն ժողովրդի թշնամի բոլշեւիկները...

— Կեցցէ՜ նոր կառավարութիւնը, կեցցէ՜ նոր իշխանութիւնը...

— Քաղաքը պէտք է փրկենք, քաղաքը պէ՛տք է պաշտպանենք ամէն գնով...

Գոռում էր ամբոխը ամբողջ եւ տասնեակ հազարների հասնող բազմութեան ինքնաբուխ ու խրոխտ ձայնը կէս գիշերային այդ ժամին տարածում էր հեռու տարածութիւններ՝ ոգեւորութիւն եւ ուրախութիւն ներշնչելով յուսահատութեան մատնուած ժողովրդին: Կարծես մի հսկայական հեղեղ էր, որ փշրելով իր բարձրաբերձ պատնէշները՝ սոսկալի կատաղութեամբ առաջ էր անցնում:

Նոյն գիշերը կազմուեց հինգ հոգինոց նոր կառավարութիւն — ամէնքն էլ Կասպից ծովի նաւային պաշտօնէութիւնից: Այդ թիւը պէտք է լրանար յեղափոխական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներով, որով պիտի ստեղծուէր քաղաքի իրական իշխանութիւնը:

Չնայած որ Բագուն շրջապատող տաճիկները նոյն կատաղութեամբ շարունակում էին կռիւը, մեծաող, ինքնավստահութիւնը կորցրած քաղաքացիները զարմանալի եռանդ, կռուելու յանդգնութիւն էին սկսել ցուցադրել: Սքանչելի էր, մանաւանդ, Դաշնակցութիւնը, որ այդ օրերին երեւան էր եկել իր ամբողջ թափով: Այլեւս գոյութիւն չունէին բոլշեւիկեան կաշկանդումները ու խոչընդոտները: Դաշնակցութեան առաջին գործը եղաւ քաղաքը պաշտպանող զէնքերը լցնել այնքան դիրքերը եւ մարտիկներ, որ տաճիկները հնարաւորութիւն չունենան անմիջապէս քաղաքը գրաւելու:

Յուլիս 30ին լուսաղէմից արդէն քաղաքի մէջ տարածուել էին Դաշնակցութեան կոչերը, որոնցմով զէնքի էր հրաւիրում Բագուի ամբողջ ազգաբնակութիւնը: Ոչ ոք չէր կարող խուսափել. Դաշնակցութեան կամքն էր այդ, նրա վերին հրամանը:

Բագու քաղաքի զօրքերի վերին հրամանատարութեան խուճապահար դրութիւնը, ընդհանուր հրամանատարի ամօթալի փախուստը վերջին օրերի անցուդարձերը, կարելի է ասել, ամբողջապէս կազմալուծել էին կռուող բոլոր ուժերը. շատերը ինքնակամ թողել էին իրենց դիրքերը, ոմանք վերադարձել էին քաղաք բաժանուելու համար սովորական քաղաքացիների կացութիւնը, ուրիշներ թափուել էին նաւահանգիստները քաղաքից հեռանալու համար: Ահա այդ վատերի, այդ խուսափողների դէմ էր, որ ամենից շատ պիտի կռուէր Դաշնակցութիւնը: Նրա կոչերը զէնքի էին հրաւիրում ամբողջ ազգաբնակութեան: «Ոչ ոք իրաւունք չունի խուսափելու՝ երիտասարդ թէ ծեր, ասուած էր Դաշնակցութեան կոչում, մենք բոլորս ոտքի պիտի կանգնենք եւ պիտի պաշտպանենք մեր քաղաքը ծանր վտանգից. բոլոր նրանք, որոնք այս ճգնաժամային դրութեան ժամանակ կը մտածեն իրենց անձնական բարօրութեան մասին, կամ կը խուսափեն կռուից, պիտի ենթարկուեն ամենածանր պատիժների Դաշնակցութեան կողմից»:

Բոլոր քաղաքացիները գիտէին, որ այլեւս խօսողը Դաշնակցութիւնն է եւ Դաշնակցութեան կամքն է դերիշխողը...

Բազմաթիւ երիտասարդ քաղաքացիներ ինքնակամ կերպով շրջում էին քաղաքի բոլոր տուները՝ թաքստոցներից հանելու համար վատերին եւ մարտիկներին համախմբելու Հայոց ազգային Խորհրդի մէջ, ուր բոլորը ցուցակագրւում եւ զինուելով ճակատ էին ուղարկւում:

Նաւահանգիստներում թափուած զօրքի մի մասը արդէն նաւ էր նստել եւ գիշերը փորձել էր փախչել, իսկ շատերը պատրաստութեան վրայ էին շուտով հեռանալու:

(Շար.) (2)

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Արկածը տեղի ունեցած է Մոսկուա – Փազան գծին վրայ: Ականատեսներ կը պատմեն թէ՝ օդապարիկին պատռանը անջատուած ատեն, երկու պայթիւններ լսուեցան: Միեւնոյն ատեն փճացած են բոլոր գիտական գործիքներն ու իրերը: Մանրամասն յանձնախումբ մը դրկուեցաւ աղէտին վայրը:

Աղէտի մասին զեկոյց մը տրուեցաւ բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին մէջ, որ յոտնկայս ցաւակցութիւն յայտնելով, որոշեց երեք զոհերուն աճիւնը զետեղել Լէնինի դամբարանին մօտ, յեղափոխութեան հերոսներու ոչխարներուն քով: Թռիչքը սարքուած էր ի պատիւ համագումարին: Երբ օդանաւորդները բարձրացած ատեն, իրենց գլուխները դուրս հանելով, գոչած էին. — «կեցցէ՜ 17րդ համագումարը. կեցցէ՜ համաշխարհային յեղափոխութիւնը»: Ցետոյ հաղորդած էին նշանացի, — «Կ՚ուզենք կարենալ փորձել կուսակցական համագումարին զեկոյց տալու համար այնպիսի բարձրութենէ մը որ մարդ չէ տեսած»:

Սթավիցքի միլիոնները կը մսխէր

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հարցաքննութիւնները խտտացան այս շաբթու: Առջի օր կարեւոր յայտնութիւններ բրաւ Այոբ, «Ամփիո» թատրոնին տնօրէնը, որ սերտ գործակիցն եղած է Սթավիցքիի եւ անոր «հանոյքներու կազմակերպիչը»: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ չէր գիտեր թէ դրամները ուրկէ կը հոսին եւ թէ 1930էն ի վեր Սթավիցքի շատ բան գաղտնի կը պահէր իրմէ: Առասպելական թիւերու կը հասնին մսխուած գումարները: Այսպէս, 1931ին Սթավիցքի 1,500,000 ֆր. վճարեց Ռօչիլտի 42 ձիերուն համար: «Ամփիո»ի մէջ, որ վարձուած էր 400 հազար ֆր.ի ծախսեց 1,500,000 ֆրանք, «Բաթինճա» օփերէթը ներկայացնելու համար եւ 700,000 ֆրանք՝ «Երկու սուի ծաղիկ» խաղին համար: Այոբ ամսական 10 — 12,000 ֆրանք կը ստանար իր ծառայութեանց փոխարէն, եւ վերջերս Սթավիցքի նեղութեան մատնուած ըլլալով, պաշտօն ստացած էր մեծագումար փոխ դրամ գտնելու, թանկագին զոհարեղէններու փոխարէն:

Հարցաքննիչ դատաւորին քով կը գտնուին 672 չէքեր, 5000էն մինչեւ երկու միլիոն ֆրանքի: Բացի անոնցմէ որոնց փոխարէնը Սթավիցքի ինք կը գանձէր, միւսները փոխանցուած են զանազան անձերու: Հարցաքննիչ դատաւորը կ՚ուզէ երեւան հանել այդ մարդիկը:

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Տարիւս, լրագրողը, որ խեղճացաւ եւ յայտարարեց թէ ինք երբ Սթավիցքին ճանչցաւ, «խնջոյքը վերջացած էր»: Դատաւորը մտիկ չըրաւ եւ որոշեց երկուքն ալ, Այոբ եւ Տարիւս, բանտարկուած պահել:

*** Նոր վարչապետը, Պ. Տալտիէ, սկսաւ անմիջապէս ուսումնասիրել Սթավիցքիի գործը, խորհրդակցութիւններ կատարելով դատական եւ ներքին նախարարներուն հետ: Կառավարութիւնը պիտի պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել. (ինչ որ մերժած էր իր նախորդը): Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին վարչական տնօրինութիւնները: Մաքրագործման ծրագիր մը կը մշակուի, բոլոր պաշտօնատուներուն համար:

Կ՚ըսուի թէ վարչապետը շաբաթ օր ծրագիր – ճառ մը պիտի արտասանէ անթելով, իսկ վերջնական ծրագիրը պիտի ներկայացնէ երեքշաբթի օր:

Պուլկար ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ Թրակիացիները

Սոֆիայէն կը գրեն Պոլսոյ թուրք թերթերուն. —

Թրակիոյ կոմիտէն ուզած է երկրորդ ցոյց մըն ալ ընել, բայց կառավարութիւնը իմանալով արգիլած է: Այդ կազմակերպութեան վարիչները կը շարունակեն գանգատիլ թէ իրենց երեք հաւաքոյթները եւ հացկերոյթ մը արգիլուեցան:

«Զարիա» թերթը կը գրէ — Այն միջոցին երբ Քարօնսուլթի մէջ ոստիկանութիւնը կ՚արգիլէր Թրակիացիներուն հացկերոյթը, թուրք խռովարարական կազմակերպութիւն մը՝ «Թուրան»ը նոյն վայրին մէջ իր մեծ հացկերոյթը կատարեց մեծ ապատութեամբ:

Թրակիա կազմակերպութեան անդամները, որոնք ենթարկուեցան ոստիկանական խիստ հետապնդումներու, Գավաքլըի մէջ ուզեցին նոր հաւաքոյթ մը ունենալ: Հաւաքոյթը կազմակերպուած էր «Թրակիա»ի ընդհանուր քարտուղար եւ լրագրող Փեթկանովի կողմէ: Շրջականներէն եւ ուրիշ վայրերէ ալ բաւական հոծ բազմութիւն մը եկած էր:

Լուրը իմանալուն պէս, ոստիկանութիւնը կը հասնի եւ կը յաջողի ցրուել ժողովը: Ժողովուրդը թէեւ առանց աղմուկի կը հեռանայ, բայց մեծ մասը քաղաքին բացերը կ՚երթան եւ կը սկսին խաղալ: Ոստիկանութիւնը հոս ալ կը միջամտէ եւ արգելք կը հանդիսանայ: Ասոր վրայ, Թրակիացիները մեծ արճարան մը կը մտնեն եւ սուրճ կ՚ապսպրեն: Ոստիկանները որոնք կը հետապնդէին զանոնք, այս անգամ չեն արգիլեր սուրճ խմելը:

Զարիա թերթը այս առթիւ կ՚աւելցնէ. «Առանց ո եւ է միջամտութեան ենթարկուելու, Թրակիացիները հինգ ժամ անցուցին մտերմական մթնոլորտի մը մէջ, եւ սուրճ խմած ատեն ալ կարգադրեցին իրենց գործերը»:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԿԻՇԱՊ ենթակոմիտէի գասախօսական ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արզութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անպայմանօրէն: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի գասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկեր Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Բացականները նկատի կառնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓՈՄՌՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ կը տօնուի Իսիի Մասնաճիւղին կողմէ 18 փետրուար ժամը 2էն մինչեւ 6. 2, Բիւ Ալէքսանդր կիլպանի շքեղ սրահին մէջ (Մէօտօն):

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Դիմակաւոր պարահանդէս Լիոնի մէջ

17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Ի նպաստ Լիոնի «Հայ Արիի Գայլիկներու» Գպլոցի ֆոնտին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ» հանդէսի երկրորդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — *Իրազեկ՝* «Առաջին հայ թատերգութիւնը», Ա. *Ջամալեան՝* «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը», Յ. *Զաւրեան՝* «Սայեաթ Նովա», Մ. *Պարսամեան՝* «Վահան Թէքէեան», Ա. *Աբեղեան՝* «Հայագիտութիւնը յետպատերազմ. Գերմանիայում», Ա. *Խոնդկարեան՝* «Օպոզիցիան Հանրապ. Հայաստանում», Վ. *Փափազեան՝* «Հայկական բարենորոգումները», Վ. *Մինախորեան՝* «Անջատականները», Ա. *Գիւլխանդանեան՝* «Օգոստոս Հինգը», *Սեբաստացի Մուրատի Յուշատետրը*», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. գիրք եւ մամուլ: ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ. ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Վ. *եպ. Մանկունի՝* «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Զ Ռ. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական փճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Սոսագոյնը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ. 1 Bld. Carnot: *Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խնուսի Հայրենակց. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Անդրանիկ Լոքիսեանի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Փարիզի հիւանդանոցին մէջ 25 տարեկան հասակին մէջ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ առնել նախ. երգի դասեր: Ի հարկին դասաւոր ալ կ՚երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (48)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— Մօտաւորապէս կէս ժամ առաջ:

— Այդ պարագային, սա արագահոս ջուրին յանձնուած անձը ով գիտէ մեզմէ որքան հեռացած է, չէ՞: Եթէ նոյնիսկ անոր ետեւէն վազենք, եւ, գիտէ՝ անցնելէ վերջ զայն, կէտի մը վրայ ցանց լարենք, շուրջ ժամ մը կ՚անցնի: Իսկ մինչեւ այդ ան Ձորոխի շրջաններէն դուրս ելլելով կը խառնուի Սեւ ծովու ջուրերուն:

Այս բացատրութեան վրայ, հասկցուած էր որ այդ գիշեր ոչինչ կարելի պիտի ըլլար ընել եւ յաջորդ առաւօտուն որոշած էին Ճորոխի մէջ փնտռտուքներ կատարել: Ահա այսպիսի դէպքով մը դիմաւորած էին Շէֆիքէ պէյին Պորչքա ժամանումը: Յաջորդ առաւօտ, թէեւ փնտռած էին ինչն թիկնապահին դիակը, բայց անկարելի եղած էր զայն գտնել: Շէֆիքէ պէյ, ճարահատ, հրաժարած էր իր ծածկագիրէն, ու ստիպուած էր պատկան իշխանութեան դիմել՝ ուրիշ ծածկագիր մը տալու համար:

Այս դէպքին առթիւ Ցրդ գունդի բանակետը զացած էր կամուրջ չի – նող պատասխանատու պատուիրակը, որուն ուշադրութիւնը գրաւած էր բան մը: Այդ այն էր որ Շէֆիքէ պէյ այդ վայրը տեղաւորուած էր առանց անհրաժեշտ ապահովութիւնները ձեռք առնելու: Կամուրջ չինող պէյը այս մասին նկատողութիւն ըրած էր եւ տուած պատասխանին մէջ կ՚ըսէր:

— Ապահովութեան կրկնակի միջոցներ կարելի՞ է առնել: Որովհետեւ այս պահուս ես կը գտնուիմ ձեզի ենթակայ վայրին մէջ, ձեր ձեռք առած միջոցները ինծի համար եւս բաւարար չե՞ն:

Շէֆիքէ պէյ իրաւունք ունէր այսպէս մտածելու: Բայց, չէր գիտեր որ Րիզա պէյի ճակատին վրայ հետզհետէ չկար ապահովութեան այն կազմակերպութիւններէն, որոնք զինուորականութեան համար անհրաժեշտ են եւ չափազանց բնական: Ռուսերը եթէ ուզէին, այդ գիշեր յարձակում մը գործելով Շէֆիքէի պէյի գունդը կրնային տակն ու վրայ ընել: Կատարուած շատ մը փորձերով հաստատուած էր թէ, Ռուսերու լրատուութեան կազմակերպութիւնը շատ հիմնական էր: Որով, շատ հաւանական էր որ Ռուսերը պիտի տեղեկանային թէ Ցրդ գունդը Պորչքա հասած է եւ յանկարծական յարձակում մը պիտի ընէին:

Այդ գիշերն ալ առանց որ եւ է դէպքի լուսցաւ այդ ճակատին վրայ ուր երկու շաբաթէ ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէր: Առտուն կանուխ, Ճորոխի վրայ կամուրջ մը լարուած եւ Ցրդ գունդը կամաց կամաց դիմացի եզերքը անցած էր: Այդ գործը վերջացած էր ժամը 11ի մօտերը: Հիմա, առանց սպասելու, դէպի Մարատուխի ճակատը պիտի ուղղուէին: Ասոր համար, գունդին մէկ մասը ճամբայ հանուած էր Ճորոխի վրայ բանող նաւակներով, իսկ միւս մասը՝ ցամաքէն եւ Շէֆիքէ պէյի գունդին հետ դէպի Մարատուխ շարժած էր նաեւ Րիզա պէյի գունդը: Նայիլ պէյ, որ Մարատուխէն Պորչքա վերադառնալէն ի վեր Րիզա պէյի քով կը մնար, հիմա կրկին Մարատուխ գացած էր անոր հետ: Բայց, ճամբան փոքրիկ վտանգի մը եկած էր: Ան առաւօտները ան – պատճառ անուշ պիտի ուտէր: Այդ պատճառաւ անուշ պիտի ուտէր: Այդ բղուղ մը անուշ կ՚առնէր: Այս անգամ եւս Պորչքայէն փոքրիկ բղուղով մը բալի անուշ հայթայթած էր: Ճամբան, բղուղը կոտրած, անուշը շուրջ բոլորը ծաւալած, ու Նայիլ պէյն ալ առանց անուշի մնացած էր:

Ճամբան՝ «եթէ Մարատուխի մէջ անուշ չգտնե՞մ» ըսելով կը մտատանջուէր:

Իրիկունը ուշ ատեն Մարատուխ հասած ու տեղաւորուած էին թէ Շէֆիքէի գունդը եւ թէ Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները: Րիզա պէյին՝ նոր ուժերով Մարատուխի մէջ վերեւումը տեղւոյն Վրացիները չափազանց ուրախացուցած էր: Տեղացիք, որոնք, ռուսական յարձակման պատճառաւ, Րիզա պէյի ուժերուն նահանջելը տեսեր էին, վերջին ատենները չափազանց վախցած եւ իրենց ապագայի մասին մեծապէս մտահոգ էին:

Մարատուխի Վրացիները շատ լաւ կ՚ըմբռնէին թէ Ռուսերուն կողմէ՝ քաղաքին վերագրաւումը պատճառ պիտի ըլլար իրենց ջարդուելուն, իսկ ասոր պիտի նշանակէր, իրենց ունեցածին ու չունեցածին փճացումը: Այդ պատճառաւ, տեղւոյն մեծամեծները, փառաւորապէս դիմաւորած էին Րիզա պէյին ու Շէֆիքէի պէյին ժամանումը: Անոնք հաւաքուած եւ խնջոյք մը սարքած էին եկողներուն ի պատիւ: Այդ խնջոյքին ամէն ինչ կատարեալ ու առատ էր, կար մինչեւ իսկ շամփանեա: Խնջոյքի միջոցին կրակոտ ճառեր խօսուած, ու խոստացուած էր մօտ ատենէն Պաթումն ալ գրաւելով տեղւոյն բնակչութիւնը եւս ռուսական, ցարական լուծէն փրկել: Մոռէլ եւ Շմիտ եւս, որոնց անունները շատոնց է որ չենք յիշած, այդ խնջոյքին ներկայ եղած եւ իրենց լեզուով ճառեր խօսելով՝ ընդհանուր ուրախութեան մասնակից եղած էին:

Կէս գիշերը կը մօտենար արդեւս: Բայց Րիզա պէյէն, որ բերանը ոչինչ կը դնէր ու նամազի ժամերն իսկ չէր փախցներ, մնացեալ բոլորն ալ շամփանեայով մթագնած էին իրենց գլուխները: Այդ պահուն ծածկագիր հեռագիր մը եկած էր Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն: Այդ հեռագիրը, խնջոյքի պահուն, մասնաւոր պաշտօնեային կողմէ յանձնուած ըլլալով Րիզա պէյի, վրացի պէյին սրահին մէջ քիչ առաջուան ուրախ եւ աղմկոտ խօսակցութեանց յաջորդած էր խոր լռութիւն մը: Ամէն ոք կ՚ուզէր տեղեկանալ հեռագրին բովանդակութեան: Բայց, Րիզա պէյ, առանց որ եւ է մէկուն որ եւ է բան ըսելու, Շէֆիքէ պէյի ու իր հետեւորդներուն նշան ըրած ըլլալով, բոլորը մէկ տան մէկ բոլորէն հրաժեշտ առած եւ անմիջապէս իրենց բանակետը վերադարձած էին:

Հոդ՝ Րիզա պէյ իր ընկերներուն հաղորդած էր հեռագրին բովանդակութիւնը: Գ. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը իր ծածկագիրին մէջ կ՚ըսէր.

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

3 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱՐ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2412

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԱԼՈՎ ԿԸ ՊՂՏՈՐԻ

Հարցը սպառազինութեանց կրճատման մասին է։

Ահաւասիկ երկու տարին կը լրանայ, անոր պաշտօնական քննութենէն ի վեր։ Եւ սակայն, կը թուի թէ աւելի ետ գնաց քան յառաջ։

Հրաշալի ծրագիրներ կան սեղանի վրայ։ Ճառերու տեղատարափը կը շարունակուի ամէն կողմ։ Լեռնակուտակ հատորներ լոյս տեսած են։ Միւս կողմէ, համբանք չունին դիւանագիտական բանակցութիւնները, երթեւեկները՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, եւ ծանուցագիրներն ու յուշագիրները։

Այս բոլորը օգնեցի՞ն ճամբան հարթելու։

Այո եւ ոչ։ Ճամբան հարթուեցաւ մէկ ուղղութեամբ,— աւելորդ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ՝ մեծերէն, յաղթականներէն ոչ մէկը կ'ուզէ տեղի տալ, իսկապէս վար դնել զէնքերը, օրինակ ծառայելու համար միւսներուն։

Բոլորն ալ կը ճառեն խաղաղասիրութեան մասին, իրենց կատարած կրճատումներու մասին։ Բայց, ոչ մէկը տրամադիր է իր հարեւանէն աւելի առաջ երթալու, իրական զինաթափութեան ճամբուն վրայ։

Բոլորն ալ կ'ուզեն արժեցնել ներքին եւ արտաքին ապահովութեան պահանջները, որ եւ է նոր զիջումէ խուսափելու համար։

Իսկ այս կացութենէն ճարտարութեամբ կ'օգտուի Գերմանիան, միշտ պնդելով հաւասարութեան սկզբունքին վրայ։ «Ահա ես նուազագոյն, տարրական սահմանին հասցուցած եմ իմ սպառազինութիւններս։ Կա՛մ դուք ալ հետեւեցէք իմ օրինակիս, ինչպէս կը տրամադրէ Վերսայլի դաշնագիրը, եւ կամ թոյլ տուէք որ ես ալ հասնիմ ձեր սահմանին»։

Այս եղաւ գերմանական քաղաքականութեան ամբողջ վարպետութիւնը, այն օրէն ի վեր որ պարտեալ պետութիւնը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, հաւասարէ հաւասար խօսելու իրաւունքով։

Հիթլէրը շատ բան չփոխեց այս քաղաքականութենէն, այլ աւելի դունաւորեց, շեշտեց զայն, հանդիսաւոր հնարքով մըն ալ սարքելով։

Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարումն ալ՝ նոր ռազմախաղ մըն էր, ճնշում բանեցնելու եւ խօսքէն գործի վերածելու համար իրաւունքներու հաւասարութիւնը։

Հիթլէրական Գերմանիան չի հաւատար ժողովներու եւ բազմակողմանի բանակցութեանց օգտակարութեան։ Ան կ'ուզէ դէմ դիմաց խօսիլ Ֆրանսայի հետ, ուղղակի կարգադրել ինչպէս ուրիշ վէճեր, նոյնպէս այս խնդիրը։

Այդ առաջադրութեամբ, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Պերլինի եւ Փարիզի մէջ, նոյն իսկ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան։

Բայց Ֆրանսա միշտ կը զգուշանայ այս ռազմավարութենէն։ Ան ամէն բան կապած է Վերսայլի դաշնագրին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Լոքառնոյի եւ ուրիշ մանուածապատ փաստաթուղթերու, որոնք պաշտպանողական վիճակի մը մատնած են Գերմանիան եւ միւս պարտեալները։

Երկու – գացող դահլիճները ամուր կեցան այս գետնին վրայ, կատարուած բանակցութեանց մասին տեղեկութիւններ հաղորդելով Լոնտոն եւ Հռոմ։

Ու մինչ կը սպասուէր որ այս երկուքը բարեբար դեր մը պիտի կատարեն իբրեւ միջնորդ, ահաւասիկ ջուրերը նորէն կը պղտորեն, միաժամանակ հրատարակուած յուշագիրներով։

Երկուքն ալ, Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա, մէջտեղ դրած են առաջարկներ որոնք անգամ մը եւս յուսախաբութեան կը մատնեն Ֆրանսան։

Այդ յուսախաբութեան պերճախօս ապացոյցն է Ֆրանսայի յունուար 1 թուակիր յուշագրին հրապարակումը՝ անգլիական եւ իտալական յուշագիրներուն հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը։

Անգլիական եւ իտալական ծրագիրները որոնք շատ մը տեսակէտներով իրար կը լրացնեն, անուղղակի հաւանութիւն կը յայտնեն Գերմանիոյ վերազինման։ Բացատրութեան ձեւերը շատ բան չեն փոխեր բուն իրականութենէն։

Մուսոլինիի ծրագիրը տեսակ մը սպառնալիք ալ կը պարունակէ, հասկցնելով թէ ուզեն – չուզեն Գերմանիա պիտի վերազինուի։

« Եթէ համաձայնութիւն մը չգոյանայ, վախ կայ որ հաւասարութեան խնդիրը կարգադրուի փաստօրէն, առանց որ եւ է արգելքի ... Հանդիսաւորապէս ընդունուած է Գերմանիոյ եւ միւս զինաթափ պետութեանց իրաւունքներու հաւասարութիւնը։ Զինեալ պետութիւնները անկարելի գտնելով իրենց սպառազինութիւնները անմիջապէս իջեցնել այն մակարդակին որ մօտենայ գերմանականին, իրաւական եւ բարոյական ուժ մը կուտան Գերմանիոյ պահանջներուն»։

Միւս կողմէ, Մուսոլինի հանդիսաւորապէս վստահութիւն կը յայտնէ Նախագահ Հինտէնպուրկի եւ վարչապետ Հիթլէրի խաղաղասիրական տրամադրութեանց հանդէպ։

Անգլիական յուշագիրն ալ, իր կարգին, չոչափելի զիջումներ կ'ընէ, Մաքտոնըլտի առաջարկած 200,000ին փոխարէն մինչեւ 250–300,000 զինուոր պահելու իրաւունք տալով Գերմանիոյ։ (Այսպիսի իրաւունքի մը խօսքն իսկ լսել չեն ուզեր Փարիզի մէջ)։

Ինչուչտ այս առաջարկները տեսակէտներ են եւ մէջտեղ կը դրուին իբրեւ հիմք բանակցութեանց։

Բայց, ասոնց ոգին խորապէս կը խրտչեցնէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, որ այն համոզման եկած է թէ կամաց կամաց մէկդի կը դրուին դաշնագիրները եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը. հետեւաբար, «պէտք է ամէն մէկը արիաբար ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ԱՆԳԼ. ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

Փարիզի մէջ ընդհանուր դժգոհութիւն կը տիրէ բրիտանական եւ իտալական ծրագիրներուն առթիւ, որոնց ամփոփումը տուինք երէկ։

Ամէնէն աւելի դժգոհութիւն պատճառած է անգլիական յուշագիրը, թէեւ թերթերը երկու ծրագիրներն ալ անընդունելի կը հռչակեն։

Կիսապաշտօնական «Թանը» անգամ խստօրէն կը քննադատէ անգլիական յուշագիրը, որ ամէնէն կարեւորն է։ Այս թերթը զարմանալի կը գտնէ որ « Ֆրանսայի զինաթափութիւնը եւ Գերմանիոյ վերազինումը ամէնէն ապահով միջոցը կը համարուի երկու երկիրները հաշտեցնելու։ Ոչ ոք պիտի զարմանայ եթէ ըսենք թէ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ Գերմանիոյ իրական վերազինումը՝ իբրեւ փոխարինութիւն իր զինաթափութեան »։ «Թան» բոլորովին անբաւական կը գտնէ բրիտանական ծրագրին ապահովութեան մասը։ « Մենք չենք վիճիր անմիջական խորհրդակցութեան մը բարոյական կարեւորութեան մասին, բայց կը վախնանք որ այդ ձեւակերպութիւնը երկար ըլլայ եւ դժուարին։ Նըմանապէս, տասը տարուան համար ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքելու առաջարկը որ եւ է գործնական արժէք չպիտի ունենայ, մինչեւ որ պատժական արդիւնաւոր միջոցներ չնախատեսուին անտեղի յարձակման մը պարագային »։

Եզրակացնելով, կիսապաշտօնական օրկանը գիտել կուտայ թէ Ֆրանսա պիտի պնդէ փոխադարձ աջակցութեան որոշ ծրագրի մը վրայ, եթէ պահանջեն որ կրճատէ իր սպառազինութիւնները։

« Էքօ տը Փառի » կը ծաղրէ բրիտանական ծրագիրը։ « Փըթի Ժուռնալ » ցոյց կը յայտնէ որ Մեծն Բրիտանիա պէտք եղածին պէս նկատի չառներ Ֆրանսայի ապահովութեան պահանջները։ Թերթը անհրաժեշտ կը գտնէ հաշտեցնել Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ տեսակէտները, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել։ « Այդ հաշտութիւնը ստանալու համար առաջարկուած մեթոտը վտանգաւոր է մեզի համար »։ « Փառի Սուար »ի կարծիքով, բրիտանական ծրագիրը ոչ մէկուն օգտակար կրնայ ըլլալ։ Նախ որ, կը հակասէ Ֆրանսայի տեսակէտին, որովհետեւ միեւնոյն ատեն կը տրամադրէ աւելցնել Գերմանիոյ զինուորական ուժերը եւ պակսեցնել Ֆրանսականը։ Երկրորդ, այդ ծրագիրը կը հակասէ Իտալիոյ տեսակէտին, որովհետեւ կը պահանջէ զինաթափութիւն մը որուն հակառակ է Մուսոլինի։ Երրորդ՝ կը հակասէ Գերմանիոյ տեսակէտին, մերժելով օդանաւային ուժ պահելու իրաւունքը։ Եւ չորրորդ՝ կը հակասէ Մ. Նահանգներու եւ պետութեանց մեծ մասին տեսակէտին, քանի որ կ'ընդունի վերազինման սկզբունքը։

Ուրիշ թերթեր ալ դժգոհութիւն կը յայտնեն աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։ Թերթ մը գիտել կուտայ թէ միայն Ֆրանսայէն զոհողութիւն կը պահանջուի։

Ֆրանսա ալ հրատարակեց իր յուշագիրը

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունուար 1ին յուշագիր մը ուղղած էր գերմանական կառավարութեան, իբրեւ պատասխան անոր առաջարկներուն։ Անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները հրատարակութեան տուած ըլլալով իրենց տեսակէտները, արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս մամուլին յանձնեց այդ յուշագիրը։

Ահաւասիկ անոր ամփոփումը.—

Գերմանիա պատրաստակամութիւն յայտնած ըլլալով ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքելու իր դրացիներուն հետ, յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ այդպիսի դաշինքները ոչ միայն չվնասեն նախորդ համաձայնութեանց եւ մասնաւորապէս Լոքառնոյի դաշինքին, այլեւ նոր ապահովութիւններ աւելցնեն եւ չպզտիկ պետութեանց արտաքին անկախութեան (կ'ակնարկէ Աւստրիոյ)։ Յուշագիրը անընդունելի կը գտնէ Գերմանիոյ պահանջը՝ 300,000 հոգինոց բանակ մը պահելու մասին, առանց հաշուելու կէս – զինուորական կազմակերպութիւնները եւ ոստիկանութիւնը։ Յուշագիրը դիտել կուտայ նաեւ թէ Գերմանիոյ ուզածը վերազինում է, թէ քանակով եւ թէ որակով։

Ուրիշ կարգ մը առարկութիւններէ յետոյ, Ֆրանսա կը հաւանի կրճատելիք բանակը, սկսելով զինաթափութեան պայմանագրին գործադրութեան առաջին տարիներէն, եւ համաձայն Գերմանիոյ կատարելիք փոփոխութիւններուն։ Այս կերպով, երկու բանակները միօրինակ ձեւ մը պիտի ստանան, կարճատեւ զինուորութեամբ եւ կարելի պիտի ըլլայ աստիճանաբար հասնիլ երկու բանակներու քանակական հաւասարութեան։ Ֆրանսա յանձն կ'առնէ նաեւ, պայմանագրին գործադրութեան սկիզբէն իսկ, իր սպառազինութիւնները պահել ներկայ մակարդակին վրայ, ինչպէս եւ արգիլել որոշուած չափէն վեր թնդանօթներու կամ հրասայլերու շինութիւնը։ Այդ միջոցին, պէտք է հսկողութիւն կատարուի բոլոր պետութեանց ռազմանիւթերու շինութեան եւ ներածման մասին։ Ֆրանսա կ'ընդունի նաեւ ծանր զէնքերու աստիճանական ջնջումը, պայմանաւ որ բոլոր պետութիւններն ալ համաձայնին այս մասին։

Օդանաւային ուժերու մասին, Ֆրանսա յանձն կ'առնէ հարիւրին 50 կրճատել այժմ գործածուած օդանաւերը, սկսելով պայմանագրին գործադրութեան առաջին տարիներէն։ Այս ուղղութեամբ, հետզհետէ պիտի վերնան բոլոր պետութեանց զինուորական օդանաւերը եւ օդանաւային ուժը պիտի դառնայ միջազգային կազմակերպութիւն։

Եզրակացնելով, յուշագիրը գոհունակութիւն կը յայտնէ վիճելի հարցերը բարեկամաբար կարգադրելու առաջարկին առթիւ, բայց դիտել կուտայ թէ հողային խնդիր չկայ երկու երկիրներուն միջեւ, ինչպէս յայտարարած էր Պ. Հիթլէր ինքը, եւ թէ վիճելի հարցերու մեծ մասը եւրոպական են, որոնց կարգադրութիւնը կարելի չէ առանց շահակից պետութեանց մասնակցութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Հրատարակութեան տալով այս յուշագիրը, Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ ապացուցանել թէ իր տեսակէտը չէ փոխուած յունուարէն ի վեր։

Պ. ԷՌԻՕ ՁԷ ՄՈՌՑԱԾ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Երեսփ. ժողովի կարգ մը անդամները խմբակցութիւն մը կազմեցին, « Ֆրանսա – Թուրքիա » անունով, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Էռիոյի։ Անդամներուն մէջ կան Պ. Պ. Էմիլ Պորէլ, Լէոն Պառէթի եւն.։ Դիւանին կողմէ պատուիրակութիւն մը այցելեց Թուրք դեսպանին եւ այս առթիւ բարեմաղթութիւններ եղան երկու երկիրներու բարեկամութեան զարգացման համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՐՑԱՆԻՇԵՐ

Ամերիկայի մէջ ամէն ինչ մրցանիշ ունի, գիտէք չէ՞։ Բայց կրնա՞ք մտքէ անցընել նաեւ ... տոմախօսութեան մրցում մը որ տեղի ունենայ պաշտօնապէս, տոմախօսներու ակումբին մէջ ի... Պրըյիճփըրթ Ուէսթըրնի։

Ըստ Շիքակոյէն « Նիւյորք Թրիպիւն »ի ուղղուած հեռագրի մը, իսկապէս տեղի ունեցած է այդ մրցումը մասնաւոր ատեանի մը առջեւ եւ մրցանակներ բաժնուած են յաջողագոյններուն։

(Դժբախտութիւն է որ մեր ժամկոչ աղբար Ռամկավարները հանդերձ ընտանեօք, նախկին վեր – վերակազմեալները եւ կարմիր կտուց աքլորիկներն չեն մասնակցած այդ մրցման, որովհետեւ վստահ եմ թէ առնուազն առաջին մրցանիշը կը շահէին)։

Այսպէս, առաջին մրցանիշը շահեր է պատանի մը որ հաւատացնող աչքերով պատմեր է թէ իրենց բնակարանին մէջ կայ շատ հին ժամացոյց մը, այնքան հին որ անոր ճօճանակին շուքը՝ շարունակ երթեւեկելէն՝ խոռոչ փոս մը փորած է ժամացոյցին ստորոտին ետեւը...։

Բ. մրցանիշը շահեր է ինքնաշարժի վարիչ մը, որ, ինչպէս ինք կը հաւաստէ, հետեւեալ ապրումը ունեցեր է. — Ամայի տեղ մը, սոսկալի փոթորիկի մը ատեն, անիւին մէկին օդը կը փախի եւ քովեւեւ օդատու գործիքը տունը ձգած էր, բայց ընդունարանը կը բանէ հովին փչած ուղղութեամբ եւ փոթորիկը կը լեցնէ անիւը...։

Եւ սակայն, այս բոլորը ոչինչ են այն գիտերուն քով որ կը ծնին ռամկավարներու դեղին եւ միւսներու կարմիր խելապատակէն։

ՍԼԱՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերs թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերs թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Դ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

Նոր տոլարը եւ միջազգային հրապարակը

ԳԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼԷ՞ ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Միջազգային հրապարակը մեծապէս ազդուեցաւ նախագահ Ռուզվելթի վերջին կարգադրութիւններէն, որոնց համաձայն տոլարին առժամեայ գին կը նշանակուի 59ու06 սէնթ, իսկ ոսկիին ունկին՝ 35 տոլար։ Կը վախցուի որ Պանք տը Ֆրանսը արգիլէ ոսկիի արտածումը։

Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի ելմտական շրջանակները կը հաւատան թէ ֆրանսական դրամը ամուր է եւ երբեք չպիտի ազդուի ամերիկեան քաղաքականութենէն, որ ներքին խնդիր է։ Այս չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ չպիտի հետեւի կացութեան ելեւէջներուն, համապատասխան միջոցները ձեռք առնելու համար։

Լոնտոնի մէջ մեծ գործառնութիւններ եղան երբ սահմանուեցաւ տոլարին նոր գինը։ Մեծ իրարանցում կը տիրէր սակարանին մէջ։

Հայրենակցութենէ կը դադրին բազմաթիւ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐ

« Միլլիյէթ »ի մէջ կը կարդանք (28 յունուար).— Գործավարներու խորհուրդին որոշումով հայրենակցութենէ դադրեցուցուած են 230 հոգի որոնք ազգ. պայքարին չեն մասնակցած եւ երկիր չեն վերադարձած։ Ներքին գործավարութենէն կուսակալութեան հաղորդուած են ասոնց անունները, որպէսզի տեղի չտրուի ասոնց թրքական իրաւունքներէ օգտուելու եւ ազգ. սահմաններու մէջ մտնելուն։ Ասոնց մեծ մասը Հայեր եւ մէկ մասն ալ Հրեաներ են։

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մարզպան Պ.տը Մարթել Փարիզ մեկնումէն առաջ կարգ մը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, Սուրիական կառավարութիւնը աւելի զօրացնելու համար, որովհետեւ ներկայ դահլիճը տկար է։

Կը կարծուի թէ քանի մը նոր ուժեր պիտի աւելցուին արդի դահլիճին վը-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՆ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերջին օրերու դէպքերը դարձեալ Պալքաններու վրայ կը հրաւիրեն քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը։

Տարակոյս չկայ թէ Պալքանեան թերակղզին ջերմաչափն է միջազգային քաղաքականութեան Եւրոպայի մէջ։ Այդ պատճառով ալ Եւրոպայի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ բռնողները խիստ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այդ խառնայոյզ երկրամասին։ Զէ՞ որ 19րդ դարու սկիզբներէն մինչեւ այսօր Պալքանները դարձած է կռուախնձոր եւ մրցակցութեան դաշտ մեծ պետութեանց համար, բազմաթիւ պատերազմներ մղուած են այդ հողամասին վրայ՝ յանուն զանազան քաղաքական եւ տնտեսական շահերու։ «Արեւելեան Խնդիրը» կարգադրութեան համար շուրջ մէկուկէս դարէ ի վեր արիւն թափուած է. ու վերջին Մեծ Պատերազմը Պալքաններէն ծագեցաւ դարձեալ։

Այդ պատերազմն ալ դժբախտաբար չկրցաւ լուծել Պալքանեան Խնդիրը։ Յաղթականները, որ Պալքաններու մէջ արիւնալի պարտութեան ենթարկուած էին, անհաշտ ու պաղարիւն չեղան հաշուեյարդարի պահուն։ Սերպիա, որ ամէնէն աւելի տուժած էր կռիւներու ընթացքին, առիւծի բաժինը ստացաւ՝ Եուկոսլավիա անունին տակ գրեթէ կայսրութիւն մը դառնալով (իրեն կցեցին Աւստրօ-Հունգար կայսրութեան հողամասերէն Բոսնա – Հերսէկը, Խրուաթիան, Գոհէմիան, յետոյ նաեւ՝ Գարատաղը, Արեւմտեան Մակեդոնիան եւն.)։

Ռումանիա եւս նպաստաւորուեցաւ խլացնելով Պեսարապիան ու Թրանսիլվանիան։ Յունաստան որ նուազ դոհողութիւններ ըրած էր Պատերազմի ընթացքին, նոյնպէս օգտուեցաւ հողային տեսակէտով՝ ի վնաս իր պուլկար դրացիին։

Միայն Պուլկարիան է որ չարաչար պատժուեցաւ՝ Գերմանիոյ կողքին պատերազմին մասնակցելու յանցանքին համար։ Մինչ իր զինակից Թուրքը կարճ ժամանակ մը միայն ճաշակեց վերջ պարտութեան դառնութիւնները, Լօզանի մէջ իրրեւ յաղթական նստաւ կանաչ սեղանին առջեւ։

Իրականութիւնն այն է այսօր, որ ինչպէս Կեդրոնական Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններու մէջ դժգոհ ժողովուրդներ կան, որ կը սպառնան խաղաղութեան։ Մեծ պետութիւնները դարձեալ մրցումի մէջ են աշխարհի այդ մասին մէջ, յաղթականները իրենց յաղթանակի պտուղը ձեռքէ չհանելու եւ հզօրութեան դաշնագրով հաստատուած գոյավիճակը պահպանելու մտահոգութեամբ, իսկ պարտուածներն ու դժգոհները՝ մեծնալով պղտորելու եւ անիրաւութիւնները ռանելով նոր գոյավիճակ ստեղծելու դիտումով։

Վերջին տարիներու ընթացքին, Պալքաններու մէջ բուռն մրցակցութիւն կայ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Հանգուցեալ աւստրօ-հունգար կայսրութեան եւ ցարական Ռուսիոյ քաղաքական ժառանգութիւնը ստացած են այս երկու մեծ պետութիւնները։ Իտալիա իր աշխարհագրական դիրքով, Միջերկրականի աւազանին մէջ կ'ուզէ գերակշիռ դեր կատարել, իր անմիջական ազդեցութեան ենթարկած է արդէն չաստից Ալպանիան։ Քանի մը տարի առաջ ծրագրեց քաղաքական խմբակցութիւն մը կազմել իր հովանիին տակ՝ Պալքանեան դաշնակցութեան մը մէջ միացնելով Հունգարիան, Ալպանիան, Յունաստանը, Թուրքիան եւ Պուլկարիան։ Անկարելին իրագործեց՝ հաշտեցնելով Թուրքիան ու Յունաստանը։ Սակայն երկար չտեւեց իր ուրախութիւնը։ Իր մրցակիցը յաջողեցաւ վիժեցնել այս ծրագիրը։ Ու այսօր Թուրքիա եւ Յունաստան թէեւ հաշտուած շնորհիւ Իտալիոյ գործօն միջնորդութեան՝ սերտիւ միացած են իրարու, առաւելապէս ընդդէմ Իտալիոյ։ Երկուքն ալ ենթարկուած են Ֆրանսայի ազդեցութեան՝ ձերբազատուելով իտալականէն։

Թուրքիա տարիներով ապրեցաւ իտալական սարսափին տակ։ Այդ սարսափը դեռ չէ անհետացած բոլորովին, ընդհակառակն պուլկարեւթուրք սահմանագլուխի վերջին դէպքերը Թարմացուցին զայն։ Յունուար 14—15ին Սլիվէնկրատի (Մուսթաֆա փաշա) մէջ տեղի ունեցած ցոյցերը«օրակարգի վրայ դրին դարձեալ իտալական վտանգը։ Գերտուած եւ սեղմէջ դաշնագիրներով կաշկանդուած Պուլկարիան չպիտի համարձակէր Թէնամական ցոյցեր կատարել կրկնակ դրացիներու՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դէմ՝ եթէ իր ետին չունենար զօրաւոր աջակից մը։ Եւ այդ աջակիցը միայն Իտալիան է։ Պուլկարիան հոգային պահանջներ ունի նաեւ Եուկոսլավիայէն եւ Ռումանիայէն։Սակայն Գորիս Թագաւորը վերջերս խիստ սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ այս երկու երկիրներու վեհապետներուն հետ։ Նախ քան այդ պաշտօնական տեսակցութիւնները, դիւանագիտական ճամբով գետինը հարթուած էր արդէն։ Բազմաթիւ պատճառներ կանհաւատալու թէ՝ Պուլկարիա լեզու գտած է իր այս երկու դրացիներուն հետ։ Սակայն չի կրնար հրաժարիլ ոչ Եգէական ծովէն (ի վնաս Յունաստանի) եւ ոչ ալ Թրակիայէն (ի վնաս Թուրքիոյ)։

Յունաստան եւ Թուրքիա իտալական ու պուլկարական այս կրկնակ վտանգները շատ մօտէն զգալով, անցեալ սեպտեմբերին Էնկիւրիի մէջ կնքեցին դաշինք մը, որ իրականին մէջ զինակցութիւն մըն է յարձակողական եւ պաշտպանողական նպատակներով։ Միւս կողմէ ամէն ճիգ կը թափեն Պալքանեան դաշինք մը կնքելու, մէջն առնելով Պուլկարիան, որպէսզի բոլորովին ամրապնդեն Պալքաններու խաղաղութիւնը, հեռացնելով պատերազմի ամէն վտանգ։ Հակառակ բոլոր փորձերուն, Պուլկարիա ցարդ չէ համաձայնած ստորագրելու այդ դաշինքը, որ պիտի կնքուի այս օրերս։ Էնկիւրիի Թուրքօ-հելլէն զինակցութիւնը կնքելէ անմիջապէս վերջ, Ըսմէթ փաշա հանդիսաւոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Սոֆիա, փորձ – դարձնելու համար պուլկար վարչապետ Մուշանոֆի այցելութիւնը։ Սակայն պուլկար քաղաքական շրջանակները խիստ պաղ ընդունելութիւն ըրին ի – րեն եւ Ըսմէթ մարտաւորուեցաւ պաշտօնական դէկլարացիւ մը յայտնել թէ Թուրքօ-հելլէն դաշինքը երբեք ուղղուած չէ երրորդ պետութեան մը դէմ։

Իրականին մէջ, միայն Պուլկարիոյ է որ կ'ուզէ ակնարկել « երրորդ պետութիւն » բացատրութեամբ։ Անկէ ի վեր դէպքերը բուռական հաւանեցան։ Եւրոպան ներկայիս կը գտնուի անստոյգ կացութեան մէջ։ Ամէն կողմ ջղագրգիռ վիճակ մը կը տիրէ։ Ամէն վայրկեան անակնկալներ կրնան պատահիլ։ Թուրքերը վերջին ծայր ալ – ղուած են պուլկարական ցոյցերէն։ Հաւատք չեն ընծայեր Պուլկարիոյ պետական մարդոց ցաւակցական արտայայտութեանց եւ խաղաղասիրա – կան հաւաստիքներուն։ Կը վախնան որ այս անգամ վերջնականապէս պիտի քշուին Եւրոպայէն ու նաեւ պիտի կորանցնեն Միջերկրականի բարգաւաճ հողամասերը։ Միւս կողմէ ամբողջ երկիրը կը գտնուի Մոսկուայի քաղաքական ազդեցութեան տակ եւ բոլշեւիկեան վտանգը կախուած է Թուրքիոյ գլխուն՝ Դամոկլեան սուրի պէս։Երրնխարի աննինքնախթուրքմոլութիւններին տակ մեծամասնութեան Թաքուն դժգոհութիւնը օրուան վա – րիչներուն դէմ, այն ատեն պարզ կ'ըլլայ պատկերը Թուրքիոյ այսօրուան կացութեան։

Բէնէշ պէյ, տիրող կուսակցութեան (Խալք) ընդհանուր քարտուղարը եւ Մուսթաֆա Քէմալի ամէնէն հաւատարիմ սպասարկողը փութացած է Աթէնք, ստեղծուած նոր կացութեան մասին խորհրդակցելու համար անյուշտ Հելլէն կառավարութեան հետ։ Միւս կողմէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, արտաքին գործավարը այս օրերուս կ'այցելէ Պելկրատ եւ Պուքրէշ ուսկից դեռ նոր վերադարձաւ Պուլկարիոյ Թագաւորը։

Ամէն պարագայի մէջ, Պալքանեւրու մէջ կատարուած նոր խմորում – ները նպաստաւոր չեն Թուրքիոյ համար։ Երկու հարիւր յիսուն տարիէ ի վեր տակաւին չէ վերջացած Թուր – քիոյ անդամահատութիւնը։ 8 — 10 միլիոննոց ժողովուրդ մը երբեք իրաւունք չունի իւրելու 732,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հողամասի վրայ, երբ մանաւանդ այդ հողերու իսկական տէրերը անիրաւուած են եւ հայրենազուրկ կը մնան հակառակ իրենց միլիոնաւոր զոհերուն։ Պուլ – կարները այսօր քաջութիւն կը գտան մինչեւ Թրքական սահմանագլուխ յառաջանալու՝ առանձնակ հազար հայրենասէր ցուցարարներով իրենց դրօ – շակներուն վրայ կ'արձանագրեն «Դէպի Միջերկրական», «դէպի Թրակիա », « Այս հողերը մերն են » ծրաստանները, խրախանդ ամեն ժառանկաւով բռնատէրը— անցեալի զաւերը շատ պերճախօս են եւ Թուրքերը կը զգան թէ իրենց ոտքի տակի հողը հեղգհեղէ տեղի կուտայ։

Միջազգային բոլոր դաշնագիրները, որոնցմով Էնկիւրիի դիւանագէտները կը կարծեն վերջնապէս ամրապնդած ըլլալ Թուրքիոյ սահմանները՝ քուրջի կտորներ կրնան դառնալ մէկ օրէն միւսը։ Առոր կը գիտակցին իրենք եւ այդ է պատճառը որ տակնուվրայ եղած են՝ նոր բարեկամութիւններ ո – րոնելով։

Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ ներկայիս Պալքաններու մէջ, պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն, եւ մեր ազգային ներկայ թոհ ու բոհին մէջ բո – լոր հայրենասէր Հայերու պարտականութիւնն է լրջօրէն մտածել՝ ցեղին զարաւոր թշնամիին դէմ միացեալ ճակատ կազմելու մասին, փոխանակ ջլատելու ազգին ճիգերը բիւզանդա – կան սին վէճերով։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

1932ի վերջը լրացաւ առաջին հնգամեակը, որի ծրագիրը համայնավարները ջանացին իրականացնել չորս տարում։ Մենք առիթ ենք ունեցած բազմիցս մատնանշելու, որ առաջին հնգամեակը Հայաստանում ունեցաւ անյաջող վախճան։

Նախ, որ այդ ծրագիրը կազմուած էր Մոսկուայում եւ չէր համապատասխանում մեր երկրի տնտեսական իրական շահերին եւ գործադրումն ալ վեր էր ժողովրդի նիւթական հնարաւորութիւններից։ Երկրորդ, հնգամեայ ծրագրի մէջ նախապատուութիւնը տրուած էր ծանր արդիւնաբերութեան եւ բոլորովին անտեսուած էին արդիւնաբերական այն ճիւղերը, որոնք անմիջականօրէն գոհացում պիտի տային ժողովրդի առօրեայ պահանջներին։ Երրորդ, համայնավարները հնգամեակի յաջողութիւնը պայմանաւորում էին ժողովրդի զրկանքներով եւ բռնութի ու գիւղացու կրած զոհողութիւններով։ Զրկանքները պարտադրւում էին բռնի եւ զոհողութեան մղում վարչական միջոցներով։ Եւ, չորրորդ, աղետաբեր կոլխոզային քաղաքականութիւնը

Առաջին հնգամեակի արդիւնքները եղան այն, որ նախ ուժեղ հարուած ստացաւ Նէպի շրջանին քիչ շատ ծաղկած Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը, որի բերքը նուազեց 44 առ հարիւր եւ, երկրորդ, որ արդիւնաբերութիւնը կլանելով ծրագրով նախատեսուած գումարից 17 տոկոսով աւելին, Թերակատարուեց 15 տոկոսով։

Այս ժառանգութեամբ Հայաստանը Թեւակոխեց 1933 տարին։ Թէեւ այս Թուականը երկրորդ հնգամեակի առաջին տարին էր, սակայն համայնավար կուսակցութիւնը որոշեց 1933 Թիւը յայտարարել դադարի տարի եւ աշխատել իւրացնել առաջին հնգամեակի արդիւնքները։ Այսինքն, քանակի յետեւից ընկնելու փոխարէն, պէտք էր բարձրացնել արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան որակական ցուցանիշները։ Բացի այդ, 1933ին կուսակցութիւնը մի շարք կարեւոր որոշումներ ընդունեց գիւղատնտեսութեան նկատմամբ։

Առհասարակ, խորհրդային աւեւլներում դժուար է ճշգրիտ գաղափար կազմել Հայաստանի տնտեսութեան մասին։ Իրական վիճակագրութիւն գոյութիւն չունի եւ Թիւերի հետ խաղում են ուզած ձեւով։ Մեր այս թերահաւատութիւնը հաստատելու համար բերենք մի քանի օրինակներ։

«Խ. Հ.»ի Թիւ 137ի մէջ Խանջեանը յայտարարում է, որ 1933ին ցանքերի տարածութիւնը հաւասար է 425,000 հեկտարի։ 1932ին եղած է՝ 384,000 հեկտար։ Հետեւաբար, մէկ տարում ցանքերի տարածութիւնը աւելացել է 41,000 հեկտարով Այն ինչ, Նախկին երկրագործական կոմիսար Գ. Եսայեանի զեկուցումից («Խ.Հ.» հոկտ. 15 1932 Թ.) պարզւում է, որ 1932ին ցանքերի տարածութիւնը եղած է ոչ թէ 384,000, այլ 430,000 հեկտար։ Եթէ ճիշդ են Եսայեանի Թիւերը, ապա սըտում է Խանջեանը, ցոյց տալու համար 1933ի գիւղատնտեսութեան յաջողութիւնը։ Իսկ եթէ իրականութիւն է Խանջեանի ասածը, ապա ուրեմն 1932ին խարդախ ու երեւակայական Թիւեր են ցուցադրուած։

Խորհրդային մամուլից յայտնի դարձաւ, որ 1933ի առաջին եռամսեակին արդիւնաբերական ծրագիրը լրիւ կատարել են միայն «Արարատի» (կոնեակ և գինի), «փայտամշակման ու ձէթի գործարանները։ Իսկ մնացածը՝ ոչնչարդիւնաբերութիւնը, հիւսուածեղէնի, կաշի, կաշուի, կարբիտի, օճառի եւ միւս գործարանները դղալի կերպով Թերակատարել են իրենց ծրագիրները։ Դեռ մայիս 8ին Կենտկոմն արձանագրում է՝ «որ արդիւնաբերական աշխատանքը միանգամայն անբաւարար է, որի հետեւանքով ոչ միայն զգալի ճեղք է առաջացել Ֆինպլանների ապարէզում, այլ եւ 1932ի համեմատութեամբ որոշ չափով վատացել է կացութիւնը եւ այդ յատկապէս որակական ցուցանիշների տեսակէտից»։ Արդիւնաբերութեան մէջ նման վիճակ էր տիրում, երբ յունիս ամիսը յայտարարուեց «հարուածային» ամիս։ Յունիսից յետոյ խորհրդային մամուլը ցնծաց, թէ արդիւնաբերական ծրագիրը առաջին կիսամեակում ոչ միայն գերակատարուել է, այլ եւ ծածկել են անցեալ ամիսների բացերը։ Ի հարկէ, դժուար է հաւատալ, թէ մէկ ամսում ոչ միայն «գերակատարուած» են կիսամեայ ծրագիրը, այլ եւ ծածկում հինգ ամիսների բացերը։ Իսկ եթէ մի պահ միամտօրէն հաւատանք ձեռք բերուած յաղթանակին, ապա ո՞ւր մնացին «որակական ցուցանիշները»։ Եւ մի՞թէ միայն քանակն է բնորոշում մէկ երկրի տնտեսութեան զարգացման աստիճանը ...

Երկրագործական գործավարութեան պաշտօնական տուեալներով, մինչեւ մայիս 15ը գարնանացանի ծրագիրը կատարուել էր 56 տոկոսով։ Իսկ ժամկէտը, որ պիտի աւարտէր մայիս 10ին, նոյն մայիս 15ին իր ծրագիրը կատարել էր միայն 67 տոկոսով։ Ցանկարծ, երկու չաբաթ վերջը մամուլը սկսաւ գրել, թէ Հայաստանում գարնացանի ծրագիրը գերակատարուել է...

Այս բոլորից յետոյ, այլ եւս ինչպէս հաւատալ խորհ. վիճակագրութեան եւ տարբեր տիպի Խանջեաններին։

Իսկ թէ ընդհանրապէս ինչպիսի կարգեր են տիրում արդիւնաբերական ասպարէզում, բաւական է յիշատակել միայն մէկ դէպք։ Մայիս 13ին Մոսկուայից Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանի համար ուղարկուած են մի շարք մեքենաներ։ Բաւական ժամանակ գործարանը մեքենաները չի ստանում։ Երբ սկսում են հետաքրքրուել, պարզւում է, որ ժամանակին մեքենաները ստացուել են, սակայն, Ղարաքիլիսա կայարանում ծախուել են մէկ ուրիշ կազմակերպութեան։ Իսկ թէ որո՞ւ են վաճառուել, այդ իրենք էլ չգիտեն («Խ. Հ.», Թիւ 141)։

X

Տարուան սկիզբը Մոսկուայում տեղի ունեցած Կենտկոմի լիագումար նիստի մէջ որոշուեց դադարեցնել հողերի համայնացման Թափը եւ ամրապնդել գոյութիւն ունեցող կոլխոզները։ Միաժամանակ վերջինները ձերբել անհարազատ տարրերից ու սրել դասակարգային պայքարը։ Նոյն շրջանին Ստալինը հրապարակ նետեց իւրաքանչիւր կոլխոզականի «ունեւոր դառնալու» նշանաբանը։

Այսպիսով կանգ է առնում կոլխոզների ծաւալման ընթացքը եւ սկսւում կոլխոզականների զտում։ Հարստանալու նշանաբանը կոլխոզների մէջ պիտի ստեղծէ անհատական շահախնդրութիւն եւ ամէն մի կոլխոզական իր բաժին աշխատանքը կատարելիս յայտնաբերելու է ժրաջանութիւն եւ նախաձեռնութեան ոգի։ Այս նոյն նշանաբանը հրապարակեց Լէնինը Նէպի շրջանին։ Սակայն, այն տարբերութեամբ, որ այն ժամանակ գիւղացին լիակատար տէրն էր դառնում իր աշխատանքի արդիւնքի, իսկ այժմ կոլխոզականը զրկուած է անհատական սեփականութիւնից։ Կոլխոզների տէրը պետութիւնն է, իսկ աշխատանքի արդիւնքն ալ պետութեանը։ Կոլխոզականը կարող է հարստանալ միայն այն դէպքում, եթէ գերմարդկային աշխատանքի շնորհիւ կարողանայ այնքան բաժին ստանալ, որ թէ պետութեան հասանելիքը յանձնի եւ թէ ինքը մնացածով ունեւոր դառնայ։ Զէ՞ որ նոյն նշանաբաններին զուգընթաց որոշուեց կոլխոզների ստացուածքը բաշխել համաձայն կատարած աշխատանքի օրերի։

Առաջին հնգամեակի փորձը ցոյց տուեց, թէ ինչպէս կոլխոզներում բոյն են դնում դրպանում կուսակցական տաժս ունեցող մակաբոյծներ։ Բերենք մի օրինակ— Թիֆլիսի «Պրոլետարը» գրում է— «Հայաստանի կոլխոզներին մասնակցող կամունիստները չեն մասնակցում աշխատանքը, հարուածայնութեանը, եւ, ու հատարակ, խուսափում են աշխատանքից։ Զկայ մի դէպք, որպէսզի կուսակցականները հանդիսանային պայքարողներ աշխատանքային կարգապահութեան ծրագիրների կատարման, բանուորներին դաստիարակելու համար եւն.»։

Կոմկուսի 1933ի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ աչքի է ընկնում մէկ կարեւոր կէտ։ Այն է՝ ուշադրութեան կենտրոն դարձնել նոյնպէս անհատական տնտեսութիւնները եւ նըպաստել նրանց զարգացման։

Ի՞նչ հետեւանքներ ունեցաւ այս քաղաքականութիւնը՝ Հայաստանի մէջ։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՃՇԴՈՒՄ.— «Յառաջ»ի յունուար 27 Թուակ տպուած իմ յօդուածի մէջ սպրդել է հետեւեալ սխալը.—

Երկրորդ սիւնակ երրորդ տող վերից գրուած է՝ «Ներկայ դէպքում՝ կարմիր պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած»։

Պէտք է կարդալ՝ «Ներկայ դէպքում կարմիր բանակայինի՝ Սակայն, սահմանների պաշտպանութեան խնդիրը միմիայն զինուորից չի կախուած»։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

0000

ՖՐԱՆՍԱ

Նախորդ յօդուածով խօսեր էինք Ամերիկայի Միաց. Նահանգներու եւ Անգլիոյ մասին։ Ու ըսեր որ, այս երկու երկիրներու մէջ կը նկատուի բարելաւում մը։

Նոյնը կարելի չէ ըսել Ֆրանսայի համար, համաձայն, անշուշտ, ելմտական եւ տնտեսական գետնի վրայ կատարուած հրապարակութեանց։ Նոյնը կարելի չէ ըսել եւ քաղաքական միւս պետութեանց համար։

Ճշդենք կէտ մը սակայն։ Երբ կ'ըսենք թէ «բարելաւում չկայ», հարկ է աւելցնել նաեւ որ «տագնապը աւելի վատթարացած կամ յառաջացած չէ»։ Որովհետեւ, նախ «սեթեւթուքօն» այս պարագային, կրնայ եւ բարեշէջ կամ, աւելի ճիշդ, բարեյոյս նկատուիլ։ Իսկ կան կարգ մը երկիրներ, ուր արտադրութեանց indexը աւելցած է վերջացող տարուայ վերջին ամիսներուն, բայց այդ յաւելումը նկատառելի չէ։

Հարկ է մատնանշել նաեւ ուրիշ պարագայ մը։ Անցնող տարուայ ընթացքին չարունակեցին գոյութիւն ունենալ մաքսային պատնէշները, քլիրինկ, քոնթինժան եւն.։ Արգելքներ, որոնք այս ու այն երկրին ներքին պատճառներէն չին նկատուիր, բայց մեծապէս կ'ազդեն անոր արտաքին առեւտուրին, եւ, հետեւաբար, ներքին տնտեսական – ելմտական կեանքին վրայ։ Ընդհանուր բացատրութեամբ, ուրեմն, պետութիւններէն ամէն մէկը չարունակեց ապրիլ «կղզիացած» վիճակի մէջ։ Կղզիացում մը որ «իր իւղով տապկուելու» քաղաքականութեան կիրարկումն է եւ որ յաճախ, զայն կիրարկող երկիրը կը զրկէ անհրաժեշտ նիւթերէ իսկ՝ եղածովը գոհանալու պարտադրելով զայն։

Գարտատէրերը չմնարեցին իրենց պարտքերը։ Բանակցութիւն, վէճ, մերժում, սպառնալիք։ Բայց՝ կացութիւնը մնաց անփոփոխ։ Աւելին։ Տագնապը չարունակուեցաւ ու անկայուն վիճակներ ստեղծուեցան։

Կարճ՝ 1933ը չարդարացուց այն յոյսը թէ «տնտեսական ազգայնականութիւնը» վերջ կը գտնէ այլ եւս ու ազրանքներու ազատ շրջագայութիւնը կը վերսկսի։ Ինչպէս եւ դրամագլուխներունը։ Մարդկութիւնը յուսախաբ եղաւ նաեւ Լոնտոնի խորհրդաժողովէն, որուն կապուած յոյսերը, եւ սպասող լուծելի խնդիրները, կամ, աւելի ճիշդ, թնճուկները, Նախ քան այդ խորհրդաժողովը, պարզած ենք Յառաջի մէջ, օգտուելով, միշտ, օտար ու հեղինակաւոր անձերու ուսումնասիրութիւններէն։ Այդ խորհրդաժողովին մէջ իրար բախեցան երկու անհաշտ տեսակէտներ։ Երկու պետական խմբակներ։ Կը յիշուին այն երկար բանակցութիւնները զորս Լոնտոնն ու Սպիտակ Տունը վարեցին՝ տոլարն ու ստերլինը «հաշտեցնելու» համար։ Բայց, կարելի չեղաւ։ Րուզվէլթ, ընդհակառակն, հակառակ նախապէս տուած իր խոստման, խորհրդաժողովի նախօրէին ռումբ մը պայթեցուց ու մինչեւ այսօր դեռ կը չարունակէ իր այդ հիմնական քաղաքականութիւնը՝ տոլարը արժէքազրկելով։

Մասնաւորելով խօսքը Ֆրանսայի, պէտք է ըսել որ ան ամէնէն ուշ ազդըւեցաւ տագնապէն։ 1932ին, երբ «ուժգնութիւնը» վարակած էր բոլորը, Ֆրանսան նոր կը զգար զայն։ Ֆրանսա օգտուեցաւ, առաւել[...] իր պահեստի դրամէն։ Երկրորդ[...] կատուեցաւ այն միակ երկիրը, [...] օտար դրամատէրերուն, ուր [...] լի էր անվտանգ կեդրոնացնել [...] դրամները։ Իբրեւ հետեւանք [...] վարկին, դրամագլուխներու հեղե[...] հոսեցաւ Փարիզ։ Ֆրանսական [...] մատուքը աւելցուց իր ոսկիի պա[...] տը՝ մինչեւ սխոյնենական աստ[...] նին,— 84 միլիար Ֆրանք, իսկ [...] տար տըվիզներու ավուանսները [...] միլիարդի։

1933ին կացութիւնը փոխուե[...] 1932ին պետական ելմտացոյցը [...] ունէր։ 1933ին ոչ միայն կարելի [...] դաւ այդ բացը գոցել կամ գոնէ [...] ւազեցնել, այլ աւելցաւ ու հասաւ [...] չափերու,— 7 միլիարի։ Կառա[...] րութիւնները յաջորդեցին իրա[...] Մէկը ինկաւ միւսին ետեւէն։ Ո[...] կողը փորձեց հաւասարակշռել [...] պիւտճէն ու, ապա, ինքզինքը։ [...] բոլոր փորձերը անցան ապարդ[...] Դաւլիճներէն մին նախ սեղանի [...] դրաւ ծախքերու նուազումը (կր[...] տում Թոշակներու), առաջարկ[...] նաեւ, տուրքերու ճշդման ու [...] ման հսկողութիւնը զօրացնել։ [...] բոլորը, սակայն, ունեցան [...] անդրադարձումները երկրէն [...] Այսինքն, բոլոր անոնք, որ [...] թէ հաստատութիւն, Ֆրանսան [...] տած էին ապահով երկիր ու [...] դրամագլուխները բերած հոն, [...] կասկածով նայիլ Եւրոպայի [...] հիին։ Ֆրանսայի դրամատան [...] տը 84 միլիարէն իջաւ 76ի, իսկ [...] տար տըվիզները՝ 4 միլիարի։ [...] այս բոլորը, իրենց կարգին, [...] րերին դրամաթուղթերու շրջ[...] յութեան ինչպէս եւ կարճ պայմ[...] ժամով դրամագլուխներու [...] ջարկներուն նուազումը։ Արձակ[...] տարուան վերջին ամիսներուն [...] մագլուխները անհամեմատ [...] քաշուեցան Ֆրանսայէն, դրամա[...] շուկան բաւական նեղուեցաւ։ [...] դրութեան արժանի է այն պարագ[...] որ կարճ պայմանաժամով փոխառ[...] ուեթեանց եւ զեղչման սակը [...] վերջաւորութեան երկու անգամ [...] լի էր քան 1932ին։

Ֆրանսացի ելմտագէտներու հա[...] ձայն, կացութիւնը վտանգաւոր [...] նոյն ատացած չէ։ Անոնք կ'աւելց[...] սակայն, որ երբ ստերլինը եւ տոլ[...] վերջնականապէս կայունացուին, [...] րամագլուխներու հեռացումը աւե[...] աւելի պիտի չատնայ, ու այն [...] կացութիւնը, շատ բնականօրէն, [...] լի պիտի վատթարանայ։

Ելմտականին նման, տնտեսա[...] վիճակն ալ բարելաւուած չի [...] ուիր։ Թէեւ աննշան չափով, բայ[...] այնպէս նուազած են մեծաքան[...] գիները։ Մեծաքանակ ապրանք[...] ընդհ. indexը 1932ին 390 էր, 193[...] իջաւ 387ի. իսկ փոքրաքանակինը [...] էն 508ի եւ 533էն 519ի (հա[...] ապրանքներու տեսակին)։

Ուրիշ յօդուածով մը ցոյց [...] ենք բոլոր երկիրներու ճարտարա[...] ւեստական արտադրութեանց [...] Համաձայն այդ ցանկին, յաւել[...] կը նկատուի, 1933ի ընթացքին, [...] րանսայի ճարտարարուեստական [...] տադրութեանց indexին մէջ։ Պար[...] մը որ բարելաւման նախանշան է, [...] սակայն, ինչպէս ըսած ենք [...] յօդուածին մէջ, indexներու ըն[...] նուր բարձրացումը ժամանակ[...] հրեւոյթ մը չդառնայ, քանի որ [...] բարելաւումը չունին երկրագործ[...] երկիրները։ Իսկ բացայայտ ճշմ[...] տութիւն մըն է որ հողագործակա[...] ճարտարարուեստական երկիր[...] տնտեսական վիճակները փոխադ[...] ձաբար իրարմէ կախում ունին եւ [...] կին բարելաւումը պայմանաւոր[...] է միւսով։ Ու հակառակը։

Ըսելով պաշտօնական վիճակագ[...] թեանց, հարկ է ըսել որ Ֆրանսա[...] մէջ 1933ին նուազած է նաեւ [...] քերու հասոյթը։ Այնպէս որ կա[...] է նոր տարուան առաջին ա[...] նկատել փոխանցման գերագոյն [...] տինձնաշրջանը, Ֆրանսայի հա[...] տնտեսական – ելմտական այս [...] ւոր տագնապին։

Վ.

ԾԻԾԱՂ

ԿԻՆԸ հարսնիքին գիշերը.—

— Զալխոտ նեղանար, սիրելի [...] սիրա, հայրս դրամօժիտս մաս [...] պիտի տայ։

— Բայց ես քեզ ամբողջովին [...] մասերու չքաժնեցի։

X

Սիրելի հայրիկ, ցամաքի [...] նեները շատ են թէ ծովու։

— Զաւակս, բնականաբար [...] քանի որ անոնք ջրհեղեղէն ազա[...] նացին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Օրուան պահանջը

ooooo

Մեր կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներով՝ հայ ժողովուրդը կը ներկայացնէ այժմ երկու հատուած–ներ, Հայաստանի ժողովուրդը եւ գաղութները: Ներկայ քաղաքական ա–նորոշ վիճակին մէջ պարտականու–թիւն կը ծանրանայ մեր ուսերուն՝ ա–մէն բանէ առաջ՝ ժողովուրդին ֆի–զիքական գոյութիւնը ապահովելու կենսական հարցով զբաղիլ եւ անոր բարօրութիւնը ապահովելու միջոց–ներու վրայ ներդաշնակ գործունէու–թիւն մը ստեղծել: Անհրաժեշտ է հա–մաձայնիլ ազգային ծրագրի մը շուր–ջը, որով կարելի ըլլայ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի վերա–բերեալ յոյժ կարեւոր ձեռնարկնե–րուն մեր անվերապահ աջակցութիւնը բերելով, միաժամանակ սահմանա–փակել գաղութներուն սպառնացող վտանգները: Ազգօգուտ աշխատանք մը որուն պէտք է լծուին բոլոր բարի կամքերը, առանց կուսակցական եւ կրօնական խտրութեան:

Երկրի ժողովուրդի բախտը կապ–ուած Ս. Միութեան, անոր ֆիզիքա–կան գոյութիւնը ապահովուած է այս հզօր պաշտպանութեան շնորհիւ: Թէ–եւ անոր ընդունած վարչաձեւը չի հա–մապատասխաներ մեր ազգային բաղ–ձանքներուն, բայց ստիպուած ենք ընդունիլ երկու չարեաց փոքրագոյ–նը,— Թուրքին «եաթաղան»ը եւ կամ ռուսական հովանաւորութիւնը: Այս մասին որ եւ է տարակարծութիւն գոյութիւն չի կրնար ունենալ եւ իրա–կանին մէջ ալ գոյութիւն չունի:

Գալով գաղութներուն, ազգին այս հատուածը բախտի բերումով հիւրըն–կալուած է օտար երկիրներու մէջ ո–րոնց քաղաքական ըմբռնումները բո–լորովին տարբեր են Հայաստանի մէջ տիրող վարչաձեւէն: Միայն թէ յիշ–եալ երկիրներու մեզի հանդէպ թոյլա–տու են այնքան ժամանակ որ մենք հաւատարիմ կը մնանք մեր ազգայ–նական սկզբունքներուն եւ կը յարգենք տեղական կառավարութեան օրէնք–ները: Քանի այս ուղղութենէն չշե–ղինք, երբեք անբաղձալի տարրեր չը–պիտի նկատուինք, որով՝ կարելի պի–տի ըլլայ գաղութներու գոյութիւնն ալ ապահովել, սպասելով աւելի բա–րեբաստիկ օրերու: Եթէ չգոհանանք մեր այժմու վիճակէն եւ յաւիտենա–կան Տօն Քիշոթի դեր ստանձնելով փորձենք համայնավար գաղափար–ներ տարածել գաղութներու մէջ, մեր իսկ ձեռքով մեր արդէն անխառնական կեանքը պիտի վերածենք երկրային դժոխքի, անբաղձալի եւ աւելի տարր մը պիտի նկատուինք օտարներէն, ա–ռանց հայկական կառավարութեան մը պաշտպանութիւնը վայելելու կամ ընդունուելու մեր իսկ հայրենիքին մէջ:

Օտարը՝ յիսուն տարիներէ ի վեր՝ ոչ միայն անտարբեր ականատես եղաւ մեր ազգային դժբախտութիւններուն՝ այլեւ չահագործեց մեր թափած ա–րիւնը յօգուտ իր ընչաքաղցութեան: Ան մեր դահիճին արիւնոտ կեանքը ա–ւելի զօրացուց եւ մեր գերութեան շղ–թաները ամրացուց: Հիմա ալ միեւ–նոյն օտարը կ'ուզէ մեզ պարզ գոր–ծիք դարձնել իր դասակարգային պայ–քարին մէջ, յանուն «համաշխարհա–յին յեղափոխութեան»: Մարդկու–թիւնը մեզ կ'անգիտանար, երբ մենք գոյութեան պայքարը կը մղէինք, ա–կանջը կը խփէր մեր աղիողորմ աղա–ղակները չլսելու համար, մեր արիւ–նաթաթախ մարմնոյն ի տես՝ աչքերը կը գոցէր չտեսնելու համար: Մարդկու–թիւնը՝ իր ամենատարրական պար–տականութեան մէջ թերացաւ, ապրե–լու իսկ անարժան տարր մը համարեց մեզ՝ երբ խնդիր էր մարդակեր գա–զանին ճիրաններէն փրկել դժբախտ ժողովուրդ մը:

Հայ ժողովուրդը՝ «թափած անցեա–լի դասերէն, տրամադիր չէ այլեւս զո–հուելու օտարներու հաշւոյն եւ արիւն թափելու ի սէր մարդկութեան, այն մարդկութեան որուն ծաղր ու ծանակը եղած է միշտ:

Մտածենք ուրեմն այն կէտերու վը–րայ որ մեզ կը միացնեն եւ ո՛չ թէ այն կէտերու վրայ որ մեզ կը բաժնեն: Այս է օրուան պահանջը եւ այս է փր–կութեան միակ ճամբան:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՆՈՅՆ ԴԱՒԵՐԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

ooooo

ՎԱՌՆԱ, 12 յունուար (Ցառաչ).— Գորաեբն ու խլուրդները գլուխ ցցած են նաեւ մեր շրջանին մէջ, չահագոր–ծելով Ղեւոնդ արք. ի սպանութիւնը:

Ապացուցանելու համար թէ ո՛ր աս–տիճան ստորնութեան հասած են մեր հակառակորդները, պատմեմ վերջին դէպքը

Պուլկարերէն «Վլանէնսքի Նովինի» 3428 յունուար 5ի թիւին մէջ երեւցած հակահայ գրութիւնը, Ղեւոնդ արք. ի սպանութեան առթիւ, զզուանքով եւ վատութեան գլուխ գործոց մըն է:

Այս, անոնց գործած յանցանքը ազ–գային մեծագոյն ոճիրի կը փոխուի, երբ առանց ամենադոյզն խղճահարու–թեան, Պուլկարի դիմակ անցընելով և իրենց դէմքին, պուլկարահայութեան երեսին կը զարնեն պուլկար կառա–վարութեան հիւրասիրութիւնը, համ–բերութիւնը եւ բարեացակամութիւնը, յայտարարելով թէ համբերութեան բաժակը լեցուած է…

Կարելի՞ է երեւակայել խելքը գլու–խը եւ գրիչ շարժելու չափ կարողու–թիւն ունեցող Պուլկար մը, որ վը–գովուէր Ամերիկայի մէջ պատահած հայ կղերականի մը սպանութեամբ:

Եւ որպէսզի գրգռութիւնը իր կա–տարեալ աստիճանին հասցնեն, մեր հակառակորդները, աեւով ճերմակի վրայ կը գրեն թէ Պուլկարահայ գա–ղութի մէջ ալ պիտի ըլլան սպանու–թիւններ Դաշնակցութեան կողմէ, այս առթիւ պուլկար կառավարու–թեան եւ ժողովրդի ուշադրութիւնը հրաւիրելով եւ միանգամայն ցոյց տալով ձեռք առնուելիք անհրաժեշտ միջոցները

Ո՛չ եւ ոչ, դիմակաւորներ եւ բա–րոուկներ: Գաղթական Պուլկարահա–յը իր 37 տարուան գեղեցիկ հիւրըն–կալութեան միջոցին ոչ մէկ առեն ան–հատապէս ու հաւաքապէս տգածու–թիւն եւ դժգոհութիւն պատճառած է պուլկար ժողովրդին կամ կառավա–րութեան:

Ընդհակառակն, պալքանեան պատե–րազմին Դաշնակցութիւնը տասը ե–րեք հարիւրնոց կամաւորական խումբ մը՝ առաջնորդութեամբ ազգային հե–րոս Անդրանիկի եւ Գարեգին Նժդեհի որոնց նոյնպատերազմին մէջ ունեցած յաջողութիւնները եւ կռուի վայրերը արձանագրուած են յատկապէս պուլկար զինուորական պաշտօնական վը–կայագրի մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինուորին արիւնը միասին հոսեցաւ Խորէնէն չը–ջակայքը, մակեդոնահայկական խումբի միասնաբար մղած կռուին մէջ: Մակեդոն եւ հայ գործիչը գէմ դիմաց կախուեցան Խորէնէն հրապարակը, յանուն խաչյալի:

Ահա իսկական անկեղծի գրուա–կաններ պուլկար կառավարութեան եւ ժողովրդի հանդէպ մեր ցոյց տուած գործնական զգացումներուն:

Պուլկար կառավարութիւնը եւ «Նո–վինի»ի յիշեալ շնական գրութիւնը կարդացող պուլկար քաղաքացիները այնքան գիտակ են որ, զզուանքով պիտի մերժեն եւ նոյն մղեն այդ ցա–փառումները: Անոնք գիտեն որ վաս Հայեր փորձեր են պուլկար միտքը չփոթեցնել եւ թունաւորել միհնոլոր–տը, Պուլկարի դիմակ առած, շահա–գործելով պուլկար ազգային զգա–ցումները, հայկական կուսակցական հակամարտութեանց մէջ:

Ասիկա կուսակցական պայքարի, մտահոգութեան եւ նպատակի հասնե–լու ամէնէն զաւաճանական միջոցն է, զոր գիտէ գործածել միայն ռամկա–վար – հնչակ – հօկ պլոքը, իր գը–լուխն ունենալով խորհրդային իշխա–նութիւնը եւ Կոմկուսը:

Ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը չուտով կը խարանէ պլոքի ճակատը ամօթով, եթէ ան ունի դեռ կարմրե–լու ընդունակութիւն:

Թղթակից

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՈՒԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

>>>.<<<

ՃՈՒՆԻ, Սուրիա 23 յունուար (Ցառաչ).— Լիբանանի երեսփոխա–նական ընտրութեանց վերջին օրը, երբ 150է աւելի օթօներ կը սուրային դէպի Գասատայի պալատը, հայկական եռագոյնը կախուած էր ինքնաշարժի մը վրայ: «Դուն պիտի կախես, ես պիտի կախեմ» ըսելով իրարու ձեռքէն կը յափշտակէին մեր արար հայրենա–կիցները: Պատի՛ւ անոնց, մինչդեռ մենք Հայերս զայն դարձուցեր ենք կռուախնձոր:

Ճամբուն վրայ, գիտցողները կը բացատրէին չգիտցողներուն,— «Հա–յոց դրօշն է»: Ոը եւ է դէպք չպա–տահեցաւ. միայն հանրակառքի ընկե–րութեան առջեւ հինգ հայ կարմրուկ–ներ փորձեցին անարգել եռագոյնը, բայց մէկը իր պատիժը կրեց: Տարէց մարդիկ միջամտէին, ցուցարարը պի–տի ճզմուէր բռունցքի տակ:

՚Ճունիի մէջ չէյխ Ֆէրիտ Ալզըն էր որ երեսփոխան ընտրուեցաւ: Բոլոր օթօները անոր դրան առջեւ շարուելով, անցորդները կը դիտէին տանիքը ուր կը ծածանէր եռագոյնը, միւս դրօշնե–րուն հետ: Արաբ հայրենակիցներ, կը պոռային տուներէն,— Ով որ համարձակի ձեռք երկարել, թող ձեռք քաշէ իր կեանքէն: Ճունիի գաղութին համարապատ մըն էր այս: Մենք չէր որ կը պաշտպանէինք մեր պատիւը, այլ օտարները: Ամօթ ա–նոնց որ չեն գիտեր թէ ինչ կ'ընեն, վար առնելով թիմերէն իսկ: Մենք ե–րիտասարդներս կը պաշտպանենք զայն մեր կեանքն ալ տալով, մինչեւ որ յաւէտ ծածանի մեր ալեւոր Մասի–սի գագաթը:

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— ·:· —

Վերջերս, Պոլսոյ մէջ իր տարեկան համագումարը ունեցաւ Թուրք ուսա–նողական միութիւնը: Եղան առա–ջարկներ քննադատութիւններ եւն

Բուքնիւսոին անուն ուսանող մը խստօրէն քննադատեց Միութեան կա–տարած գործերը ու ըսաւ թէ ամէն ինչ անճրագիր կ'ընթանայ: Ըսուած խօսք մը յաջորդ օրը գործով կամ խօսքով կը հերքուի, եւն.:

— Օր մը օտար դպրոցներուն վրայ կը յարձակինք մեր թերթերով: Եւ կ'ըսենք թէ այդ վարժարանները գա–ւակ զրկող ծնողներու միջեւ կան եւ հայրենասէրներ: Ցաջորդ չաբթու այդ խնդիրը կը մոռնանք: Անծրա–գիր գործեր չընենք ընկերներ, մեր միութեան համար մեծ պարտա–կանութիւն մը կ'ուզեմ մատնանշել:

Այդ պարտականութիւնը գիւղի հան–գէպ է: Գիւղն ու «քէօյճիւլիւք»ը միշտ երկու կերպ ըմբռնուած է մեր մէջ: Օր մը, յանկարծ բազմաթիւ յարգելի անձնաւորութիւններ կը սկսին խօսիլ Թուրքիոյ գիւղերէն, ջերմէ տառա–պող տղոց, փլած տուներու մասին. յաջորդ օրը «Նիրահար հովիւներու, աղբիւրներու, գիւղացի աղջիկներու վրայ կը խօսին: Գիւղը ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը: Պոլսոյ համալսա–րանին ուսանողներուն երեք չորրորդը գիւղէն կուգայ: Մենք բոլորս կը ճանչնանք մեր գիւղը: Ու ծանօթ ենք անոր բոլոր ցաւերուն: Վաղը բոլորս պիտի երթանք Անատոլուի գիւղերը մեր պարտականութիւնները կատա–րելու: Այդ պարտականութիւնը բո–նապատել չէ, այլ հայրենիքի պար–տականութիւն մըն է: Հոն՝ երաւարա–րանը, բժիշկը, գայմագամը տարբեր տարբեր կը խորհին, դժբախտաբար: Եւ, գրեթէ ամէն տեղ, բժիշկն ու ընդ–հանուր դատախազը կռուող են: Ահա թէ ինչու այժմէն իսկ միութեան դաս–տիարակութիւն հարկ է տալ բարձր ուսում առացող երիտասարդութեան: Օր մը, ամենահեղինակաւոր անձ մը թող խօսի գիւղի առողջութեան մասին ուրիշ մը, ուրիշ գիւղի մը վերաշինու–թեան մասին: Թող տպուին այդ դա–սախօսութիւնները եւ բաշխուին մեր այն ընկերներուն, որոնք գիւղական գործերով կը զբաղին: Ազգայնու–թիւն, գաղափար, եւն. միշտ տեսա–կան կը մնան մեր մէջ: Անցնինք գոր–ծադրութեան այլ եւս…

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տանթէ երբեմն այնքան կը խորա–սուզուէր ընթերցանութեան մէջ, որ ոչ մէկ բան կրնար խանգարել զին–քը: Կը պատմուի թէ, օր մը մտնելով Սիէնա, գեղագործի մը խանութը, նստաւ կարդալու չատոնց փափաքած մէկ գիրքը: Այնքան ուշադրութեամբ եւ խորասուզուած կը կարդար, որ հակառակ ճիշդ առջեւի փողոցէն պա–տահաբար անցնող նորակոչ զինուոր–ներու խումբի մը արձակած սուր եւ խլացուցիչ ձայներուն, պարերուն եւ խաղերուն, բանաստեղծը չվերցուց աչքերը գրքին վրայէն— մինչեւ որ վերջացուց զայն: Երբ իրեն հարցու–ցին թէ ի՞նչպէս այդ աղմուկները չխանգարեցին զինք, յայտնեց՝ բան չէր լսած:

ՄԱՄՈՒԼ

Դաշնակցութեան ճակատը բարձր է

ooooo

Աթէնքի «Նոր Օր»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ պատասխան հակառակորդ մամուլի զարմանազան զրպարտու–թեանց (28 յունուար).

— «Նախ ըսենք որ աշխարհիկ մը յանձնառութեան զէնք չէ որ եւ է քաղա–քական կուսակցութեան համար: Վայ այն կուսակցութեան, որ իր գոյու–թիւնը պարտադրել պիտի ուզէ սպա–նութիւններով կամ հակառակորդնե–րու ահուսարսափ ազդելով: Դաշ–նակցութիւնը, որ քաղաքական կու–սակցութիւն է, երբեք պէտք ունե–ցած չէ եւ ներկայիս ալ չունի, զէնքով խօսելու իր հակառակորդներուն հետ, եթէ վաւերական դաւաճաններ ու մատնիչներ չեն անոնք: Դաշնակցու–թիւնը տկար եւ ժողովրդական հա–մակրանքէ զուրկ կուսակցութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ իր գործունէու–թեան ընթացքին, ատրճանակը նկատի ունենար իբր միջոց՝ տարածելու իր գաղափարները եւ զգալի դարձնելու իր ներկայութիւնը: Ոչ, հազար ան–գամ ոչ: Դաշնակցութիւնը այսօր ալ զօրեղագոյն կուսակցութիւնն է հայ ժողովուրդին մէջ: Հայութեան կէսէն աւելին կը հետեւի անոր, կը գործէ անոր դրօշին տակ, կ'ոգեւորուի անոր գաղափարներով եւ կը մխիթարուի ա–նոր գոյութեամբ:

Միշտ գիտել կը տրուի թէ Սելանի–կի մէջ Աղամեան մը, Պէյրութի մէջ Ազազարեան մը, Քեսապեանի մէջ Դրյըեան մը սպաննուեցան: Երեքին ալ Դաշնակցութեան հակառակորդ ըլ–լալը ենթադրուեցաւ փաստ Դաշնակցու–թեան դէմ: Սելանիկի սպանութեան դատավարութիւնը տարիներ առաջ տեղի ունեցաւ եւ երբ յանցաւոր չայս տարուան քննարկութեան դատա–պարտուեցաւ Դաշնակցական մը: Այս սպանութեան բոլոր մանրամասնու–թիւնները, որոնց տեղեակ չենք մենք, գիտցողներ կան Ռամկավար կուսակ–ցութեան մէջ:

Այո, ռամկավարներ կան՝ որոնք ճշմարտութիւնը գիտեն մութ մնացած այդ սպանութեան մասին: Եթէ քա–ղաքացիական արիութիւնը չի պակ–սիր, թող հրապարակ իջնեն եւ ըսեն ճշմարտութիւնը, որպէսզի բոլորը գիտնան թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ մեղք ունեցած է այդ սպանութեան մէջ:

Եթէ այդ դէպքին ծանօթ ռամկա–վարները չեն ուզեր ճշմարտութեան ծառայել իրենց գիտցածը հրապարա–կելով, Ռամկավար կուսակցութեան վերին մարմինը թող պարտադրէ ճշ–մարտութիւնը երեւան հանելու: Այս մէկ:

Պէյրութի մէջ սպաննուեցաւ Ազա–զարեանը: Եզնք ճանչնար այս մարդը: Գիտենք միայն որ բուրք լրտեսական կազմակերպութեան մէջ ծառայող տխրահռչակ Թումանեանին հետ բերր հրատարակած ու գործակցած է: Քա–նի մը տարի առաջ, ռամկավար պաշ–տօնաթերթը «Արեւ»ն իմացնէ որ Ա–զազարեան դաւաճան է: Անոր լրտես ու դաւաճան ըլլալը հաստատեցին ռամկավարները: Այս երկու:

Քեսապեանի ոճիր – պիկածը, ո–րուն մեղքը փաթթեցին Դաշնակցու–թեան վզին, տակաւին ճնշութեան մէջ է:

Արդարութիւնը կը շարունակէ իր գործը: Դժբախտաբար, գատայսա–գութիւնը առաջին օրէն արգիլեց այս խնդրով զբաղիլ մամուլին մէջ: Ար–գելքին ենտեւանք եղող մեր հարկա–դրական լռութիւնը՝ օգտագործուե–ցաւ հակառակորդներուն կողմէ ի վը–նաս Դաշնակցութեան:

Եթէ արդարութիւն կայ աշխարհիս վրայ, կեսարեանի ոճիրին գաղտնի–քը պիտի պարզուի ու բոլորը պիտի գիտնան թէ կատարուածին մէջ ոչ ուղղակի, ոչ անուղղակի, մասնակ–ցութիւն կամ մեղք չունի Դաշնակ–ցութիւնը:

Մեր հակառակորդներէն շատեր խղ–ճովին համոզուած ըլլալով մէկտեղ՝ թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ կապ ու–նեցած է այդ ոճիրին հետ, զայն վար–կաբեկելու եւ դատապարտել տալու համար չվարանեցան ամէնէն զզուե–լի միջոցներու դիմելէ, անմեղները բանտ նետելով եւ սուտ ամբաստա–նութիւններ բերելով անոնց մասին:

Ճշմարտութեան եւ արդարութեան ժամանակը չպիտի ուշանայ: Պիտի գայ ատեն՝ երբ օձէնէն պիտի բըռ–նենք բոլոր անոնց, որոնք չխղճա–հարեցան սուտ վկայութիւններով դատապարտել անմեղները:

Հիմակ ժամանակը հասած է Սելա–նիկի սպանութեան գաղտնիքը երե–ւան հանելու: Կը կրկնենք, մանրա–մասնութիւնները մեզի ծանօթ չեն, բայց Ռամկավարներ կան եւ ծանօթ Ռամկավարներ Սելանիկի մէջ, որոնք շատ բան գիտեն այդ մասին: Եթէ ա–րիութիւն ունին, թող հրապարակ իջ–նեն ամբողջ ճշմարտութիւնը խօսելու:

Բոլորը թող գիտնան որ Դաշնակ–ցութեան ճակատը բարձր էր, է, եւ բարձր է այսօր եւ բարձր պիտի ըլլայ վաղը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍ–ՏԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ, առաջին Ար–քասեանց օրով (750–887): Գրեց Ի. Ֆասմէր: Թարգմ. գեր. Հ. Վահան Ինդիլեան: Ազգ. Մատենադարան: 1933: Գին 3 զ. Ֆր.:

ԵՐԿՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ. Գրեց՝ Ֆէլիքս Օսվալդ: Թարգմ. եւ ծանօթութիւններով ճոխացուց Հ. Ցա–կոբոս Վ. Տաշեան: Քարտէսներով: Ազգ. Մատենադարան: 1933: Գին 4 զ. ֆրանք:

ՆԵՐՈՆ ԿԱՅՍԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱ–ՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Գրեց գեր. Վեր–նէր Շուր: Թարգմ. Հ. Մեսրոպ Հա–պոզեան: Ազգ. Մատենադարան: 1930: Գին 3 զ. Ֆրանք

ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՀԱՍԿԱ–ՔԱՂ ԱՂՋԻԿԸ: Ողբերգութիւն մէկ արարուածով: Գրեց՝ Հ. Գէորգ Վ. Փանճիկեան: Գին 0.80 զ. Ֆր.:

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԴԱՍԸ, ողբերգու–թիւն մէկ արարուածով (ընդհ. պա–տերազմի ժամանակէն): Նոյն հեղի–նակէն: Գին 0.80 զ. Ֆր.:

Ստանալու համար դիմել Վիեննա, Մխիթարեան վանքը: (Mekhitaristen-gasse, 4, Wien VIII (Autriche).

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՅԻՆԳԸ

Դրանց մի մասը հնարաւոր եղաւ յետ բերել եւ ուղարկել ճակատ. ա–կայն, մեծ դժուարութիւններ սկսեց հանել Բիչերախովի անունով կազմած զօրամասը, ուր օտարները գերազան–ցում էին: Այդ զօրամասը, Թուով ա–ւելի քան հազար հոգի, պատրաս–տւում էր նաւ նստել եւ հեռանալ: Մեր ընկերների բոլոր յորդորները եւ ըս–պառնալիքները անզօր էին այդ կամք եւ պատրաստ բանակի փախուստը ար–գիլելու, իսկ այդպիսի մի ուժի հեռա–նալը քաղաքից այդպիսի ճգնաժամա–յին րոպէին համահաւասար էր մեր պարտութեան:

Զանազան ստոր անձնաւորութիւն–ներ, գլխաւորապէս այդ բանակի հը–րամանատարութեան կազմի միջից, իրենց փախուստը արդարացնելու հա–մար, սուտ լուրեր էին տարածել զօր–քի մէջ, թէ՝ քաղաքի բոլոր ղեկա–վարները կաշառուած են Թուրքերից, որ արդէն որոշուած է քաղաքը յանձ–նել Տաճիկներին եւ ցանկանում են զինուորներին վաճառել Տաճիկներին եւ այլ այսպիսի այլանդակ լուրեր էին շրջում զօրքի մէջ, եւ խրախուսում էին զինուորներին, որ հեռանան եւ ի–րենց անձը փրկելու մասին մտածեն:

Նաւերը արդէն պատրաստ էին եւ զօրքի մի մասը տեղաւորուած էր նա–ւերի վրայ, երբ բոլոր միջոցները գործադրելուց յետոյ, Ազգային Խոր–հուրդի Նախագահը՝ իր հետ ունենա–լով Խորհրդի անդամ Ս. Տէր Ղազար–եանին հասաւ Նաւահանգիստ՝ արգի–լելու համար այդ զօրամասի փա–խուստը: Նաւահանգիստում նրանց թշնամաբար ընդունեցին զօրքերը եւ ոչ մի ցանկութիւն չունէին լսելու նը–րանց: Բայց եւ այնպէս, հակառակ ակներեւ թշնամութեան, երկար ջան–քերից յետոյ, մասամբ սպառնալիք–ներով, մասամբ բացատրելով քաղաքի իրական կացութիւնը յաջողուեց զօր–քին յետ կասեցնել իր որոշումից, հա–նել Նաւերից եւ ուղարկել ճակատ:

Այդ աշխատանքներին աջակցեց Բի–չերախովի օգնականներից մէկը՝ Եսա–ուլ Սաւլաեւը, որ պատահմամբ չէր գնացել Բիչերախովի հետ եւ պատ–րաստւում էր այդ զօրամասի հետ մեկնելու՝ համաձայն Բիչերախովից ստացած կարգադրութեան. բայց երբ լսեց եւ տեղեկացաւ քաղաքի դրու–թեան մասին եւ ըմբռնեց, թէ վայել չէ զինուորականին թողնել անզէն կա–նանց եւ երախաներին ու հեռանալ այնպիսի մի ժամանակ, երբ քաղաքը ամէն կերպ դիմադրում է, համաձայ–նուեց մնալ եւ կոր ի գլուխ միացաւ ազգային խորհրդի ներկայացուցիչ–ների հետ ու աջակցեց փախչող զօր–քի վերադարձին:

Բոլշեւիկները քաղաքի բոլոր զինա–պահեստները համարեա թէ դատար–կել էին, լցրել նաւերը եւ փորձեր էին անում փախչելու՝ թողնելով անզէն Բագուն Տաճիկների դէմ: Բայց այժմ զարմացած տեսնում էին, թէ ինչպէս քաղաքը դիմադրում է թշնամուն եւ չբխայած զրան այնուամենայնիւ, չեն ուզում ռազմամթերք յանձնել, իսկ առանց ռազմամթերքի քաղաքը ամէն վայրկեան կարող էր ընկնել: Եւ ահա Նորից Հրապարակուեցան Դաշնակ–ցութեան կոչերը, որոնցմով զէնք էր պահանջւում քաղաքացիներից: Ցայտ–նի էր, որ այժմ ամէն մի բնակարա–նում, ամէն տան մէջ բազմաթիւ հրա–ցաններ եւ փամփուշտներ կան: Եւ ի–րօք, օգոստոս մէկին վաղ առաւօտից քաղաքացիների զէնքերը սկսեցին կեն–տրոնանալ Ազգային Խորհրդի բակում:

Դաշնակցութիւնը նոյնպէս բաց էր արել իր պահեստները:

Դեռ եւս մի քանի օր առաջ էր, որ բժ. Ի. Զանգերով յաջողուել էր մի ամբողջ նաւ ռազմամթերք առանձնել Հաշտարխանից, ուր բազմաթիւ թն–դանօթների, գնդացիրների եւ թնդա–նօթի ռումբերի հետ միասին կային եւ 4000 բոլորովին նոր հրացաններ եւ մի քանի միլիոն փամփուշտ: Եւ այս բո–լորը խնամքով պահւում էր Ազգային Խորհրդի եւ Դաշնակցութեան պա–հեստներում, որոնք բացուեցին այդ օրերին: Համարձակօրէն կարելի է ա–սել, որ եթէ այդ զէնքերը չլինէին, քաղաքի ինքնապաշտպանութիւնը այդ օրերին կամ չափազանց դժուար պիտի լինէր կամ չպիտի յաջողուէր…

Մնում էր եւ ընդհանուր հրամանա–տարութեան խնդիրը: Ընդհանուր հը–րամանատար Բիչերախովի փախուս–տից յետոյ անմիջապէս փորձեր եղան կազմել նոր հրամանատարութիւն, բայց շատ դժուար էր: Քաղաքում մը–նացած, քաղաքացիների եւ զօրքի մե–ծամասնութեան վստահութիւնը վա–յելող միակ անձնաւորութիւնը զօրա–վար Բագրատունին էր, որը թէպէտ ցանկութիւն յայտնեց հրամանատա–րութիւնը ստանձնելու, բայց ոչ մի գործօն աշխատանք չկատարեց. կար–ծես չէր հաւատում, թէ իրօք, քաղա–քը կարող է պաշտպանուել: Նոյնը պէտք է ասել եւ ֆրանսական բանակի գնդապետ Շ.ի մասին, որ այդ ժամա–նակ Բագու էր եւ յանձն առաւ մտնե–լու զինուորական շտապի մէջ, բայց միւս օրը, հակառակ Ազգային Խոր–հրդի նախագահի խորհրդին, յորդոր–ներին եւ յանդիմանութեան, թողեց Բագուն եւ հեռացաւ դէպի Պարսկաս–տան, իբրեւ աւելի ապահով վայր: Մնացել էր միայն գնդապետ Աւետի–սովը, որ զինուորական շտապի պետ էր եւ քաջարար տանում էր իր գոր–ծը: Աւետիսովը ռուսախօս մի Հայ էր, որ վաղուց կտրուել էր հայու–թիւնից եւ միայն պատերազմի վերջին տարին ընկնելով Բագու եւ ծանօթա–նալով Ռոստոմի հետ, որին շատ էր յարգում, նրա միջոցով կապուել էր Բագուի Ազգային Խորհրդի հետ եւ ստիպանաբար հայանում էր: Այսպի–սով ընդհանուր հրամանատարութեան հարցը համարեա թէ մնաց բաց, եթէ ասեմ, որ այդ օրերին ոչ զինուորա–կան կրթութիւն ունեցող անձինք աւե–լի մեծ ծառայութիւն արին քաղաքի ինքնապաշտպանութեան, չափազան–ցութիւն չի լինի: Սրանով պէտք է բացատրել, որ ընդհանուր հրամանա–տարութեան պակասը այնքան էլ մեծ չէր. այդ պակասը լրացնում էին կամ Բագուի Ազգային Խորհուրդը եւ կամ Դաշնակցութիւնը:

Շնորհիւ Դաշնակցութեան ցուցադ–րած ջանքերի բոլոր լքուած դիրքերը լցուեցին կամ զօրամասերով եւ կամ կամաւորներով, որոնք թոյլ չտուին, որ թշնամին առաջանայ և նոր դիրքեր գրաւի քաղաքի մէջ:

Օգոստոս 3ին մեր դիրքերը ներկա–յացնում էին հետեւեալ պատկերը.—

Աջ թեւի ղեկավարութիւնը յանձ–նուած էր գլխապետ Բէկ – Զուրաբո–վին, որի հրամանատարութեան պատճառով օգոստոս 4ին նրան փոխարինեց գնդ. Ցաւութինեանը:

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար.) (3)

բայ եւ հաւ բոլորովին նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի, Շէյխ Թաճէտտին էֆէնտիի վարչապետութեամբ: Այս կառավարութիւնը բարեկարգիչ դեր մը կ'ունենայ, ինչպէս եղաւ ժամանակին Տէպպասի կառավարութիւնը Լիբանանի մէջ:

Կ'ըսուի նաեւ թէ Գ. տը Մարթէլ չմեկնած պիտի կազմէ տնտեսական վերին յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ երկրի տնտեսական զարգացումն ու ապահովութիւնը:

⁂ Իրաքի Քարիւղի ընկերութիւնը իր աշխատաւորներէն 700 հոգի արձակեց: Տրիպոլիս – Մուսուլ ճամբուն տակաւին չէ վերջացած: Աշխատանքները սկսած ըլլալով Տրիպոլիէն, պիտի վերջանան Մուսուլի մէջ:

Ինքնաշարժի վարիչներու գործադուլը

Ինքնաշարժի վարիչները՝ գործադուլ հռչակեցին առջի օր, բողոքելով նոր տուրքերուն դէմ: Գործադուլը սաստկացաւ իրիկուան դէմ, խանգարելով երթեւեկը: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 18,000 շարժավարներ կը մասնակցէին գործադուլին:

Իրողութիւնը այն է որ շարժավարներուն մէկ մասը միայն միացաւ գործադուլին, իսկ մեծամասնութիւնը ձեռնպահ մնաց: Այս առթիւ դէպքեր ալ պատահեցան: Շատ մը կառքեր վնասուեցան: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան: Երկու հազար շարժավարներ բողոքի միթինկ մը սարքած էին առտուն, Ձլագրգիռ մթնոլորտի մէջ: Շատ մը շարժավարներ բռնութեան դիմեցին, որպէսզի ինքնաշարժները դուրս չհանուին կառատուններէն, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց: Շարժման ուժ կուտան համայնավարները: Ցուցարարները թափօրներ կազմեցին զանազան հրապարակներու վրայ, մեծ դժուարութիւն պատճառելով ոստիկանութեան:

Երէկ ալ շարունակուեցաւ գործադուլը, աւելի տարածուելով: Անսովոր ամայութիւն մը կը տիրէր պողոտաներուն վրայ:

Կառավարութիւնը խստօրէն կը հետապնդէ
ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վարչապետ Գ. Տալատիէ պաշտօնի ձեռնարկած օրէն ի վեր անձամբ կը հետապնդէ Սթավիցքիի գայթակղութեանց խնդիրը, անընդհատ խորհրդակցելով դատական եւ ներքին նախարարներուն հետ: Բուն դատական քննութենէն զատ, կառավարութիւնը որոշած է վարչական տնօրինութիւններ ընել, որոնց յայտնի պիտի ըլլան այսօր վաղը: Գ. Տալատիէ ինք խորհրդարանէն պիտի պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, (Գ. Շոթան մինչեւ վերջը հակառակ էր այս առաջարկին): Յայտնի չէ թէ դահլիճը պիտի կրնա՞յ վստահութեան քուէ շահիլ: Արդէն իսկ 17 երեսփոխաններ պատրաստուած են հարցաքննութեան ուղղելու: Բուռն պայքար պիտի մղուի ոստիկանութեան վերատեսուչ Գ. Քիափի դէմ, որուն պաշտօնանկութիւնը կը պահանջեն ձախակողմեան տարրերը: Մասնաւորապէս ընկերվարականները իբրեւ պայման դրած են այս պաշտօնանկութիւնը, իրենց աջակցութիւնն ընծայելու համար: Արմատականներու ձախ թեւն ալ հաւանաբար միանայ ընկերվարականներուն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ՝ վարչական տնօրինութեամբ ինկալու դատապարտուած են հանրապետութեան ընդհ. դատախազը՝ Գ. Փրէսառ (նախորդ վարչապետ Շոթանի ազգականը), ընդհ. դատախազ Տօնա – Կիկ եւ Ապահովութեան վերատեսուչ Գ. Թոմէ: Մինչ այս մինչ այն, նոր անուններ կը յիշուին, իբրեւ աջակից կամ մեղսակից Սթավիցքիի խաչագողութեանց: Կ'ըսուի թէ ասոնց մէջ կը գտնուին երկու ծերակուտականներ եւ երեք երեսփոխաններ, որոնց խորհրդարանական ազատութիւնը վերցնելու պահանջ պիտի գրուի

Կառավարութիւնը իր վարչական տնօրինութիւնները պիտի յայտնէ երկուշաբթի կամ երեքշաբթի:

Հաւանական է որ Սթավիցքիի բոլոր թղթածրարները փոխադրուին Փարիզ, եւ յանձնուին Սէնի ընդհ. դատախազութեան: Այս իմաստով առաջարկ եղած է Պայոնի ընդհ. դատաղազութենէն, որ անբաւական կը համարուի ամբողջ գործին լուսաբանութեան համար:

Առջի օր խստօրէն հարցաքննուեցաւ Գ. Թիսիէ, Պայոնի դրամատան տնօրէնը, որ պատմեց թէ Սթավիցքի ինչպէս եռ առաւ եւ Փարիզ փոխադրեց իր հաշուետու գոհարեղէնները, որոնց փոխարէն միլիոններ չորթած էր:

Հարցաքննիչ դատաւորը նորէն մերժեց առժամապէս ազատ արձակել «Լա Վոլոնթէ» ի տնօրէնը, Գ. Տիւպառի:

Ձիւն ձմեռ Փարիզի մէջ

Երկու օրէ ի վեր, անսովոր ցուրտ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ եւ շրջակաները: Միեւնոյն ատեն սաստիկ հով մը կը փչէ, բազմաթիւ գլխարկներ թռցնելով պողոտաներուն վրայ: Արկածներ ալ պատահած են. Իսկ գաւառներու մէջ առատ ձիւն կը տեղայ: Առջի օր ձիւնամրրիկ մը պայթեցաւ Լիոնի շրջանին մէջ:

Սարսափելի փոթորիկի մը մատնուած է Մանշը: Հաղորդակցութիւնները առժամապէս ընդհատուած են:

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը փետրուար 1ին ընդունուեցաւ Ռումանիոյ թագաւորին կողմէ, որ ճաշի վար դրաւ: Կէս օրէն յետոյ ընդունեց Թուրք գաղութը եւ մեկնեցաւ Պելկրատ, ուր պիտի կատարուի (այսօր) պալքանեան դաշինքին նախնական ստորագրութիւնը: Կը հաւաստեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ, Ցունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ, բացի քանի մը մանրամասնութիւններէ որոնց մէկը կը վերաբերի Պուլկարիոյ ապագայ մասնակցութեան:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin: *Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Գ.* ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Բացակաները նկատի կառնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԱՐՇԻՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ
վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէս գիշեր
MAISON VERONի սրահին մէջ, 150 Route d'Orléans, Bagneux
Արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ կովկասեան պարեր
կը ներկայացուի «Եւ մեռայ» (զաւեշտ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ կը տօնուի իսիի Մասնաճիւղին կողմէ 18 փետրուար ժամը 2էն մինչեւ 6. 2, Րիւ Ալէքսանդր կիյպանի շքեղ սրահին մէջ (Մէօտոն):

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
11 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին*
ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres
ՄՈՒՏՔ 10 *ՖՐԱՆՔ.*

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANCAISEի *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*
12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ Ո. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Ծառայողը պէ՞տք է ճանչնալ մեր ազգային դրօշը թէ ոչ»:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. *Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Café Noailles*ի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարեհաւանի Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 37, Bld. Dugommier. Brasserie du Globe*ի սրահը: Փափաքող հայրենակիցներն կրնան ներկայ գտնուիլ: Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Զ. Հ. Մ. Կեդր. Վարչութիւնը:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Գ. Լեւոն Սափոկլեան, Քէլէկեան Օրբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ: Կը խնդրուի իր մասին առաջ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue des Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Անիկ (ծնեալ Ապրահեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ: Ինքը հիւանդապահուհի էր: Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է: Իմացնել իր հօրաքրոջ՝ Ծիրանուհի Ապրահեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (49)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— «Ձեր ձեռքը գտնուած ուժերով Ռուսերը Պաթում պիտի խօթէք: Այդ ընելէ յետոյ, այդ շրջանը պիտի յանձնէք Թէշքիլաթը Մախսուսէի, եւ ձեր մօտ մնալիք ուժերուն հետ անմիջապէս ճամբայ ելլելով պիտի ջանաք կապ պահել Պէհաէտտին Շաքիր պէյի հետ»:

Այս հրամանը կատարելու համար, հարկ էր յաջորդ առտու անմիջապէս պատերազմի սկսիլ: Ժողովին ցրուելէն վերջ, Շթանկէ պէյ, անմիջապէս հաւաքելով իր սպաները, անոնց հետ կարծիքի փոխանակում մը ունեցած էր յաջորդ օր մղուելիք պատերազմի մասին, եւ ամէն մէկին պարտականութիւնները ճշդած էր: Այդ միջոցին Մարատտիի բլուրներուն վրայ դիրք բռնած էր սահմանային ջոկատը: Քանի մը չէթէներ ալ ազատ էին: Շթանկէ պէյ, շրջակայ վայրերէն տեղեկագիրներ ուզած էր. բայց, բնաւ գոհ չէր մնացած ստացուած տեղեկագիրներէն: Որովհետեւ, տեղեկագիրները շատ կարճ էին ու կը բաղկանային պզտիկ թուղթերու վրայ գրուած քանի մը տողերէ:

Ցրդ գունդի հրամանատարը, որ միշտ փափկանկատ ու ազնիւ եղած էր, այնքան ղայրացած էր այս տեղեկագիրներէն, որ կեցած տեղը կը գոչէր «Վիրջապէս, իրեն եկող զինուորներուն բացատրած էր թէ ջոկատներու հրամանատարները տեղեկագիրները ինչպէս պիտի գրեն եւ ասոնցմէ այդ ձեւի տեղեկագիրներ պահանջած էր խստօրէն: Միանգամայն սպայի մը հրամանին ներքեւ շրջակաները, առ ի քննութիւն, ղրկած էր մաս մը զինուոր:

Մինչ այս պատրաստութիւնները կը շարունակուէին, Մարատտիի շրջանին մէջ մէկէն ի մէկ մեծ աղմուկներ լսուած էին: Եւ քաղաքին փողոցները տակն ու վրայ եղած: Բերնէ բերան ըսուածին համաձայն, Ռուսերը անակնկալ կերպով եւ մեծ ուժերով յարձակման սկսած էին: Իսկ մեր չէթէները, անկարող ըլլալով այդ յարձակման դիմադրել, դէպի քաղաքներուն հանդէպ մէջ էին: Այս դէպքը կը սաբ— պէր անմիջապէս նոր միջոցներ ձեռք առնել: Որով, Շթանկէ պէյ իր սպաները կրկին հաւաքած, եւ, անոնց գաղափարութիւն մը ընելով, ամէն մէկին նոր հրամաններ տուած էր:

Այժմ, հարկ էր, ամէն բանէ առաջ, ռուսական յարձակումը կասեցնել Մարատտիի բարձունքները ձորոխի հանդիպակաց կողմը գտնուելուն, հարկ էր դիմաց անցնիլ եւ այդ բարձունքները գրաւել ու ամրացնել:

Այս գործը շատ կարճ տանն մը մէջ կատարուած էր: Նաւավարները անմիջապէս գործի մղուած, եւ ամբողջ գունդը ձորոխի միւս եզերքը փոխադրուած էր՝ երկու ժամուան ընթացքին: Գունդին բեռները մնացած էին ձորոխի ասդին ափը: Շթանկէ պէյ նոյնիսկ իր պայուսակը թողած էր հոն՝ որպէս զի յարձակման միջոցին բեռ ու ծանրութիւն չունենայ:

Սահմանային ջոկատներուն, Շթանկէ պէյի գունդին ու չէթէներուն նպատակակէտն էր ռուսական յարձակողական կասեցնել եւ, յետոյ, փոխադարձ յարձակման անցնելով, դէպի Պաթում յառաջանալ:

Բայց — այդ միջոցին Գ. զօրաբանակի հրամանատարութենէն ստացուած էր երկրորդ հեռագիր մը, որ, նախքան Ռուսերուն յարձակումը, Մարատտիի ճակատը իր արմատէն ցնցած էր: Այդ հեռագրին մէջ կ'ըսուէր.—

«Ցրդ գունդը անմիջապէս ճամբայ ելլելով պէտք է ամենակարճ ժամանակի մը ընթացքին միանայ տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուժերուն»:

Այս լուրը շատ դժուարին կացութեան մը մատնած էր Շթանկէ պէյի գունդը: Որովհետեւ, նախ, գունդին խրամատին ջոկատները դէպի խրամները յառաջացած էին, եւ, երկրորդ, ամբողջ գունդը ձորոխը անցած էր այլեւս: Անկէ զատ, կը տեղեկացուէր թէ չէթէները, անկարող ըլլալով դիմադրել Ռուսերու յարձակման, սկսած էին նահանջել:

Այս կացութեան մէջ, անկարելի էր որ Ցրդ գունդը այդ տեղէն բաժնուէր որով, Գ. զօրաբանակի հրամանատարութեան ստիպողական հեռագիր մը ուղարկուած եւ Մարատտիի կացութիւնը պարզուած էր:

Այդ միջոցին, բարձունքներէն սկսած էին բերել առաջին վիրաւորները: Անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ չէթէի պետ Եագուպը: Եագուպ, ոլ յաղթանդամ ու խիզախ կ'երեւէր, «ուժաւոր» գնդակի մը հանդիպած էր, եւ, կուրծքն ու կռնակը պատառ պատառ ըլլալով հանդերձ, մեռած չէր: Լեզապատառ կը պոռար եւ, այդ խառնաշփոթութեանց ընթացքին, ամէնուն վախը կ'աւելցնէր, զանոնք կը սարսափեցնէր:

Եագուպի չէթէն այդ առաւօտ տեղաւորուած էր Մարատտիի բարձունքի խրամները: Չէթէին պատկանողները, իրենց շուրջը լուռ ու խաղաղ տեսնելով, մօրթը իջնելուն՝ խարոյկները վառեր, եւ, խօսակցութեամբ տարուած, սկսեր էին իրենց հրացանները մաքրել: Ռուսերը, որոնք հեռուէն դիտած էին անոնց այս շարժումները, քաջալերուած էին, եւ, հազիւ մեկնած, առիթը յարմար նկատելով, անակնկալ յարձակած այդ կէտին վրայ: Եագուպի չէթէն այդ յանկարծական յարձակման առջեւ, մէկ հատիկ հրացան արձակելու իսկ միջոց ունեցած չէր, եւ, ամէն լքելով, փախչելու ստիպուած էր: Այդ աղմուկի միջոցին, շատ մը ուրիշներու կարգին, ծանրապէս վիրաւորուած էր նաեւ Եագուպը: Եագուպ ստացած վէրքին ազդեցութեամբ քանի մը ժամ վերջ մեռած էր:

Ռուսերու յարձակման եւ մեր խուճապի լուրը ծնունդ առած էր փորձանքէն, որուն ենթարկուած Եագուպի չէթէն: Այդ աղմուկի միջոցին, Մարատտիի շուները սկսած էին կաղկանձել: Գունդի հրամանատարը, որ հնար եղած չափով կը ... հէր իր հանդարտութիւնը, կ'ըսէր.

— Ամէն պարագայի, շուներու կաղկանձիւնը լաւ նշան չէ: ... տեսնէք, գլխուս փորձանք մը պիտի գայ:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934
4 Février 1934

ԺՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2815

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍ ԶԻ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՃԱՆՉՆԱՆՔ

Յաճախ դիտողութիւններ կը լսենք, բերանացի թէ գրաւոր.
— Չափէն աւելի տեղ տալով քէմալական Թուրքիոյ յառաջդիմութիւններուն, լայնօրէն արձանագրելով անոնց սուտ – իրաւ նուաճումները՝ զանազան ասպարէզներու մէջ, վախ չունի՞ք որ վհատութեան մատնուին մեր արմատախիլ բազմութիւնները։ Մնաց որ, Թուրքերը իրենք ալ չեն հաւատար այդ շռնդալից հաւատքներուն։ Դարձեալ «Յառաջ»ն է որ կ'արձանագրէ բազմաթիւ յուսախաբութիւններ եւ վրիպումներ ...

×

Հիմնաւո՞ր են այս դիտողութիւնները։

Երեւութապէս միայն։ Նոր Թուրքիոյ մասին մեր տեսակէտը յայտնած ենք բազմաթիւ առիթներով։ Յաճախ բանավէճի բռնուած ենք ընկերներու հետ ալ։

Ի՞նչ է եղած մեր տեսակէտը։

— Քէմալական յեղաշրջումը խորապէս կերպարանափոխեց Թուրքիան, անոր ներքին եւ արտաքին կեանքը։ Օգնեց երիտասարդ ուժեր մը հասցնելու անոր երակներուն մէջ, խալամ ժողովուրդի հոգեբանութեան տեղ ներարկելով ազգի և հայրենիքի գաղափար։ Որքան ալ բռնի եւ արհեստական, յախուռն եւ անբնական, այդ յեղաշրջումը խոր հետքեր պիտի ձգէ թրքական կեանքին մէջ։ Կատարուած փոփոխութիւնները չեն կրնար բոլորովին անհետանալ՝ Մ. Քէմալի կամ Ըսմէթի մահով։ Արդէն իսկ սերունդ պատրաստուած է. սերունդ մը որ իր ներշնչումն առաւ «Ժէօն Թիւրք»երէն, խմորուեցաւ 1908ի Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, եւ իր վերջնական դիմագիծն առաւ քէմալական յեղաշրջումով, Փոքր Ասիոյ յաղթանակէն յետոյ։

Եթէ համաձայն ենք այս տեսութեան, այլ եւս աւելորդ է վիճիլ թէ «Յառաջ»ը ինչո՛ւ այնքան կը զբաղի թրքական անցուդարձով, նոյն իսկ յետին մանրամասնութիւններով։

Եթէ կ'ընդունինք թէ իսկապէս բան մը փոխուած է թրքական ճակատին վրայ, ուրեմն պարտաւոր ենք օրը օրին, կարելի ուշադրութեամբ հետեւիլ կատարուած փոփոխութեանց։ Երեւան հանել անոնց փուլերն ու ծալքերը, ուղղութիւնն ու բովանդակութիւնը։

Կատարելով այս տաղտկալի աշխատանքը, Երեւան հանած չե՞նք ըլլար անհաճոյ ճշմարտութիւններ։

Անշո՛ւշտ։ Բայց, ո՞րն է թշնամին հետապնդելու լաւագոյն ձեւը.— Հին պատրանքներո՞վ սնանիլ, բանի տեղ չդնել Թուրքը կամ յախուռնական «Էշշէկլիճի»ին տեղ դնել եւ յօրանջե՞լ, թէ ճանչնալ անոր յաջողութիւններն ու ձախողանքները, անոր հետ մաս վարելու համար պայքարը։

Յեղափոխական միտքը պիտի ընտրէ վերջին ճամբան։ Եւ մենք այդ ճամբուն է որ կը հետեւինք, արձանագրելով լեղի ճշմարտութիւնները։ Ի հարկէ, քար դրած մեր սրտին վրայ։

Այնքան վրիպումներէ եւ փլուզումներէ յետոյ, ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ պատրանքներն ալ ահաւոր դեր կատարեցին մեր դժբախտութեանց մէջ...

Պատրանքները կ'առաջնորդեն ծուլութեան եւ քարացման, այլ եւ ճակատագրականութեան։

Արդ, թշնամին ինք եթէ բոլորովին չէ թօթափած «իշալլահ – մաշալլահ»ի քաղաքականութիւնը, գոնէ կը ցուցնէ զօրաւոր ձգտում՝ թօթափելու զայն, այսպէս կամ այնպէս նորոգուելու, վերակազմուելու եւ ասպարէզ կարդալու։

Այս անժխտելի եւ ակներեւ իրականութեան հանդէպ, մեր ճիգը պիտի ըլլայ ո՛ր եւ է բան բախտին չձգել։ Ապացուցանել թէ արթուն ենք եւ պատրաստ։

Այդ աշխատանքին մաս կը կազմէ Թուրքիոյ ճանաչման փորձը, լուրջ, յօդուածով թէ ուսումնասիրութեամբ։

Աւելի քան անհրաժեշտ է չորս աչքով հետեւիլ Թուրքիոյ կեանքին, անոր բոլոր երեսներուն, եթէ կ'ուզենք գիտակցօրէն վարել մեր դատը, եւ լարուիլ, վերանորոգուիլ մեր կարգին։

Այս աշխատանքը կատարած ատեն, անշուշտ սխալ է գլորիլ միւս ծայրայեղութեան մէջ, կարծելով թէ քէմալապետութիւնը առած – քալած է, եւ մեզի կը մնայ միայն հառաչել եւ ակռայ կճրտել։

Ո՛չ. հակառակ այնքան շռնդալից հաւատքներու, նոր Թուրքիան ալ չէ հասած իր իտէալին։

Քէմալական Թուրքիան ալ ունի բազմաթիւ հոգեր, որոնք տեւական մղձաւանջի մը պէս կը խանգարեն իր քունը։ Ան ալ, ինչպէս երէկ, սուլթանականը, բազմաթիւ փուշեր կը տեսնէ իր շահած դափնիներուն մէջ, եւ ի զուր կը ճգնի անհետացնել զանոնք։

Մնաց որ, Թուրքիոյ մասին եղած որ եւ է հրատարակութեան առթիւ, մեր աշխատակիցները միշտ ալ կը կատարեն վերլուծումներ, կը յիշեն աղբիւրները եւ կը զատեն սուտն ու իրաւը, որպէս զի թիւրիմացութիւններ չծագին։

Իսկ թէ այս բոլորը կրնան վհատութիւն պատճառել,— իր կարգին թիւրիմացութիւն մըն է։

Բոլոր երեսներով, յետին մանրամասնութիւններով ճանչնալ թշնամին եւ լսել անոր յաջողութիւնները՝ եթէ կը նշանակէ ընկճուիլ կամ ընկրկիլ, ուրեմն մենք պէտք է խաչ քաշենք մեր դատին վրայ։

Այդպիսի տկարամտութիւն՝ ոչ իսկ Թուրքը պիտի կրնար վերագրել մեր տարագիր բազմութիւններուն։

Ընդհակառակն, իր քունը խանգարողներուն մէջ, առաջին տեղը կը գրաւեն այդ բազմութիւնները, իբրեւ ժառանգորդները անվրէպելի հատուցման։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՄԱՅՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երէկ ալ շարունակուեցաւ Փարիզի շարժավարներուն գործադուլը, աւելի տարածուելով։ Առջի օր, քանի հազար «թաքսի»ներէն հազիւ 200ը բանեցան։ Գործադուլին կազմակերպիչները թոյլ չէին տար որ կառքերը դուրս հանուին կառատուններէն։ Միեւնոյն օրը երեք ժողովներ գումարուած էին, ընդհանուր գործադուլ հռչակելով։ Իրազեկներու հաշիւով, 25.000 շարժավարներ կը մասնակցին գործադուլին, անշարժութեան դատապարտելով 18.000 թաքսիներ։ Կազմակերպիչները որոշած են գործադուլը շարունակել մինչեւ որ կառավարութիւնը գոհացում տայ իրենց պահանջներուն։ Երէկ հարիւրէն 95 կը հաշուէին գործադուլին մասնակցողներու թիւը։ Բոլոր պողոտաները ամայացած էին, այնպէս որ հանրակառքերը եւ անհատական կառքերը կրնային արագօրէն սուրալ։ Գործադուլին պատճառով չափազանց խճողուած էին ստորերկրեայ երկաթուղին եւ հանրակառքերը։

Թէ առջի օր եւ թէ երէկ ոստիկանութիւնը բռնած էր գլխաւոր պողոտաները, որպէս զի անկարգութիւններ չպատահին։ Տեղ տեղ կազոլին բաժնող պաշտօնեաներ ալ միացած էին գործադուլին, եւ տախտակներ կախած էին հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Կազոլին կը ծախենք լիտրը 2.60էն, որուն 1.59ը տուրք է»։ Անտանելի կացութեան մը մատնուած էին շոգեկառքի կայարանները, ուր հազարաւոր ճամբորդներ կապոցներով բեռնաւորուած՝ ի զուր կը սպասէին թաքսիներու։ Բեռնակիրները հազիւ կը հանէին պահանջին։ Շատերը ստիպուեցան կայարան ձգել իրենց բեռները կամ հեռախօսով օգնութեան կանչել պանդոկապետները, որպէս զի բեռնակիր ղրկեն։

Աշխատանքի սակարանին մէջ գումարուած ժողովներուն իւրաքանչիւր անգամ կը մասնակցէին 8000 հոգի։

Հակառակ բոլոր զգուշութեանց, դէպքեր ալ պատահեցան։ Ուրբաթ առտու շարժավար մը տեսնելով որ թաքսի մը կը բանի, մէջն ալ ճամբորդ մը, քար մը նետեց, վիրաւորելով իր արհեստակիցը։ Երեւան եկաւ որ խեղճ մարդը հիւանդանոց կը փոխադրէր իր հիւանդ տղան։

Իւրաքանչիւր ժողովէ յետոյ, շարժավարները փողոցին մէջ կը դիմաւորուէին ստուարաթիւ ոստիկաններու կողմէ, որոնք դիրք բռնած էին, թափորները արգիլելու համար։

Բազմաթիւ ցուցարարներ ձերբակալուեցան, բայց յետոյ արձակուեցան։ Շարժավարները կ'ըսեն թէ համայնավարները դեր չունին իրենց որոշման մէջ, այլ առիթէն կ'օգտուին իրենց շարքերը խառնելու համար։

*** Նիւ Եորքի շարժավարներն ալ գործադուլ հռչակած են, տարբեր պատճառներով։ Առջի օր 10.000 շարժավարներ թափոր մը կազմեցին քաղաքին պողոտաներուն վրայ։ Ասոնք ալ տուրքի խնդիր մը ունին։

Մեծ կացութիւն Աւստրիոյ մէջ

60.000 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՆ

Աւստրիական կառավարութիւնը ուրբաթ օր ստացաւ Գերմանիոյ պատասխանը՝ իր ներկայացուցած բողոքներուն առթիւ։ Պատասխանը շատ չոր է եւ պարզապէս կը մերժէ եղած վերագրումները։ Այս պատասխանը անընդունելի գտնելով, աւստրիական կառավարութիւնը կը խորհի դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան։ Միեւնոյն ատեն արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, երկրին պաշտպանութեան համար.

Ուրբաթ օր 60.000 գիւղացիներ Վիէննա հասան Ստորին Աւստրիայէն, 80 մասնաւոր կառախումբերով եւ թափոր կազմեցին փողոցներուն մէջ։ Առջեւէն կ'երթային աւելի քան 80 նուագախումբեր։ Քաղաքին բնակիչները փողոց թափուած էին, մինչ թափորը կը յառաջանար դէպի վարչապետութեան պաշտօնատունը։ Ներկայ էին նաեւ օտար դեսպաններ։ Ցուցարարները բազմաթիւ դրօշակներ ունէին, հետեւեալ արձանագրութիւններով.— «Աւստրիան Աւստրիացիներուն». «Աւստրիան ամէն բանէ վեր». «Կեցցէ՛ անկախ Աւստրիան». «Կեցցէ՛ հայրենասէր բանուորը». «Մի՛ դպչիք աւստրիական հայրենիքին». «Կեցցէ՛ նախահայրերու ձայնը»։

Թափորը դէպի կայարան գացած ատեն, այնքան բազմացած էր որ, հարիւր հազարի կը հասնէր։

Կէս օրին ժամադրավայրը հասաւ վարչապետը, կառավարութեան անդամներուն հետ։ Ամէնէն առաջ խօսք առաւ Ստորին Աւստրիոյ կառավարիչը, որ շեշտեց.

— «Ստորին Աւստրիոյ գիւղացիները մէկ մարդու պէս ոտքի ելան ըսելու համար կեռ խաչի դաւաճաններուն (կ'ակնարկէ հիթլէրականներուն).— «Թոյլ չպիտի տանք որ աւելի յառաջ երթաք»։ Կ'ուզէինք որ վարչապետ Հիթլէր տեսնէր այս հարիւր հազար Աւստրիացիներու հայրենասիրական խանդավառութիւնը։ Մենք թոյլ չպիտի տանք որ կեռ խաչը ծածանի Աւստրիոյ խորհրդարանին կամ կառավարութեան պալատին վրայ։ Մենք խաղաղասէր ժողովուրդ ենք եւ ոչ թէ պատերազմ կ'ուզենք, այլ անկախութիւն եւ աշխատանք»։

Յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Տոլֆուս, պարզելով աւստրօ-գերմանական վէճին ծալքերը։ Յիշեց Աւստրիոյ դէմ արտասանուած ատելավառ բանախօսութիւնները, զէնքերու առաքումը, սարքուած ահաբեկումները եւայլն։ «Կատարեալ համբերութեամբ խնդրեցինք գերմանական կառավարութենէն որ վերջ տայ այս վիճակին, բայց յուսախաբ եղանք եւ մեր վերջին փորձն ալ ձախողեցաւ։ Վստահ՝ մեր իրաւունքին վրայ, պիտի շարունակենք կատարել մեր պարտականութիւնը, պիտի կռուինք Աւստրիոյ պատիւին եւ ազատութեան համար։ Մենք գերման ժողովուրդ մըն ենք, բայց գերմանականութիւնը կ'ըմբռնենք ազգային–ընկերվարութենէ (հիթլէրականութիւն) տարբեր ձեւով։ Մենք հակագերմանական կը համարենք որ եւ է ստրկութիւն։ Մենք կրնանք մեր հայրենիքին տալ նոր ձեւեր, բայց աւստրիական ձեւեր»։

ՀՐԴԵՀ ՊՈԼՍՈՅ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր հրդեհի սկզբնաւորութիւն մը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան մէկ յարկին մէջ։ Թուրք հրշէջները ծխարգել դիմակներ անցընելով, քանդեցին բռնկած տախտակամածը եւ մարեցին հրդեհը։ Վնասը աննշան է։

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՓՈՐԱԳՐԻՉ ՄԸ

ՍՊԱՆԻՉԸ ՍԻՐԱՀԱՐԱԾ ԷՐ ԶՈՀԻՆ ՔՐՈՋԸ

Ուրբաթ օր Ակադեմի Ժիւլիանի մէջ երիտասարդ հայ նկարիչ մը, Գրիգոր Պետիկեան, սպաննեց փորագրիչ Սարգիս Նալպանտեանը

Կէս օր էր եւ ակադեմիայէն աշակերտները կարգի կը դնէին իրենց գործերը, երբ վէճ մը ծագեցաւ երկու հայ երիտասարդներուն միջեւ։ Գրիգոր (25 տարեկան) հինգ տարիէ ի վեր կը հետեւի նկարչութեան դասընթացքին, իսկ Սարգիս որ փորագրիչի խանութ մը ունի, հինգ ամիսէ ի վեր։ Վէճը անկարեւոր կ'երեւար, երբ յանկարծ երկու երիտասարդները իրարու վրայ խոյացան։ Սարգիս փակած էր Գրիգորի կոկորդին եւ կը սպառնար խեղդել։ Գրիգոր սուր գործիք մը առնելով, մխեց Սարգիսի սրտին. Մահը վայրկենական եղաւ։

Մարդասպանը ձերբակալուելով, յայտարարեց թէ քանի մը տարիէ ի վեր կը ճանչնար Նալպանտեանը։ Շատ լաւ բարեկամներ էին մինչեւ մէկ տարի առաջ, երբ նկարիչը սիրահարեցաւ փորագրիչին քրոջը։ Այս վերջինն ալ իր կարգին կը սիրէր երիտասարդը, բայց եղբայրը հակառակ էր եւ միշտ կը նախատէր Գրիգորը իբրեւ աղքատ եւ անպէտ մարդ։ Բարեկամներ ալ խօսք կը խառնէին երկու երիտասարդներուն միջեւ։ Նոյնիսկ Գրիգորին պատմեր էին թէ Սարգիս պիտի սպաննէ զինքը

— Սարգիսը իմ բարեկամս էր, ըսաւ Գրիգոր հարցաքննիչ դատաւորին եւ իր տան մէջ ընդունեց զիս։ Այնտեղ հանդիպեցայ իր քրոջը, Վերժինի (22 տարեկան) եւ սիրեցի։ Ան ալ զիս կը սիրէր։ Բայց Սարգիսը կ'ըսէր թէ աղքատ եմ եւ չեմ կրնար ամուսնանալ։ «Իսկ եթէ անոր այցելես առանց ամուսնանալու, կ'անպատուես թէ քոյրս եւ թէ մեր ընտանիքը։ Ես չեմ կրնար հանդուրժել այդպիսի բանի մը»։ Եւ սկսանք ատել իրար։ Սարգիս կը սպառնար սպաննել զիս, եթէ չբաժնուէի քրոջմէն։ Քիչ առաջ վրաս յարձակեցաւ սպաննելու մտքով, ես ալ ինքզինքս պաշտպանեցի։

Կը պատմուի թէ՝ հակառակ Սարգիսի արգելքին, Գրիգոր չորեքշաբթի գիշեր տեսնուած է քրոջը հետ։ Սարգիս կատղելով, կը ճամբէ քոյրը, որ կ'երթայ իր սիրականին կը պատմէ միջոցը եւ երկուքը մէկ կ'որոշեն նշանուիլ եւ ամուսնանալ։ Գրիգոր բացատրութիւն պահանջած ըլլալով Սարգիսէն, վէճը կը յանգի կռուի

Գրիգորին բարեկամները կ'ըսեն թէ շատ պարկեշտ եւ բարի տղայ մըն է, բայց աղքատ։ Բարերար մը կը հոգար իր դպրոցին ծախքը։ Նալպանտեան ալ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր եւ քիչ շատ բարեկեցիկ, քիչ մը դաժան, բայց շիտակ։ Երկուքն ալ Թուրքիայէն եկած են։ (Գրիգոր ծնած է Էնկիւրի եւ հինգ վեց տարի առաջ Փարիզ եկած՝ Սուրիայէն)։

Պալքանեան նոր Խորհրդաժողովը

Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները փետրուար 2ին հաւաքուեցան Պելկրատի մէջ, խորհրդակցելու համար Պալքանեան ուխտի մասին։ Այս առթիւ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Աղեքսանդր թագաւորին կողմէ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս ունկնդրութեան. Լուրջ յոյսեր դրուած են թագաւորին միջամտութեան վրայ, ի նպաստ Պալքանեան ուխտին իրականացման։ Այժմ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է բանակցութեանց վրայ եւ մամուլը, որ մինչեւ հիմա վերապահ էր, լայնօրէն կը զբաղի մէջտեղ դրուած հարցերով։ «Փրավտա» խմբագրականով մը կը շեշտէ թէ ծրագրուած ուխտը լաւագոյն գրաւականն է պալքանեան ժողովուրդներու անկախութեան համար եւ բաց կը մնայ բոլոր պալքանեան երկիրներուն համար, մէջն ըլլալով Ալպանիան եւ Պուլկարիան։ Այս ուխտը չափազանց կարեւոր կը նկատուի ոչ միայն Պալքանեան պետութեանց, այլեւ Եւրոպայի համար, որովհետեւ ճամբան կը հարթէ միջազգային նոր գործակցութեանց համար։

*** Վէնիզելոս թելադրած է ելք մը գտնել, որպէս զի Պուլկարիան ալ մասնակցի ուխտին։ Պուլկարիոյ վարչապետ այս մասին ցեկոյց մը տուաւ խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովին։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ Պուլկարիա չի կրնար Նէօյիի նոր դաշնագիր մը ստորագրել, եւ թէ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն են կառավարութեան բռնած ընթացքին։

Թղթատարական համագումար Գահիրէի մէջ

Փետրուար 1ին Գահիրէի մէջ բացուեցաւ միջազգային թղթատարական համագումարը։ Ֆուատ թագաւորը հիւանդ ըլլալով, փոխանորդաբար նախագահեց գահաժառանգը։ Համագումարին կը մասնակցին 70 պետութիւններ։ Օրակարգը այնքան խճողուած է որ, ժողովը առնուազն հինգշաբթի պիտի տեւէ։

Սթավիսքիի գործին քննութիւնը Փարիզ պիտի փոխադրուի

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սթավիսքիի գործին ամբողջ թղթածրարը պիտի փոխադրուի Փարիզ, քննուելու համար Սէնի ընդհ. դատախազութեան կողմէ։

Առաջին անգամ Պոյի դատախազութիւնը զգացուցած էր այս անհրաժեշտութիւնը։ Այս առթիւ Սէնի ընդհ. դատախազութիւնը խորհրդակցեցաւ դատական նախարարին հետ, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ թէ կարելի չէ գործը ամբողջովին լուսաբանել Պայոնի մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։

Երեքշաբթի օր պաշտօնապէս երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը։ Անդամները պիտի ընտրուին բոլոր խմբակցութիւններէն, հինգ օրուան մէջ։

Երէկ նախարարական խորհուրդը քննեց վարչական փոփոխութեանց խնդիրը, որուն վերջնական ծրագիրը պատրաստ պիտի ըլլայ երեքշաբթի օր։ Կ'ըսուի թէ շատերու կարգին պատիժի պիտի ենթարկուին ներքին գործերու նախարարութեան մէկ բարձր պաշտօնատարը եւ երկու դատաւորներ։ Միեւնոյն ատեն, պիտի առաջարկուի խորհրդարանական ազատութենէ զրկել հինգ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ-ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

Խուսափիլ գրգռիչ, ազգայնամոլ քաղաքականութենէ ամէն տեղ, մասնաւորապէս Կովկասի մէջ, ուր համախմբուած է շուրջ երկու միլիոն հայութիւն, Ռուսահայ եւ Թրքահայ ի մի ձուլուած: Խուսափիլ՝ տիգրանեան գոռոզ ու վէս ժեստերէ), որոնք քիչ դեր չունեցան մեր անցեալ ձախորդութիւններու մէջ, պահպանե՛լ չափի զգացումը, երբ կը պանծացնենք մեր ցեղն ու ցեղային արժէքները յաչս դրացիներու:*

*Մեծ են, անշուշտ, այդ արժէքները: Արար աշխարհ գիտէ, որ մենք ընդունակ եւ յառաջադէմ ժողովուրդ մըն ենք: Հայոց պատմութիւնը,— մասնաւորապէս նորագոյնը — շատ ունի գեղեցիկ էջեր, որոնցմով տեղիք ունինք հպարտանալու: Հայ մշակոյթը, հայ ազատագրական շարժումը իրենց դարաւոր հոլովոյթին մէջ ունին դրուագներ՝ նոյնքան յուզիչ ու հմայիչ, որքան տխուր, ողբերգական: Անվիճելի են հայ տարրի կարողութիւնները նաեւ առեւտուրի ու ճարտարարուեստի մէջ**):*

Պէտք չէ, հարկաւ, թերագնահատել մեր ազգային արժէքները, բայց նաեւ պէտք չէ չափազանցել, գինովնալ անոնցմով, երբ ամէն օր կսկիծով կ'անդրադառնանք հայ իրականութեան պղտոր ու տարրալուծող հոսանքներուն, կը տեսնենք ամէն օր վհատեցուցիչ, սեւ բիծերը հայ կեանքի քարտէսին վրայ...

X

Ըսինք այս հակիրճ տեսութեան ընթացքին, որ ծայրայեղ ազգայնականութեան հոսանքը իր ռազմագրած ֆաշական կարգերով չի կրնար յաղթանակել Եւրոպայի ու Ամերիկայի մեծ, դեմոկրատ պետութիւններու մէջ — եւ անոր յաղթանակը որոշ տեղերում ժամանակաւոր երեւոյթ է միայն: (Իրօք դիկտատուրական կարգ ու սարքի այլ եւ այլ ձեւերը հաստատուեր են միայն այն երկիրներու մէջ, որոնք երբեք չեն վայելեր քիչ թէ շատ տեւականօրէն ճշմարիտ սահմանադրութեան ու ժողովրդապետութեան բարիքները: Ասոնք են՝ Թուրքիա, Հունգարիա (մասամբ Աւստրիա), Եուկոսլավիա, Իտալիա, Գերմանիա,— տարաբախտաբար նաեւ Ռուսաստան): Դժուար է երեւակայել, որ Փաշիզմը, միահեծան դիկտատորութիւնը, անձնական իշխանութեան ռէժիմը օր մը տիրէ Փարիզի, Լոնտոնի, Ուաշինկթընի կամ Բեռնի, Բրիւքսէլի, Լա Հէյի ու նոյն իսկ սկանդինաւեան մայրաքաղաքներուն մէջ: Որքան ալ Փաշիստ, արքայական, ռազմատէր տարրերը ազդեն հրապարակը, դեմոկրատիզմի, ազգերու համերաշխութեան, միջազգայնութեան գաղափարն է որ վաղ թէ ուշ պիտի իշխէ տիրականօրէն եւ ամենուրեք: Ան կրնայ երբեմն նահանջել, մթագնիլ, բայց միայն ժամանակաւորապէս: Ժողովուրդները անբան նախիր չեն, որ անվերջ տոկան մտրակի հարուածներուն, տնտեսական տագնապներուն, անօթութեան ու թշուառութեան: Աշխատաւոր զանգուածները չպիտի հանդուրժեն այդքան չարիքի եւ անոնց շարժումը նոր թափ մը կ'առնէ աղաղակող տարկանոնութիւններէն: Ազգերու Դաշնակցութիւնն եւս — այսօր տագնապի մէջ — վաղը նորէն պիտի ամրապնդուի ու հետզհետէ կատարելագործուի: Կռիւը ազգերու միջեւ չի կրնար յաւերժանալ, առանց ամբողջ քաղաքակրթութիւնը կործանելու:

*Միջազգայնականութիւնը հրամայական պահանջ է բոլոր ազգերու համար***) Անոնք չեն կրնար ապրիլ մեկուսացած եւ հարկադրուած են մօտենալ իրարու, իւրաքանչիւրը պէտք ունի միւսներուն: Կայ փոխադարձ ու սերտ կախում ազգերու միջեւ, որ կ'արտայայտուի ֆրանսերէն մէկ բառով —*interdépendance*: Քանի՜ քանի միջազգային հաստատութիւններ շատոնց արդէն գոյութիւն ունին եւ միշտ նորերը կը ստեղծուին: Փոստ – հեռագրական, առեւտրա – արդիւնաբերական, բանկային, երկաթուղային, նաւային ու այլ գործառնութիւններ, արհեստակցական միութիւններ, խաղաղասիրական, գիտական ու այլ ընկերութիւններ եւ պարբերական համագումարներ, միջազգային Կարմիր Խաչ, միացեալ ձեռնարկներ եւ փոխադարձ աջակցութիւն ընդհանուր վտանգներու դէմ,— սովի, երկրաշարժի, համաճարակ հիւանդութիւններու եւ այլ աւերիչ պատուհասներու...*

Ո՞վ կարող է ըսել, թէ օր մըն ալ, ոչ հեռու ապագային չպիտի իրականանայ Համեւրոպական Դաշնակցութիւնը (Paneurope) *որու գաղափարը Արիստիտ Բրիան մահէն քիչ առաջ դրաւ Ազգամողովի սեղանին վրայ: Իսկ անդին հեռուն – դաշտանկարը աւելի ընդարձակ եւ հոյակապ համամարդկային ֆէտէրասիոնին...*

X

Միջազգայնութեան կատարեալ յաղթանակը կը նշանակէ՞ արդեօք ազգերու անհետացումը... Ամենեւին: Հակառակ բոլշեւիկեան աշխարհաքաղաքացիական երազներուն, ազգերը պիտի շարունակեն գոյութիւն ունենալ անգամ հեռաւոր ընկերային հաւասարութեան կարգերուն մէջ: Անոնք կուգան դարերու խոր գիշերէն, որպէս ծնունդ երկարատեւ ու դժուարին երկունքներու եւ դիւրութեամբ չպիտի իջնեն պատմութեան բեմէն: Երկու հիմնական մղիչներ ընթացք կուտան համաշխարհային էւոլիւսիոնին: Մէկ կողմէ՝ նոր – նոր ազգեր կը ծնին հեռու պատմազուրկ ժողովուրդներու ցեղային խմորումներէն եւ իւրաքանչիւրը բուռն նախանձախնդրութեամբ կը շեշտէ իր դիրքը եւ ուրոյն պատկերը արեգակի տակ (տեսակ մը ապակեդրոնացում)*, միւս կողմէ փոքր ազգերը կը ձգտին համախմբուիլ մեծ ազգային զանգուածներու շուրջ եւ այդպիսով կը կատարուի* կեդրոնացման գործողութիւն *մը:* Ձգողական եւ վանողական ուժերը, *որ յատուկ են նաեւ անշունչ տիեզերքին, կը գործեն այստեղ եւս, մարդկային համայնքներու ծոցին մէջ. կը գործեն ոչ իբրեւ անհաշտ, քանդիչ հակոտնեաներ, այլ իբրեւ փոխադարձաբար լրացնող, ստեղծագործ ազդակներ, երկուքն ալ անհրաժեշտ մարդկութեան համար: Ո՛չ, ազգերը չպիտի ձուլուին անհետանան եւ ցանկալի չէ, որ անհետանան: Անոնք իրենց առանձնայատկութիւններով, ուրոյն հանճարով ու մշակոյթով կը հարստացնեն մարդկային ցեղը եւ կուտան անոր գեղեցիկ այլազանութիւն:*

Թողէ՛ք որ յիշեմ Երիմեան Հայրիկի մէկ խօսքը: Օր մը այդ զարմանալի ինքնուսը, որ համալսարան ու անգամ միջնակարգ դպրոց չէր տեսեր, [illegible] հասարակութեան առջեւ կը խօսէր մարդկութեան ու ազգերու շուրջը եւ ծաղկեփունջ մը ցուցադրելով, հետեւեալն ըսաւ.

— Մարդկութիւնը նման է այս ծաղկեփունջին: Տեսէք այս գոյնզգոյն ծաղիկները, վարդը, մեխակը, շուշանը, նունուֆարը եւն., իւրաքանչիւրը իր առանձին անուշահոտութեամբ եւ գեղեցկութեամբ եւ ամբողջը կը կազմէ մէկ հմայիչ ներդաշնակութիւն: Ազգերը իրենց առանձնայատկութիւններով նման են ասոնց: Վերցուցէք այս փունջէն քանի մը ծաղիկ եւ փունջի անուշահոտ բուրմունքը պիտի թուլնայ, նուազի: Նմանապէս կը նուազի, կ'աղքատանայ մարդկութիւնը, եթէ պակսին քանի մը ազգեր:

Կ'եզրափակեմ: «Ազգայնականութի՞ւն թէ միջազգայնականութիւն»— այսպէս դրած է Հայ Ուսանողական Միութիւնը իր յայտարարութեան մէջ: Կը կարծեմ թէ սխալ ձեւով մը դրուած է հարցը: Ընթերցողը այնպէս կարող է տպաւորուիլ, որ իբր թէ երկու գաղափարները անհաշտելի հակոտնեաներ են (incompatibles) *եւ ես ու իմ ընկեր Սէրէնկիւլեան եկած ենք հոս, այս պատկառելի բազմութեան առջեւ ըմբշամարտելու երկու հակառակ թէզերու շուրջը, — ես՝ իբրեւ պաշտպան միայն ու միայն միջազգայնականութեան եւ Սէրէնկիւլեան՝ իբրեւ ջատագով միայն ու միայն ազգայնականութեան: Իրականին մէջ այդ երկու հասկացողութիւնները բնաւ հակոտնեայ չեն, եթէ ըմբռնենք իմ ձեւակերպած իմաստով: Գաղափարի իմ հազարաւոր ընկերներուս հետ ես ալ ջերմօրէն ազգայնական եմ, բայց ոչ* շովէն, *միջազգայնական եմ, բայց ոչ ապազգային,* կոսմոպոլիտ, *պարապ, անգոյն աշխարհաքաղաքացի, որու հայրենիքը ողջ աշխարհն է, կամ թէ ամէն տեղ, ուր իր շահը կայ —* ubi bene ibi patria *...Շապիկը մօտ է սեփական մարմնին եւ իւրաքանչիւրը կոչուած է ամէնէն առաջ իր հայրենիքին ծառայելու...*

Ջինջ, առողջ հայրենասիրութիւնը որ եռանդագին պաշտպան կը կանգնի հարազատ ազգի, արդար, նուիրական իրաւունքներուն, երբեք չի հակասեր ջինջ, առողջ միջազգայնականութեան, որ կը թելադրէ հայրենասէրին յարգել նաեւ ուրիշ ազգերու նոյնքան արդար իրաւունքները:

Այդպէս կ'ըմբռնէ մեր առջեւ դրուած խնդիրները ողջ յառաջադէմ մարդկութիւնը: Բնաւ չի հակասեր ազգայնականութեան՝ նաեւ ժամանակակից ընկերվարութիւնը (խօսքը համայնավարութեան մասին չէ, որ այդ շարժման այլասերած ձեւն է): Ժօրէս, որ մեծագոյն ընկերվարականն է այս երկրին, նաեւ մեծ ֆրանսացի հայրենասէր մըն է, որու ստուերը այսօր փարոսի պէս կ'առաջնորդէ գաղափարական երիտասարդութիւնը: Ազգայինն եւ միջազգայինը *— երկուքը փոխադարձ լրացուցիչներ են, կը կազմեն ոչ թէ հակադրութիւն, այլ համադրութիւն: Ոչ* antithèse, *այլ* synthèse:

Անհաշտ ըմբիշներ չեն, ուրեմն, մեր երկու բանախօսները: Կրնան տարբերիլ երկրորդական խնդիրներուն շուրջ, բայց էականին մէջ պիտի հաշտուին: Երկուքն ալ մոլեռանդ զինուորներ ազգային դատի: Թողէ՛ք, որ այս իմ վերջաբանին մէջ նորէն շեշտեմ այդ: Չենք կարող ըսել կարգ մը ապազգայնացած Հայերու պէս, թէ «Հայ ժողովուրդը այլ եւս ոչ եւ է պահանջ մը չունի Թիւրքիայէն»: Ունի՛ պահանջներ *... Ահաւոր դատ մը՝ սրբագործուած մէկ միլիոն նահատակներու արիւնով: Ունինք պահանջներ նաեւ միւս, կարմիր հակառակորդներէն, որոնց դէմ չենք մղեր զէնքի կռիւ, բայց եւ չենք մոռնար, որ անոնք Թուրքին հետ միացած բանդրաւեցին կովկասեան Հայաստանն եւս, յօշոտեցին զայն, առատ – առատ բաժիններ տուին Թուրքին, Թաթարին ու այլ դրացիներուն եւ մնացորդը — ողորմելի կմախք մը — դարձուցին զնդան մէկ միլիոն շղթայակապ հայ գերիներուն...*

Դատե՛ր ունի հայ ժողովուրդը եւ որքան ատեն որ անոնք չեն լուծուեր, հայութեան մեծ զանգուածը այնտեղ, երկրին մէջ եւ այստեղ, գաղթաշխարհում զանգատներ պիտի հնչեցնէ անդադար, ատամնե՛րը պիտի կճրտէ շարունակ եւ պիտի մնայ միշտ ըմբոստ ու պահանջող:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

*) Մեծն Տիգրան արհամարհեց իր դէմ արշաւող Հռոմի լեգէոնները եւ խորտակուեցաւ Լուկուլլոսի հարուածներուն տակ, որմէ յետոյ Հայաստանը այլ եւս երբէք չկրցաւ շտկել իրանը եւ գլուխը բարձրացնել որպէս անկախ ու ազդեցիկ պետութիւն...

**) Բաւ է յիշատակել, որ պատերազմէն առաջ փոքրաթիւ հայ տարրը, ընդամէնը մէկուկէս միլիոն, առաջնակարգ դեր մըն էր 10 միլիոն բնակչութիւն ունեցող Կովկասի մէջ՝ տնտեսական հրապարակին վրայ: Եւ նոյնպէս առաջնակարգ ազդակ մըն էր փոքրաթիւ թրքահայութիւնը օսմանեան լայնածաւալ կայսրութեան մէջ, գրեթէ բոլոր ասպարէզներում:

***) Իր լիակատար իմաստով ան կրնայ միայն իրականանալ գալոց ընկերվարական կարգերու մէջ, բայց նեղ, սահմանափակ ձեւով ան կ'ընդունուի նաեւ ոչ — ընկերվար նոյն իսկ պահպանողական տարրերուն կողմէ: Բոլդուին մը, օրինակ, համոզուած միջազգայնական է, վասնզի կողմնակից է Ազգերու Դաշնակցութեան, զինաթափութեան, ազգամիջեան խաղաղութեան ու համերաշխութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

ooooo

Քառասներեք տարի անդուլ
Դուն պատնէշը չլքեցիր,
Ու ըրշաւա՛կ դրօշդ եղաւ
Հայու ամէն կեանք ու պատւին,
Արդարութեան
Եւ ոտնակոխ իրաւունքին:
Շատ անգամներ դուն գամեցիր
Խռչնամիներդ անարգանքի
Ու պարտութեան
Ազատ սիւնին,
Բայց եղաւ որ
Մինակ մընաս
Ու աշխարհն ողջ դաւադրօրէն
Քեզ դէմ ելլէ
Եւ պարտուիս
Առաջին ու վերջին անգամ,
Սակայն, գիտցի՛ր, ո՛վ վիրաւոր
Դաշնակցութիւն,
Որ ակամայ այս մէկ հատիկ
Պարտութիւնդ իսկ
Է յաղթանակ,
Դափնեպսա՛կ
Յանդգնութեան, մարտընչումի
Ու կռուի,
Զոր ունեցար անհաւասար
Այդ մեծ մարտին մէջ [illegible]:

Դաշնակցութի՛ւն,
Սահմանաքանդ, սահմանը – ա՛նց
Արի հայդուկ,
Դուն խորտակիչ՝ կապանքներու,
Դուն միացեալ ու մըշտանկախ
Հայկաշէնի
Անէքսմալի ճարտարապետ,
Դուն խաչուաշա՛ռ վըրէժխնդիր
Եւ խաչուէա՛ռ դըմնստեսիլ,
Դուն վըրէժի կից անգութ,
Դուն երկաթեայ արդարութիւն,
Ցասումի՛ շանթ
Ու մեծ երդուեալ
Հայրենիքի շըղթայակա՛պ
Ազատութեան:

Դաշնակցութի՛ւն,
Նոր օրերու նորատե՛սիլ
Կարմիր Վարդան,
Որուն երբէ երիվարին
Սըրբանուրման [illegible]
Տակ պիտ՝ փըշրին,
Ասըրբօրէն ու ամօթա՛լ,
Բոլոր կարմիր, բոլո՛ր դեղին,
Սեւ ու կանա՛չ
Ձոլիրները բիւրահամար
Վասակներուն:

Դաշնակցութի՛ւն,
Դուն յոդափոխ մըրրիկներու
Եւ շանթերու
Անեղ երկուսէ,
Դուն ապառաժ կուրծք ու կարկառ
Ընդվզումի,
Դուն մըշտագոռ մարտահրաւէր
Ու մարտընչում անագորոյն,
Դուն երկնասլաց ռազմիկներու
Անհուն փաղանգ,
Եւ յաղթանա՛կ երկրաղըզորդ,
Դուն հոգեկան փըշրող սըլացք,
Արծուի թըռիչք, եւ առիւծի
Թափ ու խոյա՛նք,
Ներշընչումի անմա՛ռ կըրակ:

Դաշնակցութի՛ւն,
Դամբռու երկայն,
Դամբըռ վայրի, դամբը՛ռ վայրագ,
Անագնօրէն հըրատեսիլ
Ու երբարա՛լ,
Շարունակէ՛ քալել հանդարտ
Ու վեհապար,
Ոչ մէկ հայեացք աջիդ ձախիդ,
Ոչ մէ՛կ մըռունչ
Սա փողոցի քըծնող ու գարշ
Լակոտներուն:
Քոթոթները թո՛ղ ետեւէդ
Քօսոտ դունչով վայրահաչեն
Ու հայհոյեն,
Եւ գայլերը արիւնարբու՝
Հ'առ կամ մօտ կանգնած՝ ոռնա՛ն,
Ու թունաւոր ժանիքներով
Ըստուերդ յաղթ
Թող խածնեն ու բըզըքտե՛ն ...
Հոգ չէ, հո՛գ չէ...
Վաղը քո՛ւկն է...
Բոցավառման օր մը՝ յանկարծ,
Դուն պիտ՝ ջարդես ապագայի
Մառախլապատ դըռները կուռ,
Եւ կըրակէ թարթերուդ մէջ
Պիտ, պատրա՛ստ դըրօշակներ,
Ու պիտ՝ յաղթե՛ս,
Ու նոր օր պիտ՝ հրաշագործե՛ս:

Դաշնակցութի՛ւն,
Դուն անցեալի
Ողբերգութիւնն ապագայի
Փիցեպղութեան
Հրաշագոտող լուսէ՛ պըսակ,
Ամարիարի
Ու դիւցազնի
Դուն պատմութի՛ւն բոցաթարթառ,
Դուն փիտայի՛ աստուածատիպ,
Շանթէ հիւսուած խարազա՛ն գոռ,
Շըքե՛ղ պատակ,
Աստուածաշունչ ահաբեկի՛չ,
Դուն մարդ ու հա՛յ
Մըտատիպար,
Ու դիցայի՛ն յեղաշըրջում:

Դաշնակցութի՛ւն,
Գահաժառանգ
Արմենական հազարավէր
Օրօրոցին՝
Ու Սասունցի յաղթ Դաւիթի
Թո՛ւր – կայծակին:

Դաշնակցութի՛ւն,
Հըզօր պաշտպան, երդուեա՛լ փըրկիչը
Ցեղին անտէր տան ու տեղին
Եւ պատւին:

Դաշնակցութի՛ւն,
Ամե՛լ մարտիկ,
Դըրօհումի պատրա՛ստ բանակ,
Մեռնող – ապրող
Բիւր զոհերու անմա՛հ բըռունցք,
Անշէջ հուրուած,
Մահացո՛ւ զարկ,
Հզօ՛ր յարգ քեզ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

»»» «««

Ո՛չ մէկ ճամբորդութիւն աշխարհի խաղաղութեան պատրանքով կը թուէ որքան այն ճամբորդութիւնը, որ ուղեւորը կը տանի Մարմարա ծովուն նեղուցէն դէպի Տիւրենիական ծովուն ափունքը: Եւ սակայն ..

*Յանձնեցի ինքզինքս այս ճամբորդութեան պատրանքներով թաթաւուն ստուգութեամբ, գոնէ շաբաթ մը ամբողջ ոչինչ լսելու համար քաղաքական կարծր դէպքերուն եւ բոլոր այն մարդոց մասին, որոնց համար խաղաղութիւնը վաղանցիկ հանգրուան մըն է լոկ մարդկութեան յեղաշրջումին մէջ: Շոգենաւի ուղեկիցս ի զուր կը ջանար հաւատացնել ինծի, թէ սա պատկառազդու պարիսպները, որոնց շուրջ դարերով կ'աճէին կաղիններ (*ճակթիւս*) ու ձիթենիներ ստուերու շռայլութեամբ, կը պատկանէին այն Բիւզանդիոնին, որ հազարհինգ հարիւր տարիներ ամբողջ կուրծք տուած էր աւազակաբարոյ, արիւնկզակ ժողովուրդներու: Ի զուր կ'երդնուր ինծի, թէ սա քնքուշ պարտէզները, նոճիաճահ, դափնեզարդ ու վարդակարմիր, իրենց կմբեայ տաղաւարներով, վկայ եղած են խեղդամահերու, վատշուէր, անագորոյն մարտիրոսութիւններու, գեղարաններու,— առա՜մներ նոյնքան բազմաթիւ որքան ծաղիկները նարինջենիներուն եւ եղեւիններուն, որոնք իրենց բուրումնաւէտ հեշտանքը սա հին պալատին դարիթափին վար կը կախեն ահա դէպի մեզ: Օդը մեղմ էր յոյժ, երկինքը վարդագոյն, շրջակայքը համակ սիրայորդոր, այնպէս որ պալատի գաղափարին հետ կը զուգորդէինք տարփանքի երեւակայութիւններ, զմայլելի գեղեցկութեամբ սիրակամ կիներ, որոնց երգիքին վերեւ յուզումնալից թռչուններ կը շաղակրատէին եւ մուշկ գերուհիներ իրենց տիրուհիներուն ակնարկներէն կը կախուէին: Թրթռացին մեղեդիներու տողան մը Մարմարայի յուրթ ու բացփխիկ ջուրերուն սուտակին վերեւ:*

X

Պատմեցին ինծի, թէ սա բարձաւանքին վրայ, որ Ստամպօլի կ'իշխէ եւ Այթ Մէյտան կը կոչուի, հազարաւոր, բիւրաւոր մարդիկ հեղձամահ, գլխատուած, ցմահ տանջանաւոր եղած են, մարդիկ՝ որոնք ինծի եւ իմ ուղեկիցիս նման հաւատացած էին [illegible] խաղաղութեան պատրանքին: Բայց ի՞նչպէս կրնայի հաւատալ այս ամէնուն, քանի որ ահա տակաւին օդը աղու կը թրթռար Սիւլէյմանիէի մինարէներուն միջեւ, եւ [illegible] երկինք ինքնին կը սարսռար խաղաղութեամբ եւ կը մասնակցէր պատրանքիս արբշիռ զմայլումին:

Միտքիս աչքերը փակեցի արիւնահոտ պատկերներուն առջեւ, եւ ուրիշ պատկերներ բերի, յիշատակը այն հրճուագին տօնին՝ զոր Այթ Մէյտանին վրայ սարքեց Մուրատ Գ., ի պատիւ իր զաւկին Սուլթանահիւին, Սաֆիէի, եւ ուր հանդիսական թափօրով ինը փիղեր, տասներեօթը առիւծներ, տասնըինը յովազներ, քսաներկու ձիեր, քսանմէկ ուղտեր, չորս ընձուղտներ, ինը համբարուներ, քսանըհինգ բազէներ, տասնըմէկ արագիլներ, ութը կռունկներ եւ ութը բադեր, ամէնքն ալ շաքարէ ձեւացած, *[illegible] ու ապշահար ամբոխին առջեւէն խոնարհելով կ'անցնէին: Շաքարի այս լեռները չէին կրնար երբեք հաւատացնել ինծի միեւնոյն մարդոց չարութիւնը: Պատրա՛նք բարութեան:*

X

Գիշերէ մը վերջ, ուր կը զարմանայի թէ աստղերը ի՛նչպէս կրնան զգուշանալ, եւ ամեհի կոհակներով չեն յարձակիր իրարու վրայ, թէ ի՛նչպէս Հայկն ու իր արբանեակները անհունին մէջ իրենց մոլորական ընթացքին սկիզբէն ի վեր չեն կազիր, եւ ամէն ինչ խոր անդորրութեամբ կ'ընթանայ տիեզերքին մէջ, որ յանչափօ լայն ու յարաշարժ է քան մեր փոքրիկ երկիրը,— նախորդ իրիկուան ընկերս դարձեալ իմ քովս գտայ:

«Կը տեսնէ՞ք սա վայրերը հոն», ըսաւ ինծի, «հազարաւոր Ֆրանսացիներ, Անգլիացիներ, Թուրքեր շաղախեցին զանոնք իրենց արիւնով»:

Ծառովը ցոյց տուաւ Սէտիւլ Պահրը եւ Թրքական խրամները: Մեր շոգենաւը կը սահէր Տարտանէլի նեղուցէն: Կ'ընթանար ծովափին այն մասէն որ համակ վարդակարմիր կը վառէր նորախայտ արեւէն: Այնրքը կը բուրէր դափնեվարդ, թիմ, ուրց, խնկունի: Անտեսանելի արտոյտներ կը թրվային սիրախանձ՝ եթերին կապոյտին մէջ, զոր չէր վրդովեր ոչ մէկ բազէ, ոչ մէկ ճուռակ: Հանդէպ այս անուշաբոյր երկրամասին, երկնա[illegible]լաց թեւաւորներուն, որոնք երկ[illegible] կոյուածին խաղաղութիւնը կ'օրհն[illegible] բանէն, ո՞վ կրնար մտածել թէ մ[illegible] դիկ հողին փապարներուն մէջ թա[illegible] ուելու չափ տխմար եղած էին:

«Եւ հոն», շարունակեց ուղեկիցս, ձեռքը երկարելով ասիական ափունքին վրայ. «հոն կը տեսնէք Հիսա[illegible], երբեմնի Տրովադան: Սկամա[illegible] եզերքը դէմ առ դէմ, ճակատ յարձակած են երեք հազար տարի առաջ հարիւր հազար պատերազմիկներ ամէնքն ալ ջարդուփշուր եղած [illegible] բուած ամուսինի մը զարծին համար [illegible] Պրիամոսի, Հեկտորի, Աքիլլէսի, [illegible] ոսկրոտին [illegible] դաշտերուն վրայ փոշիացած են»: Բայց իմ նայուածքս հոն կը նշմարէ միմիայն աղջնակ մը, որ թեւերը վեր բարձրացուցած նշան կ'ընէր մեզի: Նաեւ քանի մը այծեր, որոնք կ'արածէին դուարթագին այդ արիւնաշաղախ դաշտերուն վրայ: Լեմնոս եւ Լեսբոսի վրայէն եւ հսկայ [illegible] բարուներու նման ծովէն ժայթքող կղզեխումբին մօտէն անցնելով հասանք Եգիէայի ծովածոցը: Ասոնցմէ սարը, հեռաւոր հորիզոնին մշուշին մէջ քողածածուկ, կարծես առասպելի մը ծոցէն կը ցոլէր, եւ Հիմէթ[illegible] բան մեղուները հոն վերը Ատտիկէի [illegible] վրայ Աֆրոդիտէի [illegible] հետ կը զուգաւորուէին:

X

Ահա հիմա կը գտնուինք Ներդաշնակութեան եւ Շնորհքի ծննդավայրին մէջ, ըսի ինքնիրենս, Պրակսիտէլի արուեստանոցին մէջ, Փիդիասի ատելիէին մէջ: «Մեր նաւը կ'անցնի Քսերքսէսի ծովամոյն նաւատորմին վրայէն», ընդմիջեց ուղեկիցս իմ երեւակայութիւնը: «Այս վայրին մէջ տեղի ունեցաւ Սալամինի ճակատամարտը, ուր Թեմիստոկլէսի նաւերը Պարսից թագաւորութեան հարիւր նաւերուն վրայ յարձակելով կրակի տուին զանոնք եւ ընկղմեցին»:

Ատենք Պիրէոսի նաւահանգիստը: [illegible] ու կայտառ կը շառաչէր ծովը փոքրիկ ալիքներով եւ կը ծեծէր կողերը մեր նաւուն: Հազիւ ցամաք ելանք, [illegible] յառաջանալու [illegible] ահա խումբ մը մարդիկ [illegible] մեզի, որոնք [illegible] ժամուն կը թուէին զինակալ [illegible] մը երկար: Կարճ [illegible] նորաձեւ [illegible] բարկուներով, սպիտակ [illegible] կարմիր կօշիկներով, [illegible] ժապաւէններ կը պսպղէին [illegible] մարմնին զանազան կողմերը: Իրենց [illegible] մօրուքներէն եւ լուրջ կեցուածքէն միայն հասկցայ թէ այս [illegible] այլ են:

«Փառաւո՜ր երկիր», աղաղակեցի [illegible] «ի՜նչ թատերավայել հանդերձանք [illegible] ո՛րքան կը զրօսնուն հոս»:

«Կը սխալիս» [illegible] ուղեկիցս [illegible] կանչելով, «ատոնք պարահանդէսի [illegible] մակաւորներ չեն, այլ վտանգաւոր [illegible] գունդ մըն են մարտիկներու, որոնք [illegible] կոչուին «էվզոն», եւ իրենց [illegible] տակ առիւծի սիրտ կը բաբախէ»:

«Ալ կը բաւէ Թո՛ւրքը, Յո՛յնը, [illegible]» [illegible] ըսի ինքնիրենս, երբ յաջորդ [illegible] կրկին դարձանք Տիւրենական [illegible] Նաւակամուրջէն վար նայեցայ, [illegible] միայն նեղուցին մօտ [illegible] կղզիներ, որոնք բաց ծովուն գիրկը կը ցատկէին վեր, կարծես ըմբոշխնելով կեանքին խաղաղութիւնը: «Ա՜խ, ո՛րքան գեղեցիկ կ'ըլլայ երբ մարդ իր կեանքը անցընէ այս խաղաղաւէտ վայրերուն մէջ», կը կրկնէի [illegible]: — «Դժբախտ մարդ, չես գիտեր ինչ կը խօսիս», [illegible] ուղեկիցս, «անոնք Լիպարեան կղզիներն են, թիապարտներու կայան [illegible]...»:

ՄՕՐԻՍ ՊԷՏԷԼ

ԲԱՐԲԱՌՈՒՄԸ

Բոլէններ կը տրոփեն ժամը [illegible] արիւնին մէջ: Տիւ եւ գիշեր կը հնչեն, եւ իբրեւ դէպ աշտարակի կ'աղաղա[illegible] բարին, «Հաւատարի՞մ ես դուն [illegible]: Խորապէս կապուած կը զգա՞ս ինքզինքդ յաւիտենական իրերուն: Տե՛ս, ինչպէս շուրջանակի [illegible] մէջ կ'այրի կը մեկի ամենօրեայ կեանքը՝ կերքերով բոլորը: Հասա՞ր [illegible], դա՞ր [illegible]:»

Եթէ ո՛չ տակաւին, օ՛ն ուրեմն, [illegible] աշխարհին մէջ տանջանքի վայրագ ճիչը կ'առնայ, պէտք է մերթ խոյս տաս ժամանակէն, [illegible] առանձնանաս միտքիդ խորանին մէջ, լուռ, ու մեղմ տրամախօսես [illegible] հետ, ուշադիր յաւիտենականութեան [illegible]:

Սպասաղ մը

«ՅԱՌԱՋ»-ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԴԵՂԱԳՈՐԾԻՆ ԿԻՆԸ

(Ռուսական գրականութիւն)

ooooo

Խոր քունի մէջ էր փոքրիկ քաղաքը։ Ձայն ծպտուն չկար։ Հեռո՜ւն, քաղաքէն դուրս, մէկ քանի ոտնաձայնէ ու շան հաջոցէ զատ ոչինչ կը լսուէր։ Ցայգալոյս էր։ Ամէն կողմ, ամէն բան քունի մէջ էր դեռ։ Միայն դեղագործ Չերնոմորտիկի կինը արթուն էր։ Երեք անգամ պառկեցաւ, բայց զարմանալի՜, չկրցաւ քնանալ։

Գիշերնոցով նստած էր պատուհանին առջեւ եւ փողոց կը նայէր։ Սրտնեղած էր։ Սենեակը նեղ կուգար, կը ջղայնանար։ Լա՜լը կուգար։ Ինչո՞ւ։ Ինքն ալ չէր գիտեր։

Քիչ մը անդին կը խռկար ամուսինը՝ կռնակը դարձուցած։ Թնդանօթն անգամ չէր կրնար զինքը արթնցնել։

Դեղագործին կինը ճամբուն ծայրը ստուերներ տեսաւ։ Ստուերները մօտեցան։ Մոյկի խթաններու ձայներ լսուեցան.

Դեղագործին կինը [illegible], մտածեց։

Քիչ յետոյ, թեւ թեւի երկու սպաներ երեւցան։ Մէկը պատուհաններուն նայեցաւ։

— Դեղ կը հոտի... Այո՛, ահա դեղարան մը ... այո՛, այո՛ անցեալներ դեղ առի աստ... Ուղղի դէմքով դեղագործ մըն է... Մարդուկը կզա՞կ մը ունի, կզա՞կ մը ունի որ... էշու կզակ, պարզապէս...

— Այո՛, բայց գեղեցիկ կտոր է կինը՝ Օպթիւսովը...

— Տեսայ։ Շատ հաւնեցայ... Այդ կինը կը սիրէ՞ արդեօք իշու կզակով այդ մարդը։

— Ո՛չ, չի սիրեր, կը խորհիմ... Գեղեցիկ կինը հիմա մէկիկ մէկիկ կը քնանայ ..

— Եկուր՝ մտնենք ...բան մը կ'առնենք, թերեւս կինն ալ կը տեսնենք։

— Կէս գիշերո՞վ ...

— Ի՞նչ անպատեհութիւն կայ. դեղարանը գիշերն ալ բաց է։

— Մտնենք, ուրեմն։

Դեղագործին կինը լսեց դրան զանգը։ Նայեցաւ խռկացող ամուսնոյն։ Ժպտեցաւ։ Հագաւ շրջազգեստն ու մուճակները։ Վար իջաւ։ Ջղայնութիւնը անցած էր, սիրտը լայնցած ու լացը անհետացած. Վառեց լամբարը եւ բացաւ դուռը։

Երկու սպաները ներս մտան։

Դեղագործին կինը, կուրծքը բռնելով, հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք։

— Տասնըհինգ կոպէկի անանուխի շաքար տուէք։

Դեղագործին կինը հին մը բացաւ՝ դանդաղ դանդաղ շաքարը կշռեց։ Սպաներէն մին ըսաւ.

— Առաջին անգամ է որ դեղագործութիւն ընող կին մը կը տեսնեմ։

Կինը ժպտեցաւ ու պատասխանեց.

— Ամուսնոյս կ'օգնեմ։

— Այդպէ՞ս... ապա դեղարան ունիք... չէ՞ք վախնար հոս Թոյներուն մէջ ապրելէ։

Դեղագործին կինը շաքարը փաթթեց ու սպային երկարեց։

Կէս բոպէ լռութիւն տիրեց։

Երկու սպաները իրարու նայեցան, դէպի դուռը ուղղուեցան, յետոյ կրկին ետ եկան։

— Ինծի ալ տասը կոպէկի Քարամէլ տուէք։

Կինը, նորէն դանդաղ դանդաղ, շիշի մը մօտեցաւ։

Սպաներէն մին ըսաւ.

— Հոս, ի՞նչպէս ըսեմ ... խմելիք որ եւ է բան չկա՞յ ...օրինակ, կազեօզ.

— Կա՛յ։

— Գուռո՜... դուք ոչ թէ կին, այլ հրեշտա՞կ էք...

Կինը Քարամէլը փաթթեց ու վեր ելաւ։ Սպաներէն մին ըսաւ միւսին.

— Հասուն պտուղի կը նմանի ... Մատերու կղզին առանկ անանաս չկայ ... կը լսե՞ս մարդուկին խռկալը ... պատուաւորման դեղագործը կը ննջէ՛...

Քիչ յետոյ կինը եկաւ։ Ձեռքը շիշեր ու գաւաթներ ունէր։

Սպաներէն մին.

— Կամաց ըրէք, ըսաւ, պիտի արթնցնէք ձեր ամուսինը։

— Թող արթննայ...ի՞նչ կ'ըլլայ...

— Անհանգիստ կ'ըլլայ ... Ան հիմա ձեզ կ'երազէ... Ձեր կինս՞ը...

Միւս սպան.

— Ամուսինները միշտ կը նեղեն մարդուս սիրտը ... Աւելի լաւ է որ չարթննայ... Աճ, եթէ այս կազեօզներուն հետ քիչ մըն ալ գինի ըլլար...

Կինը ժպտեցաւ.

— Ի՞նչ կ'ըսէք։

— Հրալալի բան կ'ըլլար ... Մի՞թէ որ դեղարաններուն մէջ գինի չի գտնուիր։

— Կը գտնո՛ւի։

— Տուէք, ուրեմն։

— Ո՞րքան։

— Շիշ մը բացէք ու բերէք, տեսնենք։

Սպաները խօսան, գլխարկները հանեցին եւ սկսան խմել կարմիր գինին։

— Եթէ դուք չըլլաք մեր դէմը, անկարելի է խմել այս գինին ... Դուք գեղեցիկ կին մըն էք. երազիս մէջ ձեր ձեռքը կը համբուրեմ յաճախ։

— Շատ բան կուտայի՝ իրակէ՛ն համբուրելու համար։

Կինը լրջացուց դէմքը. կարմրեցաւ.

— Լռեցէ՛ք...

— Ի՞նչ գեղեցիկ աչքեր ունիք .. կա՛յծ, կա՛յծ.. կեցցէ՛ք, նուաճեցիք մեզ . .

Քիչ յետոյ, կինը սկսաւ խնդալ՝ խօսիլ, զրուցել ու զուարճանալ։ Գինի խմեց նոյն իսկ։

— Ցանճի բանակեցէք հոս, ըսաւ։ Դուք ալ չըլլաք՝ մարդ կը մեռնի սրտի նեղութենէն

— Իրաւունք ունիք ... Ձեզի նման անանաս մը միս մինակ ի՞նչ ընէ հոս. երջանիկ եմ ծանօթանալուս համար ... ի՞նչ է ձեր պարտքը։

Կինը աչքերը ուղղեց առաստաղին ու մտածեց.

— Տասը րուպլի եւ ութը կոպէկ, ըսաւ.

Սպաներէն մին դրամապանակը հանեց, վճարեց ու կնոջ ձեռքը համբուրեց։

— Ձեր ամուսինը կը քնանայ...

— Չխօսինք այդ մասին ...

— Մարդ պէտք է գիտնայ երիտասարդութեան յարգը։

Սպաները երկար բարակ առաջարկներ ըրին, եւ, ի վերջոյ, համբուրելով կնոջ ձեռքը, մեկնեցան։

Դեղագործին կինը վեր ելաւ ու կրկին նստաւ պատուհանին առջեւ։ Սպաները քիչ մը քալելէ վերջ, սկսան խօսակցիլ։ Կնոջ սիրտը կը տրոփէր։ Սպաներէն մին ետ դարձաւ եւ դուռը զարկաւ։

Դեղագործը ընդոստ արթնցաւ։

— Ո՞վ է այս ատեն ..

Ելաւ, մուճակները հագաւ եւ, կէս քուն՝ կէս արթուն, վար իջաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց։

Սպան կակազեց.

— Տասնըհինգ կոպէկի անանուխի շաքար տուր։

Դեղագործը, քրթմնջելով ու յօրանջելով, տուաւ շաքարը։

Տաս. վայրկեան վերջ, դեղագործին կինը տեսաւ սպային հեռանալը։ Սպան քիչ մը յառաջացաւ, եւ, յետոյ զայրոյթով գետին նետեց շաքարները։

Իսկ կինը, տեսնելով որ ամուսինը կրկին կը պառկի, մրմնջեց.

— Ի՜նչ դժբախտ կին եմ...

Ու սկսաւ լալ։

Դեղագործը կռնակը դարձուց, վերմակը գլխուն քաշեց ու ըսաւ.

— Տասնըհինգ կոպէկ մոռցայ վարը, դրամարկղը դիր, չմոռնա՛ս.

Ա. ՉԵԽՈՎ

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

(Ե. Քոչար. 29 յունուար 6 փետր.)

oooo

ԽՄԲ.— Հնարաւորութիւն չունենալով այսօր իսկ ամբողջովին հրատարակելու մեր աշխատակցին՝ Տիկին Լասի ընդարձակ յօդուածը, կը բաւենք միայն հատուած մը այն մասէն որ անմիջական կապ ունի Գ. Ե. Քոչարի նկարահանդէսին հետ։ Բուն յօդուածը՝ ուրիշ առիթով.—

Երուանդ Քոչարը առաջին անգամ չէ որ ցուցադրում է եւ սակայն այս անգամ նա հանդէս է գալիս իր ամբողջ թափով։

Ցուցահանդէսը (Galerie Vignon) կատարեալ պատկերն է տալիս նկարիչի բոլոր գործերի։ Այդ գործերը կարելի է բաժանել — հինգ խմբերի (բաժանումը կամայական է)։ Առաջին՝ հին գործերի շրջան, ուր արուեստագէտը աշխատում է հին վարպետների շունչով տոգորուած։ Շատ չեն այդ կտաւները, բայց ինչ որ ցուցադրուած է, ցոյց է տալիս նկարիչի վարպետութեան չափը, որ պատիւ կարող է բերել որեւէ արուեստագէտի։

Երկրորդ շրջան, դա այսպէս կոչուած մոխրագոյն շրջանն է, որտեղ ըստ իս, Քոչարը այլ եւս հանդէս է գալիս իբրեւ կատարելութեան հասած արուեստագէտ եւ այդ շրջանը, իմ կարծիքով նկարիչի ամենալաւ շրջանն է.— մեծ կտաւներ, ուժեղ վրձին, խառնուածքի թափ ու վերին աստիճանի ինքնատիպ։ Այստեղ Քոչարը արդէն իսկ իր ժամանակաշրջանի ծնունդն է ձեռք ձեռքի քայլող մեծ վարպետների հետ, նրանց նոր ըմբռնումներին համահունչ ու թէեւ տարբեր ճանապարհով եւ ինչպէս ասացի ինքնատիպ իր տաղանդով, գալիս է նոյն խօսքը ասելու նոր արուեստին։ Այդ շրջանի գործերը մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ ուժեղ են.— «Ղազարոսի Յարութիւնը», «Մի մարդու նկար», «Վերածնունդ», «Օհան Կարօ» եւ ուրիշներ։

Երրորդ շրջանը պէտք է համարել այն գործերը, ուր, ինչպէս եւ նախորդ շրջանի մէջ, նկարչի réalismeն է ժխտումը եւ ուր մերկութիւնն է, կինն է որ մէջտեղ կուգայ։ Եւ սակայն ոչ մերկութիւնն եւ ոչ մարդը Քոչարի համար նպատակ չեն, այլ միջոց միայն, գոյների սքանչելի խաղի, վրձինի վարպետ շարժումների միջոցով տալու մի տեսակ հոգեկան երաժշտութիւն, ռիթմ, որ հեռու է կիրք կոչուելուց, որ ինչ որ միսթիք մի բան ունի իր մէջ։ Իր գոյները այս շրջանին — վառ ու բռնկած — կանաչ ու կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն։

Peinture dans l'espace — այսպէս են կոչւում այն գործերը ուր նկարիչը կարծես, մտածելով եւ զգալով իբր արձանագործ, նկարը շրջանակից առանձնելու ու միջոցին մէջ կանգնեցնելու ցանկութիւնն է որ կը յայտնաբերէ։

Նախապէս փայտէ էին այս գործերը, յետագայում մետաղի փոխուեցան — ամրացած գեղեցիկ պատուանդանների վրայ։ Նոյն տիպի կտաւներ էլ կան ցուցադրուած ու այս ձեւի գործերի մէջ արուեստագէտը հանդէս է գալիս իր երազային աշխարհով։ Այս գործերի ամէն մէկը մի-մի տեսիլներ լինեն կարծես, դուրս թռած մարդկայինհոգու թաքթաքուրխորքերից ուր գոյների խաղը շլացուցիչ է։ Երաժշտութիւն է թափւում նկարիչի այս գործերից, որոնց առաջ միտքը լռում է տեղի տալով զգացողութիւններին։ Սրանք հոգեթելադրական արտայայտութիւններ են։

Ամենավերջին գործերի մէջ գարր իրեն լիովին զգացնել է տալիս։ Մարդկային գլուխներ, մեքենականացած հեդնական ռոմանտիկ շարժումներով, աչքեր, որոնց արանքից perspectiveը տեսնելու հնարաւորութիւն է տրւում։ Սրանք ներկայացած են եւ իբր նկար եւ իբր արձան, չափազանց մանրակրկիտ աշխատանքով։

Այսպէս զանազան շրջաններ է բոլորել այս նկարիչը, միշտ ջանալով շանել այն ինչ որ վերարտադրութիւն պէտք է լինի իր տեսածին, այլ տալ իր զգացածը, օգնութեան կանչելով արուեստագէտին յատուկ այն ուժը, որ կոչւում է երեւակայութիւն, դուրս հանելու համար այն ինչ որ թաքնուած է մարդու մէջ, ինչ որ անբացատրելի է, ինչ որ ծածկուած է։ Ցենլով մէկ կողմից իր ենթագիտակցական աշխարհի վրայ, որ այնքան հարուստ է իր մօտ, միւս կողմից միտքն է որ խօսում է նրա մէջ.

Իր վերջին շրջանների մէջ, միանգամայն հեռանալով réalismeից ու խորացնելով երազների եւ տեսիլների մէջ, Քոչարը վերանում է իմացական աշխարհից դրսեւորելու համար այն ինչ որ թաղուած է իր մէջ եւ այս ճանապարհը նրան մօտեցնում է sur-réalismeին։ Gauginի պէս նախ ժխտել է ամէն ինչ որ պայմանական է, ինչ որ ընդունուած է եղել ... մարել գեղեցիկ ու նետել է իր վրայից օրէնքները ու կազմախօսական համաչափութիւնը։ Իր գոյները վառ են ու բոցոտ անխառն։ Որոշ նկարների մէջ զգացւում է cubismeի ազդեցութիւնը։

Քոչարի նկարները աչք շոյելու համար չեն, հաճոյք պատճառելու համար չեն իր ստեղծագործութիւնները։ — Մտքին հասնելուց եւ տեսողութեան հաճելի լինելուց առաջ, նրանք դիտողի զգացմունքներին է որ կը դիմեն, ճիշդ ինչպէս երաժշտութիւնը եւ այդ է պատճառը, որ իր վերջին շրջանի գործերի մէջ մանաւանդ, ամէն առարկայ տարրալուծուած ձեւով է որ կը յայտնուի, որովհետեւ առարկաները, ինչպէս եւ մարդիկ ծառայում են այս արուեստագէտի զգացմունքները արտայայտելու եւ ոչ իրենց գեղեցկութիւնը կամ բնականութիւնը ցուցադրելու։

Լինելով միանգամայն իր դարի զաւակ, Քոչարեան սակայն, պատիւ իրեն տաղանդին, ոչ ոքի հետեւորդ չի կարելի համարել։ Նա ինքնատիպ է։

Հարկ է յիշատակել եւ այն, որ Քոչարը շատ զարգացած եւ խորաթափանց միտք ունի՝ քաջ գիտէ արուեստի պատմութիւնը ու մեծ հաւատ նոր արուեստի ապագայ յաղթանակին։

Տաղանդաւոր ու բեղմնաւոր է Քոչարը. իր մոխրագոյն կտաւները բաւական էին արդէն իրեն մեծ վարպետների թուին դասել։ Պայմանաւ որ ... օտարազգի լինէր։

ԼԱՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պալյապանովի մասին

oooo

Ուրբաթ օր հրատարակած Էինք թղթակցութիւն մը, որ կը նկարագրէր հայազգի Գ. Ալ. Պալյապանովի թանկագին ծառայութիւնները՝ պուլկարական գրականութեան։ Այս առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսած էր Գ. Ռատէվ։ Ստորեւ՝ ամփոփումը.—

— «Պալյապանով բնորոշումի անմատոյց դէմք մըն է։ Անոր մէջ կան բազմաթիւ հակասութիւններ, բայց, միանգամայն, կայ եւ խոր միասնականութիւն մը։ Ատկէ է որ իր անհատականութիւնը սահմանումի չի գար։ Օտարական մը, անգլիական ներկայացուցիչ, որ Պալյապանովի մօտիկ բարեկամն է, Իւնիոն Քլիւպի մէջ խօսած իր հրաժեշտի ճառով զայն անուանած էր «բանաստեղծական գիտուն»։ Այսինքն՝ բանաստեղծ՝ գիտութեան մէջ։ Շատերուն անըմբռնելի պիտի թուի գիտութեան մէջ բանաստեղծութեան մասին խօսիլը։ Բայց, խնդիր է թէ որ գիտութեան մասին է խօսքը։ Կան գիտութիւններ, որոնց համար բաւական է որ մարդ ուշադիր ու ջանասէր ըլլայ։ Կան այլ գիտութիւններ, ուր մարդ պէտք է բանաստեղծ ըլլայ

Պալյապանովի գիտութիւնը հելլենական գրականութիւնն է, գրականութիւն մը, որ կը ներկայացնէ մարդկային ոգիին ու մարդկային ճակատագրին ամենաբարձր խնդիրները, եւ որ, դարերու ընթացքին, մնաց անհաւասարելի գեղեցկութեան մը եւ կատարելութեան մը մէջ։ Այդ գրականութեան հոգիէն բանաստեղծ մը միայն կրնայ թափանցել անոր էութեան, լոյսին բերել անոր ներդաշնակութեան ներքին օրէնքները եւ անոր յաւիտենական երիտասարդութեան ակերը։ Այդ բանը տարիներէ ի վեր մեր համալսարանին մէջ կը կատարէ Պալյապանով։ Հարկ է երանի տալ իր ուսանողներուն, որ այսպիսի կենսատու ակէ մը կ'ըմպեն։

Պալյապանով բանաստեղծ է ոչ միայն գիտութեան մէջ, այլեւ՝ բանաստեղծութեան։ Ըսել կ'ուզեմ՝ երբ ան ոտանաւոր կը գրէ, ատիկա բանաստեղծութիւն է։ Իսկ որքան շատերու կողմէ միայն բանահիւսութիւն կը տրուի մեզի։

Անոր՝ «Ֆաուստ»ի թարգմանութիւնը մեծ գործ մըն է, որ դեռ արժանաւորապէս չէ գնահատուած։ Հոս, Պալյապանովի մտածումը կը թուի Կէօթէի մտածումին հետ, ու իր բանաստեղծութիւնը կը հասնի բնագիրին բարձրութեան։

Իսկ իր՝ հին հելլենական թարգմանութիւնները ոչ միայն գրական հազուագիւտ նուաճում մըն են, այլեւ, քայլ մը՝ պուլկար գրականութեան մէջ։

Պալյապանովի հեղինակած բանաստեղծութիւնները ուշագրաւ են իրենց խորութեամբն ու քնարական զգացումի թռիչքով, եւ ունին գեղարուեստական այնպիսի ամուր ձեւ մը, որ անոնցմէ ոմանք այսօրուընէ իսկ կրնան դասական համարուիլ։

Գալով բանաստեղծութեանց իր վերջին հատորին՝ «Մացառուտ»ին, ոմանք զանոնք կը գովեն անոնց գաղափարականութեանը համար, ուրիշներ ճիշդ այդ պատճառաւ կը պարսաւեն անոնց։ Ես արդիականութեան մասին նախապաշարուած չեմ։ Կարեւորը այն է, որ մեր առջեւ կը գտնուի իրական բանաստեղծութիւնը։ Իր գիրքը բանաստեղծի մը խոստովանութիւնն է ինքն իր հետ, կեանքի տեսիլքներուն առջեւ։ Հոն կայ նրբութիւն, կայ դառն ժպիտ, կայ հեգնանք, ատամներու կճրտում եւ բոցեր։ Իր այդ հատորը ինծի երբեմն կը յիշեցնէ այն օրքէսթրը, որուն մէջ թաւջութակը կը հեգնէ ջութակը, բայց, Պալյապանովի մօտ թէ ջութակը եւ թէ թաւ ջութակը ներշնչեալ գործիքներ են։

Գիտուն ու բանաստեղծ, Պալյապանով միաժամանակ, գրական քննադատ է։ Պուլկարիոյ մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, անսանձ կ'արշաւեն մեծ բառեր ու փոքրիկ մարդեր։ Պալյապանով՝ մեծ բառերուն դէմ կը պաշտպանէ պուլկարերէն լեզուն, իսկ փոքրիկ մարդերուն դէմ՝ պուլկար գրականութիւնը։ Ասիկա անոր երկարամեայ ու առնական մեծագործութիւնն է։

Պալյապանով արտակարգ յաջողութեամբ տուած է դիմաստուերները կարգ մը յատկանշական մարդոց, Նըման՝ Թէոֆրաստին՝ հին Հելլադայի մէջ, Լապրիւյէրին՝ Ֆրանսայի, Թէքըրիի, Անգլիոյ։ Հոս, Պալյապանով, սրամիտ ու խորաթափանց գիտումով մը, պուլկար գրականութիւնը կը դնէ հաւասար գծի վրայ՝ մեծ գրականութիւններուն հետ։

Վերջապէս, Պալյապանովի մասին հարկ է խօսիլ նաեւ իբրեւ փիլիսոփայի։ Փիլիսոփայ, սակայն, ոչ թէ վերացական մտածողութեամբ, այլ՝ կեանքի փիլիսոփայ։

Իբրեւ [illegible] Պալյապանովի յոբելեանը փառաբանանքն է պուլկար մտածումին, պուլկար լեզուին, պուլկար ներշնչումին եւ պուլկար իմաստութեան մէկ ներկայացուցիչին»։

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի կինս, այսօր մինակ նապաստակ մը կրցայ որսալ։

— Բայց ոտքին կախուած թո՞ւղթը, վրան 14.50 գրուած է։

— Ճիշդ այդ ժամուն զարկի նապաստակը։

×

— Սակարանի միջնորդ մը ծովեզերք գացած էր կնոջը հետ։

Կինը.

— Գիտե՞ս, ծովը սկսաւ բարձրանալ։

Պարոնը (կէս քունի մէջ)

— Ուրեմն ծախելու է։

— Կ'երեւի թէ միայն այդ մնացած է չծախուած։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Բիչերախովի զօրամասը բռնեց բապանդանոցի շրջանը. Սալեանի զօրանոցների շրջանը բռնել էր Շամախու զօրամասը՝ Համազասպի ղեկավարութեամբ. աջ կողմը բռնել էին 4, 5, 10 եւ 20րդ գումարտակները՝ փոխ–գնդապետ Եռջաէլյաթեանի ղեկավարութեամբ։ Գործի ամբողջ ծանրութիւնը կենտրոնացնել էր Դաշնակցութեան եւ Ազգային Խորհրդի վրայ, որովհետեւ կռուողների մեծամասնութիւնը Հայեր էին, իսկ Ազգային Խորհուրդը իր կողմից կարեւոր էր համարել նշանակել գնդապետ Ղազարովին, որ բաւական ժամանակ փաստօրէն տանում էր ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը՝ համախորհուրդ Ազգային Խորհրդի նախագահի հետ։

Օգոստոսի սկզբին Բագու հասան Վոլգայի ափերից մեր հռչակաւոր հայդուկներից Մուրատը եւ Սեպուհը, որոնք [illegible] կտրել էին այդ երկար ճանապարհը, եկել էին Բագուի կռիւներին մասնակցելու համար եւ առաջին օրից շրջում էին բոլոր դիրքերը, քաջալերում կռուողներին եւ իրենց անձնական քաջութեամբ օրինակ էին հանդիսանում զօրամասերին...

Շնորհիւ այս ձեւի աշխատանքների քաղաքի լքուած եւ յուսահատ դրութիւնը բոլորովին փոխուեց, եւ մարտիկները դարձան աւելի ինքնավստահ եւ դիմացկուն...

Օգոստոս երեքից սկսած թշնամին լիապէս երազեկ լինելով քաղաքի ներքին դրութեան, կրկնապատկել էր իր ուժերը եւ կատաղի յարձակումներ էր գործում ամբողջ ճակատի վրայ, մանաւանդ մեր աջ թեւի եւ կենտրոնի մօտերքը, երրորդ զօրամասի 16րդ գումարտակի դէմ, որին ղեկավարում էր քաջ եւ հանդուգն զինուոր Արամ Դովլաթեանը։

Ամբողջ օրը կռիւները շարունակւում էին սոսկալի կատաղութեամբ։ Թշնամին ցոյց էր տալիս մեծ եռանդ եւ նախաձեռնութիւն, իսկ մերոնք դիմադրում էին մեծ քաջութեամբ, համարձակութեամբ եւ յամառութեամբ։ Թնդանօթի հարուածներին յաջորդում էին գնդացիրային եւ հրացանային կրակներ կամ սուինամարտ եւ գզվռտան կռիւներ եւ այսպէս մինչեւ երեկոյ։ 16րդ բատալիոնը, որ կռւում էր մեծ յաջողութեամբ, կորցրեց իր հրամանատար Արամին, որ ծանր կերպով վիրաւորուելով այլեւս անկարող էր վարել այդ գլխաւոր կռիւը։ Զրկուելով իր հրամանատարից, զօրքը յուսահատ, կարծես, ուզում էր նահանջել. Մուրատը, որ այդ ժամին այդտեղ էր եւ մասնակցում էր կռիւներին՝ նկատելով զօրամասի ճգնաժամային վիճակը, զինուորներին իր անձնական օրինակով խրախուսելու նպատակով, քաջաբար առաջ է անցնում։ Մուրատին հետեւում է զօրամասը։ Թշնամին այլեւս անկարող է լինում շարժուել եւ կանգ է առնում։ Երկու թշնամի կողմերը կատաղօրէն յօշոտում են միմեանց չզիջելով մի թիզ հող, մարդկային դիակ'երն ընկնում են միմեանց վրայ, սակայն, թշնամին այլեւս անկարող էր յառաջանալ եւ նորից իր նախկին դիրքերն է անցնում։ Ահա այդ հերոսական կռուի վայրկեաններին էր, որ թէպէտ Մուրատը կարողացաւ կասեցնել թշնամու յառաջխաղացումը, բայց ինքն եւս ընկաւ հերոսաբար։

Գիտակցելով, որ Մուրատի կորուստը չափազանց ծանր պիտի ազդի կռւող զօրքի հոգեբանութեան վրայ, որոշեցինք լուռ անցնել այդ ծանր կորուստը, մինչեւ որ կ'անցնէր քաղաքի ճգնաժամային դրութիւնը։

Ծանր կորուստ էր ունեցել եւ թշնամին. նրան չյաջողուեց պատռել մեր դիմադրական շղթան եւ մեր բոլոր դիրքերը մնացին կատարելապէս անփոփոխ։ Սակայն, կէս քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կանգնած թշնամին չէր կարող հանգիստ նստել, մանաւանդ, որ նորանոր ու թարմ ուժեր էր ստանում թէ շրջակայ հարիւր հազարաւոր թաթար ազգաբնակութիւնից եւ թէ Գալիպոլիից, որի զօրամասերը անդադար թափւում էին Բագուի պատերի տակ՝ վերջնականապէս ջախջախելու համար Հայերի դիմադրութիւնը եւ խլելու այդ նաւթի քաղաքը, որ մեծ եւ ճակատագրական դեր էր կատարում ընդհանուր պատերազմի բախտի վրայ։ Օգոստոս երեքի կռիւը շարունակուեց նոյն կատաղութեամբ ամբողջ գիշերը եւ օգոստոս չորսի ամբողջ օրը ամբողջ ժամանակ մեր զօրքերը կռւում էին մեծ կատաղութեամբ եւ հերոսութեամբ

Օգոստոս 4ին տաճկական բանակի հրամանատարութիւնից Ազգային Խորհրդի նախագահը ստացաւ ռուսերէն եւ տաճկերէն լեզուներով գրուած հետեւեալ նամակը.

«Բագուի Ազգային Խորհրդի պարոն նախագահին,

Ձեզ արդէն յայտնի է, որ Բագու քաղաքի դէմ գործում է Օսմանեան բանակը։ Եթէ դուք համաձայնուէք յանձնել քաղաքը առանց կռուի, այդ դէպքում առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան ամբողջ ազգաբնակութեան իրաւունքները կը պաշտպանուեն։ Ձեզ առանձնապէս, Հայերին թոյլ կը տրուի եւ կ'երաշխաւորուի անարգել փոխադրուել Բագուից Հայաստան, եթէ, ի հարկէ, դուք այդ բանը կամենաք, իսկ եթէ քաղաքը չյանձնուի, որը յամենայն դէպս պիտի գրաւուի մեր կողմից, այն ժամանակ եւ լինելիք վրդովմունքների, թափուած արեան պատասխանատուութիւնը կ'ընկնի ձեզ վրայ։

Եթէ դուք համաձայն էք քաղաքը յանձնել, խնդրում եմ անմիջապէս պատասխան ուղարկէք ձեր պատգամաւորների հետ միասին։

Խնդրում եմ ընդունեցէք յարգանացս հաւաստիքը.

Օսմանեան բանակի արեւելեան ճակատի ընդհանուր հրամանատար

Միւրսէլ

Օգոստոս երեքին, 1918 թ.»։

Ճիշդ է, քաղաքի պաշտպան զօրամասերը կռւում էին հերոսաբար, բայց մենք պայքարում էինք ամէն կողմից եւ ոչ մի տեղից մեզ օգնական ուժեր չէին կարող հասնել, իսկ դիմադրողները կամ թուլանում էին կորցնելով լաւագոյն մարտիկներին, եւ կամ անդադար եւ առանց հանգստեան կռիւներից յետոյ, բնականաբար, պիտի յոգնէին, մինչդեռ թշնամին, ընդհակառակն, մեծ առաւելութիւններ ունէր իր ուժերը անդադար աւելացնելու։ Ահա այդ ժամանակ թշնամին մի կողմից կրկնապատկում էր իր ուժերը՝ սպառնալով բնաջնջել քաղաքը, միւս կողմից առաջարկում էր չկռուել եւ կամովին յանձնել քաղաքը։

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար.) (4)

Ամերիկայի դրամական խարախանութիւնը

Տոլարին նոր արժէքը եւ ոսկիի գնման համար սահմանուած գինը տակն ու վրայ բրին Լոնտոնի հրապարակը: Փետրուար 2ին ոսկիի գինը մէկ անգամէն չորս շիլին բարձրացաւ, հասնելով 139 շիլինի (մէկ ունկին): Այս գնով 4,200,000տոլարի ոսկի գնուեցաւ «անծանօթ»ի մը համար, ինչ որ կը նշանակէ Ամերիկա: Միեւնոյն ատեն տոլարը բարձրացաւ, իսկ անգլիականը իջաւ 77 ֆրանքի: Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկիին մեծ մասը գնուած էր Փարիզէն:

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծերակոյտը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն ամերիկեան հրապարակը կը փակուի այն երկիրներուն առջեւ որոնք չեն վճարած իրենց պարտքերը: Այս օրէնքէն պիտի վնասուին 18 պետութիւններ, որոնց գլուխը կը գտնուին Ֆրանսան: Ասոնց արժեթուղթերը չպիտի կրնան ծախուիլ ամերիկեան սակարաններուն մէջ:

Արեւնի բանտարկեալները արձակուած

Աթէնքէն կը գրեն մեզի յունուար 29 թուականով.— *Անպարտ արձակուեցան ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան եւ Թաչիկ Կարապետեան, որոնք բանտարկուած էին մասնանշումով, Ս. Գրլըճեանի սպանութեան առթիւ: Բանտը կը մնայ միայն Նիկոլ Նիկողոսեան որ պիտի դատուի: Վերջին պահուն կրկին ձերբակալուեցան Քաջինիոյ տղաքներէն հինգ հոգի, որոնք անգամ մը հարցաքննուած եւ ազատ արձակուած էին: Այս բոլոր գործողութիւնները հետեւանք են ցուցմունքներու: Արդարութիւնը չուտով երեւան կ'ելլէ:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շարք թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**U.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շարքէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շարք թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 14, rue François Garcin*: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր* Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ազրիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Եր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Ցաբելեան Վահան Թէքէեանի

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 10ի Շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ, 47 Րիւ Լա Պոէսի, նախագահութեամբ Գ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի:

Յոբելեարին գրական գործունէութեան մասին կը խօսին Գ. Գ. Լեւոն Բաշալեան, Արշակ Չօպանեան եւ Գեղամ Ֆէնէրճեան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Օր.ներ՝ Մարգարիտ Բաբայեան, Հայկանուշ Թորոսեան (*Երգ*), Ռոզինա Ալիքսանեան (*Արտասանութիւն*)։ *Պարոններ՝* Ա. Շահինեանց (*Արտասանութիւն*), Յիւթ Աղազարեան (*Ջութակ*), Ս. Սարգիսեան (*Դաշնակ*) *եւ ֆրանսացի արուեստագիտուհիներէ բաղկացած քուաթիւոր մը:*

Պիտի երգուին Վ. Թէքէեանի չորս քերթուածներ, Գ. Գ. Ա. Պարթեւեանի, Գ. Մ. Ալէմշահի *եւ* Շահան Պէրպէրեանի *երաժշտութեամբ:*

Հանդէսին մուտքը ազատ է:

Կը խնդրուի կանխաւ հրաւիրատոմսեր ապահովել դիմելով հայ Թերթերու խմբագրատուններ, եւ հետեւեալ հասցէներուն.—

Ալֆորվիլ՝ Գ. Գուրունեանի, *Առնուվիլ՝* Գ. Նիկողոսեանի, *Շավիլ՝* Գ. Տէր Գալուստեանի, *Պէլվիլ՝* Գ. Արփիարի, *Պաւա-Դոյանզ՝* Գ. Գ. Յակոբեանի, *Սեւրան՝* Գ. Գ. Պատէմեանի, *Հրանդ Սամուէլ Դրաստու՝* 51, *Րիւ Մէսոնիէ Լը Փրէն:*

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 11.30ին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չինկիլէրցիներու նորակազմ երկսեռ Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot. *Կը խնդրուի բոլոր այրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Գ. Լեւոն Սոփոկլեան, Թէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը: Բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ: Կը խնդրուի իր մասին առաջ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue dee Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիգ. Աննիկ (ծնեալ Ալպոեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ: Իր քրոջ հիւանդապահուհի էր: Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Լսեր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է: Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ալպոեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Ձեր ուզած կազմածուն

Երկու երիտասարդ կազմարարներ, Խորէն եւ Արամ, որոնք վերջերս շրջանաւարտ եղան արժանացան իրենց կաշեղէն ձեռարուեստներով, կ'ընդունին ապսպրանքներ՝ գիրք, թերթ եւայլն կազմելու: Մատչելի պայմաններ:

Դիմել.— **21 Rue Cantin, Bécon-Courbevoie.** (թղթատարի համար՝ Asnières):

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

6 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2414

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՀԱ ԹԷ Ո՛ՒՐ ԻՋԱՆ...

Հետեւեալ տողերը կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի մէկ խմբագրականէն, (23 յունուար), առանց որ եւ է խորհրդածութեան.—

Թերթերու անօրինակ անկման այլանդակ դէպքերը օրէ օր կը շատնան ամերիկահայ գաղութի մէջ:

Հակադաշնակցական տարրերը, կատարեալ հիսթերիայով բռնուած, գրեթէ ամէն կողմ երեւան կը բերեն այնպիսի ախտաւոր հոգեբանութիւն մը, որուն նմանը հազիւ թէ որեւէ ատեն տեսնուած ըլլայ հայ ազգի նորագոյն պատմութեան մէջ:

Մեր թերթը արձանագրեց այդ ախտաւոր հոգեբանութեան արտայայտութիւնն եղող բազմաթիւ դէպքեր, որոնք մէկը միւսէն աւելի զզուելի եւ ընդվզեցուցիչ էին ու հայութեան համար ծայր աստիճան վարկաբեկիչ: Սակայն, ոչ մէկը այդ դէպքերէն այնքան գարշելի եւ ընդվզեցուցիչ է, որքան Փութաքէթի լոնի մը ցաւագարներու ըրածը: Իրենք զիրենք ՀԱՅ ԿՈՉՈՂ ԱՅԴ ԱՆԱՆՈՒՆ ՍՐԻԿԱՆԵՐԸ ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԵՑԱԾ ԷԻՆ ԻՐԵՆՑ ՍԵՓԱԿԱՆ ԿԵՂՏՈՎ ԱՂՏՈՏԵԼՈՒ ԱԶԱՏԱՏԵՆՉ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆՆ ԵՂՈՂ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԱԿԸ ԵՒ ԱՅԴ ԱՂՏՈՏՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ՈՒՂԱՐԿԵԼ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ԻՆ ԵՒ ՓՈՒԹԱՔԷԹԻ ՄԷՋ ԱՊՐՈՂ ԿԱՐԳ ՄԸ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ·

Այդ շնական դէպքէն ոչ նուազ ընդվզեցուցիչ է Պոսթընի հակադաշնակցական հոգաբարձութեան անդամներէն մէկուն անսահման անամօթութիւնը, որով ան պարծեցեր է, թէ հայկական եռագոյն դրօշակը ինք կը պահէ իր արտաքնոցին մէջ:

Կասկած չունինք, որ այս հայանուն ցաւագարներու մտքէն իսկ անցած չէ նման անարգանք մը ցոյց տալ նոյնիսկ հայ ժողովուրդի ոխերիմ թշնամի Թուրքերու դրօշակին հանդէպ:

Այդ ցաւագարները, որ այնքան ատոր կերպով կ'ատեն ու կ'անարգեն հայ բիւրաւոր նահատակներու եւ մարտիկներու արիւնով ողողուած, հայ ազգի գերագոյն խոյանքներու նուիրական խորհրդանշանը եղող դրօշակը, երբեք չատեցին եւ չանարգեցին Թուրքերուն դրօշակը, թէեւ այդ դրօշակին տակ այնքա՜ն ահաւոր աւերներ գործուեցան՝ հայ ժողովուրդը բնաջնջելու համար:

ՈՒՐԻՇ ՊԺԳ'ՀԼԻ Խ'ՂԴԵՐ

«Հայրենիք»ի յունուար 19, 20, 21 եւ 23 թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յունուար 14ի ցոյցը շատ անշնորհ տպաւորութիւն ձգած է թէ հայ հասարակութեան եւ թէ՛ ոստիկանութեան վրայ: Վերջինները ալ կը զգան որ ցուցարարներու նպատակը չէ երբեք սպանիչները գտնել, այլ այդ սպանութիւնը քաղաքական դրամագլուխի վերածել: Այդ պատճառով ալ երկրորդ «ցոյց»ի ժամանակ բազմաթիւ ոստիկաններ կային, որոնք հարուածելով քշեցին մօտ 200 հոգիներէ բաղկացած այդ ամբոխը, որուն մեծամասնութիւնը «յեղափոխական» կիներ էին՝ տուներնին ձգած եւ փողոցները պտըտող:

Այս ցոյցէն անմիջապէս վերջ նոր հարցաքննութիւններ սկսան, որոնց մէջ նաեւ հակառակորդ բանակէն: Շատ տարօրինակ է, որ կարենցի մեր ընկերները կանչուեցան միաժամանակ: Արդիւնք չէ՞ այդ կազմակերպուած մատնութեան: Շաբաթներէ ի վեր անոնք հանգիստ էին եւ յանկարծ ոստիկանատուն կը կանչուին: Անոնցմէ մէկը զայրոյթով կը բողոքէ ոստիկանութեան, ուրկէ պատասխան կը ստացուի թէ «իրենք մեղաւոր չեն, ձերոնց պահանջի հիման վրայ կը կանչենք»:

Նոր հարցաքննութիւնները իրենց շարունակութիւնն են — միատեսակ հարցեր եւ միատեսակ պատասխաններ:

Այս շրջանի մէջ ալ կոմիտէական ժողովներու շարքը սկսաւ: Նիւ Եորք, Պրոնքս, Պրուքլին, Ճըրզի, Փէթըրսըն, Նիւարք, կ'ունենան իրենց ժողովները: Մեր ընկերները եկած են այն եզրակացութեան, որ հակառակորդներու նպատակն է կոտրել *Դաշնակցականներու բարոյական ուժը:*

⁂ Բոլոր հարցաքննողներու վրայ պատկեր մը զգալի տպաւորութիւն կը ձգէ.— Ոստիկանութեան մէջ քանի մը հայ լրտեսներ միշտ կը վխտան եւ անոնց մէջ... հայ ազգիկ մը: Ցածութեան ի՞նչ աստիճանի հասած է հայ իգական սեռի այդ ներկայացուցիչը:

Հակադաշնակցական ճակատը նորէն վերսկսած է «Միացեալ ճակատ»ի վերակազմութեան: Մեզ այնպէս վստահեցուցած էին, որ այդ ճակատն արդէն կազմուած է եւ նոր կոչերու պէտք չկայ: Սակայն, յունուար 13ին նոր շրջաբերական մը ուղղուած է բոլոր Հայրենակցականներուն եւ կազմակերպութիւններուն իրենց ներկայացուցիչները ուղարկելու յունուար 18ին գումարուելիք խորհրդակցական ժողովին, որպէսզի *«Խորհրդային Հայաստանի բարեկամները եւ հակադաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւնները ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ զուրս գան անոր դէմ (Դաշնակցութեան՝ Թղթ.) եւ Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութեան համար»:*

⁂ *ՊՈՍԹԸՆԻ «Թրէվըլըր»ի յունուարի թիւին մէջ կը կարդանք.—* «Հայ պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Հէրի Ի. Ճէյլաեանի այսօր այցելեց կառավարիչ Իլիի բողոք մը ներկայացնելու Ղեւոնդ Արքեպիս. Դուրեանի սպանութեան առիթով, որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: «Կառավարիչը գնահատեց անոնց վիշտն ու զգացումները, բայց յայտնեց թէ ինք ո եւ է բան չէր կրնար ընել այս խնդրին մէջ»:

⁂ Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Դուրեան արք.ի սպանութեան յանցանքով ձերբակալուեցաւ Օհաննէս Անդրէասեան, 42 տարեկան, որ յայտնեց թէ ինք դուրսը, եկեղեցիին մօտ կանգնած էր երբ արքեպիսկոպոսը սպաննուեցաւ: Իններորդ անձն է Միհրան Զատիկեան, որ ամբաստանուած է մարդասպանութեամբ, ըստ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի (յունուար 8):

⁂ Շրջանի պետական դատախազն իր տրամադրութեան տակ գտնուած բոլոր փաստերն ու վկայութիւնները պիտի ներկայացնէ կրանտ ժիւրիին (որ բաղկացած կ'ըլլայ 16 — 23 հոգիներէ): Անոնք պիտի ծանօթանան միայն փաստերու հետ: Պիտի հարցաքննեն ով որ ուզեն: Եւ երբ նուազագոյն 12 հոգի համաձայնին, թէ այդ փաստերու հիման վրայ կարելի է բանտարկեալները դատի տալ, հարցը կը տարուի «Ճիւրի»ին, որու առջեւ տեղի կ'ունենայ դատավարութիւնը:

Կարելի է, սակայն, որ ոչ մէկ փաստ գտնեն դատելու բանտարկեալները, որով եւ բոլորովին ազատ արձակուին:

Ահա այս վճիռէն է որ շատ կը վախնան մեր հակառակորդները, որովհետեւ անկէ վերջ քննութիւններն ու ձերբակալութիւններն այլ ուղղութեամբ կրնան տարուիլ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Պ. ՔԻԱՓ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԱՐՈՔ ԵՐԹԱԼ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՄԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց շաբաթ առտու, եւ երկուքուկէս ժամ անընդհատ խորհրդակցեցաւ վարչական փոփոխութեանց մասին: Իրիկուան թերթերը ո՛ր եւ է լուր չկրցան հրատարակել տրուած որոշումներու մասին: Միայն «Թան»ը կը հաղորդէր թէ Ոստիկանական Վերատեսուչ Պ. Քիափի պաշտօնանկութիւնը պահանջուած է եւ քանի մը ազգայնական նախարարներ սպառնացեր են հրաժարիլ, եթէ այդպիսի որոշում տրուի:

Կիրակի առտու, բոլոր թերթերը շռնդալից խորագիրներով կը հրատարակէին Նախարարական խորհուրդին որոշումները.

Արդարեւ, 1. իր պաշտօնէն արձակուած եւ Մարոքի մարզպան նշանակուած է Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ սակայն մերժեց: Ոստիկանութեան վերատեսուչ նշանակուած է Սէն — է — Ուազի նահանգապետը, Պ. Պոնֆուա Սիպուռ, որ անմիջապէս պաշտօնին գլուխը անցաւ, գիշերն ալ այնտեղ քնանալով: Այս արագութեան շնորհիւ, նոր վերատեսուչը կրցած է ձեռք դնել բոլոր թուղթերուն վրայ:

2. Պաշտօնանկ եղած է Ապահովութեան տեսուչը, Պ. Թոմէ (որ մէկ միլիոն շահած էր ազգ. վիճակահանութենէն) եւ նշանակուած է վարիչ Քոմէտի Ֆրանսէզին, յաջորդելով Պ. Ֆապրի: Ապահովութեան տեսուչ նշանակուած է Պ. Ժէ:

3. Պաշտօնանկ եղած է Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Պ. Փրէսառ (Նախորդ վարչապետ Պ. Շոթանի ազգականը), եւ իրեն յաջորդած է Պ. Փէլնէ:

Այս որոշումներուն վրայ, անմիջապէս իրենց հրաժարականը ներկայացուցին պատերազմական նախարարը, գնդ. Ֆապրի (որ արտաքսուած էր կուսակցութենէն) եւ ելմտական նախարարը, Պ. Փիէթրի, երկուքն ալ աջակողմեան: Հրաժարեցաւ նաեւ արհեստագիտական կրթութեան խորհրդականը, Պ. Տուաչ:

Վարչապետը պատերազմական նախարարութիւնը յանձնեց Պ. Փօլ Պոնքուրի, ինչ որ աւելի կը կատղեցնէ աջակողմեան հոսանքները, որովհետեւ անոնք երբեք չեն հանդուրժեր որ այդ փափուկ պաշտօնը յանձնուի գործօն կամ նախկին ընկերվարական մը: Ելմտական նախարար նշանակուեցաւ Պ. Մառշանտօ: Հրաժարեցաւ նաեւ Սէնի նահանգապետը, Պ. Ռընար, որուն յաջորդեց Ռոնի նահանգապետը, Պ. Վիլէ:

Ձեռնարկելով այս վարչական տնօրինութեանց, Պ. Տալատիէ գոհացում տուած կ'ըլլայ ընկերվարականներուն, հետեւաբար եւ ապահոված անոնց քուէն (100 — 130 երեսփոխան, հին թէ նոր ընկերվարական): Միեւնոյն ատեն երես դարձուցած կ'ըլլայ աջակողմեաններուն, որոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար քանի մը նախարարութիւններ յանձնած էր:

Այսօր պիտի պարզուի կացութիւնը, երբ դահլիճը ներկայանայ երեսփ. ժողովին:

⁂ *Ճիշդ Տալատիէի պէս շարժեցաւ, 1899ին, Վալտէք Ռուսոյի դահլիճը, Փանամայի դայթակղութեան առթիւ: Ան ալ պաշտօնանկ ըրաւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Սէնի ընդհ. դատախազը եւ ազգային դատախազը: Միակ տարբերութիւնը այն է որ Վալտէք Ռուսօ կազմած էր զուտ ազգային դահլիճ մը, մինչդեռ Պ. Տալատիէ բացէ ի բաց կը հակի դէպի ձախ:*

⁂ *Պաշտօնական տեսակէտով, այս տնօրինութիւնները կապ չունին Սթավիսքիի գործին հետ եւ մաս կը կազմեն վարչական ընդարձակ բարենորոգման մը: Բայց ոչ մէկուն համար գաղտնիք է բուն շարժառիթը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը իր բաց նամակին մէջ յայտնապէս կը խօսի այդ մասին:*

Այս բոլորին մէջ ամէնէն ուշագրաւը Քոմէտի Ֆրանսէզի տնօրէնին՝ Պ. Ֆապրի պաշտօնանկութիւնն է: Պ. Ֆապր որ եւ է կապ չունի Սթավիսքիի գործին հետ, սակայն ձախակողմեան հոսանքներուն եւ մանաւանդ ընկերվարականներուն թշնամութիւնը շահեցաւ ներկայացնելով Շէյքսփիրի «Կորիոլան»ը, որ կը համարուի... ֆաշական եւ հակախորհրդարանական: Հակառակորդները առանց նկատի առնելու խաղին ժամանակաշրջանը, անոր ներկայացումը ուղղակի ցոյց մը նկատեցին ներկայ վարչաձեւին դէմ:

Քիափի բաց նամակը վարչապետին

Իր «տեղափոխութեան» լուրը իմանալէ անմիջապէս յետոյ, ոստիկանութեան վերատեսուչը նամակ մը ուղղեց վարչապետին, պատճէնը հաղորդելով մամուլին: Ահաւասիկ ամփոփումը այդ նամակին.

— «Այս առտու երբ պատիւ ըրիք հեռախօսով տեղեկացնելու ձեր դիտաւորութիւնը, կոչ ուղղեցինք «յաւ քաղաքացիին եւ յաւ Ֆրանսացիին»: Ըսիք թէ իմ հեռացումս անհրաժեշտ է եւ թէ որ եւ է կապ չունի ընթացիկ գործերուն հետ: Մնաց որ, այս մասին վերահաստատած էիք ձեր նախորդին վստահութիւնը: Կարելի չեղաւ ծածկել զարմանքս: Արդարեւ, կը յիշեցնէի ձեզի թէ՝ ոչ երեք օր առաջուան իրր երկու ժամուան երկար տեսակցութեան ընթացքին, ոչ ալ ներքին նախարարին հետ եղած խօսակցութեանց միջոցին, որոնց վերջինը դեռ երէկ իրիկուն էր եւ որմէ յետոյ իր շնորհաւորութիւններն ու շնորհակալութիւնները ստացայ, չկար բան մը որ նախատեսել տար ձեր դիտաւորութիւնը: Ես աւելցուցի թէ իմ հեռացումս Փարիզէն եւ ոստիկանութեան վերատեսչութենէն — որքան ալ բարձր ըլլար նոր պաշտօնս — ցաւալի մեկնութիւն պիտի գտնէ հանրային կարծիքին կողմէ, ներկայ պարագաներուն մէջ: Ես չեմ կրնար, քաղաքական գործողութիւն մը դիւրացնելու համար — որովհետեւ տարբեր շարժառիթ չունի ձեր որոշումը — ձեզի զոհել իմ անձնական համբաւս եւ այն հեղինակութիւնը զոր յաջողած եմ տալ իմ պաշտօնիս եւ տիտղոսիս: Ես հարուստ մտայ այն տունին մէջ ուրկէ հեռանալու կը ստիպէք, եւ կը մեկնիմ աղքատ: Ամբողջ տասը տարի, Ապահովութեան Տեսչութեան թէ ոստիկանական վարչութեան մէջ, ես միշտ ջերմութեամբ ծառայած եմ իմ երկիրս եւ հաւատարմութեամբ, ուղղամտութեամբ ու անձնուիրութեամբ՝ իմ մեծաւորներուս: Ես միշտ պաշտպանած եմ, եւ դեռ երէկ իսկ, ընտանեկան առանձնութեամբ եւ անձնական համոզումով,— հանրապետական կարգուսարքը ինչպէս եւ միշտ նուիրուած եմ հանրային բարեկարգութեան պահպանման, առանց վախի եւ վրիպումի, եւ — իմ կեանքիս պարծանքը պիտի ըլլայ այդ — առանց արիւնահեղութեան:

«Այն անբացատրելի առաջարկը որ այնքան վեհանձնօրէն կ'ըլլայ ինծի, օրուան այս ժամուն իմ աչքիս ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ անվստահութիւն: Ահա թէ ինչու պատասխանս մերժում է: Բայց այդ մերժումը որ եւ է կերպով չազդեր իմ զգացումներուս վրայ:

Վերջին անգամ մըն ալ քաղաքացիական գիտակցութեան եւ հանրապետական կարգապահութեան ապացոյց մը տալով բոլոր գործակիցներուս, կը խնդրեմ որ, ինչքան ալ խորապէս ազդուած ըլլան իրենց պետին դէմ գործուած անարդարութենէն, մնան իրենց պաշտօնին վրայ, միացած միեւնոյն սիրով հանդէպ հանրապետական իշխանութեան եւ Փարիզ Քաղաքին»:

⁂ *Ուրիշ զեկոյցի մը մէջ, Պ. Քիափ նորէն կը կրկնէր թէ միայն մէկ անգամ քանի մը վայրկեան տեսած է Սթավիսքին, իր պաշտօնատան մէջ, իսկ չի ճանչնար Տիկին Սթավիսքին: Կը խոստովանի թէ 40 տարուան բարեկամութիւն մը ունի «Լա Վոլոնթէ» թերթին տնօրէնին հետ, բայց ան երբեք որ եւ է շնորհ չէ խնդրած իրեն համար:*

⁂ *Քիափ ահարկու համբաւ մը հանած է ոչ այնքան իր 13,000 ոստիկաններով, որքան աւելի մահացու զէնքով մը,— իր տրամադրութեան տակ ունենալով Ֆրանսայի բոլոր այրերուն եւ կիներուն ոստիկանական թղթածրարները: Ատոր համար է որ իր յաջորդը անմիջապէս գնաց գրասենեակ եւ տիրացաւ իշխանութեան:*

⁂ *Աջակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութիւնը, մանաւանդ Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան առթիւ, քաւութեան նոխազ հռչակելով զայն: Իսկ ձախակողմեանները եւ ընկերվարականները շատ գոհ են: «Լը Փօփիւլէր», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ «վերջապէս Փարիզը ազատեցաւ Քիափէն»: Իսկ «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, կը պահանջէ բանտարկել Քիափը.*

⁂ *Քիափ Քորսիքացի է, ծնած՝ 1878ին: Երկար տարիներ վարչական պաշտօններ վարելէ յետոյ, 1924ին նշանակուեցաւ Ապահովութեան տեսուչ, իսկ 1927էն ի վեր կը վարէր ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը:*

Զինուորական պատրաստութիւննե՞ր

«Լա Լիպէռթէ» կը գրէ թէ Ներքին Նախարարը խորհրդակցութեան հրաւիրած է զինուորական խորհուրդը, ի հարկին արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելու համար եւ թէ նկատի առնուած է նոյն ինքն Պ. Քիափի պատրաստած ծրագիրը, որ գործադրուեցաւ չորս տարի առաջ: Այս կը նշանակէ թէ յատուկ հրահանգներ տրուած են պահակազօրքին, թէ ռազմական դիրքերը բռնուած են՝ զինուորներու կողմէ եւայլն: Անշուշտ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ այս տեղեկութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, անժխտելի է ջղագրգիռ մթնոլորտը, որուն առաջին ապացոյցը եղաւ ոստիկանութեան նոր վերատեսուչին անմիջական տեղաւորումը՝ պաշտօնատան մէջ, նոյնիսկ Պ. Քիափի հեռացման պաշտօնական յայտարարութենէն առաջ:

Կ'ըսուի թէ նաեւ թէ Ներքին Նախարարութիւնը ազդարարած է քաղաքապետական ոստիկանութեան վերատեսուչին՝ Պ. Կիշառի եւ օգնականին թէ անմիջապէս պաշտօնանկ պիտի ըլլան, եթէ ցոյցեր պատահին փողոցներուն մէջ: Գլխաւոր վախը այն է որ ընդհարումներ պատահին ընկերվարականներուն եւ արքայականներուն միջեւ: Առաջինները քանի մը օր առաջ կը սպառնային 25 հազար բանուորներ փողոց հանել, կռուելու համար արքայականներուն դէմ: Այս վերջիններն ալ իրենց կարգին սպառնալիքներ կ'ընեն: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը յայտարարութեամբ մը արթնութեան կը հրաւիրէ իր կուսակիցները

⁂ *Նախորդ վարչապետ Պ. Շոթան ցաւ յայտնեց որ կառավարութիւնը շատ յախուռն վարուած է: Օրինակ, Ապահովութեան տեսուչը պաշտօնանկ եղած է հեռախօսով:*

Պ. Տալատիէ կարճ յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ չպիտի ազդուի որ եւ է բանէ, եւ թէ վճռապէս յառաջ պիտի տանի աշխատանքը, ամբողջովին լուսաբանելու համար Սթավիսքիի գործը: Մասնաւոր յանձնաժողովին պիտի յանձնուին այս գործին բոլոր փաստաթուղթերը, ինչպէս եւ Սթավիսքիի չէքերուն ամբողջական ցուցակը:

⁂ *Քոմէտի Ֆրանսէզի դերասանները եւ աշխատաւորները բողոքեցին Պ. Ֆապրի պաշտօնանկութեան դէմ: Կ'ըսուի թէ գործադուլ պիտի հռչակեն, եթէ գոհացում չտրուի: Առջի օր, «Կորիոլան»ի ներկայացման առթիւ ալ բողոքներ եղան կառավարութեան դէմ:*

Թրքական ձեռնարկներ՝ հնգամեայ ծրագիրը գործադրելու համար

60 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ՎԱՐԿ՝ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ԿԱՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ գնդ. Պարի, անգլեւամերիկեան համախումբ ընկերութեան վարիչը, որ վերջերս վերադարձաւ Թուրքիայէն, շատ նպաստաւոր յայտարարութիւններ ըրած է Թուրքիոյ տնտեսական հնգամեայ ծրագրին առթիւ: Գնդապետը տեսակցութիւններ ունեցած է Թուրք պատուիրակութեան անդամներէն Րաղըպ և Էսատ պէյերու հետ եւ կը ցաւի որ Լոնտոնի ելեմտական շրջանակները պաղ ընդունելութիւն ըրած են: «Թուրքերը իրենց դիւանագիտական երկար յարաբերութեանց մէջ, երբեք դրժած չեն իրենց պարտքերը: Վերջին 25 տարիներու յեղափոխութեան ընթացքին, իւրաքանչիւր իշխանութիւն յարգած է պետութեան ստորագրութիւնը: Դժբախտաբար եւրոպական պետութիւնները Թուրքերուն հետ զուտ առեւտրական գործեր ըրած ատեն, միշտ ուրիշ խնդիրներ խառնած են: Այս կացութենէն օգտուեցաւ Ամերիկա, որ ոչ Օսմանեան հանրային պարտքի հարց ունէր, ոչ Մուսուլի քարիւղի վէճ, ոչ ալ Ֆրանքօ-Թուրք սահմանագլուխի խնդիր: Եթէ տնտեսական տագնապը չըլլար, Թուրքերը վստահ են թէ Ամերիկա պիտի օգնէ հնգամեայ ծրագրին: Քէմալականները փոխ դրամ չպիտի ուզեն եւրոպական որ եւ է պետութենէ, այլ վարկ պիտի խնդրեն, փոխարէն պարտամուրհակներ ստորագրելով: Անոնք պիտի նախընտրէին գործ ունենալ անգլիական հաստատութեանց հետ, նոյնիսկ աւելի բարձր գին վճարելով, բայց մերժումի հանդիպեցան»:

Թրքական պատուիրակութիւնը կ'ուզէր մօտ 9ին դէպի Ամերիկա ճամբայ ելլել Պրէմէնէն, «Տէօչլանտ» շոգենաւով, բայց հաւանական էր որ, Անգլիոյ ժխտական ընթացքին վրայ, մեկնի փետրուար 24ին, «Վոլէնտամ» շոգենա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ ԵՒ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐ

Լսեցէ՛ք

Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքակրթութիւնը կը սկսի Թուրքերով…

Ասիոյ տափաստաններէն եկող վաչկատուն Թուրք ցեղն է հիմնած քաղաքակրթութիւնը, երբեմնի այս ծաղկեալ հողամասին վրայ:

Կարդանք միասին.

— «Միջին Ասիոյ երաշտ անապատներէն դէպի կանաչաւէտ երկիրներ գաղթող թուրք ցեղերն Կասպեան ծովու հարաւէն յառաջացող թեւերը, Անատոլուի արօտավայրերուն վրայէն դէպի Արեւմուտք եւ հարաւ երկայնելով տեղաւորուելն ու քաղաքակրթութեան հիմնելը պատմական ճշմարտութիւն մըն է:

«Հին դարերուն, մեծ բանակներու անցած ճամբաները, պարզապէս անցք մը ապահովելու համար բացուած ճոխերը էին: Անատոլուի մէջ, իրական ճամբան, այս երկրին իրական տէրերուն՝ Թուրքին հետ կը սկսի»:

Թուրքերը կը մոռնան որ, իրենցմէ դարեր առաջ, նոյն այդ վայրերէն անցած են Հռոմի ու Բիւզանդիոնի լեգէոնները, արաբական եւ պարսկական բանակները՝ հասնելու համար հին եւ արժէքաւոր ժողովուրդներ:

Թուրքերը կը մոռնան այդ երկրին երեք հազարամեայ պատմութիւնը, Հոյակապ յիշատակարաններն ու հնութիւնները, անոր ընդերքին մէջ հանգչող անցեալ փառաւոր քաղաքակրթութեան մը աւերակները, եւ Ասիոյ անապատներէն բերած իրենց բորոտ աւանակին պոչին կը կապեն աշխարհի քաղաքակրթական պատմութիւնը:

Կարծես վեց դար առաջ գտնուած երկիր մը ըլլար Փոքր Ասիան, եւ Թուրքերն ալ նոր Գոլոմպոսներ: Եթէ չամչնան, պիտի ըսեն թէ՝ տիեզերական պատմութիւնը կը սկսի Սուլթան Օսմանով կամ … Նասրէտտին Հօճայով…

Մենք չկրցանք ըմբռնել ի՛նչ տեսակ քաղաքակրթութիւն է որ հիմնած են Թուրքերը, երբ իրենց բնաշխարհին մէջ իսկ մէկ հատիկ քաղաքակրթական հետք չեն ձգած:

Իրենց այնքան պանծացուցած թանգարաններուն մէջ մեզի կրնա՞ն ցուցնել հնութիւն մը, որ փաստէր Թուրք քաղաքակրթութեան մը գոյութիւնը: Կրնա՞ն ապացուցանել թէ խակապէս գոյութիւն ունեցած են հարազատ թրքական դիր եւ գրականութիւն, նկարչութիւն եւ երաժշտութիւն, արձանագործութիւն եւ ճարտարապետութիւն, իմաստասիրութիւն եւ գիտութիւն, մէկ խօսքով ցեղային արժէքները համադրող ստեղծագործութիւն մը որ իր արժանի տեղը ունենար ժողովուրդներու մշակոյթի պատմութեան մէջ:

Վիճաբանութեան նիւթ հայթայթելու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը:

Ծիծաղելի ըլլալու աստիճան ոգեւորութիւն բուրող այս ամբաստութիւնը կը յանդգնի այդ երկրին «իրական տէրերը» կոչել Թուրքերը, այնպէս մը ձեւացնելով որ, երբ թէ այդ հողերուն վրայ ուրիշ ազգեր եւ ցեղեր գոյութիւն չեն ունեցած իրենցմէ առաջ:

Թուրքերը կը մոռնան որ, պատմութիւնը կարելի չէ խեղաթիւրել յաւիտենապէս: Ասիկա նախ չի պատշաճիր «հանրապետական» եւ «արդիական» Թուրք վարկածին, եւ ամէն հարց «գիտական տուեալներով մեկնաբանելու» աշխարհիկ մտայնութեան հետ:

Այդ հողերը իրենց իսկական տէրերը ունին: Ապացո՞յց կ'ուզեն. — Անիի աւերակները, հայկական բարձրաւանդակի եւ Կիլիկիոյ յիշատակարաններ, հին հին դարերու քաղաքակրթութիւնը երեւան բերելու համար Բիւզանդիոնի, Տրովադայի, Եփեսոսի, Զմիւռնիոյ եւ նոյն իսկ Էնկիւրիի հնագիտական եւ պատմական վայրերուն մէջ կատարուած պեղումները.

Նպատակ չունէինք այս հարցը արծարծելու, եթէ Թուրքերը իրենց արծարծած չըլլային դայն, ճամբաներու եւ կամուրջներու պատմութեան ընթացքին:

Մեր գիտցածը այն է որ Թուրքը իրեն հետ բերած է հուր եւ աւերածութիւն, կոտորած եւ ջարդ միայն — որպէս պատմական անհերքելի փաստ:

Իր անցքին վրայ ոչ թէ ճամբայ շինած, այլ իր անցած ճամբաներն իսկ քանդած է: Կամ ամէն կողմ ճամբու հետ չփոթած, որովհետեւ իր անցքին վրայ խոտ իսկ չէ բուսած…

Ու, Թուրքը այդ երկրին «իրական տէրը» չէ: Այդ հողերը պատմական եւ քաղաքակրթական տուեալներով կը պատկանին հին ու ազնուական ցեղերու, որոնք ողջ են, եւ հակառակ բոլոր անբարոյական ուրացումներու, համոզուած են եւ կը հաւատան թէ դարձեալ իսկական տէրերը պիտի ըլլան:

^

Քէմալականները ժամանակ խանդ կը սպառեն ապացուցանելու համար թէ՝ իրենցմէ առաջ ամէն բան սեւ ու մութ էր: Հետեւաբար յառաջդիմական շարժումը կը սկսի իրենցմով.

Նոյն է պարագան նաեւ խճուղիներու եւ կամուրջներու շինութեան տեսքին: Ծանր մեղադրանքներ սուլթանական վարչաձեւի հասցէին, «որ ըլլալով յառաջդիմութեան եւ անփութութեան բերումով, ամէն մարզի մէջ եղածին նման, ճամբաներու հարցին մէջ ալ անհոգ է գտնուած եւ նոր բան մը չաւելցնելէ զատ, հիններն ալ անխնամ է ձգած»:

Թանզիմաթի բարենորոգչականները սակայն, մօտէն ըմբռնած են «կործանող հայրենիքը» ճամբաներով օժտելու անհրաժեշտութիւնը, եւ 1872ին օրինագծով մը խճուղիները նկատած «պետական գործ»: Տասնըվեցէն մինչեւ վաթսուն տարեկան այրերը ենթակայ էին տարին չորս օր պարտաւորիչ աշխատանքի, իրենց բնակավայրէն 12 ժամ հեռաւորութեան վրայ: Մնացեալ ծախքերը պիտի հոգար պետութիւնը:

Այսպէս բացուեցան Էնկիւրի – Պոլիս, Էնկիւրի - Ինէպոլու, Էնկիւրի - Կեսարիա, Պրուսա - Քէօթահիա - Աֆիոն, Պրուսա - Կէմլէյիկ, Պրուսա - Մուտանիա, Էսքիշեհիր - Պիլէճիկ, Սամսոն - Սըվազ - Մալաթիա - Խարբերդ - Տիգրանակերտ եւ Տրապիզոն - Էրզրում խճուղիները:

Թանզիմաթէն մինչեւ սահմանադրութիւն շինուած այս ճամբաները սակայն, «կը պարտին ամբողջովին աշխատասէր կռուակլներու եւ կառավարիչներու կամքին եւ կորովին»:

1909ին, կառավարութիւնը ընդհանրապէս անհրաժեշտութենէ մղուած, Ֆրանսայէն կը կնքէ փոխառութիւն մը, եւ «կարեւոր ճամբաները» (պետական) անունը կրող խճուղիներու շինութիւնը կը յանձնէ ֆրանսական ընկերութեան մը: Ընկերութիւնը, պետական հակակշիռի տակ, կը լծուի աշխատանքի, բայց վրայ կը հասնի ընդհանուր պատերազմը եւ գործունէութիւնը կանգ կ'առնէ ամբողջովին:

1914էն մինչեւ 1923 ոչ ճամբու տուրք կը գանձուի, ոչ ճամբայ կը շինուի եւ ոչ ալ նորոգութիւն կը կատարուի: Այս տասը տարուան ընթացքին, ճամբաները կը քանդուին եւ անանցանելի կը դառնան: Իսկ փայտաշէն կամուրջներուն մեծագոյն մասն ալ կը փլի:

Ի՞նչ ըրած է Նոր Թուրքիան:

Անխնամ ձգուելուն հետեւանքով, մինչեւ երեք մէթր լայնութեան իջած խճուղիները՝ հինգ մէթրի՝ իսկ մարդկային լայնութիւնն ալ եօթ մէթրի բարձրացուցած է: Առանց սալարկումի խճուղի շինելու դրութիւնը վերցուցած: Ամ նուազն 15 ս.մ. սալայատակի վրայ 20 ս.մ. խիճ թափելը ընդունած, եւ հարթիչ գլանին ալ մեծ կարեւորութիւն տուած է:

Այս ձեւով նորոգուած են բոլոր ճամբաները, եւ երկրին քաղաքական եւ տնտեսական պահանջներուն բերումով ալ շինուած են բազմաթիւ նոր ճամբաներ, որոնց հողային յարդարումը, շինութիւնն ու չորացումը կատարուած են գիտական մեթոտներով:

Միւս կողմէ, նահանգային հանրոգուտ շինութեանց վարչութիւնները — զօրացած երեսապարդ երկրաչափներով — «գիւղական օրէնքին» ընծայած իրաւասութիւններէն օգտուելով, շարք մը կարեւոր եւ տեղական պահանջներ լրացնող գեղեցիկ ճամբաներ բացած են:

Գործավարութիւնն ալ, նահանգային ճամբու տուրքէն իրեն բաժին ինկած 15 առ հարիւր տոկոսով, բռնած է կարգ մը կարեւոր ձեռնարկներու: Մասնաւորապէս 160 ք.մ. երկայնութեամբ Պոլիս – Ջանաքքալէ, 36 քիլոմէթրնոց Հօփա – Պորչքա, դէպի Պարսկաստան թրանզիդ ապրանք փոխադրելու տեսակէտէն ժամանակ կարեւորութիւն ներկայացնող Տրապիզոն - Բարաքէօսէ եւ Մալաթիա – Խարբերդ խճուղիներու շինութեանց:

Ասոնցմէ Հօփա – Պորչքա եւ Պոլիս – Ջանաքքալէ լրացած են: Տրապիզոն – Բարաքէօսէ ճամբան ալ պիտի լրանայ 1934ի ընթացքին:

Մարաշ – Կեսարիա եւ Էնկիւրի – Պոլիս ճամբաներուն ալ «էթիւտ»ները ամբողջացած են:

ՊՈԼԻՍ – ՋԱՆԱՔՔԱԼԷ.— Այս խճուղին ունի 159.50 ք.մ. երկայնութիւն: Պոլսոյ եւ Պալըքէսիրի միջեւ նախապէս խճուղի գտնուելուն պատճառով, Պալըքէսիր – Ջանաքքալէ երթեւեկը ամբողջովին ապահովուած է: Լայնութիւնը հինգ մէթր է, մակարդակը եօթ մէթր, առաւելագոյն հակումը 7 առ հարիւր: Ճամբու երկայնքին կը գտնուին բազմաթիւ մեծ եւ կարեւոր կամուրջներ, յենարան պատեր, աղբիւրներ եւն.:

Մինչեւ 1932ի վերջը այս խճուղիին համար ծախսուած է 2 միլիոն 811.—400 ոսկի:

ՀՕՓԱ – ՊՈՐՉՔԱ.— Այս ճամբան Արդուինը, եւ անուղղակի Կարսը, կը միացնէ Սեւ ծովուն: Նախապէս Արդուինի եւ Պորչքայի միջեւ գոյութիւն ունէր լայն ու ընդարձակ խճուղի մը, բայց Պորչքա – Հօփա միջոցը ունեցող անհարթութիւններ ունենալուն պատճառով չէր շինուած: 1925ին նահանգապետութիւնը սկսած է այս ճամբուն շինութեան: Իսկ 1930ին, հանրօգուտ գործավարութիւնը ամբողջ գործը յանձնած է ժամանակ ձեռնարկներու: Շինութիւնները աւարտած են 1933ի ընթացքին:

Հողը հրաբխային է եւ կարգ մը վայրերու մէջ կան հարիւրաւոր մէթրը խորութեամբ խորխորատներ:

Այս խճուղին ունի 36 ք.մ. երկայնութիւն: Ծախսուած է 655 հազար ոսկի:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ – ԷՐԶՐՈՒՄ – ՔԱՐԱՔԷՕՍԷ.— Պարսկաստանի դէպի Սեւ ծով թրանզիթի ճամբան եղող Բարաքէօսէ – Տրապիզոն խճուղին ունի 500 ք.մ. երկայնութիւն: Կարելի է զայն համարել հանրօգուտ կարեւոր ձեռնարկ մը: Այս ճամբուն մինչեւ Բարաքէօսէ նահանգը հասնող մասին համար կը ծախսուի 2 միլիոն ոսկի: Այս շերտը պիտի լրանայ 1934ին: Մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը երկարող մասին համար ալ 2 միլիոն ոսկի եւս ծախսել պէտք պիտի ըլլայ: Ուրեմն ամբողջութիւնը պիտի արժէ չորս միլիոն ոսկի:

ԷՆԿԻՒՐԻ - ՊՈԼԻՍ.— Այս ճամբան ծրագրային վիճակի մէջ է դեռ: Միայն յառակագիծը պատրաստուած է: Պիտի անցնի Էնկիւրի – Սէնճան - Ալայ – Գէյվարլար – Նալլըխան - Մուտուրնու – Աստրիադար գիծով եւ Իզմիթի հիւսիսային կողմէն պիտի միանայ Գէյլզեդի: Ունի 450 ք.մ. երկայնութիւն: Երկաթուղագծին հետ բաղդատելով 130 ք.մ. աւելի կարճ է:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐ.— Արդիական խճուղիները վերջին տարիներու ընթացքին բազմանալու վրայ են: Մեծ քաղաքներու շրջակայքը ինքնաշարժներու երթեւեկը աւելցած ըլլալով, սովորական խճուղիներու տոկունութիւնը նուազած եւ փոշիով ծածկուած են: Այս անպատեհութեանց առաջքը առնելու համար պէտք տեսնուած է ճամբաները կուպրով պատել: Ամէնէն աւելի Էնկիւրիի, Պոլսոյ, Իզմիրի, Մերսինի եւ Ուշագի մէջ այս կարգի ծեփուած ճամբաներ շինուած են: Էնկիւրիի մէջ Ջանգայա – Քէչիէօրէն, Ագլէօթիբէ, երկրագործական տնկարանը, Կազի Սըման ագարակը, Եթիլէ եւ Սամանփազարի ճամբաները շինուած են ասփալթ – պէթոն դրութեամբ:

Բաց աստի, Էնկիւրիի մէջ քիչ քանակութեամբ շինուած են կլրապատ պաղ ասփալթ, տաք ասփալթ, պէթոն արմէ եւ սիման - արմէ ճամբաներ:

Պոլսոյ մէջ Գարթալ – Եագաճըք, Գագլըճէյմէ Մագրիգեղ, Սէլամի – չէչմէ - Մալթէփէ, Եալովա – Համամ Թոփգափու – Քիւչիւքչէքմէճէ եւ Շիշլի – Պէօյիւքտէրէ ճամբաները կուպրի եւ պէթոնի զանազան ձեւի խառնուրդներով ծեփուած են:

Մօտերս երկու միլիոն նոր յատկացումով Պոլսոյ շրջակայքին մէջ պիտի շինուին 111 ք.մ. երկայնութեամբ ասփալթ ճամբաներ:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՍԻՆԱՂ

Մարսիլիացին.— Լողալով Մարսիլիայէն Ալժերիա պիտի անցնէի, արգելքի մը հանդիպեցայ եւ ետ դարձայ:

— Ի՞նչ էր արգելքը, փոթորիկ եւ կամ խոշոր ձո՞ւկ մը որ կրնար քեզ լափել:

— Ոչ, պարոն, ոչ ձուկը, ոչ ալ փոթորիկը այլ Պոլշեւիկեան կղզիները դիմացս ելան, որով անկարելի եղաւ ճամբաս շարունակել:

ՊԷՏՔ Է ՍԹԱՓԻԼ

ooooo

Աշխարհի քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ կը բարդանայ: Փոթորիկի նախանշաններ կ'երեւին երկրագունդի բոլոր մասերուն մէջ:

Վախի եւ կասկածի մթնոլորտը, հարկադրաբար կը մղէ պետութիւնները իրենց ելեւմուտքի գլխաւոր բաժինները յատկացնելու ազգային պաշտպանութեան, կամ ծախսել այն տեսակ զէնքերու եւ նիւթերու որ պիտի կարենան ճակատագրական բախումի մը պարագային, առաւելագոյն արդիւնքը տալ հայրենիքի պաշտպանութեան տեսակէտով:

Ամէն օր ականջալուր կ'ըլլանք նորաստեղծ քիմիական գիւտերու, կազային բաղադրութեանց որոնց մէկը միւսը կը գերազանցէ իր ահաւոր յղացումով եւ մահաբեր գործադրութեամբ

Օդանաւորդութիւնը ապագայ պատերազմի կարեւոր լծակներէն մէկն է որ նորանոր փորձերով հասած է նախանձելի վիճակի մը եւ եւ կը կատարելագործուի ամէն օր:

Վառօդի, հրազէններու եւ ռազմամթերքի գործարանները անդադար կ'արտադրեն, պատրաստի պահեստները կը լեցուին եւ նորեր կը պատրաստուին:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս բոլորը, եթէ ոչ այն թէ այս մթնոլորտը չի կրնար տեւական ըլլալ եւ ամբարուած վառօդը օր մը պիտի բռնկի, իր բոցերով հրդեհելու աշխարհի եւ մարդկութեան մէկ կարեւոր մասը:

Թուրքերն ալ ոգի ի բռին կ'աշխատին ետ չմնալ արդիական բոլոր գիտական տուեալներէն եւ պաշտպանողական զէնքերէն, ապագան վստահութեամբ դիմագրաւելու մտահոգութեամբ:

Անոնք ոչ միայն զգալի յառաջդիմութիւններ արձանագրած են արտաքին դիւանագիտական – քաղաքական մարզին մէջ, այլ եւ ներքին – ազգային կեանքին մէջ յայտ բերին զարմանալի եռանդ և հետեւողական քաջութիւն, հաշուեյարդարի ենթարկելով կարգ մը երեւոյթներ, որոնք արգելք կրնային հանդիսանալ պետութեան վերանորոգչական ձգտումներուն:

Այսպէս, այս վերջին տասնամեակին մենք ականատես եղանք շարժումներու եւ կատարուած իրական գործերու որոնք մինչեւ այսօր անհաւատալի կը թուին շատերուս, եւ սակայն հիացումի արտայայտութիւններ կը խլեն քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ Եւրոպայի դիւանագէտներէն եւ պետական անձնաւորութիւններէն:

Միւս դրացիներն ալ աւելի կամ նուազ տոգորուած են ազգային ազատագրական ձգտումներով: Մեզի բախտակից եւ դարերով ազատութեան մէջ ապրող Քիւրտն անգամ, որուն ազատութեան եւ մոլեռանդութեան պատճառով, անդարմանելի վնասներ կրեցինք անցեալի մէջ, այսօր յառաջդիմութեան ապացոյցներ կուտայ եւ կը ձգտի յեղափոխութեամբ իր իրաւունքներուն տիրանալ:

Այս պատկերին հանդէպ ի՞նչ կը ներկայացնէ հայկական իրականութիւնը: Մեր առօրեայ կեանքը կ'ըմբռնա՞յ մեր դրացիներու չափով: Դարուս մտայնութիւնն ու յառաջդիմական գաղափարները ո եւ է արձագանգ կը գտնե՞ն հայ իրականութեան մէջ: Նոյն խանդավառութիւնն ու պաշտամունքը կը տեսնե՞նք մեր ազգային քաղաքակրթական սեւէ արժէքի հանդէպ:

Կը կարծեմ թէ ձեր ալ պատասխանը բացասական պիտի ըլլայ այս հարցերուն հանդէպ:

Որովհետեւ, գաղութներու կեանքը վերջին ժամանակներս վերածուած է քաոսի: Հոգեկան եւ բարոյական անխախտելութեան անանկութեան որուն նմանը չեմ գիտեր թէ երբեւիցէ եղա՞ծ է մեր մէջ:

Բոլոր մութ եւ յետադէմ տարրերը, սկսեալ կղերականներէն — եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, տիրացու եւայլն — մինչեւ աղաներն ու էֆէնտիները, ջոջերն ու գոյնզգոյն պէյերը եւ անոնց սեղաններէն սնանող, վարձու «մտաւորականներ» ու նեք-կայիս գլուխ բարձրացուցած են եւ կ'ուզեն մեր կեանքի անիւը յետադարձ շեղումով մը տանիլ հոն, ուր օր մը, մարդոց հաւասարութիւնը պատրուակելով եւ յանձինս քանի մը ընտրեալներու, մարդիկ ընդվզեցան եւ ջախջախեցին այդ յետադէմ մտայնութեան արտայայտիչ Աբդիւլները:

Սակայն ի՞նչ է պատճառը որ բոլոր հակայեղափոխական տարրերը մէկ յարատարաբի կը բերէ այս վայրկեանիս եւ «արդարութեան պատերազմ» յայտարարել կուտայ Հայոց մեծագոյն կազմակերպութեան դէմ: Ազգային գերագոյն շահե՞րն են որ մղում կուտան այս նորօրինակ «ճիհատ»ին թէ ուրիշ յետին նպատակներ որոնց իրագործումը միայն Թուրքին կրնայ հրճուանք պատճառել: Ապահովաբար այս վերջինը

Բոլոր տեսակի Ղեւոնդները միայն պատրուակներ են յագեցնելու համար հին կիրքեր, վարկաբեկելու առաջադէմ մտաւորականութիւնն ու յեղափոխական տարրերը յաչս օտարներու եւ սեփական ժողովուրդին: Բան մը որմէ հայ ժողովուրդը ոչինչ կը շահի: Ահա թէ ինչու համար բոլոր «Վազգէն»ները հոգեպէս կը հրճուին եւ կը թելադրեն խօսքը գործի վերածել, կարելի եղածին չափ շուտ իրականացնելու Դաշնակցութեան մահը, քօղ գիտնալով որ Դաշնակցութեան մահը մեռած կ'ըլլայ նաեւ Դաշնակցութեալը՝ հայկական արիւնոտ եւ անլոյծ դատը:

Բոլոր տեսակի պահպանողական, յետադէմ տարրերուն համար, կարեւորութենէ զուրկ է այն պարագան թէ արմատախիլ ժողովուրդի մը վերջին բեկորներուն համար, տարտղնուած երկրագունդի բոլոր մասերուն մէջ, զուրկ տարրական յարմարութիւններէ, բարոյական հոգեկան – մշակութային հաղորդակցութենէ, ի՞նչ չափով օգտակար է պատմական դէպքերուն կազմակերպուած հանգամանք վերագրել եւ խուժանավարական աղմուկներ ստեղծել

Սակայն ողբերգութիւնը այնտեղ է որ այս բոլորը կը կատարուին «Քաղաքակրթութեան, հանրային բարոյականի անունով», մինչ մեզի հետ իրենք ալ տեսան թէ ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնն ու հանրային բարոյականը ի՛նչ աստիճան պարկեշտ եւ ղուսպ մնացին երբ նախագահ Փոլ Տումէր, օր ցերեկով կը սպաննուէր օտարական Կորկուլովի ձեռքով: Ֆրանսացին, անշուշտ շատ աւելի իրաւունք ունէր բոլոր օտարականները անխտիր հարուածելու, քանի որ՝ պետութեան ամենաբարձր դիրքին վրայ գտնուող անձնաւորութիւնը կը սպաննուէր օտարի մը ձեռքով: Ֆրանսացին չըրաւ այդ, որովհետեւ իրական քաղաքակրթութիւնը անհասոր չէր իրեն եւ հանրային բարոյականը կը թելադրէր ամբոխային արամադրութիւններ չստեղծել:

Այդ մարզոց համար կարեւորութենէ զուրկ է նաեւ թէ մեր ապագան չափէն աւելի մռայլ է. թէ բազմապիսի վտանգներ կը շրջապատեն մեզ ամէն կողմ: Մի զարմանաք եթէ Հայը վաղը դառնայ կատարեալ անօգնական եւ թշուառ Ասորին Արեւելքի մէջ, իսկ թափառական, անարգուած եւ հալածական Հրեան Արեւմուտքի մէջ: Պէտք չէ մոռնալ պատմութեան սորվեցուցած իմաստութիւնը:

Այն ատեն այդ մարդիկը նոր աւիթ մը գտած պիտի ըլլան հայ ազատագրական պայքարը եւ առաջադէմ միտքը նոր ցեխարձակումներով արատաւորելու.

Այս հեռապատկերին առջեւ ի՞նչ կը մտածէ Հայոց եկեղեցւոյ հայրութիւնը: Ան գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ: Պիտի հանդուրժէ՞ այն անլուր նախատինքին եւ ամօթանքին որով ամէն օր կ'արատաւորուին Ազատութեան եւ յառաջադէմ գաղափարներու համար նահատակուած մեր նախնիքները: Վերջապէս պիտի սթափի՞ այն անտարբերութենէն որուն ենթարկուած է երկար ժամանակներէ ի վեր: Չի՞ մտածեր ինքնիրեն կազմակերպուելու, ինքզինքը արտայայտելու եւ մեր հանրային անբարոյացած կեանքը մաքրագործելու մասին:

Չի՞ զգար թէ մեր սերունդին, այսօրինակ երկպառակութեան վրայ ծանրացող պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ մտածելու հայ ժողովուրդի ապագայի մասին:

Այս կը թելադրէ ոչ միայն դարուս մտայնութիւնը, այլեւ գիտութիւնը: Այդ կը պահանջեն նաեւ մեր նահատակ հայրերն ու մայրերը, այդ կը պահանջեն եւ մարդկային քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը, որուն մէկ մասնիկն ենք մենք: Չէ՞ որ պատմութեան առջեւ բարոյական պարտականութիւն ունինք անցեալէն ժառանգուած բոլոր արժէքները անաղարտ եւ անկորուստ յանձնել մեր յետնորդներուն:

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ

ՍԻՆԱՂ

— Մայրի՛կ, քեզի հարցնող պարոնը դեռ դուրսը կը սպասէ:

— Չըսի՞ր թէ հոս չեմ:

— Ըսի, բայց ուսի մը շոգոլա խոստացաւ, եթէ չխօսիս ըսէի:

ՍՈՒՏՆ ՈՒ ԻՐԱԿԸ

ooooo

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Թամկավարներու օրկանին Լոնտոնեան Թղթակիցը երկտող մը ուղարկած է իր թերթին՝ Դուրեան սրբազան պիտակոպոսի պատուէն … Անստորագիր է այդ գրութիւնը … որովհետեւ հեղինակը ինքն անգամ … հաւատացած իր պատմութեան: Հաւանաբար իր տպաւորութիւններուն, … գլխաւոր գաղութը ցնցուեր է այս … Անթեկի անգլիացի … մահուան … չէջմեր է «գէշ … մարդասպաններու ձերբակալութիւնը…: «Նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ» գաղութը «յայտնի դէմքերը» (այսի՞նքն… որոնք են «անգլիահայ գաղութի պետ… գանքն ու» դայլայլը յայտնել Ն… Եորքի առաջնորդարանին» … պիտի ունենան եղեր «հոգեհանգստեան արարողութիւններ եւ բողոքի արտայայտութիւններ»:

Այս տողերը կարդացողը պէտք կարծէ թէ Լոնտոնի գաղութը բան… գործ ձգած «բողոքելու» կը պատրաստուի:

Անհաւասիկ ինչ որ պատահած է … պանութենէն յետոյ:

Գործավարձեա հայրենակից մը … հեռաձայնէ Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի գրասենեակը, որպէսզի խնամակալութեան արտօնութեամբ ցաւակցական հեռագիր մը ղրկուի Նիւ Եորք: Գրասենեակը յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Մերուժան քահանային հետ, … բերելով որ հաւանի ստորագրել հեռագիրը՝ յանուն գաղութին: Քահանան ողջամիտ եւ յուրջ մարդ, կը պնդէ … հեռագիրը խմբագրուի պատշաճ ձեւով եւ բոցավառ բացատրութիւններ տեղ չունենան անոր մէջ՝ խնամակալութիւնը որուն «աչքին լոյսը» է … պիսկոպոսը, արամադրական կը … նէ այդ առաջարկը եւ սովորական … ւակցական հեռագիր մը կը ղրկե… Նիւ Եորք՝ քահանային ստորագրու… թեամբ:

Սակայն, ռամկավարներուն Լոնտոնի մունետիկը գոհ չէ այդքանով… որոշած է աղմկել ու գործի վրայ … բեւալ:

— Ինչի՛ Լոնտոնահայ գաղութ, կ… պատգամէ անո:

Կը վազէ հոս, կը վազէ հոն եւ կ'… խառի մթնոլորտ ստեղծել «յայտն… դէմքերուն» մօտ:

— Հոգեհանգիստ կ'ուզեմ, բողո… արտայայտութիւն կ'ուզեմ…

Ու միամիտ վաճառական մը, հա… նարար Սաֆրաստեանի թելադրու… թեան վրայ, կ'առաջարկէ ընդարձ… սրահ մը վարձել հոգեհանգիստ կ… տարելու եւ բողոքելու համար, … որ եկեղեցին շատ փոքր է:

— Ոչ, կը պատասխանէ քահանան … աւելորդ է այդ շլացուք իրարանցու… մը. ես հանգուցեալ Հայրապետեան… մեր հազարաւոր զոհերուն համար … գէ հանգիստ կատարած եմ այս փոք… եկեղեցիին մէջ եւ պատճառ չկայ … եպիսկոպոսին մահը ողբալու համա… տարբերական նկատուի անոր … բանութիւնը:

Քահանան սիրով կը … հոգեհանգիստ կատարել, բայց … լորդ կը նկատէ կրակին վրայ իւղ … ցնել եւ ժամանակ հրաւէր … գաղութին.

— Եկողը կուգայ…

Ու ազգ մը կը հրատարակուի «Թայմ»ի եւ «Տէյլի Թայմզ»ի մէջ, … ի գիտութիւն «անգլիական բարձր … կեղեցականութեան որուն մէջ՝ բա… մաթիւ համակրող եւ մտերիմ բարե… կամներ ունէր Դուրեան եպիսկոպո… ինչպէս կը յանդգնի գրել թղթակիցը: Ու յանուսար Կի կիրակին Մերուժան քահանան կը կատարէ մէկը իր սովոր… րական հոգեհանգիստներէն որուն … բախտաբար ներկայ չէ եղած ոչ … մէկ անգլիացի տէր – պապա…

Այսքան միայն, մնացեալը վեր… գրեցէք թղթակիցին վառ երեւակայ… թեան:

«Ցայտնի դէմքեր ու աւելի գէշ… նագէտ են քան ռամկավար խմբագի… րը:

X

Ու հիմա քանի մը յաւելուածական… տեղեկութիւններ զորս չպիտի … յիշել, եթէ կարմրելու առաջինութ… նէն զրկուած մարդիկ «մարտիրոս» «նահատակ», «սուրբ», «պար… կեշտ», «մակարդոս» եւ այլ … կաններ չշռայլէին հանգուցեալին:

Քանի մը ամիս առաջ զրուեցաւ թէ Դուրեան եպիսկոպոս ինչ … նակ անցեալ մը ունեցած էր այս …

ղացին մէջ 1924ին, մինչդեռ մէջ որ համապատասխան չէր իր դիրքին:

Ժամկավար Թղթակիցը կը գրէ թէ Դուրեան «ի յոյս բերաւ հայ տիպար հոգեւորականի լաւագոյն յատկանիշները ու կրօնական ջերմեռանդութիւնը»:

Իմաստ չունին այս բառերը: Գիտեմ միայն որ Դուրեան ոչ Լոնտոնի ոչ ալ Մանչեսթըրի մէջ չմնաց իր բարձրութեան վրայ:

Քէնթըրպըրիի եկեղեցական խորհրդաժողովին մէջ անիկա կատարած է չատ ապիկար դեր մը: Համոզուելու համար, ռամկավարները կրնան յարաբերութեան մէջ մտնել Թորգոմ արք. ի հետ որ չափազանց վրդովուած էր Հայ. Եկեղեցիի պատուիրակին ճառէն (Լէմպէթի մէջ) եւ աշխատած է թղթակիցներու թիւրիմացութեան վերագրել անոր կարգ մը պատասխանատու յայտարարութիւնները: Կարելի է նոյնպէս հարցնել «Նիւ-ցիթ լուր»ի Արշամին, որ քննադատեց «տիպար հոգեւորականին» խօսքերը ստորիններուն առջեւ:

Դուրեան եպիսկոպոս չափազանց ամբարտաւան էր ու յաւակնոտ: Կ'ուզէր որ իր ստորադասները խոնարհէին իր առջեւ:

— Ճանչցիր թէ ես ով եմ, կը գրէր ան քահանայի մը որ յանդգներ էր միայն «որդիական խոնարհութեամբ» վերջացնել իր նամակը:

Դուրեան եպիսկոպոս էր որ 1924ի ծանօթ վէճերուն առթեն, բառին իսկական առումով ծունկի եկած է ողբացեալ հայ վաճառականի մը առջեւ, որպէսզի այս վերջինը բարեխօսէ Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի մօտ եւ զինքը վար դրնել տայ Լոնտոնի մէջ:

— Սրբազան, ոտքի ելիր, ես քու զաւակդ եմ, ըսեր է հեռաւորացի վաճառականը:

Ո՞վ էր այն «աղգասէր» հոգեւորականը որուն երբ կը բացատրուէր հայ երգչախումբերու հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը, կը պատասխանէր

— Ով որ հայերէն սորվիլ կ'ուզէ թող Երեւան երթայ:

Ճանչցեալ Ղեւոնդ եպիս. Դուրեանն էր այն «բարեպաշտ», «ազնիւ», «որբանման մարտիրոս» որ իր եղբայրակցին՝ երրորդ անձի մը ուղարկած մէկ նամակը վարպետօրէն բացնելէ ետք, երբ զինք գործածած է ատորագրողին դէմ որուն հանդէպ միայն երախտագիտական զգացում կրնար ունենալ:

Դուրեան եպիսկոպոս Մանչեսթրի առաջնորդութեան ընթացքին առաւելապէս աշխատած է իր փառքին, իր չահերուն համար եւ քիչ մըն ալ Երուսաղէմի միաբանութեան օգտին, որովհետեւ յաջողած է համոզել մեծահարուստ հայուհի մը որպէսզի իր հարստութիւնը կտակէ ոչ թէ հայ ժողովուրդին՝ զրկուածներուն, այլ Երուսաղէմի մակաբոյծ վեղարաւորներուն:

Բայց, լաւ է կարճ կապել, չերթալու համար մինչեւ Պուլկարիա, Իզմիր կամ Աթէնք: Եւ թող մեռեալի մը հանդէպվիրաւորանք չհամարուին այս քանի մը ճշդումները, այնքան անտեղի գովասանքներէ յետոյ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«Հանդէս Ամսօրեա»ն ցավնասի մէջ

Վիեննայի Մխիթարեան օրկանը, «Հանդէս Ամսօրեայ», իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է հետեւեալ ազդը.—

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը կը թեւակոխէ իր կեանքի 48րդ հատորը: Իր խոհուն գրական — բանասիրական գործունէութեան երկար շարք մը տարիներու, ուր քրտնաջան աշխատած է ի նպաստ հայ քաղաքակրթութեան լուսաւորելու ենցեալին մութ ծալքերը, այլեւայլ ուսումնասիրութիւններով եւ հետազօտութիւններով:

Ցանձն տուաւ առ այս ամէն զոհողութիւն: Բայց չկրցաւ քաջալերութիւն չգտաւ ընթերցողներու շրջանին: Ձեռքն հնարաւորութիւնը ոչ միայն տարիներու ընթացքին ընդարձակելու ուսումնաթերթին ծաւալը, այլեւ անհրաժեշտ մէջ կը գտնուի նուազեցնել թերթին ծաւալը քառորդով:

Թէ հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մտաւորական տագնապը պատճառ բերին հրաժարելու ուսումնաթերթին բաժանորդագրութենէն: Այսպէս թերթին հրատարակութեան քամանդակ ծախսերը ծանրացան խմբագրութեան ուսին: «Հանդ. Ամսօրեայ»ն 1933 տարեշրջանը անհաւոր բացով կը փակէ իր հաշուեկշիռը:

Տնտեսական այս տագնապին անկարող չարունակել ուսումնաթերթիս հրատարակութիւնը նոյն ծաւալով, 6 թերթով պակաս լոյս պիտի տեսնէ ժամանակ մը, մինչեւ որ բարւոքին տնտեսական պայմանները, մինչեւ որ աճի ուսումնաթերթին բաժանորդներու թիւը:

Անշուշտ մեծ կորուստ է հայագիտութեան համար այս վեց թերթերու պակասը, մանաւանդ ներկայ շրջանին ուր այնքան անուշադրութեան են մատնուած հայագիտական — բանասիրական ուսումնասիրութեանց:

Խմբագրութիւնս աւելին չէ կարող ընել ինքնութեամբ: Պատ, ատա է ինքը տանիլ գրական աշխատանքները ամենայն սիրով, եթէ կարողնիրը յանձն առնեն հոգալ նիւթական ծախսերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՓԻԼՈՆԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՎԻԼ,—Բարոյականի դասեր տալու համար չէ որ կը գրեմ այս տողերը, ոչ ալ ես պիտի ըլլամ մեր կղերին բազմազան ունակութիւնները կարգի բերող: Մեղքը իրենց վիզը, բայց մինչեւ այն կէտը երբ ազգին աշխարհիկ գործերուն ալ խառնուիլ կ'ուզեն եւ ազգին անդին կը վազեն....

Կը հարցնեմ կղերականներուն եւ կրօնապաշտներուն թէ ինչ գործունի փիլոնաւոր մը (Մարսէյլի առաջնորդը) իբրեւ նախագահ պարահանդէսի մը:

Ժամանակները այնպէս բերեր են որ այս խեղճ ժողովուրդը կղերին է վստահեր իր ճակատագիրը, քալեր է կաթողիկոսներով, պատրիարքներով, երբ կրօնական համայնք միայն: Իսկ այսօ՞ր

Վերջապէս պահեցէք ձեր խաչն ու աւետարանը ու աղօթքը ու «պահպանիչ»ը եկեղեցիին մէջ միայն, իսկ անկէ դուրս ձգեցէք հանգիստ սա ատամ անգամ խաչուած ժողովուրդը ...

Կարելի՞ է երկու տէրանց ծառայել, ըսէ՛ք, թէ՛ Աստուծոյն թէ մամոնային:

ՄԵԼ ԱԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԱՐՄԱՆԱԶԱՐՖՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ, 31 յունուար — 1922ին երբ ողջ մնացած հայկական բեկորները զաղթականաբար Եւրոպայի ճիրաններէն ազատելով հասան Հալէպ, այնտեղ կազմեցին Հայր. Միութիւններ, օգնութեան հասնելու իրենց աղքատ եւ անօգնական հայրենակիցներուն:

Այդ հայրենակցական միութիւններու առաջիններէն էր Զարմանձագի հայրենակցական միութիւնը, իր գործունէութեամբ:

Ան տարած է չատ գովելի աշխատանք ոչ միայն առ'էն օգնելով մեր հայրենակիցները, այլ եւ տալով պատսպարան, Հանդերձեղէն եւ նոյն իսկ մասնաւոր կ. Թ. Թիւրին Զարմանձագցի պատանիներուն:

1925ին երբ բոլորին հետ նաեւ մեր հայրենակիցները գաղթեցին դէպի Եւրոպա, մանաւանդ Ֆրանսա, այստեղ նաեւ մեր հայրենակիցները տուին գնահատելի աշխատանք, կազմելով մասնաճիւղեր Մարսէյլի, Լը-Միլի, Փոմէնի, Վալանսի, Վիէնի եւ Լիոնի մէջ:

Մարսէյլի Պատ. Միութեան (այժմ Երիտասարդաց) վարչութեան ատենապետ: գիտակից իրենց վրայ դրուած պարտականութեան, հիմնեցին գրադարան մը եւ այժմ ունին աւելի քան 350 կտոր զանազան գիրքեր, հայ եւ օտար ծանօթ հեղինակներէ, նոյնպէս մարզական միութիւն մը, «Եփրատ» անունով:

Գալով մասնաճիւղերուն, Փոմօնը գործունէութեամբ ծանօթ է բոլոր հայրենակիցներուս: Լյմիլի մասնաճիւղը, թէեւ թաղականութեան նոր, շնորհիւ անկեղծ հայրենակիցներու, աշխատած է միշտ վառ պահել հայրենակցական ոգին:

Վիէնի եւ Վալանսի մասնաճիւղերը մինչեւ հիմա տարած են չատ մը գնահատելի աշխատանքներ, հակառակ իրենց քանակին փոքրութեան:

Լիոնի մասնաճիւղը իր կազմութենէն մինչեւ հրդ պառօդ ժողովը միշտ ալ արժանացած է մեր պատկառելի ժողովներու գնահատանքին, սակայն ցաւալի է ըսել որ ներքին անտեղի բռի — բառեներու պատճառաւ քայքայուած եւ կազմալուծուած է: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, այժմ ըսկած են միջամուխ ըլլալ կարգ մը կասկածելի ձեռնարկներու որոնք ունին քաղաքական հանգամանք եւ կը դեկավարուին ապազգային հոսանքներու կողմէ: Ուրեմն մեր հայրենակիցները կ'անտեսեն ծրագիր կանոնագրի արամադրութիւնները եւ կեդրոնական վարչութեան ազդարարութիւնը, (12 յունուար 1934) որ նախ ճշդելէ յետոյ թէ ճէն 7 Զարմանձագցիներ կարող են մասնաճիւղ կազմել, կ'աւելցնէ.— «Ինչ կը վերաբերի զանազան ձեռնարկներու մասնակցութեան, այդ նիւթին խնդիր մըն է որուն մասին ըրած ենք եւ պիտի ընենք համապատասխան կարգադրութիւններ»:

Կեդր. Վարչութիւնը միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ բատ մեր ժողովի որոշման մասնաճիւղերը չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է տօնի եւ ձեռնարկի եթէ անոնք չեն կատարուիր տեղական ազգային մարմիններու նախաձեռնութեամբ: Վերջապէս, առ ի տեղեկութիւն կը հաղորդէ թէ մեր միութիւնը կը կոչուի Զարմանձագի Հայր. Միութիւն, ոչ թէ Վերաշինաց եւն.:

Պարապ կը սպառ կեղր. Վարչութեան ուշադրութեան յանձնել Լիոնի պարագան: Եթէ լուրջ է այս յայտարարութիւնը, վարչութիւնը ինչ միջոցներ ունի իր ձեռքին տակ, կանխելու համար այս քայքայիչ ուղին: Անշուշտ վարչութիւնը պիտի փութայ լուսաբանել մեզ եւ բոլոր մասնաճիւղերը

Կարապետեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՒԷՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ»ի մէջ (11 յունուար) Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ.—

Զուիցերիոյ մէջ բարեկամ մը ունիմ որ ամառուրի առթիւ, Ժընեւէն մեզի ղրկեր է փոքրիկ եզեւին մը: Բարեկամս հեռուսն օրերը հաշուեր է, որպէսզի նուէրը ճիշդ կաղանդին տանիմ: Լաւ հոգ տարեր է նաեւ փաթաթին: Եւ եթ այդ ճիգը զուր չէ անցեր: Եղեւինը ճիշդ օրին Պոլիս կը հասնի ու նոյն օրն ալ թուղթ մը ընտացանք: Ուղարկեցինք Նամակատուն: Բայց ահա հոս սկսաւ եղեւինին դժբախտութիւնը:

Նախ ըսին թէ՝ մաքսէն դեռ անցած չէ: Օր մը սպասեցինք: Յաջորդ օրը՝

— Արդեօք ապակի՞ է (ճամ), թէ եղեւին (չամ), ըսին ու սկսան քննել: Ան օրն ալ անցաւ:

Երրորդ օրը՝

— Հասկցուեցաւ, եղեւին է: Բայց, արդեօք «քօնթէնժանի» ցանկին մէջ կա՞յ, սպասեցէք՝ տեսնենք, ըսին:

Չորրորդ օրը.

— Նայեցանք, եղեւինի համար որ եւ է արձանագրութիւն չկայ: Բայց, ասոր մէջ մոմ ալ կայ: Իսկ մոմը ենթակայ է «քօնթէնժան»ի, հարցնենք հեղ մը, ըսին:

Հինգերորդ օրը՝

— Մոմը աւրեց գործը, ըսին: Ճար չկայ, եղեւինը պիտի չկարենանք առնել, բայց, մտածենք հեղ մը, աւելցուցին:

Վեցերորդ օրը՝

— Մոմը միայն հանենք եւ եղեւինը միայն առէք, ըսին:

— Շատ լաւ, ըսինք

— Բայց նախ տնօրէնութեան հարցնենք: Ինշալլահ վաղը կը ստանաք, աւելցուցին:

Եօթերորդ օրը՝

— Հարցուցինք, բայց, դժբախտաբար, անկարելի պիտի ըլլայ, պատասխանատու գործ է, Միւտիր պէյը չհաւանեցաւ, ըսին:

Երկու թիզ երկարութեամբ այս չոր եզեւինի ճիւղը դեռ կը սպասէ Պոլսոյ նամակատունը: Իսկ հիմա ի՞նչ կ'ըսեն, գիտէ՞ք.

— Մեզի թուղթ մը գրեցէք: Ու ըսէք թէ չէք ընդունիր այդ նուէրը, որովհետեւ «քօնթէնժան»ի ենթակայ է: Ու մենք եղեւինը ետ կը ղրկենք:

Օրէնքները կը հրատարակուին անհատներու եւ պետութեան շահը պաշտպանելու համար: Բայց, այդ օրէնքները ոմանց ձեռքերուն մէջ կը ստանան այնպիսի ձեւ մը որ կը վնասէ անհատներուն եւ պետութեան:

ՄԻՏԱՂ

— Ուրեմն, տիկին, սա խողը ինծի չպիտի ծախէք

— Ո՛չ, պարոն, անիկա պահած եմ տղուս ամուսնութեան համար:

— Ըսել է վկայի պակասութիւն ունիք

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրականի մը մէջ պարզելով քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը եւ մեր գաղութներուն խառնակ վիճակը, դիտել կուտայ (26 յունուար).

— «Եթէ հարկ ըլլար նշդել պատասխանատուութեան բաժինը անոնց որ ստեղծեցին հայկական գաղթաշխարհի մէջ արդի մեր տխուր գոյավիճակը, ներկայ քաոսային ու իրերամերժ մեր կացութիւնը, յանցապարտի առաջին աթոռին վրայ պիտի նստեցնէինք Երեւանը: Այո՛, Երեւանը, որովհետեւ, քաղաքական ներկայ խմորումներուն իբրեւ անմիջական հետեւանք, կրնայ պատահիլ որ անոր արդի «ղեկավար»ները նոր եւ մնայուն անակնկալներու առջեւ դնեն մէկ միլիոն հայութիւնը որ ծուարած է արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ:

Յանցապարտ է Երեւանը, անոր համար որ ան ոչ միայն մինչեւ վերջ մընաց ննջամիտ՝ քաղաքական իր համոզումները չբաժնող հոսանքի մը հանդէպ, այլ եւ ջանաց — ու դեռ կը շարունակէ — քայքայել միութեան փիծը հայրենի եղէն հեռու ու անտեսական վատթարագոյն պայմաններու ներքեւ ապրող գաղթաշխարհի հայ զանգուածներուն մէջ: Եւ ասիկա, ո՛չ թէ բաժնելով անոնց տիրելու համար, — նման մտածում մը քաղաքական կոպիտ տեսութիւն պիտի եշանակէր այս պահուս — այլ որովհետեւ ան չէ կշռած տարրդութիւնը բարիքին որ կրնար միացեալ հայ գաղթաշխարհ մը ծաւալել հայրենի սահմաններէն ներս, հայրենի ժողովուրդին ստեղծագործ ճիգերուն ու բարգաւաճումին համար յենարան ու աղբիւր դառնալով:

Երեւանի արտասահմանի ներկայացուցիչները տհաս դուրս եկան պատմական իրենց առաքելութենէն, քէն ու ատելութիւն, թոյն ու մախանք տարածելով ամէն կողմ: Ու երբ վերաշինութեան անունով կոչեր հրատարակուեցան, արտերը մնացին սառ. վանքի աւածին իմաստութիւնը աւելի զօրաւոր էր քան տրամաբանութիւնը Երեւանի նորընծայ քաղաքագէտներուն: Ո՛վ հով կը սերմանէ, փոթորիկ կը հնձէ: Ու չափազանց տխուր է այս հունձքը, չափազանց վտիտ, բաղդատմամբ անոր որ իմաստուն ուղիներ պիտի կրնային պատրաստել բովանդակ գաղթաշխարհէն՝ մեր հայրենիքին համար:

Ցանցապարտներու նոյն չարքին վրայ կը գտնուին քաղաքական այլ հոսանքներ, քաղքենի եւ ազնուեսի պիտակներով, որոնց հետ հայ եկեղեցականութեան մէկ մասը՝ իբրեւ ներգուկ ու կամակատար օրուան իշխանաւորներու չիլ ու տխուր քաղաքականութեան, կը շարունակեն արտասահմանի մէջ ամէն վայրկեան հայահոյել ցեղին սրբութիւններուն, անոր ապրելու անտեղիտալի հաւատքին ու անկախութեան կամքին:

Ու ամէն օր թոյն, ամէն օր ժահր, ամէն օր հայհոյութիւն ու թշնամանք անոնց հանդէպ, որոնց միակ յանցանքն է եղած վեց հարիւր տարուան տրկութենէ մը ետք այս ժողովուրդին համար Մայիս 28 ստեղծել, զրահել հայ երիտասարդութեան հոգին ռազմականութեամբ եւ ցեղային եպարտութիւնով, սիրցնել նոր սերունդին իր հայրենիքին ու անկախութիւնը, դրոշմել երիտասարդ զանգուածներուն մէջ Միացեալ Հայրենիքի մը գաղափարը:

Ու այս բոլորին համար ու այս բոլորին դէմ՝ թշնամանք, ատելութիւն եւ հալածանք, այսօր կարգախօսն է Երեւանէն մինչեւ Ամերիկա հոսանքի մը, որ ձեռքերը ծալլած, յարձանշուրջն կը քրքջայ տռնքիշօրական յաղթանակներու ի խնդիր:

Ու կը զինուին եզօրները, կը զինուին առանց արհամարհելու յետին բշուառականն իսկ, որ պիտի կրնար հասարակաց գործին բերել իր ուժերը:

Իսկ մենք մնացած մեր մեռելները, մնացած ու ուրացած մեր մէկ միլիոն զոհերը, կոտորակուած, սպառած ու բաժան բաժան, դեռ կը շարունակենք երդեկի տալ մեր դիմադրութեան վերջին ամրացները:

Մեր սուրերը կը յեասնուին լորամելու համար ատելութեան նոր ակօսներ:

Իսկ ցեղերը կ'ապրին միացեալ ու — ժերով ու ճակատով, ով կ'ուրանայ այս ճշմարտութիւնը, կը սպանէ ցեղը»:

ԼՔՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Վիքթօրիա Սավս, Աւստրիացի աղջիկ մը, 16 տարեկանին մասնակցելով պատերազմին, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ իտալական ճակատին վրայ, եւ յետոյ ստացաւ քաջութեան արծաթ չքանշան: Վիէննայի թերթերը կը գրեն թէ այս հերոսուհին հիմա Ինսպրուքի մէջ անկիւն մը անօթի ծարաւ լքուած է....: Նշանաւոր է իր պատմութիւնը: 1915 մարտին, ինքնաբերաբար ներկայացաւ Պօզընի զինուորական իշխանութիւններուն եւ հրաման խնդրեց կռիւներուն մասնակցիլ իբրեւ կամաւոր: Բաւական վարանումէ վերջ ընդունուեցաւ, բայց իր սեռը գաղտնի պահուելու եւ մազերը կտրուելու պայմանով: Փափաք յայտնեց միանալու իր հօրը որ արհեստով կօշկակար էր, եւ վերջապէս արտօնուեցաւ երթալ անոր մօտ, որ ճակատի մէկ տարբեր գիծին վրայ կը կռուէր: Քանի մը բարձրաստիճան ապաներ միայն գիտէին անոր աղջիկ ըլլալը: Երբեմն ամենէն վտանգաւոր տեղերուն մէջ միակ կին զինուորուհին էր: 1917 մայիսին, իտալական ռումբէ մը փրթած ժայռի կտոր մը զարկաւ իրեն եւ ջախջախուեցաւ աջ սրունքը: Ահագին տառապանքներէ վերջ կտրեցին ոտքը եւ երեք տարի մնաց Վիէննայի հիւանդանոցը, ուր երեք անգամ գործողութեան ենթարկուեցաւ: Պատերազմէն վերջ դնաց Մէրան, Հարաւային Թիրոլ, որ Իտալիոյ անցած էր: Բայց Աւստրիոյ համար կռուած ըլլալուն պատճառաւ Իտալացիները չուզեցին օգնել իրեն, մինչ Աւստրիացիները անկարող էին բան մը ընելու քանի որ իտալական հպատակ էր... Մէրանէն Ինսպրուք գնաց, եւ աշխատելու անկարող ըլլալով, հէք կինը այսօր մոռացկոտութեամբ կ'ապրի...:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Անշուշտ, քաղաքը յանձնողը կամ պահողը Բագուի Հայոց Ազգային Խորհուրդը չէր, որին դիմում էր կատարում Մուրսէլ փաշան, բայց եւ այնպէս Ազգային Խորհուրդը դեր կարող էր կատարել. այդ իսկ պատճառով զբաղուեց այդ նամակով:

Ազգային Խորհուրդը, ուր մասնակցում էին Բագուի բոլոր կուսակցութիւնները՝ բուրժուաներից սկսած մինչեւ սոցիալիստները, թէպէտ ունեցաւ որոշ տատանում եւ կային տարրեր, որոնք կարծես թէ պատրաստ էին կատարելու Մուրսէլ փաշայի ցանկութիւնները, բայց երկար խորհրդակցութիւններից յետոյ, որոշուեց ինչ գնով էլ լինի պաշտպանել քաղաքը:

Օգոստոս 4ին կռիւները սաստկացել էին: Ամբողջ օրը երկու կողմի համար ծանր կորուստներով կռիւը շարունակւում էր մեծ սաստկութեամբ: Քաղաքը կատարեալ դժոխք էր դարձել, հարիւրաւոր վիրաւորներով լցուել էին բոլոր հիւանդանոցները. Թնդանօթային ռումբերը բազմաթիւ շէնքեր էին անբնակելի դարձրել եւ տասնեակներով մարդկային զոհեր էին խլում ու չնայած դրան, այնուամենայնիւ, քաղաքացիներն ու զինուորները նոյն ոգեւորութեամբ եւ զարմանալի արիութեամբ ու քաջութեամբ պատասխանում էին թշնամուն: Այս ձեւով կռիւը շարունակուեց ամբողջ օրը՝ ցերեկ եւ գիշեր:

Յաջորդ օրը, օգոստ. 5ի լուսաբացին թշնամին թնդանօթային ահաւոր կրակ բանալով անխնայ ամբողջ ճակատի վրայ, եւ մեծ ուժեր կենտրոնացնելով մեր ձախ կողմից՝ սկսեց ճնշել մերոնց եւ ջարդելով մեր ձախ զօրամասը՝ կարողացաւ գրաւել ամբողջ Բիբի — Էյբաթի շրջանը: Ճակատից Ազգային Խորհուրդ էին հասնում օգնութեան յուսահատական ճիչեր. մերոնք անդադար նահանջում էին: Շուտափոյթ օգնութիւնից զատ անհրաժեշտ էր անցնել ճակատի այդ մասը, տեսնելու եւ գնահատելու համար իրական կացութիւնը...

Լոյսը նոր էր սկսել բացուել, երբ մենք անյնում էինք ծովափով դէպի Բայիլ. Ծովափով սրարշաւ դէպի քաղաք էր փախչում այդ թեւի ղեկավար զինապետ Մամիկոնեանը՝ պատրուակելով, թէ գալիս էր օգնութիւն խնդրելու: Զին ձգելով փախչում էր բախտին, նրան առինք մեր ինքնաշարժը եւ շարունակեցինք ճանապարհը դէպի Բայիլ: Թշնամու թնդանօթի գնդակները թափւում էին փողոցներում եւ տների վրայ: Քաղաքացիական ազգաբնակութիւնը յուսահատ կանչերով եւ աղաղակով փախչում էր մօտակայ նաւերը: Թնդանօթի գնդակներից, թէ փախչողների անզգուշութիւնից-Բայիլում սկսել էին այրուել մի քանի տներ: Այդ ճակատի ամբողջ զօրամասը, վախի անասնական բնազդով բռնուած, թողել էր դիրքերը եւ թշնամու գնդակներից պաշտպանուելու համար ապաստան էր որոնում տներու պատերի տակ: Այդ ժամին մի տասնեակ թշնամի զինուոր բաւական էր այդ հազարի հասնող զինուած ամբոխը կոտորելու կամ գերի առնելու համար ...

Մեծ ջանքերով եւ մահուան սպառնալիքներով տակ հազիւ յաջողուեց այդ ցրուած, անասնացած զօրամասը բարձրացնել Բայիլի բլուրը, որ ներկայացնում էր Բայիլը պաշտպանելու յաջող դիրքերից կարեւորագոյնը: Սակայն, Ցշնամին իր չէզոքելի հարուածներով հեծում էր մերոնց առաջաւոր շարքերը. անկարող լինելով բարձրանալ բլուրը՝ մերոնք մի քանի անգամ յետ դարձան, բայց շնորհիւ մի քանի դաշնակցական զինուորների ցուցաբերած հերոսական քաջութեան, կարելի եղաւ գրաւել Բայիլի բոլոր բլուրները: Այդ հերոսներից մինչեւ այժմ չափազանց սարօ յիշում եմ Վանի կողմերից Յովհաննէս անուն մեր մի ընկերոջ եւ նրա մի քանի ընկերներին, որոնք անձնական օրինակով վարակեցին ամբողջ զօրամասը: Մեր կռուողներին այդ օրը միացաւ Բայիլում ապրող ռուս բանուորների մի տասնեակ թիւ, որոնք մինչ այդ սովորական աչքատեսներ էին, իսկ այդ օրը — երբ վտանգը իրենց դուռը հասաւ — ստիպուած եղան զէնքի տակ մտնել եւ միանալ կռուողներին:

Թշնամին այլ եւս անկարող առաջանալու մեր ծայրագոյն թեւից՝ փորձեց պատռել մեր դիմադրական շղթան Ձեմբերէքէնդի կողմից, ուր արդէն գրաւել էր Հայոց գերեզմանատան մեծ մասը եւ գերեզմանաքարերը դիրքեր չինած՝ աշխատում էր կռուելով առաջանալ: Այդ շրջանում գնդապետ Յարութիւնեանը յուսահատական կռիւ էր մղում եւ անդադար օգնութիւն խնդրում Դաշնակցութիւնից.

Դաշնակցութիւնը, որ շարունակ պահեստի ուժեր էր կազմակերպում— շնորհիւ մեր ընկեր Լեւոն Քալանթարեանի այնպէս էր դասաւորել իր անելիքը, որ մի քանի բոպէում բռնատար ինքնաշարժերով կարողանում էր ամբողջ ճակատին մատակարարել ռազմամթերք եւ կռուող ուժեր: Իբրեւ հետեւանք այդ ձեւի օգնութեան, ձախ թեւի հրամանատար Յարութիւնեանը կարողացաւ կասեցնել թշնամու կատաղի յարձակումները եւ առաջխաղացումը:

Նոյնպիսի ծանր դրութեան մէջ էր նաեւ երրորդ զօրամասը: Թշնամին Սալեանի զօրանոցների մօտ կենտրոնացնելով մեծ ուժեր՝ վճռական կռիւ էր մղում մերոնց դէմ, փշրելու համար մեր այդ կարեւոր ուժը, սակայն, շնորհիւ մեր զօրամասերի դիմացկունութեան եւ Դաշնակցութիւնից ստացած թարմ ուժերի, կռիւը շարունակւում էր կատաղօրէն, դիրքերը անցնում էին ձեռքից ձեռք.

Այս ճակատագրական եւ չատ կէտերում անհաւասար կռիւների ընթացքում մեր զօրքին ոգեւորում էր առնական քաջութիւնը իրենց հրամանատարների, որոնք առիւծ կտրածի պէս, անցնելով առաջին շարքերը, իրենց անձնական օրինակով խրախուսում եւ ղեկավարում էին կռիւը:

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Շար., (5)

տով։ Պատուիրակութեան կարեւորութիւնը բարձրացնելու համար, նախագահ նշանակուեցաւ տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ, փոխան Հիլմի փաշայի։ Ճէլալ պէյ Մ. Քէմալի աջ բազուկն է։

Թուրքիա պիտի խնդրէ 60 միլիոն տոլարի անմիջական փոխ մը, հարիւրին 15—20 տոկոսով եւ տասը տարուան պայմանաժամով։ Իր ուզածներն են մեքենաներ՝ թուղթի, ապակիի եւ կօշիկի գործարաններուն համար, շոգեկառքի վերաբերեալ իրեր եւ շինուածանիւթ՝ փապուղիով կամ կամուրջով միացնելու համար եւրոպական եւ ասիական երկաթուղիները եւ ճամբորդները, ինչպէս և ածխահանքի եւ ելեկտրական կայաններու յատուկ մեքենաներ։ Հիւսուածեղէնի համար մաս մը մեքենաներ ստացուած են Խ. Միութենէն, բայց Թուրքիա կ'ուզէ իր հնգամեայ ծրագրին բոլոր ապսպրանքները տալ Անգլիոյ, կամ Ամերիկայի, այն վստահութեամբ թէ երկու երկիրներէն ոչ մէկը կրնայ պատերազմի բռնուիլ մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Թրքական հանքածուխի յանձնախումբը, որ Լոնտոնէն Պելճիա գացած էր, հրաման ստացաւ անմիջապէս Էնկիւրի վերադառնալու։ Հաւանական է որ միանայ Ամերիկա գացող պատուիրակութեան։

Ինքնաշարժներու գործադուլը կը շարունակուի

«Թաքսիները չեն բանիր տակաւին, շարժավարները գոհացում ստացած չըլլալով։ Ամբողջ քաղաքը անշարժութեան դատապարտուած է մեծ մասով։ Կարելի է անվտանգ անցնիլ ամէնէն բանուկ պողոտաներէն։ Միայն հանրակառքերը եւ անձնական ինքնաշարժներն են որ կը բանին։

Մեծ պողոտաները մութի մէջ մնացին կէս ժամ

Կիրակի կէս գիշերէն քանի մը վայրկեան առաջ, ելեկտրական լոյսի խանգարում մը տեղի ունեցաւ հիւսիսային շրջանին մէջ (Սէնթ Ուէն), խաւարման դատապարտելով մեծ պողոտաներուն մէկ մասը, Փորթ Սէն Տընիէն մինչեւ Օփերա։ Արդէն ջղագրգիռ, ժողովուրդը նոր յուզման մը մատնուեցաւ թատրոններէն դուրս ելած ատեն։ Հիւսիսային արուարձաններէն շատերն ալ մութի մէջ մնացին։ Խանգարուեցաւ նաեւ հեռախօսը։ Կէս ժամ յետոյ լոյսը վերահաստատուեցաւ եւ պողոտաները ստացան իրենց սովորական երեւոյթը։

Պալքանեան Ուխտը ստորագրուեցաւ

Փետր. 9ին Աթէնքի մէջ նշանագրուեցաւ «փաստաթուղթ» Պալքանեան ուխտը, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն կողմէ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ պաշտօնական ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Աթէնքի մէջ, այս շաբթուան ընթացքին։ Ուխտը կը բաղկանայ նախաբանէ մը եւ վեց յօդուածներէ։ Նախաբանը կ'ըսէ թէ նոր համաձայնութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ։ Ստորագրողները յանձն կ'առնեն պահպանել «պալքանեան սահմաններու արդի վիճակը»։

Վորոշիլովի ճառը Ճափոնի դէմ

«ՄԵՆՔ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ԴԻՄԱԴՐԵԼՈՒ»

Վորոշիլով, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը, փետր. 4ին ընդարձակ ճառ մը խօսեցաւ 17րդ համագումարին առջեւ, բացէ ի բաց ամբաստանելով Ճափոնը թէ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէ, յարձակելու համար խորհրդային հողերուն վրայ։ «Այս պատերազմը, եթէ սահպեն մեզ ընդունելու, մեզի համար պիտի դառնայ կեանքի եւ մահու խնդիր մը եւ շատ սուղի պիտի նստի իր հեղինակներուն»։

Մանրամասնօրէն պարզելէ յետոյ Ճափոնի պատրաստութիւնները եւ Խ. Միութեան կատարած նուաճումները, Պ. Վորոշիլով եզրակացուց.

— «Այժմ լուծուած են կարմիր բանակին վերակազմութեան գլխաւոր խնդիրները։ Մենք ունինք բոլորովին արդիական հրասայլեր։ Ունինք հրետանի, գոհացուցիչ՝ թէ որակով եւ թէ քանակով։ Ունինք բաւականաչափ թեթեւ եւ ծանր թնդանօթ եւ օդանաւ։ Ունինք քիմիական հզօր ճարտարարուեստ մը եւ հաղորդակցութեան բաւարար միջոցներ։ 1930ին մեր օդային ուժը լաւ բաշխուած չէր։ Հետազօտիչ սաւառնակներուն թիւը չափազանց շատ էր. գրեթէ չունէինք ռմբաձիգ օդանաւեր, իսկ թորփիլարձակները շատ քիչ էին։ Բայց այսօր, երեք տարի յետոյ, մեր օդային ուժը անճանաչելի դարձած է։ Ռմբաձիգ հզօր ուժ մը ստեղծած ենք եւ բարելաւած՝ միւս բոլոր օդային ուժերը»։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սոփոկլեան, Պէլէկեան Որբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ։ Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayelian. 2, rue des Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Անիկ (ծնեալ Ասլանեան), հօր անունը՝ Ղազարոս, մօր անունը՝ Մարիամ։ Ինքը հիւանդապահուհի էր։ Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ։ Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է։ Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ասլանեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

Հինգերորդ կարաւանով Լիբանէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրինեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրինեան կամ Պատնակ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse).

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Էլչիպէկեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիօ տը Ժիէնէյ կը բնակէր։

— Մարաշցի Պ. Միսաք Գույումճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Գույումճեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Ի հարկին դասատու ալ կ'երթայ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Լոյս տեսած է Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր–Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանաւոր դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եռերանգ հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գերազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ – Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի Երկրորդ տպագրութեամբ դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութեամբ միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեան հասցէին **K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:**

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Դրատուն Հրանտ – Սամուէլ **51, rue Mr. le Prince, Paris (5):**

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ արտասահման 5.50 ֆր.։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (50)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏՉԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ձեր սխալներուն իրրեւ հետեւանք, ահա անել ճամբու մը մէջ մտայ։ Չգիտեմ թէ ինչ է կացութիւնը։ Որ եւ է բանէ տեղեակ չեմ։ Մինչ թշնամին կը յարձակի, ես, իմ գունդիս հետ, թեւերս ոտքերս կապուած նստած եմ։

Մինչ այսպէս կ'արտայայտուէր Էթհէմ պէյ, Գ. զօրաբանակէն ըստացուեցաւ երրորդ հեռագիր մը, որ կը շեշտէր թէ 8րդ գունդը պէտք է անմիջապէս շարժի։ Ասոր վրայ, Էթհէմ պէյ ըսած էր.

— Հարկ է հնազանդիլ այս հրամանին։ Ինչ որ ալ ըլլայ՝ անմիջապէս ճամբայ պէտք է ելլեմ։

Եւ սակայն, դէպի Արդուին ուղղուելու համար, հարկ էր կրկին անցնիլ Ճորոխէն։ Մինչդեռ, կէս գիշերէն վերջ, անկարելի էր նաւավարներ գտնել։ Նաւավարներուն մեծ մասը փախած ու փախած էին՝ լքելով իրենց նաւակները։ Զանոնք հա-կանչելու համար, բաւական թիւով զինուորներ ղրկուած էին աջ ու ձախ։ Վերջապէս, անոնք ձերբակալուած եւ իրենց պարտականութեանց գլուխը բերուած էին։ Էթհէմ պէյ անձամբ հսկած էր իր զինուորներուն փոխադրութեանը եւ ամէնէն վերջ ինք անցած էր Ճորոխը։

Մէկ եզերքէն միւսը անցնիլը երեք ժամ տեւած էր։ Բայց, պահանջուած ըլլալով որ 8րդ գունդը ցայգալոյսին ճամբայ ելլէ, ամէն ինչ ժամանակին կարգադրուած եւ գունդը դէպի Արդուին ուղղուած էր։ Իսկ Րիզա եւ Նայիլ պէյերը դիմացի եզերքը անցնելով՝ հեռացած էին Մարատուխէն։ Էթհէմ պէյի գունդին մեկնումէն վերջ, Մարատուխի մէջ մնալը անկարելի ըլլալուն համար, շրջակայ բլուրները լքուած էին, իսկ քաղաքը պարպուած էր։ Սահմանային ուժերն ու չէթէներու մասերը, 8րդ գունդին մեկնումէն վերջ, նաւակները խորտելով միւս եզերքը անցած էին։ Գարպուտի այս բոլոր գործերը եզերքէն կը վարէր ու անոնց կը հսկէր Պոլսոյ պատասխանատու պատուիրակներէն «Համուրճ չինող» կոչուած անձը։

Այս անձը, քանի մը ռուսերկան – զինուորներու հետ, Մարատուխ մնացած էր։ Պատասխանատու պատուիրակը թէեւ յանդուգն մարդ էր, բայց գիտէր թէ՝ Ռուսերուն ձեռքը գերի իյնալու պարագային, իրեն հանդէպ իրրեւ գերի պիտի չվերաբերին, եւ, չէթէներու ըլլալուն համար, հրացանազարկ պիտի ընեն։ Այդ պատճառաւ ակամայ էր չափազանց վախնալ։ Բայց ոչ ոքի չէր ուզեր ըզգացնել։ Կ'ըսեն թէ՝ մարդ երբ շատ վախնայ՝ մարմնի թուլութիւն մը կ'ունենայ։ Մեր պատասխանատու պատուիրակը ահա այդպիսի վիճակի մը մէջ էր։ Գարպուտի բոլոր գործերը լրանալէն վերջ, ինք եւս նաւակ մը նստելով պէտք էր եզերք ելլէր, բայց ան, կարծես որ եւ է վտանգ գոյութիւն ունեցած չըլլար, գացած էր բանակետղի մահճակալներէն մէկուն վրայ երկարած ու քնացած էր։ Ծանօթ չէ թէ այդ քունը որքան տեւած էր։ Այն ռուսերկան զօրքի չաւուշը, որ սարքուած էր մինչեւ վերջին պահը պետերը սպասել եւ, եթէ նա մնացած զինուորներ կան, զանոնք ալ անցընել, տեսնելով որ ռուս զինուորները վար կ'իջնեն Մարատուխի բարձունքներէն, եւ, միւս կողմէ, որ եւ է ձայն չի տար պատասխանատու պատուիրակը, գացած էր զայն փնտռելու։ Ու վերջապէս գտած էր մեր կամրջաշէն էֆէնտին՝ մահճակալի մը վրայ՝ անուշ քունի մը յանձնուած։

Եւ սակայն, պատասխանատու պատուիրակը, մէկ կողմէ վախէն ծնած ջղային թուլութեան եւ միւս կողմէ յոգնութեան հետեւանքով այնքան խոր քունի մատնուած էր որ ռուսերկան զօրաց չաւուշը զինքը ուժգնօրէն ցնցած էր, բայց ան դեռ եւս չէր բանար իր աչքերը։ Մինչդեռ, կորսնցնելիք ժամանակ չկար։ Մէկ րոպէն իսկ արժէք ունէր։ Քիչ ատենէն ռուս զինուորները պիտի սկսէին պտտիլ Մարատուխի փողոցներուն մէջ։ Անկէ յետոյ այլեւս փախելու եւ ազատելու կարելիութիւն չկար։

Վերջապէս, ռուսերկան զօրքի չաւուշը, երկար ատեն ճգնելէ յետոյ, անոր երեսին պաղ ջուր փչած եւ յաջողած էր արթնցնել։ Ու ըսած էր.

— Պէյս, շուտ ըրէ, Ռուսերը կու-գան։ Դիմացի եզերքը ձի մը կը սպասէ ձեզի համար։ Անմիջապէս նաւակ նստինք ու փախինք, այլապէս գերի պիտի իյնանք։

Ու, զայն քաշքշելով, յաջողած էր Ճորոխի եզերքը սպասող նաւակին քով բերել։ Պատասխանատու պատուիրակը, ինչպէս կը պատմէր յետոյ, աչքերը բացած էր երբ չաւուշը զինքը ցնցած էր, բայց անկարող եղած էր արթննալ ու ոտքի ելլել։

Ու կ'ըսէր.

— Չաւուշին խօսքերը կը լսէի, բայց ոչ թէ ելլել, պառկած տեղս չէի կրնար շարժուիլ անգամ։

Վերջապէս, չաւուշին ցոյց տուած այս անձնազոհութեան շնորհիւ, ազատած էր նաեւ պատասխանատու պատուիրակը։ Նաւակով դիմաց անցնելէ վերջ, հոն սպասող ձին հեծած եւ մէկ երկու ժամ վերջ յաջողած էր միանալ Էթհէմ պէյի գունդին։

Էթհէմ պէյ, մինչ կը պատրաստուէր իր գունդով յարձակում գործել, այժմ, առանց պատերազմելու, նահանջելու ստիպուած կանոնաւոր ուժի մը հրամանատարին դիրքին իջած էր. Իրեն հետ Մարատուխէն [illegible] կամաւորներն ու չէթէներ-ը այլեւս Գորչքայի ճամբան բռնած էին։ Ճամբու ընթացքին, բոլոր գիւղերը պարպած եւ բնակչութիւնը ըստիպած էին գաղթելու։ Հոս ու հոն ցրուած չէթէներու շատերէն որ եւ է լուր չկար։ Անոնց վախճանը անծանօթ էր։ Երբ Գորչքա հասած էին, զիրենք դիմաւորած էր Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի։ Այս անձին խելքը գլխէն գնացեր էր՝ Մարատուխի վերջին օրերուն ապրած ըլլալով։ Այս պատճառաւ, Գորչքայի պաշտպանութեան չէր միջամտեր, եւ, իր ստացած հրամանին համաձայն, բայց մէկ առաջ Արդուին հասնելու կ'աշխատէր։

Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտի մէկ կողմէ կը հաւաքէր նահանջող չէթաները, եւ զանոնք կը տեղաւորէր Գորչքայի բարձունքներուն վրայ, եւ, միւս կողմէ կ'աշխատէր այդ բարձունքներուն վրայ ամրութիւններ շինել։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

7 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 211

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՎԻՃԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իսկապէս արտակարգ վիճակ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Երեւութապէս ջղագրգռութեան պատճառն է Սթավիցքիի գործը, որուն կծիկը ամբողջովին չէ քակուած տակաւին: Բայց, իրականին մէջ, վարչաձեւի տագնապ մըն է որ կ'անցընէ Ֆրանսան: Ապացոյց՝ ոչ միայն խորհրդարանին եւ մամուլին մէջ եղած արտայայտութիւնները, այլ եւ այն հրապարակային ցոյցերը որ իրարու կը յաջորդեն տանէ մը ի վեր եւ որոնց ամէնէն զօրաւորը սարքուած էր երէկ, թէ աջերուն եւ թէ ձախերուն, թէ նախկին պատերազմիկներուն եւ թէ հարկատուներուն կողմէ:

Պէտք է խոստովանիլ որ Պ. Տալատիէ գործեց իսկապէս «արագ եւ ուժով», ինչպէս յայտարարած էր առաջին օրէն: Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ դահլիճ մը վճռական գործողութիւններ կը կատարէ, տակաւին խորհրդարանին չներկայացած: Պ. Տալատիէ ոչ միայն վարչական անօրինութիւններ կատարեց, միաժամանակ հեռացնելով ոստիկանութեան վերատեսուչը, Ապահովութեան տեսուչը, Սէնի նահանգապետը եւ Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, այլեւ անմիջապէս նոր նախարարներ նշանակեց, բողոքող հրաժարածներուն տեղ:

Եւ այժմ, սաստկագոյն աստիճանին հասած է աջի եւ ձախի պայքարը, փոթորկելով ոչ միայն խորհրդարանը, այլեւ փողոցը:

Նոր դահլիճը չեչտակի հակեցաւ դէպի ձախ, տեսակ մը պետական հարուածով, եւ այժմ ստիպուած է յանգիլ տրամաբանական վախճանին, կա'մ տիրաբար վարելով եւ կամ քաշուելով:

Առ այժմ գոհանանք օրը օրին արձանագրելով դէպքերու զարգացումը:

Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւնները վերջացան

ՄԷԿ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

Յունուար 29ին վերջացան Լիբանանի երեսփ. ընտրութիւնները: Հայ թեկնածուներէն Ապտալլա Իսահ (Հովսէփեան) եւ Տօքթ. Զավուշեան, որոնք շահած էին առաջին ընտրութեանց առթին, բողոքելով քաշուեցան համեմատական ընտրութեան առթին: Որով ընտրուեցաւ միւս հայ թեկնածուն, Պ. Վահրամ Լէյլէկեան: Պարտուած թեկնածուները իրենց բողոքագրին մէջ կ'ըսեն թէ ոստիկանները, որոնք անկողմնակալ դիրք բռնած էին առաջին ընտրութեանց առթին, այս անգամ ուղղակի միջամտեցին, «հրապարակաւ մեզի դէմ գործեցին եւ անկարելի դարձաւ մեր մասնակցութիւնը»: Բողոքագիրը ուղղուած է նաեւ մարզպանին:

Այս առթիւ Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ (30 յունուար).

— «Հինգ հայ երեսփոխանական թեկնածուներ ներկայացան Պէյրութի մէջ, մէկ աթոռի համար, հինգն ալ չեչտուած չէզոքներ: Առաջին օրէն սկսեալ, կը յուսայինք որ, ազգային ու հոգեւոր իշխանութեանց ջանքերուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել հայ թեկնածուներու միջեւ եւ մէկ թեկնածուով ներկայանալ: Վստահ ենք որ անկարելի պիտի չըլլար նման արդիւնք մը, քանի որ թեկնածուներուն բոլորն ալ չէզոք ճանչցուած Հայեր էին:

Դժբախտաբար, այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ չտարուեցան եւ չկրցանք օրինակ առնել տեղացիներէն: Նոյն իսկ կաթողիկոսի կողմէ Հանրապետութեան Նախագահին յանձնարարուած թեկնածուն չկրցաւ ցանկի մը մէջ արձանագրուիլ: Եթէ վեհափառներ եւ ազգային իշխանութիւններ կանգ առնէին մէկ թեկնածուի վրայ, վստահ ենք որ այդ թեկնածուն հայութեան ընտրելին պիտի ըլլար եւ ոչ մէկ առարկութիւն պիտի ըլլէր: Եւ այդ պարագային մեր ազգային ու հոգեւոր իշխանութեանց վարկն ալ աւելի պիտի բարձրանար եւ կողմեր պիտի չստեղծուէին: Բացի այդ, հայ երեսփոխանը ընտրուած պիտի ըլլար եւ հայութեան ձայնով եւ աւելի ուժ ու հեղինակութիւն պիտի զգար»:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ գերման կառավարութիւնը արգիլեց Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գիրքը: Քարոզչութեան նախարար Կէօպէլս կը յայտարարէ թէ, իր այս կարգադրութեամբ, գերման կառավարութիւնը ուզեց հաստատել իր անկեղծ բարեկամութեան զգացումները՝ հանդէպ Թուրքիոյ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌ

Բեւեռախոյզ Պիրտի արշաւախումբին կը մասնակցի նաեւ հայ երիտասարդ նկարիչ մը, ամերիկացած անունով՝ Տէյվիտ Փէյն, որ խումբին հետ մեկնած է, բեւեռային տեսարաններ նկարելու համար: Պիրտի առաջին արշաւանքի միջոցին, երիտասարդ նկարիչը անթելով առած տեղեկութիւններու հիման վրայ, կարգ մը տեսարաններ նկարած էր որոնց ճշդութեան վրայ հիացած էր ծովակալ Պիրտ, երբ վերադարձին ցոյց տրուեցան իրեն:

Երկրորդ արշաւանքին կազմակերպութեան միջոցին, Պիրտ հրաւիրած է հայ երիտասարդ նկարիչը որ պաշտօնապէս մասնակցի արշաւախումբին:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍԿ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

«Պայքար» (ռամկավար) յունուար 25 թիւին մէջ կը գրէ թէ՝ Կրէնտ Ճիւրիին (գերագոյն ատեան) առաջին կարգի մարդասպանութեամբ ամբաստանուած է հետեւեալ քաղաքացիները.—

Ճիւան Զալըգեան, Հէրի Սարաֆեան, Ճան Միրիճանեան, Միհրան Զատիկեան, Մարթին Մօզեան, Ոսկան Երկանեան, Հրանտ Սարգիսեան եւ Մաթոս Լէյլէկեան:

Ուրիշ որ եւ է աղբիւրէ լուր չունենալով, վերապահութեամբ կ'արձանագրենք այս տեղեկութիւնները

Պալքանեան Ուխտը վտանգուա՞ծ է

Հինգշաբթի օր, Աթէնքի Ակադեմիային մէջ պաշտօնապէս պիտի ստորագրուի Պալքանեան ուխտը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գործողութեան, որ միեւնոյն ատեն պաշտպանողական գործողութիւն մըն է Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ դէմ: Ստորագրութեան առթիւ, շարք մը խնջոյքներ պիտի սարքուին Աթէնքի մէջ: Իրազեկներ կը հաւատան թէ ուխտը սահմանուած է ապահովելու Պալքաններու խաղաղութիւնը, բայց իրականին մէջ նոր ընդհարման մը սաղմը կը պարունակէ, քանի որ ուղղուած է նաեւ Իտալիոյ դէմ: Թէեւ կը հերքուի թէ ուխտը զինուորական արտադրութիւններ կը պարունակէ, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ ստորագրող պետութիւնները համաձայնած են հաւաքաբար գործելու, եթէ երրորդ պետութիւն մը միջամտէ Ալպանիոյ ճամբով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ, 18 ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՎ

Տալատիէ դահլիճը խորհրդարանին ներկայացաւ երէկ, եւ կարդաց իր ծրագիրը, որ կը յայտարարէ թէ կարելին պիտի փորձէ, ամբողջովին լուսաբանելու համար Սթավիցքիի գործը եւ կը պահանջէ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, դատական իրաւասութիւններով: Միեւնոյն ատեն, դահլիճը պիտի ջանայ վերահաստատել վստահութիւնը եւ պետութեան հեղինակութիւնը, պահպանելով խաղաղութիւնը: Կառավարութեան երրորդ գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ կանոնաւորել երկրին ելեւմուտքը, քուէարկել տալով նիւթացոյցը: Արտաքին քաղաքականութեան մասին, ծրագիրը կ'ըսէ թէ պիտի շարունակէ Ֆրանսայի աւանդական ուղղութիւնը

Յայտարարութենէն յետոյ, սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն, փոթորկալից մթնոլորտի մը մէջ: Տասնըութ հարցապնդումներ արձանագրուած էին օրակարգին վրայ, վարչական վերջին փոփոխութիւններէն առաջ:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Դահլիճը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց երէկ.—

Կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ Փարիզի բնակչութեան հանդարտութեան եւ իմաստութեան.

Արհեստով խառնակիչներ ամէնէն անճշմարտանման զրոյցները հրապարակ հանած են. ոչ զինուոր ոչ ալ ռազմանիւթ տեղափոխուած է: Բայց քաղաքական խմբակցութիւններ եւ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւններ որոշած են ցոյցեր կատարել այսօր: Կառավարութեան պետը, իբրեւ նախկին պատերազմիկ, կը խնդրէ իր ռազմիկ ընկերներէն՝ իրենց պահանջները չխառնել քաղաքական խռովութեանց: Կը հրաւիրէ զանոնք ցոյցեր չկատարել այնպիսի պայմաններու մէջ ուր հանդարտութիւնը եւ արժանավայել կեցուածքը անհրաժեշտ են:

Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը պիտի պահպանէ բարեկարգութիւնը որուն պատասխանատուն է ինք:

Շարք մը ցոյցեր Փարիզի փողոցներուն մէջ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Խորհրդարանի գումարման եւ վերջին անօրինութեանց առթիւ, խաժոր ցոյցեր սարքուած էին երէկ, Փարիզի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Մթնոլորտը երբեք այսքան ելեկտրականացած չէր 1926էն ի վեր: Ներքին նախարարը թէեւ հերքեց թէ զինուորական միջոցներ ալ ձեռք առնուած են, բայց կարգ մը թերթեր կը պնդեն: Առաջին ցոյցը կազմակերպած էին պատերազմի վեթերաններու եւ պատերազմիկներու միութիւնը, որոնց անդամներուն թիւը 20.000ի կը հասնէր: Անոնք իրենց շքանշաններով հրաւիրուած էին Կռան Փալէի առջեւ, դէպի երեսփ. ժողով երթալու համար: Այս ցոյցին առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ, նախկին պատերազմիկները ուժգնօրէն կը յարձակին Տալատիէի դահլիճին վրայ, Պ. Քիափի հեռացման առթիւ: Միութիւնը ամէն ժամ հեռագիրներ կը ստանար գաւառէն, ցոյցին միանալու պատրաստակամութեամբ:

Երկրորդ ցոյցը կազմակերպած էին երիտասարդ հայրենասէրներու միութիւնները, քաղաքապետարանին առջեւ եւ դարձեալ դէպի երեսփ. ժողով արշաւելու մտադրութեամբ

Երրորդ ցոյց մը սարքած էր հարկատուներու կազմակերպութիւնը: Բոլոր հարկատուները հրահանգ ստացած էին միանալ այս կամ այն ցոյցին, համաձայն իրենց հայեցողութեան:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ն (արքայական) ալ յանձնարարած էր իր հետեւորդներուն, պատրաստ գտնուիլ որ եւ է ազդանշանի համար: Նոյնպէս ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը հրապարակաւ շարժման մէջ կը դնէր իր շարքերը: Այս առթիւ հրատարակուած հրահանգը յատկապէս կը յանձնարարէր ժամը 6էն սկսեալ, իրենց գործարաններէն, խանութներէն եւ գրասենեակներէն ելած ատեն, համախմբուիլ «Ծանօթ հաւաքատեղին», եւ սպասել հրահանգի: Շրջանային գործիչները անձամբ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին կացութեան մասին: Այս առթիւ մասնաւոր հաւաքներ եւ հեռախօսի թիւեր տրուած էին:

«Լը Ժուռ», պահպանողական թերթ մը, առջի օր գրած էր թէ կառավարութիւնը կը խորհի հրասայլեր բերել Քոմփիէնյէն: Ներքին նախարարը հերքեց, բայց թերթը կը պնդէ իր տուած լուրին վրայ ըսելով.— «Մենք գիտենք —եւ որ եւ է հերքում չի կրնար տկարացնել մեր տեղեկութիւնը— թէ Փարիզի շրջականներէն կարգ մը պահակազօրքեր հրաման ստացած են պատրաստ գտնուելու, մայրաքաղաքին պաշտպանութեան համար: Երկու զօրաբաժիններ պատերազմական վիճակի մէջ դրուած են»:

Այս յուզումնալից վիճակէն ազդուեցաւ նաեւ սակարանը, գլխաւորապէս ինկան ֆրանքը եւ ֆրանսական արժեթուղթերը: Տոլարը բարձրացաւ 16.17ի, իսկ անգլիականը՝ 79.85 (յաւելում 2.30 ֆրանքի): Կարգ մը արժեթուղթեր կորսնցուցին 85 սանթիմէն մինչեւ 1.70 ֆրանք:

*** Երկուշաբթի գիշեր 4000 նախկին պատերազմիկներ, որոնց պաշտօնական անունն է «Հրեղէն խաչ», ցոյց մը կատարեցին Մատլէնի հրապարակին վրայ եւ յառաջացան դէպի ներքին գործերու նախարարութեան շէնքը: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց քանի մը հարիւր ցուցարարներ յաջողեցան ճեղքել շղթան: Այս առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան: Հանրապետական պահակ մը անուշադրութեամբ կոտրած ըլլալով պատերազմիկներուն դրօշի ձողը, չարաչար խոշտանգուեցաւ: Յետոյ ցուցարարները զանազան խումբերու բաժնուեցան եւ մէկ մասը գնաց Յաղթական Կամարին տակ, երկիւղածօրէն յարգանք մատուցանելով անծանօթ զինուորի դամբարանին: Աւելի ստուար բազմութիւն մը ճամբան շարունակեց դէպի երեսփ. ժողով, բայց հանդիպեցաւ ուժգին դիմադրութեան: Ցոյցերը տեւեցին երկու ժամ: Կարգապահութեան գործողութիւնները անձամբ կը վարէր ոստիկանութեան նոր վերատեսուչը, Պ. Սիպուու: Քանի մը պահակներ վիրաւորուեցան ծանրապէս: Վիրաւորուեցաւ նաեւ Փարիզի երեսփոխաններէն Պ. Սքափինի: Տասը հոգի ձերբակալուեցան:

Նախարարական պաշտօնատուներէն զատ, խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած է նախագահական պալատը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Բողոքներ՝ Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան առթիւ

Սէնի նահանգին 58 երեսփոխաններէն 30ը բողոքագիր մը ուղղեցին ներքին նախարարութեան, Պ. Քիափի պաշտօնանկութեան դէմ, զոր կը վերագրեն «քաղաքական գձուձ գործողութեան մը»: Բողոքարկուները կ'ըսեն թէ՝ կառավարութիւնը «ի խնդիր մեծամասնութեան, տեղի տուաւ «Իւմանիթէ»ի եւ «Փօփիւլէր»ի կոչին, շրջելու համար շանթաժին: Բարեկարգութեան յանակին պետը զոհուեցաւ անկարգութեան տարրերուն»: Այս առթիւ կը բողոքեն նաեւ Սէնի նահանգապետին հրաժարման դէմ, որ հետեւանք է Պ. Քիափի հեռացման:

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին 60 անդամներն ալ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեցին «այն պայմաններուն դէմ որոնց մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան վերատեսչութեան եւ Սէնի նահանգապետութեան գլխատումը»:

*** Տէր եւ Տիկին Քիափ առջի օր հրաժեշտ առին ոստիկանութեան վերատեսչութենէն եւ արժանացան ջերմ ցոյցերու:

*** Պ. Ֆապր, «Քոմէտի Ֆրանսէզ»ի վարիչը, որ արձակուած էր, առ այժմ պիտի շարունակէ իր պաշտօնը, իսկ իր յաջորդը՝ ապահովութեան տեսուչ Պ. Թոմէ դիւանագիտական պաշտօնի մը պիտի կոչուի:

Պատերազմի վտանգը Ծայր. Արեւելքի մէջ

Երէկ հաղորդած էինք Խ. Միութեան պատերազմական գործավար Պ. Վորոշիլովի ռազմաշունչ խօսքերը՝ Ճափոնի դէմ: Գործավարը իր ճառին երկրորդ մասին մէջ շեշտեց.

— «Ճափոն իր զինուորական յատակագիծին համեմատ արտասահմանէն կը շարունակէ գնել ռազմական նախանիւթեր, իր բոլոր տնտեսական եւ ճարտարարուեստական մեքենականութիւնը յատկացուցած է պատրաստելու պատերազմական գործիքներ, աւելցնելով իր պատերազմական պիւտճէն 443 միլիոնէն 937 միլիոն եէնի: Նիւթացոյցին հարիւրին 40ը կը յատկացուի հրասայլերու, օդանաւերու, եւ պատրաստութեան, եւ այն ալ՝ փութկոտ արագութեամբ: Ամբողջ աշխարհ գիտէ ասիկա: Մանչուրիա հզօր խարիսխի մը կը փոխուի հետզհետէ Ճափոնի համար, որ արդէն կեդրոնացուցած է հոն բազմաթիւ զունդեր

Մինչեւ հիմա մեր Կեդր. Կոմիտէին եւ Ստալինին հետեւած իմաստուն քաղաքականութիւնը, միջազգային յարաբերութիւններու կալուածին մէջ, ապահովեց մեր գործելու ազատութիւնը, եւ երբեք հարկ չտեսանք պատերազմի մղուելու: Այսօր, ինչպէս քիչ առաջ ըսաւ Ստալին, ամբողջ աշխարհի համար խաղաղութեան տարր մըն ենք մենք: Մեր շուրջը կը համախմբուին եւ չեն կրնար չհամախմբուիլ — բոլոր այն պետութիւնները՝ որոնք այս կամ այն պատճառով պատերազմ չեն ուզեր աւելի կամ նուազ երկար ժամանակամիջոցի մը համար.

«Բայց Ծ. Արեւելքը ծանրկուած է ամպերով՝ ուրկէց կրնայ պայթիլ պատերազմի փոթորիկը: Մեր դիւանագէտներուն ի գործ դրած բոլոր ջանքերուն հակառակ, յաջողեցանք մինչեւ հիմա հասկցնել Ճափոնի վարիչ շրջանակներուն թէ խաղաղութիւնը աւելի կ'արժէ քան պատերազմը, որ ոչ դիւրին եւ ոչ պարզ պիտի ըլլայ, հակառակ մեր կամքին: Այս պատերազմը, եթէ պարտադրուի մեզի, մեծ պատերազմ մը պիտի ըլլայ եւ փճացնող պատերազմ մը: Կեանքի եւ մահու խնդիր պիտի ըլլայ, եւ շատ սուղի պիտի նստի իր հեղինակներուն:

«Ներեցէք որ թուանշաններով չխօսիմ, բայց Ծ. Արեւելքի մէջ պաշտպանութիւնը զօրացուցած ենք: Ամէն կէտերու վրայ շինած ենք պատնէշներ ուրկէց թշնամին պիտի չկրնայ դիւրաւ անցնիլ՝ մեր Խորհրդային հողին վրայ ոտք կոխելու համար:

«Լէնին 1922ին իր ճառին մէջ յայտարարեց.— «Վլատիվոսթոք շատ հեռու կը գտնուի, բայց այդ քաղաքը, ինչ որ ալ ըլլայ, մեր քաղաքն է:»

«Այո, այդ քաղաքը պիտի պաշտպանուի ամէն գնով: Մեր Հիւսիսի Սա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱԶԳ. ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Մի՛ սպասէք որ յուսադրիչ տեղեկութիւններ տամ մեր փոքրաթիւ գաղութին ազգային կեանքի մասին։ Ցեղուն տարիէ ի վեր այս փարթամ քաղաքին մէջ հաստատուած հայութիւնը կարծես սկսեր է հեռզհետէ ն'ւ ազգ, ն'ւ հայրենիք մոռնալ։ Պատահական հետաքրքրութիւն մը ազգային այս կամ այն երեւոյթին մասին, դեռ բաւական չէ ըսելու համար թէ Լոնտոնի գաղութը գիտակից է իր ազգային պարտականութիւններուն։

Քանի մը տարի առաջ, երբ տնտեսական պայմանները աւելի լաւ էին, քիչ – շատ կենսունակութիւն ունեցաւ ան, շնորհիւ քանի մը հաւնդուն երիտասարդներու ջանքերուն։ Բայց անհաւատալի վերջին չորս տարուան մէջ ազգային ոչ մէկ կարեւոր շարժում տեղի ունեցած է։

Թմրած են բոլորն ալ, վաճառականները ունին իրենց հոգերը· իսկ երիտասարդները, մանաւանդ անոնք որ Լոնտոն հաստատուած են պատերազմէն յետոյ, չեն գիտեր նոյն իսկ մտածելու ազգային կեանք ստեղծելու անհրաժեշտութեան մասին։ Մնացեալ թեւով մը կապուած են այս ժողովուրդին հետ, որուն մշակոյթը, քաղաքական պայմանները ու ճակատագիրը հազիւ թէ կը խօսին իրենց սրտին։ Փոքր չէ թիւը անոնց որ հայերէն թերթ անգամ չեն կարդար։

— Եղբա՛յր, «Թայմզը» 37 էջ ունի, իսկ քու հայերէն լրագրիդ մէջ բա՛ն չկայ։

Բնականաբար յանցանքի խոշոր բաժին մը ունին մասի վրայ համբուող մտաւորականները որոնք պէտք էին մը ընելով կրնային առաջնորդել գոնէ երիտասարդները։ Ցաւալի է որ, անոնք ալ քաշուած են իրենց պատեանին մէջ եւ կը ձգեն որ այս բախտաւոր գաղութը հետզհետէ օտարանայ։

Հայ ժողովուրդին ամէնէն նուիրական տօները — Ապրիլ 24, Մայիս 28, Մշակոյթի Օր, — կուգան ու կ'երթան։ Անցեալ տարի առաջին անգամ ըլլալով համեստօրէն կատարուեցաւ Ապրիլեան սգահանդէսը եւ այդքան։ Անկախութեան տօնին համար մտածող չէ եղած բնաւ, որովհետեւ օրուան մարդիկը գերազանցապէս գիւանագէտ են ..

Ամէն տարի յունուարի սկիզբը կը կատարուի Կաղանդի հանդէս մը երախաներուն համար· վերջապէս այդ ալ ազգային գործունէութիւն մըն է...

Լուծուած է Տիկնանց Միութիւնը թերեւս անոր համար որ նախագահը, Տիկ. Գ. Կիւլպէնկեան հաստատուած է Փարիզ։ Անոր անունին հմայքն էր կարծեմ որ իրարու քով կը բերէր փափկասուն հայուհիներուն գոնէ մէկ մասը, այլապէս այդ օգտաշատ Միութիւնը կրնար տակաւին շարունակել իր գոյութիւնը։

Համբաւաւոր Միացեալը ոչ եւս է. չկայ դինքը փոխարինող ազգային կեդրոնական վարչութիւն մը։ Բարեգործականը ունի իր մասնաճիւղը.իսկ Հօկին համար գործունէութեան ասպարէզ չկայ այստեղ։

Ունինք Ազգատախնամը՝ հիմնուած 1925ին։ Նպաստընկալներուն թիւը հազիւ վեց կամ եօթը, տարեկան պիւտճէն 300 ոսկիին որուն 100ը տրամադրած է Գ. Գ. Կիւլպէնկեան, իսկ 50ը Աբգարեան կտակի խնամակալութիւնը։

Ու վերջապէս ունինք եկեղեցի մը որուն մատակարարութեան ամբողջ ծախքը կը վճարէ գործեալ հիմնադիր միլիոնատէրը։ Հոգեւոր հովիւն է Մեսրոպ քահանայ Յոսրով։

Գաղութին ընդհանուր թիւն է 450 անձ՝ երախաներով միասին։ Ունինք 30ի չափ գորգավաճառներ որոնցմէ ծանօթ են հետեւեալները — Գ. Գ. Ն. Պէնլեան, Ա. Ունեան, Փ. Իզմիրլեան, Հ. Մազմեան, Ապաճեան Որդիք, Ա. Թոսունեան, Ճ. Ամասեան, Ս. Զաքարեան, Եագուպեան, Մ. Խաչիկեան, Մ. Սալըրեան եւ ուրիշներ։ Գորգի նորոգութեան մասնագէտներ են Գ. Գ. Ս. Փաշայեան, Տ. Քէօշկեան։

Մուշտակի առեւտուրին մէջ կարեւոր հաստատութիւններ են Կ. Ծըրճեան եւ որդիք, Ալպէմճեան եւ Դիրձակեան։ Բժիշկներ՝ Մ. Մանտինեան, Իւթիւճեան, Պէհէզնէլեան եւ Հ. Փափազեան (ատամնաբոյժ)։

Իսկ մտաւորականներէն կրնամ յիշել Գ. Արամ Րաֆֆի որ ռուսերէնի դասեր կ'աւանդէ Լոնտոնի համալսարանին մէջ։ Գ. Ս. Թոփալեան՝ ուսուցիչ Արեւելեան լեզուներու վարժարանին մէջ, Գ. Ա. Սաֆրաստեան՝ «Massis»ի խմբագիրը, Գ. Գ. Տօնապետեան եւ փրոֆ. Ց. Թումաճեան։

×

Գիտք է չհշել որ գորգի հրապարակին վրայ հայ վաճառականները այսօր չունին այն փայլուն դիրքը որ իրենցն էր տարիներ առաջ։ Չեմ կրնար որոշ պատճառներու վերագրել այս անկումը։ Թերեւս անոնք նիւթապէս ի վիճակի չեն մաքառելու հրեայ կամ պարսիկ վաճառականներու մրցակցութեան դէմ։ Այս վերջինները հետզհետէ կը տիրապետեն հրապարակին

Լոնտոնի ամէնէն յայտնի հայկական հաստատութիւնն է Գ. Յակոբ Շահինեանի գորգի լուացարան – գարծարանը, որ կը գտնուի քաղաքին արեւմտեան արուարձաններէն մէկուն մէջ։ Հարիւր հազար ոսկիին արժողութեամբ պատկառելի եւ արդիական ոճով շինուած գործարան մըն է ան ուր կը լուացուին Պարսկաստանէն եւ ուրիշ վայրերէ ներածուած գորգերը։

Երեսուն տարի առաջ հիմնուած այս հաստատութիւնը ծանօթ է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գորգի հրապարակներուն։ Ծանօթ է անոր համար որ արեւելեան գորգերը «վաճառելի» կը դառնան գլխաւորաբար այդ գործարանին մէջ։ Արեւելեան գորգը լուսկայ իրենէ առաջ պէտք է լուացուի, որպէսզի գոյները ըլլան աւելի մեղմ եւ համապատասխան Եւրոպացիներու ճաշակին։ Գ. Շահինեան քիմիական բաղադրութիւններով կը լուայ այդ գորգերը եւ գորգի առեւտուրով զբաղող ամէն մարդ գիտէ թէ այս հայ գործարանատէրը մեծապէս է որ մշուշ տուած է արեւելեան գորգի վաճառման զարգացման Եւրոպայի մէջ

Գործարանը ունի երկու հարիւրէն աւելի բանուոր – բանուորուհիներ։

Գ. Շահինեան այլապէս օգտակար դեր մը կատարած է վերջին տարիներու [illegible] յայտնի է, գորգի տարտարածման կարեւոր զարկ տուաւ Հայաստանի մէջ, 1920էն յետոյ. հրապարակին վրայ ծանօթ են «Հայկական» «շիրվաններն ու «ղազախները։ Համաձայն իմ տեղեկութիւններուս, Գ. Շահինեան ինքն է որ խելացրութիւններ ըրած է Երեւան՝ Արգասի ներկայացուցիչներուն միջոցաւ եւ հրահանգներ տուած է գոյներու եւ նկարներու ընտրութեան մասին։ Ու հիմա Լոնտոնի հրապարակին վրայ հայկական արտադրութիւնները կարգ մը տեսակներու մէջ, կրնան մրցիլ պարսկականներուն հետ

Գործարանը հեւացման առարկայ է նոյն իսկ օտարներուն համար։ Արուեստը պահպանել [illegible] բանուորները իրենց [illegible] գործը։ Անցեալ տարի ծանօթ հայ [illegible] տեսնելու համար [illegible], ծնունդը տեղեկելու համար հայու մը որ այնքան օգտակար եղած է իրենց երկրին ամէնէն կարեւոր [illegible] համար։

Լոնտոնի նաւահանգիստի ամառագիրը երկար յօդուած մը հրատարակած է Շահինեան գործարանի մասին։ Նկարագրելէ ետք թէ գործերը ինչպէս կը դեղեցկանան հայ մասնագէտին խնամքին տակ, աշխատակիցը կը գրէ.

— «Գ. Շահինեան Պոլսէն Անգլիա անցած է 1906ին, հայը ծանօթ էր արդէն գորգի առեւտուրին։ Երիտասարդ Հայը այդ օրերէն սկսեալ մասնաւորաբար շահագրգռուած է լուացքի գործով։ Առաջ գորգի գլխաւոր հրապարակը կը գտնուէր Պոլիս, բայց Լոնտոն փոխադրուեցաւ [illegible] յետոյ։ Գ. Շահինեան գորգ լուալու առաջին ձեռնարկը ըրաւ 1906ին։ Հիմա իր ընդարձակ ու արդիական կառուցուածքներով օժտուած գործարանին մէջ կ'աշխատին մօտ 200 բանուորներ։ Արտասահմանէն թելադրութիւններ եղած են շատ անգամ որպէսզի Գ.Շահինեան իրգործարանը փոխադրէ ուրիշ երկիր մը կամ գոնէ մասնաճիւղեր հաստատէ. սակայն մասնագէտը որ ինքնիրեն զարգացուցած է իր արուեստը, կը մնայ Լոնտոն եւ արտասահմանը ստիպուած է անոր ղրկել իր գորգերը լուացուելու համար։ Գ. Շահինեան հպարտ է իր գործով։ Անիկա ծանօթ է իր աշխատաւորներուն իւրաքանչիւրին. գիտէ ամէն մէկուն անունը եւ կենցաղը։

Ամսագիրը յօդուածին կցած է քա-

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ooooo

ԽՄԲ.— Մարսէյլի Ուս. Միութեան վիճաբանական ժողովին առթիւ երբատարակուած թղթակցութեան մէջ սխալմբ սպրդած ըլլալով, մեզի ղրկուած է բնագիրը երկրորդ ճառին։ (Առաջինը, ընկ. Վարանդեանի ճառը, հրատարակուած է երեք անգամով)։

Ներկայ դարու մէջ ազգային խոլալի հանդէպ ժողովուրդներու ունեցած հաւատքը ազնուական զգացում մը կը նկատուի։

Մտնենք իւրաքանչիւր ազգի սահմանէն ներս, առանց նկատի առնելու օրուան կառավարութիւններու գործելակերպը։ Հարցուփորձ ընենք ժողովրդական խաւերու մէջ, պիտի տեսնենք ամէնուն մօտ միեւնոյն ազգային ոգին, նոյն սէրն ու պաշտամունքը իրենց հայրենիքներու հանդէպ։ (Մեր խօսքը չի վերաբերիր այն վիժածներուն, որոնք իրենց հաւատքը եւ զգացումը ծախու հանած են)։

Մեր տեսակէտը որ եւ է ձեւով չի կրնար տկարանալ, երբ մենք ալ մոռնանք թէ այսօրուան ազգերը ցեղերու խառնուրդ են, մենք կ'առնենք զօրաւոր ցեղերը, օժտուած՝ իրենց լեզուով, մշակոյթով, պատմութիւնով, բարքով ու վարքով, կ'առնենք իրենց պատմական յիշատակարաններով օժտուած հայրենիքը, նոյն իսկ մեռելները, կը գետեղենք իրենց հայրենի նուիրական հողին վրայ, ուր դարերու ընթացքին եկող ու մեկնող սերունդները այնքան արիւն, արցունք եւ քրտինք են թափած ու կը համոզուինք ուրիշներու կարծիքին թէ այսօր ազգ եւ հայրենիք իրարու այնքան սերտօրէն շաղկապուած են, որ, երկրէ երկիր, [illegible] նշանաստախտակներով չէ որ տեղի կ'ունենայ, այլ բարոյական ցանկապատով

Ջնջեցէք ազգային ընտանիք մը իր ազգային հողին վրայ, տուէք իրեն իր բնական իրաւունքները, հեռացէք սահմանները որպէսզի ուրիշներ ոտնակոխ չընեն։ Դուք պիտի գտնէք երկու շատ ազնիւ զգացումներու գուգորդութիւնը, ազգային եղբայրակցութիւն եւ հայրենիքի սէր։

Կրնայ առարկուիլ թէ ազգի մը բոլոր դասակները հաւասարապէս չունին անհրաժեշտ անփականութիւններ, հետեւաբար եւ զանոնք պաշտպանելու եւ սիրելու ծանօթ չափը։ Բայց նիւթէն աւելի բարոյական ըմբռնումը եւ ազգային բարոյական հաստատութեանց պաշտպանութիւնը տուած են նոյն սեփականազուրկին բարոյական սեփականատիրութեան գաղափարը

Ազգային նախակրթարաններու մէջ ազգին մանուկը սորվելով «Նուիրական հողին» նկարագրութիւնը, անոր պատմական եւ բնական սահմանները, իր նախահայրերուն թափած ջանքերը, կը առանայ մայրենի լեզուի, պատմութեան, մշակոյթին, սովորութիւններուն հանդէպ այնպիսի սէր, ակնածանք ու պաշտամունք, որ ան շատ դիւրութեամբ պիտի զանազանուի գրաւչի ազգի մանուկէն։

Ազատութեան, իրաւունքի, արդարութեան եւ ազգային ոգիի զուանանքը ճշմարիտ հաւատացեալներու բանակներ ստեղծած են, որոնք ի չար եւ ի սէր հայրենիքի փրկութեան ու առժամապատուութեան պատրաստ են մէկ հրամանի վրայ զոհաբերուելու, իրենց համար հայրենիքը կամ ազգը նիւթական շահ մը չէ այլեւս, աւելի շատ զգացում մը։

Ազգային զուանանքը զօրաւոր կերպով ազդած է ժողովուրդներու վրայ, քանի որ իրենց բնական իրաւունքներու վրայ հիմնուած է։ Առէք սեւէ եւրոպական գիւղ, անոր բոլոր բնակիչները, շատ քիչ բացառութիւնով հեռաւոր կամ մօտաւոր ազգականներ են, ունին միեւնոյն լեզուն, միեւնոյն աւանդութիւնները, բարքերը, կ'աշխատին կողք կողքի, անկարեւոր կը դառնան իրենց մօտ ունեւորի եւ չունեւորի խնդիրը, բարեկամի եւ թշնամիի հարցը, երբ ծանր վտանգ մը սպառնայ գիւղին (հրդեհ, հեղեղ, համաճարակ եւն.) բոլորը մէկ օգնութեան կը վազեն։ Ընդարձակեցէք այս քանի մը միլիոն ժողովուրդի համար, պիտի ունենաք ազգը։

Ի հարկէ այս մեծցնելու եւ ընդարձակելու գործը մէկօրէն միւսը դիւրութեամբ չէ եղած, սերունդէ սերունդ համբերատար եւ գիտուն աշխատանք թափուած է։

Որպէս հակաթէզ, կարելի է նսեմացնել ազգային շարժումը այն առարկութեամբ թէ նման ձեւերով դաստիարակուած ու պատրաստուած ազգ մը ենթակայ է զինուորական ծառայութեան եւ պատերազմի ծանր արհաւիրքներու։ Այսպիսի պայմաններու տակ ազգը կրնայ կոյր գործիք դառնալ իր կառավարութեան՝ մղուած իր ծայրայեղ ազգասիրութենէն, արդինքն կառավարութեան հեղինակութեանը ազդիւրէն։

Կը մնայ որ Վիլհէլմ կայսրը պատրաստեց համաշխարհային պատերազմը։ Արդեօք մեծ պատերազմի սկզբնապատճառը 1914ի՞ն է եւ ոչ առաջ։ Սխալ է թուականի մը վրայ հիմնուիլ.Մարսէյլի զէնքը չէր կրնար պատճառ ըլլալ մեծ սպանդին, եթէ պատմական հին տուեալները չըլլային, զինուորը պատերազմի դաշտը կ'երթայ ոչ թէ սպանդի առաջին արարը խաղալու համար այլ՝ հինգերորդը կամ տասներորդը։

Մենք մեր նիւթը բաւականին պիտի խորացնէինք եթէ հետեւէինք երթալինք ու քննէինք ազգերու հակամարտութեանց պատճառները։ Մենք այդ հակամարտութեանց առջեւ կանգ առնողներէն չենք, այլ պատճառը պրպտողներ, քննողներ եւ դաս առնողներ, որպէսզի ազգային գաղափարը տեսնենք աւելի առողջ վիճակի մէջ եւ իր իսկական պատկերով։

Պատահած է որ պատերազմներու ընթացքին սահմանագծման սխալ գործողութիւններ կատարուած են, ցեղով ու լեզուով տարբեր ժողովուրդներ զատուած իրենցիններէն եւ խնկած ուրիշներու ազդեցութեանը գօտիին մէջ, այսպէս Գերմանիայէն զատուած է Աւստրիան, Աւստրօ-հունգարիոյ տիրապետութեան տակ կը գտնուէին Չեխեր, Թուրքեր, [illegible], Թուրքիոյ [illegible] տակ կը գտնուէին Սերպեր, Պուլկարներ, Յոյներ եւ Հայեր։

Այս ցեղերը տեսնելով իրենցիններու եւ ուրիշներու ազատ ազգային վիճակը, իրենց մէջ յառաջ բերին ազգային ազատագրութեան շարժում մը, իրենց վիճակը իրենց ձեռքով անօրինելու առաջադրութեամբ։

Ազատութեան եւ ազգային անկախութեան գաղափարը [illegible] ընթացքին եւ մինչեւ վերջին ժամանակներս այնպիսի մեծ թափով մը ցնցեցին երկու կիսագունդերը, որ այսօր ամէն ազգ ապահոված է իր անկախ գոյութիւնը, բացի սեւամորթներէն եւ վրանաբնակ ցեղերէն, այս վերջիններու շուրջին դժբախտաբար պարտաւորուած ենք առնել քանի մը դժբախտ ազգեր եւս, օրինակ մենք։

ԺԸ. դարուն անգլիական հիւսիս – ատլանտեան գաղթավայրերու ժողովուրդը, ազատելու համար անգլիական տիրապետութենէն, կ'ապստամբէր Ամերիկա։ ԺԹ. դարուն եկուորներով եւ տեղացիներով կազմուեցաւ դաշնակցային ամերիկեան ազգը։ Հոն ալ արիւն հոսեցաւ հիւսիսի եւ հարաւի երկարամեայ պատերազմներով, բայց այսօր արդէն կը տեսնենք ամերիկեան միացեալ մեծ ազգը, սնած ու ամբողջացուած ազգային նոյն գաղափարով։

Նոյնը նաեւ կրնանք ըսել սպանիական գաղթականութեան մասին, որ կը ներկայացնէ այսօր միջին եւ հարաւային Ամերիկաները։

Քննացող Ասիան ալ շարժեցաւ, Թուրքիա, Պարսկաստան արդէն ազգային կառավարութիւններ դարձած են աւելի ինքնավար, ինքնիշխան եւ յառաջդիմութեան ընդունակ։ Արթնցած է նաեւ Հնդկաստանը, իր ազատագրական շարժումը ինչքան ալ արգելքներու տակ գրուի, ծլած ու հասակ նետած է ու կը սպասէ պատեհութեան։

Մէկ դարու ընթացքին Ճափոնը դարձաւ արդիացած ազգ մը, Սամուրայի սուրին տակ կքած Ճափոնցին դարձաւ ազատ ու զարգացած, Հպարտ քաղաքացի

Նոյն շարժումն է որ կը տեսնենք Չինաստանի մէջ եւ որքան որ այսօր անգլիական, ամերիկեան, ռուսական եւ ճափոնական հակամարտութիւնները թոյլ չեն տար անոր ազատագրութեան, բայց վաղ թէ ուշ, ան ալ պիտի ազատագրուի, ուրիշ ելք չկայ։

Պատմութենէն սորված ենք որ քաղաքակրթութեան իւրաքանչիւր հանգրուանին ընկերային, կրօնական եւ քաղաքական բանակներ հակառակ ամէն արգելքի տարածուած են բոլոր ցամաքամասերու վրայ։ Յաջորդաբար կը տեսնենք Cité antiqueի հայրենասիրութիւնը, աշխարհակալութիւնը, քրիստոնէութիւնը, [illegible] պետութիւնը եւ թագաւորութիւնը։ Այս բոլորին յաջորդած է այսօր ազգային զուանանքը, անպայմանօրէն աւելի կատարեալ քան ամէնը, քանի որ կը պարունակէ եւ նիւթական տարրը, հողի տիրապետութիւնը եւ զգացումի տարրը, ընտանիք, հող եւ արիւն։

Մէկ խօսքով ազգային գաղափարը աւելի ընդարձակ եւ արմատական ճառագայթաւորումներ ունեցաւ քան ամէնը, 100 տարուան ընթացքին դարձաւ մարդկութեան համաշխարհային կրօնը

×

Երբ մէկ կողմէն ազգային գաղափարը աշխարհի շրջանը կ'ընէր, բռնեցնելով ամէն կողմ ազատ ու անկախ հայրենիքներ, միւս կողմէ տնտեսական աշխարհը սկսած էր նուաճողական գործը։ Երկիրներ փոխանակ բաւականանալու իրենց ներքին արտադրութիւններով, [illegible] դուրս սկսած էին փնտռել նախնական նիւթեր եւ սպառումի շուկաներ։ Երկաթուղին, նաւը եւ հեռագիրը սահմանէ սահման կը պտտէին, ապրանքները, դրամագլուխը եւ տեղեկատուութիւնները մէկ երկրէն միւսը կ'անցնէին յարաճուն կերպով։

Շարժման դիմադրելու համար ազգերէն ոմանք մէկզի կը ձգեն երկրագործութիւնը ու կը ճարտարարուեստանային, ուրիշներ [illegible] անհամապատասխանութեան, ուրիշներ՝ [illegible], այսպէս իւրաքանչիւրը իր ապրանքը կուտար չունեցողին, փոխարէնը առնելով իր չունեցածը, ատարիմանարար բոլոր ազգերը ներքնապէս իրարմէ կախում կ'ունենային

Այդ շարժումը յառաջ բերաւ քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ

[illegible] տնտեսական ազդեցութեան ճանապարհով, նախապէս ազգային սահմաններու մէջ ապա տարածուեցաւ դուրս մինչ ծառի այն արմատներու նման, որոնք իրենց յառաջացման ընթացքին կը հանդիպին արգելքի մը, բայց աչառհանդերձ ապա [illegible] ելք մը կը գտնեն ու կը յառաջանան։ Շարժման սկզբնաւորութեան [illegible] ազգայնօրէն պատրաստուած մարդը այս նոր երեւոյթին առջեւ նախապէս անտարբեր մնացին, բայց երբ շարժումը ծաւալ գտաւ, յառաջ եկած բարդութիւններէն սկսաւ ցնցուիլ, պզտիկ ազգերը սահմանեցին [illegible] ազգային տնտեսական մեկենան մեծերուն կուլ չերթալու համար, իսկ վերջինները ողողուելով իրենց արտադրութիւններով, սկսան շուկաներ փնտռել ու իրենց ազդեցութեանը տակ առնել ազգերը.

Հ. ՍԻՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

×

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

— ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

oooo

Սոֆիայէն կը գրեն թէ ծրագիր մը կը մշակուի գիւղացիներուն օգնելու համար, որպէսզի կարենան վճարել իրենց անհատական պարտքերը։ Ամբողջ երկիրը անձկագին յոյսով կը գիտէ այն պայքարը՝ որ կը մղուի այդ հարցին լուծման համար։ Պուլկար գիւղացի դանդուածը, առհասարակ ծանրաբեռնուած տնտեսական տագնապին տակ, պարտքերու խիստ բեռան մը տակ կորաքամակ եղած է։ Անոնք պարտաւորուած են դրամ առնել անհատներէ կամ երկրագործական պանքաներէ կամ ժողովրդային հաստատութիւններէ, եւ անկարող ըլլալով վճարելու գոնէ մասամբ եւ նոր վարկի դուռ բանալու, կազմալուծուած է իրենց գործունէութիւնը, եւ այս պատճառաւ վերոյիշեալ հաստատութիւններն ալ մեծ դժուարութիւններու մատնուած են, իրենց փոխ տուած դրամներու սառած ըլլալուն հետեւանքով։ Պարտքի այս խնդիրը գիւղացիներուն շրջանակին մէջ չամփոփուիր լոկ, այլ, աւելի կամ նուազ ուժգնութեամբ, ժողովրդային ամէն դասակարգ, առեւտրական, արհեստաւոր, հարիւրներով, հազարներով պարտքի լուծին տակ ճնշուած են։

Ահա, կառավարական ծրագրին նպատակն է հաշուեյարդարն ընել այս դժբախտ կացութեան, եւ երեւակայելէ թէ ինչ դժուարութեան մէջ է սակայն, որովհետեւ ամէն կողմէ կարծես փուշ է, տեղն է ըսել դասական բացատրութեամբ, թէ կը տարուբերի Սկիւլայի եւ Քարիբդի միջեւ, այսինքն ինչպէս ալեկոծ նաւ մը նեղ ծովուն խարակներուն միջեւ։ Որովհետեւ կը փափաքի մէկ կողմէն նպաստել պարտապաններուն եւ միւս կողմէ չկազմալուծել վարկը։

Ասկէց առաջ, 1932 Ապրիլ 16ին քուէարկուած օրինագիծ մը կը տրամադրէր պարտքերը վճարել հինգ տարեվճարներով, եւ բնականաբար անոնք որ այս օրինագծէն օգտուելով իրենց գործը կարգադրած են, իրաւունք չունին օգտուելու ներկայ օրինագիծէն։ Երբ, աչնան տեսնուեցաւ որ պարտքերու վճարումը անկարելի դարձած է տագնապին բերմամբ, կառավարութիւնը առժամեայ օրէնքով դադրեցուց վճարումներու համար եղած օրինական դիմումները, դատերը։ Եւ հիմա ներկայացուած օրինագիծը կը տրամադրէ նպաստել կարգ մը պարտականներու, 1931 Յունուար 1էն առաջ իրենց ըրած պարտքերուն համար, եթէ յետ քննութեան յայտնուի որ տագնապին պատճառաւ չեն կրցած վճարել։ Ամէն մէկ քաղաքի մէջ Հաշուեյարդարի յանձնաժողով մը պիտի հաստատուի, որ պիտի քննէ իւրաքանչիւր անհատի պարագան։ Որոնց որ նպաստ յատկացուի, պարտաւոր պիտի ըլլան տարուէ տարի գլխավճար մը քնել մինչեւ որ վճարումը վերջանայ։ Անհնարբեռուներու եւս պիտի սահման պետական պարտատոմս իրենց պահանջին դումարին չափ.

Ո՞ր կարգի պարտականները պիտի օգտուին։— 1. Այն գիւղացիները, խմնութիւնները եւ գործաւորները որոնց պարտքը 3000էն 5000 լեւային մէջ է։ Երկու տարի մօրաթօրիօմ կը տրուի անոնց, սակայն տոկոս վճարելու պայմանաւ։ Տոկոսի սակն է 100ին 6։ Մինչեւ հիմա այս սակէն աւելիստակոս վճարողներուն պիտի հաշուուի իրենց աւելի տուածը։

2. Միեւնոյն պայմանները պիտի գործադրուին նոյն դասակարգի պատկանող այն պարտականներուն, որոնց պարտքին գումարը 500.000էն 1 միլիոն լեւային մէջ է, միայն թէ անոնց տոկոսին սակը 100ին 8 է։

3. Մէկ միլիոն լեւայէն աւելի պարտք ունեցողներուն սահմանուած է միայն մէկ տարի մօրաթօրիօմ, ճարելին 8 տոկոսով դարձեալ։

4. Ազատ արուեստներու անդամներն ալ կրնան օգտուիլ նոր օրինագիծէն, բաւական է որ իրենց պարտքը 500,000 լեւան չանցնի։ Բայց ասոնց համար մօրաթօրիօմ չկայ, հարիւրին 8 տոկոս պիտի վճարեն, եւ մայր գումարն ալ պէտք է վերադարձնեն Պետութեան՝ մինչեւ երկու տարի չորս մասնավճարներով։

Բայց պէտք է նկատի ունենալ սա պարագան որ այս օրինագիծը մեծ դժուարութեամբ ընդունուած է նախարարաց ժողովին մէջ, երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, եւ Սոպրանիէն տեսնենք ինչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ։ Յամենայն դէպս, կառավարութեան դիրքը փափուկ է այս մասին։ Միւս կողմէ շատ մը առնելիք ունողներ տագնապած են կառավարութեան միջամտութեան։ Մինչդեռ ընդդիմադիր կուսակցութեան մեծամասնութիւնը [illegible] եւ պակաս կը գտնեն օրինագիծը եւ կը ստղեն որ պարտքերը հարիւրին 50 վիզչուին ի վնաս առնելիքտէրներուն եւ ազատ արուեստաւորներն ալ հաւասար չափով օգտուին։

Եթէ կառավարութիւնը պարտուի ծանր կացութիւն մը կրնայ ծագիլ։

ՏԻՒՑԱՂ

— Պարոն, շատ ցաւեցայ երբ տեսայ որ իմ երգած միջոցիս կը յօրանջէիք։

— Սիրելի Օրիորդ, ականջներս միշտ ձեր գմայլելի ձայնին կը հետեւէին, բայց ստամոքսս ինձմէ անկախ կը գործէր։

— Բայց կրնայիք գոցել։

— Օրիորդ, դժբախտաբար ականջներ կամ դուրս կարելի չէ գոցել։

×

— Ինչ է պատճառը որ իրարմէ զատուեցան։

— Ամուսնութիւնը։

— Այդ ի՞նչ խօսք է։

— Բարեկամս, ամուսնութիւնը երբեմն շատ կը տաքցնէ, երբեմն ալ այնչափ կը պաղեցնէ որ մարդիկ պարզապէս կը սառին։

×

— Պարոն Գրիգոր, ի՞նչ եղաւ ձեր գործը։

— Հարկաւ իմացաք, սնանկանալ չէ յետոյ ամէն բան վրայ տալ, պարտէս դաս։

— Ի՞նչ պատիւ, որչափ ամանցեր են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՂ ԽՕՍԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴԱՏԷ

ooooo

1916ին ներկայ եղայ Անաթոլ Ֆրանսի նախաձեռնութեամբ եւ Փօլ Տէշանէլի նախագահութեամբ ի պատիւ Հայաստանի սարքուած համակրական ցոյցին: Զարմանքով դիտեցի որ ոչ մէկ Հայ բեմ չբարձրացաւ, արդարութիւն պահանջելու յանուն մէկ միլիոն զոհերու: Օրուան նախագահը՝ զգալով այս տարօրինակ ձեռնպահութիւնը եւ մասամբ արդարացնելու համար այս անհասկնալի լռութիւնը, Ֆրանսական նրբութեամբ արտասանեց հետեւեալ նշանակելի խօսքերը.

«Մեր հայ բարեկամները կատարուած ոճիրին առջեւ ընկճուած՝ կը նախընտրեն լռութիւն պահել»

Հակառակ անոր որ Թուրքին հաթաղանը ոչ մէկ խտրութիւն յարգած էր, հազարաւոր եկեղեցիներ քանդուած, հարիւրաւոր կրօնականներու մարմինները յօշոտուած էին, բողոքի իբր նշմոյշ՝ բեմին վրայ կը ցուցադրուէր Արմէն Օհանեանը: «Սուգի եւ յարգանքի միթինկը» վերածուած էր պարզ ռէքլամի մը..

Զինադադարէն վերջ՝ երեսուն հազար Հայեր կը մորթուէին մօտիկ Կիլիկիոյ մէջ: Մարաշի եկեղեցիին մէջ հազարաւոր հայրենակիցներ իրենց բախտին ձգուած 25 հայ զինուորներով ողջ ողջ կ'այրուէին: Բողոքի փորձ մը իսկ չկատարեցին 1934 յունուար 25ի հեղինակները, որովհետեւ մեր աղաները այն ատեն զբաղած էին միլիոններ դիզելով եւ ծանօթ բանաստեղծն ալ «Légion d'honneur»ի երազով կ'օրօրուէր:

Անգլիական գրաւման ժամանակ Հալէպի մէջ ջարդ մը տեղի ունեցաւ, Սուլթան Համիտի սխտմով: Այս վայրագութիւնն ալ չյուզեց եւ չխռովեց Ազգ. (ռամկավար) պատուիրակութեան «Հայու սիրտը», ինչպէս կ'ըսէ Գ. Հրաչ Երուանդ:

Զմիւռնիոյ աղէտի միջոցին ի ներկայութեան դաշնակից զրահաւորներուն՝ հայկական թաղը կրակի կը տրուէր Թուրք «պաշըպոզուքներու» ձեռքով: Հազարաւոր հայ երիտասարդներ կը գնդակահարուէին, գեղեցիկ հայուհիները կը քշուէին Թրքական հարեմները: Ո՛չ մէկ բողոք, ոչ մէկ ցոյց Փարիզի մէջ:

Այժմ՝ Ղեւոնդ արք.ի պատասխանատուութիւնը մասամբ վաւերացուած՝ (որովհետեւ հայկական դրօշակը անարգելու անխոհեմութիւնը ունեցած էր), հրապարակ իջած են ռամկավար էֆէնտիները եւ իրենց բանաստեղծներով եւ մեծահարուստ աղաներով՝ բողոքի միթինկներ կը կազմեն, նախագահ Ռուզվէլթի այցելութիւնը կը ներկայացնեն, Դաշնակցութեան լուծումը եւ անոր պետերու վտարումը կը պահանջեն, որովհետեւ պէյերու, էֆէնտիներու եւ աղաներու անձնական շահը այդ կը պահանջէ: Հայ ժողովուրդը սակայն իր խոշոր գանգատով յստակօրէն կ'ըմբռնէ այս անարգար պայքարին բուն շարժառիթները:

Մենք ապահով ենք թէ ռամկավար-համայնավար միացեալ ճակատը չպիտի յաջողի իր սատանայական ծրագրին մէջ եւ Դաշնակցութիւնը աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ իրեն դէմ ուղղուած յիմար պայքարէն, շրջապատուած ժողովուրդի համակրանքով: Հալածում կը նշանակէ տարածում: Միայն կը խնդրենք մեր բարեկամ Դաշնակցականներէն պաղարիւնը չկորսնցնել ստեղծուած փափուկ կացութեան հանդէպ, եւ հետեւիլ «la force d'inertie»ի օրէնքին: Մի առ մի պիտի փշրուին ռամկավար-համայնավար յարձակումները, ի վերջոյ ամօթի մատնելով վարագոյրի ետեւէն գործող շահախնդիր հեղինակները:

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Շահան Շահնուր

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի վերջին երեք հաւաքոյթները նուիրուեցան գրական նիւթերու: Դեկտեմբերի վերջին ժողովին երիտասարդ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան կարդաց իր երեք նոր «Մազրանկարները» (Հ. Ալեանաք, Ա. Ծատուրեան եւ Շ. Նարդունի): Յունուարի առաջին հաւաքոյթը յատկացուեցաւ Վահան Թէքէեանին, որու գրական ստեղծագործութեան մասին զեկուցում մը կարդաց Հրաչ Զարդարեան եւ գնահատանքի խօսքեր ըրին Թ. Բերբերեան եւ Ա. Ջամալեան: Վերջինս սահման մը գծեց հանրային գործիչին եւ բանաստեղծի միջեւ եւ մեծարանքը ըրաւ բանաստեղծ Թէքէեանի: Թ. Զարդարեան եւ գեղասան Գմբէթեան արտասանեցին նմոյշներ Թէքէեանի գործերէն:

Ակումբի վերջին հաւաքոյթը, յունուար 27ին նուիրուած էր Շահան Շահնուրին:

Ակումբի վարչութեան նոր նախագահ Յ. Զարեան՝ բանալով ժողովը խօսք տուաւ Ս. Վրացեանի, որ, իր ներածական զեկուցման մէջ, ամփոփ գիծերով ներկայացուց երիտասարդ գրողին կեանքն ու գործը, խօսեցաւ այն միջավայրի մասին ուր ծնունդ առաւ ու զարգացաւ Շահնուր եւ քանի մը խօսքով տուաւ Շահնուրի երկերու բովանդակութիւնն ու գնահատանքը:

Շահան Շահնուր, իսկական անունով Շահնուր Քէրէստէճեան, ծնած է 1903 օգոստոսին, Սկիւտար: Նախնական կրթութիւնը ստացած է Թաղային վարժարանը եւ 1921ին աւարտած Պէրպէրեանը, ուր գտնուած է Մատթէոս Զարիֆեանի եւ ուրիշներու հետ գրական խմբակի մը մէջ: Սեւ աշխատանք է կատարած «Ոստան»ին եւ Թէոդիկի Տարեցոյցին մէջ: Առեն մը հայ գրական կեանքէն հեռու մնալով՝ 1926ին, Փարիզի մէջ, գլխաւորապէս իր մօրեղբօր Թէոդիկի դրդումով, նորէն վերադարձած է դէպի հայ գրականութիւնը, սկսած է գրել Նահանջը առանց երգի փոքրիկ պատմուածք մը Փարիզ ինկած հայ տղաներու կեանքէն որ յետագային աճելով՝ դարձած է համանուն վէպը: Նահանջը լոյս տեսաւ 1929ի ամառը «Յառաջ»ի մէջ իբրեւ թերթօն եւ նոյն տարուան աշունը առանձին հատորով: Այդ օրէն Հայոց գրականութիւնը ունեցաւ նոր, անվիճելի, տաղանդաւոր գրող մը:

Այնուհետեւ Շահնուրի համար վրայ հասաւ հիւանդութեան ծանր շրջան մը: Երիտասարդը ստիպուեցաւ անցնիլ հարաւային Ֆրանսա, ուր մնաց մօտ մէկ տարի եւ կազդուրուելով նորէն հաստատուեցաւ Փարիզ: Վերջին երկու – երեք տարիներու իր աշխատանքի պտուղը եղաւ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», նոր քայլ մը դէպի առաջ հեղինակի եւ հայ գրականութեան համար:

«Նահանջը առանց երգի» վէպին բովանդակութիւնը տալէ յետոյ՝ զեկուցանողը դիտել տուաւ որ կը թուի թէ, հեղինակը ինքն ալ սխալ ըմբռնած է իր գործին իրական արժէքը: Եթէ վերնագիրէն դատենք, վէպի հիմնական մասը հայ տղաներն են, անոնց ապրումները, Նահանջը, այսինքն՝ հայ ազգային ցաւը, այն ինչ՝ Նահանջը համամարդկային սիրոյ տրամ մըն է, երկու էակներու ապրած սէրն ու անկէ բխած ողբերգութիւնը: Վէպին կեդրոնը Պետրոսի եւ Ժանի փոխյարաբերութիւնն է եւ ոչ թէ հայ տղաներու կեանքը, այն վերջին տեսակ մը «աքսեսուառ» է առաջինին համար: Շահան կրցած է զուսպ գիծերով ու խորունկ վերլուծումներով, կարելի է ըսել, համառնեան վրձինով նկարել սէրէ տառապող մարդկային հոգին: Պետրոսի ու Ժանի սիրոյ նկարագրութեամբ Շահնուր տուած է եւրոպական առաջնակարգ հեղինակներուն վայել գործ մը: Ընդհակառակն, վէպին այն մասերը, ուր կը խօսուի ազգային ցաւի մասին, առօրեայ հրապարակագրութեան տպաւորութիւնը կը թողուն եւ, գրական – գեղարուեստական տեսակէտով, վէպին տկար կողմը կը կազմեն:

Շահնուրի երկրորդ գործը՝ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», եօթը պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է: Անոնց բովանդակութիւնը հասարակ մարդոց եւ կեանքի սովորական երեւոյթներու պատմութիւնն է, առնուած մեծ մասամբ Սկիւտարի հայ կեանքէն: Զեկուցանողը ընդհանուր գիծերով կուտայ պատմուածքներու բովանդակութիւնը եւ կը կարդայ քանի մը նմոյշներ, ցոյց տալու համար հեղինակին գրելու ձեւը, լեզուն, ոճը:

Պէտք է ըսել, որ Շահնուրի գործին մէջ չականը ոչ թէ նիւթն է, բովանդակութիւնը, այլ նիւթը մշակելու ձեւը: Եւ այս տեսակէտով անզուգական է: Ոչ յօրինակ այլոց, կ'երեւի որ ան երկար կ'աշխատի իր երկերուն վրայ, կը մշակէ, կը կոկէ, կը տաշէ, նիւթը կը խտացնէ ու կը խորացնէ, կը ստեղծէ զարմանալի ներդաշնակութիւն մը խորքի ու ձեւի միջեւ: Ձեւի տեսակէտով Շահնուր փայլուն երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ. պարզ, բայց ճոխ լեզու, ներդաշնակ ոճ, ներքին երաժշտականութիւն, ռիթմ: Շահնուրի արձակը կարելի է երգել: Շահնուրի հայերէնը ցոյց կուտայ, թէ ի՛նչ հրաշքներու ընդունակ է հայ լեզուն, ինչպիսի՛ նուրբ ապրումներ, ի՛նչ ճկունութիւն կրնայ արտայայտել:

Իր ստեղծագործութեան խորքով ալ Շահնուր հարուստ երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ: Ի՛նչ սուր դիտողութիւն ունի ան, ինչպէ՜ս լաւ կը ճանչնայ մարդկային հոգին, ինչպէ՜ս խոր կը մտնէ անոր հոգեկան աշխարհը, կը քննէ ու կը տարրալուծէ, կը մերկացնէ ամենաթաքուն խորհուրդները:

Մարդն է Շահնուրի հետաքրքրութեան առարկան, մարդկային հոգին, ապրումները, սէրը, առեղծուածները: Սովորական հասարակ մարդու կեանքն ու հոգին, սակ որպէս անհատական – հոգեբանական ապրում: Մասյլ է այդ ապրումը եւ ծանր խորհրդածութիւններու ազդիր:

Շահնուրի ստեղծագործութիւնը կարելի չէ սպառել հակիրճ զեկուցումով մը: Անոր մասին դեռ պիտի շատ խօսուի: Այսքանը ըսենք, որ յանձին Շահնուրի Հայոց գրականութիւնը ձեռք կը բերէ նոր ու բարձրորակ արժէք մը: Շահան Շահնուր բնատուր տաղանդ մըն է, որմէ հայ գրականութիւնը շատ սպասելիքներ ունի:

Երկրորդ խօսք առնողն եղաւ Նիկ. Սարաֆեան, որուն գրաւոր ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի առանձին, «Յառաջ»ի մէջ:

Որոշուեցաւ Ակումբի յաջորդ հաւաքոյթն ալ նուիրել Շահնուրին, որպէսզի կարենան արտայայտուիլ նաեւ արձանագրուած ուրիշ խօսողներ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓԷՅՔԷԻԶՄ»

«Վաքըթ»ի մէջ Սէլամի Իզզէթ այս խորագրով կը գրէ.—

Թուրք հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ընդամէնը 74 գրատուն կայ:

Երբ կարդացի կրթ. գործավարութեան վիճակագրութեամբ ցոյց տրուած այս թիւը, աչքիս առջեւ պատկերացան այն շարք շարք սրճարանները, որոնք Խռիւն գափուէն մինչեւ Շիշլի կ'երկարին

Ցիւեցի Թղթակիցներու գրութիւնները, որոնք մեր այս կամ այն քաղաքէն կը խօսին ու ամէն մէկ քաղաք՝ նախակրթարան մը եւ ութ սրճարան ունի: Կամ լիսէ մը, միջնակարգ վարժարան մը, երկու նախակրթարան ու տասնըմէկ սրճարան ունի:

Ենթադրէնք՝ կրնանք պնդել թէ, մեր երկրին մէջ, 75 գրատան փոխարէն 10074 սրճարան գոյութիւն ունի: Թերեւս աւելի: Ոչ, սրճարաններուն թիւը պիտի չչափենք դպրոցներու եւ գրատուններու թիւովը. պիտի չըսենք թէ սրճարաններուն թիւը դպրոցներու եւ գրատուններու թիւէն աւելի ըլլալու չէ: Պիտի պնդենք, սակայն, որ այս «Փէյքէիզմ»ի դէմ հարկ է պայքարիլ: Ան դարերու ընթացքին արմատացած է մեր մէջ: Բայց, սրճարանները փակելով կարելի չէ վերացնել զայն: Աւելի ընկերային շարժումով մը հարկ է պայքարիլ անոր դէմ: Մ. Քեմալի Թուրքիոյ բառգիրքին մէջ «դժուար» բառը գոյութիւն չունի: Ինչ դժուարութիւններու յաղթեցինք: Ինչպէս որ մեր սահմաններուն մէջ Բոլշեւիզմ, Ֆաշիզմ, Հիթլէրիզմ չեն կրնար մտնել, «Փէյքէիզմն» ալ նոյն ձեւով պէտք է սահմանէն դուրս ելլէ: «Կանգ չառնենք, կ'իյնանք» ճշմարտութեան քով՝ «Փէյքէին վրայ չրազմինք, կը քնանանք» խօսքը աւելցնելու ենք:

Դիմագրաւենք. կը յաղթենք ե՛ւ աոր:

ՍԵՄԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ

«Վաքըթ»ի մէջ Սատրի Էթէմ կը գրէ.—

Մեր երկրին մէջ կայ երիտասարդութիւն մը որ դպրոցներէն դուրս կը մնայ: Անոնց մէկ մասը կազմակերպական պակասի հետեւանքով զուրկ են ուսումէ: Օրինակ, տասը հազար գիւղ ունինք, ու անոնց միայն երեք հազարը պետական կազմակերպութիւն ունին: Կան նաեւ բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք, ապրելով հանդերձ դպրոց ունեցող վայրեր, գործի կեանքը զանոնք խլած՝ առած է: Անոնք, իրենց ապրուստը հայթայթելու համար, ստիպուած են իրենց դպրոցական տարիքէն իսկ զոհողութիւններ ընել: Ուշադրութիւն ըրէք: Միջնակարգ վարժարաններու առաջին կարգերը ո՜րքան շատ տղաք կ'ըլլան. բայց, հետզհետէ անոնց թիւը կը նուազի ու որքան քիչեր քննութեանց կը մասնակցին: Ասոր պատճառը եթէ փնտռէք, ձեր առջեւ պիտի ցցուին աղքատ ընտանիքներու պիտոյքները: Եթէ դպրոց գացող տղաքը քննէք՝ իրենց ընտանեկան ու նիւթական տեսակէտէն, պիտի հանդիպիք, առատ առատ, պաշտօնեաներու, էսնաֆի, փոքր հողատէրերու տղաքը: Այս ընտանիքներուն պիւտճէները շատ նեղ են: Այնքան որ՝ անոնք յաճախ անկարող կ'ըլլան սնուցանել 16 տարեկանէն վեր իրենց տղաքը: Եթէ այսօր մեծ թիւով աշակերտներու կը հանդիպինք, ասոր պատճառներէն մէկն ալ գործ չըլլալն է: Աղքատ ընտանիքներու տղաք, գործ չգտնելով կը յաճախեն վարժարան: Ուրեմն, տգիտութեան դէմ պայքարին նպատակակէտը պիտի ըլլայ ուսում տալ անոնց, որպէսզի չստիպուին գործի մտնել:

Այդ պատճառաւ ալ, հանրապետութեան երիտասարդութեան համար ամենամեծ պարգեւը պիտի ըլլայ ժողովրդային համալսարան մը բանալ ու զարգացման հնարաւորութիւն ստեղծել այն երիտասարդներուն համար, որոնք, անտեսական պահանջներու հետեւանքով, իրենց ուսումը կէս ձգած են:

ՄԱՄՈՒԼ

Միացեալ ճակատի խաչագործութիւնները

ooooo

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ մերկացնելով հակադաշնակցական խաչակրութեան խայտառակութիւնները, դիտել կուտայ. (21 յունուար).

—«Թէ ինչ զգացումներով եւ տրամադրութիւններով բոլշեւիկները անցած են այժմ իրենց ներկայ հակադաշնակցական կատաղի արշաւանքին գլուխ, այդ մասին շատ յստակ գաղափար կուտան անոնց ղեկավարներէն մէկուն՝ Գ. Քէօսէեանի Նիւ Եորքի «Բանբեր»ի ժողովին մէջ հրապարակով յայտնած մտքերը:

«Հայրենակիցներ,— ըսած է ան,— դուք պէտք է հրճուիք, որ Դուրեան արքեպիսկոպոսը սպաննուեցաւ... Ինչո՞ւ պիտի հրճուիք. որովհետեւ Դուրեանի մահով Դաշնակցութեան մահուան դատավճիռը արուեցաւ, եւ հիմակ մենք հոս Դաշնակցութեան դագաղի գամերն է որ կը գամենք»...

Զուր չէր որ այս սիւնակին մէջ ըսած էինք, թէ Դուրեանի սպանութիւնը երկինքէն ինկած մեծ շնորհ մը եղաւ բոլշեւիկներուն համար, որոնք այժմ աննախընթաց ոգեւորութեամբ կ'աշխատին այդ սպանութենէն առաւելագոյն օգուտներ ստանալ: Անոնք ոչ միայն հոս ու հոն ինկած՝ ամէն ստոր զրպարտութիւններ, մատնութիւններ եւ յերիւրանքներ կ'ընեն՝ Դաշնակցութեան, Դաշնակցականներուն եւ Դաշնակցական համակիրներուն առաւելագոյն վնասներ հասցնելու համար, այլեւ ամբողջ դաւադրական ծրագիր մը կը հետապնդեն Դաշնակցութիւնը ջախջախելու համար: Եւ, երբ «դատական ծախսեր» հոգալու համար, անոնք հանգանակութիւններ ալ կ'ընեն: Բայց երեխաներն իսկ կրնան հասկնալ, որ այդ հանգանակութիւնները կ'ըլլան ոչ թէ «դատական ծախսերու», կամ յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու, այլ հակադաշնակցական պայքարը աւելի զօրաւոր թափով առաջ տանելու համար:

Իրականին մէջ հակադաշնակցական տարրերը «դատական ծախսերու» պէտք ալ չունին երբեք, քանի որ պետութիւնը ինքը կը հոգայ արդէն բոլոր անհրաժեշտ ծախսերը յանցաւորները գտնելու եւ պատժելու համար, քանի որ ոստիկանութիւնն ու դատախազը արդէն կը կատարեն այդ գործը ձրիաբար: Եւ եթէ բանտարկեալները կամ յանցանքը գործելու մէջ կասկածուածները կամ մեղադրուածները պէտք ունին փաստաբան վարձելու՝ զրպարտութեանց զոհ չերթալու եւ դատարանի առջեւ պատշաճ կերպով պաշտպանուելու համար, դատախազը պետութեան կողմէ դրուած է փնտռել շահերը պաշտպանելու եւ յանցաւորները պատժել տալու համար:

Հետեւաբար, բոլշեւիկները եւ անոնց գործակից ռամկավարները երբեք պէտք չունին հոս ու հոն իյնալու եւ «դատական ծախսերու» կեղծ պատրուակով դրամ հաւաքելու համար: Եւ եթէ այդ կ'ընեն այնքան մոլեգին եռանդով, իրենց նպատակը պարզապէս դրամի ուժով ամէն գնով Դաշնակցութիւնը յանցաւոր հանելն ու զայն ջախջախելն է:

Բոլշեւիկներու գլխաւորութեամբ կազմուած հակադաշնակցական ծրագիրը շատ պարզ է: Այն է՝

ա) Զրպարտութիւններով, մատնութիւններով, փողոցային յերիւրանքներով ու ստերով բարոյապէս վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը:

բ) Նիւթապէս կամ անտեսապէս վնասել Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականներուն ու ատոր համար այնպիսի շարժում մը կազմակերպել Դաշնակցականներու, անոնց մասնաւոր թէ կուսակցական ձեռնարկներու դէմ:

գ) Քաղաքականապէս տկարացնել Դաշնակցութեան դիրքը՝ ջանալով Հայրենակցականները, եկեղեցիները եւ ազգային այլ կազմակերպութիւնները դուրս հանել Դաշնակցականները եւ չէզոքացնել Դաշնակցութեան համակիրները:

դ) Գաղափարականօրէն խայտառակել Դաշնակցութիւնը եւ ատոր համար ջանալ զօրացնել բոլշեւիկեան պրոպագանդի օրկանները: Մասնաւորապէս ներկայ գրգռութիւններով հաւաքուած «դատական ծախսերէն» կարեւոր գումար մը կարգել՝ բոլշեւիկեան Բանուոր թերթը օրաթերթի վերածելու համար:

Ուշագրաւ է, որ բոլշեւիկեան բոլոր ճառերուն, բանաձեւերուն եւ կոչերուն մէջ «Հայրենիք»ի դէմ պայքարը ամէնէն կարեւոր տեղը կը բռնէ. որովհետեւ «Հայրենիք»ի տպարանը խափանել կամ սնանկանալ փորձելով՝ բոլշեւիկները միամտօրէն կը խորհին, թէ պիտի յաջողին ոչ միայն իրենց Բանուորը օրաթերթ դարձնել, այլ եւ Ամերիկահայութիւնը զրկել «Հայրենիք»ի միջոցով ճշմարտութեան եւ իրականութեան ծանօթանալու պատեհութենէն»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՀԻՆԳԸ

Գնդապետ Աւետիսովը, որ նստած կենտրոնում (շտաբում) ղեկավարում էր ամբողջ կռիւը, մեծ սառնասրտութեամբ կարգադրում էր տանել ամբողջ գործը եւ նորանոր ռազմական ծրագրներով աշխատում էր կանգնեցնել թշնամու առաջխաղացումը: Մեր ծայրագոյն ալ թեւը, ուր թշնամին համեմատաբար թոյլ էր գործում, վաղ առաւօտից գաղտնի հրաման ստացաւ տասներորդ գումարտակից երկու վաշտ դուրս բերել թշնամու թիկունքը. միաժամանակ կարգադրուած էր, որ բոլոր զօրամասերը հետեւեն տասներորդ գումարտակի շարժման եւ երբ նրան կը յաջողի անցնել թշնամու թիկունքը, վճռական յարձակման դիմել ամբողջ ճակատի վրայ:

Հմտութեամբ կազմուած այդ ռազմախաղը յանձնուած էր Բագուի ճակատի վրայ կռուող ամենահմուտ զինուորական Ռօշչէյնաթեանին, որը իր զինուորական հմտութեան հետ միասին ունէր եւ զինուորականին յատուկ պաղարիւնութիւն, առատաձեռնութիւն եւ անձնական քաջութիւն: Ռօշչէյնաթեանը այդ պատասխանատու գործը կատարելու համար ընտրել էր գլխաւոր Սանասարեանին, որը պիտի շարժուէր Ռօշչէյնաթեանի ցուցմունքներով:

Տասներորդ գումարտակը առաւօտեան ժամը տասին անակնկալ կերպով կարողացաւ անցնել թշնամու խոր թիկունքը եւ այնտեղից սկսեց հարուածել: Թշնամին անակնկալի եկած՝ փորձեց պաշտպանուել, բայց այդ ժամանակ մեր երկրորդ զօրամասը դիմեց կատաղի յարձակման: Անակնկալ եւ այնքան հմտութեամբ կազմուած այդ զինուորական գործողութիւնները մի վայրկեան շշմեցրին թշնամուն, որ փորձեց կանգ առնել իր տեղում եւ պաշտպանուել, սակայն, այլ եւս անկարող էր. նա շարժուեց տեղից եւ այդ շարժումը դարձաւ նրա համար կատարեալ գերեզման:

Մեր ամբողջ ճակատը անցաւ յարձակման, թշնամին օգոստոս 5ին ժամը երեքից սկսեց փախչել խուճապահար՝ կռուի դաշտում թողնելով հազարից աւելի դիակներ, հարիւրաւոր ձիեր, բեռնատար ուղտեր եւ ջորիներ, մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք, 4 թնդանօթ, 116 գնդացիր եւն.:

Մեր աչքի առջեւ թշնամին փախչում էր խուճապով ճանապարհին ձգելով իր զէնքը, վերարկուն, պայուսակը, մինչեւ անգամ կօշիկները: Դժբախտաբար, մենք պատրաստի ձիաւոր խումբեր չունէինք շրջապատելու, բռնելու եւ հիմնաւորապէս ոչնչացնելու համար: Թշնամին առանց կանգ առնելու փախաւ մինչեւ Ալեաթ կայարանը, որ Բագուից աւելի քան քառասուն քիլոմէթր հեռու էր: Մենք բաւականացանք գրաւելով քաղաքը շրջապատող լեռնային դիրքերը, Պատանգար սարով, որ իշխում էր ամբողջ շրջակայքի վրայ:

Մենք եւս այդ օրը կորցրինք բազմաթիւ հերոս զինուորներ եւ ընկերներ: Ընկել էր հին, փորձուած, սառնասիրտ եւ յանդուգն Սերգօ Մանուչարեանը, որ համարւում էր Համազասպի օգնականը: Սերգօի կորուստը ծանր էր, մանաւանդ, երրորդ զօրամասի համար: Կարելի է ասել, որ երրորդ զօրամասը որբացաւ Սերգօի մահից յետոյ, իսկ Բագուն կորցրեց իր նշանաւոր պաշտպաններից մէկին: Նոյն օրը ընկաւ մեր ձախ թեւում առաջին ձիաւոր հարիւրեակի հրամանատար Իսահակ Արզումանեանը, որ իր կազմակերպական շնորհքով, կռուի վայրկեաններին ցուցադրած քաջութեամբ եւ զարմանալի համեստութեամբ կարողանում էր կապել իր հետ բոլոր զինուորներին եւ նրանց մղում էր ամենավտանգաւոր տեղերը: Անկարելի է մի առ մի կանգ առնել այստեղ այն բազմաթիւ հերոսների վրայ, որոնք այդ օրուայ ծանր ճակատամարտերում ցուցադրեցին գերմարդկային քաջութիւն եւ իրենց արեան գնով փրկեցին քաղաքը իրական անկումից:

Եթէ մեծ պատերազմի ընթացքին մեզ յաջողուել է քաջարար դիմադրել եւ ջարդել թշնամուն, այդ լաւագոյն եւ մեծ օրերի շարքին անպատճառ պէտք է դասել եւ Օգոստոս Հինգը, երբ հայ երիտասարդութեան, նրա մարտական կուսակցութեան եւ ընդհանրապէս հայ զինուորի ցուցադրած քաջութիւնը հասաւ չտեսնուած հերոսութեան...

Օգոստոս հինգին էր, որ նիւսուեց մի նոր եւ մեծ պատմութիւն Դաշնակցութեան փառքի համար, որովհետեւ միմիայն Դաշնակցութեան գերագոյն ճիգերով եւ նրա լաւագոյն ընկերների թափած արիւնով հնար եղաւ այդ օրերի ծանր ճակատամարտը վերջացնել այդքան փառաւոր յաղթանակներով

ԱԲՐ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

Վ. Թէքէեանի յոբելեանին առթիւ

oooo

Մեզի կը հաղորդեն թէ Հայ Գրական Ակումբի վարչութիւնը, նկատի առնելով Կեդրոնական Յանձնախումբի հրատարակած գրքի այն մասը, ուր կ'ըսուի, թէ որոշուած է տօնել «Վահան Թէքէեանի գրական եւ հանրային գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը», դիմած է առ որ անկ է, որպէսզի յարմար ձեւով մը պարզուի յոբելեանին բնոյթը: Եթէ հաստատուի թէ պիտի տօնուի ոչ միայն բանաստեղծին, այլ եւ «հանրային գործիչ»ին յոբելեանը, այն ժամանակ Հայ Գրական Ակումբը որ եւ է ձեւի մասնակցութիւն պիտի չունենայ յոբելենական հանդէսին: Գրական Ակումբը բաղձանք յայտնած է, որ Գ. Վ. Թէքէեանի յոբելեանը մնայ զուտ գրական – մշակութային սահմաններու մէջ, որպէսզի բոլոր կարելի հատուածները լայն խաւերը մասնակցին հանդէսին

խալինք, մեր Թամշալթքեան, մէն մի թիզ հող պիտի պաշտպանենք Ծ. Արեւել-քի մէջ։

«Կ'ըսեմ ձեզի թէ մենք յաղթական պիտի ըլլանք որ եւ է պատերազմի մէջ՝ որուն ներկայացուինք»։ (Որոտընդոստ ծափեր)։

Թուրք համայնավարներու դատավարութիւնը

Պրուսայի Ծղեռնադատ ատեանը դռնփակ նիստի մը մէջ հաղորդեց իր վճիռը բանտարկեալ Նազըմ Հիքմէթ պէյի եւ ընկերներու մասին, որոնք ատենէ մը ի վեր կը դատուէին իբրեւ համայնավար։

Վճիռը կ'ըսէ թէ զանազան փաստերով հաստատուած է որ ամբաստանեալները գաղտնի ընկերութիւն մը կազմած էին եւ ճիւղեր ունէին Պոլսոյ, Ատանայի եւ Պրուսայի նման հոծ բանուորներ ունեցող կեդրոններու մէջ։ Հետեւաբար, համաձայն պատժական օրէնքին 271րդ յօդուածին, հինգական տարուան ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին Նազըմ Հիքմէթ, Նայիլ Վահտէթի, Թօսուն ժոմէր, Ծօնկա Լօմէր եւ Մուսթաֆա պէյերը։ Բայց նրման օրէնքը նկատի առնելով, դատարանը երկուական տարուան կը զեղչէ պատիժները։ Ամբաստանեալներէն Ֆէրտի Օսման պէյ ալ 4 տարի 6 ամսուան բանտարկու-թեան դատապարտուեցաւ։

Միւս բոլոր ամբաստանեալները մէկուկէսական տարուան դատապար-տուեցան, նոյման օրէնքէն օգտուելով։

Աւստրիա Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի դիմէ

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը լիազօրութիւն տուաւ վարչապետ Պ. Տոլֆիւսի, որպէսզի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելու համար Գերմանիոյ ոտնձգութիւններուն դէմ, որոնք ոչ միայն կը սպառնան Աւստրիոյ անկախութեան, այլեւ աշխարհի խաղաղութեան։ Պ. Տոլֆուս առ այժմ պիտի յետաձգէ դիմումը, որպէսզի կարենայ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայա-ցնել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ։ Եթէ այս պետութիւնները ելք մը չգտ-նեն, խնդիրը անյապաղ պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան։

Լայնածաւալ հատոր մը կը կազմէ Գերմանիոյ ոտնձգութիւններուն մասին կազմուած տեղեկագիրը։

Այս առթիւ, Աւստրիոյ հայրենասիրական Միութիւնը ուղղակի կ'ամբաստանէ թէ գերմանական ոսկին է որ հիթլէրական խլրտումներ կը առաջնէ Աւստրիոյ մէջ։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
20, Avenne Villa d'Avray. Chaville.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ,
18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը
Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Մ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Արտասանութիւններ, նուագ ու մեներգներ։

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա. Ծանօթ.— 8 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը արգիլուած է։

Բ. Ծանօթ.— Երեք կարգի տոմսեր հանուած են, առաջինը 7 ֆրանք, երկրորդը 5 ֆրանք եւ երրորդը 3 ֆրանք։ Տեղ չըլլալու պարագային Գ. կարգի տոմս ունեցողները ոտքի պիտի մնան։

Գ. Ծանօթ.— Կանխաւ տոմսակ ապահովելու համար դիմել՝ Պ. Մերիկեան, Րիւ տէ Տօմինիքէն, Պ. Ս. Արզումանեան, Օթէլ Տամաս Պ. Ն. Կակոսեան, 49 Րիւ Նասիօնալ, Պ. Լ. Զպուգեան, 21 Րիւ Թիւպանօ, Պ. Պ. Ճալճեան, Անտոնեան եւ Չաթիկեան, 15 Րիւ Թէրաս, Պ. Պ. Ճանճալեան, Դարբինեան եւ Սէրէնկիւլեան, Փօմօն - Սէն Ժ.ուլիէն, Պ. Պ. Խօզեան եւ Բարազամեան, Սէն Ժէռօմ, Պ. Կ. Ճանիկեան, Սէն Լու, Պ. Մ. Աստուրեան, Սէն Մարկրիթ, Պ. Պ. Տէր Ստեփանեան եւ Արմաղանեան, Պուլվար Օտտօ, Պ. Ս. Գօյաճեան, Սէնթ Անթուան-Սլավիսթ, Պ. Յ. Գալուստեան, Սէնթ Անթուան Գամբանիլ Ֆրէզ եւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանը, 49, Րիւ Նասիօնալ։

Տարեկան մեծ պարահանդէս

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Է ԼՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ՝ Docteur Georges Ribot-ի
Նախագահութեամբ՝ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ
Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3
Salon Coliséeի մէջ (21 Boul. Dugommier)
Երաժշտութիւն, գասական պարեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր։
Կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս։ Տոմսերու գիներ՝ 10 եւ 15 ֆր.։

Տոմսերը կը վաճառուին՝ Castelmuro, rue Paradis - Paris Parfums. 10, rue St. Feréol. Գոհարավաճառ «Մասիս» 57a, rue National. Տալաքիւրէեան՝ 8, rue Suffrin. Ճաշարան Պազլճեան՝ Rue des Dominicaines.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԽՈՋԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, ատակներայներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Ցարութիւն Գալանկիտեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ Խարբերդի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովի այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Տօնապետ Գաքալեանի սրճարանին մէջ 19, rue Bouffier։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ խիստ կարեւոր հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սափօկլեան, Քէլէկեան Օրբանոցի սաներէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ։ Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayelian. 2, rue des Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբայրս աղջիկս Աֆիօն-Գարահիսարցի Տիկ. Անիկ (ծնեալ Ազրոեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ։ Իր հիւանդապահուհի էր։ Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ։ Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է։ Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ազրոեանի, Orient Tapis. St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

Հինգերորդ կարաւանով Լիբանէն Հայաստան մեկնած Նշան Աճէմեան (կամ Փիրենեան). Գարահիսարցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պաղտիկ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse).

ԼՈՒԱՑՔԻ խանութ, չորաթափման սալոնը 2000, վարձք 6 տարի, վարձք 2600, երկու փէսե եւ խոհանոց, գին՝ 35000 ֆր. Դիմել Colem, 64 rue Turbigo. Փարիզ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (51)

"ԹԷՇԹԻՎԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ նպատակով, ռումբեր դնել կուտար որոշուած կէտերուն վրայ։ Եթէ թշնամի ուժերը շարունակէին իրենց յառաջխաղացումը, օդը պիտի հանէին երբ այդ ռումբերուն վրայ կոխէին։ Այդ նահանջի միջոցին զինուորները՝ չէթէներուն, իսկ չէթէները՝ գաղթականներուն խառնուած էին, եւ, չափազանց անյարմար ու անկանոն ձեւով տեղի ունեցող այս նահանջի միջոցին, շատ դժուար էր այդ գործերով զբաղիլ։

Այսուհանդերձ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն յաջողած էր մէկ երկու օրուան ընթացքին ինքզինք ժողվել եւ կրկին Գորչքայի մէջ հաստատուիլ։ Հայարպաթա Հաֆըզ Սիւլէյման է — ֆէնտիի կարգադրութեանց շնորհիւ, Գորչքան պաշտպանութեան տակ առնուած էր։ Ենթասպայ Հասան էֆէնտի, որ վիրաւոր սպաներէն էր եւ Նշանաւոր՝ իր քաջութեամբ, ինչպէս նաեւ Ալի անուն ուրիշ անձ մը՝ պաշտօն ստանձնած էին Չիֆթէ Քէօփրիւ շրջանին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու։

Շթանկէ պէյի գունդը Գորչքա գալէ վերջ, զինուորները առեն մը հանգստացած եւ նոյն օրը կրկին ճամբայ ելած էին։ Այս ուժը՝ Եագուպ Ճէմիլ պէյին ուժին եւ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի չէթէներուն հետ միանալով Արդուինի մէջ պիտի տեղաւորուէր, եւ, որպէսզի Սարը Ղամիշէ կողմէն ըլլալիք յարձակումը դիմադրել, Արդուինէն աւելի ներս պիտի յառաջանար։

Այս ձեւով Արդուինի հաւաքուած կարեւոր ուժ մը այլեւս կը պատրաստուէր յարձակումի մը որ տեղի պիտի ունենար Արտահանի եւ Կարսի ուղղութեամբ։ Այդ նպատակով, զինուորներուն կը տրուէր փամփուշտ եւ ուտեստեղէն, հոգ կը տարուէր որ վաշտերը որ եւ է պակաս չունենան, եւ, որովհետեւ ցուրտը անդիմադրելի էր, զինուորները կը հագնէին կարելի եղածին չափ տաք պահող ճերմակեղէններ.

Այս յարձակումը յաջողութեամբ վերջացնելու համար, զէնքի, փամփուշտի, ուտեստեղէնի եւ խմելիքի չափ հատ մուշտակները եւս անհրաժեշտ ըլլալով հանդերձ, ոչ Եագուպ Ճէմիլի վաշտը, ոչ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի չէթէները եւ ոչ ալ գերմանացի Շթանկէ պէյին գունդը, այդ խնդրին կարեւորութիւն ընծայած չէին եւ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած չէին։ Մինչդեռ, իրենց դիմաց կեցած ռուս զինուորները, մուշտակներով փաթթուած եւ ցուրտէն ամբողջովին պատսպարուած։ Ամէն կողմ ձիւնով ծածկուած ըլլալով, ռուս զինուորները իրենց գլխէն մինչեւ ոտքերուն եղունգները ճերմակ հագուստներ հագած էին, որով անոնց հետախուզումն իսկ դժուարին կը դառնար։

Հակառակ ատոր, Արդուինի գտնուող ուժը, իր պատրաստութիւնները աւարտելէ յետոյ, յառաջխաղացման սկսած էր։ Թուրք ուժերը, զինուելով, անկասկած, որ ճակատի այս կէտէն իրենց վտանգ մը պիտի գայ, հոս ու հոն պզտիկ դիմադրութիւններ ցոյց տալով կը նահանջէին։ Այս ձեւով, մեր յառաջխաղացումը կը շարունակէր ու վերջապէս Արտահանի առջեւ հասած էին մեր ուժերը։ Ռուսերը, անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած էին պաշտպանելու համար նաեւ այս քաղաքը, որ բաւական մեծ էր։ Միայն, որոշած էին առեն մը դիմադրել քաղաքին առջեւ։

Այս բախումէն առաջ, Արտահանի բնակչութիւնը մարմիններ ուղարկած էր յառաջացող Թուրք ուժերը դիմաւորելու համար եւ իրենց փրկարարներու հանդիսաւոր կերպով ողջունելու տեսակէտէն թերացած չէր։ Դիմաւորողները բերած էին նուէրներ, ասոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ ճերմակ ձի մը՝ Եագուպ Ճէմիլ պէյի համար։ Ձին բերողները զայն յանձնեցին Եագուպ Ճէմիլ պէյի ու փափաքեցան որ անոր վրայ հեծնէ՝ Արտահան մուտք գործած պահուն։ Բայց, Եագուպ Ճէմիլ պէյ, ընդունելով հանդերձ նուէրը, չէր ուզած անոր վրայ հեծնել եւ իր ձիով մասնակցած էր վերջին ընդհարման։ Իսկ ճերմակ ձիուն վրայ հեծած էր իր ընկերներէն մին, որուն անունը չեմ յիշեր։ Եւ ատկայն, բախտին բերումով, սպիտակ ձին հեծնողը սպաննուած էր։ Դէպքը շատ մը բախտ ըսաւներու տեղի տուած էր անմիջապէս։ Առեն մը բերնէ բերան շրջած էին այն պրոյցները թէ ձին դիտմամբ ղրկուած էր եւ թէ Ռուսերը հեռուէն կը հետապնդէին Եագուպ Ճէմիլ պէյը։

Իրականութեան մէջ, շատ դիւրին չէր հաւատալ թէ Ռուսերը այդպիսի կարգադրութիւն մը ըրած են։ Արտահանի առջեւ հասած ռուսական ուժերուն միակ հրամանատարը Եագուպ Ճէմիլ պէյը չէր որ, զայն մէջտեղէն վերցնելով, ապահոված ըլլային Թուրք ուժերու յառաջխաղացման կասեցումը։ Կային Ե. Ճէմիլ պէյի հետ յառաջացող միւս ուժերուն հրամանատարները, կար մանաւանդ հազարապետ Շթանկէն, որ, Եագուպ Ճէմիլ պէյի մահուան պարագային կատարելապէս պիտի կարենար յառաջխաղացումը վարել։ Անկէ զատ, Թերեւս Ռուսերը լուր իսկ չունէին Եագուպ Ճէմիլ պէյի գոյութենէն։ Անոնք իրենց առջեւ կը տեսնէին միայն Թուրք ուժը, եւ, աւելորդ դիմադրութիւն ցոյց չտալով, նահանջով ժամանակ կ'անցնէին, ինչպէս յաճախ տեսնուած է ռուսական պատմութեան մէջ։

Ո՛վ գիտէ, Թերեւս Եագուպ Ճէմիլ պէյ եթէ այդ օրը սպիտակ ձին հեծնէր ու զոհ ըլլար Արտահանի առջեւ, ոչ միայն աւելի փառաւոր վախճան մը պիտի ունենար, քան ինչ որ ունեցաւ, այլեւ՝ խնայած պիտի ըլլար շատ մը զինուորներու կեանքին, որոնք ի զուր զոհ գացին՝ Արտահանի արշաւէն քաշուելու՝ կատարուած այլ արշաւներու միջոցին.

Այն ուժերուն միջեւ, որոնք Արտահանի վրայ կը յարձակէին, կը գտնուէր Էրզրումցի Ճոտորօղլու Համիտ անուն Թուրք քաջորդի մը։ Համիտ, նախ, Կարնոյ մէջ, դիմում կատարած էր Հիլմի պէյին, ու առաջարկած որ իրեն քանի հրացաններ տրուին, եւ յայտնած էր թէ, ինք, իր քանի ընկերներուն հետ, հայրենիքի սիրոյն զոհուելու պատրաստ է։ Հիլմի պէյ, կարծելով որ Ճոտորօղլու Համիտ չափազանցուած կը խօսի, գլխէն վանած էր զայն ու չէր տուած պահանջած զէնքերը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN [redacted]IEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

8 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2416

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԸ ԱՅՍՊԻՍԻ ՕՐ ՄԸ ՉԷՐ ՏԵՍԱԾ 1871ԷՆ Ի ՎԵՐ

20—50 հոգի սպաննուած, հազարէ աւելի վիրաւոր

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԽԻՐԽՈՒՆՑՈՒՄ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչ որ պատահեցաւ երեքշաբթի գիշեր, աննախընթաց է Փարիզի պատմութեան մէջ, 1871էն ի վեր:

Կազմակերպուած բազմաթիւ ցոյցերը յանգեցան քաղաքացիական պատերազմի մը, եւ արիւնը հոսեցաւ պողոտաներուն վրայ: Տակաւին կարելի չէ ճշդել զոհերուն թիւը, բայց ամէնէն չափաւոր հաշիւները կը ցուցնեն քսան մեռեալ եւ հազար վիրաւոր, թէ ոստիկանութենէն ու բանակէն եւ թէ քաղաքացիներէն: Աննկարագրելի է ճիւթական վնասը: Պատերազմի դաշտի մը պատկերը կը ներկայացնէ մասնաւորապէս Քոնքորտի հրապարակը, ուր մղուեցան ամէնէն արիւնալի կռիւները: Տասնեակ հազարաւոր քաղաքացիներ ճակատ ճակատի, գիրկընդխառն կռուեցան ոստիկաններու, հանրապետական պահակներու եւ կանոնաւոր զինուորներու դէմ: Հակառակ բոլոր հերքումներուն, հաստատուեցաւ որ կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է Փարիզի եւ շրջաններու պահակազօրքը, ինչպէս եւ հրասայլեր եւ գնդացիրներ: Արգիլուած էր օդանաւերու գործածութիւնը: Գրեթէ խցուած էին դէպի Երեսփ. Ժողով, Ծերակոյտ, Նախարարական պաշտօնատուները եւ Նախագահական պալատը տանող ճամբաները: Փակուած էր մեթրոյին այն կայարանը որ կը տանի դէպի Երեսփ. Ժողով:

Խռովութիւնները միաժամանակ ծագեցան 12 գլխաւոր կեդրոններու մէջ, ինչ որ կը նշանակէ կռիւ՝ 12 ճակատներու վրայ: Ոստիկանները եւ շրջուն պահակները անդադար կրակ կը տեղացնէին ցուցարարներու բազմութեան վրայ, որ կը պատասխանէր կրակով, քարերով, փայտերով եւ կը ճգնէր խուժել դէպի Երեսփ. Ժողով: Ամբողջ փողոցներ լեցուեցան աւերակներով: Հինգ — վեց հանրակառքեր պարպուելով կրակի տրուեցան: Կրակի տրուեցան նաեւ բազմաթիւ լրագրական կրպակներ (քէօշկ): Վիրաւորուեցան ոչ միայն մարդիկ, այլ եւ հանրապետական պահակներուն ձիերը:

Կռիւները սկսան իրիկուան ժամը 6ին, երբ արդէն ոստիկանները եւ հանրապետական պահակները բռնած էին բոլոր ռազմական կէտերը: Ժամը 7ին ընդհարումները ստացած էին ծաւալուն եւ արիւնոտ հանգամանք: Զգուշութեան համար, ոստիկանութիւնը նախապէս հանած էր ծառերու երկաթ ցանկապատները. սակայն ցուցարարները չանճրկեցան եւ աջ ու ձախ կը նետէին ինչ որ ձեռք անցնէր — նստարան, սալայատակի քար, փայտ, գործիք, երկաթի կտոր: Մնաց որ, մեծ մասը զինուած էին ատրճանակներով եւ դաշոյններով: Գնդակները կը տեղային աջ ու ձախ, հասնելով մինչեւ շէնքերու պատշգամները: Ազնուապետական պանդոկի մը, Օթէլ Գրիյոնի պատուհանին առջեւ կեցած տիկին մը մահացու կերպով վիրաւորուեցաւ գլուխէն: Մարդ մը որ հանդարտօրէն կ'անցնէր Քոնքորտի հրապարակէն, զարնուեցաւ սրտէն, լրագրավաճառ մը՝ փորէն: Շրջուն պահակ մը ինկաւ համայնավարի մը գնդակէն: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուին շատ մը պաշտօնատարներ: Պ. Մառշան, քաղաքապետական ոստիկանութեան դեր — տնօրէնը, որ կը վարէր գործողութիւններուն մէկ մասը, վիրաւորուեցաւ դէմքէն, բայց նախնական դարմանները յետոյ նորէն անցաւ պաշտօնին գլուխը: Աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան նաեւ բուն տնօրէնին երկրայր, քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն երեքը եւ ուրիշ պաշտօնեաներ: Հուչակաւոր ջութակահար Թիպոյի որդին գնտին փառելով կոխկռտուեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ուշաթափ վիճակի մէջ: Նոյնկէն վիրաւորուեցաւ կոմս Ֆլոր տը Տուվիլ: Պ. Փէլ, ամերիկեան պաշտօնատար մը, գլուխէն վիրաւորուեցաւ ոստիկանական բիրով մը:

Փարիզի բոլոր հիւանդանոցները խճողուած էին վիրաւորներով: Լաէի — պուազիէռ հիւանդանոցը իսկ, որ խռովութեանց վայրէն շատ հեռու կը գտնուի, հարիւր վիրաւոր ընդունած էր: Երեսփ. Ժողովին շէնքին մէջ առժամեայ հիւանդանոց մը բացուած էր, ուր փոխադրուեցան առնուազն 200 ոստիկաններ եւ պահակներ: Ժամը 7ին 40 վիրաւոր մէկ անգամէն փոխադրուեցան Շառիթէ հիւանդանոցը: Այս թիւը եռապատկուած էր գիշերը: Առժամեայ հիւանդանոցներու վերածուեցան նոյն իսկ սրճարաններ: Հռչակաւոր Վէպէր սրճարանին մէջ տեղաւորուած էին 50ի մօտ վիրաւորներ, սեղաններու եւ տախտակներու վրայ: Բոլոր դեղարանները պաշարած էին եւ դեղագործները չկրցան քնանալ:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՒ

Ժամը 8ին, արքայականներու բազմութիւն մը «կեցցէ՛ թագաւորը» աղաղակելով իջաւ Ռուայեալ (արքայական) փողոցը եւ կատաղի կռիւ մը բռնեցաւ: Քիչ յետոյ հարիւրի մօտ համայնավարներ ճամբայ ելան Մատլէնի հրապարակէն, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով: Եւ յանկարծ տեսնուեցաւ որ ծովային նախարարութիւնը կը վառի: Բազմաթիւ պատուհաններ խորտակուած էին, դէպի բակը տանող փայտէ մեծ դուռը խորտակուած էր եւ հրավառ նիւթեր եւ լաթեր կը նետուէին պատուհաններէն ներս: Հրդեհը կը ծաւալէր երբ հրշէջները հասան: Ցուցարարները կրցան հրապարակին տիրել քառորդ ժամ, երբ եօթը ինքնաշարժ լեցուն պահակներ օգնութեան հասան: Ուրիշ երեք ինքնաշարժներով ալ ոստիկաններ հասան, բայց ստիպուեցան ճամբան փոխել եւ տարբեր ճակատ մը երթալ:

ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

Խռովութիւնները չսահմանափակուեցան միայն Քոնքորտի, Շան զ'Էլիզէի եւ շրջակայ հրապարակներուն վրայ: Ցուցարարները դիրք բռնած էին նաեւ Հանրապետութեան հրապարակին վրայ: Այստեղ համախմբուած էին Հայրենասէր Երիտասարդներու շարքերը, առաջնորդութեամբ յայտնի վարիչներու: Սակայն ցուցարարները չկրցան իրենց նպատակին հասնիլ, որովհետեւ ոստիկաններու եւ հանրապետական պահակներու երրեակ շղթայ մը կազմուած էր: Դէպի ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը եւ նահանգապետութիւնը տանող բոլոր փողոցները պաշարուած էին նոյնիսկ զինուորներով եւ թնդանօթներով: Ցուցարարները անխնայ նետ մղուեցան եւ ժամը 7.30ին հրապարակը մաքրուած էր. Տասնըչորս թնդանօթի կառքեր դիրք բռնած էին Սոլֆէրինոյի կամուրջին վրայ, իսկ ուրիշներ՝ Սոլֆէրինօ փողոցին եւ պուլվառ Սէն Ժէրմէնի բերաններ, որպէսզի ցուցարարները չկարենան յառաջանալ դէպի Երեսփ. Ժողով:

Քոմի խմբակէն (Ֆրանսական Համերաշխութիւն) հազար անդամներ համախմբուած էին Ռիշըլիէօ — Տրուօ պողոտային վրայ, եւ անդադար կը պոռային. «Թող հրաժարին: Կեցցէ՛ Քիափ»: Առանք սկսան յառաջանալ դէպի Օփերայի հրապարակը, հրմշտկելով եւ գետին ձգելով շատ մը ոստիկաններ: Քիչ յետոյ բիբերը սկսան շարժիլ: Ցուցարարները առանձին բռնելով ոստիկան մը, չարաչար ծեծեցին, վերարկուն թքոտեցին եւ գլխարկը նետեցին: Ոստիկանական նոր շղթայ մը յաջողեցաւ կէս ճամբան կեցնել ցուցարարները:

Հակադրութիւնը չափազանց խիստ էր Քառթիէ Լաթէնի (Սէն Միշէլ) եւ Սէն Ժէրմէնի պողոտաներուն վրայ: Ո՛վ որ բառ մը կ'արտասանէր, անմիջապէս կը ձերբակալուէր: Կատարեալ ռազմադաշտի մը վերածուած էր այս շրջանը: Ոչ միայն նստարանները իրենց տեղերէն հանուած էին, այլեւ սալայատակները քակուած էին:

Պուլվառ Սեւաստապոլի մէջ, համայնավարները ճամբայ ելած էին դէպի Հանրապետութեան հրապարակը, կռուելու համար Երիտասարդ Հայրենասէրներուն դէմ, բայց տեսնելով որ անոնք շատուոր են, ճամբան փոխեցին, աւերելով ամէն կողմ: Երկու կառքեր բռնեցին եւ կրակի տուին լրագրական կրպակներու եւ նստարաններու հետ:

ԽՄԲ. — Տեղի անձկութեան պատճառով, այստեղ կ'ընդհատենք դէպքերու նկարագրութիւնը, որպէսզի կարենանք տալ միւս լուրերը:

Անօրինակ փոթորիկ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵԼԷ ՅԵՏՈՅ, ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵԼՈՎ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

Խռովութիւններէն առաջ, ժամը 3ին բացուած էր Երեսփ. Ժողովը, լսելու համար դահլիճին յայտարարութիւնը:

Պ. Տալատիէ հազիւ բեմ ելած, ծափահարուեցաւ ձախակողմեան երեսփոխաններուն, մասնաւորապէս ընկերվարականներուն կողմէ, մինչ աջակողմէն կը սուլէին եւ հայհոյանքներ կ'արձակէին: Նախագահը անդադար կը հնչեցնէր զանգը: Երբ լռութիւնները սկսաւ կարդալ, ձախակողմեան երեսփոխանները ոտքի ելլելով, փառաւոր ցոյց մը կատարեցին ի պատիւ Պ. Տալատիէի, մինչ աջակողմը իր շարունակէր աղմկել, իսկ համայնավարները «Ինթէրնասիոնալ» կ'երգէին, միեւնոյն ատեն խորհրդային իշխանութիւն պահանջելով: Ցանկարծ քանի մը ձախակողմեան երեսփոխաններ իրենց նստարաններէն ելան, եւ քիչ մնաց որ կռիւի բռնուէին հակառակորդներուն հետ: Բարապանները հասնելով, փակեցին ճամբան: Նախագահը դադրեցուց նիստը եւ բեմէն վար իջաւ, իսկ Պ. Տալատիէ մնաց իր տեղը:

Քառորդ ժամ վերջը, նիստը վերաբացուեցաւ եւ շարունակեց յայտարարութեան ընթերցումը: Աջակողմը չէր ուզեր լսել, բայց վարչապետը կրցաւ վերջացնել անօրինակ ժխորի մը մէջ, ուր լուտանքները եւ «կեցցէ»ները իրար խառնուած էին: Ընթերցումէն յետոյ, Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ անմիջապէս կարդալ 18 հարցապնդումներէն չորսը միայն: Զորս բախտաւորներէն մէկն էր Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, որ ծաղրեց իրեն եղած շնորհը եւ արհամարհանքով մերժեց զայն: Ասոր վրայ նոր փոթորիկ մը փրթաւ: Պ. Տալատիէ առանց ընկրկելու վստահութեան խնդիր դրաւ եւ շահեցաւ 217ի դէմ 300 ձայնով: Բայց ժողովը նորէն փոթորկեցաւ եւ վարչապետը համաձայնեցաւ որ նիստը ընդհատուի, որպէսզի ընդդիմադիրները խորհրդակցին եւ իրենք չորս անմիջական հարցապնդողները: Աջակողմեաններ մերժեցին այս առաջարկը: Այն ատեն Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ ոչ մէկ հարցապնդում կ'ընդունուի: «Կը կարծէի թէ, ըսաւ, բանաւոր համաձայնութեան մը յանգելու վրայ ենք. բայց ահա կը տեսնեմ խափանարար ընթացք մը որ կը ձգտի ծանրացնել կացութիւնը: Այս պարագաներուն մէջ, ես կը մերժեմ պատասխանատուութիւնը հարցապնդումներու յետաձգման»:

Այս յայտարարութեան վրայ, ժխորը սաստկացաւ եւ հարկ եղաւ երկրորդ անգամ ընդհատել նիստը, «դիկտատուրա՛», «ֆաշի՛զմ» աղաղակներուն մէջ:

Երբ ժողովը վերսկսաւ, խօսք առաւ նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօ եւ պոռաց Տալատիէի երեսին

— «Երկրին դատաստանէն խուսափելէ յետոյ, դուք այժմ ալ կը փորձէք խուսափիլ Երեսփ. Ժողովին դատաստանէն: Բարեկարգութեան պահպաննումի պատրուակով դուք էք անոր առաջին սպառնացողը: Դուք շատ կը խօսիք ֆաշականութեան մասին: Ֆաշականութիւնը կը սկսի այն օրէն երբ գործադիր իշխանութիւնը թոյլ չի տար որ գերագոյն ժողովը վճռարկէ»:

Պ. Տալատիէ վճռապէս մերժեց ո՛ր եւ է նոր վիճաբանութիւն եւ պահանջեց փակել ժողովը, նորէն վստահութեան խնդիր դնելով: Այս անգամ շահեցաւ 204ի դէմ 302 ձայն:

Ասով ալ չվերջացաւ ժողովը: Պ. Լէօն Պլում ճառ մը խօսելով, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան պահանջեց վստահութիւն յայտնել կառավարութեան: Իսկ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն նոր յարձակողականի մը սկսած էր, երբ աջադիրկ երեսփոխան Ժան Իպառնէի, որ վիրաւորուած էր երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն մէջ, ոտքի ելաւ եւ աղաղակեց.

— Զարնելու հրամանը տրուա՛ծ է...

Այս բացագանչութիւնը նոր փոթորիկ մը պայթեցուց: Զոյգ — զոյգ երեսփոխաններ իրարու փարեցան եւ հազիւ կարելի եղաւ իրարմէ բաժնել, երրորդ անգամ ընդհատելով նիստը: Երբ ժողովը վերսկսաւ, նորէն քուէարկութիւն կատարուեցաւ, մինչ աջակողմը կ'աղաղակէր. «Հրաժարեցէ՛ք, հրաժարեցէ՛ք»: Տալատիէ երրորդ անգամ վստահութեան քուէ ստացաւ 220ի դէմ 360 ձայնով, եւ ժողովը փակուեցաւ:

⁂ Բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած էր ոչ միայն սովորական պահակները (14,000 հոգի), այլեւ շարժուն պահակները, հանրապետութեան ձիաւոր պահակները եւ արուարձաններու պահակազօրքը:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Երեսփ. Ժողովի փակումէն յետոյ, նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց հանդարտութեան կոչ մը ուղղել ժողովուրդին: Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Նախկին պատերազմիկները լսեցին կառավարութեան հանդարտութեան կոչը եւ մերժեցին միանալ արհեստով խառնակիչներուն: Ընդհակառակն, կարգ մը քաղաքական ընկերակցութիւններ բազմապատկեցին գրգռութիւնները եւ փորձեցին բռնութիւն կատարել հանրապետական վարչաձեւին դէմ: Ատրճանակներով եւ դանակներով զինուած խումբեր յարձակեցան խաղաղութեան պահակներուն վրայ, կրակ բացին բարեկարգութեան պաշտպաններուն դէմ, վիրաւորելով բազմաթիւ ոստիկաններ: Ձերբակալուած ցուցարարներուն ինքնութիւնը կ'ապացուցանէ թէ իսկապէս զինեալ փորձ մը ծրագրուած էր պետութեան ապահովութեան դէմ: Շնորհիւ բարեկարգութեան պաշտպաններուն քաջութեան եւ պաղարիւնութեան, այդ յարձակումները խափանուեցան եւ խռովարարները չկրցան հասնիլ իրենց նպատակին: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուեցան անմիջապէս, խափանելու համար որ եւ է նոր փորձ: Գիտակից՝ իր պարտականութեան հանդէպ երկրին որ բարեկարգութիւն եւ խաղաղութիւն կ'ուզէ, կառավարութիւնը վճռած է օրինական բոլոր միջոցներով հաստատել ժողովուրդին ապահովութիւնը եւ հանրապետական վարչաձեւին անկախութիւնը: Այս պարտականութեան կատարման համար, վստահ է թէ իրեն պիտի զօրակցի ֆրանսացի ժողովուրդը որ չուզեր գլուխ ծռել յանդուգն փոքրամասնութեան մը առջեւ եւ հաստատապէս փարած կը մնայ իր ազատութեան հիմնադրութեանց.

⁂ Մինչ խռովութիւնները կը շարունակուէին, դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարելով, որոշեց անմիջապէս դատի յանձնել խռովարարները, իբրեւ ներքին ապահովութիւնը խանգարող, սպանութեան գրգռող, իբրեւ հեղինակ ծեծի, բռնութեան եւ աւարառութեան:

Դաշոյնը ձեռքին՝ սպաննելու գացած էր

Ցուցին օրը ժամը 3ին, երբ նոր կը բացուէր Երեսփ. Ժողովը, ապահովութեան պաշտօնեաները ձերբակալեցին կասկածելի մարդ մը որ կաշիէ վերարկուի մը մէջ փաթթուած, մէկը հետապնդելու երեւոյթ ունէր: Պահականոց առաջնորդուելով, մարդը խուզարկուեցաւ եւ գրպանէն դաշոյն մը գտնուեցաւ: Ցայտարարեց թէ անիշխանականները իրեն պաշտօն յանձնած էին սպաննել քաղաքական ծանօթ անձնաւորութիւն մը, բայց մերժեց յայտնել անունը:

Ցուցարարներ ծեծեցին Էռիօն

Երեքշաբթի գիշեր ժամը 9.30ին, երբ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ Երեսփ. Ժողովէն ելլելով իր ինքնաշարժը պիտի նստէր, խումբ մը ցուցարարներ շրջապատեցին եւ բռունցքի ու կիցի հարուածներ տուին: Բարեբախտաբար ոստիկանները հասնելով ազատեցին եւ ուրիշ ճամբով մը տուն առաջնորդեցին:

Զոհերուն թիւը շատ աւելի էր

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ սպաննեալներուն թիւը 50ը կ'անցնի, իսկ վիրաւորները հազարներով կը հաշուին:

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԿՈՉԵՐ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ... ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Իւրաքանչիւր հոսանք առանձին կոչեր ուղղած էր սարքուած ցոյցերուն առթիւ: Գաղափար մը տալու համար տիրող արամադրութեանց մասին, ստորեւ կ'ամփոփենք շատ մը յայտարարութեանց հիմնական մասերը:

Նախկին պատերազմիկներու միութեան *վարչութիւնը կը հրաւիրէր թէ կուսակիցները՝ համախմբուիլ Փարիզի մէջ, իրենց զայրոյթը արտայայտելու համար: «Պիտի տեսնենք թէ մեզի դէմ պիտի գործածե՞ն ոստիկանութիւնը, որ մեծամասնաբար մեր ընկերներէն կազմուած է, լռութեան դատապարտելու համար անոնք որ հաւատարիմ թարգմանններն են փայտէ խաչերու շուքին տակ պառկողներուն եւ որոնք կ'ուզեն Ֆրանսան տեսնել ազատ, վեհոգի եւ մաքուր»*

Ֆրանսական Համերաշխութիւնը *(ֆաշական) որ նոր կազմուեցաւ, հռչակաւոր Քոթիի հովանաւորութեամբ, կը հրաւիրէր ցոյց կատարել «ծաղրանկար վարչաձեւին դէմ, բարեկարգօրէն եւ արժանաւորութեամբ, առանց որ եւ է բռնութեան, ինչպէս վայել է Ֆրանսայի Ֆրանսացիներուն: Հարկ է՞ հասկցնել կառավարութեան թէ ժողովուրդը արթնցած է եւ կ'ուզէ վերջ տալ յեղափոխական միջազգայնականներուն եւ բորբոսած պոլիտիկոսներուն»:*

«Հրեղէն խաչի» *կազմակերպութիւնը, որ միշտ կրակի առաջին գիծերուն վրայ գտնուած է եւ որ առաջին ցոյց մը կատարած էր երկուշաբթի օր, մասնաւոր նամակ մը ուղղած էր հանրապետութեան նախագահին, հաղորդելով նոր ցոյցին նպատակը:*

Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւնները *ժամադրավայր որոշած էին քաղաքապետարանի հրապարակը եւ կը հրաւիրէին Փարիզի ժողովուրդը բազմութեամբ մասնակցիլ ցոյցին, բողոքելու համար «ձախակողմեան հոսանքներու դիկտատուրային եւ անկարգութեան կուսակցութեանց դէմ»:*

« Աքսիոն Ֆրանսէզ »ի *կազմակերպութիւնը (արքայական), Փարիզցիներուն ուղղուած կոչով մը, կը բողոքէր թէ կառավարութիւնը «հազիւ իշխանութեան գլուխ անցած, պաշտօնանկ ըրաւ բարեկարգութեան պահակը (Քիափ), ապարէջ տալու համար ընկերվարական անիշխանութեան եւ փրկելու համար փրան — մասոն գողերը»: Եւ յայտնելով թէ կառավարութիւնը ապարէջ կը կարդայ բուռն սպառնալիքներով, իր կարգին ապարէջ կը կարդար: «Ինչի՞ անգ դրած են Ֆրանսացիները»:*

Համայնավարական ուսանողները *ալ ճակատ կազմելով, կը հրաւիրէին երիտասարդութիւնը՝ ոտքի կանգնիլ եւ «գլուխն անցնիլ ազգային մեծ շարժման: Մենք ձեզմէ չենք պահանջեր յարիլ այս կամ այն խմբակին կամ կոմիտէին, այլ կը խնդրենք փողոց իջնել մեզի հետ եւ բարձրաձայն հռչակել ձեր կամքը, մեր երկիրը ազատելու համար քաղաքականութեան յելուզակներէն, վախկոտներէն, վատերէն, դաւաճաններէն եւ խաբեբաներէն»:*

Հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը *կը հրաւիրէր միացեալ ճակատ կազմել, «պաշտպանելու համար հայրենիքը ներքին թշնամիներուն դէմ»:*

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանում կոլխոզների շուրջ համախմբուած է գիւղացիութեան հարիւրին 38ը: Մընացած 62ը մենատնտեսներ են: Առաջին հնգամեակի ընթացքին արտառոց մի տեսակէտ էր իշխում Խորհ. Հայաստանում: Պետութիւնը պատերազմ էր յայտարարած մենատնտես գիւղացիներին եւ ամէն կերպ խոչընդոտ էր հանդիսանում վերջիններիս տնտեսութեան զարգացմանը: Համայնավարները ուրախութեան ճիչեր էին արձակում, երբ մենատնտեսների արտադրութիւնը յետ էր մնում, իսկ կոլխոզներինը յառաջդիմում: Դրա մէջ նրանք գտնում էին «գիւղատնտեսութեան ընկերվարական ձեւի յաղթանակ»: Այս ապուշները չէին ուզում ըմբռնել, որ երկրի համար հարիւրին 62 կազմող մենատնտեսների (անհատական) տնտեսութիւնը շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի ամբողջ տնտեսութեան համար, քան 38 առ հարիւր ներկայացնող կոլխոզները, կարծես երկուսն ալ նոյն երկրի ընդհանուր տնտեսութեան մասնիկներ չէին: Պէտք էր առաջին հնգամեակի կործանարար հետեւանքները ակներեւ դառնային, որպէսզի համոզուէին այդ տարրական ճշմարտութեան:

Դեռ յայտնի չէ, թէ անհատական տնտեսութիւնների հանդէպ յառաջ եկած այս բեկումն ինչ հետեւանքներ է ունեցած: Սակայն, եթէ կառավարութիւնը հաւատարիմ մնայ իր նոր ուղեգծին, անպայման արդիւնքը կը լինի դրական:

Թէեւ համայնավարները շատ են աղմկում գիւղատնտեսութեան մեքենայացման մասին, բայց ինչպէս փաստերն են ցոյց տալիս, դեռ ցանքերը մեծագոյն մասով կատարւում են լծկան ուժի միջոցով: Այսպէս, Ախտայի շրջանում, 27,000 հեկտար հողի միայն 2000 հեկտարն է մեքենայաբար վարւում, հերկւում ու ցանւում: Իսկ 25,000 հեկտար ցանքը կատարւում է անասուններով: Նոյնպէս ելնելով առաջին հնգամեակի փորձից, երբ անասունների կէսից աւելին զանազան պատճառներով փճացան, կառավարութիւնը մասնաւոր որոշումներով յատուկ ուշադրութիւն դարձրեց անասունների պահպանման գործի վրայ:

1932—33ին, հացի պակասը հարկադրեց իշխանութեանը յատուկ ուշադրութիւն դարձնել գարնանացանի վրայ: Սրա հետ մէկտեղ, կառավարութիւնը յայտարարեց, որ հրաժարւում է սերմնցու տալ եւ գիւղացին ինքը պիտի հոգայ իր միջոցներից: Այս որոշումն ինքնին պիտի վիժեցնէր գարնանացանի ծրագիրը, որովհետեւ նախորդ տարուան մթերումները գիւղում ոչինչ չէին թողել: Մենք արդէն տեսանք, թէ ինչպէս է տարուել գարնանացանը եւ ինչպէս է ներկայացրել այն կառավարութիւնը: Անկասկած, գարնանացանը Հայաստանում լաւ չի ընթացել, քանի որ Անդր. Երկրային Կոմիտէն խստիւ դատապարտում է Հայկոմկուսը գարնանացանը վատ կազմակերպելու համար եւ պահանջում է բոլոր ուժերը լարել եւ լրիւ կատարել («Պրոլետար» ապրիլ 24):

1933ին փոփոխութեան ենթարկուեց նաեւ տուրքերի գանձման եղանակը, վերացած է հացամթերքի մթերման պայմանագրական ձեւը եւ սահմանուած է հացահատիկի գանձման մի նոր կարգ, որի համաձայն ցանքի իւրաքանչիւր հեկտարից որոշ քանակութեամբ հացահատիկ պիտի յանձնուի պետութեանը, մնացածը թողլով գիւղացիների տրամադրութեան տակ: Եւ «պայքար հացի համար» նշանաբանը դարձաւ համայնավար կուսակցութեան անցեալ տարուան քաղաքականութեան առանցքը:

Հացի մթերումը եւ, առ հասարակ, գիւղատնտեսական աշխատանքները յաջող տանելու միտումով, նախ եւ առաջ մեքենատրակտորային կայաններին կից հաստատուեցան քաղբաժիններ, որոնց եւ յանձնուեց գիւղատնտեսական բոլոր աշխատանքների հսկողութիւնը: Այս քաղբաժիններին տրուեցան կուսակցական եւ վարչական ամենալայն իրաւասութիւններ: Անոնք գործելու էին շրջանների կուսակցական եւ վարչական մարմիններից միանգամայն անկախ: Այս հանգամանքը, շատ չանցած տեղի տուեց ներքին հակամարտութեան եւ պայքարի:

Քաղբաժիններից զատ, բոլոր շրջանները ուղարկուեցան բանուորական վաշտեր, որոնք տեղին վրայ պիտի հսկէին հացահատիկների պահպանման եւ հացամթերումների գործին: Այս վաշտերը աւելորդ բեռ մը դարձան Խոտանց այն ալ ուժասպառ գիւղացիների վզին:

Անցնող տարին հացամթերումը թէ ինչ եղանակով կատարուեց, այդ մասին քանիցս այս էջերում գրուած է: Մէկ կողմից գիւղերից սկսած արտաքսել բազմաթիւ ընտանիքներ, միւս կողմից ալ մաքրել գիւղական կուսակցականների շարքերը: Արտերը զինուած պահակների հսկողութեան տակ առնուեցան: Թէ պահակների եւ թէ գիւղացիների կողմից եղան սպանութեան դէպքեր: Նոյնպէս պահակների հսկողութեան տակ արտից ցորենի խուրձերը կալ տարուեցան ու կալերից յետոյ ալ՝ պետական պահեստները: Միջնադարեան միջոցների կիրառումով էր, որ յաջողեցան հացամթերման անցեալ տարուան ծրագիրը լրիւ կատարել:

Միայն հացամթերումի ծրագիրը լըրիւ գործադրուելուց յետոյ էր, որ թոյլատրուեցաւ հացի ազատ առեւտուր: Այս խնդրում ալ իշխանութիւնը գիւղացին դրեց անելի առջեւ: Ազատ շուկայում պետութիւնն ինքն ալ սկսել է հացի գնում սոսկալի ինկած գիներով եւ պետական խանութներից ապրանք վաճառում է միայն այն գիւղացուն որ հացը ինքն է ծախում: Գիւղացին եթէ պետութեանը ծախի, չնչին վճարում պիտի ստանայ: Եթէ հակառակը անի, պիտի առանց անհրաժեշտ ապրանքի մնայ եւ, բացի այդ, հալածուի որպէս հակայեղափոխական: Այս պայմաններում, ի հարկէ, ազատ շուկան զաւեշտա-ողբերգական հանգամանք է առնում:

Թէ ինչպէս են դուրս կորզում ժողովրդից դրամ, ցոյց է տալիս հետեւեալ օրինակը: 1933ին Հայաստանում կառավարութիւնը կնքեց 15 միլիոն ռուբլու փոխառութիւն: Ցայտնի է, որ սովորական փոխառութիւնը լինում է կամաւոր: Այն ինչ, խորհ. իշխանութիւնը փոխառութեան մասնակցելու յատուկ հրաման հրատարակեց, որով իւրաքանչիւր բանուոր եւ ծառայող պարտաւոր էր բաժանորդագրուել մէկ ամսուան ռոճիկի, իսկ գիւղացիներն իրենց եկամուտի չափով:

Բանուորի հոսունութիւնը (դասալքութիւնը) մի կատարեալ չարիք է խորհրդային արդիւնաբերութեան համար: Գործարանից գործարան փոխադրուելը եւ աշխատանքից խուսափելը սովորական երեւոյթ է դարձած: Բնական է, որ կայուն բանուորական ուժի պակասը խոշոր վնասներ է հասցնում երկրի տնտեսութեանը: 1933ին բանուորի հոսունութիւնը խորհ. մամուլը բացատրում է աշխատանքի վատ պայմանների, անբաւարար մատակարարումի եւ բնակարանային անյարմարութիւնների գոյութեամբ: Եթէ նախ այս թերութիւնները վերացնելու մասին մտածէին ու ապա հնգամեայ ծրագիրներ կազմէին, ի հարկէ բանուորների դասալքութիւն գոյութիւն չէր ունենայ:

Աշխատանքի աւատական պարտադրանքի ձեւը լայն չափերով կիրառուած է նաեւ Հայաստանում: Գարնանացանի ընթացքին գիւղացիները հարկադրուած էին աշխատել վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ, առանց հանգիստի օրերի: «Խ. Հ.»ի թիւ 199, 206 եւ 214ից յայտնի է դառնում, որ դաշտերում աշխատեցնում են մինչեւ 85 տարեկան ծերերի, անչափահաս երեխաների եւ ծծկեր երեխայ ունեցող մայրերի:

Կենտկոմի հոկտ. 15ի որոշումի համաձայն, մթերք եւ հաց կարող են ստանալ միայն այն կոլտնտեսականները որ կը մասնակցեն անձամբ բամպակի բերքահաւաքին եւ այն ալ՝ համաձայն քանակի ու որակի: Ուրիշ խօսքով, ուտելու իրաւունք ունին անոնք որ կը լրացնեն աշխատանքի այն չափը, որ որոշուած է ծրագրով:

Իւրայատուկ ձեւով է դրուած մատակարարման խնդիրը: Ցայտնի է, որ խորհ. աշխարհում գոյութիւն ունին «հարուածայիններ»: Սրանք այն աշխատաւորներն են, որոնք սովորական չափից աւելի եւ լաւ են աշխատում: Եւ որպէսզի «ընկերվար» երկրի բանուորը լաւ աշխատի, իշխանութիւնը մատակարարման մի քանի աստիճաններ է սահմանած: Ահա թէ ինչ է ասում այդ առթիւ Կ.Կ.ի քարտուղարներից Լ. Բարսեղեանը.

— «Հարուածայինը պէտք է աւելի լաւ մատակարարուի: Մենք լաւագոյն հարուածայինին պէտք է տանք լաւագոյն ճաշ: Այդ ուղղութեամբ որոշ աշխատանք կատարուել է մի շարք գործարաններում: Կարի եւ կաշու գործարանում լաւագոյն հարուածայինն ստանում է լաւորակ եւ ամենաշատ ճաշը: Ծպարանի մեր ընկերները, օրինակ, լաւ են արել, որ լաւագոյն հարուածայինների համար ճաշարանում առանձին սեղան են յատկացրել»: («Խ.Հ.», թիւ 155):

Երեւակայելի բանուորի հոգեկան վիճակը, երբ նստած ճաշարանում անբաւարար ու վատ ճաշ է ուտում, իսկ քովի սեղանից մէկ ուրիշը կուշտ փորով է ելնում: Որպէսզի հայ բանուորը կուշտ մնայ, խորհրդային տիրապետութեան 14րդ տարում նա պէտք է կաշուից ելնի եւ ուժերէն վեր աշխատելով՝ հարուածայինի կոչման արժանանայ…

ԱՇՈՏ – ԱՄՐՈՒՆԻ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս շարժման ազդանշանը տուողը եղաւ Անգլիան որուն հետեւեցաւ Ֆրանսա եւ ապա միւս մեծ պետութիւնները: Այս շփոթ ու վտանգաւոր կացութեանը մէջ կնքուեցան ժամանակաւոր դաշինքներ, երկաթուղին, նաւը եւ հեռագիրը ազատ կերպով սկսան շրջագայիլ, բացուեցաւ Սուէզի ջրանցքը բոլորին համաձայնութեամբ, շրջան մը որ խաղաղութիւն բերաւ ու հնարաւորութիւն տուաւ շատերուն ներքնապէս ուժեղացնելով ազգային տնտեսական մեքենան (outillage national) ապագայի բոլոր դժուարութեանց դիմագրաւելու համար: Ճիշդ այն ժամանակին երբ մեծ ճարտարարուեստը կ'աշխատէր մեր մոլորակի տնտեսականի միացման, ազգային գաղափարը արդէն խոր արմատներ նետած էր ամէն կողմ, եւ եղածը գտնելով փաստակար իր գոյութեանը համար, իր մաքսային պատնէշներու դրութիւնը ուժեղացուց.

Ազգերը ոյժ տուին իրենց ազգային տնտեսութեան այն աստիճան որ շուտով քաղաքական բառարանին մէջ եկան «ազգային ճարտարարուեստ», «ազգային վաճառականութիւն» եւ «ազգային երկրագործութիւն» արտայայտութիւնները:

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը բնական ճանապարհը գծած էր, պետութիւնը որ հաւասարակշռութեան կշիռը ձեռքին մէջ կը պահէր, զատած էր ազգային գաղափարը տնտեսականէն, վերջինին տալով laisser faire laisser passerի ճանապարհը: Անհատը կամ ընկերութիւնը ի շահ եւ ի վնաս իրեն տնտեսական գետնի վրայ դուրս պիտի գար երկրի սահմաններէն, գործ պիտի ունենար արտաքին շուկաներու հետ, ազատ ազգային ամէն կաշկանդումներէ ու առեւտրական դաշնագիրներէ, յառաջ գալիք անպատեհութիւնները խոշոր պիտի չըլլային: Դարմանը աւելի դիւրին պիտի ըլլար գտնել:

Աշխարհի եօթը մեծ պետութիւնները երբ իրենց ճարտարարուեստը տարածելու անհրաժեշտութիւնը զգացին, ազգային գաղափարը մարդոց մէջ ուժեղ կերպով արմատացած էր, ձեւ ու մարմին առած էր օրէնսդրական, դիւանագիտական եւ մաքսային գործառնութեանց մէջ. արտաքին մրցումի ազդեցութեանը տակ քաղաքականի եւ տնտեսականի միացման գործողութիւնը կատարուած էր, միջազգային քաղաքական կացութեան այս օրերու շփոթ դրութեան հիմնաքարը դրուած էր այդպիսով:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի իր շահերու պաշտպանութեանը համար ազատ կերպով կը դիմէր իր կառավարութեան, իւրաքանչիւր ազգ երբ իր արտաքին շուկաները վտանգուած կը տեսնէր, միակամ ուժով կը պատրաստուէր զանոնք պաշտպանելու: Պաշտպանութեան առաջին զէնքը մաքսային պատնէշներու ամրացումն էր, երկրորդը նոր շուկաներ ճարելու հարկադրանքը: Առաջին միջոցը բացաւ անհաշտեցողութեանց դուռը, իսկ երկրորդը պատճառ դարձաւ մասնակի եւ համաշխարհային պատերազմներու:

Ազգային գաղափարը մարդկութեան յառաջդիմութեան համար աղէտ մը նկատողները — գլխաւորաբար 3րդ Միջազգայինը — կը հիմնուին այն տուեալներու վրայ թէ հողի մը պաշտամունքը, ազգային մշակոյթի սէրը, ազգային առողջ յատկութիւններու զարգացումը, ցեղասիրութիւնը գլխաւոր ազդակները կը նկատուին մարդկային թշուառութեան եւ պատերազմներու յաւիտենական մղձաւանջին: Սխալ է այս: Չարիքներու բուն պատճառը ազգային գաղափարի թըռիչքը չէ, այլ տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու իրարու ձուլումն է, ուրկէ յառաջ եկած է ճնշողի եւ ճնշուողի վիճակը:

Նոյնքան սխալ է նաեւ երբ կ'ենթադրուի թէ ճարտարարուեստը, մեքենայականութեան հսկայաքայլ թռիչքները եւ գիտական նորութիւնները բանալով մարդկութեան առջեւ նոր գաղափար մը, բոլոր ազգային եւ պետական կառուցուածքները պէտք է կործանին:

Ճիշդ է արդի մարդը կ'ապրի բաղադրեալ մեքենականութեան մը մէջ որմէ ոչինչ կը հասկնայ. առեղծուածային իրականութիւն բայց այնքան դիւրին բացատրելի: Հացագործը, կօշկակարը, դերձակը եւն. երբ իրենց ապրանքը կը ծախեն, պէտք չունին բացատրելու թէ իրենց գնած ցորենը, կաշին կամ կերպասը ուրկէ հայթայթած են եւ որ երկրին ապրանքներն են, թող որ հետաքրքրուող անգամ չկայ: Անհատը երբեք յարաբերութեան մէջ չէ միջազգային փոխանակութեանց հսկայ մեքենականութեանը հետ: Ան զատուած է միջնորդներով եւ այս վերջիններն ալ ներածման տուներով եւ դրամատուներով:

Առաջին անգամ որ մարդ կը տեսնէ անթելը, կը սքանչանայ եւ կ'ապշի նախապէս, բայց անմիջապէս որ անոր գործածութեան ձեւը կը սորվի, ամէն հետաքրքրութիւն իրմէ կը հեռանայ, այն աստիճան որ Պերլինէն Փարիզ կամ Մարսէյլ բան մը լսելը իրեն համար կը դառնայ սովորական երեւոյթ մը:

Ճարտարարուեստի եւ պետութեան ամենամեծ յեղափոխութիւնները մարդոց մտքերուն մէջ աւելի նուազ կարեւորութիւն ստացած են քան 1848ի յեղափոխութիւնը կամ 1870ի Ֆրանքօ-Պրուսական պատերազմը. Գիլպերթի մը, Փասթէօրի մը եւ Քիւրիի մը անունները աւելի նուազ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած են քան Պիսմարքի մը, Լենինի մը անունները:

Աշխարհի տնտեսութեան բոլոր բարեփոխութիւնները եւ գիտական նորութիւնները մասնակի եւ երբեմն ալ աննշան կերպով կրցան բանալով մարդկային գաղափարներու հետ այսօր ազգային սահմաններու մէջ աւելի շատ ազգային հպարտութեան եւ պաշտպանութեան միջոցներ դարձած են քան միջազգայնականութեան ուսուցիչներ, անոր համար որ ազգութիւնը այլ եւս խոր արմատներ արձակած է ժողովուրդներու հոգիներէն ներս:

Կարելի է եւ շատ հաւանական որ այս ձեւի ազգապահպանումը մարդկութեան առջեւ բանայ նոյն աղետալի երեւոյթները, փրկութեան ելքը տնտեսականը քաղաքականէն զատելն է: Ի՞նչ միջոցներով:

✓

Քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներու ձուլումը ազգերու համար եղաւ իսկական աղէտ մը: Համաշխարհային մեծ աղէտէն 15 տարիներ անցած եւ տակաւին աշխարհը չգտաւ իր յառաջդիմութեան ու խաղաղութեան բնականոն ճանապարհը: Այսօր ընդհանուր անորոշութիւնը եւ անհանգստութիւնը աւելի մեծ են քան պատերազմի ամենասաստիկ օրերուն: Այն ժամանակին շատ շատերը կը մտածէին թէ աշխարհակալ երկիրները շուտով պիտի բուժուէին իրենց ցաւոտ կողմերէն ու աղէտներէն, պիտի գտնէին իրենց հաւասարակշռութիւնը ընթանալով դէպի բարգաւաճութիւն ու զարգացում:

Ազգերը անհամբեր կը սպասեն որ աշխարհի մեծ տնտեսագէտները եւ քաղաքագէտները այս [illegible] վիճակէն դուրս ելլելու ճանապարհը ցոյց տան, քանի որ գոյութիւն ունեցող դաշնագիրները, սկսած Վէրսայլէն, փոխանակ կանոնաւորութիւն պարտադրելու, նոր վէճերու եւ քաղաքական բարդութեանց դուռ բացին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ վերջ պիտի տար բոլոր գաղտնի դիւանագիտութիւններուն եւ դաշնադրութեանց, այսօր բոլորովին սահմանափակ իշխանութիւնով մը պարզ հաշտարար դատաւորանի մը ձեւը առած է:

Բոլոր տառապածներու եւ ճնշուածներու յոյսը բոլոր երկիրներու ժողովրդապետական կարգերու վրայ դրուած էր, քանի որ ժամանակին այդ տարրերը առաւել չափով խաղաղասիրութեան կողմնակիցներ էին, համաձայն իրենց քաղաքական եւ տնտեսական ըմբռնումներուն: Անոնց մեծ մասը այսօր ներքին տագնապներէ բռնուած է եւ հնարաւորութիւն չունի երկրի սահմանէն այն կողմը տեսնելու:

Սովետներու տիրապետութիւնը պատճառ դարձաւ որ նոր ձեւի դիկտատորութիւններ հաստատուին ուրիշ երկիրներու մէջ, կարմիր յեղափոխութեան հակազդելու համար, օրինակ Ֆաշականութիւն եւ Հիթլէրականութիւն, որոնք առաջինով միասին փոխանակ գրգռութիւնները մեղմելու ընդհակառակն աւելի սրեցին:

Փրկութիւնը իւրաքանչիւրի իր քաշած տառապանքներէն յառաջ եկած փորձառութեան մէջ կը կայանայ: Ազգերը հաւաքական գիտակցութեամբ պէտք է հեռանան անցեալի եւ ներկայի տխրող սխալներէն եւ գետեղեն իրենց գործունէութեան անիւները քաղաքակրթութեան արդար ճանապարհին վրայ, եւ որպէսզի այս ապահովուի, ամէն տեղ ոյժ պէտք է տրուի իրական ժողովրդապետութեան:

Անգամ մը որ ժողովրդապետական կարգերը հաստատուին, ապահովաբար վերջ պիտի գտնեն գաղտնի դիւանագիտութեան բոլոր ձեռնարկները եւ իւրաքանչիւր ազգ ապահովուած պիտի տեսնէ իր անկախութիւնը եւ ազատ շարժելու իրաւունքը:

Ծովերու արգելքները եւ մաքսային պատնէշները վերցնելով, վաճառականութիւնն իր ազատ թռիչքով անհատներու սեփականութիւնը պիտի դառնայ եւ պետութիւնները պիտի շարժին իրենց կոչումին համապատասխան, այսինքն պիտի ապահովեն հայրենիքի անձեռնմխելիութիւնը եւ ներքին անդորրութիւնը:

Քաղաքական միաձոյլներ պիտի [illegible], համաձայն մեր ցուցմունքին, թէ ազգամիջեան պայքարները աւելի շուտ անհաշտեցողութիւնները պիտի վերանան: Վէճեր միշտ կարող են պատահիլ, անհաշտեցողութիւններ միշտ պիտի ըլլան, ատոր համար բոլոր այն խնդիրները որոնք քաղաքական հանգամանք ունին, պիտի ուղարկուին ժողովրդապետական հիմունքներով կազմուած Ազգերու Դաշնակցութեան, իսկ բոլոր այն կնճռոտութիւնները որոնք տնտեսական հանգամանք ունին, պիտի յանձնուին միջազգային առեւտրական ատեանին: Այս երկու կարեւոր միջազգային հաստատութեանց կողքին, երրորդի մը գոյութիւնը եւ հզօրացումը այնքան անհրաժեշտութիւն կը սկսուի— Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը որ պիտի լուծուին տնտեսականէն յառաջ եկած բոլոր ընկերային հարցերը:

Այս տուեալներով քաղաքականը պիտի զատուի տնտեսականէն, մարդկային թշուառութիւնները պիտի նուազին ու պատերազմները պիտի նըկատուին մարդկութեան համար մեծ չարիքներ: Ազգերը պիտի բռնեն ազատ զարգացումի եւ քաղաքակրթութեան ճանապարհները:

Միջազգայնականութեան գաղափարը դատապարտելով մենք դատապարտեցինք ազգամիջեան կռիւները, միջազգայնականութեան սխալ ըմբռնումով մենք պիտի չուզէինք ոյժ տալ ընկերային պատերազմներու:

Սէն Սիմոնէն վերջ Քարլ Մարքս եւ Լէնին այնպէս հաւատացին թէ ճարտարարուեստական յեղափոխութիւնով արդէն միջազգայնականութեան ճանապարհը հարթուած է: Ըստ Մարքսի վարդապետութեան դրամագլուխի կեդրոնացումով միջին դասակարգը պիտի անհետանար, յառաջ պիտի գային երկու մեծ դասակարգեր, դրամատիրական եւ աշխատաւորական, որով բոլոր երկիրներու աշխատաւորները միանալով եւ ազգերու հայրենիքներու վրայէն անցնելով պիտի ճակատէին դրամատիրութեան դէմ, պիտի ապահովէին վերջնական յաղթանակը, այսինքն՝ աշխարհի խաղաղութիւնը:

Դժբախտաբար Մարքս հաշուի չէր առած միջին դասակարգի յարատեւութիւնը եւ ուժեղացումը, նաեւ բոլոր այն խնայողական [illegible], որոնք աշխատաւորութեան օգնութեան պիտի հասնէին եւ այն բազմաթիւ անանուն ընկերութիւններու հանճարեղ մեքենականութիւնը որ իր պարտաթուղթերով ու արժեթուղթերով թոյլ պիտի տար աշխատաւորին դրամատիրոջ գործառնութեանց բաժնեկից դառնալու: Այս այնքան ճշմարիտ է որ Լէնինի հայրենիքը, որ կոչուած ունէր համաշխարհային յեղափոխութեան հնոցը դառնալու, իր սկզբնական ծայրայեղութիւններէն աստիճանաբար կը նահանջէ, դրամատիրական կարգերու հետ քաղաքական եւ տնտեսական գաղտնի ու յայտնի համաձայնութիւններ կը կնքէ: Այն աստիճան որ, ան իր պրոլետարական դիկտատորութիւնով ոչ միայն չկրցաւ ուրիշ երկիրներու միջազգայնականները իրեն կապել, այլ եւ թոյլ տուաւ որ իր ծոցին մէջ իսկ յառաջ գայ այնպիսի երիտասարդական ուժեղ հոսանք մը, որ աւելի շուտ կը հիմնաւորուի ազգայնականութեան քան միջազգայնականութեան սահմաններուն մէջ:

Ճշմարիտ ու տեւական խաղաղասիրութիւնը ազգը կը նկատէ որպէս անկախ անհատականութիւն եւ կ'ուզէ այդ անհատներու մէջ ստեղծել միեւնոյն իրաւունքի յարաբերութիւնները ինչպէս ազգի մը զաւակներուն միջեւ:

Հ. ՍԻՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆ

Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ ազատամիտը

:-: -

Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ ծանուցուած էր, սգահանդէսը կատարուեցաւ Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպան Միութեան սրահին մէջ, անցեալ չորեքշաբթի իրիկուն:

Միութեան նախագահը, Պ. Վիքթօր Պաշ, յեղափոխականի սեւ փողկապ մը կապած, իր սրտակից բարեկամին նկարագիրը պատկերացուց հետեւեալ կերպով.

— «Փրէսանսէ, հաւատք քարոզող ճարտար մտաւորականը, երբ նըշանախօսք ընդունած էր, «Որքան ատեն որ ես ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն ունենամ, անկարելի պիտի ըլլայ այս հաւատքը ուրանալ»: Դիմագիծով ազնիւ, Փրէսանսէ ազնուական մըն էր իր ամբողջ էութեամբ, որովհետեւ ան կ'արհամարհէր ինչ որ ցածոգի եւ ստորին էր: Իր հոգեկան ընդունակութեան յառաջդիմութեամբ ան հասաւ մինչեւ ընկերվարութիւն:

Փրէսանսէ զինուոր մըն էր որ, Թշնամիին օձիքը թոյլ չէր տար, անգամ մը որ զայն իր ձեռքին մէջ բռնէր: 17 տարեկանին զինուոր եղաւ եւ այս զինուորն է որ խաղաղութեան առաջնորդը հանդիսացաւ: Ան տակաւին շատ մը յատկութիւններով օժտուած էր: «Ես խղճահարաբար բաժնուած եմ բոլոր եկեղեցիներէն»: Ուրեմն աստուածութիւն մը յար եւ նման Հէկէլի եւ Ռընանի վարդապետութեանց Աստուածութիւն մը որ կը փոթորկէր մեր գաղափարներով:

Այս աստուածութիւնը Փրէսանսէ կը պահանջէր ոչ միայն քաղաքականութեան մէջ, այլեւ բոլոր ասպարէզներու մէջ, երբ հիմ ունենալով կրօնական զգացումը Մէկ խօսքով, կրօնքը կը գործածէր ազատութիւնը կատարելապէս իրագործելու համար:

Ինչպէս լուրեր եւ Ֆրանսական յեղափոխութեանը սատարող վրացէտները, Փրէսանսէն ալ կրօնասէր ազատաղբողներէն էր: Բայց սա տարբերութեամբ որ իր աստուածութիւնը մարդկային ոգիին ապաստարանը համար կը գործէր: Փրէսանսէ հաստատեց թէ Ֆր. յեղափոխութեան հռչակած հաւասարութեան օրէնքները բաւարար չեն արդարութեան առջեւ, այլ պէտք էր բիւրեղացնել զանոնք հիւթը հանել:

Կարելին փորձել, որպէսզի ամէն մարդ կարողանայ մէկ մէկ ազնուական դառնալ, սկսելով անհատէն մինչեւ ամենախոշոր ազգը: Այս գաղափարներու իրագործման ոգին իր սիրտը խռովեց մինչեւ իր մահը:

Այս մտածումներուն արդիւնաւորման շունչն էր որ զինքը անվեհեր կ'առաջնորդէր, մինչեւ իսկ վտանգները նախատեսելով: Փրէսանսէ երբեք չվարանեցաւ իր ընդգրկած վարդապետութեան ճամբուն վրայ: Ան հաւատքով ընկերվարական, պաշտպանեց Մարդու Իրաւունքներու յայտարարութիւններուն: Իսկ իր մղած պայքարները կը հետապնդէին հարստահարուած ժողովուրդներու եւ արդարութեան զոհ գացող քաղաքացիներու ազատագրման:

Այս [illegible] մարմնացած, ահա 20 տարիներ յետոյ մենք, վառ ունենալով մեր սրտին մէջ իր պատկերը եւ ըղձանքները, իր հաւատարիմ հետեւորդները կը հանդիսանանք:

Մեծ պատերազմին սպառնացող վըտանգը քանի մը հոգի կանխատեսած էինք: Իր մահուընէն քիչ առաջ, երբ իրեն բացատրեցինք, անմոռանալի շեշտով մը չհաւատաց: Որովհետեւ համոզուած էր թէ պատերազմը այլեւս անկարելի էր:

Ան ստեղծել ուզեց գաղափարի ուժ մը որ խաղաղութիւն պարտադրէր բռնակալներուն: Իր թափած անխոնջ աշխատութեանց շնորհիւ, ան մինչեւ իսկ խորհրդարանը ու լրագրութիւնը յաճախ գրաւեց, արդարութեան ձայնը բարձրացնելով:

Յորպէս հիմա աշխարհագրութեան, ան բոլոր երկիրներուն ծանօթ էր իրենց յետին քաղաքներում:

Ան անխնայ ծաղկեց կարմիր Սուլ-թանին, ճերմակ Ցարին օրով կատար-ուած բոլոր ամարդի խժդժութիւննե-րը, հալածեց բոլոր անոնք որ ժողո-վուրդները կը հարստահարէին անխ-բաւաբար։

Անոր այս ճշմարիտ հաւատքը քարո-զող մարդն էր որ նախատուեցաւ, ա-տելի դարձաւ ոմանց, սակայն ամէ-նադժիւր հալածանքներն իսկ զինքը չկրցեցուցին իր ճամբէն։ Ժողո-վուրդներու ազատագրման համար անձնական զոհողութիւններ իսկ բրաւ։ Ան տաճարէն վտարուեցաւ, եւ ի վեր-ջոյ Քրիստոնէութեան մատնուեցաւ, ա-նոր ալ հիւանդութիւն մը իր ձեռքերը անդորձանելի դարձուցին։

Անհաւասիկ հաւատքի վարդապետը, իր կեանքը ու մահը։

Ցնցոյ խօսեցաւ տրխ – Նախագահ Գ. Տուպլէ.

– «Ես չատ քիչ ճանչցայ Փրէ-սանէն, այսուհանդերձ կրնամ ըսել թէ, ան չափազանց յարգանքի եւ քա-ջալերանքի արժանի է մեր բոլորիս կողմէ։

Բարոյապէս բարձրագոյն մարդ մը, որուն անմոռանալի վարդապետու-թեան դրուածքները կրնանք առանց վարանումի կարդալ երբ կը խօսինք ողբեկան տագնապներէ։ Ան իրր դիւ-ցազն արժանի է մեծարանքի։

Իր ոճը կը խուսափէր ճարտասա-նական դարդերէ. Տեղեկութիւններ քաղելու ճաշակով խմբուած, ան գի-տէր աւելի անցընել ու խորաթափանց սրատեսութեամբ կարդալ որ եւ է գիրք։

Ընդհանրապէս բոլոր գիրքերը յա-փշտակելով կը կարդար, սակայն յա-նուկան եւ Շէյքսփիրի ողբերգութիւն-ներուն մասնաւոր նախապատուու-թիւն կուտար։

Գ. տը Գոսալէ չէյտեց.— Աղատա-գրող հովիւր խղճմտանքի անփէներ ա-խոյեանն էր որ կ'ըսէր. «Մարդ ըլլալ կը նշանակէ արդար ըլլալ»։ Իր մար-դը կ'ըսէր «Ջաւակս, մի վհատիր ճշ-մարտութեան քարձունքները հելէ։

Ան ինչպէս իր ծնողքը, նմանապէս հաւատացեալ մը եւ միեւնոյն ատեն քրիստոնեայ մըն էր։ Քանի որ Քրիս-տոսի պատուէրները կատարելապէս համաձայն էին ընկերվարութեան գաղափարներուն։ Իրեն համար տն-տեսական քաղաքականութիւնը սոսկ բարոյական հարց մըն էր։

Փրէսանէ ոչ միայն հարստահար-ուած ժողովուրդներուն խիզախ պաշտ-պանը եղաւ, այլ եւ անհիւալ կիներու դատը պաշտպանեց, նկատելով զա-նոնք իբր ստորին խաւերու մէջ ինկած էակներ, որոնք նոյնքան իրաւունքներ ունին որքան իրենց նմանները։

Գ. Ցէլիքս մասնաւորապէս ծանրա-ցաւ գաղթավայրերու բնիկներուն ի-րաւունքները պաշտպանողի դերին վրա-յին.

Այսպէս հայկական դատին եռանդ-ուն պաշտպանին սգահանդէսը վեր-ջին ծայր մտերմութեան մէջ անցաւ։ Իսկ ամէնէն տարօրինակը՝ Հայու անունն իսկ չյսուեցաւ։ Ցարմար չէ՞ր որ Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը, երկու խօսքով մեր երախտագիտական զգա-ցումները յայտնէր։

Սգահանդէսին ներկայ էին տասնի չափ Հայեր։

Կ. Ց. ՋԱԼԸԴԵԱՆ

ՏԻՑԱՂ

— Այն աղջիկը որուն հետ միտք ու-նիմ ամուսնանալու, զիս չատ խելացի եւ քաջ կը գտնէ։

— Քեզի խրատ կուտամ, բարեկամ, այդ աղջկան հետ չամուսնանաս, քա-նի որ հիմակուընէ սխալած է սատ։

X

— Անդամ կուզայ երբ կ'ըսես թէ բարեկամներէդ մին բաւական դրամ լափեցաւ միարչանինին

— Սուտ խօսելու պէտք չունիմ, հոն կիսասկ եւ այլն ծախելով չահեցաւ։

X

Դպրոցի քննիչը աշակերտին.— Լաֆոնթէնի մահուան թուականը ի՞նչ է, գիտես։

— Ոչ, պարոն, դուք գիտէ՞ք։

— Գիտնալու պէտք չունիմ, ես ա-չակերտ չեմ այլ քննիչ։

X

— Պարոն Վահան, դուք արժանուրդ չէ՞ք ըներ այս տարի։

— Այո, կ'ենս ղրկեցի ծովեզերք

— Առիկա քեզի ի՞նչ օգուտ ունի։

— Օգուտը այն է որ հոս հանգիստ եւ խաղաղ կեանք մը կ'անցընեմ։

X

— Պարոն, այս սենեակին գինը ա-մսուան համար երկու հազար ֆրանք է, մինչեւ վաթսուն քիլօմէթր տեղ կ'երեւայ այս պատուհանէն։

— Տիկին, ես չատ կարճատես եմ, կարելի չէ՞ քիչ մը ընել։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

Ատենէ մը ի վեր Գելժիոյ մէջ ալ սկսած է ծայր տալ ֆաշական կազմա-կերպութիւն մը «Dinasos» անունին տակ, որու մասին աւելի առաջ առիթն ունեցայ խօսելու «Յառաջ»ի մէջ։

Թէեւ Գելժիոյ պէս ժողովրդավար երկրի մը մէջ նուազ հաւանականու-թիւն կայ որ այս կազմակերպութիւնը յաջողի արմատներ ձգել, սակայն ամէն վտանգ կանխելու համար, Գել-ժիոյ մէջ գտնուած զանազան կուսակ-ցութիւններ միանալով, կազմեցին դաշնակցութիւն մը, որուն նպատակն է.

1) Բուռն պայքար մղել ամէն տե-սակ դիկտատուրայի դէմ.

2) Ապահովցնել ժողովրդապե-տութեան քարիքները.

3) Ուսումնասիրել ժողովրդապետա-կան հիմնարկութիւնները եւ ջանալ զանոնք բարեկաւել.

4) Մասնակից ընել մամուլի միջո-ցաւ բռնապետական վարչաձեւերուն վնասները

5) Միացնել ջանքերը պելժ եւ օ-տար նոյնատեսակ ընկերակցութիւն-ներուն.

6) Օգնել բռնապետական վարչա-ձեւերու զոհերուն.

7) Արծարծել եւ վառ պահել երի-տասարդութեան մէջ ազատութեան գաղափարը։

Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր ամբողջ աշխարհ մատնուած է խո-րունկ մտայուզման եւ քաոսի։ Ջինա-դադարէն տասնեւհինգ տարի յետոյ, Եւրոպան ուրիշ ժամանակներէ աւելի հեռացած է խաղաղութենէն։

Տնտեսական, ընկերային եւ քաղա-քական տագնապները խանգարած են հին ու նոր աշխարհներու բնական ընթացքը, բոլոր երկիրներուն զան-գուածները մատնելով ծայրայեղ թշ-ուառութեան եւ յուսահատութեան։

Իր արտը մշակող գիւղացին այսօր կ'ապրի յետին չքաւորութեան մէջ, անծծելով իր երկրին հողն ու անոր արդասաբերութիւնը։ Ծարտարար-ուեստի եւ հարստութիւններու առեղ-ծիչ գործաւորը կը տառապի անօթու-թենէ. ան հողեպէս ու մարմնապէս կը տուայտի անգործութենէն, որ ան-վերջ կը շարունակուի։ Վաճառակա-նութիւնն ու առեւտուրը փճացած եւ անդամալուծութեան մատնուած են։ Ամէն կարգի արուեստագէտներն ու մտաւորականները անգործութենէ եւ անսուաղութենէ կը տառապին, երի-տասարդ ուսանողութիւնը սոսկումով կը դիտէ ապագան, որ անորոշ ու ան-ստոյգ է։

Այս համատարած թշուառութեան ու դժբախտութեան մէջ, երեւան ելած են դիկտատորներ, որոնք հիմնելով բռնակալ վարչաձեւեր, ատելութեամբ ու վրէժխնդրութեամբ կը լեցնեն ժո-ղովուրդները, իրարու դէմ կը գրգռեն ցեղերը, եւ մարդկութեան համար կը պատրաստեն նոր ու անդարմանե-լի աղէտ մը, որ կը սպառնայ հիմնո-վին փճացնել բազմադարեան քաղա-քակրթութիւն մը։

Մինչ այդ, անօգուտ ու հնամենի կը նկատուին ամէնէն ազնիւ ու նուիրա-կան գաղափարները, որոնց համար մարդկութիւնը պայքարած ու տառա-պած է դարերէ ի վեր։ Կ'ուզուի ծաղ-րանքի ու հեգնանքի առարկայ դարձ-նել անհատականութեան յարգանքը, ազատութեան սէրը, մարդկային ար-ժանապատուութիւնը եւ համերաշ-խութեան գաղափարը։

Ահաւասիկ կոչ մը, որ ուղղուած է պելժ ժողովուրդին, առանց դաւա-նանքի եւ կուսակցութեան խտրու-թեան, ժողովուրդի մը՝ որուն բոլոր խաւերուն մէջ խոր արմատ ձգած են ժողովրդավար ու ազատամիտ գա-ղափարները.

Կոչը ստորագրուած է բոլոր կու-սակցութիւններու պետերէն եւ պելժ հեղինակաւոր անձերու եւ մտաւո-րականներու կողմէ։ Նոր կազմակեր-պութեան անդամակցողներուն թիւը օրէ օր մեծ համեմատութիւններ կը հասնի, եւ կը յուսացուի որ այս շքեղ ու փայլուն համագործակցութիւնը զօ-րաւոր ու անխորտակելի թումբ մը պիտի կազմէ դիկտատուրայի ու մո-լեռանդ ազգայնականութեան դէմ։

Պելժ փոքր բայց իմաստուն ժողո-վուրդին ցոյց տուած այս համերաշ-խական ու համագործակցական ոգին կրնայ Հայերուս համար լաւագոյն օրինակ մը ծառայել։ Մենք, իբր հա-լածական ժողովուրդ, ուրիշ ազգերէ աւելի պէտք ունինք համերաշխու-թեան եւ համագործակցութեան։ Ուս-տի, մէկդի դնենք անհատական ու կուսակցական ամէն ոխ ու կռիւ, ըն-տրեցենք ազգային միութիւնը, կազ-մենք միացեալ ճակատ, եւ ձեռք ձեռ-քի տալով լծուինք աշխատանքի, փր-կելու համար գաղութները կազմա-լուծման, այլասերումի եւ ստարաց-ման անխուսափելի վտանգէն։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐ.-ԳԻՐԸ ԽԻԽԱՐԲԵՐԴ

»»» · «««

Էլ – Ազիզէն (Խարբերդ) կը գրեն «Սոն Փոստա»ի.—

Հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ Անատոլուի զա-նազան կեդրոններուն մէջ ելեկտրա-կան կայաններ հաստատել եւ առ այդ օգտուիլ գետերու ջուրերէն։ Այս պա-րագան մեծ չահագրգռութիւն առեղ-ծած է Էլ Ազիզի մէջ, քանի որ այս քաղաքը մեծ նչանակութիւն ունի այդ տեսակէտէն։ Առիկա Եփրատն է։ Այս գետը, որ իր վրայ ունի Թուրքիոյ ամենամեծ կամուրջները եւ հանրա-պետական վարչութեան ամենափայ-լուն գործերը, Ըամէթ փաչա կամուր-ջէն քիչ մը անդին հսկայ ջրվէժ մը ձեւը կը տանայ։ Անոր բարձրութիւ-նը 30 մէթր է։ Ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Գերմանացիք քննութիւն-ներ կատարած են Եփրատի եւ այս ջրվէժի չուրջ։ Երկու Գերմանա-ցի երկրաչափներ մասնաւոր կերպով չինուած նաւակներ նստած ու իրենք զիրենք յանձնած են ջրվէժին՝ իմա-նալու համար ջուրին անկման աստի-ճանը, ինկած վայրին անկման ուժը եւ յատակ բերած խորութիւնը։ Այս երկրաչափները տուած են տեղեկագիր մը, որով կ'ըսեն թէ այդ ջուրին ան-կումէն յառաջ կուգայ ուժ մը, որով եթէ տիեամօ մը աշխատցուի՝ Էլ Ա-զիզէն մինչեւ Հալէպ, ամբողջ տա-րածութեան ելեկտրական պահանջին գոհացում կրնայ տալ, Էլ Ազիզէն Հա-լէպ ելեկտրական չոգեկառք մը ութ ժամէն պիտի կարենայ տանիլ, պիտի լուսաւորէ Մալաթիայէն Այնթապի, Ուրֆայի եւ Տիգրանակերտի կուսա-կալութիւնները, եւ պիտի կարենայ հայթայթել ճարտարարուեստի հա-մար, հարկ եղած ելեկտրական ուժը։ Կը յուսացուի որ չինուելիք ելեկտրա-կան կեդրոններէն մին ալ այս ջրվէ-ժին վրայ ըլլայ։ Արդէն, Էլ Ա-զիզը, վերջերս, չոգեկառքի կայա-րան ըլլալով, աւելի մեծ կարեւորու-թիւն ստացած է։ Շաբաթ մը առաջ, չոգեկառքը հասաւ Եօլ-Ջաթր կայա-րանը

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱՐԵՒԵՆՔ ԻՐ Ր

0000

«Միլլիյէթ»ի մէջ Մ. Սալահէտտին կը գրէ.—

Կասկած չկայ որ մեր չատ մը չար-ժումներուն մէջ արեւմտականացած ենք։ Արեւմուտքցիներուն նման կը զուարճանանք, . արեւմուտքցիներու նման կը նստինք, կ'ելլենք, արեւ-մուտքցիներու նման կ'ուտենք, կը խմենք, արեւմուտքցիներու նման կը հիւրասիրենք, արեւմուտքցիներու նման կը պարզարուինք։

Միայն ... Մե՞ղք որ արեւմուտք-ցիներուն նման չենք բարեւեր իրար։

Նախ, ամէն բանէ առաջ, բարեւե-լու որոշ ձեւ մը չունինք։ Մանօթի մը հանդիպինք, կամ մտերմօրէն

— Եահօ՛, ո՞ւր կորսուած ես, ըսե-լով խօսքի կը սկսինք, եւ կամ, եթէ բարձր անձնաւորութեան մը ներկա-յութեանն ենք, մեր գլխարկը կէս մէ-թըր վեր կ'առնենք մեր գլխէն։

Գլխարկը բռնելու, գլուխը դնելու, գլխէն հանելու մեր ձեւերը բնաւ չեն նմանիր արեւմուտքցիներու ձեւե-րուն։ Ոմանք գլխարկ հանելով կը բա-րեւեն. Ուրիշներու համար գլխով բա-րեւ մը բաւական է։ Դեռ լաւ մը չկր-ցանք ղանազանել այս բոլորը։ Նոյն իսկ, մինչեւ այսօր բարեւը արտա-յայտող որոշ բառ մը գտած չենք։ Կը գործածենք այն որ մեր լեզուին զիւ-րին կուգայ.— «Պօնժուռ», «ապաքհա-լըր հայիր օլսուն», «մէրհապա», «կիւնայտըն», «ռէլյամ ձօնչէր», եւ կամ չէֆ չիտակ՝ «սալիւ» ըսելով կ'անցնինք։

Իրարու բարեւած ատեն, զիւպպէտու-թիւն բրած ըլլալու համար, ֆաչական ձեւով՝ թեւերը օդը բարձրացնողներ, ձեռքերնին՝ «Քէֆքէ»ի ձեւով՝ կուրծ-քերուն վրայ փակելով՝ «հա՞ւ ա՞ւ ...» ով գետին ծռողներ, իրենց հինց մա-տերը պրկած՝ զինուորական ձեւով բարեւողներ կան.

Երբեմն կը լսենք բարեւ փոխանա-կելու սա ձեւի խօսքեր.

— Պօնժուռ, պէյէֆէնտի...

— Մէրհապա, էֆէնտիմ։

Սալահ չէրիֆլէր հայր օլսուն. հա՛գրէք։

— Էյվահլահ էրէնլէր ..

Մէկը արաբերէն կը սկսի, ֆրան-սերէն կը վերջացնէ։ Միւսը ֆրանսե-րէն կը սկսի՝ թուրքերէնի կը յան-գի։

Շատ լաւ, բայց, ո՞րն է մեր ազգա-յին բարեւը։ Ծարդ բան մը մտածելու էինք այս մասին։ Գոնէ աւելի վերջի ժամանակը պարապ չանցընենք ու գտ-նենք բառ մը, որ թուրք բարեւը թուրք բառով մը արտայայտէ։

Կայ եւ սա կէտը.— Դեռ չկրցինք «քանտիլլի» ձեւի բարեւը։

— Վաա՜, Էֆէնտիմով խառն՝ մինչեւ գետինները իջնել, հակառակ գլուխը գլխարկ ըլլալուն՝ կատարուելէն «Թէմէննահներ ընել։

Վերջապէս բարեւելու խնդրին մէջ չկրցանք մեր «ըըմէնը» գտնել։ Թուրքերէն չենք կրնար բարեւ փոխա-նակել։ Եթէ օտար մը հետաքրքրուի եւ «դուք իրար ի՞նչպէս կը բարեւէք» հարցնէ, կորուն պատասխան չենք կրնար տալ։

Չենք կրնար ըսել թէ՝ մեր բարեւը «Մէրհապա» է. որովհետեւ ամէն մարդ «Մէրհապա» չըսեր։ «Պօնժուռ»ը ընդունեցինք, չենք կրնար ըսել։ Ո-րովհետեւ «պօնժուռ», «պոնսուառ», «օն Նիւյօ» նման բառեր մեր ար-բանքը չեն, այլ՝ Ֆրէնկներ։ Եթէ մէկ տեղ նետենք «սապահխէյր հայր օլսու-նը», ծիծաղելի կ'ըլլանք։ Չէ՞ որ Քարամանցի նպարավաճառներն ալ այդպէս կ'ըսեն։ Առեն մը՝ «կիւնայ-տըն», «Թունայտընի» նորոյթը կար։ Չկրցաւ արմատանալ. քանի մը ա-միս հիւր մնաց ու ելաւ գնաց։

Ի՞նչ ըսել, ուրեմն։

Ի՞նչ ըսել որ արար աշխարհ հաս-կնայ թէ իրար կը բարեւենք։ Առտը-ւան, կէսօրուան, իրիկուան ու գի-չերուան յատուկ զատ զատ բարեւներ ունենալը զանց առնենք։ Առանց կա-պելու տեղի ու ժամանակի, եթէ մէկ հատիկ բառ գտնենք որով օրուան որ եւ է ժամուն իրար բարեւենք, կը բա-ւէ մեզի.

Կը հասկցուի որ այս գնացքով երբ եւ իցէ չիտակ բարեւ մը պիտի չկա-րենանք տալ իրարու։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՁԵՆԿԱ ԼԵՌՑԻՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ

00000

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ինչպէս անցեալ շաբթու ծանուցուած էր «Յառաջ»ի մէջ, Ալֆորվիլի եւ Փարիզի չրջանի Ձէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան անդրանիկ ընդհ. ժողովը գումարուե-ցաւ կիրակի «Հայ Ակումբ»ին մէջ։

Հրաւէրին անձամբ պատասխանած էին 110-120 հոգի։ Առժամեայ վար-չութեան կողմէ մչակուած ծրագիր – կանոնագիրը յօդուած առ յօդուած քննուելէ յետոյ, վաւերացուեցաւ եւ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ մայր գի-ւանի եւ վարչութեան ընտրութեան, գաղտնի քուէարկութեամբ։

Քուէներու ընթերցման պահուն արձանագրութիւն կատարուեցաւ։ Այս առթիւ հինգ տարուան համար պատ-ուոյ նախագահ ընտրուեցաւ Գ. Մես-րոպ Զօրաբաբէլեան, սիրայօժար նը-ւիրելով միանուագ 1600 ֆրանք։ Բո-լոր հայրենակիցները չերմապէս գը-նահատեցին պատուոյ նախագահը։ Իսկ Գ. Գրիգոր Սէօյլէօզեան իր խա-նութը տրամադրեց դիւանի եւ վար-չական բոլոր ժողովներուն։

Առաջին արձանագրութեամբ առաց-ուած մուտքի եւ նուէրներու գումարը հասաւ 2200 ֆրանքի, որով ընդհա-նուր գումարը 3800 ֆրանքի բարձրա-ցաւ։

Մայր դիւանը կը կազմեն՝ Գ. Գ. Գրիգոր Սէօյլէօզեան նախագահ, Փա-նոս Ուստաւլիկեան քարտուղար, Գրի-գոր Գարամանեան, Թաղատուր Տէր Վարդանեան եւ Յովսէփ Մութաֆեան խորհրդականներ։ Իսկ վարչութեան անդամներն են.— Գ. Գ. Հաճի Կարա-պետ Սողոմոնեան ատենապետ, Կա-րապետ Տոտոզեան եւ նոյն ատենը ատենադպիր միաժամանակ ատենա-դպիր, Միքայէլ Գէորգեան՝ գան-ձապահ, Սուրէն Փապուչճեան հաշ-ուակալ, Մեսրոպ Զօրաբաբէլեան, Վահան Թորոսեան, Օհան Բագոսեան եւ Յակոբ Տիլիֆեան անդամներ։ Նորակազմ վարչութիւնը արդէն իսկ գործի ձեռնարկած է նախապէս վաւե-րացնել տալու համար ծրագիր – կա-նոնագիրը՝ պաշտօնական իշխանութենէն։

Ա. Միքեան

ՄԱՄՈՒԼ

Դիակներու

0000

Պուքրէշի «Արադ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յունուար).

— «Հայ ժողովուրդի բոլոր տա-կաններն գնծուբեան մէջ են այս պա-հուս։

Դիակ մը պէտք էր որուն վրայ բա-ռնելու գային գոյնզգոյն ագռաւները՝ կեր հանելու համար իրենց զգուելի կտուցին։

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի արիւնոտ մարմինը առիթ մը եղաւ որ աշխար-հի բոլոր կողմերէն բոլոր թշուառա-կանները երթան հաւաքուին անոր դա-գաղին վրայ, ու իրենց կուրծքը ծե-ծեն, աղիողորմ ճիչեր արձակելով ու մոխիր ցանելով իրենց գլխուն։

Ինչպէս յոյկան կիներ՝ որոնք ա-տենին կը վարձուէին դիակներու վրայ լալու համար, հիմա ալ վարձկան ե-ղերամայրերը գազուրէ գաղութ ձայն կուտան իրարու՝ պոռչտալով, ճչա-լով, բայց խնդալով քթինենուն տակէն։

Չկայ Հայ մը որ չկսկծայ անշուշտ Նիւ Եորքի դէպքին համար։ Բայց այս կսկիծը առաւելապէս անոր համար է որ հայ եղբօրսպան մը սպաննուած է եկեղեցւոյ մէջ սրբազան պաշտա-մունքի պահուն։

Եթէ Ամերիկահայոց Թեմական առաջ-նորդը մեռած ըլլար իր բնական մա-հով՝ ոչ մէկը սուգ պիտի բռնէր մայրու մը եռուէն, որուն բովանդակ կեանքը կաթիներու, սայթաքումներու եւ գայթակղութեանց չարան մը եղաւ, սկսելով իր Պոլսոյ պատրիարքական փոխանորդութենէն երբ փորձեց իր ստեղծագործ թափին մէջ ջլատել հայ երգի քուրմը, զգուելի խաչակրութիւն մը բանալով Կոմիտասի դէմ, անցնե-լով Պուլկարիա՝ ուր այնքան կաթեր ըրաւ եւ գրգռութիւն, յետոյ Իզմիր՝ ուրկէ իր մորթը ազատելու համար բուրք խուժանին ձեռքը ձգեց հազա-րաւոր Հայեր, անկէ Անգլիա, ուր Կալուստ Կիւլպէնկեանի նման խոհեմ եւ պաշտպան մարդ մը գայթակղե-ցուց, եւ վերջապէս Ամերիկա՝ որ իր ձախաւերութեանց ու սայթաքումնե-րուն գերագոյն թատրը եղաւ։ Հոն էր որ քանի մը տարի առաջ Եպրայր աբե-ղայիկոպոսը արգիլեց Ազգ. Սգատո-նին իր մասնակցութիւնը բերել, ու յետոյ ընդհանուր զայրոյթին առջեւ շշմած մեղայի եկաւ Սրբոց. ժողո-վին առջեւ իր ամօթալի եղոյթին հա-մար։ Հոն էր որ անցեալ տարուան յունիսին Շիքակոյի արուեստահան-դէսին մէջ ծանօթ խաղտութիւնը սար-քեց՝ նախատելով հայկ. եռագոյնը։ Եւ վերջապէս հոն էր որ ամբողջ վեց ամիս որոմ ու կիրք սրսկեց՝ երգուէի ճեղքելով իր հօտը, ու հայ եկեղեցի-ները քէնի, ատելութեան ու կռուի կրկէս դարձուց, պառակտելով նախ Երեսփ. ժողովը, եւ յետոյ բոլոր հա-մայնքները զատ զատ։

Այսպիսի մարդ մը, կ'ըսենք, դըժ-ուար թէ արցունք տանէր իր եռուէն՝ եթէ մեռնէր իր բնական մահով։

Իր մահուան եղերական պարագա-ներն էին որ յուզում պատճառեցին զա-գուրէ գաղութ. եւ քանի մը օր սնունդ հայթայթեցին զգայացունց դէպքերու ծարաւ օտար մամուլին, որուն «յրա-ցուցիչ» մանրամասնութիւններ ալ չխնայուեցան փափաքէ դիակերներ, հակառակորդ կուսակցութեան մը դէմ լարելու համար հայ գործերու ան-տեղեակ օտար հանրային կարծիքը։

Անշուշտ որ ողբերգութիւն մըն է ինչ որ տեղի ունեցաւ։ Բայց եթէ զար-հուրելի է պատկերը երբ հայ արքե-պիսկոպոս մը դաշունահար կը փռուի գետին, նուազ զարհուրելի չէ այն միւս ողբերգութիւնը որ հայ եղբօրսպան մը կը մղէ այսպէս նախ խա-մանիկ դառնալու տականքներու ձեռ-քը՝ հայհոյելու համար հայ ժողո-վուրդի սրբութիւններուն, եւ յետոյ զայն անցընելու համար եղբայրին զը-լուխը՝ ուղղակի կռուելու համար այդ սրբութեանց դէմ, բայց ու քէն սեր-մանելով ամէն օր եւ եղբօրը դէմ զը-գռելով եղբայրը »։

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Լիոնի կաթող. քննիչ-պատուիրակէն ստացած ենք հետե-ւեալ յայտարարութիւնները.—

ԼԻՈՆ, 6 փետր.— Լիոնի եւ չրջա-կայից 98 տոկոս գործաւոր հայու-թիւնը մինչեւ ցարդ իր ճակատագրին թողուեր է, դժբախտաբար ոչ ոք չէ գրագէր իրմով, իսկ ժամանակէ մը ի վեր, մանաւանդ վերջի ամիսնե-րուն գործադուլներու թիւին յաւե-լումով եւ տիրող թշուառութեան պատճառաւ, ֆրանսահայ գաղութի ամենատխուր մէկ պատկերը կը ներ-կայացնէ ան։ Ամէնէն աւելի այս բաղ-մութիւնը ընդունակ է ծուլումի վը-տանգին։ Արդէն չատ բան վրայ տը-ուած է իր հայրենի աւանդութիւննե-րէն, կրօնքէն ու բարքէն։

Լիոնի 9000ի մօտ գաղութը մինչեւ ցարդ չէ ունեցած իր սեփական եկե-ղեցին։ P.L.M.ի ընկերութիւնը մար-դասիրաբար գետին մը տրամադրեր է իրեն, եւ անոր վրայ կառուցեր է տա-ղաւարի նմանող ողորմելի մատուռ մը՝ զոր պարտաւորուած ենք պարպել յառաջիկայ ապրիլին

Թախանձագին պիտի խնդրէինք Ֆը-րանսայի ազգանուէր եւ ազնիւ հոգի-ներէ, որպէսզի հաճին նիւթապէս մեզ օգնել, գոնէ մատուռի նման բան մը ունենալու համար։

Կաթող. քննիչ — պատուիրակ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՊԻՍԿ. ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆ

⁂ Կաթող. Քննիչ – պատուիրա-կին ծանր աշխատանքներէ վերջ մի-այն հնարաւոր եղաւ ինչ անկարգ անձ-նաւորութիւններէ բաղկացեալ Լիոնի եւ Շրջակայից Ազգ. Կեդր. Վարչու-թիւնը նչանակովի կազմել եւ զայն հաստատել տալ կառավարութեան.

Լիոնի եւ Շրջ. հասարակութեան կը մնայ բոլորուիլ անոր չուրջը եւ սա-տար հանդիսանալ իրեն դժուարին ձեռնարկներուն մէջ։

Ի մօտոյ պիտի ձեռնարկուի նաեւ Գաւառական Ժողովի ընտրութեան։

Դիւան

ԿԵԱՆՔԸ ՉԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

ՉԱՀԼԷ (Յառաջ).— Լիբանանի ամենախաղաղ գաղութն է Զահլէն, հակառակ քանի մը խլէզներու մութ զաւերուն։

Երիտասարդական չարժման գլուխը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խանդա-վառ մարզիկները, որոնք հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, մէջտ փա-րած են իրենց սրբազան հաւատքին եւ զայն պարզած՝ Միութեան Ակումբին վերեւ։

Անցեալներս հոս եկաւ ոամկավար գործիչ մը եւ քանի մը խարդախ խոս-տումներով հրապուրեց քանի մը տը-ղաք։ Ըսաւ թէ անմիջապէս որ ան-դամներու թիւը 30ի բարձրանայ, պիտի դիմէ Բարեգործականին եւ մի-ութեան համար պիտի ապահովէ դը-րացին եւ ընդարձակ սրահ մը, դրա-դարանով եւ կահ կարասիով, դանա-զան թերթեր բերել պիտի տայ ան։

Անմիջապէս եկեղեցիին մէջ յայտա-րարուեցաւ այս խոստումը եւ մօտ 32 հոգի արձանագրուեցան։ Իրիկունը տեղի ունեցաւ նաեւ թէյասեղան մը ի պատիւ նորընծաներուն։ Ճառեցին սարէն ու ձորէն, Բարեգործականի տարեկան հասոյթէն մինչեւ «Դաշ-նակցութեան ոճիրները»։

Անցան քանի մը չաբաթներ, ժո-ղովները տեղի կ'ունենան խոնաւ եւ ցուրտ տեղ մը։ Ո՞ւր մնացին իրենց խոստացուած այդ փայլուն սրահը, վիճարանական ժողովները եւն.։

Այս խեղկատակութենէն զգաստա-նալով, քանի մը խելահաս երիտա-սարդներ լքեցին զայն եւ միացան Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Անցաւ ամիս մը, նորէն ոչ մէկ գոր-ծունէութիւն։ Ոչ մէկ. թերթ կամ գիրք։ Երկու ամիս յետոյ լսեցինք թէ կը պատրաստուէին ներկայացում մը։ Ա-միս մը յետոյ խաղը սարքուեցաւ եւ մօտ տասը դերակատարներ խաղցին նոյն իսկ լաւ մը հանդիսատեսներու առջեւ, որոնք սակայն կէս ձգեցին։

Մինչ անկէ յետոյ «Համազգայինը» Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնակցութեամբ ներ-կայացուց ուրիշ կատակերգութիւն մը եւ սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր։ Կ'ըրիկ գումար մըն ալ չահ ապա-հովեց «Համազգայինը», ի մեծ յու-սախաբութիւն հակառակորդներու։

Ինչո՞ւ այս խանդավառութիւնն ու գուրգուրանքը հանդէպ «Համազգա-յին»ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ պաղ վե-րաբերմունքը «Հայաստանցի» սադը-րուն, որոնք ամէն տեղ կը չարախօսեն Դաշնակցութեան դէմ, եւ հակառակ այս բոլոր քարոզչութիւններուն, ոչ ոք կ'երթայ իրենց։

Հասկցողին չատ բարեւ։

Սամուէլ Յ. Կարապետեան

Միեւնոյն ատեն նամակ մը ուղղած էր Հանրապետութեան Նախագահին, խնդրելով անմիջապէս Գերագոյն Ատեանի վերածել Ծերակոյտը եւ անոր յանձնել Սթավիսքիի գործին քննութիւնը, փոխանակ թոյլ տալու որ քաշքշուի զանազան դատարաններու մէջ։

Այս կոչերուն դիմաց, ձախակողմեան հոսանքներն ալ հրապարակ հանած էին իրենց յատուկ յայտարարութիւնները։

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը հրաւիրէր աշխատաւորները՝ առաջարկել նետուիլ, «պաշտպանելու համար վտանգուած ազատութիւնները։ Անոնք որ կ'ուզեն ցոյցեր կատարել, ներշնչուած են ֆաշական եւ հիթլէրական կարգուսարքէն։ Գերմանիոյ մէջ չենք։ Մենք կատարեալ արդարութիւն կը պահանջենք գողերուն դէմ. բայց թոյլ չպիտի տանք որ դաւթակցութիւնները չահագործուին վարչաձեւին դէմ»։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը մատնանշելով ֆաշական ուժերուն յարձակողականը, կը հրաւիրէր արթուն կենալ եւ հաւատարմօրէն գործադրել բոլոր նշանախօսքերը որ կը տրուին օրը օրին։ Եւ կը նշանակէր ժամն ու ժամադրավայրը։

Երիտասարդ արմատականները չէզոքելով վտանգին ծանրութիւնը, կը պահանջէին համախմբուիլ եւ պարտադրել պետական օրկաններուն անողորմ վերականգնումին։

Համայնավար կուսակցութիւնը կը հրաւիրէր իր շարքերը՝ առաւելագոյն զօրաշարժը կատարել, ցոյցին յաջողութեանը համար, թէ՛ գործարաններու եւ համախմբման վայրերուն մէջ եւ թէ ֆաշական կազմակերպութեանց դէմ։ Այս առթիւ հրահանգներ ցրուած էին ամէն կողմ, եւ փողոցէ փողոց թռուցիկներ կը բաժնէին, պահանջելով «բանուորա-գիւղացիական իշխանութիւն»։

Աւելի ցոյց եւ թափոր արգիլուած

Ոստիկանութեան վերատեսուչը, հիմնուելով 1790 օգոստոսի, 1791 յուլիսի եւ 1853 յունիս 10ի օրէնքներուն վրայ, եւ նկատելով որ ցոյցերը վտանգած են հանրային ապահովութիւնը, բացարձակապէս կ'արգիլէ ո՛ր եւ է համախմբում Փարիզ քաղաքին եւ Սէնի ամբողջ նահանգին մէջ։ Այս հրամանին գործադրութիւնը յանձնուած է քաղաքապետական ոստիկանութեան ընդհանուր, հանրապետական պահակներու հրամանատարութեան եւ Սէնի ռազմական զօրքի հրամանատարին եւ անոնց հրամանին տակ դրուած պահակներուն։

Այս հրամանագրին համաձայն, երէկ ճիշդ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, որովհետեւ թէ երեսփ. ժողովը նիստի հրաւիրուած էր եւ թէ նոր ցոյցեր կը նախատեսուէին։

⁂ Ոստիկանութիւնը հրամայեց կրպակներէն գրաւել արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի երէկուան տպագրութիւնը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

ooooo

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Զ. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, 6 փետրուար։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է A. շարքէն 15.031 թիւը։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք R	no 84.242
Շարք V	no 60.333
Շարք Z	no 07.504
Շարք G	no 08.489
Շարք A	no 57.234
Շարք X	no 19.966
Շարք C	no 12.543
Շարք R	no 82.454
Շարք K	no 98.414
Շարք Z	no 10.831
Շարք H	no 23.551
Շարք E	no 41.667
Շարք K	no 78.029
Շարք V	no 50.832
Շարք U	no 03.708

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 93.063 շահած է 500.000 ֆրանք։

8.642 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 ֆրանք (200 հատ), 4.732 վերջացող թիւերը 50.000 ֆրանք (200), 028 վերջացող թիւերը 10.000 ֆրանք (2000), 9 վերջացող թիւերը շահած են 200 ֆրանք։

Յ.

Հ. Դ.

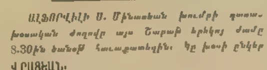

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

20, Avenne Ville d'Avray. Chaville

Ներկայ կ'ըլլան մեր երէց ընկերներէն՝

Բժ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւայլն

Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն։

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին։ ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը։ Փոն տը Սէվռէն ճանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, Փիւիթ սան Վէն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները առջի այն վրայ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԴԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ

Անուշ հանրակառք թիւ՝ [illegible]

Տարեկան մեծ պարահանդէս

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Հ. Յ. ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ՝ Docteur Georges Ribot-ի

Նախագահութեամբ՝ ԱՒԱԶՆՈՐԴ ՄԻՐԱՋԱՆ ՀՕՐ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5

Salon Coliséeի մէջ (21 Boul. Dugommier)

Երաժշտութիւն, գասական պարեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր։

Կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս։ Տոմսերու գինը՝ 10 եւ 15 ֆր.։

Տոմսերը կը վաճառուին՝ Castelmuro, rue Paradis - Paris Parfums, 10, rue St. Feréol. Գեղարվեստ «Մասիս» 57a, rue National. Տալաքիւրքեան՝ 8, rue Suffrin. Ճաշարան Փաշլեճեան՝ Rue des Dominicaines.

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ յսարանական ճաւսրոյթը 130, rue Boileau-ի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ. Նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»

Կը խնդրուի երեկեա հասարակութենէն ներկայ ըլլալ ճշդապահ ժամուն։

ՑՈՒՇԱՏԻՏ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին նախկին ժողովատեղին (76, rue Mazenod արճարանին ներքնատունը) Րիւ Մազէնօ եւ Րիւ Վօլթէրի անկիւնը։ Մուտք՝ Րիւ Վօլթէրէն։ Օրակարգ՝ շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼՈՒԱՑՔԻ լաւ խանութ արուարձանի մէջ, շաբաթական առեւտուր 2500, վարձք՝ 2800, յարկարաժին 2 փեէս, խոշոր լուացարան եւ օթօ, բոլորը 3500 ֆրանք։ Դիմել՝ Colein. 64, rue Turbigo. Փարիզ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (18e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (52)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, Համիտ, որ վճռած էր իր ծառայողը ըլլալը փաստել, ամէն կողմ դիմում կատարած, ու, վերջապէս, գունդի հրամանատարներէն Հարիւրապետ Էմին պէյի դիմած էր։ Էմին պէյ կը հրամայէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ջոկատներուն։ Արտահանի դէմ ծրագրուած յարձակման առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մէջ որոշուած էր որ մէկ կողմէ Եագուպ Ճեմիլ պէյ, իսկ միւս կողմէ Էմին պէյ միեւնոյն ատեն յարձակման սկսին։

Էմին պէյ, լսելէ վերջ ծառայողին պահանջները, անոր տուած էր 20 հրացան։ Ու հիմա Համիտ եւս կը գտնուէր այն ուժերուն միջեւ որոնք Արտահանի վրայ պիտի յարձակէին։

Արդէն բախումները սկսած էին առաջ խաղաղներուն եւ մեր ուժերուն միջեւ։ Երբ առաջին փամփուշտները արձակուած էին, ծառայողը, իր ձին յառաջ քշելով, հրապարակ ելած ու պոռացած էր.

— Ընկերներ, ինծի ծառայողը Համիտ կ'ըսեն։ Ահա պիտի փաստեմ թէ ես ծառայողն եմ, առիւծ թուրք մըն եմ։

Թէեւ, Հարիւրապետ Էմին պէյ իրեն յանձնարարած էր հանդարտ ըլլալ, աղայութիւն չընել, ու աղատ համարձակ թշնամիին վրայ չյարձակիլ, բայց, Համիտ իր ձին անմիջապէս քշած էր Ռուսերուն վրայ։

Խաղաղները, տեսնելով հանդերձ որ հեծեալ մը քառասմբակ իրենց վրայ կը յառաջանայ, արժէք չտալով, կրակը դադրեցուցած էին։ Ծառայողը Համիտ, այդ միջոցին, իր սուրը քաշած, մօտեցած էր խաղաղներուն, անոնցմէ մին սուրի հարուածով սպաննած, ու կրկին իր ընկերներուն միացած էր։ Ու ձեռքը բռնած էր իր սպաննած խաղաղին գլուխը։ Ծառայողին այս քաջութիւնը այնքան բուռն եղած էր որ, խաղաղները, զարմացած, սկսած էին նորէն կրակել։ Թէ մեր եւ թէ Ռուսերուն կողմը, ամէն մարդ ապշած մնացած էր։

Համիտ, երբ վերստին միացած էր իր ընկերներուն, ըսած էր.—

Ահա ես փաստեցի թէ ծառայողն եմ։ Թող ապարէգ գայ, եթէ երկրորդ մը կայ։

Ոչ թէ մէկ մարդու, այլ ամբողջ գունդին հոգեկան ուժ ներշնչած էր անոր այս ընթացքը, եւ ամէն ոք, բոլորապէս, սկսած էր յարձակիլ Ռուսերուն վրայ։

Ու անոնց առջեւ, կրկին ծառայողը կը գտնուէր եւ միշտ կը կրկնէր.

— Ինծի ծառայողը կ'ըսեն. ինծի դէմ ելլող մը կա՞յ։

Ու մինչ իր աղաղակը մինչեւ երկինք կը բարձրանար, ան, իր սուրը աջ ու ձախ շարժելով, դէպի խաղաղները կը յառաջանար։

Իսկ Էմին պէյն ու իր հրամանին տակ գտնուողները կը հետեւէին Համիտի։

Ընդհարումը շատ բուռն եղած էր։ 1915 տարուան դեկտ. 16ն էր։ Մեր յարձակումը սկսած էր առտուն, եւ, քանի մը ժամ շարունակելէ վերջ, Ռուսերը քաղաքը պարպած ու նահանջած ըլլալով, մեր չէթէները Արտահանը գրաւած էին։ Ընդհարման միջոցին մեր տուած զոհերուն թիւը 30 էր։ Անոնց միջեւ կը գտնուէին նաեւ ծառայողը Համիտն ու հրամանատար Հարիւրապետ Էմին պէյ։ Իսկ Եագուպ Ճեմիլ պէյի հետ եկող ուժերու զոհերուն միջեւ կը գտնուէին հազարապետ Ասըմ պէյն ու էթէմ էֆէնտին։ Յարձակման առաջին զոհն էր եղած ծառայողն, որ յաղթած էր իր այն խոստումը թէ «Հայրենիքին սիրոյն պիտի զոհուիմ», եւ, միաժամայն, փաստած էր թէ ինք ծառայողն մըն է։

Եագուպ Ճեմիլ պէյի գունդին Ասըմ պէյի նահատակութիւնը շատ խոր ազդեցութիւն մը գործած էր ընկերներուն վրայ։ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլիս՝ խորհրդարանին ուղարկած իր հեռագրին մէջ «Արտահանը գրաւեցինք, բայց Ասըմը կորսնցուցինք» ըսելով, թէ շնորհաւորած էր խորհրդարանը եւ թէ ցաւակցութիւն յայտնած էր անոր։ Արտահանի գրաւումը իբրեւ մեծ դէպք մը ցոյց տրուած ըլլալով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի հեռագիրը այդ առթիւ ուղարկուած միակ հեռագիրը չէր։

Բայց, այս յաղթանակի ապահովումը աւելի դիւրին էր, քան Արտահանի պաշտպանութիւնը։

Քաղաք մտնող մեր զինուորներուն համար, դժուարութեան մեծագոյնը ցուրտն էր։ Չէթէները ոչ միայն թշնամիին, այլ՝ բուն իսկ այս ցուրտին դիմադրելու տկարացած էին։ Անկէ զատ, Ռուսերը, քաղաքը պարպելէ առաջ, ռազմանիւթի մթերանոցները օդը հանած էին։ Հիմա անընդհատ կ'այրէին այդ մթերանոցները ու անկարելի կը դառնար քաղաքին մէջ մնալ։ Ամէն բոպէ ծանր հրետանիի ռումբեր ու փամփուշտներ կը պայթէին, ինչ որ քաղաքին համար տեւական վտանգ մըն էր։ Ռումբերը, որոնք երբեմն կարճ, իսկ երբեմն երկայն ընդհատումներով կը պայթէին, քաղաքը կը սարսէին իր հիմերէն։

Բայց, ինչպէս գրեցինք արդէն, Արտահանը գրաւող մեր ջոկատներուն մեծագոյն թշնամին այն զարհուրելի ցուրտն էր որ կ'իշխէր այդ միջոցին։ Անկարելի էր, նոյնիսկ, առ ի ապահովութիւն, քաղաքին սահմաններուն վրայ պահակներ դնել։ Որովհետեւ, գիշերը նշանակուած պահակը առտուն սառած կ'ըլլար։ Ոչ չէթէներու գինուորները եւ ոչ ալ Շթանկէի գունդին պատկանող զինուորները վարժ էին այդքան ցուրտի։ Ու գործը գործէն անցնելէ վերջ միայն հասկցած էին թէ մուշտակ հայթայթուած չըլլալը մեծ թերութիւն մըն էր։ Թէեւ կարգ մը միջոցներու դիմուած էր՝ այդ թերին լրացնելու համար, եւ, պահակ պաշտօն ունեցող զինուորները իրենց պահակային վայրերը ղրկուած էին՝ Արտահանի տուներուն մէտաքսեայ վերմակները փաթթած, սակայն եւս որ եւ է արդիւնք ձեռք ձգուած չէր։ Որովհետեւ, պահակները յաջորդ առտու դարձեալ սառած գտած ու թաղած էին։

Թէ այս ու սոոր նման պայմաններ եւ թէ այն իրողութիւնը թէ Արտահանը գրաւող ուժերը զօրացնելու կոչուած զինուորները ղրկուած չէին, Պէհաէտտին Շաքիր եւ Եագուպ Ճեմիլ պէյերը եւ հազարապետ Շթանկէ պէյը դժուարին կացութեան մը մատնած էին։ Եթէ Ռուսերը կրկին քաղաքը մտնէին, ոչ ոք լուր պիտի ունենար եւ Արտահան գտնուող բոլոր ուժերը գերի պիտի իյնային։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

9 Février 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2417

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՐԻՒՆ ՉԹԱՓԻ

Դ.ՊԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ՏՈՒՄԵՐԿԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԷ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

Երէկուան « Յառաջ »ը տպուած եւ հրապարակ հանուած էր արդէն, երբ թերթերը մասնաւոր տպագրութիւններով հաղորդեցին Տալատիէի դահլիճին հրաժարումը:

Երեքշաբթի գիշերուան արիւնալի դէպքերէն յետոյ, որ Փարիզի կոմունային օրերը կը յիշեցնէին, խախտած էր դահլիճին դիրքը: Առտուն կառավարութիւնը նոր կոչ մը կ'ուղղէր ժողովուրդին եւ ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը կ'արգիլէր բոլոր համախմբումները: Եւ սակայն, Պ. Տալատիէ ինքն ալ չէր հաւատար այս տնօրինութեանց արդիւնքին: Արդէն բուռն ցոյցեր կատարուած էին ներքին նախարարին դէմ: Ընդդիմադիր երեսփոխանները ժողով գումարելով, կարգ մը ծանրակշիռ որոշումներ տուած էին: Կը սպառնային նոյնիսկ չմասնակցիլ երեսփ. ժողովի նիստերուն: Սէնի եւ Փարիզի երեսփոխանները, ծերակուտականները եւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամները, աւելի քան 60 հոգի, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին հանրապետութեան նախագահին, պահանջելով դահլիճին անմիջական հրաժարումը: Քիչ յետոյ անոնք հրապարակային կոչ մը ուղղեցին Փարիզի ժողովուրդին, յայտարարելով թէ հանրապետութեան նախագահին ներկայացած եւ իրենց յուզումն ու զայրոյթը յայտնած են փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ: Պատգամաւորները խոնարհաբար յիշեցուցած են նախագահին թէ՝ հանրապետական հիմնարկութեանց փրկութիւնն իսկ անհրաժեշտ կը դարձնէ Տալատիէի դահլիճին հրաժարումը, թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս կազմել ազգային փրկութեան կառավարութիւն մը, հիմնուած՝ ոչ թէ մէկ կուսակցութեան, այլ ազգին վրայ ... [illegible] ... պիտի բլլայ սպառնալ յանցաւորները ... [illegible] ... ները »:

Մինչ այս մինչ այն, Պ. Տալատիէ իր կարգին հանրապետութեան նախագահին ներկայացաւ ժամը 1.30ին: Վերադառնալով ժամը 2.10ին, հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղեց մամուլին.

— Կառավարութիւնը, իբրեւ պատասխանատու բարեկարգութեան, կը մերժէ զայն ապահովել բացառիկ միջոցներով, որոնք կրնան յանգիլ արիւնալի զարնումի մը եւ նոր արիւնահեղութեան: Ան չուզեր զինուորները գործածել ցուցարարներուն դէմ: Հետեւաբար դահլիճին հրաժարականը ներկայացուցի հանրապետութեան նախագահին »

Ժամը 4ին դահլիճին անդամները մասնաւոր ժողով մը գումարեցին խորհրդակցելու համար, բայց ոչ եւ է զեկոյց չհրատարակեցին այդ մասին:

Հանրապետութեան նախագահը ինք, զգալով կացութեան ծանրութիւնը, սկսած էր խորհրդակցութիւններ կատարել ծերակոյտի եւ երեսփ. ժողովի նախագահներուն հետ: Սկիզբէն իսկ իր թեկնածուն էր Պ. Տումէրկ, նախկին նախագահը, որուն անգամ մը դիմեց, Շոթանի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, բայց ժխտական պատասխան ստացաւ: Այս անգամ ամէն բան աչք առնելով, նախագահը ուղղակի հեռախօսով հաղորդակցութեան մտաւ Պ. Տումէրկի հետ, որ կը գտնուի Թուլուզի կողմերը: Նախկին նախագահը նորէն մերժեց, բայց Պ. Լըպրէօն թախանձագին խնդրեց երկար խօսակցութեամբ մը, շեշտելով թէ հայրենիքը վտանգի մէջ է: Այս անգամ Պ. Տումէրկ տեղի տուաւ, երկու պայմաններ դնելով.—

1. Ապահովել երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտին վարիչ դէմքերուն եւ մասնաւորապէս վերջին հինգ տարիներու վարչապետներուն անվերապահ աջակցութիւնը:

2. ԻՐԵՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՄԸ, ՈՐՈՎ ԿԱՐԵՆԱՅ Ի ՀԱՐԿԻՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ, ԵՒ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼ, ԵԹԷ ԱՆԵԼԻ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԻ:

Հանրապետութեան նախագահը խոստացաւ կարելին ընել, այս երկու պայմանները յարգելու համար: Տէր եւ տիկին Տումէրկ անմիջապէս շոգեկառք նստելով Փարիզ եկան եւ ուղղակի գացին Էլիզէի պալատը: Մինչեւ նոր վարչապետին ժամանումը, երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները ընկան խորհրդակցիլ կուսակցապետներուն հետ, եւ գործակցութեան խոստում առացան: Նոր դահլիճին մաս պիտի կազմեն Պ.Պ. Էռիօ եւ Թառտիէօ — երկու մահացու թշնամիներ — Պ. Շոթան, Լավալ, Ֆլանտէն կամ Գայեօ: Մէկ խօսքով, բոլոր հոսանքներէն ներկայացուցիչ պիտի գտնուի, բացի ընկերվարականներէն եւ համայնավարներէն (Ցանկը կազմուած է արդէն):

Այս խորհրդակցութեանց միջոցին, յուզիչ տեսարան մը պարզուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ նախագահը կը փորձէր հաշտեցնել Էռիօն եւ Թառտիէօն: Թառտիէօ խօսքը ուղղելով իր ոսոխին, բսաւ.

— Միեւնոյն սեղանին շուրջը իբրեւ պաշտօնակիցներ նստելէ առաջ, կ'ուզեմ վերջին անգամ ձեզի յայտնել թէ ինչ կը մտածեմ ձեր մասին: (Եւ խնդալով արտասանեց բառ մը որ գրի չառնուիր):

— Ես ալ ճիշդ միեւնոյն բառը պիտի ըսէի ձեզի համար, պատասխանեց Էռիօ կատակելով:

Եւ երկու թշնամիները իրարու ձեռք սեղմեցին:

Ընդհանուր գործադուլ՝ Երկուշաբթի օր

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութիւնը բացառիկ ժողովի հրաւիրելով բոլոր արհեստակցական խմբակցութիւնները, որոշեց 24 ժամուան համար ընդհ. գործադուլ հռչակել երկուշաբթի օր, 12 փետրուար, ինչպէս եւ ցոյցեր սարքել Փարիզի եւ գաւառի մէջ: Այս ցոյցերը պիտի կատարուին իբրեւ բողոք «ֆաշականութեան վտանգին դէմ եւ պաշտպանելու համար հանրապետական ազատութիւնները »:

«Թե՛րթ, թերթ» — «Չկայ, չմնաց»

Տասնապատկուած է թերթերու սպառումը, վերջին դէպքերէն ի վեր: Բազմութիւններ պաչ բռնած կը սպասեն կրպակներու եւ դրավաճառներու առջեւ: Շատ մը թերթեր վայրկենապէս կը սպառին, եւ լրագրավաճառ կիներն ու աղջիկները անդադար կը կրկնեն,— Չկայ, չմնա՛ց: Շատ մը երկրորդական թերթեր ալ առիթէն կ'օգտուին... քաժնելին հաւաքելու համար:

Ո՞ւր էր որ հայերէն թերթերն ալ այնպէս սպառէին ինչպէս Փարիզի յետին «զեխօչկերին մէջ...»

ԱՊԱԿԻՆԵՐ ՋԱՐԴ ՈՒ ՓՇՈՒՐ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ԱՒԱՐԻ ՏՐՈՒԱԾ

Թէեւ համախմբումները արգիլուած էին եւ ամբողջ ոստիկանութիւնը, հանրապետական պահակներն ու օժանդակ ուժեր շարժման մէջ դրուած էին, բռնելով մայրաքաղաքին գլխաւոր կէտերը, նորէն խռովութիւններ ծագեցան չորեքշաբթի գիշեր:

Թերթերը կը գրեն թէ այս անկարգութիւնները սարքուած էին համայնավարներու եւ « ափաշ »ներու կողմէ, որոնք աւարի տուին բազմաթիւ խանութներ, խորտակելով ապակեփեղկերը եւ պաշարելով բանուկ փողոցներ: Ամբոխներն ու աւարառութիւնները տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, եւ այս առթիւ ալ բազմաթիւ ոստիկաններ եւ քաղաքացիներ վիրաւորուեցան: Հիւանդանոցները «տիփազանց խճողուած են եւ դեղերը անբաւական կուգան: Երեքշաբթի օրուան վիրաւորներէն բաւական մարդիկ մեռած են արդէն: Այս անգամ ալ ատրճանակներ գործածուեցան երկու կողմէն: (Երեքշաբթի գիշեր 300 գնդակ պարպուած էր միայն Գոնքորտի հրապարակին վրայ): Աւելորդ է յիշեցնել թէ մասնաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էր նախագահական պալատը: Գոնքորտի կամուրջին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ դիրք բռնած էին հանրապետական պահակները, հրացաններով եւ սուիններով: Ուրիշ հարիւրաւոր պահակներ եւ զաքթային զինուորներ կը զօրացնէին պաշտպանութեան շղթան: Գիշերուան ժամը 8 — 1 հարիւրաւոր վիրաւորներ կը փոխադրուէին հիւանդանոցները կամ հիւանդանոցի վերածուած սրճարանները: Փալէ Ռուայեալէն մինչեւ Գոնքորտի հրապարակը եւ դէպի Ռիվոլի փողոցը լապտերներ խորտակուած եւ լոյսերը խափանուած էին, մինչ բաց մնացած կտուցները կազ կ'արձակէին: Խորտակուեցան նաեւ Լէ Թոռա Գաթիէ եւ Փրէնթան վաճառատուններուն ապակիները: Շան զ'Էլիզէի վրայ եւ ուրիշ փողոցներու մէջ նստարանները հանուելով կը նետուէին աջ ու ձախ, որպէսզի երթեւեկը խափանուի եւ ձիաւոր պահակները չկարենան յառաջանալ: Մեծ պողոտաները ամայի կղզիներու վերածուած էին եւ ո եւ է անցորդ վտանգի տակ էր:

Հինգ ժամ անընդհատ կռուելէ յետոյ Օփերայի, Մատլէնի եւ Ռիվոլիի կողմերը, կարմիր ցուցարարները ուղղուեցան դէպի Սէն Լազարի կայարանը, աւեր ցանելով ճամբուն վրայ: Զուարճալի տեսարաններ ալ պակաս չէին: Կին մը խածաւ ոստիկանի մը ձեռքը, իսկ աղջիկ մը աջ ձախ հարուած կը բաշխէր ոստիկաններուն, սպաներու խժդժ նայուածքին տակ:

Առաջին ծանր ընդհարումը պատահեցաւ Շան զ'Էլիզէի վրայ, երբ ամբոխը կը փորձէր մօտենալ նախագահական պալատին եւ խորտակել պարտէզին երկաթեայ ձողերը: Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ դէպի Էթուալի հրապարակը քշել ցուցարարները, որոնք երկու հանրակառքերու ճամբորդները վար առնելով, կրակի տուին կառքերը: Միեւնոյն ատեն կրակի կը տրուէին լրագրավաճառներու կրպակները եւ կը խորտակուէին վաճառատուններու ապակեփեղկերը, հակառակ երկաթեայ ցանցերուն:

Ծանր խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Պուլվառ Հոսմանի վրայ, ուր լամբարներ խորտակուեցան — մէկը իր սիկառը վառեց կազի կտուցէն — եւ կրպակներ կրակի տրուելով սալայատակին վրայ նետուեցան: Բարեբախտաբար հրշէջներն ալ շարժման մէջ դրուած էին, այլապէս անխուսափելի էր մեծ հրդեհ մը: Թրոնշէ փողոցին աջ կողմը, դէպի Մատլէն, բոլոր ապակեփեղկերը ջարդուփշուր եղան: Միեւնոյն ատեն լոյսերն ալ մարած էին: Սէն Լազարի կայարանին ցուցարարներէն խումբ մը խուժելով համանուն փողոցը, խարոյկներ վառեցին, կրակի տալով ինչ որ կ'անցնէր իրենց ձեռքը: Նոյնիսկ սկսեր էին հանել սալայատակին քարերը եւ պարաններ անցուցած էին փողոցէ փողոց, որպէսզի ոստիկանները չկարենան անցնիլ: Երբ այս վերջինները հասան, դիմադրուեցան քարերով եւ զանազան իրերով: Ոստիկանները յաջողեցան ցրուել ամբոխը. բիրերով եւ խարազաններով:

Նմանապէս աւերուած է Թիւիլրիի պատմական պարտէզը. իր յիշատակարաններով:

Թերթերը կ'ըսեն թէ Ռիվոլի փողոցին մէջ, ցուցարարներէն ոմանք 100 — 1000 փրանք կը պահանջէին ինքնաշարժներէն, ճամբայ բանալու համար.

Ծանր խռովութիւններ տեղի ունեցան նաեւ Գլիշիի եւ Սէն Միշէլի կողմերը եւ ուրիշ բազմաթիւ ծանօթ վայրերու մէջ:

Երեսփոխաններ ծեծուեցան փողոցներուն մէջ

Երէկ գրած էինք թէ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ յարձակման ենթարկուած է փողոցին մէջ, երեսփ. ժողովէն վերադարձին:

Միեւնոյն գիշերը (երեքշաբթի, երկու երեսփոխաններ, Պ.Պ. Ալպէռ Գայ եւ Ռընէ Փէյրա կէս գիշերին տուն վերադարձած ատեն, շրջուն պահակներու կողմէ ծեծուեցան խարազանով: Երեսփոխաններէն մէկը հարկադրուեցաւ հիւանդանոց մտնել:

Չորեքշաբթի առտու ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր Գոնքորտի հրապարակը, ոչ այնքան ցոյց ընելու որքան առջի գիշերուան աւերածութիւնը դիտելու համար: (Բազմաթիւ յիշատակարաններ ալ վնասուած են գնդակներէն): Ցանկարծ տեսնուեցաւ որ մարդ մը կը փախչի, հետապնդուելով բազմաթիւ ցուցարարներու կողմէ: Հալածականը յաջողեցաւ հանրակառքի մը մէջ նետուիլ, բայց հետապնդողները շարունակեցին հալածել: Մատլէնի հրապարակին վրայ բանուորներ փակեցին հանրակառքին ճամբան: Հետապնդողները մարդը վար առին, ծեծեցին, հագուստները հանեցին եւ կը շարունակէին խոշտանգել, երբ ոստիկանները հասան եւ չէնքի մը բակը փոխադրեցին հալածականը: Հասկցուեցաւ որ ծերակուտական մըն է, արմատական ընկերվարական: Իբրեւ թէ ըսեր է որ ոստիկանները իրաւունք ունէին կրակ ընելու:

⁂ Երկուշաբթի օրուան ցոյցերու ընթացքին, հանրապետական պահակ մը սուրը քաշելով, կտրեց Հրեղէն Խաչի ռազմիկներուն դրօշակը: Ռազմիկներ կատղելով, պահակը վար առին ձիէն, տափարը հանեցին եւ անխնայ ափեցին յետոյ ..., յետոյ ... դրօշին առջեւ, որպէսզի ներողութիւն խնդրէ:

Նախկին Պատերազմիկները կը պահանջեն լուծել Երեսփ. Ժողովը

«ՅԱՋՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԿՐՆԱՆ ՌՈՒՄԲՈՎ ՓՈՂՈՑ ԻՋՆԵԼ»

Առջի օր նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով հանրապետութեան նախագահին, անոր յանձնեց բանաձեւ մը զոր քուէարկած են միաձայնութեամբ: Ահա գլխաւոր մասերը.—

« Նախկին ռազմիկները եւ պատերազմի զոհերը խորապէս յուզուած են այն ցաւալի դէպքերէն որոնց ականատեսներն ու զոհերն եղան: Նախկին ռազմիկները, մեծ մասով վիրաւորուած կամ յօշոտուած, գացեր էին խաղաղօրէն եւ « Մարսէյյեզ » երգելով բողոքելու ամէն օր երեւան հանուած ամօթալի զարթակցութեանց դէմ, ջերմապէս փափաք յայտնելու որ զադրի այս ախտաւոր վիճակը, ամէն բան լուսաբանուի եւ իրականանայ այնքան սպասուած իղձը, — «ցնծում երեսփ. ժողովին»: Առանց որ եւ է պատճառի, անոնք Օփերայի, Մատլէնի, Գոնքորտի հրապարակներուն վրայ շրջապատուեցան, վիրաւորուեցան, ետ մղուեցան, կրակի բռնուեցան, ծեծուեցան, նոյնիսկ սպաննուեցան շրջուն պահակներուն կողմէ, եւ այս՝ ներքին գործերու նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հրամանով: Անոնց զայրոյթը մեծ է անոր համար որ, գացեր էին խաղաղօրէն, առանց զէնքի, Բայց այս գրգռութեան առջեւ, վաղը փողոց պիտի իջնեն ձեռնառումբերով եւ պատերազմի հին յիշատակներով. այդ օրը մենք այլեւս չպիտի կրնանք զսպել զանոնք: Կը խնդրենք ձեզմէ, պարոն Նախագահ, այս ցաւալի դէպքերուն կրկնութիւնը արգիլելու համար, ծերակոյտէն պահանջել երեսփ. ժողովին լուծումը, կազմել հզօր եւ անարատ կառավարութիւն մը՝ պարկեշտ եւ ուղղամիտ անձերէ, որպէսզի փրկուին Ֆրանսայի պատիւը եւ հմայքը եւ չթափի 1914 — 1918ի պատերազմի մեր զէնքի ընկերներուն արիւնը »:

Գաւառներու մէջ ալ ցոյցեր եղան

Գաւառական շատ մը քաղաքներ ալ ցոյցեր կազմակերպած էին միեւնոյն գիշերը: Լիոնի մէջ 600 արքայական երիտասարդներ փորձեցին թափօր կազմել, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Քիչ յետոյ ձախակողմեան երիտասարդները ցոյց մը սարքեցին եւ սկսան քալել արքայականներուն վրայ, բայց հեծեալ պահակները թոյլ չտուին:

Նոյն ձեւով հակամարտ ցոյցեր տեղի ունեցան Մարսէյլի, Ռուանի, Լիլի, Նիսի եւ ուրիշ վայրերու մէջ: Ցոյցերը շարունակուեցան յաջորդ գիշերը, ծանր համեմատութիւններ առնելով մանաւորապէս Լիոնի մէջ:

Ուրիշ կարեւոր լուրեր

Տեղի անձկութեան պատճառաւ, մաղելով կուտանք միւս կարեւոր լուրերը.— Ներքին նախարարութեան հրամանով, դրօշակները կէս պարզուեցան չորեքշաբթի օր եւ նպաստընկալ թատրոնները փակուեցան, իբրեւ սուգի նշան:

⁂ « Իւմանիթէ » բացառիկ թիւ մը հանեց չորեքշաբթի գիշեր, պահանջելով անմիջապէս ձերբակալել եւ բանտարկել Պ. Գիափը, Տալատիէն եւ անոր ներքին գործերու նախարարը՝ Ֆրօ, ինչպէս եւ բանուորազինւորական իշխանութիւն հաստատել: Ազգ. թերթերն ալ կը պահանջեն վերահաստատել Գիափը՝ իբրեւ ոստիկանութեան վերատեսուչ, ինչպէս և Սէնի նահանգապետը և գերագոյն ատեանի յանձնել Տալատիէն եւ ընկերները, իբրեւ մարդասպան: Ազգայնական երեսփոխանները հարցապնդում ուղղած են եւ կը պահանջեն գատի յանձնել մանաւորապէս ներքին գործերու « արիւնաթաթաւ նախարարը», Պ. Ֆրօ, որ միեւնոյն ատեն փաստաբան է:

Չորեքշաբթի օր բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ գատական պալատին մէջ: «Մարդասպան, մարդասպա՛ն» կը պոռային նախարարին դէմ եւ կը պահանջէին կաճառէն վտարել զայն: Ցուցարարները ձեռք անցընելով անոր պաշտօնական համազգեստը, կրակի տուին: Ետքը մատիտով գրեցին պատին վրայ. « Աստ հանգչի Պ. Ֆրոյի պատիւը »:

⁂ Սակարանին մէջ ալ բուռն ցոյցեր կատարուեցան: Ոստիկանները հրմշտկուեցան եւ անարգուեցան, եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, երբ լուր առին թէ դահլիճը հրաժարած է:

⁂ Ոստիկանութեան վերատեսուչը յատուկ պաշտօնեաներ ղրկելով զինավաճառներուն, յանձնարարեց զէնք չծախել ո եւ է մէկուն: Այս առթիւ հրամանագիր մըն ալ հրատարակուեցաւ, որ փետրուար 7էն սկսեալ մինչեւ նոր տնօրինութիւն կ'արգիլէ զէնքերու եւ ռազմանիւթերու վաճառումը:

⁂ Առջի օր պաշտօնական ցուցակ մը 9 մեռեալ եւ 592 վիրաւոր կը հաշուէր. բայց թերթերը, (նոյնիսկ կիսապաշտօնական « Թան »ը) իրականութենէն շատ վար կը գտնեն այս թիւերը եւ առաջին օրուան մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն մինչեւ 50 (որ երթալով կ'աւելնայ), իսկ վիրաւորները 900էն մինչեւ 1500:

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԼ՝ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼ

Երէկ ստացանք « Հայրենիք »ի յունուար 24, 25, 26 եւ 27 թիւերը, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

« Նիւ Եորք Թայմզ » յունուար 24ի թիւին մէջ կը կարդանք, թէ Կրէնտ Ճիւրին երեքշաբթի օր իւրացնելով դատախազի ամբաստանութիւնները՝ առաջին կարգի մարդասպանութեամբ ամբաստանած է Դուրեանի սպանութեան առիթով ձերբակալեալ 10 անձերէն 7ը, Մաթէոս Լէյլէկեան, Մարթին Մողեան, Նշան Սարգիսեան, Հէրի Սարաֆեան, Միհրան Զատիկեան, Ճան Միրիճանեան եւ Ճուան Կոնցալէզ Զալիկեան: « Թայմզ » չի յիշեր Ոսկան Երկանեանի անունը:

Նիկոլ Օտապաշեան եւ Օհաննէս Անդրէասեան ազատ արձակուած են: Նոյն թերթին համաձայն՝ ամբաստանեալները յունուար 25ին պիտի կրկին տարուէին մարդասպանութեան ատեանին՝ լսելու իրենց մասին դրուած այս որոշումը, որմէ յետոյ անոնք պիտի ներկայանան դատաւոր Քէնիկի, իրենց անմեղութեան համար դիմում կատարելու:

Այս առիթով անգամ մը եւս մեր ընթերցողներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք երկու օր առաջ « Հայրենիք »ի մէջ լոյս տեսած փաստաբանի մը բացատրութեանց վրայ որ եղածը կը նկատէ ամբաստանութիւն, բայց ոչ դատապարտութիւն:

Կրէնտ Ճիւրին միայն կ'իւրացնէ դատախազի ամբաստանութիւնները, որոնք կրնան ոչ մէկ հիմնական փաստ ունենալ: Ան միայն կ'ամբաստանէ: Անոր տուած վճիռը դատապարտութիւն չէ: Դատապարտութիւնը կրնայ տեղի ունե-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՉԷ՞Ն ՀԱՍԿՆԱՐ ԹԷ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՀԱՍԿՆԱԼ

«... Եթէ մեր հակառակորդները համոզուած չըլլային, որ գաղթահայ կեանքին մէջ մեր միակ ձգտումը եղած է ունենալ համազգային կազմակերպութիւն մը, նուիրուած գիտակցաբար գաղթահայ զանգուածի կրթական, տնտեսական եւ տեղաւորման խնդիրներու բանաւոր լուծման կենսական աշխատանքին. եթէ անոնք համոզուած չըլլային որ այս ուղղութեամբ մեր թափած ճիգերուն մէջ, մենք բացարձակօրէն մէկ կողմ ենք թողած մեր յեղափոխական գործելակերպը, կասկածէ դուրս է որ անոնց (հակառակորդ) լրբութիւնն ու խումանավարութիւնը չպիտի հասնէր այս այլանդակ չափերուն»:

— «Եթէ մենք գիտակցէինք որ այս միջավայրին (գաղթահայ) մէջ, մեր ճիգերն ու ջանքերը միանգամայն անհամապատասխան են մեր կուսակցական ըմբռնումներուն եւ ձգտումներուն, եւ եթէ մենք համոզուէինք թէ այս ուղղութեամբ մեր սպառած ուժերը կ'ազդեն մեր կուսակցական կազմին վրայ եւ հետեւաբար թողլով աննպաստ միջավայրը, ամփոփուէինք մեր կուսակցական միջավայրին մէջ, նուիրուելով մեր աշխատանքներուն, ոչ միայն մեզի պիտի խնայուէին շատ շատ չարիքներ, այլ եւ մեր թշուառական հակառակորդները չպիտի փորձէին այսքան համարձակօրէն շահագործել մեր համբերութիւնը, անպատիժ խաղալով մեր բոլոր նուիրականութիւններու հետ...»

Լսեցէք համբերութեամբ եւ պաղարիւն նաեւ հետեւեալը.

— «Ցանցառ են Ներկայ կացութեան մէջ մեր բոլոր ղեկավարներն ու մտաւորականները, որոնք բռնի ուժին տեղ մեզի կը պարտադրեն համակերպումի եւ համբերատարութեան քաղաքականութիւն, մոռնալով այն ճշմարտութիւնը թէ մեր կեանքին մէջ ու մեր հակառակորդներու նման անուղղելի տարրերուն համար միակ բանաւոր, միակ օգտակար եւ հրաշագործ միջոցը բռնի ուժն է, յեղափոխականի ծանր հարուածը»...

Դեռ որքան կարելի է երկարել շարանը նմանօրինակ արտայայտութիւններուն, զորս կը բանաձեւեն մեր ընկերները:

Սպառնալիքի խօսքեր չեն ասոնք ուղղուած մեր իրապէս թշուառ հակառակորդներուն, որովհետեւ խակական եւ անկեղծ Դաշնակցականը հաճոյք չզգար հայ հակառակորդը անել իր սպառնական մտքի ցանցին մէջ: Անոր համար այսօր աւելի քան երբեք դուրգուրանքի առարկայ է հայութեան «Համբանք»ը, ըլլան անոնք ամէնքն ալ թէ համայնավար, բաւական է որ վերջիններուն համար ալ նոյնքան գնահատելի ըլլայ այդ «Համբանք»ը:

Ատելութեան եւ բռնի ուժի բնազդն ալ չէ ձեւակերպողը նմանօրինակ արտայայտութիւններուն, հակառակ շատ մը խառնակիչներու պնդումներուն: Դաշնակցականը չմերժելով բռնի ուժի անհրաժեշտութիւնը յեղափոխական գործունէութեան ընթացքին, կ'ընդունի սակայն որպէս հարկադրանք, աւելի արդար եւ նուիրական դատերու պաշտպանութեան պայքարին մէջ: Ուրիշ խօսքով դատապարտելով եւ մերժելով բռնի ուժի վարդապետութիւնը — Դաշնակցականը այդ վարդապետութիւններուն հետ ծայրայեղ եւ ճակատագրական պարագաներու մէջ միայն կրնայ հաշտուիլ, որպէս անխուսափելի միջոց: Եւ յետոյ պէտք չէ մոռնալ որ բռնի միջոցի կիրառումը Դաշնակցականին համար արդարանալի կը դառնայ այն ատեն երբ իր դէմ կը գործածուի միեւնոյն զէնքը: Մեր յեղափոխական բովանդակ պատմութեան ընթացքին, Դաշնակցականը դատապարտեր է միշտ անպաշտպանի եւ խաղաղ պայքարողի հանդէպ բռնի ուժի գործածութիւնը:

Ոչ, ոչ ոք թող հանգիստ զգայ եւ ազատ մեր հանրային կեանքի մէջ իր ունեցած պատասխանատուութենէն, այն քիչ մը դանդաղ եւ վատ յայտնութեամբ թէ Դաշնակցութիւնը կը սպառնայ բռնի ուժի մէջ խեղդել իր քաղաքական եւ «գաղափարական» հակառակորդները:

Եթէ մարդոց համար այս կարգի յայտնութիւններու իբրեւ պատճառ կը ցուցադրուի մեր մամուլը, ապա ուրեմն տեղին է գիտել տալ թէ այդ մարդոց համար նուազ արժէքաւոր է որ եւ է զէնքի լռմիշ եւ պարզին վերլուծումի ամէն մէկ փորձ:

Փորձեցի՞ն երբեւէ դնել իրենք զիրենք այն պատասխանատուութեան եւ հոգեկան այն ճնշումին մէջ, որուն ենթակայ է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրը, կամ աւելի հեռուն «Հայրենիք»ի, «Ցուսաբեր»ի եւ մեր միւս թերթերու խմբագիրները:

Ամբաստանութիւն չէ եւ ոչ ալ անտեսում, եթէ կրկնենք վճռապէս թէ մեր հակառակորդները չունին ոչ այն պատասխանատուութիւնը եւ ոչ ալ հոգեկան այն տագնապը, որուն ենթակայ են մեր խմբագիրները:

Մեր ընկերներուն համար իրականութիւնը, դէպքերու զարգացման ընթացքը, մարդկային մտքի խռովքը, ընդվզումը, ուրիշ խօսքով գէշ հետեւանքներու կարելիութիւնը — մանաւանդ ջղագրգիռ այս ժամանակաշրջանին — հաւանականութիւններ են, կարելիութիւններ: Անոնք, մեր խմբագիրները, իրենց անձնական շփումներովը մեր ժողովրդական խոնարհ եւ ոչ մտաւորական զանգուածին հետ, իրենց սերտ ծանօթութիւններովը կը տեսնեն եւ կը գիտեն որ եւ է դէպքի առթիւ ձեւակերպուող հոգեբանութիւններն ու արտայայտութիւնները: Ու կը գիտեն մանաւանդ թէ այս ժողովուրդի մեր վերը յիշած զանգուածը, ինչպիսի արագութեամբ կ'ըմբոստանայ այն բոլոր պարզելի արտայայտութիւններու դէմ, որոնք մեր հակառակորդներու կողմէ կը շռայլուին աջ ու ձախ, որպէս միջոց ներկայ չարիքը սանձահարելու.

«Մի խաղաք կրակին հետ», — ազդարարուած այս կամ մեր ուրիշ թերթերու խմբագրական սիւնակներէն, իր արտայայտութեան ձեւին ու խորքին մէջ, մտքի ու խղճի տէր իւրաքանչիւր մարդու համար կրնար նկատուիլ, միակ պատուոյ վկայականը Դաշնակցական խմբագիրներուն, որոնք բարեխղճութեամբ եւ արթնամտութեամբ է որ կը վերաբերուին դէպի իրենց հանրային գործն ու պարտականութիւնը.

Որովհետեւ, ի՞նչ աւելի պատուաւոր գիրք զոր կը կատարէ մեր մամուլը — աշխատաւորը — քան այն որ լրջօրէն եւ պարկեշտօրէն կը մատնանշէ հաւանական վտանգը: Զգուշացում, ուրիշ խօսքով, բնական միջոցը վտանգէն խուսափելու համար: Ահա այն գիրը որ կը կատարէ մեր մամուլը:

Զգուշացման ազդարարութիւնները սպառնալիք չեն երբեք, ոչ ալ դատապարտելի ձեւեր: Կը զգուշացնէ այն մարդը, որ չի սիրեր վտանգը, որ կը կռուի վտանգին դէմ: Եւ ընդհակառակն, դաւադիրը կը խուրչի զգուշացնելէ, որովհետեւ զգուշութիւնը ի դերեւ կը հանէ իր բոլոր ոճրային ծրագիրները:

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզեն ի վերջոյ բոլոր անոնք որ կորսնցուցած իրենց մարդկային խիղճն ու զգացմունքը, վաճառքի հանած դժբախտ եկեղեցականի մը զիակը, հիմակ ալ սկսեր են վայնասուն ձգել ամէն կողմ, Դաշնակցական մամուլին զգաստութեան կոչերը ներկայացնելով իբրեւ սպառնալիք:

Ինչո՞ւ չեն ուզեր լսել այս բոլոր արտայայտութիւնները, որ իրական ճիչն է, ցաւը այս ժողովուրդին, որուն չարիքին դէմ: Ինչո՞ւ չեն ուզեր ըմբռնել, թէ ինչ որ «սպառնալիք»ի կը վերածեն, վիշտն է այն ահաւոր տագնապին որ կը ծնէ մեր ցեղային խղճին վրայ:

Ինչո՞ւ չեն ըմբռներ վերջապէս, թէ մեր «սպառնալիք»ի բազմազան արտայայտութիւնները կը վկայեն մեր ազգային քաղաքական թշնամիներու իրական սպառնալիքը, որ խօսքի սահմանէն գործի է վերածուեր ամէն կողմ:

Եթէ ունի՞ք, Հայրենասէրի սիրտ եւ հոգի ունի՞ք, պարոնայք «փրկիչներ», փորձեցէք ծանօթանալ այն օղակներուն հետ որ թշնամիներու ձգտումներն ու ձեր գործերը կ'օղակեն տարօրինակ ներդաշնակութեամբ մը:

Փորձեցէ՛ք, անգամ մը միայն այդ զոհողութիւնը, եւ դուք դիւրաւ պիտի կրնաք ըմբռնել իմաստը մեր ահազանգին:

Այդ զոհողութեամբ միայն դուք կ'ազատէք ե՛ւ ձեզ, ե՛ւ մեզ եւ այս դժբախտ ժողովուրդը իր դաժան ցնցումներէն: Այլ եւ դուք ի վիճակի կ'ըլլաք ըմբռնելու «Հայրենիք»ի եւ ազգի թշնամի»ի ահաւոր իմաստը, որու դէմ Դաշնակցականը ինքզինքը պաշտպանելու սրբազան իրաւունքին կը հակադրէ համազգային ինքնապաշտպանութիւնը, դէպի գործ հրաւիրելով բոլորը:

Ս. ՓԱՓՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԻՒՆԵՐ ԿԸ ԿՏՐԵՆ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԱՆԱՊԱՏԸ

Այսօր այլ եւս կատարեալ իրողութիւն է սուրիական անապատին նուաճումը չոգեշարժ կառքերէն: Յորմէ հետէ երկու Նոր Զելանտացի եղբայրներ 1923ին ուղեւորի կանոնաւոր սպասարկութիւն մը սկսան Դամասկոսի եւ Պաղտատի միջեւ, անապատի ճամբան երթալով բացուեցաւ, ա՛յն աստիճան որ այսօր տարին 25,000 ճամբորդներ եւ 10,000 թոնօ բեռ կը կտրեն կ'անցնին անապատը: Ճիշդ է որ այս թիւերուն մէջ է նաեւ օդանաւով եւ ուղտով կատարուած փոխադրութիւնը: Բայց խնդիրը ա՛յն է թէ ժամանակին իբրեւ անանցանելի նկատուած պատուարը հիմա յաղթահարուած է, եւ գծուած է ճամբան անապատին մէջ:

Քանի մը տարբեր ուղիներ կան: Ամէնէն աւելի գործնականը Դամասկոսի եւ Պաղտատի գիծն է: Այս երկու կարեւոր կեդրոնները անխոտոր կապուած են իրարու եւ ոչ մէկ դժուարութիւն կը յարուցանեն կառքերուն առջեւ: Դամասկոսէն կառքով մէկ ժամ հեռու կայ Խան Ապու Շամաթ, որ Սուրիոյ մաքսային կայանն է: Անկէց սկսեալ անապատ հարթավայրը գրեթէ 200 մղոն կը տարածուի սեղանի մը պէս տափարակ: Ջուր չկայ բնաւ, քանի մը նշանացիցեր կան, բայց կառապանը կրնայ դիւրաւ կարկինով գտնել իր ուղղութիւնը առանց շուարելու մանր մունր հետքերէն, եւ բարձր արագութիւն կարելի է տալ կառքին, առանց վնասելու անոր կամ անհանգստութիւն պատճառելու ճամբորդներուն:

Ուղեւորները առաջին կանուխ իրենց նախաճաշը ընելով՝ երբ ճամբայ ելլեն, գրեթէ մութը կոխելուն կը հասնին Եփրատի հովիտներուն վրայ բացուող հարթավայրը: Այս հովիտներէն մէկուն մէջ է Ռութպահ, նախապէս ամենափոքր գետեզերեայ վայր մը, որ հիմա կանոնաւոր դաշտավայր մը դարձած է քանի մը հարիւր բնակիչներով, ուր ճամբորդները կրնան գիշերը կենալ եւ կառքերը կրնան գտնել կառան: Անպատճառ մէկ երկու ժամ կը կենան կառքերը եւ ճամբորդները կրնան ճաշել եւ հանգստանալ:

×

Անկէց մինչ Ռամատի, Եփրատի վրայ, 200 մղոն է, քիչ մը տաժանելի տարածութիւն եթէ գիշերանց կարուի դէպի արեւելք ուղղութեամբ, որովհետեւ հետքերը այլ եւս շփիշիտակ չեն, այլ ոլոր մոլոր կը գալարին ցած բլուրներու եւ ձորերու երկայնքը, ասոտիկ յոգնութիւն պատճառելով թէ կառքերուն եւ թէ ճամբորդներուն: Լոյսը չծագած կը հասնին Ռամատի, ուր հաստատուած է Իրաքի մաքսատունը եւ անցագրի կայանը: Սուրճն ու հաւկիթը շատ չանցած կ'արծարծեն վաստակաբեկ ուղեւորին տրամադրութիւնները: Երկու ժամ ալ գիւղին վազք մը եւ ահա կառքը Մասուէ Կամուրջէն անցնելով մուտ կը գործէ Պաղտատ:

Կառքերուն մեծագոյն մասը այս ուղեւորութիւնը կ'ընէ 24 ժամէն, ճամբան հանդիպելով ուրիշ կառքերու: Ուրիշ ճամբայ մը կայ Պաղեստինէն Իրաք, որ արեւելեան ուղղութեամբ կ'անցնի Ամմանէն, Ազրաքէն, Անդրյորդանանեան անապատէն, ուր կայ ոստիկանական կայան: Քաղաքակրթութեան վերջին խորհրդանշանն է այս ճամբան մինչեւ հասնիլ Ռութպահ:

Կառքերը այս ճամբուն վրայ կը հանդիպին խորտուբորտ տեղերու եւ կիզիչ փոշիի, անցնելով լաւայի գօտիի մը մէջէն: Այս է պատճառը որ ուղեւորները կը նախընտրեն հիւսիսային ճամբան, Դամասկոս — Պաղտատ:

Այս երկու ճամբաներէն առաջ, կարաւանի հնագարեան ուղղութիւնը ա՛լ աւելի հիւսիս էր, Պալմիրի մէջէն Համէն Ապու Քէմալ Եփրատի վրայ: Բաւականաչափ ջրհորներ կան այս կողմերը: Բայց օթօն ուղտէն տասնապատիկ արագութեամբ երթալով եւ ջուրի սեփական պահեստ ալ ունենալով՝ անկարօտ է ջրհորի, եւ ուղղակի նպատակին կը վարէ առանց ջրհորի համար շեղելու: Բայց քարիւղի խողովակները այդ հին հիւսիսային ճամբուն ուղղութեամբ կը դրուէին, որովհետեւ ջրհորի կայաններու անհրաժեշտ պէտք կայ աշխատութեան ժամանակ: Հարաւային գիծը հիմա դէպի արեւմուտք ծայր տալ սկսած է, Ռութպահէն Մաֆրաք, Հիճազի երկաթուղիին վրայ: Այս կողմին վրայ ալ նոր ջրհորներ բացուած են, ի նախատեսութիւն Պաղեստինէն Իրաք փոխնորդ ճամբու մը, որ օր մը կրնայ երկաթուղի ըլլալ

×

Վաճառքի եւ զանազան բեռներու փոխադրութիւնը մասնաւորապէս նկատի առնուած է պատկանեալ կառավարութիւններուն կողմէ: Ամէն տեսակ պատրաստ վաճառքներ կը փոխադրուին անապատէն Պարսկաստանի ինչպէս նաեւ Իրաքի համար: Ահագին մեքենաներ եւ վակոններ ալ կը փոխադրուին զանազան կտորներով: Վերջերս այս տեսակ բեռ մը Պաղտատէն փոխադրուեցաւ Պարսկաստան, շաքարի նորաշէն գործարաններուն համար:

Հիմակ որ փոխադրութեան ճամբայ կայ, մրցումը սկսած է սուրիական եւ Պաղեստինեան նաւահանգիստներուն միջեւ Պարսկաստանի եւ Իրաքի վաճառականութեան համար: Առայժմ Հայֆայի նորակառոյց նաւահանգիստը եւ աժան մաքսը Պաղեստինի ճամբաները աւելի գրաւիչ ըրած են դէպի Պաղտատ փոխադրութեան համար, բայց Ֆրանսացիք՝ որոնք մեծապէս կը հետաքրքրուին դէպի Պարսկաստան առեւտրական փոխադրութիւններով, անտարակոյս միջոցներ ձեռք պիտի առնեն իրենց վնասը դարմանելու համար:

Կարելի է Հայֆայէն ուղղակի Թէհրան երթալ չոգեշարժ կառքով: Ընկերութիւններ կան որ սասնկ կառքեր կը բանեցնեն 5էն 9 անգլ. ոսկի վարձքով, հանգստաւէտ պայմաններուն համեմատ: Պաղտատցի Հրեայ մը՝ Հայիմ Նաթանայէլ, որ տասը տարի առաջ Իրաքի մէջ երկաթուղիի պարզ գործաւոր էր, առեւտրական նոր փոխադրութեանց շնորհիւ այսօր 250,000 անգլ. ոսկինոց մարդ եղած է: Ընդհանուր գործակալն է բոլոր փոխադրութեանց: Կառքեր կան չոգեշարժ, որոնք 66 ոտնաչափ երկայն են, եւ կրնան առնել 32 անցորդ, ունին պիւֆէ եւ լուացարան, եւ մէկ թոնօ բեռան տեղ: Տիզէլ մեքենայի դրութեամբ է, որ 200 ձիու ոյժ ունի, վեց անիւով: Դամասկոսէն Պաղտատ 18 ժամէն պիտի կրնան երթալ:

Այս ամէնը յայտնի ապացոյց մըն է թէ Մեծ Պատերազմի միջոցին Պաղեստինի եւ Միջագետքի արշաւախումբերը ի՛նչ դիւրութեամբ պիտի գործէին Թուրքերուն դէմ, եթէ կարելի ըլլար շոգեշարժ փոխադրութիւնը անապատին մէջ: Մինչդեռ, այս բանին պակասութեան պատճառաւ, Պասրա ցամաք ելլող անգլիական բանակը ստիպուած էր սպասել իր պարենաւորման գետային փոխադրութեամբ: Հետեւաբար կառք ալ չունէր: Եթէ ունենայինք զրահապատ կառքեր եւ թեթեւ գիծի վակոններ, կրնայինք դիւրաւ Թուրքերուն կռնակէն անցնիլ եւ քանի մը ամիսէն Պաղտատը գրաւել: Նոյն բանը Պաղեստինի ճակատին վրայ Գազայի մէջ, կը վերջացնէր «Թայմզ»ի թղթակիցը...:

ՏԷՍԻՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ) — Թէեւ քիչ մը ուշացած, բայց ընդառաջ երթալով «Յառաջ»ի պահանջին, պիտի փորձեմ հարեւանցի ներկայացնել Տէսինի հայ կեանքը՝ 1933ին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — Վերջին երկու տարիներու գործադրկութեան տագնապը շատ քիչ է ազդած Տէսինի հայ բանուորութեան վրայ, շնորհիւ S.L.S.A.ի գործարանին, որ գրեթէ բնաւ բանուորը չարձակեց (առանց նկատի առնելու զանազան յանցանքներով դուրս հանուածները) եւ ոչ ալ նէրս առաւ: Միայն 1933ի վերջաւորութեան «Մուլինաժ»ի եւ «Ֆիլօթաժ»ի բաժիններէն մաս մը կիներ արձակեց, այն ալ ոչ թէ գործադրկութեան պատճառաւ, այլ որովհետեւ մեքենայացումը այնքան զարգացած է որ ներկայիս 10 բանտանիքի գործը կը տեսնուի մէկ մեքենայով: Այսպէս աւելորդ կիներ արձակուեցան մասնաւոր քննութենէ մը յետոյ, այսինքն այն տունէն ուր 2—3 հոգի աշխատող կան, մէկը կը հանէ: Ասոր հակառակը, ներկայ տարուան յունուարի մէջ սկսաւ գործի առնել երիտասարդ կիները եւ օրիորդները, մեծ մասով Հայեր: Օրավարձերը այս երկու տարուան մէջ հարիւրին 20—25 կրճատեցին եւ ներկայի օրավարձն է 23—32 Ֆր. այրերու, իսկ 14—25 Ֆր. կիներու համար: Անգործ գրեթէ չունինք, եւ այս բախտաւորութիւն է, քանի որ Տէսինի քաղաքապետարանը Հայերուն նպաստ չի տար, առարկելով թէ «ձեր Հայերը հարուստ են, բոլորն ալ տուն ունին եւ առեւտրական են, թող անոնք օգնեն ձեզի, յետոյ մենք»:

ԱԶԳԱՅԻՆ — ԿՐԹԱԿԱՆ — Հակառակ անոր որ մեր գաղութը Ֆրանսայի բազմահայ քաղաքներէն չորրորդն է եւ բնակչութիւնը ամփոփ, իր կազմութենէն մինչեւ օրս չէ ունեցած իր ազգային կեդրոնական մարմինը (եթէ չհաշուենք 1925ին կազմըւած ազգային մարմինը, որ շատ կարճ կեանք մը ունեցաւ): Պատճառը գաղութին մէջ գործող քաղաքական կուսակցութիւններու եւ Հայր. Միութիւններու անհամերաշխութիւնն է: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին դարձեալ փորձուեցաւ ստեղծել ազգային մարմին մը, նոյն իսկ Լիոնի գաւառական եւ ազգ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ որոշ աշխատանքներ տարուեցան եւ առժամեայ մարմին մը կազմուեցաւ: Սակայն, կարգ մը դաւադիր եւ խառնակիչ ձեռքերու շնորհիւ կազմուիլն ու լուծուիլը գրեթէ մէկ եղաւ: Անկէց ի վեր գաղութը դարձեալ ձգուած է իր բախտին, որու համար կը հրճուին մեր կարմիր «հօկճի»ները ու իրենց արբանեակները: Այս տեսակէտէն ամենամեծ պատասխանատուներն են Հայր. Միութիւնները եւ չէզոք հայրենակիցները, որոնք բոլորովին անտարբեր ձեւանալով, լռելեայն մասնակից կը դառնան հօկճի-համայնավարներուն.

Կրթական տեսակէտով ալ մխիթարական չէ Տէսինի վիճակը: Գաղութը մինչեւ այժմ չէ կրցած ունենալ գոնէ մանկապարտէզ մը, փրկելու համար մեր մատաղ սերունդը այլասերումէն ու շատերն ալ փողոցները թափառելէն: Պատճառը նորէն անհամերաշխութիւնն է: Ճիշդ է որ քիչ մը դժուար է Տէսինի մէջ հաստատել ազգային մանկապարտէզ մը, ուր կարենային յաճախել մեր բոլոր փոքրիկները, որովհետեւ անոնք որ կ'աշխատին տեղւոյս S.L.S.A.ի գործարանը, ստիպուած են իրենց պզտիկները ղրկել ընկերութեան կողմէ բացուած դպրոցը: Սակայն անոնց կան մեծ թիւով երախաներ, որոնց ծնողքը չեն աշխատիր այս գործարանը եւ ազատ են իրենց զաւակները իրենց ուզած դպրոցը ղրկելու: Ահա այսպիսիներու համար կարելի է օրինաւոր մանկապարտէզ մը բանալ: Բայց ո՞վ է մտածողը այդ մասին: Վերամուտի նախօրեակին Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, հրաւիրեց Հայր. Միութիւններու ներկայացուցիչները խորհրդակցական ժողովի մը, մանկապարտէզ մը բանալու համար. սակայն երկու ժողովներն ալ անցան ապարդիւն, մութ ուժերու շնորհիւ: Քիչ յետոյ Սեբաստիոյ Նոր Ուսումնասիրաց Միութիւնը հրապարակ ելաւ, առանձին մանկապարտէզ մը բանալու համար, յայտարարելով թէ Լիոնի Գաւառականը եւ Բարեգործականի մասնաճիւղը յանձն առած են օժանդակել իրենց: Եթէ օժանդակութեան պէտք ունէին եւ կ'ընդունէին, ինչո՞ւ մերժեցին Կ. Խաչի դիմումը միասնաբար բանալու համար: Ըստ չար լեզուներու, Բարեգործականն է որ իր չարաթական 14 Ֆրանքի օգնութեան համար, արգիլած է «անքաղաքալի» միութիւններու օժանդակութիւնը: (Ներկայիս այդ օգնութիւնն ալ դադրեցուցած է Բարեգործականը եւ իր տեղը բռնած է Հայ Մայրերու Միութիւնը): Յամենայն դէպս, ուրախալի է որ գոնէ քանի մը տասնեակ երախաներ այժմ կը դաստիարակուին որոշ չափով:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — Իբրեւ Հայր. Միութիւն ամէն տարի մը առաջ գոյութիւն ունէին Վասպուրականի, Բարձր — Հայքի, Ծարօն - Տուրուբերանի, Խարբերդի, Զմիւռնիոյ միութիւնները եւ Սեբաստիոյ Նոր Ուսումնասիրաց միութիւնը: 1933ի ընթացքին Զմիւռնիոյ Հայր. Միութիւնը լռելեայն լուծուեցաւ, իսկ անոր տեղը նոր կազմուեցան Եոզկատի, Թոքատի եւ Չէյթունի Վերաշինաց միութիւնները, կոչին դրդումով, գաղութը միշտ պառակտուած պահելու համար: Կազմուելու վրայ է նաեւ Բիւթանիոյ Հայր. միութիւն մը: Այս միութիւնները հակառակ իրենց կոչման ու հետապնդած նպատակներուն, ոչ մէկը ուշադրաւ գիր կատարեցին ազգային եւ կրթական տեսակէտով, (ոմանք նոյնիսկ եղածը քանդելու կ'աշխատին) բացի կարգ մը հանդէսախնջոյքներէն, եւ վերջերս բացուած մանկապարտէզէն: Իր գոյութիւնը քարշ կուտայ Հ. Մ. Ը. Մ. մասնաճիւղը, որ պէտք էր բոլոր միութիւններու եւ գաղութի գուրգուրանքին առարկան դառնար, իբրեւ մարզական միակ միութիւնը, բայց գրեթէ լքուած է բոլորէն: Կ. Խաչի մասնաճիւղէն զատ, ունինք Եկեղց. Տիկնանց միութիւն մը, որ հօկ — համայնավարամէտ խմբակին ազդեցութեան տակ է եւ անոնց անպաշտօն գործակատարը.

Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — Իբրեւ գործունեայ եւ գաղութին օգտակար միութիւն Հ. Յ. Դ. Գատ. Միութիւնն է, որ իր ժրաջան ու յարատեւ գործունէութեամբ, հիմը դրած է Գրադարանի մը, բաւական ճոխ գրքերով, իսկ 8 ամիս առաջ ալ ունեցաւ նաեւ Ֆանֆառի խումբ մը, շնորհիւ Վասպ. Հայր. միութեան որ «Արծիւ» Ֆանֆառի գործիքները դրաւ Գատ. միութեան տրամադրութեան տակ: Թէեւ Ֆանֆառի ներկայ վիճակը նախանձելի է, եւ ազգային բոլոր հանդէսներուն կը նուագեն (Տէսին — Լիոն եւ Վիէն), երիտասարդութիւնը պէտք եղած չափով չի հետաքրքրուիր եւ օգտուիր այս պատեհութենէն (հոս եւս մութ ձեռքերը գործի վրայ են), այլ իրենց պարապ ժամերը կ'անցընեն սրճարաններու եւ կամ պարասրահներու անկիւնները, վնասելով նիւթապէս, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — Գաղութին կազմութեան զուգընթաց, կազմուած է Հ. Յ. Դ. խումբ մը, որ զարգանալով կոմիտէի վերածուած է: Կազմուած է նաեւ Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղ մը, որ բռնկած է գործել երբեմն համերաշխ, երբեմն իրարու հակառակ: Այդ հակառակութեան հետեւանքով է որ 1925ին կազմուած ազգ. մարմինը լուծուեցաւ եւ մանկապարտէզն ալ փակուեցաւ: Երկու տարի առաջ կազմուեցաւ Հօկի մասնաճիւղ մը եւ 1933-ին ալ ռամկավար ակումբ մը, որ կը բաղկանայ 4 — 5 հոգիէ, այն ալ միւս կուսակցութիւններէն վտարուած ու լքուած դաւանափոխներէ: 1933ի ընթացքին մեր գաղութին մէջ երեւցան շարք մը քաղաքական գործիչներ, ընկերներ Գ. Նժդեհ, Ա. Խատիսեան, Ս. Վրացեան, Կ. Սասունի եւ Գ. Բալայեան, ինչպէս նաեւ Գ. Գ. Ա. Զօպանեան, Հրաչ — Երուանդ: Միւնիխ եւ Դաւիթ - Բէկ: Դաշնակցական բանախօսները լսելու համար սրահները միշտ ալ լեցուն եղած են, իսկ միւսներու բանախօսութիւններուն ներկայ է եղած սակաւաթիւ հասարակութիւն մը, (մեծ մասով մեր ընկերները): Չէզոք հասարակութիւնը միշտ ալ իր ներկայութեամբ կը քաջալերէ մեր ամէն մէկ ձեռնարկը, մանաւանդ «Փետր. 18»ը— «Մայիս 28»ը, եւ «Հ. Յ. Դ. Օրհնւան տօները, ինչ որ աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատէ թէ հայ ժողովուրդի սրտին եւ մտքին խօսողը եւ գործողը է միայն իր ծոցէն ու տառապանքի ծովէն ծնած հարազատ կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Նկատի ունենալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան «Նոր Երկիր»ի ճիւղին (միւս ճիւղը, «Զանգեզուրները կարմրած եւ միացած են Հօկին), ազգային ու յեղափոխական հանգամանքը, փափաքելի է որ գոնէ Տէսինի մէջ այդ երկու կուսակցութիւնները քով քովի գալով համերաշխօրէն գործէին: Այդ պարագային անշուշտ պիտի միանան նաեւ այն կարգ մը Հայր. միութիւնները որ վարակուած չեն հօկ — բոլշեւիկեան դաւադիրներու ցանած սերմերէն: Այդ ատեն հաւատացէք որ Տէսինը կ'ունենայ եւ իր ազգային մարմինը, եւ իր մանկապարտէզը, ու հրապարակէն քշուելով կը չքանան միւս բոլոր ազգադաւ տարրերն ու [illegible] ծնողը:

Համեմատելով միւս տարիներու հետ, շնորհաւորելի է Տէսինի գաղութին խաղաղ կեանքը 1933ին, քանի որ միւս տարիներուն նման կռիւներ, եւ զանազան՝ ողբերգութիւններ տեղի չունեցան: Մաղթենք որ 1934ը անցնի աւելի խաղաղ եւ օրինակելի, ստեղծելով միեւնոյն ատեն ազգային համերաշխութիւն մը բոլոր հոսանքներու միջեւ:

ՎԻՀՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

ՔԱՎԱՅԵՈՆ, 5 փետր — Երիտասարդ հոգի մը եւս խաւարեցաւ... Անողոք ճակատագիրը մեզմէ խլեց Հրանտ Թահմազեանը, 27 տարեկան, Դաշնակցական:

Քավայեոնի մասի վրայ հոծ բուռ գաղութին մէջ, չէնքող Հրանտը իր ետին համակրանք միայն կը թողու:

Շատ թարմ են տակաւին մեր ականջներուն իր գաղափարապաշտ եւ հայրենասիրական խօսքերը.

Ցտեսա՛մ Երազներուդ իրականացումը, տարաբախտ Հրանտ...

Հանգիստ ոսկորներուդ:

Ցուղարկաւոր մը

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՆԹԱԺ»

(ՁԷՋՈՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ)

[Հ]ՌՈՄ — Փուէրէշի «Արազ»էն կ'արտատպենք հետեւեալ նամակը, որ [ուղ]ղուած է ռամկավարի մը, Ղեւոնդ [illegible] ի պաշտօնութեան ատէբու.

Բայց, քանի որ արտաքուստ կը խօսիմ [illegible], կրնա՞մ ձեզմէ խնդրել որ հա[illegible] ինծի բացատրել թէ ի՞նչ նկա[illegible] ունիք կ'ուզուի համաշխարհային [illegible] անխնիչ տաղ դէպքի մը որ, անտա[illegible], եպերելի է նախ իբր ոճիր եւ [illegible] անպատուաբեր եկեղեցիի մէջ գործուած ըլլալուն համար.

Ակնյայտ եւ ամբիծ ոչինչ:

Այո, ամբիծ ոչինչ, որովհետեւ իբր [illegible] գիտակից առաջնորդի մը [illegible] աններելի ոճիր է քաղաքական [illegible] կուսակցական խնդիրներու մի[illegible] ըլլալ, կողմ բռնել եւ անհա[illegible]ձայնութիւններ խորացնել, փոխա[նակ] յորդորիչի եւ հաշտարարի դերո[վ] գոհանալու.

Եթէ նոյն իսկ իրաւացի ըլլար իբր [illegible] կամ դաւաճանած կուսակ[ցական] դերին մէջ, գործեալ իբրա[illegible] չանէր կողմ բռնելու եւ իր հօ[տի]ն մէջ ծագած երկպառակութիւնը [illegible]ացնելու:

Ղեւոնդ եպիսկոպոսի նկարագիրը, [illegible] ընդունած օրէն, հարուստ է[ր] անանկ բազմազան թերութիւններով, որոնք հազիւ թէ ներելի ըլլային հասարակ աշխարհականի մը: [illegible] ծանօթ չեն իր զարմանազան [illegible] եւ գայթակղութիւնները [illegible] աւելի տուած է իր չափազանց [illegible] ա՛ռ հասարակ [illegible] թեմերուն մէջ, զորս հովուե[լու] կոչուած է:

Հարցուցէք Ծովինչեաններուն: [illegible] պիտի պատմեն [illegible] իր մասին:

Հարցուցէք նաեւ [illegible] պատմութիւններ պիտի պատմեն [illegible]:

[illegible] Սոֆիայի իր [illegible] ժամանակ տեղի ունեցած [illegible] եւ պիտի համոզուիք որ [illegible] եկեղեցին եւ ազգը ոչինչ չէ կորսնցուցած իր մահով, բայց եթէ մաս [illegible] որ ազատ պաշտօնավարէ [illegible] Հայ ուխտը դէպի իր եկեղեցին [illegible] սրբութիւնը:

[illegible] այս ամէնէն վերջ, երբ [illegible] քաղաքական հոսանքներու պատկանող [illegible] եւ օրկաններ կ'ուզեն մար[illegible] ընել իր անձնա[illegible] ճակատին, կամ զէնքը դառնել Հայ եկեղեցիի սուրբերուն դասը, ես ասոր [կ']ըսեմ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՆԹԱԺ:

Ահա այս է ամէնէն վրդովեցուցիչը: [illegible] ոճիրը, խափանեցէք [illegible] մը օծուն քարերուն [illegible], բայց ձեր հակառակորդ կուսակցութիւնը վարկաբեկելու [illegible] մը՝ որբացնէք եկեղեցական մը որ [illegible] աւելի քան ոեւէ մէկը այն [illegible] եպիսկոպոսներէն, որոնք [illegible] անցած են մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր [illegible], առանց ոեւէ անուն կամ հետք [illegible]:

Սակայն, ինչ որ աւելի վրդովիչ կը [illegible], այն է որ կարգ մը մարդիկ, [illegible] ձեր կուսակցութիւնը, իր ձեռքը զօրաւոր ազդու մը [illegible], անընդհատ կը [illegible] զայն, աջ ու ձախ, Թոյն ու [illegible] տեղացնելով եւ հրապարակաւ [illegible] ուրիշ կուսակցութիւն [illegible] ամենադաժան փաստի եւ [illegible] այս վերջնոյն հանդիսաւոր [illegible] թէ ինք ոեւէ մաս [illegible] չունի գործուած եղեռնին [illegible].

[illegible] կուսակցութիւնը, փոխանակ [illegible] խափանելու աշխատելու, ամէն [illegible] կ'ուզէ ամբաստանելի ավոռին [illegible] կուսակցութիւն մը եւ [illegible] հոյլութեան մէջ հաստատելը [illegible], եւ օտարներու աչքին [illegible] ցուցնելու ոչ թէ մէկ կամ [illegible], այլ հայութեան հազարաւոր [illegible]: Այսպէս վարուելով ձեր կուսակցութիւնը եւ իր արբանեակները ոչ թէ չարիքը դարմանել, ոչ թէ յառաջիկային հաւանական ոճիրներու պատճառները կանխել, այլ պարզապէս, այս դէպքին առթիւ, հայութեան ճակատին [ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ] ՇԱՆԹԱԺ՛ի պիտակը փակցնել զատ [illegible] ոեւէ գործ տեսած չըլլար:

[illegible] երբեք կուսակցական չեմ եղած, [illegible] ինքզինքս երբեք անտարբեր չեմ [illegible] ի մասին այն բոլոր խնդիրներուն, որոնցմով զբաղելու կոչուած [են] բոլոր կուսակցութիւնները: Գիտեմ [illegible] որ ձեր ամբաստանած այդ [կուս]ակցականներն էին որ տասն անգամ ձեզի եւ ձեր կուսակցութեան հրաւէր ուղղեցին ձեզի հետ հասկացողութեան եզր մը գտնելու, որպէսզի վերցուին պատճառները որոնք դանակը կը դնեն անգիտակից մարդոց ափին մէջ: Բայց դուք մինչ խուսափեցաք հաւաքուելու կլոր սեղանի մը շուրջ եւ մտածելու միջոցներու մասին, որոնց գործադրութիւնը պիտի պարտադրէր որ եկեղեցականները իրենց պատարագով եւ հոգեհանգիստով զբաղէին, փոխանակ քաղաքականութիւն խաղալու:

Հաս է որ, ահա, մենք ալ — կուսակցականներս, անկեղծ չենք գտներ ձեր կուսակցութեան յայտնած համարը եւ կը հաւատանք որ եթէ դուք ուզէիք, կրնայիք այդ անպատուաբեր ոճիրին արմատները փճացնել:

Ահա ասոր համար է որ պէտք է հակադրել երբ սպաննուած եպիսկոպոսի մը դիակը դրամագլուխ ընել կ'ուզուի, ոչ թէ չարին արմատները փնտռելու, ոչ թէ պատճառները բառնալու միջոցները փնտռելու, այլ պարզապէս կուսակցական արտի պաշտօնութեան մը վայելելու համար:

Այս է որ ամէնէն աւելի վրդովիչ եւ յուսահատական է:

Եթէ սակայն Ղեւոնդ եպիսկոպոսի դագաղը պիտի կրնար ձեզի եւ ձեր կուսակցութիւնը մղել որպէսզի ներքին անկեղծ եւ հիմնական բացատրութիւն մը տեղի ունենար ձեր եւ ձեր հակառակորդներուն միջեւ, հանգուցեալը մեծագոյն օգուտը ունեցած պիտի ըլլար այս ազգին:

Մ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ

Վատիկան եւ Ռուսիա

00000

«ՌՈՒՍԱՆՈՑ» ՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Լիթվինովի երկուքուկէս ամիս առաջ Հռոմ գտնուած միջոցին, կ'ըսուի թէ առեղծուածային խորհուրդ մը գումարուեր է հոն, մասնակցութեամբ միջազգային անդամներու, նպատակ ունենալով օգտուիլ Ս. Միութեան արտաքին գործավարին ներկայութենէն, վերջ տալու համար հակակրօն պայքարին (Վատիկան կ'ըսէ՝ ամբարշտութեան) Ռուսիոյ մէջ: Բայց մշակուած ծրագիրը ժանրամասն է եւ ընդարձակ: Վատիկան ուղղակի Պապին ներշնչումին տակ յանձնաժողով մը կազմած է՝ որուն անդամ կրօնաւորները մեծ մասամբ ծիզուիթ են, նշանաւոր Հայր տ'Հերպինիի գլխաւորութեամբ: Ռուսանոց (Russicum) անունով վանք մը պատրաստուած է արդէն Վատիկանի շրջանակին մէջ, առաջնորդութեամբ ռուս երկայնամօրուս փօփի մը, որ ամէնուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ իր բուն ռուսական մեծղի դիմագծերով, արժանաւոր տիպար մը ռուսական այն վանքերուն, որոնց մթնոլորտը այնքան գեղեցիկ նկարագրած է Տոսթոեվսքի իր անմահ Սթարեց Սօզիմային մէջ: Լիթվինովի հաւանութիւնն ալ առնուեցաւ այն մասին որ Ռուսիայէն յատուկ վարդապետացուներ պիտի գան այս ռուս ընծայարանին մէջ իրենց ուսումը առնելու համար: Միայն կրօնական ուսմունք չէ որ պիտի աւանդուի իրենց, այլ գիտական եւ արհեստային բարձր մասնագիտական ուսմունք, որոնց մէջ այնքան համբաւ շահած են Եւրոպայի ճիզուիթ կրօնաւորները: Այս հոգեւորականները իրենց հայրենիքը դառնալէ վերջ ոչ միայն իրենց հոգեւոր պաշտօնակատարութիւնը պիտի կատարեն, այլ երբեմն ուսուցիչ եւ երբեմն ժամանակաւոր [illegible], ճարտարարուեստական աշխատութիւններուն ալ պիտի մասնակցին երբեմն խորհրդական: Ռուսիա այս կերպով վերջ տուած կ'ըլլայ իր [illegible] կամ անտանելի փրօփականտին, եւ [illegible] Վատիկան, եւ այս վերջինն ալ Ռուսիոյ քաղաքական եւ ընկերային վարչաձեւին դէմ պիտի դադրի [illegible] փրօփականտ ընելէ:

Լիթվինով համաձայնած է որ քանի Ս. Միութիւնը ահա Եւրոպայի կը ճանչնայ, պէտք է ճանչնայ նաեւ Վատիկանը: Ասկէց զատ Եւրոպայի հետ Ռուսիոյ նոր հաղորդակցութիւնները արդէն տեսակ մը զսպող դարձած պիտի ըլլան հակակրօն հալածանքին: Ռուզվէլթը գտնուած միջոցին, կ'ըսուի թէ ռուսամերիկեան քաղաքական ճանաչման բանակցութիւններուն պահուն խօսք դարձեր է նաեւ [illegible] քարոզութեան մասին, եւ բնականաբար բարեպաշտիկ նախագահ Ռուզվէլթ չէ քաշուած իր զգացումները յայտնելէ այդ խնդրոյն շուրջ: Եւ գիտելի է որ Վատիկանի այս նախաձեռնութեան ալ Լիթվինովի Ամերիկայէն դարձէն վերջ տեղի ունեցած է:

Վատիկանի շրջանակներուն մէջ կը խորհին որ Ռուսիոյ ակնանքը այս կերպով հետզհետէ կը ծաղկի, բնականաբար, իր նոր քաղաքական կացութեան եւ զինուորներուն բնական հանդուրժող պիտի ըլլայ նաեւ այս նոր գաղափարին, եւ կարելի պիտի ըլլայ ռուս հաւատացեալներու հետ [illegible] վերահաստատել բուն երկրին մէջ, քաջալերել զանոնք թէ կրնան այսուհետեւ ազատօրէն պաշտել իրենց կրօնքը, ինչ որ ներկայիս ամենամեծ դժուարութիւններով միայն կրնայ տեղի ունենալ:

Վատիկանեան ռուս յանձնաժողովը ահագին ծրագիր ունի — հետզհետէ կաթոլիկութեան բերել կորսուած [illegible] կայսրութիւնը, եւ այնպիսի կազմակերպութիւն մը ունի որ ի վիճակի պիտի ըլլայ այդ ծրագրին գործադրութիւնը դիւրացնող նիւթական առատ միջոցները ձեռք բերել: Կ'ըսուի թէ դրամական ահագին գումարներ շարժման մէջ պիտի դրուին: Այս յանձնաժողովը բոլորովին անջատ է նշանաւոր «Արեւելեան միսիոնական» ուխտէն, տարբեր ինքնավար [illegible] մըն է Պապին մասնաւոր կարգադրութեամբ:

Եպիսկոպոս տ'Հերպինիի յանկարծ ծանր հիւանդացած ըլլալով, Ռուսանոցին վարչութիւնը յանձնուեցաւ Վատիկանի մեծաւորներէն գերապայծառ Ճէզարինիի, ինչ որ հաւաստիք մըն է թէ, կ'ըսէ «Ն.Ֆ.Փրէսէ»ի Հռոմի թղթակիցը, ձեռնարկը շատ լուրջ է, եւ տարողութեան շրջանակն ալ պիտի ընդարձակուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՂՏՈՐ ԳՈՐԾԵՐ ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

00000

«Վագթ»ի մէջ կը կարդանք այս խորագրին տակ.—

Թուրք յեղափոխութեան հանգամանքներէն մին ալ «Միլլիէթճի» ըլլալն է: Վերջերս, դուրսէն եկող հովեր տարօրինակ մեկնութեանց ենթակայ ըրին այս որակումը: Կան որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն Ասիոյ համագաղթակցութեան մէջ մեծ Թուրանի մը գաղափարովը:

Ասոնք Թուրք ազգայնականութիւնը այսպէս հասկնալով ալ չեն գոհանար: Ուրիշներ՝ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն ոչ թէ իր դրացիներուն հետ խաղաղութեան, այլ՝ պատերազմի միջոցաւ ձեռք ձգուելիք արդիւնքներով, ու այդ ուղղութեամբ կարծիքներ կը յայտնեն: Դիր կը գրեն: Արտասահմանէն փչող այս հովերը ու անոնց բերած մտածումները եթէ քիչ մը փորենք, անոնց տակէն երեւան պիտի գան քաղաքական շարժումներ՝ որոնք կ'արտայայտեն օտար պետութեանց շահերը:

Անոնք որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'երեւակայեն Թուրանական պատրանքով, կամ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս նպատակներով ու ճիգերով, յառաջ կը քշեն նպատակները: Եթէ քննենք թէ այդ նպատակները ո՞ր տեղերէն ուժ կը առնեն, ճշմարտութեան հետ դէմ դիմաց կուգանք:

Թուրանի զաղը ղեկավարողը Թոքիօն է: Կրթական նախարարը, պատերազմական նախարարը, ծովային նախարարը, եւ քաղաքական կուսակցութիւն մը այս շարժումով կը շահագրգռուին:

Անոնք որ Թուրք ազգայնականութիւնը կ'ըմբռնեն Թուրք յեղափոխական կուսակցութեան մը [illegible] դուրս, տարօրինակ ձեւով մը կը բացատրեն զայն, կամ ճերմակ ռուս փրոֆէսէօրներ են, կամ՝ անոնցմէ ոմանք, այն պահուն երբ Թուրքիա իր ազգային զաղը զէնքով պաշտպանելու կ'աշխատէր, Թուրք հայրենիքը մինչեւ Կարին անկախ Հայաստանին տալու համար, [illegible] Դաշնակցութեան տեղեկագիրներ կուտային եւ մինչեւ այժմ օտար պետութեանց [illegible] ու անոնց հաշւոյն կ'աշխատին:

Անոնց գաղափարներուն ծանօթ ենք 15 տարիէ ի վեր: Ասոնք, զինադադարի տարիներուն, Պոլսոյ մէջ իրենց հրատարակած պարբերականներով ու գիրքերով, երբեք թէ ի հաշիւ Կովկասի միութեան, Թուրք [illegible] եւ ընդհանրապէս Թուրք ազգին [illegible] յարձակումներ կատարողներն են: Ի վերջոյ, հանրապետութեան կառավարութեան կազմէ, ասոնց՝ Պոլսոյ մէջ աշխատելու յարմար չտեսաւ ու [illegible] անկարող վիճակի մը մատնուեցան: Ասոնք, քանի մը տարիէ ի վեր, Պերլինի մէջ կ'աշխատին: Իրենց նպատակն է սովետ Ռուսիոյ դէմ քարոզութիւններ կատարել: Սովետական դէմ ահագին հրատարակութիւններ կ'ընեն: Այս պարագան մեզ բնաւ չի շահագրգռեր: Միայն թէ՝ Թուրք զաղին հանդէպ ապերախտութիւն մըն է՝ այդ շարժումը յանուն Թուրք ազգայնականութեան կատարել, եւ զայն, Թուրք երախտագիտութեան մէջ, իբրեւ Թուրք ազգայնականութիւն ցոյց տալ: Թուրք ազգայնականութիւնը չհասկնալ է: Զայն ի նպաստ ուրիշներուն [illegible] կը նշանակէ: Կովկասի վրացական եւ հայ կառավարութիւններու հիմնումին համար Թուրք ազգայնականութիւնը իբրեւ զէնք գործածել ոչ ոքի կրնանք արտօնել: Մեր կուսակցութիւնը, որ Թուրք յեղափոխութիւնը իրականացուց, ազգայնականութիւնը հետեւեալ ձեւով կ'ըմբռնէ (կուսակցական [illegible] ծրագրէն մաս մը):

Այդ ազգայնականութիւնը իրեն նշանաբան ըրած է՝ «երկրին մէջ խաղաղութիւն, աշխարհի մէջ խաղաղութիւն» սկզբունքը: Թուրք ազգայնականութիւնը ոչ Թուրանի ցնորքին անձնատուր պատրանաւորի մը գործն է, ոչ ալ՝ իրենց շահերուն համար ազգ մը փորձանքէ փորձանք քշել ուզողներուն բացատրած իմաստը ունի:

Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ ուզողները թող ուրիշ դռներ զարնեն:

«ՄԵՐ ԽՆՋՈՅՔՆԵՐԸ»

0000

Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.—

Գայրամի ու այլ անզբաղ օրերուն համար կը ցաւիմ: Որովհետեւ Գայրամի կամ որ եւ է տօնի յաջորդ օրը թերթերը լեցուն են ոստիկանական լուրերով: Անգործ ու ազատ մնացող կարգ մը մարդիկ իրենց ազատութենէն օգտուիլ կը հասկնան օրն ի բուն օղի ճնկել: Ու չեն ըմբռներ թէ՝ ազատ ըլլալ կը նշանակէ հանգիստ ընել եւ զբօսնուլ: Կ'ըմպեն՝ առանց ըմպել գիտնալու, Թուղթ կը խաղան՝ առանց խաղալու կերպը գիտնալու: Զափիւրութիւն կ'ընեն՝ առանց կերպը գիտնալու: Ու ոչ ոք կարելի է ըսել — օղի մի՛ խմեր: Բայց օղի խմել չգիտցողին ու զայն չմարսողին հարկ է հասկցնել թէ ինչ բան է ըմպելին: Երկու գաւաթ կոնեակ յետոյ, քաղաքը ծախող եւ թէ շուրջի տիկինները իր անձնական հարէմի չակներ նկատող անձերուն հարկ է տալ ընկերային դաստիարակութիւն, իսկ օրէնքը՝ իր պատիժը:

Ու ոչ ոք կարելի է ըսել,— Թուղթ մի խաղար: Բայց, երբ զայն չխումարի կը վերածեն՝ անոր նախ կը միջամտէ ընկերային դաստիարակութիւնը եւ ապա՝ օրէնքը:

Ասիկա, նախ, դաստիարակութիւն մը իւրացնելու խնդիր մըն է: Փրանսացի բանուոր մը կիրակի օրը կը զբօսնու, կ'ըմպէ, խնջոյք կ'ընէ: Ասիկա անոր իրաւունքն է՝ ամէն մէկ աշխատող մարդու նման, բայց, անոր այս շարժումները սահմանափակուած են ընկերութեան ըմբռնումներուն ու բարքերովը: Ան, գաւաթ մը ապսէնթ ըմպելէ յետոյ իր հրացանին չի փակիր: Երկու ձեռք պիրա խմելէ յետոյ չի կռուիր: Գլուխը տաքցնելէ վերջ իր շուրջի կիներուն վերեւ աքաղաղ չի կարիր: Ու գիտէ զատել ընտանիքի կինը մայթերու կինէն: Ասիկա, հասուն ընկերութեան մը կենցաղն է: Վանդակի ու քօղի կեանքին բաժնուած Թուրքերուն մէջ դեռ կան սանձէ զլուխներ, որոնք հաճոյքն ու երանութիւնը օղիին, կնոջ եւ հանրատուներու մէջ կը գտնեն:

Բնութեան ամէն մէկ գեղեցկութիւնը կոչուած է երջանկութիւն պարգեւելու աշխատող մարդու: Բայց, հարկ է մարդու պէս օգտուիլ անոնցմէ: Անոնք որ օղի կ'ըմպեն գինովնալու համար, ու կին կը սիրեն՝ կռիւ ընելու կամ մարդ սպաննելու համար, այս շնորհներէն օգտուելու իրաւունք չունին: Անոնց արժանի են պահականոցներուն, անխոհներուն եւ բանտերուն: Ինչպէս կ'երեւի, դեռ բաւական ժամանակի կը կարօտինք՝ մեր խնջոյքները բարեկրթելու համար:

Կիներու պատերազմ Ամերիկայի մէջ

00000

Ամերիկայի մէջ յանձնաժողով մը կայ կիներուն առողջութեան համար: Այս յանձնաժողովը ասկէց քիչ առաջ յիշատակագիր մը մատուցած էր կառավարութեան, պահանջելով որ պատուիրուի վարսավիրներուն՝ ամերիկեան կիներուն թարթիչները չներկել [illegible]: Այս պահանջումը պատճառաբանուած է անով որ թարթիչները կը թունաւորին եւ ամերիկուհիին մարմինը ախտավարակ կը դառնայ: Վերջերս երկու կիներու [illegible] թունաւորուեր են թարթիչներուն գործածուած [illegible] եւ խեղճները մեռեր են: Ուրիշ երկու կիներ ալ արուեստական երանգաւորման պատճառաւ իրենց աչքին լոյսը վրայ տուած են: Կառավարութիւնը շատ մը բժիշկներու կարծիքն ալ առնելէ վերջ որոնք յայտարարեցին թէ թարթիչներուն ներկուելը առողջութեան վնասակար է, որոշեց ընդունիլ յանձնաժողովին եզրակացութիւնը: Ընդհանրապէս ամերիկեան կառավարութիւնը միշտ տեղի տուող է կնոջական պահանջումներուն, գիտնալով որ Մ. Նահանգներուն մէջ ահագին ոյժ ունին անոնք իրենց գլխաւորներով ու միութիւններով եւ ընտրութեանց միջոցին յաճախ անոնց կամքն է որ կը քալէ, բայց այս անգամ, անոնց օգտուն համար իսկ չվարանեցաւ դնել այդ արգիլքը: Բայց կ'երեւի, կառավարութիւնը սխալ ներշնչում ունեցաւ, որովհետեւ բողոքի փոթորիկ մը փրթաւ ամբողջ երկրին մէջ: Մէկ շաբթուան մէջ 50.6000 ստորագրութիւններ հաւաքուեցան արդէն յիշատակագրի մը համար, որով ուժգնակի բողոք կը բառնան նոյն արգելքին դէմ: [illegible] յիշատակագրին մէջ ըսուած է թէ յանձնաժողովը ներկայացուցիչն է կարգ մը ցնդած ու զառամած պառաւներու, եւ անոնց բնաւ չարդարանար խօսելով մատղաշ եւ թրվռուն ամերիկուհիներուն անունով եւ փափաքներ յայտնելով: Բացատրուած է թէ առողջ, երիտասարդ կնոջ մը համար բնաւ վնասակար չէ զգուշաւոր կերպով ներկարարական զարդարանք մը: Վերը յիշուած մահուան պարագաները դիպուածական են միայն եւ չեն կրնար ընդհանուր հանգամանք տալ: Ուրիշ բազմաթիւ բժիշկներ ալ կանացի բողոքագրին այս պահանջումները կը հաստատեն: Վարսավիրները, ներկարարական գործիքներ արտադրող տուներն ալ կռիւին խառնուեցան: Բայց յանձնաժողովը տեղի չտուաւ: Եւ ահա կնոջական ճշմարիտ կռիւ մը բռնկեցաւ: Ամերիկեան թերթերը թեր ու դէմ երկու բանակի ճեղքուած են:

Հիմա մեծ հետաքրքրութիւն կայ թէ երկու կողմերէն ո՞րը պիտի տանի յաղթանակը այս ... ահեղասաստ պատերազմին մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

Դէպի անդունդ

0000

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, պարզելով յանուն Հայ. Եկեղեցւոյ սարքուած դաւերը (26 յունուար).

— «Ո՛չ, այսպէս չէր հայ եկեղեցին եւ այսպէս չէր հայ եկեղեցականութիւնը:

Այս լեզուն կը խօսին թերեւս քաղաքական մոլեգնած պայքարներու առաջնորդները, բայց երբե՛ք քրիստոնէական վարդապետութեան քարոզիչները:

Ցեղակերտ հաստատութիւն մը կըցաւ ապրիլ դարեր շարունակ, որովհետեւ իր խօսքին մէջ ոչ այս խոտորական շունչը կար եւ ոչ ալ իր գործքին մէջ այս արիւնոտ տենչը:

Եթէ իր փառահեղ անցեալին մէջ այսպէս ըլլար հայ եկեղեցին, անկէ վաղո՜ւց աղօտ յիշատակ մը միայն մնացած կ'ըլլար: Եղբայրադաւ ոճիրներու եւ արեան հեղեղատի մէջ ան փչած կ'ըլլար իր շունչը՝ յետնորդներուն ժառանգութիւն ձգելով ատելութեան, արիւնալի կռիւներու եւ անմաքրելի ոճիրներու կապուած ամօթալի անուն մը:

Այսպէս չէր հայ եկեղեցին: Ան ձուլուած էր իր ժողովուրդին, անոր բոլոր խաւերուն եւ դասակարգերուն, անոր բոլոր տարրերուն եւ հոսանքներուն:

Ու տեսէ՛ք սայթաքումի ահաւորութիւնը:

Խորհրդային իշխանութիւնը պաշտօնապէս թշնամի է եկեղեցիին եւ կրօնքին: Ռամկավար մամուլը սակայն ո եւ է հայ կրօնաւոր երբեք պայքարի չկոչեց այս թշնամիին դէմ եւ երբեք չգրեց.

— Հայ առաջնորդները կուրծք պիտի տան բոլշեւիզմի հրեշաներին դէմ եւ ի վերջոյ պիտի զգետնեն իրենց այդ հակառակորդը:

Ո եւ է հայ կրօնաւոր, ի տես բոլշեւիկեան հակակրօն յիբր ու արիւնալի պայքարի, երբեք իր խօսքը չուղղեց հայ ժողովուրդին ու երբեք չըսաւ անոր.

— Եղէք ինծի հետ, կեցէք իմ կռնակը եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ թշնամականները:

Իսկ ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, որ իր իսկ աչքերով տեսաւ բոլոր հայ եկեղեցիներու սրբապղծումը [illegible] կը մարէ այս ամէնը, [illegible].

— «Մի խօսիլ [illegible] Սերոց, Նորոգչային [illegible] եւ կառավարութեան նորին »:

Ո՛չ, այսպէս չէր հայ եկեղեցին եւ այսպէս չէր հայ եկեղեցականութիւնը:

Այս ընթացքը հայ եկեղեցին դէպի մահ կ'առաջնորդէ [illegible]:

Վերջերս Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ [illegible] «Աւետիք», [illegible].

«Ցարգելով մէջ բերուած յօդուածը ալեզարդ Կաթողիկոսը, կը սարսափէ՝ որ Հոգեւոր Իշխանութիւնն ալ իր կարգին ձեռնհաս ըլլայ կուսակցական ո եւ է կաշկանդումներէ եւ ըլլայ ի վիճակի կիրարկելու այդ իրաւունքը «հոգւով եւ ճշմարտութեամբ» առանց խոտորնակի շեղումներու»:

Աւելին մենք պահանջած չունինք:

Մանուկ չենք. գիտենք այն բացառիկ դժուարութիւնները ու տառապանքները, որ բաժին ինկած են հայ եկեղեցիին:

Փրկութիւնը սակայն սայթաքումի, կեղծիքներու եւ ուխտադրժութեան մէջ չէ:

Հայ եկեղեցականութիւնը ծանրագոյն զրկանքներու գնով պէ՛տք է ընդդիմանայ այն դաւալից փորձերուն, որոնց նպատակն է քաղաքական պայքարներու զէնք դարձնել հայ եկեղեցին եւ հատուածներու բաժնել հայ ժողովուրդը հայ եկեղեցականութեան ուժին:

Եկեղեցին պէ՛տք է ձերբազատուի այս խոտորնակի շեղումներէն, եւ եկեղեցականութիւնը պէ՛տք է ձեռնթափ ըլլայ այս կուսակցական կաշկանդումներէն.

Այլապէս մահ է թէ՛ հայ եկեղեցիին եւ թէ հայ ժողովուրդին համար »:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Յ. Կ. Խաչ

ԿԱՐՏԱՆ, 4 փետր. (Ցառաջ).— Շատ քիչ բան գրուած էր Կարտանի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի մասին: Իր վերակազմութեան երկրորդ տարելիցին առթիւ պարտք կը զգամ քանի մը գիծերով պարզել իր գործունէութեան դրուագները:

Կարտանի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան շրջանին ունեցած է երկու ձեռնարկներ,— Դաշտահանդէս եւ երեկոյթ պարահանդէս: Անկէ զատ Կ. Խաչը լուռ ու մունջ աշխատած է բազմաթիւ ճակատներու վրայ, ընկերային եւ հանրային ասպարէզներու մէջ: Օգնած է չորս անկար եւ հիւանդ չքաւորներու, զանազան միջոցներով: Կ. Խաչի կողմէ կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը անդամակցութեամբ Գ. Գ. Վահան Ղազարեանի, Գ. Հեպոյեանի, Օ. Տալօեանի որոնք սիրայօժար յանձն առին հանգանակութիւն կատարել: Գոյացած 999 ֆր.ը բաշխուեցաւ հետեւեալ հիւանդներուն. 445 ֆրանք Նշան Մանուէլեանի, (վերջերս մեռած), 282 ֆրանք Ծատյեանի, 272 ֆրանք Ղ. Գազտաարեանի, 172 ալ Ս. Ղազարեանի ընտանիքին, անցեալ տարի: Այս հաւաքոյթներէն զատ Կ. Խաչը մասնաւոր ձեռնարկներ կատարած է ի նպաստ յիշեալներուն. Ներկայիս Կ. Խաչը վիճակատոմսեր հանած է: Վստահ ենք որ Կարտանի հայ հասարակութիւնը կրկին պիտի քաջալերէ մեր Խաչուհիներուն ձեռնարկը:

Ապրի՛ Կ. Խաչը:

Լեւոն Գեղունի

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՓԱՐԳԵՒԱՏԱՆԻ ՖՈՆԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

9 ՓԵՏՐ. 1934 · ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 4

նալ միայն ոճրագործ տանանին կողմէ, դատաւորի մը նախագահութեամբ եւ 12 երդուեալներու (ժիւրի) անդամակցութեամբ։

Այս դատավարութիւնը կը սկսի սովորաբար Նըջեռ Ճիւրիի վճիռէն երեք ամիս յետոյ

*** Նիւ Եորքի մեր սեփական թղթակիցը կը հաղորդէ մեզ թէ ընկ. Նիկոլ Օտապաշեան, որ Դուրեանի սպանութեան խնդրով ձերբակալուած էր, ազատ արձակուած է ամսոյս 23ին։

— Ընկեր Օտապաշեանի դէմ բերուած ամբաստանութիւնն այն էր թէ՝ անոր խանութէն գնուած է այն դանակը, որով Դուրեան սպաննուած էր։

Օտապաշեան նման երեք դանակ ծախած էր դէպքէն առաջ, եւ կը յիշէր միայն մէկ անձը, որուն դանակ ծախած էր, եւ այդ իրեն խանութին մօտի մէկ ճաշարանատէրն էր։

Ընկեր Նիկոլ դիտել տուած էր, որ օրէնքը իրմէ չի պահանջեր անուններն ու հասցէներն առնել ամէն անոնցմէ, որոնց դանակ կը ծախէ, եւ յետոյ թէ ինք մինաչնորհ չունի այդ դանակներու վաճառքին վրայ եւ ուրիշ շատ խանութներու մէջ ալ նման դանակներ կը ծախուին։

Թրքական հպատակութենէ արձակուած Հայեր

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդին որոշումով հպատակութենէ հանուած են բազմաթիւ Հայեր եւ Հրեաներ։ Ասոնց մուտքը արգիլուած է Թուրքիա, այն ամբաստանութեամբ թէ չեն մասնակցած ազգ. պայքարին եւ երկիր չեն վերադարձած։ Անշուշտ այս կարգադրութիւնը նետուած է վերադառնալու համար «պէյանամէ» ստորագրելու միամտութեան...

Ահաւասիկ առաջին ցանկը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ.—

Գրիգոր Գալայճեան (հայրը Առաքել), Կարապետ Թահմիսեան (հայրը Թէքիրտաղցի Մաքսուտ), Տոքթ. Գէորգ Վարդանեան (հայրը Կեսարացի Յարութիւն) եւ մայրը Մարիցա Վարդանեան, Լեւոն Գասպարեան (հայրը Գուրասցի Պատուական), Վահան, Յովակիմ, Յովհ. Այվազեան (հայրը Կերգեցի Միսաք), Կիրասոնցի Առաքել Հաթնաեան, (հայրը Ալեքսան), Դաւիթ Սօֆիկեան (հայրը Անգարացի Կղեմէս), Շէհնազ Գալիկեան (հայրը Յակոբ Դօսթա), Եղիսաբէթ (հայրը Սարգիս), Ազատի Արապեան (հայրը Քօճաէլիցի Յակոբ), Ներկայիս Կիւմիւլճինէ բնակող Ատափազարցի Յակոբ Ոսկանի Բարսեղի զաւակը Յարութիւն Հարիթեան, Ատափազարցի Հաճի Սիրական եւ Հարիթեանի կինը՝ Հերմինէ, Թագւոր Տէմիրճեան (հայրը Անգարացի Գէորգ), Ֆիլիպէ բնակող Խորէն Գէրպէրեան (հայրը Գիլէճիկցի Պօղոս), Քէօսթէնճէ բնակող Վահան Օհան Քիւլլիւեան (հայրը Եօզկատցի Մկրտիչ), Վառնա բնակող Զատիկ Զուլլուեան (Գուրասցի Մամբրէի որդի), Վառնա բնակող Հարիք եւ զաւակները Արշաւիր ու Կարապետ կինը Գալիփսէ (հայրը Սունկուրլուցի Յակոբ Ալյանեան), Գահիրէ բնակող (Գրիգոր Տէտէեան որդի), Խորէն Տէտէեան, կինը Սիրանոյշ, Սելանիկ բնակող Սիվրիհիսարցի Սարգիս, աղջիկը Եղիսաբէթ, Մոսկուա բնակող Վանցի Գրիգորի որդի Մանուկ, Սելանիկ բնակող Զանագդալէցի Կարապետ Եալըրղեանի որդի Գէորգ Եալըրղեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Կարապետ Մէհթէրեանի աղջիկը Զարուհի Մէհթէրեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Ստեփան Ժամկոչեանի զաւակ Մանուկ Ժամկոչեան, Պուքրէշ բնակող Պոլսեցի Արթին Հերիքեանի զաւակը Յովհաննէս Հերիքեան, Փարիզ բնակող Պոլսեցի Յարութիւն Խաչատուրի որդի Համբարձում Խաչատուրեան, Վիեննա բնակող Պոլսեցի Ղուկաս Զօխուրեանի որդի Զարեհ Զօխուրեան, Վիեննաբնակ Պոլսեցի Բենիկ Գէրպէրեանի զաւակը Յակոբ Գէրպէրեան, Կիպրոսաբնակ Գէորգ Գէորգեանի զաւակը Պօղոս Գէորգեան, Սօֆիա բնակող Պոլսեցի Գրիգորի որդի Երուանդ Օհաննէսեան, Ֆիլիպէ բնակող Թէքիրտաղցի Յակոբ Գզտիկեանի որդի Լեւոն Գզտիկեան, կինը Վիքթօր

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Դիւան

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՋԱՄԱԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Ներկայ կ'ըլլան մեր երեք ընկերներէն՝

Բժ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ նաեւ

Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն։

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին՝ ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը։ Փոն տը Սէվրէն ճանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, փիւիթ սան վէն։

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Կը մասնակցին ֆրանսայի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ

Առնել հանրակառք թիւ 1,4 ... 11, 12, 41, 48, 53։

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ լսարանական հաւաքոյթը 130, rue Boileauի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»

Կը խնդրուի երկսեռ հասարակութենէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz։

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Յարութիւն Գապաքլիեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Տէօրթեօլցի Պ. Լեւոն Սափոկլըեան, Քէլէկեան Արբանեցի տանէրէն, որ կը գտնուէր Փարիզի շրջակայքը, բայց մէկ տարիէ ի վեր իր մասին տեղեկութիւն չկայ։ Կը խնդրուի իր մասին ստոյգ տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Onnig Mikayélian. 2, rue des Carmelins, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբօր աղջիկս Աֆիոն-Գարահիսարցի Տիկ. Աննիկ (ծնեալ Ալբոեան), հօր անուն՝ Ղազարոս, մօր անուն՝ Մարիամ։ Ինքը հիւանդապահուհի էր։ Տասը տարի առաջ ամուսնացած է Նիւ Եորքի մէջ եւ իրմէ տեղեկութիւն չկայ։ Լուր կայ թէ հինգ տարի առաջ իր ամուսինը մեռած է։ Իմացնել իր հօրաքրոջ Տիգրանուհի Ալբոեանի, Orient Tapis, St. Jérôme, Marseille, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Հինգերորդ կարաւանով Լիբանէն Հայաստան մեկնած Նշան ... աճեան կամ Փիրինեան, Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը Յարութիւն Փիրինեան կամ Պարտիզակցի Արթին, որ կը կարծուի Արտասահմանը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Աճէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse).

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Լիլիքեան, Կեսարացի։ Մէկ տարի առաջ Ռիվոլ ... կը բնակէր։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (53)

«ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Իսկ հետեւեալ դէպքը եկած հաստատած էր թէ այդպիսի պարագայ մը անկարելի բան չէր։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եաղուպ Ճէմիլ եւ Շթանկէ պէյերը, ինչպէս նաեւ ուրիշ գերման սպայ մը, որ գերմանացիին թիկնապահն էր եւ ճամբան իր ունեցածներէն մին կորսնցուցած ըլլալով իր մէկ ունեցածը ուշադրութիւն կը դրաւէր, տեղաւորուած էր Արտահանի հարուստ Թուրքերէն մէկուն տունը։ Պէհա եւ Շթանկէ պէյերն ու օգնականը հոն կը գիշերէին։

Օր մը, առտուան դէմ, երբ այս երեք անձերը, բոլորովին յոգնած, խոր քունի մը յանձնուած կը խռմփէին, մէկը եկած, անոնց պառկած սենեակի դուռը՝ հրացանին կոթին մէկ հարուածովը բացած ու ներս մտած էր։ Այս աղմուկին վրայ, երեքը մէկ ի–րենց գլուխները անկողիններէն դուրս հանած ու տեսած էին որ իրենց առջեւ իր հասակը տնկած էր յաղթանդամ ռուս զինուոր մը՝ իր սուինը անցուցած հրացանին։

Այդ միջոցին ռուս զինուորի մը ներկայութիւնը հետեւանքը կրնար ըլլալ Արտահանի՝ Ռուսերուն կողմէ վերագրաւմանը, մեր ուժերուն փախուստին, նոյնիսկ՝ փախչելու առնեն իրենց հրամանատարներուն անգամ լուր տալու ժամանակ չունենալու։ Որովհետեւ, երբ հրամանատարներուն դրանը առջեւ պահակ կը սպասէր, կարելի՞ բան էր որ թշնամի զինուոր մը ուժգնութեամբ բանար անոնց պառկած սենեակին դուռը, երբ քաղաքին մէջ մէկ հատիկ ռուս զինուոր չկար։

Բայց, անկարելի նկատուած այդ վիճակը ահա տեղծուած էր, ռուս զինուոր մը ցցուած էր երեք հրամանատարներուն վերեւ, որ հոն երեւցած էր՝ սուինը հրացանին անցուցած։ Շթանկէ պէյն ու իր օգնականը, հազիւ տեսած ռուս զինուորը, անմիջապէս նետուած էին իրենց անկողիններէն ու անոնց տակերը մտած։ Երբ վարտիքով ու շապիկով էին պառկեր, ինչպէս ը կրնային սուինակիր զինուորի մը դիմադրել։ Ու, անգամ մը անկողիններուն տակ մտնելէ վերջ, պիտի խորհէին թէ ինչ պիտի ընեն։

Գալով Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի, չափազանց շուարած էր՝ իր դէմը տեսնելով ճերմակներու մէջ փաթթուած ու մօրուսաւոր զինուորը։ Բոլշեւիկ իր մօրքին մէջ ծագում առնէր էին շատ մը զարմանալի հաւանականութիւններ՝ այն աստիճան որ չէր իսկ նկատած թէ իր ընկերները մահճակալներուն ներքեւ էին պահուըտած, ու ինքզինքը միս մինակ կարծած էր։

Պատէն կախուած հրացանները, այնքան առնեն որ իր քովը չէին, բանի չէին ծառայեր։ Որովհետեւ, զանոնք առնելու համար եթէ իր տեղէն շարժէր, կասկած չկար ու ռուս զինուորին սուինը իր կուրծքին պիտի մխուէր։

Այդ պատճառաւ, փրկութեան միակ միջոցը նկատած էր պոռալ։ Գերմանացի ընկերները, որոնք մահճակալներուն տակերն էին, լսելով անոր պոռչտուքը, չարժման անցած էին եւ, ռուս զինուորը, վախնալով, նոյն դռնէն դուրս նետուած ու փախած էր։

Անոր ետեւէն կը լսուէին.

— Հասիր, բռնէ, ռուս զինուորներ ներս մտած էին։ Բայց, հակառակ այդ աղմուկներուն, ռուս զինուորը կրցած էր անհետանալ՝ առանց նշմարելու ու եւ է մէկէն։

Այս դէպքը եւս կը փաստէր, որ Արտահան մտնող մեր ուժերը այդ քաղաքը գրաւած ըլլալով հանդերձ, մեր դիրքը ամուր չէր։ Ցուրտը որ եւ է բանի անտանելի դարձուցած էր զինուորները։ Այնքան, որ ռուս զինուոր մը, առանց վախնալու կամ թէչէքիլաթի մարդոց կողմէ նշմարուելու, քաղաք մտած, եւ նոյնիսկ ջոկատներու հրամանատարներուն ննջասենեակին մէջ՝ զանոնք վախցուցած էր։

Երբ այս էր կացութիւնը, Արտահանի մէջ բոպէ մը իսկ կենալ կարելի չէր։ Թէեւ, այդ միջոցին Օլթիի շրջանէն եկած էր հեծելազօրքի ազայ մը եւ լուր տուած թէ՝ Թուրք բանակը այդ ուղղութեամբ դէպի Արտահան կը յառաջանայ, բայց լուրին ճշդութիւնը կասկածելի էր։ Այն ուժը, որու համար կ'ըսէին թէ պիտի գայ օգնութեան, ով գիտէ երբ կը հասնէր։ Ամէն պարագայի մէջ, այդ միջոցին եթէ որոշ բան մը կար, ատ էր որ Արտահան մտնող մեր ուժը գրեթէ անզօր վիճակի մը մատնուած էր։

Այս կացութեան առջեւ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եաղուպ Ճէմիլ եւ Շթանկէ պէյերը զգացած էին որ բռնելիք էին վճռական որոշում մը տալ։ Բայց, իրենց կացութիւնը բարելաւելու միջոցներու մասին տարակարծիք էին։ Շթանկէ պէյ, որ ուժին յաւ կ'ըմբռնէր զինուորական կացութիւնը, յառաջ կը քշէր այն կարծիքը թէ իրենք անկարող էին դուրս գալ այդ պաշարումէն, ու կ'առաջարկէր, իբրեւ միակ միջոց, Ռուսերուն յանձնուիլ։ Մինչ Պէհաէտտին եւ Եաղուպ Ճէմիլ պէյերը, կողմնակից էին ամէն գինով պաշարման շղթան ճեղքելու եւ Արտահանէն դուրս գալու։ Ու այդ մտածումով չէին գոհանար։ Որովհետեւ Շթանկէ պէյ, օրինաւոր զինուորներու հրամանատար մը ըլլալով, պիտի չպաշտպանէր եթէ գերի իյնար։

Մինչդեռ Պէհաէտտին Շաքիր եւ Եաղուպ Ճէմիլ պէյերը չէթէներու հրամայէին եւ, հետեւաբար, գերի իյնալին Ռուսերուն կողմէ պատժառ գնդակահար պիտի ըլլային։

Այդ պատճառաւ, որոշեցին պաշարման շղթան ճեղքել եւ Արտահանէն հեռանալ։ Այս շարժումը վարէր Շթանկէ պէյ։ Եթէ անյաջողութեան մատնուէր շարժումը, չէթէներու հրամանատարները եւ զինուորները պիտի մեռնէին փոխանակ գնդակահարուելու։ Շթանկէ պէյի կը վիճակէր հետեւեալ պարտականութիւնը,— եթէ շարժումը կարելի եղածին չափ կարճ առնելով յաջողցնել։

Եւրը սկսած օրը, հազիւ մթնած, պիտի ճեղքէին ռուսական այն գիծերը, որոնք կը գտնուէին դէպի Արտահան եկող ուղղութեան վրայ, ու երկիր Արդուին պիտի նահանջէին։ Այդ նպատակով, Շթանկէ պէյի գունդին առաջին ջոկատը, նոյնինքն Շթանկէ պէյ ու իր օգնականը, ինչպէս նաեւ Եաղուպ Ճէմիլ ու Խալիտ պէյերը առաջ անցած էին։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934
10 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2418 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴ ՀՈՒՐ ԵՒ ԸՆԴ ՍՈՒՐ

Ինչ որ տեղի ունեցաւ փետր. 6ին եւ 7ին, իրիկուան դադարէն մինչեւ կէս գիշեր եւ աւելի անդին, իսկապէս աննախընթաց է Փարիզի պատմութեան մէջ: Աննախընթաց՝ 1871էն ի վեր, երբ արիւնի մէջ կը լողար Ֆրանսայի մայրաքաղաքը:

Ճիշդ ատոր համար ալ, Փարիզի ժողովուրդը տակաւին չէ գտած ինքզինքը:

Խորապէս ազատասէր եւ օրինապահ, այդ ժողովուրդը տակաւին չէ կրցած հաշտուիլ արիւնոտ ողբերգութեան հետ, որ կրնար իրական պատերազմի մը փոխուիլ, եթէ Պ. Տալատիէ հիմնուելով փոթորկալի նիստի մը մէջ շահած մեծամասնութեան վրայ, ուզէր մինչեւ ծայրը երթալ:

Նախորդ վարչապետը ինք յաջորդ օրն իսկ խոստովանեցաւ կացութեան ծանրութիւնը, մերժելով բարեկարգութիւնը ապահովել «բացառիկ միջոցներով, որոնք կրնան յանգիլ արիւնալի զսպումի մը եւ նոր արիւնահեղութեան»:

Դեռ աւելի նշանակալից բացատրութիւն մը կը գործածէր ան, իր հրաժարագրին մէջ,— «Կառավարութիւնը չուզեր զինուորները գործածել ցուցարարներուն դէմ»:

Անշուշտ իր յուսահատութեան գլխաւոր պատճառը այն էր որ, իր դէմ հանած էր ոչ միայն հանրային կարծիքը, այլ մանաւանդ նախկին ռազմիկները, Մեծ Պատերազմին հաշմանդամները՝ անթացուպերով, արհեստական ոտքերով, միականի, միաթեւ կամ հիւծախտաւոր:

Եւ անոնք նոր զոհեր տուին երեքշաբթի գիշերուան խռովութեանց մէջ, ինչպէս կը շեշտէր իրենց բողոքագիրն ալ, ուղղուած՝ հանրապետութեան նախագահին.

— «Առանց որ եւ է պատճառի, առանց Օփերայի, Մատլէնի, Քոնքորտի հրապարակներուն վրայ շրջապատուեցան, վիրաւորուեցան, եւ մզուեցան, ծեծուեցան, նոյն իսկ սպաննուեցան հեծեալ պահակներուն կողմէ, եւ այս՝ ներքին նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հրամանով: Անոնց զայրոյթը խոր է անոր համար որ գացեր էին խաղաղօրէն, առանց զէնքի»:

Այսքանը, արդէն, բաւական էր, որպէսզի բաժակը յորդէր: Եւ նախկին ռազմիկները կ'ազդարարէին թէ յաջորդ անգամ պիտի հարկադրուէին փողոց իջնել «ձեռնասուններով եւ պատերազմի հին յիշատակներով»

Մէկ օր առաջ, Երեսփ. ժողովի փոթորիկին մէջ, նախկին ռազմիկ մըն էր, աչազուրկ Սքափինին, որ կ'աղաղակէր.

— «Մարդիկ իրար կը զարնեն խորհրդարանին դրան առջեւ: Հրացա՞ն կը պարպուի: Տալատիէ, դո՞ւք տուիք կրակ բանալու հրամանը ... Ուրեմն մարդասպաններու կառավարութիւն մըն է որ կանգնած է մեր առջեւ ...»:

Մնաց որ, երեք ընդհատումներով եւ երեք քուէարկութեամբ շահուած մեծամասնութիւնն ալ վստահելի չէր: Որովհետեւ, ընկերվարականները ուղղակի սակարկութեան մտած էին, հետզհետէ ձախ մղելու համար Տալատիէն: Անոնք ոչ թէ ամբողջական վստահութիւն կը յայտնէին, այլ կը խոստանային աջակցիլ, «եթէ կառավարութիւնը վճռէր ճամբան փակել ընդդէմ ֆաշական յեղաշրջութեան յարձակողականին եւ ուժգնօրէն յառաջ տանիլ պայքարը»: Այսպէս, նոյն ինքն Պլումի բերնով կը սպառնային շարժման մէջ դնել «հանրապետական ուժերը եւ աշխատաւոր ու գիւղացի բազմութիւնները»:

×

Յիշեցնէ՞նք նորէն թէ՝ աջի եւ ձախի մենամարտ մը, վարչաձեւի տագնապ մըն է որ կ'անցընէ երկիրը: Պայքար մը, որ ձեւաւորուեցաւ 1924ին, ձախերու ընտրական յաղթանակով, եւ հետզհետէ խորացաւ, իբրեւ հետեւանք նորանոր տագնապներու:

Աջերը յաջողեցան ծանր հարուած մը տալ 1926ին, իշխանութիւնը յանձնելով Փուանքարէի, որ, իրենց համոզումով, փրկեց ֆրանքը:

Բայց, կարճ տեւեց «Ազգային Միութիւնը»: Տնտեսական տագնապը երթալով աճեցաւ: Գործազրկութիւնը, որ բացառիկ երեւոյթ էր Ֆրանսայի մէջ, դարձաւ ծաւալուն եւ տեւական ախտ: 1932ին ձախերը նորէն մեծամասնութիւն շահեցան, եւ այդ օրէն ի վեր «դահլիճներու ջարդ» մըն է որ տեղի կ'ունենայ:

Եւ այսօր, Երրորդ Հանրապետութիւնը մատնուած է կատարեալ անելի մը:

Ոչ միայն վարչաձեւն է որ կը ճռնչէ, այլ եւ տնտեսական ու ընկերային կեանքը:

Սթավիսքիի դայթակղութիւնը — նոր Փանամա — միայն մէկ երեսն է համատարած ապականութեան, վարչական եւ դատական բազմածալ կազմալուծման:

Ահա մեծահարուստ երկիր մը որ տարիներէ ի վեր չի կրնար հաւասարակշռել ելեւմուտքը, եւ չի կրնար ժամանակին քուէարկել ելմտացոյցը: (Տակաւին առկախ կը մնայ 1934ի նախահաշիւը): Տագնապի մատնուած են բանուորն ու գիւղացին, առեւտրականը, ագարակապանը եւ «ուսումնական» կոչուած դասը: Անվստահութիւնը եւ անստուգութիւնը կը ջլատեն ամէն շարժում: Արտաքին վտանգն ալ՝ առանձին:

Ո՞ւր է ելքը այս աննախընթաց ճգնաժամութեան:

— «Թագաւո՛րը միայն կրնայ փրկել քեզ», կ'աղաղակէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, կոչեր գրել տալով գահաժառանգին:

— Սովե՛տ, սովե՛տ, կ'աղաղակեն կարմիրները, Երեսփ. ժողովին մէջ եւ պողոտաներուն վրայ:

— Ազգային Միութի՛ւն, կը պատասխանեն աջերն ու չափաւորները:

Ի՞նչ խօսք որ, այս խժալուր աղմուկին մէջ, երբ Ֆրանսան ալ անցաւ «ընդ հուր եւ ընդ սուր», անխուսափելի են սահմանադրական քանի մը փոփոխութիւններ,— առաջին առթիւ՝ Երեսփ. ժողովը լուծելու խնդիրը, որ իբրեւ պայման դրուած է Պ. Տումէրկի կողմէ: (Մէկ անգամ պատահած է այսպիսի դէպք, 1877ին, Մաք Մահոնի օրով):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ընդհանուր գործադուլը պիտի յաջողի՞

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ԿԱԶՄԵԼ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ խանդավառ ցոյցերով ընդունուեցաւ Փարիզի մէջ: Սովորական արարողութիւններէն յետոյ, առաջնորդուելով վարչապետարան, սկսաւ իր խորհրդակցութիւնները՝ նոր դահլիճին կազմութեան համար: Նախկին հինգ վարչապետներէ զատ, Պ. Տումէրկի գլխաւոր ճիգն եղած է նախարարներ գտնել խորհրդարանէն դուրս: Այս առաջադրութեամբ, նկատի ունեցաւ մարաջախտ Փէթէնը՝ իբրեւ պատերազմական նախարար, ակադեմական մասնագէտ Պ. Ռիսթը՝ իբրեւ ելմտական նախարար, Զօր. Վիւիլմէնը կամ Զօր. Վիքթոր Տէնէնը՝ իբրեւ օդանաւային նախարար, (Առաջինը այն է որ 25 օդանաւերով թռիչք մը կատարեց դէպի Ափրիկէ), նախկին վարչապետ Պ. Լավալը՝ իբրեւ ներքին նախարար, Պառթուն՝ իբրեւ արտաքին նախարար եւ Պ. Շէրոնը՝ դատական: Երկու հաշտուած ոսոխներէն Թառտիէօ գոհացաւ հանրային շինութեանց նախարարութեամբ, իսկ Էռիօ՝ կրթական նախարարութեան պաշտօնով:

Հանրապետութեան նախկին նախագահին գլխաւոր նպատակն է վերահաստատել խաղաղութիւնը եւ վստահութիւնը, դադրեցնել կուսակցական պայքարները եւ շտկել ելեւմուտքը, մանաւանդ որ շատ քիչ ժամանակ մնացած է ելմտական տարեշրջանին:

Աջակողմեան հոսանքներու անվերապահ աջակցութեան դիմաց, մարդիկ անհամբեր կը սպասեն արմատականներու եւ արմատական ընկերվարականներու բանակէն դիրքին, քանի որ անոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն Երեսփ. ժողովին մէջ, եւ կառավարութեան տէրն էին մինչեւ վերջին դէպքերը: Կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը առջի օր արտակարգ ժողով մը գումարելով, թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, հաւանութիւն յայտնեց որ իր նախագահը՝ Պ. Էռիօ մասնակցի նոր դահլիճին, գլուխ հանելու համար հանրային փրկութեան գործը:

Ուրեմն իբրեւ անհաշտ ընդդիմադիր կը մնան ընկերվարականները, համայնավարները եւ արքայականները: Այս վերջինները մեծ արժէք չունին. բայց առաջին երկու հոսանքները կրնան վտանգաւոր դառնալ, մանաւանդ եթէ յաջողի միացեալ ճակատը, երկուշաբթի օրուան ընդհ. գործադուլին համար:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը երէկ նոր կոչ մը ուղղած էր «ժողովուրդին եւ աշխատաւորներուն», Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ստորագրութեամբ: Կոչը կը յանձնարարէ ամէն աշխատանք դադրեցնել փետր. 12ի, երկուշաբթի, 24 ժամուան համար: Այս առթիւ կը շեշտէ թէ ֆաշական ուժերը գլուխ վերցուցած են, թէ «հիթլէրական բարբարոսութիւնը կը փորձէ ինքզինքը պարտադրել իր բռնութիւններով, իր կեդրոնացման բանակատեղիներով եւ խարազաններով»:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողով պիտի գումարէր Լիլի մէջ, բայց յետաձգեց, նկատի առնելով օրուան դէպքերը:

Համայնավարները աւելի փրփրած են: Երէկ հրապարակային ժողով մը սարքած էին Թէփիւալիքի հրապարակին վրայ, ի խնդիր միացեալ ճակատի: Իրենց արհեստակցական միութիւնն ալ մասնանշելով ֆաշական վտանգը, կը միանայ ընդհ. գործադուլին, բայց աւելի յառաջ կ'երթայ,— կը հրահանգէ ամէն աշխատանք դադրեցնել բոլոր հիմնարկութեանց, հանրային բոլոր սպասարկութեանց եւ փոխադրութեանց մէջ: Այս առթիւ կը դանգատի թէ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը (ընկերվարական) չուզեր խանգարել երկրին կեանքին անհրաժեշտ սպասարկութիւնները եւ կասկած կը յայտնէ թէ շատ ջուրեր կրնան անցնիլ կամուրջին տակէն, մինչեւ երկուշաբթի: Ու կրկին կը յանձնարարէ պահանջել ֆաշական կազմակերպութեանց լուծումը, Քիափի, Տալատիէի եւ Ֆրոյի անմիջական ձերբակալութիւնը, ինչպէս եւ կը դնէ բանուորական պահանջներ:

Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլի հրամանին պատասխանած են անմիջապէս թղթատարական պաշտօնեաները, պետական ուրիշ պաշտօնեաներ, ուսուցիչները եւն., իրենց կարգին կոչեր հրատարակելով:

Զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի երեքշաբթի օր, Փարիզի քաղաքապետութեան ծախքով: Նախապէս որոշուած էր հաւաքական յուղարկաւորութիւն մը կատարել, բայց նկատի ունենալով որ ցոյցեր կրնան պատահիլ, յարմար դատուեցաւ առանձին թաղումներ կատարել:

Բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԱՇԻՒԸ

Հինգշաբթի գիշեր առաջին անգամ ըլլալով մեծ դէպքեր չպատահեցան: Փողոցներու մէջ իրարանցումը պակաս չէր եւ համախմբումներ ալ տեղի կ'ունենային, բայց ոստիկանութիւնը արթուն կը հսկէր բոլոր կարեւոր կէտերուն վրայ, փափկութեամբ ցրուելով խումբերը:

Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր Քոնքորտի հրապարակին վրայ, դիտելու համար չորեքշաբթի գիշերուան աւերումները: Այդ օրուան դէպքերուն հետեւանքով սպաննուած են երեք հոգի, վիրաւորուած՝ 300 հոգի, որոնց 38ը շատ ծանր: Միեւնոյն պատճառով ձերբակալուեցան 536 հոգի, որոնց 61ը վար դրուեցան:

Աւերածութեանց մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Կոմարթէն փողոցէն մինչեւ Մատլէն մէկ հատիկ լապտեր խնայուած չէին. իսկ Սքրիպ փողոցէն մինչեւ Մատլէն անցորդները ի զուր կը փնտռէին լրագրավաճառի կրպակները: Բոլորը քանդուած եւ կրակի տրուած էին: Միեւնոյն տեսարանը՝ Թրոնշէ փողոցէն մինչեւ Պուլվառ Հոսման եւ դէպի Օփերայի շրջակայ փողոցները: Իսկ խորտակուած ցուցափեղկերուն եւ աւարի տրուած խանութներուն հաշիւը դժուար է ճշդել: Նոյնը կարելի է ըսել մարդկային կորուստներու մասին: Մինչեւ որ մեռելները չթաղուին եւ վիրաւորները հիւանդանոցներէն իրենց տուները չփոխադրուին, կարելի չէ գիտնալ բուն թիւը:

Դատավարութիւններ եւ բողոքի ցոյցեր

Դատաւորները սկսան դատել երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի գիշերուան դէպքերուն հեղինակները: Երեք համայնավարներ յանցանքի վրայ բռնուած ըլլալով, դատապարտուեցան ութ օրուան բանտարկութեան: (Խանութ մը կողոպտած էին): Ուրիշ երկու համայնավարներ ալ դատապարտուեցան ծեծի համար, մէկը՝ 15 օրուան, միւսը՝ երեք ամսուան: Չորս յանցաւորներ, որոնց երկուքը ռուս էին, դատապարտուեցան մէկ, չորս եւ 15 օրուան բանտարկութեան, արգիլուած զէնք եւ երկաթի կտորներ ունենալով:

⁂ Դէպքերուն առթիւ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն կողմ: Փաստաբաններու ընկերակցութիւնը հանրագրութեամբ մը կը պահանջէ որ Տալատիէ նախարարներէն Փոլ Պոնքուռ, Փիէռ Քօ, Կի Լաշամպր կա՛մ 24 ժամուան մէջ իրենց պարտաւանքը յայտնեն ճախորդ դահլիճին տարրերուն առթիւ եւ կամ հրաժարին ընկերակցութենէն:

Թուլոնի Հրեղէն խաչի ընկերակցութիւնը հեռագիր մը ուղղելով հանրապետութեան նախագահին, կը պահանջէ Տալատիէի անունը ջնջել պահեստի սպաներու եւ պատուոյ լեգէոնի ցանկէն, քանի որ իր կառավարութիւնը հրամայեց կրակ ընել նախկին պատերազմիկներուն վրայ:

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Սէլիէ որոշեց հաշիւ պահանջել ոստիկանութեան վերատեսուչէն, թափուած արիւնին համար: Այս առթիւ պիտի առաջարկէ նշանատախտակ մը դնել Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ի յիշատակ փետր. 7ի դէպքերուն:

Գոհունակութիւն, զայրոյթ եւ ապաշաւ

«ԱՅԺՄ ՄԵՆՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆՔ ՁԵՐ ԿԱՇԻՆ»

Մամուլի գլխաւոր օրկանները գոհունակութիւն կը յայտնեն Տալատիէի հրաժարման եւ Տումէրկի անուանման համար, եւ կը մաղթեն որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի ոչ միայն փողոցին, այլ եւ միտքերու մէջ: Հանրապետութեան նախկին նախագահը բոլորէն յարգուած ըլլալով, միակ մարդը կը համարուի հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, ի հարկին սահմանադրութիւնը փոխելու պայմանով. Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ անհրաժեշտ է կուսակցական զինադուլ կնքել եւ հայրենիքին շահերը չվտանգել քաղաքական խաղերով: «Ֆրանսան կ'ուզէ ապրիլ: Ապրելու համար անհրաժեշտ է որ միութիւն տիրէ իր զաւակներուն միջեւ: Կա՞յ կուսակցութիւն մը որ «ո՛չ» ըսէ Ֆրանսայի»:

Միւս կողմէ, աջակողմեան թերթերը կը շարունակեն անարգել Տալատիէն եւ միւս նախարարները, սպաննիչներ ալ գրի առնելով: Վրդովումը խոր է մանաւանդ անոր համար որ երեքշաբթի օրուան դէպքերուն մէջ նախկին պատերազմիկներ եւ հայրենասէրներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են: «Էքօ տը Փարի» խստօրէն կը դատապարտէ անկեալ վարչապետը, կոչելով «թշուառական եւ վախկոտ»: Գիտել կուտայ թէ Պ. Տալատիէ ժամերով փակուած էր պատերազմական նախարարութեան մէջ, մինչ Պ. Լէոն Պլում — ընկերվարական կուսակցապետը — կը պնդէր որ չհրաժարի, խոստանալով ընկերվարական բանուորներուն աջակցութիւնը: «Քիչ մնաց որ բանակին եւ ոստիկանութեան հրաման տար յղացնել նախորդ գիշերուան սարսափելի գործը եւ արեան մէջ խեղդէր ըմբոստացումը: Իր կողքին երկու անիծեալ անուններ, Կի Լա Շամպր եւ Միսթլէր, այս երիտասարդ նախարարները կ'ուզէին հրասայլեր եւ գնդացիրներ գետեղել, իրենց ամօթալի հրաժարման նուաստացումը չունենալու համար»:

Թերթը նոյնքան ծանր բառերով կը խարանէ նաեւ Տալատիէի ներքին նախարարը, Ֆրօ «որուն խիղճը գլխէն թռած էր, կարծելով թէ բախտը զինքը սահմաներ է Հանրապետութիւնը փրկելու պատմական առաքելութեան: Ան էր որ ոստիկանութեան վերատեսուչին տուաւ այնքան անգութ հրամաններ որոնք յանգեցան ջարդի»:

Գրագէտ — հրապարակագիր Պ. Անրի Պէռօ «Հրացան արձակող» կամ հրձիգ անուանելով Տալատիէն, կը պոռայ անոր երեսին.

— «Այս Փարիզը զոր չգիտցաք ոչ սիրել ոչ ալ ըմբռնել, զոր աւերակոյտի մէջ ձգեցիք, այս Փարիզը պատմութեան առջեւ պիտի տայ ձեր արժանի անունը: Այլ եւս գաղտնիք չկայ եւ զարշելի են ձեր շարժառիթները: Խորհրդարանական խաղի մը անպարծութեան համար էր որ դուք գինեցիք հրացանները, քիչ մը աւելի երկար ատեն նախարար մնալու համար էր որ կրակելու հրաման տուիք ... Բայց գլորեցաք, սահեցաք արեան մէջ: Այժմ կարգը եկած է ձեր եւ Ֆրոյի հաշիւը կարգադրելու: Որովհետեւ դուք երկուքդ սա փետր. 7ի առտուն փորձեցիք դիկտատուրա հաստատել Ֆրանսայի մէջ: Ձեզի պէտք էր մեր կաշին: Այժմ մենք կը պահանջենք ձեր կաշին: Եւ շուտ: Գերագոյն Ատեա՞ն: Ոչ պատերազմական ատեան, եթէ կը հաճիք, որովհետեւ ձեր ձեռքերը սեւցած էին վառօդէն:

Չէ՞ք լսեր ահա բոլոր բնակարաններէն, արհեստանոցներէն, հիւանդանոցներէն ձեր վրայ կը տեղայ ժողովուրդին զայրոյթը: Չէ՞ք տեսներ սա սուգի քօղերը, շարք — շարք դագաղները, արտասուալից աչքերն ու սարսափելի նայուածքները: Անոնք արդարութիւն եւ վրէժ կը պահանջեն: Բռունցքներ կը բարձրանան կարմրած մայթերէն, գետնին տակէն»:

⁂ Ներքին նախարար Պ. Ֆրօ անհետացած է իր բնակարանէն, անշուշտ փախչելով թշնամական ցոյցերէ:

⁂ Ոստիկանական հիւանդանոցին վարչութիւնը ետ դրկեց 50.000 ֆրանքի չէք մը զոր յանուն իր կառավարութեան նուիրած էր Պ. Տալատիէ: Նախորդ վարչապետը արիւնալի դէպքերուն յաջորդ օրը այցելած էր հիւանդանոցը, ուր 200 վիրաւոր ոստիկաններ կը դարմանուին, եւ այս առթիւ խոստացած էր այդ նուէրը:

Աւստրիա միշտ մտահոգ

Աւստրիոյ վարչապետը Փեյթա գնաց առջի օր: Միեւնոյն ատեն նամակներ կը տեղացնէ Լոնտոնի, Փարիզ եւ Հռոմ, պարզելով գերմանական վտանգին ծանրութիւնը: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ հիթլէրականները կ'ուզեն իշխանութեան գլուխ անցնիլ եւ կատարուած իրողութիւն մը դարձնել Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը տակաւին չէ սկսած զբաղիլ այս հարցով, որովհետեւ մեծ պետութիւններէն Անգլիա վերապահ է, իսկ Ֆրանսա ներքին խռովութեան մատնուած:

Նոր զիջումներ Ծ. Արեւելքի գիւղացիներուն

Գրած էինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը կարգ մը դիւրութիւններ տուած է Ծայր. Արեւելքի գիւղացիներուն, զանոնք սիրաշահելու համար:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ԱՆԵԼ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս տարի կարեւոր խնայողութիւններ եղած են Խ. Ռուսիոյ տնտեսական մեքենային մէջ, համաձայն Մոսկուայի պանդան գործադրութիւններուն բեռած լուրերուն։ Կ՚ըսուի թէ պետութեան ամբողջ աշխատաւորական թոշակներուն չափը այս տարի բաղդատմամբ նախորդին գրեթէ օրական 2 միլիոն րուբլի աւելի պակաս է։ Օ–բաւարարները չեն ջնջուած, այլ գործաւորներու դասակարգներ ինչպէս նաեւ կառք գլուխ հաշուելու դրութիւնը նոր կանոններու ենթարկուած են խնայողութեան պատճառաւ։ Աստիճանաբար նուազած են գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն թիւերը։

Խնայողութեան այս որոշումը արդէն անցեալ տարի հռչակած էր Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ Մոլոթով, ներկայացնելով 1933ի սահմանափակուած ծրագիրները։ Այնպէս որ անցեալ փետր.ին վերջերը, այսինքն ծրագիրներուն ներկայացումէն մէկ ամիս վերջ 153.000 գործաւոր կամ պաշտօնեայ դուրս հանուած էին սահմանափակումի յանձնաժողովներու կողմէ, որոնց վարիչն էր Թոյցենման։ Ամբողջ մէկ տարի պրոլետարիատի այս զէնքը կանոնաւորապէս շարունակուեցաւ։ Նոյ.ի վերջը ծանր ճարտարարուեստի գործավարը ութ ամսուան մէջ ճամբած էր 87.300 ճարտարագէտ, մասնագէտ, եւ երկրորդական պաշտօնատար, մինչեւ իսկ իր կեդր. գիւաններուն պաշտօնեաներէն հարիւրին 40ը։ Նոյնօրինակ անդեկագիրներ ներկայացուցած են նաեւ ուրիշ գործավարութիւններ, այս կերպով անցեալ տարի (1933) ձեռք բերուած խնայողութիւններու գումարը գրեթէ 725 միլիոն րուբլի եղած կ՚ըլլայ։

Կը պնդեն թէ գործաւորութեան եւ պաշտօնէութեան մէջ կատարուած այս յօռումին հետեւանքով Խ. Միութեան արտադրութիւնը չէ պզտիկցած։ Ընդհակառակն, քանի մը կենսական ճիւղերու մէջ յայտնի եւ յարատեւ արտադրական աճում մը կայ 1933ի դարունէն ի վեր, մասնաւորապէս հանքածուխի եւ երկաթի հանածոներուն մէջ։ Բայց այս պաշտօնական յատուկ թուանշաններուն առջեւ, դժուար է հասկնալ թէ ինչո՞ւ ուրեմն ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ համապատասխան բարւոքում չի տեսնուիր։ Զոր օր. վերջերս մանաւանդ, նոյն իսկ պաշտօնապէս, յայտարարուեցաւ վառելանիւթի սովը, որ այլեւս անտանելի հետեւանքներու դարձած է։ Նոյ.ի վերջերը հրաման արձակուեցաւ Մոսկուայի քաղաքացիներուն նուազեցնել իրենց ելեկտրական սպառումը դեկտ.էն եւ յունուարէն համար, հոկտ.էն գործածուածէն մինչեւ չորս հինգերորդ։ Այդ ամիսներուն Մոսկուա ապրողները գիտեն թէ ինչպէս մութին մէջ մնացին, եւ թէ ի՛նչ տարբերութիւն կար հոկտ.էն եւ դեկտ.էն միջեւ։ Դեկտ. 1էն յաւելուածական հրաման մը կը պատուիրէր Մոսկուայի բոլոր հաստատութիւններուն, կրպակներուն եւ աշխատանոցներուն, ինչպէս նաեւ կեդրոնական քաղաքներու նոյն կարգի հաստատութիւններուն, իրենց ելեկտրական լամպերուն մէկ երրորդը վերցնել, սպառնալով որ եթէ նոյ.էն գործածուած ելեկտրական հոսանքին չորս հինգերորդէն աւելի սպառեն՝ սովորական սակացոյցէն տասնապատիկ աւելի տուրք պիտի վճարեն։

Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Խարքովի, Կորքիի (Նիժնի–Նովկորոտ), Վլատիմիրի, Բոնիրոմայի, Թայինի (Թվէր), Իվանովոյի եւ ուրիշ քաղաքներու գործարանները յաճախ դադրեցուցին իրենց աշխատութիւնները վառելանիւթի եւ ելեկտրական ուժի պակասութեան երեսէն։ Մնաւանդ աշխատանոցներն ալ նմանապէս, հանածոներուն անկանոն արտադրութեան պատճառաւ։ Վառելանիւթի եւ հանածոյի դէջ բաշխումին մեծ պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ երկաթուղիներուն վրայ, որոնք անկարող եղան իրենց պակասները լրացնելու աշնան մէջ։ Ու երբ ձմեռը եկաւ, եւ սաստիկ ձմեռը, Ռուսիոյ ճարտարարուեստական գանդուածներուն ընդհանուր պայմանները շատ դէջ փոփոխութեան մը ենթարկուեցան։

Ինչպէս աւելցնել առաջ ուրիշ գերման թղթակիցներու յայտարարութիւններէն ալ տեսնուեցաւ, Խ. կառավարութիւնը պարտաւորուած էր խոստանալ շուկայիկ դիւրութիւններ տալու գիւղացիներուն։ Ինչ ինչ երկրամասերու երկրագործները պարտաւորուեցան իրենց արտադրութեան աւելցած մասը ծախել՝ պետութեան հանդէպ իրենց յանձնառութիւնները լրացնելէն վերջ։ Կ՚ըսուի թէ ձմրան սաստկութեան պատճառաւ ձիւնին տակ թաղուած կը մնան ահագին ընդարձակութեամբ հողեր, մեծաքանակ հացաբոյս կորսուած է այս հաշուով երկաթուղիներու երկայնքը։ Երկու տարի առաջ այսպէս կ՚ըսէին պաշտօնապէս, թէ հունձքը աքանչելի է, բայց նոր տարւոյն սկիզբը նորէն ձմեռը պատասխանատու բռնուեցաւ, երբ գիւղացիներ, նոյն իսկ քաղաքացիներ անօթի կը մեռնէին։ Այնպէս որ կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ խոստովանիլ թէ հունձքը չէր յաջողած ինչ ինչ կեդրոններու մէջ։

Բաց կամ ազատ շուկայի վրայ գիներուն ատրճանէն դառնալով, գիւղացիներուն քով գտնուած աւելորդը մեծ բան մը չէ։ Առանց կողմէ Մոսկուա ծախու բերուած հաճարը եւ հաճարի հացը լիտրան կը ծախուի 2 եւ կէս րուբլի։ Ասիկա ի՞նչ կը նշանակէ — այս մասին կարելի է գաղափար մը կազմել երբ գիտնանք թէ ճարտարարուեստի գործաւորներուն միջին օրավարձքը հիմա գրեթէ չորս րուբլի է, որուն 2 եւ կէսը պիտի տան մէկ լիտր հաճարի հացին համար …

Ամէնէն աւելի աչքի զարկած է անցած տարի ինչ ինչ կեդրոններու մէջ ուտեստ գնելու համար խեղճ մարդոց պոչ կազմելը իրարու ետեւէ։ Թղթակից մը կը յայտնէ թէ մարդկային չափի վայելուչ ոեւէ պայման ուշադրութեան չառնուիր յաճախ, 25.000 գործաւորներ անգամ մը միահամուռ գանգատեցան եւ աղաչեցին պաղատեցան որպէսզի մէկ «մէնիքիտոն» (տոմս) գոնէ բաւական օրեր տեւէ, եւ չպարտաւորուին ամէն օր շատ աշխատանքի ենթարկուիլ։ Իբրեւ թէ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, ճամբայ մը գտնելու համար։ Խնդիրը ա՛յն է թէ որպէսզի խճողում չըլլայ, գիւղացիներուն եւ քաղաքացիներուն մէկ մասը կը պարտաւորցնեն իրենց շրջանակէն դուրս քիլոմէթր հեռու տեղեր երթալ, ըլլան չափահաս, ըլլան մանուկ, իրենց տոմսը արժեցնելու համար… Այսինքն զօտիի եւ կամ շրջանակի դրութիւն մը սկսած են կիրարկել։

Բայց զարհուրելի դրութիւն մըն է ասիկա, կ՚ըսէ թղթակիցը, ասիկա կը նշանակէ գործ չունեցողները ճարտարարուեստական կեդրոններէ հեռու պահել, ասիկա համազօր է տեսակ մը տաժանակիր աշխատանքի կամ մահուան վճիռի։ 30 առաջին կարգի զօտիներ ճշդուած են, եւ այդ զօտիներուն մէջ գտնուած անգործները, ամէն հասակէ եւ ատրճանէ խեղճեր, կը պարտաւորուին իբրեւ վտարանդի ապրիլ իրենց բնակարաններէն հեռու, հեռու։ Հեռացողները ոչ մէկ տեղ սիրով կ՚ընդունուին, ամէնուն աչքին փուշ կ՚ըլլան, որովհետեւ այդ նոր բերաններն ալ կշտացնել պէտք պիտի ըլլայ։ Անգամ մը տարագրուողը այլ եւս գրեթէ անկարելի է որ իր տեղը վերադառնայ։ (Թրքական տարագրութեան ձեւով բան մը …)։ Ինքզինքը բախտաւոր պիտի սեպէ եթէ գոնէ յաջողի բանի աշխատանքի մը գործածուիլ կամ բանտապահ ըլլալ …

Անշուշտ վատթարագոյն է անձկութիւնը երկրորդ կարգի զօտիներուն մէջ, ուր տարագրուողներէն հազիւ ցանցառ լուրեր կը հասնին։ Թէեւ սովետ մամուլը լռութիւն կը պահէ, բայց այդ զօտիներուն մէջ տիրող ահաւոր թշուառութիւնը իբրեւ տեսակ մը սպառնալիք կամ ազդարարութիւն կը կախուի ճարտարարուեստական գանդուածներուն վերեւ, որպէսզի ձայն ձուն չհանեն, տեղերնին ծանր նստին… կապարի պէս։ Բայց ժողովրդային ամայացումի եւ բռնի տարագրութեան այս թրքավարի «բարեկարգութիւնը» ոչ միայն չէ կարգադրած անգործներու խնդիրը Ռուսիոյ մէջ, այլեւ տկարացուցած, լքած է բուն իսկ աշխատութիւնը, այնպէս որ շատեր վախնալով թէ մի գուցէ երկրորդական կարգի զօտիներ կ՚իյնան օր մը, յաճախ կը դիմեն իրենց «անցագիրը» առնելու եւ հեռանալու, փոխանակ մէկ գործարանէն միւսը թափառելու։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԻՐԱՔԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— :–: –

Նկատի ունենալով Պաղեստինի ելեկտրականացած մթնոլորտը, նաեւ Սուրիոյ այժմ հանդարտած վրդովումները, Պաղտատի վիճակը համեմատաբար հանդարտ անցաւ 1933ին, եթէ Ասորիներուն ծանօթ խնդիրը, պահ մը մէկ կողմ դնենք։ Թէեւ օգոստոսին տեղի ունեցած շփոթութիւնները եւ քիչ վերջը Ֆէյսալ թագաւորին յուղարկաւորութեան միջոցին պատահած դէպքերը պահ մը խանգարեցին Իրաքի կացութիւնը։

Ասորիներուն խնդիրը քիչ մնաց անգլիական խորունկ միջամտութիւն առաջ պիտի բերէր, ինչ որ ատեն մը բոլոր Իրաքցիներուն ամենամեծ հոգ պատճառեց։ Զինեալ խռովեալ այդ պահուն վրայ եկաւ Ֆէյսալ թագաւորին յանկարծական մահը, եւ Իրաքցիք կրկին սկսան կասկածիլ բրիտանական գործօն միջամտութենէն։ Եւ որովհետեւ այդ կասկածը չիրականացաւ, — ասիկա ցոյց կուտայ թէ՝ Իրաքցիներուն եւ թէ Անգլիացիներուն կողմէ գործածուած խոհեմութիւնը։

Րաշիտ Ալիի դահլիճը հոկտ.ին հրաժարեցաւ, երբ քաղաքական շուրջերը պղտոր էին, եւ Իրաքի առջեւ սա՛ հարցը դրուած էր — Ո՞րքա՞ն է մինչեւ վերջին կէտը տանիլ ազգայնականութեան ոգին։ Ո՞րքա՞ն է որ Իրաք սանձարձակ վազէ։ Բայց երկիրը յաջողութեամբ անցաւ Ասորական շարժին պատճառած փորձութենէն, որ կրնար կործանել տալ իր վերահսկողական իրաւունքը։ Երիտասարդ թագաւորին հրամանագրով նոր ընտրութիւններ տեղի ունեցան։ Բարեբախտաբար Կազի թագաւորին մօտ խորհրդութեան խորհուրդները յաղթանակ տարին, եւ նոր կառավարութիւնը, որուն մէջ խիստ արժանաւոր անձնաւորութիւններ կային, որոնցմէ Նուրի փաշա Էս Սաիտ, Իրաքի ազգայնական դիւրագրգռութիւնները զսպելով հանդերձ, չափաւորութեան ուղիէն չհեռացաւ։ Եւ երկիրը կրկին գտաւ իր հաւասարակշռութիւնը։

Նոր տարին հանդարտ վիճակի մէջ տեսաւ Իրաքը։ Արդարեւ փոխանցման շրջան [illegible] րու մէջ։ Ճիշդ է որ բրիտանական ազդեցութիւնը կը տեսնուի, բայց ներքին անկախութեան հաստատութիւնները բեղուն են։ Կարգը եւ կազմակերպուած արտադրութիւնը աչքի զարնող երեւոյթներ են։ Բրիտանացի պաշտօնեաները ճամբուած են մեծ թիւով, առանց նկատի առնելու անոնց կարեւորութեան աստիճանը։

Բայց բոլոր յառաջդիմութիւնները յատուկ աչքով գնահատելով հանդերձ, պէտք չէ մոռնալ թէ Իրաքի մէջ տակաւին գերակշիռ են արեւելեան միտայնութիւնն ու չափանիշը։ 12 տարիներու բրիտանական վարչութիւնը բնականաբար չէ յաջողած արմատախիլ ընել զանոնք։ Մխիթարական է որ երկրին լաւագոյն պետական անձերը կը ճանչնան թէ տակաւին անհրաժեշտ է արտաքին օժանդակութիւնը, եւ թէ Մեծն Բրիտանիա լաւագոյն տարրն է այդ օժանդակութեան։ Թրքական եւ պարսկական ազգայնականութիւնը անոր անկախութեան կը սպառնայ հիւսիսէն, եւ հարաւէն ալ, անապատի ցեղերը յարատեւ վտանգ մըն են։ Մեծն Բրիտանիա իր պաշտպանութեան գինակցութիւնը կ՚ընծայէ, փոխարէնը օդանաւային խարիսխներ հաստատելով Իրաքի մէջ։ Անգլիացիներուն հանդէպ Իրաքի մէջ համակրութիւնը ընդհանուր է, հակառակ Պաղտատի մամուլին յայտարարութիւններուն, կ՚ըսէ Թայմզի թղթակիցը, աւելցնելով թէ նոյնը չէ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիներուն հանդէպ։ Բրիտանացի պաշտօնեաներուն ճամբուիլը հակակրութենէ առաջ չի գար, այլ իր անկախութեան ծարաւի երկրի մը բնական պոռթկումն է ազատագրուիլ օտարին սահմանափակումէն կամ ճնշումէն։ Պաշտօնեաները կը ճամբուին, բայց բժշկական եւ ուրիշ դպրոցներուն մէջ ալ անգլիացի ուսուցիչները կ՚աւելնան։

Իրաքի համար բախտաւորութիւն մըն է որ, ինչպէս ակնարկեցինք, անկեղծ հայրենասիրութեամբ տոգորուած կարգ մը վարիչ անձնաւորութիւններ ունի, համեմատաբար լուսամիտ գաղափարներով եւ պատասխանատուութեան զգացումով։ Սուրիայէն շատ աւելի նպաստաւորուած է այս տեսակէտով։ Անոնցմէ շատերը նախկին զինուորականներ եղած են, եւ իրենց զինուորական դաստիարակութիւնը զարգացուցած է անոնց պատասխանատուութեան զգացումը եւ վարչական ընդունակութիւնը։ Այս անձնաւորութիւններուն գործն է հողային տուրքերու եւ գիւղական շրջաններու կազմակերպութեան երկու շատ ընտիր կարգադրութիւնները։

Ամէն պարագայի մէջ Մեծն Բրիտանիա, որպէսզի Իրաքի վրայ իր քաղաքակրթիչ ազդեցութիւնը պահէ եւ այդ օժտուած երկրին անկախութիւնը ապահովուի, պէտք է ունենայ որոշ եւ խստօրէն քաղաքականութիւն մը ամբողջ Միջին Արեւելքի մասին։ Բրիտանական ազդեցութիւնը շատ կորած է Պարսկաստանի հետ իր յարաբերութիւններուն անորոշ ու տարտամ հանգամանքներուն հետեւանքով։ Պաղեստինի երկդիմի հոգատարութիւնը եւս ազդած է տեսակ մը տկարութիւն Անգլիոյ նկատմամբ։ «Թայմզ»ի թղթակիցը կ՚ըսէ — Եթէ Մեծ Բրիտանիա չուզեր այս զանազան խնդիրներուն պատճառաւ ձեռնութիւններ ունենալ, պէտք է Միջին Արեւելքի հարցը ամբողջովին դիմաւորէ, եւ ճիգ մը ընէ հարցը լուծելու տարրերը ձեռք բերելու համար։

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳԱՂՈՒԹԸ 1933ԻՆ

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ). — Մեր գաղութին մասին պատկեր «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար, հարկ է ակնարկ մը նետել 10 տարուան անցեալին վրայ։

Վալանսի գաղութը սկսած է գոյութիւն ունենալ 1924էն ի վեր եւ մեր հայրենակիցներու թիւը մօտաւորապէս 3500 է, քաղաքի ամբողջական թիւին մէկ տասներորդը։ Ժամանակի ընթացքին հայ գաղթականութիւնը դարձած է բաւականին բարեկեցիկ, եւ եթէ այսօր ունինք փոքր թիւով գործատէրներ եւ աշխատող կին եւ այր բանուորներ, պէտք է յիշել որ միեւնոյն ատեն մեծ թիւով հայրենակիցներ դարձած են արհեստաւոր, խանութպան, հրապարակի առեւտրական եւ սեփականատէր։ Ուշոր թիւ մը կը կազմեն «Մարշէ»ի առեւտրականները, դերձակները, կօշկակարները, նպարավաճառները, մսագործները եւ արձնապանատէրները, որով կարելի է ըսել թէ գաղութին մէկ մասը դարձած է ինքնաբաւ, շնորհիւ հայ ժողովրդի յատուկ աշխատասիրութեան։ Ֆրանսական շրջանակներու վերաբերումը դէպի հայ համայնքը նպաստաւոր է, բացի այն պարագաներէն երբ մասնաւորներու շահերը իրարու կը բախին։

Սկիզբէն ի վեր Վալանսի մէջ ազգային շարժում եղած է, երբեմն ըմբռնուած եւ երբեմն անկերպարան։ Ինչ որ կատարուած է ցարդ կը պարտինք կարգ մը հայրենակիցներու յարատեւ ջանքերուն եւ եթէ հայ մատուռն ու դպրոցը գոյութիւն ունեցած են, պարզապէս եղած է անոնց ճիգերով եւ ոչ թէ այս կամ այն կազմակերպութեան։ Ցաւ ի սիրտ կ՚արձանագրենք այս ճշմարտութիւնը, որովհետեւ եթէ կանխորոշ ծրագրով տարուած ըլլային այս ջանքերը, այժմ Վալանսը պէտք է ունենար իր սեփական մատուռը եւ դպրոցի շէնքը։

Ազգային Միութիւնը հաստատուած է 1926էն ի վեր, նախաձեռնութեամբ Գ. Գ. Չէլէպեանի եւ Համբարձում Քէմէճեանի եւ վաւերացուած տեղական կառավարութեան կողմէ։ Հայ գաղթականութեան օրինական աշխատանքները յառաջ տանելու համար ունեցած է բաւական օգտակար ծառայութիւն։

Պարտաւոր ենք մասնաւոր գնահատանքով յիշել այն յարատեւ աշխատանքը զոր տարած են տարիներու ընթացքին այդ միութեան իրարու յաջորդող կամաւոր ծառաները՝ Գ. Գ. Չէլէպեան, Յակոբ Մարգարեան, Եղնովք Տէր Սարգիսեան, Եդուարդ Կասեան, Համբարձում Քէմէճեան, Գրիգոր Եղիկեան, Լեւոն Տօնապետեան եւայլն։ Մասնաւորապէս 1933ի շրջանը կը պարտինք Գ. Լեւոն Տօնապետեանի անձնուիրութեան։ Ազգային Միութիւնն է որ պահած է մատուռ իր քահանայով եւ անոր կից հայ դպրոցը։ Սկզբնական շրջանին իրենց մասնակցութիւնը բերած են բոլոր հայ կազմակերպութիւնները բացի Հօկերէն եւ Մալաթիոյ Կրթասիրաց։ Ժամանակի ընթացքին հրապարակէն քաշուած են Ռամկավարները եւ Հնչակեանները, առանց մասնաւոր պատճառի։ Դպրոցի հիմը դրած է «Զաքահա Որբերու Միութիւն»ը 25 աշակերտներով եւ տանելէ վերջ որոշ աշխատանք, յանձնած է Ազգային Միութեան հոգատարութեան։ Չորս տարի ուսուցչութեան պաշտօն վարած են Գուսանեան քոյրերը եւ արժանացած են գնահատանքի։ Դպրոցի ամէնէն բեղուն շրջանը եղած է 1929ը, Պասկ քահանայի օրով եւ 80 աշակերտներով։ Հոգեւոր հովիւը հաստատած է նաեւ դպրոց մը քաղաքէն դուրս, Մալատէրի մէջ 15 աշակերտներով որ մինչեւ գոյութիւն ունի, թէեւ անջատուած։ Դասաւանդութիւնները կ՚ըլլան հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը։

Վայելելով հանդերձ մինչեւ հիմա Հայրենակցական միութիւններու եւ հայ կազմակերպութիւններու բարոյական օժանդակութիւնը, նիւթապէս արտաքին նպաստ մը չէ եղած բարելաւելու համար գաղութիս մատուռ–դպրոցը։ Ազգային միութեան անդամները հայ մայրերու սանթիմներով եւ չնչին անդամաւորքերով հոգացած են թէ եկեղեցի–դպրոցի վարձքը, թէ քահանայի ամսականը եւ թէ վարչական աշխատանքները։ Իր գոյութենէն ի վեր միայն մատուռ–դպրոցի վարձքը եւ այլ ծախքեր կը կազմեն 25 հազար ֆրանքի գումար մը։ Ասոր վրայ աւելցնելով քիչ մը զոհաբերութիւն, գաղութը այժմ պէտք էր ունենար իր սեփական եկեղեցին, դպրոցական յարմարութիւններով։

Վալանսի գաղութին համար շատ օգտակար եղած է Սահակ քհնյ. Պապիկեանի պաշտօնավարութիւնը Շնորհիւ իր աշխատանքին, երկու ամսուան ընթացքին գոցուած է Ազգ. միութեան երկու հազար հինգ հարիւր ֆրանքի բացը։ Նոյնպէս ուսուցչի պաշտօնը ստանձնած ըլլալով, այս կարճատեւ շրջանին աշակերտներու թիւը 40էն բարձրացուցած է 65ի։

*** Մեր նպատակէն դուրս է հանրութեան մատնանշել այն սխալ նախաձեռնութիւնը որ ստանձնած է Մալաթիոյ Կրթասիրացը, մասնաւորապէս Հմայեակ վրդ.ի ժամանումով։ Այդ ուղղութեամբ թղթակցութիւն մը ուղղուած էր «Յառաջ»ի։ Չենք մխտեր օգտակարութիւնը բոլոր ձեւի կրթական ծառայութիւններուն։ Բայց երբ Ազգային Միութիւնը արդէն եօթը–ութը տարուան աշխատանք է թափած պահելու համար հայ դպրոցը, երբ «Հօկ»երը անտեսելով ազգային դպրոցին գոյութիւնը, 1933ի տարեշրջանին ունեցած են իրենց առանձին ծաղկոցը, եւ մանաւանդ երբ գիտենք որ այս եօթը տարիներու ընթացքին Մալաթիոյ Կրթասիրացը ոչ մէկ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն չէ բերած դէթ հայ մանուկներու դաստիարակման գործին, իրենց նոր ձեռնարկը պիտի ծառայէ պառակտումը խորացնելու։ «Կրթասիրաց»ի ծրագիր–կանոնագիրը, որու մասին եղած են խառն ժողովներ եւ բանակցութիւններ, կը մխտէ թէ՝ կրօնքի եւ թէ Հայոց Պատմութեան դասաւանդութիւնը…

Կը մաղթենք որ «Կրթասիրաց»ը յաջողութեամբ գլուխ հանէ հայ չափահասներու հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուի ուսուցման աշխատանքները։

ԳԱՒԱՌԱՑԻ

ԵՂ՞Ր ԼՄԱՅՐԵՐԸ

ooooo

Նիւ Եորքի ծանօթ դէպքը նոր դրամագլուխ ճարեց հակադաշնակցական ճակատին՝ որպէսզի ամէնէն գռեհիկ ու պախարակելի ձեւերով պայքարի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Զարմանալի է թէ այս մարդիկը, որ տարիներ շարունակ հեռու մնացին Ապրիլ 11–24ի համազգային սգատօներէն — որուն մէջ հազարաւոր աէջուէջներու, վարդապետներու եւ եպիսկոպոսներու արիւնը կար — ի՞նչպէս այսօր դարձեր են մեռելապաշտ, եւ կղերականի մը նկարը թերթէ թերթ կը պտտցնեն եւ շտեմնուած վայնասունով մը դարձեր են ողբերգուներ… Յանուն ո՞ր նուիրականութեան անոնք թոյն ու կիրք կը սրսկեն գաղութէ գաղութ, քաղաքէ քաղաք, եւ առանց անդրադառնալու իրենց բանսարկութեանց ու փողոցային պարսաւներուն, սպառնալիքնե՞ր եւ մատնանշումներ կ՚ընեն։

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ կղերականի մը դիակը որ եւ է ատեն այնքան չէր շահագործուած՝ որքան հիմա՝ ռամկավար բոլշեւիկ եւ ուրիշ կասկածելի տարրերուն կողմէ։

Անշուշտ անոնց վայնասունը ո՛չ Դուրեանի համար է, ոչ ալ ի սէր «Հայոց անձեռնմխելիութեան», այլ ուղղուած է միմիայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որուն ուժն ու կենդանութիւնը յարատեւ մղձաւանջ է դարձեր.

Այս առթիւ միտքս կ՚իյնայ Հայոց հին պատմութիւնը, երբ մարդիկ իրենց մեռելները գովելու եւ ամբոխը յուզելու համար վարձու կիներ կը բերէին, որպէսզի պառալով, երգելով եւ կուրծք ծեծելով մեռել թաղէին։ Այդ եղերամայրերու տխուր դերն է որ կը կատարէ հակադաշնակցական խառնիճաղանճը։ Ի՞նչ խօսք որ հակառակ այս շինծու եւ վրան — բաց լացերուն ու ողբերուն, ռամկավարներու վրդովումը կեղծ է։ Անոնք այդ բոլորը կը կատարեն միայն ի նպաստ ռամկավար կուսակցութեան զօրացման ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարկաբեկման, ինչպէս որ Ամերիկայի բոլշեւիկները կ՚ուզեն օրաթերթի վերածել «Բանուոր»ը։ Իրենց այս ընթացքը մասնակ կուտայ շատերուն, թէ անոնք կարծես նախապէս գիտէին եպիսկոպոսին վախճանը ու ճիշդ այդ ուղղութեամբ է, որ 24 ժամուան ընթացքին ինկան ոստիկաններու առջեւ եւ ուր որ Դաշնակցական մը տեսան՝ մատնանշեցին, տուին տան մատն ու իրենց կարգացած մատնութիւնները գերազանցեցին։ Ու մենք չենք զարմանար կարգ մը մարդոց այս թրքավարի ցուցմունքներուն համար, որովհետեւ այդ հոգեբանութեամբ սնած են ու այդպէս ալ կ՚ապրին՝ ինչ միջավայրի ու պայմաններու տակ ալ գտնուին։ Կուլան, կը պոռան, կը սպառնան ու հրապարակը կ՚աղմկեն, բայց երբեք չեն մտածեր հետեւանքներու մասին, չեն խորհիր՝ թէ Դաշնակցականներու համբերութիւնն ալ սահման ունի։ Լռ՞ւ են Դաշնակցականները, որովհետեւ գիտեն թէ այս բոլորին տակ դաւադրութիւն կայ ու ասկէ կ՚օգտուին միայն մութ տարրերը եւ հայութեան խաւարամիտ թշնամիները։

Ի զո՞ւր իրար անցեր էք, թշուառ եղերամայրեր։ Հակառակ ձեր լալկան կանչերուն, ձեր աչքերէն արցունք չիյներ եւ դուք պարզապէս դերասանութիւն կը խաղաք բեմերու վրայ։ Հաւեր կան որ իրենց ածած հաւկիթները կը կոտրեն ու կը խմեն։ Ռամկավարներն ալ այդպէս ըրին, հոգիին, փափխափին, …ով դաւաճանօրէն սարքեցին եւ ի վերջոյ կերան «բարեկամ» եպիսկոպոսին գլուխը։

Մեղքը ձեր ճիտը, թշուառ դաւադիրներ։

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

[illegible]

oooo

Անցեալ կիրակի օր Փարք տ'Անիէրի մօտ գտնուող Սփորթինկ Գլիւպի տախտակամած խաղավայրերուն վրայ վերջ գտան թէնիսի Ֆրանսայի ախոյենութեան մրցումները — ձմեռնային «գոց» սրահներու։ Ատեն մը եղաւ ուր աշխարհի բոլոր նշանաւոր խաղացողները, ըլլալով նաեւ Թիլտըն, չէին գոհանար միայն մայիսին տեղի ունեցող բացօթեայ մրցահանդէսին մասնակցելով, այլ կուգային Փարիզ՝ ձմեռն ալ. բայց հիմա ժամանակները փոխուած են. Ֆրանսա անցեալ յուլիսին կորսնցուց «Տէյվիս Քըփ»ը եւ քանի մը ամիս վերջն ալ Քոշէն՝ որ «փրոֆեսիոնել»ներուն կողմը անցաւ։ Ֆրանսական թէնիսին արժէքը յանկարծ ինկաւ եւ հիմա ով գիտէ քանի տարիներ պէտք պիտի ըլլան Ֆրանսան կրկին աշխարհի ախոյեան ազգ տեսնելու համար։ Այսպէս մասնակցին ամէն անոնք որ վերջերս յիշուած մրցումներուն մէջ Թոբոթրայի պարտութիւնը տեսան Յարնըմարքացի երիտասարդ խաղացողէ մը որ յետոյ իր կարգին տեղի տուաւ «ծեր աղուէս» մը նկատուած Ֆէյրաուի առջեւ։ Ախոյեանի տիտղոսը շահեցաւ ի վերջոյ Անտրէ Մերլէն որ վերջին մրցումին մէջ յաղթեց յիշեալ Ֆէյրաուին, բաւեն խաղէ մը վերջ։

Ֆրանսայի առաջին դասակարգին պատկանող խաղացողներուն վերապահուած յիշեալ մրցահանդէսին կը մասնակցէր նաեւ օր. Ի. Ադամօֆ միայն զոյգ խաղերուն։ «Զոյգ կիներու» մրցումներուն մէջ ան ընկերակցութեամբ օր. Պարպիէի թէեւ կրցաւ մինչեւ վերջին մրցումը հասնիլ, բայց չյաջողեցաւ շահիլ ախոյենութիւնը՝ զոր խլեցին օր. Բանթիմ եւ Միս Հարտվիգ։

Քանի որ թէնիսի մասին կը խօսինք, ըսենք թէ հայ ախոյեան Լ. Աւլանկիւլ այս միջոցին Ֆրանսական բանակին մէջ իր զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէ, հակառակ որ նոր որ երեսունվեց տարեկան է։ Յարդ չէր ուզած փոխել իր հպատակութիւնը, բայց բարեկամ մը վերջերս բռնած է թէ կրնար իր գործը դիւրացնել եւ Աւլանկիւլ կատարած էր օրինական ձեւակերպութիւնները, միայն չէն իսկ չանցընելով թէ կրնար ամբողջ

տարի մը զինուորական ծառայութիւն ընել.

❊ Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցած «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն մէջ ամէնէն ուշագրաւ արդիւնքը Լիլն է որ ձեռք բերաւ, ջախջախիչ յաղթութեան մը մատնելով Փարիզի Ռասինկը 6—0ով. Ք. Ա. տը Փարիզ ալ իր կարգին 1—4ով պարտուած ըլլալով Ամիէնէն, մայրաքաղաքէն ոչ մէկ խումբ կը մասնակցի այլեւս բաժակի խաղերուն. Կիրակի օրուան ալ մրցումներէն մնացեալ վեցին արդիւնքները եղան.— Ռուպէ յաղթական «Էքսէլսիօր»ի — անցեալ տարւոյն բաժակին յաղթականը, Մարսէյլ յաղթական Միւլհաուզի, Սէթ յաղթական Մօնփէլիէի, Ռէն յաղթական Վանի: Իսկ Թուրքուան Սէնթ Էթիէնի, եւ Թուլուզ ալ Արասի հետ հաւասար մնացած ըլլալով այս կիրակի օր կրկին կը մրցին յաղթականը որոշելու համար:

❊ Այս կիրակի Ֆութպոլի շատ կարեւոր մրցում մը դէմ առ դէմ պիտի հանէ Եւրոպայի երկու զօրաւորագոյն խումբերը՝ Իտալիա եւ Աւստրիա որոնք պիտի խաղան Թորինոյի մէջ: Աւստրիոյ արժէքը ծանօթ է բոլորին, քանի որ ան գրեթէ երկու ամիս առաջ հաւասար մնաց Անգլիոյ հետ Լոնտոնի մէջ իսկ. իսկ Իտալիան ալ կը յոխորտայ հաւասարարդիւնքով մը զոր ձեռք ձգեց Հռոմի մէջ անցեալ մայիսին Անգլիոյ հետ, եւ այն յաղթանակով զոր երկու տարի առաջ տարաւ Աւստրիոյ վրայ: Մրցումը տեղի կ'ունենայ իտալական հողի վրայ եւ հաւանական է որ այս կէտը ազդէ մրցումին արդիւնքին վրայ: Նոյն օրը երկու երկիրներուն թիւ երկու խումբերը — պահեստները — պիտի մրցին Թրիէսթէի մէջ: Իտալացիները երրորդ ներկայացուցչական խումբ մը եւս պիտի հանեն մէջտեղ որ Հռոմի անունով պիտի չափուի Պուտափէշթի խումբին դէմ որ անցեալները յաղթեց Փարիզի, ինչպէս կը յիշուի:

Իտալական ֆութպոլին այս մեծ գործունէութիւնը հասկնալի է երբ ըսենք թէ յառաջիկայ մայիսին վերջերը Իտալիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ աշխարհի ախոյեանութեան համար մրցահանդէս մը, որուն յաղթական ելլելու ներքին յոյսը ունին Իտալացիները: Այս մասին պիտի խօսինք իր ատենին:

Փարիզցիները իտալական խումբերու խաղը տեսնելէ զրկուած են. յառաջիկայ երեքշ. օր (Մառտի Կրա) Փարք տէ Փրէնսի մէջ Հռոմի Լացիօ խումբը պիտի մրցի Ռասինկի դէմ, ինչ որ մասամբ պիտի կրնայ գաղափար մը տալ այդ մասին, քանի որ այդ խումբը իտալական խումբերու դասաւորման մէջ կը գրաւէ իններորդ կարգը — ճիշդ Ռասինկի պէս որ ցարդ իններորդ է «փրոֆէսիոնէլ» առաջին դասակարգի խումբերուն դասաւորման մէջ:

Երեքշաբթի օր Լացիօն իր հետ Փարիզ կը բերէ իր «փոքրիկներու» խումբը (փուչինի) որ տասներկուքէն պակաս տարիք ունեցող խաղացողներէ կազմուած է: Ռասինկի «մինիմ»ները պիտի մրցին արդէն իսկ մեծ համբաւ մը տէր այդ փոքրիկ վարպետներուն հետ, որոնցմէ թերեւս Իտալիա վաղը ստանայ ապագայ մեծ խաղացողներ: Երեքշաբթի օրուան երկու մրցումներէն ամէնէն շահեկանը այդ փոքրիկներուն խաղը պիտի ըլլայ անտարակոյս:

Ժ. Ե.

ԱՅԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ (ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ) ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

oooo

«Ցուսաբեր» երկար խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին յունուար 16 եւ 18 թիւերուն մէջ քաղաքական ահաբեկչութեան մասին հրատարակուած գրութիւնները, կ'եզրակացնէ. (29 յունուար).

Նոր սահմանումով՝ ահաբեկումի ենթակայ կրնան ըլլալ անոնք միայն, որոնք կը ծառայեն Թուրքին ընդդէմ «Երկրի, իր հոգեւոր գերագոյն իշխանութեան, երկրի կառավարութեան, ինչ ալ ըլլայ այդ կառավարութեան գոյնն ու ձեւը»:

Արդ, բովանդակ հակադաշնակցական մամուլը, գլխաւորութեամբ բոլշեւիկներու եւ ռամկավարներու, բացատրաբար մէկ ոսոխի նկատմամբ երկու որոշ եւ յստակ ամբաստանութիւն ունի.

Օրինակ, նոյն «Ապագայ», խօսելով գաղթաշխարհի մէջ ծաւալած պայքարներու մասին, իր 1933 սեպտ. 23ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

«Դաշնակցութեան այս պայքարը կուսակցական պայքար է, բայց ուղղուած է ոչ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան եւ ոչ ալ Ցուսիկ կամ Ղեւոնդ եպիսկոպոսներու դէմ, այլ Հայ ժողովուրդին եւ անոր ներկայ հայրենիքին դէմ»:

Նոյն «Ապագայ» (ինչպէս նաեւ միւս բոլոր ռամկավար օրկանները) բազմիցս գրած են մեզ (ու տակաւին կը գրեն մինչեւ այսօր ալ) հեռաւոր հասարակական առաջարկով.

— Պարզեցէք հայ ժողովուրդին ձեր գաղտնի կապերը «Պրոմէթէ»ի եւ ընդհանրապէս Թուրքիոյ հետ:

Այս ամբաստանութիւնները հրապարակ կը դրուին անշուշտ ոչ իբր վայրահաչութիւն, այլ իբր համոզում եւ փաստ:

Այնքան ամուր եւ հաստատ, որ ռամկավար մամուլի աչքին ոեւէ արժէք ունեցած չեն ցարդ ոչ միայն մեր անվերապահ հերքումները «Պրոմէթէ»ի շուրջ հիւսուած լկտի հէքեաթներու մասին, այլ եւ մեր 44ամեայ արիւնոտ ծառայութիւնները հայ հայրենիքին:

Ռամկավար – բոլշեւիկ հայրենապա՞շտ եղբայրակցութիւնը համոզուած է — մինչեւ իսկ փաստը ունի— որ մենք գաղտնի գործակցութեամբ Թուրքին հետ կը դաւենք ե՛ւ հայ ժողովուրդին, ե՛ւ հայ հայրենիքին, ե՛ւ անոր կառավարութեան դէմ:

Արդ, ի՞նչպէս ըմբռնել «կուսակցութեան» կեդր. օրկանի, «Ապագայ»ի զոյգ թիւերուն մէջ, «խմբագրական պատասխանատուութեամբ» լոյս տեսած պատասխանատու գրութիւնները.

1. Արդեօք այդ գրութիւններով օրէնքէ դուրս չե՞ն հռչակուիր Դաշնակցականները, արժանի եւ ենթակայ ահաբեկումի, իբրեւ Թուրքին ծառայութեան լծուած հայրենիքի դաւաճաններ եւ մատնիչներ:

2. Եթէ ոչ, եթէ այս գրութիւններով բարոյապէս չեն զինուիր նիւթապէս արդէն զինուած ահաբեկիչներու բազուկները, ապա մի՞թէ գիտակցաբար վայրահաչութեամբ եւ զրախօսութեամբ զբաղած է ռամկավար մամուլը, շարունակ հայ ժողովուրդին այն գաղափարը ներշնչելով թէ՝ Դաշնակցութիւնը յանուն իշխանութեան դաշնակցած է Թուրքին (զանազան «Պրոմէթէ»ներու միջոցով)՝ ընդդէմ իր ժողովուրդին, հայ հայրենիքին եւ անոր կառավարութեան:

Կը յայտարարենք —

Ցասկոտել այս հարցի մէջ պիտի ըլլանք անզիջող եւ խստապահանջ:

Զոյգ գրութիւնները այլ իմաստ չունին, քան գաղափարօրէն զինել պատրաստել ահաբեկումի արժանի Դաշնակցականներու համար, որոնք յանուն իշխանութեան, 1921էն ասդին. էնկիւրիի գաղտնի աջակցութեամբ ամէն դաւ կը նիւթեն եղեր Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի դէմ:

Այս բարոյական հերկն է որ կը կատարէ «Ապագայ», խոհէն նիւթական հունձքը կատարելու համար, որոշ ու մտածուած յայտագրի մը մէջ:

Բաւական է որքան ռամկավար մամուլը բառերու հետ խաղալով՝ արիւն ցանեց ու զոհեր հնձեց:

Վերջ պէտք է դնել ոճիրներ բուծող այս դիւախաղը:

Ուրեմն բարի եղէք հրապարակ գալ եւ առանց երկդիմի բառերու, յստակ եւ որոշ յայտարարութեամբ, ձեր զոյգ թուղթերէն մէկը կամ միւսը լիզել:

Կամ կը յայտարարէք՝ որ ահաբեկումը ուրիշներու համար կը պահանջէք (քանի որ Դաշնակցութիւնը ոեւէ դաւ չի նիւթեր ոչ հայ ժողովուրդի եւ ոչ ալ անոր հայրենիքի դէմ՝ ըլլայ առանձին, ըլլայ Թուրքիոյ գործակցութեամբ):

Եւ կամ կը խոստովանիք՝ որ ահաբեկումը մեզ համար կը պահանջէք (քանի որ ձեր համոզումով մենք շարունակ դաւեր կը նիւթենք հայ հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի դէմ՝ մերթ առանձին, մերթ գործակցաբար Թուրքիոյ հետ):

Մենք կը սպասենք ձեր պաշտօնական պատասխանին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

... ԵՒ Ս ԿԱՅՆ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

ooooo

Իսք Փրովիտէնսէն կը գրեն «Հայրենիք»ի (26 յունուար).—

Տեղւոյս մէջ չկար Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ, բայց կային բազմաթիւ համակիրներ մեր կազմակերպութեան:

Տեսնելով որ հակառակորդները վերջերս ջանքեր կը թափեն Դաշնակցութեան վնասելու, մեզի ջերմապէս կողմնակից 22 երիտասարդներ կազմեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ մը:

Կան ուրիշներ ալ, որոնք շուտով պիտի մտնեն նորակազմ կոմիտէին մէջ:

❊ Ֆիլատելֆիայէն կը գրեն.—

Մեր ընկերներու տրամադրութիւնը շատ բարձր է: Վերջին ընկերական ժողովին ներկայ եղան 125 ընկերներ: 6 համակիրներ, որոնք իրենց թեկնածութիւնը դրած էին մեր շարքերուն մէջ մտնելու, ընդունուեցան իբրեւ ընկերներ: 10 հոգի ալ դիմում կատարած են, որոնք պիտի ընդունուին յետ քննութեան: Բազմաթիւ համակիրներ կը յայտարարեն, որ այլեւս չեն կրնար հեռու մնալ եւ կ'ուզեն մտնել Դաշնակցութեան շարքերը:

Փաստաբանի մը կարծիքը Նիւ Եօրքի դատի մասին

»»».«««

Փաստաբան մը որ ծանօթ է Դուրեանի սպանութեան առիթով ձերբակալուածներու խնդրին, իրեն տրուած հարցումներուն պատասխանելով, հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է.—

— Իմ հասկացողութեամբ դատախազը ուղղակի փաստ չունի, եւ իր պարագայական փաստը հիմնուած է ենթադրութեանց ու բացայայտօրէն նախապաշարեալ վկայութեան կամ փաստագրութեան հաւաստումներու վրայ: Այսպիսի փաստերը միայն օրինական բառ բառի, բամբասանքի բնոյթ ունին, եւ ոչ մէկ նիւղի կրնայ յանցաւորութեան վճիռ մը տալ այսպիսի «փաստերու» վրայ:

Դատախազը այժմ իր խնդիրը պիտի ներկայացնէ Կրէնտ Ճիւրիին: Այս մարմինը իր վճիռները կուտայ մէկ կողմի վկայութիւններով կամ փաստերը լսելով: Դատախազը միայն կը ներկայացնէ խնդիրը, առանձնաբար, ինչպէս որ ինք կը պատրաստէ կամ կը ծրագրէ: Ամբաստանեալ անձին թերեւս թոյլ տրուի իր խօսքն ըսելու, բայց անոր փաստաբանին թոյլ չի տրուիր երթալու Կրէնտ Ճիւրիին առջեւ, եւ ան չի կրնար քննութեան առնել դատախազին ներկայացուցած փաստերը կամ վկաները:

Կրէնտ Ճիւրիի 23 անդամները սովորական գործի մարդիկ են, որոնցմէ շատեր քիչ կամ ոչ մէկ ուսում ունին եւ բնականաբար կ'ազդուին դատախազէն:

Կրէնտ Ճիւրին առհասարակ յանցաւոր կը գտնէ ամբաստանեալը: Ասիկա դատապարտութիւն մը չէ: Ան պարզապէս կ'ամբաստանէ, եւ խնդիրը կը յանձնէ դատարանին:

Ես երբեք չեմ կրցած հասկնալ Կրէնտ Ճիւրիին օգտակարութիւնն ու դերը:

Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այն դատերուն, որոնց մէջ ամբաստանեալները յանցաւոր գտնուած են Կրէնտ Ճիւրիէն, կամ ջնջուած են դատաւորին կողմէ, կամ լքուած են դատախազէն եւ կամ դուրս նետուած իր դատարանէն դատաւորի եւ երդուեալ մարմնի (ճիւրիի) կողմէ:

Այժմ արգելքի տակ գտնուող անձերու խնդրին գալով, Կրէնտ Ճիւրին թերեւս մերժէ ամբաստանել մէկ քանին, բայց ամենայն հաւանականութեամբ ան պիտի յանցաւոր գտնէ մէկ քանին կամ բոլորը: Ասիկա պարզ մեքենական բան մը պիտի ըլլայ:

Անկէ յետոյ պաշտպան փաստաբանը դիմում կը կատարէ քննելու Կրէնտ Ճիւրիի առջեւ գտնուող արձանագրութիւնները, ու առաջարկելու ջնջումը տրուած վճռին: Եթէ, սակայն, այս արձանագրութիւնները քննելու համար եւ կամ Կրէնտ Ճիւրիի ամբաստանութիւնը վերցնելու համար պաշտպան փաստաբանի դիմումը մերժուի, այն ատեն դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ մօտ երեք ամիսէն.

Եթէ դատախազը անկարող ըլլայ դատի ժամանակ իրական փաստեր ներկայացնել, ինչ որ հիմա չունի, այն ատեն բնականաբար ամբաստանեալները անմեղ պիտի յայտարարուին»: «Հայրենիք»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ooooo

ԶՕՐ. ՍՄԲԱՏԻ ԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ՝ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱՆԴՈՂ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Մեզի եղած խնդրանքին վրայ, Յօժարութեամբ հրատարակութեան կուտանք այս «Պաշտօնական Յայտարարութիւն»ը, ջնջելով քանի մը ծանր որակումներ:

Նախանցեալ շաբթուան ընթացքին, Զօր. Սմբատի ստորագրութեամբ, թերթերուն մէջ հրատարակուած, եւ՝ հակառակ Ֆրանսական Կառավարութեան օրէնսդրեան թիւ 170.940ով վաւերացուած վարչութիւնս, զօրավարին կողմէ ապօրէն նկատուած յայտարարութիւնը նկատի առնելով, Միութեանս Հիմնադիր Կեդր. Վարչութիւնը իր յունուար 27ի լիակատար նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ նամակը ուղղել Զօր. Սմբատին՝ վարչական մարմնի բոլոր անդամներուն ստորագրութեամբ, եւ որուն հարազատ պատճէնը Միութեանս փաստաթղթերուն մէջ կը պահուի՝ պետական վաւերաթուղթերու կողքին:

Յարգելի զօրավար,

Նկատի ունենալով ձեր եւ Կեդր. Վարչութեանս միջեւ բացուած դժբախտ խրամատը, վարչութիւնս իր յունուար 27ի լիակատար նիստին մէջ որոշեց ժողովի հրաւիրել ձեզ, յունուար 29ին, երեկոյեան ժամը 7.30ին, ընկեր Աբրահամ Տէր Ստեփանեանի բնակարանը, խորհրդակցաբար եզր մը գտնելու՝ գոյութիւն ունեցող թիւրիմացութիւններուն վերջ տալու:

Յարգանքներով՝

Հայր. Կամ. եւ Մարտ. Միութեան Կեդր. Վարչութեան

Նախագահ՝ Տ. Բաղտասարեան

Քարտուղար՝ Խ. Գալուստեան

Հիմնադիր անդամներ.— Թէոտոսի Փափազեան, Պօղոս Վարդանեան, Աբրահամ Տէր Ստեփանեան, Լեւոն Ղէնէվիզեան, Ստեփան Այվազեան, Միսակ Ծղնաւորեան»:

Ժողովը որոշեց նաեւ, որ վարչութեան անդամներէն Լեւոն Ղէնէվիզեան եւ Աբրահամ Տէր Ստեփանեան անձամբ տանին նամակը ու կարդալով զայն՝ յանձնեն զօրավարին: Նամակատար ընկերները նշանակուած երեկոյեան գումարուելիք ժողովին յայտնեցին, թէ զօրավարը ուրախութեամբ ընդունած էր նամակը եւ խոստացած էր ներկայ ըլլալ ժողովին: Պօղոս Վարդանեան, սակայն, ժողովին յանձնեց զոց նամակ մը յայտարարելով, որ «Զօրավարը չպիտի գայ ժողովի, բայց իր պատասխանը կը գտնէք այդ նամակին մէջ»:

Ահա այդ նամակը.—

«Զինակիցներ, Բաղտասարեան, Վարդանեան, Ղէնէվիզեան, Տէր Ստեփանեան, Այվազեան եւ Փափազեան.

Վարչութեան մը անունով գրուած ձեր նամակը այսօր կը նկատեմ:

Իբրեւ վերջին ազդարարութիւն կը հրաւիրեմ ձեզ չորեքշաբթի գիշեր ժամը 7.30ին, 131 Rue du Faubg. du Temple:

Որ եւ է բացակայութիւն պիտի նկատեմ որպէս կամաւորներու Միութենէն դադրեցում:

ՍՄԲԱՏ»:

Ձենք գիտեր թէ զօրավարը ինչ «Թաքուն շարժառիթներէ» մղուած իր նամակը ուղղած էր «զինակիցներուն», եւ ոչ թէ վարչութեան: Եւ ճիշդ հինգ ամիս քնացող զօրավարը՝ մէկէն ի մէկ կ'արթննայ վերի ցցուական ուժը կը ստորագրէ, մոռնալով որ 24 ժամ առաջ խոստացած էր անձամբ ներկայ ըլլալ մեր գումարելիք ժողովին, հարթելու համար մեր ու իր միջեւ բացուած խրամատը՝ Միութեանս անդորրութեան եւ մասնաւորապէս իր՝ վերջի Միութեանս բռնած քայքայիչ ու մեր անկախութիւնը կաշկանդող դիրքին պատճառով:

Ժողովը մերժեց ընդունիլ զօրավարին վերի «Թաքուն շարժառիթներէ» բխած ուղղոր – հրաւէրը, եւ նկատի ունենալով իր՝ ժողովի գալու խոստումնազանցութեան հետեւանքները, որոշեց յետս կոչել սեպտ. 2ի ժողովին մէջ տրուած այն որոշումը, որով ընդհանուր պետ կը նշանակուէր զօրավարը, եւ անոր փոխարէն, հեռացուած նկատել զինքը Միութեանս պետի պատուակալ պաշտօնէն:

Ժողովին այս որոշման վրայ, Պօղոս Վարդանեան եւ Լեւոն Ղէնէվիզեան, առանց իրենց հրաժարականները ներկայացնելու ժողովէն հեռացան՝ «Թաքուն շարժառիթներ»ու կանխամտածուած դաւադրութեամբ: 48 ժամ յետոյ, ժողովէն հեռացող այդ երկու ընկերները կ'ընկերանան զօրավար Սմբատին, ու երեքը միասին կը գումեն սեպտ. 23ի լիակատար ու իրենց երեքին իսկ մասնակցութեամբ գումարուած ժողովին որոշումով ու քուէներով վարչութենէս հրաժարեցուած Հայկ – Արամ Գրալեանին, Սմբատ Տէրտէրեանին եւ գրաւոր կերպով Միութենէս հրաժարած Վահան Գալայճեանին, ու զօրավարին «հովանաւորութեան տակ» կը կազմեն ժողովուրդն ու Միութեանս շարքերը խաբող կեղծ «վարչութիւն» մը: Ահա ամբողջ ճշմարտութիւնը:

Զարաչար գործածած չըլլալու համար հայ թերթերուն բարեացակամութիւնն ու ընթերցող հասարակութեան համբերատարութիւնը, կը բաւականանանք այս հակիրճ բացատրութեամբ:

Բայց նկատի ունենալով զօրավար Սմբատի նման պատասխանատու անձի մը Միութիւնս քայքայելու նպատակով ըրած յայտարարութիւններն ու կատարած գործերը, առանձին թռուցիկ մը պիտի հրատարակենք, անոնց մանրամասն փաստաթուղթերը բովանդակող, ու պիտի ցրուենք զանոնք յառաջիկայ կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Միութեանս հրապարակային ժողովին մէջ, որ տեղի պիտի ունենայ 120 Գուլվառ տը Գէլվիլ:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան հիմնադիր Կեդր. Վարչութեան

Նախագահ՝ Գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Քարտուղար՝ Խ. Գ. Գալուստեան

(Կնիք)

(Ց. Գ.— Կը խնդրենք ուրիշ հայ թերթերէ եւս, որ հաճին արտատպել):

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«ՍԷՐ»Ի ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

(իր գրական յոբելեանին առթիւ)

Վահան Թէքէեան տիրական դէմք մըն է արդի հայ բանաստեղծութեան մէջ:

Դէմք մը, որ, ափսո՜ս, այլ եւս գրական ամայի ու անյոյս գետիններուն վրայ կը ձգէ իր շուքը. Բայց ի՛նչ փոյթ եթէ իր շուրջ դաշտը լուռ է ու հողը ամուլ. անիկա ակօսներուն վրայէն կը յառաջանայ իբրեւ առանձնապահը օրհնած արտերուն: Մինչ իր շուրջ երիտասարդ մշակներ կը հեւան ու կը թալթլին, մինչ տատասկն ու որոմը կուգան ողողելու սահմային արտը, ան ահաւասիկ վեր կը բարձրացնէ հողի կոչկոռներէն շլացուցիչ խուրձ մը լոյս ու առատ հասկերու…

Ինչ տուիր՝ կը դարձընեմ զայն Քեզի,
Ահա՛ Առատած … Օրօրոցիս բարձին տակ
Հունտեր դրրիր եւ ես զանոնք ցանեցի
Եւ ահա՛ հունձքն՝ երկու ափիս մէջ պարփակ . .

(Աստուծոյ)

X

Ան հասարակ ներելի չէ քննադատական ընթացիկ չափանիշերով մերձենալ բանաստեղծի մը: Այնքա՜ն անկշռելի ու խուսափուկ տարրեր կը ծանրացնեն, կը ծոխացնեն անոր գործը: Մի՞թէ պարկեշտ պրիսմակը կարող է տարբաղադրել լոյսին բոլոր թաքուն սարսափները՝ գոյներու քմահաճոյքը: Քննադատութիւնը այդ պրիսմակն է ահաւասիկ: Քննադատութիւնը տակաւին անձուկ մը իմացական անդամազննութիւնն է, որ կրնայ վերլուծել, բզկտել վիժած գործեր, դիակներ եւ որ սակայն կը մնայ անճարակ, կեանքին ու հոգիին առջեւ: Ու բանաստեղծութիւնը՝ կեանքն իսկ է, ամէնէն հզօր ու խոր պահն է հոգիին:

Ու կը խորհիմ նաեւ թէ լուսագոյն քերթողական երկն անգամ, ներշնչումի մը անկատար արտայայտութիւնն է յաճախ: Գործը, հեռու յայտնելէ ամբողջ մարդը, մերձաւոր փաստն է միայն անոր գիտակցութիւններուն:

Հետեւաբար ծանր գրքերու առջեւ կը նախընտրեմ զգալ, ապաւորուիլ, վայելել քան խորհիլ ու հակաճառել:

Հետեւաբար ճշմարիտ բանաստեղծը ան է թերեւս, որ իմանալի, մարդկային խորհրդանշաններու միջոցաւ մեզ կուտայ զգայութիւնը իր անհասելի, անլուր յոյզերուն:

Ու ահա թէ ինչո՞ւ սխալ չէ երբեք, իր միւս գործերու կարգին, Թէքէեանի «Սէր»ն ալ նկատել հայ գրականութեան լաւագոյն, հարազատ կոթողներէն մէկը. Նոյն իսկ տեսակ մը հեռակէտ, որուն հասած է հայ հոգին հորիզոնը

(Որովհետեւ, ինչո՞ւ չէ, երգիչներն ու ճշմարիտ քերթողներն են միայն որ ցուցանիշը կը ներկայանան ցեղի մը հոգեկան սահմաններուն):

X

Կարծեմ շատ ուշ մնացած եմ կրկնելու ուրիշներու կարգին, թէ Թէքէեանի «Սէր»ը, ինչպէս իր նախընթաց հատորները արտայայտութիւնն են իրապէս ապրուած զգացումներու:

Ապրուած զգացում … կեանքի արտայայտութիւն … «Ահա հնամաշ բառեր» պիտի ըսուի թերեւս: Բայց ինչ որ հազուադէպ է ներկայիս, ըստ իս, ճշմարիտ ապրուած զգացումները չե՞ն միթէ …

Ափսոս, ամէն արժէք խարդախուելէ, ամէն սրբութիւն կեղծուելէ յետոյ, արուեստի միջազգային խորանն անգամ ցուցահանդէսի է վերածուեր, խրտուիլակներ կ'արտասնեն ու դիմակներ կը յաւակնին ցոլացնել յուզումն ու խորհուրդը: Անհնարին է զանազանել ոսկին ու ժանգը. մարդկային բոլոր զգացումներու ու գաղափարներու կեղծն ու շինծուն ողողած են գրականութիւնը. տրտաքինը կը ծռմռուի, կը շղարշուի բայց կ'ամլանայ ծնուցիչ արգանդը. Քանի կ'ուռին, կը փքանան մարդկային բառերը, հոգին նոյնքան կը ցամքի, կ'անշքանայ … Ոսկերչութի՛ւն՝ թիթեղի վրայ. ահա ոճանց ու շառերու առաջնորդը … Արուեստի պատրուակին տակ թութակներ ու կապիկներ թառեր են ճիւղերուն ..

Կեղծ արժէքներու այս inflationը չի կրնար խեղդել անշուշտ ազնուական մետաղներու հնչիւնը. Հակառակ խաժամուժին, մեր հոգին դիւրաւ կ'ըմբռնէ տաւիղներու դաշն կշռոյթը:

Եւ ի՞նչ ամոքում արդարեւ ընթերցումը «Սէր»ը, «Հրաշալի Յարութիւնը» կազմող քերթուածներու, որոնք նոյնքան ջինջ են ու սարսռուն, որքան լեռներու խորունկ կուրծքէն բխած ջուրերը ու նոյնքան անխիթական ու վեհաշուք, որքան երկնքի պաստառին վրայէն անցնող ձեւերը…

«Արցունք խլելու համար աչքերէն, նախ պէտք է արտասուել», ըսուած է կարծեմ:

Թէքէեան հասած է արուեստի այդ մարդկային հաղորդականութեան:

Թէքէեան ճշմարիտ բանաստեղծն է: Բանաստեղծը կը մաղէ կեանքի գաւաթը, իր սիրտը բռնած ափին մէջ որպէս քնար, որպէս դրօշ: Բոլոր հովերու դիմաց մերկ ու անպաշտպան կը սարսռայ, կը թափահարէ այդ սիրտը. Բանաստեղծին խոցելի կէտը, աքիլեան կրունկն է: Իր խաչը, զոր ուսը առած անիկա կը բարձրանայ Գողգոթան:

Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն անկեղծ յուզումներու խորը մելամաղձոտութիւն կայ ու բանաստեղծութիւնը հասանաբար ամէնէն տխուրն է արուեստներէն: Անհնարին է ապրիլ կեանքը, զգալ մանաւանդ կեանքը առանց խորհելու անցաւորութեան մասին ու առանց անդրադառնալու Աստուծոյ մեղքերուն:

Անհնարին է չխաչիլ, չխախիլ այս խորհուրդներուն, երբ կը հետեւինք Թէքէեանի շաւիղներուն:

Ցուցումը Թէքէեանի մօտ կը բարձրանայ ազնուական, հպարտ ու իմաստուն հանդարտութեան մը: «Սէրը» հատորին մէջ մանաւանդ ամէն քերթուած կը մատնէ չափահաս մարդը, հասուն հոգին.

«Քառասունի ու յիսունի հրուանդաններ»էն անդին, քերթողը վար առած է առագաստները ու ձեռքերը՝ կուրծքին, իր լաստը թողուցեր է խորունկ ու անայլայլ հոսանքներու խաղին, փրփուրը եւ պղպջակները այլեւս զինքը չեն գրաւեցներ. իր ակնարկը սեւեռած է միջոցին. իր հոգին կը ներդիտէ հեզուկ ճամբուն խորութիւնը: Մեծ ստուերներ կը կախուին իր մտածումին վրայ. կարծես իր ցուպը ուղղած է անդրերկրեան, անդրժամանակեայ ափերուն: Անյայտ նաւակայքի մը երազը կը ակէ զինքը:

Բանաստեղծական այդ միսթիք, անդենապաշտ մթնոլորտն է որ կը ծաւալի «Սէր»ի բազում էջերէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Նոր հրահանգով մը, աւելի լայն գէշուիներ կ'ըլլան արեւելեան Սիպերիոյ շրջանի գիւղացիներուն։ (Այս շրջանը կ'երկարի Ենիսէյ գետէն զէպի արեւմուտք եւ սահմանակից է Մոնկոլիոյ)։ Նոր հրահանգին համաձայն, կոլխոզները վեց, իսկ անհատական տնտեսութիւնները երեք տարուան համար ազատ կը հռչակուին արմտիքին մէկ մասը պետութեան յանձնելու պարտաւորութենէն։ Կարգ մը շրջաններու համար արմտիքի յանձնումը բոլորովին ջնջուած է, իսկ ուրիշ տեղերու համար կրճատուած։ Միեւնոյն ատեն կ'աւելնան գիւղացիներու ռոճիկները եւ օրապահիկները։ Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու թոշակներն ալ աւելցած են։ Պաշտօնապէս այս դիւրութիւնները կը վերագրուին գաղթականներու տեղաւորումը յաջողցնելու եւ տնտեսութիւնը բարձրացնելու ծրագրի մը, բայց բուն նպատակը զինուորական է, քանի որ այդ շրջանները ենթակայ են ճափոնական վտանգին։

Հունգարիա կը ճանչնայ Խ. իշխանութիւնը

Դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան Հունգարիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ։ Ինչպէս կը յիշուի, ամբողջ Եւրոպայի մէջ Հունգարիան միակ երկիրն էր որ կարմրեցաւ Պէլա Քունի ձեռքով, թէեւ շատ կարճ ժամանակի մը համար։ Անկէ ի վեր— 15 տարի— զաժան բռնատիրութեան մը ենթարկուած էր Հունգարիան, եւ անոր ճանչցումը տեղի կ'ունենայ պալքանեան դաշինքին ստորագրութեան նախօրեակին։ Այս պարագան կը վերագրուի իտալական ազդեցութեան, քանի որ Մուսոլինի հակառակ է պալքանեան դաշինքին։

Սուրիոյ հոգատարութիւնը՝ Թուրքիոյ...

«ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆՔ»

Գահիրէէն կը գրեն «Ճիւմհուրիէթ»ի.— Սուրիոյ եւ Լիբանանեան գործերով շահագրգռուող եգիպտական շրջանակներէն առնէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութենէն ձեռք պիտի քաշէ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի առաջարկէ որ հոգատարութիւնը Թուրքիոյ փոխանցուի։

Եթէ պէտք ըլլայ հաւատալ այս զրոյցներուն որոնք վերջերս յաճախ եւ յամառօրէն կը կրկնուին, Ֆրանսա այս մասին Թուրքիոյ կարծիքն ալ հարցուցած է։ Զրոյցներու համաձայն, Թուրքիոյ պատասխանը հետեւեալն է.—

«Մեր ազգային ուխտը կ'արգիլէ խառնուիլ ոչ թուրք երկիրներու քաղաքական եւ վարչական գործերուն։ Բայց նկատելով որ եթէ Ֆրանսա Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչաձեւը վերջնականապէս որոշուելէ առաջ հոգատարութենէ քաշուի, պատճառ պիտի ըլլայ որ այս վայրերուն մէջ ծանր խռովութիւններ ու խառնակութիւններ սկսին, ուստի թէ եղբայր Սուրիացիներուն եւ թէ բարեկամ Ֆրանսացիներուն օգնութիւն մը եւ ծառայութիւն մը ընելու համար, այս հոգատարութիւնը մէկ տարուան համար կրնանք ընդունիլ։ Պայման է որ տարի մը յետոյ այս երկու երկիրները իրենց անկախութեան տիրանան»։

Փարիզ եւ շրջականներ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան խումբի դաստիարակչական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական դաստիարակչական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերա-համակրական դաստիարակչական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Նիւթ՝ «Ինչո՞ւ Դաշնակցական ենք»։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Կափին» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

120, Պուլվառ տը Պէլվիլ

Կը խօսին՝ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Գ. Գ. Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ եւ Ս. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

„ՅԱՌԱՋ”Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ”Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած երեք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenne Ville d'Avray. Chaville

Ներկայ կ'ըլլան մեր երէց ընկերներէն՝

ԲԺ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւայլն

Բանախօսութիւն. երգ եւ արտասանութիւն։

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին։ Ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը։ Փոն տը Սեվրէն ծանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, Փիւիթ սան վէն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ։

Առնել հանրակառք թիւ՝ 1,4, 5, 11, 12, 41, 48, 53։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ.

Հայկական Լսարան Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի ԸՆԿ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի պիտի ունենայ լսարանական հաւաքոյթը 130, rue Boileauի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ — Նիւթն է՝ «ՀԱՅ ԵՐԳԸ»

Կը խնդրուի երկսեռ հասարակութենէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ։

17 Փետրուար, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ։

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz։

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ։

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն մօտ եւ սափրիչ Յարութիւն Պապաճիքեանի խանութը, 28 րիւ տէ Տօմինիքէն։

Ցուցական Վաճառ Թէյէնաւի

Վահան Թէքէեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 10ի Շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Սալ Կավոյի մեծ սրահին մէջ, 47 Րիւ Լա Պօէսի։

ԾՈՒՆՃԱՏԵՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին նախկին ժողովատեղին (76, rue Mazenod սրճարանին ներքնասրահը) Րիւ Մազընօի եւ Րիւ Վօլթէրի անկիւնը։ Մուտք՝ Րիւ Վօլթէրէն։ Օրակարգ՝ շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընկերահամակրական վճարանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Յեղափոխութիւնը բարիք բերաւ մեզ թէ չարիք»։

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հինգերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Անճէմեան (կամ Փիրօնեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարտիզակ կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրօնեան կամ Պառծակ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Անճէմեան, Eglise Armenienne, Ispahan-Djoulfa (Perse)

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Էլքէլէթեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիվոլը մէջ կը բնակէր։

ԷՈՒԱՅԻ խանութ Փարիզի մէջ, Սէնթ Թաղումաս շաբաթ. առեւտուր 700 ֆր. վարձք՝ 2700, պայմ.՝ 9 տարի. բնակարան 1 փէռ։ Ամէնքը 7000 ֆր.ի։ Դիմել Colein 64, rue Turbigo Փարիզ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (54)

“ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏՉԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին, ոչ միայն մթնած, այլեւ մթնոլորտը մառախուղով մը պատած էր։ Բայց, այդ մշուշը այնքան տարօրինակ ձեւով մը տարածուած էր որ յարձակման համար ընտրուած վայրին մէկ կողմը բոլորովին մութ կը մնար, իսկ միւս կողմը ամէն ինչ կը նշմարուէր։

Շարժումը սկսած էր յաջողութեամբ ընթանալ։ Թէ չէթէները եւ թէ գունդը, ռուսական գծերը գրեթէ ամբողջովին ճեղքած ու քաղաքին դուրս կը գտնուէին։

Այդ պահուն, մեր ջոկատներուն աւելի յանդգնութիւն ներշնչող հեծելազօրքի գունդ մը, որ հեռուէն նշմարուեցաւ։

— Ահա կը մօտենայ այն գունդը, որ պիտի գար Օլթիէն՝ մեր դիրքը զօրացնելու համար, կ'ըսէին ու կ'ուրախանային։ Եթէ, այս վտանգաւոր մէկ շրջանին, հանդէպ հեծելազօրքին կը հետեւէին նաեւ հետեւակներ եւ թնդանօթաձիգ զինուորներ, թերեւս կարելի պիտի ըլլար Արտահանը չլքել, եւ կամ, լքումի պարագային, կրկին գրաւել զայն։

Բայց, այս ուրախութիւնը, դժբախտաբար, շատ տեւած չէր։ Որովհետեւ, 10 — 15 վայրկեան վերջ ձիաւորները հասած էին, ու պարզուած էր որ անոնք ոչ թէ Թուրքեր, այլ Ռուսեր էին։ Բայց, արդէն անոնք մտած էին երկու ջոկատներու միջեւ։ Մեր ջոկատները միայն վերջին բոպէին գիտին պառկած ու դիրք բռնած էին։ Հեծելազօրքի այսքան անակնկալ երեւումը այնքան յուզած ու խռոված էր որ դիրք բռնող զինուորներն իսկ անվճռական էին ու դեռ կը վարանէին կրակ բանալ թշնամի զինուորներուն, որոնք իրենց միջեւ կը գտնուէին։ Երբ այս վարանումը փարատեցաւ ու մեր զինուորները սկսան կրակել, թշնամիին կողմէ, շատ լաւ առոգանութեամբ մը, թրքերէն պոռացին.

— Կեցէք, ընկերներ, մի կրակէք, մենք ալ ձեզմէ ենք։ Մի վախնաք, ոսքի ելէք։

Այս խօսքերը բոլորովին շուարեցուցին մեր զինուորները։ Լաւ թրքերէնով մը ըսուած այս խօսքերը որոշ ազդեցութիւն ըրած էին մերոնց վրայ։ Մեր զինուորները, Օլթիի ուղղութենէն օգնութեան կը սպասէին, որով, անմիջապէս համոզուած էին թէ՝ այդ զինուորները թուրք են, ու իրենց հրացանաձգութիւնը անմիջապէս դադրեցուցած էին։

Մինչդեռ, թուրք կարծուած հեծելազօրքը անմիջապէս կրակ բացած ու թէ Շթանկէ պէյի գունդին եւ թէ չէթէներուն մեծ մասը գետին փռած էր։ Եւ Եագուպ Ճէմիլ պէյի ու Շթանկէի զինուորներուն թիւը կէսի իջած էր։

Խնդիրը այսքանով ալ վերջացած չէր։ Այն պահն որ քիչ առաջ թրքերէն խօսքեր ուղղած էր մերոնց եւ որ կը կարծուէր թէ Հայ է, իբրեւ թէ վրդովուած՝ իր զինուորներու սխալ զինարձակումէն, սակայն դարձած ու կրկին թուրքերէն լեզուով պոռացած էր.

— Սխալ մի կրակէք։

Ու մեր զինուորները, կրկին սայթաքելով, նորէն ենթարկուած էին պարտահարուածի մը։ Անկէ վերջ, այլեւս անկարելի եղած էր ճշդել թէ՝ ինչ մնացած էր այն ուժերէն, որոնք Արտահանը գրաւած էին։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Եագուպ Ճէմիլ, Շթանկէ, Շաքիր, Եուսուֆ եւ Ճէմալ Ֆէրիտ կրկին Արդահան վերադարձած էին։

Իսկ Խալիտ պէյ, հաւաքելով մեր այն զինուորները, որոնք Արտահանի մէջ ողջ մնացած էին, նոր չէթէ մը կազմած ու սկսած էր անոր հրամայել։ Հազարապետ Շթանկէ պէյի գունդի մնացորդն ալ Արդուինի ճակատին վրայ իբրեւ օժանդակ ուժ պիտի ծառայէր։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ նախ Եուսուֆէլի իջեւանած էր։ Իսկ Խալիտ պէյ իր նորակազմ չէթէով հաստատուած էր Բարդուս։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԲ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Լեհաստան	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

11 Février 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2619

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ 1214 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Խռովայոյզ եւ արիւնոտ շաբաթ մը բոլորեց Փարիզի ժողովուրդը: Բարեկարգութիւնը հազիւ վերահաստատուած, եւ Ազգային Միութեան դահլիճին կազմութեան գիշերն իսկ, նորէն արիւն հոսեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ: (Ուրբաթ գիշեր):

Այս անգամ ռազմադաշտը փոխադրուած էր ուրիշ թաղամաս մը, բանուորական Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ, ուր ցոյց մը սարքեր էին համայնավարները: Ոստիկանութիւնը ճախապէս միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, բուն ցոյցը ձախողեցաւ, բայց կարելի չեղաւ խափանել խռովութիւնները, որոնք տարածուեցան մինչեւ Կառ տը Լ'Էսթ եւ Կառ տիւ Նոռի հրապարակներն ու փողոցները, Պուլվառ Մաժէնթա, Ֆոպուր Սէն Մառթէն եւն.: Տասը հազար ոստիկաններ դիրք բռնած էին հազարաւոր ցուցարարներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ կիներ ալ:

Ինչպէս ըսինք, ոստիկանութիւնը արգիլած էր հրապարակային ցոյցը, մասնաւոր հրամանագրով մը: Հակառակ այդ արգելքին, ցուցարարները սկսան համախմբուիլ եւ ամբողջ չորս ժամ կատաղի ընդհարումներ պատահեցան արեւելեան եւ հիւսիսայինշրջանի փողոցներուն եւ պողոտաներուն վրայ: Ցուցարարները պատնէշներ շինած էին փողոցներուն մէջ, ինչպէս յեղափոխութեան օրերուն, եւ «Ինթէրնասիոնալ»ը կը լսուէր ամէն կողմ: Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել զոհերուն թիւը, բայց ժամէ ժամ հարիւրաւոր վիրաւորներ կը փոխադրուէին դէպի հիւանդանոցները: Այս անգամ ոստիկանութիւնը զգուշացաւ կրակ ընելէ: Ոստիկանութեան վերատեսուչը անձամբ կը վարէր գործողութիւնները: Վիրաւորուած ոստիկաններուն թիւը 50ը կ'անցնի: Մէկ մասը շատ ծանր վէրքեր ստացած են: Ոստիկանները ամէնէն աւելի կորուստ ունեցան արեւելեան կայարանին մօտ, Պուլվառ Մաժէնթայի վրայ, ուր հանրակառք մը լեցուն ոստիկաններ յարձակման ենթարկուեցան գերի բռնուեցան: 1214 հոգի ձերբակալուեցան ամբողջ քաղաքին մէջ, իսկ բուն դէպքին վայրը կարելի չեղաւ շատ մարդ բռնել: Ոստիկանները կը զոհանային ծեծելով եւ ցրուելով: Իսկ մեծ պողոտաներուն վրայ, ամէն կասկածելի անցորդ կը ձերբակալուէր: Այս առթիւ շատ մը զէնքեր բռնուեցան:

Ինչպէս սկսան խռովութիւնները

Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ խռովութիւնները սկսան ժամը 6.45ին: Ոստիկանութիւնը ժամը 4էն սկսած էր ձերբակալել կասկածելի մարդիկը: Ժամը 6ին սկսաւ պաշարումը, ցրուելով համախմբումները: Ժամը 7.15ին ամբողջ հրապարակը փակուած էր բոլորին առջեւ, կարծ թէ անցորդ: Ոստիկաններուն կ'օգնէին հեծեալ պահակները, զինուած՝ հրացաններով, սուրերով եւ ատրճանակներով: Այս անգամ հանուած էին ոստիկաններուն պղպջատեայ սաղաւարտները, որպէսզի չշփոթուին շրջուն պահակներուն հետ, այնոնց տեսքը շլացրդութիւն կը պատճառէ, չորեքշաբթի օրուան դէպքերէն ի վեր: Ոստիկանական բանակատեղի մը հաստատուած էր հրապարակին կեդրոնը: Փակուած էին ստորերկրեայ երկաթուղիին (մէթրօ) մուտքերը:

Ժամը 6.45ին երկու ոստիկաններ ծեծուեցան ցուցարարներուն կողմէ: Այս դէպքը ազդանշան մը դարձաւ եւ խռովութիւնները ծայր տուին: Այդ միջոցին թանձր մշուշ մը կը տիրէր եւ ոստիկանները չէին կրնար տեսնել 100 քայլ անդին: «Ինթէրնասիոնալ»ը եւ ուրիշ յեղափոխական աղաղակներ կը թնդացնէին օդը: Անմիջապէս օգնութեան հասան 12 կառք լեցուն զինուորներ եւ ոստիկաններ, ինչպէս եւ հանրապետական պահակներ: Շարժման մէջ դրուած զինուորներուն թիւր հազարներու կը հասնէր: Ոստիկաններուն դէմ առաջին գնդակը արձակուեցաւ Պուլվառ Վոլթէրի վրայ: Ցանցառ մը ձերբակալուելով ծեծուեցաւ: Յետոյ երկու կիներ արձակեցին ոստիկաններուն վրայ, բայց ընդունուեցան բիրերով: Ժամը 8.30ին 200 համայնավարներ Պուլվառ Մաժէնթայէն իջնելով սկսան յառաջանալ դէպի Ռէփիւպլիքի հրապարակը: Մշուշը կ'արգիլէր տեսնել, բայց «Ինթէրնասիոնալի» ձայնը կը ցուցնէր յառաջխաղացման ուղղութիւնը: Ձիաւոր եւ հետեւակ ոստիկաններ բազմութիւնը նեղելով, ցրուեցին շատ մը ցուցարարներ: Այդ միջոցին լուր հասաւ թէ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան Կառ տը Լ'Էսթի կողմը: Շատ մը բացագանչութիւններու մէջ, ամբոխը կը պահանջէր բանտարկել Քիափը: Այդ միջոցին կռիւը խիստապէս ծաւալած էր, եւ ոստիկանները կրակ կը տեղացնէին օդին մէջ: Ցուցարարները ամէն տեսակ առարկաներ կը նետէին հեծելազօրքին առջեւ, որպէսզի ձիերը խրտչին եւ չկարենան յառաջանալ:

Միեւնոյն ատեն ծանր դէպքեր պատահեցան Կառ տիւ Նոռի առջեւ: Մօտակայ փողոցի մը անկիւնը խռնուած էին 200 ցուցարարներ, որոնք աւելի շատ առարկ ախորժակ ունէին: Ոստիկան եւ համայնավար իրար խառնուած կը կռուէին: Զանազան անկիւններու վրայ դիրք բռնած էին պահեստի զինուորներ, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար: Ոստիկանները վայրկենապէս խուզարկութիւն կատարելով, երեւան կը հանէին դանակներ, մկրատներ, երկաթի կտորներ, ատրճանակներ: Ցուցարարները փորձեցին կրակի տալ Ս. Ամբրոսիոս եկեղեցին, խարոյկ մը վառելով: Քանի մը փողոցներու մէջ պատուհաններէն ալ ատրճանակներ կը պարպուէին: Այդ միջոցին 1500 հոգինոց բազմութիւն մը փորձեց Ռէփիւպլիքի հրապարակը երթալ, բայց ցիրուցան եղաւ: Ժամը 10ին խմբական յարձակումները դադրեցան, բայց ընդհարումները շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր: Պահ մը 11րդ թաղամասի քաղաքապետարանը պաշարուեցաւ եւ քիչ մնաց որ գրաւուէր, բայց ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ:

Կարգ մը վայրերու մէջ ցուցարարները յաջողեցան խզել հեռախօսի թելերը: Շրջականերու բնակիչներուն հրամայուեցաւ իրենց տուները քաշուիլ եւ անմիջապէս փակել դուռները: Սրճարանները շատոնց փակուած էին եւ ամբողջ ռազմադաշտը թաղուած էր մառախուղի մէջ:

Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Ռիշառ Լընուառ պողոտային վրայ, Անկուլէմ փողոցին մէջ եւ Պէլվիլի բանուորական թաղին մէջ: Հարիւրի մօտ համայնավարներ ատրճանակներով, քարերով, աղիւսի, փայտի եւ երկաթի կտորներով զինուած, դիրք բռնած էին ոստիկանութեան դէմ:

Այս բոլոր դէպքերու միջոցին Ռէփիւպլիքի հրապարակը պաշարուած կը մնար եւ լոյսերը մարած էին: Համայնավարական կայաններ իրարու հետ կապ կը պահէին հեծանուորդներու միջոցաւ, որոնցմէ շատերը ձերբակալուեցան: Ժամը 11ին 200 գնդակներ արձակուեցան ոստիկանութեան վրայ, հիւսիսային կայարանին կողմը եւ այդ միջոցին լուր տարածուեցաւ թէ Պո-Թաֆլան թատրոնը կրակի տրուած է: Թերթերը կ'ըսեն թէ կարգ մը փողոցներու մէջ դռնապաններ ցուցարարներուն հետ համախոհ էին, բաց կը ձգէին բնակարաններու դուռները, որպէսզի փախչողը նեղը ապաստանի:

Ժամը 11.45ին ոստիկանութեան վերատեսուչը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է, թէեւ մանր-մունր ընդհարումներ անպակաս եղան մինչեւ կէս գիշեր:

Նոր դահլիճը եւ վարչապետին կոչը

Գ. Տումէրկ ուրբաթ իրիկուն վերջացուց իր դահլիճին կազմը, հիմնուելով ազգային միութեան սկզբունքին վրայ: Նախարարներ առնուած են բոլոր քաղաքական հոսանքներէն, նոյն իսկ ուղղափառ ընկերվարականներէն բաժնուած խմբակցութենէն: Դուրս կը մնան միայն համայնավարները եւ պաշտօնական ընկերվարականները: Այս վերջիններուն հրաւէր ուղղուած էր, բայց մերժեցին:

Ահա ամբողջ դահլիճին կազմը.— Գ. Տումէրկ՝ վարչապետ, առանց նախարարական որ եւ է պաշտօնի. Էռիօ՝ անպաշտօն նախարար (արմատական), Թառտիէօ՝ անպաշտօն նախարար (կեդրոն), Շէրոն՝ դատական ատենակալ, Ալպէր Սառօ՝ ներքին (ատենակալ), Պարթու՝ արտաքին, (ձախ արմատական), Մառէշալ Փէթէն՝ պատերազմական (անկուսակցական), Փիէթրի՝ ծովային (ձախ հանրապետական), Ժօր. Տէնէն՝ օդանաւային, Ժէք Պէռթօ՝ կրթական (արմատական), Մառքէ՝ Աշխատանքի (անջատուած ընկերվարական), Ֆլանտէն՝ հանրօգուտ շինութեանց (ձախ հանրապետական), Լամուռէօ՝ առեւտրական (արմատական), Քէօյլ՝ երկրագործական (արմատական), Լաւալ՝ գաղթային (անկուսակցական), Ռիվոլէ՝ թոշակներու (ընդհ. քարտուղար Նախկին ռազմիկներու), Մառէն՝ առողջապահական (չափաւոր հանրապետական), Մալառմէ՝ թղթատարական (ձախ-արմատական), Պէրթրան՝ առեւտրական նաւատորմի (արմատական):

Դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը հրապարակ հանեց հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ,

Քաղաքացիներ, զիս հրաւիրեցին կազմել զինադուլի, խաղաղացման եւ արդարութեան կառավարութիւն մը: Կազմուած է այդ կառավարութիւնը:

Ցանցառ անոր կը հրաւիրեմ ձեզ ձեր կարգին կատարել ձեր պարտականութիւնը, եռ կենալով որ եւ է խլրտումէ եւ ամէն բանէ վեր դասելով Ֆրանսայի եւ հանրապետութեան շահը»:

Այս յայտարարութիւնը անմիջապէս պատերը փակցուցին, համաձայն կառավարութեան որոշման:

Դահլիճը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ հինգշաբթի օր: Արդէն իսկ սկսած է խմբագրել իր ծրագիրը:

Նախկին վարչապետ Գ. Փուանքարէ փութաց շնորհաւորել նոր վարչապետը, որ պատասխանեց սիրալիր հեռագրով մը,— «Շնորհակալ եմ, սիրտ կուտաք ինծի»:

⁂ Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն կը յայտնեն Ֆրանսայի նոր դահլիճին կազմութեան առթիւ, մասնաւորապէս գնահատելով Գ. Տումէրկը, իբրեւ հեղինակաւոր ուժ, խաղաղութեան վերահաստատման համար: Միայն աշխատաւորական օրկանը խստօրէն կը քննադատէ ազգային դահլիճը եւ այս առթիւ պայքար կը մղէ Ֆրանսայի դէմ, զայն պատասխանատու հռչակելով զինաթափութեան ձեռնարկներու ձախողման: Ուրիշ թերթ մըն ալ գրելով կուտայ թէ ֆրանսական աւանդութեան հակառակ է զինուորական մը դնել պատերազմական նախարարութեան գլուխը

Ուաշինկթընի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ ալ գոհունակութիւն պատճառած է Տումէրկի դահլիճին կազմութիւնը: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա վերջապէս ունեցաւ ապրելու սահմանուած կառավարութիւն մը:

Գերմանիոյ մէջ չեն հաւատար որ երկար տեւէ դահլիճը, որովհետեւ ան անհաշտ դժուարութիւններ ունի իր առջեւ: Դիտել կուտան թէ Տումէրկի դահլիճը չունի այն հեղինակութիւնը զոր վայելեց Փուանքարէ, 1926ին, ֆրանքը փրկելու համար: Արտաքին տեսակէտով, ֆրանքօ-գերման բանակցութեանց համար բարենշան չի համարուիր նոր դահլիճը:

50 ոստիկաններ պիտի արտաքսուին

«Փառի-Միտի» կը գրէ թէ ուրբաթ գիշերուան խռովութեանց առթիւ ձերբակալուած են 1214 հոգի, որոնց մէջէն յանցաւոր դատուած են 36 հոգի: Ցուցարարներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ 50 օտարականներ որոնք պիտի արտաքսուին:

Ո՞վ պիտի հատուցանէ վնասները

Երեք.-, չորեք. եւ ուրբաթ գիշերուան դէպքերէն յետոյ, հիմա որ միտքերը քիչ մը խաղաղած են, ամէն մարդ կը հարցնէ թէ ո՛վ պիտի վճարէ եղած աւերածութեանց, կողոպուտներու եւ վնասներու փոխարժէքը: Համաձայն 1884 ապրիլ 5ի օրէնքին, որ բարեփոխուեցաւ 1914ին, պետութիւնը այս կարգի խռովութեանց վնասներուն համար պատասխանատու է 80 առ հարիւր, իսկ Փարիզ քաղաքը՝ 20 առ հարիւր: Նախընթաց մըն ալ կայ. 1927 օգոստոս 23ին երբ համայնավարները խռովութիւններ սարքեցին Սաքքօ-Վանձէթթիի մահապարտութեան առթիւ, Փարիզի քաղաքապետութիւնը 250,000 փրանքի առժամեայ վարկ մը քուէարկեց, եղած վնասներուն համար:

Այս առթիւ ըսենք որ մասնաւորապէս ծանր վիճակի մը մատնուած են լրագրավաճառները, որոնց երկիզեայ կրպակները ապահովագրուած չէին եւ որոնք օրը օրին կը վճարեն իրենց յանձնուած թերթերուն փոխարժէքը:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԱԶ, ԼՈՅՍ, ՋՈՒՐ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆՔ, ԻՍԿ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները եւ անոնց հետ կապուած արհեստակցական միութիւնները արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած են, յաջողցնելու համար վաղուան գործադուլը, որ պիտի տեւէ 24 ժամ:

Վարչապետը առջի օր իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, առաջարկելով ետ առնել գործադուլի հրամանը: Գ. Ժուհօ մերժեց, եւ այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— «Նախագահը ինծի բացատրեց թէ երկիրը հանդարտութեան կը կարօտի եւ արտաքին եւ՛ ներքին պատճառներով եւ թէ անհրաժեշտ է ապացուցանել թէ մեր երկիրը պէտք չունի դիկտատորի, ապրելու համար: Պատասխանեցի թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միշտ հակառակ եղած է դիկտատորներուն, ո՛ր կողմէն ալ գան եւ թէ մեր դիրքը չէ փոխուած, թէ մենք չենք որ խանգարեցինք անդորրութիւնը, այլ ֆաշական եւ յետաշրջական զարծօն կազմակերպութիւնները, ժողովրդապետութեան տեղ դիկտատուրա հաստատելու համար. թէ մենք չենք ուզեր նոր խռովութիւններ առնչցնել եղածներուն վրայ: Շեշտեցի թէ մենք ցոյցեր չպիտի կատարենք փողոցներուն մէջ, այլ պիտի արտայայտենք աշխատաւորներու հզօր եւ սառն վճռականութիւնը՝ պաշտպանելու հանրային եւ բանուորական ազատութիւնները: Բացատրեցի թէ փետր. 12ի երկուշաբթի օրուան 24 ժամուան գործադուլը ունի այս բարձր նշանակութիւնը եւ պիտի պահենք անոր ուժի եւ արժանաւորութեան հանգամանքը, թէ բանուոր Փարիզը եւ աշխատաւոր գաւառը այսպէս, երկուշաբթի օր, առաջին ազդարարութիւնը պիտի տան եւ յետոյ պիտի շարունակեն արթուն պայծառատեսութեամբ հետեւիլ դէպքերուն»:

Այս յայտարարութիւնը եւ ուրիշ բազմաթիւ կոչեր եւս կը հաստատեն թէ գործադուլը պիտի կատարուի ամէն պարագայի մէջ: Հարց է թէ ո՛րքան պիտի յաջողի: Քաղաքին ամբողջ կեանքը կանգ պիտի առնէ՞, թէ միայն որոշ բացառութիւններ պիտի ըլլան:

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, մեթրօն պիտի բանի սովորականին պէս, բայց հանրակառքերը հաւանաբար կէս առ կէս գացրին: Նոյն իսկ եթէ չմասնակցին գործադուլին, հաւանական է որ ընկերութիւնը դուրս չհանէ կառքերը, որպէսզի կրակի չտրուին: «Թաքսի»ները տասը օրէ ի վեր գործադուլ ըրած են արդէն: Կազի մասին ալ վախ չկայ, քանի որ Փարիզի շահմարաններու ութ օրուան պաշար ունին: Ուրիշ խնդիր, եթէ խափանարար գործեր կատարուին: Ելեկտրական հոսանքի եւ լոյսի մասին խոստումներ կ'ըսեն որ եթէ նոյն իսկ գործադուլ հռչակուի, քանի մը ժամանակներ բաւական են բանեցնելու Սէն Տընիի արդիական կայանները:

Ամէնէն աւելի վտանգուած է թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնը: Այս ճիւղին պաշտօնեաներու միութիւնը, որոնց մէջ են հեռագրիչներն ալ, հակառակ է գործադուլին, ինչպէս եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, բայց ամէնէն զօրաւորը, Թղթատարական Դաշնակցութիւնը ջերմապէս կողմնակից է ընդհանուր գործադուլի: Նպարեղէններու Դաշնակցութիւնն ալ հաւանած է գործադուլին, բայց կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ ուտելիք ճարել մինչեւ երկուշաբթի կէս օր:

Տպարանները վտանգուած է նաեւ մամուլը: Գրաշարներու միութիւնը գործադուլ հռչակած է այսօր, կիրակի իրիկուն, առտուան թերթերուն համար եւ երկուշաբթի՝ կէս օրուան թերթերուն համար

Դժուար է նախատեսել երկաթուղիներու վիճակը: Ընկերվարական միութիւնները կ'առաջարկեն միայն մէկ վայրկեան դադրեցնել աշխատանքը, ժամը 9—9.1, իբրեւ խորհրդանշան, իսկ համայնավարները որոնք 100,000 անդամ ունին կը պահանջեն ամէն երթեւեկ դադրեցնել ամբողջ 24 ժամ: Պաշտօնեաներու ընկերվարական դաշնակցութիւնը 15 վայրկեան դադար առաջարկած է կայարանի եւ մթերանոցի աշխատաւորներուն եւ միայն մէկ վայրկեան՝ մեքենավարներուն, հնոցպաններուն եւն..

Կառավարութիւնը զանազան միջոցներ ձեռք առած է, ի հարկին ապահովելու համար անհրաժեշտ սպասարկութիւնները: Ծովային Նախարարութիւնը 150 մեքենավարներ կը պահէ հրամանի տակ, շոգեկառքերը բանեցնելու համար:

Ընկերվարականները եւ համայնավարները կոչերով ողողած են հրապարակը: Ընկերվարական կոչին տակ ստորագրած են ոչ միայն կուսակցութիւնը, այլ եւ անոր խորհրդարանական խմբակցութիւնը: Հրահանգներ ղրկուած են նաեւ գաւառները: Կոչը միեւնոյն ատեն բանուորները ժողովի կը հրաւիրէ երկուշաբթի ժամը 3ին, Վէնսէնի մէջ, ուրկէ թափօր մը պիտի կազմուի դէպի Նասիոնի հրապարակը: «Երեսունեւհինգ տարի առաջ, մայրաքաղաքին ժողովուրդը միեւնոյն տեղը համախմբուած էր, հանրապետութեան յաղթանակին համար: Այսօր ալ կը համախմբուինք հանրապետութեան պաշտպանութեան համար»

Պալքանեան դաշինքը ստորագրուեցաւ

Փետր. 9ին Աթէնքի մէջ ստորագրուեցաւ Պալքանեան դաշինքը, որ կը բաղկանայ երեք յօդուածներէ:

Առաջին յօդուածով, Ռումանիա, Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա փոխադարձաբար կ'երաշխաւորեն իրենց պալքանեան բոլոր սահմաններուն ապահովութիւնը:

Երկրորդ յօդուածով պայմանադիր կողմերը յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ այն միջոցներու մասին որ կրնան անհրաժեշտ դառնալ իրենց շահերուն վնասող դէպքերու առթիւ: Յանձն կ'առնեն ո՛ր եւ է քաղաքական գործողութիւն չկատարել ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի դէմ որ չէ ստորագրած ներկայ դաշինքը, առանց նախապէս լուր տալու փոխադարձաբար, ինչպէս եւ որ եւ է պարտաւորութիւն չստանձնել ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի հանդէպ, առանց միւս կողմերուն հաւանութեան:

Երրորդ յօդուածին համաձայն, դաշինքը գործադրելի է ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ, եւ բաց կը մնայ ուրիշ որ եւ է պալքանեան երկրի առջեւ. որուն գիմումը պիտի քննուի բարեացակամութեամբ եւ պիտի ընդունուի, երբ բոլորն ալ հաւանութիւն յայտնեն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Ա.

Ցեղային հարցը օրուան նիւթ է դարձեր.

Հիթլէրի իշխանութիւնը վերստին արծարծեց այս փշոտ հարցը, որ Վերսայլի դաշնագրին պատրաստութեան օրերուն, մօտէն տարօրինակ տենդով մը վարակեր էր փիլիսոփաներն ու պատմաբանները, ընկերաբաններն ու ցեղագէտները: Կը տեսնուի, որ նոր հարց մը չէ:

Արդարեւ պէտք է հասնիլ մինչեւ Ֆիխթէ(*), որ ցեղին պանծացումը կը վերածէ կրօնի: Այնուհետեւ կոմս տը Կոպինօ եւ Վաշէ Տը Լափուժ կը բանաձեւեն ցեղային ծանօթ վարդապետութիւնը: Գերմանիա իւրացուց այս երկու Ֆրանսացիներուն տեսակէտները, որոնց վրայ հիմնեց աշխարհակալական վարդապետութիւն մը՝ առաջնորդուած ցեղերու անհաւասարութեան սկզբունքով: Ընդհակառակն Ֆրանսական դպրոցը, մերժելով Ֆրանսացի Տը Կոպինոյի եւ Տը Լափուժի տեսակէտները, գոյութիւնը զատ րեւն կամ ժայռաբերին, գերիշխան եւ բարձրագոյն ցեղերու, կ'ուրանար նաեւ ցեղային գերակայութեան որ եւ է իրաւունք(**):

Հիթլէր, երդուրենալով գերիշխան ցեղին՝ գերմանական արիւնին վրայ, քիչ մնաց ձիւն բերէր նաեւ ... փոքրիկ հայ գաղութին գլխուն, հաստատուած Գերմանիոյ մէջ: Անուրանալի աշխատանք կատարեց Ա. Աբեղեան, հաստատելով որ սեմական չէ հայ ցեղը:

Եւ ահա Նժդեհի առաջելութիւնը, որ ցեղը կը պանծացնէ իբրեւ կրօն, (լեզուական տեսակէտով՝ շատ գէշ է կազմած «ցեղակրօն» բառը):

Հարցին այս ձեւ արծարծումով, հայ հեղինակաւոր ընկերաբանը Միք. Վարանդեան հրաւիրուեցաւ գասախօսութիւն մը տալու ցեղին, վերջապէս եւ այն հարցերու մասին, որոնք անմիջապէս կապուած են ցեղի գաղափարին: Այդ յստակ եւ մածիսւբալ դասախօսութիւնը, կարելի է ըսել թէ, սպառած է արդէն նիւթը, գէթ հայկական տեսակէտով:

Տրուած հարցերուն մասին, սակայն, վերջերս լոյս տեսան նոր աշխատութիւններ,— կ'արժէ ներկայացնել զանոնք: Վասնզի աղքատ է մեր գիտական գրականութիւնը եւ ստիպուած ենք սնանիլ թարգմանութիւններով. գէթ հաղորդակից մնալու համար մտածման յեղաշրջումին՝ այս կամ այն հարցին մասին: Եւ յետոյ, ցեղային հարցը ընկերաբանական նիւթ մը չէ միայն,— ան կը շահագրգռէ նոյն իսկ արուեստը եւ գրականութիւնը: Անկից՝ հետաքրքրութիւնս ցեղաբանական աշխատութիւններու մասին, մանաւանդ երբ կ'աշխատէի Գրականութեան Քաղաքականութիւնը պատրաստելու առեն: Եւ վերջապէս, ցեղային հարցի մասին ամէն վէճ կը հետաքրքրէ նաեւ մեր պատմութիւնը, որովհետեւ՝ անպայման քննութեան նիւթ կը դառնայ մեր ցեղային ծագման ճղումն ալ:

Այս սիւնակներուն մէջ թարգմանաբար տուած ենք Էօժէն Փիթթարի***) տեսակէտները հայ ցեղին մասին,— Փիթթար հայ ցեղը դնելով արիական ճիւղին մէջ՝ կ'եղբայրացնէր քիւրտ ցեղին հետ:

Ուրիշ առիթով մը պիտի տանք նաեւ Տրնիքէրի տեսակէտները:

Այս անգամ Տոքթ. Ժորժ Մոնթանտոնի նոր աշխատութիւնը(****):

Ցառաջի անծանօթ չէ Մոնթանտոն, իրմէ թարգմանած ենք յօդուած մը իտալական ցանկութիւններու մասին, որ կը յառին Միջերկրականի արեւելեան աւազանին ու հարաւային Ափրիկէի հողերուն: Մոնթանտոն շատ շատերէ աւելի ծանօթ է արեւելեան երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն, լաւագոյնս ճշդել կարենալու աստիճան քաղաքական մրցակցութիւններու թատերաբեմը. Վերջապէս, իբրեւ փրոֆէսէօր ցեղագիտութեան, կը դասախօսէ Փարիզի մարդաբանական դպրոցին մէջ:

Ինքնին, վերադնաւաստող միտք, Մոնթանտոն կը քննադատէ ընդունուած բոլոր տեսակէտները, Գիւվիէի անփոփոխականութեան (fixisme) վարդապետութենէն մինչեւ Լամարքի բարեշրջականութեան (évolutionnisme դպրոց, տարվինիզմէն մինչեւ Հէքէլի Կը հարուածէ միջամտութիւնը: Քանդելու առեն, չի մոռնար տալ ամբողջ պատկերը գերմանական, անգլիական, Ֆրանսական, ռուսական եւ իտալական դպրոցներու տեսակէտներուն:

Երբ մարդ գիրք մը կը գրէ, այսպէս պէտք է գրէ,— յստակութեամբ պարզել, անխնայ քանդել եւ ամբողջ խարխափ չլինել: Արդարեւ Մոնթանտոն իր վարդապետութիւնը, որ կուտայ պայծառութեամբ:

Գեղեցիկ է, նախ, իր վերլուծումը «ցեղ» բառին մասին, որուն կը ճշդէ նախ սահմանը: Արդարեւ, գիտել կուտայ, ընկերաբաններն ու մարդաբանները տակաւին յստակ գաղափար մը չունին նոյն իսկ թէ ինչ է «ցեղը»: Անկից՝ բազմաթիւ բառերու շփոթութիւն մը Ֆրանսերէնի մէջ: Լիթրէ race (ցեղ) բառը կը կապէ լատինական radix բառին, որ կը նշանակէ արմատ: Այժմ ընդունուած է սակայն, որ race կը ծագի հին գերմաներէն բառէ մը, ռայցա, որ կը նշանակէ սերունդ կամ պարան (ligne): Այս առաւ-գաբանութիւնը ոչինչով կը բացատրէ սակայն ինչ որ այսօր ցեղագէտները կ'ուզեն հասկնալ: Բարդ ու փշոտ հարց է վէճը, որով մեծ մտաւորականներ կ'աշխատին լուծել ցեղային խնդիրը: Սահման մը տալու առեն, պէտք է խորհիլ նաեւ, ինչպէս կ'ըսէ փրոֆ. Ժոհաննէ, ծագելիք անդրադարձումներուն մասին: Ջմոռնալ, որ ցեղային վէճին կը կապուին ազգութեան եւ պետութեան գաղափարները:

Ուրիշ ժամանակի թողլով ներկայացնել Ֆիխթէի, Տը Կոպինոյի, Տը Լափուժի գործերը, նորերէն՝ փրոֆ. Լուի Լը Ֆիւրի, փրոֆ. Օրնէ Ժոհաննէի, Պէլիյոնի աշխատութիւնները, չենք ուզեր երկար մնալ Մոնթանտոնի յարուցած ցեղագիտական կռիւներուն վրայ, մեր նպատակն ըլլալով ուղղակի անցնիլ այն տեսակէտներուն, որ կը յայտնուին հայկական ցեղին մասին: Այստեղ, սակայն, հարկ կը զգանք, մեր կարգին, գիտել տալ, որ շփոթութիւն մը կը տիրէ եւ հայերէն լեզուի մէջ ցեղ եւ ազգ բառերու մասին: Արդարեւ գժուար չէ ցոյց տալ մտաւորականներ, որոնք կը շփոթեն ցեղը ազգին հետ,— եւ ինչ կը նշանակէ «ազգագրութիւն», որ կը գործածուի իբրեւ հոմանիշ Ֆրանսերէն éthnographie բառին: Զէ՞ որ Ֆրանսերէն այս բառը կազմուած է յունարէն էթնոս բառով, որ կը նշանակէ ցեղ եւ ոչ թէ ազգ: Գրաբ լեզուին մէջ դեռ շա՛տ նման շփոթութիւններ,— յաճախ ցեղ բառը գործածուած է genre (սեռակ) բառին իմաստով, եւ ազգ՝ famille (ընտանիք) բառին իմաստով,— կ'ըսենք «եղծալի (ձուկի ընտանիք) եւ՝ ազգական (նոյն ընտանիքէն սերած անձեր): Զգարմանալ, ուրեմն,— եթէ ընդհանուր է շփոթութիւնը,— Հայերն ալ, Ֆրանսացիներն ալ նոյն ցաւն ունին «ցեղ» եւ «ազգ» բառերուն իմաստի խառնակութեան մասին: Տոքթ. Մոնթանտոն գիտել կուտայ, դարձեալ, որ ցեղի ըմբռնումը կը տարբերի նաեւ երկրէ երկիր,— Ֆրանսացին տարբեր կը սահմանէ, Գերմանացին տարբեր, Իտալացին տարբեր, Ռուսը տարբեր:

Մոնթանտոն կը նետէ կարգ մը նորամուտ բառեր, կը հարթէ ըմբռնումի տարբերութիւնները, կը պարզէ մարդկային համասեռումի վարդապետութիւնը (ologenèse humaine),— այս անունով ունի նաեւ ընդարձակ գիրք մը: Ցեռայ կ'անցնի ցեղերու դասակարգութեան

Անոնք որ կը հետաքրքրուին ցեղի նոր սահմանումով եւ ցեղագիտական զանազան վարդապետութիւններով, կ'արժէ որ գիմեն ուղղակի Մոնթանտոնի գրքին,— երկա՛ր պիտի ըլլար տալ այդ ամէնը մէկ կամ երկու յօդուածով: Իմ նպատակս է, առանց նոյն իսկ ցեղի մասին Մոնթանտոնի տուած քննական նոր տեսութեան, ներկայացնել միայն ինչ տեղեկութիւն որ կը բերէ հայկական ցեղին մասին: Բայց նախ քան,— երկու խօսք մարդկային համասեռում բացատրութեան կամ տեսութեան մասին: Հէքէլ կ'ընդունէր, որ ցեղերու ծագումը կը հիմնուի միութեան տեսութեան վրայ,— այսինքն եթէ առաջին կատուն երեւցած է Եգիպտոսի մէջ, բազմանալով Եգիպտոսէն տարածուած է ուրիշ երկիրներ: Ընդհակառակն համասեռումի կողմնակիցները կը պնդեն թէ ցեղը կրնայ միաժամանակ ունենալ բազմաթիւ «ծննդավայրեր» (foyer): Եւ փոխանակ, ըստ Հէքէլի, տարածուելու, անոնք կը համախմբուին ու կը կեդրոնանան: Այս տեսակէտը կը հաստատուի մարդաբանական քննութիւններով, զորս զանց կ'առնենք յիշատակել այստեղ: Պէտք է ըսել թէ համասեռումի վարդապետութիւնը կամ Մոնթանտոնի տեսակէտները կը հիմնուին մարդաբանական, կազմախօսական ու կենսաբանական քննութիւններու վրայ, ինչպէս հին ցեղագէտներու տեսութիւնը հիմնուած էր պատմալեզուաբանական տուեալներու վրայ: Անոնք որ Ֆիզիքական փաստերը կը թերագնահատեն համաձայն բարեշրջականութեան օրէնքներուն, կրնա՞ն սակայն պաշտպանել միակուռ թային փաստերը գիտական քննադատութեան առջեւ: Եթէ Ֆիզիքական փոփոխութիւններ կարելի են, ո՞վ կրնայ պնդել թէ անփոփոխ մնացեր են լեզուները: Եւ սակայն կենսաբանական ապացոյցները աւելի դիմացկուն են համեմատաբար լեզուական ու պատմական տուեալներու:

Այժմ ներկայացնենք հայկական ցեղը, համառօտ՝ Ասիայէն Եւրոպա,— հայկական աւելորդ պարծենքութիւն մը խնայելու համար՝ կը թելադրեմ չմոռնալ համասեռումի վարդապետութիւնը

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Փրոֆ. Լուի Լը Ֆիւրի գրքին մէջ (Races, Nationalités, Etats), յառաջաբանով մը փրոֆ. Օրնէ Ժոհաննէ կ'երկարի մինչեւ հելլենական եւ հռոմէական շրջանը:

(**) Ներկայիս խակում մը կը նշմարուի, մանաւորաբար Ֆրանսական հոգեբանախօսական ու կենսաբանական դպրոցին մէջ, ընդունելու ցեղերու իմացական անհաւասարութիւնը: Այդ տեսակէտին իբրեւ լաւագոյն արտայայտութիւնը, յառաջիկային բարգմանաբար պիտի տամ ծանօթ հոգեբոյժ սոէք. Թուլուզի յօդուածը, առնելով Ժուռնալէն:

***) E. Pittard,— LES RACES ET L'HISTOIRE.

(****) Dr. G. Montandon,— LA RACE LES RACES.

ՀԱՅ ՕՓԵՐԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գնահատելով Երեւանի օփերայի մէկ տարուան աշխատանքը, «Վաստակաւոր բեմադրիչի» կոչում տրուած է Արկադի Բուրջալեանին, որ պետական օփերայի բեմադրիչն է, «Վաստակաւոր արուեստագէտ»ի կոչում՝ երգչուհի Հայկանուշ Տէր Դանիէլեանին եւ Լեւոն Իսեցկիի (Յովհաննիսեան):

ՏԱՂ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ

Քեզ, Հայ լեզո՛ւ, կը պիրեմ մրգաստանի մը նրման.
Մեր անցեալին թանձրապատ ստուերներուն մէջ՝ կարծես
Մէյ մէկ պտուղ՝ քու բայբ բառերդ ինծի կ'երեւան,
Որոնց մէջ ես կը ճայեմ ու կը քաղե՛մ զանոնք ես...

Մրգաստանի մը նրման կը սիրեմ քեզ, Հայ Լեզու.
Մեր նայրենի պալատէն, պարտէզներէն մնացորդ՝
Դալարագեղ դուն պուրա՛կ, որ դիմացար դարերու
Ու կը մնաս մի՛շտ առոյգ, մի՛շտ աւիշով կենսայորդ...

Ծառերուդ մէջ հովանուտ կ'երթամ խինդով մ'անսահման՝
Արմատներուդ, ճիւղերուդ վրայ ծայելով հիացիկ,
Զարմանալով թէ ի՛նչպէս դուն մնացիր՝ երբ սաստիկ
Քամին քու շուրջդ փչեց ու տապալե՛ց ամէն բան...:

Մէյ մէկ պտուղ գոյնըզգոյն՝ ամբողջ բառերըդ անա,
Հիւթե՛ղ բառերդ, զոր ո՛րքան հասունցուցին արեւներ,
Բառե՛րդ որոնք այս պահուս ունիմ շրթանցըս վըրայ,
Բառե՛րդ որ քիմքըս կ'օծեն, զիս են մի՛շտ սընուցեր...:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«POSLEDNI DAR LASKY»

Գ. ՇՈՂԱԿԱԹի հոգիին

Թէ վերջալոյսն այս չքնաղ Մահուան մէկ նի՛շն է ուժգին,
Եւ թէ աղջիկ մ'անծանօթ բանաստեղծի՛ իմ հոգւոյն
Աուբեց սարսո՛ռ եւ մըրրիկ երակներուս արշաւին՝
Պէ՛տք է ո՛վ Սիրտ, քընարին փարձեմ ոյժ՛ն այս իրկուն:

Պէ՛տք է ո՛վ Միտք, խորքիդ մէջ յուզել խռհերըդ դարձեալ.
Եւ ջըղազար մատներով պրկել լարերը կամշոտ
Ճախրանքներո՛ւդ ապըստամբ, եւ վերելքի՛դ հողմակալ...
Եւ ծիծաղի՛լ կեանքին դէմ, որ լռկ հեգնա՛նք մ'է ծանօթ:

Վա՛ր, վա՛ր ո՛վ Միտք, ի զո՛ւր է թեւել երկինք եւ աստղեր,
Քինոտ եւ խօլ ոյժ մ'անվերջ մեզ կը ջանայ շղթայել
Եիրմաքարի մ'ահաւոր անդունդներո՛ւն ապալեր...

Վա՛ր...: Կը չրջի բարտիին հիւսուածքներո՛ւն մէջ ծրփուն
Ցա՛ւ մ'յեղակարծ, որ կ'ըղձայ անզըթօրէն խըռովել՝
Ձերմակ համբոյրը շուրթիս՝ շիջած սրտի՛ մը սիրոյն...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

*) «Սիրոյ վերջին նուէրը», ինչպէս գրած էր չեխ աղջիկ մը, ծաղկեպսակ մը դնելով մեր ողբացեալ աշխատակցին դագաղին վրայ: ԽՄԲ.

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Դուն Սուրիա՛ իմ երկիրն ես, վսեմութեան տիտղոսն ես,
Ամէն ով որ քեզի գայ փարէ ցանկալից, մահ պիտ՝ գանէ:

Իմ Սուրիաս երկիրդ դուն, խայն ես նակտին ներկայ դարուն,
Պիտի չըլլաս ուրիշներուն, ռոսխներուդ միայն զգջում:

Սուրիոյ եւ սիրտիս մէջտեղ, շաղկապ մը կայ որ տափանք է
Հայրենիքիս, հոգիս անմեղ, որ գերծ ըլլայ թշնամանքէ:

Փառքին համար արաբական, ժողովուրդ մը սուրն է քաշած,
Ան՝ այն է որ միշտ բարձրացած, մեծ ուժ ունի ապետական:

Ով Սուրիացի՛ բացագանչէ, խաղաղաւէրներու մէջտեղ,
Թէ Սուրիա իմ երկիրս է, անկէ չեմ տար՝ 'դընգի չափ տեղ:

Հայացուց՝ Մ. Գ. Զ.

ՖԱԽՐԻ ԱԼ ԳԱՐՈՒՏԻ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«ՍԷՐ»Ի ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զափահաս մարդուն գիրքը ըսինք եւ կը կրկնենք:

Զափահասութիւնը բնախօսա – հոգեբանական վիճակ մըն է, որուն օրկանական հիմքերը, ջղային անդրադարձումները քննութեան արժանի հում նիւթ մը կը կազմեն: Տարիքի եւ գրականութեան առնչութիւնը հարց մըն է, որ հաղուադէպօրէն նկատի առնուած է: Ներշնչումը հաւանաբար կենսաբանական վիճակ մըն է աւելի, քան արտաքին յափշտակութիւն մը:

Ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ առ այժմ չափահաս տարիքի գեղարուեստական յայտարարներն են աւելի:

Արդարեւ, աշխարհի տեսարանը կը դադրի այլ եւս զարմացնելէ հասուն մարդը կամ խանդավառելէ զինքը: Երեւոյթներու խարուսիկ հմայքէն անդին հոգին կռուաններ կը փնտռէ միայն, յաւիտենական խորհուրդներու վրայ: Տխրութեան ու համակերպութեան հեշտանքը կը գինովցնէ զինք: Ցեչատակներով կ'ընդլայնի. իր կ'անցը կը յորդի վայրկեանի շրթներէն դուրս: Իր եսի աշխարհը կը շփոթուի անանձնական իրողութիւններու հետ:

Ահա այս ծաւալուն եզերքուն մէջ է կը ծնի Թէքէեանի ալ զգացումներուն ամբողջ սանդղաչափը. բայց ձայնանիշերու ի՛նչ ճոխութիւն. ե-րանգներու ինչ փոփոխակներ, որոնք կը տարուբերին հոգիի gamme majeure-ներէն մինչեւ gamme mineureներ...

Եւ ինչ որ ինքնայատուկ է Թէքէեանի, զգացական ու իմացական աշխարհներուն շփոթութիւնն է իր մօտ: Տարերային ազատ զգացումներու երգիչը չէ ան. ամէն յուզում կ'անցի իր մէջ ու կը ծանրաբեռնուի խմաստներով, խորհուրդներով, իմաստութեամբ: Ահա թէ ինչո՞ւ, ինչ մեկնակէտ ալ որ ունենայ Թէքէեանի քնարերգութիւնը, — տարրկայական պատկեր թէ ներանձնական յուզում— միշտ կը թանձրանայ խորհրդապաշտ տեսիլքներուն

...Մերթ ալ՝ կ'ուզեմ իմ ազգիս
Սիրոյն համար ու բարւոյն,
Ընել կամուրջ մը հոգիս,
Իր անցեալէն խորագոյն
Դէպ՝ ապագան սրլացիկ.
Կամուրջ մ'ուրկէ մեր նախնիք,
Եւ մեր աստուածք յամրօրէն
Ցառաջանան ու բանան
Մութ, անծանօթ, գոց ճամբան,
Ցեղը կրկի՜ն հոն երկնեն...

(ԿԱՄՈՒՐՋ)

Եւ կամ.

.. Երէկ գիշեր՝ անսահման ուրախութեան ի հաշիւ
Ես ծաղկեցի իրական, անմահակա՜ն փշրանքներ,
Որոնց վրայ մրտածումս, բզզալաբանքըս հեշտի՛ւ
Կը մընան այժմ առկախ՝ ջահերուն պէս տարուբեր...

(ԵՐԷԿ ԳԻՇԵՐ)

Ու եթէ երջանկանայ կամ տխրի, յուսայ կամ ընդվզի, իր բառերը հասուն, բիւրեղ կամ բարկ չեն երբեք: Իմաստութեան կիսաստուերը, ծանրացին շղարշի նման կը պարուրէ զանոնք ու անոնց կուտայ հանդիսաւոր ծփանք մը: Այո, Թէքէեանի արուեստը լուրջ է, խոհուն գրեթէ քրմական, առանց ըլլալու սակայն յաւակնոտ կամ ծիսամոլ.

.. Իսկ վա՛յ անոր — վա՛յ ինծի —
որ կէս – մեռել ու կէս - ողջ,
Կը զալարուի ինքն իր մէջ ու կը լըսէ
Քիչ մ'անդին
Փախուստն իրեն այցելած, զինք չը
գըտա՛ծ մեծ հովին...

(ՄԵԾ ՀՈՎԸ)

×

Զանազան գրողներ փորձած են մինչ ցարդ տարորոշել ու դասաւորել Թէքէեանի նախասիրած «թեմա»ները: «Ցառաջին մէջ այդ փորձը կատարեց Հրաչ Զարդարեան: Զարժեր ուրեմն կրկնել կրկնութիւններու մէջ:

Թող որ, ինքնին, կարծուածին չափ այլազան ու ճոխ չեն քնարական արուեստի «թեմաները». ինչ որ կը յատկանշէ բանաստեղծը, իր նախընտրած նիւթը չէ այնքան, որքան զայն զգալու ու արտայայտելու եղանակը:

Սակայն է այսուհանդերձ, թէ որոշ պահերու, որոշ նիւթերու առիթով է որ Թէքէեանի արուեստը կը բարձրանայ իր ամէնէն անդաւաճան ու մտերիմ արտայայտութեան:

Այսպէս, օրինակ, հայրենական ջիղը չափազանց զգայուն է իր մօտ. Հայ պատմութեան ու հայ կեանքին միայն մղձաւանջէն տուայտանք է ինչ խորապէս: Ցեղային տեսիլքներու առջեւ ան կը մատնուի կատարեալ յափշտակութեան: Իր եսի սահմանները կը լուծուին անցեալին հետ: Նախնիքներու ոգիները կը միանան իր քայլերուն ու անոնց տրոփը՝ իր զարկերակին: Եսի բազմապատկութեան վիճակ մըն է ասիկա, այնքան իւրայատուկ Թէքէեանի ներշնչումին: Այդ մարզին մէջ ան ինքզինքը կրկնելով հանդերձ, գիտէ նաեւ այլափոխուիլ: Բազմաթիւ յատկանշական նմոյշներու կարգին, ա՛յ օրինակ «Մութ Կարապետ կեսարիոյ» քերթուածը

. Իմ մէջըս դո՛ւք էք հիմա. ես
բազմութիւն մ'եմ այսօր,
Որ եռաքուած դարերէն՝ շղթայաշար
ու հըզօր,
Կը մօտենայ քայլ առ քայլ, առանձին
ի՛նքը բափօր,
Նոյն տեղերուն, նոյն սուրբին, նոյն
Աստուծոյն ուխտաւոր:

Նմանապէս Թէքէեան կը սիրէ երգել կեանքի անցաւորութեան, հմայաթափութեան յոյզերը: Այդ պահերուն անիկա աննախընթաց է ու խռովիչ: Աչնանամերձի պայծառ բայց անհանգուն ախոյր իրիկնամուտներու չքնաղութիւնը ունին իր այդ կարգի քերթուածները, որոնցմով այնքան հարուստ է «Սէր» հատորը:

... Քառասունին՝ կը կենանք փըլատակաց դէզին քով.
Նոր պալա՜տներ կ'երազենք, որքա՜ն շըքեղ աւելի.
Բայց մեզ ոչ ոք չի հաւտար ու չենք հաւտա՛ր մենք մեզի...

(Քառասնամեակ)

Ու վերջապէս սէրը յաճախած է Թէքէեանի ալ, սնուցանելով իր քընարերգութիւնը: Իր մօտ սէրը նուրբ ու ազնուական զգայնութիւն մըն է սակայն, որ չի պղտորիր բնաւ տենդով ու բնազդով: Անանուն հիւրն է, զոր կ'ընդունի, ամենայն զգուշութեամբ, կը պատուաստէ իր հոգիով ու կը թողու մեկնիլ անպարտ ու անվնաս: Երազուհակ կոյսեր՝ այնքան աւելի աղուոր, որքան հեռու՝ ամպերու նման կ'անցնին իր դաշտերէն ու անոնց լուռ ստուերայնը կ'ոռոյթ կուտայ իր քերթուածներուն ... կարծես «Ջուրերու վրայ ստուերներ»...

×

Թէքէեանի քնարերգութիւնը, իր ոգեկան, ներքին ճոխութեամբ հանդերձ, չի թափառիր, չի մոլորիր ըլլալու խրթին ու անմատոյց արահետներու վրայ: Մանուածապատ ու առեղծուածային անի մը պատրանքով չի փորձեր շլացնել ընթերցողը:

Ընդհակառակն: Լեզուի պարզութիւնը իր քերթուածներուն մարդկային արժէքը աւելի եւս կ'ընդգծէ. ամէնէն ծանր ներշնչումներն անգամ իր գրչէն կը հոսին ջինջ, վճիտ, գրեթէ դասական յստակութեամբ:

Ու միանգամայն ամբողջական յղացումներ են Թէքէեանի քերթուածները. իր գրչին տակ ամէն զգացում իր ամէնէն լեցուն, ճշգրիտ բայց եւ այնպէս ժուժկալ արտայայտութիւնը գտած է. խորքի եւ տարազի այդ պատշաճ հաւասարակշռութիւնը կը կամանէ իր մօտ որքան բանաստեղծը, նոյնքան եւ արուեստագէտը:

Մերթ գիտել տրուած է թէ Թէքէեանի տաղաչափութիւնը համր է, դանդաղ. թէ իր նախադասութիւնները՝ ծանրաբեռնուած մուտք ժամերով, ըերով, ու կրկնութիւններով, ճկուն ու երաժշտական չէ միշտ:

Թերեւս:

Հարց է սակայն թէ լեզուական այդ կարգապահութիւնը անխուսափելի հետեւանքը չէ՞ իր յոյզերուն ու խոհերուն ներքին կշռոյթին:

Թէքէեանի քերթուածներէն՝ ինծ մօտենալ կուտան հին պատկերահանդէսներու մասին,— պերճաշուք դիմանկար ու ծալ ի ծալ իրենց գեղձանքով— որոնք սակայն, քին իրենց բարդութեան հակառակ կը ցոլացնեն մեծ ու պարզ իմաստ մը:

Կը խորհիմ արդարեւ թէ Թէքէեանի քերթողութիւնն ալ, արտաքին լեզուական կշռոյթէն աւելի հպատակի թաքուն, զգացական ծփանքի մը, որ, եթէ ոչ ընթերցողի, ըղձութեան, բայց կը խօսի անոր գինին:

Եւ այդ չէ՞ արդէն բանաստեղծութեան կոչումը:

...Դետին մ'այսքան անհաստատ՝
բեմն անշուշտ կ'ըլլայ փոր
Բայց կը սփոփուի՜մ խորհելով ..
մէկ օրուայ մէջ մէկ անգամ
Ես դարերո՛ւ, շատերու կ'ապրիմ խոր
հուրքը մէկանց.

(ԳԱՂԱՓԱՐԱՑ ԳԵՏԻՆԸ)

Փ. ՍԱՆԱՍԱ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐԱՀԱՍ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

ooooo

Երեւանի Գրական Թերթը ընդհանուր պատկեր մը կը հրատարակէ Հայաստանի նորահաս գրողներուն մասին.—

Ներկայիս Հայաստանի գրական կեանքի ամէնէն նշանակալից երեւոյթներէն մէկն է պատանի, սկսնակ, երիտասարդ գրողներու հոյլը, որ ասպարէզ իջաւ վերջին հնգամեակին եւ ահա կուտայ իր ստեղծագործութիւններուն երախայրիքը:

Աչքի կը զարնէ, ամէնէն առաջ, այն, որ երիտասարդ գրողներուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ չափածոյ ձեւով գրողներէ,— քանաստեղծներէ: Սակայն արձակագիրներու թիւը իր որակով կը մրցի բանաստեղծներուն հետ:

Արձակագիրները, թէեւ թիւով քիչ, նիւթի բազմազանութեամբ, կը գտնուին առաջին գծին վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐը այդ երիտասարդներէն առաջինն է, որ փոքրիկ պատմուածքներէն անցաւ աւելի մեծ կտաւներու: Իր նիւթերը այժմէական են, կը շօշափեն շինարարութեան գաւառական ասպարէզները: Իր առաջին յաջող գործը՝ Խաչէն առնուած է Հայաստանի Քիւրտերուն կեանքէն: Երիտասարդ հեղինակը հետաքրքրական գիծերով կը ներկայացնէ քրտական գիւղը, հին կեանքի բնորոշ կողմերն ու [illegible], մեռնող զաւակարգին դիմադրութիւնը նոր կեանքի աշխատաւորներուն դէմ, մասնաւորապէս Քրտուհիին պայքարը:

Քոչարի երկրորդ կարեւոր աշխատութիւնը՝ Վահագ – Վարդան վիպակը առնուած է կարմիր բանակի կեանքէն: Այս գործը, մշակման, հերոսներու գծագրման, արուեստի եւ կառուցուածքի տեսակէտով, քայլ մը առաջ է Խաչէն:

Ցանձինս Հրաչեայ Քոչարի, Հայաստանի գրականութեան արձակն ունի կենսունակ ուժ մը, որ արդէն սկսած է ցոյց տալ իր կարողութիւնները:

ԳԱՅԱԶԱՏ, այս շնորհալի նորավիպագիրը, նիւթի ընտրութեան տեսակէտով, կը ներկայացնէ Քոչարի հակապատկերը: ՅԱՌԱՋի ծանօթ է այս երիտասարդը, որուն Խորհ. Հայաստանի գրկած նկարագրութիւններուն մէջ իսկ լեզուն եւ արտայայտութեան ինքնատպութիւնը մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին անմիջապէս: Իր պատմուածքներուն առաջին հատորը ընդհանուր խորագիր ունի Մանր Մարդիկ ինչ որ շատ բնորոշ է իր ստեղծագործութեան համար: Այդ պատմուածքներուն նիւթն է խորհրդային իրականութեան մանր, անհետացող, կորսուող մարդը, որ կապուած է հին կենցաղին: Գայազատ սեղմ ձեւով եւ յաջողապէս կուտայ այդ մարդոց կեանքն ու վախճանը: Եւ որոշ հեգնանք մը՝ իր արտայայտութիւններուն մէջ. Վերջերս, Գայազատ շրջադարձ մը կատարելով «Մանր մարդոցմէ», սկսեր է պատկերացնել պայքարի մարդիկը:

Գայազատի լեզուն սահուն է, մեղմ եւ պատկերաւոր.

ԱՐՄԵՆԱԿ ԹԱՄԱԶԵԱՆ, իր ստեղծագործութեան նոյն մեղմութեամբ, կը մօտենայ Գայազատի: Սակայն իր առաւելութիւնը կը կայանայ իր ընտրած նիւթերու այժմէականութեան մէջ, նախընտրութիւն ցոյց տալով խորհրդային գիւղի, արդիւնաբերական օջախներու նկարագրութեան: Իր առաջին գրքոյկը՝ Հայհացէքները չունի պայքարի շեշտ, սակայն նիւթին մօտենալու, նիւթը մշակելու իր մեթոտը առողջ է: Թամազեանի արձակը ունի քնարերգական դրոշմ, ներքին յուզական ջերմութիւն, որով կը համակէ ընթերցողը: Թամազեան մասնաւոր խնամք կը տանի իր պատկերներու ստեղծման եւ լեզուի մշակման:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԵՍ ամէնէն բեղմնաւորն է երիտասարդ արձակագիրներուն մէջ, սակայն տակաւին չկրցաւ այս կամ այն չափով գտնել իր ուղին: Մերթ արձակ բանաստեղծութիւններ կը գրէ, մերթ նշմարներ, պատմուածքներ կամ վիպակներ: Իր արձակ բանաստեղծութիւնները զուրկ են այժմէականութենէ եւ խորութենէ: Անոնցմէ է Տուրգենեւի արձակ բանաստեղծութիւններուն ազդեցութիւնը, որ հեռու է միայն ձեւական ազդեցութիւն մնալէ: Բեսի առաւելութիւնը իր անհանգստութիւնն է, միշտ նորութիւն բռնելու տենչը, որ յաճախ չի պսակուիր յաջողութեամբ: Իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, ապագայ խոստացող երիտասարդ գրողներէն մէկն է:

Եւ ահա բանաստեղծները:

Այս խումբին առաջնորդներն են Սուրէն Վահունի եւ Վահան Գրիգորեան:

ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ իր բանաստեղծութիւններուն առաջին շարքին ժողովածուն կը կոչէ Անիւի երգը: Այդ բանաստեղծութիւնները կը շնչեն կոմունիստ երիտասարդներու յատուկ թարմութեամբ եւ պարզութեամբ: Ընկերվարական շինարարութեան առօրեան, ներքին հրճուանքը, երիտասարդ շինարարներու ոգեւորութիւնը արտայայտուած են այնտեղ անպաճոյճ բայց յուզական երգերով: Բանուոր երիտասարդութեան տրամադրութեանց եւ ապրումներու բնորոշ արտայայտութիւնն է այդ հատորիկը: Դժբախտաբար, այդ հատորին հրատարակութենէն յետոյ, Գրիգորեան չտուաւ նոր նուաճում մը, որ աչքի զարնէր: Մնացեր է կեցած տեղը, կամ դժուարութեամբ կը շարժի դէպի յառաջ:

ՍՈՒՐԷՆ ՎԱՀՈՒՆԻ, երիտասարդ գրողներուն մէջ, ամէնէն շատ խնամք կը տանի իր բանաստեղծութիւններուն կառուցուածքին, տաղաչափութեան, պատկերներուն, լեզուին եւ երաժշտականութեան մշակման: Իր առաջին բանաստեղծութիւններուն մէջ աչքի կը զարնեն ենթակայական քնարերգութիւնը, որոշ անտարբերութիւն հանդէպ ընկերվարական շինարարութեան առօրեային, մասնաւորապէս, մանր քաղքենիի խորհրդածութիւնները: Վերջին բանաստեղծութիւններուն մէջ այդ պարագան կը սրբագրուի հետզհետէ: Այսուհանդերձ Վահունի իր բանաստեղծութիւններով տակաւին չէ շօշափած շինարարութիւնն ու իր հերոսները: Վահունիի ստեղծագործութիւնները ձեւի, արուեստի տեսակէտով յաջողած են:

Միւս երիտասարդ բանաստեղծներուն մէջ առանձին տեղ մը կը գրաւեն Ալազանի եւ Դաշտենց:

ԱԼԱԶԱՆԻ երիտասարդ գրողներու մէջ միակ աղջիկն է: Իր առաջին գրքոյկը՝ Արտերի լիրիկան գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է խորհրդային գիւղին, արտերուն, հասկերուն, հին եւ նոր գիւղերու հակադրութեան: Անոր շարք մը բանաստեղծութիւններ եւս՝ նուիրուած արդիւնաբերութեան, այդ կոօրները չունին այն ջերմութիւնը, որով համակուած են գիւղական «[illegible]»ները: Ալազանի, այս վերջին շրջանին, կը փորձէ դուրս ելլել քնարերգական առանձնական շրջագծէն եւ անցնիլ ընդարձակ նիւթերու մշակման, «պոէմաներու» ձեւով: Տրամադրութեամբ առողջ, Ալազանիի ստեղծագործութիւնները զուրկ են խորութենէ: Իր կայտառութիւնը, զուարթութիւնը կը կրեն որոշ մակերեսայնութիւն: Անփոյթ է իր ստեղծագործութեան ձեւին, նիւթի մշակման մասին: Այս պատճառով իր ոտանաւորները յաճախ անհարթ են, կը մեղանչեն տաղաչափական եւ քերթողական արուեստի տարրական կանոններուն դէմ: Ալազանի շատ քիչ կը մշակէ իր լեզուն:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ, իր ստեղծագործութեանց հիմնական ձգտումներով, շատ մօտիկ է Ալազանիի: Դաշտենցի բանաստեղծութիւններուն առանցքը եւս կը կազմէ գիւղը, գիւղին կերպարանափոխութիւնը, իր մանկական յիշողութիւնները՝ կապուած գիւղին հետ, գիւղի կոմունիստ երիտասարդութիւնը, աշխատանքը: Դաշտենց մեծ սէր ցոյց կուտայ հանդէպ բնութեան, անկեղծութեամբ թաթաւուն տողեր կը նուիրէ բնութեան, եւ երբեմն կ'իյնայ ծայրայեղութեան մէջ՝ կուսական բնութեան հակադրելով ընկերվարական շինարարութիւնը, երբ կ'ողբայ կորսուող բնութիւնը:

Դաշտենցի շարք մը բանաստեղծութիւններ գրուած են հետեւողութեամբ ժողովրդական երգերու: Ան երիտասարդ գրողներէն առաջինն է, որ աշխատեր է այդ ուղղութեամբ, պէտք է խոստովանիլ՝ բաւական յաջող:

Դաշտենց մէկն է լաւագոյն երիտասարդ բանաստեղծներէն: Իր, ինչպէս Ալազանիի, հիմնական թերութիւնն այն է, որ երգելով գիւղը, արտերը, վարդերը, շինարարութիւնը, չեն խորանար իրենց նիւթին մէջ: Իրենց գիւղը ընդհանուր, վերաշինուող գիւղն է, բայց չեն յաջողիր տալ խորհրդային գիւղին ամէնէն բնորոշ երեսը,— կոլեկտիվիստ գիւղը

Դաշտենց ընդունակ եւ երիտասարդ ուժ է:

Երիտասարդ միւս բանաստեղծներէն յիշենք Խ. Հրաչեան, Սաթեանը, Գ. Մալոյեը, Զ. Մարգարեանը (Ալլահվերդիի բանուորներէն), Ավրորան (տպարանի աշխատաւորներէն), այլ մանաւանդ Յովհաննէս Շիրազին, ինքնօգնութեամբ հասած պատանի մը, որ դեռ նոր կը մտնէ գրական դաշտ, բայց ցոյց կուտայ անվիճելի շնորհք: Իր տարերային յուզականութեամբ, բանաստեղծութիւններուն յաջող կառուցուածքով, պատկերներուն ինքնատպութեամբ եւ ճոխութեամբ արդէն տեղ գրաւած է երիտասարդ բանաստեղծներու շարքին մէջ:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, աղէկ չէք ըրած ինքնաշարժը ձեր կնոջ փոխանակելով:

— [illegible] ապահովագրուած է:

— Հապա ձեր կի՞նը

— Այդ մասին ալ ապահով եմ, ան ալ [illegible]:

ՄԵԼԵՄԵՏԸ

ooooo

Մեր գեղին պապիկը, հարիւր տարիներու ծանր բեռը ուսին՝ օր մը, ժամուն մրշախը նստած՝ այսպէս կը պատմէր.

— Ժամանակին, հայ գեղի մը ռէսը իր տղան կը կարգէ: Աշնան իրիկուն մը զայն քովը կանչելով՝ կ'ըսէ.

— Տղաս, այս երկրին մէջ շատ փերիներ կան, որոնք, հինէն ի վեր, երիտասարդ ամուսնացողներու թշնամի են: Փեսան կը սպաննեն ու նոր հարսը կ'առնեն կը տանին: Փետր. 14ին, մենք Հայերս տօն մը ունինք որ Մելեմետ կը կոչուի: Այդ օրը, դրան առջեւ կրակ մը կը վառես: Փերիները ուր որ ալ ըլլան, կրակին բոցերէն սարսափահար կը մեռնին: Բայց կրակդ մեծ ու զօրաւոր պէտք է ըլլայ:

— Հայր, կը պատասխանէ տղան, գիտցած եղիր որ, ամէն մէկ բռունցքիս հարիւր փերի չի դիմանար:

Հայրը կը լռէ: Մելեմետը կուգայ, եւ տղան կրակը չի վառեր:

Փեսան իր ուժին վստահ, այդ գիշեր անհոգ կը քնանայ:

Կէս գիշերին դռները կը բացուին, ու փերիները ներս կը մտնեն: Տղան, անոնց տեսքէն դողահար՝ կը պարտուի: Փերիները նոր հարսը կ'առնեն կը տանին:

Այդ օրուընէ սկսեալ, Մելեմետը դարձեր է տեսակ մը պարտաւորիչ տօն մեզի, բայց նոր փեսաներուն շատ աւելի:

×

Մուշեղ, որ այդ տարուան նոր փեսան պիտի ըլլար մեր գեղին, պապիկի այս պատմութենէն լուռ վերյիշեց իր երազ աղջիկը:

Բոյն էր ան: Զարաճճի նազանքներով հեռը կը խաղար: Մէջքէն կապած բուրդի գօտիէն բռնելով՝ կը քաշքշէր յաճախ: Կը հրմշտկէր:

Անվերջ ժպիտը, որ ոսկեհայելիի մը ձեւը կուտար աղջկան դէմքին, կ'ըսես, իր սիրտը ամբողջութեամբ կը բոցավառէր, կ'այրէր:

Հիացաւ: Նայեցաւ երկար վայրի առատ գեղեցկութիւնով օժտուած հոյակապ կուրծքին, որուն վրայ կը մաղուէին ալիք ալիք սեւ ու երկայն մազերուն թելերը, ինչպէս արեւը գեղին կանանչ դաշտերուն:

Գինովցաւ: Ուզեց բռնել ու սեղմել իր պղպջող կուրծքին վրայ: Համբուրել անվերջ, գեղին օդովն ու ջուրովը սնած կարմիր այտերէն:

×

Ցանկարծ դողդղացող շրթներուն բառ մը փախուցին:

— Չէ', չէ', չպիտի թողում որ նոյն իսկ օտար ձեռք մը դպի հրեշտակիս:

Ու պաշտած ձեռքը երկարեց մազերուն փունջին: Բայց Մարօն չկար: Ի՞նչ աղուոր երազ էր:

×

Գեղին դաշտերուն մէջ, ամպէ մը ի վեր ջարդ կար: Կը կորէին անխնայ, կը հաւաքէին դէզ դէզ, փեսաներն իրենց դռներուն առջեւ:

Նախանձախնդրութիւն: Մէկը միւսէն շատ հաւաքել կ'ուզէր: Դիզել աւելի բարձր, որ կրակը ըլլար զօրաւոր եւ կատաղի:

Ու դիզեցին: Հաստատիւր եւ բարձր, ձիգով գեղին տանիքներուն հասակով:

Մելեմետը եկաւ:

Մելեմետի օր:

Այդ իրիկուն մեծ հով մը կը մաղուէր մեր գիւղին դաշտերուն վրայ:

Ցուրտէն սառած ծառերը հեծզհեծ նոր կեանք կը ստանային: Կը ծռէին ու կը չռկուէին: Կարծես բան մը կ'ըսէին իրարու ականջին:

Ձիւնը որ օրերէ ի վեր առեր նստեր էր հովին հոսանքներէն նահանջի ճամբուն վրայ կեցած՝ կը հեւայ անդադար: Կրակ է ինկեր ներսը: Կը քամուի: Ու մահամերձ հիւանդի մը պէս, կ'ըսես, վերջին պաղ քրտինքն է, որ ալիք ալիք հոսելով կը չոգիանայ, կը բարձրանայ գիւղին վեր, երթերէն ալ վեր՝ մինչեւ կապոյտ երկինքին

×

Արեւմուտքին վերջ, մութը, որ նախանձոտ ուղտի մը պէս՝ կամաց կամաց կ'իջնէր գեղին խաղաղ փողոցներուն մէջ, կը խեղդուէր կարծես, յաւերժափայլ լոյսին պայծառ ցոլքերէն

Իրիկուն էր, բայց լոյս:

Հեռուն, մութին մէջէն փայլող փարոսներուն նման, փողոցի անկիւնէն պլպլացող լոյսերու կարաւան մը ծայր կուտար:

Իւրաքանչիւր ժամուր, օրուան հաւատամքը շրթներուն, եկեղեցիէն վառուած մոմերով, կուգար Մելեմետը վառելու:

Ու վառեցին:

Կրակը անվերջ ճարճատումներով կը բարձրանար: Ամբոխը՝ փեսաներուն մեր՝ շուրջ պար կը դառնար երգ մը շրթներուն:

— Այ Մելեմետ, Մելեմե՛տ…

Գեղին պապիկը, Մելեմետին հաւատքովը ոգեւորուած՝ մօտեցաւ կրակին ու խառնեց: Ու խառնեցին փեսաներն ալ:

Կրակը հրահրեցաւ: Ճարճատեցաւ: Ու կայծերը, մութին մէջէն արձակուած գնդակներուն պէս՝ կը բարձրանային տուներէն վեր՝ շատ վեր…

Ու քաշեցին յաղթանակի խաչ մը փերիներու գերեզմանին վրայ:

Հիմա, մենք, ի՛նչպէս եւ ո՞ւր վառենք մելեմետը…:

ՆԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

>>>·<<<

Հայրենի՛ք,

Դուն նախահայրերուս վշտալիր ու սգաւոր երկիր:

Եւ այսօր պանդխտօրէն, գիշերներու մութ խաւարէն, անհունապէս վիրաւոր, տխեղերքի փառքն ու զարմին չալկած, եղինեներու հետ միասին.

Քու՛ անունդ կ'ուզեմ հեգել…

Հա՛յ – րե՛ – նի՛ – ք:

Ո՛վ սուրբ անուն նուիրական, որքա՛ն քաղցր ես, որքան սիրազեղ, եւ ես սիրահար մըն եմ, [illegible]:

Զի քու անունդ մաքրամաքուր կոյսի մը ճերմակ մարմնէն, մեղուի փեթակէն նոր հանուած գեղին մեղրէն՝ եւ մանուկներու քաղցրաբոյր համբոյրներէն շա՜տ աւելի անուշ է:

Հայրենի՛ք.

Թափառականի սիրտս, քու կարօտէն ահեղաձայն ճիչեր կ'արձակէ եւ յետոյ յոգնած ու անզօր իր խոր ցաւէն ինքզինքը կը կրծէ…

Հայրենի՛ք.

Ես այսպէս անցո՛ւմ, եւ այսպէս [illegible]

Հայրենի՛ք.

Ես կարօտէս, եղնիկի մը պէս, թաց արցունքներ կը թափեմ եւ կուլա՜մ… ու եղունգներովս, մերթ սրտիս տախտակը կը քերեմ, մերթ ալ ոտքիս տակի հողը կը փորեմ, եւ ափ առ ափ քու հողիդ տեղ կը համբուրե՛մ…

Հայրենի՛ք.

Ես իմ աչքերուս մէջ, դառն արցունքներ ունիմ, ու եղիններ որ մարմինս կը խայթեն, կը խայթեն, պոռնիկի մը պէս…

Ես վիրաւո՛ր, եւ հալածական, տխեղերքի եղիններ չալկած՝ կ'ուզեմ անունդ հեգել:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

oooo

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 7 փետր. (Յառաջ).— Մերսէյիս Թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ թատերական ներկայացում մը, Տէր եւ Տիկ. Նշանեանի կողմէ, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու եւ ներկայութեամբ Պրիւքսէլի եւ Անվերսի բազմաթիւ հայրենակիցներու:

Խաղին նիւթն էր Տ. Կամսարականի «Վարժապետին աղջիկը» համանուն վէպէն թատերգութեան վերածուած եւ պոլսահայ կեանքէ քաղուած տռամը:

Գ. Նշանեան .մեծ յաջողութեամբ կատարեց հայ վարժապետին դերը, իսկ Տիկ. Նշանեան [illegible]

⁂ Յունուար 28ին, Գաղթ. Վարչութիւնը [illegible]

⁂ Յունուար 31ին, [illegible]

⁂ Արեւելեան պատմութեան [illegible]

Այս երկու բանախօսութիւնները [illegible] նաեւ Պօղոս Նուպար փաշայի աղջիկը կոմսուհի տ'Արբօոֆ, որ Պրիւքսէլի ազատ համալսարանին մէջ հիմնուած հայերէն լեզուի ամպիոնին նախագահուհին է:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐ ՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

«Փա՜ռք ամենակարող ու միակ Ալլահին: Փա՜ռք մարգարէին: Ցերկիր խաղաղութիւն:

Ցանուն Պաղտատի սուլթանին եւ էմիրին,— խալիֆային բոլոր հաւատացեալներուն եւ խոնարհ ծառաներուն— Հարուն էլ Րաշիտի — մենք, Պաղտատի մեծ միւֆթին՝ այս սրբազան ֆէթվան կը յանձնենք բոլորի ծանօթութեան:

Համաձայն Գուրանի, ահա թէ ինչ գրած է Ալլահ մեր սիրտը.—

Անպատուութիւնը կ'ընդհանրանայ երկրի վրայ, ու կը փճանան թագաւորութիւններ, կը փճանան երկիրներ, կը փճանան ազգեր, ճոխութեան, անպարկեշտութեան, խրախճանքի, մեղկութեան պատճառաւ, զոր արգիլած է Ալլահ

Իսկ մենք կ'ուզենք որ պատուախնդրութեան բոյնը մեր քաղաքին՝ Պաղտատէն բարձրանայ դէպի երկինք ինչպէս իր պարտէզներէն բուրումը կը բարձրանայ, եւ իր մինարէներէն աղօթքները:

Չարը աշխարհ է եկած կիներու միջոցաւ

Անոնք մոռցած են օրէնքին հրահանգները, համեստութիւնը եւ լաւ սովորութիւնները:

Անոնք կը զարդարուին, իրենց գլուխէն մինչեւ ոտքերը, թանկագին քարերով:

Կը կրեն այնպիսի փէրաճէներ, որոնք կկլակներու ծուխին նման թափանցիկ են:

Ու եթէ կը ծածկուին թանկարժէք կերպասներով, ցուցադրելու համար է պարզապէս իրենց աւելի գեղեցկութիւնները:

Անոնք գայթակղութեան ու մեղքի զէնք դարձուցած են իրենց մարմինները, զորս ստեղծած է Ալլահ:

Փորձելով անոնցմէ՝ զինուորները կը կորսնցնեն իրենց քաջութիւնը, վաճառականները՝ իրենց հաւատարմութիւնը, արհեստաւորները՝ իրենց սէրը դէպի աշխատանքը, իսկ հողագործները՝ աշխատելու փափաքը:

Այդ պատճառով, մեր սրտին մէջ վճռեցինք կորել օձին մահացուցիչ խայթոցը.

Ու կը յայտարարենք բոլոր անոնց, որ կը բնակին փառապանծ ու մեծ Պաղտատի մէջ.—

Պաղտատի մէջ կ'արգիլուին բոլոր տեսակի պարերը, երգերը եւ նուագը:

Կ'արգիլուի ծիծաղը: Կ'արգիլուին կատակները:

Կիները, տունէն դուրս ելլելու ատեն, պարտաւոր են իրենց մարմինները փաթթել, գլուխէն մինչեւ ոտքերը, [illegible] կերպասով.

Իրենց կ'արտօնուի միայն ունենալ ոչ մեծ բացուածքներ աչքերուն համար, որպէսզի, փողոցը քալած ատեն, գիտումնաւոր կերպով չբախին այրերուն:

Բոլո՛րը,— մեծ թէ երիտասարդ— գեղեցիկ թէ տգեղ— բոլո՛րը պէտք է գիտնան, եթէ ուէ կին, ով որ ալ ըլլայ, մերկ մասնիկ մը ունենայ՝ նոյն իսկ իր ճկոյթին ծայրը, պիտի մեղադրուի բոլոր այրերու եւ Պաղտատի պաշտպաններու փճացման ոճիրովը ու անյապաղօրէն պիտի քարկոծուի:

Այսպէս է օրէնքը: [illegible]

×

[illegible]

Ան յատ ու շատ անգամներ լսած էր արեւելքի ճոխութեանց ու հարստութեանց մասին, ու լսած էր որ արեւելքի մեծագոյն ադամանդը կը փայլի Պաղտատի մէջ:

Ամբողջ աշխարհ կը խօսէր բոլոր հաւատացեալներու մեծ խալիֆային՝ Հարուն էլ Րաշիտի, անոր փայլին, վսեմութեան եւ ազատախոհութեան մասին:

Անոր մասին շրջան ընող պրոյցը հըպաւ իր ականջին, ու Ֆաթմէ որոշեց երթալ արեւելք, Պաղտատ, Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆային քով՝ անոր նայուածքը հրճուեցնելու համար իր պարերովը:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(1)

Ցիոնական նոր ձեռնարկներ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը Փարիզ մեկնելէ առաջ, կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրած է տեղական մամուլին, տնտեսական ձեռնարկներու մասին: Հայֆայի նոր նաւահանգիստին բացումը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ հոգատար իշխանութեան, Պէյրութի ապագայի մասին:

Մարզպանին յայտարարութեանց համաձայն, պիտի ընդարձակուի Պէյրութի նաւահանգիստը, 40 միլիոն ֆրանք ծախսուելով որ պիտի ճարուի մաքսային հասոյթներէն: Անցեալ շաբթու ազատ գօտի մը բացուեցաւ նաւահանգիստին մէջ, Իրաքի եւ Իրանի համար: Նոր երկաթուղիներ պիտի շինուին հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, փարկ տալու համար Թուրքիոյ եւ Պաղեստանի հետ եղած առեւտուրին: Այս մասին անհրաժեշտ կարգադրութիւններ եղած են անցեալ դեկտեմբերին եւ աշխատանքները պիտի սկսին շուտով: Ցեղոյ բարւոքումներ պիտի կատարուին Դամասկոս – Պաղտատ անապատի ճամբուն վրայ, որպէսզի ինքնաշարժները կարենան դիւրաւ բանիլ ամառ – ձմեռ:

Խանութպաններու գործադուլը Պելկրատի մէջ

Փետր. 7ին կէս ամսյի քաղաքի մը երեւոյթն առած էր Պելկրատը: Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով 650 միլիոն տինարի (երեք միլիոն անգլ. ոսկի) նոր տուրք մը հաստատել, բոլոր խանութները փակուեցան, բացի փուռերէն: Փակուեցան նաեւ բոլոր ճաշարաններն ու սրճարանները, բացի շոգեկառքերու ճաշկերաններէն: «Թաքսի»ներու շարժավարներն ալ միացան գործադուլին, բայց հանրակառքերը բանեցան: Իրիկուան ժամը 7ին, երբ գործադուլը պիտի վերջանար, կարգ մը խանութներ բացուեցան: Հակառակ ցոյցին, խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վաւերացուց տուրքերը. Խանութպանները կը խորհին նոր գործադուլ մը կազմակերպել, այս անգամ իրենց խանութին քաշելով գաւառի առեւտրականները:

Հետապնդում Աւստրիոյ ընկերվարականներուն դէմ

Վիեննայի ոստիկանութիւնը փետր. 8ին գիշուերներու օգնութեամբ խուզարկեց ընկերվարական «Արպայթէր Ցայթունկ»ի գրասենեակները, ուր կը գտնուի նաեւ կուսակցութեան զինեալ պահակներուն կեդրոնը: Անցեալ շաբթու խուզարկութիւն մը կատարուելով ընկերվարականներու ուրիշ մէկ հաւաքավայրին մէջ, զէնքեր, ռազմանիւթ եւ պայթուցիկներ երեւան հանուած էին: Քննութիւնները յառաջ տարուելով, գտնուեցան նաեւ թաքուած գնդացիրներ, փամփուշտներ եւ ռումբեր. Պաշտօնաթերթի խմբագրատան խուզարկութիւնը տեւեց ամբողջ օրը եւ գիշերը:

✻ Լոնտոնի աւստրիական գեսպանը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան յանձնեց տեղեկագիր մը որուն հիման վրայ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կը խնդրէ, Գերմանիոյ գաւերուն եւ ոտնձգութիւններուն դէմ: Տեղեկագիրը մասնաւորապէս կը ծանրանայ հետեւեալ կէտերուն վրայ — 1. Բաշխում խռովարարական հրատարակութեանց — 2. Հայթայթում կազմակերպիչ ռումբերու — 3. Դրամական աջակցութիւն հիթլէրական կազմակերպութեանց: Լոնտոնի մէջ միշտ վերապահ են եւ գիտել կուտան թէ միայն բռնութեան փաստերը բաւական չեն, այլ պէտք է ճարել նաեւ նիւթական փաստեր, որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութիւնը կարենայ միջամտել:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Ներկայ կ'ըլլան մեր երէց ընկերներէն՝

ԲԺ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւայլն

Բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել ժամը 2.26 եւ 2.56ին: Ընկերներ պիտի սպասեն Շավիլի կայարանը: Փօն տը Սէվրէն հանրակառք առնել եւ իջնել Շավիլ, փիւթ սան վէն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակային մեծ բանախօսութիւն

Կազմակերպուած Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՈՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 146, Ave. des Chartreux

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Մ. ՎԱՐԴԳԷՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: կը մասնակցին ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ գեղարուեստագէտներ:

Առնել հանրակառք թիւ 1,4, 5, 11, 12, 41, 48, 53:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

120, Պուլվառ տը Պէլվիլ

Կը խօսին՝ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ եւ Ս. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 26, rue Troyon, Sèvres

ՄՈՒՏՔ 1,0 ՖՐԱՆՔ.

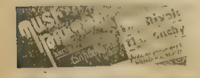

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ալֆորվիլի մ.ճիւղին բոլոր գործօն թէ համակիր անդամները ժողովի կը հրաւիրուին այս չորեքշաբթի գիշեր, 14 փետր., ժամը 9ին, Հայոց եկեղեցիին կից ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչները:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Սէն Լուի մէջ, կրան Բէն թիւ 26, ՄՍԱՎԱՃԱՌԻ խանութ մը, անեակ, խոհանոց եւ մասնաճառի վերաբերեալ անթերի գործիքներ: Դիմել՝ ՅԱԿՈԲ ԳՈՅՈՒՄՃԵԱՆԻ, 28, Grand Pin — St. Loup — Marseille

Տրամադրելի է

Վարժուհի մը, որ կրնայ տալ նաեւ երգի դասեր: Ի հարկին դաւառ ալ կ'երթայ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934

14 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2420

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՈՒԺԻ ԵՒ ԿԱՄՔԻ

1934 փետր. 12ը նշանակալից տեղ մը պիտի գրաւէ Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Իսկապէս, պատկառելի ցոյց մըն էր որ տեղի ունեցաւ,— ռազմափորձ մը ուժի եւ կամքի, կարգապահութեան եւ վճռականութեան։

Եւ, 1920ի պառակտումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, գոնէ փողոցին մէջ, միացեալ ճակատ կազմեցին ընկերվարականներն ու համայնավարները։

Քսանեւչորս ժամուան գործադուլի ազդանշանը տուած էր Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, որ իր կանակն ունի ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Նոյն ազդանշանը արձակեց Աշխատանքի միւս Դաշնակցութիւնը, Կարմիրը, որ իր ուժը կ'առնէ համայնավար կուսակցութենէն։

Ուրեմն, երկու յեղափոխական կուսակցութիւններ եւ իրենց կապուած արհեստակցական Միութիւնները սկզբունքով համաձայն էին ընդհ. գործադուլի մասին։

Միայն թէ՝ ընկերվարականները կը զգուշանային ծայրայեղութիւններէ, չուզելով խանգարել անհրաժեշտ սպասարկութիւնները։

Արդարեւ, Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը, առաջին օրէն իսկ յայտարարած էր թէ՝ ցոյցեր չպիտի կատարէին փողոցներու մէջ, այլ «պիտի արտայայտենք աշխատաւորներու հզօր եւ սառն վճռականութիւնը՝ պաշտպանելու հանրային եւ ժողովրդական ազատութիւնները»։ Այս առթիւ, կ'աւելցնէր թէ պիտի պահէին ցոյցին «ուժի եւ արժանաւորութեան հանգամանքը»։

Միեւնոյն ատեն կը յայտնէր թէ փետր. 12ի գործադուլը պիտի ըլլայ աշխատաւորութեան «առաջին ազդարարութիւնը» եւ «յետոյ պիտի շարունակեն արթուն պայծառատեսութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին»։

Ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ յատկապէս շեշտելով գործադուլին բարոյական նշանակութիւնը, զայն կը ներկայացնէր ձեռնարկ մը՝ «հանրապետութեան պաշտպանութեան համար»։

Ցեսականօրէն, կարմիրները մնացին իրենց որոշման վրայ, խառնելով գոյները եւ գունաւորելով իրենց բառերն ու բացատրութիւնները։

Բայց, իրականին մէջ, անոնք ալ տարբեր բան մը չըրին երկուշաբթի օր, գործադուլը իրականացնելու համար։

Եւ, ուշագրաւ է որ երկու կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերն ալ միեւնոյն թիւը կուտան ցուցարարներու բազմութեան մասին,— 150,000։ (Անոնք որ համախմբուեցան Վէնսէնի բացատանը եւ յետոյ Նասիոնի հրապարակը, ուր կը գտնուի հանրապետութեան փառաւոր մէկ յիշատակարանը)։

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը մէկ միլիոն կը հաշուէ գործադուլի ազդանշանին պատասխանող աշխատաւորներու թիւը։

Պատկառելի է այս թիւը, իբրեւ նախափորձ. սակայն միեւնոյն ատեն կը նշանակէ թէ բացարձակապէս ընդհանրական չէր գործադուլը։

Ինչպէս պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ, անսովոր երեւոյթ մը կը պարզէր Փարիզը, երկուշաբթի օր։ Բայց, ամբողջովին կորսուած չէին առօրեայ կեանքին բոլոր երակները։

Եթէ շատ մը սպասարկութիւններ ջլատուած էին բոլորովին,— ինչպէս թղթատարն ու մամուլը— ուրիշներ կը բանէին սովորականին պէս կամ կրճատեալ։ Հազարաւոր հաստատութիւններ, գրասենեակներ, խանութներ, կամ սրճարաններ փակուած էին ոչ թէ անսալով գործադուլի հրահանգին, այլ զգուշութեան համար։ Եւ յաճախ ոստիկանութիւնն էր որ կուտար այդ հրահանգները։

Հակառակ այս մանրամասնութեանց, «Փիասքօ» մը չէր փետր. 12ի ցոյցը, ինչպէս կ'ուզեն ցուցնել կարգ մը աջակողմեան թերթեր։

Ընդհակառակն, տուեալ պայմաններուն մէջ, կարելի է ընդհանրապէս յաջողած նկատել առաջադրուած նպատակը, մանաւանդ իր կարգապահութեամբ եւ խաղաղութեամբ։

Կառավարութիւնն ալ, արտակարգ միջոցներ հրահանգելով հանդերձ, չէր ուզած խափանել ոչ գործադուլը, ոչ ալ քաղաքէն դուրս համախմբուելու իրաւունքները։

Այստեղ մեր գործը չէ քննել թէ՝ իսկապէս Ֆաշական վտանգ մը կա՞յ Ֆրանսայի համար, այնպէս ինչպէս եղեր է ուրիշ երկիրներու մէջ։

Ճիշդ է, վարչաձեւի տագնապ մը կ'անցընէ Ֆրանսան ալ։ Սուր հանգամանք ստացած է աջի եւ ձախի պայքարը, մանաւանդ փետր. 6ի խռովութիւններէն յետոյ։ Բայց, ճամբան շատ երկար է այդ բոլորէն մինչեւ Ֆաշական դիկտատուրան։ Ֆրանսայի ժողովուրդը դժուար կը հանդուրժէ որ եւ է դիկտատուրայի, ըլլայ ձախակողմեան, Ֆաշական կամ արքայական։

Մեր կարծիքով, աւելի շատ հոգեբանական եւ բարոյական արժէք ունի փետր. 12ի գործադուլը։ Եթէ մէկդի դնենք անոր քաղաքական միտումները, կ'ունենանք անվիճելի եւ պայծառ իրականութիւն մը,— կազմակերպուած աշխատանքի ուժն ու կամքը, անոր տարողութիւնն ու կարգապահութիւնը։

Փետր. 12ի գործադուլը կ'ապացուցանէ թէ ի հարկին կարելի է խաղաղօրէն ջլատել ամբողջ երկրին կեանքը, երբ իրապէս վըտանգուին աւանդական ազատութիւնները։

Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

Ընդհ. գործադուլի պատճառով, երէկ ՅԱՌԱՋն ալ չհրատարակուեցաւ, ինչպէս տեղական բոլոր թերթերը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԽԱՂԱՂ ԹԱՓՕՐՆԵՐ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 150,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ՝ 24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համաձայն Աշխատանքի զոյգ Դաշնակցութեանց (ընկերվարական եւ կարմիր), բազմաթիւ արհեստակցական Միութեանց եւ ընկերվարական ու համայնավար կուսակցութեանց կոչերուն, 24 ժամ գործադուլ հռչակուեցաւ կիրակի գիշերէն մինչեւ երկուշաբթի կէս գիշեր։ Հակառակ բոլոր վախերուն, գործադուլը անցաւ խաղաղութեամբ, եթէ չհաշուենք զանազան դէպքեր, Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ։

Թէեւ ընդհանուր էր գործադուլը, բայց գործադրուեցաւ մասամբ, գրեթէ կէս առ կէս։

Այսպէս, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները չդադրեցան։ Երկաթուղիները եւ ինքնաշարժ հեռախօսները բանեցան, սինեմաները բաց մնացին (բացի գլխաւոր պողոտաներէն), նպարեղէնի խանութներն ալ մեծ մասով բաց էին։ Ստորերկրեայ երկաթուղին բանեցաւ մինչեւ իրիկուան ժամը 8.30։ Ցերեկուան ընթացքին քանի մը կայարաններ փակուեցան զգուշութեան համար։ Հանրակառքերը մասամբ բանեցան մինչեւ կէս օր, յետոյ դադրեցուցին երթեւեկը։ Գործադուլը ընդհանուր էր թղթատարական բոլոր ճիւղերուն, մաքսատան, ծխախոտի եւ լուցկիի գործարաններուն եւ կարգ մը մետաղագործական հաստատութեանց մէջ։ Թատրոններն ալ փակուեցան։

Առ հասարակ, անձայնութիւնն էր որ կը տիրապետէր ամբողջ մայրաքաղաքին մէջ։ Սրճարանները նորս քաշած էին աթոռները, շատերն ալ՝ վարագոյրները կախած էին, իսկ մեծ մասը դուռներն ալ փակեց իրիկուան դէմ, վախնալով որ խռովութիւններ կը ծագին։ «Թաքսի»ները 12 օր է որ չեն բանիր։ Մէկ խօսքով, կիրակնօրեայ, եթէ ոչ մեռելական վիճակ մը կը տիրէր։

Համաձայն ոստիկանութեան տեղեկագրին, երկաթուղիներու 33,868 պաշտօնեաներէն ոչ մէկը ձգած էր գործը, հանրակառքի (թրամվէյ եւ օթօպիւս) 11,000 պաշտօնեաներէն գործադուլ հռչակած էին 7000 հոգի, Մէթրոյի 10,480 պաշտօնեաներէն՝ 9508, կազի ընկերութեան 7350 պաշտօնեաներէն՝ 1527ը, ելեկտրականութեան 3380 պաշտօնեաներէն միայն վեցը, ջուրի ընկերութեան 650 պաշտօնեաներէն 263ը, հանրային սպասարկութեանց 30,-հազար պաշտօնեաներէն 12,000ը, թղթատարական – հեռագրական 31,350 պաշտօնեաներէն 30,000ը, ծխախոտի եւ լուցկիի գործարաններու 4950 բանուորներէն 4400ը, գիրքերու եւ թերթերու 7950 պաշտօնեաներէն եւ բանուորներէն 3500ը, ուտեստեղէնի 13,000 աշխատաւորներէն 7300ը, շինութեանց 7186 բանուորներէն 6200ը, մետաղագործական 100,000 բանուորներէն 52,120ը, քիմիական արտադրութեանց 7000 բանուորներէն 1500ը, մորթի եւ կաշեղէնի 4575 բանուորներէն 4200ը, հանդերձեղէնի 33,000 աշխատաւորներէն 2300ը, կահ կարասիներու 1000 բանուորներէն 750, դրամատուներու 32,270 պաշտօնեաներէն 230ը, ապահովագրական ընկերութեանց 6500 պաշտօնեաներէն 150ը, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու 5400 ծառայողներէն 300ը. կառքերու 9500ը ամբողջովին։

Այս բոլորին մէջ ամէնէն բացառիկ երեւոյթը՝ լրագիրներու բացակայութիւնն էր։ Ամբողջ երկուշաբթի օրը Փարիզը մնաց առանց թերթի, բացի արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»էն որ իր գործակալներուն միջոցաւ փողոցէ փողոց կը ծախէր առտուան տպագրութիւնը, իսկ իրիկունն ալ՝ յաւելուած մը։ Կիրակի օր, բոլոր քաղքենի – դրամատիրական օրկանները «ցաւ ի սիրտ» կը ծանուցանէին թէ յաջորդ օրը չպիտի հրատարակուին, 24 ժամուան գործադուլին հետեւանքով։

Գործադուլին հետ միաժամանակ, իրիկուան ժամը 3ին տեղի ունեցան վիթխարի միթինկներ, Վէնսէնի բացատանին եւ Նասիոնի ընդարձակ հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու, որոնք միացեալ ճակատ կազմեր էին այս առթիւ։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթը 150,000 կը հաշուէ այս ցոյցին մասնակցողներու թիւը, իսկ քաղքենի թերթերը՝ 100,000։ Ընկերվարական բանուորներուն գլուխն անցած էին վարիչ դէմքերէն Լէոն Պլում, Փոլ Ֆօռ, Զիրոմսքի եւ շարք մը երեսփոխաններ. իսկ համայնավարներէն՝ Մարսէլ Քաշէն եւ միւսները։ Բոլոր ճառերը ուղղըւած էին յետաշրջութեան եւ ֆաշականութեան դէմ։ Ցուցարարները ծանօթ «Անկցի»ներուն հետ, կը պահանջէին բանտարկել Քիափը, կարմիրները աւելի յառաջ երթալով, կ'աղաղակէին,— «Պէտք է խորտակել դրամատիրական Պասթիլը»։ Պաստառները կը թղթային յեղափոխական ազդանշաններով եւ «միացեալ ճակատ»ի բացագանչութիւններով։ Կը լսուէին նաեւ «դէպի Փարիզ» աղաղակներ։ Ներքին գործերու նախարարութիւնը արգելք ձգած էր այս ցոյցերը եւ ոստիկաններ չկային Նասիոնի հրապարակին վրայ. բայց երբ ճառերը վերջացան եւ բազմութիւնը սկսաւ քաղաք իջնել, բոլոր փողոցներուն անկիւնները բռնուած էին հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններով ու պահակներով։ Ցուցարարները լուտանքներ կը տեղային, բայց ոստիկանները ու պահակները կը ժպտէին, պահելով իրենց պաղարիւնը։ Ո՛ր եւ է խռովութիւն չպատահեցաւ այս կողմէն, եւ ցուցարարները խումբերու բաժնուելով քաղաք իջան։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը յատկապէս պատուիրած էին իրենց անդամներուն որ չխանգարեն կարգապահութիւնը։ Եւ պաշտօնաթերթը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլորին որ յարգեցին տրուած հրահանգները։

Նասիոնի հրապարակը հաւաքուած ատեն, համայնավար երեսփոխան մը, հանրապետութեան արձանին վրայ ցատկելով, կարմիր ժապաւէն մը կախեց Մարիանի (Ֆրանսա) ձախ ականջէն։ Ընկերվարականները յայտարարութիւն մը փակցուցած էին որ կ'ըսէր. «Պէտք է ընտրել մէկը կամ միւսը,— ընկերվարութիւն կամ ֆաշականութիւն»։ Համայնավար երիտասարդ մը զոհ չմնալով այս յայտարարութենէն, արձանին վրայ ելաւ եւ աստեղազարդ կարմիր դրօշակ մը կախեց Մարիանի աջ ականջէն։ Դրօշը ծածկելով փակեց Մարիանի դէմքը։ Ցետոյ վար առնուեցաւ ընկերվարականներուն ազդանշանը եւ անոր տեղ դրուեցաւ համայնավարական կոչ մը որ կ'ըսէր.— «Այրինք աշխատելով կամ մեռնինք կռուելով»։

Ընդամէնը 116 հոգի ձերբակալուեցան, քաղաքին եւ ամբողջ շրջանին մէջ։

Ա. Ահարոնեան յանկարծ հիւանդացած

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի, փետր. 13 թուականով.—

Կիրակի օր, երբ Ահարոնեան իր ճառը կ'արտասանէր «Համազգային»ի հանդէսին, իր ճառին վերջաւորութեան՝ ուղեղային կաթուած մը ունեցաւ։ Վիճակը ծանր է։ Կը խնամուի Մարսիլիոյ բժշկական մեծ հեղինակութիւններու կողմէ։

*** Մեզի հասած տեղեկութիւններու համաձայն, «Համազգային»ի հանդէսը տեղի ունեցած է մեծ յաջողութեամբ։

Ընդարձակ սրահը լեցուած էր ամբողջովին։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

100է աւելի սպանեալ, հարիւրաւոր վիրաւորներ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր ընկերվարականներու արիւնալի ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Աւստրիոյ մէջ, վարակելով մայրաքաղաքը եւ 10—12 գաւառական կեդրոններ։ Հազարաւոր սպառազէն ընկերվարականներ կռուեցան ոստիկանութեան եւ զօրքին դէմ։ Կռիւները շարունակուեցան գիշերը ուշ ատեն, բայց կառավարութիւնը յաջողեցաւ տէր դառնալ կացութեան։ Ամբողջ Աւստրիան պաշարման վիճակի մէջ է. սահմանները փակուած են որպէսզի ընկերվարական պետերը չփախչին. Վիեննայի քաղաքապետարանը, որ ընկերվարականներուն տիրապետութեան տակ կը գտնուէր, այժմ պարզած է հայրենասիրական կամ Ֆաշական դրօշ (կանանչ եւ ճերմակ)։ Դոլֆուսի դահլիճը մինչեւ լոյս ժողով գումարելով, հրամանագիրներ կը հրատարակէր, նոր իշխանութիւնը ամրապնդելու համար։ Լինցի եւ Սթիրիոյ քաղաքապետական խորհուրդներն ալ լուծուեցան եւ անոնց տեղ պաշտօնի անցան կառավարութեան կողմէ նշանակուած լիազօրներ։ Կարճ խօսքով, ընկերվարական ըմբոստութիւնը յանգեցաւ Ֆաշական դիկտատուրայի։ Ընկերվարականները միեւնոյն ատեն ընդհ. գործադուլ հայտնէին եւ բազմաթիւ հանրային սպասարկութիւններ գլացուեցան։ Շոգեկառքի հաղորդակցութիւնները խզուեցան Կրացի եւ Վիեննայի միջեւ եւ ամբողջ մայրաքաղաքը մութի մէջ թաղուեցաւ։ Պետական զօրքը թնդանօթ եւ հրասայլ, գնդացիր եւ ուրիշ ամէն տեսակ զէնքեր գործածեն, իսկ ընկերվարականներն ալ շատ լաւ զինուած էին եւ առատ ռազմանիւթ ունէին։ Կառավարական զօրքը թնդանօթի բռնելով քարուքանդ ըրաւ ընկերվարականներուն էկէնպէրկի միջնաբերդը։ Հրասայլեր գործածուեցան խորտակելու համար փշաթել ցանցերով կազմուած պատնէշ մը Վիեննայի մէկ արուարձանին մէջ։

Ընկերվարականները մարտակոչ հնչեցուցին երբ կառավարութիւնը ըսկսաւ խուզարկել իրենց կեդրոնները։ Առաջին ազդանշանը ընդհ. գործադուլն էր, որուն դէմ կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հռչակեց եւ կռիւները սկսան։ Կառավարական զօրքին առաջին յաղթանակը եղաւ Վիեննայի քաղաքապետարանին գրաւումը եւ քաղաքապետական խորհուրդին լուծումը։ Մասնաւոր հրամանագրով մը լուծուեցաւ նաեւ ընկերվարական կուսակցութիւնը։

Կարելի չէ նկարագրել մանաւորապէս Վիեննայի վիճակը։ Զոհերու մասին ալ ստոյգ տեղեկութիւններ չկան։ Առաջին հեռագիրները կը հաշուեն 100 սպանեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ, երկու կողմէն։

Այս կացութիւնը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւորապէս Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի մէջ, ուր կը կարծեն թէ խռովութեանց վերջնական ելքը պիտի ըլլայ հիթլէրական իշխանութեան հաստատում՝ Աւստրիոյ մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին զանազան կեդրոններու մէջ։ Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, ջախջախելու համար հակառակորդը։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր բազմաթիւ գործարաններ փակուած էին Մարսէյլի մէջ։ Քաղաքապետական սպասարկութիւններն ալ կրճատուած էին։ Առտուան ժամը 10էն 15—20,000 հոգինոց թափօր մը կազմուեցաւ առաջնորդութեամբ ծերակուտականի մը։ Թափօրը քաղաքին պողոտաներէն անցնելով, գնաց կենդանաբանական պարտէզ, յետոյ վերադարձաւ խաղաղօրէն։ Ժամը 4ին բացօթեայ միթինկ մը տեղի ունեցաւ ասպարանին եռեւը։ Ոստիկանները ուզեցին ցրուել, բայց խռովութիւններ ծագեցան։ Իրիկունը ուրիշ խռովութիւն մը ծագեցաւ Աւետարանականներու եկեղեցիին առջեւ։ Ցուցարարները հանելով փողոցի նստարանները, իրարու վրայ դիզեցին եւ կրակի տուին։ Այս առթիւ կրակ բացուեցաւ։ Գիշերը խումբ մը երիտասարդներ ինքնաշարժ մը նստելով, կրակ տեղացին աջ ու ձախ։ Մինչ այս մինչ այն, ուրիշ ինքնաշարժ մը կը սուրար կրակ տեղալով։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ բռնել թէ կառքը եւ թէ վեց ցուցարարները։

Անծանօթներ ումանակ դրեր էին Մարսէյլի արուարձաններէն Քանէի մէկ եկեղեցիին դուռը։ Ումանակը պայթելով, ջախջախեց շրջակայ տուներու ապակիները։ Միեւնոյն ատեն հրդեհ ծագեցաւ ծծումբի գործարանի մը մէջ, երեք միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառելով։

Լիոնի մէջ գործադուլը կատարուեցաւ մասամբ եւ մեծ դէպքեր չպատահեցան։ Ռուպէի մէջ, 40,000 բանուորներէն հազիւ 13,000 հոգի դադրեցուցին աշխատանքը։ Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան։ Միւլհուզի մէջ (Ալզաս) ցուցարարները փորձեցին բանտէն հանել երեք համայնավարներ, եւ յաջողելու վրայ էին, երբ օգնական ուժ հասաւ։ Քիչ յետոյ նոր փորձ մը կատարեցին, եւ յաջողեցան արձակել բանտարկեալները որոնք ուսերու վրայ ցուցադրուեցան փողոցներուն մէջ, մինչ բազմութիւնը «Ինթէրնասիոնալ» կ'երգէր։

ՑՈՅՑԵՐԸ ԵՒ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Օրուան ամէնէն ծանր դէպքը պատահեցաւ Պիյանքուրի բանուորական արուարձանին մէջ, ուր մէկ հոգի սպաննուեցաւ, իսկ երեք ոստիկաններ եւ 15 ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Ցուցարարներու բազմութիւն մը, որ կը բաղկանար մեծ մասով թղթապետական պաշտօնեաներէ, ժամը 1ին համախմբուած էր Ռընոյի գործարաններուն առջեւ, գործադուլի մղելու համար բանուորները։ Հաստատութեան տնօրէնութիւնը որոշած էր կէս օրին չարձակել բանուորները, եւ ճաշ

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ ԵՒ ՋՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Լրացնելու համար խճուղիներու բաժինը, որուն մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածով, համառօտակի ներկայացնենք նաեւ կամուրջները։

1932ի յունիսին, տասը մեթրէն վեր մեծ ու փոքր կամուրջները կը ներկայացնէին՝ հետեւեալ պատկերը.—

340 քարաշէն կամուրջ 16,722 մ.
795 փայտաշէն կամուրջ 23,992 »
85 երկաթ կամուրջ 3,996 »
188 պէթոն արմէ կամուրջ 6,503 »

Մինչեւ 1929 վերջերը, մեծ եւ գլխաւոր կամուրջները 14 հատ էին։ Խճուղիներու օրէնքին հրատարակութենէն յետոյ, 1930 թուականէն սկսեալ մինչեւ այսօր 27 նոր մեծ կամուրջներ կառուցուած են։

Ասոնց շարքին կը պատկանին Սաքարիայ, Մէնտէրէսի, Եէշիլ Ըրմագի եւ Եփրատի նման գետերու վրայ նետուած մեծ կամուրջները։

Ասոնցմէ Եէշիլ Ըրմագի վրայ շինուած պէրկէր դրութեամբ Չարշամպա կամուրջը ունի 274 մեթր երկայնութիւն։ Անատոլուի ամէնէն մեծ «պէթօնարմէ» խճուղի կամուրջն է։

Թուրքերը կը հաւատան թէ աշխարհի վրայ նմանը քիչ անգամ տեսնուած գիտական հրաշալիք» մըն է Մալաթիոյ եւ Խարբերդի միջեւ Քէօմիւրխան վայրին վրայ կառուցուած Ըմէլթ փաշա կամուրջը։

Ծիծաղիլ միայն կարելի է թրքական այս մեծախօսիկութեան վրայ։

Կարեւոր կամուրջներու կարգին պէտք է յիշել նաեւ Անթալիոյ նահանգին Մանավկաթ եւ Աղսու կամուրջները։ Պոլիս – Զանկըլտաղ խճուղիին եօթը մեծ կամուրջներէն, Կէօնէքի գետակին վրայ նետուած Ակոնիա կամուրջը։ Իզմիրի նահանգին Գաքըրչայ, Սինոպի նահանգին մէջ Ձէվզի փաշա եւ Պոլսոյ կուսակալութեան Սիլահտարաղա եւ Սիւնէթ «պէթօնարմէ» կամուրջները։

Այս համառօտ տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ Թուրքերը աւելի շատ ուժ տուած են քարաշէն եւ «պէթօնարմէ» կամուրջներու։ Գործավարութիւնը այս պարագային նկատի ունեցած է երկու հարց.— Գործածել տեղական նախանիւթեր, եւ երկրորդ, ընտրել կամուրջներու այնպիսի ձեւեր, որոնք երկրին արհեստաւորներուն կարողութեան սահմանին մէջ գտնուին։

X

Թուրքերը բժրնած ըլլալ կը թուին այն խոշոր վտանգը, որ արտաքին թշնամիէն չափ, եւ թերեւս անկէ աւելի կարեւոր վնասներ հասցուցած է իրենց տիրապետութեան տակ գտնուող հարուստ հողամասերուն, եւ անոնց վրայ ապրող բնակչութեան։ Այսինքն ջուրի առատութենէն եւ միւս կողմէ ջուրի պակասէն յառաջ եկած վտանգներ։

Ծովեզերեայ ջրառատ եւ արգասաբեր շրջաններ կ'ողողուէին հեղեղներէն, իսկ միջին Անատոլուի անջրդի հողամասերը կը դղնէին երաշտէն, որուն ժողովուրդը կը գաղթէր դէպի ջրառատ շրջաններ։ Իսկ ճահիճներուն գերի դարձած եւ մալարիայէն քայքայուած ժողովուրդը, քիչ մը առողջարար օդ շնչելու համար կը բարձրանար դէպի լեռներ. Տեղափոխութեան քիչ մը անբնական այս հոսանքը պատճառ եղած է որ, կարգ մը բարեբեր հողամասեր ամայանան եւ անտառները արտերու վերածելու հարկադրանքը ստեղծուի։

Օսմանեան կայսրութեան շրջանին մէկ կարեւոր ձեռնարկ միայն կատարուած է։ Այդ ալ օտարներու ձեռքով եւ Պաղտատի գիծին շահագործման նպաստելու համար Գոնիայի դաշտին մէջ կատարուած ոռոգման աշխատանքն է։ Ասկէ զատ, Պոլսոյ եւ Անատոլուի կարգ մը քաղաքներուն մէջ էվգաֆի միջոցաւ շինուած քանի մը ջուրի ճամբաներն ու ջրամբարները եթէ հաշուի չառնենք, կարելի է ըսել թէ ջրաբաշխական եւ ոռոգման ոչ մէկ լուրջ աշխատանք տարուած է Անատոլուի մէջ։

«Հանրապետական» Թուրքիոյ ջրային ծրագրին գլխաւոր գիծերը եղած են.—

1. Հեղեղները եւ ողողումները արգիլել։
2. Ճահիճները չորցնել եւ հողերը ոռոգել։
3. Ջուրի ուժէն օգտուիլ եւ
4. Գետերը նաւարկելի դարձնել։

Ի հարկէ տարբեր բան է զգալ անհրաժեշտութիւնը պահանջին, իսկ տարբեր բան՝ գլուխ հանել այսքան խոշոր ձեռնարկ մը, որ կը պահանջէ դրամ եւ արհեստագիտական պատրաստութիւն։ Թուրքիա զուրկ էր երկուքէն ալ։ Ցետոյ չկար ոչ նախապատրաստական աշխատանք, ոչ ծրագիր, ոչ յատակագիծ եւ ոչ ալ ուսումնասիրութիւն՝ երկրին ջրային բաժանումներուն մասին։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր նախ մէկ կողմէ մասնագէտներ պատրաստել, իսկ միւս կողմէ ձեռնարկել կողմակերպական աշխատանքներու

1929ին, Ազգ. Մեծ Ժողովը այս ձեռնարկին համար քուէարկեց 100 միլիոն ոսկիի յատկացում մը (տարեվճարներով), եւ հիմնուեցաւ ջրագրական ընդհ. տեսչութիւն մը։

Այժմ երկիրը բաժնուած է 12 ջրային շրջանակներու։ Երկրաչափներէ եւ գիտուններէ բաղկացած 18 արշաւախումբեր կը շրջին ջրային բոլոր շրջանները, եւ իրենց քննութեանց արդիւնքը կը տեղեկագրեն ընդհ. տեսչութեան։ Այս ձեւով կը պատրաստուին իւրաքանչիւր վայրի թղթածրարները։ Քանի մը տարի վերջ միայն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ո՛ր ջուրերէն եւ ի՛նչ ձեւով կարելի պիտի ըլլայ օգտուիլ։ Այս թղթածրարները հիմ պիտի նկատուին՝ յառաջիկային պատրաստուելիք յատակագիծերուն վերջնական ձեւ արուած ատեն։ Միւս կողմէ ջրային հարցի քննութիւնը, օդերեւութաբանական քննութեանց պահանջ ներկայացուցած ըլլալով, շարք մը կայաններ հիմնուած են։

Առայժմ կատարուած աշխատանքները հետեւեալներն են.—

Պրուսայի դաշտը, Նիլիւֆէր առուակին ողողումներէն պաշտպանելու համար բացուած է ջրանցք մը։ Կանոնաւորիչ մեքենային շինութենէն վերջ, 70 հազար արտավար հող ողողման վտանգէն պիտի ազատին, եւ արգասաբեր հողեր օգտագործելի վիճակի մէջ պիտի դրուին։ Ճահիճները կը ներկայացնեն 25 հազար արտավար տարածութիւն։

Եալովայի բարեկարգութիւնը.— Եալովայի արժէքաւոր ջերմուկները անխնամ եւ աւերակ պատկեր մը կը ներկայացնէին։ Այս վայրը այժմ կերպարանափոխուած է ամբողջովին։ Ծովուն եւ ջերմուկներուն միջեւ տարածուող ճահիճները չորցած են։ Մօտաւորապէս 24 հազար արտավար ճահիճ ցամքեցնելով մշակելի հողեր երեւան եկած են։ Եալովան, այժմ, Թուրքիոյ ամէնէն ներկայանալի ջերմուկն ու օդափոխութեան վայրը կը նկատուի։

Մեծ Մէնտէրէս.— Հորատելու ջրանցքը նպատակ ունի բարեկարգելու Մեծ Մէնտէրէսի ընթացքը։ Այս ջրանցքը Պիւրհանիէի շրջանին մէջ ջուր կը տանի Մեծ Մէնտէրէսէն եւ առ այժմ կ'ոռոգէ 40 հազար արտավար հող։ Այս ոռոգման հետեւանքով բերքը հնգապատկուած է այդ շրջանին մէջ։

Մենեմենի թումբը.— Մէնէմէնի դաշտը Կէտիզի յորդումներէն պաշտպանելու համար շինուած են նոր թումբեր եւ հիներն ալ նորոգուած։ Աէօրէնի դաշտին պաշտպանութեան համար ալ նոր թումբեր կառուցուած են։

Իզմիրի ճահիճները.— Իզմիր քաղաքին առողջութիւնը ապականող, եւ համանուն ծոցին ծայրամասին վրայ ընդարձակ տարածութիւններ գրաւող ճահիճին չորացման ձեռնարկուած է, մասնաւոր վարչութեան կողմէ տրամադրուած վարկերով։ Ցառաջիկայ տարիներու ընթացքին եւս պիտի շարունակուին աշխատանքները։

Գառբէլ լիճը.— Բաւական բարեկարգուած է նաեւ այս լիճը, որ տարուան որոշ եղանակներուն յորդելով, շրջակայ հունձքերն ու Անթալիա – Ըսպարթա խճուղին կ'ողողէր ժողովրդական տարրերու օժանդակութեամբ ճահիճները չորցուած են եւ մշակելի դարձած։

Նազիլլիի ջրանցք.— Նազիլլիի դաշտին մէջ Մեծ Մէնտէրէսի յորդուն ջուրերը Աղչայի բաղուկին եւ անկէ վերստին Մէնտէրէսի մէջ թափելու համար բացուած է Նազիլլիի ջրանցքը։ Այս ջրանցքը իր անցքին վրայ կը չորցնէ ճահիճները եւ միեւնոյն ատեն կ'ոռոգէ Նազիլլիի բամպակի արտերը։

Մանիսայի շրջանին մէջ, Մարմարա լիճին ջուրի մակարդակը ինկած ըլլալով, ձուկի քանակը զգալի չափով պակսած էր։ Կէտիզ գետէն ջուր առնելով լիճին մակարդակը բարձրացած է ջրանցքի մը բացումով։ Այս ջրանցքը միեւնոյն ատեն պիտի ոռոգէ 40 հազար արտավար հող։

Չորցուած են նաեւ Տարսոնի հովիտին ճահիճները։

Ոռոգման աշխատանքները Էնկիւրիի շրջանին մէջ.— Էնկիւրիի շրջանին մէջ ծառ հասցնելու նպատակով, հորերու եւ գետակներու միջոցաւ ջուր հաւաքելու եւ այս ջուրերը Կազի Օսման ագարակին յանձներ բարձրացնելով, հազար արտավար հող ոռոգել կարելի եղած է։

Գալկամթի մէջ կատարուած չորացման գործողութիւններով հողերու ճահճացման առաջքը առնուած է։

Չըպուքլի ամբարտակը.— Կառավարական կեդրոնին, այսինքն Էնկիւրիի ջուրի պահանջը ապահովելու, եւ միեւնոյն ատեն մինչեւ Սինճան գիւղը, 55 հազար արտավար հողին ոռոգման եւ ծառազարդման համար, Չպուքի վարարուն ջուրերը զսպելու նպատակով ձեռնարկուած է ջրակայքի մը շինութեան։ Ցառաջիկայ տարի լրանալիք այս ջրամբարը պիտի պարունակէ 12 միլիոն թոն ջուր եւ պիտի դիւրացնէ 49 միլիոն հեղեղային ջուրերու օգտագործումը։

Էսկիշէհիրի շրջան.— Երաշտ շրջաններու շարքին պատկանող Էսկիշէհիրի մէջ ձեռք առնուած են կարգ մը միջոցներ, որոնց շնորհիւ այժմ կարելի կ'ըլլայ ոռոգել 300 հազար արտավար հող։

Ոռոգման եւ ճահիճներու չորացման համանման միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ Սեւ ծովու ծովեզերեայ շրջաններէն Տրապիզոնի, Չարշամպայի եւ Կիւմիւշխանէի մէջ։

Մալաթիոյ դաշտին մէջ եւս սկսած են ոռոգման աշխատանքներու։

Էրէյլիի (Գոնիա) երաշտ հողերուն ոռոգման համար բացուած են Գըզըլ լարք եւ Ինէվի ջրանցքները։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1933ԻՆ

Հիթլէրական վարչաձեւը ընդհանրապէս Եւրոպայի եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ համար ցնցող նորօրինակ ընկերային – քաղաքական երեւոյթ մըն է, որ կրնայ մինչեւ իսկ պատմաբազմական նոր արկածախնդրութեան մը մղել, ինչպէս տարիէ մը ի վեր օրէ օր դէպքերը կասկածիլ կուտան։

«Թայմզ»ի Պերլինի թղթակիցը հիթլերական առաջին տարին նկարագրած է յօդուածաշարքով, որմէ կը քաղենք հետեւեալ ամփոփումը.—

Վարչաձեւին յատկանշական կողմերէն մին այն է թէ անոր յարողներուն եւ խանդավառներուն մէջ կը գտնուին գերմանական հին ընկերութեան ամէն դասակարգի անդամներ։ Բարձր ազնուականութենէն մինչեւ խոնարհ խաւերը հաւաքուած են՝ Նացիներ, նախանձախնդիր հիթլէրականներ, որովհետեւ, հակառակ արտաքին արտաքինի երեւոյթին, հիթլէրականութիւնը ո՛չ մէկ դասակարգի մասնաւոր իրաւունքը չէ կազմած, այլ աշխատած է եւ կ'աշխատի բոլոր անհատական եւ հանրային իրաւունքներէն հասարակաց կամ հայրենասիրական գործունէութիւն մը համակարգել։ Այս տեսակէտով նոյն իսկ քրիստոնէական – գերման եկեղեցին համակիր չէ վարչաձեւին նորութիւններուն՝ որոնց առանցքը կը կազմէ պետական վերին ազդեցութիւն մը, բայց բոլորովին տարբեր Մոսկուայի դիկտատորական անհանդուրժելի վճռականութենէն։ Դասակարգային բոլոր շահերը իրարու հետ կապուած են, այնպէս որ ոչ ճարտարարուեստը, ոչ հողատիրութիւնը, ոչ դրամատիրութիւնը մասնաւոր կամ բացառիկ գանգատներ չունին, որովհետեւ իրենց իւրաքանչիւրին նեղութեան աղբիւրը հիթլէրական վարչաձեւէն չէ որ կը հոսի, այլ համաշխարհային տնտեսական տագնապէն։ Դրութիւնը երբեք խտիր չի դներ շահերու տնտեսումին մէջ ընկերային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն համար։ Բնական է թէ այստ վարչաձեւի բոլոր առաւելութիւններէն զուրկ է հիթլէրականութիւնը, որուն յանկարծական եւ բուռն երեւումը տեսակ մը քաոս ստեղծեց երկրին մէջ, եւ ի հարկէ այս դրութեան սատակութեամբը չէ որ աւերումները կրնան դարմանուիլ։

Դրութեան հէշտանքներէն մին ա՛յն եղաւ որ Փրուսիա գերման պետութեան մէջ իր մասնաւոր առանձնաշնորհեալ դիրքը կորսնցուց, զոր ունէր միապետական շրջանին։ Ամէն երկրամաս միեւնոյն հակակշիռին եւ միեւնոյն տրամադրութիւններուն ենթարկուած են։ Ուրոյն դաշնակցական կազմերով պետականութեան սկզբունքը, որ պատերազմէն վերջ արդէն հեղհեղուկ տկարացած էր, նոր վարչաձեւին օրով անհետ ըլլալու վրայ է։ Եւ այս արդիւնքը ձեռք բերելու համար վարագոյրին ետեւ կանխաւ ընդհարումներ եղան պայքարող կողմերու միջեւ, որոնցմէ յաղթական դուրս ելաւ Հիթլէր։

Շարժումին նախընթաց եւ անմիջական հետեւորդ պարագաները այնպէս ենթադրել կուտային թէ բոլոր այս յեղափոխական ընթացքին թաքուն միտքն է միապետութեան վերահաստատումը Գերմանիոյ մէջ, եւ իրաւ ալ պահ մը զօրավար Հէօրինկի նոյնը հաւանական կ'ընծայէր այսպիսի ենթադրութիւն մը։ Ամէն ամիս ի դերեւ հանեց զայն Հիթլէր եւ երբ ահա տարին լրացաւ, ամէնուն գիտցածն է թէ միապետական շարժումը հիթլէրական ծրագրէն բոլորովին դուրս է, եւ նոյն իսկ յարձակում կայ միապետականներուն վրայ։ Մասնաւորապէս Արմատական Նացիները գոհ են այս յայտնութենէն, եւ դիւրին է հասկնալ այն սարսափը, որուն իսկոյն ենթարկուեցան յետադիմական տարրերը, մանաւանդ «միապետական» Փրուսիոյ մէջ։

Գերմանական ազգին կազմը, առողջը փոխուած է կերպով մը, եւ այսուհետեւ դժուար է երեւակայել որ քանի մը զօրավարներ եւ «յետաշրջական» քաղաքական մարդիկ կարենան ետ դարձնել զայն։ Դրամատիրական դրութիւնն ալ չի կրնար այլ եւս հինին վերածուիլ։ Հետք մը կը փորուի ահա, քալել պէտք է անոր վրայէն։ Իրաւ է որ Նացիներն ալ դեռ բոլորովին չեն գիտեր իրենց ընելիքը կամ իրենց ըրածին վերջին հետեւութիւնները, անոնց միտքն ալ մութին մէջ է, բայց գոնէ միւսներէն աւելի լաւ գիտեն։ Աւելի քան կասկածելի է որ զինուորական դիկտատորութիւն մը կարենայ փչրել «մարքսեան» ոգին՝ որ տակաւին բնաւ արմատախիլ եղած չէ, եւ Հիթլէրի ստեղծագործ «արմատական» Ազգային Ընկերվարութեան ուժերը։ Միապետական ձեռնարկի մը դէմ կրնայ ծառանալ տարօրինակ նոր յեղափոխութիւն մը։ Ի պատասխանի անոնց որոնք կը պնդեն թէ նոր Գերմանիա տոգորուած է նախայարձակ ազգայնականութեան եւ զօրապաշտութեան ոգիով, պէտք է ըսել թէ բոլոր այս զինուորեալ հանդերձանքը եւ թմրկահարութիւնները ձեռնպատուած պատանեկութեան բնական խանդավառութեան արտայայտութիւնն են լոկ։ Հիթլէրը ըսաւ. — Ազգային ընկերվարութիւնը խաղաղութիւն մըն է, որ կը ձգտի ներքէն աճել։

Բայց վճռական կարելի չէ ըլլալ։ Տեսնենք։ Ապագան դեռ մութ է, մասամբ, որովհետեւ Գերմանիոյ զինուորական վերակազմութիւնը իր ձեւը չէ առած տակաւին, եւ գաղտնի մեթոտներու կը հետեւի եւ վրէժխնդրական ոգի ցոյց կուտայ։ Հիթլէր խաղաղութիւն կը գոչէ ամէն առիթով, բայց ներկայ անստոյգ պարագաներուն մէջ կեդրոնացած է այդ աղաղակը,— պատուաւոր խաղաղութեան մը մասին Հիթլէրի պահանջը տեսակ մը գրգռիչ շեշտ ունի, որ կը տարբերի խաղաղութեան խանդակաթ փափաքէն։ Նշանակալից է որ Լեհաստանի հետ տասնամեայ դաշինքի մը յայտարարութիւնը խանդավառութիւն առաջ բերաւ հիթլէրական Ռայխսթակին մէջ։ Արդարեւ մխիթարական կարելի է նկատել տասնամեայ դաշինքի մը կնքումը եւ միջազգային պայքարներու մէջ տասնամեայ շրջանի մը ընդհանուր յարութիւնը։

Նացի յեղափոխութեան առաջին փուլերուն արտաքին աշխարհը, մանաւանդ ա՛յն երկիրները ուր ժողովրդավարութիւնը երկար ատենէ ի վեր նուիրական սկզբունք մը եղած է, շատ քննադատական աչքերով նայեցան անոր։ Կարծեցան, ջատագովներ կարծեցին ընդհանուր յուզումը հանդարտեցնել «տաքուկ» հակազդեցութիւն առաջ բերելով։ Բայց իրողութիւնը այն է թէ մինչեւ այս վայրկեանը անգամ վերջնական անուն մը տալ կարելի չէ եղած հիթլէրական շարժումին,— ռամկավարութի՞ւն, ազատականութի՞ւն, ֆաշականութի՞ւն, ընկերվարութի՞ւն, դրամատիրութի՞ւն, եւն.։ Ասոնցմէ ո՞րը։ Ո՞վ որ դէմ եղած է փչրելու, տապալելու համար։ Բայց հակառակ Հիթլէրի փոխառութիւններուն Մոսկուայէն եւ Հռոմէն, Նացիական շարժումին ետեւը ու ներքեւ, որոնք հաշտ աչքով կրնան նայիլ տալ այս փորձին եւ անոր որոշակի բարեաց հնարաւորութիւններուն վրայ։

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«ԱՆԿԱԽ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ»

0000

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս, մեր հայ արուեստագէտներէն ոմանք մասնակցեցան Անկախ Արուեստագէտներու նկարահանդէսին, որ այս տարի բաւական ճոխ է, իր յիսնամեակին առթիւ։ Հրանդ Ալեանաք ունի երկու նկար, որոնք հաճելի են, իրենց նուրբ եւ զգայուն արտայայտութեամբ։ Վստահ եմ որ Ալեանաք դուրգուրանքով եւ սիրով կը նկարէ։ Իր արուեստը ոչինչ ունի բռնազբօսուած եւ կեղծ։

Նոյնպէս Օր. Դերձակեան ունի նկար մը «Portrait d'un journaliste Hollandais»։ Ճարտարօրէն նկարած, իր մօտէլին տրամադրութիւնը լաւ պատկերացուցած է։

Ա. Աճէմեան ունի երկու նկար որոնք լաւ են, մանաւանդ Portraitին նկարման եղանակը, շատ խղճամիտ գործ մը կը ցուցնէ։ Շուքերուն ուսումնասիրութիւնը յաջող է։

Գեաօ (Գասնտուրաճեան) 2 նկար ունի։ Թիւ 286ը զարդանկարչական է։ Գոյներու դասաւորումը հաճելի է։ Միւսը բնանկար մըն է որ ցոյց կուտայ արուեստագէտին ներդաշնակութիւնը իր արտադրութեան մէջ։ Գեաօ այն առաւելութիւնը ունի, որ կը զգայ եւ կը ստեղծէ հաւկնալի մթնոլորտ մը, որ բարդ չէ, այլ շատ պարզ։ Այս նկարիչը մեծ ապագայ կը խոստանայ, եթէ ազատօրէն իր ճամբան երթայ, եւ ուղած ձեւով աշխատի։

Շիշմանեան երկու նկար ունի, որոնցմէ թիւ 873ը շատ յաջող է, տաք եւ կենդանի գոյներով։

Իփլիքճեանի երկու նկարներէն թիւ 2189ը, կենդանագիր մը մանկամարդ եւ վտիտուկ կնոջ մը, շատ կենդանի է եւ շարժուն։ Դիտելի է որ Իփլիքճեան լաւ խոստումներ կ'ընէ մեզի, եթէ իր յաջորդ նկարներուն մէջ ալ գտնուին այն յաջողութիւնները, որ կը տեսնենք ասոր մէջ։

Հրանտ Գէնտէրեան ունի երկու արձաններ, կենդանագիր մը որ շատ ուժեղ է։ Մեծ վարպետութիւն ցոյց կուտայ նաեւ զինուորի մը արձանը։ Օր. Guidette Carbonelle (մեր տաղանդաւոր նկարչուհի տիկ. Բարայեանի աղջիկը) խեցեգործական ցուցափեղկը շատ գեղեցիկ գործեր կը պարունակէ եւ տարօրինակ կերպով ազգային զգացումներ կ'արթնցնէ։ Շատ արդիական եւ միեւնոյն ժամանակ շատ նախնական «փրիմիթիւ»

Ես ունիմ երկու նկար։

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԹԱՄԻՐԵԱՆՑ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

La Châtelaine du Liban

— :•: —

Ակադեմական Փ. Պընուայի ծանօթ վէպը մթնոլորտի բարոյական թէ՛ նիւթական տեսակէտէն՝ անոնցմէ է, որոնք տուած են շարժանկարին իր տպաւորիչ ժապաւէնները, ինչպէս, «Soeur Blanche», «J'étais une espionne», «Cavalcade», «Jocelyn» եւն.։

Շարժանկարին գլխաւոր յատկանիշներէն եւ գրաւիչ առաւելութիւններէն մէկն ըլլալով պատկերներուն ընծայած կարելիութիւնը, այն բոլոր գրական գործերը, որոնք կը տեղաւորուին մանաւանդ արեւոտ, շարժուն տարազներու եւ տիպարներու նկարչագեղ միջավայրի մը մէջ, ընդունակ են վերարտադրելու ժապաւէնին վրայ կենդանի, ապրող, յանկուցիչ եւ առաւելապէս շարժանկարային գործեր։

Փ. Պընուայի գործը այդ յատկանիշները կը ներկայացնէ, ունենալով Սուրիոյ արեւը եւ լայն հորիզոններուն կախարդանքը, տիպարներուն խորհրդաւոր շրջանակուած։

Գործին գլխաւոր դերակատարներն են Ժան Միւռա եւ օր. Սփինէլլի, իրենց շուրջը ունենալով նշանակելի անձեր, ինչպէս Ժ. Կոսմիթ, Է. Ֆէռնի, Ա. Շահխաթունի եւն.։

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը քանի մը կարճ տեսարաններու մէջ կը յայտնուի Ֆրանսական բանակին ծառայող տեղացի Ճունին տպաւորիչ երեւոյթին տակ։

Նիւթը ծանօթ է։ Ցետպատերազմեան շրջանն է, Ֆրանսական հովանաւորութեան առաջին հանգրուանը։ Փայքարի շրջան Պէտէվիններու թակարդներուն քով կայ աւելի վտանգաւոր անձ մը — անգլիական լրտեսական հոյակաւոր մարմինը Intelligence Service ներկայացնող գնդապետ Հօպարտը։

Ֆրանսական բանակին հրամանատարները տեղեկացուած են կռուիլ թ… մէկին եւ թէ միւսին հետ։

Իրենց իւրաքանչիւր շարժումը ա… ծանօթ միջոցներով կը հաղորդ… Պէտէվիններուն, որոնք յանկարծակի կը բերեն Ֆրանսական թափանցող … մերը։ Հայկերապետ Տօմէվ (Ժ… Միւռա) նշանակուած է Ֆրանսակ… լրտեսական բաժնին պետ։ Գնդապե… Հօպարտի եւ իր միջեւ խուլ եւ քաղա… քավար պայքարը կը սկսի անողո… կերպով։

Անգլիացի գործակալը սակայն… խաղին մէջ ունի վտանգաւոր սար… մը՝ կոմսուհի Օրլոֆի գրաւիչ երե… ւոյթին տակ։

Գաղտնական գղեակի մը մէջ բնակ… եւ անծանօթ միջոցներով շարժող… ապրող այդ կինը (Սփինէլլի) Հօպար… տի կարգադրած ճակատագրականու… թեամբ կը գտնուի Տօմէվայի ճամբու… վրայ։

Անգլիացի լրտեսին մտադրութիւ… սակայն չի յաջողիր։ Օրլոֆ կեղծի… սահմանը շուտով անցած՝ լրջօրէն կ… սիրէ Ֆրանսացի սպան, հրաժարելո… իր լրտեսի դերէն

Եւ Հօպարտի դրամարկղը կը փակ… ուի իր առջեւ։

Դէպքերը արագօրէն կը թաւալին… Ֆրանսացի սպան իր սիրուհին փր… կելու համար չքաւորութենէ, կ'որոշ… գաղտնի տեղեկագիրներ ծախել անգ… լիացի լրտեսին… բայց բարեբախտա… բար մտադրութիւնը կը մնայ ան… կատար։

Վերամիրատուած պարտականու… թեան աւազանին մէջ, մոռցած խոր… հրդաւոր կոմսուհին հմայքը, ճակա… տը անապատի անսահմանութեան … իր գունդին գլուխը անցած կը մեկ… նի պայքարներու որոնումին…

Օր. Սփինէլլի գրաւիչ եւ յատկա… նշական խաղով մը մարմնացուցած … կոմսուհի Օրլոֆի գիւային տիպար…

Գ. Ժ. Միւռա անշուշտ ընդունա… էր աւելին տալու, իր խաղը հայկի … գած ուժգնութիւնը չունի, եւ իր … գինակութիւնը չի պարտադրուիր … ։ Ա է որ իր դերը յաճախ կրաւորա… կան է։

Բացառապէս նշանակելի եւ ճիշդ … Գ. Կրոմիթի խաղը գնդ. Հօպար… դերին մէջ։ Տիրող, նուրբ, խորհրդա… ւոր խաղարկութիւն մը, որուն ճի… նական տարրերը կան անշուշտ արդի… րնագրին մէջ, բայց պէտք էր գիտնա… արժեցնել։

X

Դարձեալ ակադեմականի մը Փոլէօի մէկ գործն է «La robe rouge» (Կարմիր պատմուճանը), զոր փորձած է բեմադրել Ժան տը Մարկըյա։

Ցնցող եւ հրահանգիչ պատմութիւն մը, որուն յայտնութիւնը դատական աշխարհին բերած է իր մեծ բարեփոխութիւններէն մէկը։

Այսօր հարցաքննիչ դատաւոր մը իրաւունք չունի հարցաքննել ոեւէ ամբաստանեալ, առանց պաշտպան փաստաբանի մը ներկայութեան։ Համեմատաբար նոր բարենորոգում մըն է այդ։

Փոլէօի վէպը այդ արդար կարգադրութենէն առաջ կատարուած ողբերգութիւն մը կը ներկայացնէ ցնցող առեղով, որոնք Ժան տը Մարկըյայի ձեռքերուն տակ փոխարկուած են տպաւորիչ պատկերներու, դժնդակ կեանքով մը ապրող էակներու, հոգեբանական հետաքրքրող պահերու։

Սպանիոյ սահմանագլխին վրայ գիւղի մը անկիւնը քաշուած տան մը մէջ ծերունի մը սպաննուած է, պահ մը հոն գաղար առած սօհեմներէ։

Եւ սակայն մաքսանենգութեամբ ապրող գիւղացի Էգլփառն է որ կը կասկածուի, եւ կը բանտարկուի, որովհետեւ նոյն գիշերը տեսնուած է դարանագողի փախած ժամանակ։

Հարցաքննիչ դատաւոր Մուզօն վստահ է անոր յանցապարտութեան։

Դատախազ Վակրէ որ խորհրդական կարմիր պատմուճանը հագնելու տենչանքն ունի, կը յուսայ փայլուն դատ մը շահիլ եւ տպաւորիչ ճառով մը մահուան պատիժը պարտադրել երդուեալներուն։

Էգլփառ դուրս կը բողոքէ, իր կինը ի զուր կը ճգնի հաստատել անոր անմեղութիւնը, հարցաքննիչ դատաւորը անողոք է։ Ան նոյն իսկ գտած է կնոջ անցեալին մէջ երիտասարդական մեղք մը, եւ դատապարտութեան հետք մը։

Սարդի ոստայնի մը մէջ տապլտկող ճանճի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ դատաւորին դէմ մինակ, եւ անոր ծուղակներուն առջեւ վարանոտ ջլատուած Էգլփառը։

Չի խոստովանիր սակայն։ Ու դատարանին մէջ կը լսէ դատախազին ահաւոր ճառը որ իր գլուխը կը պահանջէ։

Երդուեալները քաշուած են խորհրդակցութեան։

Դատախազը այժմ մտահոգ է։ Վստահ չէ այլ եւս — իր ճառին գինովութիւնը անցած — անոր բացարձակ մեղապարտութեան, եւ կ'որոշէ հակառակ իր կնոջ եւ նախագահին խորհուրդներուն — իր կասկածը յայտնել դատի վերսկսումին։

Անպարտութեան վճիռ պիտի նշանակէր այդ, բայց ան կ'որոշէ պարկեշտօրէն առանց տարուելու փառասիրական զգացումներէ, իր պարտականութիւնը կատարել։

Իզրիխաւ ազատ է, բայց ընտանիքը խորտակուած է։

Դատարանին մէջ իր կնոջ անծանօթ անցեալը եւ մեղքը ցցուած են իր դիմաց, եւ Պաւըի մը աւանդական պատուախնդրութիւնը չի ներեր։

Կինը՝ Եանէթթա այժմ կորսուած է իր բոյնը, ամուսինը, զաւակները։

Պատասխանատու մը կայ սակայն, հարցաքննիչ դատաւոր Մուզօնը։ Ան իր յայտնուի խելայեղ եւ յուսահատ կնոջ գրասենեակին մէջ՝ հաշիւ պահանջելու իր ահաւոր հետեւանքներ ունեցած անզգամնապահութեան համար։

Հեգնանք եւ ծաղրանք միայն կան դատաւորին բերնին մէջ։

Եւ, երբ ան զբաղած է իր զարդարանքով՝ մեկնելու համար, կոնակը կը դարձնէ արհամարհանքով, Եանէթթա անոր գրասեղանին վրայ գտնուող եւ դատապարտուած ոճրագործի մը յիշատակ դանակը մոլեգնօրէն առած կը խրէ անոր երկու ուսերուն մէջ։

Իր ահաւոր սխալը քաւելով հանդերձ, այդ սխալը, ամուսնի մը չափազանցուած պատուախնդրութիւնը եւ անգթութիւնը, կնոջական անցեալի մը հրապարակային յայտնագործումը կը քաշքշէն ընտանեկան յարկ մը, որուն հայրը պիտի ըլլար թիապարտ մը—եւ մայրը եղաւ ոճրագործ։

Քորնօթու Ռէմի ուժեղ եւ մարդկային տիպար մը տուաւ դատախազի դերին մէջ։ Մոզ Ֆոէթիյեա նուրբ եւ ուսումնասիրուած հարցաքննիչ մըն էր։ Ցանիէլ Մանտայլ կատարեալ էր, խորապէս տպաւորիչ ու ցնցող։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՇԻՇԱՂ

Քաղաքապետը պտոյտի մէջն էր.

— Այդ ի՞նչ վիճակ է, պարոն, ի՞նչու ծոյլ ծոյլ նստեր էք եւ չէք աշխատիր։

— Պարոն, պէտք եղածը չունիմ որ աշխատիմ։

— Ի՞նչ գործ կ'ընէիք, ըսէք որ, պէտք եղած գործիքները ճարեմ եւ աշխատիք։

— Պարոն, ժեղանաւոր էի։

Քաղաքապետը առանց ետին նայելու հեռացաւ։

×

— Այդ ի՞նչ է, տիկին ծծմայր, երեք շիշ գինի խմեր ես։

— Ահ, տիկին, ջուր չեմ կրնար խմել, կը վախնամ որ կաթիս կը խառնուի եւ ձեր պզտիկը չօղուիր։

×

— Սիրելի օրիորդ, երէկ գիշեր ձեր պատուհանին առջեւէն անցայ, բայց ձեզ չտեսայ։

— Գիտեմ, ձեր ոտքին ձայնէն հասկցայ։

— Ի՞նչպէս թէ ոտքիս ձայնէն, ես ձիու վրայ էի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի ընթերցողները հարկաւ դիտած են թէ՝ յօդուածներուս մէջ կիրքէ եւ նախապաշարումէ չեմ առաջնորդուիր։ Ազատ որ եւ է ազդեցութենէ, կատարեալ պարզութեամբ եւ անկողմնակալ ոգիով կ'ուսումնասիրեմ մեր ազգային կեանքի զանազան երեւոյթները, նպատակակէտ ունենալով ցոյց տալ հայ ժողովուրդին համերաշխութեան եւ համագործակցութեան առաւելութիւնները։ Այս ուղղութեամբ յաւակնութիւն չունիմ բանաստեղծական քերթուածներ կամ գրական գլուխ-գործոցներ շարադրելու։ Գործնական ոգիով է որ կը մօտենամ հասարակութիւնը շահագրգռող խնդիրներու, միակ առաջնորդ ընտրելով իմ խիղճս եւ 35 տարուան փորձառութիւն մը։

Աւելի 12 տարիներ առաջ, երբ անխուսափելին տեղի կ'ունենար եւ Դաշնակցական կառավարութեան կը յաջորդէր խորհրդային կառավարութիւնը, կը զգայի թէ՝ հայկական հարցը նոր փուլի մէջ կը մտնէր։ Աւելորդ էր այլեւս հոսանքին դէմ պայքարիլ։ Այս համոզումն էր որ կ'առաջնորդէր զիս բարեկամութեան բաց նամակ մը հրատարակել «Aiguillon»ի մէջ Չիչէրինի նախագահութեամբ Լօզանի խորհրդաժողովին եկող ռուսական պատուիրակութեան, այն պահուն երբ՝ Թուրքոյ հանդէպ համակրական խօսք մը իսկ արտասանել ներելի չէր Եւրոպայի մէջ, մանաւանդ օտարի մը կողմէ։ Ուրեմն՝ Հայաստանի մեծատանիրոյ բարեկամները իրաւունք չունին հայրենասիրութեան դաս տալու ուրիշներու։

Այսօր եթէ Դաշնակցութեան տեսակէտը կը պաշտպանեմ, ներքնապէս համոզուած եմ թէ՝ Դաշնակցութեան փափաքն է օգտակար ըլլալ հայրենիքին։ Ան հետամուտ չէ որ եւ է արկածախնդրութեան. Դաշնակցութիւնը իր օրինակելի կազմակերպութեամբ՝ Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի կենսական խնդիրներու շուրջ յոյժ կարեւոր գործունէութիւն մը կրնար ցոյց տալ եւ կարծուածէն աւելի արդիւնաւոր հանդիսանալ։ Ոչ մէկ կառավարութիւն եւ ո՛չ մէկ հոսանք իրաւունք չունի զրկել հայրենիքը այս անհրաժեշտ աջակցութենէն։

Հայաստանը որ եւ է կուսակցութեան սեփականութիւնը չէ։ Ամէն կուսակցութեան ի՛նչպէս նաեւ իւրաքանչիւր Հայու պարտականութիւնն եւ իրաւունքն է գուրգուրալ իր Հայրենիքին՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զոհաբերուիլ անոր բարգաւաճման։ Անոնք որ՝ այս տարրական ճշմարտութիւնը կ'անտեսեն, իրենք զիրենք հայրենիքի միակ բարեկամները կը հռչակեն, եղբայր եղբօր դէմ կը գրգռեն, ոչ միայն գաղութներու մթնոլորտը կը թունաւորեն, անոր կեանքը անխախտութեան վիրաւորելով, այլ եւ՝ երկրի վերաշինութիւնը եւ ներգաղթը ձախողութեան կը մատնեն։

Անպատասխանատու տարրեր թերեւս այս ընդհանուր քաոսէն անձնական շահեր ապահովեն, անձնական կիրքեր եւ փառքէ տարուած՝ թերանան իրենց պարտականութեան մէջ։ Ասիկա մասամբ մը հասկնալի է, բայց ներելի չէ կառավարութեան մը համար որուն ուսերուն վրայ կը ծանրանայ պատասխանատուութիւն մը ներկայ եւ ապագայ պատմութեան առջեւ։ Կառավարել կը նշանակէ նախատեսել։ Երեւանի կառավարութիւնը եթէ ուզէ կրնայ իր ձայնը լսելի ընել տալ ամէնուն եւ ներդաշնակութիւն հաստատել Արտասահմանի մէջ, օգտուելով բոլոր բարի կամեցողութիւններէ։

Կառավարութիւն մը որ կ'անգիտանայ իր պարտականութիւնը եւ ազատ ասպարէզ կը ձգէ իր գործակալներու խուժանավարութեան, անհամեմատ կը տկարացնէ իր հեղինակութիւնը եւ հմայքը հանդէպ ժողովուրդին։ Այս ցաւալի վիճակը կրնայ օգտակար ըլլալ միայն մեր արտաքին թշնամիներուն։

ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՔԵԱՆ

ooooo

ԴԱՆԱԿԸ ՈՍԿՈՐԻՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Ալ չի՞ բաւեր այսչափ պատասխանատուութիւններ թերթերու մէջ, Ղեւոնդ արք.-ի սպանութեան առթիւ։ Պղտոր ջուրերու մէջ որս փնտռելով չկշտացա՞ք, քիչ մը լռեցէք, հեռատեսութիւն ունեցէք, պարոն ռամկավարներ։ 1890 թուականէն մինչեւ 1908 ո՞ւր էիք։ Մենք վեց նահանգներու մէջ բանտերուն մէջ կը տառապէինք, կախաղաններուն վրայ մեր կեանքը կուտայինք, իսկ դուք Պոլսոյ մէջ, Փարիզի եւ Ամերիկայի մէջ կը զուարճանայիք։ Հայրենասիրութիւնը նեղ վայրկեաններուն յայտնի կ'ըլլայ։ Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ հիմա ամէնքս ալ մէկ մէկ ազգասէր քաղաքագէտներ ենք դարձեր, իրարու դէմ մէկ մէկ առիւծ։ Հիմա շատ մը մարդիկ, շատ մը մամիկներ կը քարկոծեն կուսակցականները։ Կղերականներ եւ ժամկոչ աղբարներ, եթէ նզովք, անէծք տալ պէտք է, ամէնէն առաջ կղերականները անիծելու ենք, բացի Խրիմեան Հայրիկէն եւ Իզմիրլեանէն։ Երբոր Խրիմեան Հայրիկը Մինաս Չերազին հետ Պերլին գնաց ազգին ցաւը յայտնելու, Պիզմարքին պատասխանը եղաւ «Հայեր, դուք ձեզի ապաւինեցէք, օտարէն բան մի սպասէք»։ Երբ Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազ, յուսախաբ վերադարձան, այս անգամ կղերը եկեղեցիներուն բեմերուն վրայ սկսաւ յեղափոխութիւն քարոզել։ Չերազն ալ թերթ մը հանելով նոյն ճամբան բռնեց։ Մէկ կողմէն այս թերթէն քաջալերուելով, միւս կողմէ կղերականներու յեղափոխութեան քարոզներով կը խրատէին.— Արթնցէք, զինուեցէք, կազմակերպուեցէք, ով որ զէնք չունի եզը թող ծախէ զէնք առնէ։ Այս բաները քարոզողները մեր «բանկալճի» կղերականներն էին եւ հիմա Պիղատոսի պէս իրենց ձեռքերը լուալով, ամէն բանի անտեղեակ ձեւանալով մէկ մէկ խաչ դրած իրենց գրպանները պատսպարում կը սերմանեն։ Ո՛վ կղերականներ, ինչո՞ւ ամէն մեղք ազգին կամ կուսակցականներուն վրայ կը նետէք, երբ գիտէք որ եկեղեցիին բեմէն ծնաւ յեղափոխութիւնը։ Ես շատ բաներու ականատես եղած եմ եւ ականջովս լսած եմ քարոզները։ Անշուշտ Խրիմեան Հայրիկն ալ յանցաւոր չէր, որովհետեւ իր հարստահարուած պաշտելի ժողովուրդին տառապանքներուն չդիմանալով դարձաւ յեղափոխական։ Հիմակուան կղերականները միայն «էֆէնտիմ փէք էյի, էֆէնտիմ» գիտեն, ուրիշ ոչինչ։ Երկու ամիս է որ ազգը իրարու դէմ լարուած է, չհանդիպեցայ մէկ կղերականի մը որ իր պարտականութիւնը կատարէր։ Չէ՞ որ դուք այս տառապած ժողովուրդին հովիւն էք, գոնէ երկու բառ գրեցէք, համերաշխութիւն քարոզեցէք։ Նորէն աշխարհական մըն էր, Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանը որ խոհեմ ճառով մը ժողովուրդը իրարու մօտեցնելու, միացնելու գաղափարներ քարոզեց։ Այո՛, բոլորս ալ մէկ ճակատի, համերաշխութեան փափաքողներ ենք. Հայրենիք մը կը պաշտպանուի համերաշխութեամբ եւ միութեամբ։

Պ. ԿԷՕՐԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՐՏՕ—(Յառաջ).— «Արարատ» միութեան կազմակերպած հանդէսը ի նպաստ դպրոցի տեղի ունեցաւ Յունուար 14ին, հայկական «Տաւրոս» ճաշարանը։ Ցայտաբարուած ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր հետաքրքիրներով եւ կազմակերպիչ յանձնախումբը ստիպուեցաւ նստարաններ հայթայթել նորեկներուն։ Բոլորն ալ անհամբեր էին լսելու մատղաշ թոթերէ եւ թոթով լեզուներէ թրթռացող հայրենական եւ գեղջկական երգերը, մեր մշակոյթի ռահվիրաններու եւ մասնաւորապէս հայրենի լեռներու եւ դաշտերու վրայ յօրինուած ոտանաւորներ։ Ծնողները հպարտ էին որովհետեւ իրենց զաւակները բեմ պիտի բարձրանային, արտասանելու կամ երգելու՝ հայերէն. իսկ աշակերտներու ուրախութիւնը սահման չունէր.— Պիտի տեսնես ինչ աղուոր պիտի ըսեմ... հայրիկս ինծի... առնէ եւայլն։

Հանդէսի բացումը կատարեց Պ. Անանեան որմէ վերջ աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիքը» որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ցետոյ մանուկները առանձին առանձին արտասանեցին, մէջ ընդ մէջ երգեցին «Աղջի Բախտաւորը» «Բարի լուսոյն դանկը զարկին», «Տղայ դու բաղի միջին» եւ «Մանկութեան օրեր» խմբերգները։ Մեներգներ, արտասանութիւններ, եւ պարեր, բոլորն ալ փոքրերու կողմէ։ Ի տես այս բոլորին, կարծես տարագիր եռագոյնն ալ կը հրճուէր, բեմէն [illegible] իւրաքանչիւրի աչքերուն։ Միութեան գործունէութեան շուրջ խօսեցաւ Հ. Թաշճեան. «Ձեր օժանդակութեամբ է որ դպրոցը պիտի յառաջանէ, յառաջիկային աւելի մեծ պատրաստութեամբ եւ արդիւնաւոր դառնալու համար»։ Փոքր դադարէ մը վերջ միութեան անդամները ներկայացուցին զաւեշտ մը, «Հնարամիտ վարձակալը»։ Հանդէսէն գոյացաւ 270 ֆր.։ Փակումէն վերջ տեղի ունեցան մտերմիկ խօսակցութիւններ։ Քանի մը երիտասարդներ փափաք յայտնեցին միութեան անդամագրուելու։

Այս առթիւ երկու խօսք։ Կան քանի մը ծնողներ որ Հայոց պատմութեան եւ ազգային երգերու համար իրենց փոքրերը չեն ուղարկեր — սակայն ուրիշ սրտցաւ հայրենակիցներ, (մանաւորապէս մէկը որ չորս քիլոմէթր հեռուէն) իւրաքանչիւր դասաւանդման օր փոքրիկին ձեռքէն բռնած դպրոց կը բերեն։ Մէկը իր նիւթական բարոյական եւ ֆիզիքական զոհաբերութեամբ, իսկ միւսը իր աղմարդի անհոգութեամբ։ Անշուշտ իրենց զաւակները յետագային միայն անէծք պիտի կարդան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՌԱԿՏԻՉՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով բոլշեւիկներու զաւաղրական աշխատանքները, կը շեշտէ. (27 Յունուար).

—«Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով դէպի Հայաստան ներգաղթի եւ Հայաստանի մէջ տաններ շինելու տրամադրութիւնները, ամէն ճիգ կ'ընեն քայքայելու մեր Հայրենակցական միութիւնները, վատնելու պազանդի ու գրգռութեանց վրայ եւ պազանդի ու գրգռութեանց վրայ եւ պայքարելու Դաշնակցականներու դէմ։ Ռամկավարները, փոխանակ հակադրելու բոլշեւիկներու այդ ազգավնաս ընթացքին, կը քաջալերեն զանոնք եւ անոնց հետ միացած՝ կը քանդեն Հայրենակցականներու ներքին ներդաշնակ կեանքը եւ ուժ կուտան բոլշեւիկեան վատնումներուն ու հակադաշնակցական պառակտիչ էնթրիկներուն։

Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով իրենց Չեկայի ճիրաններուն մէջ գտնուող եւ իրենց ճնշումին ենթակայ էջմիածնի հեղինակութիւնը, ոեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ՝ արտասահմանի հայ եկեղեցիներն ալ իրենց զէնք ծառայեցնելու Հայկական Դատը թաղելու, հայ ազգային արժէքներն ու սրբութիւնները ոտնակոխ ընելու, եւ հայ ազգային շահերուն ու իտէալներուն ծառայող Դաշնակցութիւնը քանդելու համար։ Ռամկավարները, փոխանակ բոլշեւիկներու այս ազգադաւ քայլերուն դէմ պայքարելու, միացած են անոնց եւ մոլեգին կերպով կ'օգնեն անոնց՝ իրագործելու խորհրդային Չեկային նետուղղած կործանարար ծրագիրը։

Այսպէս, բոլշեւիկները, շահագործելով Հայաստանի շինարարութեան եւ ներգաղթին նուիրուած ձեռնարկները կուսակցական մութ նպատակներու համար, այդ ձեռնարկները կը դարձնեն ոչ թէ համազգային ոգւոյ եւ համագաղութային զոհողութեան ազդակներ, այլ բոլշեւիկեան պառակտիչ պրոպագանտի միջոցներ եւ, փոխանակ օգտուելու գաղութային բոլոր ուժերէն, ամենազրգռիչ եւ ազգավնաս կերպով յետ կը մղեն Դաշնակցականներու օգնութիւնն ու զոհողութիւնները, թէեւ շատ լաւ գիտեն, որ Դաշնակցութիւնը գաղութային ոեւէ հոսանքէ աւելի ընդունակ եղած է միշտ եւ այսօր ալ պատրաստ է զոհելու հայրենաշէն նպատակներու համար։ Ռամկավարները, դարձեալ, փոխանակ բոլշեւիկներու այդ ազգավնաս ընթացքին դէմ պայքարելու, ոչ միայն կը քաջալերեն բոլշեւիկները, այլեւ անամօթաբար թոյլ կուտան իրենց մեղադրելու Դաշնակցութիւնը, որ իբր թէ ան խափանակ է Հայաստանի վերաշինական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին։

Այսպէս, բոլշեւիկները, հետապնդելով միանգամայն հակազգային եւ դասակարգային անհաշտ պայքարի նպատակներ, չեն ուզեր որ մեր գաղութները ներքնապէս կազմակերպուին, լայնօրէն կեանք ունենան եւ ջանան միացեալ ուժերով ու առաւելագոյն չափով ոչ միայն բուժելու իրենց ներքին վէրքերը, այլեւ օգնելու Հայաստանին։ Ընդհակառակն, բոլշեւիկները ամէն ճիգ կը թափեն կռիւ, շփոթ, տակնուվրայութիւն առաջ բերելու մեր բոլոր գաղութներու մէջ, ատելութիւն, թշնամութիւն, փոթորիկ սերմանելու ամէն տեղ եւ մանաւորապէս մահացու հարուած հասցնելու Դաշնակցութեան, զոր իրենք կ'ատեն ամէնէն աւելի իբր ազգայնական հայութեան ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը։ Ռամկավարները, դարձեալ, փոխանակ բոլշեւիկներու այս ազգավնաս պառակտիչ ընթացքին դէմ ելլելու, թեւ ու թիկունք կը դառնան բոլշեւիկներուն եւ անոնցմէ ոչ նուազ անհաշտ ոգիով ու մոլեգին եռանդով կ'աշխատին երկու թշնամի բանակներու վերածելու մեր բոլոր գաղութները եւ ներքին կռիւներով ջլատելու, ուժասպառ ընելու արտասահմանի բովանդակ հայութիւնը»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ

ooooo

ԽՄԲ.— Փետր. 9ին հրատարակեր էինք վերջերս թրքական հպատակութենէ արձակուած Հայերու առաջին ցանկը։ Ստորեւ շարունակութիւնը.—

Այտընցի Մանուկի որդի Յովհաննէս, Փարիզաբնակ Կեսարացի Յակոբ Սագրեան որդի Սարգիս, Կիպրոսաբնակ Սիվրիհիսարցի Յարութիւն Գալֆաքճեան որդի Սերովբէ, Սելանիկ բնակող Սինոպցի Յովակիմի որդի Սահակ Շահինեան, Մոսկուա բնակող Գարահիսարցի Պօղոս Մինասեանի որդի Գրիգոր, Պաթում բնակող Տրապիզոնցի Յովհաննէսի որդի Գրիգոր Հաճի Ալթունեան, Վիեննա բնակող Մարիցա Մարգոսեանի որդի Կէրէթէ, Պուրքէշ բնակող Կեսարացի Յակոբ Սիւզմէեանի որդի Հայկազուն, Սելանիկ բնակող Մունկուրլուցի Յակոբ Թորոսեանի որդի Յովհաննէս, Սելանիկ բնակող Օրհանկազիցի Ստեփան Տիրհէմեանի որդի Յարութիւն, կինը՝ Եղիսաբէթ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Բարսեղ Եէրմաեանի որդի Հրանդ, Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Յարութիւն Պօղոսեանի որդի Արմենակ, Սելանիկ բնակող Սիվրիհիսարցի Գրիգոր Թապլաքեանի աղջիկը՝ Մաննիկ, Սելանիկ բնակող Տիվրիկցի Պետրոս Փափազեանի որդի Սմբատ, Վառնա բնակող Պոլսեցի Նաշիտ Գիւրջեանի որդի Յովակիմ, Պաթում բնակող Տրապիզոնցի Միքայէլ Միքայէլեան, Աթէնքի Զիր Թաղամասին մէջ բնակող Յովհաննէս Ասլանեանի որդի Յովհաննէս, Փարիզաբնակ Կեսարացի Սուրէնի որդի Կարապետ, Պէօսթէնճէ բնակող Կեսարացի Յակոբ Ասլանամանեանի որդի Կարապետ, Վառնա բնակող Պանտրմացի Կարապետ Արզումանեանի որդի Յակոբ, Թուրլից բնակող Ամասիացի Աւետիս Քէչէճեանի որդի Յակոբ, Ֆիլիպէ բնակող Մալկարացի Գաբրիէլ Սրապեանի աղջիկը՝ Աղնիւ, Սոֆիա բնակող Պոլսեցի Թէօֆիլէի որդի Սարգիս։

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

— Սովորութիւն է, որ ամէն մէկ հաստատուած խալիֆային տանի իր ունեցածներէն լաւագոյնը։ Ու ես Մեծն Խալիֆային պիտի տանիմ ունեցածներէս լաւագոյնը — իմ պարերս։

Ան իր հետ առաւ իր զարդերը, եւ ճամբայ ինկաւ։

Նաւը, որով ան կը ճամբորդէր Աղեքսանդրիայէն Պէյրութ, փոթորիկի հանդիպեցաւ.

Բոլորը կորսնցուցին իրենց խելքերն ու խօսքերը։

Զաթմէ հագուեցաւ այնպէս ինչպէս կը հագուէր պարած ատեն։

— Նայեցէ՛ք սա կնոջ, սարսափահար ցոյց տուին զինքը ուղեկիցները, կին մը որ կորսնցուցեր է խելքը։

Բայց Զաթմէ պատասխանեց.

— Որպէսզի այրը կարենայ ապրիլ, պէտք ունի միայն սուրի, իսկ կինը՝ միայն իր դէմքին յարմար հագուստի, մնացած ամէն ինչ պիտի մատակարարէ իրեն՝ իր այրը։

Զաթմէ այնքան խելացի էր, որքան գեղեցիկ։

Ան գիտէր թէ՝ իրեն համար ամէն ինչ այլ եւս գրուած է ճակատագրի գրքին մէջ։

Քըսմէթ։

Նաւը բախեցաւ ծովափի խարակներուն, ու բոլոր ճամբորդներէն միայն Զաթմէն ողջ նետուեցաւ ծովափ։

Ալլահին անունով, ան հեծաւ Պէյրութէն մեկնող կարաւանին վրայ, ու հասաւ Պաղտատ։

— Մենք քեզ կը տանինք, բայց դուն պիտի սպասես, ըսին իրեն կարաւանի առաջնորդները եւ ուղեկիցները՝ զայն ցնցելու համար, Պաղտատի մէջ քեզ պիտի քարկոծեն՝ այդպէս հագուած ըլլալուդ համար։

— Ես Գահիրէի մէջ ես այսպէս կը հագուէի, բայց ատոր համար ոչ ոք ինծի չէր զարներ՝ նոյն իսկ ծաղիկով։

— Հոն՝ չէյխ Հաֆըզի նման առաքինի մուֆթի չկայ, ու հոն այսպիսի ֆէթվա հրատարակուած չէ։

— Ինչո՞ւ համար, սակայն։

— Կ'ըսեն թէ՝ այդպիսի հագուստները այրերու մէջ կ'արթնցնեն խռովիչ մտքեր։

— Բայց, ես ի՞նչպէս կրնամ պատասխանատու ըլլալ՝ ինծի անծանօթ միտքերու համար։ Ես պատասխանատու եմ իմ մտածումներուս համար։

— Այդ մասին խօսէ չէյխ Հաֆըզին հետ։

Զաթմէ կարաւանին հետ Պաղտատ մտաւ գիշեր ատեն։

Առանձին թափառեցաւ, մութ, ամայի ու մեռեալ քաղաքին փողոցներուն մէջ, ու տեսաւ տուն մը ուր լոյս կը վառէր։

Ու զարկաւ դուռը։

Այդ տունը կը պատկանէր մեծ մուֆթիին։

Ճիշդ ինչպէս գարնան, թռչուններու վերադարձի ատեն, երբ ծովը ճողուկները ուղղակի ցանցին մէջ կը նետէ.

Մեծ մուֆթին, չէյխ Հաֆըզը քնացած չէր։

Նստած՝ կը մտածէր առաքինութեան մասին ու գրի կ'առնէր նոր ֆէթվա մը՝ նախկինէն աւելի խիստ։

Լսելով դուռին բախումը, խորհեցաւ.

—Նոյնինքն խալիֆա Հարուն էլ Րաշիտը չէ՞ր արդեօք. ան յաճախ չի քնանար գիշերները ու կը սիրէ թափառիլ քաղաքին մէջ։

Ու մուֆթին անձամբ բացաւ դուռը, բայց յանկարծ ընկրկեցաւ ու սարսափեցաւ.

— Կի՛ն, կի՛ն։ Ի՞մ տունս։ Մեծ մուֆթիի՛ն տունը։ Եւ՝ այսպիսի՛ հագուստներով։

Զաթմէ երկար խոնարհութիւն մը բրաւ ու ըսաւ.

— Ո՛վ իմ հօրս եղբայրը։ Քու վսեմ երեւոյթդ եւ քու մեծայարգ ծերութիւնդ կը հասկցնեն որ դուն սովորական մահկանացու մը չես։ Մեծ զմրուխտէն — որ, խաղաղութի՛ւն եւ օրհնութիւն իրեն, մարգարէին գոյնը ունի — եւ որ կը զարդարէ քու գլխանոցդ, կը կռահեմ թէ իմ առջեւ կը տեսնեմ նոյնինքն Պաղտատի մեծ մուֆթին, մեծանուն, մեծայարգ եւ իմաստուն չէյխ Հաֆըզը։ Ո՛վ իմ հօրս եղբայրը, ընդունէ զիս՝ ինչպէս պիտի ընդունէիր քու եղբօրդ աղջիկը։ Ես ծնած եմ Գահիրէի մէջ։ Մայրս զիս կոչած է Զաթմէ։ Արհեստով՝ պարուհի եմ, եթէ քեզ պատշաճ է արհեստ կոչել այս գոհունակութիւնը։ Պաղտատ եկայ իմ պարերովս զուարթացնելու համար հաստատուելիք խալիֆային նայուածքը։ Բայց, ո՛վ մեծ մուֆթի, կ'երդնում որ, ոչինչ գիտէի այն ահաւոր ֆէթվայի մասին, որ, անկասկած, արդարաշունչ է, քանի որ ծնունդն է քու իմաստութեանդ։ Ահա թէ ինչու, ես համարձակեցայ ներկայանալ քեզի՝ ֆէթվային հրահանգէն տարբեր ձեւով հագուած։ Ներէ ինծի, ո՛վ մեծդ ու իմաստուն մուֆթի.

— Միայն Ալլահն է մեծ եւ իմաստուն — պատասխանեց մուֆթին։ Ես, իրապէս, Հաֆըզ կը կոչուիմ։ Մարդիկ զիս չէյխ կ'անուանեն, իսկ մեր մեծ տէրը, Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆան, զիս նշանակեց մեծ մուֆթի։ Երջանի՞կ եմ ես որ եկած ես իմ քով, եւ ոչ թէ սովորական մահկանացուի մը։ Պարզ մահկանացուն, համաձայն իմ ֆէթվայիս, պարտաւոր էր անյապաղ ուղարկել զապթիէներ եւ կամ անձամբ քարկոծել քեզ։

— Իսկ, դուն այժմ ի՞նչ պիտի ընես ինծի, սարսափած հարցուց Զաթմէն։

— Ե՛ս։ Ոչինչ. Պիտի [illegible] քեզ հետ։ Օրէնքը շունի կը նմանի,— ան պէտք է խածնէ ուրիշները, ու պէտք է ժպտի իր տիրոջը։ Ֆէթվան խիստ է, բայց ես գրեցի զայն։ Հոս եկիր քու տանդ պէս, ո՛վ իմ եղբօրս աղջիկը։ Եթէ երգել կ'ուզես՝ երգէ։ Եթէ պարել կ'ուզես՝ պարէ։

Բայց, լսելով դափին ձայնը, մուֆթին ցնցուեցաւ.

— Աւելի՛ մեղմ։ Պիտի լսե՛ն։ Իսկ եթէ անիծեալ Ջաֆարն իմանա՛յ թէ, այս գիշեր, մեծ մուֆթիին տունը... Օ՛, այս մեծերը... Օձը օձ չի խայթեր, իսկ մեծերը միայն մէկ բանի մասին կը մտածեն,— ինչպէս խայթեն զիրար։ Անշուշտ, այս կինը գեղանի է ու ես զայն հաճոյքով պիտի ուզէի իմ հարէմիս առաջին պարուհին ընել։ Եւ սակայն՝ իմաստուն պէտք է ըլլալ, մեծ մուֆթի եմ... իմաստութի՛ւն։ Այս սրբագործուհին պիտի ղրկեմ Ջաֆարին։ Թող պարէ անոր առջեւ։ Եթէ Ջաֆարն զայն յանցաւոր նկատէ ու հրամայէ սպաննել,— թող կատարուի արդարութիւնը... Իմ ֆէթվային օրէնքը դեռ եւս գործադրուած չէ ոչ ոքի վրայ, անիկա շուն մըն է որ չի խածներ։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

տալ գործարաններուն մէջ: Այս առաջադրութեամբ, հացով լեցուն կառք մը ճամբայ ելած էր դէպի Ռիօն: Ցուցարարները բռնեցին կառքը, շրջեցին եւ կրակի տուին: Յետոյ տեսնելով որ բանուորները դուրս չեն ելլեր կէս օրուան ճաշին համար, սկսան քանդել Էտուալ – Վայեան պողոտային սալայատակները եւ պատնէշ մը շինել մէկ մէթր բարձրութեամբ: Ոստիկանութիւնը օգնական ուժ պահանջեց Փարիզէն: Առաջին օգնականները (ձիաւոր) հասան ժամը 3.30ին եւ ընդունուեցան ատրճանակի հարուածներով: Ոստիկանները ալ կրակ բացին եւ վերջապէս յաջողեցան ցրուել ցուցարարները: Այս խռովութեանց միջոցին էր որ գնդակի հարուածով մը սպաննուեցաւ բանուոր մը, իսկ ուրիշներ վիրաւորուեցան: Ժամը 4ին նորէն օգնական ուժեր հասան, հոն Տէն Պուլոնը – Պիյանքուրի շրջանը պաշարուած քաղաքի մը վիճակն առած էր:

Ընդհարումներ պատահեցան նաեւ Սէն Մոռի մէջ, ուր 57 ցուցարարներ ձերբակալուեցան: Իվրիէն թափօր մը ճամբայ ելաւ դէպի քաղաք: Ցուցարարները կասկածելի մեքենայ մը կախեր էին հանրակառքի ելեկտրական գիծէն. ոստիկանները վար առնելով քննութեան մը ղրկեցին: Վիթրիի մէջ ցուցարարներուն գլուխն անցած էր քաղաքապետը, որ վիրաւորուեցաւ: Ժընըվիլիէի մէջ ցուցարարները վեց պատնէշներ կանգնած էին, եւ քաղաքապետարանը պաշարելով կ'ուզէին կարմիր դրօշ պարզել: Սէն Տընիի 4000 ցուցարարները ժողով մը գումարելէ յետոյ, թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, առաջնորդութեամբ համայնավար երեսփոխան Տորիոյի: Արժանթէօյի, Քուրպվուայի, Լըվալուայի մէջ ալ ընդհարումներ պատահեցան եւ բաւական թիւով ոստիկաններ վիրաւորուեցան: Փլաս տ'Իթալի կողմը (Յառաջի խմբագրատան մօտերը), ցուցարարները շրջեցին հանրակառք մը: Շավիլի մէջ սպաննուած գտնուեցաւ համայնավար բջիջին նախագահը:

Լուսաբանութիւններ Փետր. 6ի դէպքերուն առթիւ

Պ. Ֆրօ, Տալատիէի դահլիճին ներքին գործերու նախարարը, զեկոյց մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ երեք օրուան պաշտօնավարութեան ընթացքին ուրիշ հոգ չունեցաւ եթէ ոչ ապահովել Փարիզի փողոցներուն բարեկարգութիւնը: Այս առթիւ վճռապէս կը յայտարարէ թէ ոչ գնդացիր գործածուեցաւ, ոչ ալ հրացան եւ թէ այդ կարգի զէնքերէն որ եւ է մէկը դուրս չհանուեցաւ զօրանոցներէն: «Ես Ֆրանսացիներու եւ նախկին ռազմիկներու ցոյցերուն առթիւ ուզեցի գործածել միայն ոստիկանական սովորական միջոցները: Բայց անոնց խառնուած էին ուրիշ տարրեր որոնք ծովային նախարարութիւնը կրակի տալու փորձ մը կատարելէ յետոյ, ջանացին բռնի գրաւել Երեսփ. Ժողովը եւ Էլիզէի պալատը: Երբեք չպիտի կրնար գտնուիլ մարդ մը որ թոյլ տար հրկիզել Փարիզի մէկ թաղը: Եթէ կարգապահական ուժը զէնքի դիմեց, այդ եղաւ երեք ժամ յամառօրէն դիմադրելէ յետոյ եւ երբ այլ եւս ուրիշ ճար չկար պաշտպանուելու համար ցոյցի մը դէմ որ այլասերած եւ խռովութեան վերածուած էր, մինչ ամբոխը բռնուած էր աւերելու կատաղութենէն: Ես երկիւղածօրէն կը խոնարհիմ զոհերուն առջեւ: Ոչ ոք ինծի չափ կը տառապի այս սուգէն որ բովանդակ ազգին սուգն է: Կը խնդրեմ Ֆրանսացիներէն խորհիլ թէ ինչ կ'ըլլար հետեւանքը, եթէ անիշխան բազմութիւն մը խուժէր դէպի Երեսփ. Ժողով: Թող յիշեն դրացի երկրի մը վերջին օրինակը: Ես միայն իմ պարտականութիւնս կատարեցի,— զսպել խռովութիւնները: Եւ այն գիտակցութիւնն ունիմ թէ աւելի քան երեք օր՝ բռնի ուժով եւ չորեքշաբթի օրն ալ՝ հաշտարար միջոցներով մարդկօրէն կարելին ըրի, Փարիզը փրկելու համար կրկնակի խռովութեանց անիշխանութենէն:

Վերջացնելով, նախկին նախարարը կը յայտնէ թէ չպիտի պատասխանէ իրեն դէմ ուղղուած ամէնէն զազրելի անարգանքներուն, անարդարութեանց, զրպարտութեանց եւ սպառնալիքներուն»:

Խորհրդարանի նախագահը հրաժարեցաւ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Պ. Ֆէրնան Պուիսոն, Երեսփ. Ժողովին ընկերվարական նախագահը, նամակ մը գրելով ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին, յայտնեց թէ կը հրաժարի կուսակցութենէն, որուն ծառայած է 25 տարի: Պ. Պուիսոն գործօն դեր կատարած ըլլալով Պ. Տումէրկի դահլիճին կազմութեան մէջ, իր ընկերներուն քննադատութեան արժանացած էր:

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Նախագահ Րուզվէլթ մտադիր նոր պատգամագիր մը պիտի ուղղէ Երեսփ. Ժողովին, պատերազմական պարտքերու մասին: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ արտաքին նախարարին հետ: Կ'ըսուի թէ նոր պատգամագիրը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ, պարտքերու խնդիրը լուծելու համար:

Սթավիսքիի գործին քննութիւնը

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը շաբաթ օր դէմ դիմաց հանեց Վարկի դրամատան անօրէնը եւ քաղաքապետը, որոնք բանտարկուած են: Շատ մը հակասութիւններ երեւան հանուեցան երկու ամբաստանեալներու յայտարարութեանց մէջ:

Հարցաքննիչ դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր հանեց Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնոռի դէմ, որ նախապէս հարցաքննուած եւ ազատ արձակուած էր:

.*. Շաբաթ գիշեր անծանօթ մը մտաւ Պայոնի դատական պալատը, հարցաքննիչ դատաւորին սրահը: Հաստատուեցաւ որ դատական թղթածրարը անվթար մնացած է: Կարելի չըլլալով դրամարկղ մը ճարել, թուղթերը կը մնան սեղանի վրայ: Որոշուեցաւ պահակ մը դնել սենեակին առջեւ, իսկ ուրիշ պահակ մը՝ դատարանին պարտէզը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» Ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ստիպողական օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏՈՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 17ին Շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի օր

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbertի սրահին մէջ

ՕՐ. ԱՒՃԵԱՆԷ կը խնդրուի հանդիպիլ խմբագրատուն:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (55)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մեր չէթէները Արտահան մտած էին 16 դեկտեմբերին: Երբ նոր կացութիւն մը ստեղծուած էր, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Արդուինի ճակատը հետախուզութեան ղրկած էր: Այս հետախուզութիւնը կատարուած էր 21 դեկտեմբերին, ու ծանրօրէն վիրաւորուած էր հարիւրապետ Իզզէթ պէյ, որ ուրիշ քանի մը թուրք վիրաւորեալներու հետ, Արտահան թողուած ըլլալով՝ Ռուսերուն ձեռքը գերի ինկած էր: Այս անձը հոն դարմանուած էր մեր չէթէներուն քաշուելէն յետոյ, Թուրքեստանի ճամբով, հետեւաբար, յաջողած էր Պարսկաստան փախչիլ, եւ, նախապէս Պարսկաստանի մէջ կարգ մը գործերու աշխատելէ յետոյ երեք տարի վերջ Պոլիս վերադարձած էր: Իզզէթ պէյ հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է Արտահանի մէջ տեղի ունեցած վերջին դէպքերու եւ [illegible] սիրոյ մէջ իր տեսածներու մասին.

20–21 դեկտ.ի գիշերը հրաման մը ստացայ, որով կը հրահանգուէր՝ առտուն կանուխ շարժիլ դէպի Արդուին, յառաջանալ թշնամիին մօտ, որ կը ճնշէ Պորչքան, ու պահպանել Ճորոխի հովիտը: Գիշերանց անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելէ վերջ, իմ 620 զինուորներովս, արեւածագէն առաջ, շարժեցայ: Ճամբայ ելլէ առաջ, բանակատեղին հանդիպելով, հարցուցի թէ վերջին հրաման մը կա՞յ:

Այդ միջոցին քաղաքը ուժգնօրէն կը ռմբակոծուէր: Թշնամին ալ կողմէն անցած էր մեր կռնակը, ու Տաղախ ջոկատներն ալ բռնած էին Արդահան – Օլթիի ճամբան: Այս կացութեան առջեւ, բանակատեղին ինծի հրամայած էր իմ անկանոն զինուորներովս հետախուզութիւն մը կատարել Հան[illegible] ուղղութեամբ: Անոր վրայ, 170 զինուորներով, զորս փողոցներէն կրցեր էի հաւաքել, կռուի բռնուեցայ երկու Տաղախ ջոկատներու հետ, որոնք կամուրջին ձախակողմը գտնուող հողամասին վրայ դիրք բռնած էին: Կռիւը ի նպաստ մեզի կ'ընթանար, մեր կողմէ կրակի բռնուած ըլլալով Տաղախներու կենդանիները, այդ միջոցին փորէս վիրաւորուեցայ, կռուի դիծէն դուրս հանուեցայ ու Արտահանի բանակատեղին տարուեցայ:

Հոս, նախնական դարմանումէ մը յետոյ, պատգարակով զիս հիւանդանոց տարին: Կէսօրէ վերջ, ժամը 7ին երբ հրացանաձգութիւնը մեղմացած էր, հասկցուած էր որ, ըստ որոշման, մեր ջոկատները քաշուած ու քաղաքը պարպուած էին: Ժամը ութին, քաղաքը ռուս զինուորներու կողմէ մեծ աղմուկով գրաւուած էր: Այդ միջոցին, վերջացած էին զէնքի ձայները, որոնք կը փաստէին թէ քաղաքին մէջ բախումներ կամ յարձակումներ կան: Մենք կը գտնուէինք ռուսական հիւանդանոց մը: Անոր վերեւ թէեւ կարմիր խաչի նշանը կրող լամբար մը կար, բայց հիւանդանոցը ուժեղ կրակի մը բռնած էին: Շատեր որոնք կը պառկէին կամ պատուհաններուն առջեւ կը գտնուէին, զոհ գացին:

Այս յարձակման վրայ, լամբերը մարեցին: Ու այն զինուորները որոնք առաջին անգամ հիւանդանոց մտան, մութին մէջ սուինահարեցին շատ մը վիրաւորներ: Բաւական ատեն անցնելէ վերջ, հիւանդանոց եկաւ ռուս հարիւրապետ մը եւ դժուարաւ կրցաւ անդորրութիւնը վերահաստատել՝ դուրս հանելով ռուս զինուորները: Այդ խառնաշփոթութեան ընթացքին, ողջ մնացողներուն հաղորդուեցաւ թէ պատերազմական գերիներ ենք: Հաւաքեցին ինչ որ ունէինք մեր վրայ դրամ, զէնք, եւն.: Ապակիներն ու պատուհանները բախումի միջոցին կտոր կտոր եղած էին. իսկ ամբողջ հիւանդանոցը սպանդանոցի մը վերածուած էր: Յատակները լեցուն էին դիակներով: Ամէն կողմ արիւնով ներկուած էր: Ժամ մը վերջ հիւանդանոց եկաւ Քուպանի Տաղախներու 16րդ գունդին հրամանատարը, եւ, տեսնելով այդ վիճակը, կանչեց հոն գտնուող հեքիմները եւ սկսաւ քննութիւններ կատարել: Այդ քննութեան միջոցին, բոլոր ռուս հեքիմները կը ստէին: Իրենց յայտարարութեանց մէջ կը յայտնէին թէ՝ թուրք չէթէներն էին որ սպաննեցին վիրաւորները, կոտրեցին պատուհանները, սուինահարեցին գերիները, թէ Ռուսերը ոչինչ ըրին, ու այդ արիւնոտ դէպքերը ամբողջովին ստեղծեցին թուրք չէթէները:

Հեքիմները այնքան չափազանցեցին որ, ի վերջոյ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ՝ այդ բոլոր ոճիրները գործուած էին Թուրքերու կողմէ:

Բայց, ճշմարտութիւնը իր ամբողջ մերկութեամբ երեւան հանելու չկարենացան այն ռուս զինուորները, որոնք, Արտահանի գրաւման ատեն, մեր կողմէ գերի բռնուած էին ու հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուէին: Անոնք խոստովանեցան թէ բոլոր այդ ոճիրները գործած են իրենց ազգակից ռուս զինուորները: Աւելի բնական բան մը չկար քան ռուս զինուորներու մեզի հանդէպ եղեռնագործական այդ ընթացքը, իբրեւ փոխարինութիւն մեր կողմէ իրենց ցոյց տրուած վերաբերումին: Մեր ձեռք ինկած Ռուսերուն կողմէ ճշմարտութեան պարզաբանումը անմիջապէս փոխեց մեզ նկատմամբ եղած վերաբերումը: Գնդապետին հրամանով՝ դիակները անմիջապէս դուրս հանուեցան հիւանդանոցէն: Իսկ գետինը ծածկող արիւնը վերմակներով սրբեցին: Պէտք կա՞յ բացատրելու թէ ինչ կը նշանակէ ծանր հիւանդ պառկիլ հիւանդանոցին մէջ ու չուրջը դիակներով լեցուն[illegible] իսկ գետինը արիւնով ներկուած [illegible]նել:

Հիւանդանոցը մաքրելէ վերջ, Տաղախ հրամանատար մը, իր [illegible] բաղդեալներով եկաւ ու հիւանդներն [illegible] գերիները աչքէ անցուց: Պառկող [illegible]ըններէն ամէնէն թեթեւը ես էի: [illegible] պատճառաւ ալ, եկաւ զիս հարցաք[illegible]նեց: Բայց վէրքս չափազանց ծա[illegible] ըլլալուն, չկրցայ իր հարցումներ[illegible] պատասխանել: Ինծի հետ կար [illegible] վիրաւոր թուրք սպայ մը: [illegible] սերէն եւ գերմաներէն գիտէր: [illegible]ը պէյ ստիպուեցաւ ծեր հրամա[illegible] տարին հարցումներուն պատաս[illegible]նել: Հարցումները բոլորն ալ մեր [illegible] կատի մասին էին: Հազզը պէյ [illegible] ջոկատի մասին ճշգրիտ ծանօթ[illegible]թիւններ տուաւ, բայց, Ռուսերը [illegible] կարծէին թէ զօրաբանակի մը [illegible] իրենց գործը, իսկ տաքթ. Պէհաէտ[illegible] Շաքիրը կը ճանչնային որպէս Շաք[illegible] փաշա, որով Հազզը պէյի [illegible] տեղեկութեանց չէին հաւատար:

(Շար.)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934
15 Février 1934

ԹՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2421 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

Միջնաբերդ մը եւս փլաւ ընկերվարական ճակատին վրայ:

Փետր. 12ին, մինչ Ֆրանսայի ընկերվարականներն ու համայնավարները կազմակերպուած ուժի զօրաշարժ մը կը կատարէին ամբողջ երկրին մէջ, անդին ընկերվարական Վիեննան օրհասական կռիւ մը կը մղէր օրուան իշխանութեան եւ անոր զինակիցներուն դէմ:

Ինչպէս կը հաստատեն օրուան հեռագիրները, ամբողջ 36 ժամ, գիշեր ցերեկ եւ ճակատ ճակատի կռուելէ յետոյ, ընկերվարական ուժերը տեղի տուած են Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Ծակատամարտը կը շարունակուի կարգ մը գաւառներու մէջ, սակայն որ եւ է յոյս չկայ որ ընկերվարականները կարենան պահել կամ վերագրաւել դիրքերը.

Աւստրիոյ ընկերվարութեան բուն միջնաբերդը մայրաքաղաքն էր, 1918 Նոյեմբերի յեղափոխութենէն ի վեր: Ցաղթական բոլոր ընտրութեանց մէջ, ընկերվարականները ամուր բռնած էին Վիեննայի քաղաքապետութիւնը եւ տիրաբար կը վարէին զայն:

Տարիներու ընթացքին, նոր կերպարանք մը առած էր այդ կայսերական եւ ազնուապետական ոստանը, աշխատաւորական օրէնքներով, բանուորական շինութիւններով եւ գործնական ընկերվարութեան զանազան արտայայտութիւններով: Միեւնոյն ատեն մեծամասնութիւն կամ բոլոր հոսանքներուն դէմ հաւասար ուժ ներկայացնելով խորհրդարանին մէջ, ընկերվարականները սապարէզ կը կարգային որ եւ է կառավարութեան: Որ եւ է կառավարութիւն չէր կրնար դիմանալ առանց իրենց գործակցութեան կամ հաճութեան:

Վերջին տարիներու ընթացքին, սահմանակից երկիրներու հովերը վարակեցին նաեւ Աւստրիան:

Մեծ պատերազմէն յետոյ ջախջախուած, 56 միլիոննոց կայսրութենէ մը (Աւստրիա – Հունգարիա) վերածուած վեց միլիոննոց հարկատու պետութեան մը, այս ուժասպառ երկիրը կանգուն կը մնար շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալութեան եւ մեծադումար փոխառութեանց: Մէջտեղ էր եկած նոր հոսանք մը, «Հայմվէրէն», (Պաշտպան երկրի), որ մեծ ուժ մը չունէր, բայց ներշնչում կը ստանար դուրսէն:

Անցեալ տարի, երբ Հիթլէրականութիւնը գլուխ բարձրացուց, իր ափին մէջ առնելով Գերմանիոյ ճակատագիրը, նոր ամպեր իջան Աւստրիոյ գլխուն: Աւելի ճիշդ, օրուան հզօրները մտահոգութեան մատնուեցան, եւ սկսան աւելի մօտէն հետաքրքրուիլ այս խարխուլ պետութեան ճակատագրով:

Անոնց թեւ տուին օրուան վարչապետին, տոքթ. Տոլֆուսի, որպէսզի երկիրը կառավարէ արտաքոյ սահմանադրութեան:

Տոլֆուս յանձն առաւ այդ պաշտօնը, եւ հետզհետէ կրճատեց սահմանադրական ազատութիւնները: Խորհրդարանը, որ արդէն աչքի փուշ դարձած էր իր ընկերվարական մեծամասնութեամբ, դատապարտուեցաւ դադարման: Անոր ընկերվարական նախագահը փորձեց արտակարգ ժողով գումարել, բողոքելու համար բռնակալ դիկտատուրային դէմ, բայց արգելքի հանդիպեցաւ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր, պիտի պատահէր անցեալ տարի, սակայն կառավարութիւնը բաւական զօրաւոր չէր զգար ինքզինքը, որովհետեւ ընկերվարականներուն ձեռքն էին ոչ միայն Վիեննան եւ արուարձանները, այլ եւ գաւառական բազմաթիւ շրջաններ:

Միւս կողմէ, ընկերվարականները ունէին իրենց մասնաւոր բանակը, արդիական սպառազինութիւններով: Անոնք վճռած էին ամէն գնով պաշտպանել հանրապետութիւնը, եւ մանաւանդ իրենց ընկերային եւ քաղաքական նուաճումները:

Հիթլէրական վտանգը նոր պատրուակ մը դարձաւ, ծանրացնելու համար Տոլֆուսի թաթը:

Հիթլէրէն առաջ, Գերմանիոյ հետ միացումը լայն արմատներ ձգած էր սիրտերու եւ միտքերու մէջ: Նոյն իսկ ընկերվարականները բացէ ի բաց կը ջատագովէին այդ ծրագիրը: Բայց երբ Հիթլէրական իշխանութիւնը գործի ձեռնարկեց դըրդագին վերիվայրումներով, Աւստրիոյ մէջ սկսան հնչեցնել նոր եղանակ մը,— անկախութիւն:

Ու հալածանքը սաստկացաւ «Նացի»ներուն դէմ, տարածուելու եւ յանգելու համար ընկերվարական ճակատին:

Զրկուելով հանդերձ շատ մը ազատութիւններէ, ընկերվարականները կը մնային կանգուն, շնորհիւ իրենց կուռ եւ բազմանդամ կազմակերպութեան, իրենց սեփական բանակին եւ սպառազինութեանց: (Ընտրութեանց ատեն, ամբողջ երկրին մէջ ընկերվարականները ունէին 1,500,000 քուէարկուներ որոնց կէսէն աւելին կուտար Վիեննան):

Տոլֆուս որոշեց վինաթափ ընել զանոնք, պարբերաբար խուզարկութիւններ կատարելով: Ինչպէս կ'երեւայ, վճռական հարուածը պատրաստեր էին Փետրուար 12ին համար, երբ ընկերվարականները գործադուլ հռչակեցին, ըմբոստացան եւ կռուեցան:

Մնացեալը ծանօթ է: Օրուան իշխանութիւնը հասաւ իր նպատակին, քանդելով ընկերվարութեան ամէնէն ամուր միջնաբերդը՝ Միջին Եւրոպայի սրտին վրայ:

Անկախաբար Աւստրիոյ ճակատագրէն, որ խոշոր հարցական մը կը ներկայացնէ, Վիեննայի պարտութիւնը պարտութիւնն է բուն ընկերվարութեան:

Հունգարիայէն, Իտալիայէն, եւ Գերմանիայէն յետոյ, անհասանելի Աւստրիան ալ ծանր հարուած մը կուտայ աշխատաւորական շարժման, անշուշտ յանգելու համար ֆաշականութեան, եթէ ոչ հիթլէրականութեան եւ հետեւաբար «Անշլուս»ի (միացում Գերմանիոյ հետ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՒՍՏՐԻՈՑ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԵՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՆԴԱՆՕԹՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՆԴԱՑԻՐՆԵՐՈՎ

Վերջին լուրերու համաձայն, 36 ժամ անընդհատ կռիւ մղուած է Վիեննայի փողոցներուն մէջ, կառավարական զօրքին եւ ընկերվարականներու միջեւ: Այս վերջինները թիզ առ թիզ կռուած են իրենց դիրքերուն մէջ, որոնք թնդանօթի բռնուած էին: Կռիւները դեռ կը շարունակուին բանուորական թաղերուն մէջ, բայց կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Վիեննան մաքրուած է: Ցակաւին չէ ստուգուած զոհերուն թիւը: Միայն Վիեննայի մէջ ընկերվարական զոհերուն թիւը կը հաշուեն 134, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ 500: Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, սպաննուած են քանի մը հարիւր հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը կ'անցնի 3000ը:

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ՝ փետր. 13ին ընկերվարականները հրացաններով, ռումբերով եւ գնդացիրներով, կատաղօրէն, յուսահատօրէն կը շարունակէին դիմադրութիւնը կառավարութեան զօրքին դէմ ու թէեւ տակաւին տէր են Ֆլորիստորֆի, Մայտլինկի եւ Սիմէրինկի (Վիեննայի արուարձաններ) բայց արդէն պարտուած են: Կռիւները կը շարունակուին գաւառական կեդրոններու մէջ: Դանուբի վրայ գետանաւ մը կը ռմբակոծէ բանուորական դիրքերը: Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ ընկերվարականներուն ամէնէն ամուր միջնաբերդը չպիտի կրնայ 24 կամ 48 ժամէն աւելի դիմանալ:

Հաւանական է որ դիմադրութիւնը աւելի երկար տեւէ գաւառներու, մասնաւորապէս Լինցի, Շթիրի եւ Կրացի մէջ, եթէ Վիեննայի զօրքը այդ վայրերը չփոխադրուի: Ամէն պարագայի մէջ, կառավարական զօրքը մեծ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ, քանի որ սպառազինուած է թնդանօթներով, հրասայլերով, գնդացիրներով, ռումբերով, արագահարուած հրացաններով եւ արտասովոր կազերով: Այս բոլորը շարժման մէջ դրուեցան 48 ժամէն:

Ընկերվարականները ամուր դիրքեր գրաւած են Թիրոլի եւ Սթիրիոյ նահանգներուն մէջ, խրամներ եւ ամրոցներ շինելով: Վերին Աւստրիոյ մէջ դիմադրութեան գլխաւոր կեդրոնն է Շթիր, ուր կը շինուի Աւստրիոյ ռազմանիւթերուն մեծ մասը: Իշխան Շթարէնպէրկ, «Հայրենիքի պաշտպաններու (հայմվէրէն) հրամանատարը, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրած է իր 35—40.000 կուսակիցները: Հրամանատարը ինք Լինց մեկնեցաւ, անձամբ վարելու համար գործողութիւնները: Եւ անմիջապէս կատաղի կռիւներ սկսան: Ընկերվարականներ յաջողեցան խանգարել հարաւային երկաթուղիներու երթեւեկը, եւ ստիպեցին որ Չեխոսլովաքիա երթալիք շոգեկառքերը Հունգարիոյ ճամբով երթան:

Փոխ – վարչապետ Ֆէյ, որ ամէնէն վճռական դերը կը կատարէ այս պայքարին մէջ, յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը տէրն է կացութեան, բայց ամէն միջոց պիտի գործածէ, որպէսզի նոր դէպքեր չպատահին: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ հարիւրաւոր ըմբոստներ ձերբակալուած են եւ շատերը պիտի դատուին պատերազմական ատեաններու առջեւ: «Աւստրիոյ ընկերվարութիւնը մեռաւ: Փետր. 12ը նոր լրջակէտ մը կը կազմէ Աւստրիոյ պատմութեան մէջ»:

Պ. Ֆէյ միեւնոյն ատեն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակի միջոցաւ, յայտարարելով թէ կռիւներ տեղի ունեցած են 30 կէտերու վրայ եւ կառավարութիւնը յաղթած է ամէն տեղ: Բոլոր ընկերվարական պետերը ձերբակալուած են, բայց Օթթօ Պաուէր եւ Տէօչ Փրակա փախած են:

Հակառակ այս լաւատես յայտարարութեանց, կացութիւնը շատ ծանր է գաւառական կեդրոններուն մէջ:

⁂ Վիեննայի ամէնէն կատաղի կռիւներէն մէկը մղուեցաւ Կարլ Մարքսաւանին մէջ, ուր կը բնակին 10,000 բանուորներ: Կռիւը տեւեց ամբողջ գիշերը եւ յաջորդ օրը: Կառավարական զօրքը թնդանօթի բռնեց ընկերվարական դիրքերը, որոնք պատասխանեցին հրացաններով եւ գնդացիրներով, բայց քիչ յետոյ լռութեան դատապարտուեցան: Հարիւրաւոր ընկերվարականներ անձնատուր եղան:

Բոլոր կռիւներուն մէջ կառավարական զօրքին կ'օգնէին օդանաւերը, հետազօտութիւններ կատարելով եւ հրահանգներ տալով: Ընկերվարականները ամուր դիրքեր բռնած էին նաեւ Շէօնպրունի նախկին դղեակին մէջ, ուր գիլկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան

Կ'ըսուի թէ ընդհանուր գործադուլի ձախողման համար պատասխանատու են նաեւ քանի մը ընկերվարական պետեր, որոնք տարբեր կարծիք յայտնած էին

659 ձերբակալութիւն Փետր. 12 դէպքերուն առթիւ

ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ՝ ՏԱՍԸ ՕՏԱՐՆԵՐ ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ ՀԱՅ Է

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 659 ձերբակալութիւններ կատարուած են Փարիզի մէջ, Բշ. օրուան գործադուլին նետեւանքով, բայց վար դրուած են միայն 48 հոգի: Ցուցարարներէն տասը օտարականներ արտաքսուած են, վեց հոգիի բնակութեան արտօնագիրը ետ առնուած է, իսկ 16 հոգի արձակուած են ստուգումներ կատարուելէ յետոյ:

Արտաքսման դատապարտուած օտարականներէն մէկը Հայ է, Պրուսացի Պետրոս Մարուքեան, որ ծնած է 1905ին եւ կը բնակի Ալֆորվիլ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ձերբակալուեցաւ երբ դուրս կ'ելլէր համայնավար կուսակցութեան կեդրոնէն (Ռիւ Լաֆայէթ), ծրար մը թռուցիկով: Միւսներէն մէկը Ցոյն է, մէկը՝ Պոլիս ծնած Իտալացի մը, մէկը՝ Լեհ, երեքը՝ Գերմանացի եւն.:

Այս առթիւ «Մաթէն» դիտել կուտայ թէ ցոյցերուն առեն աչքի կը զարնէր օտարականներու բազմութիւնը: Ուշագրաւ կը գտնէ նաեւ ձերբակալուած օտարականներուն մեծ համեմատութիւնը, աւելցնելով թէ շատեր բազմութեան մէջ խառնուելով, կը խուսափէին ոստիկաններու հսկողութենէն: «Եւ մարդ կը փորձուի հարցնել, քանի որ բաւական գործ չկայ Ֆրանսայի մէջ, ազգային բանուորութեան համար, ի՞նչ միջոցներով կ'ապրին այս օտարականները: Անհրաժեշտ է լուսաբանել այս գաղտնիքը: Խնդիրը կապ ունի ոչ միայն ֆրանսացի գործազուրկ բանուորներու շահուն, այլ եւ բուն իսկ երկրին հետ, որուն անդորրութիւնը յայտնապէս կը խանգարուի, անբաղձալիները չափազանց շատ ըլլալով»:

Հասկցողին շատ բարեւ:

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան մասին

Երկուշաբթի օրուան գործադուլին հետեւանքով, նոր ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի հիւանդութեան մասին, որուն հեռագրական լուրը հաղորդած էինք երէկ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 փետր.— Փետր. 11ին, Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ մօտ 2000 հոգիի ներկայութեամբ և անօրինակ խանդավառութեան մը մէջ տեղի ունեցաւ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի հրապարակային բանախօսութիւնը:

Հերթը ընկ. Ա. Ահարոնեանինն էր, որ երեք քառորդ ժամ խօսելէ եւ շատերը յուզելէ վերջ, տկարութիւն մը զգաց: Ծուրջինները եւ ամէնէն առաջ Տիկին Ահարոնեանը շրջապատեցին եւ հոն գտնուող բժիշկներու հետ սկսան նախնական խնամք տանիլ: Շուտով հասան նաեւ ֆրանսացի բժիշկներ եւ խարհուրդ տուին հիւանդանոց կամ դարմանատուն մը տեղափոխել: Հանդէսը կիսատ մնաց եւ հանդիսականները քար լռութեան մը մէջ, կսկծալով հեռացան սրահէն:

Երէկ ժամը 5ին պատահեցաւ այդ դժբախտութիւնը եւ ընկեր Ահարոնեանը զգայազիրկ դարմանատուն փոխադրուեցաւ: Մինչեւ այժմ չէ կրցած խօսիլ: Երէկ գիշեր փրոֆէսէօրները քննեցին եւ բժշկական խորհրդակցութենէ մը յետոյ յայտնեցին.— «Ծանր է Ահարոնեանի վիճակը, բայց յոյս կայ»:

Մարսէյլի ժողովուրդը խորապէս յուզուած է: Բոլորը մէկ մտահոգութիւն ու հարցում ունին.— «Ի՞նչպէս է Ահարոնեանը»:

⁂ Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ընկեր Ա. Ահարոնեան բեմ բարձրացաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ եւ շուրջ 40 վայրկեան խօսելէ վերջ, դէմքին վրայ անհանգիստ շարժումներ զգալով, չկրցաւ արտասանել «Հայ ժողո...» (ժողովուրդ) բառը: Լեզուն բռնուած էր եւ բազկաթոռին վրայ նստաւ: Անմիջապէս դուրս հանեցինք եւ նախնական դարմանումներէն վերջը փոխադրեցինք Մարսէյլի լաւագոյն դարմանատուններէն Էսփէրանտիէօ: Փրոֆ. Տինեը եւ ուրիշ երեք մասնագէտներ եւ երեք օգնական բժիշկներ հիւանդը քննելով հաստատեցին թէ աջ կողմէն կաթուած իջեր է: Բժիշկները կը յուսան սպիացնել պայթած երակը. Աջ թեւը եւ ոտքը անշարժացած էին եւ չէր կրնար խօսիլ, բայց իրիկուան դէմ որոշ բարւոքում տեղի ունեցաւ: Արիւնի եւ մէզի քննութիւնը գոհացուցիչ էր, սակայն վիճակը լուրջ է տակաւին:

«ՅԱՌԱՋ» խորապէս ցաւելով այս անակնկալ դժբախտութեան համար, արագ ապաքինում կը մաղթէ մեր վաստակաւոր ընկերոջ:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Վերջերս ծանր վէճեր ծագած էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, կարգ մը ներածումներու եւ արտածումներու սահմանափակման եւ մաքսատուրքերու մասին: Բանակցութիւնները ելքի մը յանգած չըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը անցեալ շաբթու 20% յաւելուածական տուրք մը հաստատեց կարգ մը ֆրանսական ապրանքներու վրայ: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ, իր կարգին չեղեալ հռչակեց 1826ի եւ 1886ի առեւտրական դաշնագիրները, միեւնոյն ատեն պատրաստակամութիւն յայտնելով նոր բանակցութիւններ կատարելու:

Արդէն իսկ մաքսային պատերազմի մը ձեռնարկած են երկու երկիրները, ինչ որ ծանրապէս պիտի ազդէ առեւտրական հրապարակին վրայ:

Զարագուշակ նշաններ Ծ. Արեւելքի մէջ

Բոլշեւիկեան 17րդ համագումարին մէջ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Զօր. Պլուխէր, Ծայր-Արեւելքի բանակին հրամանատարը: Ըսաւ թէ քաղաքական կարեւոր դէպքեր տեղի կ'ունենան իր շրջանին մէջ: «Կը գնահատենք Կեդր. Կոմիտէի իմաստուն ու խոհեմ եւ միեւնոյն ատեն վճռական քաղաքականութիւնը: Դժբախտաբար Ճափոնի ռազմարհակալներուն քաղաքականութիւնը ապահովութիւն չի ներշնչեր մեզի թէ չպիտի մղուինք զինուորական բաղդութեանց, հակառակ խուսափելու համար թափած մեր բոլոր ջանքերուն»:

Հրամանատարը այս առթիւ պարզեց Ճափոնի ձեռք առած միջոցները, որոնց նպատակն է յարձակում մը պատրաստել Խորհ. Միութեան դէմ: Այդ միջոցներուն առաջինն է ռազմական երկաթուղիներու անհարկու շինութիւնը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Ճափոն աւելի քան հազար քիլոմէթր երկաթուղի շինած է Մանչուրիոյ մէջ, եւ այս գիծերը կ'առաջնորդեն դէպի խորհրդային սահմանները: Երկրորդ միջոցն է խճուղիներու եւ ճամբաներու շինութիւնը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին շինուած են 2200 քիլոմէթր երկայնութեամբ ճամբաներ, դարձեալ դէպի խորհրդային սահմանները: Վերջապէս երրորդ միջոցն է 50 օդակայաններու շինութիւնը Մուքտէն – Խարպին – Ցիցիքար շրջանին մէջ: «Մանչուրիոյ գրաւումէն առաջ 10,000 ճափոնական զինուոր կար այդ շրջանին մէջ, այժմ անոնց թիւը կը հասնի 130,000ի, ինչ որ կը նշանակէ ամբողջ բանակին մէկ երրորդէն աւելի: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Մանչուրիոյ պետութեան բանակը, 110—115,000 եւ Ճափոնցիներու կողմէ արձանագրուած 12,000 ռուս զինուորներ: Ճափոնի պատերազմական նախարարը կը մեղադրէ թէ մենք 300 օդանաւ կեդրոնացուցած ենք Ծ. Արեւելքի մէջ: Այդ մասին չեմ վիճիր, թերեւս աւելի է կամ պակաս: Կ'ըսեմ միայն թէ՝ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ճափոնականէն աւելի բազմաթիւ օդանաւեր կեդրոնացնել: Այս առթիւ աւելցնեմ թէ Ճափոնցիները 500 օդանաւ ունին Մանչուրիոյ մէջ, թէեւ համեստօրէն լռութիւն կը պահեն այս մասին»:

Եզրակացնելով, Զօր. Պլուխէր շեշտեց թէ պատերազմի պարագային կարմիր բանակը այնպիսի հարուած մը պիտի տայ որ տեղ – տեղ պիտի փլին ճափոնական աշխարհակալութեան ամրոցները:

⁂ 17րդ համագումարը փակուեցաւ, ընտրելով Կեդր. Կոմիտէն որ կը կը բաղկանայ 71 անդամներէ եւ 68 փոխանդամներէ: Հին անդամները վերընտրուեցան ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Խորհրդ. Միութիւնը եւ Լեհաստանը

Անցեալ օր Մոսկուա հասաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, ընկերակցութեամբ խումբ մը բարձր պաշտօնատարներու: Լեհ հիւրերը ջերմ ընդունելութեան գտան կայարանին մէջ: Թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան: Առաջին անգամ է որ լեհ նախարար մը հիւր կ'ըլլայ խորհրդային իշխանութեան: Մոսկուայի կառավարական օրկանը ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնէ այս այցելութեան առթիւ, առանց որ եւ է ակնարկութիւն ընելու գերմանեւլեհ դաշինքին, որ կնքուեցաւ վերջերս:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԻՄԱՐԱՊԱՏՈՒՄ

Յունուար 12ին Երեւանում բացուեց Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարը, ուր շատ ընդարձակ զեկուցումով մը հանդէս եկաւ Աղասի Խանջեանը:

Այդ համագումարի աշխատանքներին դեռ եւս մենք առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու: Այս անգամ պիտի կանգ առնենք Խանջեանի զեկուցման միայն վերջին մասի վրայ:

Խանջեանը համագումարին տեղեկութիւններ է հաղորդում գաղութների մասին եւ պարզաբանում իրենց տեսակէտը գաղթահայ կեանքի իրադարձութիւնների շուրջ:

Ի՞նչ խօսք, որ զեկուցման այս մասն ամբողջովին դառնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ

Ըստ Խանջեանի, Դաշնակցութիւնը, «որպէս իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան ագենտ եւ հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցքը, իրեն նպատակ է դրել տապալելու Խորհ. Հայաստանը: Իր այդ ծրագիրը գլուխ բերելու համար, Դաշնակցութիւնը կանգ չի առնի ոչ մէկ միջոցի առաջ եւ արդէն արտասահմանի «հայ յեղափոխական բանուորների համար կազմակերպում է արիւնի բաղնիք»: Ու որպէս փաստ, մէկիկ – մէկիկ թւում է «Դաշնակ տերորի» բոլոր զոհերի անունները՝ Պապազեան, Գըլըճեան, Աղազարեան, Մանուկ Մարուքեան եւն.: «Դաշնակ տերորի» ցանկի մէջ Խանջեանը կարդում է բոլորի անունները, բացի ..., Դուրեան եպիսկոպոսէն:

Խանջեանը խստօրէն դատապարտում է Դաշնակցութեանը, թէ «աշխատում է մոլորեցնել հայ բանուորներին, քարոզելով, որ նրանք հիւրեր են եւ պէտք չէ մասնակցեն տեղացի բանուորների տնտեսական եւ քաղաքական պայքարին»: Ապա յիշեցնելով Կրընոպլի դէպքը, ուր հակադաշնակցական տարրերը օտարների միջամտութեան էին դիմած, Խանջեանը գտնում է, որ «մեր այնտեղի ընկերները միանգամայն ճիշդ քայլ կատարեցին»: Ու կոչ է անում գաղթահայ բանուորներին՝ «աջի պայքար մղել տեղացի ընկերների հետ, կոմունիստների ղեկավարութեամբ կապիտալիզմի եւ Դաշնակ փաշիստների դէմ»:

Նոյնը եւ Սուրիոյ Հայերի մասին: Դաշնակցութիւնը, իբր թէ «Ֆրանսական իմպերիալիզմի հրամանով» պայքարում է սուրիական ժողովրդի ազատագրական շարժման դէմ եւ արգելք է հանդիսանում, որպէսզի Հայերը մասնակցեն այդ շարժման: «Դաշնակները, լեզապատառ յեղափոխական շարժման ծաւալումից, որին մասնակցում են եւ պէտք է մասնակցեն արաբ աշխատաւորների կողքին նաեւ Սուրիայի հայ աշխատաւորները, խաչակրաց արշաւանք են պատրաստում յեղափոխականների դէմ»:

Դաշնակցութիւնը, տեսնելով, որ իր հաշիւների մէջ սխալած է, հրապարակ քաշեց «ազգային միացեալ ճակատի մանեօվրը», որ ամբողջովին պէտք է ուղղուած լինէր «Խորհ. Հայաստանի եւ արտասահմանի յեղափոխական զանգուածների դէմ»: Խանջեանը հպարտօրէն արձանագրում է, որ «միացեալ ճակատ կազմել Դաշնակներին չյաջողուեց»:

Երբ այդ ալ չյաջողուեց, Դաշնակցութիւնը «ձեռք զարկեց մի նոր պրովոկացիայի»: Դա «փախստականների» պատմութիւնն է: «Իրենք իսկ կազմակերպելով իրենց կողմնակիցների, դեռ արտասահմանից, պրովոկացիոն նպատակով ներգաղթի կարաւաններին միացած մի քանի գաղթականների, որոնք չցանկացան աղնիւ աշխատանքի միջոցով կապուել մեր երկրի հետ, դաշնակ թերթուկները դիւային ջերմով են արձակում, անլուր զրպարտութիւններ են յօրինում մեր երկրի մասին»:

Ներքին ճակատում պարտուելուց յետոյ, Դաշնակցութիւնը գտաւ դրսի բարեկամներ, որոնց օգնութեամբ աշխատում է պայքարել Հայաստանի դէմ: «Թող փորձեն հերքել Դաշնակներն այն փաստը, որ վերջին շրջանում համաձայնութեան են եկել կովկասեան հակայեղափոխութեան միւս խմբակների հետ, այն խմբակների, որոնք կապուած են «Պրոմէթէյ»ի շուրջը»:

Բայց ինչ ալ անի Դաշնակցութիւնը, անօգուտ է, քանի որ նրա «քայքայումը» սկսուած է: Ապացոյց՝ «Մարտկոցականների բունտը: Դժգոհութիւնը Դաշնակ շարքայինների մէջ զնալով աճում էր եւ աճում է: Կարո՞ղ է ժխտել Դաշնակների Բիւրօն, որ Եւրոպայի շրջանի Դաշնակների 90 առկոսը դուրս եկաւ Բիւրոյի դէմ»: («Խ. Հ.» 13 յունուարի):

Այս մէջբերումներն իսկ բաւական են երեւան հանելու Հայաստանի այսօրուան վարիչի (կամօքն Ստալինի) լրբութիւնը, վախկոտութիւնն ու ճըղճղարութիւնը

Մինչեւ այս տարի, իբր բոլոր ելոյթների ժամանակ, Խանջեանը չէր խնայում նաեւ հայ բուրժուազիայի կուսակցութեանը՝ Ռամկավարներին: Այս անգամ անոնց մասին ոչ մի խօսք: Եւ դա շատ հասկնալի է: Ամբողջ գաղթաշխարհը գիտէ, որ հայ բուրժուաների լաւագոյն բարեկամն ու հաւատարիմ դաշնակիցը Խանջեանի կուսակցութիւնն է: Ոչ ոքից գաղտնիք չէ որ համայնավարներն այսօր հանդիսանում են «հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցքը»: Բոլորին յայտնի է որ հայ բուրժուազիայի գաղափարախօս Չօպանեանին «Դաշնակներն» ամէն տեղ հալածում են, իսկ նոյն Խանջեանը սիրալիր նամակներ գրում: Հայ համայնավարներն են, որ մթագնում են արտասահմանի հայ աշխատաւորութեան գիտակցութիւնը եւ աջակցում ռամկավարներին շահագործման ենթարկելու վերջիններս:

Եւ Խանջեանը քաջութիւնը չունի խոստովանելու համագումարի առջեւ այդ բոլորը եւ իրենց կատարած դերը վերագրում է Դաշնակցութեանը, որ միս մինակ կուրծք է տուած ու պաշտպանում է արտասահմանեան հայ աշխատաւորութեան շահերը ռամկավար ու այլ ոտնձգումներից:

Խանջեանն իր ճառում չի մոռանում բոլոր տեսակի «զոհերին»: Ապա ինչո՞ւ է համագումարից ծածկում Ղեւոնդ արք.ի անունը: Ինչո՞ւ չի խոստովանում, որ Ամերիկայի խորհրդային ներկայացուցիչ Բոգատանովը ցաւակցութիւն է յայտնել եպիսկոպոսին սպանութեան առթիւ եւ այսօր Դաշնակցութեան դէմ «եպիսկոպոսական» շարժումը գլխաւորողները նոյն Խանջեանի գաղափարակիցներն են: Ինչո՞ւ է վախենում յայտարարել, որ արտասահմանի մէջ իրենց ամէնէն մեծ դաշնակիցը հայ կղերն է:

Որովհետեւ Հայաստանի մէջ օր ու գիշեր նոյն Ղեւոնդներին հալածում ու հալածում են, Չէկաներում կղերին մահուան դատապարտում ու կրօնը «ժողովրդի համար ափիոն» են անուանում: Որովհետեւ եկեղեցիներ են քանդում, «անաստուածների» միութիւններ կազմակերպում ու Աստծու դէմ պատերազմ յայտարարում: Ապա խող այդ բոլորից յետոյ քաջութիւն ունենալ յայտարարելու, թէ արտասահմանի մէջ համայնավարները սուգի են մասնուած ու գիշեր ցերեկ Ղեւոնդ արք.ի մասին են ողբում, որ գաղութներում միայն Դաշնակցութիւնն է, որ պայքարում է կղերի դէմ ու նրանց երեսից կարմիր ու սեւ դիմակները վար առնում: Խանջեանը թող «փորձի ժխտել» այս ամէնը:

Դաշնակցութիւնը յայտարարել է եւ այսօր էլ կրկնում է, որ գաղութների Հայերն իրենց ներքին վէճերին երբեք չպիտի մասնակից դարձնեն օտարներին եւ չպիտի միջամուխ լինեն իրենց ապրած երկիրների ներքին գործերին: Մեր այս տեսակէտը բխել է գաղթահայութեան իսկ շահերից եւ տարիների փորձառութիւնից: Եթէ սրա պատճառները Երեւանից կուրօրէն Խանջեանը չի տեսնում, ապա շատ լաւ գիտակցում է գաղութներում ապրող ամէն մի հայ մարդ: Եւ այժմ ալ համոզուած ենք, որ Խանջեանի կոչը կը մնայ որպէս «ձայն բարբառոյ յանապատի» եւ իրաւազուրկ ու անպաշտպան գաղթահայը իր ճշմարիտ ուղին չի շեղիր:

Միայն խելքը կորցրած մէկը կարող է Սուրիոյ մասին նման յանցապարծ ու ոճրածին յայտարարութիւններ անել: Մի՞թէ Խանջեանը չգիտէ, որ արաբական շարժումը Սուրիայում նախ եւ առաջ ազգային մէկ շարժում է եւ, եթէ յաջողուի, ապա այնտեղ ոչ թէ խորհրդային կարգեր պիտի հաստատուեն, այլ ազգայնական ոգին պիտի տիրապետէ: Իսկ կրօնական խնդիրն ու քէմալական դրդումները ... Խանջեանը մի վայրկեան մտածո՞ւմ է հետեւանքների մասին: Եւ կամ թէ վըտանգի դէպքում յանձնառո՞ւ է որպէս հայկական կառավարութիւն պաշտպանելու 130,000 Հայութիւնը:

Ոչ, Պ. Խանջեան, Դաշնակցութիւնը պաշտպանում է ոչ թէ «ֆրանսական իմպերիալիզմի շահերը», այլ միմիայն հայ տարագիր ժողովրդի շահերը: Ֆրանսական աշխարհակալական շահերը պաշտպանում են նրանց, ովքեր դաշնակցած են այդ աշխարհակալների հետ, ու հետեւաբար, վաւերացնում նրանց տիրապետութիւնը նաեւ Սուրիայի վրայ...

Դաշնակցութիւնը դաշն է կնքել «Պրոմէթէյ»ի հետ...

Դաշնակցութիւնը Ներգաղթի կարաւաններին «կազմակերպուած» փախստականներ է միացրել...

Անկասկած, այս բոլոր տեղեկութիւնները բխում են նոյն աղբիւրից, ինչ որ եւ Դաշնակցութեան «90 առկոսով քայքայուելու» հէքեաթները:

Ափսո՜ս ձեր երեք անգամ քսանեւհինգ հազար Ֆրանքներին ...

ԱՇՈՏ – ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ooooo

«Յառաջ»ի մէջ կարդացինք զանազան ազգութեանց երիտասարդական շարժման (մասնաւորապէս «Սոքոլներու») մասին գրուած հետաքրքրական յօդուածներ: Համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ ազգային կեանքի բարելաւումը, աւելի առողջական պարագայի մը տակ կը դնեն երիտասարդ տարրը:

Այս բոլորը իրենց օրինակելի պարագաներով պէտք է նաեւ ցնցող ազդեցութիւն գործեն մեր բազմաչարչար ու թափառական երիտասարդ տարրին վրայ:

Աշխարհասասան՝ Մեծ Պատերազմը խլեց մեզմէ մեր ժողովուրդին կենսունակ եւ պարտաճանաչ մէկ մասը, այդ սեւ օրերէն վերապրող բիւրաւոր խլեակներ մատնուեցան դժոխային կեանքի մը որուն նմանը դեռ արձանագրուած չէ պատմութեան մէջ:

Այդ ազատ տարրը անապատի կիզիչ երկինքին տակ իր պատանեկան մաքրաշ կեանքը մաշեցուց, մոռնալով նաեւ իր մեծապանծ լեզուն, ազգութիւն ու սրբութիւն:

Զարաչուք հարուածը տեւեց երկար, զարնելով քարէ քար անմեղունակ պատանեկութիւնը, յետոյ քշեց դէպի օտար՝ բայց ազատ ափեր: Օրերը անցան ակնթարթի նման, նոյն այդ հալածուող տարրը ինքն իր մէջ սաղմնեց ցեղային սրբութեան գիծն անշէջ: Վարդաններու երկաթեայ կամքը՝ իր յաւէտ յիշատակելի սրբագործուած պատերազմներով՝ հրաւէր կարդաց դէպի ցեղապաշտութիւն եւ հրաժարեց ցեղային յատկութիւնները:

Կը զգանք այս բոլորը, տեսնելով ցեղասիրութեան հայկիկին առջեւ, այն սերունդը որ հասակ կը նետէ, կը ծլի ու կը ծաղկի օտար պողոտաներու վրայ, հայրենազուրկ ու միշտ հայրենարաղձ:

Ջախջախիչ նախանձախնդիր երիտասարդական կազմակերպութեան մը որ բլլայ հաշտարար բազուկը ներկայ անել կացութեան վերջ տալով, կ'ուզէի խօսիլ ու թուել այն բազմակողմանի առաւելութիւնները զորս կ'ունենայ այդ ազգանուէր հոսանքը:

Ճամբան գտնելու համար, հարկ է վայրկեան մը աչք մը պտտցնել բոլոր այն կուսակցամոլ նեղմիտներու անհաշիւ ու անարդար արարքներուն վրայ, որոնք երեւութապէս այս տարաբախտ ժողովուրդին կամքը ներկայացնելու կը յանդգին, բայց իրականին մէջ կ'անարգեն մեր ցեղային սրբութիւնները: Ողորմելի արարածներ, եթէ հայրենասիրական անկեղծ զգացումներէ տարուած վարդապետութիւններ կը քարոզէք, նախ՝ ձեր բորոտութիւնը բուժել տուէք:

Այս երիտասարդութիւնը որ լուռ ու մունջ կը հետեւի ազգակործան դաւերուն, պիտի ցնցէ օր մը ցեղին բովանդակ հոգիով պայթեցնելով իր բաշը:

Այս սերունդը որ հայրենի կեանքին զրկուեցաւ, պաշտամունք մը ունի այսօր: Հաշտութեան խորան մը պատրաստել այս բազմաչարչար ժողովուրդին մէջ: Մեր ժողովուրդի ցիր ու ցան վիճակը եւ գոյութեան դժուարին պայմանները գլխաւոր մտահոգութիւնն է գիտակից երիտասարդութեան: Նոր օր մը, նոր կեանք մը ստեղծելու տենչանքով ու պատրաստակամութեամբ տոգորուած, ան կ'ուզէ այս քաոսային վիճակին վերջ տալ: Որովհետեւ մարդիկ այլեւս կուրցած իրենց վարդապետութեան «ազգանուէր» գաղափարներէն, աջ ու ձախ նայիլ չեն ուզեր. հաշտութիւնը կը տեսնեն մատնութեան եւ այլ ոճրագործ արարքներու մէջ:

Այս գաղթական ժողովուրդին շահերը հետապնդելը եւ անոր համար վսեմ ծրագիրներ իրագործելը պատասխանատուութեան մէջ կը տեսնեն անանք, կիրքեր հրահրելով, «մարտական» հրաւէր կարդալով:

Տարագիր երիտասարդութիւնը որ չվայելեց մայր հայրենիքի կենսունակ արեւը, ըլլայ չէզոք կամ ազգային որրութիւններու գիտակից կուսակցական, այսօր վերածնունդի փողը կը հնչեցնէ, անէծք կը կարդայ այս մարտիրոս ժողովուրդի ճակատագրին հետ խաղցող «ինքնակոչ» պարոններուն: Հերի՛ք է այլեւս. հասած է օրն ու ժամը որ պանդուխտ երիտասարդ տարրը հրաւիրէ բոլո՛րը բոլո՛րը, կուսակցական, Ռամկավար, Դաշնակցական, Հնչակեան, Հօկ, Վերաբերւող, Չէզոք, մէկ սեղանի, «կլոր» սեղանի շուրջ, ընդհանուր հաշտութեան համար: Այս կը պահանջէ մեր ազգային շահը: Մեր անթաղ մեռելները բիւրաւոր՝ այդ կ'երազեն յաւիտենականութեան անդունդին մէջ:

Այս հրատապ հարցը (երիտասարդութեան կազմակերպութիւնը) բոլոր ազգերու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան գերագոյն մտահոգութիւնը կը կազմէ: Պայքար մը որ գերմնական զօրութիւն կը պահանջէ, նորոգուելու եւ փրկարար միջոցներ ընտրելու առաջադրութեամբ:

Մեր մէջ մղիչ ուժն է որ կը պակսի: Երէց սերունդը իբրեւ գերագոյն պարտականութիւն, անխտրական եւ անկողմնակալ հայեացքով պէտք է ձգտի երիտասարդ ջլատուած ուժերը համախմբել, տալ նորագոյն դաստիարակութիւն, որպէսզի նոյն տարրը ինքն իր մէջ ամփոփուած կազմէ ազգային միացեալ ճակատ: Քանի որ կը հաւատանք թէ ազգի մը վերելքին համար ամէնէնափափարար ազդակը անոր երիտասարդութիւնն է... Արդարեւ հանրային կեանքի մէջ այս տեսակ փոփոխութիւն մը աւելի նպաստաւոր հրջապատ մը կրնայ ունենալ քան ուրիշ ազգերու մէջ: Մենք աւելի շատ պարտաւոր ենք վերածնունդի փողը բարձրագոյն հնչեցնելու քան ուրիշները:

Այս անզէն ժողովուրդը որ այսօր զանազան ալիքներու մէջ կը տարուբերի շնորհիւ շարք մը հին ու փտած գլուխներու, չարաչահութեան եւ որհասութեան, պէտք է անարգանքի սիւնին գամէ այն սեւ մարդիկը, որոնք գաղթաշխարհի հայութիւնը պառակտելու հազար ու մէկ ստորին միջոցներ կը յղանան եւ ամբարտաւան յախորտանքով գործադրելու կամեցողութիւն ցոյց կուտան: Անոնք ամպեր կը կուտակեն գաղթաշխարհի հորիզոնին վրայ, առանց մտածելու թէ ո՛ւր կ'երթան, ինչո՛ւ կ'երթան...

Այս ուռուցիկ ամբոխավարութիւնը վաղը պիտի չքնանայ, որովհետեւ խորհրդ եւ բանիմաց սերունդ մը ունինք, երիտասարդութիւն մը ունինք որ օր մը բարի լոյս բերէ վերջ, պիտի պատռէ հայրենասիրութիւն քարոզող կեղծ ու պատիր դիմակները:

Երբ երիտասարդութեան մասին կը խօսինք, գիտենք, խօսքը չի վերաբերիր այն ուծացած տարրին որ «ուսումնական» կը կոչուի, — այլ այն տարրին ակա՛նջ տուէք որ անսահման կը հաւատայ Հայոց բազմապիսի ու բազմանկար աւանդութիւններուն, ցեղային պաշտելի նուիրականութեան, Խորենացիներու պատմութեան հաւատաւոր ժառանգորդներուն, եւ հազար ու մէկ սրբացած նահատակներուն:

Առելութիւնը այնքան խորացած է մեր մէջ որ այլեւս կուրցած ենք ու չենք տեսներ թշնամին: Ան կը գործէ մեր մէջ, մենք կը քնանանք, ան կը թմրկահարէ ու մենք կը պարենք մեր ազատ վիճակով:

Ամերիկահայ գաղութը, որ տարիներու պատմութիւն ունի, խռոված է անլուր մոլեգնութեամբ: Ինչո՞ւ որովհետեւ վեղարաւոր մը խելք ըրաւ անարգել հայկական սրբութիւն սրբոցը, — եռագոյնը: Եւ ահա նոյն գաղութին մէջ ցեղակրօններու բազմաթիւ խումբեր կը ծագին ու կ'աճին: Այլի՛ն, հազար ափսոս բոլոր անոնք որ կը տքնին այս ուղղութեամբ:

Արթնցէք, երիտասարդ բարեկամներ: Ձեւ ու մարմին տանք միաձոյլ եւ միակամ կազմակերպութեան մը, կանոնագիր ծրագրով եւ առանց որ եւ է հասանքի խտրութեան: Անվերջ կը դառնայ կեանքի անիւը, ու մենք պէտք է ունենանք պուտ մը նախանձախնդրութիւն, մեր պարտականութիւնը կատարելու համար:

Մէկզի՛ արգահատելի կուսակցամոլութիւնը: Տեսնենք իրերը եւ քննենքայնպէս ինչպէս որ են, բայց ամէն բանէ առաջ ջանանք արժեցնել մեր կամքը:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մանչուրիայէն, Մոնկոլիայէն եւ Թիպէթէն ետք, որոնք դեռ մինչեւ երէկ Մ. Արեւելքի շուրջ միջազգային քաղաքականութեան հետաքրքրութիւնը կը գրաւէին, Չինաստանի բաղկացուցիչ մասերէն չորրորդ մըն ալ՝ Սին–Քեանկ կամ չինական Թուրքեստան՝ կը սկսի ուշադրութեան առարկայ դառնալ: Կեդր. Ասիոյ մէջ հետզհետէ կը զարգանան երկաթուղիները եւ ռազմագիտական ճամբաները զանազան ազդեցութիւններու եւ մրցումներու տակ: Այս վիճակը չի կրնար անտարբեր թողուլ Եւրոպացիները այդ աղքատիկ երկրամասին մէջ անցած դարձածներուն շուրջ:

Լուրերայն կամ յայտնապէս կանոնաւոր ճակատամարտներ կը մղուին Թուրքեստանի մէջ, այդ շրջանն ալ անջատելու համար չինական դանդը – ւածէն: Համաշխարհային քաղաքականութեան տեսակէտով կ'արժէ հետաքրքրութեան նիւթ ընել այդ երկիրը:

Առաջին իսկ ակնարկով հոն կը տեսնենք ռուսեւանգլիական ազդեցութիւնները, ինչպէս աւելէ առաջ բոլոր չինական իրադարձութիւններուն մէջ: Չինաստան, յորմէ հետէ ծանօթ անիշխանութեան մէջ կը տապլտկի, չի կրնար սանձել իր արտաքին ստորաբաժանքներուն ներքին շարժումները: Չինացիներուն եւ իսլամներուն միջեւ հոն մղուած կռիւները արդէօք մէկ ծպտուած ձեւը չե՞ն անգլիեւռուս յաւիտենական հակամարտութեան Ասիոյ մէջ:

Արդէն իսկ իսլամ կառավարութիւն մը հաստատուած է Քաշկարի մէջ: Ուրիշ մըն ալ աջակցութեամբ Խօթանի էմիրին, Քաշկարի հարաւային արեւելեան կողմը, Հակաչինական ծրագրով եւ Նանքինէն անկախ:

Քէմալական Թուրքերը յաջողեր են մինչեւ այս կողմերը երկնցնել իրենց քիթը, ինչ որ կրնայ խորհիլ տալ Եւրոպացիներուն, բայց այս վերջիններ այնքան կուրցած են իրենց սրտին ներկայ շահերէն որ անտարբեր կ'ըլլան երբ ահա Քէմալական Թուրքիա իր հասակէն ու սահմանէն դուրս գործերու մէջ կը մտնէ: Քաշկարի մէջ հաստատուած կառավարութիւնը քէմալական է, իսկ միւսը ոչ: Ռուսերը կը գործեն իրենց կարգին, եւ գործերը կրնան այնպիսի վիճակ մը առնել որ Ռուսերն ու Անգլիացիները համաձայնաբար ուզեն գեր խաղալ: Ահա ուրեմն հին հակամարտութիւնները, ինչպէս դիտել կուտայինք վերը. Ռուսերը կը ձգտին անկէ (Քաշկարէն) Հնդկաստան իջնել, իսկ Անգլիացիք հեռացնել զանոնք իրենց պետութեան սահմաններէն:

Սին – Քեանկի (Թուրքեստան) ժողովուրդը բաղկացնող տարբեր ցեղային տասը խմբակներուն մէջ, որոնց գլխաւորները Չինացի են, չին իսլամները, իսլամ Թուրքերը, Քըրխըզները եւ Մոնկոլները, — Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Ռուսիա դիւրաւ կրնան կողմնակիցներ ճարել իրենց ամէն վայրկեան եւ ամէն տեսակ դատերու համար: Չինական Թուրքեստանի մէջ կը գտնուին ոսկեբեր երակներ, հանքածուխ, քարիւղ, աղահանք, արծաթի հանածոյ, երկաթ, պղինձ. ասոնք կը բաւէ անգլիեւռուս ազդեցութիւններու պայքարը մեկնելու համար:

Ռուսիոյ տնտեսական դիրքը այն կողմերը շատ աւելի կարեւոր է քան Անգլիոյ դիրքը: Չինական իրազեկ աղբիւրէ կ'իմացնեն թէ Թուրքեստանի մէջ գործող չինական զինուորական պետերը բոլորովին Սովետներուն կողմը կը բռնեն: Նոյն իսկ մասնաւոր պայմանագրութիւն մը կնքելու խօսք կար, բայց Նանքինի կեդրոնական իշխանութիւնք, որքան որ կրնան տակաւին, արգելք կ'ըլլան ատոր: Արդեօք կարելի չէ՞ քէմալական պատուիրակներու մասը տեսնել Թուրքեստանի եւ Ռուսիոյ այս բարեկամութեան մէջ....

Պատմականօրէն երթալով, 1925ին որ սկսաւ Ռուսիոյ մեծ գործունէութիւնը, աջակցութեամբ քըրխըզ վաչկատուն ցեղերու, Սին – Քեանկի արեւմտեան կողմը, հասարակաց սահմանագլուխին երկու հազար քիլոմէթր երկայնքին վրայ: Սովետները զուտ տնտեսական դաշինքներ կնքել խորհեցան, որոնք կամաց կամաց պիտի դիւրացնէին անոնց մուտքը սահմանագլխի շրջաններու մէջ, եւ այս դաշինքներու շնորհիւ կրցան ձեռնարկել ճամբաներու եւ երկաթուղիներու կառուցումին, որոնց ամէնէն կարեւորն է «Թուրքսիպը» (Թուրքեստան ռուս – Սիպերիա), որ կ'երկարձգուի Սին – Քեանկի հիւսիս – արեւմտեան սահմանագլուխէն, եւ որուն պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ 1930 ապրիլ 28ին:

Ռուսական Ասիոյ երկաթուղային հաղորդակցութիւններու դրութեան մէջ, 1442 քիլոմէթրի ընթացք մը ունեցող այս գիծը, որ առանձին կարեւորութիւն ունի, քանի որ կրնայ քաշել՝ առանց մրցակցութեան երկիւղի՝ հարաւային երկրամասերուն, Ուզպէկիստանի, Թուրքմէնիստանի, Տաճիկիստանի, Քըրխըզիստանի արտադրութիւնները դէպի Սիպերիա, եւ բացի ուրիշ արտադրութիւններէ՝ բամպակը, որուն մշակութեան ընդարձակումը շատ մեծ հոգ կու տանին Սովետները:

Մինչեւ հիմա, Թուրքսիպը ռազմագիտական եւ նիւթական պատճառներով կանոնաւոր չյառաջացաւ, Ռուսերը չեն մոռցած այս կէտը, եւ այս միջոցին զգալի է անոնց փափաքը ... դէպի Հնդկաստան, ... հոգի պիտի տայ այդ գիծին:

Կը խորհուի անշուշտ որ Ռուսիոյ այս գործունէութիւնը անտարբեր չ'ըլլար Անգլիոյ:

Սիւս կողմէ, Քաշկարիայի ... նոր խռովութիւնները կ'երեւայ թէ կը համաձայնին Աֆղանիստանի հետ: Սեքենայութիւններ կը նկատուին Հնդկաստանի մասին: Խօսք կայ թէ Ճափոն դեսպանութիւն մը պիտի հաստատէ Քապուլ: Հետեւաբար ... ... քաղաքականութիւնը ... սկսի ծրագրուիլ Կեդ. Ասիոյ մէջ: ... ունի պիտի ... թեան միջոցներուն ... [illegible] ... Անգլիա ... Թուրքիա ... ցուցած ազդեցութիւնը կրկին ... բերած է, եւ նոյնը նաեւ Պարսկաստանի մէջ: Ռուսիա կը յուսայ ... սարաւանդին վրայ յաղթանակել եւ Հնդկաստանի հետ հասարակաց սահմանագլուխ մը ունենալ Պամիրներու ծոցէն մինչեւ Հիմալայա: Ճափոն ուղղակի կամ անուղղակի աջակցութիւնը կրնայ թոյլատրել իրեն (Ռուսիոյ) Հնդկաստան երթալ չինական Թուրքեստանի եւ արեւմտեան Թիպէթի ճամբով: Սովետները կը յուսան թէ իրենք չարունակ վիճուելով Ճափոնի, օր մը անորմէ պիտի օգտուին այս հնդկական ծրագրին համար:

Այս վերջին տեղեկութիւնները ֆրանսական աղբիւրներէ եւ խորհրդածութիւններէ քաղուած, պիտի կ'ընեն հականգլիական ուղղութիւն մը: Դժուար թէ այս ֆրանսական դաւաճանութիւնները իրականին մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն ունենան.

Առաջին հերքումն է Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ յարաբերութիւններու ցուրտ ու կասկածելի վիճակը, թող լով Մեծն Բրիտանիոյ աւելորդ քաղաքականութիւնը իր հնդկական պետութեան դիւրացած կէտին վրայ:

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 յունուար — Թէհրանից վերջին թղթատարով հեռաձայնուած լուրերը ստացայ, որ շտապում եմ հաղորդել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Մազանդարանից Բէնտէրշահից եկող կաթուղու գիծը կառուցել են մինչեւ Սարի քաղաքը, այնտեղից էլ գիծը հասել է Ալիաբադ քաղաքը. գծի կառուցումը շարունակւում է:

Գրել էի թէ Հարաւային Պարսկաստանի Խորամաբադի խճուղու գծի կառուցումը ստանձնել է Պ. Ջ. Բուդաղեանը: Աշխատանքները կը սկսին յառաջիկայ մարտին: Այդ պատճառով Թաւրիզից դէպի Թէհրան է մեկնել Պ.Ս. Բուդաղեանը խորհրդակցելու.

Հայ վաճառականներին ալ Թաւրիզում դիմում է եղել, որպէսզի մասնակցեն գծի գործին կաբ բանուորների պարենաւորման գործը վերցնեն Նրանցից մի քանիսը մտադրութիւն ունեն զարնանը գնալու դէպի այդ կողմ:

Անհրաժեշտ մարդկանց Թէհրանի գրասենեակն է վարձում:

Ինչ վերաբերում է Պ. Պ. Գուլամանեանին, նա Եղբարք Բուդաղեանների առեւտրական գրասենեակի Թաւրիզի գլխաւոր հաշուապահն է եւ Հարաւային Պարսկաստան չէ գնալու: Այդ լուրը Թէհրանի մասնաւոր նամակից էր քաղուած, որ թիւրիմացութեան արդիւնք է:

Անեւտրական

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Պրոլետարի մէկ աշխատակցին՝ Նորայրի յօդուածէն.—

1930ին յայտարարուեցաւ ուսումը պարտադիր: 1931—32 ուսումնական տարուան ընթացքին 8—12 տարեկան բոլոր մանուկները,— 140,000 հոգի,— մտան նախակրթարան, որոնց թիւը կը հասնէր 1040ի: Այդ նոյն տարուան ընթացքին, քաղաքներուն, բանուորական վայրերու եւ բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ գործադրուեցաւ պարտադիր եօթնամեայ կրթութեան որոշումը: Դարձեալ, 1931ին բոլոր կազմակերպութիւնները ձեռնարկեցին անխտիր գրել–կարդալ սորվեցնելու աշխատանքին: Եւ այն երկիրը, ուր, 13 տարի առաջ, բնակչութեան հարիւրին 5—6ը միայն գրել–կարդալ գիտէր, պարձաւ համատարած գրիմացութեան երկիր:

Այս աշխատանքներուն հետ զուգընթաց, լայն ծաւալ առաւ նախադպրոցական գործունէութեան ցանցը

Բազմաթիւ արհեստանոցները եւ բարձրագոյն դպրոցները: Հայաստանի 48 արհեստագիտական վարժարաններուն մէջ կ'ուսանին ներկայիս 6000 հոգի, իսկ բարձրագոյն վարժարաններու (ինստիտուտ) մէջ՝ 4000 հոգի:

Նոյնպիսի թափով կը զարգանայ նաեւ Հայաստանի փոքրամասնութիւններուն կրթական գործը, ի հարկէ իրենց մայրենի լեզուով:

Հայաստան այժմ ունի 7000 կրթական մշակ, իսկ երկրորդ հնգամեակի վերջին տարուան մէջ, նախադպրոցական պարտադիր կրթութեան եւ 10ամեայ պարտադիր կրթութեան հնարաւանքով, կ'ունենայ 30,000 կրթական մշակ:

Այս պատկերը թերի կը մնար, եթէ դէթ թուցնել կերպով չյիշատակէինք պարբերական մամուլը եւ պետական հրատարակութիւնները Հայաստանի մէջ ներկայիս լոյս կը տեսնեն բազմաթիւ պարբերականներ 129,000 ընդհանուր թիրաժով,— 4 օրաթերթ (53,000 թիրաժ), 2 երկօրեայ (18,000) 23 հնգօրեայ (52,000), 2 տասնօրեայ (5000): Ասոնց մէջ կան շրջանային, գործարանային, գիւղատնտեսական, դպրոցական թերթեր: Կեդրոնական թերթերուն թիւը կը հասնի 9ի, պարբերաթերթերունը՝ 18ի:

Գալով պետական հրատարակութիւններուն, տպուած են բազմաթիւ գիրքեր: Ցիշենք մարքսիզմի եւ լենինիզմի դասական գործերուն հրատարակութիւնը, «Լենինեան մատենաշար» գրադարանը, Լենինի երկերուն լիակատար ժողովածուները (առ այժմ 5 հատոր) եւ Լէնինի հատընտիր գործերը վեց հատոր (լոյս տեսած են առ այժմ 2 հատոր), Ստալինի «Լէնինիզմի հարցերը», Պլեխանովի հինգ գործերը, Մարքսի եւ Էնգէլսի կարգ մը աշխատութիւնները, վերջապէս «Դիրբագլուխ»ին Ա. հատորը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Ճարտարագէտ Արայ Մարգարեանի յօդուածէն.—

Հայաստանի շինարարական նուաճումներուն մէջ ամենափայլուն է. ջերէն մէկը կը կազմէ երկրին ելեկտրաշինութեան նուիրուած աշխատանքը: Այդ աշխատանքին ռահվիրան է Երեւանի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը.

Նախապատերազմեան շրջանին քաղաքն ունէր քանի մը փոքրիկ ջրաելեկտրակայաններ, որոնք չէին կրնար գոհացնել Երեւանի պահանջները:

1923ի վերջերը, քաղաքէն երկու քիլոմէթր հեռու, ձեռնարկուեցաւ մեծ ջրաելեկտրակայանի մը հիմնադրութեան: Այդ կայանին շինութիւնը աւարտեցաւ 1926 մայիսին:

Ջրաելեկտրակայանին հիմնական գծապատկերն այսպէս է

Վերաշինուած Մամրինեան առոգման ջրանցքը, 5 քիլոմէթր երկարութեամբ, ակիզբը կ'առնէ Զանգի գետէն:

Այս ջրանցքը իր անկողնին մէջ կ'առնէ վայրկեանը 11.5 խոր. մէթր ջուր եւ կը վերջանայ 8×53 մէթր ճնշման աւազանով:

Այս աւազանէն վար կ'իջնեն երկու երկաթեայ ճնշման խողովակներ 133 մէթր երկարութեամբ, 1,6 մէթր ու 1.8 մէթր տրամագիծով, որոնք պիտի գործեն հերթով: Ջուրին պահանջուած քանակը կը հայթայթէ Զանգի գետը, առանց հաշուելու Սեւան լճին հսկայական պահեստը:

Ջուրը, անցնելով փոթորակներու մէջէն, 100 մէթր ջրանցքով մը կը թափի Զանգի գետը:

Ընդհանուր ճնշումը 54 մէթր է: Ընդունելով խողովակներու մէջ կորսուած ճնշումը 1.5 մէթր, կը ստանանք զուտ 52.5 մէթր ճնշում:

Ջրաելեկտրակայանին շէնքը 13×27 մէթր է, ներքին մակերեսով, նախապէս կառուցուած չորս սարքի համար: Առաջին առթիւ գործեցին երկու փոթորակները, իւրաքանչիւրը 1500 ձիու ուժով: Յետոյ, 1929ին, զետեղուեցան երկու փոթորակներ եւս, իւրաքանչիւրը 2000 ձիու ուժով: Բոլոր փոթորակներն ալ Ֆրէնսյս դրութեամբ են:

Այսպիսով Երեւանի ջրաելեկտրակայանի ընդհանուր կարողութիւնն է, ըստ փոթորակներու, 7000 ձիու ուժ: Ուժականթեաններու կարողութիւնը՝ 4560 քիլովաթ: Ելեկտրաձգութիւնը՝ 6.6 վոլթ:

Շինութեան համար ծախսուած ընդհանուր գումարն է 1.715,000 րուբլի, կամ իւրաքանչիւր ձիու ուժի համար՝ 245 րուբլի: Այս բացառիկ աժանութիւնը կը բացատրուի բարձր ճնշումով, առոգման եւ կայանին յատուկ ջրանցքով, տեղական նպաստաւոր այլ պայմաններով:

Դեռ շահագործման առաջին տարին, կայանը արտադրեց 6.73 միլիոն քիլովաթ–ժամ ուժ, որմէ սպառողներն օգտագործեցին 5.48 միլիոն քիլովաթ–ժամ: Ասկից պետական արդիւնաբերութեան տրուած է 4,09 մ. քիլվ. ժամ:

Երեւան քաղաքին եւ շրջանին արդիւնաբերութեան ամբողջ զարգացումը կապուած է այս ջրաելեկտրակայանին:

Ելեկտրական մեծաքանակ ուժի ըսպառիչներէն յիշենք բնածխիտի եւ իւղաբամպակագատումի գործարանները, Այգըր լճին ելեկտրական ջրհանի կայանը, թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, ամբողջ քաղաքին եւ մօտակայ գիւղերուն լուսաւորութիւնը, եւն.:

1931ին, Ջուլֆա երկաթուղիին վրայ, Դավալու (Արարատ) կայարանին մօտ, նորաշէն կրագիւսի գործարանին պահանջած ելեկտրական ուժը անկարելի եղաւ տալ Երեւանի ջրաելեկտրակայանէն: Ուստի հիմնուեցաւ Երեւանի երկրորդ ջրաելեկտրակայանը, դարձեալ Զանգի գետին վրայ, քաղաքէն 1.5 քիլոմէթր հեռու:

Այս կայանը ունի մէկ սարք, 2400 քիլովաթ ուժով եւ կը զեկավարուի առաջին կայանին կողմէ:

Այսպիսով ներկայիս գործող Երեւանի ջրաելեկտրակայաններուն տրուած ընդհանուր ուժն է 6.960 քիլովաթ: Ելեկտրաձգութիւնը 6.6էն կը հասնի 22 վոլթի: Այս տարուան սկիզբը ելեկտրական փոխակերպիչները 71 էին, 12.335 քիլովաթ–ամփէր կարողութեամբ: Ցանցին ամբողջ երկարութիւնը՝ 118.700 քիլոմէթր

Այս տարի ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը կ'ենթադրուի հասցնել 37.8 միլիոն քիլովաթ ժամի: Ցանցին կորուստը եթէ համարենք 2.45 միլիոն քիլովաթ ժամ, օգտագործութեան համար կը մնայ 35.35 միլիոն քիլովաթ ժամ: Այս ուժին քիլովաթ–ժամը պիտի արժէ 1.9 կոպէկ, իսկ պիտի վաճառուի միջին 2.5 կոպէկ: Սպառիչէ սպառիչ կը տարբերի այդ գինը, այսպէս ընդհանուր արդիւնաբերութիւնը ելեկտրականութիւնը կը ստանայ քիլովաթ ժամը 1.9 կոպէկ, քիմիական արդիւնաբերութիւնը՝ 0.9 կոպէկ, գիւղատնտեսութիւնը՝ 3.8 կոպէկ, համայնական տնտեսութիւնը՝ 3.3 կոպէկ:

Կարելի չըլլալով գոհանալ քաղաքին այս երկու ջրաելեկտրակայաններով, վերջերս հարկ տեսնուեցաւ շինել Քանաքեռի նոր ջրաելեկտրակայանը, որուն առաջին մասին շինութիւնը կ'աւարտի այս տարուան վերջերը: Յետոյ ջրաելեկտրական նոր կայաններ՝ Զանգի գետին գծին վրայ, Սեւանէն մինչեւ Երեւան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՄՊԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

>>>.<<<

Թուրք ճարտարարուեստի տէրերու ընկերակցութեան վերջին նիստի ընթացքին, Րասիմ Շինասի բաւական ընդարձակ դասախօսութիւն մը ըրած է՝ «բամպակագործութիւնը Թուրքիոյ մէջ» նիւթի մասին: Ստորեւ՝ այդ դասախօսութեան խտացումը.—

Մեր երկիրը, իր աշխարհագրական եւ այլ բնական դիրքերուն բերմամբ, բամպակի մշակման համար շատ ձեռնտու է: Բայց, մեր բամպակագործութիւնը այսօր մեծ անձկութեան մատնուած է:

Այդ անձկութեան մեծագոյն պատճառը համաշխարհային տագնապն է: Միւս գլխաւոր ազդակներն են՝ վաճառման գինին նուազումն ու այն անհաւասարակշռութիւնը, որ կայ արտադրման ծախքին եւ վաճառման գինին միջեւ:

Այս ձեւով յառաջացած այդ անհաւասարակշռութիւնը այսօր մասամբ նուազած է, որովհետեւ բանուորներու օրականն ու այլ ծախքեր իջած են: Եւ սակայն, օրավարձերու այս ատոմեան անկումը առեղծած է կացութիւն մը, զոր, ազգային տեսակէտ, կարելի չէ լռութեամբ դիտել: Հարկ է մեր բամպակագործութիւնը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ աշխատաւորներու աւելի բարձր օրականներ վճարէ:

Տագնապէն երեւան եկած անհաւասարակշռութիւնը ունի նաեւ պահանջատէրի եւ պարտատէրի անլոյծ հարց մըն ալ: Այն օրերուն երբ բամպակին քիլօն 100 ղրշ. կ'արժէր, 1000 ոսկի պարտք ունեցող հողագործը առերուած էր 1000 քիլօ բամպակ արտադրել: Բամպակին քիլօն իջնալ 33 ղրշ.ի, որով հողագործը ստիպուած է 3000 քիլօ արտադրել: Մինչդեռ, պարտքը տոկոսի եւ միջնորդչէքի բարդումով, աւելցած է, իսկ արտադրական ուժը 50 առ հարիւր նուազած ...

Այս կացութեան առջեւ, կարելի է դիմել միակ միջոցի մը— պարտքը յետաձգել: Եւ սակայն, այդ յետաձգումը օգտակար կ'ըլլայ կարճատեւ տագնապներու ատեն: Իսկ այսօր, ընդհակառակն, վնասակար է ան: Որովհետեւ անիկա անխուսափութիւնն ու տագնապը կը տեւականացնէ:

Այդ անհաւասարակշռութիւնը վերցնելու համար, կարելի է դիմել երեք միջոցներու.—

1. Պարտքը նուազեցնել՝ պահանջատէրին եւ պարտատէրին համաձայնութեամբ:

2. Գինները բարձրացնել:

3. Երկրագործութիւնը բարելաւել՝ արտադրութիւնը բարելաւելու համար:

Գիներու բարձրացման համար, մեր երկրին մէջ հարկ է ներքին սպառումը շատցնել: Իսկ մեր բամպակագործութեան բարելաւմանը համար կարեւորագոյն բանը երկրագործութեան բարելաւումն է: Հարկ է միջոցներ ձեռք առնել ցանելու եւ հերկելու, ոռոգելու, հնտացուի եւն.ի մասին, որպէսզի տագնապը փարատի:

ՖՐԱՆԿԱՒՏԸ

0000

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Ազգաւէն հարցուցեր են՝ «Ո՞վ է ամենագեղեցիկը»,— «ձագը», պատասխաներ է: Մենք ալ մեր երկրին ամէն անկիւնը գեղեցիկ կը տեսնենք: Անգամ մըն ալ հարցնենք անոնց, որոնց քաղաքը գեղեցիկ կ'երեւի մեզի: Ըստ իրեն՝ իր ծննդավայրը աշխարհի գեղեցկագոյն քաղաքն է: Զոնկուլտաքը իրապէս գեղեցիկ է: Մե՜ղք, սակայն, որ դրախտի նման երեւցող այս քաղաքին ներս սպրդեր է կրծող որդ մը,— Ֆրանկախտը... ընկեր մը 17 յունուար թուակիր եւ 933 թիւ «Զոնկուլտաք» թերթին մէջ կարդացեր է նոյն քաղաքի քաղաքապետական ժողովի խորհրդակցութիւնները: Նոյն ընկերը ինծ ըսաւ.— Զոնկուլտաքի 18.996 բնակիչներէն 2187ը Ֆրանկախտաւոր են եղեր ... Այսինքն, այս գեղեցիկ քաղաքին բնակչութեան աւելի քան տասը առ հարիւրը փճացումի ենթակայ է:

Ձեռքս չունենալով վիճակագրութիւն մը, որ ինծ ցոյց տար թէ նման փորձանաւոր դժբախտութեանց դէմ տարուած տասը տարուան պայքարը ինչ օգուտ ապահոված է, ոչինչ կրնամ ըսել այդ մասին: Միայն, այն իրողութիւնը թէ այսօր Զոնկուլտաքի մէջ 2187 Ֆրանկախտաւորներ կան, ֆրանկախտի դէմ պայքարողներուն իսկապէս արձանագրուելիք թիւ մը չէ: Ո՛չ, տասը տարուան ընթացքին Ֆրանկախտը կը չորնար Զոնկուլտաքի գիւղերուն մէջ, պէտք էր որ չորնար՝ չենք ըսեր: Բայց կը խորհինք թէ անտեսուած է վայր մը որ մեր քիթին տակն է: Ու կ'եզրակացնենք.—

Եթէ ֆրանկախտը տասը առ հարիւրէն աւելի համեմատութիւն ունի Զոնկուլտաքի նման քաղաքի մը մէջ, հապա ի՞նչ վիճակի մէջ են Անատոլուի ծակն ու ծուկերը, աչքէ հեռու վայրերը ...

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՑՈՅՑ ՄԸ

Աթէնքի Ազգ. վարչութիւնը գրգռիչ ցոյց մը սարքած էր Փետր. 4ին, իբրեւ թէ յարգելու համար Ղեւոնդ արք.ի յիշատակը: Այս առթիւ թռուցիկ մըն ալ հրատարակեր էին, տակէ տակ չարեյով հետեւեալ բառերը,— «Հայանուն ոճրագործներ», «Հայանուն հրէշներ», «Հայանուն այլասերած–ներ», «Ճիւաղային», «Ճինկիզխանեան», «Լէնկթիմուրեան» եւն.:

Իրենց չար բախտէն, այս բոլորը յանգեցան բոլորովին հակառակ արդիւնքի մը: «Նոր Օր»ն է որ կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ (7 փետրուար).

—«Կիրակի սգահանդէս – ցոյցը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի, հակառակ Վարչութեան կողմէ վարձուած գրգռիչներու անհանդարտ ու վիճայոյզ ընթացքին: Ուրախ ենք որ համայնավարները, որոնք սգահանդէսը ուզեցին օգտագործել գաղութը նոր կռիւներու եւ դէպքերու թատերաբեմ դարձնելու համար, չյաջողեցան իրենց նպատակին մէջ:

Բայց կարեւոր համայնավարներու նիապթափութիւնը չէ այս պարագային, այլ ժողովուրդին աչքի եւ պատուախնդիր կեցուածքը ցոյցին հանդէպ, որ բարոյապէս եւ իբր հաւաքական արտայայտութիւն, ամօթալի ձախողանք մը եղաւ կազմակերպիչներուն համար:

Մենք ունինք մեր հաշիւը, անրկաներու մօտաւոր թիւի մասին: Ու այդքան մը բազմութիւն պէտք էր երթար «Մոնտիալ»: Առաջնորդ, Ազգ. Վարչութիւն, Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութիւնները, Հօկ, համայնավարներու թափփուքներ պէտք էր որ քանի մը հարիւր հոգի քով քովի բերէին, օրուան կառակերգութեան մասնակից դարձնելու:

Առաջնորդ ու Վարչութիւն թող հետաքրքրուին անգամ մը թէ ի՛նչ կը խօսուի ժողովուրդին մէջ: Թող հարցնեն սգահանդէսին մասնակցողներէն շատերուն թէ ի՛նչ եղած է իրենց տպաւորութիւնը օրուան բանախօսներէն: Թող հետաքրքրուին եւ իմանան ժողովուրդին դատավճիռը:

Խօսքով ու ազմուկով Դաշնակցութիւնը ոչ յուծուեցաւ, ոչ ալ ունեցածէն բան մը կորսնցուց: Ընդհակառակը ամենուրեք Դաշնակցութեան ըլլոպոզանտը եղաւ այդ առթիւ ու մենք հպարտութեամբ տեսանք նոյն օրն իսկ, Ֆիքսի «Վաստաւրական» ակումբին մէջ մօտաւորապէս երկու հարիւր երկսեռ երիտասարդներ, աշխոյժ, կրակոտ, ազգային արժանաւ–պատուութեան գիտակցութիւնով եղբայրա, որոնք իրենց ներկայութեամբ յայտնեցին Վարչութեան դէմ, կազմակերպուած գրգռութեան առթիւ:

Դաշնակցութիւնը փառաւորուեցաւ կիրակի օր, այս անգամ ժողովուրդին ցոյց տուած հաւանութեամբ համակրանքով: Տասնուութ հազար հայ խռովող Աթէնքը, միայն քանի մը հարիւր հոգի ղրկած էր «Մոնտիալ» իսկ նոյն Աթէնքը Մայիս 28ի առթիւ, երեք հազար մարդ ղրկած էր «Բէնթրիփոն»:

Սգահանդէսին բարոյական ձախողանքը աւելի մեծ է: Ցոյցագրին մէջ յիշուած երկու հեյլէն բանախօսները ներկայ չգտնուեցան: Իսկ Աթէնքի միտրոպոլիտ Խրիսոսթոմոս, Շաբաթօր, առաջնորդին հրաւէրին պատասխանելով, յայտնած էր թէ չի կրնար մասնակցիլ հանրային վայրերու մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթներու:

Հմուտ եւ դիրքին արժանավայել եկեղեցականը իր հայ եղբայրակցին պատշաճօրէն հասկցնել ուզած է թէ բարձրաստիճան եկեղեցականին վայել չէ հանրային հաւաքոյթներու մասնակցիլ եւ կրօնաւորի մը յիշատակը յարգել սինէմայի մէջ:

Գերապատիւ հայրը ըսած է նաեւ թէ ինք կը մասնակցի միմիայն եկեղեցական արարողութիւններու, եգեհանգիստ, պատարագ եւայլն:

Ի՛նչ մեծ գիտակցութիւն կոչման ու պաշտօնի, ի՛նչ ազգաշէն քաղաքականութիւն, որուն իմաստուն արտայայտիչը կ'ըլլայ Աթէնքի տաղանդաւոր միտրոպոլիտը, եկեղեցին հեռու պահելով կուսակցական ու քաղաքական ոտնձգութիւններէն:

Դժբախտաբար, Գեր. Խրիսոսթոմոսի դասը զգաստութեան հրաւիրած չէ առաջնորդը, զանէ վերջին պահուն:

Մեզի ծանօթ չէ տակաւին թէ միւս երկու հեյլէն բանախօսները ինչո՛ւ բացակայեցան: Հաւանական է որ հասկցած են սգահանդէսին կուսակցական — քաղաքական բնոյթը ու չեն ուզած խառնուիլ մեր ներքին վէճերուն:

Ամէն պարագայի, Առաջնորդ ու Վարչութիւն սխալ քայլ մը առած էին հեյլէն բանախօսներ հրաւիրելով: Ու լաւ որ չեկան:

Ասիկա թող դաս մ'ըլլայ:

Հիմակ՝ որ Դաշնակցութեան լուծումը պահանջելով իրենց նպատակին հասան... ու փորձեցին ջուրերը պըղտորել, եկեղեցին նստած դատաւոր ժողովուրդէն, թող հաշուի նստին իրենց խղճմտանքին թէ ինչ շահեցան կիրքերը գրգռելով, վէճեր արծարծելով ու գաղութը պառակտելով»:

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՎԷՃԸ

Յունուար 18ին հրատարակեր էինք Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան մէկ ազդը, որ քանի մը վարչական կարգադրութիւններ կը հաղորդէր:

Երէկ ստացանք նամակ մը՝ Պ.Պ. Յ. Թովմասեանի եւ Ն. Երէցեանի ստորագրութեամբ (փետր. 5) եւ գենույց մը (փետր. 9) որ կը յայտնէ թէ յունուար 21ին արտասովոր ընդհ. ժողով գումարած է Պոլսեցիներու Միութիւնը եւ իրենց պաշտօնէն արձակած է նախկին մայր Դիւանի անդամները եւ ընտրած նոր դիւան (վերահաստատելով երկու նախկինները) ինչպէս եւ նոր վարչութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Մարսէյլի Պոլսեցիներն ալ երկու մասի բաժնուած են, եւ մէկուն հեռացուցածը միւսը կը վերահաստատէ, եւ փոխադարձաբար:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ երրորդ Միութիւն մըն ալ կազմէին, երկու կողմերուն յայտարարութիւնները կարդալու եւ տարածելու համար ...

Օրուան փիլմը

>>>.<<<

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքիաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (Հեծանելաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքիաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Պիտի չվախենամ այլ եւս անկէ: Բայց եթէ դատըն ներէ անոր, օձին խայթոցը հանուած պիտի ըլլայ: Ու հանդարտօրէն պիտի կարենայ քնանալ այն դատապարտեալը, որուն ոճիրին կը մասնակցի եւ դատաւորը:

Ու մեծ միւֆթին դատըին գրեց հետեւեալը.—

«Մեծդ դատը, քեզի որպէս Պաղտատի գերագոյն դատաւորին կ'ուղարկեմ ֆէթվայիս հակառակ շարժող ոճրագործուհի մը: Ինչպէս բժիշկը կը հետապնդէ ամենավտանգաւոր հիւանդութիւնը՝ առանց վախնալու որ կը հիւանդանայ ինքն ալ, հետեւէ այս կնոջ ոճիրին: Անձամբ դիտէ զինքն ու իր պարերը: Ու եթէ զայն յանցաւոր նկատես, դիմէ արդարութեան: Իսկ եթէ զայն նկատես պիղծութեան արժանի, դիմէ գթասրտութեանդ, որովհետեւ գթասրտութիւնը աւելի բարձր է քան արդարադատութիւնը:

Արդարադատութիւնը ծնած է երկրի վրայ, իսկ գթասրտութեան ծննդավայրը երկինքն է»:

Քնացած չէր նաեւ մեծ դատըն:

Ան յաջորդ օրուան համար գիրք կ'առնէր այն դատերը զորս պիտի քննէր, աւելի ճիշդ՝ զանոնք կը նախապատրաստէր «որպէսզի դատարանին մէջ չսպասցնէ ու չնեղէ մեղադրեալները»:

Երբ Ֆաթմէն իր քով տարին, կարդաց միւֆթիին գրութիւնը ու ըսաւ իրեն.

— Օհօ՜, ծո՛ւր իմ: Ինք անձամբ հակառակ շարժած է իր ֆէթվային, ու կ'ուզէ որ մենք եւս նոյնը ընենք:

Եւ, դառնալով Ֆաթմէին, յարեց.

— Եւ դուն, ո՛վ օտարուհի, արդարադատութիւն եւ հիւրասիրութիւն կը փնտռես: Հրաշալի է: Բայց, քեզի արդարութիւն պարգեւելու համար, ես պարտաւոր եմ ծանօթանալ քու բոլոր ոճիրներուդ: Պարէ՛, երգէ՛, եւ ի գործ դիր քու բոլոր մեղքերդ: Ու մի մոռնար որ՝ դատաւորէն ոչինչ պէտք է ծածկել: Ամէն կախում ունի արդարութիւնը: Գալով հիւրասիրութեան, ատիկա դատաւորին մասնաւորութիւնն է: Դատաւորը իր հիւրերը կը պահէ աւելի երկար ատեն, քան անոնք կը ցանկան:

Եւ, դատըին տունը, այդ գիշեր, լռեցաւ դափը.

Մեծ միւֆթին չխաբուեցաւ:

Նոյն գիշերը չէր քնացած եւ Հարուն էլ Րաշիտը: Ան, ըստ սովորութեան, կը թափառէր Պաղտատի փողոցներուն մէջ: Խալիֆային սիրտը վիշտէն կծկուած էր: Ա՜յս էր իր գըլուխը, ազնուա ու անհող Պաղտատը, որ, ընդհանրապէս, շատ ուշ կը նընջէր.

Այժմ, բոլոր տուններէն կը լսուէր մարդոց խռկալը:

Խալիֆային սիրտը յանկարծ դողդղաց.

Ան դափի ձայն լսեց:

Ու լսեց,— տարօրինակ բան,— միւֆթիին տունէն:

Քիչ վերջ, դափին ձայնը եկաւ դատաւորին տունէն:

— Ամէն ինչ հրաշալի է այս հրաշալի քաղաքին մէջ— ժպտեցաւ խալիֆան — այս պահուս երբ մարդոց մէկ մասը կը ննջէ, առաջինին կը զըւարճանայ:

Ու ան գնաց իր պալատը՝ չափազանց հետաքրքրուած թէ ինչ տեղի ունեցած է միւֆթիին ու դատաւորին տուները:

Ու սպասեց մինչեւ ցայգալոյս: Եւ երբ արշալոյսին վարդերանգ ճառագայթները թափանցեցին Պաղտատէն ներս, ան մտաւ իր պալատին Առիւծազարդ սրահը ու հրամայեց գերագոյն ատեանը նիստի:

Հարուն էլ Րաշիտ նստաւ իր գահին վրայ:

Անոր շուրջ կանգնեցաւ, ոտքը մերկացուցած, իր պատուին ու կալուածներուն պաշտպանը:

Խալիֆային աջ կողմը նստաւ մեծ միւֆթին՝ մեծ զմրուխտով մը զարդարուած փաթթոցը գլխուն, զմրուխտ մը որ — խաղաղութիւնն ու օրհնութիւնը իր վրայ — մարգարէին գոյնը ունէր.

Ձախ կողմը նստաւ մեծ դատաւորը՝ փաթթոցը գլխուն, որուն վրայ կար արիւնաթոյր կարկեհան մը:

Խալիֆան իր ձեռքը դրաւ մեծ սուրին վրայ ու ըսաւ.

— Ցանկան Ալլահին, որ մէ՛կ է ու գթառատ, բացուած կը յայտարարեմ գերագոյն ատեանը: Թող ան արդարադատ ու գթառատ ըլլայ՝ Ալլահին նման:

«Քաղաքը ներշնչեց է, որ կրնայ խաղաղօրէն քնանալ, որովհետեւ իր հանգիստին համար չեն ննջեր իր վարիչները: Այս գիշեր, Պաղտատը շատ հանդարտ քնացաւ, որովհետեւ, իրեն համար չքնացան երրորդութիւնը, ես՝ իր էմիրն ու խալիֆան, իմ իմաստուն միւֆթիս, ու իմ խստապահանջ դատաւորս:

— Ես նոր ֆէթվա մը պատրաստեցի — ըսաւ միւֆթին:

— Ես զբաղեցայ պետութեան գործերովը — ըսաւ դատաւորը:

— Որքա՜ն ներշնչեցուցիչ է նուիրուած ըլլալ առաքինութեան: Ճիշդ այնպէս ինչպէս հաճելի է դափի հնչիւններուն ներքեւ կատարուած պարը:

— Ես հարցաքննեցի մեղադրեալ կինը,— ըսաւ դատաւորը:

— Հաւիւրապատիւ ներշնչեց է քաղաքը, ուր մոլութիւնը կը հետապնդուի նոյն իսկ գիշեր ատեն,— յարեց Հարուն էլ Րաշիտ,— մենք եւս տեղեկացանք այս ոճրագործուհիի մասին: Խնդրեցինք իրեն հետ Պաղտատ եկող կարաւանին առաջնորդէն, որ գիշերը զինուորներ մէջ: Հրամայեցինք զինքը հսկողութեան տակ առնել: Ու ան հիմա հոս է: Բերէք մեղադրեալ կինը:

Ֆաթմէն ներս մտաւ դողդղալէն, ու երեսն ի վար ինկաւ՝ խալիֆային առջեւ:

Հարուն էլ Րաշիտ դարձաւ անոր ու ըսաւ.

— Մենք գիտենք թէ ով ես դուն, ու գիտենք նաեւ որ եկած ես Գահիրէէն՝ քու պարերովդ զուարճացնելու համար քու խալիֆայիդ աչքերը: Դուն քու ունեցածներուդ լաւագոյնը կը բերես՝ հոգիիդ փրկութեան համար: Եւ սակայն, դուն օրինազանց եղած ես մեծ միւֆթիին ֆէթվային նկատմամբ, եւ, այդ պատճառաւ, դատի ենթարկուած: Կանգնէ՛, ո՛վ իմ աղջիկս: Կատարէ ցանկութիւնդ,— պարէ՛ խալիֆային առջեւ: Այն բանէն որմէ չխրտչեցան ոչ մեծ միւֆթին եւ ոչ ալ իմաստուն դատաւորը, չի խրտչիր խալիֆան, օժանդակութեամբ Ալլահին:

Ու Ֆաթմէ սկսաւ պարել:

(3) (Շար.)

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Չորս օրուան կորուստները

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, փետր. 6ի, 7ի, 9ի եւ 12ի դէպքերուն հետեւանքով, Փարիզի մէջ մեռած են 25 հոգի, ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած՝ 400 հոգի, իսկ թեթեւապէս վիրաւորուած՝ 2000 հոգի:

Զինաթափութեան ժողովը նորէն յետաձգուեցաւ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին «փոքր դիւանը» նիստ գումարեց առջի օր, քննելու համար ընդհանուր ժողով հրաւիրելու խնդիրը: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ ժողովը յետաձգել ապրիլ 10ին, քանի որ քաղաքական կացութիւնը բոլորովին աննպաստ է: Եթէ կացութիւնը բարեփոխուի կամ պետութիւններէն մէկն ու մէկը առաջարկ բերէ, ժողովը կրնայ աւելի կանուխ գումարուիլ: Մինչ այս մինչ այն, մասնաւոր խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին: Մօտերս եւրոպական մայրաքաղաքները պիտի այցելէ Անգլիոյ նախարարներէն մէկը:

Միջազգային կացութիւնը աննպաստ կը համարուի նաեւ անոր համար որ, Ֆրանսական կառավարութիւնը դեռ նոր յանձնեց թէ պատասխանը՝ գերմանական վերջին ծանուցագրին: Այս պատասխանն ալ ժխտական է, թէեւ փափկանկատութեամբ խմբագրուած:

Կարմիր բանակին զինուորական ցոյցերը

Ի պատիւ համայնավարական կուսակցութեան 17րդ համաժողովին, ռուսեւճափոնական պատերազմին 30րդ տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի Կարմ. Հրապարակին վրայ զինուորական շքեղ ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Վօրոշիլովի: Կարմիր բանակին բոլոր մասնագիտական զարգացումը նշանակող սպառազինումը ցուցադրուած էր: Զինուորական վարժարանի աշակերտներուն, հետեւակ եւ ձիաւոր զօրագունդերուն թափօրէն վերջ թռչեցաւ (?) անցան 200 թեթեւ, 250 միջակ եւ 150է աւելի ծանր հրասայլեր, որոնցմէ երկուքը հրասայլ — յածանաւ, բազմաթիւ թնդանօթներու եւ խորտակիչներու պաշտպանութեան տակ: Ցեառոյ հրետանին չոգեշարժ կազմածներով եւ օդային յարձակման դէմ պաշտպանողական միջոցներով: Երովհետեւ ձիւն կը տեղար՝ օդանաւերը չմասնակցեցան: Բազմաթիւ զինեալ աշխատաւորական վաշտեր եւս մասնակցեցան գնացքին:

12 համայնավարներ մահուան դատապարտուած

Վառնայի մէջ մահուան դատապարտուեցան տասներկու համայնավարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ կ'ուզէին յեղափոխութիւն յարուցանել բանակին եւ նաւատորմին մէջ: Մահապարտներէն չորսը 18 տարեկանէն վար ըլլալով, պատիժը 15 տարի բանտարկութեան վերածուեցաւ: Հինգէն եօթ տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան միւս ամբաստանեալները, իբրեւ մեղսակից: Ամբաստանեալները նաւաստիներ, ուսանողներ եւ մատուրականներ են:

Տուրքերու յայտարարութիւնը Փետր. 28ին

Եկամուտի տուրքերու յայտարարութեան վերջին պայմանաժամն է փետր. 28: Այնպէս որ, անհրաժեշտ է ժամ առաջ հարցարան մը ճարել, լեցնել եւ դրկել: Անցեալ տարի բացառաբար պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ մարտ 31, խմտացոյցին քուէարկութիւնը ուշացած ըլլալով: Այս տարի անփոփոխ պիտի մնայ կանոնական պայմանաժամը: Այս տարի կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են հարցարաններուն մէջ, բայց հիմնական մասերը նոյնութեամբ կը մնան:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻԻ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Սովորական օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին Կիրակի օր

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

17 Փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄ. ԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Ferruel (Նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ «Շահան Շահնուրի գործը» գրական շարունակութիւն: Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան, Ա. Խնդկարեան եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՄՔԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ եւ «ԷՆԴԻ ԴԻՄԷՆ»

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱՀԱՆԳԻՆ մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաջառողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար: Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՇ, Օր. Ռ. Ց.—35: Սկսանք դրկել:
ՌՈՒՍՋՈՒՔ, Ղ.—10:
ՆԷՎԵՐ. Գ. Զ.— 140:
ԱՐԼԸ, Ե. Պ.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Ար. Ա. — 100:
ԹԷՀՐԱՆ, Գործ, — 800: Կարգադրեցինք:
ՇԱԼԷԹ, Գ. Պ.— 70:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ. — 328.40:
ԱԼՊԻ, Խաչ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Քհնյ. Ս. — 35:
ՓԱՐԻԶ, Հ. Զ. — 140:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 600:
ՓԱՐԻԶ (2), Մ. Ռ. — 35:
ՃՈՒՆԻԷ. Մերտունեան.— 10:
ԼԻՈՆ, Եսփ. — 70:
ՏԷՍԻՆ, Գործ. — 430:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ն. Կ. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ.Կ.Խ. — 150:
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ. — 500:
ՔՕԼՕՆՊ, Օր. Ս. Ք. — 100:
ՏԻՖԼԻՍ, Հ. Փ. — 20:
ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, Գործ. — 158.40:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (56)

"ԹԷՆՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Անոնք կը կարծէին թէ Արտահան մտնող ուժը ոչ թէ ջոկատ մը, այլ զօրաբանակ մըն էր: Ըստ Ռուսերու համոզումին եւ ստացած տեղեկութեանց Արտահանի շարժումը կատարած էր զօրաբանակ մը, իսկ անոր հրամանատարը իբրեւ Շաքիր փաշա ճանչցուած տաքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյն էր: Մեր ռուս հրամանատարին հետ էր նաեւ առողջապահական բաժնի պայ մը: Թուրքերէն լաւ գիտնալով՝ թարգմանիչի դերը ան կը կատարէր: Այս սպան, որ կը պատկանէր Օլթիէն նահանջող ռուս զօրաբաժիններուն, Կովկասցի Թուրք մըն էր ու կ'ըսէր թէ մեր գրագէտներէն՝ Աղա օղլու Ահմէտ պէյի ազգականներէն է: Այդ սպան այդ գիշեր մեր խումբը պատկեցաւ: Իրեն համդէպ ցոյց տրուած վստահութեան վրայ, մեզի մեծապէս օգնեց եւ բարեացակամ գտնուեցաւ: Արտահան մնաց երկու օր: Այդ ժամանակամիջոցին, թէ այդ սպային եւ թէ այն ռուս սպաներուն հետ, որոնք հիւանդանոց եկան, երկարօրէն խօսակցեցանք: Այդ խօսակցութիւններէն հետեւեալ եզրակացութիւնները հանեցինք. — Ռուսերը, իբրեւ հետեւանք մեր յարձակման, երբ կը նահանջէին, շատ մեծ դժուարութեանց բախած էին՝ լեռները անցնելու համար: Նահանջող ռուս ուժերը կը բաղկանային երկու գունդ հետեւակներու մնացորդներէն, ջոկատ մը թնդանօթաձիգէ եւ երկու վաշտ հեծելազօրքէ: Այս բանակը, մեծ դժուարութիւններէ վերջ, ինկած էր Արտահանի վրայ: Բայց, այնքան խառնաշփոթ վիճակ մը ունէին որ բնաւ չէին գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Արտահանի մէջ: Անտեղեակ էին թէ քաղաքը մեր կողմէ գրաւուած էր: Քանի մը օր յետոյ միայն, երբ Արտահանի մօտեցած էին, շրջակայ գիւղացիներէն իմացած էին թէ Ռուսերը պարպած են քաղաքը եւ ներսը կը գտնուին Թուրք ջոկատներ:

Համաձայն այս ռուս սպաներուն արտայայտութեանց, շատ աղաւոր էր երկու կողմի ուժերու անհամեմատութիւնը:

Արտահանի հիւանդանոցը պառկեցանք երկու օր, եւ երրորդ օրը մեզ Կարս փոխադրելու համար պատրաստութեան լուրը առինք: Իրապէս, նոյն օրը հիւանդներու փոխադրութեան յատուկ ինքնաշարժները եկան: Ու Կարս փոխադրուեցան ծանր վիրաւորուած այն Թուրք եւ ռուս սպաները որոնք Արտահանի հիւանդանոցը պառկած էին: Ռուսերը գրաւած էին մեր ութերորդ գունդին դրօշը: Այս դրօշը եւս մեզի հետ էր: Արտահանէն Կարս մեկնելու առթին, ինքնաշարժին մէջ, իմ քով կը գտնուէր ռուս հեծելակազօրքի զօրաբանակին սպայակոյտի հազարապետ Վասիլ Վասիլովիչը: Ան եւս ծանրօրէն վիրաւորուած էր, Թուրք մը հանդիպած էր աջ յօնքին վերեւ ու ծակած էր գլուխը: Այս անձը, որ հանրածանօթ էր Ռուսերուն մէջ, մինչեւ Կարս չհրցաւ երթալ ու իմ քով, ճամբան, վախճանեցաւ:

Արտահանի ու Կարսի միջեւ, ճամբուն չուրջը շատ տխուր տեսարան մը կը պարզուէր: Ամէն կողմ աւերուած էր: Գրեթէ բոլոր գիւղերը կ'այրէին: Ասոնք բոլորը իսլամական գիւղեր էին: Վերջին մէկ երկու օրուան ընթացքին, ահաւոր ջարդ մը տեղի ունեցած էր: Այս եղեռնին հետքերը դեռ եւս մէջտեղը կը մնային: Ինքնաշարժով գացած ատեն կը տեսնէի թէ բազմաթիւ դիակներ՝ իրարու վրայ դիզուած ճամբուն վրայ թողուած էին: Իսկ երբեմն, մեր առջեւէն անցնելով կ'երթային՝ տղաքներէ, կիներէ ու ծերերէ բաղկացած 50—60 հոգինոց կարաւաններ: Ասոնք կ'ուղղուէին դէպի անծանօթ վայր մը, դէպի ահաւոր ճակատագիր մը: Մեր ինքնաշարժերը ստիպուեցան կանգ առնել գանազան տեղեր: Այդ միջոցին, հանրութիւնը կը շրջապատէր ինքնաշարժերը: Իսկ մասնաւորապէս Հայերը շատ զարշելի ձեւով յարձակումներ կ'ընէին: Ռուս բանակին եւսեւ աշխատանքներուն մէջ կարգ կանոն բացարձակապէս գոյութիւն չունէր: Անդաստման ու դարմանման գործը եւս շատ անկանոն էր: Երբ Կարս եկանք, մեզի ըսին թէ՝ հոն պիտի մնանք ու Թիֆլիս պիտի փոխադրուինք: Ասոր եւս հաւանելէ զատ ի՞նչ կրնայինք ընել: Վերջապէս, մեզ՝ Կարսի մէջ առողջապահական շոգեկառք մը դրին: Շոգեկառքի գործերը այնքան խառնաշփոթ էին ու շոգեկառքերը այնքան խճողուած էին որ Կարսէն Թիֆլիս հազիւ տասնեւհինգ օրէն կրցանք երթալ: Հարկ չկայ բացատրելու թէ ծանր վիրաւորի մը համար ինչ կը նշանակէ տասնըհինգ օր դարմանումի սպասել՝ շոգեկառքի ցնցումներուն մէջ:

Երբ Թիֆլիս հասանք, մեզ պառկեցուցին «Կորկինէնովա» Կ.Խաչի հիւանդանոցը: Ասիկա, կ'ըսէին, Թիֆլիսի մէկ թատրոնն էր: Պատերազմի ծագման օրերուն՝ զայն հիւանդանոցի վերածեր են: Հոս քիչ չէր Թուրք վիրաւոր սպաներու եւ զինուորներու թիւը: Հինգ վեց ամիս շարունակ, դարմանումի միջոցին, մեր, մանաւանդ մեր վիրաւոր զինուորներուն կրած սրտնեղութիւնները անդինանք էին Հայերու անարգանքներուն եւ չար դիտաւորութեանց:

Թիֆլիսի Հայերը՝ վիրաւոր գերիներու հանդէպ իսկ մարդկային զգացում ցոյց չտալու չափ խստասիրտ էին: Թիֆլիսի հիւանդանոցին մէջ, հինգ վեց ամիս շարունակ բազմաթիւ ռուս սպաներու հետ ծանօթացայ եւ խօսեցայ: Այս ծանօթութիւնները իմ մէջ այն համոզումը գոյացուցին թէ՝ ռուս բանակը բոլորովին զուրկ էր հայրենասիրութենէ, գութէ եւ խղճէ: Ռուս բանակին շարժման կարելիութիւնը կը բաղկանար լոկ շատ խիստ եւ բռնատիրական կարգապահութենէ մը:

Մեզի յաճախակի կ'այցելէին Թիֆլիսի իսլամ լրագրողներն ու կոմիտէները: Ասոնց հետ ունեցած շփումներուս շնորհիւ, յաջողեցայ շատ բաներ սորվիլ: Արդարեւ, Արտահանի մէջ եւ շրջակաները բնակող իսլամներէն ոմանք, երբ մեր կողմէ պարպուեցան այդ քաղաքները, մինչեւ Թիֆլիս էին եկած: Ասոնք բոլորն ալ դեռ իրենց յոյսերը չէին կորսնցուցած տաքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյէն: Դեռ կը հաւատային որ, Կովկասի իսլամներուն օժանդակութեամբ, Կովկասը պիտի ազատագրուի ռուս լուծէն: Կ'ըսէին.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R.C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1934
16 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2422 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱԶԳԻՆ ԴԷՄ,,

Խորագիրը փոխ կ'առնենք Ամերիկայի պատուելիներու օրկանէն։ («Հայաստանի Կոչնակ» 3 փետր. 1934)։

Ս. Գիրքն ու մնացեալը մէկդի դրած, այս «բարի քրիստոնեան» ալ խառնուեր է կարաւանին, ապացուցանելու համար թէ՝ Դաշնակցութիւնը «պատերազմ հռչակած է ազգին դէմ»։

Խոստովանինք որ խիստ մահացո՞ւ է այս մէկը,— միսիոնարներով ու ռամկավարներով, Պորտով եւ եօթը պորտ կապարդոններով շրջապատուած պատուելիներու զինակցութիւնը՝ օրուան հերոսներուն հետ։

Արթնցի՛ր, Դաշնակ, «Հայաստանի Կոչնակ»ն է որ կ'ազդարարէ.

— «Դաշնակցությունը պետք է կրէ հետևանքը իր անորակելի արարքին։ Պատերազմը զոր անոր վարիչները ամբողջ Հայության դէմ հռչակած են այսօր՝ պէտք է ունենայ, եւ պիտի ունենայ, նախատեսված հետևանքը — քայքայում, փլուզում»։

Արթնցի՛ր, այլապէս, եթէ Երեւանը ձախողեցաւ, կազմ եւ պատրաստ են պատուելիները, միանգամ ընդ միշտ պատմութեան յանձնելու համար քեզ։

Միեւնոյն ատեն, Երեւան կը հնչեցնէ ծանօթ մարտակոչը, սանձակոտոր մոլեգնութեամբ.

— «ԿՈՐԾԱՆԻՉ ԿՐԱԿ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ԴԷՄ»։

Չկարդացի՞ք Աղասի Խանջեանի վերջին զեկոյցը, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ցրդ համագումարին մէջ։

— «Անոնց (Դաշնակներու) նկատմամբ մեր ուղեգիծը մէկ է եղած ու կը մնայ — ջախջախել կատղած շան գլուխը, եւ բանալ աչքերը արտասահմանի այն սակաւաթիւ Հայերուն, որոնք դեռ մինչեւ հիմա անգիտակցաբար կը հետեւին Դաշնակներու։ Պէտք է հետապնդել հակայեղափոխական այդ վոհմակը մինչեւ վերջ, մինչեւ վերջնական ոչնչացումը»։

Նոյն այս էջին վրայ կ'ազդարարէինք անգամ մը, «Դաշտերգոհպաշկոմ»ի ծանօթ խնդկատակութեանց առթիւ.

— «Ի՛նչ ապուր կ'ուզէք կերէք, ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ ՄԻ ԽԱՌՆԷՔ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ։ ՈՉ ԱԼ Ո ԵՒ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆ։ Այո՛, պարոններ, ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ այս մէկէն»։ (10 հոկտ. 1933)։

Հայաստանի Ստալինիկը իր ճառին մէջ կարդալով այս յորդորը, պարզ սեպեր է յայտարարել.

— «Ձէ՛, պարոնայք Դաշնակներ, ուշ է արդէն։ Ոչ ձեր վայնասունը եւ ոչ ալ սպառնալիքը կրնան կասեցնել պատմական դէպքերու հետեւողական ընթացքը։ Արտասահմանէն հայ աշխատաւորները ձեզի համար արդէն կը պատրաստեն այնպիսի «ապուր» մը որ այլ եւս չկրնաք մարսել»։

Ճիշդ կը խօսի Վանի կարմիր կատուն։

Կռնակը տուած՝ ռուսական բանակին, ոտքէն մինչեւ գլուխը պատրաստ՝ տարը տարին գործադրելու Մոսկուայի հրամանները, Աղասի Խանջեանը ոչ թէ մէկ, այլ քանի մը տեսակ «ապուր» պատրաստեր է գաղութներու գլխուն, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ։

Ան չի ծածկեր բացուած պայքարին բուն իմաստն ալ.

— «Հայաստանի համայնավարներուն համար չկայ աւելի կարեւոր պարտականութիւն քան տասնապատկել պայքարը ազգայնականութեան դէմ, շիկացած երկաթով տաղել ուր որ երեւան գայ ան։ Մարդոց պէտք է հասկցնել թէ ամէնէն անմեղ ակնարկն անգամ ուրկէ ազգայնականութիւն և Դաշնակցութիւն կը բուրէ, անողոք պատիժի կ'ենթարկուի։ Վերջապէս կործանիչ կրակ պէտք է բանալ Դաշնակներու դէմ»։

Ո՛չ միայն Խանջեանները։ Կրակը բացուած է արդէն՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։

Աջէն՝ կղերն ու աղաները, ձախէն՝ Հօկն ու անոր շարժանկարին կապուած խանութճաղանճը, ետեւէն՝ պատուելիներն ու պարոնները, հեռուներէն՝ Կոմկուսի բջիջներն ու խորհրդային պատուիրակութիւնները այնպիսի ճակատ մը յարդարած են, որ կրակը խիստ «կործանիչ» պիտի ըլլայ։

Դժբախտաբար, կրակը պիտի վառէ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը, որ շիկացած երկաթներու ամէնէն զարհուրելի դէպքը տեսած է լման 43 տարի, այլ պիտի պայթի գաղութներու գլխուն։

Այս մէկը անշուշտ արժէք չունի Երեւանցիներուն համար։ Բայց ունի՞ արմատախիլ բազմութեանց համար։

Ահա ա՛յս է ամբողջ հարցը։ Մնացեալը շարեցէք այն բոլոր ցնդաբանութեանց վրայ, որ կը տեղան 1921էն ի վեր, առանց մազ շարժելու Դաշնակցութեան գլուխէն։

Եւ ա՛յս է բուն «պատերազմը ազգին դէմ», եղբա՛յր «Կոչնակ», որ կը յաւակնիս դաս տալ Դաշնակցութեան, փոխանակ Տիրոջը խօսքը քարոզելու։

Ըսեր ենք եւ պիտի կրկնենք անվերջ,— Արտասահմանը պէտք է տիրաբար վարէ իր ճակատագիրը, կազմակերպելով ամուր ինքնապաշտպանութիւն՝ ներքին թէ արտաքին բոլոր վտանգներուն եւ միջամտութեանց դէմ։

Այդ ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, Դաշնակցութեան կ'իյնայ վճռական դեր, իբրեւ արտայայտիչը այս ժողովուրդին դառնութեանց եւ յոյսերուն, կամքին ինչպէս մարտնչումներուն։

Այս պայքարին յաջողութեան համար, գաղութները պիտի հետեւին ոչ թէ «կործանիչ կրակ»ի խուպոտ կանչերուն, այլ իրենց իսկ բնազդին եւ հիմնական շահերուն։

Այստեղ է ամբողջ գաղտնիքը՝ այն միջնադարեան խաչակրութեան, որ դարշելի, գարշելի՜ համեմատութիւններ ստացաւ դեկտ. 24ի դէպքէն յետոյ։

Կրակը թող տեղայ մեր գլխուն, բայց անոր հետեւանքները դո՛ւն է որ կը կրես, տարագիր եւ անտէ՛ր ժողովուրդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ

ԵՐԵՔ ԸՄԲՈՍՏ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ԿԱԽՈՒԱԾ

Հակասական են Վիեննայէն հասած տեղեկութիւնները։ Կառավարութիւնը երկու օրէ ի վեր կը հաստատէր թէ կացութեան տէրն է մանաւորապէս Վիեննայի մէջ։ Եւ սակայն, վերջին հեռագիրները ուրիշ բան կ'ըսեն։ Ընկերվարականները զինաթափ չեն եղած տակաւին, եւ ընդհակառակն կը հաստատեն թէ իրենց աջակողմեան պահակներէն 40.000 հոգի մօտերս Վիեննա պիտի հասնին, բոլոր վտանգուած դիրքերը զօրացնելու եւ յարձակողականի ձեռնարկելու համար։

Վարչապետ Տոլֆուս փետր. 14ի առտուն ժամը 11ին վերջնագիր տուաւ ապստամբներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան մինչեւ յաջորդ կէսօրին։ Եթէ համակերպին, ներում պիտի ստանան, հակառակ պարագային պիտի ենթարկուին զօրագոյն պատիժին. ինչ որ կը նշանակէ կախաղան՝ բոլոր ղեկավարներուն եւ երկարատեւ բանտարկութիւն՝ միւսներուն համար։ Վերջնագիրը ձայնարձակով եւ ազդերով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ եւ կ'ըսէ.

— «Հերի՛ք է որքան արիւն հոսեցաւ։ Ո՛վ որ այս վայրկեանէս կը դադրեցնէ ապօրէն գործողութիւնը եւ անձնատուր կ'ըլլայ իշխանութեան՝ վաղը կէսօրէն առաջ, ներում պիտի ստանայ, բացի պատասխանատու ղեկավարներէն։ Այդ պայմանաժամէն անդին ոչ մէկուն պիտի ներուի։ Կառավարութիւնը իրբեւ ամբողջութիւն իր դիրքին վրայ կը մնայ Աւստրիոյ խաղաղութեան, պատուին եւ ազատութեան համար»։

Կախաղանը կը գործէ արդէն։ Երեք ընկերվարական ղեկավարներ մահապատժի ենթարկուեցան փետր. 14ի գիշերը։ Մէկը հրամանատարն է ընկերվարական բանակին (Շուցպունտ), Միւնիխրայթեր, որ կախուեցաւ մահապատիժի վճիռէն երեք ժամ վերջը։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ մահապարտը արդէն ուժասպառ վիճակ մը ունէր ստացած վէրքերուն հետեւանքով, եւ պատերազմական ատեանի բակը տարուելով, կախուեցաւ աթոռէ մը...

Կէս գիշերին կախուեցաւ ուրիշ ղեկավար մը, Վայսէն, իսկ միեւնոյն ժամուն՝ հարիւրապետ Վայսել որ ընկերվարականներուն կողմը անցած էր։

Կռիւը դադրեցնելու համար, կառավարութիւնը, ուրիշ կոչ մը ուղղեց ընկերվարական կիներուն, որպէսզի անձնատուութեան մղեն իրենց ամուսինները։

Կռիւները կը շարունակուին Վիեննայի զանազան արուարձաններուն եւ գաւառներուն մէջ։ Ապստամբները յուսահատած չեն տակաւին, եւ անկարելին կը փորձեն, իրենց դիրքերը պահելու համար։

Անշուշտ շատ ծանր են կորուստները, թէեւ պաշտօնական հեռագիրները կը փորձեն նուազեցնել անոնց թիւը։ Երկուշաբթի օրուան մեռեալներուն թիւը այժմ կը հաշուեն հազար, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ քանի մը հազար։

Ընդհ. գործադուլի հրամանը, որ տրուած էր ապստամբութեան առաջին օրը, վերջնապէս ձախողութեան մատնուեցաւ անոր համար որ, գործատէրերը կը սպառնան կրակի բռնել չաշխատողները։

Չորեքշաբթի օր անձնատուր եղան 300 ըմբոստներ որոնք դիրք բռնած էին Վիեննայի կազի գործարանին մէջ եւ կը սպառնային օդը հանել ամբողջ շէնքը։

Թնդանօթը միշտ կ'որոտայ Վիեննայի շուրջը, ուր ընկերվարականները հերոսաբար կը դիմադրեն իրենց վերջին դիրքերուն մէջ։ Անցեալ օր ինկաւ Շլինկհաֆի դիրքը։ Այս առթիւ հարիւրաւոր գերիներ բռնուեցան, մէկ մասը ծանրապէս վիրաւորուած։ Շատերը պատերազմական ատեանի պիտի յանձնուին։

Այս բոլոր գործողութիւնները անձամբ կը վարէ պատերազմական նախարարը։

Ընկերվարական դիրքերէն կէօթէի տունն ալ, ինչպէս Կարլ Մարքսի վիթխարի շէնքը (բանուորական բնակարաններ), թնդանօթի բռնուեցաւ։

Դժուար է առայժ լուրեր ստանալ գաւառներէն, որովհետեւ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է։ Պրուքի մօտ, կռիւներուն մասնակցելէ յետոյ անտառը քաշուեցաւ Քոլոման Վալիշ, համայնավար երեսփոխան մը, որ Պէլա Քունի հետ գործօն դեր կատարած էր Հունգարիան կարմրցնելու համար, զինադադարի առաջին օրերուն։ Կառավարութիւնը հազար շիլին պարգեւ խոստացած է անոր գլուխը բերողին, որովհետեւ փախստականը կասկածի ըմբոստ մըն է եւ, 1927ին երբ ընկերվարականները ապստամբեցան Վիեննայի մէջ, քիչ մնաց որ խորհրդային իշխանութիւն հաստատէր։

Վարչապետ Տոլֆուս ինքն ալ մօտէն կը հետեւի զինուորական գործողութեանց։ Մասնաւորապէս ներկայ եղաւ բանուորական մէջնաբերդի մը, Ֆլորիտսդորֆի ռմբակոծութեան, երբ շարժանկարը կ'առնուէր։

⁂ Կառավարութիւնը լուծեց 36 ընկերվարական կազմակերպութիւն, մէջն ըլլալով մարզական, երաժշտական, նախկին պատերազմիկներու եւ շրջագայութեանց յատուկ միութիւնները։ Միեւնոյն ատեն պաշտօնանկ եղան 19 քաղաքապետներ։

Տպաւորութիւնները՝ արտասահմանի մէջ

Բոլոր մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ սուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Աւստրիոյ դէպքերուն։ Իտալիոյ հանրային կարծիքը ընկերվարութեան ջախջախումը հաստատելով հանդերձ, կը վախնայ որ անոնց տեղը անցնին հիթլերականները։ Այս մտահոգութիւնը կը տիրէ նաեւ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ուաշինկթընի մէջ։

Անգլիոյ Աշխատաւորականները ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեցին որով համակրանք կը յայտնեն Աւստրիոյ ընկերվարական ռազմիկներուն։ Նոյնիմաստ բանաձեւ մը քուէարկեցին Պելճիոյ եւ Ֆրանսայի ընկերվարականները։

Մ. Նահանգներուն մէջ տիրող կարծիքը այն է թէ Աւստրիա դէպի անձնասպանութեան կը դիմէ, քանի որ յաղթականները պիտի ստիպուին օտար աջակցութեան դիմել։ Այսպէս, Իտալիան իբրեւ անմիջական սահմանակից, կրնայ հարկատու պետութեան մը վերածել Աւստրիան, մինչ Գերմանիան կը սպառնայ հիթլերական դիկտատուրայով, որ պիտի յանգի կցման։

ՅԱՋՈՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓԵՏՐ. 27ԻՆ ԵՒ ՄԱՐՏ 13ԻՆ

Ազգ. Պարգեւատոմսի 7րդ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ փետր. 27ին, Թրոքատերոյի մէջ, իսկ 8րդը մարտ 13ին։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն ստացած ենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 փետր.— Ա. Ահարոնեան գիշերը լաւ անցուց. այս առաւօտ մինչեւ կէս օր շատ հանգիստ էր։ Առաջին անգամը ըլլալով «oui» բառը արտասանած է բժիշկին հարցումին։

Առ այժմ *աջ թեւն ալ փրկուած է. բայց ոչ աջ ոտքը։*

Ժամը 4ին, կէսօրէ վերջ, ջերմ. 38.6, երէկ նոյն ժամուն 38.5 էր։

Միշտ քնացած վիճակի մէջ է։ Վաղը առաւօտ փրոֆէսէօրներ Olmer (թոքերու մասնագէտ), Roger (ջղային բժիշկ) եւ երկու բժիշկներ Մելքոնեան եւ Trabue նոր քննութիւն մը պիտի կատարեն։

Նոր դաւաճաններ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (10 փետր.)—

Համայնավարները, տեսնելով որ Յունաստանի մէջ եւս կարելիութիւններ կան պայքարի նոր ճակատներ ստեղծելու Դաշնակցութեան դէմ, գործի լծած են նոր գործակալներ։

Փաստացի տեղեկութիւններ ունինք մեր ձեռքին տակ, որով կը հաստատուի թէ սովետ առեւտր. ներկայացուցչութիւնը յաջողած է կաշառել կարգ մը հայ առեւտրականներ, խոստանալով անոնց առեւտրական ներկայացուցչութիւն եւ Հայաստանի շոգենաւային գործակալութիւն։

Դրամական կաշառքի փոխարէն, հրապարակի վրայ ծանօթ այս Հայերը, համայնավար պրոպագանտ չէ որ պիտի կատարեն, այլ յանձն առած են միջնորդներով եւ մամուլով գրգռումներ ստեղծել Դաշնակցութեան դէմ։ Սովետները, առայժմ փոքր գումարներ տրամադրած են, իսկ մեծ խոստումներ տրւած են ազգային դաւաճաններուն, եթէ ասոնք գործնական քայլերով վստահութիւն ներշնչեն իրենց։

Յարմար առիթով, պիտի հրատարակենք մեր ստացած հաւաստի տեղեկութիւնները, որոնց ստուգութեան մասին չենք կասկածիր, մեզի ծանօթ ըլլալով ակնարկուած անձերու դրամապաշտութիւնը, հակադաշնակցական մոլուցքը եւ համայնավարներու ալ գործելակերպը։

Առ այժմ, կը յիշենք անցեալի հետ կապուած դէպք մը։ Շահվերտեանի ներկայացուցիչ ստամպոյժ Քիւտէրեան, անցեալ տարի տեսնելով Պ. Առաքել Կիւրիւնեանին տարակարծութիւն ունենալը Դաշնակցութեան հետ, կ'առաջարկէ յիշեալին սովետ առեւտրական ներկայացուցչութիւն Կիպրոսի մէջ։ Գ. Կիւրիւնեան արժանի պատասխանը կուտայ ստամպոյժին։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Տումերկի դահլիճը Երեսփ. ժողովին ներկայացաւ երէկ, հինգշաբթի։ Աջակողմեան հոսանքները եւ արմատականները արդէն ապահոված էին մօտ 400 քուէ։ Բացարձակապէս ժխտական դիրք բռնած էին ընկերվարականները եւ համայնավարները, որոնք միեւնոյն ատեն որոշած են չքուէարկել ելմտացոյցը։ Ընկերվարական խմբակցութիւնը նախընթաց օր ժողով գումարելով, որոշեց ոչ միայն վստահութիւն չյայտնել, այլ եւ Երեսփ. ժողովին լուծումը պահանջել։

Դահլիճին յայտարարութիւնը շատ կարճ էր։ Մասնաւորապէս կը շեշտէ միտքերու խաղաղացման եւ զինադուլի անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ լուծել օրակարգի հարցերը, ներքին թէ արտաքին։ Միեւնոյն ատեն ամէն պատրաստակամութիւն կը յայտնէ լուսաբանելու ծանօթ գայթակղութիւնները։ Քննիչ յանձնաժողով կազմելու համար, դատական նախարարը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ այսօր իսկ։ Յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ 44 անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին Երեսփ. ժողովի բոլոր խմբակցութեանց կողմէ։

Որպէսզի կարելի ըլլայ արագօրէն քուէարկել նոր ելմտացոյցը, կառավարութիւնը հետեւելով Փուանքարէի օրինակին (1926), պահանջեց շեղել 1871 սեպտ. 16ի օրէնքէն։ Համաձայն այդ օրէնքին, ելմտացոյցի իւրաքանչիւր գլուխ պէտք է քուէարկուի առանձին։ Կառավարութիւնը ստիպողաբար պահանջեց մէկ քուէարկութեամբ վաւերացնել պահանջուած վարկերը։ Այս ձեւով կը յուսայ ելմտացոյցը վաւերացնել մարտ 1էն առաջ։

Հնգամեակներէն յետոյ՝ յիսնամեակը

Նախագահ Ռուզվելթ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմեց, որ տնտեսական ծրագիր մը պիտի մշակէ յիսուն տարուան համար, զարգացնելու համար ազգային տնտեսութիւնը՝ ճարտարարուեստներու ապակեդրոնացումով, հողագործութեան եւ փոխադրութեանց վերակազմութեամբ եւն.։ Այն շրջաններուն մէջ ուր գիւղացին շահ չստանար հողագործութենէն, պիտի հաստատուին զանազան արհեստներ եւ ճարտարարուեստներ, որպէսզի հողագործները տարուան մէկ մասը զբաղին այդ գործերով։ Միեւնոյն ատեն կը խորհուի մէկ միլիոն ընտանիքներ գործազուրկ շրջաններէն փոխադրել աւելի բարգաւաճ շրջաններ։

ՀՈ՛Ց Է ԸՐԴԵՕՔ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Ֆրանսական հպատակ դարձած երկու օտարականներ, երբ կը փորձէին ազգ. վիճակահանութեան կեղծ տոմսակ մը ծախել, մէկ միլիոն գանձելու համար։

Կալանաւորներէն մէկուն անունն է Ստեփան Տանկոյեան, որ չափազանց հայկական կ'երեւայ. իսկ միւսը՝ Մարիուս Թրէկլիա։ Հարցաքննութեան ատեն պատասխանեցին թէ փողոցէն գտած են կեղծ տոմսակը։

ՆՈՐ ՁԵՂՆՈՒՄՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռուզվելթ ստորագրեց հրամանագիր մը, որով չեղեալ կը համարուին Հուվըրի վարչութեան օրով օդանաւային թղթատարութեան համար զանազան ընկերութիւններու հետ կնքուած պայմանագրութիւնները։ Քննութեամբ հասկցուած է որ խաբէութիւններ եւ խարդախութիւններ գործուած են, եւ պատասխանատուներէն ծերակուտական մը արդէն ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, որովհետեւ հակառակ իր խոստումին՝ անձամբ չէր պատասխանած հրաւէրի մը։ Երկրին մէջ օդանաւային թղթատարական սպասարկութիւնը առժամապէս պիտի կատարուի զինուորական օդանաւերով։

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Հակառակ Էնկիւրիէն եւ Աթէնքէն տրուած հերքումներուն, «Նէ. Ֆ. Փրէսս»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հաստատէ թէ երկու պետութիւններու միջեւ մաքսային ընդհանուր միութիւն կնքուած է։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

(ՊՈԼՇԵՒԻԿԸ, ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐԸ)

ԽՄԲ.— Այս խորագրով երկար խմբագրական մը ունի «Ցուսաբեր» (2 փետր.), ուր բազմաթիւ փաստերով կը պարզէ հակառակորդներու գարշելի դաւերն ու թունալից հրատարակութիւնները՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

...Ուշով դիտեցէք, թէ ի՛նչ զուր–գուրանքով քով–քովի կուգան պոլշեւիկը, Թուրքը եւ ռամկավարը՝ հայութեան արի ու անձնուրաց զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարներէն արդարացո՛յնը «ծաւալելու» եւ «խորացնելու» համար:

Աշխարհի մէկ–վերջերէն բոլոր եկեղեցիները պղծած, բոլոր կրօնական սրբութիւնները ոտնակոխ ու անարգած եւ բոլոր եկեղեցականները հազարներով ու տասնեակ հազարներով խաչ հանած ու ոչնչացուցած իշխանութեան մը, Նիւ Եորքի պոլշեւիկ ներկայացուցչութեան պետը, Փ. Գոկտանով — գործօն եւ մոլեռանդագոյն պոլշեւիկ մը — Դուրեանի սպանութեան առիթով կը հեռագրէր.

— «Առաջնորդարան Հայոց... Հաճեցէք ընդունիլ մեր խորունկ ցաւակցութիւնները Ղեւոնդ արքեպ. Դուրեանի եղերական մահուան առթիւ: Միանք հայ ժողովուրդին վշտակից ենք իր այս անդարմանելի կորուստին առիթով»:

Եկեղեցականի՞ մը մահը (կամ ըսպանութիւնը) — անդարմանելի կորուստ ժողովուրդի՞ մը համար, պոլշեւիկի՛ յայտարարութեամբ...

O tempora, o mores...!

Ահա նաեւ մի՛ւսը, յաւիտենական բարեկին, որուն ողջ էութիւնը, ցեղովին եւ ամբողջութեամբ, ներկուած է հայկական արիւնով:

Լուր առած է, որ «Դաշտերդահայաշխենակուռ» ալխատանքներ կը տանի՝ Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար...

Արձագանգելով այս աւետիսին, «Վագրը» իր Ցունուար 15ի թիւով կը գրէ.

«Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց, խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ՝ տրուած որոշումը ի գործ դնելուն եւ ի գործ դնել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»:

Ահա նաեւ այս երկուքին սիրակցորդ բարեկամը, անմեղունա՜կ ռամկավարը.

«Մենք կ'ըսենք ոճրագործներ ըը, չենք ըսեր այդ ոճիրով ամբաստանուած եւ ձերբակալուածները», («Պայքար», 5 Ցունուար):

«Պայքարծները կը չահագրգռեն ոչ թէ ձերբակալուածները (որոնք վաղը կրնան եւ ազատ արձակուիլ), այլ կը չահագրգռեն «ոճրագործները», այլ խօսքով՝ բովանդակ Դաշնակցութիւնը իր բոլոր մարմիններով, կազմակերպութիւններով ու վարիչներով..

Որովհետեւ էականը Դուրեանի մը սպանութիւնը չէ (որ կրնար եւ տեղի չունենալ), այլ հիմնական — ոճիրներուն ոճի՛րը — Դաշնակցութեան գոյութիւնն է՝ որ խեղդող մղձաւանջի մը նման ծանրացած է բոլոր հայդաւ ու ոճրալի ուղեղներուն վրայ:

Եւ Պոկոսանովներու, «Վագրը»ներու եւ «Պայքար»ներու վշտալի սո՛ւգը Դուրեանի սպանութեան առիթով (ի–բաւէ՛ս որ խե՛ղճ, խե՛ղճ սայթաքած կղերական) ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է քիչ մը բանալ ծալքերը այն հայրենանուէ՛ր պայքարին, որ «սրբազան երբորդութիւն»ը կը ծրագրէ ծաւալել գաղթաշխարհի մէջ:

«Հէնց ողբալ, աւաղել, անիծել, դատապարտել եւ աղօթելը փոր չեն կշտացներ: Ժողովո՛ւրդ, դանակը ընդերքներուդ հասաւ, ժամանակ է, ոտքի՛ ելիր եւ քարուքա՛նդ ըրէ այդ նորքին չարիքը: Ջնջէ՛, չոքցո՛ւր ճանհինը, ուր եղբայրասպանութիւնը կը սնանի. տապալէ ծուղէգ դուրս նետէ եւ ոտքերուդ տակ ցրւեա՛, այդ իժերը որ քու գոյութիւնդ կը թունաւորեն»:

Ու չզոհանալով այս թրքաշունչ ու արիւնահոտ կարգախօսով, նոյն «Պայքար» (9 Ցունուար), առանց վարանումի, կ'աղաղակէ.

«Բայց (ընդգծումը՝ իրմէ. «Ցուսա.»), եթէ այս դժոխային կացութիւնը չդարմանուի եւ անոր վերջ մը չտրուի. եթէ եղեռնագործներն ու եղեռնը սարքողները չպատժուին, չզսպուին ըստ արժանւոյն, այն ատեն պիտի ունենանք ազգամիջեան պայքար մը, որուն պատասխանատուն այսօրուան ոճիր կազմակերպողները պիտի ըլլան:

«Այս հայութիւնը գիտէ սակայն, որ երբ դանակը ոսկորին հասնի, լռելը վատութիւն կը դառնայ: Հարկ է ուրեմն ամէն բան ընել զսպելու համար ոճիրը եւ արգիլելու համար ազգամիջեան պայքարը, որ պատուհասներուն պատուհասը պիտի ըլլայ: Հայութիւնը, հայրենիքը պիտի ըլլան տուժողը եւ մեր ազգին թշնամիները՝ շահողը»:

Ահա ուրիշ կանչ մըն ալ, նոյն Պայքարի յունուար 13ի խմբագրականէն.—

«Եթէ բանտարկեալ կամ ուրիշ խումբ մը մարդիկ յանցաւոր դատուին ու պատժուին, այդ կերպով Տ. Ղեւոնդ Արքեպ. Դուրեանի սպանութիւնը քաւուած ու խնդիրը փակուած չըլլար, ոչ ալ եթէ անոնք անպարտ արձակուին, թափուած արեան իրական պատասխանատու Ազգի ու Հայրենիքի թշնամիները, որոնք արդէն իսկ դատապարտուած են հայ ժողովուրդին կողմէ, արդարացած կը համարուին: Խնդիրը կը մնայ բաց ու սոսկալի դարման կը պահանջէ:

«Անհատական թէ հանրային բարոյականութեամբ կարելի չէ եւ ներելի չէ չարիքին հետ խաղաղ ըլլալ կամ հաշտուիլ:

«Չարիքին դէմ պէ՛տք է պայքարիլ:

«Ողբացեալ Տ. Ղեւոնդ արքեպ.ի արեան դատը, հետեւաբար, դատն է Ամենայն Հայոց Հայրապետին, եւ նոյնքան Կիլիկիոյ զոյգ Կաթողիկոսներուն, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին, ամբողջ Հայ Եկեղեցիին:

«Եթէ ոչ թէ ոճրագործութեան այ–զորմելի գործիքները որոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընեն, այլ բուն իսկ յղացող ու կազմակերպող դիւային միտքերը կորովի օրինապահութեամբ չզսպուին եւ դուրս չնետուին ազգային եկեղեցական գործերէ... այն ատեն Հայ Եկեղեցիին, այդ ազգային դարաւոր հաստատութեան անկումն ու կործանումը պիտի ըլլայ անխուսափելի

«Անհասանելի խնդիրը, որուն հանդէպ կը գտնուինք:

«Եւ պիտի կատարեն իրենց Պարտքը» (ընդգծումը՝ իրմէ. «Ց.Ս.»):

...Մկրրո՞ւնք, սրբութի՞ւն, ազատութի՞ւն, ա՞զգ, հայրենի՞ք,— մէկը միւսէն կ'ո՛ղծ ու խարդա՛խ բառեր այս ցեղադաւներու աչքին:

Փարիզի միթինկին մէջ ռամկավար պարագլուխներէն հոգմաղաց մը, Հրբաչ Երուանդ, կը ճչար.

«Այս ոճիրը ուղղուած է նաեւ հայ մտքին, որովհետեւ անիկա կ'ուզէր խլել աՀարեկումով մեզմէ խորհելու, գրելու եւ խօսելու ազատութիւնը, որ մարդու տրուած աստուածային պարգեւ մըն էր»:

(«Արեւ», 31 Ցունուար):

Այս անպարկեշտ սուտին լաւագոյն Երուանդները ոչ միայն չըողջեցին, այլ 13 տարիներ շարունակ լռեմնաշուրթ փառաբանանքներ շռայլեցին իշխանութեան մը հասցէին, որ այդ «աստուածային պարգեւը» — խորհելու, գրելու եւ խօսելու ազատութիւնը — զարհուրագին ահաբեկումով մը արմատէն պոկեց ու խլեց մէկուկէս միլիոն ժողովուրդի բերնէն:

Զըողջեցին, ձայն–ծպտուն չհանեցին, երբ հազարաւորներու եւ տասնեակհազարաւորներու դաղանային յօշոտումը տեսան գնտանէ գնտան եւ տաժանավայրէ տաժանավայր:

Իրենց բերանը ջուր առած հռեկ դարձան այս «եկեղեցասէրները», երբ հանրապետութեան ու եկեղեցի չափ — թեւակով պատերն ու — իրարու աՀարեկ երկրի մը մէջ, դըլխաւորութեամբ «Հանրակնոջ» մը, ո–րուն անունն է ... Աստուածամայր:

«Ամէն աստուած – բարա, — կը պատգամէր Լենինը, — ուրիշ բան չէ, բայց եթէ դիապղծութիւն, ըլլայ այդ թէկուզ մաքուր ու կոկիկ, խուճալական, ոչ թէ որոնուող, այլ կառուցուող աստուած – բարա, այդ միեւնոյն է...»:

Ու կերան, մարսեցին այս բոլոր լըրբութիւններն ու պղծութիւնները. ծպտուն չհանեցին, երբ Հայուն դարաւոր Աստուածը եկուոր իշխանաւորին կողմէ քարոզուեցաւ իբրեւ դիակ մը, որուն հետ սեռային պղծութեան մէջ է գինք սպասող ժողովուրդը...

Ոչ միայն լռեցին, այլ եւ «փորի վըրայ պառկած լռեմնաշուրթն փառաբանեցին» ա՛յնքան տեղով, ա՛յնքան պղծութիւն ու արիւն թափող իշխանութիւն մը, ինչպէս որ իր իսկ կուսակիցներու հասցէին կը գրէր ու կը խոստովանէր այսօր արդէն նոյն վիճակին հասած ռամկավար պարագլուխ մը:

Եւ այսպէս, մարդամարդ'ը բոլոր զաղափարապաշտնե՛րը Դաշնակցութեան դէմ ընդհանուր արշաւի մը ձեռնարկած են երեքէ երկիր:

Զարմանք յառկանչական է, — կը գրէ «Հայրենիք» իր Ցունուար 11ի խմբագրականին մէջ, — որ հակադաշնակցական ներկայ խելայեղ արշաւանքին գլուխ աստուածամայի ռամկավարներէն շատ աւելի մոլեռանդ եւ յարձակողական կերպով կանգնած են անաստուած ու ամէն կրօն ու եկեղեցի արհամարհող պոլշեւիկները:

«Պոլշեւիկներն են որ խաժեւ կը քընեղացունեն ռամկավարներու «մեղմ» ու «ներողամիտ» վերաբերումը դէպի Դաշնակցութիւնը եւ կը մղեն զանոնք աւելի կատաղի, աւելի սանձարձակ, աւելի գրգռիչ ու յարձակողական քայլեր ընելու Դաշնակցութեան դէմ եւ որդեգրելու իրենց յղացած քաղաքացիական կռուի ծրագիրը ամբողջութեամբ»:

Ո՛չ, կոյր ենք մենք ու կոյր ենք բոլորս:

Միայն պոլշեւիկը չէ, այլ եւ Թուրքը. արտաքին ճակատի այս «միաց–եալն»ին կուգայ մեր ներքին ճակատի «միացեալը». երէկ աշխարհի բոլոր կեդրոններէն խորհրդաւոր ձեռք մը կը բաշխէր «Ա. Նիկոլը հայ եւ օտար ընթերցողներուն. այդ բոլոր կեդրոններուն մէջ, ուրկէ Թուրքը իր ցնած ճիւաղը կը ցրէր, գէթ մէկական (միայն մէ՞կ ...) ներկայացուցիչներ կային մեր ներքին «միացեալներէ՝ սերտօրէն դաշնակցած արտաքին «միացեալին հետ:

Ոչ թէ ոճիրներու ոճիրը, այլ ոճիրներուն ոճիրներու ոճիրը տեղի կ'ունենայ շուար ժողովուրդի մը ծոցին մէջ, որուն արիւնառուշտ թշնամին բռնած է իրմէ աւելի հայ Հայրենիքը սիրե՛լ (վկայ... «Ա. Նիկոլները») եւ լեզուն խօսիլ եւ իրմէ աւելի մոլեռանդօրէն երեսին խաչ հանել:

Դիտեցէք թէ ի՛նչ ներդաշնակ, ի՛նչ ընդհանուր ու համաչափաւոր կռիւ բռնած է Դաշնակցութեան դէմ Թուրքին, պոլշեւիկին եւ ռամկավարին կողմէ

Ինչ որ պոլշեւիկը կ'ըսէ՝ ռամկավարը (վարիչը եւ ոչ դժբախտ ու մըրցէտ շարքայինը) կ'երկրորդէ ու կ'արձագանգէ. ինչ որ ռամկավարը կ'ըսէ՝ Թուրքը կ'իւրացնէ ու կ'երրորդէ Դաշնակցութեան հասցէին, յանուն՝ հայ ժողովուրդի՛:

Տխուր եռաձայն խումբ մը, կաղմակերպուած ու դաշնաւորուած հըմուտ երաժշտապետի մը գիկավարութեանը տակ, որ ի՛ւ կայ ե՛ւ չկայ:

— «Ապահով յաղթանակը մերն է, երբ ժողովուրդը մօտ է յուսահատութեան եւ «զզուանքեան» (ընդգծումները եւ չակերտները՝ իրմէ. «Ց.Ս.»), — այսպէս կ'ուսուցանէր Լենինը՝ ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար:

Ու երբ ուշով խո՛րէք դիտէք երեւոյթները, երբ ջանաք 13 տարիներէ ի վեր հետզհետէ նախապատրաստուող դաւերու ներքին խորհուրդին թափանցել, պիտի տեսնէք, որ այդ բոլոր դաւերը, բոլոր «Նիկոլներն ու բոլոր «միացեալները» լարուած նըպատակով ու յամառ աչնութեամբ երկու նպատակ կը հետապնդեն, — յուսահատութեան տանիլ այս ժողովուրդը եւ «զզուանքեան» մղել զայն (Դեկտ. 24 – ներ պատրաստելով), ընդհանուր խառնակ եւ քայքայիչ ու արիւնալի երկպառակութեանց մէջ ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար:

Դաշնակցութիւնը խուժապար ը, Դաշնակցութիւնը ... համերաշխութեան թշնամի՞..

Աղ՝ դուք բիւրի՛ցս անիծեալ ազգադաւներ:

Ութ ամբողջ ամիս, 1931 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1932 Մայիս, տենչան բանակցութիւններէ վերջ, մեծամեծ գիջողութեանց գնով, կրցաւ, վերջապէս, Դաշնակցութիւնը համաձայնութեան գործը գլուխ բերել ռամկավարութեան կոչուած ցեղային չարիքին հետ: Ու երբ ստորագրութեանց սկըզբնագիրները համաձայնագրի տակ դնելէ վերջ պիտի դայլին ու լրիւ եւ վերջնական ստորագրութիւնները գրելին, դաւադրաբար ու խորհրդաւորաբար պէս թողին ու փախան...

Ու մինչեւ այսօր չեն յանդգնիր — ու պիտի չյանդգնին երբեք — այդ համաձայնագիրը իր առաջին գիրէն մինչեւ վերջին գիրը, լրիւ 18 էջերով, հրատարակութեան տալ (հակառակ բազմիցս մեր կողմէ հրատարակութեան մասին յայտնուած անվերապահ համաձայնութեան), որովհետեւ գիտեն թէ հայ ժողովուրդը այդ համաձայնագրի մէջ անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ հայադաւ պատկերը ցեղադաւ խաժամուժին եւ անգամ մըն ալ իր անէծքը պիտի թափէ անոր երեսին

Հայութեան մէջ չկայ համերաշխութեան աւելի մօլեռանդ երկրպագու քան Դաշնակցութիւնը:

Չկայ հայութեան մէջ համագործակցութեան աւելի ջերմ եւ անխոնջ պաշտպան քան ցեղին անձնուրաց զաւակը.

Չկայ եղբայրադաւ ոճիրներու եւ երկպառակութեանց աւելի ոխերիմ թշնամի քան հայ մեծ ֆաղաքական հոսանքը:

Որովհետեւ եթէ Զեկան ապահով յաղթանակներ վաստկելու համար պէտք ունի յուսահատութեան եւ «զզուանքեան» (չակերտները Լենինի հեղինակը կը խորհրդաւորեն արեան եւ զոհերու հանդէպ), ապա Դաշնակցութիւնը յանուն Հայ Դատի ապահով յաղթանակներ չահելու համար՝ պէտք ունի համերաշխութեան եւ համագործակցութեան:

Սակայն մեր խաղաղասիրութիւնը ընդհանուր ոչինչ ունի քրիստոնէական կեղծ յորդորներու հետ:

Պիտի ուզէինք, որ այս մեր վերջին յորդորը անջնջելի գրերով տեղ մը արձանագրէր «միացեալը»:

Հայ ժողովո՛ւրդ, անպատիւ գործ մը պիտի ըլլար կեանքիդ ծանրագոյն օրերուն, երբ արիւնարբու թշնամիներդ նորագոյն դաւերով օղակած են քեզ, աւելորդ յորդորներ ուղղել խըղճիդ եւ իմացականութեանդ:

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ԶԳԱՍՏ,... ահա՛ այն միակ յորդորը, որ Դաշնակցութիւնը այսօր կ'ուղղէ քեզ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԿԱՐԱՑԱՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ի՞նչպէս դուժել եղածը, ի՞նչպէս գրի առնել անտպաւելի հարուածը: Գրիչը կը դողդղայ ձեռքերուս մէջ, յուզումը կը խեղդէ զիս: Ի՞նչպէս գըրել...

Մեծ եռուզեռ մը մէջ էր գաղութը: Ամէնուն շրթունքներուն վրայ էր փեռը. 11ի հրապարակային բանախօսութիւնը: «Ա. Ահարոնեանը եկա՞ւ, ե՞րբ պիտի գայ»: Եւ հարցումներու տեղատարափ մը:

Հակառակ հայ քսաոտ քուլաւկներու աղտոտ ու լպիրշ թռուցիկներուն, ողեւորիչ էր երեւոյթը: Ի՞նչ բազմութիւն, ի՞նչ երիտասարդութիւն, ամէն սեռէ եւ դասակարգէ: Եւ ի՞նչ կարգապահութիւն: Ա. Ահարոնեանի համայնք, բոլո՛րը, բոլո՛րը հաւաքած էր այդ օրը Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը: Ժողովուրդը անհամբեր, լուռ, մագնիսացած բանախօսին կը սպասէր, լսելու, տեսնելու, մեծ հայրենասէրը, վշտի ու տառապանքի, խեղճ խոյանքներու անմահ երգիչը...

Եւ ահա Ահարոնեան կը մտնէ ներս սրահէն: Ծափեր, բացագանչութիւններ աչքէն ու ձախէն: Ցարգանքի ու մեծարանքի ջերմ արտայայտութիւններ:

Ցուցուած էր բանախօսը, խորապէս յուզուած:

Մ. Վարանդեան կը բանայ հանդէսը, շըջապատուած Համազգայինի Մարսէյլի կեդրոնական վարչութեան անդամներէն: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները.—

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այն ծափերը անմերջանալի, որոնցմով դիմաւորեցիք մեծ հայրենասէրը, գրչի ու մտքի անմահ մշակը, Ա. Ահարոնեանը, նոր ապացոյց մըն է իր հմայքին: Եւ նոր ապացոյց մը, մեր ապրելու, շնչելու անտեղիտալի հաւատքին: Ա. Ահարոնեան հրաւիրուած է, այսօր խօսելու ձեզ յանուն Համազգայինի Մարսէյլի կեդր. վարչութեան: Ընկերութեան մը, որ իր շուրջ համախմբեց շատեր, ամէն սեռէ եւ դասակարգէ: Ընկերութիւն մը, որ ծընած է Եգիպտոս, որ տակաւին իր սաղմին մէջ է՝ Բա՛ց Դիւր՛, ինտորինութ կը դառնայ ահա, իսկապէս համազգային իր անունին պէս:

Ամէն երկիր ուր ափ մը ժողովուրդ կայ, հոն անպայման կազմած է իր մասնաճիւղը: Համազգայինը Պէյրութի մէջ հիմնած է պատկառելի հաստատութիւն մը, ճեմարան մը, շուրջ 80 աշակերտներով, որոնք կը ստանան հայեցի մաքուր, անխարդախ ու բարձրագոյն ուսում, ղեկավարութեամբ երկու մշակներու՝ Նիկոլ Աղբալեանի եւ Լ. Շանթի:

Մշակոյթը, դպրոցը ամէնէն տառապած ճիւղն է մեր մէջ: Միեւնոյն ատեն ամէնուն սրտին մօտիկ խնդիր մը:

Ութ հարիւր հազար բազմութիւն մը ահա տարագրի ցուպը ձեռին աշխարհէ աշխարհ մաշ կուգայ: Պէտք է ջանանք փրկել մոռացումէ այլասերումէ:

Դպրոցները, մեզի համար անգնահատելի հաստատութիւններ են, մայր երկրի համար: Եւրոպայի մէջ ենք: Սակայն շատ մը ուրիշ ցեղերու կարգին, չկրցանք հասկնալ թէ ի՛նչ մեծ է դերը դպրոցին, կրթութեան:

Օր մը, Քարլայլին հարցուցած են թէ, ո՞րն է մեծագոյն գանձը բրիտանական աշխարհի համար: Հնդկաստա՞ն, որբէ Շէյքսփիրը: Կը պատասխանէ թէ Շէյքսփիրն է: Մէկը ցիւրն է, չոր ցիւրը, իսկ միւսը միտքն է, որ կը ճառէ աշխարհէ աշխարհ, հոգիէ հոգի: Այսպէս են իմացական արժէքները կեանքի մէջ: Իւրաքանչիւր ազգ, յայծ կարեւորութեամբ, կ'ուզէ իր տեղը գրաւել:

Եւ նոյն իսկ Թուրքը, որուն վրայ բարձրէն կը նայինք, ան անգամ, դպրոցներ կը բանայ, գրականութիւն եւ իմացական արժէքներ ստեղծելու տենդին մէջ է: Եւ ոչ միայն իմացական, այլ եւ ռազմական:

Հայ եղբայրներ, պահել պէտք է մեր իմացական գանձերը, արժէքները, մեր մշակոյթը վերջապէս: Այդ հրամայական պահանջին գոհացում տալու համար, հայ գրականութեան ալեհեր բայց միշտ երիտասարդ տիտանը, եկած է խօսելու ձեզի: Այն տիտանը, որուն քառասնամեայ գրական ու հանրային յոբելեանը իսկապէս համազգային էր, եւ անմոռանալի մեր տարեգրութեանց մէջ:

Ամէն բանէ, ամէն հոսանքէ ու դաւանանքէ վե՛ր հայ մշակոյթը: Ազատ բոլոր կիրքերէ, վէճերէ:

Բարիգալուստ կը մաղթենք ամէն անոնց, որ կուգան ծառայելու հայ մշակոյթին, կրթական – հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան:

Երէ կ'ուզենք ըլլալ պատուաւոր, եւ առաջաւոր ազգ, տէր ըլլանք մեր մշակոյթին, եւ համախմբուինք այս ձեռնարկին շուրջ:

Նուագախումբը կը նուագէ ֆրանսական ազգ. քայլերգը, եւ «Մամ Փորոտանը», որմէ վերջ, ուսանող Պ. Պարսամեան կ'արտասանէ Սիամանթօյի «Դիւցին փառքը»: Իսկ Պ. Թաշճեան կ'երգէ «Հայաստանը»: Ուսանող Պ. Փոլատեան եւ դերասան Տրդատ Նշանեան, կ'արտասանեն Ա. Ահարոնեանէն: Առաջինը «Ուխտաւորը», իսկ երկրորդը՝ «Արարատեան դաշտը»:

Եւ ահա բեմի վրայ է Ահարոնեան: Կը խօսի այնպէս, ինչպէս կը գրէ, խորո՛ւնկ, տաք եւ անկեղծ չունչ: Ու մինչ փառաբանութիւնը կ'ընէր հայ բանակներու հերոսութեանց, փրթաւ թեւր: Վերջին բառերն եղան «Հայ բա... նա ... կ...ը»: Բեմին վրայ կը տատանի պահ մը, աչքերը գոց, եւ դէմքը գունատ: Կը փորձէ այդ ողբերգական վիճակին մէջ, ոտքի կենալ: Բայց ուժ չունի: Կը նստեցնեն պահ մը աթոռին վրայ, ջուր կուտան խմելու, բայց ակռաները կղպուած էին... Այս ողբերգութեան դիմաց ժողովրդի մէջ, ոչ մէկ շշուկ, ոչ մէկ իրարանցում, ամէն ոք իր տեղը գամուած էր կարծես:

Խումբ մը երիտասարդներ ուսամբարձ սրահին յարակից պարտէզը կը փոխադրեն հիւանդը, հագուստները կը հանեն, կը շփեն ոտքերը, ձեռքերը, սրունքները: Մէկը անուշահոտութիւններ կը թափէ, իսկ միւսը բերանը կ' բանայ: Բարեբախտաբար, երեք հայ բժիշկներ կային, եւ անմիջապէս կանչեցին Ֆրանսացի բժիշկ մը եւս, որ ազգէն չինուկ մը տալով, մեղմացուց մեծ հայրենասէրին տառապանքը: Ինքնաշարժ մը գնելով, ժամը հինգին մօտակայ դարմանատուն մը կը փոխադրեն, ընկերակցութեամբ տիկին Ահարոնեանի որ նուաղելու նշաններ ցոյց կուտար: Բժիշկները կը հաստատեն թէ, ուժգին ցնցում մը տեղի ունեցած ըլլալով, պըտո՛կ երակ մը պայթած է ուղեղին մէջ եւ արիւն խռնուած է: (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք դանազան մանրամասնութիւններ, օրը օրին հրատարակած ըլլալով)։

Գաղութը սուգի մէջ է: Մեր ընկերները ընկճուած են եւ տխուր:

Սարսեւ կուտամ իր երեք քառորդ ժամ խօսած բանախօսութեան, աղաղրութիւնը: Հարազատ՝ որքան կարելի եղաւ:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, մատնիչի մը պէս պահեցէք զայն, սիրով եւ խանդաղատանքով: (ԽՄԲ.— Ցաւոքդ համարով):

ՀՐԱՅԵԱՆ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐԱՒԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Էնկիւրէէն կը գրեն «Միլլիէթ»ի.— Գըզըլըրմէգ ճամբուն վերաշինութիւնը կը լրանայ յուլիսին. վերաշինութիւն ըսելով չհասկնանք ամբողջ ճամբան, որուն երկարութիւնը 670 քիլոմէթր է: Որովհետեւ, Տրապիզոնէն մինչեւ Գարաքէօսէ երկարութեան կը վերաշինուի, բայց մնացեալին համար նիւթական զոհողութեան պէտք կայ:

Տրապիզոն, ոչ միայն Կարինի, Վանի եւ Կիւմիւշխանէի, այլ եւ՝ Երզնկայի, Տերսիմի եւ Մուշի կուսակալութեանց, ինչպէս նաեւ Պարսիկ Ատրպատականի նաւահանգիստն է: Անդադառ, Պարսկաստանի թրանզիթը մաքսատուր արժէք ու կարեւորութիւն կուտայ Տրապիզոնի: Երբ աչքի առջեւ ունենանք այս բոլորը, անմիջապէս կ'ըմբռնենք կարաւաններու պատմական ճամբուն տնտեսական նշանակութիւնը: Եւ սակայն այդ ճամբան տարիներէ ի վեր անտեսուած ըլլալով, ինչպէս նաեւ Տրապիզոնի նաւահանգիստին չինուած չըլլալը՝ Պարսկաստանի թրանզիթը հեռացուցած է մեր հողերէն: Այս դաշն ճշմարտութիւնը մեզ ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները: Ընդհ. պատերազմէն առաջ Տրապիզոնի թրաֆիքը հասնէր 2.330 հազար ոսկեգրամի եւ 102.000 թոնոյի ոսկեգրամի եւ 102.000 թոնոյի մինչդեռ վերջին տարիներուն 40.000 թոնոյէն ալ պակաս է եղած. Դարձեալ 1927ին, 14 միլիոն ոսկի արժէքով 6.400 թոնօ պարսկական թրանզիթ 1930ին իջած է 3.007.000 ոսկի արժէքով 1385 թոնոյի: Բաղդատմամբ 1927ին, քիլոյի տեսակէտէն 78 առ հարիւր նուազում մը, իսկ հիմա այդ քանակը ալ աւելի իջած է:

Մեր առջեւ դրուած է հետեւեալ պարտականութիւնը.— Տրապիզոն Գըզըլըրմէգ ճամբան վերաշինելէ վերջ Պարսկաստանի թրանզիթ առեւտուրը համար նախընտրելի դարձնել մեր երկիրը:

Այն զարգացումը, որ ստացան վերջին տարիներուն, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի բարեկամական յարաբերութիւնները, կը պատրաստէ նաեւ տնտեսական համագործակցութիւն մըն երկու եղբայր ազգերու միջեւ: Կարելի է ըսել, որ անհրաժեշտ է նաեւ, ունենալ Թաւրիզէն մինչեւ մեր սահմանները երկարող պարսկական ճամբան: Այս ձեւով, կարելի է չորս օրուան ընթացքին կտրել, կարաւաններու պատմական ճամբան, օթօպիւսներով: Բոլորեկամ Պարսկաստանի կառավարութիւնն ու իր ներկայացուցիչները միշտ ըսած են թէ այդ ճամբան Պարսկաստանի համար մեծ կարեւորութիւն ունի: Պարսկաստանի նոր հիւպատոսը եւս նոյն խնդրի մասին արտայայտուած է: Ուրեմն, երկու կողմերու շահերը կը նոյնանան: Հող կայ, սպասենք:

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՊՏՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ այս վերնագրին տակ (5 փետր.).—

Պրուսայի պտղագործութիւնը այժմ պիտի սատկեցնէ մըն է, որ կրնայ հարստութիւն մը նկատուիլ: Եւ սակայն, մենք, այսօր, այս աւէն անհրաժեշտ չափով օգտուիլ չենք գիտեր: Նոյնիսկ, հակառակ անոր որ հոս պահածոյի գործարան մը գոյութիւն ունի, մեր պտուղները կը փտին ծառերուն տակ կամ խանութներուն մէջ: Ասոր պատճառները պարզել առաջ, թուենք Պրուսայի արտադրութեանց քանակը՝ համաձայն տնտեսական սենեակի.—

Սալոր՝ 230,000, խաղող՝ 1,000,000, ընկոյզ՝ 120,000, շագանակ՝ 300,000, դեղձ՝ 1,200,000, սերկեւիլ՝ 1,500,000, խնձոր՝ 500,000, տանձ՝ 70,000, բալ 20,000, ձմերուկ եւ սեխ՝ 300,000, կեռաս՝ 100,000 քիլօ:

Պտուղներու արտադրութիւնը նուազած է, բայց ատիկա նպաստած է անոնց տեսակներուն բարելաւմանը: Ընդհակառակն, նուազելով, արտածումն ալ նուազած է, տեսակը աւրուած եւ գիները շատ ինկած են: Պատճառները հետեւեալներն են.— արտադրողը անհրաժեշտ չափով հոգ չի տանիր պտղատու ծառերուն, բնաւ կարեւորութիւն չի տար պատուաստի գործին եւ որդերու դէմ պայքարին, եւ ծառերէն կ'ուզէ օգտուիլ ներկայ վիճակով: Անկէ զատ, պտուղներու փաթեթը շատ գէշ կը կատարուի: Օրինակ, պտուղները նպարեղէնի նման կողովներու մէջ կը զետեղեն արդէն, կը հասկցուի որ անոնք բոլորն ալ կը ճզմուին ու կ'աւրուին: Անշուշտ, շատ դժուար կ'ըլլայ այդպիսի պտուղ մը

յաճախորդ գտնել։ Վաճառորդները յաճախագանց կը մտահոգուին որ վաճառած ՀԸԼԱ-ը եւ ապրանքները կը ապառուին։ Մինչդեռ, ապրանքի մը բարեկամին ու արտածումովն է որ անոր արժէքը կը բարձրանայ։ Հետեւաբար, արտադրողն ու վաճառողը յաճախորդ կրնան գտնել եթէ ապրանքները յառաջանան։ Այլապէս, եթէ ոսկեգոյն ներկերները, կողովը զետեղած ատեն, գետնէ գետին գտնեն, յաճախորդ չեն գտներ։

ԴԱՒ ՄԸ ԿԱՅ

Այս խորագրով Մէհմէտ Ասըմ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Առենէ մը ի վեր, Միջին Ասիոյ մէջ Արեւելեան Թուրքեստանի Հանրապետութիւն անունով պետութիւն մը կազմուած ըլլալով, թերթերու մէջ յաճախ կը խօսուի այդ մասին։ Երբ առաջին անգամ լսեցինք թէ պետութիւն մը կազմած են այն Թուրքերը որոնք մինչեւ այժմ Չինաստանի թեւարկութեան ներքեւ կը գտնուէին, ուրախութիւն մը զգացինք։ Մեր ազգային սահմաններէն անոնք շատ հեռու կը գտնուին։ Այսուհանդերձ, մեր ցեղակիցներն որ այժմ կ'ապրին Ասիա կը գտնուին, եւ որ ատենօք, մեր նախահայրերուն հայրենիքն է եղած, օտար գերիշխանութենէ մը կը փրկուէին։ Անոնք միայն հանոյք կրնար պատճառել մեզի։ Այդ պատճառաւ երբ այդ նոր պետութեան մասին հոս ու հոն լուրերու կը հանդիպէինք կ'աշխատէինք հրատարակել մեր թերթին մէջ։ Եւ սակայն, քանի մը օր առաջ, «Թան» թերթին մէջ տեսանք գրութիւն մը, զոր արտատպեցինք մեր թերթին մէջ, եւ որ մեզի կասկած ներշնչեց Արեւելեան Թուրքեստանի հանրապետութիւն կոչուած այդ պետութեան մասին։ Որովհետեւ, այդ յօդուածը խօսելով յիշեալ պետութեան եւ անոր կատարելիք դերերու մասին, կ'ըսէր թէ այդ նոր հանրապետութեան գլուխը կ'ուզեն նստեցնել Աֆղանի Համիտ Ղազիի փեսան Աանեմ ... եւ Իսլամ իմաստով գրուեցաւ ու խօսուեցաւ։ Կրակ չեղած տեղէն ծուխ չելլեր որով եթէ բառերուն մէջ սխալ մ'ալ կայ, դարձեալ ուշադրութեան արժանի է։ Մտածենք հեղ մը։ Կեդր. Ասիոյ մէջ երկիր մը, որ իր մէջ կը բովանդակէ հարիւրին 80 Թուրք ունեցող 2—5 միլիոնոց բնակչութիւն մը, Չինաստանի դէմ կ'ըմբոստանայ։ Ու կը յաջողի։ Ազգային հանրապետական վարչութիւն մը կը հաստատուի։ Թուրք հանրապետութիւն մը որ այս ձեւով եւ ինքնագլուխ երեւան է եկած, պէտք կ'ունենա՞յ, միթէ, իրմէ դուրս փնտռելու հանրապետութեան նախագահ մը։ Բայց մանաւանդ, այդ նախագահը կրնա՞յ ըլլալ այնպիսի անձ մը, որ քինախնդրութեան ընթացքին իր դաւաճանութեանց պատճառաւ երկրէն արտաքսուած արքայազուն մըն է։ Բնաւ կասկած չկայ, որ այդպիսի պարագայի մը մէջ արտաքին պետութեան մը մասը գոյութիւն ունի։ Կամ որ եւ է օտար պետութիւն Միջին Ասիոյ Թուրքերը առաջի հանած է ու զանոնք իրեն գործիք դարձնել կ'ուզէ, եւ կամ, իրականին մէջ նման հանրապետութիւն մը չըլլալով հանդերձ, կ'աշխատի այդ անունը տալ' քաղաքական նպատակէ մը առաջնորդուած։ Ահա այս է պատճառը որ պէտք կը զգանք աւելի ուշադիր ըլլալ Միջին Ասիոյ մէջ տեղի ունեցող եւ մեզ համար դեռ անծանօթ դէպքերուն առջեւ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՔԱՇԱՆ (Յապաղած).— Շրջանէս և Փարիզէն ընկերներ եւ համակիրներ եկած էին տօնելու Վարդանանցը Արծիւ ենթակոմ.ի կողմէ ընկ. Գ. Յովհաննէսեան բացուած կը յայտարարէ հանդէսը եւ խօսք կուտայ ընկեր Մ. Թորոսեանի, որ օրուան տօնի իմաստը կը բացատրէ եւ բաղդատութեան կը դնէ այսօրուան եւ պատմական դէպքերը եւ կը գտնէ համանման ազդակներ Դաշնակցութեան պայքարի եւ Վարդանանցի դէպքերու միջեւ. Մամիկոնեան ուժը ինչպէս եկաւ հայ գոյութիւնը պաշտպանելու համար, այսօր ալ Դաշնակցութիւնը՝ երբ պահակը ցեղային առաքինութիւններու եւ ազգային գոյութեան՝ կանգնած է եւ կը պայքարի բոլոր բացասական ուժերու դէմ։ Այս խօսքերէս յետոյ եղան արտասանութիւններ եւ պարերը սկսան։ Սիփանի խումբէն օր. Կնեազեան կը մեներգէր յաճախակի եւ կ'ըլլային խմբերգներ ընկ. Սաքօի առաջնորդութեամբ Կովկասեան, հայկական, եւրոպական պարերը կը յաջորդեն իրարու։

Ընկեր Մ. Թորոսեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուեցաւ «Ես Մեռայ» կատակերգութիւնը։ Բոլոր դերակատարները արժանացան ընդհանուրի գնահատութեան։

Աճուրդի դրուեցաւ տապկուած սագ մը որ վիճակուեցաւ տասնհարոյժ Սեդրակ Ոսկեանի։ Գոյացաւ 350 ֆրանքի մօտ գումար մը։

Ընկեր Ջամալեան խօսեցաւ «Արծիւ»ի կատարած աշխատանքի մասին. Ջատագովեց այն մթնոլորտը որ կը ստեղծուի իւրաքանչիւր շրջանին մէջ կատարուի հաւաքոյթ կամ հանդէս. կոչ ուղղեց ներկաներուն որ քաջալերեն խումբին աշխատանքները։

Պարերը տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, որուն կը մասնակցէին բոլոր ներկաները։

Թղթակից

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՖԻԼԻՓՊԷ, 4 փետր.— Վիեննական Մխիթարեան վարժարանը 1933ի աշնան մանկապարտէզ մըն ալ բանալով Մխիթարի ծննդեան տարեդարձին առթիւ՝ սարքեց հանդէս մը միմիայն փոքրիկներով, յաջող ղեկավարութեամբ Օր. Ֆ. Գաթմաճեանի։ Գնահատելի արդիւնք է իսկապէս, ինչ որ անիկա ձեռք էր բերած, քանի մը ամիսներու ընթացքին, տղոց եւ աղջիկներու մարզական եւ կրթական զարգացման տեսակէտէն։

Բացման խօսքն ըրաւ վարժարանին տնօրէն դկտ. Հ. Համազասպ Ոսկեան, որ սեղմ ոճով պարզեց ներկաներու՝ մանուկներու կրթութեան եւ զարգացման անհրաժեշտութիւնը։ Ճառը աւարտելուն՝ մանուկներու համազգեստաւոր խումբը երգեց «Բարի եկաք». դաշնակի ընկերակցութիւնը յանձն առած էր Հ. Բարսեղ Քոսեան, որ միանգամայն երգի ուսուցիչն է ամբողջ վարժարանին։

Արտասանութիւններ եղան հայերէն եւ պուլկարերէն։ Գեղեցիկ էին հետեւեալները. «Պէպէքն ու փուշիկը», «Պզտիկ Թոմպուլիկը», «Քաղաքացին եւ գիւղացին» եւն.։

Ծիլօպէքի պարանը, որ նախակրթարանէն տղայ մըն էր, իսկապէս արժան համարուեցաւ ներկաներէ։ Սիրուն էին նաեւ «Թիթեռնիկը»։

Բոլորովին նորութիւն մըն էր փոքրիկներուն հայկական պարը, բնիկ տարազով։ Ժողովուրդին երկարատեւ ծափերուն վրայ՝ սոիպուեցան կրկնել զայն։

Գարչն եաք՝ տնօրէնը տուաւ Մխիթարի հակառ կենսագծերը, ու վեր հանեց անոր արժէքը, նոյն ժամանակի անկանութեանց մէջ։ Բոլոր թիւերն ալ արժանացան ծափերու։

Հանդէսը տեւեց երկու ժամ։ Հայկական ուրիշ պարով վերջացաւ ներկայացումը, ուրախ եւ գոհունակ։

Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ՃԱԿԱՏԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

»»» · «««

ՏԷՍԻՆ, 7 փետր. (Յառաջ).— Հոս եւս հակադաշնակցական «պլօքը» (Հօկեր, ռամկավար եւ կարմիր հնչակեան) օրհասական ճիգեր կը թափէ չարունակ, մաքառելու այն ամեհի ալիքին դէմ որ կը կոչուի Դաշնակցական պրոպականտ։ Ի տես այս ջախջախիչ երեւոյթին, մեր անողնայար հակառակորդներու խմբակը, գիշեր ցերեկ անդադար կ'աշխատին զանազան միջոցներով, արգելքներ յարուցանել դաշնակցական ամէն ձեռնարկի դէմ, հոգ չէ թէ ամէնէն վերջն ալ իրենք տուժեն։

Յունուար 17ին Հ.Յ.Դ. կոմիտէն քանի մը թռուցիկներով յայտարարեց փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը փետր. 18ի կիրակին, խնդրելով նկատի ունենալ այդ թուականը, համաձայն ընդունուած սովորութեան։

Հակառակ եղած ազդարարութեան, Հօկի մասնաճիւղը նոյն օրը եւ նոյն ժամին խնջոյք յայտարարեց։ Սակայն որովհետեւ այնքան ալ վստահ չեն իրենց վրայ, այս անգամ դիմեցին ուրիշ միջոցի մը։ Խարբերդի Հայր. Միութեան վարչութեան մէջ եղած իրենց անդամ եւ համակիր անհատներու միջոցաւ յաջողած են վարչական կարգադրութեամբ, հրաւիրել դերասան Յ. Ղազարեանը, ներկայացում մը տալու նոյնէն ճիշդ փետր. 18ի կիրակին եւ ժամը 2.30ին։ Եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ հանդէսի կարգադրիչ յանձնախումբին կողմէն ներկայացած էն միութեան վարչութեան եւ խնդրած որ յետաձգէին իրենց ներկայացումը։ Մեզ համար զործնականին մէջ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն «պլօք»ի այս անճոռնի խաղերը, սակայն անիմաստ կը գտնենք Խարբերդի Հայր.ի վարչութեան բռնած ընթացքը։ Ան գիտակցաբար զոհ կ'երթայ մութ ուժերու կողմէ լարուած ծուղակի մը։ Միութիւն մը որ ինք յայտարարած է «չէզոք ու անկախ հողի վրայ գործող», այժմ գոյնը դուրս կուտայ։ Գալով դերասան Ղազարեանին, մենք կը սպասէինք որ պարկեշտօրէն քաշուէր, երբ իմացաւ այս «եղելութիւն»։ Ցաւալի է որ չաթափեցաւ երբ մանաւանդ իրեն ալ զգացնել տուին թէ սխալ է իր բռնած դիրքը։

Մենք վստահ ենք որ Տէսինի հայրենասէր գաղութը, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հոծ բազմութեամբ պիտի մասնակցի փետրուարեան ընդվզումի տարեդարձին, չառաջուն ապտակ մը իջեցնելով խեղճ ու կրակ խամաճիկներուն։

Վեհունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոլսեցիներու Միութեան վարչութիւնս 9, 10, 11 յունուարին յաջորդաբար Միութեանս մայր գիւանին հետ, հաւաքարար բացառիկ նիստ գումարելով նկատի առաւ Միութեանս մարզին մէջ ժամանակէ մը ի վեր գործուած զեղծումները եւ նիւթական իւրացումները, որոնք պատճառ դարձած էին Միութեանս յառաջդիմութեան կասեցման, որով դիւանիս եւ վարչութեան խառն ժողովը երեւան բերելէ վերջ պատասխանատուները, հարկ դատեց իր որոշումները հաղորդել յարգելի անդամներու եւ հայրենակիցներու թէ Գ.Գ. Ներսէս Սրէջեան եւ Յակոբ Մանուկեան հեռացուած են Միութեանս շարքերէն, Միութեանս դանձին բաւականաչափ վնաս մը հասցուցած ըլլալնուն համար, եւ նկատի ունենալով ծրագրի 4րդ յօդուածը եւ կանոնագրի 47րդ յօդ.ի տրամադրութիւնը։

Տօքթ. Ա. Սէմէրճեան Միութեանս անդամակցութենէն վեց ամսուան համար կախակայուած է, իր ատենապետութեան օրով եղած զեղծումը անուղղակի քաջալերած ըլլալուն համար։

Գ. Նուպար Մէչհուրեան վտարուած է Միութեանս պատկանող գումար մը գանձած եւ ցարդ անվճար թողած ըլլալուն համար։

Գ.Գ. Յ. Յովիկեան եւ Մ. Պօղոսեան Միութեան շարքերէն հեռացուած են համաձայն ծրագիր — կանոնագրի 47րդ յօդուածին, որոնց վերջերս ունեցած գործունէութիւնը ձգտած է Միութեանս յառաջդիմութիւնը կասեցնելու։

Խառն ժողովս նկատի առնելով Գ. Կոպեռ Դերձակեանի 29 հոկտ. 1933ի հրաժարագիրը, ոչ միայն ընդունեց զայն այլ նաեւ վերամուտին դէմ արգելք մը դրաւ, համաձայն ծրագրիս 2րդ յօդուածին։

Ի գիտութիւն մեր յարգելի անդամոց կը յայտարարենք, թէ վերոյիշեալ անձերը յետ այսու ոչ մէկ իրաւասութիւն ունին Միութեանս անուամբ գործելու։

Բոլոր անոնք որոնք կը բաղձան այս վճիռներու մասին մանրամասն տեղեկութիւններ առնել, կրնան ամէն երեքշաբթի երեկոյ ժամը ութէն վերջ դիմել Միութեանս կեդրոնատեղին, Գափ Կամպէթա, Ալէ Լէօն Կամպէթա։

Ի դիմաց Պոլսեցիներու Միութեան

Վարչ. ատենապետ՝ Մ. Աստուածատուր

Մայր Դիւանի Ընդ. քարտուղար՝ Հ. Ուճենեան

ԽՄԲ.— Թիւ 2 Միութեան երէկ — ուան ծրդումին մէջ, Գ. Յ. Յովիկեանի անունը սխալմամբ տպուած էր Յովակիմեան։

ՄԱՄՈՒԼ

Անկութեան մորիկը

ooooo

Ֆիլատէլֆիայի «Հայ Սիրտը», որ անկուսակցական օրկան մըն է, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ օրուան խուժանավարութեան առթիւ.

—«Ամերիկահայ գաղութներու մէջ կիրքի եւ ատելութեան անեղ փոթորիկ մը կը տիրէ այս պահուս։ Մտաւորական ամէն մակարդակի մարդիկ եւ մանաւանդ կանայք իրենց ձեռքը առած են Նիւ Եորքի ոճիրին դատավարութիւնը եւ կ'ամբաստանեն, կը բամբասեն մոտաւոր եւ հեռաւոր անհատներ ու հաստատութիւններ՝ անհեթեթ եւ անկապ վերագրումներով, եւ խուժանավայել վճիռներով։ Լեզուներու կապերը արձակուած են։ Արեւելքցիի դիւրագրգիռ արիւնը բորբոքած է. Ամէն քայլափոխին դատավճիռներ, հայհոյութիւններ եւ ամբաստանութիւններ կը լսուին։

Հայ մամուլին ամէնէն պահպանողական եւ խաղաղասէր նանչցուած հատուածներն իսկ խելագարօրէն կը սփռեն ատելավառ գաղափարներ, չը մոռնալով միեւնոյն ատեն խաղաղութիւն քարոզել։ Առնենք ժողովուրդին հրամցուած 3 տեսակ դատաստան, «Աստուծոյ դատաստանը», «կառավարութեան դատաստանը» եւ «ժողովուրդին դատաստանը» եւ առանց գերագոյնը կը նկատեն երրորդը։ Սակայն ի՞նչ է ժողովուրդի դատաստան բառածը, եւ անոր յարակից «մեկուսացում»ի պետութիւնը։

Ըսի — բսաւներու, բամբասանքներու, անհիմն զրպարտութիւններու եւ միակողմանի եզրակացութիւններու վրայ հիմնուած դատաստաններ եղած են «ժողովուրդի դատաստան» բառածները։ Ազգերու պատմութիւնը լեցուն է անմեղ զոհերու ողբերգութիւններով։

«Ժողովուրդի դատաստան» ջատագովող խուժանավարներ թող գիտնան թէ աշխարհիս ամէնէն անարգ ոճրագործն իսկ բացարձակ իրաւունք ունի անաչառ դատավարութեան մը։ Ամբաստանեալին դրամ չունենալու պարագային դատաւորը անձամբ կ'որոշէ կարող փաստաբան մը ոճրագործի ատեան յանելու համար։ «Ձայն բազմաց՝ ձայն Աստուծոյ» վարկածը օրէնքի առջեւ պախարակուած է դարէ մը առաջ։ Վնասակար մոլորում մըն է այդ ապօրէն վարկածը մէջտեղ նետել հայ մամուլին համար։

Նիւ Եորքի ոճրագործներուն դատավարութեան գործը ամերիկեան դատարանին ձեռքն է, որ իր հրաշալի կազմուածքով եւ անխամար միջոցներով աշխարհի ամենալաւը կը համարուի։ Ան կարող է երեւան հանել թէ ոճրագործը եւ թէ կազմակերպողը. Համբերատար եւ տեսնենք թէ ինչե՞ր երեւան պիտի գան երբ արարքին կրծիկը քակուի։ Նման կանխամտածուած ոճիրներու դատավարութեանց դարձուածքները մամուլէն գաղտնի կը պահուին մինչեւ որ վերջնականապէս լուծուի գաղտնիքը։ Այս ըլլալու է պատճառը որ այլ եւս լուր չենք առներ այդ մասին։ Ամերիկեան թերթերուն մինչեւ հիմա տուած տեղեկութիւնները արտաքին եւ ընդհանուր լուրեր էին միայն։

Հայ մարդ եւ հայ կին, ատելութեան այս փոթորիկը կ'անցնի բայց գործուած աւերը կը մնայ։ Մենք ալ կը մնանք նորէն իրարու ազգական, բարեկամ եւ արիւնակից եղբայրներ։ Այս օրերուն մեր իրարու ըրած անարգանքը եւ անլուր բամբասանքները եւ անիմաստ զրպարտութիւնները արդեօք անօթահար պիտի չըննե՞ն մեզ ապագային։ Պիտի չափսոսա՞նք մեր արտահայտածները խօսած ըլլալնուս համար։ Պիտի չաւաղե՞նք մեր իսկ լեզուովը մեր բնտանեկան բոյնը քանդելնուս համար։ Չկայ աշխարհիս վրայ պայքար մը այնքան աղետաբեր ազգի մը համար որքան ներքին պայքարը, բնտանիքի մը անդամներուն մասնաւորապէս։ Ոչ մէկ կուսակցութիւն, ոչ մէկ վարդապետութիւն կարող է բնտանեկան օճախը վառ պահել բացի սէրէն եւ համերաշխութենէն։

«Մեկուսացում»ի այսինքն՝ պոյքոթի ճիւաղային հնարքն ալ ատելութիւնը երկարաձգելու միայն կը ծառայէ եղբայր եղբօր դէմ։ Մենք լիբարով միայն երջանիկ կրնանք ըլլալ, իրարու ցաւերը կը հասկնանք։ Բաժանումը կործանում է մեզի համար»։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Գ. Հայկ Արամ Գրպլեանէ ստացանք նամակ մը, որով կը յայտարարէ —«Ես ոչ հրաժարած եմ եւ ոչ ալ «հրաժարեցուած» եւ մինչեւ այսօր ալ ոչ մէկ նամակ ստացած եմ զիս հրաժարեցնող»։

Հարցը կը վերաբերի «Յառաջ»ի փետր. 10ի թիւին մէջ հրատարակուած նամակի մը զոր մեզի ղրկած էր Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը Ուրբին, պատասխանն ալ անոնց կ'իյնայ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 փետր.— Նկատելով որ Լիոնի մէկ երկու անպատասխանատու հայրենակիցներու անպատուաբեր մէկ եւլոյթը զայրոյթ պատճառած է ընդհանուր Զարմանցիներու մէջ եւ տեղի տուած զանազան բողոքներու, ուղղուած կեդրոնական վարչութեանս, կը յայտարարենք թէ կ'անգիտանանք Լիոնի մէջ մասնաճիւղի մը գոյութիւնը եւ կը զգուշացնենք տեղական ազգային մարմինները զոհ չդառնալ թիւրիմացութեանց։

Այս առթիւ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ազդարարենք մեր բոլոր մասնաճիւղերուն որ նկատի ունենան մեր ծրագիր կանոնագրի բոլոր տրամադրութիւնները եւ պատգ. ժողովներու որոշումները, հաւատօրէն մնալ ազգային գետնի վրայ, հեռու որ եւ է կուսակցական ազդեցութենէ եւ աղանդաւորական հոսանքներէ։

Զ.Հ.Մ. Կեդր.Վարչութիւն

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ

Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Խաչատուր Քիւչիւքեանի աղջիկը՝ Մաքրուհի, Սոֆիարնակ Եօզկատցի Յովհաննէս Եսայեանի զաւակը Նազարէթ, Աղեքսանդրիա բնակող Պոլսեցի Գրիգորի զաւակը Գեղամ, Գահիրէ բնակող Պօղոս Ջաքմաքճեանի զաւակը Թորոս եւ տղան Պօղոս, Պաթումաբնակ Պոլսեցի Մկրտիչ Այվաճեանի զաւակը Սրբուհի, Վառնա բնակող Աստապազարցի Սանթուր Սուրէնեանի զաւակը Անդրանիկ, Պուքրէշ բնակող Քասթէմունցի Կարապետ Ասլանեանի զաւակը Սարգիս, Սելանիկ բնակող Ատապազարցի Տիգրան Քիրազեանի զաւակը Վահրամ, Բաղու բնակող Տէվէլիցի Պօղոսի աղջիկը Կիւլիզար, Մոսկուա բնակող Քէսկինցի Գրիգորի զաւակը Աւետիս, Փարիզ բնակող Կիրասոնցի Բարսեղ Միրճանեանի աղջիկը Ռուբինէ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Մարտիրոս Միսքճեանի զաւակը Միսաք, Եօզկատ բնակող Իզմիրցի Գրիգոր Գազազեանի զաւակը Բագրատ, Վառնա բնակող Պոլսեցի Գասպարի զաւակը Խաչիկ Գասպարեան, Փարիզաբնակ Մէրզիֆոնցի Սեդրակ Կիրակոսեանի զաւակը Վահրամ, Քէօսթէնտէ բնակող Սվազցի Գրիգոր Ալեքսանեանի զաւակը Գաբրիէլ, Սելանիկ բնակող Սվազցի Պօղոս Սիրունեանի զաւակը Բենիկ, Կիւմիւլճինէ բնակող Նէվշէհիրցի Յարութիւն Ահարոնեանի աղջիկը Կատարինէ, Ֆիլիպէ բնակող Պրուսացի Յակոբ Սարաֆեանի զաւակը Մայրօ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Պասնիկի զաւակը Թադէոս, Նիւ Եորք բնակող Ատանացի Յակոբ Քէշիշեանի զաւակը Մարիուս, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Յակոբ Դաւրիշեանի զաւակը Նուպար, Պուքրէշ բնակող Իզմիթցի Կարապետ Ջալըզեանի զաւակը Վահրամ, Փարիզաբնակ Կեսարացի Մովսէս Թէլֆէեանի զաւակը Սարգիս, Փարիզաբնակ Ամասիացի Մարկոսի աղջիկը Հայկանուշ եւ իր զաւակը Բէնիֆէ, Գահիրէ բնակող Պոլսեցի Կամիտաս Աչճեանի աղջիկը Մաննիկ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Տիգրանի աղջիկը Ելիզ Արփինէ, Աթէնք բնակող Պոլսեցի Լեւոն Քըրքճեանի զաւակը Միքայէլ, Փարիզաբնակ Պոլսեցի Աստուր Ֆրէնկեանի զաւակը Մաթէոս, Պաթում բնակող Վիչէն Ղազարոսեանի զաւակը Գարեգին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽԱԼԻՖԱՆ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐՈՒՀԻՆ

(Հէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՕՇԵՒԻՉ

Դիտելով զայն, մեծ միւֆթին կը մրմնջէր այնպիսի ձայնով մը որ խալիֆան լսէր.

— Ո՜վ մեղք, ո՜վ մեղք։ Ան տոնտակոխ ըրաւ սրբազան ֆէթվան։

Դիտելով զայն, մեծ դատըն կը մրմնջէր այնպիսի ձայնով մը որ խալիֆան լսէր.

— Ո՜վ ոճրագործութիւն, ո՜վ ոճրագործութիւն։ Իր ամէն մէկ շարժումը մահուան արժանի է։

Խալիֆան զայն կը դիտէր լուռ ու մունջ։

— Մեղքի՛ կին — ըսաւ Հարուն էլ Րաշիտ— դուն՝ գեղեցիկ մոլորութեան քաղաքէն՝ Գահիրէէն եկար խիստ առաքինութեան քաղաքը՝ Պաղտատ։ Հոս կը թագաւորէ բարեպաշտութիւնը, եւ ոչ թէ երկերեսութիւնը։ Բարեպաշտութիւնը ոսկի է, իսկ երկերեսութիւնը՝ կեղծ դրամ, որուն համար պատիժէ ու մահէ զատ ուրիշ կուտայ Ալլահը։ Քու դատաւորներուդ սիրտը չեն կրնար մեղմել ոչ քու գեղեցկութիւնդ, ոչ ալ դժբախտութիւնդ, որուն ենթարկուած ես։ Առաքինութիւնը խիստ է, ու հոն տեղ չունի գթասրտութիւնը։ Քու խնդրարկու ձեռքերդ ի զուր կը կարկառես ոչ մեծ դատըին, ոչ մեծ միւֆթիին, ոչ ալ՝ խալիֆայիդ... Ո՜վ մեծ միւֆթի, ի՞նչ է քու վճիռդ՝ այս կնոջ մասին, որ օրինազանց եղած է ֆէթվային նկատմամբ։

Մեծ միւֆթին խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ.

— Մա՛հ։

— Ո՜վ մեծ դատըը, ի՞նչ է քու վճիռդ։

Մեծ դատըն խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ.

— Մա՛հ։

— Մա՛հ,— կը գոչեմ եւ ես։ Դուն ոտնակոխած ես սրբազան ֆէթվան ու պէտք է որ տեղն ու տեղը քարկոծուիս՝ առանց րոպէ մը կորսնցնելու։ Ո՞վ է ան որ առաջին քարը պիտի նետէ քեզի։ Ե՛ս, քու խալիֆադ։ Ես պարտաւոր եմ վրադ նետելու առաջին քարը։

Հարուն էլ Րաշիտ փաթթոցէն հանեց մեծ ադամանդը, «մեծ մոնկոլը», ու զայն նետեց Զաթմէին։

Ադամանդը ինկաւ կնոջ ոտքերուն առջեւ։

— Երկրորդը պիտի ըլլաս դո՛ւն — ըսաւ խալիֆան՝ իր խօսքը ուղղելով մեծ միւֆթիին — քու փաթթոցդ զարդարուած է զմրուխտով որ ունի մարգարէին — խաղաղութիւնը եւ օրհնութիւնը մեր վրայ — գոյնը։ Ի՞նչ աւելի լաւ կրնայ այս քարին համար, քան իրմով պատժել մոլութիւնը։

Մեծ միւֆթին վար առաւ իր փաթթոցը, հանեց զմրուխտը ու զայն նետեց Զաթմէին։

— Հիմա, կարգը քո՛ւկդ է, ո՜վ մեծդ դատըը։ Խիստ է քու պարտականութիւնդ եւ որպէս արիւն կը փայլի, քու փաթթոցիդ վրայ, կարմրագոյն կարկեհանը։ Կատարէ՛ պարտականութիւնդ։

Ու դատըն հանեց փաթթոցէն եւ նետեց կարկեհանը։

— Ո՜վ կի՛ն,— ըսաւ Հարուն էլ Րաշիտ — աս այդ քարերը՝ որոնց արժանի եղար դուն՝ իբրեւ պատիժ քու գործած ոճիրիդ։ Ու պահէ՛ զանոնք որպէս յիշատակ քու խալիֆայիդ գթասրտութեան ու անոր մեծ դատըին արդարադատութեան։ Ու գնա՛։

Եւ, այն օրէն ասդին, կ'ըսեն, աշխարհի մէջ գեղեցիկ կիները սկսան իրենց վրայ դնել բոլոր գեղեցիկ քարերը։

— Շէյխ Հաֆըզ, ո՜վ իմ մեծ միւֆթիս,— ըսաւ խալիֆան — կը յուսամ որ այսօր մեծ գոհունակութեամբ պիտի ճաշակես փիլաւդ։ Ես գործադրեցի քու ֆէթվադ։

— Այո՛, բայց ես զայն կ'ուզեմ փոխել, ան չափազանց խիստ է։

— Ինչպէ՞ս թէ։ Չէ՞ որ կ'ըսէիր թէ օրէնքը չունի կը նմանի։ Ինչքան շատ դէշ ըլլայ, այնքան շատ կը վախնան անկէ։

— Այո՛, աէ՞ր իմ։ Բայց չունը պէտք է խածնէ ոտքերը։ Իսկ երբ ան իր տէ՞րը խածնէ, զայն կը շղթայեն։

Այսպէս զատեց իմաստուն խալիֆան Հարուն էլ Րաշիտը՝ ի փառս մեծ ու գթառատ Ալլահին։

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Վերջ)

«Թախի»նեու գործադուլը

Տասնըհինգ օրէ ի վեր Փարիզը զրկուած է ռակաշարժներէ (Թաքսի), ինչ որ մեծապէս կը խանգարէ երթեւեկը: Գործադուլի վարիչ մարմինը կը յայտարարէ թէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ բոլոր շարժավարներուն միջեւ եւ թէ գործադուլը պիտի շարունակուի մինչեւ որ գոհացում ստանան:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱԿԱԿՇԻՌԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ

Սպիտակ Տունին մէջ կատարուած երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, Նախագահ Րուզվէլթ որոշեց խիստ հակակշիռի տակ առնել Ամերիկայի մէջ հեռագրական, հեռաձայնական, անթել ու ընդծովեայ պարաններու բոլոր հաղորդակցութիւնները:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՔԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՒ» Ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Տախպազական օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Բէնտիրեանի ճաշարանը: Կայեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Կայծակ եւ Մուրատ խումբերը այս Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ցաւով կը ծանուցանէ Փարիզի Ռոստոմ խումբի ընկերներէն ՄԱՏԹԷՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահը:

×

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ ՓԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ խումբը ցաւով կը ծանուցանեն Ռոստոմ խումբի ընկերներէն ՄԱՏԹԷՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահը եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր այրիին եւ պարագաներուն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Սէն Շամոնի ՎԱՐՈՒԺԱՆ Ենթակոմիտէին կողմէ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ճայկ. սրճարանին ներքնասրահը:

Կը հրաւիրուին համակիրները:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ դասախօսութիւնը յետաձգուած է Փետր. 24ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.0 2, rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէտռօն)

Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ: Երգ, պար, արտասանութիւն:

Հաղորդակց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէտռօն: Փորթ տը Վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 Թիւ ճանրակառքերը եւ իջնել Լա Ֆէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն ճայ սկաուտներ: Մուտքը՝ ազատ է:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ԶԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ.

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ

Ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԷՍԻՆԻ «ԱՐՇԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ «ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ»

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ

կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Յառաջ» Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18ին Կիրակի օր

կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Փետրուար Կիրակի օր

կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ԵՈԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ:

Վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ:

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ:

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՎԱՂԱԹԱՐԵԱՄ ԾԱՂԿԻՆ

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՃԵԱՆԻ

Ցաւալի մահուան տարեդարձն ըլլալով, իր անմոռանալի յիշատակին համար Հոգեհանգիստի պաշտօն եւ ծայնաւոր պատարագ պիտի կատարուի այս կիրակի օր ժամը 10.30ին Հայոց կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ 10bis rue Thouin, Paris (5):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գալուստեան եւ Տէր եւ Տիկին Գարսա Գալուստեան իրենց անկեղծ շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Փօնտ-Սէն Ժիւլիէն (Մարսէյլ) բնակող իրենց քենահօր՝ Տէր եւ Տիկ. Նազար Իշխանեանի, իրենց ժամանակին ծննդեան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ.

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԶԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ԹԻՄՈՒՆ ՑՕՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱՀԱՆԳԻՆ մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, առողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար: Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Ե Փ Ր Ա Տ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք ԵՓՐԱՏ նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան արեւելեան եղանակներ, մասնաւորապէս թանկօ արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խալամճնեւամի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսէն թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart. Seine

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հնդկերորդ կարաւանով Լիոնէն Հայաստան մեկնած Նշան Անէմեան (կամ Փիրենեան), Պարտիզակցի, որ ներկայիս Պարսկաստան կը գտնուի, կը փնտռէ իր հայրը՝ Յարութիւն Փիրենեան կամ Պասծակ Արթին, որ կը կարծուի Արտէշի նահանգը ըլլալ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Նշան Անէմեան, Eglise Arménienne, Ispahan-Djoulfa (Perse):

× Նաեւ կը փնտռէ իր փեսան Նշան Էլքէլեթեան, Կեսարացի, որ մէկ տարի առաջ Ռիվոլը Ժիէոյ կը բնակէր:

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանոյշ Կողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկաս: Երկու տարիէ ի վեր լուր չունի իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Նիկողոսեանի, 28, rue des Bois, Paris (19): Սառոյց [illegible] ...ոյն վեց ամսեայ ցաւալ ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (18e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (57)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

— Մենք, տասնըհինգ քսան օրուան ընթացքին կրնանք կազմել պատերազմելու ընդունակ կովկասեան ազգային գունդեր: Անոնք կրնան ուժեղ եւ կանոնաւոր ռուս ուժերուն հետ պատերազմիլ եւ յաղթել:

Աճարայի, Արդուինի եւ շրջակայի իսլամներուն իշխանութիւնը քանի մը ամիս տեւած էր: Այդ իշխանութիւնը թէեւ շատ տխուր վախճան մը ունեցած էր, բայց այդ կարճ ժամանակաշրջանը այդ վայրերուն իսլամներուն վրայ շատ լաւ ազդեցութիւն մը թողած էր: Այս խօսքը կը փաստուէր նաեւ այն իրողութեամբ, որ քառ իսլամներու վերեւի յայտարարութեանց անոնք դեռ եւս իրենց յոյսերը կտրած չէին: Այն գրգռութիւնները դուրս սաստկօրէն ի գործ կը դնէին եւ կը շարունակէին Կովկասի Հայերը՝ իսլամներու հանդէպ, կարելիութիւն չէին տար որ այս վերջինները ուրիշ կերպ մտածէին: Թիֆլիզի մէջ լոյս կը տեսնէր «Կավկասքի Սլօվօ» անուն ռուսերէն թերթ մը: Հայոց մտածումներուն արտայայտիչն էր այս թերթը, որ յայտնելով թէ իսլամները հայրենիքի դաւադիրներ են, կառավարութիւնը կը գրգռէր իսլամներուն դէմ:

Այդ գրգռութեանց պատճառաւ տեղի ունեցած էին Կարսի եւ Արտահանի ջարդերը, եւ սահմանէն ներս գտնուող իսլամները քշուած էին Սիպերիա: Այս տխուր դէպքերը, որոնց առիթ տուած էին Հայերը, Կովկասի ռուս իսլամներուն մէջ արմատացուցած էին վրէժի, ցեղային ու կրօնական միութեան եւ միացեալ պայքարի զգացումները: Կովկասի բոլոր իսլամները, ինչ ազանդի ու կուսակցութեան ալ պատկանած ըլլային, միացած էին: Նոյն իսկ, Շիիներուն կրօնականպետը՝ Շէյխիւլիսլամը եւ Սիւննիներուն պետը՝ Միւֆթին՝ միացեալ Ֆէթվա մը հրատարակած էին՝ Թուրք զաղթականներուն եւ վիրաւորներուն օգնելու համար, եւ անոր տակ միասնաբար ստորագրած էին: Առիկա առաջին անգամ տեղի ունեցող միութեան եւ գործակցութեան դէպքն էր: Իրրեւ հետեւանք այդ Ֆէթվային, Կովկասի Սիւննիները եւ Շիիները իրենց օժանդակութիւնը տուած էին կազմուած Բարեգործական Ընկերութեան:

Հարիւրապետ Իզզէթ պէյ Թիֆլիզի մէջ հինգ ամսուան չափ գարմանուելէ վերջ, բոլորովին ապաքինած եւ ղրկուած էր Ֆարքին կղզին մէջ, պատերազմական գերիներու բանակետը: Թուրքերէն բառական սորված էր: Այժմ, իր միակ փափաքն էր ժամ առաջ փրկուիլ գերութենէ, հայրենիք վերադառնալ եւ, կրկին զէնքի փարելով, գործակցիլ երկրին պաշտպանութեան: Իր այս փափաքին գոհացում տալու համար, անշուշտ իսլամները եւս իրեն պիտի օժանդակէին: Այդ պատճառաւ, գերիներու բանակետղէն փախելու համար, կարգ մը պատրաստութիւններու սկսած էին: Այս պատրաստութիւնները որոնք կը կատարուէին շատ աննպաստ պայմաններու մէջ, յաջողելու յոյսը շատ քիչ էր: Բայց, Իզզէթ պէյ որոշած էր ամէն գնով բարձր ձեռնարկի մը հետքը թողուլ, եւ եթէ նոյն իսկ չյաջողէր, Թուրք ճիգն ու եռանդը ցոյց տալ իրմէ աւելի երիտասարդներուն:

Այդ պատճառաւ, Իզզէթ պէյ, հազար դժուարութիւններ հարթելէ վերջ ծպտուելով, գերիներու բանակետղէն Բաքու եկած ու անկէ փախելու յաջողած էր: Իզզէթ պէյ, քաղաքէն անգամ մը դուրս ելլելէ վերջ, իր ճամբան շարունակած եւ, շատ մը դժուարութիւններէ յետոյ, մինչեւ Թէհրան հասած էր:

Գրաւումները, չէթէներուն կողմէ կատարուած ըլլալով ինքնին որ եւ է արժէք չէին ներկայացներ, իսկ այնքան ատեն որ Կովկասի ճակատը ծայր տուած պատերազմին ելքը որոշ չէր, հարկ էր գրաւումներն ալ անցողակի յաջողութիւն մը նկատել: Արդէն, այդ վայրերուն մէջ հաստատուած քաղաքային վարչութիւնն ալ չափազանց ծիծաղելի ձեւ մը կը ստանար: Օրինակ, մեր հին սահմաններուն մօտաւորին պաշտօնեաները՝ ռուսական յառաջխաղացումին պատճառով մեր քով ապաստանող Կովկասցի իսլամներուն փախցուցած կահ կարասիներէն սկսած էին մաքսատուրք գանձել: Այս գաղթականներուն թիւը օր օրի կ'աւելնար, եւ, համաձայն զինուորական կացութեան, իրենց գիւղերը վերադարձողները եւ կամ կրկին փախչելու սկսողներուն թիւը կ'անէր, իսկ չափազանց տխուր բան էր մաքսատուրք պահանջել անոնցմէ, որոնք իրենց կեանքերը մազապուր ազատած էին պատերազմի վայրերէն ու յաջողած էին իրենց հետ փախցնել կարգ մը առարկաներ:

Այս միջոցին, երբ Րիզա պէյի ճակատը Մարաթոնէն Գորջիա կը նահանջէր, քաղաքային վարչութեան այս տարօրինակ եւ ծիծաղելի գործողութիւնները շատ գէշ ազդեցութիւն մը կը գործէին այն ժողովուրդին վրայ, որ մեր ջոկատներուն հետ կը գաղթէր: Նոյն իսկ, կարգ մը տեղեր պատճառ դարձած էր որ Թուրք վարչութեան հանդէպ թշնամութիւն ցոյց տրուի: Մեր հին սահմաններուն մօտ բնակող կովկասեան բնակչութիւնը մեզի աւելի կողմնակից կը թուէր: Միւսները, իրենց հանդէպ ցոյց տրուած գէշ վերաբերումին պատճառաւ գրաւման առաջին օրերուն իսկ ընկած էին երես դարձնել մեզմէ:

Րիզա պէյն ու իր ենթականներ Գորջիայի մէջ հաստատուելէ եւ Հաֆըզ Սիւլէյման պէյի կարգադրութեանց լրացումէն յետոյ, ճակատի վրայ կրկին անդորրութիւն տիրած էր: Ռուսերը, չաւարտելով Մարաթոնի վերագրաւումը, աւելի յառաջացած էին: Այս անդորրութիւնը շարունակած էր շուրջ մէկ ամիս: Թէեւ նահանջող ուժերը մէկտեղած ու ուժ մը յառաջ բերած էին, բայց Մարաթոնի նախկին չէթէներուն մեծ մասը կորսուած՝ մեկնած ըլլալով անոնց բացակայութիւնը չափազանց զգալի կ'ըլլար: Այդ չէթէներէն մանք Հարիւրական կամ հարիւր յիսունական անձերէ կը բաղկանային.

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. Ժ. Քոնսթանցա.— Ստացած ենք ձեռագիրը:

Յ. Մ. Ճինճիէ.— Նոյնպէս:

Մ. Տ. Ա. Քոնսթանցա.— Նոյնպէս: (Դէպի սպանդանոց):

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՍԱՑԱՆՆԵՐ.—

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 17 Février 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2423

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՍՈՐՎԱԾՆ ՈՒ ՍՈՐՎԵԼԻՔԸ

Յաճախ կը պարծենանք թէ շատ բաներ սորված ենք Ֆրանսայէն: Անոր յեղափոխական շարժումներէն, գրականութենէն եւ գիտութենէն:

Այս յաւակնութիւնը մղած է մեզ Արեւմուտքի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի քաղաքակրթութեան ջահակիրները երեւալու Արեւելքի մէջ:

Վիճելու տրամադրութիւն չունինք: Շատ մը տեսակէտներով՝ հիմնաւոր է այս յաւակնութիւնը եւ արդար:

Ֆրանսան մեծապէս ազդած է մեր գրականութեան, արուեստին ու կենցաղին վրայ:

Մանաւանդ Փարիզը, մեզի համար, ունեցած է անբացատրելի եւ անդիմադրելի հմայք մը: Որքա՜ն երիտասարդ սիրտեր կը տրոփէին ու կը ծիւրէին «Փարի՛զ, Փարիզ» հառաչելով:

Եւ ահաւասիկ Փարիզ ենք, 1922էն ի վեր: Ոչ թէ սակաւաթիւ եւ ցիրուցան համբանքով, այլ զանգուածօրէն: Ոչ թէ իբրեւ ուսանող կամ առեւտրական, այլ իբրեւ ժողովուրդ:

Եւ միայն Փարիզը չէ մեր կայանը, այլ ամբողջ Ֆրանսան:

Աւելի կամ պակաս հոծ եւ համախումբ համրանքներ ունինք բոլոր գաւառներուն մէջ: Կեդրոն քաղաքներէն մինչեւ ագարակները, պողոտաներէն մինչեւ լեռները: Գիւղեր, թաղամասեր կան որ «հայկական» են, թէ՛ քանակով եւ թէ որակով:

Աննախընթաց դէպք՝ պատմութեան մէջ,— Աւելի քան 60 հազար Հայեր արեւմտեան Եւրոպայի ամէնէն մեծ երկրին պողոտաներուն վրայ:

Երէկ Ասիոյ խորերէն հազար կտոր կ'ըլլայինք, օգտուելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութեան, մանաւանդ Ֆրանսական մշակոյթի բարիքներէն:

Ամբողջ սերունդներ խմբուեցան այս հողին վրայ, իւրացնելով եւ լաւ եւ դէշ բաներ:

Ու շատ — շատերը վերադարձան հարուստ պաշարով, բաժին հանելու համար անբախտներուն:

Արդ, հիմա որ մեր ամբողջ կերպարանքով կ'երեւանք այստեղ, իրար խառնուած՝ բոլոր քաղաքներէն ու գիւղերէն,— կրնա՞նք հաշուել մեր շահն ու վնասը:

Որպէսզի չիյնինք ընդհանուր խօսքերու եւ ճապաղ եզրակացութեանց մէջ, հարցումը կը վերածենք նուազագոյն աստիճանին: Եւ կը կապենք առօրեայ հարցի մը:

Այսպէս, յառա՞ջ գացած ենք թէ ետ, հանրային գիտակցութեամբ եւ քաղաքացիական կրթութեամբ:

Տաս — տասներկու տարին կարճ շրջան չէ, եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Միւս կողմէ, սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք ամէն տեղ: Ուրիշ խօսքով, չունինք զրկուած, կաշկանդուած ըլլալու չքմեղանքը:

Թե՞րթ, բե՞մ, ճա՞ռ, միթի՞նկ, կազմակերպութիւննե՞ր եւ ընկերակցութիւննե՞ր, — լիուլի ունինք բոլորն ալ: Ինչպէս եւ բանակ մը՝ «ուսումնականներու»:

Ըսել կ'ուզենք թէ երկրին քաղաքական, ընկերային, եւ հանրային կեանքէն օգտուելու առաւելութենէն ալ զրկուած չենք:

Մանաւանդ որ, հազարներ ու հազարներ հայերէն թերթ չեն կարդար, բայց կը սիրե՛ն Ֆրանսերէն հրատարակութիւններ գնել, եթէ ոչ կարդալու, գոնէ հոտոտելու համար:

Նոյն առաւելութիւնները՝ Ամերիկայի մէջ — տասնապատիկ աւելի խորութեամբ — ինչպէս եւ այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր գաղութներ ունինք:

Բայց մենք պիտի ամփոփուինք Ֆրանսայի մէջ:

Անշուշտ բոլորդ ալ հետեւեցաք վերջին շաբաթներու դէպքերուն,— անկում դահլիճներու, փոթորկալի նիստեր՝ խորհրդարանին մէջ, խռովութիւններ ու փաթորկաձայն ցոյցեր՝ պողոտաներուն վրայ:

Արիւն հոսեցաւ Ֆրանսացիներու միջեւ եւ արցունքներ հոսեցան աչքերէ: Առ նուազն 30 հոգի մեռան գնդակով, բիրով կամ դաշոյնով, իսկ թեթեւ կամ ծանր վէրքեր ստացան հազարներ: (Պաշտօնական տեղեկագիրը կը հաշուէր 400 ծանր եւ 2000 վիրաւոր, չորս օրուան ընթացքին):

Տեսանք նաեւ — երկուշաբթի օր — կազմակերպուած գործադուլ մը, որ կէս առ կէս ջլատեց Փարիզի կեանքը:

Այս բոլոր վերիվայրումներու ընթացքին, քանի՞ հոգի պարտք սեպեցին ուշադրութեամբ հետեւիլ Ֆրանսացի ժողովուրդին շարժումներուն, պաշտօնական բեմերէն մինչեւ բանուորական փողոցները:

Եւ քանի՞ հոգի յոգնութիւն կրեցին այդ արտայայտութիւնները բաղդատելու մեր թշուա՛ռ իրականութեան հետ, (պահելով բոլոր համեմատութիւնները):

Ահա, օրինակ, խռովութեանց զոհերուն թաղումը:

Հակառակ այնքան խոր դառնութեանց եւ կուսակցական կիրքերու, դուք տեսա՞ք այնպիսի բան, որ յիշեցնէր Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ սարքուած վայրերան տեսարաններէն մէկն ու մէկը:

Լսեցի՞ք որ ժողովուրդին մէկ մասը «ազգի եւ հայրենիքի թշնամի» հռչակէր միւս մասը, երկինք – երկիր իրար անցընէր, «մեռանք – կորանք» աղաղակէր անմիտ եւ անկիրթ ցուցադրութիւններով, «պոյքոթ» սարքէր, կիներ փողոց թափէր, ընտանիքներ իրար ձգէր, երդում հանել տար՝ նոյն իսկ մարդկային եւ ընկերային յարաբերութիւնները խզելու համար ... «ի սէր ազգութեան»:

Ջկրցանք ամբողջովին բացատրել մեր միտքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՑՈՅՑԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պ. ՏՈՒՄԷՐԿԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՎՏԱՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգային Միութեան դահլիճը 125ի դէմ 402 քուէ ստացաւ հինգշաբթի օր, իր կարճ յայտարարութենէն յետոյ, զոր կարդաց Պ. Տումէրկ ինք: Մերունի վարչապետը հազիւ բեմ բարձրացած, դիմաւորուեցաւ թեր ու դէմ ցոյցերով: Աջակողմեան երեսփոխանները ջերմապէս կ'ողջունէին, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները թշնամական բացագանչութիւններ կ'արձակէին: Նախարարական յայտարարութեան իւրաքանչիւր խօսք կարդացուած ատեն, ձախակողմէն կ'աղմկէին եւ կը պոռային.

— «Մարդասպաննե՛ր, մարդասպաննե՛ր: Անկցի Փաշականութիւնը»:

Պ. Տումէրկ կը ժպտէր առանց պաղարիւնը կորսնցնելու եւ կրցաւ լրացնել ընթերցումը:

Այս ժխորին մէջ մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը գրաւէր վեթերան համայնավար մը, Քլամամուս: Նախագահը պատժոյ խօսքեր դիմել. Պ. Տումէրկ ուսերը թօթուեց: Կարծես ըսել կ'ուզէր.— «Թող իրենց ուզածին չափ պոռան, եթէ հաճոյք կը զգան»:

Ահաւասիկ նախարարական յայտարարութիւնը.—

— Ձեր առջեւ ներկայացող կառավարութիւնը կազմուած է կուսակցութիւններու զինադուլը իրականացնելու համար.

Այս վերջին օրերու ա՛յնքան եղերական եւ վշտագին դէպքերէն վերջ, ամէն պատճառ ունի հաւատալու թէ այս զինադուլը կը համապատասխանէ երկրին եւ խորհրդարանին փափաքներուն:

Արդարութեան ստիպողական գործ մը կայ կատարելիք:

Զինադուլը եւ միտքերուն դէպի հանդարտութիւն վերադարձը թոյլ պիտի տան լիովին իրականացնել զայն, որ եւ է կիրքէ հեռու, բայց յանցաւորները փնտռելու, հետազօտելու եւ պատժելու կամքով, որո՛նք ալ ըլլան:

Արդարութեան այս գործին քով կայ ուրիշ մըն ալ, ո՛չ նուազ ստիպողական — բարոյական մաքրագործում, որուն համար անհրաժեշտ են ինչ ինչ կարգապահութիւններ, կամովին ընդունելու հաւանութեամբ: Այս բանին համար կը պահանջուին ծեռնհասութիւն եւ հեղինակութեան զգացում վերջիններուն մօտ, իսկ կառավարուողներու մօտ ալ պարտականութեան յարգանքը:

Զինադուլը ո՛չ նուազ անխուսափելի է՝ երկրին արագօրէն տալու համար նիւթագոյց մը որուն կը սպասէ, եւ որուն անյապաղ քուէարկութիւնը պիտի պահպանէ իր դրամին ամբողջութիւնը:

Հաւասարակշիռ նիւթագոյց մը, կայուն դրամ մը վստահութիւն պիտի ներշնչեն արտադրողներուն եւ գնորդներուն:

Վստահութեան վերադարձը հզօրապէս պիտի օգնէ ազգային տնտեսութեան բարձրացումին եւ գործազրկութեան ջնջումին:

Արտաքին քաղաքականութեան խնդիրները հրամայաբար կը պարտադրեն կուսակցութիւններուն զինադուլը, միտքերու հանդարտութիւնը միանգամայն.

Ֆրանսացիներուն միջեւ խաղաղութիւնը համաշխարհային խաղաղութեան երաշխաւորութեան, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի ապահովութեան հզօր մէկ տարրն է:

Ներքին խաղաղութիւնը միայն պիտի տայ մեզի հարկաւոր հեղինակութիւնը օգտակար դեր մը կատարելու համար Ազգերու Ընկերութեան եւ միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ: Ան միայն պիտի թոյլատրէ մեզի բոլոր քաղաքացիներու համակամութեամբ ապահովութեան արդիւնաւոր միջոցները ձեռք առնել՝ որոնք մեր երկիրը զերծ պիտի պահեն վտանգաւոր անակնկալներէ.

Պարոննե՛ր, կը խնդրենք ձեզմէ որ տաք մեզի ձեր բոլոր աջակցութիւնը Ֆրանսայի փրկութեան, խորհրդարանական հաստատութիւններու եւ հանրապետական ազատութիւններուն պահպանման համար:

Մեր երկիրը միշտ գիտցած է, ամէնէն տագնապալից ժամերուն, հարկ եղած վերականգնումը ի գլուխ հանել:

Այսօր պարտաւորիչ է այդպիսի վերականգնում մը:

Վստահութիւն ունինք ձեր վրայ որ պիտի հասկնաք եւ պիտի օգնէք մեզի:

Կը խնդրենք որ միեւնոյն վստահութիւնը մեր վրայ ալ ունենաք:

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, վարչապետը առաջարկեց յետաձգել բոլոր հարցապնդումներն ու վիճաբանութիւնները, վստահութեան խնդիր դնելով: Աղմուկը վերսկսաւ երկու կողմէն: Պ. Տումէրկ յայտարարեց.

— «Քսան տարի կայ որ չեմ երեւցած այս բեմին վրայ: Բայց գիտեմ թէ երբ կառավարութիւն մը Երեսփ. Ժողովին կը ներկայանայ, հարցապնդման կ'ենթարկուի: Ես կը խնդրեմ միայն որ հարցապնդումները յետաձգուին նիւթագոյցին քուէարկութենէն յետոյ»:

Այս խօսքերուն վրայ, աւելի ժխոր մը բարձրացուցին ձախակողմեան երեսփոխանները: Պ. Տումէրկ անոնց դառնալով յայտարարեց.

— «Ես փառքի համար չէր որ վարչապետ եղայ: Հանրային կեանքէն քաշուելէս ի վեր, մերժած եմ առաջարկուած բոլոր պաշտօնները: Այս անգամ, հակառակ կամքիս, չմերժեցի: Ինծի ըսին թէ արիւն կը հոսի Փարիզի փողոցներուն մէջ եւ թէ խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը պիտի վերահաստատուին, եթէ ընդունիմ այս ծանր բեռը: Ասոր վրայ անմիջապէս ճամբայ ելայ դէպի Փարիզ...

Աջակողմը ջերմապէս ծափահարեց այս խօսքերը, մինչ միւսները կը շարունակէին աղմկել: Վարչապետը անդրադառնալով միջազգային կացութեան, ըսաւ.

— Եթէ կոյր եւ խուլ չէք, պէտք է ընդունիք թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ արտասահմանի մէջ, արժանի է լուրջ մտահոգութեան... Մեր գործը պիտի ըլլայ խաղաղեցնել միտքերը, երեւան հանել արդարութիւնը, հետեւիլ արտասահմանի անցուդարձին: Անշուշտ ես հրաշք չեմ կրնար գործել: Բայց խորհրդարանը կրնայ գործել հրաշք մը, վերահաստատելով մեր ելեւմուտքը: Փարիզ եկած ատեն մեծ յոյսեր ունէի: Կը մտածէի որ խորհրդարանը պիտի ուզէ, գոնէ ատենի մը համար, միացեալ ճակատ կազմել, գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ գործերը: Ու ինծի կը թուէր թէ արտասահմանի մէջ ահագին տպաւորութիւն պիտի գործէր խորհրդարան մը որ համախմբուած է ծերունիի մը շուրջը, փրկելու համար Ֆրանսան: Եթէ Երեսփ. Ժողովը ինծի ըսէ թէ որ-

խալած եմ, պիտի վերադառնամ եկած տեղս, բայց այս անգամ սիրտս ճմլըուած այն անձկութեամբ թէ կուսակցական ոգին ի՛նչ ահարկու փորձանքներ կրնայ բերել մեր հայրենիքի գլխուն:

Մեծ տպաւորութիւն գործեցին այս խօսքերը, եւ մինչ աջակողմը մոլեգնօրէն կը ծափահարէր, ատքի ելաւ Լէօն Պլում եւ յայտարարեց յանուն ընկերվարական խմբակցութեան.

— Այսօր ծուղակին կը յետաձգեն հարցապնդումները: Վաղը Երեսփ. Ժողովը պիտի հրաժարի իր իրաւունքներէն, նիւթագոյցին քուէարկութեան առթիւ, միւս օրը արձակուրդ պիտի ստանայ անորոշ ժամանակով: Անկարողութեան եւ գրեթէ չարագործութեան խոստովանութիւն մըն է այս, մանաւանդ Փաշական դաւերու առջեւ:

Այս առթիւ Պ. Պլում յիշեց երկուշաբթի օրուան ցոյցերը, իբրեւ հարազատ արտայայտութիւնը հանրային կարծիքի, եւ պահանջեց լուծել Երեսփ. Ժողովը, փոխանակ խաղեր խաղալու:

Նախկին վարչապետ Պ. Շօթան խօսեցաւ յանուն արմատական ընկերվարականներուն եւ առաջարկեց զինադուլ կնքել, նկատի առնելով կացութիւնը: Միւս հոսանքներու վարիչներն ալ նոյն յորդորը կարդացին իրենց կուսակիցներուն, մինչ աջէն «Մարսէյեզը», ձախէն «Ինթէրնասիոնալը» կը հնչէր: Վերջապէս ժողովը քուէարկութեան ձեռնարկելով, 125ի դէմ 402 ձայնով վստահութիւն յայտնեց: 68 հոգի ձեռնպահ մնացին: Միեւնոյն ատեն, 125ի դէմ 465 ձայնով ընդունուեցաւ կառավարութեան բանաձեւը, որ կ'առաջարկէ բացառաբար մէկ անգամով քուէարկել նիւթագոյցը, փոխանակ յօդուած առ յօդուած կարդալու:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները (14 փետր.).

Սրտի հիւանդութեանց մասնագէտ Տոքթ. Տիլեր, ջիղերու մասնագէտ Տոքթ. Ռոժէ եւ թոքերու մասնագէտ Տոքթ. Օլմէր խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Տոքթ. Մելքոնեանի եւ Թրապուքի հետ: Արդիւնքը.—թեթեւ բարուքում մը կը նշմարուի- ջերմութեան աստիճանը 37.7 (երէկ 38.6 էր): Զարկերը եւ տաքերը կը շարժէ զգալապէս: Աչքերու տեսողութիւնը չէ վնասուած. գիտակցութիւնը որոշ չափով կը լաւնայ, նոյնպէս զգայնութիւնը: Երկար եւ լուրջ խնամքի կը կարօտի: Բացի դարմանատան բժիշկներէն, շարունակ իր քովն են ընկ. բժ. Շահպազեան, Տիկին Ահարոնեան, Տիկին Շալեան եւ Օր. Վարանդեան, միշտ սառ դնելով գլուխին վրայ: Աչքերու մասնագէտը յայտարարեց թէ վտանգ չկայ:

Ընկ. Մ. Վարանդեան կը գրէ միեւնոյն թուականով.—

Չորրորդ օրն է որ հիւանդը դեռ չէ սթափած: Երբեմն — երբեմն գիտակցութեան աղօտ նշոյլներ կը ցուցնէ. գիս չի ճանչնար: Չեմ գիտեր երբ պիտի վերստանայ ճանչնալու եւ խօսելու կարողութիւնը: Դարմանատունը շատ լաւ է եւ առաջնակարգ հեղինակութիւններ են խնամող բժիշկները:

Այս առթիւ պարտք կը սեպենք յիշեցնել թէ՝ նպատակայարմար չէ խումբ-խումբ դարմանատուն այցելել, հիւրասենեակ մտնել եւ հարցումներ տեղացնել, ինչ որ կրնայ տաղտուկ պատճառել հիւանդանոցի բժիշկներուն եւ պաշտօնեաներուն: Բոլոր անհրաժեշտ լուրերը «Յառաջ»ի կը հաղորդուին օրը օրին, քանի մը աղբիւրներէ, ի հարկին հեռագրով կամ հեռախօսով:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր.— Հիւանդը այս գիշեր անհանգիստ էր: Առտուան ժամը 9–10 թեթեւ բարւոքում մը նշմարուեցաւ: Բնաւ չի կրնար խօսիլ: Շնչառութիւնը կասկածելի կ'երեւայ:

Ըմբոստները անձնատուր կ'ըլլան Աւստրիոյ մէջ

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԻՒՆՀԵՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը յաջողած է զսպել ըմբոստութիւնը, երեք օրուան կռիւներէն յետոյ: Ընդհարումները կը շարունակուին միայն Վիեննայի շրջակաները եւ կարգ մը գաւառական քաղաքներու մէջ: Հարիւրաւոր ընկերվարականներ անձնատուր եղան առջի օր, պատասխանելով կառավարութեան կոչին: Այս առթիւ սրտաշարժ տեսարաններ պարզուեցան: Ընկերվարական պահակները խումբ խումբ դուրս կ'ելլէին բանուորական բնակարաններէն, որոնք ամրոցներու վերածուած էին եւ միայն թնդանօթի կրակին առջեւ էր որ տեղի տուին: Իրենց հետ կը գտնուէին բազմաթիւ կիներ եւ մանուկներ, կրելով պահակներուն հրացանները եւ ռումբերը: Ծեղճերը կը դողային անօթութենէն եւ ցուրտէն:

Ընկերվարական առաջնորդներէն շատերը յաջողած են փախչիլ: Դիմադրութիւնը անօգուտ համարելով, անոնք յանձնարարած էին իրենց հետեւորդներուն օգտուիլ ընդհանուր ներումէն, իսկ իրենք գիշերանց անցած էին սահմանը, Չեխոսլովաքիա երթալու համար: Վարիչներէն Ճուլիուս Տէօչ վիրաւորուած էր գլուխէն եւ թեւէն, երբ չեխական սահմանը հասաւ Օթթօ Պաուէրի հետ: Ըմբոստներու կորուստները շատ ծանր են:

Վիեննայի կառավարիչը կը յայտարարէ թէ ոստիկանութիւնը գրաւած է բոլոր բանուորական բնակարանները (հսկայ շէնքեր զորս կառուցած է Վիեննայի ընկերվարական քաղաքապետութիւնը): Ահագին զէնք եւ ռազմանիւթ բռնուած է այս շէնքերուն մէջ: Մինչեւ հինգշաբթի կէս օր 34 գնդացիր, 1000 հրացան եւ 40,000 փամփուշտ անցած էր ոստիկանութեան ձեռքը:

Այս բոլոր տեղեկութիւններէն աւելի կարեւոր է արտասահմանի բռնած դիրքը: Առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ Իտալիա զինուոր համախմբած է սահմանին վրայ: Միւս կողմէ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ վերջ ի վերջոյ հիթլէրականները պիտի օգտուին Աւստրիոյ ներկայ վիճակէն: Կ'ըսուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին նացիներուն հետ (հիթլէրական), որպէսզի վարչապետ հռչակուի Շթարէմպէրկ, պայմանաւ որ Աւստրիա եւ Գերմանիա միասին գործեն արտաքին ճակատի վրայ.

Ֆրանսա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ

Գրած էինք թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղած է Գերմանիոյ, իբրեւ պատասխան անոր վերջին ծանուցագրին:

Պատասխանը հաստատապէս կը պնդէ Ֆրանսայի նախկին տեսակէտներուն վրայ, բանակցութեանց դուռները բաց թողլով հանդերձ: Կ'ըսէ թէ կարելի չէ նկատի առնել Գերմանիոյ սպառազինութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը, քանի կատարեալ ստուգման մը չեն ենթարկուիր եղած ուժերը: Միեւնոյն ատեն ցաւ կը յայտնէ որ Գերմանիա իր պատասխանին մէջ որ եւ է խօսք չըներ ոչ – յարձակման դաշինքի եւ Լոքարնոյի դաշնագրի մա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՌԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

(ԱՅՆ ՈՐ ԿԷՍ ՄՆԱՑ, ԿԱԹՈՒԱԾԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ)

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք այն ճառը զոր ընկեր Ա. Ահարոնեան խօսած էր Մարսէյլի մէջ, փետր. 11ին, «Համազգային»ի հանդէսին առթիւ եւ որուն վերջաւորութեան կարուած ունեցաւ: Մեր թղթակիցը ճառը գրի առած է մինչեւ այնտեղ ուր բանախօսը տկարացաւ եւ չկրցաւ շարունակել.—

Ժողովո՛ւրդ Հայոց, սիրելի Հայրենակիցներ,

Ինձ խօ՞ր յուզեցիք: Շնորհակալ եմ ձեր յարգանքի բոլոր արտայայտութիւններէն: Ի՞նչ մեծ հաճոյք ինձ, սրտմ(?) հեռու ես ձեր մէջն եմ այսօր: Շնորհակալ եմ կրկին անգամ, որովհետեւ գարնանային այս պայծառ օդն ու արեւը ձգած համախմբուած էք բոլորդ, ծեր, երիտասարդ, բոլո՜րը, բոլորը: Ձեմ ուզեր այդ բոլորը վերագրել ինձ: Այս ի՜նչ բազմութիւն, այս ի՜նչ երիտասարդութիւն: Ի՜նչպէս կը տեսնեմ, ճակատները հայ, ու բարձր ճակատ, աչքերը կրակ: Ի՜նչ մեծ հաճոյք ինձ համար:

Արտաքնապէս ալեհեր ու ծեր, բայց հոգիով ու սրտով երիտասարդ, աւելի քան երբեք, ես ձեր հոգիներուն մէջ եմ, եւ դուք ալ իմ: Հետեւաբար այն ինչ որ պիտի խօսիմ ձեզի, սրտիս խորունկէն պիտի անցնի, պիտի արձագանգէ, եւ յետոյ անկեղծ պիտի ըլլայ, որպէսզի փոխադարձաբար ձեր սրտերէն անցնի, արձագանգէ, փոթորկէ:

Մենք օրեր կ'ապրինք, օրե՛ր չարաչուք ու անօտոյգ, ուր իւրաքանչիւր անհատ, հայ անհատ փոխադարձ կիրքի ու ատելութեան հիւանդութենէն է բռնուած: Եւ որպէսզի կարելի ըլլայ այս բոլորին խօսիլ մէկ լեզուով եւ անառարկելի նիւթով, ընտրած եմ Հայ մշակոյթը, որուն համար կարելի չէ կիրք, աջէն թէ ձախէն: Որովհետեւ մշակոյթը, մանաւանդ հայ մշակոյթը գեղեցկութիւնն է անճառ ու անըրացատրելի որ հինէն կուգայ եւ հինին պիտի երթայ: Ցանուն այդ ճշմարտութեան, որ ցեղային է, ինքնայատուկ դրոշմով, պէտք է որ մեր ժողովուրդը հասկնայ թէ, առանց անոր ինք ոչինչ է, եւ պիտի մեռնի անխուսափելիօրէն ..

Կը դիտէք աշխարհը, թէ ինչեր կը դառնան մեր չուրջը: Ազգեր մեծ ու փոքր, բազմամիլիոն ժողովուրդներ, ամէնքը, ամէնքը իրենց խրճիթը կը շինեն, ու տունը կը շտկեն:

Եւ դո՛ւ, ժողովուրդ Հայոց, փոխանակ քու տունիդ ու տեղիդ մասին մտածելու, դո՛ւն, դո՛ւն, կիրք ու ատելութիւն ունիս եղբօր հետ:

Մեր իմաստուն, արի եւ բարի հայ շինականը գեղեցիկ մէկ առած ունի.— Աստուած լեռը կը շինէ, ձիւնն ալ կը դնէ: Ճշմարիտ է այս առածը բովանդակ աշխարհի համար, բացի մեզմէ: Մեզի համար չէ այդ: Մեր լեռներու վրայ ձիւնը աւելի շատ ծանր էր, քան տարողութիւնը լեռան:

Մէկ երկրի ձիւնը չէր մեր վրան թափողը, տեղացողը, այլ՝ բոլոր աշխարհին:

Ժողովուրդ Հայոց, այս բոլորին դէմ, խաղաղութիւն փնտռէ, նախ քեզի խաղաղութիւն, հացի, ջուրի, օդի պէս:

Այս փոքրիկ նախաբանէն վերջ, ես կը վերադառնամ իմ նիւթին:

Ի՞նչ է մշակոյթը գաղթաշխարհին համար եւ ի՞նչ է մշակոյթը, երկրի համար:

Մշակոյթը կապուած է մէկ երկրի արեւին, ջուրին, օդին, հողին եւ ցեղին:

Ով որ գիւղացի է ինծի պէս, լաւ գիտէ թէ ի՞նչ է քամքը: Գիւղացիք, իրենց արտերը ջրելէ վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ, կը կտրեն, կը դադրեցնեն ջուրը, որպէսզի ուրիշին արտը ջրուի: Չէ՞ որ կարգով է: Ականատեսը կը կարծէ թէ ջուրը տակաւին չէ կտրուած: Բայց իրականին մէջ մնացորդ ջուրն է այդ, որ ուժ չունի, հոսանք չունի կոնակը:

Եւ այսպէս ալ, հայկական մշակոյթը, գաղութներու համար քամք է:

Մշակոյթը հողէն կը ծնի: Հողն է որ կերպարանք կուտայ անոր, բնութիւն ու դրոշմ:

Դարերու ընթացքին, այս ժողովուրդը երկնեց, իր ընդերքէն ի լոյս աշխարհ բերաւ անմատչելի գեղեցկութիւններ, սրբազան ու մտաւոր արժէքներ: Իր ուրախութեան եւ վշտի երգերով, սահմռկեցուցիչ ու անասելի փոթորիկներու մէջէն մինչեւ հոս է հասցուցեր:

Բայց մենք, ցան ու ցրիւ ինկած, ո՞ր երկրի մէջ պիտի գտնենք այդ աւանդը, հայ մշակոյթը: Պալքաններո՞ւն մէջ, թէ Սուրիա կամ Ամերիկա: Ո՛չ, միայն ու միայն երկրի մէջ:

Մեր մշակոյթը շար կապած է արեւին հետ: Եւ արեւը մեր հոգիներուն մէջ տնկած է այդ:

Նշմարած չէ՞ք, թէ արեւը ի՜նչպէս մեր հոգիներու մէջ մտած է: Մեզ հետ լաղախուած(?): Երիտասարդ բանաստեղծի մը խօսքերը յիշեցի: «Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում»:

Դարերու իմաստութիւնն, խորքն ու տարողութիւնն է ամփոփուած այդ երկու տողերուն մէջ: Անդրեմ(?) ըսէք, ուրիշ որ եւէ լեզուի մէջ «արեւահամ բառը» իմաստ մը ունի՞: Կամ կը թարգմանուի՞: Ո՛չ:

Մեր մշակոյթին մէջ, արեւը տարբեր է: Մեր բառերն են արեւահամ մեր ժողովրդի բերնին մէջ, արեւը հոտ ալ ունի: Երբ հայ տան տիկինը, լաթերը կը փռէ չորցնելու, կ'ըսէ արեւ կը հոտի:

Ու մեր բնութիւնը... Հսկայ ու մթի՞ն լեռներ, ջինջ ու զուլալ ջուրեր:

Լեռներ՝ որոնք մարդոց հոգիին մէջ սարսուռ կը թափեն, զարհուրանքի կարկուտ կը տեղացնեն:

Ո՛հ, Հայոց աշխարհի մէջ, լեռները խմբերով կը շարժին:

Մեր մշակոյթի մէջ կայ գեղեցկութիւնը ուժին, կամքին եւ լեռներուն բարձրաբերձ կատարներէն սաւառնող զարհուրանքէն մինչեւ Արարատեան դաշտի օրհնաբեր, արդասաբեր տարածութիւնը:

Ո՛հ, Արարատեան դաշտ ... որուն անծայրածիր տարածութեան վրայ, հողն ու հորիզոնը կը նոյնանան: Հարիւր քիլոմէթր երկայնք եւ վաթսուն քիլոմէթր լայնք, որուն վրայ քարի լոոր(?) մը իսկ չես կրնար տեսնել: Եւ մեր ժողովուրդը կ'ըսէ. Արարատեան դաշտի ծայրը հաւկիթ մը դիր, միւս ծայրէն կը տեսնես:

Եւ գիշերը մեր ...ի՜նչ մռունչ, ի՜նչ զալարում ալիքներու, եւ ի՜նչ փոթորիկ ..

Ահա այսպէս է կազմաւորուած մեր ցեղին նկարագիրը, բնութիւնը:

Այս է մեր մշակոյթը ... այսպէս կը կազմակերպուի մեր ցեղին հոգին, մտածումը:

Ազգերը, որոնք իրենց հողերուն վրայ են, մշակոյթ է իրենց համար ամէն օր, ամէն քայլափոխին:

Բայց մենք, գաղութներու մէջ ենք: Հող չկայ մեր ոտքին տակ: Ստիպուած ենք պահել բոլոր այն արժէքները, որոնք մշակոյթ անունին տակ հասած են մեզի:

Մշակոյթը, գաղութներու մէջ, մասնաւոր արժէք ունի, եւ զարհուրելի նշանակութիւն: Առանց անոր ազգը ազգ ըլլալէ կը դադրի:

Ի՞նչ ըսել է գաղութ... ի՞նչ կը հասկնանք ըսելով սուրիահայ գաղութ, ամերիկահայ կամ Ֆրանսահայ գաղութ:

Այն ինչ որ ունինք արտասահմանի մէջ, որպէս բազմութիւն, շատ մեծ է գաղութ ըլլալու համար, իսկ շատ փոքր ազգ ըլլալու: Մենք գաղթած չենք դրամ դիզելու, քաղաքական նուաճումներ ընելու, ինչպէս ուրիշ ազգեր:

Ի՜նչ ճակատագիր է այս ... եւ ի՜նչ այլանդակ դասաւորում ... ինչ անբնական երեւոյթ:

Ո՞ւրտեղ տեսնուեր է որ ժողովուրդի մը կէսը իր մայր երկրի մէջ ապրի, իսկ կէսն ալ տարագրի ցուպը ձեռքին երկրէ երկիր ման գայ:

Ժողովուրդ Հայոց...

Գիտակցէ թէ, սպառման վիճակ մըն է այս: Հաւատա՛, թէ պիտի վերադառնաս քու պապերուդ արիւնանց քաջերու երկիրը:

Մենք, գաղութներուն մէջ, պիտի դառնանք մէկ մէկ կռուան երկրի համար:

Գիտցիր հայ ժողովուրդ, թէ արժէք մըն ես դուն, եւ խօսք ունիս ըսելիք այս նամարտ(?) աշխարհին:

Հիւր ենք հոս: Ու դաստ ու դաստառան ունինք: Երկիր ունինք:

Երբեք չեմ կրնար մոռնալ դէպք մը, որ այնքա՜ն հզօր քանդակուած է յիշողութեանս մէջ, ու զիս կը յուզէ ..

Օր մը Փարիզ, Մէթրոի մը մէջ հսկայ երիտասարդ մը, կռնակը բանւորի կապոյտ հագուստը, [illegible] կոտրուած, ուսիս զարկաւ եւ ըսաւ.

— Պ. Ահարոնեա՞նն էք դուք:

Պատասխանեցի այո: Հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ուզէ: Պատասխանեց:

— Ե՞րբ պիտի վերադառնանք մեր երկիրը ... հոն քաշենք այս չարչարանքը:

Ո՛հ, կը յուզէ զիս այս բառը, հարցումը... «Ե՞րբ պիտի վերադառնանք մեր երկիրը» ...

Ի՞նչ ըսել է գաղութը առանց հայրենիքի, առանց հողի: Գաղութը տառապանք է, ստեղծագործող տառապանք: Գաղութը շաղախ պիտի դառնայ հայրենիքի:

Բայց չէ՞ որ մշակոյթի համար հող ու երկիր է հարկաւոր, որ մշակոյթին համար ձեր մէջն մի արիւնը, [illegible], շաղախ պիտի ըլլայ:

Ժընեւ, Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովին մէջն ենք: Բարեկամ մը օտար, ըսաւ քրթմնջելով թէ, Լեհաստանի մէջ, շատ մը, տիպարներ կը տեսնեմ, որոնք թէեւ տեղի լեզուն կը խօսին, եւ անուններ ալ տեղական են, իրենց ալ տեղացի, սակայն իրենց դիմագիծը ձեզի կը նմանի, Պ. Ահարոնեան: Անպայմանօրէն Հայեր են...

— Շատ լաւ, շատ լաւ պատասխանեցի: Շնորհակալ եմ:

Բայց երբ անոնք դուրս ելան մեր մէջէն, մեզի ալ չէին: Գլուխները տաք էին, հայկական բանակի հրաշագործութիւններուն առթիւ...

Ժողովուրդ Հայոց,

Գիտէք թէ, ինչպէս, ամբողջ երկու դար, արաբական հսկայ կայսրութիւնը դողաց հայկական բանակէն:

Հայ ժողովուրդը գաղթող չէ: Աշխարհի մէջ չկայ ժողովուրդ մը որ կապուի հողին այնքան ուժգին, այնքան մոլեռանդօրէն ու եղբայրօրէն, որքան Հայը:

Յիշեցէք հօրովելի երգը: Այն աւուն երբ Հայը իր աչքը բացաւ, իր հողը տեսաւ: Իր ազատ երկիրը: Եւ ինչ մեհենական խորհուրդով, հայ գեղջուկը, արտին մէջ, իր հերկած հողին փառաբանութիւնն ու գովքը կ'ընէ: «Ո՛հ, այս ի՞նչ հող է, կարծես բրինձ է, աղամանդ, կ'ուտուի»:

Եւ ոչ մէկ ատեն, ոչ մէկ ժողովուրդի մէջ մշակը չէ մտերմացած եզան հետ, քան Հայը:

Հայ գեղջուկը եզան կը կանչէ «աղբի՛ր ջան» ...

Ու մէկ ատեն, հայ ժողովուրդը գաղթող չէ եղած:

Երբ ամբողջ Ասիան, իր բարբարոս խուժաններով մեր երկրի վրայ յարձակեցաւ, գաղթը եկաւ ... Այն ատեն է կաւ Սելճուք — Թուրք բարբարոսներու արշաւանքներուն տակ: 1606ին Շահ Աբբաս հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ տարաւ Պարսկաստան:

Մե՞նք էինք, որ մեր կամքով անցանք, ամէնէն գարշելի, բարբարոս ազգի մը տիրապետութեան տակէն: Ցանցա՞ռ է մեր ժողովուրդը:

Ոչ մի ազգի հետ չեմ բաղդատեր իմ ազգը: Բարձր է եւ իմաստուն մեր ցեղը:

Ժողովուրդ Հայոց եւ երիտասարդներ,

Ոչ մէկ ժողովուրդի առջեւ գլխարկ հանելու պէտք չունինք: Լաւ համոզուեցէք ասոր:

Որպէսզի իմանայինք թէ ով էինք եւ ով ենք մենք, Անիի աւերակները տեսնել պէտք էր... Բագրատունեանց հարստութեան ինչ փառք, ինչ պատիւ, մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ինչ հոյակապ ցուցադրութիւն ... ի՞նչ կամարներ, եկեղեցիներ: Անին տեսնելէն վերջ, երբ նկարի տակը կը կարդամ սա պարբերութիւնը, «Անցեալ ու ներկայ Հայաստան», հոգիս կը վերանայ պահ մը, թէ այդ բոլոր տաճարները շինուած են պատերազմներու շառաչին մէջ ... Ո՛հ այն ատեն կը հասկնայինք թէ ի՞նչ էին մեր պապերը, մեր հայրերը, իրենց ստեղծագործութիւններն ու արիւնանց բանակը:

Ֆրանսացի գրագէտ մը, որ շատ համեստ անձնաւորութիւն մըն է, իր մէկ աշխատութեանը մէջ, հերոսերգութիւնը կ'ընէ հայ բանակին:

Հայ բա ... նա ... կ ... ը ....

(Հոս արդէն ընդհատուեցաւ խօսքը):

ՆԻՇԱՂ

Տարեդարձի մը առթիւ հրաւիրեալներէն պարոն մը ուզեց դաշնակահարել: Քանի մը կտոր զարնելէ յետոյ, դարձաւ տանտիրոջ.— Վերջին կտորս սքանչելի քայլերգ մը պիտի ըլլայ:

— Պարոն, հաճեցէք ձեր վերջին քայլերգը յետաձգել: Ձեր նախապէս նուագածներէն ամէնուն քունը տարաւ, հիմա կը վախնամ որ ձեր քայլերգէն արթննան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿԸ ԳՈՐԾԻՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՊԷԼ, ԻՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Վերջերս տօնուեցաւ Ալֆրէտ Նոպէլի ծննդեան հարիւրամեակը:

Ով չի ճանչնար Նոպէլը, գոնէ իր «գրական» ու «խաղաղութեան» մրցանակներուն համբաւով: Եւ ինչ որ անոր մէջ յատկանշական է ամէնէն առաջ, ա՛յն է որ այս մարդը, պայթուցիկներու գործարանի մը այս մեծ ձեռնարկուն հանդիսացաւ իբրեւ ազդակ խաղաղութեան, իր պայթուցիկներուն ռումբերը կարծես ծնծղայ դարձնելով ի նպաստ խաղաղութեան եւ բարձր գրականութեան: Առաջին կարգի օրինակ մը ահա՛, թէ գաղափարի մարդը, վերացական մարդը իր անմիջական գործին գերի չէ անպատճառ, եւ թէ ան կրնայ, Ալֆրէտ Նոպէլին նման, վեհ ու ազնիւ գաղափարներու իրագործումին ծառայեցնել անոնց հետ բնաւ առնչութիւն չունեցող գրաւումներէն(?) իր դիզած հսկայ հարստութիւնը:

Իր գործի առարկէզը(?) արդարեւ տարօրինակ եղաւ: Այս մարդուն կեանքին պատմութեան մէջ իրաւցնէ հեգնական բան մը կայ — վերացական այս մարդուն պատմութիւնը արդի մարտական ամէնէն զօրաւոր պայթուցիկներուն պատմութիւնն է: Նոպէլ հնարեց ուժանակը (տինամիթ), որ անիշխանականին սիրական զէնքն է, որ թնդանօթներն ու թորփիլները կը հանդերձէ, բանակներ ու նաւատորմեր կը սպառազինէ: Բայց հաւանեցէ(?) դիտող մը միայն կ'ըլլայ այն մարդը՝ որ տինամիթին եւ անոր հազգակից(?) բարձր պայթուցիկներուն մէջ կործանարար տարրեր կը տեսնէ լոկ: Ասով անգիտացած կ'ըլլայ թէ անոնք ինչ ընդարձակ, բազմազան եւ շահեկան դերեր կը կատարեն խաղաղիկ ճարտարարուեստներու ալ գործունէութիւններուն մէջ: Եթէ Ալֆրէտ Նոպէլ հարիւր տարի աւելի կանուխ ծնած ըլլար՝ թերեւս բանաստեղծ մը կամ մարդկայնական — դասական իմաստասէր մը ըլլար: Բայց իր շրջապատը եւ դաստիարակութիւնը գիտնական մը ըրին զինքը: Իր դարուն հանգամանքները ճարտարարուեստական մը, գործարանատէր մը ըրին զինքը: Բայց իր բովանդակ կեանքին մէջ յարատեւեց անոր գաղափարային բնութիւնը, որ իր հուսկ յետին արտայայտութիւնը գտաւ Նոպէլեան Մրցանակները հաստատող իր կտակագրին մէջ:

×

Ալֆրէտ Պէրնարտ Նոպէլ ծնաւ Ստոքհոլմ,—երրորդ եւ հիւանդկախ որդին Իմմանուէլ Նոպէլի, որ ճարտարապետ էր եւ համբաւաւոր հնարիչ եւ պաշտօն ունէր հոն նաւարանի մը մէջ: Նոպէլեանք շուէտական հին գիւղացի դերդաստանէ մը կը սերէին, բնատիպը երբեմն կրած է լատինացած Նոպէլիուս մականունը: Իմմանուէլ Նոպէլ պայթուցիկներու հետ կը խաղար, եւ օր մը քիչ մնաց իր աշխատանոցին մէջ կատարած փորձերու միջոցին կեանքը վրայ տար: Պատահած պայթումին հետեւանքով դրացի տուներէ մը բոլոր պատուհանները ջարդ ու փշուր եղան, եւ Իմմանուէլ իր անժողովրդականութեան պատճառաւ Ստոքհոլմէն հեռանալով Փեթերպուրկ գնաց 1837ին: Հոն, 1842ին, հաստատեց Նեվայի վրայ ճարտարագիտական փոքր աշխատանոց մը, գլխաւորաբար պատրաստելու համար ցամաքային եւ ընդծովեայ ականներ զինուորական եւ նաւային պաշտպանութեան համար: Ալֆրէտ Փեթերպուրկի մէջ դպրոց կը յաճախէր մինչեւ 16 տարեկան, եւ այնուհետեւ իր հօրը աշխատանոցը մտաւ իբրեւ աշկերտ: Շատ չանցած անկից գնաց Մ. Նահանգները, մեքենագործական ճարտարագիտութիւն սորվելու կանուխէն հոն գաղթող հայրենակցի մը՝ Ջոն Էրիքսընի հսկողութեան ներքեւ:

Չորս տարի անցուց Ամերիկա, եւ 1854ին դարձաւ Փեթերպուրկ, ճիշդ Ղրիմի Պատերազմի միջոցին, եւ 1857ին ձեռք ձգեց իր առաջին արտօնագիրը (փաթանթ) տեսակ մը կազաչափ գործիքի համար: Նոպէլ հայր Փեթերպուրկէն Շուէտ մեկնեցաւ իր կնոջ եւ երկու կրտսերագոյն զաւակներուն՝ Ալֆրէտի եւ Էմիլի հետ, 1859 ին, եւ յաջորդ երկու տարիներուն Ալֆրէտ եւ իր հայրը գլխաւորաբար նուիրուեցան պայթուցիկներու քիմիականութեան ուսումնասիրութեան:

Կ'արժէ հոս համառօտ ծանօթութիւն մը տալ Ալֆրէտ Նոպէլի ծնած միջոցին ծանօթ յայտնի պայթուցիկներու մասին: Ամէն գործնական նպատակներու համար այն ատեն գոյութիւն ունեցող միակ պայթուցիկը սեւ վառօդն էր, որուն պատրաստութեան եղանակը շատ քիչ փոխուած է՝ բազում դարեր առաջ Չինացիներուն կողմէ անոր գիւտէն ի վեր: Այս վառօդը նոյն իսկ պայթումի համար չէր գործածուած մինչեւ ԺԷ. դար: ԺԸ. դարուն կիրառուեցաւ միայն պայթումը ընդհանրացաւ քարահանքերու եւ ականներու համար: Ճարտարարուեստին այսպէս տրուած ընդհանուր մղումը անուղղակի կերպով առաջնորդեց շոգեշարժութեան գիւտին եւ երկաթուղիին զարգացումին: 1832ին, Նոպէլին ծնելէն մէկ տարի առաջ, Պրաքոնօ, բնիկ Նանսի քաղաքին, գտած էր որ նշայ (starch), փայտի նյարգեր(?) եւ նմանօրինակ նիւթեր, բորակային թթուի (nitric acid) հետ խառնուելով, առաջ կը բերէին պայթումով այրելի գոյացութիւններ: Ասիկա եղաւ սկիզբը հրացէն — բամպակին (gun-cotton) եւ բորակային բաղադրեալներու գիւտին, որմէ առաջ եկաւ արդի այսօրուան առաւել կերպով ուժգին եւ անկասկածելի բարձր պայթուցիկը: Երբ, 1847ին, Տուրինոյի Սօպրէրօ, բորակայնացումի (nitratation) միեւնոյն սկզբունքին վրայ գործելով նիթրօ — կլիսէրինի ալ աւելի զօրաւոր պայթուցիկ յատկութիւնները երեւան հանեց, Նոպէլ այս նոր բաղադրականով փորձեր ըրաւ, եւ կատարելագործեց անոր պատրաստութիւնը հետզհետէ համոզուելով որ ան էր ապագայի պայթուցիկը: Ան կոչուեցաւ «Նոպէլի Պայթեցուցիչ Իւղ», եւ 1862ին Նոպէլ աշխատանոց կանգնեց անոր պատրաստութեան համար Հէլէնէպորկի մէջ, Ստոքհոլմի մօտ:

Նիթրօ — կլիսէրինը պարզ գործածական իւղին նմանող հեղուկ մըն է, սակայն թեթեւ ընդհարումի մը տակ կը պայթի վառօդէն տասնապատիկ ուժով: Նորայիտ(?) այս պայթուցիկը ընդհուպ սկսաւ գործածուիլ ոչ սակաւ հանքերու մէջ, նաեւ օդը հանելու համար երկաթեայ գիծի լայն գետնուղի մը Ստոքհոլմի արուարձաններուն տակ: Նոպէլ հրահոս պայթուցիչ գործիքի մը արտօնագիրը առած էր 1864ին, երբ այդ տարին իսկ սարսափելի աղէտք մը վիճակեցաւ ընտանիքին: Գործարանը օդը ելաւ. քիմիագէտ մը սպաննուեցաւ, եւ Ալֆրէտի կրտսերագոյն եղբայրը Օսքար ալ վրայ տուաւ իր կեանքը: Այս փորձանքը այնքան ազդեց Իմմանուէլ Նոպէլի որ կաթուած իյնելով որմէ այլ եւս չկրցաւ ինքզինքը գտնել: Մեռաւ 1872 ին: Բայց Ալֆրէտ շարունակեց անոր գաղափարները անընկճելի կորովով: Պայթուցիկին պատրաստութիւնը այլ եւս չարտօնուելով քաղաքին մօտ, իր աշխատանոցը փոխադրեց վարձու տաղաւար մը, լճին մը եզերքը: Իր «պայթուցիչ իւղը» շարունակ փնտռուեցաւ ճարտարարուեստական շրջանակներէն, եւ 1865ին աւելի ընդարձակ գործարան մը կանգնեցաւ Ստոքհոլմի մօտ: Յաջորդ տարին ալ Գերմանիայի մօտ հիմնեց Նորվեկեան գործարան մը:

Նոյն տարին (1866) տեսաւ Նոպէլի հաւանաբար ամենամեծ գիւտը — այսինքն նոյն յոյժ վտանգաւոր նիթ — րօ — կլիսէրինը համեմատաբար անվնաս դարձնելու գիւտը, այսպէս աւելցնելով վերին աստիճանի անոր օգտակարութիւնը: Անկէց առաջ անոր գործածութիւնը միշտ կասկածելի կ'ընէր վտանգը:

Հիմա Նոպէլ այդ իւղը խառնելով տեսակ մը ծակոտկէն հողի հետ, որ ծանօթ է Քիզըլկուր անունով, տեսաւ թէ համեմատաբար անզգած կը մնար ընդհարումէ կամ ուղղակի հարուածէ, եւ փամփուշտին ծայրը անցուած մասնաւոր գործիքի մը միջոցաւ միայն կը պայթէր:

Կարելի է ըսել թէ ուժանակին գիւտը զարթօնքի մը եղած է քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ: Ժողովուրդի մը մշակոյթի աստիճանը դատելով՝ նկատի կ'առնենք ի հարկէ ամենամեծ մասամբ այդ ժողովուրդի ձեռքով շինուած ճամբաներուն եւ ջրանցքներուն օգտակարութիւնը, ինչ որ ապացոյց է ուժանակին կատարած դերին: Ուժանակին կիրառումը բոլորովին յեղաշրջեց պայթեցնելու կամ օդը հանելու գիտութիւնը եւ, այսպէս հնարաւոր ըրաւ մեր ժամանակի հանքային եւ ճարտարագիտական — երկրաչափական յօրինուածութիւններուն գործադրութիւնը:

Բախտի ու յաջողութեան շատ մը յաջորդումներէ(?) վերջ Նոպէլ 1871ին իր երկիրը դարձաւ, եւ նոյն տարին ապրիլ 12ին ստորագրեց պայմանագիր մը՝ որով իր արտօնագրի իրաւունքները կը փոխանցուէին Բրիտանական Ուժանակի Ընկերութեան, որուն կեդրոնն է Կլասգօ: Այս ընկերութիւնը որուն գործարանը Սկովտիոյ արեւմտեան մէկ ծովեզերքը հաստատուած է, աշխարհի պայթուցիկներու գործարաններուն արդիական եւ ամէնահին մեծ ձեռնարկութիւններէն մին է: Այս ընկերութիւնը 1875ին 15 միանման ճիւղեր ունէր Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զանազան կողմերը, արտօնութիւններ ընելով երկրագունդին բոլոր կողմերը:

Այսպէս Նոպէլ, 40 տարեկանին իր յաջողութեան գագաթը հասած էր: Իր եղբայրներն ալ, Ռոպէրթ եւ Լուտվիկ, շահեկան էին Բագուի քարիւղի հորերուն, եւ Ալֆրէտի աջակցութեամբ կը յեղաշրջէին քարիւղի [illegible]: Պայթեցուցիչ [illegible] յաջորդական գիւտին շնորհիւ նիթրօ — սկլիսերին(?) անծուխ վառօդներ կիրառուեցան իբրեւ [illegible], եւ ահա անծուխին բազմապատիկ գործադրութիւններուն հիմն ալ դրած կ'ըլլայ Նոպէլ.

Նոպէլ կը հաւատար թէ պատերազմի փափաքը պիտի ջնջուի հետզհետէ երբ մարդիկ տեսնեն որ սարսափելի պատասխանատուութիւն մը պիտի ըլլայ ան, քանի որ միաժամանակ մարդկութեան հնարաւորութիւնները կ'աճին գիտական սահմաններուն մէջ. «իմ գործարաններս, կը գրէր, կրնան ձեր համաժողովներէն աւելի շուտ վերջ բերել պատերազմին: Այն օրը որ երկու զօրաբանակներ կարող ըլլան զիրար փճացնել մէկ երկվայրկեանի մէջ, բոլոր քաղաքակիրթ ազգերը պիտի զգան սարսափահար, եւ պիտի ցրուեն իրենց բանակները»:

Նոպէլ յանկարծամահ եղաւ 1896 Դեկտ. 10ին, [illegible] որմէ կը տառապէր երկար տարիներէ ի վեր: Իր մեծ հարստութեան առաւելագոյն մասը յատկացուց հինգ տարեկան մրցանակներու հիմնադրութեան (իւրաքանչիւրը 8500 ոսկիի), որոնք իր անունը կը կրեն: Անոնցմով պիտի վարձատրուէին ամէնէն կարեւոր գիւտը կամ բարեփոխումը կատարողները տարրաբանութեան, բնագիտութեան, եւ բժշկութեան համար, նաեւ անոնք որ գաղափարական բարձր [illegible] իմաստով գրականութիւն կը ծնեն(?), եւ անոնք որ ամէնէն աւելի եւ ամենայարմար կերպով կը գործեն ազգերու եղբայրութեան համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ooooo

Տարիներէ ի վեր հայ մամուլին մէջ նախկիներէն համբերատարութեան յորդոր կարդացած ենք մեր երիտասարդ մարզիկներուն, սկաուտներուն եւ մանաւանդ ֆութպոլիստներուն՝ որոնք երկպառակութեան շատ ողբալի պատկեր մը կը ներկայացնէին Փարիզի մէջ: Շատ երկար պիտի ըլլար խնդրին էութիւնը բացատրել սկիզբէն սկսելով: Իրողութիւնն այսօր սա է թէ ֆութպոլի Փարիզի Լիկին վարիչները շատ ծանրակշիռ եւ հայերուս համար չափազանց ամօթալի որոշում մը տուած են՝ վերջնականապէս կախակայելով հայկական բոլոր խումբերը — բացի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի: Այդ որոշումին հետեւանքները զանց կ'ընենք, խնայելով ենթականերուն՝ որոնք կը կարծենք թէ յետ այսու այլ եւս ոչ մէկ մարզական ձեռնարկի [illegible] չպարծենալու չափ խելացի պիտի ըլլան:

Չենք ուրախանար Հ.Մ.Ը.Մ.-ի այս բարոյական յաղթանակէն — [illegible] այն իրաւունք ունի պարծենալու [illegible] ծելու երբ Փարիզի միակ ֆութպոլ հայ կազմակերպութիւնը — քանի որ ատիկա ստանալու համար հարկ եղաւ որ ֆութպոլի միւս հայկական խումբերը «իրենց գոյնը դուրս տան»: Ըսենք ամփոփապէս թէ Հ.Մ.Ը.Մ.-ը իր հակառակորդ խումբերուն այս ծանր պատիժին մէջ ո եւ է դեր չէ ունեցած, եւ Լիկ ալ Փարիզին իր որոշումը տուած է դատաւորներէն իրեն եղած [illegible] բողոքներուն վրայ:

Այս ցաւալիներուն(?) էջէն կ'ուզենք որ օր առաջ օգտուին մեր Լիոնի եւ Մարսէյլի ֆութպոլիստները, ինքնաբերաբար միանալով Հ.Մ.Ը.Մ.-ին եւ լուծելով բոլոր անօգուտ խմբակները, քանի որ որոշ է թէ ֆութպոլի [illegible] ընդունելով իր Փարիզի Լիկին առաջարկը ոչ միայն յետ այսու [illegible] եւ է հայկական խումբի գործել [illegible]

իրաւունք չպիտի տայ, այլ եւ պիտի կախակայէ բոլորը՝ ձգելով միայն իւրաքանչիւր քաղաքի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերը, երբ ամենահին հայկական կազմակերպութիւնները։

Փարիզի ոչ Հ.Մ.Ը.Մ.ական հայ ֆութպոլիստները կրնան հրաժարիլ իրենց այս «յաղթութեամբ»։ Տղաքը երեւի իրենք գիրենք Պոլիս կարծած էին…

⁂ Կիրակի օր ատուարաթիւ բաղդատութեան մը ներկայութեան Թօբինոյի մէջ Աւստրիոյ ներկայացուցչական խումբը մեծ յաղթութիւն մը տարաւ Իտալիոյ վրայ 4—2ով։ Այս արդիւնքը անսպասելի էր մանաւանդ անոնց համար որոնք կը ճանաչնային աւստրիական խումբին «բանակեան» հիւծումը յանդգնութիւնը՝ որով ան մէկզի ձգելով երկու տարիէ ի վեր իր խումբին ամենափայլուն խաղացողները համարուած Սինտելար, Կայլեր եւ Վօկլը՝ իր խումբը կազմած էր նորահաս խաղացողներով— Նորահաս «ֆիզիքական» գետնի վրայ։ Մինչ իտալական խումբին վարիչ Փօցցօ կը պահէր նախանձով՝ բոլոր այն ծանօթ աստղերը որոնք ցարդ իրեն այնքան գեղեցիկ յաղթանակներ տուած էին։

Մրցման կիսուն արդիւնքը 3—0 էր ի նպաստ Աւստրիոյ։ Երկրորդ խաղամասին Իտալացիները յախուռն կերպով նետուեցան յարձակողականի եւ շահեցան երկու նշանակէտեր։ Այնպէս կը կարծուէր թէ անոնք մէկ կոլ եւս շահելով պիտի կրնային հաւասարիլ. բայց ո՛չ, Աւստրիացիներն են որ շահեցան նշանակէտ մը եւս եւ մրցումը վերջացաւ 4—2ով ի նպաստ իրենց։ Այս յաղթանակը կարելի չէ բսել թէ Աւստրիացիներուն կը թոյլատրէ մեծ յոյսեր ունենալ աշխարհի աղաջնութեան համար. որովհետեւ այնպէս կը կարծուի թէ իտալական խումբը յանուն խումբ մըն էր, կարօտ որոշ փոփոխումներու, ինչ որ մասամբ դիւրացուց Աւստրիացիներուն յաղթութիւնը։ Ցառաջիկայ մայիսին վերջերը Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք աշխարհի ախոյեանութեան համար իրենք զիրենք թեկնածու կ՚ընեն Իտալացիները։

⁂ Պուլկարիա — Ցուիտսերիոյ ազգային խումբերու Ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Աթէնքի մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Ցունական ազգային խումբին մէջ կը խաղար յունահայ Դանիէլեան, որ օրուան հերոսը դարձած է եւ յոյն թերթերը ու տեղւոյն Ֆրանսական թերթերը մեծ գովեստով կը խօսին։ Խաղը լրացած է յոյն ազգային խումբին յաղթանակովը 1ի դէմ 0 նշանակէտով։ Նշանակէտը շահած է Դանիէլեան, 30 մէթր հեռաւորութենէն զօրաւոր շիւթով մը, որ պուլկար ազգային խումբին բերդապահը անակնկալի բերած է։

⁂ Կիրակի օր շարունակուեցան Ֆրանսայի Ֆութպոլի ախոյեանութեան մրցումները։ Առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխ Մարսէյլ եւ Սէթ պարտուեցան առաջինը Ռէնի եւ երկրորդը Քանի մէջ, սակայն դարձեալ կը պահեն առաջնութիւնը Լիլի ընկերակցութեամբ, այս վերջինը կիրակի որ յաղթած ըլլալով Նիմի Օլիմփիքը 19 մրցումի համար 25 կէտով՝ Մարսէյլ, Սէթ եւ Լիլ առաջին են, եւ Ռէն, Մոնփէլիէ, Ֆիվ երկրորդ՝ 21 կէտով։ Առաջին դասակարգին մէջ անցեալ տարուան ախոյեան Լիլ այս տարի եւս իր տիտղոսը պահելու հաւանականութիւնը ունի։ Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ Ռուան կիրակի օրուան իր յաղթութեամբ — Միւլհուզի վրայ— կը պահէ առաջնութիւնը Փարիզի Րէտ Սթարին հետ 28 կէտով, երրորդն է Միւլհուզ 25 կէտով։ «Հարաւային» բաժանման մէջ դասաւորումը հետեւեալն է՝ Ալէս, Սէնթ Էթիէն, Նէր եւն.։

«Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն համար Ռուպէ կիրակի օր յաղթեց Արասի որ «ամաթէօր» խումբերու վերջին ներկայացուցիչն էր, եւ Թուրքուանն ալ՝ Սէնթ Էթիէնի։ Այսպիսով 4 մարտին տեղի ունենալիք չորս մրցումներուն համար կը մնան հետեւեալները.— Ռուան, Ռուպէ, Լիլ, Թուրքուան, Ամիէն, Ռէն, Մարսէյլ, Սէթ

⁂ Երեքշաբթի օրուան համար ծանուցուած Ֆրանքօ-իտալական մրցումը տեղի չունեցաւ վերջին դէպքերուն պատճառաւ, եւ Փարիզցիները զրկուեցան Իտալացի համբաւաւոր փոքրիկները (փուլչինի) տեսնելու առիթէն։

⁂ Այս կիրակի օր Ֆութպոլի միջազգային բազմաթիւ մրցումներ տեղի կ՚ունենան Ֆրանսայի մէջ։ Փարիզի մէջ մայրաքաղաքին ներկայացուցչական խումբը կը մրցի Փրուսիոյ ներկայացուցչական խումբին դէմ։

Ժ. Ե.

Զ. Ո. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանոնաւորաբար եւ ըստ ծրագրի կը շարունակուին Զ. Ո. Միութեան Մասնաճիւղերու պատմական դասախօսութիւնները ամէն հինգշաբթի, Ֆիլիփայի վերնայարկը։ Ինչպէս ըսինք, տեսակ մը գիշերային դպրոց։

Քանի մը խօսքով կ՚ուզենք տալ ամփոփումը այն դասախօսութիւններուն, որոնք կատարուեցան Յնունդի տօնական դադարէն յետոյ, յաջորդական հինգշաբթիներուն։

Ընկ. Արշաւիր Խանէտանեան ներկայացուց կամքին մշակումը, —դաբուս «հիւանդութիւնն ու դարմանները»։ Կարեւոր դասախօսութիւն մը նորահաս սերունդին համար մանաւանդ, որ կը պատրաստուի գործի եւ աշխատանքի ասպարէզ նետուելու։

Յաջորդ հինգշաբթի Գ. Ս. Վրացեան շարունակեց իր դասախօսութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան մասին։ Դասախօսը, ինչպէս գրեցինք, խոստացեր էր իր նիւթը տալ քանի մը դասախօսութիւններով, — արդէն կատարեց իր երրորդ դասախօսութիւնը եւ հասաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գ. Ընդհ. Ժողովը։

Փետրուարի առաջին հինգշաբթի երեկոյեան խօսեցաւ ընկ. Շ. Նարդունի, — Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականները դերը մեր պատմութեան մէջ։ Դասախօսը խոստացաւ քանի մը երեկոներ յատկացնել այս շատ կարեւոր նիւթին, եւ իր առաջին դասախօսութիւնը յատկացուց հայ եկեղեցիի ծագման քննութեան։ Ընդհանուր ակնարկ մը նետեց հեթանոսական շրջանին վրայ, ճշդեց նախաքրիստոնէական կրօնական կազմակերպութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու յարաբերութիւնը։ Ցետոյ ներկայացուց առաքելական քարոզչական առաքելութիւններու դերը Հայաստանի մէջ, նախալուսաւորչեան եպիսկոպոսներու գործը, Գրիգոր Լուսաւորիչի կրօնական յեղափոխութեան արժէքը եւ հասաւ մինչեւ Մեծն Ներսէս, միշտ աշխատելով ճշդել կրօնական ու քաղաքական իշխանութիւններու յարաբերութիւնն ու դերակայութեան պայքարները։

Անցեալ հինգշաբթի խօսեցաւ Գ. Մկրտիչ Պարսամեան, շարունակելով իր դասախօսութիւնները — հայ գրական գէմքեր։ Այս անգամ իր նիւթն էր Թլկատինցին եւ «Էնդի ԴԻՄՔԸ»։ Դասախօսութեան ամփոփումը յաջորդով։

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

Հինգշաբթի երեկոյ մը եւս յատկացուեցաւ որբերու ագարակի ծրագրին շուրջ հրապարակային առաջին խորհրդակցութեան մը։ Հրաւիրուած էր խօսելու Գ. Վարդան Զուլլէբեան, որ ներկայացուց ագարակի ծրագրի նախագիծները, Ֆրանսայի զանազան շրջաններու յարմարութիւնները եւ անհրաժեշտ մանրամասն տեղեկութիւններ. Գիւղատնտես Գ. Գիսակ Փափազեան եւս խօսք առնելով, տուաւ կարեւոր ծանօթութիւններ։ Ցետոյ տեղի ունեցան կարծիքներու փոխանակութիւն, — խօսեցան որբ ընկերներ, պարզեցին իրենց տեսակէտները, ագարակներու մէջ անցուցած իրենց կեանքի փորձառութիւնը։ Տեսնուեցաւ որ մեծ ոգեւորութիւն մը ցոյց կուտայ մեր սերունդը մանաւանդ, եւ գործի մարդիկ ընդհանրապէս։ Կը կարծուի, որ ագարակի կազմութիւնը կատարուի բաժնետիրական ընկերութեան մը ձեւով։ Այս առաջին խորհրդակցութիւնը կազմակերպուած էր ծրագիրը հրապարակ նետելու, գետին պատրաստելու եւ ժողովրդականացնելու համար։ Խորհրդակցական հրապարակային երկրորդ հաւաքոյթ մըն ալ պիտի կազմակերպուի Մարտ ամսուն մէջ, երբ պիտի հրաւիրուի խօսելու մասնագէտ Գ. Գիսակ Փափազեան։ Այսպէս ծրագիրը հասունցնելէ յետոյ, Մարտ ամսուն վերջերը Զ. Ո. Միութիւնը պիտի հրաւիրէ կազմել իր ընկերներէն եւ շահագրգռուող համակիրներէն յանձնախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ երկրին զանազան շրջանները, Միութեան ցանկութիւնները եւ անհրաժեշտ պայմաններ, պիտի պատրաստէ վերջնական ծրագիր մը, որ քննութեան, վաւերացման եւ գործադրութեան պիտի դրուի Ապրիլ Տօնըմէկի հանդէսներէն յետոյ։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ. Ո. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը շրջաբերական գրկած է ամէն կողմ, իր բոլոր Մասնաճիւղերուն, հրահանգ տալով Ապրիլ Տասնըմէկը այս տարի տօնել որքան կարելի է մէկ օրուան, կամ գէթ մէկ շաբթուան մէջ։ Միեւնոյն ատեն, դիտել տրուած է, որ Զ. Ո. Միութիւնը մինչեւ հիմա կռուած է իւրացնելու համար Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը պարզապէս ու միայն ազգային արտայայտութեամբ — Այս միակ տօնն է, որ համազգային արտայայտութեան մը հանգամանքն ունենալով հանդերձ կ՚անցնի կրկնաստուրդութեան ձեւը։ Ունինք զանազան տօներ, որոնք միջոց են դառնան այս կամ այն կազմակերպութեան արտայայտութեան, — եկեղեցին ունի իր Ս. Ննդեան տօնը, կուսակցութիւնները՝ իրենց քաղաքական գործունէութեան տարեդարձի օրերը։ Զ. Ո. Միութիւնը կ՚իւրացնէ Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութիւնը, ոչ միայն կապուած ըլլալով Ապրիլեան նահատակներուն, այլ եւ ուզելով իր արտայայտութիւնը դնել հանդիսութիւններուն մէջ։ Այսինքն, հայ երիտասարդական կազմակերպութեան նայուածքը մեր ազգային հաւաքական կեանքին վրայ, անկախ եւ ինքնօրէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ համար ուզեցինք Ապրիլ Տասնըմէկը փրկել ոչ միայն մոռացումէ, այլ եւ ձերբազատել կուսակցական ազդեցութիւններէ, տէր եւ տիրական կատարելով համազգային այդ հանդէսը։ Ասոր համար է, որ Ապրիլ Տասնըմէկը ազատեցինք նաեւ եկեղեցիին բակէն, որ հոգեհանգիստի արարողութեամբ մը կամ եպիսկոպոսի քարոզով մը ապաքաղաքական գոյն կուտար այդ խորհրդաւոր Օրուան։ Նկատելով որ Ֆրանսայի կարգ մը գաւառներուն մէջ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի խունկով եւ մոմով, կամ հակասական ձեւով, Կեդրոնը կարգադրեց այսպէս,— գաւառներէն Փարիզ հրաւիրել ներկայացուցիչներ, որպէսզի տեսնեն թէ Փարիզ ի՛նչպէս կը տօնէ Ապրիլ Տասնըմէկը, եւ յետոյ պարտք դնել Մասնաճիւղերու Վարչութեանց վրայ, որ գրաւոր պահանջեն իրենց հրաւիրած բանախօսներուն տեսակէտները։ Ատով հսկողութիւն մը պիտի կատարուի բանախօսներուն վրայ, արգիլելով որ եւէ արտայայտութիւն որ խորթ է Զ. Ո. Միութեան ըմբռնումներուն։

Տեսակէտի նորութիւն եւ՝ համատարած միութիւն, Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ, Վահագնեան շարքերուն մէջ,— ահա թէ ինչ բանի համար կռուեցան Զօրականները։

Փարիզի մէջ Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի 22 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ, Սալ Կավոյի ընդարձակ սրահին մէջ, եւ այնպիսի յայտագրով մը, որ իրապէս յարգանք եւ հիացում պիտի ներշնչէ։ Այդ օրը Զ. Ո. Միութեան պաշտօնաթերթ «ԾՐԿՈՒՆՔ»ը լոյս կը տեսնէ 48 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ եւ երեց ու երիտասարդ մտաւորականներու աշխատակցութեամբ

ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՓԵՏՐ. 18»Ի ՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, (Յառաջ)— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շավիլի Արդութեան խումբի ընկերները գեղեցիկ գաղափար ունեցեր էին այս տարի «Փետրուար 18»ի ըմբոստութեան եւ յաղթանակի յիշատակը տօնելու ընկերահամակրական սեղանով մը։ Կիրակի կէս օրէ վերջ հարիւրի չափ հայրենակիցներ, ընկեր ու համակիր բոլորուած գինիի սեղաններու շուրջ ախորժաբեկութեամբ ընկեր Սաքօ Յակոբեանի, մտերմական մթնոլորտի մէջ ուրախ զուարթ 4—5 ժամեր անցուցին։ Ընկեր Ս. Վրացեան համառօտ պատմականն ըրաւ «Փետր. 18»ի նախընթաց դէպքերուն իբրեւ ականատես վկայ նկարագրեց փետր. 18ի յեղափոխութիւնը եւ յետոյ բաժակ առաջարկեց հայ ժողովուրդի կենացը։ «Արդութեան» խումբի կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեան, Զաւարեան կոմիտէին եւ միանգամայն երիտասարդ ընկերներու կողմէ ընկեր Հրաչ Համբարեան։ Խօսք առին նմանապէս ընկերներ Բենօ, Երուանդ Ճանկէօզեան, Եղիազար եւն.։

Տիկին Նուարդ Փանոսեան երգեց «Կանչէ կռունկ»ը, երգեցին նմանապէս ընկերներ Հրաչ եւ Դաւիթ՝ Միասմ մը Շավիլցի երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ երգեցին «Մշակ Բանուոր» Ընկեր Կղեմէս Մկրտչեան արտասանեց ողբացեալ Զարդարեանի «Բագինին փառաբանութիւնը»։ Արտասանութիւններ ըրին նմանապէս Օր. Քէօսէեան եւ փոքրիկն Միհրան։

Սեղանապետ ընկ. Սաքօ Յակոբեան իր բանախօսութեան մէջ անդրադառնալով մանաւանդ ամերիկահայ կեանքի մէջ վերջերս յառաջ եկած անբնական երեւոյթներու եւ Դաշնակցութեան հակառակորդներու անպարկեշտ արարքներուն, գնահատեց մեր ընկերներու լուրջ ու պաղարիւն կեցուածքը։ Ներկայ երկնոտ հաւաքականութիւնը իր սեղանապետին միջոցով խնդրեց ընկ. Վրացեանէն որ Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին միջոցով մեր համակրանքի ողջոյնները ուղարկէ այն ընկերներուն որ կը տառապին բանտերու մէջ, բացառելով ճշմարտութեան յայտնուելուն։

Ժամը իրիկուան 8էն յետոյ էր որ ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ ընտանեկան եւ մտերմական տաքուկ եւ ուրախ շրջանակէն։

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՍՏ ԲԱՅՑ ՍՓՈՓԱՐԱՐ

Պուքրէշի «Արաքս»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետր.)

—«Այն զարհուրելի ճասսին մէջ ուր այս միջոցիս կը տապլտկին գրեթէ բոլոր հայ գաղութները, համեստ գրեթէ անճշան հայ գաղութ մըն է որ իր խղճի պարտքը կը կատարէ մայր ժողովուրդին հանդէպ։

Կ՚ակնարկենք գերմանիերէն ժողովածուի մը՝ զոր ստացանք քանի մը օր առաջ եւ որուն բովանդակութիւնը տուած ենք այստեղ։

Գերմանահայ Ընկերակցութիւնն է որ լոյս ընծայած է զայն Պերլինի Հայ Գաղթային Վարչութեան նիւթական աջակցութեամբը։

Կը յիշեն մեր ընթերցողները որ, անցեալ տարի, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ հիթլերական ռեժիմը Գերմանիոյ մէջ, եւ երբ զտարիւն Գերմանիա մը ստեղծելու իր ձիգերուն մէջ հալածանքի ենթարկեց սեմական ցեղը՝ Հրեան, այդ առթիւ հայ անունն ալ խառնուեցաւ պահ մը պայքարին, սեմական ծագում վերագրուելով մեր ցեղին ալ, գերման ցեղապաշտներուն կողմէ։ Պէտք եղաւ որ Գերմանահայ Ընկերակցութիւնը բացառիկ ջանքեր թափէ լուսաբանելու համար գերման ցեղապաշտները, մինչեւ որ Տօքթ. Ֆօն Լէէրս, մէկը հիթլերական շարժման ուագաններէն՝ հրապարակով սրբագրեց իր սխալը, իսկ Ներքին Գործերու նախարարը, իր կարգին, շրջաբերականով մը հրահանգեց իր ստորադաս պաշտօնատուներուն Հայերը դասել արիական ցեղերու շարքը։

Հայ-Գերման Ընկերակցութիւնը չը դադրեցուց իր աշխատանքները ատով։ Ան ձեռնարկեց հատորի մը մէջ համախմբել գերման գիտնականներու իսկ կարծիքը հայ ժողովուրդին եւ իր արիական ծագման մասին։ Ու ահա հրապարակի վրայ է արդէն հատորը՝ որպէսզի գերման ժողովուրդին լայն խաւերուն մէջ տարածէ գիտականօրէն հաստատուած ճշգրիտ տեղեկութիւններ հայ լեզուի, պատմութեան, մշակոյթի եւ մասնաւորաբար անոր արիական ծագման շուրջ։

Հատորին մէջ կ՚երեւան Գերմանիոյ բոլոր աչքառու հայագէտները, Հանս Հայնրիխ եւ Քարլ Ռոթ, Փաուլ Ռօրպախ եւ Շեռէր, Մաքս Դուֆան ու Ստրշիգովսքին, եւ դեռ ուրիշներ, մէջն ըլլալով նաեւ Տօքթ. Ֆօն Լէէրս՝ որ պահ մը արծարծեց Հայոց սեմականութեան առասպելը, երբ դեռ հայերը չէր գնած գիտնականի ակնոցով։

Այսպիսի պահու մը երբ հայ գաղութները կը բզկտեն զիրար, երբ եղբայրը եղբօրը դէմ կը զգուէ օտար մամուլը ու հանրային կարծիքը, Հայ-Գերման Ընկերակցութեան եւ Պերլինի հայ գաղութին այս համեստ ձեռնարկը իսկական սփոփանք մըն է կարծես հայ ժողովուրդի գոյութեամբ ու բարօրութեամբ մտատանջուող ամէն մէկ արտգաւ Հայու մը համար։ Հայ ժողովուրդի ապրած այս դժնդակ օրերուն՝ երբ մեր բարեկամները հետզհետէ կը լքեն մեզ Պիղատոսի նման իրենց ձեռքը լուալով, ու երբ մեր թշնամիները հետզհետէ ուռկան կը ձգեն՝ ամէն տեղ՝ մեզ դէմ լարելով նոյն իսկ երէկուան մեր դաշնակիցները, ի՞նչ կսկծեցուցիչ է տեսնել որ մենք նորէն ճեղքուած, խոռխոռատ կը ջնջենք մեր գաղութները։ Մեր թշնամիները իրենց բոյնը կը տանին սրբեսկել օտար մամուլին մէջ ու օտար բեմերու վրայ, իսկ մենք կամ կը յոռեցնենք ձեռնածալ, կամ կ՚երթանք օտար հանրային կարծիքը եւս լարել մեզ դէմ, այս կամ այն դիակը պատրուակ ըրած։ Նոյն իսկ անոնք որոնց ասպարէզ՚ը պիտի ըլլար իբրեւ թէ Հայուն արժէքները պատմել օտարին, անո՛նք եւս անցած են եղբայրադաւ ճիհատին գլուխը՝ վերջապէս խաչ քաշելով երէկուան վրայ։

Այսպիսի օրերուն արդար է որ ըսփոփանքով ողջունուի համեստ գաղութի մը այս գեղեցիկ ձեռնարկը»։

ՄԻՇՏ ՀՐԷՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Միւնիխէն կը հեռագրեն թէ հրէական բոլոր միութիւնները արգիլուած են.

Բացի սինակոկներու մէջ տեղի ունեցած հաւաքումներէն, ո՛չ մէկ ձեւով Հրեաները պիտի չկրնան խմբուիլ նոյն իսկ սփոքի համար։ Խիստ շրջաբերականներ ղրկուած են այս արգելքը ամէն կողմ գործադրել տալու համար։

⁂ Նաեւ Փրուսիոյ մէջ լուծուեցան բոլոր միութիւնները՝ որոնք Ս. Գրոց վերաբերեալ սրբութիւններով կը զբաղէին։ Գերման իշխանութիւնները այնպէս կը մտածեն թէ Հրեայ դիտնականները եւ գիտական միութիւնները Ս. Գրոց պատրուակին տակ գերման պետութեան եւ եկեղեցիին դէմ դաւեր կը լարեն։ Այս տեսակ միութիւններու գոյքերը գրաւուեցան։ Բոլոր Գերմանիոյ մէջ պիտի կիրարկուին այս նոր կարգադրութիւնները.

ՍԻՍԱՂ

Դրացուհին.— Եկուր նայիմ պզտիկ Զապէլ, մայրիկդ նորէ՞ն ամուսնացեր է։

— Այո՛, տիկին, չատոնց է որ հայրիկ մը ունենալ կ՚ուզէի, մայրիկս զիս շատ սիրելուն փափաքս կատարեց։

X

— Սիրելիս, տարեդարձիդ աքանչելի տեսակէն չէր մը անուշահոտութիւն պիտի առնեմ

— Պայմանաւ որ դուն ալ գործածես, այնպէս չէ՞։

— Բայց չէ՞ որ դուն պիտի չնչես հոտը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑԵՂԱՆԵՆԳ ՇԷՅԹԱՆԸ։ Գրեց Հ. Ա.։ Մատենաշար «Նայիրի» թիւ 2։ Տպ. Սոֆիա։ Գին 5 Ֆրանք։ (Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՍՏՂԵՐԸ

(Ֆրանսական գրականութիւն)

Քարիլ Մոնմէս, Ն… նշանաւոր նկարիչն էր, քանաստեղծ մըն էր (1841 - 1909)։ Կը պատկանէր Պառնասեան դպրոցին։ Գրած է բազմաթիւ ոտանաւոր ու արձակ բանաստեղծութիւններ, նորավէպեր, թատերգութիւններ եւ էսէներ։ Ինքնատիպ է իր ռնր. զգայապաշտ՝ նուրբ ընտրութեան եւ արտայայտութեան ձեւին մէջ։

— Քարո՛ն, բսաւ ծառաս երբ սեղանիս վրայ կը քանդակէի մը վերջին տողը, երկու հրեշտակներ կան դուրսը որոնք կ՚ուզեն քեզ տեսնել։

— Այցետոմս ունի՞ն, հարցուցի

— Ահաւասիկ, պարո՛ն

Անոնցմէ մէկուն վրայ կարդացի Էլիալ, իսկ միւսին վրայ Լաֆայէլ անունները։ Հրեշտակներ էին արդարեւ, տարակոյս չկար։

- Ներս հրամցուցէք, ըսի։

Իրական հանգոյցով մըն էր որ ընդունեցի երկու նշանաւոր հիւրերս

Անոնք ունէին խոշոր թեւեր, իւրաքանչիւրը կազմուած եօթը փետուրներէ որոնց վրայ կը շողային ծիածանին եօթը գոյները, լուսաւոր ինչպէս մըշուշը արեւածագին։ Իրենց մարմինը կը նմանէր վարդերուն թոյլովը թեթեւօրէն ներկուած թափանցիկ ձիւնին։ Զերթ չարժումով մը խնդրեցի որ նստին ու քաղաքավարութեամբ հարցուցի չարժառիթը որ ինծի կ՚ընծայէր պատիւը իրենց այցելութեան։

— Համառօտ պիտի ըլլանք, բսաւ Էլիալ։ Տասներկու տարի առաջ, Ցուլիսի գեղեցիկ գիշեր մը Լաֆայէլն ու ես գնդաձուող կը խաղայինք երկնքի կանանչ դաշտին վրայ։

— Ներողութիւն, ըսի ընդմիջելով, կարծեմ երկինքը կապոյտ է…

— Կապոյտ է միայն տեղ տեղ իր անսահման տարածութեան վրայ. այլապէս սքանչելի կանանչ է, մասնաւորաբար այն տեղերէն որոնք կ՚եզերեն Պարսիկներու հայրենիքին դաշտերն ու աւանները։

Պատասխան չտուի։

Եւ Հրեշտակը շարունակեց.

— Մեր գնդակները աստղերն էին, աստղերուն ամէնէն հրաշալիները, զորս գտած էինք։

— Իսկ ձեր դաւաղանն՞ը…

—Գիսաւորներուն պոչերը…Եւ բնականաբար շատ հետաքրքրական էր մեր խաղը։ Շահելու վրայ էի երբ ուժգին հարուածով մը երկու գնդակ վար ձգեցի եզերքէն…

— Եզերքէ՞ն…

— Այո՛, հորիզոնին եզերքէն. մեծ դժբախտութիւն էր արդարեւ, որովհետեւ, անշուշտ կը հասկնաք, մեծ կարեւորութիւն ունի մեզի համար երբ երկու աստղեր կը պակսին երկինքէն։

— Ու երկնքի իշխանը պատուիրեց մեզի թէ իրաւունք չպիտի ունենայինք դրախտի ուրախութիւններուն մասնակցելու եթէ չվերադարձնէինք կորսուած աստղերը

— Կրնաք երեւակայել փնտռտուքը զոր կատարեցինք տասներկու տարի շարունակ ձեր երկրին մէջ ուր, կասկած չկայ, ինկած են աստղերը։ Բայց, ափսո՜ս մեր բոլոր ճիգերը մնացին ապարդիւն.

— Պատրաստ էինք համակերպելու յաւիտենական աքսորի մը երբ լսեցինք երիտասարդ աղջկան մը գեղեցիկ աչքերուն մասին. այդ աղջիկը ձեր սիրուհին է, եթէ պէտք է հաւատալ զըրոյցներուն։ Ամէն ինչ կը հաստատէ որ անիկա իբրեւ աչք ունի երկնային այն զոյգ մը լոյսերը, զորս փնտռելու եկած ենք. յոյս ունինք որ մեզի պիտի վերադարձնուին անոնք։

Զարհէն աւելի ապշեցայ։ Սիրուհիիս աչքերը կորսնցնելու հեռանկարն իսկ մտահոգութիւն պատճառեց ինծի։ Բայց ստիպուած էի օգնել հրեշտակներուն, որպէսզի անոնք վերստանային իրենց աստուածային ժառանգը։

Կանչեցի օրիորդ Մէզանժը եւ քանի մը բառով բացատրեցի կացութիւնը։

Անիկա ո՛չ զարմացաւ, ո՛չ ալ վախցաւ։ Քանի մը քայլ մօտեցաւ, դարձաւ հիւրերուս ու բիբերը լայն լայն բանալով, ըսաւ.

— Նայեցէ՛ք, գեղեցիկ հրեշտակներ, ճանչցա՞ք ձեր աստղերը։

Հրեշտակները մօտեցան եւ ուշադրութեամբ քննեցին անոր պայծառ աչքերը։ Ցած ձայնով խօսեցան իրարու հետ քանի մը վայրկեան, խորհրդակցութիւն կատարող դատաւորներու պէս։ Ու յետոյ Էլիալ ըսաւ.

—Ոչ, ատոնք չեն այն լոյսերը որոնք կորսուեցան տասներկու տարի առաջ։ Մեր աստղերը, հակառակ որ Ցուլիսեան '…երի մը լուսաւոր աստղերէն էին, ո՛չ այնքան շողշողուն էին, ո՛չ ալ այսպէս բոցավառ…

Եւ հրեշտակները մեկնեցան զմայլած երեւոյթով.

Մեկնեցայ գիրենք ամբողջ սրտովս, թէեւ չափազանց երջանիկ էի որ անոնք չխլեցին իմ սիրուհիս։

Իսկ ի՞նչ ըրաւ Մէզանժ։ Կոկորդալից խնդաց.

— Լա՛ւ խաբեցի, այնպէս չէ՞… Իրաւ է սակայն… մայրիկս հարիւր անգամ պատմած է ինծի թէ ի՞նչպէս աշխարհ եկած օրս երկու աստղեր պատուհանէն ներս ինկած ու նետուած են բիբերուս խորը։

Սակայն երբ հրեշտակները ինծի կը նայէին, յանկարծ յիշեցի այն վայրկեանը երբ առաջին անգամ ըլլալով, սիրելի՛ս, համբոյր մը դրիր շրթունքներուս վրայ։

Ու գիտէ՛ք, չա՛տ լաւ գիտէի թէ այդ հրճանկութեան վերյիշումը նոր փայլ մը պիտի տար աչքերուս, հին օրերու այդ զոյգ մը աստղերուն, փայլ մը աւելի շողշողուն քան ամէնէն գեղեցիկը երկնքի լուսացնցուղ մարմիններու

Թարգմ. Ծ.

ւմն : Քանի այս հարցերուն պատասխանը չէ տրուած, Ֆրանսան աւելորդ կը համարէ զրադիլ գերմանական երկար հարցարանով : Ծանուցագիրը դիտել կուտայ թէ գերմանական բանակը այնպիսի ուժեր ստացած է որոնք կը հակառին դաշնագիրներուն, եւ կը չեզոք, իբրեւ եզրակացութիւն. «Այսպայէն առաջ, անհրաժեշտ է նկատի առնել ներկանը»։

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը 44ի դէմ 169 ձայնով հաստատեց կառավարութեան կարգադրութիւնները՝ Ֆրանսական ներածումներու դէմ : Այս առթիւ առեւտրական նախարարը բացատրեց թէ Ֆրանսայի կողմէ դրուած յաւելուածական մաքսատուրքերը տարեկան 500,000 ոսկի վնաս կը պատճառեն Անգլիոյ :

Կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բանակցութիւնները վերսկսելու եւ նոր համաձայնութիւն մը կնքելու համար : Անգլիացիները մասնաւորապէս դժգոհ են որ Ֆրանսա պակսեցուցած է անգլիական ածուխի ներածման չափը :

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հասցէներին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ծանօթ հասցէներին։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները, վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 10ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Կայծակ եւ Մուրատ խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հասցէներին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-6 2, rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէտրօն)

Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ, Երգ, պար, արտասանութիւն, Հաղորդկց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել «Իսի Էսթօն» փոքր մը վերսայլէն առնել 23 եւ 32 Թիւ. Ժամբակառքերը եւ իջնել Լա Ֆէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն ծայ սկաուտներ։ Մուտքը՝ ազատ է։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷԼԷՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերթ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ :

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ :

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ : (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն) :

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած երեք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԵՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ :

9րդ շերթ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն :

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Société Savantesի սրահին մէջ 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ՝ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԷՍԻՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ „ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ"

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամակրական խնջոյք Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Զաւարեան» Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ցերեկոյթ կ'ունենայ վաղը կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Փետրուար Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄ ԿՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Սէն Շամոնի ՎԱՐՈՒԺԱՆ Ենթակոմիտէին կողմէ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ծայկ. սրճարանին ներքնասրահը։ Կը հրաւիրուին համակիրները։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՆՈՉԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ, իր կազմութեան 7րդ տարեդարձի առթիւ:

Այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս Սալօն Միշէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 25 Rue Aldebert (րիւ Ալտըպէր), կէս գիշերէն վերջ 1 ժամ գեղարուեստական բաժին, երգ, անակնկալներ եւ exhibitionներ՝ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեաններու կողմէ :

7 հոգինոց օրքէսթր Broadway — Jazz:

Ներկայանալի հագուստ պարտաւորիչ :

ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Salon Massiliaի մէջ 1, rue Roux de Brignoles

Նախագահութեամբ՝ Գ. Գ. Յ. Սահաթճեանի եւ Տ. Թէքէեանի եւ ներկայութեամբ Յոբելեարին: Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտք՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱՀԱՆԳԻՆ մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, առողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ (5 եւ 9 տարեկան) խնամելու համար։ Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՎՐԱՆ, Խ. Քհնյ. — 70:

ՊՕՄՈՆ, Զ. Հայր. Մ. — 50:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ. — 140:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ. — 160: Կարգադրեցինք:

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, Զաւար. Ա. — 20 տոլ.:

ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ. — 100:

ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահ. — 35:

ՎԱԼԱՆՍ, Գարծ — 285.

ԳՕՆՍԹԱՆԹԷՆ, Հ. Խ. — 490:

ՄԱՔՈՆ, Տօլ. — 70:

ՏԻՕԼԸՖԻ, Հ. Փ. — 120:

ՆԻՍ, Պէր. — 140:

ՌՕՄԱՆ, Ս. Գ. — 50:

ԼԱ ՇԱՍ ՌՕՄԱՆ, Ա. Ե. — 35:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վարձու է Սէն Լուի մէջ, Կրան Բէն թիւ 26, ՄՍԱՎԱՃԱՌԻ խանութ մը, տնեակ, խոհանոց եւ մասնաճառի վերաբերեալ անթերի գործիքներ։ Դիմել՝ ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ, 28, Grand Pin — St. Loup — Marseille

ԶՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ վաղը. Կիրակի փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15. rue Jean Goujon, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ Նազարբէկեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գարեգին Ներսէսեան եւ Պետրոս Պալըգտեան կը փնտռեն իրենց քեռին Նաշիկ Ճամբազեանը, 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Գերմանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenkian Kalousdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France.

— Մարաշցի Գ. Միսաք Գայըքճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Գայըքճեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (58)

"ԹԷՆՔԻՒԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Վերջապէս, օրին մէկը, այս չէթէները հաւ իրենք իրենց երեւան եկած էին։ Ցինուորներու արտայայտութեանց համաձայն, այս չէթէները անկարող եղած էին նահանջելու Ռուսերուն յառաջխաղացման միջոցին, եւ, կանգուն տեղեր պահուըտելով, հոն սպասած, գաղտնի ճամբաներէ քալած, յետեւներուն գաղափարներ մացուցած ու Գորչքա եկած էին։ Այդ չէթէներուն պատկանողները եւս մեծ հոգեր ունէին։ Անոնցմէ ոչ մէկը գոհ էր իր պետէն։ Այդ պետերուն մեծ մասը թէեւ յանդուգն կ'երեւէին, բայց իրականութեան մէջ, շատ վախկոտ էին։ Իրենց միակ քաջութիւնը կը կայանար չէթէի անդամներուն հանդէպ խիստ վերաբերում ցոյց տալուն մէջ։

Անոնք կ'ենթադրէին թէ չէթէի պետ ըլլալ կը նշանակէ զինուորներու հանդէպ խիստ վարուիլ ու այդ կերպով ամէն բանի մէջ յաջողիլ։

Գորչքայի մէջ, զինուորներու այս արդար դժգոհութիւնները լսելէ վերջ, այդ պետերը փոխարինուեցան ուրիշներով։ Եւ սակայն, չէթէները որովհետեւ միայն չէթէ կոչուելու բան, որ եւ է նշանակութիւն չունէր նոր պետերուն աւելի գթոտ եւ աւելի յանդուգն ըլլալու պարագան։ Կազմուած չէթէները արդէն սխալ ձեւով կը գործածուէին։ Առաջին նպատակը՝ թշնամի ուժերը կռնակէն նեղել ըլլալով, այդ ուղղութեամբ գրեթէ բնաւ կամ շատ քիչ գործ տեսնուած էր։

Բիզա պէյի մարմինը երբ Գորչքա կը գտնուէր, Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյէն ստացուած էր նոր հեռագիր մը որ երրորդ աւետիս կուտար։ Ըստ այդ հեռագրին, Բիզա պէյի ճակատը կուգար նոր չէթէ մը եւս։ Կը հաղորդուէր թէ այդ չէթէին պետն է Թօփալ Օսման անուն մէկը։ Բիզա պէյի ճակատը գտնուողներէն ոչ ոք կը ճանչնար Թօփալ Օսմանը, որ այդ հրոջանին նոր երեւան կ'ելլէր։ Միայն, Գորչքա հասնող լուրերէն կը տեղեկանային թէ անոր չէթէն կազմուած է 3—400 հոգիէ, Սամսոնի մէջ։ Կ'ըսուէր նաեւ թէ այդ չէթէին անդամները չափազանց յանդուգն են եւ կատարելապէս զինուած։

Բիզա պէյն ու իր մարմինը այդ միջոցին շատ դժուարին ու ծանր կացութեան մը մատնուած էին։ Որով, Տըրապիզոնէն ստացուած այս նոր աւետիսը դիմաւորած էին մեծ գոհունակութեամբ։ Ճէմալ Ազմի պէյի հեռագրին ժամանումէն քանի մը օր վերջ, Թօփալ Օսմանի չէթէին առաջին մասը Գորչքա եկած էր։ Թօփալ Օսման, նախ երկու ձիով ռազմանիւթ ղրկած էր։ Բայց, Բիզա պէյ ու իր հետեւորդները երբ ուզած էին առնել այդ ռազմանիւթերը, չէթէի անդամները ըսած էին.

— Ոչ, էֆէնտիմ, չենք կրնար յանձնել։ Օսման պէյին հրամանը այդպէս է։ Մինչեւ որ ինք չգայ՝ հակերը պիտի չբացուին։

Ի՞նչ ընել էր արդեօք։ Թօփալ Օսմանը ո՞վ էր որ՝ ելեր ուղեր կը գտնէր ճակատ հասած ռազմանիւթերուն։ Բիզա պէյն ու իր ստորադասները, ստիպուած ըլլալով Թօփալ Օսմանին հրամանին սպասելու, երկու ձիով ռազմանիւթ բերող չէթէներուն ըսած էին.

— Կ'երեւի դուք դեռ չէք գիտեր թէ ինչ բան է զինուորութիւնը։ Այս ճակատին հրամանատարը ինչ որ հրամայէ՝ պէտք է կատարել։ Ձեր հրամանատարներուն համար՝ ամենաթեթեւ պատիժը բանտարկութիւնն է։

Եւ թէ ռազմանիւթերը գրաւած եւ թէ բանտարկած էին ընդդիմացող չէթէները.

Քանի մը օր եւս անցնելէ վերջ, Գորչքա եկաւ նաեւ Թօփալ Օսմանը։ Բիզա պէյ ու իր հետեւորդները երբ զայն հեռուէն տեսան, հասկցան թէ Օսման ինչ յատկութիւններ ունի։ Օսման, Գորչքայի մէջ ամէնէն առաջ չփուեց ունեցաւ պատասխանատու պաշտօնեաներէն մէկուն հետ։ Խօսակցութեան միջոցին կ'ըսէր թէ ինք Գորչքայի եւ շրջակայքի հրամանատարն է որ ամէն ոք պէտք է իրեն հնազանդի։ Ըստ իրեն՝ ինք արեւմտեան Կովկասի ճակատին բացարձակ տէրն ու տիրականն էր։ Մինչդեռ այն երկու մեծ չէթէները զորս ինք ճակատ էր բերած, գրեթէ որ եւ է գործի չէին ծառայեր։ Անոնց մասնակցողներուն մեծ մասը 15—16 տարեկան երիտասարդներ էին։ Արդէն, զինուորական տարիք ունեցողները զօրակոչի ենթարկուած, իսկ ծերերն ալ՝ չէթէներուն մէջ խօթելով ճակատ ղրկել անկարելի ըլլալով, Սամսոնի մէջ խմբըուած 3—400 հոգինոց չէթէին մէջ կարելի չէր որ 17—18 տարեկանէն վեր եղողներ գտնուէին։

Թօփալ Օսման, այդ տղոցմէն ոմանք իր շուրջը հաւաքելէն ու անոնց հրամաններ տալէն կ'ախորժէր, եւ, այդ կերպով, ինքզինքը մեծ հրամանատար մը կը կարծէր, կ'ըսէր նաեւ թէ ինք ճակատ պիտի չերթար եւ քաղաքին մէջ մնալով, պատերազմը պիտի «վարէր»։

Անշուշտ, չափազանց կասկածելի էր այսպիսի անփորձ տղոցմէ կազմըւած չէթէէ մը գալիք օգուտը։ Անոնք, մինչեւ այդ, որ եւ է պատերազմի մասնակցած չէին։ Չէին գիտեր նոյն իսկ, թէ ինչ բան է հրոսակային պատերազմը, ու երբեւիցէ դիմաւորած չէին թշնամին։ Եւ որովհետեւ չէթէին պետը՝ Թօփալ Օսման չէր ուզեր մասնակցիլ կռուին, կասկած չկար որ առաջին իսկ բախումին չէթէին անդամները պիտի ցրուէին ու փախչէին։

Որով, Բիզա պէյն ու իր հետեւորդները բնաւ կարեւորութիւն չտուին Թօփալ Օսմանի մեծխօսիկութեան, որոշած էին ցրուել անոր չէթէն։ Նոյն չէթէի մարդոց շարքէն անջատած էին 16—17 տարեկան տղաքը եւ զանոնք յանձնած էին հիւանդանոցի հրամանին։ Բայց, Թօփալ Օսման ուզած էր անպայման իր քով պահել առնուազն մէկ քանին։ Անկէ յետոյ, մնացածները բաժնուած էին ջոկատներու մէջ։ Թօփալ Օսմանի չէթէին մէկ մասը տրուած էր Կիւրճիւ Հասան էֆէնտիի ջոկատին որ մինչ այդ տեղի ունեցած բախումներու միջոցին համբաւ հանած էր իր քաջութեամբ, իսկ մասն ալ՝ Ալի էֆէնտիի ջոկատին։ Թօփալ Օսմանը ղրկուած էր Կիւրճիւ Հասանին հետ։

Հարկ էր որ Թօփալ Օսմանի չէթէին իր հոգեկան կորովը կորսնցուցած ըլլար։ Որովհետեւ, նոր կը մասնակցէր պատերազմին ու միւս չէթէներու նման ցրուելու փորձանքին ենթարկուած չէր։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) • R. - Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Բոլոր երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 18 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2424

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴՎԶՈՒՄ՝ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

... Ինչ վրիպումներ ալ պատահած ըլլան 1921 փետր. 18էն առաջ կամ յետոյ, դէպքը պատմութեան առջեւ կը ներկայանայ խորապէս նշանակալից՝ իր բովանդակութեամբ եւ ուժգնութեամբ:

Համաժողովրդական ընդվզում էր փետր. 18ը: Տարերային պոռթկում՝ ընդդէմ անասելի սարսափներու, որոնց պատմութիւնը բոլշեւիկները իրենք ալ պատմեցին ու գրեցին:

Այդ պոռթկումին հետեւանքով չէ՞ր որ, Լէնինը ինք յատկապէս Երեւան ղրկեց հանդուցեալ Միասնիկեանը, մասնաւոր հրահանգներով, եւ փափկութեամբ յիշեցնելով թէ Հայաստանը Ռուսաստան չէ:

Այդ ընդվզումէն յետոյ չէ՞ր որ զգալի բարեփոխում յառաջ եկաւ Հայաստանի մէջ, եւ բազմաթիւ նորընծաներ քշուեցան ասպարէզէն:

«Աստղը՝ — քէշէրըմ»ի մոլեգնութեան մէջ, դեռ նոր սկսեր էին բանտարկեալներու խմբական գնդակահարութիւնները (16 փետր.), երբ շարժումը պայթելով, փրկեց մնացեալները:

Թողո՛նք դէպքերը եւ առնենք բուն ոգին:

Փետր. 18ը ոչ միայն ըմբոստացում էր ընդդէմ անլուր բարբարոսութեանց, այլ եւ առնական եւ ամեհի արտայայտութիւնը՝ ազատութեան եւ անկախութեան կամքին:

Կրնա՞ք երեւակայել պատկերը,— ամբողջ ժողովուրդ մը ոտքի, առանց ղեկավարի եւ ղասակարգի խտրութեան, զինուած՝ նախնական միջոցներով, բայց բոցավառ՝ արդար բարկութեամբ:

Հանրապետութեան երկամեայ կեանքին մէջ, Հայաստանը այդպիսի շրջան չէր տեսած: Ուրիշ խօսքով, այնքան ուժգնութեամբ չէր զգացած ազատութեան ծարաւը, որքան այդ օրերուն:

Այս ամեհի յորձանքին առջեւ, ի՛նչ խօսք որ Գի փախուստ խուճապելու ղատապարտուած էին օրուան իշխանաւորները, մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը:

Երկար չտեւեց յաղթանակը, եւ չէր կրնար տեւել, տուեալ պայմաններուն մէջ:

Եւ սակայն, շարժումը, ինքնին, շատաչուն ազդակ մըն էր նորեկներուն համար, որոնք չէին ուզեր ըմբռնել թէ սահման ունի նոյն իսկ հայ ժողովուրդին համբերութիւնը:

Իբրեւ արիւնհեղութիւն՝ ցեղակիցներու միջեւ, անշուշտ քստմնելի է դէպքը:

Բայց, վայրենօրէն խեղդուած, ամէն ազատութենէ զրկուած, չարաչար հարստահարուած բազմութի՞ւնն էր պատասխանատուն, եթէ եղբայր եղբօր արիւն թափեց, ճարահատ ըմբոստանալով բարբարոսական եւ արիւնռուշտ լուծի մը դէմ:

Ո՞ր ժողովուրդին պատմութիւնը չէ ունեցեր այսպիսի ողբերգութիւններ, դարերու ընթացքին եւ մինչեւ այսօր:

Ցեղակից իշխանութիւնը ինք, տարրական իմաստութիւն ունեցա՞ւ, որպէսզի դանակը ոսկորին չհասնի:

Ողբացեալ Թումանեանը որ մօտէն ծանօթ էր փետր. 18ի նախընթաց եւ յետագայ դէպքերուն, Պոլիս եկած ատեն դառնութեամբ կը յիշէր Կովկասի լիազօրին, վրացի Օրժոնիկիձէի սուր գիտողութիւնը.

— Հայ բոլշեւիկները մոռցան թէ Հայեր են որ կը գտնուին իրենց դիմացը եւ թէ Հայեր են իրենք ալ...

Ու կ'աւելցնէր թէ Օրժոնիկիձէ որոշած էր Հայաստանէն հեռացնել 300 հայ բոլշեւիկներ, անոնց փոխարէն ղրկելով 300 Վրացիներ կամ Ռուսեր,, երբ ծագեցաւ ապստամբութիւնը...

Ուրիշ անգամ ալ յիշած ենք այս պատմութիւնը, ինչպէս եւ բոլշեւիկ Բորեանի ջախջախիչ վկայութիւնները՝ Հայաստանի առաջին շրջանի վարիչներու բարբարոսութեանց մասին:

Բայց, անհրաժեշտ է միշտ կրկնել, որովհետեւ տակաւին այսօր ալ, դէպքէն 13 տարի յետոյ, բազմազան թիւրիմացութիւններ կը տիրեն փետր. 18ին յանգող կացութեան մասին:

Համաժողովրդական այս պոռթկումը, միեւնոյն ատեն, կը յայտնէր Հայաստանի զանգուածին տրամադրութիւնները՝ օրուան իշխանութեան հանդէպ:

Չէր սիրուած այդ իշխանութիւնը, եւ չէ սիրուած մինչեւ այսօր, անկախ յաջորդական վարիչներու դրական կամ բացասական յատկութիւններէն:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, խօսք չի կրնար ըլլալ փոփոխութեան կամ տապալման մասին: Եւ մենք ուրիշ բան չենք ուզեր, եթէ ոչ առաւելագոյն բարիքը ապահովել հայ ժողովուրդին, նոյն իսկ այս կարգուսարքէն:

Դժբախտաբար, այս կէտն է որ չեն ըմբռներ Երեւանցիները:

Զուննալով համառուսական տարողութեամբ եւ լայնամիտ, պայծառատես վարիչներ, Խ. Հայաստանի ժողովուրդը այսօր ալ կը կրէ այնպիսի զրկանքներ, որոնք անբնական են, անտեղի եւ կործանարար:

Հազար հերքում եւ լաւատես հաւաստիք, պաշտօնական կամ անձնական նամակներ եւ չոնգալից «ռէքլամ»ներ չեն կրնար պարտկել այս անողոք իրականութիւնը:

Համակերպիլ, կծկուիլ, գլխիկոր տքնիլ եւ ծիւրիլ՝ չի նշանակեր օրհնել «բարեխնամ» կառավարութիւնը:

Անհրաժեշտ է ականջ դնել բուն ժողովուրդին, ներսը թէ դուրսը, իմանալու համար ամբողջ ողբերգութիւնը:

Որքան ալ բարեփոխումներ կատարուած ըլլան 1921 փետր. 18էն ասդին, խորունկ, չափազանց խորունկ վէրքեր կան ժողովուրդի սրտին մէջ:

Հարկ է մօտենալ եւ իմանալ, խոկալ եւ դարմանի մասին մտածել.

Ա՛յս է ամէնէն կտրուկ ճամբան, «կործանիչ կրակ» տեղալու «Դաշնակներուն դէմ»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

44 ՀՈԳԻՆՈՑ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 10ի դէմ 570 ձայնով որոշեց քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, երեւան հանելու համար Սթավիցքիի գայթակղութեանց բոլոր ծալքերը: Յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ 44 անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին խորհրդարանին 18 խմբակցութեանց կողմէ, համաձայն իրենց թիւին: Արմատական ընկերվարականները, որոնց երեսփոխաններէն երեքը ձերբակալուած են միեւնոյն գործին հետեւանքով պիտի ունենան ամէնէն բազմաթիւ ներկայացուցիչները: Կարեւոր թիւ մը պիտի կազմեն նաեւ աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութիւնները որոնք ունին 200 երեսփոխան:

Այս առթիւ, առաջարկուեցաւ դատական իրաւասութիւններ (խուզարկելու եւ ձերբակալելու իրաւունք) տալ յանձնաժողովին, բայց կառավարութիւնը մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով:

Ինչպէս կը յիշուի, քննիչ յանձնաժողով կազմելու առաջարկը նախապէս երկու անգամ մերժուած էր Երեսփ. ժողովին կողմէ, ինչ որ տեղի տուաւ այնքան աղմուկներու եւ փողոցային ցոյցերու: Շոթանի դահլիճը վճռապէս կ'ընդդիմանար այս ծրագրին: Ընկերվարականներն ալ հակառակ էին, բայց այս անգամ քուէարկեցին: Դատական իրաւասութիւններու առաջարկը մերժուեցաւ 150ի դէմ 480 ձայնով: Յանձնաժողովը անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ եւ իր տեղեկագիրը պիտի ներկայացնէ երեք ամիսէն:

Կախաղաններ Աւստրիոյ մէջ

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ զինուորական ատեանը կը շարունակէ մահապատիժներ սահմանել վերջին ապստամբութեան վարիչներուն:

Փետր. 16ին Վիեննայի մէջ կախուեցաւ Էմիլ Սվոպոտա, որ ամբաստանուած էր թէ կրակ ըրած է վիրաւոր ոստիկանի մը վրայ: Երկու ընկերվարական առաջնորդներ ալ կախուեցան Վերին Աւստրիոյ մէջ:

Պատերազմական ատեանը կախաղանի դատապարտած էր նաեւ ուրիշ ութ հոգի, բայց Հանրապետութեան նախագահը բանտարկութեան փոխեց անոնց պատիժները: 12էն մինչեւ քսան տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան շարք մը ամբաստանեալներ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, կառավարական զօրքէն սպաննուած են 102, իսկ վիրաւորուած՝ 319 հոգի, որոնց 115ը ծանրապէս: Այս հաշիւը կը վերաբերի ամբողջ Աւստրիոյ: Միայն Վիեննայի համար կը հաշուեն 42 մեռեալ եւ 125 վիրաւոր: Միեւնոյն տեղեկագրին համաձայն, ըմբոստները ունեցած են 137 սպաննեալ եւ 339 վիրաւոր: Այս կորուստներէն 105 սպաննեալ եւ 248 վիրաւոր կը պատկանին Վիեննայի:

Շատ մը կիներ անձնասպան եղած են իրենց ամուսիններուն մահէն յետոյ:

Իրազեկներ կը պնդեն թէ այս պաշտօնական թիւերը շատ վար կը մնան բուն իրականութենէն: Անոնց հաշիւներուն համաձայն, սպաննեալներուն թիւն է առ նուազն հազար, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ հինգ հազար:

Վիեննայի բոլոր բանտերը լեցուած են կալանաւորներով, որոնք դատի կը սպասեն: Անոնց թիւն ալ կը տատանի 2000—3000ի միջեւ: (Կառավարութիւնը կը հաշուէ 2300):

Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, թէեւ մանր մունր ընդհարումներ անպակաս են: Առջի օր ծանր կռիւ մը տեղի ունեցաւ Վիեննայի կեդրոնական գերեզմանատան մօտերը:

Գաչարման վիճակը ջնջուած է, բացի Վիեննայէն, Վերին Աւստրիայէն, Ստորին Աւստրիայէն եւ Սթիրիայէն: Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը ծառայութեան հրաւիրած է Թիրոլի արձակազէնները: Այս պարագան եւ չորս գլխաւոր կեդրոններու բացառիկ վիճակը կ'ապացուցանեն թէ կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութիւններ ունի տակաւին.

Ամէն պարագայի մէջ, Վիեննայի սովորական վիճակը վերահաստատուած է քիչ-շատ, բացի քարուքանդ եղած թաղամասէն:

Մինչ այս մինչ այն, հիթլէրականները պատրաստութիւններ կը տեսնեն, առիթէն օգտուելու համար, քանի որ ընկերվարական կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուած է: (Կառավարութիւնը որոշեց գրաւել կուսակցութեան բոլոր գոյքերը): Այս վտանգին դիմաց, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ բանակը նոյն ուժգնութեամբ պիտի կռուի աջերուն դէմ, ինչպէս կռուեցաւ ձախերուն դէմ, անխախտ պահելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը:

Ծիշդ այս միջոցին լուրջ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները, մանաւանդ որ Աւստրիա իրենց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը խնդրած էր, փետր. 12ի ապստամբութենէն շատ առաջ: Չեխօսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուի, իր կարգին խորհրդակցութիւններ կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ երեք մեծ պետութիւնները անշուշտ բայց համեմատ յայտարարութիւններ պիտի հրատարակեն, ճշդելով իրենց դիրքը Աւստրիոյ կացութեան հանդէպ: Անոնք թոյլ չպիտի տան որ այս կամ այն պետութիւնը միջամտութիւններ կատարէ:

✣ Կառավարութիւնը ընկերվարականներէն գրաւած է 73 գնդացիր, 3276 հրացան, 3708 ատրճանակ, 204.000 փամփուշտ, 59.000 գնդացիրի փամփուշտ, 700 սուին, 50 ռումբ, մեծ քանակութեամբ ուժանակ, ինչպէս եւ դաշտային հանդերձանք.

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊՈՒԼԿԱՐ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, դատի քաշուած էին նաեւ երեք պուլկար համայնավարներ, Տիմիթրով, Թանէվ եւ Փոփով: Լայփցիկի դատարանը անպարտ հռչակեց երեք ամբաստանեալները, բայց կառավարութիւնը մինչեւ հիմա բանտարկուած կը պահէ զանոնք:

Պերլինի խորհրդային դեսպանը փետր. 16ին պաշտօնապէս հաղորդեց թէ երեք բանտարկեալները խորհրդային հպատակ ընդունուած են, հետեւաբար կրնան Ռուսաստան երթալ: Գերմանական կառավարութիւնը դեռ չէ պատասխանած, բայց կը հաւաստեն թէ այս շաբթու ազատ պիտի արձակէ երեք Պուլկարները:

ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ձիւնամրրիկը բոլորովին տակնուվրայ ըրած է երկրին կեանքը: Բազմաթիւ արկածներ պատահած են Պոլսոյ եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Շոգենաւեր խրած, տուներ փլած են: Բայց մարդկային կորուստները աննշան են: Երկաթուղիները կը բանին:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 փետր. [illegible] ժամը 9 [illegible] Ա. Ահարոնեանի վիճակին մէջ:

Սկսած է ճանչնալ զինքը խնամողները: Գլուխի շարժումով կը հասկցնէ թէ կը ճանչնայ Տիկինը, Որ. Վարանդեանը եւ Տոքթ. Մելքոնեանը.

Գիշերը հանգիստ քնացած է: Առտու արթնցած ատեն «Աստուած իմ, Աստուած իմ» բառերը թոթուված է: Գլխաւոր դժուարութիւնը կոկորդի բորբոքումն է: Դգալով դժուարաւ կուտան սնունդը: Քիչ մը կը հազայ:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօրուան վիճակը աւելի կազդուրիչ է քան երէկ եւ աւելի առաջ:

Մեծ դէպքեր Նիւ Եորքի մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ՝ ՄԻԹԻՆԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն փետր. 16 թուակնով.— 23,000 համայնավարներ եւ ընկերվարականներ կատաղի կռուի մը բռնուեցան այսօր, Մէտիսըն Սքուէրի պարտէզին մէջ: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը, օգնական ուժ ստանալով: Բազմաթիւ ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

Միթինկը սարքած էին ընկերվարականները: Խռովութիւնները ծանրացան երբ համայնավարները սկսան աթոռներ և ուրիշ առարկաներ նետել պատշգամներէն: Հարիւրաւոր ոստիկաններ ներս խուժեցին եւ բիրերն ու բռունցքները իրար խառնուեցան: Համայնավարները որոշեր էին երկու ժամ գործադուլ պարտադրել 400.000 բանուորներու:

Այս թողոքը Աւստրիոյ դէպքերուն դէմ էր, բայց չյաջողեցան: Բարեկարգութեան վերահաստատումէն յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը խնդրուի նախագահ Ռուզվէլթի միջամտութիւնը, Աւստրիոյ կառավարութեան [illegible]թեանց դէմ

Նոր համաձայնութիւն Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ

Ուրբաթ օր ստորագրուեցաւ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ գոյացուած առեւտրական նոր համաձայնութիւնը, որուն բնագիրը պիտի հրատարակուի երկուշաբթի օր: Այս համաձայնութիւնը առժամեայ է եւ կը ձգտի դիւրացնել երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ առեւտրական դաշնագիրը չեղեալ հռչակուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ, երբ չորս անգլիացի ճարտարագէտներ դատի քաշուեցան:

Նոր համաձայնութիւնը կը ճշդէ երկու երկիրներուն փոխադարձ ներածման քանակը, այնպէս որ, գնումները գրեթէ պիտի հաւասարակշռուին 1936-ին: Մասնաւոր յօդուած մը Անգլիոյ շահերը կը պաշտպանէ վաճառամարտին դէմ (տըմփինկ): Ուրիշ յօդուածի մը համաձայն, Անգլիա յանձն կ'առնէ վարկեր տրամադրել Ռուսիոյ:

Յունաստանի ուսումնականներու թշուառութիւնը

Աթէնքի «Ակրոպոլիս» թերթը շատ ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակած է Յունաստանի մէջ տիրող անգործութեան մասին: Ժողովրդական խաւերու բազմահազար անգործներու կողքին, կ'ըսէ «Ակրոպոլիս», Յունաստանի մէջ, հազարաւոր մտաւորական, գիտնական եւ համալսարանական անգործներ ալ կան: «Հազարաւոր» բառը այստեղ թեթեւօրէն չէ գրուած: Այս անգործ «հազարաւոր»ը ոչ երկու, ոչ երեք, ոչ ալ հինգ հազար է: Թիւը կ'անցնի տասը հազարը: Միայն Աթէնքի մէջ, այսօր, անօթի են ու եւ է պաշտօն չունեցող 650 համալսարանաւարտներ գրականութեան ճիւղէն: Ասոնք ու եւ է գործի լծուելու յօժար են, բայց չեն կրնար գտնել: Ու տակաւին 2000 բժիշկներ եւ նոյնքան փաստաբաններ՝ որոնք համալսարանը աւարտեցին վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին:

Եւ քանի տարիները կ'անցնին, անօթութիւնը ուսանողական կեանքէն կը սկսի: Ատենօք ուսանողը կրնար միաժամանակ թէ ուսանիլ եւ թէ աշխատիլ: Պաշտօն մը կը ճարուէր: Հիմա սակայն ո՞ւր կարելի է գտնել: Ահա թէ ինչո՛ւ, մարմնապէս եւ հոգեպէս կը խամրին անոնք զրկանքէն, դեռ իրենց ուսանողական տարիներուն: Եւ այսօր, համալսարանական ակումբի տնօրէնութեան ծանօթ են 147 թոքախտաւոր ուսանողներ, որոնք վարակուած են այս գարհուրելի հիւանդութեամբ, զրկանքներու եւ յոգնութեանց հետեւանքով

«Թաքսի»ներու գործադուլը

Բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու կողմերուն միջեւ, դադրեցնելու համար «Թաքսի»ներուն գործադուլը, որ կը տեւէ 18 օրէ ի վեր: Առջի օր աշխատանքի եւ ելեւմուտքի նախարարներն ալ խորհրդակցեցան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Աշխատանքի նախարարը առաջարկեց 14ի փոխարէն միայն 5 ֆրանք գանձել իբրեւ կայանի տուրք եւ ուրիշ բարեփոխումներ կատարել: Միեւնոյն ատեն յանց շարժավարներուն եւ կառքի տէրերուն դանդաղեցաւ: Կը կարծուի թէ գործադուլը իրապէս վերջացած է եւ այսօր իսկ պիտի բանին «Թաքսի»ները, վերահաստատելով քաղաքին ... սովորական կեանքը:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱՎԱՐ ՄԸ ԿԸ ԿՐԱԿԷ

Երէկ, առաւօտեան կանուխ, ժամը 4ին, հայ մեքենավար մը, Գասպարեան, որ Արքէօյլ կը բնակի իր ինքնաշարժը նստած՝ կը հասնի Փարիզ, Փլաս տը Ռէն:

Ֆրանսացի մեքենավար մը, Լիւսիէն Ռիվէ, որ գործադուլ յայտարարած էր, ընկերակցութեամբ ուրիշ երեք հոգիի, կը յարձակի Հայուն վրայ: Գասպարեան, ինքզինք պաշտպանելու նպատակով, կը հանէ ատրճանակը եւ կը կրակէ յարձակողներուն վրայ, այնպէս ծանրապէս գլխէն կը վիրաւորէ Ռիվէն: Միւսները ատրճանակին պայթիւը լսելով կը փախչին:

Լիւսիէն Ռիվէ փոխադրուեցաւ Լաէնէք հիւանդանոցը, ծանր վիճակի մէջ: Թաղին ոստիկանութիւնը քննութեան սկսաւ դէպքին մասին: Գասպարեան ձերբակալուեցաւ:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԽՄԲ.— Այսօր, 1921 փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, «Դրօշակ»ի հին համարներէն կ'արտատպենք հատուած մը, որ խտացած գիծերով կը ներկայացնէ համաժողովրդական ըմբոստութեան էութիւնը:

Յօդուածը կը սկսի այն կէտէն ուր խորհրդային իշխանութիւնը կը դրժէ իր իսկ լիազօրներուն կնքած համաձայնութիւնը՝ Հ.Հ. կառավարութեան հետ.—

Այս համաձայնագրի հիման վրայ բոլշեւիկները եկան ու տիրացան Հայաստանի իշխանութեան: Նախկին կառավարութեան հեռագրական հրահանգի վրայ ժողովուրդը ոչ մի տեղ դիմադրութիւն չըրաւ, ներքին կասկածով ու անհանգստութեամբ՝ ամէն ալ համակրութեամբ ընդունեց եկւորներին: Սպասում էին տեսնել հին Ռուսաստանի ներկայացուցիչներին: Երազում էին գէթ տարրական ապահովութիւն ու հաց ստանալ Ռուսներից:

Հայ կոմունիստներն եկան, եւ ահ ու սարսափը սկսաւ:

Համաձայնագրի եւ ո՛չ մի կէտ չիրագործւեց: Երկրի անկախութիւնը ջնջւեց: Սահմանների ընդարձակում չեղաւ: Թուրքերը դուրս չեկան Ալեքսանդրապոլից: Հանրապետութեան շրջանի գործիչները ենթարկեցին վայրագ հալածանքի, — եւ բանտերը լեցւեցին հազարաւոր մտաւորականներով, գիւղացիներով, բանւորներով ու առեւտրականներով: Հայկական բանակը լուծւեց, եւ սպայութիւնը, աւելի քան 1,500 հոգի, խաբէութեամբ աքսորւեց Ռուսաստանի ներսերը: Սկսւեցին անվերջ բռնագրաւումներ, թալան, հարստահարութիւն ու սպանութիւններ: Դրւեցին անօրինակ տուրքեր, եւ գիւղերն ուղարկւեցին պատժիչ զօրամասեր տուրք չտւող գիւղացիներին պատժելու համար: Ամբողջ երկիրը առնւեց Չէկայի հրաւկողութեան ու սանձարձակութեան տակ: Լրտեսութիւնն ու մատնութիւնը վերածւեց սիստեմի: Ամէն մի կոմունիստ միաժամանակ եւ Չէկայի գործակալ էր եւ ի պաշտօնէ պարտաւոր էր հսկել ու մատնել «Հակայեղափոխականներին»: Վերացւեցին բոլոր ազատութիւնները. մամուլ, ժողով, խղճի ազատութիւն արգիլւեցին, իբրեւ «բուրժուական նախապաշարումներ»: Եւ Հայաստանը, առանց չափազանցութեան, վերածւեց բանտի, ուր ամբողջ ազգաբնակութիւնը բանտարկեալ էր եւ մի խումբ եկւոր կոմունիստներ բանտապետի պաշտօն էին կատարում:

Եղան փորձեր այս աղէտալի կացութեան առաջն առնելու համար եւ գէթ մասամբ մեղմացնելու ռէժիմը, որ յուսահատութեան ծայրայեղ սահմանին հասած ժողովուրդը չէր նետել քաղաքացիական պատերազմի դիրկը, բայց այդ փորձերը հանդիպեցին միայն հեղինակի անապատելի յաջողութիւնից արբեցած իշխաւորների կողմից: Քաղաքացիական պատերա՞զմ. իրենց փնտռածն էլ հէնց այդ է: Անհրաժեշտ է, որ Հայաստանն էլ անցնի քաղաքացիական կռւի բովից, հարկաւոր է, որ Հայաստանում էլ «բուրժուայական» արիւնը հոսի, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը ամրանայ ու խորանայ: Եւ, իրօք, ամէն օր գումարւող բոլոր միտինգներում, «Կոմունիստ» թերթի բոլոր խմբագրականներում ու յօդւածներում միայն մէկ իշխող միտք էր արտայայտւում — քաղաքացիական կռւի անհրաժեշտութիւնը: Անվերջ ծաղրի առարկայ էր դառնում Հայաստանի անկախութեան գաղափարը, հայհոյւում ու արհամարհւում էին ժողովրդի բոլոր նուիրական հասկացողութիւնները եւ ամենազազրելի ձեւով մարտահրաւէր էր ուղղւում երկրին: Եւ արդիւնքը շատ չուշացաւ: Ժողովուրդը չդիմացաւ բռնութեան, թալանին ու իր խոճալների դաշնակային տռնահարումին եւ մի մարդու պէս ոտքի ելաւ: Փետրուար 18ին Հայաստանում խորտակւեց կոմունիստական անարգ լուծը ու նորից հաստատւեց ժողովրդական իշխանութիւնը: Եւ այնուհետեւ 42 օր շարունակ հայ ժողովուրդը մղեց հերոսական պայքար իր մարդկային իրաւունքի ու ազատութեան պաշտպանութեան համար եւ տեղի տւեց միայն դրսից եկող ռուսական գերազանց ուժերի ճնշման տակ: Եւ հեռանալով Արարատեան դաշտից, երկու ու կէս ամիս էլ շարունակեց ինքնապաշտպանութիւնը Լեռնահայաստանում, որ գէթ. Չի ակոից յետոյ էլ պահպանել էր իր անկախութիւնը: Կռիւը համազգային էր, համաժողովրդական այս բառերի ամենալայն առումով: Բացի կոմունիստներից եւ սակաւաթիւ բացառութիւններից, քաղաքական բոլոր հոսանքները, բոլոր ժողովուրդները մասնակցեցին կռիւներին, նոյն իսկ թաթարները, որոնք մինչ վերապահ դիրքում էին գտնւում, իրենց Ազգային Խորհրդի կողմից ներկայացուցիչներ դրին Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէի մէջ: Եզիդները կազմեցին առանձին կամաւորական զօրամաս: Ռազմաճակատ ուղարկեցին յատուկ կամաւորական զօրամաս եւ ռամկավարները, որոնց Հայաստանի կոմիտէն պայքարի առաջին շարքերում էր բոլշեւիկների դէմ: Բոլոր կուսակցութիւնները հաւասարապէս — Դաշնակցական, սոցիալիստ-յեղափոխական, սոցիալ-դեմոկրատ, ռամկավար, ժողովրդական, հնչակեան կազմեցին Ճակատի Օգնութեան, պրոպագանդի ու պարենաւորման կոմիտէ, որի նպատակն էր ոյժ տալ հակաբոլշեւիկեան կռւին: Շատ քիչ անգամներ հայ ժողովուրդը այդպիսի միաբանութիւն եւ թափ էր երեւան բերել...

Այստեղ տեղը չէ, ի հարկէ, այդ ապստամբութեան պատմութիւնն անելու — նրա մէջ փայլուն եւ ուսանելի էջեր շատ կան — բայց վճռական կերպով պէտք է ասել, որ նրա հեղինակը եղան միայն ու միայն բոլշեւիկները: Եթէ նրանք գէթ նւազագոյն չափով յարգէին իրենց ստորագրած պայմանները, մի քիչ աւելի հարազատ ու արդար վերաբերւէին ցոյց տային դէպի ժողովուրդը, գոնէ հասկանային, ինչպէս որ այժմ են հասկացել, որ Հայաստանը զուտ գիւղացիական երկիր է եւ, հետեւաբար, այնտեղ անթոյլատրելի են այն մարզանքները, որոնք կարող են արւել բանւորական կենտրոններում, եթէ, ասում ենք, բոլշեւիկները Հայաստան մտնէին ոչ իբրեւ նւաճող բռնապետներ, այլ ժողովրդի ցաւերն ամոքելու ցանկութեամբ տոգորւած մարդիկ, փետրուարեան ապստամբութիւնը տեղի չէր ունենալ, եւ բոլոր առեղծագործող ուժերը կը մնային երկրում՝ լծւած հայրենիքի վերաշինութեան գործին: Փետրուարեան ապստամբութիւնը ամբողջապէս արգիւնք է բոլշեւիկեան քաղաքականութեան: Այդ խոստովանեցին եւ իրենք կոմունիստները: Կովկասի փոխարքայ Օրջոնիկիձէն, փետրուարեան շարժման ճնշումից յետոյ, բարձրաձայն յայտարարեց, որ հայ կոմունիստներն իրենք էին մեղաւոր պատահած դէպքերի համար: Այդ հաստատւեց եւ Հայկոմկուսի շարքերում սկսւած վիճաբանութեան ընթացքին, փետրուարեան դէպքերից անմիջապէս յետոյ: Եւ, վերջապէս, Լէնին ինքը՝ Կովկասեան կոմունիստներին ուղղած իր հռչակաւոր նամակով նոյն բանն էր վկայում: Եւ, իբրեւ հետեւանք այս փաստի, փետրուարեան ապստամբութեան գլխաւոր հեղինակները՝ Կասեան, Աւիս եւ ուրիշներ, ստիպւած եղան հեռանալ Հայաստանից:

Այս է ահա Փետրուար 18ը, որն այսօր խորհրդանիշ է դարձած հակաբոլշեւիկութեան եւ որի դէմ այնպէս ատամ են կրճտացնում կոմունիստները. Փետրուար 18ը ունեցաւ մի շարք անմիջական հետեւանքներ, որոնցից յիշենք մի քանիսը:

Ամէնից առաջ՝ նա, ինչպէս կայծակը պայռում է խեղդիչ օդը, մաքրեց Հայաստանի մթնոլորտը, որ թունաւորել էին բոլշեւիկները: Փետրուարեան ընդվզումից յետոյ խորհ. Հայաստանի ներքին քաղաքականութիւնը կտրուկ կերպով փոխւեց, եւ իշխողները փոխանակ դիմելու բռնութեան, սկսեցին ժողովրդին սիրաշահել ու շողոքորթել: Ծեծուած ու ամօթահար՝ հայ կոմունիստները սանձահարեցին իրենց կրքերը եւ Մոսկուայից եկած հրամանի վրայ՝ ընկերը դրին աւելի մեղմ քաղաքականութեան:

Այս հանգամանքը մեծապէս զարկ տւեց Հայաստանի ժողովրդի ինքնագիտակցութեան եւ սեփական արժանիքի գնահատութեան: Պարտուած ձեւականօրէն՝ բառ էութեան յաղթողը ժողովուրդն էր: Բարոյական այս յաղթանակի գիտակցութիւնը է՛լ աւելի ուժեղացրեց նրա հաւատն ու կորովը:

Փետրուարի 18ը շատ խոշոր նշանակութիւն ունեցաւ եւ Հայաստանի անկախութեան գաղափարի ժողովրդականացման ու խորացման տեսակէտից: Տարերային կերպով ծնունդ առած ապստամբութիւնը հէնց առաջին վայրկեանից տոգորւած էր Հայաստանի անկախութեան վերականգնման գաղափարով եւ մինչեւ վերջն էլ ընթացաւ այդ դրօշակի տակ: Ապստամբութեան արագ բռնկումին ու լայն տարածման նպաստեց եւ այն հանգամանքը, որ ժողովուրդը փորձնական կերպով եւ շատ ցայտուն փաստերով տեսաւ ու շօշափեց անկախ եւ խորհրդային Հայաստանների միջեւ եղած տարբերութիւնը, անկախութիւնը է՛լ աւելի դարձաւ սիրելի ու նուիրական:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՑԵՂԱՑԻՆ

Գարնան արեւ, կանանչ դաշտերու պլպլան ծառեր՝ առուակին եզերքը: Գարնանի պէս բարակ ու ոլորուն ճամբաներ կը սկսին գիւղերէն ու կը փռուին կը սկսին լայնքին: Առտուն, երբ արեւը հազիւ ծիրանի փոշիի մը պէս կը ցանուէր դաշտերուն ու գիւղի ցածլիկ պատերուն վրայ՝ ծերունի Մարտոն իր տղուն ու եզներուն հետ կը քալէր արտերու ճամբէն:

Մարտոն արեւածագին արտերուն գլուխը կ'ըլլար ու մայրամուտը հըսկած՝ Ալագին հետ միասին տուն կը վերադառնար կարմիր հողի փշրանքները իր կօշիկներուն մէջ.

Մարտոն միայն կը նեղուէր ձմրան օրերուն, երբ կը տեսնէր որ ձիւնը ծածկեր է դաշտ ու լեռ ու ինք փակուած կը մնար իր տան մէջ: Ու երբ գարունը կը բացուէր արեւի փոշիով ու դաշտերէն կը բարձրանային շոգիի ամպեր՝ Մարտոն կը հրճուէր, սիրտը կ'ուռէր ուրախութեան հովերով ու կ'աճապարէր որ առաջ արտերը հերկել, մուկ հանել, առուները փորել ու թումբերուն վրայ արտին մէջէն հաւաքուած քարերը դիզել:

Հողին մարդն էր Մարտոն, ու իր գանկին մէջ կար պատկերը դաշտերուն եւ իր ականջին մէջ՝ կը լսուէր առուէն վազող ջուրին գլգլոցը:

Առտու մը ծերունի Մարտոն ու Ալագը քալեցին արեւոտ ճամբաներէ ու չորս եզներով կանգ առին բամպակի արտին գլուխը:

— Ալա՛գ, տղաս...

— Աբար:

— Էգ սերմնցու գոգնոցս բեծի տուր:

Ալագը ծռեցաւ գետին ու գոգնոցը առնելով՝ տուաւ հօրը: Մարտոն զայն ժիր մը կապեց իր մէջքին ու բամպակի կուտ լեցնելով՝ սկսաւ շրջիլ արտին մէջ ու բո՛ւռ բուռ ցանել հատիկները: Մարտոն ձեռքէն առաջին բուռը նետեց ու մրթմրթաց.— Էս՝ թռչուններուն, էս՝ աղքատներուն, էս՝ զարիպ՝ ճամբորդներուն, էս՝ վարող — վաստկողին: Վերջին ձեռքը իրեն համար էր որ նետեց Մարտոն, իսկ միւսները թռչուններուն, աղքատներուն ու հեռաւոր տեղերէ եկող «զարիպ — ճամբորդներուն»:

Թռչունները սկսան չատնալ ու թռվռտալ Մարտոյի գլխին վերեւ: Ու փորձեց նետել թռչուններուն, Մարտոն ձայնեց յանկարծ.

—Քար մի նետեր, տղաս, էդ թռչունները Աստուած է ղրկեր, էս աշխարհը որ կայ՝ մինակ մարդոց համար չէ, անոնք ալ բաժին ունին:

Ցանե՛ց Մարտոն, ու երբ վերջացուց սերմնցուն՝ Ալագին հետ զոյգ — զոյգ եզներով գնա՛ց ու դարձաւ, մինչեւ որ արտին կէսը սկսաւ սեւնալ ու արեւը սահեցաւ երկնքի կէսէն դէպի արեւմուտք:

Կէսօր էր լծուորներուն համար, հարկ էր աշխատանքը դադրեցնել ու քիչ մը հանգիստ տալ քրտնաթոր եզներուն: Մարտոն ու Ալագը եզներուն առջին յարդ լեցուցին ու յետոյ քաշւեցան մէկ կողմ՝ պատառ մը հաց ուտելու:

— Ալա՛գ, տղաս, միտք ունիմ զալ տարի զոյգ մը եզ ալ գնելու, կը խօսէր Մարտոն իր տղուն, երբ երկուքը քով — քովի նստած էին ու թոնիրի կողերէն եկած բարակ ու կլոր հացը կ'ուտէին:

— Չէ՛, չէ՛, ո՛ր Աստուած ողորմի՝ Մուրատենց Մարտոն էապէս չի մնար, մենք ինչո՞վ պակաս ենք Թերզի Գօզոէն՝ որ էս գիւղի արտերուն կէսը իրեն է առած.

Այսպէս էր Մարտոն, կ'ուզէր որ իր չորս եզը վեցի բարձրացնէր, արտերը շատցնէր, ձի ու զոյգ — զոյգ էշեր ունենար. ոչխարներ գնէր եւ այո՛, իր մէկ յարկանի տունը շէնցնէր նո՛ր սենեակներով, որ գիւղացիները երբ տեսնէին՝ ըսէին թէ՝ «աս տունը Մուրատենց Մարտոյինն է, գեղի հարուստներէն»:

Իր այդ խառնածին մտքերուն հետ էր Մարտոն, երբ յանկարծ նշմարեց որ հեռուէն կին մը կը քալէր դէպի իրենց կողմը:

— Ալա՛գ, տղաս, է՛գ կինը որ կուգայ, ո՛վ է, տես:

Ալագը գլուխը վերցուց ու նայեցաւ իր հօրը ցուցուցած կողմը, լաւ մը զննեց հեռուէն կնոջ կերպարանքը ու դողացող ձայնով շնչաց.— Մա՛յրըս է...

Մա՞յրդ:

— Հա՛, աբար, մա՛յրս է:

Մարտոն ձեռքը տարաւ ծոծրակին, չինեց, քերեց ու մտածկոտ՝ նայեցաւ Ալագին աչքերուն, խորհրդաւոր պատահարի մը պատկերը իր սրտին

— Էս կնիկը ի՛նչ գործ ունի էստեղ, չ'ըլլի՞ որ տունը «բան մը» պատահի..

Մինչ հայր ու որդի կասկածանքով կը դիտէին Թամամին գալուն պատճառները, ահա լսեցին անոր զոռ ու բարկացոտ ձայնը որ թիթեղի ձայնին պէս սկսաւ արձագանգել, ճիւղաւորուիլ, ու հասնիլ Մարտոյի ականջին:

Բան մը կայ տղաս, բան մը կայ. սկսաւ մրթմրթալ ծերունի Մարտոն:

Թամամը մօտեցաւ արդէն: Երեսին վրայ գոյն չէր մնացեր ու իր բարկութենէն սկսաւ հեկեկալ ու հայհոյել.— Շունե՛ր, շունե՛ր, ա՛լ կը բաւէ, հերիք ծծեցիք մեր արիւնը, հերի՛ք ըլլայ դալիք մեր նամուսին, շունե՛ր... շուներ

— Կնիկ ձէ՛նդ, ձէ՛նդ, էկօ պատմէ թէ ի՛նչ է եղեր, ըսաւ Մարտոն ու մօտեցաւ Թամամին: Մարտոյին հետեւեցաւ նաեւ Ալագը՝ բոլորովին անտեղեակ իր մօրը այլայլութեան, անոր կանչերուն ու հայհոյանքներուն:

— Պատմէ՛, կնիկ, թէ ի՛նչ է եղեր, ինչո՞ւ ես եկած:

— Ի՛նչ պիտի պատմեմ, հեկեկաց Թամամը դառնութեամբ, մեր հացը՝ մերը չէ, մեր վաստակը՝ մերը չէ, մեր նամուսը՝ մերը չէ, շուներուն է, շուներո՛ւնն է.

— Կնիկ ձէ՛նդ, բաէ թէ ի՛նչ է եղեր, բարկացաւ այս անգամ Մարտոն:

— Ա՛լ բա՞ն պիտի ըլլի, խեղճ Շաքէս աղբիւր ղրկեցի որ կուժով ջուր բերէ, Օսման պէկը կը տեսնէ որ աղջիկս մինակ աղբիւր կ'երթայ՝ կը քալէ անոր ետեւէն, եւ երբ կուժով լեցուն ջուրը շալակը առած Շաքէս կ'անցնի Զօպան — Կիրօյի փլած տան առջեւէն՝ Օսմանը ..., է՛ն շունը, կը բռնէ աղջիկիս ձեռքէն ու ... կը քաշէ փլած տան պատերէն ներս

— Է՛, վերջը, ձայնեց Ալագը յանկարծ կրակ կտրած:

— Վերջը ի՛նչ պիտի ըլլի, շունը բռնի կը պագնէ ... Թամամը այլ եւս չկրցաւ շարունակել, սկսաւ փղձկիլ ու աչքերէն վազող արցունքները սրբել գոգնոցով:

Մարտոն մնաց քարացած իր տեղը, ու մտիկ կ'ընէր Թամամին յայտնութիւնները: Ալագը իր բարկութենէն սկսաւ ակռաները իրար սեղմել ու քի՛չ մնաց որ լար, պոռար ու կանչէր, վառօդի իր քոյրը համբուրած էր Օսման պէկը, գեղի «զօրպան Թուրքը»:

Ալագին աչքին առջեւ կարծես արտերը սկսան դառնալ, եզները իրենց պոչերը վեր ցցած՝ պար կը դառնային Ալագին աչքերուն առջեւ ու կը հեգնէին զինքը: Չէ՛, չէ՛, Ալագը չի կրնար տանիլ այս հարուածը, պատի՛ւ է այս, այս մէկը ո՛չ... ո՛չ:

Ալագը վերջին հայեացք մը եւս ձգեց մօրը վրայ, տեսա՛ւ անոր լալը ու անկարող զսպելու զայրոյթը՝ գլուխը դարձուց դէպի գիւղ, կարմրած աչքերով ու արտերուն շուրջպարը իր գանկին մէջ:

— Ալագ, տղաս, կեցիր, կը պոռար Մարտոն իր տղուն ետեւէն՝ երբ տեսաւ որ ան կը քալէր դէպի գիւղ:

Զուր եղան ծերունի Մարտոյի կանչերը: Ալագը կը քալէր աւելի արագ, առանց իր շուրջը նայելու:

Մարտոն զգաց որ «բան մը պիտի ըլլի»: Ան երբեք չէր տեսած Ալագին այդ վիճակը եւ երբ լաւ մը խորհրդածեց, գնաց եզներուն մօտ, քակեց ամոլները ու խոփերը, եզները միայն առնելով՝ դարձաւ տուն:

Իսկ Թամամը կը քալէր Ալագին ետեւէն, կ'ուզէր բռնել զայն ու ետ կեցնել, բայց անօգուտ: Ալագը քալեց բուռն թափով եւ իր ճամբուն վրայ հանդիպող ծանօթներուն երեսն անգամ չնայեցաւ, քալե՛ց արտերու մէջէն, որպէսզի առանց իր բարկութիւնը իջնելու՝ գիւղ հասնի, Օսման պէկին հանդիպի. Ուրիշ լծուորներ երբ խնդիրը հասկցան՝ սկսան խօսիլ ու վիճիլ իրարու հետ, թէ Ալագը ի զուր կ'երթայ Օսման պէկին մօտ, կը զարնէ, «անոնց» հետ խաղալ չըլլար.

Բօհ — բասը լծուորներուն միջեւ: Շատեր կը մեղադրէին Օսման պէկը, բայց գաղտագողի, ուրիշներ՝ ուրախացան որ բամբասանքի նոր դէպք մը մէջտեղ ելաւ, իսկ ոմանք ալ կը բաւականանային կրկնելով, «մեղք ին»:

Այսուհանդերձ, Ալագը քալեց ու հասաւ գիւղ, մասան ուսին վրայ դըրած, գիւղին այդ լուռ ու սակաւախօս տղան վերջապէս մտաւ Օսման պէկին տունը առանց փոյթը: Կը քալէր, բայց իր սրտին մէջ ամօթխածութիւն մը կարծես կը մեծնար ու դառնօրէն կը կսկծար:

Օսման պէկը առանց քաշուելու իր ըրած արարքէն, իր դրան առջեւ գունաւոր թաղիքներ փռել տուաւ ու կոնակը պատին՝ կը ծխէ՛ր ու կը խօսէր իր դրացի Թուրքի մը հետ: Եուսուֆը որ աս հասարակ շատ կը սիրէր կիներուն կեանքէն պատմութիւններ լսել, անշուշտ չէր կրնար մոռնալ օրուան դէպքին մանրամասնութիւնները: Ատոր համար ալ՝ մօտեցաւ Օսման պէկին նախ անոր յանդգնութիւնը գովելու, յետոյ հայ աղջկան բռնած ընթացքը պախարակելու, քանի որ չէր գիտցած «գիւղի պէկերէն ամէնէն ազդեցիկին կամքին ենթարկուիլ»

— Հա՛, ճիշդ էդ նուռի երեսները պագի:

— Ցետո՞յ, յետոյ...

— Ցետոյ ուզեցի փլած տունը տանիլ, բայց չեկաւ, խենթը երեսիս թքաւ:

Ու մինչ Եուսուֆը գլուխը կը շարժէր անիծելով «կեավուրի աղջիկը», որ թքած էր Օսմանին երեսին, ահա ցցուեցաւ Ալագին հասակը՝ իրենց աչքերուն առջեւ: Եուսուֆը կամաց մը մռմռեց Օսմանին կուշտը եւ աչքին ծայրովը ցոյց տուաւ Ալագը: Օսմանը երբ տեսաւ Ալագը՝ գրեթէ անտարբեր մնաց ու սկսաւ ծխել աւելի արագ:

Օսմանին կարծիքով թերեւս Ալագը եկած էր իր մօտ ըսելու.— Պէկ, դուն գիւղի մեծ մարդն ես, մենք՝ քու ծառան, կ'արժէ՞ մեզի հետ խնալ, մանաւանդ որ մենք տարիներով հաշտ ապրած ենք իրարու հետ ու փոխադարձ բարեկամներ ենք մէկզմէկու:

Եւ սակայն պատահեցաւ հակառակը: Խոյսակէս յուզուած զայրոյթէն ու բոցէն եղած անտրամադրէն, Ալագը առանց շուրջը նայելու ու քաշուելու, ուսին վրայէն «մասան» վար առաւ ու խոյացաւ Օսմանին վրայ, նետե՛ց փայտը եւ իջեցուց Օսման պէկի գլխուն: Օսմանը գլուխը դարկաւ պատին ու ուժեղ ցնցումով մը երկնցաւ թաղիքին վրայ, Եուսուֆը սարսափահար փախաւ ու դուրս գոցեց, ներսէն օգնութիւն աղաղակելով:

Ալագ հարուածը իջեցուց եւ երբ տեսաւ որ Օսմանը կը թաւալի թաղիքին վրայ, դարձաւ ետ ու գնաց ուղղակի իր տունը: Դէպքին լուրը շուտով տարածուեցաւ գիւղին մէջ: Թուրքերը շշմած էին տեսնելով Ալագին յանդգնութիւնը եւ իրենց պէկին վիրաւոր վիճակը: Ալագին հարուածը սուր շեղբի պէս կտրած էր Թուրքերուն գոռոզութիւնը ու անոնք, այդ վայրկեանին կը կարծէին թէ ամէն մէկ հայ երիտասարդ՝ մէկ — մէկ Ալագ է դարձեր: Զարհուրեցան Թուրքերը, որովհետեւ նախ՝ Հայերը շատ էին, յետոյ, երբ Ալագին պէս լռակեաց տղան ձեռքը ձգած էր «գիւղին մեծ պէկին» գանկը՝ ով գիտէ ինչեր կրնային ընել միւսները:

Ու Ալագը դարձաւ գիւղացիներուն լեզուն: Հայ կիներն ու հարսները կ'օրհնէին Ալագը ու փրկութիւն կը խնդրէին այդ կրակ — տղուն կեանքին համար:

Երբ Ալագը տուն դարձաւ, բռնեց Շաքէի գլուխը ու սեղմե՛ց իր կուրծքին վրայ, մրմնջելով եղբայրական սիրոյ ամէնէն տաք բառերը.— Քո՛յր, քո՛յր, մի՛ լար, քանի Ալագը կայ՝ քեզի բան չպիտի ըլլայ, ես հոս եմ, քովդ, տե՞ս, քովդ եմ լերան պէս...

Օրեր անցան, Օսման պէկը իր կերած հարուածին չդիմանալով մեռած էր: Թուրքերը կատղած էին ու գիւղէն քաղաք կ'երթային, նոր — նոր զինուորներ ու կառավարական հրամանագրեր կը բերէին ի խնդիր Ալագին գլուխին:

Ենէն ծերունի Մարտոն այնքա՜ն ծեծեցին ու չարչարեցին որ, երբ քաղաք կը տանէին բանտարկելու համար, ոտքերուն վրայ չէր կրնար կենալ: Շատ էին ծեծեր, մանաւանդ որ՝ չէին կրցեր գտնել ոչ Ալագը, ոչ ալ իր քոյրը՝ Շաքէն: Այն իրիկունն իսկ, երբ Ալագը լուր առաւ թէ Օսման պէկը մահամերձ վիճակի մէջ է, գոտին ու ատրճանակը մէջքին կապեց ու Շաքէի հետ միասին տունէն դուրս ելաւ: Շատեր կ'ըսէին թէ «Ռուսաց երկիրն» եկող զարիպ — ճամբորդներու հետ լեռներու միւս կողմն են անցեր, իսկ ուրիշներ՝ դեռ կը հաւատային որ Ալագը ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած՝ մօտակայ լեռներուն մէջ կ'ապրի:

Ալագին լեռ բարձրանալէն՝ յետոյ Թուրքերը սկսան կանուխ պառկիլ ու աւելի տուն դռներուն առջեւ չէին նստեր, ինչպէս որ սովորութիւն ունէին առաջ:

Ալագը իր յանդգնութեամբ բացաւ նոր ճամբայ մը եւ զինուորները, գիւղին ուժերը կը հաւաքուէին իրեն բուռ քով, փափաքելով կը խօսէին «սուրբ գործին» շուրջ:

Ալագը դարձաւ աներեւոյթ ու Հայոց աշխարհը սկսաւ «Ցեղային քաջ»:

Ալագը դարձաւ Ֆետայի:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԻՄ

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ԳՈՐԿԻ

Կարծեմ թէ տասներկու տարեկա... նիս գրել սկսայ: Նախ եւ առաջ գր... առի առակներ, առակաձեւ նախադասութիւններ, դարձուածներ, հինգած աննշան խօսքեր, որոնցմէ սակայն ... կ'ախորժէի, կամ որոնք կը զուարճացնէին զիս: Միեւնոյն ատեն տետրակի մը մէջ կը նօթագրէի բոլոր ... հատուածները, զոր կարդացած ատեն նըս չէի հասկնար: Շատ կը կարդայի մանաւորապէս թարգմանութիւններ, օտար մատենագիրներէ: Բախտաւոր հանգոյց մըն էր ինծի կարդալ Ս. Գիր... քը, նաեւ Քուրօշքինի «Կայծ» երգի... ծական չափածոյերը զոր կը հրատարակէր Քօքօրիէվ: 1892ին իմ կո... մէ աշխատութեան մը հրատարակութիւնը երեւցաւ, բայց մինչեւ 189... տարին ես բնաւ համոզուած չէի ... գրական ատաղձութեան վրայ ... Հանդէսներու մէջ կարճ պատմուածքներ լուրջ աշխատութիւն չէին երեւնար ինծի, բայց մեծ սխալ էր այ... որովհետեւ ո՛չ մէկ բան աւելի ... կերպով կը սորվեցնէ մեզի գրել ... կարճ պատմութիւնները, քանի ... այնպէս կը վարժուինք բառերու խնայողութեան, ձեւերու ահզմութեան

Իմ աշխատութիւններուս համ... գլխաւորապէս կը գործածէի ... կենսագրական նիւթեր, կը գրէի ... կանոնաւոր մը տեսակէտէն, եթէ կո... նամ այնպէս ըսել, կըզզուշանայ ... ական ձեւէն, որովհետեւ կը վախնայ... որ «հեղինակութիւն» ընելով զերս կը ... դարձի իբրեւ պատմող: Ասով ըս... չեմ ուզեր թէ կը վախնայի քիչ մըն... իմ սեփական եսովս երեւնալ. Բայց

երէ որ եւ է հեղինակ անապարծ ... Անհայլիացումով սխաչաձայն իր ... քին, իր հմտութեան, իր արդայայ... տութեան, իր բաբանցիկ ... ֆին վրայ, գրեթէ անխուսափելի կե... պով կը վնասէ «գեղարուեստակա... ճշմարտութեան»: Կ'արէ ... Ռուբր՝ երբ իր ներսանքը պատա... եւ ա'յնպիսի բառեր խօսիլ, որոնք ի... րենց ընկերային դիրքին անյարմար ... կամ ա'յնպիսի վարմունքներ ունեն... որոնց իրենք ընդունակ չեն կազմա... ւորեալ են: *Մէն մի նկարագրու... մարդ հանածուի մը կը նմանի. ... գաղափարային խառնուածքի մը ... պաւժին տակ ան հաստատուն ձ... կ'առնէ, ապա թէ ոչ կը փշրուի: «Գր... գուկ նկարագրութեամբ» դէմքեր ... կերպաւորուիր, այլ կը խաժաղ... Գրագէտը պէտք է սիրէ իր նիւթը ... գոնէ գնահատէ զայն իբրեւ նիւթ:*

**

Իմ նկարագիրներուս նախատիպ... ղած են գրեթէ միշտ ապրող մարդի... Բայց անշուշտ կը հասկցուի որ, ... սին նկարագիրը կը բաղկանայ ... մը մասնաւոր գիծերէ, որոնք ... ընկերային դասակարգին, իր կեա... քի գնացքին հետ կապ ունին: Հոգեւ... բանկան մը, եռակարկատ, փերեզա... կամ գործաւոր մը նոյն իսկ մօտա... յապէս ճշգրիւ նկարագրել կարենալ... համար, մարդ պէտք է հարիւր, եր... կու հարիւր հոգեւորական, եռակա... կատ, փերեզակ կամ գործաւոր դի... ած ըլլայ շատ մօտէն եւ մանրամա... նութեամբ: *Ստեղծագործ աշխատա... թեան առաջին մղումը անպայման ան... միջականօրէն ընդունուած ա'յն ... պաւորութիւնն է, որ գրական կա... ժխտական իմաստով կ'ազդէ մարդ... արդէն իսկ կանխաւ խտացած փորձ... ութեան, գաղափարականութեան*

Կ'աշխատիմ ժամը 9էն կէս օրէ... առաջ եւ 8էն 11, գիշերը, բայց ամէնէ... լաւ ընդհանրապէս առաւօտուն: Եր...

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

0000

Իբրեւ ամէ՛ր ու կըրա՛կ,
Իբրեւ գինի անապակ.
Դուն եկար ինծ վէս, աղու,
Այգաստանէն աստղերու:

Գլխուս վերեւ բացուեցան
Թեւերդ քու ծիածան,
Ու բըռութիւնն անպարփակ
Եղաւ ցոլմունք ու պատրանք:

Երկինքն բոկաւ փափալ,
Միտքըս առաւ նոր ծաւալ,
Եւ սրտիս մէջ ապալեր
Փթթեցան յոյզ ու տենչեր:

Եկա՛ր ինծի, անո՛ւրջ նոր,
Ո՛վ պերճ ծաղկո՛ւմ, բո՛յրի ծոր,
Ու հրդեհեց հոգւոյդ հուր
Սրտիս-ծալքերն ընդհանուր:

Ու եղաւ ցո՛լք, եղաւ ե՛րգ,
Օրերուս մէջ տըմոյն . լերկ,
Եւ հոգւոյս մէջ ա՛յգ մը նոր
Երկնեց գոյներ բիւրաւոր:

Ա. ՍՈՓՈՎԼԵԱՆ

բնմն կը պատահի որ անընդհատ էր– սանըչաբս ծամ նստած մնամ գրասեղանին առջեւ. «Իզէյմիր» (Ize.gu.l), «26+1» եւ «Մարդուն Ծնունդը» երեք ժամէն գրած եմ: Ցատակագրծի մր հաճեմատ չեմ աշխատիր, յատակագիծ մը ինքնին կը չինուի աշխատութեան ընթացքին, գործոն անձերուն կողմէ ինքնին կը հաստատուի: Իմ կարծիքով՝ մարդ պէտք չէ իր գործոն անձերուն (իր վէպերուն հերոսներուն) խռնէն յիշեցնէ իրենց ըսելիքները, ինչպէս յուշարարները կ'ընեն բեմին տակէն: Մէկն մի առանձին դէմք իր կենսաբանական օրէնքը ունի:

Հեղինակը այդ դէմքերը կ'առնէ իրենց նկարագրովը կեանքէն եւ դառնանք կը գործածէ իբրեւ իրեն վերաբերեալ նիւթ մը, բայց ասիկա «կէս չինուած» պէտք է նկատել: Ցետոյ անոր վրայ կ'աշխատի, կը ձեւէ, կը կերպաւորէ իր անձնական փորձառութիւններու հիման վրայ, որպէսզի այդ նիւթով չինուած դէմքերը իրենց բնական եւ ստացական նկարագրին չնորհիւ խօսին եւ գործեն ա՛յնպիսի խօսքեր՝ զորս մինչեւ հիմա բնաւ ըսած չէին, եւ գործեր՝ զորս մինչեւ հիմա բնաւ կատարած չէին: Ահա ա՛յս է ճիշդ ինչ որ կը կոչուի հնարուածք (fiction) գեղարուեստական ստեղծագործութեան մէջ: Այս ստեղծագործութիւնը կատարեալ կ'ըլլայ՝ եթէ հեղինակը իր գործոն անձերը (հերոսները) կը շարժէ իրենց էութեան խորքին համաձայն. հակառակ պարագային՝ հասարակ բաներ կ'ըլլան: Տոսթոյեվսքիի մօտ դրեթէ բոլոր հերոսները, մանաւանդ սակայն Դարամազովները, կատարեալ տիպարներ են: Սակայն, իմ կարծիքով, առանց ո եւ է սեփական պատճառի իր խեղճ Բասքոլնիքովին վիզը կ'ոլորէ, ապաշխարութեան եւ փրկութեան քրիստոնէական ժամանման համակերպելով ի զուր:

***

Իմ աչքիս, առանձնակի եւ հաշխատուած դէմքեր են Համլէթ, Ֆաուսթ, Տոն Քիշոթ, Իւոլէնսոն Գրուզոէ, Վէրթէր, Մատամ Պովարի, Մանոն Լէսքօ: Ինծի համար ասոնք իբրեւ չիշատակարան ստեղծագործութիւններ են, եւ ինծի համակարծիք են անչուշտ ամէն անոնք որոնք կըզգան թէ ի՛նչ է ներդաշնակութիւնը, որ յաճախ ժըխտական պատկերի մէջ ալ կը բովանդակուի: Այս իմաստով իբրեւ օրինակ կը յիշեմ Գոկոլի տիպարները «Մեռած Հոգիներ»ուն մէջ, Տիքընսի ոչ սակաւ դէմքերը, Վ. Իւկոյի Թուաղիմօտոն եւ ուրիշներ ալ:

Կը կրկնեմ.— Վարպետը պէտք է ոչ միայն սիրէ նիւթին, այլ եւ սիրէ զայն, ասելի ուղիղ՝ պէտք է հիանայ անոր վրայ: Մարմէլատով, Հայր Գարամազով, եւ Տոսթոյեվսքիի շատ մը ուրիշ դէմքերը անախորժ, վանողական են: Սակայն բացայայտ է թէ Տոսթոյեվսքի ո՛րչափ սէր կը չաղէ անոնց կերպարանքին յօրինուածութեան, թէեւ ես ա՛յն կարծիքէն եմ որ Տոսթոյեվսքի մարդիկը բնաւ չէր սիրեր: Ամէնէն դժուարը սկզբնաւորութիւնն է, առաջին նախադասութիւնը: Անով է որ շեշտ կը դրուի ամբողջ գործին, եւ ա՛յս է պատճառը որ մարդ շա՛տ երկար ատեն կը փնտռէ առաջին նախադասութիւնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ միջանով:

ԳՈՆՈՒԹ - ԱՐԱՔՍ

(Հետեւողութեամբ Գերմաներէնի)

— :-: —

Ժայռին մէջ պիրկ ամրոցներ,
Ու պարիսպներ հերձոտած —
Գետին սառէն անստաստ
Ազատներն հոն կը բունեն:

Սեւաթորմի աթեռնիր
Խորտուտին մէջ Թաբայեղող՝
Տրնակ մը հէք ճռշրուած
Գուննտ յոտոտ պատերով:

Որթատունկներ ափունքէն
Սողոսկելով կը պատեն
Քեզ, իմ անո՛յշ հայրենիք,
Քրնքուշ նրման պատկերի:

Թաւուտին մէջ պսակաւոր
Կաղնիէդ ցից կը ձըգտին,
Լեռն ու ամրոց կը ցոլան
Աւազանին մէջ հոսուն:

Ճայն իրիկուան շուքին տակ
Արքայօրէն կը ճեմէ.
Անյագ ճիչով վայրի սագ
Թեւերը կուռ կը լայնէ:

Կ'ազդէ մըրմունջ մը միտքիս.—
Բազմահազար տարիներ
Դարեւ դարեւ գան ի գին
Ալիքն այսպէս խոյափիտ:

Ու ինչ որ էինք մենք այսօր,
Ինչ որ էինք մենք երէկ.
Վաղուան մեր վագքն ալ նոյնպէս,
Քամին ի մի կը խառնէ:

Ալեաց մէջ հին յիշատակ
Քամիին պէս կը վայէ,
Մայրամուտն երբ կարմրագեղ
Ծաղայ արծաթ ջուրին մէջ:

Եւ փրփուրին ծոցէն գիրգ,
Ուլուրներուն ջոկէն դուրս,
Տամուկ կանանչ մազերով
Երազ մը մեզ կը մօտի:

Բոլոր զաղտնիքը խորքին
Լայն աչքերուն շուրջ երավառ,
Թէ մենք ամպին, հովին պէս
Կուգանք ու վաղ կը սահինք:

ՑԵՂԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

0000

Գարնա՛ն գեղածիծաղ ծաղիկներուն՝ հասուլտուքն էր, որ կամաց – կամաց, Արարատի սպիտակափառ կողերէն կը բուրէր անուշ – անուշ:

Ազատութեան լոյսը ծագած էր և Հայոց Դարերու աւերակ երկիրը ժանուկի մը քաղցրամպիտ գիմագիծով, արշալոյսէ արշալոյս, գեղեցկութեան պատմուճաններ հագած, դարերու փառքը կը կերտէր:

Արարա՛տը, յաւիտենական փառքը Հայոց Աշխարհի, միշտ հպարտ ու բարձրաբերձ գագաթով, ամպերուն հետ պլլուած կը հրճուէր, կը ցնծար, ի տես իր դարերու երազին, որ այլ – եւս երա՛զ չէր, այլ իրականութի՛ւն, որ իր պաշտելի ժողովուրդը, արշալոյսէ արշալո՛յս, քաջն ու բերէր գըրկած՝ Հայոց երկրի ձորն ու հովիտը, դաշտն ու լեռը, գետն ու աղբի՛ւրը կ'աստուածացնէր, ու անոնց կեա՛նք ու չունչ կուտար:

Կարծես հզօր բնութեան հետ դաշ – նակցած, իր ցեղին հարուստ հանճարը կը Թափէ՛ր:

Բայց ափսո՛ս… գիշե՛ր մը, յանկա՛րծ մառախուղ իջա՛ւ, լուսինը՝ արիւնիլ սկսաւ, Հայոց երկնակամարը իր պայծառ կապոյտը կորսնցուց, սեւ ամպերով Թանձրացաւ:

Արարա՛տը կուռի բռնուեցաւ, ու իր ձիւնէ ճերմակ սաւանը բզիկ – բզիկ, հովին ու մրրիկին տալով, վշտակո՛ծ կուրծքով անճզաձայն գոռա՛ց… վասնզի, Ազատութեան ժանուկը խեղդել կ'ուզէին:

Բայց ցեղը, արի ու կորիճ, ըմբոստացաւ, առիւծի մը չէկ ու հպարտ նայուածքով: Ցանկարծ դլուխը վե՛ր բարձրացուց, ցցուեցա՛ւ դաւադիր օձին գլուխը փշրելու.

Ցե՛ղ, ի՛նչ արշալոյս ես դուն, երբ հայրենիքի Ազատութեան կամքը կը ծծես:

Բայց եւ ի՛նչ կայծակ, երբ այդ Ազատութիւնը ժարե՛լ կ'ուզեն:

Համբերութի՛ւն, ո՛վ արի ու պաշտելի ցեղ, երկնակամարին սե՛ւ ամպերը միշտ սեւ չեն մնար. քու արշալոյսդ, պիտի ծագի վերստին:

Մ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մեզի կը տեղեկացնեն Թէ նկարիչ-արձանագործ Գ. Եր. Քոչարեան իր նկարահանդէսի ընթացքին Կրընոպլի Թանգարանին ծախած է մէկ նկար եւ մէկ արձան, կոմս Սարմէնթօի միջոցով, մէկ նկար եւ մէկ արձան ալ Միլանի Թանգարանին, Գ. Փրամպոլինիի միջոցով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԼԵՆԻՆԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ»

Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց, Մոսկուայի մէջ, Ս. Դրէյդէնի Լէնինը եւ արուեստը գործին Թարգմանութիւնը:

Այս հատորը ժողովածու մըն է զանազան յօդուածներու, նուիրուած մըշակոյթի եւ գրականութեան, զորս պատրաստած է Լէնին: Ժողովածուն բաժնուած է երեք մասի. 1. Ցեղափոխութիւնը եւ արուեստը, 2. Լէնին իրբեւ քննադատ, 3. Արուեստը Լէնինի կեանքին մէջ:

Հատորին մէջ մեծ տեղ մը կը դըրաւեն Կ. Ցեդկինի, Մ. Գորքիի, Ա. Լունաչարսկիի, Ն. Կրուպսկայայի, Ն. Մեչչերիակովի, Վ. Բոնչ Բրուեւիչի, Լեպեշինսկիի, Ա. Միերկուրովի, եւ այլ բազմաթիւ ժամանակակիցներու յօդուածներն ու յուշերը, որոնք կը վերաբերին, արուեստի մասին, Լէնինի տեսակէտներուն:

Հեղինակը, Դրէյդէն, ունի բացատրութիւններու եւ ծանօթութիւններու քանի մը էջ եւ Լունաչարսկի՝ յառաջաբան մը:

Հայերէն Թարգմանութիւնը լրացուած է կարգ մը նիւթերով, որոնք կը պակսին ռուսերէն հատորին մէջ (Թոլսթոյ ու պրոլետարական պայքարը յօդուածը, ինչպէս նաեւ կատարուած յապաւումներու վերահաստատումը):

ՊՈԵԼԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

0000

Ամէն օր նոր ուսումնասիրութիւն մը Պոլէրի մասին: Եւ ահա կարեւոր գիրք մը,— Պոլէրի գեղեցկագիտութիւնը:

Հեղինակը, Անտրէ Ֆէրրան, ծանօթ է այն բոլոր ուսումնասիրութիւններուն, որոնք հրատարակուած են Պոլէրի մասին,— դարուն ամէնէն մեծ բանաստեղծին, միանգամայն արդիական:

Պոլէրի փառքը արեւի նման կը ծաւալի ժամուրեան յետոյ: Իր ժամանակակիցները չհասկցան զինք, ոչ ալ Պոլէր փորձ ըրաւ «հասկցուելու»: Ընդհակառակն կարծես հաճոյք կը զգար գայթակղութիւն պատճառելով իր ժամանակակիցներուն: Գայթակղութեան այդ ճաչակը կը մատնուի այն պատմութիւններուն մէջ, որոնք կ'առնչուին Պոլէրի խօսելու, հագուելու, ձայնի եւ չարժումի սովորութիւններուն մասին: Մագերը կանանչ ներկելն ու վարդագոյն ձեռնոցներ զննլը «գայթակղութիւններ» են, զորս կարելի է համեմատութեան դընել, տեսակէտով մը, Մայակովսկիի «գայթակղութիւններուն» հետ, — գոյնզգոյն լաթի կտորուանքով կարուած վերարկու, տարատին ոտքերը մէկը միւսէն տարբեր գոյնով ներկըւած, մէջքէն ալ … գդալ մը կախուած: Ճիշդ է թէ յեղափոխականի սնոպիզմ կար Մայակովսկիի «գայթակղութեան» մէջ, մինչ Պոլէրի գայթակղութեան մէջ խորունկ բան մը, տարբեր տանտիզմէն:

Պոլէր ցաւին,ախտին ճաչակն ունէր, աղէկ՝ անունը,որ տուաւ քերթուածներու իր հատորին, Les fleurs du mal: Ճաչակն ունէր նաեւ ուրիշին նուազ հաճոյք պատճառելու,— աղէկ «գայթակղութիւնները», որ կը ծագէին իր ըմբռնումներէն, իր զգայախաղերէն: Պոլէր ծարաւն ունէր «նոր սարսռուներուն»: Այդ ծարաւով կը բացատրուի հանդիպումները, որ կայ իր եւ Փոյի արուեստին միջեւ: Ճիշդ է թէ Պոլէր Թարգմանած է Էտկար Փօն, սակայն ատիկա պարագայ մը չէ որ ենթադրել տայ թէ Պոլէր ուզած է հետեւիլ ամերիկացի բանաստեղծին, վասնզի Պոլէր 1847ին էր որ ճանչցաւ Էտկար Փօն: Եւ զայն սիրեց իբրեւ իր նմանը եւ ոչ թէ իր վարպետը: Այստեղ հարց մը կը ծագի,— Պոլէր, ուրեմն,յանկարծակա՞ն յայտնութիւն մըն է, կարգախոյս խռյա՞ք մը նորանշան:

Ո՛չ, բանաստեղծ մը, որքան ալ մեծ ըլլայ, անպայման բան մը կը պարտի իր ժամանակին եւ իր նախորդներուն: Արդարեւ Էմիլ Անրիօ կը յիշատակէ Սէնթ – Պէօվը, Փեթրիւս Պորէլը, Գոլէ – Փաթին, Կոթիէն, որոնք, իրենց չարք մը ռոմանտիքներով, նախապոլէրեան չարժում մը կը ստեղծէին ֆրանսական բանաստեղծութեան մէջ: Վերջապէս Հոֆման ներկայացուցեր էր ծայրերու, գոյներու եւ ձայնաւորութիւններու այն խորհրդաւոր ու Թաքուն հաղորդակցութիւնը, որուն վրայ Պոլէր հիմնեց քերթողական նոր աշխարհահայեացք մը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

Երեւանի երիտասարդ գրողները նոր նոր գործեր տուին վերջերս:

ԵԿՈՒՈՐՆԵՐԸ: Հեղինակն է Արազի: Պատմուածքներու ժողովածու. Այս պատմուածքները կը պատկերացնեն չինարարական կեանքը քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

ՍԿԱՌԻՏ ԹԻՒ 89: Հեղինակն է Մըկրտիչ Արմէն: Պատանեկան վէպ, զոր գեղազարդած է նկարիչ Ճ. Ցովհաննէսեան: Վէպին նիւթը առնուած է Լէնինեանի ամերիկեան որբանոցներու կեանքէն:

ԻՐԿԱԹԵ ՈՏՆԱՁԱՅՆԵՐ: Հեղինակն է Գեղամ Սարեան: Քնարաչունչ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը: Նիւթը՝ չինարարական յորձանքը:

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ: Հեղինակն է Սողոմոն Տարօնցի: Բանաստեղծութիւններու ժողովածու:

ՍԷՐՊ ԱՌԱՋԻՆ ԹԵՐԹԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ԼՈՒԾԷՆ ԱԶԱՏՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սերպիոյ (այժմ Եուկոսլավիա) մէջ հրատարակուած առաջին լրագրին հարիւրամեակը տօնուեցաւ անցեալներս մեծ չուքով Պելկրատի մէջ, նախագահութեամբ նոյն ինքն Ալեքսանդր Թագաւորին, որ տակաւին … չէր սոսրացած Թուրքիոյ հետ ծանօթ ուխտը:

Պէտք է գիտնալ, թէ պայքանեան բոլոր ազգերուն մէջ գրականութեան եւ օրագրութեան զարթօնքը տեղի ունեցած է թրքական լուծէն ազատագրուելու տենչով: Արդէն այդ թուականէն երկար ժամանակ առաջ բուն Սերպիայէն դուրս թերթեր երեւցած են, այսպէս 1768ին Վենետիկի մէջ: Ի հարկէ թուրք տիրապետութեան ներքեւ կարելի չէր ազատագրական ոգիով որ եւ է հրատարակութիւն սերպ հողին վրայ, թրքական փաշաներուն աչքին առջեւ: Կարգ մը ուրիշ թերթեր ալ Թուրքերու դէմ ապստամբութենէն առաջ հրատարակուեցան Վիէննայի մէջ, մինչեւ Սերպիոյ անկախութիւնը 1830ին: Ինչպէս վերը ակնարկեցինք, Թուրքիոյ տիրապետութեան ժամանակաշրջանին Սերպիոյ մշակութային կեանքը Դանուբի միւս կողմը միայն կրնար զարգանալ:

Աւստրիա Պալքանեան ազգերուն ազատագրութեան նպաստած է այս կերպով: Վիէննայի մէջ հրատարակուած թերթերուն կը պատկանին «Սրպսքէ Նովինե» (1791էն մինչեւ 1792), «Սլավենոսրպսքէ Վիեդոմոսթի» (1792-1794),«Նովինէ Սրպսքէ» (1813-1822), «Ցապավնիքը» (1815-1821): 1804ին Գարաճորճիի առաջին ապստամբութենէն ետքը միայն կարելի եղաւ քայլեր առնել Սերպիոյ մշակութային պայմանները առաջացնելու եւ բարւոքելու համար: Իսկ 1834 յունուար 17ին էր որ առաջին անգամ բուն Սերպիոյ մէջ սկսաւ հրատարակուիլ «Նովինէ Սրպսքէ»ի (Սերպ Օրագիր) առաջին թիւը, Տպարանը Իլլոֆոյէն գնուելով Սերպիա բերուած էր: Ահա այս օրագրին հարիւրամեակն էր որ անցեալները տօնուեցաւ:

Բայց պէտք է գիտնալ թէ առաջին սերպ տպարանը ԺԵ դարուն հաստատուած է Օպոտ (Չարնաղորի մէջ): 1519ին սերպ տպարան մը հաստատուեցաւ նաեւ Վենետիկ: Սերպիոյ մէջ նոյն չըջանին գտնուած մանր մունր տպարանները թրքական բռնութեամբ գադրեցուցին իրենց աշխատութիւնը, այնպէս որ մինչեւ 270 տարի Սերպիոյ մէջ ոչ տպարան կար ոչ թերթ: (Հարիւրամեայ «Նովինէ Սրպսքէ» թերթն է որ այսօր Պելկրատի մէջ իրբեւ պաշտօնաթերթ կը հրատարակուի «Սլուժպէնէ Նովինէ» անունով):

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄԸ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս նիւթին չուրջ Պէլսոր դասախօսութեանց չարք մը սկսաւ վերջերս Փարիզի մէջ:

Առաջին դասախօսութեանով, Պէլսոր ցոյց տուաւ որ Հելլէնները հայրենիքի սէրը կը շփոթէին աստուածներու պաշտամունքին հետ: Երկրորդ դասախօսութեանով մը՝ կրօնական զգացման ծնունդը հելլէն ողբերգակներու մօտ:

Հոմերոս կը հաստատէ այն նախնական գաղափարը, զոր Եղլադայի բնակիչները ունէին աստուածներու մասին,— ըստ այդ վկայութեան, աստուածները նման էին մահկանացուներուն, իրենց քաջքերով ու կիրքերով: Թէեւ հելլէն փիլիսոփաները հետզհետէ յեղաշրջեցին այս ըմբռնումները, ընդհակառակն յամառութեամբ ժողովրդային հաւատքին կառչած կը մնային ողբերգակները, Եսքիւղէս, Սոփոկլէս, նոյն իսկ Եւրիպիդէս, որ ժամամբ ձերբազատուած կը համարուէր օրուան ըմբռնումներէն.

Այսպէս աստուածներն են, որ, յաճախ, կը կազմեն ողբերգութեանց հերոսները: Եսքիւղէսի Պրոմէթէ շղթայեալ գործին մէջ մարդակերպ աստուած մըն է, որ, ի հեճուկս Զեւսի, կը բանայ քաղաքակրթութեան ճամբան: Քրիստոնէական գրականութիւնը, ետքէն, Պրոմէթէի զոհաբերութեան մէջ պիտի տեսնէ Աստուծոյ որդւոյն՝ Քրիստոսի նախայայտնութիւնը: Հելլէն աստուածները, գարձեալ ճիշդ ինչպէս մահկանացուները, կը տառապին վրէժխնդրութեամբ: Ցարգանքի որ եւ է պակաս կը պատժեն անհասկնալի վայրագութեամբ եւ անգթութեամբ (Սոփոկլէսի Այաքսը, Եւրիպիդէսի Թագաւոր Հիպպոլիտը): Պատիժի եւ չարչարանքի մէջ ոչ միայն անգութ, այլ եւ չափազանց ճարտար, աստուածները սարսափ կը սփռեն մարդոց մէջ. Ահա թէ ինչո՛ւ Սոփոկլէսի կարգ մը գործերէն, Իդիպոս եւ Որեստ, կը ծփայ ցաւի, յուսահատութեան, անհնարագրելի յուսահատութեան չունչ մը:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ աստուածներու տնօրինած այս խորունկ ցաւերուն ու չարչարանքներուն մէջ, մահկանացուները կը հանդուրժէի՞ն երբեք առոյգեան եղանակով մը Զէ՞ւսի ընդվզիր Եսքիւղէսի հերոսները անծանօթ են ընդվզումի: Սոփոկլէսի մօտ, երկու անգամ խեղդուած տրտունջ մը միայն: Եւրիպիդէս, որ նըւազ ուղղափառ է կրօնական խնդիրներու մէջ, սկեպտիկ խորհրդածութիւններ կը կատարէ, սակայն երբեմն կը ցասկոտի, կը կասկի եւ ըսել կուտայ իր հերոսին — «Եթէ աստուածները ամօթալի գործ մը կը կատարեն, ուրեմն աստուած չեն»: Եւ սակայն կրօնական պաշտամունքներէ ձերբազատուած այս Եւրիպիդէսն է դարձեալ, որ, ծանօթ իր Տրովադուհիները գործին մէջ Հեկուպայի աղօթքով, ուրիշ ողբերգակներէ աւելի տեղ տուած է կրօնական ծէսերու նկարագրութեան: Ինք է նոյնպէս որ լաւագոյն ձեւով մեզի աւանդած է յունական միսթիսիզմը: Այսպէս իր Բագոսականները թանկագին վկայութիւն մը կը մնան կախարդական արարողութիւններու, սանդարամետական տօներու:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՆԵՔԵՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ

(1921 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16)

ԽՄԲ.—Ստորեւ քանի մը հատուածներ՝ հանգուցեալ Բ. Իշխանեանի յուշերէն, փետր. 18ի նախօրեակ արիւնոտ եղելութեանց մասին: (Բ. Իշխանեանն ալ, հակառակորդ մը Դաշնակցութեան, բանտարկուած էր Երեւանի մէջ եւ ազատեցաւ շնորհիւ փետր. 18ի ապստամբութեան).—

«Չեկան» որոշել էր այդ գիշեր գնդակահարելու 21 հոգու: Բանտային վարչութիւնը՝ տնօրէն, կոմիսար, բանտապետ եւ օգնականները մէկ մէկ հաւաքում են այդ 21 բանտարկեալներին զանազան կամերներից եւ նրանց ժողովում բանտի դիւանատան կից մի պարտ սենեակում: Սպասում էին, որ «Չեկայի» ատոմօբիլը գայ ու նրանց տանէ գնդակահարութեան վայրը: Հաւաքուած բանտարկեալները հասկանում են իրենց գլխին գալիք աղէտը: Նրանց մէջ գտնուող երեք բոլշեւիկները (որոնցից մէկը տխրահռչակ Լեւոն Ենգիբարեանը), բանտում զանազան յանցանքների համար, հասկացնում են միւսներին, որ իրենց գլխին բոլշեւիկների մօտ ընդունուած սովորութիւնը եւ որ այդ ուշ ժամին իրենց տանում են միայն գնդակահարելու համար, ուստի բոլորն էլ որոշում են ետ ետ կանգնել դուռը ներսից կողպել եւ հրաժարուել դուրս գալուց: Բանտի տեսչի ու բանտապետի բոլոր դիմումները եւ սպառնալիքները՝ բաց անել դուռը եւ դուրս գալ, ապարդիւն են անցնում: Ամբոխուած բանտարկեալները միայն մի պատասխան են տալիս. «Մեզ ուղում էք մեզ «Չեկա» տանել հարցաքննելու, տարէք ցերեկը եւ ոչ կէս գիշերին. դուք մեզ խաբում էք, դուք տանում էք մեզ սպանելու, գնդակահարելու, չենք ուզում դուրս գալ»: Անզամ պարոնայք Աւետիք, Սուլէյման Նուրիի եւ Ամիրխանեանի,— որոնք հարկ էին զգացել քաղցրախնհեի ահերին ներկայ լինելու՝ երեւի իրենց «յեղափոխական» պարտականութիւնը աւելի բարեխղճօրէն կատարած լինելու համար,— խօսքերն ու գիմումները անհետեւանք են անցնում:

Դահիճները որոշում են իրենց գազանային եղեռնագործութիւնը կատարել ի տես եւ ի դարհուրանս արգէն արթնացած հարիւրաւոր բանտարկեալների:

Եւ սկսւում է աննկարագրելի ահերը. սկսւում են իրար յաջորդող պահակի զինուորների անընդհատ համազարկերը բակից՝ սենեակի պատուհանների դէմ ուղղուած:

Հրացանների զարկերը չարունակւում էին, զինուորները երկու մասի բաժանուած, մի խումբը կրակում էր մեր կողմից, իսկ միւսը անցել էր կենտրոնական կորպուսի հակառակ կողմը եւ կրակում էր այնտեղից:

Երկու կողմից էլ չարունակւում էին կատաղի համազարկերը. բանտարկեալները լռել էին, երբեմն լսւում էր «վա՜յ» կամ «օ՜ֆ» հառաչանքը: Աղմուկների եւ հրացանների զարկերի մէջ լսելի եղաւ հեռացող ատոմոբիլի սուլոցը

— Մօտեցէք սենեակին, բարձրացէք սեղանների վրայ, կրակեցէք պատուհաններից, յատակի վրայ, պատերի տակ են պառկած, կրակեցէ՛ք …— կարգադրութիւններ էր անում ինչ որ երիտասարդ:

Բանտապետի ձայնը չատ զգալուց կորուել էր, բառերի փոխարէն լսւում էր ինչ որ խռպոտ:

— Զինուորները հրաժարւում են բարձրանալ սեղանների վրայ,— խօսեց նորից պատուհանից գիտողը, հրաժարւում են նաեւ կրակելուց, բողոքում են, ասում են՝ երկու ժամը վաղուց անցել է, կանչեցէք ուրիշներին, մենք յոգնել ենք, չենք կարող...

Պա՛ց մի դադարից հրացանաձգութիւնը: Լսւում են ինչ որ դրան խուլ հարուածներ, երեւում է փորձում են կոտրել բանտարկեալների դուռը:

— Սրիկանե՛ր, չնե՛ր, գազաննե՛ր չէք կարող … — նորից լսւեց հեշտ ու յստակ ձայնը:

— Բո՛ւֆ, բո՛ւֆ, … նորից լսւեց հակառակ կողմից համազարկի ձայնը:

— Օ՜ֆ, վա՜յ, վա՜յ

Առաւօտեան ժամը վեցին մօտ էր, երբ վերջնականապէս դադարեցին հրացանների ձայները եւ բանտից յաղթական դըրդղոցով հեռացաւ ատոմոբիլը, տանելով իր հետ ռուս զինուորներին:

Այնուհետեւ նորից երեւաց լապտերը, սակայն այս անգամ նա լուսաւորում էր բանտի դրան եւ կենտրոնական չէնքի միջեւ ընկած հրապարակը: Միջին կորպուսից (այն սենեակից, ուր գնդակահարուել են բանտարկեալները) ինչ որ բաներ են կրում դէպի զարպասի մուտքի ներքնայարկը: Ներքնայարկի պատուհանից նոյնպէս նշմարւում էր աղօտ լոյսի հետք:

Կարճ ժամանակամիջոցից յետոյ այդ լոյսն էլ անյայտացաւ, ամէն ինչ դադարեց բանտում, նորից ամենուրեք լռութիւն եւ մեռելային խաղաղութիւն պատեց. կարծէք ոչ մի սարսափ տեղի ունեցած չլինէր այդ գիշերը: Եւ երբ լոյսը վաղուց ծագել էր ու ներս ցոլացել մեր կամերայի պատուհաններից, քսան եւ չորս բանտարկեալներս արթուն, քարացած մեր տեղերը, չոել էինք մեր աչքերը եւ անտարբեր, յոգնած ու անգունած դէմքերով նայում էինք իրար:

Այդ գիշեր, քսան եւ մէկ գնդակահարուածների հետ, մենք եւս, թէեւ կենդանի, գնդակահարուած էինք:

Եւ ոչ միայն մենք, այլ ամբողջ բանտը, ուր հարիւր հոգուց աւելի բանտարկեալներ:

ՎԵՐՋԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, փետր. 6–12 խռովութեանց հետեւանքով միայն Փարիզի մէջ ոչնչացած են 150 փողոցի նստարաններ, 450 լապտեր, 250 լուսատու ձողեր եւ 89 ուրիշ ձողեր՝ որ սահմանուած են երթեւեկի դեկավարութեան: Կտոր կտոր եղած են նաեւ ծառերը շրջապատող 1433 երկաթ վանդակներ, ինքնաշարժ կշիռներ, 10 ժամացոյցներ եւն.: Վերջապէս, քանդուած են 20 լրագրավաճառի կրպակներ եւ 3 միզարաններ: 43 ծառեր այ արմատախիլ հանուած են:

Ոստիկանները որդէն իսկ դիմում կատարած են, հատուցում պահանջելով: Այս դէպքերուն հետեւանքով տակաւին հիւանդանոցներու կը մնան 103 հոգի, որոնց 18ին կեանքը վտանգի մէջ է:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԳԻՐՔԸ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ հրատարակչական տուն մը նկատի չառնելով Հիթլէրի արգելքը, ամբողջովին ֆրանսերէնի թարգմանած է անոր գիրքը, «Իմ Պայքարս» (Մայն Քամփֆ): Մինչեւ հիմա միայն հատուածներ կը հրատարակուէին այստեղ, մինչ գիրքը անգլիերէնի թարգմանուած է ։ատոնց Գերմանական տպագրութիւնը սպառած է մէկ միլիոն օրինակ:

Այրի Տիկին Մարիամ Լուսիկեան, Սիրանուշ Լուսիկեան, Այրի Տիկին Զարուհի Լուսիկեան եւ զաւակունք, Խաչիկ, Գեղամուշ, Նորայր, Քաջայր Լուսպարոնեան, Տէր եւ Տիկին Տեղեմակ Լուսիկեան, Հրաչեայ Լուսիկեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Դալալեանեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տալրոջ, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետր. 14ին Hôpital Pitiéի մէջ.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Hôpital Pitié, 22 rue Bruant (մէթրօ՝ National կամ Chevaleret): Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱՑ ԷՀԵՑԵԻԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շէրs թիւ	04,738	շարf	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆՈՐԴ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շէրտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շէրs թիւ	28,474	շարf	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը. Թիւով եւ Թուականով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Սէն Շամոնի *ՎԱՐՈՒԺԱՆ* ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ճայկ. սրճարանին ներքնասրահը:

Կը հրաւիրուին համակիրները:

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅ ԱՐԻ» Գայլիկներու Փետրուար 17ի պարահանդէսը յետաձգուած է Մարտ 3ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15, rue Jean Goujon, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ Նազարբէկեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ տարեկան ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի վաղը 19 փետր. երեկուան ժամը 8.30*ին*, Café Méphisto (Metro Odeon):

Օրակարգ.— *Վարչութեան համաքատուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան, առաջարկներ անդամներու կողմէ:*

Իւրաքանչիւր անդամէ կը խնդրուի կարելին ընել չբացակայելու համար ընդհ. ժողովէն:

Կանոնագրի համաձայն, մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային, նոյն օրը որոշուած ժամանակէն քիչ վերջ կը գումարուի Բ. նիստը եւ ժողովը օրինական կը համարուի, առանց նկատի առնելու ներկաներու թիւը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dámesme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի *սրահին մէջ* 8, rue Danton

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ***ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ***

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ՝

ՎՐԱՑԵԱՆ «ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ»

ՋԱՄԱԼԵԱՆ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԻՄԱՍՏԸ»

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ»

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱԽԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին, մասնակցութեամբ Ընկերներ՝ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷԻ ԵՒ ՏԷՍԻՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԻ Ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ ***«ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ»***

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Ծանօթ.— Հանդէսէն յետոյ ընկերահամախմբական խնջոյք Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահը

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՎԱԼԱՆՍ-ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՌՕՄԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի երեկոյ ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Իսի մասնաճիւղին կողմէ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.G 2. rue Alexandre Guillmontի սրահին մէջ (Մէտոմ)

Գեղարուեստական բաժին՝ փոքրերու կողմէ, երգ, պար, արտասանութիւն:

Հաղորդակց. Միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել «Իսսի» փորթ տը վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Լա Տէրմ Մուլինօ, ուր պիտի սպասեն հայ սկաուտներ: *Մուտքը՝ ազատ է:*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

հարող դերձակուհի Տիկին ԳՈՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, **12 rue Saint Sulpice**. *Փարիզ. Մէթրօ* **Odeon.** *կը կարէ ամենավերջին նորաձեւութիւն ձեւալով* Manteau, Robe de Soir, Robe de Mariage եւ Robe d'Après midi.

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՃԵՂՉ ՔՐԻՋԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Կարող գնողներու գիւրութեան համար, եթէ կը փափաքին, կերպասը կը կարէ իրենց վրայ յարմար գնով: Կ'ընդունի Կիրակի եւ շաբթուայ բոլոր օրերը: Գեղեցիկներն ալ կարելի է: Կը գրենք վերջին նորաձեւութեան թուղթներ տուար երկիրներ ընակողներուն

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

ՎԱՐ ՆԱՀԱՆԳԻՆ *մէջ բնակող հայրենակից մը կը փնտռէ տարեց, քաջառողջ եւ վստահելի կին մը՝ տնական գործերու եւ երկու փոքրիկ երախաներ 5 եւ 9 տարեկան խնամելու համար: Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:*

ԾԱԽՈՒԻ Է *Կրընապլի Քուռա-Ռուժ թաղին մէջ, բանուկ պողոտայի մը վրայ, նպարավաճառի խանութ մը: Վարձք երեք հազար ֆրանք, եւ 13 տարուան* **bail**: *Ամսական առեւտրական գործառնութիւնն է շուրջ* 22—25,000 *ֆրանք: Գինն է* 50,000 *ֆրանք: Գեղեցիկ դիրք. շահաւէտ եւ կենդանի առեւտուր: Օգտուեցէք այս բացառիկ առիթէն: Դիմել՝ Վ. Հ.ի* 17, rue Damesme, Paris (13).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԱՓԻԷՍԷՕՐ

Տիէփէն (Dieppe) *դերձակ մը կ'ուզէ շատ լաւ դերձակ ափիէսէօր մը: Ապահովուած աշխատանք ամբողջ տարին: Դիմել՝* Mr. CARBONNIER, 126 Grand'Rue, Dieppe.

Ե Փ Ր Ա Տ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ. մասնաւորապէս Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՈՍԿԱՆԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart. Seine.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MARDI 20 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 212.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՈ՞Ւ ԳԼԽՈՒՆ Կ'ԵՓԵՆ "ԱՊՈՒՐ,,Ը

Անոնք որ տակաւին որոշ գաղափար չունին գաղութներու անկախութեան, կազմակերպման գլխաւոր պատճառներուն վրայ, կրնան լիուլի լուսաբանուիլ, կարդալով Աղասի Խանջեանի հուշակաւոր զեկոյցը՝ («Խ. Հայաստան», 13 յունուար 1934)։

Տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէր որ «Հայաստան սիրողները» իրենք ամբողջովին թարգմանէին, մեր հասկցած հայերէնին վերածէին այդ զեկոյցը, իբրեւ «ձայն հայրենեաց»։

Դժբախտաբար, անոնք կը չփոթեն հայրենասիրութիւնը բանաւոր եւ գրաւոր հէքեաթներու հետ, եւ նորէն դաշնակցական մամուլին կ'իյնայ հետեւիլ, թարգմանել եւ պարզել կացութիւնը։ Այլ մանաւանդ ապացուցանել թէ ի՛նչ հոյակա՛պ առաջելութեան մը նուիրուած են Երեւանցիները, Հայաստանի Ստալինիկէն մինչեւ արտասահմանի կարմիր — դեղին մունետիկները։

Ու մենք պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնը, որովհետեւ, երեւութապէս «Դաշնակների դէմ» սարքուած «կործանիչ կրակը»ը իրականին մէջ կը սպառնայ գաղութներու խաղաղութեան եւ բարօրութեան։

Այո՛, բուն կրակը ուղղուած է Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի վերջին մնացորդին, անոր գլխուն եւ կռնակին։ Մնացեալը ամբողջ հէքեաթ է։ Եւ լաւ կ'ըլլայ որ ամէնէն կատաղի հակադաշնակցականն ալ քիչ մը այս ուղղութեամբ որոճայ։

×

Խանջեանի հռչակաւոր զեկոյցին մէջ, դուք պիտի չգտնէք նախադասութիւն մը, որ հերքէ այս անողոք իրականութիւնը։

Իր բոլոր լուսանքները, բռչայական բացագանչութիւններն ու — իր բառերով — «կատղած շան» ոռնոցները, հասարակ ձեռնածութիւններ են, բուն ճշմարտութիւնը ծածկելու համար։

Առնենք, օրինակ, Սուրիոյ պարագան։

Հայաստանի Թղուկ դիկտատորը կը յայտարարէ.

— «Իրրեւ պուրժուազիայի վարձու «լաքէ»ներ, Դաշնակները անընդհատ կ'աշխատին մոլորեցնել հայ բանուորները, քարոզելով թէ իրենք հիւրեր են եւ պէտք չէ մասնակցին տեղացի բանուորներու տնտեսական եւ քաղաքական պայքարին։

«... Դաշնակները ծանրութեան կեդրոնը փոխադրեցին Սուրիա, ուր կուտակուած են մեծ թիւով հայ գաղթականներ, որոնց վրայ Դաշնակները կը ձգտին իբրեւ պատրաստի թնդանօթի միս, աշխարհակալներու առաջին իսկ պահանջով օգտագործելու համար։ Դաշնակները ամենակտի եւ գզգռիչ միջոցներով, ֆրանսական աշխարհակալութեան հրամանով կը պայքարին Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժումներուն դէմ, իրենց այդ պայքարին մէջ գրգռելով Սուրիոյ հայ ազգաբնակչութիւնը»։

Այս տխրապէս «լկտի» վերագրումները եթէ իմաստ ունին, անշուշտ միայն Դաշնակցութեան չեն պատկանիր։

Բացի ափ մը բախտախնդիրներէ եւ Թերխաչ կարմրուկներէ, գիտէ՞ք որ եւ է հոսանք, որ տարբեր ըմբռնէ գաղութներու դիրքը՝ հիւրընկալ երկիրներու հանդէպ,— չխառնուիլ անոնց ներքին գործերուն։

Այս չափազանց ողջամիտ եւ ընդհանրական տեսակէտը խեղաթիւրել եւ ի լուր աշխարհի հռչակել թէ «Դաշնակները կը պայքարին Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժման դէմ», — կը նշանակէ ոչ թէ պետական իմաստութիւն կամ յեղափոխական առաքինութիւն, այլ ամենագարշելի բանսարկութիւն եւ արկածախնդրութիւն։ Ըսենք բուն բառով,— ծարաւ արիւնի եւ անիշխանութեան։

Եւ երբ Դաշնակցական — յաճախ եւ ռամկավար — մամուլը զգաստութեան կոչեր կ'ուղղէ այս ակներեւ չարիքին հանդէպ, մարդիկ իրենց կարդացածն անգամ չեն հասկնար, ծուռ կը մեկնեն եւ մեր չէզոքութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ պայքար ընդդէմ «Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական շարժման»։

Ընդհակառակն, Երեւանցիները կ'ուզեն որ «Սիրիայի հայ աշխատաւորները» (բուն բառով տարագիր ժողովուրդը) մասնակցին այդ երկրի յեղափոխական շարժման, «արաբ աշխատաւորների կողքին», որպէսզի ... Մնացեալը կրնաք հետեւցնել։

Խոստովանինք որ, Սուրիոյ ազգայնական ամէնէն թթու հոսանքն իսկ այսպիսի աջակցութիւն չէ սպասած հայ գաղթականութենէն, եւ ընդհակառակն շատ ծուռ կը նայի անոր, ամէն անգամ որ հայ կարմրուկներ կը բռնուին համայնավարական դաւադրութեանց մէջ։

Իր ցնդաբանութեանց կարգին, Խանջեանը չի մոռնար ըսելու թէ՝ Դաշնակներու պահանջած «միացեալ ճակատը» ձախողեցաւ։

Արդարեւ, Խ. Հայաստանի վարիչներուն եւ անոնց գործակալներուն համար եթէ առաջին մղձաւանջը Դաշնակցութիւնն է, երկրորդն ալ «միացեալ ճակատ»ն է, որ այո՛, դժբախտաբար ձախողեցաւ։

Այդ միացեալ ճակատը պիտի դառնար գաղութներու ինքնապաշտպանութեան հզօրագոյն ազդակը, եւ ամէնէն կարճ ու գործնական ճամբան՝ օգնելու Հայաստանի վերաշինութեան։

Հակառակ բոլոր ջանքերուն, տասը տարուան բանաւոր եւ գրաւոր քարոզներու եւ մասնաւոր բանակցութեանց, կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել այս կէտին մէջ։ Եւ ահա գաղութները վերածուած են անտէր ձիարձակարանի մը, ուր առատօրէն կանուխ արթնցողը ձի կը խաղցնէ ու մարզանքներ կը կատարէ։

Այս վիճակէն շահ ունի՞ արտասահմանը։ Ոչ։ Ունի՞ Երեւանը։ Ոչ եւ ոչ։

Եւ սակայն, գտէք տարբեր հոսանքէ երկու մարդ, որ համաձայնին կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքուիլ եւ բանիլ.

— Այս ճամբան ինքնասպանութեան կ'առաջնորդէ։ Եկէք անկարելին փորձենք, ելք մը գտնելու համար։

Շ.

ԶԱՐԱՑՈՒՔ ԺԱՄԸ

Խօթերորդ օրն է, որ Ահարոնեան պառկած է Esperandieu դարմանատունը անգիտակից վիճակի մէջ։ Զի ճանչնար զինքը շրջապատող մտերիմները, չի խօսիր եւ անէկ - ատէկ միայն անհանգիստ շարժումներ կ'ընէ ձախ թեւով ու ցաւէն կը մրմնջէ, արտասանելով կամացուկ եւ միալար — վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ... Եւ կ'ընէ փարատելու զինքը պաշարող խաւարը եւ իր մեծ ցաւը մարդկային լեզուով արտայայտելու, բայց այդ լեզուն կաշկանդուեր է, այդ ձայնը, որ դեռ երէկ կը վառէր Պրէսպան Մարսէյլի 2000 ջերմեռանդ ունկնդիրներու սիրտերը, աւեւ մարեր է ընդմիշտ ...

Զարհուրելի է բախտի խաղը ... մարդ մը՝ որ հումակ կեանք էր, շարժում, միտք ու բարբառ — մէկէն ի մէկ անշարժացած ու պապանձած։

Ահարոնեանը մո՞ռնել ... Անհանդուրժելի paradoxe, այլանդակ անհեթեթութիւն ... Ի՞նչ սրտառուչ դայլայլիկներով երէկ կը զգուէր իր բազմամարդ լսարանը։ Որքա՜ն յուզիչ էր իր արտասանած սպօքեօզը — Արարատեան դաշտի ... եւ այժմ երբ տառապանքով կը դիտեմ իր եռյակալ գլուխը մահիճին մէջ ցաւէն ու ցասումէն օրօրուն, կեանքի ու մահու պայքարով բռնուած, կը թուի թէ շուտով, հազարաւոր բերաններ պիտի աղաղակեն — «Ողբացէ՜ք, Հայոց դաշտեր ու լեռներ, այլ եւս չկայ ձեր շքեղաձայն սրնգահարը» ...

×

Փարիզէն եկայ խորտակուած սրտով։ Գաղթաշխարհի ներքին արիւնոտ բռնկումները փշրեր էին իր այնքան դիւրազգած հոգին։ Ցաւո՜ւմ ունէր մտաւորականի մորթը հագած այն եղկելի ցեցերուն դէմ, որոնք անդուլ կը ռնուցանեն դաւն ու երկպառակութիւնը գաղութներուն մէջ, ոտնահարելով ազգային բոլոր սրբութիւնները, հաւցնելով զգայուն, հայրենասէր երիտասարդութիւնը գայլազնութեան զազաթներուն, մղելով ամէնէն հանդարտ հոգիները եղբայրասպան ոճիրներու ...

Ու նոյն տեսարանը հոս, Մարսէյլի մէջ։ Ցայտարարուեցաւ, թէ Ահարոնեան կուգայ Փարիզէն բանախօսելու Հայ Մշակոյթի մասին — եւ անմիջապէս՝ թռուցիկ թռուցիկի ետեւէ ... բարձրացաւ վայնասունը մուր, ամայտ որջերէն — «Լալկան աշուղը կուգա՜յ» ... Ու հեգնանք ու հայհոյանք։

Ա՜հ. թըքարարոյ վատեր, կը գտնուի՞ն արդեօք այս գծախտ մոլորակի վրայ մարդկային ցեղի աւելի տաղր վիժուածք, քան դուք եւ ձեր վարպետները։ Ահարոնեանն, այո՛, լալկան ալ եղաւ, իր ժողովուրդի անլուր բախտը սգալու համար։ Դուք չէք լար, գիտե՞նք։ Դուք ընդունակ չէք զգալու եւ ողբալու։ Դուք միա՞յն գիտէք այդ ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումները եղծանել, անոր պատուի գրօշը պատռել եւ դղրդել։ Այդ օրն ալ տեսանք, այդպէս ըրին ձեր ամերիկեան գինակիցները։ Աստուածներու համբերութիւնն անգամ պիտի ոգեւորէր ձեր ազգադաւ արարքներուն հանդէպ ...

(Գաղթային շփոթը միակ պատճառը չէ Ահարոնեանը պաշարող յուզմունքին։ Կային անձնական, ընտանեկան ծանր հոգերն ալ ... Որովհետեւ — ինչո՞ւ չըսել — Սորպոնի մէջ կատարուած յոբելենական փառաշուք հանդէսը չազատեց գրչի ծեր աշխատաւորը այդ հոգերէն։ Դեռ հանդէսի նախօրեակին Նիւ-պայէն մինչեւ Ամերիկա տարածուեցաւ վատ շշուկը՝ «Ահարոնեանը բնաւ պէտք չունի օգնութեան, հայ ուսեւոր մը միս - միմակ արդէն կուտայ անոր լիուլի ապահովութիւն » ... Վեց տարի առաջ տեղի ունեցած աղէտէն յետոյ բժիշկները խստիւ պատուիրեր էին հանգիստ կեանք վարել, ամէն կերպ խուսափելով *գլխու աշխատանքէ*։ Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ հայ ժողովրդական գրողը այս վեց տարուան ընթացքին ալ հարկադրուած էր միշտ վատակի մօտին մտածել եւ կիսախաւար աչքերով ամէն օր գրիչ շարշրկել)։

×

Անցնինք մեր նիւթին։

Թուրքիկները — ռամկավար, համայնավար — նպատակ ունէին վախցնելու գաղութը եւ վիժեցնելու հաւաքոյթը։ Բայց ժողովուրդը ականջ չկախեց։ Եկաւ խուռներամ լեցնելու սրահը եւ դիմաւորեց սիրուած հռետորը անվերջ ծափերով։ Նախագահի բացման ճառէն ետք դերասան Տրդատ Նշանեան մեծ տաղանդով արտասանեց Արարատեան դաշտի նկարագրութիւնը Ահարոնեանի, որ տպագրուած է Վենետիկի *Բեզուեծի* մէջ։ Ապա ուսանող Փոլատեան արտասանեց *Ռեխտաւորը*, նոյն հեղինակի ընտիր կտորներէն։ Սրտառուչ էին երկու ընթերցումներն ալ, մեծ էր տպաւորութիւնը սրահի մէջ եւ հեղինակի վրայ։

Խիստ յուզուած՝ Ահարոնեան բեմ բարձրացաւ։ Ու նորէն ծափեր, երկարատեւ, թունդ, խանդավառ։ Խօսեցաւ հռետորը իր սիրած նիւթերու շուրջը.— Հայոց պատմութիւն, հայ արուեստ ու մշակոյթ, Ոսկեդար, Բագրատունեաց շրջան, մայրաքաղաք Անի, հայ հող ու հայրենիք, Մասիս ու Արագած ... Երգեց շինականի ազնիւ վաստակը, անցաւ ներքին խոցերուն, եւ հուժկու շեշտերով համբաշխութիւնը ներբողեց հայ եղբայրներու միջեւ.

« Ու յանկարծ ձայնը խզուեցաւ։ Վայրկեան մը լուռ սահեցուց աչքերը պարագին մէջ եւ խորտակուած ընկաւ բազկաթոռին վրայ։ Ուշակորոյս էր։ Պահ մը սիրեց գերեզմանային լռութիւն։ Ամէնքը շշմած էին եւ նոյնինքը բեմը գտնուող բժիշկ Մելքոնեան։ Ապա սկսաւ աննկարագրելի իրարանցում մը սրահին մէջ։ Հիւանդը դուրս տարին։ Հայ եւ ֆրանսացի բժիշկներ հասցուցին նախնական օգնութիւն։ Արտասառելի էր տեսարանը ընդարձակ բակի մէջ, ուր Հայոց վիպասանը գիակի մը պէս փռուած էր գետնին եւ շուրջը խռնուեր էր անհագին բազմութիւնը, որ չէր ուզեր հեռանալ։ Խորունկ վիշտը դրոշմուած էր բոլոր ճակատներու վրայ։ Շատեր կուլային։

Տարինք հիւանդանոց։ Մնացածը գիտէք։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

⁂ Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն (18 փետր.), հիւանդին բարուոքումը կը շարունակուի։ Բժշկական քննութեան համաձայն, կոկորդը փրկուած է։ Ձախ ձեռքը եւ ոտքը յաճախ կը շարժէ, բայց ոչ աջ կողմը։ Կը լսէ, կը տեսնէ, կը զգայ, բայց չի կրնար խօսիլ։ Միայն կրցած է արտասանել—«Ո՞ւր եմ »։

Այս առթիւ, կրկին կը խնդրուի մեզմէ յիշեցնել թէ՝ բացարձակապէս արգիլուած է դարմանատուն հիւրանոցը մտնել եւ հարցումներ ուղղել, ինչ որ արտնեղութիւն կը պատճառէ բժիշկներուն եւ պաշտօնեաներուն։ Անհրաժեշտ լուրերը միշտ օրը օրին կը հաղորդուին «Յառաջ»ի, իսկ տեղին վրայ՝ կարելի է իմանալ ընկերներ Տէր Պօղոսեանէ, Կակոսեանէ (Օթէլ տը Նիմ), Գ. Գ. Արզումանեանէ եւ Ներիկեանէ։

⁂ Պօրըրին «Ահարոնեան Ուս. Միութիւնը» հեռագիր մը ուղղելով, « Ցառաջ »ի միջոցաւ արագ ապաքինում կը մաղթէ հիւանդին։ Փարիզէն եւ գաւառներէն ալ նամակներ կը ստանանք, միեւնոյն անձկութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՄԵՌԱՒ

Անդունդը գահավիժելով ժայռի մը կատարէն

ԳԻՇԵՐԱՆՑ ՓՆՏՌԵՑԻՆ ԵՒ ԳՏԱՆ, ԳԱՆԿԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԱԾ

Պելժիոյ Ալպէռ Թագաւորը լեռն ի վեր բարձրացած ատեն, անդունդէն իյնալով ջարդուփշուր եղաւ կիրակի գիշեր։

Թագաւորը շաբաթ կէսօրին Պրիւսէլէն ճամբայ ելած էր հաւատարիմ սենեկապանին, Վան Տիքի հետ, դէպի Մառշ - լէ - Տամ, (Նամիւրի նահանգ, Մէօզ գետին վրայ)։ Այս առթիւ հագած էր իր լեռնային տարազը, միասին առնելով մագլցելու գործիքներ։ Վերելքը սկսաւ ժամը 1ին, ամէնէն վտանգաւոր քարաժայռին վրայ։ Կը յուսար երկու ժամէն Պրիւսէլ վերադառնալ, եւ ներկայ ըլլալ հեծանիւի մրցումի մը, որ սարքուած էր ի նպաստ բարեգործական ձեռնարկի մը։ Թագաւորը միշտ վարժուած ըլլալով այսպիսի վերելքներու, սենեկապանը անվրդով սպասեց մինչեւ ժամը 3, բայց երբ տեսաւ որ աւելի կ'ուշանայ, անմիջապէս պրպտումներ կատարեց եւ հեռախօսով օգնութիւն խնդրեց։ Այս լուրին վրայ, պալատականներ եւ ժանտարմներ ճամբայ ելան, առանց որ եւ է լուր տալու Թագուհիին, որ հիւանդ էր։ Մութը կոխած էր արդէն, երբ սկսան պրպտումները, որոնք շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր։ Վերջին պահուն իրենց հետ առին նաեւ գիւղացի մը։ Բոլորը մէկ սկսան խուզարկել աջ ու ձախ, անցնելով ամէնի քարաժայռերէ եւ վիհերէ։ Ցանկարծ իրենց աչքին զարկաւ Թագաւորին գործածած պարանը, եւ պալատականներէն մէկը անդունդը իջնելով, պոռաց,— « իջէ՛ք, իջէ՛ք, հոս է»։ Գիշերուան ժամը 2 էր։

Թագաւորը փռուած էր ջարդուփշուր, եւ մարմինը շատոնց պաղած։ Գանկը ջախջախուած էր եւ ուղեղը դուրս թափած՝ աջ ականջին կողմէ բացուած ճեղքէ մը։ Դէմքը արիւնոտ էր եւ սոսկալի կծկուած։ Հագուստները բզքտուած էին։ Ծառէ մը կախուած էին ակնոցները, եւ քիչ անդին՝ պայուսակն եւ գտակը։ Ինչպէս կ'երեւայ, Թագաւորը փորձած է մագլցիլ վտանգաւոր քարաժայռէ մը որուն տակ անդունդն էր, բայց սահած ինկած է 50 մեթր բարձրութենէ մը, ժայռէ ժայռ զարնուելով։ Լեռնարնակ շինականը 300 մեթր հեռուն կը բնակի, բայց որ եւ է ձայն չէր լսած։

Պալատականները դիակը փոխադրեցին Պրիւսէլ, ուր հասան ժամը 3.30ին։ Բժիշկները պաշտօնապէս հաստատեցին մահը, լուացին եւ զօրավարի համազգեստ մը հագցնելով, տեղաւորեցին դագաղի մը մէջ։ Գլուխը փաթթուած էր, վէրքերը ծածկելու համար։ Թագուհին մահուան լուրը իմացաւ առաւօտեան ժամը 6ին։ Նախ ըսին թէ ինքնաշարժի թեթեւ արկած մը անցուցած է, յետոյ պատմեցին թէ եւ ծանր է արկածը, վերջապէս հաղորդեցին ճշմարտութիւնը։ Թագուհին նախ քար կտրեցաւ, յետոյ փղձկելով սկսաւ անվերջ արտասուել։

Անմիջապէս Պրիւսէլ հրաւիրուեցաւ գահաժառանգը, որ Զուիցերիա կը գտնուէր։

Ամբողջ Պելժիան խոր սուգի մատնուած է, որովհետեւ Ալպէռ Թագաւորը ժողովրդական դէմք մըն էր եւ շատ կը սիրուէր, գործնապէս մասնակցած ըլլալով 1914ի պատերազմին։ Զինուոր գրած էր նաեւ գահաժառանգը, 17 տարեկան հասակին մէջ։

Սուգի մատնուած է նաեւ Ֆրանսան, որուն Հանրապետութեան նախագահը եւ հինգ նախարարներ պիտի մասնակցին յուղարկաւորութեան։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ Թագաւորներն ու Թագուհիները, Պ. Տումէրկ, հաւանաբար Պ. Մուսոլինի, Սքանտինաւեան Թագաւորները եւ բազմաթիւ իշխաններ եւ իշխանուհիներ։ Ուրիշ երկիրներէ ալ մասնաւոր պատուիրակութիւններ պիտի գան։ Պելժիոյ արքունիքը սուգ պիտի պահէ ամբողջ վեց ամիս։

Կարգ մը թերթեր անձնասպանութեան, նոյն իսկ սպանութեան վերագրեցին դէպքը։ Բայց շուտով հերքուեցան այս զրոյցները։

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Ալպէռ Թագաւորը ծնած էր 1875ին, Պրիւսէլի մէջ, Գահաժառանգ հռչակուած էր 16 տարեկանին։ Գահը բարձրացաւ 1909 դեկտ. 17ին, երբ մեռաւ Լէոփոլտ Բ. Թագաւորը։ Պատանութենէն լռակեաց եւ ինքնամփոփ տղայ մըն էր, եւ մեծ սէր ունէր մեքենական գիտութեանց։

Այս յատկութեան շնորհիւ էր որ, սորվեցաւ նաեւ օդանաւորդութիւն եւ 1917ին թռիչքներ կատարեց պատերազմի գիծերուն վրայ, բան մը որ ոչ մէկ վեհապետ ըրած էր։ Իր առաջին թռիչքը տեղի ունեցաւ 1917 ապրիլին, գերմանական գիծերուն վրայ։ Այնուհետեւ շարունակ հետաքրքրութիւններ կը կատարէր օդանաւով։ 1900ին ամուսնացաւ Պավարիոյ դքսուհիին, Էլիզապէթի հետ։ Այս առթիւ փառաւոր հարսնիք մը սարքեցին Միւնիխի մէջ, եւ Գերմանացիները միշտ կը յուսային թէ պատերազմի մը պարագային Պելժիա բարեկամ պիտի ըլլայ իրենց։

Քանի մը տարի վերջը, Վիլհէլմ կայսրը խնամակալի հովեր առնելով, կը յիշեցնէր. « Օր մը պիտի յիշէք թէ գերմանական արիւն ունիք »։ Ալպէռ այս առթիւ տուած է պերճախօս պատասխան մը։

— « Ամէն պարագայի մէջ, պիտի յիշեմ թէ ես Պելժիոյ Թագաւորն եմ »։

Եւ իսկապէս, երբ իր Թագադրութենէն յետոյ Պերլին գնաց, Վիլհէլմ կայսրը արդէն պատերազմի կը պատրաստուէր եւ կը ջանար համոզել որ Պելժիա ճամբայ բանայ գերմանական բանակին։ Ալպէռ մերժեց եւ աւելի յառաջ երթալով, Պերլինի դեսպանին յանձնարարեց որ տեղեկութիւն տայ Ֆրանսական դեսպանին։ Ութ ամիս վերջը, գերմանական զօրքը Ֆրանսա մտած էր եւ Պելժիա վերջնագիր մը կը ստանար, ճամբայ բանալու համար։ Ալպէռ Թագաւորը արտակարգ ժողովի հրաւիրեց նախարարները, ամբողջ գիշերը լուսցուցին (2 օգոստ. 1914), եւ որոշեցին մերժել, դիմադրելով մինչեւ վերջին մարդը։ Յաջորդ օրը, Թագաւորը զօրավարի համազգեստ հագած, խորհրդարան գնաց եւ յայտարարեց թէ Պելժիան պիտի պաշտպանէ մինչեւ վերջին մարդը եւ հողի մինչեւ վերջին թիզը։ Միեւնոյն տեն յայտարարութիւն մը ուղղեց բանակին։ Այդ միջոցին, Պելժիա թուղթի վրայ ունէր 350,000 զինուոր, իսկ իրականին մէջ՝ 110,000։ Վերջնական կազմակերպութենէն առաջ, Գերմանացիները Պելժիա մտած էին արդէն։ Թագաւորը ճակատ գնաց, մասնակցելով կատաղի կռիւներու։ Գերմանական թնդանօթները անխնայ կը քանդէին բոլոր ամրոցները, եւ Պելժիոյ մեծագոյն մասը գրաւման տակ էր։ Ալպէռ համախմբելով նահանջող բանակը, կռիւը շարունակեց հողի վերջին պատառին վրայ, կռնակը ծովուն։ Օրերով ճակատամարտը շարունակուեցաւ անձրեւին, մշուշ -

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ

Թուրքերէն թերթերը շատ քիչ կը գրեն թրքական դրամի մասին։ Կը խօսին տնտեսական ծրագիրներէ, նոր ձեռնարկներէ, տագնապէ, առեւտուրի նուազումներէն, պիւտճէի բացէ, հասոյթներու պակասէ, բայց՝ երբեք դրամի մասին։

Այսուհանդերձ, վերջին տարիներու ընթացքին, յաճախակի կասկածներ արթնցուց իր շուրջ թրքական դրամը։ Այդ կասկածն ու վախը ապրեցաւ մանաւանդ Թուրքիոյ ժողովուրդը։ Թէեւ, միշտ ալ ճիգ ըրին քօղ-վրայ ընելու եւ ամուխը դուրս չհանելու։

Խորհինք պահ մը,— Թուրքիան ազատագրեալ երկիր է։ Եւ ոչ միայն ինքնիշխան, այլ եւ ինքնակամ։ Կը հետապնդէ տնտեսական ազգային ծրագիր մը։ Թուրք անհատը, հետեւաբար, ամէն հնարաւորութիւն ունի վաճառականութիւն ընելու եւ շահեր ապահովելու։

Ի՞նչ տեղի ունեցաւ, սակայն, վերջին տարիներու ընթացքին։ Ամէն ոք, որ, այս կամ այն ձեւով, կրցած էր, հինէն թէ նորէն, դրամ դիզել, սկսաւ շէնք կառուցանել։ «Միւլք» խաթըր — մաքծը դարձաւ ամէնէն ապահով միջոցը։ Եւ շէնքերու կառուցումը այնքան մեծ համեմատութիւններ առաւ, որ, թերթերը սկսան գանգատիլ։ Ի՞նչ էր այս «շարժման» պատճառը։ Պարզ է,— անվստահութիւն մը՝ դրամին հանդէպ։

Հակառակ անոր որ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, թրքական դրամը յաջողած է պահել իր արժէքը, կամ՝ բռնել ինքզինքը, այսուհանդերձ, այդ անվստահութիւնը, կասկածի ձեւին տակ գոնէ, կայ ու կը մնայ։

Անոր ամէնէն անառարկելի ապացոյցը այն է որ, խնայողութեան շաբթուան առթիւ իր խօսած ճառին մէջ վարչապետ Ըսմէթ փաշա հարկ տեսաւ նոր ապահովութիւններ տալ, ըսելով.

— «Ազգային դրամը, ինչպէս մինչեւ հիմա, ասկէ վերջ եւս իր արժէքը պիտի պահէ։ Անոր արժէքը պիտի չբարձրացնենք, ոչ ալ պիտի իջեցնենք։ Ինչ գինով ալ ըլլայ՝ անպայման պիտի պահպանենք մեր դրամին արժէքը»։

Ազգային դրամ մը ի՞նչ ուժերով ու միջոցներով կարելի է պահպանել, սակայն։ Եւ որո՞նք են այն իսկական ազդակները, որոնք կանգուն կրնան պահել երկրի մը դրամը։ Տնտեսագիտական հմտութեան պէտք չկայ այդ հարցման պատասխանը գտնելու համար։ Դրամը երկրի մը ելմտական ու տնտեսական ուժին չափանիշն է։ Այս բացատրութենէն դուրս կը մնան, անշուշտ, այն դրամները, որոնք, իրենց կառավարութեան կամքովն իսկ «անկումի» ենթարկուած են, ինչպէս պատահեցաւ, օրինակ, տոլարին ու ըսթերլինին։

«Ելմտական ու տնտեսական ուժ» բացատրութիւնը չափազանց յարաբերական է, անշուշտ։ Պէտք չէ զայն քանակ մը կամ նախագծեալ սահման մը ենթադրել։ Երկիր մը կրնայ փոքր ըլլալ, եւ, իր փոքրիկ պիւտճէով, տնտեսապէս ու ելմտապէս աւելի ուժով, քան իրմէ աւելի ընդարձակ ու աւելի մեծ պիւտճէով երկիր մը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, առաջինը ելմտապէս ու տնտեսապէս հաւասարակշռուած կ'ըլլայ։ Եւ այդ պարագային է որ իր դրամը ապահոված կ'ըլլայ զինքը կանգուն պահող ազդակները։

Ուրեմն, երբ կը խօսինք Թուրքիոյ դրամի մասին, հարցը դնենք աւելի շօշափելի ձեւով,— ուժե՞ղ է Թուրքիան՝ ելմտապէս ու տնտեսապէս։

Կամ, աւելի բացատրութեամբ, հաւասարակշռուա՞ծ են այդ երկու սիւները, որոնք կանգուն պիտի պահեն իր դրամը։

Աւելի պարզօրէն՝ Թուրքիա ունի՞,
Ա. Հաւասարակշռուած ելմտացոյց
Բ. Հաւասարակշռուած տնտեսութիւն
Գ. Փոխարինող ոսկի.

Այս երեք հիմնական ազդակներուն վրայ կարելի է աւելցնել եւ չորրորդ մը,
Դ. Ներքին եւ արտաքին քաղաքական վստահութիւն եւ կայունութիւն։

Առնենք առաջինը։

«Յառաջ»ի մէջ ամէն առթիւ գրուած է Թուրքիոյ ելմտացոյցներու մասին։ Թէ՛ իբրեւ լուր, թէ՛ յօդուածի ձեւով։

Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, որ «ելմտացոյցներ» բառ՝ փոխանակ ըսելու՝ ելմտացոյցի։

Որովհետեւ, Թուրքիա, վերջին տարիներու ընթացքին, ունեցաւ ելմտացոյցեր, որոնք անհամեմատ երեւէջներ արձանագրեցին։ Նման՝ ջերմութեան աստիճանաչափերուն՝ այն հիւանդին, որ մէկ օրէն միւսը բարձրանալ ու ջերմութեան անբնական թիւեր կ'արձանագրէ իր գլխուն վերեւ։

Այսպէս, Թուրքիոյ ելմտացոյցը եղաւ 200 միլիոնի, եւ, մէկ երկու տարուան ընթացքին, իջաւ մինչեւ 170—160ի։ Հակառակ այս նուազումին, սակայն, Թուրքիա չկրցաւ հաւասարակշռել իր ելքն ու մուտքը։ Անցեալ տարի բաց ունեցաւ։ Իսկ այս տարի, Թուրք թերթերն ալ խոստովանեցան թէ մուտքի նուազագոյն ակնկալութիւնն իսկ ամբողջովին ապահովել կարելի պիտի չըլլայ։

Գրեթէ նոյն ձեւի խոստովանութիւն մը ըրաւ նաեւ Ըսմէթ փաշա՝ իր վերջին ճառին մէջ, ըսելով — «Այս տարի, ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան համար անյաղթահարելի դժուարութիւններ չեմ տեսներ։ Եթէ հարկ ըլլայ, միջոցներ ձեռք պիտի առնենք եւ, համաձայն այս տարուան ցոյց տալիք անհրաժեշտութեանց, յառաջիկայ տարուան պիւտճէն պիտի կռթնցնենք իրական եւ հաստատ հաւասարակշռութեան մը՝ վճռական որոշումով մը ձեռք առնելով բոլոր ստիպողական միջոցները»։

Որ եւ է խելքը գլուխը մարդ, որ քիչիկ մը բան կը հասկնայ ելմտական տնտեսական խնդիրներէ, չի կրնար զսպել զարմանքը, այսքան կենսական խնդրի մը մասին այսքան տարտամ ու անհասկնալի բացատրութիւններ կարդալով։ Աւելցնեմ, որ Ըսմէթ փաշա իր այս ճառը խօսեցաւ «մտաւորական ընտրեալ բազմութեան» մը առջեւ։ Եւ սրահի մը մէջ, ուր ներկայ էին Մ. Քէմալ, գործավարներ, երեսփոխաններ, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւն։

Մասնաւորապէս ելմտական խնդիրներու մէջ, ամէնէն անհրաժեշտ ու հիմնական բանը թիւն է։ Ըսմէթի բացատրութիւնը զուրկ է այդ հիմքէն։ Ինչո՞ւ։ Եթէ «յաղթահարելի դժուարութիւնները» փոքր էին, ապա ուրեմն ան պիտի ուզէր թիւերով խօսիլ՝ ըլլալու համար աւելի «իրական եւ հաստատ»։ Մնաց որ՝ իր բառերը եւ անոնց տակ ծածկուած խոստովանութիւնը կը ժխտեն նման լաւատեսութիւն մը։ Ի՞նչ կը նշանակէ «համաձայն այս տարուան ցոյց տալիք անհրաժեշտութեանց» խօսքը։ Այն որ, տարակոյս չկայ թէ այս տարի բաց մը կը գոյանայ։ Իսկ իր այն յայտարարութիւնը թէ՝ «ստիպողական միջոցներ» ձեռք պիտի առնուին՝ «վճռական որոշումով մը» (քաթ'ի քարարլա), ինքնին կը մատնէ թէ ենթական այժմէն իսկ կը կանխատեսէ դժուարութիւններ, որոնց յաղթահարումին համար հարկ է վճռական ըլլալ։ Ընթերցողը, ինք, եթէ բաւարար չափով կամ մասամբ կը ճանչնայ Թուրքիան, կրնայ կռահել թէ այդ երկրին մէջ ի՛նչ իմաստ ունի վճռական որոշումը՝ ելմտական գետնի վրայ։ Պետութիւնը, հոն, անկուշտ շարան է, իսկ ժողովուրդը՝ «կթան կով»։

Ըսմէթի ձեւով «միջոցներ»ը ուրիշ բան չեն, բայց եթէ դիմել բռնակալութեան։ Այդ միջոցը ուզեցին կիրարկել եւ վերջերս, հացերուն վրայ տուրք դնելով։

Համեմատելով ելմտականին հետ, Թուրքիա աւելի հնարաւորութիւններ ունի իր տնտեսական հաւասարակշռութիւնը պահելու։ Այս «առիթն» պէտք չէ հասկնալ իբրեւ բնական պայմաններ։ Կ'ակնարկեմ բաժնեցուցակին, որ բաւական կը սեղմէ ներածումը, եւ, այդ կերպով, կարելիութիւն կը ստեղծէ հաւասարակշռել երկրին առեւտուրը։ Ասիկա անհրաժեշտ է, որովհետեւ հակառակ պարագային, Թուրքիա նիւթապէս կը սպառի օրէ օր։ Տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ, «Քէմալի աջ թեւը», ինչպէս կ'որակեն զինքը, մեծ ճիգ թափեց այդ հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար։ Եւ գրեթէ յաջողեցաւ։ Կարելի չէ որոշապէս ըսել թէ Թուրքիա իր արտածած ապրանքներուն փոխարէն ի՛նչ գումար կը ներածէ։ Այսուհանդերձ, իրենք իրենց վիճակագրութիւններով կը բաւարարուին։ Դարձեալ այդ նպատակին հասնելու համար է որ Թուրքիա կը ձգտի «ճարտարարուեստականացնել» երկիրը։ Հնգամեայ ծրագիրը, որուն պիտի անդրադառնամ առանձին, անոր կը ձգտի։

Գալով ոսկեդրամի կամ ոսկիի փոխարինութեան, Թուրք պաշտօնական աղբիւրներ կը վկայեն թէ «Ճումհուրիյէթ Մէրքէզ Պանքասը» աւելցուցած է իր ոսկիի պահեստը։ Այս յաւելումը եղած է, համաձայն, դարձեալ, նոյն աղբիւրներուն, առանց «տըվիզ»ի պարտքեր բարդելու։

Ներքին եւ արտաքին ապահովութեան տեսակէտէն, Թուրքիա վերջին երկու տարուան ընթացքին է որ բաղդատաբար խաղաղ կ'ապրի։ Սահմաններէն ներս թէ դուրս՝ դէպքերը պակաս չեղան։ Արարատի բախումներէն առաջին, դադրած են բոլոր «յետադիմական» շարժումներն ու Ֆէթհիական փորձերը։

Քաղաքական ճակտի վրայ եւս, գէթ առ այժմ, Թուրքիա «ձեռքի վրայ է»։ Անշուշտ ոչ այն դերով ու համեմատութեամբ զոր ան կուտայ ինքն իրեն։

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, Թուրքիոյ պաշտօնական անձերու կամ թերթերու արտայայտութիւնները կը մատնեն թէ ժողովուրդը միշտ կասկածոտ է ու վերապահ։ Իսկ կրակ եղած տեղէն է որ ծուխ կ'ելլէ։ Հոտած բան մը կայ, ուրեմն, Տանըմարքայի մէջ։

Նոյնը կը փաստեն, նաեւ, ինչպէս ըսի, Ըսմէթ փաշայի «հանդարտեցուցիչ» հաւաստումները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Փարիզի վերջին խռովութիւնները կը թելադրեն պատմական համառօտ ակնարկ մը նետել անցնող հարիւր տարիներու ընթացքին Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցած յեղափոխութեանց մասին։

Ինչպէս ամէն երկրի մէջ, Ֆրանսայի մէջ ալ հարիւր տարիէ ի վեր չէ եղած վարչաձեւի փոփոխութիւն մը, առանց խռովութեան կամ ապստամբութեան։

Սկսինք Կարոլոս Ժ.էն (1830), որ յաջորդեց Լուդովիկոս ԺԸ.ի։

Կարոլոս Ժ., Երեսփ. Ժողովի նստաշրջանի բացման օրը, իր գահաճառին մէջ կ'ըսէր.—«Եթէ իմ իշխանութեանս դէմ արգելքներ յարուցանեն յանցապարտ մեքենայութիւններ, զորս չեմ ուզեր նախատեսել, պէտք եղած ուժը պիտի գտնեմ զանոնք յաղթահարելու, ընդհանուր խաղաղութիւնը պահպանելու իմ որոշումիս մէջ»։—

Երեսփ. Ժողովը մերժեց գահաճառին արտայայտութեան այդ ձեւը, որուն իբր հետեւանք Կարոլոս Ժ. նախ յետաձգեց ժողովին նիստերը, ու յետոյ լուծեց զայն, ըսելով.— «Այս նախարարական հարց մը չէ, այլ միապետական հարց մը»։

Սակայն եւ այնպէս միապետութիւնը տապալեցաւ ժողովուրդին ապստամբութեան առջեւ, եւ Կարոլոս Ժ. ապաստանեցաւ Անգլիա։

Լուդովիկոս — Փիլիպպոս (1830 — 1848) հաստատուեցաւ արքայական պալատին մէջ, յայտարարելով թէ կ'ընդունէր թագաւորութեան ընդհանուր — տեղակալի տիտղոսը, մինչեւ Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի գումարումները։

Երեսփ. Ժողովը գումարուեցաւ եւ Լուդովիկոս — Փիլիպպոս անուանուեցաւ թագաւորութեան ընդհ. տեղակալ։ Քիչ յետոյ հռչակուեցաւ թագաւոր Ֆրանսական ազգին։

1840ին, թագաւորին դէմ դժգոհութիւնները սկսան հետզհետէ շատնալ։ 1839ին, Լամարթին կ'ըսէր.— «Ֆրանսան ազգ մըն է, որ շատ կը ձանձրանայ»։ 1847ին, երեսփոխան մը քննադատելով նախարարութեան գործը, կը հարցնէր.— Ի՞նչ ըրած են անոնք եօթը տարիէ ի վեր. ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ»։ Նոյն առենները, ձախ արքայականները կառավարութենէն պահանջեցին հողատուրքի նուազումը եւ ընդհանուր քուէարկութիւն։

Ի պատասխան, Կիզօ, կառավարութեան կողմէ գրել տուաւ.— Ընդհանուր քուէարկութիւնը անճոռնի ու անհեթեթ դրութիւն մըն է, որ բոլոր ողջ արարածներուն կը թելադրէ գործադրելու քաղաքական իրաւունքներ»։

1848 փետրուար 23ին, Փարիզի մէջ ծայր տուաւ լուրջ յեղափոխութիւն մը. գործաւորները զինուեցան. կառավարութիւնը ուզեց ժամանակ շահիլ, փորձեց հանդարտեցնել ապստամբները։ Փարիզի պատերուն վրայ հետեւեալ իմաստով ծանուցումներ փակցուեցան.—

Լուդովիկոս — Փիլիպպոս մեզ կը ջարդէ Կարոլոս Ժ.ի նման. Թող կորսուի երթայ, թշուառակա՛նը։

Փետրուար 24ին, ժամը 4ին, ապստամբները մտան Թիւիլրիի պալատը. թագաւորական ընտանիքը փախուստի մատնուեցաւ, եւ Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ։

Սակայն հանրապետութիւնը երկար չտեւեց։ Խորհրդարանական պայքարներու շրջանին, որ վերջացաւ միապետութեան անկումով, երեւան եկաւ Պոնափարթեան կուսակցութիւնը։

Գահաժառանգ Լուդովիկոս—Նափոլէոն երեսփոխան ընտրուելով, նախագահ անուանուեցաւ Սահմանադիր Ժողովին, եւ երդում ըրաւ հաւատարիմ մնալ Հանրապետութեան։ Սակայն իր երդումը դրժելով, 1851 Դեկտ. 2ին առաջ եկաւ պետական հարուածը, որու ընթացքին տեղի ունեցան բազմաթիւ կռիւներ եւ խմբական տարագրութիւններ։ Բոնափարթ նախագահը ինքզինքը կայսր հռչակեց, եւ բանակին շնորհիւ յաջողեցաւ պահել իր իշխանութիւնը։ Սակայն երբ Փրուսիոյ դէմ մղուած պատերազմը անյաջող արդիւնք մը ունեցաւ, կայսրութիւնը ինքնին ինկաւ, առանց դիմադրութեան։ Սըտանի անձնատուութեան վրայ, Օրէնսդիր մարմնի ձախակողմեան տարրերը կայսեր գահընկէցութիւնը պահանջեցին։

Սեպտեմբեր 4ին, Օրէնսդիր Մարմինը ժողովուրդին ապստամբութեան առջեւ, վճռեց կայսեր գահընկէցութիւնը եւ վերստին հանրապետութիւն հռչակուեցաւ։

Համայնականութիւնը (Commune) սկսաւ 1871 Մարտ 18ին եւ տեւեց մինչեւ Մայիսի վերջ։ Վէրսայլի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ պաշարել Փարիզ քաղաքը. երկու բանակներու միջեւ ատելութիւնը ծայր աստիճանի հասած էր, եւ մեծ արիւնհեղութենէ կը վախցուէր։

Բարեբախտաբար, ընդհանուր ներում հռչակուեցաւ, եւ համայնավար ապստամբութիւնը ջախջախուելով, Ֆրանսական հողը ազատուեցաւ թշնամիին ոտնձգութենէն։

1875 Յունուար 30ին, Երեսփ. Ժողովը մէկ ձայնի առաւելութեամբ ընդունեց Վալոնի առաջարկը, որուն համաձայն Գործադիր Իշխանութեան պետին կը շնորհուէր հանրապետութեան նախագահի տիտղոսը։

1888ին, զօրավար Պուլանժէ գլուխ անցնելով բոլոր դժգոհ տարրերուն, Տէրուլէտի, Ռոշֆորի եւ Նաքէի օժանդակութեամբ, ինքզինքը հանրապետութեան ախոյեան հռչակեց, եւ հանրաքուէ պահանջեց։ 1889ին Յունուար 27ին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Փարիզի երեսփոխան ընտրուեցաւ, սակայն հանրապետութեան դէմ իբր դաւաճան ամբաստանուելով, ձերբակալուելու սպառնալիքի տակ կը գտնուէր, երբ ծպտուած խոյս տուաւ Փարիզէն եւ ապաստանեցաւ Պելժիա։ Պրիւքսէլի մէջ երկու տարի մնալէ յետոյ, օրին մէկը սիրոյ նոպայէ մը բռնուելով, իր սիրուհիին գերեզմանին վրայ սպաննեց ինքզինքը։

Յաջորդող տարիներուն մէջ ծագեցաւ Տրէյֆիւսի ծանօթ խնդիրը, որ երկար ատեն երկու բանակի բաժնեց Ֆրանսան։ Պահ մը կիրքերը ա՛յնքան բորբոքեցան, որ քիչ մնաց մեծ յեղափոխութիւն մը պայթէր։

1914ին ծագեցաւ ընդհանուր պատերազմը։ Քլէմանսոյի վարչապետութեամբ կազմուեցաւ ազգային միութիւնը, եւ Ֆրանսա յաղթական դուրս ելաւ պայքարէն։ Պատերազմին վտանգը հազիւ անցած, վրայ հասաւ տնտեսական տագնապը, կուսակցութիւնները վերակազմուեցան եւ ներքին պառակտումները սկսան հետզհետէ սուր հանգամանք մը առնել։

1934ին, Հանրապետութեան խորհրդարանական դրութեան հակառակորդները, օգտագործելով Սթավիսքիի խարդախութիւնները ցոյցեր կազմակերպեցին, խռովութիւններ յարուցանելով եւ հետապնդելով քաղաքական յատուկ նպատակներ։

Ինչպէս գիտենք, խռովութիւնները զսպուեցան, եւ Տումէրկի նախագահութեամբ կազմուեցաւ ազգային դահլիճ մը, որ կը ձգտի հանդարտեցնել գրգռուած միտքերը, երեւան հանել Սթավիսքիի գայթակղութեան ներքին ծալքերը, եւ խստօրէն պատժել յանցաւորները, ո՛րքան ալ բարձր դիրքերու մէջ գտնուին անոնք։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԵՐԲ ԿՂԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԽԱՌՆՈՒԻ

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏԻ ՄԸ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀՌՈՄ — Իտալացի նշանաւոր գրագէտ Ճիովաննի Փափինին ուսումնասիրութիւն մը գրած է «Տանթէի արդիականութեան» մասին։ Կը քաղենք հետեւեալ հատուածը ուր Իտալացի խորհողը պատմականօրէն ցոյց կուտայ կղերականներուն քաղաքականութեան խառնուելուն հետեւանքները։ Այն պահուն ուր Նիւ Եօրքի ռեբբը կը կուրցնէ աչքերը, այս յստակ էջը կը յանձնենք ուշադրութեան ոչ թէ մեր հակառակորդ ռամկավարներուն որոնք միտքով անդամալոյծ են, այլ գէթ մեր կղերականներուն որպէսզի գիտակցին թէ ո՛ւր կրնան առաջնորդել այս ժողովուրդը, երբ կը շեղին իրենց հոգեւոր կոչումէն.—

Արդի կաթոլիկները Տանթէի չափ թշնամի են քաղաքականութեամբ կամ առեւտրականութեամբ զբաղող կղերին։ Անոնք համոզուած են թէ Եկեղեցին, իր իսկութեամբ հոգեւոր ընկերութիւն մըն է որու նպատակը գերբնական է եւ որ հետեւաբար պէտք է զգուշանայ ուղղակի կամ անուղղակի ամէն միջամտութենէ քաղաքական վարչաձեւի մէջ։ Ուրեմն, կղերականները պէտք չէ պատկանին կուսակցութեանց, եւ չցանկան երկիրներ կառավարելու, հատուածական ու դասակարգային պայքարներու մասնակցելու. կրնան միայն խաղաղութիւն յորդորել։ Իրենց պաշտօնը զուտ բարոյական է ու հոգեւոր. իրենց կոչումն է առաջնորդել հաւատացեալները հոգեւոր բարելաւութեան եւ զանոնք տանիլ յաւիտենական փրկութեան, եւ ոչ թէ պետութիւններ կառավարել։

Եկեղեցականութիւնը գործ ունի միայն երկնայինով։ Քաղաքականութիւնը երկրային ամէն բաներուն մէջ ամէնէն աւելի երկրայիններէն մէկն է, աւետարանական խօսքերէն ամէնէն աւելի հեռու եղածներէն մէկը։ Եկեղեցականները ոչ իշխան պէտք է ըլլան եւ ոչ ալ իշխաններու նախարար։ Ոչ մէկ ձեւով անոնք պէտք չէ մասնակցին պետութեանց քաղաքային կառավարութեան։ Կեսարը (աշխարհային իշխանութիւն) ուրիշ բան է, Պետրոս (կրօնական իշխանութիւն) տարբեր բան։ Կաթոլիկ եկեղեցիին մէջ մէկ թագաւոր միայն կայ, Յիսուս Քրիստոսը։ Բոլոր կայսրները, թագաւորները, նախագահները, նախարարները եթէ քրիստոնեայ են, ենթակայ են Եկեղեցիին բարոյական հեղինակութեան, որ կրնայ, որոշ պարագաներու, պարսաւել եւ դատապարտել անոնց ընթացքը։ Եւ սակայն եկեղեցին երբեք չի կրնար ընկերանալ անոնց՝ կառավարելու համար մարդկային խումբեր. պէտք չէ ընէ այդ բանը։ Եկեղեցին բեմ ունի, կը սորվեցնէ մարդոց կատարեալ ըլլալ, արժանանալու համար երկրի վրայ խաղաղութեան եւ երկինքի մէջ երանութեան։ Այս է պաշտօնը զոր Եկեղեցին յանձնեց իր երկնային հիմնադիրը։

Եթէ, պատմութեան կարգ մը շրջաններուն կղերականներ գտնուեցան որ աւատապետներ եղան, պապեր որ ուզեցին վարել այս կամ այն երկրին քաղաքականութիւնը, կարդինալներ որ նախարար եղան, պատմութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ այդ բանէն եկեղեցիին համար աւելի շարիք առաջ եկաւ քան բարիք։ Ո՛չ Վերանորոգութիւնը, ոչ Հանրագիտարանը չպիտի ունենային այն արդիւնքը ինչ որ ունեցան, եթէ եկեղեցիի բոլոր անդամները հաւատարիմ մնային զուտ իրենց հոգեւոր աշխատանքին։

Իրերու պահանջումով Եկեղեցին իրեն յատուկ քաղաքականութիւն մը ունի որ բառին ընթացիկ իմաստով քաղաքականութիւնը չէ, այլ որոնումը կարելի լաւագոյն կեանքի մը՝ Պետութեանց միջեւ եւ Պետութեանց ներսը։ Ասիկա պաշտպանողական քաղաքականութիւն մըն է եւ ոչ թէ մարտիչ քաղաքականութիւն մը։ Եւ մի՞թէ Տանթէ ուրիշ բան կ'ըսէ՞ր երբ կը դատապարտէր իր ժամանակի Պապերուն դէմ որ փոխանակ իրենց բոլոր ուժը նուիրելու Աւետարանի օրէնքով հոգիներու կատարելագործման, փոխանակ անկարգութեան մէջ խրուած աշխարհը հանդարտեցնելու, կողմնակցութիւն կ'ընէին այս կամ այն թագաւորին, աշխարհիկ զինակցութիւններ եւ առեւտուրներ կը փնտռէին եւ այսպէս, կը ծառայէին եղբայրասպան կռիւներու եւ պառակտումներու անվերջ անումին։

Ի՛ [illegible] մեծ գլխուն...

Վերջերս հրատարակուեցան Աւստրիոյ Ֆրանց Յոզէֆ կայսեր դիւանապետ Ֆրանց Շիսլի յիշատակները, որոնք ժամանակակից Եւրոպայի նախապատերազմեան շրջանին միջազգային քաղաքականութեան կնճռոտ եւ նենգամիտ երեւոյթներուն վրայ շատ կարեւոր լոյս մը կը սփռեն։ Այդ յիշատակներուն ընթերցումը կը պարզէ Եռեակ Զինակցութեան դէպքերը, Պիզմարքեան եւ, յետոյ, Վիլհէլմեան քաղաքական խաղերը, Աւստրիոյ պետական մարդոց հետեւականութիւնը, այսինքն՝ Աւստրօ-Մաճառ միապետութեան կառքը Պերլինի ձիերով լծելու քաղաքականութիւնը։ Վերջապէս, դժոխային վիճակի մը նկարագրականը, որ քիչ շատ անծանօթ չէ մեզի։

Շիսլի այդ յիշատակներէն հոս կը թարգմանենք «Ռուսիա եւ Ֆրանսա» գլուխին մէկ մասը, ուր յատկապէս ակնարկութիւն մը կայ «Հայկական Խնդիր» կոչուած եւրոպական հնարամտութեան, որով տառապող ժողովուրդի մը աղէտքը կը շահագործուէր ուղղակի։

Շիսլ Պիզմարքի մասին ըսելիքները աւարտելէ վերջ կը շարունակէ.

— Գերման կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը կը կրկնէր բոլոր անցուդարձերը դիտելու մէջ, որոնք կը վերաբերէին Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջյարաբերութիւններուն։ 1891ի ամրան, ֆրանսական նաւատորմը Քրոնշթատ այցելեց։ Վիլհէլմ եւ իր արտաքին պաշտօնատարնը այն կարծիքէն էին թէ գրաւոր համաձայնութիւններ չկային երկու պետութիւններուն միջեւ։ Բայց խօսակցելու համար արդէն Ֆրանսա եկած էին Վանտօվսքի եւ Օպրուչէվ զօրավարները։ Ինչ որ միւսներուն համար ապացուցութիւն մըն էր թէ պէտք է վառօդը չոր պահել։ Բանակցութիւններու պաշտօնական մասերը գործը իրարանցում չէր առներ, ֆրանսական շրջանակներն ալ ուղղամտութիւն ցոյց կուտային։ Ամէն ինչ զգուշաւոր միայն էր, [illegible] րոյցներու նայելով, Ռուսիա կը փափաքէր եղեր Դարտանէլի դէմ ցոյց կատարել ըստ պատշաճութեան, որովհետեւ կը վախնար որ հունձքին անպատեհ պայմանը հասած կրնար դժուարացնել յաջորդ տարիներուն իր գործունէութիւնը։

Շիսլ այս մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելով նպատակ ունի հասկցնել թէ Պիզմարքի անկումէն վերջ գերման քաղաքականութեան յստակութիւնը կորսնցուցած էր, եւ անցած դարձածէն լուր չունէր կարծես։

Շիսլ կը շարունակէ.

— Յաջորդ տարին ռուս նաւատորմ մը ֆրանսական այցելութեանը փոխադարձեց Թուլոն։ Ասիկա կը բացէր Անգլիոյ դէմ ուղղուած ցոյց մը, որ Եռեակ զինակցութեան մօտ կ'երեւար աւելի։ Բայց, ինչպէս կ'ըսէր Մարշալ, Վիլհէլմի արտաքին նախարարը եւ երբեմն Պոլսոյ դեսպան, Հակառակ օրով, ի՞նչ կարելի էր սպասել այդ միջոցին բրիտանական քաղաքականութիւնը վարող Կլատսթոնի պէս մարդէ մը, որ պուլկարական բռնաւորութիւններ ծրագրէն եւ Հայկական խնդիր՝ զատ գլուխին մէջ ուրիշ բան չունէր, եւ այդ վերջին խաղերն ալ Սուլթանին ատելութիւնը կը պատճառէր։ Ամէն պարագայի մէջ, Մարշալի համար [illegible] երեւոյթ մըն էր ռուս նաւատորմին Թուլոն այցը, որ կրնար հետեւանքներ ունենալ եւրոպական քաղաքականութեան մասին. Հռոմի արտաքին նախարարութիւնն ալ Պերլինի հաղորդեց թէ Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները մեծ արժէք մը չէին ներկայացներ, որովհետեւ ծանր դէպքի մը առթիւ Անգլիա իր կնքած թուղթերուն չէ որ կը նայի ու կը գործէ, այլ իր երկրին մէջ այդ պահուն յայտնուած հասարակական կարծիքին համաձայն միայն։ Մէկ մըն ալ յանկարծ 1893ին Պերլինի մէջ ձայն ելաւ, եւ բարձր շրջանակներն ալ յուսացին թէ Ռուսիա Ֆրանսայէն պիտի զատուի եւ Եռեակ զինակցութեան պիտի դառնայ։ Ռուս գահաժառանգը իբր թէ Վիլհէլմի հետ համախոհ է եղեր որ Ֆրանսայի մէջ անիշխանու-

թիւն եւ անկրօնութիւն ձեռք ձեռքի տուած կը գործեն։ Ու ակամայ սպասել որ Ցարը եւ գահաժառանգը Պեքինի պիտի այցելեն...

Բան մը որ երբեք տեղի չունեցաւ։

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԻԹԹԻՀԱՏ

Նոյն յուշերուն մէջ տեղեկութիւններ կը տրուին Երր. գինակցութեան կազմութեան եւ անոր յետնագոյն գործունէութեան վրայ։ Հետաքրքրական է Հայերուս համար այդ գինակցութեան ուրջ Թուրքիոյ մասին գրուածներու ծանօթանալ։ Շիալ, որ ամէնէն իրաձանօթանալ է այս խնդիրներուն մէջ, կը պատմէ թէ Լոնտոնի աւստրիական դեսպան կոմս Հայմէյիա կը փափաքէր որ ամէն գնով Թուրքիա ճեւ մաս կազմէ Երրեակ գինակցութեան, գանէ գաւառի։ Ցէյլաստանէրու հեղինակը՝ Շիալ՝ հակառակ կարծիք յայտնեց, ըսելով թէ Ապտիւլ Համիտ Թագնամիս մարդուն մէկն է, թէ ան այդ տեսակ յանձնառութիւններու ներքեւ չի մտներ, եթէ մտնէ իսկ, չի կրնար գաղտնի պահել, մանաւանդ որ պալատին մէջ իրարու հակառակորդ բարձր անձնաւորութիւններ կան, որոնք փոխանակ գործ շինելու գործ կ'աւրեն։

Շիալի այս պարզ ակնարկութենէն որոշ կը հասկցուի որ Ապտիւլ Համիտ պիտի չյարէր Երրեակին։ Անկէ կը հետեւի՞ թէ, պատերազմի պարագային բացարձակապէս չէզոք պիտի մնար, կամ, քաղաքական պարագաներուն բերումով, պիտի հակէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, անոնց միջոցաւ իր անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջութիւնը ապահովելով Ռուսիոյ դէմ։ Այս քաղաքականութեան շնորհիւ տապալութեան եւ մասամբ փճացումի վարչութեան աղէտը պիտի խնայուէ՞ր Հայոց համար։ Ապտիւլ Համիտի համար կասկածուած քաղաքականութիւնը գրկարագ ընդունեց Իթթիհատը, որուն գաղտնի հետքերուն վրայէն կ'ընթանայ նաեւ Քէմալականութիւնը յանդէտս Եւրոպացիներուն, կամ իսկ անոնց գիտութեամբ ..

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

0000

Հայաստանի Թերթերը կը գրեն թէ յունուար 13ին Երեւանի մէջ մեռաւ երաժիշտ Ստեփան Դեմուրեան։

Դեմուրեան ծնած է 1872ին Թիֆլիս։ Ուսման մանկութենէ մը յետոյ, կը մտնէ Ներսիսեան վարժարանը, զոր կ'աւարտէ 1892ին. Ու կը նուիրուի երաժշտութեան, իբրեւ ուսուցիչ կը գործէ նախ Շուշիի, յետոյ Գորիսի, Ախալքալաքի մէջ եւ այլուր, իբրեւ երաժիշտ – ուսուցիչ եւ երգչախումբի վարիչ։ 1898ին կը մտնէ Լէնինկրատի Երաժշտանոցը, աշակերտելով Մ. Գաբէլի։ Նիւթական նեղութեան մէջ ըլլալով, կը վերադառնայ Թիֆլիս։ Կը սկսի հրչիլ Անդրկովկասի հայկական գիւղերուն մէջ, շարունակելով Կարա – Մուրզայի գործը։

Դեմուրեան իր առաջին հաւաքած ժողովրդական երգերը հրատարակեց 1907ին, Փեթերպուրկ։ Հայաստանի եւ Ադրբէջանի պետական հրատարակչական մարմինները եւս, վերջերս, հրատարակեցին իր հաւաքած յեղափոխական եւ այլ ժողովրդական երգերը։ 1930ին իրեն տրուեցաւ երաժշ-

տութեան վաստակաւոր ուսուցչի կոչում։

ԳՐՔԻ ՊԱԼԱՏ

0000

Հայաստանի Պետական Հրատարակչական մարմնին տնօրէնը, Ե. Զօհուրեան, յօդուածով մը, զոր կը հրատարակէ Գրական Թերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ «Գրքի Պալատ»ին մասին։

Հետզհետէ կը ծաւալի հրատարակչութիւնը Հայաստանի մէջ։ 1921ին Երեւանի մէջ լոյս ընծայուած է 10 գիրք, 1933ին՝ 349 գիրք։ 1921ին Հայաստան սպառեր է 25 տակառաչափ թուղթ, 1933ին՝ 1500 տակառաչափ։ Այս թիւերը ցոյց կու տան, որ հրատարակչութիւնը մեծ չափով կը ծաւալի երկրին մէջ։ Եւ խորհիլ, որ տպագրական կազմակերպութեանց թերութեան պատճառով, հարիւրներով ձեռագիր գործեր կարգի կը սպասեն լոյս տեսնելու համար։ Հրատարակուած գործերը կը սպառին անմիջապէս։ Լէնինի ամբողջական երկերու եւ հատընտիր գործերու ժողովածուները, Ստալինի «Լէնինիզմի հարցերը» (10,000 օրինակ) սպառեցան 15 օրուան ընթացքին, «Կապիտալ»ի լոյս տեսած հատորները մէկ երկու օր ալ չեն դիմանար, կը սպառին անմիջապէս.

Տպագրական այս գործը կը կատարեն Պետական մեծ տպարանը (400 բանուոր), եւ կուսակցական ու գիւղատնտեսական հրատարակչական մարմիններու փոքր տպարանները։ Մեքենական այս սահմանափակ միջոցներով հազիւ թէ կարելի է լոյս ընծայել Հայաստանի հրատարակչական պահանջին հարիւրին 50ը։

Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ տեսնուեցաւ ընդարձակել գործը։

Մոսկուա վաւերացուց նախագիծը Գրքի Տուն մը հիմնելու մասին Երեւանի մէջ։ Եւ Տան շինութեան յատկացուց 3.500,000 ռուբլի վարկ։ Այս շէնքին մէջ պիտի հաստատուին հրատարակչական բոլոր կազմակերպութիւնները (Պետհրատ, Կուսհրատ, եւն.), Գրողներու Միութիւնը, Մատենախօսական հաստատութիւնը եւ այլ մարմիններ։ Գրքի Տունը պիտի շինուի արդի ճարտարապետութեան ոճով եւ արդիական սարքաւորումով։ Շինութեան յատկացուած վարկէն 700,000 ռուբլին պիտի ծախսուի միայն տպարանական գործիքներուն համար։ Ամբողջ շէնքը պիտի կառուցուի Արթիկի փիրաքարով։

Շէնքին նախագիծը պիտի պատրաստուի մինչեւ սեպտեմբեր,— այդ գործին համար Երեւան հրաւիրուած է ճարտարապետ Պէն, որուն պատրաստած նախագիծին համաձայն շինուած են Թաթարիստանի եւ Վրաստանի Գրքի Պալատները։ Նախագիծին պատրաստութենէն յետոյ, ուրեմն աշնան, պիտի սկսին հողային աշխատանքները։ Շէնքը կը յուսացուի որ պատրաստ ըլլայ 1936ին։

Մինչ այդ, նկատի ունենալով գրական, մանաւանդ գիտական հրատարակութիւններու աճման հեռանկարը, անհրաժեշտ է հիմնել երկրորդ տպարան մը, որուն հոգը պիտի ստանձնէ Թեթեւ Արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը։ Ցուցուածի սկիզբը այս պահանջը նկատի առնուեցաւ գործավարներու խորհուրդին կողմէ, որ հրահանգ տուաւ 10 օրուան ընթացքին պատրաստել նախագիծ մը, եւ այս տարի իսկ հիմնել նոր տպարան մը։ Այս գործին պէտք է նիւթական մեծ զոհողութիւններով աջակցին Պետհրատը, մարքսիզմի եւ լէնինիզմի բարձր. վարժարանը, Մելքոնեան հրատարակչական Փոնտը, Հայաստանի Համալսարանի մարմինը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Աղբարայէն կը հեռագրեն Երեւան թէ ձիւնը խզած է գիւղերուն հաղորդակցութիւնը կեդրոնին հետ։

⁂ Մասնաւոր մարմին մը ընտրուեցաւ, որուն պաշտօն տրուած է պատրաստել Հայաստանի արհեստագիտական շարժման պատմութիւնը։ Այս խմբագրուած աշխատանքը պիտի մտնէ Հայաստանի Հանրագիտարանին մէջ։

⁂ Հայաստանի մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը գահուկի մեծ մրցում մը կազմակերպած է, որ տեղի պիտի ունենայ այս ամսուան վերջերը, մասնակցութեամբ Երեւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի, Ստեփանաւանի, Ղամարլուի եւ Աշտարակի գահուկի մարզիկներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

... ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Վիէն, (Ցառաջ).— Նիւ Եորքի դէպքին առթիւ, մեր գաղութին թափթփուքներն ալ, համաձայն տրուած հրահանգին, սարքեցին «բողոքի միթինկ» մը, փետր. 11ին։ Կազմակերպիչները քաջութիւն չէին ունեցած իրենց անունները յիշել թռուցիկներուն վրայ, այլ ծածկուած էին «Վիէննահայ գաղութ» բացատրութեան։ Արդ, գաղութին 1200ի մօտ անդամներէն իրենց կոչին պատասխանած էին միայն 80—85 հոգի։

Ժողովի բացումը ժամ որոշուած էր 2։ Ուշ չմնալու համար, կ'աճապարեմ, ու ճիշդ ժամը 2.10ին սրահին դուռը կը հասնիմ, բայց դոց կը գտնեմ։

Պտոյտ մը կատարելէ եւ քանի մը բարեկամներու հետ խօսակցելէ վերջ, ժամը 3ին դարձեալ կուգամ, եւ ներս կը մտնեմ, բայց տակաւին մարդ չկայ, հազիւ 15—20 հոգի։ Կրկին պտոյտ մը եւս մինչեւ ժամը չորս։ Կը մտնեմ ներս։ Ներկաները անգամ մը աչքէ անցընելով կը գտնեմ 63 հոգի։ Ուրեմն, երկու ժամուան մէջ կրցեր են հաւաքել այսքան մարդ։ Վերջապէս չորսը քսան անցած ժողովը կը բացուի։ Դարձեալ աչքէ կ'անցընեմ ներկաներու թիւը, եւ մէկ առ մէկ հաշուելով գիս ու բանախօսները, կը գտնեմ 97 հոգի, որոնց 10—12ը Տե- . ինէն եւ Լիոնէն եկած էին, իսկ տասը բանախօսներուն ալ երկուքը դուրսէն։

Օրուան նախագահը կը յայտարարէ.

— Մենք հոս հաւաքուած ենք յարգանքի եւ բողոքի ցոյցի եւ անվերապահութեամբ պիտի արտայայտուինք (այսինքն պիտի հայհոյենք). եթէ մարդիկ կան որ չեն ուզեր հանդուրժել, լաւ է որ մեկնին, որովհետեւ ոչ խօսք կրնան առնել, եւ ոչ ալ հարցում ուղղել։

Բայց միեւնոյն ժամանակ, կը յայտարարուի թէ պայքարը միայն Դաշնակցականներուն դէմ չպիտի ըլլայ, այլ եւ չէզոքներուն դէմ, քանի որ անտարբեր կը մնան։

Ինծմէ զատ ոչ մէկ Դաշնակցական եւ համակիր, ոչ ալ չէզոք կան ներկաներուն մէջ։

Ու կարգով կը սկսին գառանցել, 10 հոգի։ Հետաքրքրութեան համար կուտամ մէկ մէկ հատուած։

Ա. Կանչ.— «Ի՞նչ աւելի խուժանային ձեռքով սպաննուեցաւ մեր սիրելի արք-ը միայն իր հայրապետին հրամանին հաւատարիմ մնացած ըլլալուն համար։ Մենք չարքայիններու հետ գործ չունինք, մեր այս բողոքը ուղղուած է չէֆերուն դէմ»։

Բ.— «Հայ ժողովուրդ, արթնցի՛ր, նայէ գահերէները քու մէջ են։ Կոչ կ'ուղղեմ հայ ժողովուրդին որ արթննայ, ու վերջ տայ այս մարդոց եւ կապուի մեր սիրելի Հայաստանին»։

Վերջապէս, Գ.Դ.Ե.Զ.Է. կանչերը, բոլորն ալ նոյն ձեւով ու նոյն բառերով։ Ապա խօսք կը տրուի դուրսէն եկած կարմրակատուց կաչաղակի մը.

— «Ո՛չ, պայքարը պէտք է տանիլ բոլորին ալ դէմ, թէ չարքայիններուն եւ թէ չէֆերուն, ու պէտք է ալ աւելի սաստկացնենք պայքարը, եւ ամէն երկրի մէջ, տեղացի բանուորներուն հետ կողք կողքի, արտաքսել զանոնք իրենց գտնուած վայրերէն, ու այսպիսով մեր նպատակին հասած կ'ըլլանք»։

Ամէնէն վերջ կը խօսի «գլուած գայլ» մը, Վ. Փափազեան (Մարսէյլէն) որ բերանը ուղղակի բացաւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի դէմ։ Ցետոյ կարդացին բանաձեւ մը, սովորական «քլիշէ»ներով։

Ինչպէս տեսնուեցաւ, «ոչ մէկ նորութիւն հակադաշնակցական ճակատին վրայ»։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր անոնք միեւնոյն լուտանքները թափած են, եւ այսօր նոր ներկայացում մը տուին յաւելեալ եւ ճոխացեալ։

Զմոռնամ աւելցնել որ ներկաներու մեծամասնութիւնը կիներ էին։

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չերգել ընկ. Մուչեղին հետ.

Ինչե՞ր ասես չարեցին,
Ի՞նչ օյիններ չքաշեցին,
Ամէն ջանք փո՛ւր անցան,
Կայ ու կը մնայ Դաշնակցութիւն։

Ցարեգսար

ՄՈՒՐԱՏՉԱՅՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԺԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 10 տարի է Մուրատչայցի 80ընտանիքներ(400 անձ)իրենցբնակութիւնը հաստատած են Մարսէյլի արուարձաններէն Պուլվար Օտտոյի, Սթ. Անթուանի, լը Քանէի եւ Ալամիթի մէջ։ Անոնց 30ը իրենց սեփական տունն ու տեղն ունին, եւ 10 ալ արհեստաւոր՝ եւ խանութի տէր։ Իբրեւ չքաւոր կարելի է հաշուել միայն մէկ ընտանիք, որ միութեանս անհրաժեշտ հոգածութիւնը կը վայելէ արդէն։ Մեր համայնքը հազիւ վեց անգործներ կը հաշուէ, որոնք սակայն իրենց օրապահիկը կը հայթայթեն, առնելով պետական նպաստ։

Ամէն անգամ որ հայրենակից մը միութեանս դիմած է, մենք մեր կարելիէն աւելին անգամ ըրած ենք. բայց ուրախ ենք ըսելու որ՝ ի պատիւ մեր հայրենակիցներուն դիմողները շատ քիչ եղած են։

Մեր հայրենակիցները աւանդապաշտ ըլլալով, փափաքեցան վերջերս ննջեցեալներուն համար հոգեհանգիստ կատարել եւ մատաղ բաժնել ազքատներուն ու հիւանդներուն։ Որոշում մը հանգիստաւորապէս գործադրուեցաւ Պուլվար Օտտօ եւ Սէնթ Անթուանի Մատուռներուն մէջ, բոլոր հայրենակիցներու ներկայութեամբ։

Այս առթիւ շատերը իրապէս յուզուած էին։ Քանի մը խօսք ալ «Մուրատչայցի» մը ստորագրութեամբ երեւցած գրպարտութեանց։ Նամակագիրը, որ մեկուսացման մատնուած է իր հայրենակիցներուն կողմէ, բացարձակապէս սուտ կը խօսի, երբ հոգեհանգիստ – մատաղը կը ներկայացնէ իբրեւ կերուխում եւ «քէյֆ»։ Ի՞նչ կը նշանակէ սուգի արտայայտութեան մը մէջ «ծրիակերներ», «կողոպտիչներ», «խաչագողներ» եւ «բուհճի – ներ» փնտռել, երբ հաւաքուած այդ սանթիմները բաժնուած են նորէն աղքատներու եւ հիւանդներու։ Մենք վճռապէս կը յայտարարենք թէ բացի քանի մը հոգիէ եւ ակնարկուած Թղթակիցէն, բոլոր հայրենակիցները շատ սիրով ենք իրարու հետ, եւ բարեկեցիկ, ուրիշին ալ օգնելու պատրաստ։ Թող չարախօս դիմակները պատռելու։

Ի դիմաց Մ. Զ. «Ինքնապաշ» Միութեան Վարչութեան

՝Ատենապետ՝ Գ. Ց. Պէրպէրեան, ատենադպիր՝ Ց. Ց. Նալպանտեան գանձապահ՝ Թումանեան, խորհրդականներ՝ Ց. Սամուէլեան, Տ. Քանպուլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ՍԹԱՓԵԼՈՒ

Սոֆիայի «Աղատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5Փետր.).

— «Պէտք է խոստովանիլ առանց այլեւայլի — Ջեկան հասած է իր առաջին նպատակին։ Ան վերջնապէս խառնած է հայ գաղթաշխարհի պղտոր ջուրերը եւ արդէն իսկ սկսած է առատ որսորդութեան։

Եռագոյն, Մայիս 28, «Մեր Հայրենիք» — պատրուակներ էին լոկ՝ գաղթահայութիւնը վերջնապէս պառակտելու ոճրային նպատակին հասնելու համար։

Ներգաղթը — ամէնէն զզլիչ կեղակուրն էր՝ հոգիով եւ սառմոքով անօթիները հրապուրելու, զանոնք խորհրդային ֆաղաքականութեան ուռկանը ձգելու եւ «ազգը» հանելու Հ. Ց. Դաշնակցութեան դէմ, որ ներգաղթի առաջին պահանջն առաջադրողն էր եւ, այժմ ալ ու միշտ ալ, վճռապէս կողմնակիցը պիտի մնայ ներգաղթի կամ ազգապահպանման եւ ազգահաւաքման ծրագրին։

«Հօկ», «Մարտկոց», «Դաշտերգահպաշկում» եւայլն, այն դիմակներն էին ու են, որոնց ապաւինած Ջեկան հասնիլ կ'ուզէ իր բուն նպատակին — Դաշնակցութեան եւ հայ հայրենասէր կազմակերպութիւններու քայքայումին, ամբողջ գաղթաշխարհը պառակտելու գնով եւ գաղթահայ բովանդակ կեանքը բոլշեւիզմի շունչին տակ պահելու համար։

Հակադաշնակցական խաժամուժ բլոկ, խրտուիլակ կղերականներու շըֆախումբեր, կամկուսէն պարտադրուած կոնդակներ, Ջեկային ծախուած լրտեսներու ծանօթ ու անծանօթ գըրչագիրներ եւայլն եւայլն, այն կոյր ու անարգ զէնքերն էին ու են, որոնցմով Ջեկան կ'ուզէ յաբատել գրգռութեան եւ բունաւոր մթնոլորտի մէջ պահել հայ գաղթաշխարհը, պառակտման եւ քայքայման իր հունձքը աւելի առատ դարձնելու համար։

Այս բոլորը, առաջին հերթին ուղղուած Դաշնակցութեան դէմ, մէկ ապիկս իսկ չկրցան պակսեցնել հըսկայ այդ կազմակերպութեան շէնքէն, բայց յաջողեցան ճշմարիտ Բաբելոնի վերածել հայ կեանքը ամէն տեղ։ Այժմ Ջեկան այս Բաբելոնը կ'ուզէ իրական դժոխքի վերածել, այս անգամ պատրուակ բռնելով Դուրեան արքեպիսկ.ի խորհրդաւոր սպանութիւնը։

Ո՞վ սպաննեց կամ ինչո՞ւ սպաննուեցաւ այս կղերականը. գաղտնիք մը կը մնայ դեռ ոչ միայն մեզ համար, որ դէպքերուն կը հետեւինք չափազանց հեռուէն, այլեւ ամերիկեան ոստիկանութեան եւ դատարանին համար, որոնք, ընդհակառակը, դէպքերուն կը հետեւին չափազանց մօտիկէն։

Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս պիտի պարզուի այդ գաղտնիքը, չենք գիտեր։ Գիտենք միայն, որ այդ սպանութիւնը օգտակար էր միայն Ջեկային եւ ուրիշ ոչ ոքի։ Այս պնդումին իբր անհերքելի ապացոյց կրնայ ծառայել այն այլանդակ եւ ընդարձակ շուրջպարը, զոր կը խաղայ եւ խաղալ կու տայ Ջեկան, սպաննուած հայ եկեղեցականի դիակին շուրջ, հայ գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։

Ոչ ոք կրնայ պահանջել ո եւ է դաշնակցականէ, որ կեղծէ իր զգացումները եւ սիրէ իր չսիրած եկեղեցականը, կեղծ ու պատիր ողբ ու կոծով։ Բայց, չսիրել հայ եկեղեցական մը, դեռ չի նշանակեր մահուամբ—եւ այն ալ այնքան խժդժօրէն — պատժել զայն։ Այլ սակայն ամէն մարդ իրաւունք ունի հարց տալու Ջեկային եւ անոր գործակալներուն.—

— Ինչո՞ւ այսքան ողբ ու կոծ եւ այսքան շփոթ ու շառաչ հոգեւորականի մը համար, որ կրօնի եւ եկեղեցիի սպասաւոր էր, այն կրօնին զոր թոյն կը համարէք, այն եկեղեցիին զոր սպառնեցիւ եւ խրճիթ – ընթերցարաններու կը վերածէք Խորհրդային Միութեան մէկ ծայրէն միւսը։ Ինչո՞ւ այսքան խանդ ու եռանդ եւ «յարգանք» ու «պատկառանք» եկեղեցականի մը հանդէպ, որու նման հազարաւորներու գլուխը հաւի պէս մորթած էք եւ որու դասակարգը ճնշելու հեղինակութեան մեթոտներով ջնջել կ'ուզէք...

Այս արդար հարցումներուն ի հարկէ բնաւ չեն պատասխաներ ո՛չ Ջեկան, ոչ ալ անոր անարգ գործակալները։ Ու, պատասխանելու փոխարէն, կը դիմեն ճշմարիտ երեխութեան, որու հիմնական նպատակը հայ գաղթաշխարհը պարզապէս քաղաքացիական կռիւներու բոցերուն մէջ նետելն է»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Ուլմոբնեակը ... Պերլինէն շոգեկառքով մէկ ու կէս ժամ հեռու դէպի Ֆրանքֆուրտը, անտառախիտ եւ յեռոտ վայր մըն է, ուր շինուած են Միսիոնարական ընկերութեանց գեղեցիկ շէնքեր։ Հոս թառած է Շուլսպաս Միսիոնի մէկ մասը, դեռ 90ական թուականներէն, հայկական կոտորածներու առթիւ գերման Միսիոններու բուռն գործունէութեանց առեններէն՝ մասնաւոր ջանքերովը Բարոզիչ Լոհմանի։ Եղած է ժամանակ մը որ այս շէնքերը տրամադրուած են աստուածաբանութեան հետեւող հայ ուսանողներու, որոնք յատկապէս եկած են Գերմանիա Միսիոնարներուն ընկերանալով. Իսկ այժմ կը ծառայեն այդ հիմնարկութիւնները (Ուլմոբնեակն եւ Մալշը) իբր մայրապետանոց կամ ամարանոց քրիստոնէական միութեանց անդամակցողներուն եւ համակիրներուն։

Առիթ ունենալով ծանօթանալու շէնքերու վարիչ Գ. Ֆոն Տոբբլըրին, որդի Լոհման քարոզիչին եւ քոյր Աննա Կրայզըրի ինչպէս նաեւ հաստատութեան գրադարանին (ուր կը գտնուին Հայաստանի եւ Հայերու մասին անգլիերէն եւ գերմաներէն շատ գործեր) պահ մը ինքզինքս հայ գաւառի վանք մը այցելած կարծեցի։

Քանի մը հայերէն բա՛ռ՝ օտարներէ լսուած, բաւական են կարծես ազգային մշակոյթի եպարտութիւնը շոյելու։ Ի՞նչ, Գերմանիոյ պէս հպարտ երկիր մը, հեռաւոր ու խաղաղ անկիւն մը, հայերէ՞ն.

— «Ես շատ աւելի լաւ գիտէի հայերէն, այլ նաեւ կարդալ – գրել, բայց հիմա տարիները անցան եւ չը գործածելով կը մոռնամ, կ'ըսէ քոյր Աննան։

Ես պատմել կուտամ իր տեսածները՝ Վանի մէջ, երբ հայկական ինքնապաշտպանութեան տեղի ունեցաւ, որովհետեւ հազուադէպ օտարականներէն է որոնք ներկայ եղած են բոլոր անցքերուն։ Իր յիշատակները արդէն տպուած ըլլալով, թարգմանաբար կուտամ ստորեւ։

Գ. Տ.

Երբ 1914 Օգոստոս 2ին պատերազմ ծագեցաւ, Թուրքիոյ մէջ ալ սկսան զօրաշարժի։ Գերմանիա իր մարզուած զինուորները զէնքի տակ կը կանչէր 21—45 տարեկան, Թուրքիան ալ նոյնպէս, սա տարբերութեամբ որ «մարզուած» զինուորներ չունէր։ Այսպէս, անգամ մը հանդիպեցանք նման կամաւորական խումբի մը, լըլջապատուած ժանտարմաներով, որ կը տարուէր ոչխարի հօտի մը պէս դէպի քաղաք, անկէ ալ քշուելու համար պատերազմի դաշտը։ Շուտով պատերազմական վիճակի մէջ էինք Ռուսիոյ հետ։ Նախ Ռուսները մեր սահմանները անցան, բայց շուտով ետ մղուեցան Թուրքերուն կողմէ։ Մեր Միսիոնի աշխատանքը կը շարունակուէր սակայն, հակառակ պատերազմին։ Միայն մեր թղթակցութիւններու նըւազումը եւ մեր խումբին պակասող երկու քոյրերու թեքական զինուորական հիւանդանոցի մէջ գրաւիլը յիշենել կու տային որ պատերազմ կայ.

Շաբաթներ եւ ամիսներ անցան։ Նոյեմբեր ամսուն մէջն էր, որ լուրեր կը լուէին թէ Թուրքերը սուրբ պատերազմ (ճիհատ) յայտարարած են եւ Քիւրտերն ու Թուրքերը մինչեւ սկսաւնները կը զինուէին մինչ զէնքերը հայ զինուորներէն կ'առնէին, իբր թէ գործածելու համար անոնք ճակատի եռեւը։ Հետեւանքը այն եղաւ որ շատեր բանակէն փախան, ո՛չ միայն Հայեր այլ եւ Քիւրտեր եւ Թուրքեր։ Դարձեալ շաբաթներ անցան։ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ բանակցութիւններ կատարուեցան. փախչողները պէտք էր նորէն ներկայանային, սակայն ապարդիւն։ Ցանկարծ լուր եկաւ թէ Ճէվտէթ պէյը (Էնվէրի աղզական) կուգայ եւ իր ճամբուն վրայ արդէն Հայերը կը կոտորէ։ Ամբողջ ժողովուրդը սարսափի ու դողի մատնուեցաւ։ Այսպէս անցան. քանի մը շաբաթներ եւս, մինչ հարցը աւելի սուր հանգամանք մը կ'առնէր։ Վանէն երեք օրուան ճամբայ հեռու տեղ մը յեղափոխութիւն մը ծագեցաւ. Ճէվտէթ կասեց հայ վարիչներէն մէկը եւ պաշտօն տուաւ անոր իր մարդոցմով (հայ ընկերներով) հոն երթալ եւ խնդիրը կարգադրել։ Թուրք զինուորներ պիտի օգնէին անոր այս գործը ի գլուխ հանելու համար։ (ԽՄԲ.— Խօսքը Իշխանի մասին է)։ Իրաւ ալ 17 Ապրիլ 1915 հինգշաբթի օրը անոնք մեկնեցան Վանէն, բայց չկարծէք թէ խնդիրը կարգի բերելու համար, այլ ճամբան, նոյն այդ «օգնելու» համար տրուած զինուորներու կողմէ սպանուելու համար։

Շաբաթ օր Ճէվտէթ պէյ միւս երկու հայ վարիչներն ալ իր քով կանչել տուաւ։ Անոնցմէ մէկը գնաց, հետեւելով հրաւէրին բայց ա՛լ չվերադարձաւ(Վռամեան)։ Մինչ այդ քաղաք հասաւ նաեւ լուրը առաջին մեկնողներու իրենցիններով սպաննուելուն։ Ու քստմնելի սոսկում մը պատեց ամբողջ ժողովուրդը։

Կէսօրէ վերջ Ճէվտէթ պէյ հրաւիրեց իր մօտ ամերիկեան եւ մեր միսիոններուն պետերը եւ անոնց տրամադրութեան տակ դնել ուզեցին զինուորական ջոկատ մը, իբր թէ մեր հաստատութիւնները պաշտպանելու համար։

Հայ թաղաքականներու վարչութեան հետ տեսակցելէ վերջ, մերժեցինք սակայն այս առաջարկը, որովհետեւ այլապէս կարելիութիւն չպիտի ունենայինք պատսպարանք տալու հայ հալածականներուն։ Շաբաթ իրիկունէ իսկ մարդիկ եկան քաղաքէն հարցնելու թէ վտանգի մը պարագային պիտի կրնայի՞ն արդեօք պաշտպանութիւն եւ օգնութիւն ստանալ մեզմէ, որոնց մենք դրական պատասխան տուինք։ Կիրակի օր արդէն եկան մէկ քանիներ մեզ մօտ եւ երկուշաբթի գրեթէ բոլոր տեղերը բռնուած էին։ Երեքշաբթի օր փոթորիկը պայթեցաւ եւ չորս շաբաթ շարունակ մնացինք գնդակի տարափին մէջ։ Մեր կայանը ուղղակի կրակի գծին վրայ կը գտնուէր եւ աստուածային հրաշքով մըն էր, որ մեր մօտ քիչ – քիչ ապաստանած 2000 փախստականներէն միայն տղեկ մը պատահական գնդակէ մը սպաննուեցաւ։

Բայց որովհետեւ մարդիկը իրարու վրայ սեղմուած էին, փախուստի յոգնութենէն եւ բացիկ ոտքերով ձիւնի վրայէն քալելու, ինչպէս եւ գնդակներէ առաջացած վէրքերու պատճառով շատ մը հիւանդութիւններ յառաջ եկած էին։

(1) (Շար.)

չին, ցնծին եւ հեղեղներու մէջ, եւ վերջապէս յաղթեց, կոչուելով «Բրգէոի առիւծը»։ (Այսպէս կոչուած էր նաեւ Անգլիոյ Փեթր թագաւորը)։ Զինուորական մասնագէտները միշտ կը յայտարարեն թէ Պելժիոյ այս դիմադրութիւնն էր որ Ֆրանսան փրկեց ջախջախումէ, մինչեւ անգլիական զօրքին ժամանումը։ Այս կռիւները շարունակուեցան մինչեւ 1918, երբ սկսաւ գերմանական բանակին նահանջը եւ Ալպէռ թագաւորը ձեռնարկեց յարձակողականի, իբրեւ սպարապետ ֆրանսական եւ պելժիական բանակին Ֆլանտրի մէջ։ 1918 նոյ. 11ին —զինադադար— թագաւորը եւ թագուհին կան վերադարձան յաղթական թափօրով մը, իսկ նոյ. 22ին Պրիւքսէլ մտան, եւ այնուհետեւ թագաւորը ինքզինքը նուիրեց երկիրին վերաշինութեան։

Զարմանալի չէ որ, ընկերվարական վարիչը, Վանտէրվէլտ անգամ յարգանքով կը խոնարհի զինուոր - արքային առջեւ, որ իր մտերիմ բարեկամն էր։

⁂ Նոր թագաւորը պիտի կոչուի Լէոփոլտ Գ.։ Հօրը յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի հինգշաբթի օր, որով թագաւոր պիտի հռչակուի ուրբաթ եւ անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ։ 32 տարեկան է եւ ամուսնացած։

⁂ Սուգի առմարին մէջ առաջին ստորագրութիւնները դրին Պելժիոյ 80 հազար նախկին ռազմիկներուն ներկայացուցիչները, որոնք անձամբ տեսած են «Իզէրի առիւծ»ին քաջութիւնը՝ պատերազմի խրամներուն մէջ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս տարի փետր. 18ը տօնուեցաւ բացառիկ պայմաններու մէջ։

Հակադաշնակցական վոհմակը Նիւ Եօրքի դէպքը դրամագլուխ դարձնելով կ'ուզէ օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը։

Գլխագիր «Ազգը», կազմուած հակադաշնակցական ամէն գոյնի տարրեր, սրտառուչ համերաշխութեամբ քով քովի բերած էր դեղին ռամկավարն ու կարմիր համայնավարները՝ *Փըթի Ժուռնալի* սրահին մէջ։ Հակառակ իրենց թափած ջանքերուն, անոնք հազիւ 600 հոգի կրցան հաւաքել Փարիզի ու արուարձաններու անկիւններէն։

Մինչդեռ փետր. 18ին, կիրակի երեկոյ, «Յառաջ»ի մէկ պարզ ազդին վրայ Սօսիէթէ Սավանթի ընդարձակ սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, ջախջախիչ մասը երիտասարդներ։

Եկած էին անոնք, այդ խանդավառ երիտասարդները ոչ թէ պարելու կամ երգեր լսելու, քանի որ ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը, այլ Դաշնակցութեան հարազատ ձայնը լսելու, օրուան թոհուբոհին մէջ։

Ընկ. Հրանտ Սամուէլի նախագահութեամբ, ընկերներ Ս. Վրացեան, Վ. Համբարձումեան եւ Ա. Ջամալեան երկուքուկէս ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ պարզեցին Փետր. 18ի նախընթաց դէպքերը, ապստամբութեան ծագումը եւ հետեւանքները։ Յիշեցին բոլշեւիկներու քաղաքացիական կռուոտեցնելու ջանքերը, որոնք յանգեցան փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան։

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

⁂ Տեսինէն կը հեռագրեն մեզի փետր. 19 թուականով.—

Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը անցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Ընկերա - համալիրական խնջոյքը տեւեց մինչեւ լոյս։

Անդրանիկը մեռնելէն, Ղեւոնդ արք.ը կ'ընդունենք

Ամերիկայի առաջնորդարանը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ «երախտագիտութեամբ ստացած է Խորհրդային Միութեան կառավարութեան բարեհաճ արտօնութիւնը», Ղեւոնդ արք.ի մարմինը փոխադրելու Էջմիածին։

Ընթերցողները կը յիշեն թէ, նոյն կառավարութիւնը չբարեհաճեցաւ արտօնել որ Հայաստան փոխադրուի Անդրանիկի մարմինը, եւ հերոսը թաղուեցաւ Փարիզի մէջ, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէկ անկիւնը

Վաղը կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի մէկ խմբագրականը՝ այս «բարեհաճ» արտօնութեան մասին։ Աւելցնենք թէ ռամկավար «Պայքար»ն ալ երախտագիտութիւն յայտնելով տրուած արտօնութեան մասին, անընդունելի կը գտնէ որ Ամերիկայի ժողովուրդը բաժնուի Ղեւոնդ արք.ի մարմինէն, եւ կ'առաջարկէ զայն ամփոփել Նիւ Եօրքի Ս. Խաչ եկեղեցիի խորանին մէջ, իբրեւ մասունք մը նուիրական…

Երեք մեծ պետութեանց զեկոյցը Աւստրիոյ անկախութեան մասին

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա միաժամանակ կարճ զեկոյց մը հրատարակեցին փետր. 17ին, Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանման մասին։ Մեծ պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսպիսի հաւաքական ձեռնարկ մը կը կատարուի երեք մեծ պետութեանց կողմէ։ Զեկոյցը խմբագրուած է Հռոմի մէջ, եւ ուղղուած՝ Գերմանիոյ դէմ, քանի որ կը յիշէ Աւստրիոյ դիմումը Ազգերու Դաշնակցութեան, հիթլէրական գործունէութեան դէմ։

Ահաւասիկ զեկոյցին բնագիրը.—

«Աւստրիական կառավարութիւնը դիմած է ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական կառավարութեանց, անոնց կարծիքը հարցնելով այն թղթածրարի մասին զոր պատրաստած է հաստատելու համար գերմանական ոտնձգութիւնները Աւստրիոյ ներքին գործերուն մէջ։ Այս առթիւ երեք պետութեանց միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները կը հաստատեն թէ երեքն ալ միեւնոյն տեսակէտներն ունին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջութեանց պահպանման մասին, համաձայն կնքուած դաշնագիրներուն»։

Այս ձեռնարկը ուղղակի հետեւանքն է Փարիզի մէջ, անգլիական պատուիրակութեան մը եւ Ֆրանսացի մասնագէտներու միջեւ կատարուած խորհրդակցութեան, որ երեւութապէս կապ ունէր զինաթափութեան հետ, բայց կեդրոնացած է օրուան հրատապ հարցին վրայ։ Զեկոյցին գաղափարը յղացած էր իտալական կառավարութիւնը, զայն հաղորդելով ֆրանսական կառավարութեան։ Միայն Անգլիան էր որ կ'ընդդիմանար, չուզելով նոր յանձնառութեանց տակ մտնել, բայց վերջին պահուն տեղի տուաւ։

Կացութիւնը Աւստրիոյ մէջ

Կիրակի օր նոր կռիւներ ծագեցան Վիեննայի մէջ, չորս տարբեր կէտերէ։ Մէկ շրջանին մէջ հրացանաձգութեան ձայները խուճապի մատնեցին հազարաւոր բնակիչներ, որոնք հաւաքուած էին քաղաքապետական բնակարաններուն աւերակները աչքէ անցընելու համար։ Հարիւրաւորներ իրենց տուները փախան, կարծելով թէ ճակատամարտը վերսկսած է։ Բայց հրացանաձգութիւնը տեղի կ'ունենար հեռաւոր վայրի մը, Սիմմերինկի մէջ, ուր կառավարական զօրքը յանկարծակիի բերած էր ընկերվարական թաքստոց մը եւ կրակի բռնած։ Հինգ հոգի սպաննուեցան, երկուքն ալ գերի բռնուեցան։ Երկրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ Ֆլօրիտսդորֆի մէջ, եւ տեւեց մէկուկէս ժամ։ Երրորդ ընդհարման պատճառը չէ հասկցուած։ Այս առթիւ գնդացիր գործածուեցաւ ընկերվարականներուն կողմէ։ Վերջապէս չորրորդ դէպքը պատահեցաւ Կարլ Մարքս շէնքին մօտ։

Կարմիր յուղարկաւորութիւն մը Փարիզի մէջ

Շաբաթ օր ընկերվարականները եւ համայնավարները փառաւոր թաղում մը կատարեցին վերջին դէպքերու հետեւանքով մեռած վեց բանուորներու։ Ահագին թափօր մը կազմուած էր քաղաքէն մինչեւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը։ Ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները 200.000 կը հաշուեն յուղարկաւորներուն թիւը, իսկ միւս թերթերը՝ 30—50.000։ Այս առթիւ, ցուցարարները կը պահանջեն բանտարկել, նոյն իսկ «հրացանի բռնել» Քիափը։ Միայն կարմիր ծաղիկներ դրուած էին վեց դագաղներուն վրայ։ Բազմաթիւ կիներ ալ խառնուած էին թափօրին, «վրէժ» պահանջելով։ Գերեզմանատան մէջ դամբանական մը խօսեցաւ Մարսէլ Քաշէն, մինչ բազմութիւնը «վրէ՛ժ, վրէ՛ժ» կ'աղաղակէր։

Պայմանագիրները զետ պիտի նետեն

Այսօր, Փարիզի «թաքսի»ներու շարժավարները հանդիսաւորապէս գետը պիտի նետեն կառքի ընկերութեանց հետ կնքուած վարձակալութեան պայմանագիրները, Ալեքսանդր Գ. կամուրջէն, իբրեւ նոր ցոյց մը բողոքի։ Հաւանական է որ շատերն ալ կրակի տան, հրապարակներու վրայ։

Չվճարուած տուրքը 100ին 10 պիտի աւելնայ

1934 յունուար 18ին պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրամանագիր մը մինչեւ 1934 մարտ 1 պայմանաժամ կուտայ այն հարկատուներուն որ չեն վճարած 1932ի տուրքերը։ Այդ պայմանաժամէն յետոյ, չվճարուած տուրքերուն վրայ 10 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի։

Ամերիկեան կարգադրութիւններ Հրեաներու համար

Ամերիկեան կառավարութիւնը վերջերս յայտարարած էր թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին Գերմանիայէն վտարուած Հրեաներու, Մ. Նահանգները գաղթելու համար։ Ներգաղթի եւ Աշխատութեան պաշտօնատան վարիչը հրեայ գաղթականներուն նպաստի համաժողովին ներկայ ըլլալով, ի միջի այլոց յայտարարեց թէ զանգուածային գաղթականութիւն անկարելի է, մանաւանդ ներկայ տնտեսական կացութեան հետեւանքով, բայց կառավարութիւնը որոշած է մարդասիրաբար վարուիլ հրեայ գաղթականներու հանդէպ, գաղթային օրէնքին համակերպելով հանդերձ։ Զանազան դիւրութիւններ պիտի տրուին, միայն թէ նախընտրելի կը համարուի որ հրեայ գաղթականներ երկրին ներսերը երթան հաստատուին, փոխանակ մեծ քաղաքները նախընտրելու։

ՀԱՅ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԻՆ ԱՌԱՏԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ…

Պէռք փլաժի հայ մեծահարուստ դեղագործը, Գ. Լ. Թուղլաճեան, որ անցեալները մէկ միլիոնի պարգեւ մըն ալ շահեցաւ ազգային վիճակախաղէն, ՀԱՐԻՒՐ փր. նուէր ղրկեր է Պոլիս Սամաթիոյ եկեղեցիին, ուր մկրտուեր է եղեր…

Իբրեւ մկրտութեան գին գէշ չէ…

Կ'ըսուի թէ հազար փրանք ալ Փարիզի Աղքատախնամին ղրկած է։

ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը 100 ֆրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի՝ Մատաթիա Լուսիկեանի մահուան առթիւ։

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անկէնի մասնաճիւղին բոլոր անդամները կը հրաւիրուին խորհրդակցութեան վաղը, Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café des Sports, կայարանին դէմ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարոնամ Ներսէսեան եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Համբարեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdian, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանոյշ Պողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Կրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկազ։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չունի իրենցմէ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19), Սուրէն լուր տալու վերջամասեայ Յառաջ...

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պոյաճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պօյաճեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (59)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մինչդեռ, ընդհակառակն, այս նորեկ չէթէճիները նախկիններէն աւելի վախկոտ էին։ Նոյնիսկ, սկսած էին այնպէս մը շարժիլ որ Բիզա պէյի ուժերուն հոգեկան կորովը պիտի կոտրէին։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ իրենց պետը՝ Թօփալ Օսմանը կը խուսափէր ճակատը դառնալէն ու կը նախընտրէր միշտ ետեւը՝ քաղաքներու մէջ բնակիլ։ Չէթէճիները, տեսնելով իրենց պետին այս վեհօտութիւնը, կը հետեւէին անոր ու բնաւ չէին ուզեր կռուին մասնակցիլ։

Այս կացութեան առջեւ, Հասան էֆէնտին մեծ դժուարութեան մատնուած էր։ Ան, Բիզա պէյի ղրկած իր տեղեկագիրներուն մէջ, Թօփալ Օսմանին չէթէին պատճառած նեղութիւնները մէկ առ մէկ թուելէ վերջ, կը խնդրէր ժամ առաջ ճար մը գտնել։ Այդ միջոցին, Հասան էֆէնտի դիրք բռնած էր սահմանամերձ Չէթէ քէօփրիւ։ Մեր չէթէներուն նահանջէն առաջին բաւական ժամանակ անցած ըլլալով, ռուս ուժերը, որոնք դանդաղօրէն կը յառաջանային, վերջապէս ըսկսած էին նշմարել Չէթէ քէօփրիւի կողմերը։ Եւ, շատ չանցած, Ռուսերը, առաւօտ մը, նախ թնդանօթի ուժգին կրակ բացած էին մեր դիրքերուն վրայ, ու յետոյ անմիջապէս յարձակման անցած էին։ Հասան էֆէնտիին ջոկատը մեծ դժուարութեամբ յաջողած էր ետ մղել այս յարձակումը։ Բայց, իր բոլոր զինուորները երբ թշնամին կը դիմագրաւէին, Թօփալ Օսմանի մարդիկը փախած էին Ռուսերու առաջին իսկ յարձակումին։ Թօփալ Օսման որ եւ է ձեռնարկ ըրած չէր՝ այս փախստականները ետ դարձնելու համար։ Եթէ կարենար, ինք ալ իր մարդոց նման, ճակատէն կծիկը պիտի դնէր։

Վերջապէս, Կիւրճիւ Հասան էֆէնտին տեսնելով որ այս գործը չի կրնար այսպէս շարունակուիլ, վերջին ծայր սարսափեցուցած էր Թօփալ Օսմանի մարդիկը ու անոնց արգիլած էր փախիլ։ Եւ ստիպուած էր, այլեւս, զէնք գործածել փախստականներուն դէմ։ Բայց, այս սպառնալիքը եւս որ եւ է օգուտ ունեցած չէր եւ Թօփալ Օսմանի մարդիկը կը շարունակէին փախիլ։ Առոր վրայ՝ Հասան էֆէնտի իր վեցհարուածը քաշած ու փախստականներէն մէկ քանին գետին փռած էր։ Այս վերջին ահաբեկումը քիչ մը բանի ծառայած էր եւ փախստականները սկսած էին գոնէ իրենց դիրքերը պահել։

Բայց, Թօփալ Օսման տեսնելով որ Հասան էֆէնտի սպաննած է փախստականներէն մէկ երկուքը, չափազանց վախցած էր։ Նոյն օրը ինք եւս պատերազմին մասնակցած չըլլալով, կը վախնար որ զինքը բռնի կերպով պատերազմելու կը ղրկեն։ Այդ պատճառաւ, որոշած էր, յարմար առիթ մը ներկայանալուն, Բիզա պէյի բանակէն փախիլ։ Այդ միջոցին, Հասան էֆէնտի, իր քաջութեան շնորհիւ կըցած էր համախմբել բոլոր զինուորները իրենց գրաւած վայրը Ռուսերուն դէմ մեծ յաջողութեամբ պաշտպանել ու թշնամիին յարձակումը վանել։

Թօփալ Օսման, տեսնելով որ Հասան էֆէնտի չափազանց շատ կը զբաղի այս գործերով, կռահած էր թէ իր փախուստի ժամանակը մօտեցած է, եւ, իր քով առնելով իր մարդոցմէն երկու հոգիարոնց քաջութեանը վստահ էր, բաժնուած էր յարձակումի ճակատէն։ Ան կը կարծէր թէ՝ Պոլիս երթալով երբ Բիզա պէյի գանգատէր Հասան էֆէնտիի մասին, պիտի կարենար իր ու իր մարդոց փախուստը արդարացնել։

— Այդ Հասան կոչուածը շատ անողոք մարդ է, իմ չէթէճիներս իր ձեռքովը կը սպաննէ։ Ես զանոնք Սամսոնէն հաւաքելով հոս չեմ բերած որ Հասան էֆէնտիին զանոնք ծեծէ։ Այլ, որպէսզի երկրին ծառայեն։ Ես երբեք չեմ կարող հանդուրժել այս վիճակին։ Կը պահանջեմ որ իմ չէթէս առնուի Հասան եւ Ալի էֆէնտիներուն ձեռքէն, եւ ամբողջ կազմով ինծի յանձնուի։

Բիզա պէյ, լսելէ վերջ Թօփալ Օսմանի այս գանգատները, հարցուցած էր.

— Հասան էֆէնտի այսօր կը մարտնչի ճակատին վրայ։ Ռուսերը ուժգնօրէն կը յարձակին հոն։ Մինչ անդին պատերազմը կը շարունակուի, դուն ինչպէ՞ս փախած եկած ես՝ լքելով մարդիկդ։ Ո՞վ է արտօնութիւն տուողը։ Այդ շրջանին հրամանատարը Հասան էֆէնտին է։ Անկէ բաժնուելու համար Հասան էֆէնտիին արտօնո՞ւթիւնդ քեզ, եթէ այո՛ ո՞ւր է արտօնաթուղթդ։ Ցոյց տուր։

Թօփալ Օսման երբեք չէր երեւակայած թէ նման հարցումներու առջեւ պիտի գտնուէր, որով, նախ բաւական նեղուած էր, որ Բիզա պէյ իր այդ հարցումները ըրած էր խիստ շեշտով մը, բայց, յետոյ, ինքնամփոփուելով ըսած էր.

— Արտօնագիր եւայլն չեմ գիտեր։ Եթէ Հասան էֆէնտին հրամանատար է, ես ալ հրամանատար եմ։ Դուք կարծեմ դեռ հասկցած չէք թէ ես ով եմ։ Կը կրկնեմ,— կամ չէթէս ինծի կը վերադարձնէք իր ամբողջ կազմովը, եւ կամ թէ չէք վերադարձներ, յետոյ կը զղջաք։

Թօփալ Օսման գիտէր թէ ինք յանցաւոր էր՝ ճակատէն փախած ըլլալուն համար։ Այդ յանցանքին պատիժը ծանր էր։ Այդ պատճառաւ, կը ջանար զայն ծածկել։ Խելքովը՝ ապաւ միջոցն էր խիստ վերաբերուիլ ու իր դիմացինները վախցնել։ Բայց, եթէ բոլոր միջոցները անօգուտ անցած էին եւ Բիզա պէյ լսել անգամ ուզած չէր անոր սպառնալիքները։ Ով՝ Բիզա պէյ կ'արհամարհէր Թօփալ Օսմանը կը պարզուէր նաեւ սա իրողութենէն թէ, երբ Օսման սպառնական ձեւ մը առած էր, Բիզա պէյ ըսած էր իր սենեակի պահակին,—

— Դուրս հանէ սա մարդը ու խօթէ այն ծակը, որ յատուկ է փախստականներուն։

Առոր վրայ, Թօփալ Օսման հարցուցած էր.

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ իրաւունքով զիս կը բանտարկէք…

Բայց դուրս էր հանուած եւ քանի մը րոպէ վերջ ինքզինքը գտած էր բանտին մէջ.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.266

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	260 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
21 Février
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2126

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԻՐԸ՝ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Աղասի Խանջեանի վերջին զեկոյցը ոչ միայն զրգռիչ եւ զարշելի մարտակոչ մըն է Դաշնակցութեան եւ բոլոր ազգային հոսանքներու դէմ, այլ եւ ջախջախիչ խոստովանութիւն մը՝ ներքին բազմաթիւ տագնապներու։

Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, ամէն մէկ նախադասութեան պոչին զահհիկ հայհոյութիւն մը կապելով, փրփուրը բերնին «արիկաներ», «լկտի»ներ հոլովելով, ուրիշ բան չապացուցաներ, եթէ ոչ անզօր կատաղութիւն՝ իրենց իսկ անանկութեանց առթիւ.

Խօսինք իր բառերով, բայց թարգմանելով աշխարհաբար հայերէնի.

— «Եթէ Դաշնակները գերակշիռ են Հայաստանի հակայեղափոխական ճակատին վրայ, անոնց հետ ձեռք ձեռքի մեզի դէմ կը պայքարին նաեւ հակայեղափոխութեան միւս բոլոր թափթփուքները։

Քաղքենի խափանարարները վերջին տարիներու ընթացքին կանգ չառին որ եւ է միջոցի առջեւ, քայքայելու համար մեր տնտեսութիւնը։ Պետքաղվարչութիւնը (Չեկա) երեւան հանեց խափանարարութեան լուրջ կազմակերպութիւն՝ անասնապահութեան մէջ։ Քաղքենի հակայեղափոխական մասնագէտներու խումբ մը, բաղկացած թէ հայ եւ թէ ռուս մասնագէտներէ, 1928–33 թուականներուն առաջադրած էր քայքայել Հայաստանի անասնապահութիւնը, գործունէութիւն յարուցանել զանգուածներու մէջ, համախմբել հակայեղափոխական ուժերը։ Թիւզեաններու, Եսակովլեւներու եւ ուրիշ սրիկաներու այդ խումբը ունենալով ճիւղաւորուած կազմակերպութիւն, ուղղակի կը ղեկավարէր անասունները։ Անոնք բառացի թունաւորեցին հազարաւոր գլուխ խոշոր եղջ. անասուններ՝ Ախտայի, Լոռիի Դիլիջանի, Ղարաքիլիսէի, Ղուրտուղուլուի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ։ Անոնք կ'աշխատէին քանդել անասնաբուծութեան գործը, հսկայական վնասներ հասցնելով մեր պետութեան»։

Այս դեռ ոչինչ։ Վերջին տարուան ընթացքին, գործի վրայ կը «հակայեղափոխական» ուրիշ ճակատ մը եւս.

— «Հաշուետու շրջանին երեւան եկաւ տրոցկիական քանի մը թափթփուքներու աշխուժացումը, անոնց միասնական աշխատանքը Դաշնակներու հետ։ Ուշագրաւ է Քամալեանի տրոցկիական խմբակին աշխատանքը, զոր երեւան հանեց մեր Պետքաղվարչութիւնը։ Երեք–չորս սրիկայ երկերեսանիներ իբրեւ դիմակ գործածելով կուսակցական անդամատոմսը, զզուելիօրէն խաբելով կուսակցութիւնը, կազմակերպեր էին տրոցկիական գաղտնի խմբակ մը, որ գործնականին մէջ կը վնասէր մեզի, աշխատանքի այս կամ այն ճիւղին մէջ, կը տարածէր հակայեղափոխական զրպարտութիւնները խորհրդային իշխանութեան հասցէին։ Մենք երեւան հանեցինք եւ ջարդեցինք տրոցկիական այս թափթփուքները։ Բայց չէ՞ որ այդպիսի խմբակի մը աշխատանքի փաստն իսկ կը վկայէ թէ կուսակցական զգաստութիւնը (արթնութիւն) այնքան բարձր չէ քանի մը օղակներու մէջ»։

Դեռ աւելին, աւելի՛ն։ Խանջեանը սարսափով դիտել կու տայ թէ՝ «Դաշնակ հակայեղափոխական գաղափարաբանութեան հետ շաղկապուած են ամէն տեսակ ազգայնական տրամադրութիւնները եւ անոնց հետեւորդները»։

— «Մենք փաստեր ունինք որ կը հաստատեն թէ մեր հին մտաւորականութեան որոշ խաւերը եւ առանձին ներկայացուցիչները կը շարունակեն վարակուած մնալ ազգայնական տրամադրութիւններով եւ հրահրել ու տարածել այդ տրամադրութիւնները»։

Այս առթիւ, պատկերալից օրինակներ ալ կը յիշէ Վանի կարմիր կատուն։

Այսպէս, զանազան անկիւններու մէջ կը փսփսան եղեր.

— «Մոսկուան Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւն ըսելով կը հասկնայ միայն Վրաստան»։

— «Պրավտա»ն (Մոսկուայի պաշտօնաթերթը) Հայաստանի եւ Ազրպէյջանի մասին բան չի գրեր, այլ կը խօսի միայն Վրաստանի մասին»։

— «Ախալքալաքը Հայաստանին չտուին, որովհետեւ Վրացիները լաւ կը գնահատեն անոր ռազմագիտական արժէքը»։

— «Վարկերու նախահաշիւը բաշխուած ատեն, Հայաստանի բաժինը կը կտրեն»։

Այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ «անկիւնախօսութիւններ» Խանջեաններու աչքին ունին միայն մէկ իմաստ,— «հակայեղափոխական բացայայտ պրովոկացիա»։

Դաշնակցութիւնը տարիներով արտայայտիչը դարձաւ այս կարգի դառնութեանց եւ դժգոհութեանց, արտասահմանի մէջ։ Եւ տարիներով լսեց միայն մէկ պատասխան — «պրովոկացիա՛»։

Դաշնակցութիւնը դադրեցուցած է ամէն գործունէութիւն՝ Խ. Հայաստանի մէջ, եւ հիմա երկիրը ինքն է որ արձագանգ կու տայ նոյն դառնութեանց, զանազան բերաններով։

Պատասխանը նորէն նոյն ծուլածոյ ցնդաբանութիւնն է,— «պրովոկացիա»։

Ի՞նչպէս չպոռալ այս մարդոց երեսին, բուն հասցէին ուղղելով նոյն ինքն Աղասի Խանջեանի խօսքերը.

— «Այնքան են լկտիացել այդ սրիկաները որ ...»։

Սարսափահար՝ այս յայտնութիւններէն, որոնք աղօտ գաղափար մը միայն կու տան բուն ողբերգութեան մասին, Հայաստանի Ստալինիկը ուրիշ ելք չի գտներ, եթէ ոչ ազդարարել անպայ բթամտութեամբ.

— «Հայաստանի համայնավարներուն համար չկայ աւելի կարեւոր պարտականութիւն, քան եթէ տասնապատկել պայքարը ազգայնականութեան եւ ազգայնական տարրերու դէմ, շիկացած երկաթով տաղել» եւն.։

Եւ միշտ հալածական նոյն մղձաւանջէն, կը յանձնարարէ.

— «Ամէն րոպէ աչքի առջեւ ունենանք Ուկրայնայի, Տաճիկիստանի օրինակները»։ (Կ'ակնարկէ այդ երկու երկիրներու անջատական ձգտումներուն)։

Ուրեմն, երկիւղ թէ դուրսէն — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն եւ միացեալ ճակատ — եւ թէ ներսէն,— ազգայնական ձգտումներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼՊԵՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՊՐԻՒՍԷԼ, 19 փետր.— Երէկ առաւօտ Պրիւսէլի մէջ կայծակի արագութեամբ լուր տարածուեցաւ թէ Ալպէր թագաւորը արկածի մը զոհ գացած է։

Ստորեւ կու տամ իր ողբերգական մահուան պարագաները։

Շաբաթ կէսօրէն յետոյ թագաւորը իր անձնական կառքով եւ մէկ ծառայի ընկերակցութեամբ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Մարշ–լէ–Տամ կոչուած ժայռոտ հողամասը, որ կը գտնուի Նամիւռ քաղաքէն վեց քիլոմեթր հեռու, Մէօզ գետին ձախ եզերքին վրայ։

Ժամը 3ին, թագաւոր եւ ծառայ ինքնաշարժով կը հասնին Մարշ–լէ–Տամ։ Թագաւորը կառքը կը ձգէ ճամբուն եզերքը, իր ծառային հսկողութեան տակ, եւ ինքը առանձին «սփորթ»ի տարազով, պայուսակը կռնակին եւ պարանն ու չուանը ձեռքին մէջ կը սկսի վեր մագլցիլ «*Պզտիկ կատարներ*» կոչուած սեպաձեւ ու ցից ժայռերուն վրայ։ Փակագծի մէջ ըսենք թէ Ալպէր թագաւորը սփորի մեծ սիրահար մըն էր եւ ծանօթ Ալպեան լեռներուն վրայ իր կատարած յանդուգն վերելքներով։

Ժամ մը կ'անցնի, եւ մինչեւ ժամը չորս թագաւորը չի վերադառնար։ Ծառան՝ թէեւ որոշ մտատանջութիւն կ'ունենայ, սակայն կը շարունակէ իր անձկալի սպասումը, կարծելով թէ իր տէրը վերելքի կամ վայրէջքի պահուն անակնկալ արգելքի մը հանդիպած է։ Մութը վրայ կը հասնի եւ տակաւին թագաւորէն որ եւ է լուր չկայ։ Կը մնար վերջին յոյս մը, թերեւս թագաւորը լերան զառիվայրի միւս կողմէն իջնելով, գացած էր պետական ուղաձնի Պառօն Քառթօն տը Վիարթի դղեակը, ուր սովորութիւն ունէր երթալու, երբ այդ կողմերը պտոյտի ելլէր։

Ծառան իր քայլերը արագութեամբ դէպի հոն կ'ուղղէ, սակայն ոչ ոք տեսած էր վեհապետը։ Հետզհետէ աւելի խոր յուզումի ու վրդովումի մատնուելով, մէկ կողմէ Պրիւսէլ կը հեռագրէ, եւ միւս կողմէ լուր կու տայ մօտակայ քաղաքագիւղ ոստիկաններուն եւ անտառապահներուն, որոնք թագաւորին անձնական թիկնապահ Տիֆոմուրի առաջնորդութեամբ փութով կը ձեռնարկեն յանդուգն հետազօտութեան մը, եւ կը սկսին մագլցիլ բարձրաբերձ ու սեպաձեւ ժայռերուն վրայ։ Ժամեր տեւող փնտռտուքներէ յետոյ, առաւօտեան ժամը 2ին վերջապէս կը գտնեն թագաւորին անշնչացած մարմինը, զառիվայրի մը ստորոտը, գլուխը դէպի վար դիրքի մը մէջ, եւ մարմինը կապուած վերելքի չուանով, որ փրթած էր։ Անկումին սաստկութեան հետեւանքով, թագաւորին գանկը ջախջախուած եւ դէմքը բոլորովին անճանաչելի դարձած էր։ Մարմինէն քիչ մը հեռու կը գտնուէին իր գտակն ու պայուսակը, եւ ժայռէն փրթած քարի կտոր մը։

Ի՞նչպէս տեղի ունեցած էր դէպքը, եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ թագաւորը գտած էր իր ողբերգական մահը։ Անկարելի է ճշդիւ երեւան հանել այս պարագաները, քանի որ ոչ ոք ականատես եղած է տխուր վախճանին։

Ամենայն հաւանականութեամբ, սեպաձեւ ժայռերուն վրայ մագլցած պահուն, թագաւորին ոտքը սահած կամ ժայռի կտոր մը փրթելով, գլխիկոր ժայռերէն դէպի վար գահավիժած է։ Մթութեան եւ տեղին անյարմարութեան պատճառաւ, փնտռտուքները մօտաւորապէս 9 ժամ տեւած են, եւ այդ ժամանակամիջոցին թագաւորին անշնչացած մարմինը արիւնլուայ վիճակի մը մէջ մնացած է ժայռերուն ստորոտը, մինչեւ առաւօտ։

Ժամանակին հեռագրով լուր տրուած է Պրիւսէլ արքայական պալատ, ուրկէ թագաւորին անձնական թիկնապահը, բժիշկներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ինքնաշարժներով փութացած են դէպքին վայրը, եւ մասնակցած հետազօտութեանց։

Կիրակի առաւօտ կանուխ թագաւորին մարմինը փոխադրուեցաւ Պրիւսէլի պալատը, ուր երեք օր երեք գիշեր ցուցադրուած պիտի մնայ ժողովուրդին։ Հինգշաբթի օր մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ պիտի կատարուին յուղարկաւորութեան արարողութիւնները։

Ալպէր Ա. եղած էր քաջ, հեզահամբոյր եւ ազատամիտ թագաւոր մը, եւ շատ սիրուած իր ժողովուրդէն։ Ընդհանուր պատերազմի ատեն իր ցոյց տուած քաջութիւնն ու անձնուիրութիւնը աւելցուցին իր ժողովրդականութիւնը. հաւասարապէս սիրուած էր բոլոր կուսակցութիւններէն։

Իր մահուան առթիւ, ընկերվարական կուսակցութեան հանրածանօթ պարագլուխ՝ Պ. Էմիլ Վանտէրվէլտ, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— «Թագաւորին մահը իմ եւ իմ ընկերներուս մեծ վիշտ եւ խորունկ ցաւ պատճառած է։ Ազատամիտ, իմաստուն եւ թափանցող միտք մըն էր, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է իր երկրին։ Պատերազմի ատեն յաճախ միասին գտնուած ենք վտանգաւոր դիրքերու եւ խրամներու մէջ։ Իրեն անձին հանդէպ անկեղծ բարեկամութիւն եւ խորունկ յարգանք մը ունէի։

«Ինչ որ կրկնապէս ցաւալի է, իր անակնկալ մահը տեղի կ'ունենայ այնպիսի փափուկ վայրկեաններու մէջ, ուր սահմանադրութեան սկզբունքները պաշտպանելու պէտքը ուրիշ ժամանակներէ աւելի կարեւոր ու ստիպողական դարձած է։

«Որ եւ է պատճառ մը չկայ ենթադրելու թէ գահաժառանգը իր հօր ուղղութեան պիտի չհետեւի։

«Համոզուած եմ թէ Պելճ աշխատաւոր ժողովուրդը ինծի պէս խորապէս զգացուած է մեր սիրելի թագաւորին ողբերգական մահէն։ Հ. Տ. Ո.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՈՒԳԸ

Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, վաղը, հինգշաբթի, սուգի օր է նաեւ Ֆրանսայի համար։ Նախարարական պաշտօնները եւ սինեմաները պիտի փակուին, իբրեւ յարգանքի արտայայտութիւն։ Պաշտօնական սուգը պիտի տեւէ մէկ ամիս, մինչեւ մարտ 17։ Սուգի արտայայտութիւններ ունեցան բազմաթիւ պետական, գիտական եւ զինուորական հաստատութիւններ։ Բանակին եւ նաւատորմին կողմէ մասնաւոր ջոկատ մը Պրիւսէլ պիտի երթայ, մասնակցելու համար յուղարկաւորութեան։ Արդէն հոն կը գտնուին վարչապետ Պ. Տումէրկ, Պ.Պ. Թառտիէօ եւ Էռիօ։

Ծերակոյտի առջի օրուան նիստին մէջ, նախագահը եւ արտաքին նախարարը յարգանքի խօսքեր ուղղեցին երկիւղած լռութեան մէջ։

Երեսփ. ժողովին մէջ ալ խօսեցաւ նախագահը։ Բազմաթիւ հանդէսներ եւ ընդունելութիւններ յետաձգուած են։ Անթելի կայանները մէկ ժամ դադար պիտի ընեն հինգշաբթի օր։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՈՒԳ ՊԵԼԺԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

Պելժիքայ երեսփ. ժողովին մէջ, նախագահ եւ վարչապետը ներբողականներ ուղղեցին հանգուցեալ թագաւորին։ Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին։

Երկուշաբթի օր, թագաւորին մարմինը Լաէքէնի դղեակէն Պրիւսէլ փոխադրուեցաւ հանդիսաւոր թափօրով մը եւ տեղաւորուեցաւ արքայական պալատին մէջ։ Այր, կին, մանուկ բոլորը կրնան երթալ տեսնել։ Դագաղը դրուած էր հրասայլի մը վրայ եւ պալատ փոխադրուեցաւ թնդանօթներու որոտումով, կոչնակներու ղօղանջով եւ անհամար ջահերով։ Թափօրը դանդաղօրէն կտրեց հինգ մղոն ճամբան, մինչ 300,000 հոգինոց բազմութիւն մը կը սպասէր երկիւղած լռութեան մը մէջ։ Թափօրին կը հետեւէին հարիւր հազար նախկին ռազմիկներ, որոնց հետ կռուած էր զինուոր արքան։ Բոլորն ալ դրօշներ բռնած էին։ Անցքին բազմութիւնը գլխարկները հանեց, կիները սկսան լալ եւ աղօթքներ արտասանել, երբ թափօրը հասաւ անծանօթ զինուորի դամբարանին առջեւ, ուր մշտավառ բոցը կը կայծկլտայ ծաղիկներու միջեւ։

⁂ Ժայռի այն կտորը որ ջախջախած էր թագաւորին գանկը եւ որուն վրայ արիւնի եւ մազի հետքեր կան, փոխադրուեցաւ Նամիւռի թանգարանը։

⁂ Նոր թագաւորը, Լէոփոլտ Գ. շատ կը նմանի հօրը։ Անոր պէս եղած է զինուոր եւ հետեւած՝ բազմաթիւ ճամբորդութեանց եւ գիտական արշաւներու։ Հօրը մահուան առթիւ, զնդապետութենէ բարձրացաւ Գ. կարգի զօրավարութեան։

Քննիչ Յանձնաժողով մը Փետր. 6ի դէպքերուն առթիւ

Երեսփ. ժողովը առջի օր 44 հոգինոց քննիչ յանձնաժողով մը եւս կազմեց, փետրուար 6ի դէպքերուն քննութեան համար։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, աջակողմեան երեսփոխան մը առաջարկեց ամբաստանութեան տակ առնել Տալատիէի դահլիճը։ Որոշուեցաւ այս առաջարկը եւ ուրիշ յարակից խնդիրներ ենթարկել յանձնաժողովին քննութեան։ Այս առթիւ նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Բոլոր սրտով կը միանամ ձեզի, քննիչ յանձնաժողովի առաջարկին համար. մանաւանդ անոր համար որ, վստահ եմ թէ՝ յանձնաժողովին քննութիւնը, ինչպէս արդէն կատարուող վարչական եւ դատական քննութիւնները պիտի ապացուցանեն թէ որ եւ է ատեն կառավարութեան սեւէ անդամը ցուցարարներուն վրայ կրակելու հրաման չէ տուած։ Ես յայտարարեցի թէ ըստ էութեան պիտի խօսիմ միայն յանձնաժողովին առջեւ։ Ուրիշ պարագայ մը,— կը պնդեմ թէ փետրուար 6ին մենք խաղաղ ցոյցի մը առջեւ չէր որ կը գտնուէինք։ Անցեալ երկուշաբթի օր 150.000 քաղաքացիներ կրցան ցոյց կատարել առանց կրպակներ այրելու, առանց հանրակառքեր տապալելու, առանց ածելիներով զինուած գաւազաններ գործածելու, առանց զանգուածօրէն դէպի երեսփ. ժողով կամ ներքին գործերու պաշտօնատունը խուժել փորձելու...

Նախկին ռազմիկ եւ աչազուրկ երեսփոխան Պ. Սքափինի ընդմիջելով, դիտել տուաւ թէ Տալատիէ անհիմն վերագրումներ կ'ընէ, թէ փորձեր կ'ըլլան գաւառը Փարիզի դէմ հանելու։ Խօսքը ուղղելով նախորդ վարչապետին, ըսաւ.

— Դուք նոյնիսկ չարգիլեցիք ցոյցը եւ թոյլ տուիք որ հարիւր հազար քաղաքացիներ համախմբուին Քոնքորտի հրապարակին վրայ։ Ոստիկանութիւնը միայն պատերազմի յատուկ զէնքեր ունէր։ Դուք ըսիք թէ կրակելու հրաման չէք տուած։ Կ'արձանագրեմ ձեր այս յայտարարութիւնը։ Բայց, փետրուար 6ի նիստի ընթացքին, ես երեք անգամ հարցուցի թէ կրակելու հրաման տուա՞ծ էք, եւ դուք չպատասխանեցիք։

Տալատիէ — *Երեք անգամ «ո՛չ» պատասխանեցի։*

Սքափինի — *Պատասխան չտուիք։ Գացէք նայեցէք պաշտօնաթերթին մէջ։*

Ելմտացոյցը պիտի քուէարկուի մէկ անգամէն

Ելմտացոյցին քուէարկութիւնը փութացնելու համար, կառավարութիւնը առաջարկած էր չեղել 1871 սեպտեմբեր 16ի օրէնքէն, որ կը տրամադրէ պաշտօնատունէ պաշտօնատուն եւ յօդուած առ յօդուած քննել ծախքերու գլուխները։ Երեսփ. ժողովին մէջ, ելմտական նախարարը բացատրեց թէ պատերազմի շրջանին ալ միանուագ եղած է քուէարկութիւնը եւ թէ ներկայ բացառիկ պարագաները նոյն պահանջը կը դնեն։ Ընկերվարականները բողոքեցին, ծիծաղելի գտնելով կառավարութեան առաջարկը, «որ կը նշանակէ թէ նախորդ բոլոր վիճաբանութիւնները պարզ շաղակրատութիւններ էին»։

Ի վերջոյ քուէարկութիւն կատարուելով, կառավարութեան բանաձեւը ընդունուեցաւ 140ի դէմ 444 ձայնով։

Ծերակոյտն ալ 24ի դէմ 267 ձայնով քուէարկեց օրինագիծը։

Պուլկարական դեսպանատո՞ւն Մոսկուայի մէջ

Սոֆիայէն կը գրեն թէ կառավարութիւնը վարկ մը սահմանած է նոր ելմտացոյցին մէջ, դեսպանատուն մը բանալու համար Մոսկուայի մէջ։ Թէեւ կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնած է, բայց կը հաւաստեն թէ շուտով բանակցութիւններ պիտի կատարուին, դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար։ Այս բանը անհրաժեշտ կը համարուի Պալքանեան ուխտին ստորագրութենէն յետոյ, եւ նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։

Նորէն «Դաշնակ–Հօյպուն»

«Աքշամ» հետեւեալ ցնդաբանութիւնները կը հրատարակէ, Սուրիոյ թղթակցին անունով.—

«Այստեղի Դաշնակ – Հօյպուն թափթփուքները տեսնելով որ Թուրքիան հետզհետէ կը զօրանայ ներքին եւ արտաքին տեսակէտներով եւ այլեւս դրամագլուխ չկայ իրենց համար, հիմա ալ սկսած են սուտեր յերիւրել։ Այսպէս, ելան եւ տարածայնեցին թէ Թուրքերն ալ դէմ են այն քուէարկութեան որով Սուրիոյ խորհրդարանը մերժեց ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։ Եւ աւելի առաջ երթալով սկսան սուտ յօդուածներ վերագրել *Հաքիմիէթ Միլլիէի*։ Բայց այդ թերթին հերքումը եկաւ մարելու սուտի իրենց մոմը։

Այս Դաշնակ – Հօյպուն թափթփուքները մէկ կողմէ շողոքորթ այցելու —

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱ՛Ն ԹՂԹԱԲԵՐ

ԻՆՉ ՈՐ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ, Կ'ԸՆԵՆ ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍ.Ի ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. Վերջին թղթաբերով հասած «Հայրենիք»ներէն կ'արտատպենք հետեւեալ երկու խմբագրականները, գաղափար մը տալու համար կացութեան մասին.—

Պաշտօնական աղբիւրներէ առջի օր հաղորդուեցաւ որ Խորհրդային կառավարութիւնը տուած է իր «բարեհաճ արտօնութիւնը» էջմիածին փոխադրելու Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի մարմինը:

Թէ որքան իրապէս «բարեհաճ» է այս արտօնութիւնը, այդ մասին ընթերցողը որոշ գաղափար մը կարող է կազմել, եթէ Խորհրդային կառավարութեան այս վերաբերումը համեմատութեան դնէ անոր վերաբերումին հետ դէպի Անդրանիկի մարմինը Հայաստան փոխադրելու հարցը:

Ինչպէս յայտնի է, աւելի քանի մը տարի առաջ, երբ Գալիֆորնիոյ մէջ վախճանեցաւ մեր ազգային հերոս Անդրանիկը, եռանդուն ջանքեր եղան Թոյլտուութիւն ստանալու Մոսկուայէն, որպէսզի պաշտելի հայ հայդուկին մարմինը Հայաստան փոխադրուելով հայրենի հողին յանձնուի: Սակայն, Խորհրդային կառավարութիւնը կտրուկ մերժեց կատարել հայ ամբողջ ժողովուրդի այդ միահամուռ բաղձանքը, հակառակ նոյնիսկ այն իրողութեան, որ Անդրանիկի մարմինը Հայաստան տանելու ճամբուն վրայ հասած էր արդէն Փարիզ:

Այսօր, երբ նման խնդրանք մը կ'ըլլայ ոչ թէ ամբողջ հայութեան պաշտամունքի առարկայ եղող համաժողովրդական հերոսի մը, այլ ամերիկահայ եկեղեցին ու գաղութը պառակտելու իր տխուր գործով միայն յայտնի դարձած եկեղեցականի մը մարմնին Հայաստան փոխադրութեան համար, Խորհրդային կառավարութիւնը, առանց երկար սպասցնելու, անմիջապէս կը բարեհաճի թոյլ տալ այն, ինչ որ մերժած էր ընել Անդրանիկի մարմնի վերաբերմամբ:

Եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը մազաչափ անգամ ուզէր հաշուի առնել հայ ժողովուրդի զգացումներն ու բաղձանքները, անկասկած ոեւէ հայ մարդու մարմին Հայաստան փոխադրելու Թոյլտուութիւն տալէ առաջ՝ պիտի արտօնէր Անդրանիկի մարմնի փոխադրութիւնը,— մարմին մը, որ Հայաստան տանելու ճամբուն վրայ հարկադրաբար թաղուեցաւ Փարիզի մէջ, օտար հողին մէջ սպասելու համար այն գեղեցիկ օրուան, երբ հայութեան զգացումներն ու իղձերը աւելի յարգող կառավարութիւն մը թոյլ տայ կատարելու ամբողջ հայ ազգին բաղձանքը: Դժբախտաբար սակայն, Խորհրդային կառավարութիւնը իր բոլոր քայլերուն մէջ կ'առաջնորդուի ոչ թէ այն նկատումով, թէ որքան այս կամ այն անձը օգտակար է եղած Հայաստանին եւ հայ ազգին, այլ թէ որքան այս կամ այն անձը ծառայած է Խորհրդային կամ բոլշեւիկեան շահերուն, որոնք յաճախ տրամագծօրէն հակառակ են հայ ազգի շահերուն:

Ինքնին հասկնալի է, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը, որ իր լուծին տակ պահուող ամբողջ հոգեւոր դասակարգը սովամահութեան դատապարտած է եւ մահացու կռիւ կը մղէ բոլոր կրօններուն ու եկեղեցիներուն դէմ, չէր կրնար «բարեհաճ» վերաբերում ցոյց տալ օտար երկրի մը մէջ մնացած հոգեւորականի մը հանդէպ, եթէ մասնաւոր հիմեր չունենար այդպիսի վերաբերումի մը համար:

Կասկած չունինք, որ երբ դագաղին ներկայ սանձարձակ գրգռութիւններն ու տեղի տայ արհեստական կերպով յարուցուած աղմուկը եւ երբ ամէն մարդ ի վիճակի ըլլայ պաղարիւնութեամբ ու առարկայօրէն իրեն հաշիւ տալու Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «արժանիքներու» մասին, պիտի տեսնուի, որ հայութիւնը ոչ մէկ ստիպողական եւ բանաւոր հիմ ու պատճառ ունի ահագին ծախքեր ընելով՝ անոր մարմինը Հայաստան փոխադրելու համար: Արդարեւ, այնպիսի ատեն մը, երբ Անդրանիկի պէս համազգային մեծ ու պաշտելի հերոսի մը մարմինը կը մնայ օտար հողի մէջ, որ եւ է անարդարութիւն չկայ երբեք, որ Ղեւոնդ արք.ի պէս մէկու մը մարմինը մնայ նոյնպէս օտար հողի մէջ:

Այսպէս թէ այնպէս, Խորհրդային կառավարութեան Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի մարմնին իսկ հանդէպ ցոյց տուած աննախընթաց «բարեհաճութիւնը» ինքնին չափազանց պերճախօս է, եւ կ'արժէ որ ամէն հայ մարդ առանց կիրքի ու նախապաշարումի անգամ մը անդրադառնայ այս փաստին եւ փորձէ ըմբռնել անոր բուն շարժառիթն ու իմաստը:

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿՌԻՒԸ

ooooo

Ծայրայեղ տարբեր կազմուած հակադաշնակցական «Միացեալ Ճակատը», ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, սկսած է արդէն ճեղքուիլ եւ պառակտումի բացայայտ նշաններ ցոյց տալ:

Մինչեւ այժմ բոլշեւիկներն էին որ իրենց Նիւ Եորքի Հայաստան թերթին մէջ բուռն դժգոհութիւններ կը յայտնէին Ռամկավար խմբագիրներէն՝ մեղադրելով զանոնք Դաշնակցութեան դէմ ոչ բաւականաչափ սանձարձակ պայքար մղելու մէջ: Իսկ այժմ ալ ահա Ռամկավար խմբագիրները հրապարակ կուգան խստիւ քննադատելու եւ ամբաստանելու իրենց գործակից բոլշեւիկները

Քանի մը օր առաջ Պայքար խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէր, թէ իրենք «չեն բաղձար տեսնել բանւորական խուժանավարութիւն», թէ «համայնավարութեան փրոփականտը գործ չունի Դուրեանի դատին հետ», թէ «ներկան եւ մեր առջեւ դրուած գործը՝ ոչ Հայաստանի շինարարութիւնն է, ոչ բանւորա-գիւղացիական տեսակէտներու ջատագովութիւնը եւ ոչ ալ ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումը կամ հատուածական վարկ ու թերթի բաժանորդ աւելցնելու նկատումները», թէ «բանւորականները կը խանգարեն այն համերաշխ գործակցութիւնը որ առաջին վայրկեանէն ստեղծուեցաւ», թէ իրենց ընթացքով բանւորականները «մեր ազգային կեանքի շփոթութիւնը կ'աւելցնեն», թէ «գաղութին խռովութիւնը աւելցնելու միայն կը ծառայեն այնպիսի ինքնակոչ կազմակերպութիւններ որոնք խորհրդային Հայաստանի բարեկամ հակադաշնակցական ժողովրդական յանձնախումբ անունին տակ ժողովուրդին կոչեր կ'ուղղեն եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարը կազմակերպելու եւ ղեկավարելու յաւակնութիւններով կը ներկայանան, առանց ժողովուրդէն ընտրուած ըլլալու»:

Պայքար չէր բացատրեր սակայն, թէ ո՞ր ժողովուրդին կողմէ ընտրուած է այն միւս մարմինը՝ «Արքեպիսկոպոս Դուրեանի յանձնախումբը», որուն հեղինակութիւնը միայն ինք կ'ուզէ ճանչնալ: Չէ՞ որ ան ալ բոլշեւիկներու կազմած հակադաշնակցական յանձնախումբէն տարբեր բան մը չէ եւ աւելի հեղինակութիւն չի կրնար ունենալ, քան բոլշեւիկներունը: Չէ՞ որ ամերիկահայ ժողովուրդը չընտրեց ոեւէ յանձնախումբ Դուրեանի դատը հետապնդելու համար, քանի որ պետութիւնը արդէն կը հետապնդէ այդ դատը իրեն տրամադրելի բոլոր միջոցներով եւ ոեւէ ինքնակոչ յանձնախումբի օգնութեան պէտք ալ չկայ երբեք.

[illegible] որ կը մեղադրէ բոլշեւիկները, որ իրենց պրոպագանդով աւելի շփոթութիւն, աւելի գրգռութիւն առաջ կը բերեն այս գաղութին մէջ: Բայց ինչո՞ւ չի պախարակեր նաեւ իր այն Ռամկավար առաջնորդ ընկերները, որոնք բոլշեւիկներու հետ միասին քաղքէ քաղաք կը պտըտին, բեմ կ'ելլեն եւ բոլշեւիկներէն ոչ նուազ գրգռիչ ու խուժանավարական ճառեր կը խօսին:

Ինչո՞ւ Պայքար չուզեր տեսնել, որ իր Ռամկավարներն ալ, իր գլխաւորութեամբ, բոլշեւիկներէն ոչ նուազ մոլեռանդութեամբ հակադաշնակցական պրոպագանդ կ'ընեն՝ շահագործելով Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի դիակը: Ինչո՞ւ Պայքար չուզեր նաեւ հասկնալ, որ եթէ ինքն ու իր ընկերները չքաջալերէին բոլշեւիկները, բարոյապէս եւ նիւթապէս չօգնէին այդ արհեստով խառնակիչներուն, անոնք երբեք չպիտի կրնային այնքան շփոթութիւն եւ գրգռութիւն առաջ բերել, որքան առաջ բերին:

Ի զուր Պայքար կը փորձէ իր կատարած տխուր դերը բոլշեւիկներէն իբր տարբեր բան մը ներկայացնել: Ոեւէ կասկած չկայ, որ «ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումին» մէջ բոլշեւիկներէն շատ աւելի խոշոր դեր կը կատարեն Ռամկավարները, որովհետեւ մինչ բոլշեւիկները առանց դիմակի կը գործեն ու չեն կրնար խաբել շատերը, Ռամկավարները ազգայնական դիմակով կը ներկայանան հանրութեան, բայց իրականին մէջ բոլշեւիկեան քայքայիչ գործ կը կատարեն այնպիսի տարրերու մէջ, ուր առանց դիմակի բոլշեւիկները երբեք չպիտի կարենային մուտք գործել եւ ինքզինքնին լսելի ընել:

(6 Փետր.):

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԴԵՄՔ ՄԸ՝ ՋՕՐ. ՊԼԻՒԽԷՐ

Ո՞վ է այս առասպելական մարդը — կը հարցնեն գերման թերթերը, մանաւանդ մէկը այնքան հետաքրքրուած է որ, պրպտումներ կատարելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ծայր. Արեւելքի ռուս սպարապետի մասին.—

Երբ պատերազմը ծագի Ճափոնի եւ Խ. Միութեան միջեւ, զօրավար Պլիւխէր ռուս բանակին հրամանատարը պիտի ըլլայ: 1929 աշնան, արեւելեան չինական երկաթուղին պաշտպանելու եւ չինական հրոսախումբերը զսպելու համար, Պլիւխէր ստանձնեց Ծ. Արեւելեան բանակին հրամանատարութիւնը: Եւ երբ անկէց տասը տարի առաջ չինացի դիկտատոր Սունեաթսէն խնդրեց Ռուսերէն առաջնակարգ մասնագէտ մը ղրկել Քոմինթանկի (չինական - սովետական) նոր բանակին կազմակերպութիւնը ի գլուխ հանելու նպատակով, բնականաբար դարձեալ Պլիւխէրն էր որ ղրկուեցաւ Գանթոն:

Ո՞վ է, կը կրկնենք, այս Պլիւխէրը: 1927ին չինական յեղափոխական բանակը յաղթական անընդհատ արշաւով Գանթոնէն մինչեւ Շանկայ եւ Վուհան առաջնորդող մարդուն անունն էր Կալէն: Կալէն չինական յեղափոխութեան զինուորական ամենահզօր վարիչին՝ Չանկ – Քայ–Շէքի ընդհանուր սպայակոյտին ռուս պետն էր, մարդ մը՝ որ այն միջոցին թէեւ ամէնուն բերանն էր, բայց որուն մասին չկայ բան մը գիտցող չկար. Զրոյցներ կը շրջէին թէ Կալէն երբեմնի աւստրիական սպայ մըն է, որ բոլշեւիկեան ծառայութեան մէջ մտած էր: Ըստ ոմանց ալ կային թէ Ֆրանսացի բախտախնդիր մըն է: Ետքոյ Կալէն եղաւ Կոստանդին Վասիլիեվիչ Պլիւխէր: Սակայն մինչեւ այսօր անծանօթ է թէ ո՛վ է Պլիւխէր, ինչ է անոր բուն անունը, ո՛ւրկից կը սերի: Իր կրած բոլոր անունները կեղծ են: Զինական ծառայութեան մէջ մտնելուն եւ Ծ. Արեւելեան ասպարէզին մէջ իբրեւ նորօրինակ «անպարտելի» դեւ մը ջնարակուած այս մարդուն շուրջ առասպելներ հիւսուած են Ռուսիոյ մէջ, մէկը միւսէն աւելի անհաւանական: Իբր թէ գերման սպայակոյտի անդամներէն մէկն էր, որ 1916ին օդանաւով անցաւ թշնամի ռուս բանակին կռնակը՝ դառնալու համար զայն, եւ յետոյ ինչպէս եղաւ բռնուելով հոն մնացեր է, մինչեւ իսկ կ'ըսուէր թէ այդ սպային անունն է հազարապետ Թիրց: Բոլշեւիկներու հակառակորդները լուր տարածեցին թէ այս գերման սպան էր որ 1917ին [illegible] էր: Ասոնք ամէնքը առասպել են:

Գալով ռուս պաշտօնական աղբիւրներէն անոր մասին հրապարակ հանուած լուրերուն, ասոնք հակասութիւններով եւ այլանդակութիւններով լեցուն են: Ահա այդ առասպելներէն մէկ քանին — Իբրեւ թէ պատերազմէն առաջ իբրեւ յեղափոխական գործած ըլլայ, ծագումով է գործաւոր կամ գիւղացի, եւ քանի մը անգամ ցարական բանտերուն մէջ մտած եղած ըլլայ: Բոլշեւիկեան շարժումէն վերջ Կարմիր բանակին հրամանատար դարձեր է, եւ իր զինուորական տաղանդը ցոյց տուեր է արդէն 1917էն առաջ: Ծնած է 1899ին: Ծնողքը Փեթերպուրգ ղրկեր են պատանին իբրեւ խանութպանի աշկերտ: Բայց ան ուզեր է աւելի գործաւոր ըլլալ,— աս ալ առասպել: Ու եղեր է դարբին եւ այդ հանգամանքով մտեր է Ֆրանսեւռուսական Պէրկ գործարանին մէջ: Անկէց դուրս գալով անկախ աշխատեր է, եւ վերջապէս ինկեր է Մոսկուա, ճակատագրական պահուն: Հոն այդ միջոցին (1910) գործաւորական խլրտում մը կար, եւ պարագլուխ եղեր է դժգոհներուն: Ձերբակալուելով դատապարտուեր է երկու տարուան ութ ամսուան բանտարկութեան: Ետքոյ զինուոր կ'ըլլայ: Պատերազմը կը ծագի, ճակատ կը ղրկուի, ուր նշանաւոր կը հանդիսանայ արտասովոր քաջութեամբ եւ մէկ տարի չանցած ենթասպայ կ'ընեն զինքը: 1915ին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ այլեւս անյարմար կը դառնայ զինուորական ծառայութեան: Կը սկսի դարձեալ իբրեւ դարբին գործել, նախ Սարմովօ, յետոյ Նիժնի - Նովկորոտ, եւ Քազան: Երբ այն կողմերը կրկին գործադուլ կը կազմակերպէ, կը սկսի փնտռուիլ, ուստի քաղաքէ քաղաք կը փախչի անուն փոխելով, կը հասնի Փեթրովսք, Սամարա երկրամասին մէջ: Եւ ահա կը պայթի յեղափոխութիւնը: Պլիւխէր Սամարա կ'երթայ, կը մտնէ բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ, որուն արդէն յարած է եղեր 1910ին եւ յեղափոխական կոմիտէին անդամ կ'ըլլայ:

Գերման թերթը կը շարունակէ այսպէս,— Արդարեւ պարզ, միանգամայն շիտակ յօրինուածոյ կենսագրութիւն մը: Այս բոլոր պատմութիւնը մասամբ սուտ է: Արդէն Պլիւխէր անունը չի կրնար ռուս գիւղացիի մը զաւակին անունն ըլլալ, աւելա բոլորովին անսովոր է Ռուսիոյ մէջ:

Ատեն մըն ալ ըսին թէ բուն անունն է Մէտվէտեւ: (... Բայց ո՞րն է շիտակը): Դիտելի է որ սովետական մեծ հանրագիտարանը (էնցիքլոփէտիա) այս անուններուն մասին բան մը չէ ըսած ... Նաեւ իր ոչ մէկ կենսագրականին մէջ ճշգիւ չէ գրուած իր ծնած տեղը: Ասոր բուն պատճառը այն է որ Պլիւխէր Ռուսիա չէ ծնած ... իր ծնած տեղը Ռուսիոյ մէջ չէ: Ապացուցուած է որ սուտ է պատերազմէն առաջ Պլիւխէրի յեղափոխական գործունէութեան պատմուածքը: 1910ին կարծեցեալ ռուս գործաւոր Պլիւխէրի աշխատած վակոնի գործարանին մէջ գործադուլ չէ պատահած, ոչ մեծ ոչ պզտիկ: 1910 թուականը քաղաքական գործունէութեան համար յոյժ աննպաստ շրջան մըն էր, մանաւանդ 1906 ի յեղափոխական շարժումին ծանր պարտութենէն վերջ: Գործադուլէն բուն մասնակցողներուն անունները մի առ մի կը հրատարակուէին թերթերուն մէջ, եւ ոչ մէկ տեղ Պլիւխէրի անուն կայ: Ետքոյ Սամարայի յեղափոխական կոմիտէին բոլոր անդամները ծանօթ են, բնաւ Պլիւխէր չկայ: Բոլոր ցանկերը հրատարակուած են: Պլիւխէր չկայ

×

Գերման թերթը այս որոնողութեան հերքումներէն վերջ, հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ «պատմական» զօրավար Պլիւխէրի մասին. 1918 գարնան Պլիւխէր Չէլիապինսքի կարմիր պահակազունդերը վարեց զօրավար Տուտովի դէմ, եւ ասով կը սկսի իր «պատմական» կեանքը: Պլիւխէրի ռազմագիտական եւ ռազմավարական մեծ տաղանդը, ամենադժուար կացութիւններէ ելք մը գտնելու իր կարողութիւնը, իր վճռականութիւնը եւ իր երկաթէ կամքը հաստատեց նոյնիսկ Տուտովի սպայակոյտին պետ գնդապետ Արուլին: Տուտովի Կազակները եւ Պաշքիրները ամայի վայրերու մէջ քաշուեցան, եւ այսպէս Պլիւխէր ազատեց Ռուսիա — Սիպերիա հաղորդակցութիւնը: Մայիս ամսուան չեխ լեգէոնները, ռուս սոցիալ - յեղափոխականները իրարու միացան, եւ քանի մը օրուան մէջ Չէլիապինսք — Սամարա գիծը, ինչպէս նաեւ Սամարա — Օրէնպուրկ գիծը թշնամիին ձեռքը ինկան: Պլիւխէր պաշարուած էր ամէն կողմէ: Իր պարտիզանը միայն անհասանելի չմատնուեցան իր մարդիկը, եւ իր գերագոյն տաղանդը միայն դատ. փրկութեան միակ կարելի ելքը — Զարնելով ճամբայ բանալ դէպի հիւսիս:

Դէպի հիւսիս այս արշաւանքը նշանաւոր է: Ոչ թէ միայն 10.000 հոգի մահուան օղակին մէջէն ազատեց, այլ զինուորներուն ընտանիքներն ալ փրկեց: Եթէ անոնք Տուտովի մարդոց ձեռքը իյնային, անողոքաբար պիտի փճացուէին: Պլիւխէր իր բանակին ետեւէն քաշեց այսպէս անծայր շղթայ մը սայլերու, մարդոցմով, անկողիններով, զանազան տնական կազմածներով բեռնաւորուած, կարելի ու անկարելի ընտանեկան առարկաներով: Եւ բոլոր այս տարօրինակ փախստական բազմութիւնը այսպէս պաշտպանած եղան զոհէ իրենց կեանքը: Հրաշք էր որ անապատանք ալ չեղաւ: Եւ աւելի հրաշալին այն էր որ Պլիւխէրի հանճարը յաջողեցաւ բոլոր քովնակի յարձակումները վանել: Երկու օր զարհուրելի պաշտպանողական մը եւ յարձակողական միանգամայն մինչեւ որ կարեց անցաւ գիծին միւս կողմը: Եւ յաջողեցաւ. Սեպտ.ի կիսուն անցաւ Քամայէն ու Կարմիր բանակին հետ հաղորդակցութիւնը վերահաստատեց:

«Կարմիր դրօշի պատուանշանը» այն ատեն հաստատուեցաւ: Առաջինը առաւ Պլիւխէր իր այս փայլուն առաջնորդութեան համար.

Այս է ահա պատմական Պլիւխէրը. բայց թէ ո՛վ է ծագումով, ի՛նչ ազգէ կամ ո՛ր ցեղէ, ո՛ւր ծնած,— առելա մութ է, կամ մութ պահել կ'ուզեն, եւ ասոր համար ալ հարկ է առասպելներ հիւսել...

ՀԱՅԸ ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ

— :•: —

Սարսափելի: Ահաւոր: Անտանելի, իր ընաշխարհին լեռներուն նման կոռովալի, ձորերուն նման՝ խորաղնին, հովերուն նման չանթարձակ եւ գետերուն նման [illegible]: Պայքարող եւ մարտնչող: Բնութեան դաստիարակութիւն: Հերոս ժողովական՝ ազգին հերոս զաւակներուն պէս:

Ակամայ միտքս կուգայ մանրավէպ մը: 60ական թուականներուն, երբ Ազգ. Սահմանադրութեան օրինագիծին հաստատումը կը պահանջուէր Գապը Ալիէն, Միտհատ փաշա սիրայօժար կուտայ այդ արտօնութիւնը, յայտարարելով շուրջիններուն.

— «Շուտ շուտ հաստատեցէք այդ օրինագիծը. այս օրէնքին շնորհիւ Հայերը իրարու հետ վիճելով եւ իրարու գլուխ պատռելով, միջոց չեն ունենար զբաղելու մեզմով»:

Կարծես ճշմարտութեան մը [illegible] այս խօսքերուն մէջ:

Եւ Հայերը՝ կռուազան աքլորներուն նման՝ իրարու մազ ու փետուր փետտելով արժանաւորապէս չկրցան օգտուիլ Ազգ. Սահմանադրութենէն:

Սիրահարներ ենք խօսքի եւ կը սիրենք շառայլարանել՝ թութակներու նման:

Ընդհ. պատերազմէն ետքը, զինադադարի շրջանին, երբ Ազգ. Ժողովի Մայր Դիւանին կ'անդամակցէի, ի՜նչ մեղքս պահեմ, շատախօսներու խօսելու կարգը կը յետաձգէի: Ուրիշ մեղք մըն ալ գործեցի. Փոթորիկի մը ծագումը կանխելու եւ հետեւաբար ժողովին ամլութիւնը խնայելու համար, Գ. Դաւիթ Տէր Մովսէսեանի կողմէ Գ. Արշակ Ալպօյաճեանի դէմ դիւանին յանձնուած գրութեան մը մաքսանենգութեան եւ «բուլիս»ներու մէջ կարգադրութեան աչք գոցեցի:

Դարմա՞նը պիտի ըսէք: Գաղափարակից անձերու լաւ ընտրութեամբ կազմել վարչ. խորհուրդները կամ գործադիր մարմինները՝ երեքական հոգիով կամ առաւելն հինգական հոգիով միայն:

Օրինակ մը: Ահա Հայ Գիւղատնտեսականը, որուն Աղեքսանդրիոյ կեդր. վարչութիւնը կը բաղկանայ միայն երեք հոգիէ, ժամանակի ոգիին համեմատ արագ կը գործէ, հեռաձայնով անդամ որոշումներ. կ'առնէ, որոնք կ'արձանագրուին, կը վաւերացուին եւ կը ստորագրուին շարժանկարային արագութեամբ: Գործն ալ նոյն արագութեամբ կը հետեւի խօսքին: Ահա իր արդիւնքը: Առաջին 50է աւելի համայնաբանականներ հաստատուած է: Երկրորդ՝ հիմնած է «Արիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»ը, որուն 7 գիրքերը արդէն հրատարակուած են: Իսկ երրո՞րդը, Երկունքի մէջ է այժմ: Եւ քիչ ատենէն լոյս պիտի ծնի արծիւ մը՝ երկնասլաց եւ եթերաճեմ:

Եւ պիտի խնդան մեր որբերն ու որբուհիները:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՍԻՍԱՂ

Երեւանի երիտասարդ գրողներէն Սողոմոն Տարօնցի հետեւեալ ոտանաւորն է գրած անպայման իբրեւ գլուխ գործոց.-

Ինձ համար մտածում էի, որ
Ես այսպէս եղայ, նա այնպէս:
Համաճշի մի ցիլինտրաւոր
Մօտեցաւ ինձ թէ՝ «Բարեւ ձեզ,
Վերջերս շատ ես մտածում,
Ի՞նչ ես կորցրել, բարեկամ»:
— «Կորել էր, փառք Աստուծոյ,
Հէնց ինձ ես, որ մօտս եկար»:

×

Գրքից պոկեց մի ցիտատ,
Եւ հռչակուեց քննադատ:

Ս. Տարօնցի

×

— Պարոն տնօրէն, հաճեցէք մէկ ժամուան համար հրաման տալ որ ատամնաբոյժին երթամ:

— Քանի մը օր առաջ ալ հրաման առիր, բայց տեսայ որ սրճարանը թուղթ կը խաղայիր:

— Սուտ չէ, պարոն, ատամնաբոյժին հետ էր որ կը խաղայի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Ի՞ՆՉ ԲԱՆ Է ՏՐԱԿՏՈՐԸ»

oooo

Հետեւեալ տողերը կը քաղենք Խորհ. Հայաստանէն (28 յունուար):

Անցեալ տարուընէ, հոկտեմբերէն վեր Վաղարշապատի մէջ կազմակերպուած է մեքենաշարժ արօրի (տրակտոր) դասընթացք մը, որուն կը յաճախեն 190 հոգի: 26ը պէտք է [illegible] դառնան, միւսները մեքենավար:

Դժբախտաբար առաջին իսկ օրէն մինչեւ հիմա ուսումնական գործը [illegible] ուսանողներու ապրելու պայմանները գոհացուցիչ վիճակ մը չունեցան երբեք: Այս պատճառով երեւան եկաւ «հոսունութեան երեւոյթ»,— դասալքութիւն, ձգել երթալ: Այս երեւոյթ անշուշտ պիտի ազդէր դասընթացքի վրայ

Ուսանողներուն սենեակները ոչ լոյս ունին, ոչ ալ կրակ, սաւաններն ալ դամ չեն փոխեր ժամանակին, [illegible] բժշկական խնամքի մասին հիւանդները օրերով կը մնան [illegible] սենեակներուն մէջ առանց երբեք [illegible] կի այցելութեան եւ դարմանի: Մեքենավարներու դասարանէն Դաւիթ [illegible] չատրեան երեք օր հիւանդ պառկած կը մնար իր սենեակը, առանց խնամքի:

Դասարաններուն մէջ չկայ կարգապահութիւն: «Ցանկացողը [illegible] ժամին թողնում եւ գնում է [illegible] մի քանի օր մնում է եւ նորից վերադառնում եւ իր թոշակը լրիւ ստանում», կը յայտարարէ ուսանող [illegible] Մխիթարեան: Բացականերու [illegible] մեծ չափերու կը հասնի: Օրինակ՝ մեքենավարներու դասարանէն, [illegible] ունի 26 հոգի, յունուար 1ին կը բացակայէին 8 հոգի, 2ին 9 հոգի, [illegible] 4 հոգի, 20ին 8 հոգի, 21ին 9 հոգի: Երեք ամսուան ընթացքին մասնագիտական առարկաներու մասին ոչ մի [illegible] դաս տակաւին: Երկրորդ դասարանէն յունուար 1ին կը բացակայէին 9 հոգի, 4ին 9 հոգի: Ըստ ծրագրի, [illegible] ուսանողական պարապմունքները [illegible] ժամ են, սակայն չէ պատահած [illegible] որ վեց ժամ լրիւ օգտագործուի, [illegible] րովհետեւ ուսուցիչները պակաս են:

Դասախօսութեանց համար [illegible] նաեւ անհրաժեշտ չափով գրականութիւն:

Զափազանց տկար է գործնական [illegible] սուցման աշխատանքը. Ուսանողները կը յայտարարեն.

— Երեք ամիս է այս դասընթացներուն կը հետեւինք, բայց տակաւին չենք գիտեր թէ ի՛նչ բան է տրակտորը եւ ի՛նչպէս կը բանեցնեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ, Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ... ՄԻՏՔՈՎ ԺԻՒԱՆԴՆԵՐ

ooooo

Վ. Թոթովենց գիրք մը հրատարակեց վերջերս,— Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ: Կը թուի թէ յուշերու ձեւով կը նկարագրէ իր կեանքը, ծննդավայրէն սկսեալ (Խարբերդ) մինչեւ Երեւան: Կեանքի իր այս ճամբուն վրայ, Թոթովենց [illegible] ստիպուած կանգ առնել պահ մը հայկական ջարդերու յիշատակին առջեւ, հասկնալի վախով մը, [illegible] ձեւ կուտայ եւ այնպէս կը պատմէ

Նոյն մէկը, որ կը սիրէ, [illegible] սկզբնատառերով (Գ.Ն.) միայն երեւալ, «Խ.-Հայաստան»ի մէջ (2 փետր.) մղձաւանջի պէս կը անկուի Թոթովենցի առջեւ, զայն ամբաստանելով իբրեւ «նացիոնալիստ» մը, որ կը մերժէ հայկական ջարդերուն ամբողջ մեղքը բարդել Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ:

Բայց նախ տեսէք թէ ի՛նչ [illegible] մեղքերով ալ կ'ամբաստանէ մեր [illegible] գրագէտը:

Թոթովենց կը գրէ — «Հայրս [illegible] կալուածատէր էր եւ մեր գաւառի [illegible] պետական բարձր պաշտօնեայ»:

Այս անմեղ տողերը կը կատաղեցնեն քննադատը, որ կը պոռայ —

«Թւում է թէ երբ մեր օրերից [illegible] հրդային հեղինակը յետ է նայում անցեալին, իր շահագործող հօրը, նրա ընտանիքի, նրա շրջապատի անցեալին պէտք է ստուգել, որ նա կը մերկացնի այդ անցեալի բուն կերպարանքը, ցոյց կը տայ մշակների եւ այլ աշխատաւորների շահագործման ամբողջ դաժանութիւնը թրքական գաւառական քաղաքի ողորմելի կողմերը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Թոթովենցի մեղքը այն է որ իր հօրը յիշատակին դէմ կանգնած՝ չէ գրեր — «Տզրուկ, շահագործող, եւն.»: Քննադատը [illegible]

պախարակէ գրողը, որ իր «կայուա-ծաւոէք հօրը նուիրած էջերը ոչ մի-այն չեն պատկերում նրա դէմքը, որ-պէս չաճագործողի, այլ եւ շատ ան-գամ նպաստ ունին լուսապսակ հիւ-սել նրա շուրջը»:

Քննադատը կը նշմարէ նոյնպէս որ Թոթովենց կ'նրագէ իր երջանիկ ման-կութիւնը, մօրը գուրգուրոտ պաշտ-պանութեան տակ, մարմարեայ աւա-զաններու շուրջ: Կը դատապարտէ Թո-թովենցը, որ չըմբռնեց թէ «իր այդ երջանկութիւնը հիմնուած է եղել հա-րիւրաւոր մանուկների դժբախտու-թեան վրայ»:

Թոթովենց նոյնքան յանցաւոր է, որ «երբ մըսում է այս աշխարհում, գրկում է Մեծարենցի երկերը եւ ահա արեւը, Մեծարենցի երգած արեւը ասեղնում է իր ցուրտ հոգու մէջ կա-թիլ առ կաթիլ»:

Եւ քննադատը կը հարցնէ, — ու-րեմն ցո՞ւրտ է մեր երկիրը եւ Մեծա-րենցի քերթուածներո՞վ կը տաքնայ Թոթովենց

Եւ սակայն Թոթովենցի մեղքը շատ աւելի կը ծանրանայ, երբ կը խօսի հայկական ջարդերուն եւ թշուառ աք-սորականներուն մասին, «հռովմէա-կան ճամբուն վրայ»:

Ինչպէս բոլնք, Թոթովենց կը նա-խընտրէ հէքեաթի ձեւով պատմել այդ ահաւոր Թուականի դէպքերը — «Լի-նում է չի լինում, մի փոքրաթիւ եւ հին ժողովուրդ է լինում, որ ապրում էր Վանայ ծովից մինչեւ Միջերկրա-կանը, Փաղտատից մինչեւ Բիւզան-դիոնը: Լինում է այդ հին ժողովուր-դը հողագործ, աղքատ, արհեստաւոր, մտաւորական, վաճառական, կալուա-ծատէր, պետական բարձր պաշտօնեա-տար, փողոցների կեղտն հաւաքող, ծառայ, ճորտ, եւն.: Այդ ժողովրդին սիրաբորբոք սիրում են իր հարուստ ցեղակիցները նրա սահմաններից դուրս, սիրաբորբոք սիրում են նրան եւ արեւմտեան պետութիւնների նա-խարարները, որովհետեւ այդ ժողո-վուրդն ունէր սեւ ու սիրուն աչքեր եւ տարածում էր մշակոյթ ողջ խաւար արեւելքում: Սիրաբորբոք սիրուց մղուած՝ իր հարուստ ցեղակիցները եւ արեւմտեան նախարարները հրում են այդ ժողովրդին դէպի կռիւ իր հա-րեւանների դէմ, հարեւաններ, որոնք տարբեր էին կրօնով, արիւնով եւ մշ-ակոյթով, ունէին սուրեր եւ զրահ, գորգ, տորմիզ եւ գերակշիռ թիւ: Լի-նում է չի լինում, մեծ պատերազմ է լինում: Ողջ աշխարհը բռնում է վա-ռօդի ծուխը եւ արեան գետեր են հո-սում: Հին այդ ժողովրդի ականջին գոռում են նախարարները եւ արտա-սահմանի հարուստ ցեղակիցները.— Եկել է ազատութեան ժամը, խփի՛ր քո հարեւանին, խփի՛ր նրա մահիկին քո խաչով»: Հին այդ ժողովրդի սեւ եւ սիրուն աչքերը փայլում են ազատու-թեան տենչից, սկսւում է անհաւա-սար կռիւ, զարկում են, զարկւում եւ հին ժողովրդից մնում է միայն մի փշուր երբեւ մղձաւանջային յիշա-տակ:

Ապաշխարանքն ու վսեմ չնականու-թեամբ հոհոում էն նախարարները եւ հարուստ ցեղակիցները ոսկորների եւ մոխի՛րների վրայ...

Եւ երկնքից ընկնում է երեք խն-ձոր...»:

Այսպէս է պատմեր հայկական ջար-դերը, մեր Թոթովենցը իր Թոթով լեզուով»:

Վախկոտ պոռնութեան մը հէքեա-Թունակ ոճի մը մէջ:

Գոհ չէ, սակայն, քննադատը: Ինչ կ'ըսեմ, ոչ թէ գոհ չէ, այլ բացար-ձակապէս կատղած է Լէնինեան քննա-դատը

Ահա մեղքերը, զորս կը կախէ Թո-թովենցի վիզէն.

Ա. Թոթովենց դասակարգեր չի ճանչնար, այլ կը տեսնէ միայն ժո-ղովուրդներ, որ իրարու դէմ ելած են:

Բ. Թոթովենց միայն ու միայն ար-տասահմանի հայ հարուստներուն եւ արեւմտեան պետութեանց նախարար-ներուն կը ձգէ Թուրքիոյ հայ աշխա-տաւորներուն միջեւ կատարուած «շո-վինիզմի պրոպագանդային» եւ «ընդ-րանց պրովակացիայի միջոցով արիւ-նահեղ ազգամիջեան ընդհարումնե-րու» պատասխանատուութիւնը:

Դիտողութիւն մը, — քննադատը ար-տասահման բառը ստորագծած է եր-կու անգամ, հասկցողին բարեւ:

Այս երկու մեղքերը Թոթովենցի վի-զին փաթթելէ յետոյ, յանկարծ կը հարցնէ.

— Իսկ ո՞ւր մնաց հայկական բուր-ժուազիայի մարտական կուսակցու-թիւնը, — Դաշնակցութիւնը, որ գոր-ծում էր ոչ միայն երկրից դուրս, այլ եւ ներսում, որ շովինիզմի հուրը բոր-բոքելով սուլթանական րէժիմի կող-քին, ԳԼԽԱՒՈՐ ՑԱՆՑԱՒՈՐՆ է հան-դիսանում Ցանկատանի հայկական կոտորածներին»:

Լէնինեան քննադատն է, որ գլխա-գիր կը ժատնանշէ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութիւնը իբրեւ հայկական ջարդե-րուն «գլխաւոր յանցաւորը»:

Եւ ձիւն կը նետէ Թոթով գրագէտին գլխուն, որովհետեւ «հայ եւ Թուրք աշխատաւորութեան դահիճների այդ կուսակցութիւնն անպա՛րտ է կացու-ցանում, նրա սարքած եղեռնի մէջ»:

Եւ յետոյ, «պարզ չէ՞ միթէ, կը հարցնէ, որ իր աւեալ երկում, նա ազատաղել է համաշխարհային պատե-րազմի շրջանի ամբողջ պատկերը՝ յօգուտ հայկական նացիոնալիզմին»:

Եւ դեռ քննադատը կը նշանայ, որ Պետհրատը տպեր է այս գիրքը:

Թէեւ խելքէ — հիւանդներուն խելք չէ բան հարցնելը, բայց Լէնինեան ըննադատէն կ'ուզէինք իմանալ սա թէ, երէկ արեւմտեան պետութեանց նախարարները արիւն քամեցին Թըքա-հայաստանի «հին ժողովուրդին» ե-րակներէն ծանօթ նպատակներով, իսկ այսօր կարմիր Ռուսիոյ գործակալ-ները, արտասահմանի մէջ, ի՞նչ նպա-տակներով է որ «հին ժողովուրդին» մակարդը կը պզտորեն, արիւնը կը քամեն:

Երէկ արեւմուտքը (Եւրոպա), այ-սօր արեւելքը (Ռուսիա), — ի՞նչն է փոխուած, եղբայր ի Լէնին:

×

** Գիւղատնտեսական կոմ. Բարձր. վարժարանի երկամեայ շրջանը, յունուարին, տուաւ 22 ընթացաւարտներ, 2ը գիւղատնտեսուհի: Այս տարի վար-ժարանին ուսանողութեան թիւն է 450: Շուտով կը ձեռնարկուի նոր շէնքի մը հիմնարկութեան, համալսա-րանական աւանին մէջ: Շինութեան յատկացուած է մօտ մէկուկէս միլիոն րուբլի: Շէնքը պատրաստ կ'ըլլայ գալ տարի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ո՞Վ ԿԸ ՎԱՐԷ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

>>> <<<

Հայ ժողովուրդը՝ իսկապէս ազգօ-գուտ գործ մը կատարած պիտի ըլ-լար, եթէ մեռելները ձգելով, ըլլօ-րէն զբաղէր իր կեանքին հետ անմի-ջական կապ ունեցող խնդիրներով:

Այս տեսակէտով Բարեգործականը կը գրաւէ առաջին տեղը:

Ժողովրդական դժգոհութիւնը այս ազգային հաստատութեան հանդէպ այնքա՛ն ծաւալ ստացած է որ, եթէ բողոքի միթինկ մը սարքուէր ոչ թէ 600, այլ 6000 հոգի եւ աւելին պիտի խուժէին եւ կարելի չպիտի ըլլար սրահ մը գտնել Փարիզի մէջ: Այնտեղ պիտի դիմէին, ոչ միայն Դաշնակցա-կաններ, Հնչակեաններ, այլ եւ չէզոք խոշոր զանգուածը, իրենց արգարա-ցի զայրոյթը արտայայտելու Բարե-գործականի քմահաճ վարիչներուն դէմ:

Բարեգործական Միութեան հիմնա-դիր Պօղոս Նուպար փաշայի մահէն վերջ, նախագահութեան աթոռը գա-տարկ մնաց ամբողջ տարի մը հակա-ռակ անոր որ Տիգրան խան Քէլէկեան, Ա. փոխ — նախագահ, օրինական յաջորդն էր: Այս մասին համաձայ-նութիւն չգոյանալով, հակառակ Բա-րեգործականի նշանաւոր կանոնա-գրին, կ'ընտրուէր Գ. Գալուստ Կիւլ-պէնկեան, որ Բարեգործականի ան-դամ իսկ արձանագրուած չէր: Թէեւ այս քմահաճ ընտրութեամբ Միու-թեան կարգը կը խախտէին, բայց ժողովուրդը ուրախութեամբ ողջու-նեց անոր ընտրութիւնը՝ այն յոյսով թէ Գ. Կիւլպէնկեան պիտի արդարա-ցնէր իր վրայ դրուած յոյսերը: Հազիւ տարի մը պաշտօնի գլուխ անցած, Գ. Կիւլպէնկեան, ներկայացուց իր հրա-ժարականը որուն բուն շարժառիթը մեզ անծանօթ կը մնայ:

Այս հրաժարականէն վերջ, տարի մը եւս Բարեգործականը առանց նա-խագահի մնաց: Միութեան վերջին շրջաբերականին համեմատ ընտրուած են, Զարեհ պէյ Նուպար՝ Ա. նախա-գահ, Առաքել պէյ Նուպար՝ Բ. նա-խագահ, Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկ-եան Ա. փոխ — նախագահ, Ազաթոն պէյ Բ. փոխ — նախագահ:

Անշուշտ, երկու պէյերը Նուպար գերդաստանին պատկանելու առաւե-լութիւնը ունին: Երկու եղբայրները՝ անհատապէս կրնան շատ բարի անձ-նաւորութիւններ ըլլալ, բայց ազգա-յին խնդիրներէն «պէխապէր» եւ հայ-կական բարքերուն լիովին անտեղեակ. հայերէն իսկ չեն գիտեր: Ուրիշ խօս-քով, ամէն ինչ կեդրոնացած կը մը-նայ ամկավար վարիչ — պատուիրա-կին ձեռքերուն մէջ: Եւ իսկապէս, Մալէզեանը տեսակ մը խնամակալի դեր պիտի կատարէ վերոյիշեալներու հանդէպ:

Գալով երկու փոխ — նախագահնե-րուն, անոնց յառաջացած տարիքը եւ առողջական վիճակը թոյլ չեն տար գործօն դեր մը կատարել եւ հակակշ-ռի ենթարկել Մալէզեան եւ ընկերու-թեան սանձարձակ գործունէութիւնը. Անուանական չորս նախագահները ոչ իսկ մէկ նախագահի արժէքը կը ներ-կայացնեն, ժողովուրդի հասկցած ձե-ւով:

Գ. Գ. Պօղոս Խամէրեան եւ Մալէզեան յաջողեցան վերջապէս չէզոքացնել Տիգրան խան Քէլէկեանը, միակ ժո-ղովրդական մարդը, որ կը մնայ կեդ-րոնական մարմնի պարզ մէկ անդամը: Իր ձայնը սահմանափակուած եւ չէ-զոքացած կը մնայ կարեւոր որոշում-ներու միջոցին:

Գ. Պօղոս Խամէրեանի տնօրէնու-թեան տակ կազմուած է նաեւ ներքին յանձնախումբ մը՝ որով Խա-մէրեան, Մալէզեան եւ Կիւմիւշկէր-տան երրորդութիւնը իսկական տէրը կը դառնայ Բարեգործական Միու-թեան: Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանը թէեւ գիտակից եւ յուրջ, ազգականական կապեր ունի Գ. Խամէրեանի հետ եւ իր մեղմ բնաւորութեամբ ուղղակի ենթարկուած է անոր ազդեցութեան: Իրականին մէջ Բարեգործականը կը կառավարուի Գ. Գ. Խամէրեանի եւ Մալէզեանի ձեռքով.

Բարեգործականի ամէնէն ազդեցիկ անդամն է նաեւ Գ. Մալէզեանի քե-ռորդին միլիոնատէր Գ. Դաւիթ Մարր-եանը, որուն ներկայութիւնը կը զօ-րացնէ վարիչ — պատուիրակին դիրքը:

Վարիչ պատուիրակ ռամկավար Գ. Մալէզեանը իր կարգին՝ շրջա-պատուած է ռամկավար կամ «համա-կիր» պաշտօնէութենէ մը: Գաղտնիք չէ որ այս կացութենէն ուղղակի կամ անուղղակի կ'օգտուին ռամկավար մեծ ու փոքր պետերը եւ գործիչները:

Հայ ժողովրդի շահը կը պահանջէ որ՝ ազգային հաստատութիւն մը որ եւ է կուսակցութեան ազդեցութեան չենթարկուի եւ կառավարուի հեղի-նակաւոր չէզոքներու կողմէ, որպէս-զի իսկապէս իր կոչումին արժանի բարձր մակարդակի վրայ մնայ, օգ-տակար հանդիսանալու համար առանց խտրութեան

Ցաւալին այն է որ այս բռնապե-տական դրութիւնը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր, հակառակ եղած բողոքներուն եւ ընդհանուր դժգոհու-թեան:

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միու-թեան վարչութեան ծանօթ նամակին առթիւ (10 փետր.), ստացանք յայ-տարարութիւն մը եւս, Գ. Վարդան-եանի եւ Լեւոն Ղէնճիզեանի ստորա-գրութեամբ

Մէկդի գնելով կարգ մը մաշած հէքեաթներ, որքան կրցանք հասկնալ, երկու նամակագիրները բսել կ'ուզեն թէ իրենք «Թաքուն շարժառիթներով եւ կանխամտածութեամբ ժողովըն հեռացողներ» չեն, այլ քաշուած են «Երկու կողմանէ համաձայնութեան կարելիութիւններ փորձելէ վերջ, որ անհետեւանք մնաց»:

ՄԱՄՈՒԼ

Աղեստալի պայքարներ

oooo

Քալիֆորնիոյ «Միշակը» (անկախ հայաթերթ) կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Յունր.).

— «Ամերիկահայ գաղութին մէջ չը տեսնուած երեւոյթ մը պարզուած է այսօր, ի մասնաւորի Արեւելեան հայ գաղութին մէջ: Եղբայր եղբօր դէմ զինուած է այնպիսի ատելութեամբ մը որ պիտի չկրնային ընել նոյն իսկ մեր դարաւոր թշնամին դէմ: Հայը հայուն, հայրը զաւկին, քոյրը եղ-բօրը, ամուսինը կնոջ, բարեկամը բա-րեկամին դէմ է ելեր, որովհետեւ դա-գաղ մը կայ մեր առջեւը որուն մէջ կը հանգչի ոճրապարտ ձեռքերու կողմէ իր կեանքէն խլուած զոհ մը: Այս դա-գաղին առջեւ լալ, սգալ եւ մտածել պարկեշտ Հայու պարտքն է, բայց ա-նոր շուրջ կռիւի ճակատ յարդարել, պատերազմական շեփոր հնչել, ատե-լութեան եւ վրէժի թոյն ցանել՝ շի-տակ չէ: Ոչ միայն շիտակ չէ, այլ նա-եւ վտանգաւոր ալ է, ոճիր է: Վա-սրնգի մենք գիտենք թէ՝ դագաղին մէջ հանգչողը, որ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ պաշ-տօնեայ մըն էր, այդ տեսակ մարտա-հրաւէր մը չպիտի ուզէր տալ մեզի:

Շիքակոյի դէպքէն յետոյ պարզուած գրօշամարտի պայքարը այսօր կըկ-նապատկուած եւ եռապատկուած թա-փով մէջտեղ է եկեր: Մամուլը իր գը-լուխը կորսնցուցած անպատասխանա-տու գինովի պէս աջ ու ձախ կը հար-ուածէ, կը թունաւորէ, ստեղծելով ան-տանելի մթնոլորտ մը:

Ինչ կ'ընենք եւ ո՞ւր կ'երթանք, ոչ ոք կ'ըսէ այս հարցումը: Ու եթէ կայ ընող այն ալ չի համարձակիր հրապա-րակելու զայն, վասնզի այս օրերուն կիրքերն այնքան գրգռուած են որ, մարդիկ կոյրերու նման չեն կրնար եւ չեն ուզեր տեսնել իրականութիւնը եւ քաղօղել ճշմարտութիւնը:

Ու ճշմարտութիւնը այս է, դէպի ԿՈՐԾԱՆՈՒՄ կ'երթանք ազգովին, մանաւանդ այս գաղութին մէջ: Ամէն ազնիւ եւ գիտակից մարդ պէտք է որ ոտքի կանգնի եւ բարձրացնէ իր ձայ-նը չափաւորութեան եւ իմաստութեան հրաւէր կարդալով: Պէտք է որ ՄԱ-ՄՈՒԼԸ, ինչ անուն եւ ինչ գոյն ալ որ ունենայ, դադրի ԿՌԱԿԸ հրահրելէ եւ եղեռնը պատրաստելէ. Շիքակոյի պայքարը մեզ ԴԱԳԱՂԻ մը առաջնոր-դեց, իսկ այս մոլեգին պայքարն ալ կրնայ մեզ առաջնորդել ուրիշ անա-կընկալներու, եթէ չզգաստանանք:

Ժամանակն է որ մամուլը եւ ԿՈՒ-ՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կանգնին իրենց բարձրութեան վրայ եթէ ունին, հի-մա է որ հայրենասիրութիւնը եւ ե-կեղեցասիրութիւնը գործնականապէս պէտք է ցոյց տան, եւ լրջութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ վերլուծեն դէպ-քերը:

Մի՛ մոռնաք որ Հայն է որ կեցած է Հայուն դէմ, եւ եղբայրն է որ կը զին-ուի եղբօր դէմ:

Վստահ ենք թէ արդարութիւնը իր վճիռը պիտի տայ, ոճրագործները ի-րենց պատիժը պիտի ստանան ուշ կամ կանուխ, թէ դատարանի եւ թէ հայու-թեան խղճին առջեւ:

Սպասենք եւ ըլլանք զգոյշ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

—·—

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Որ կողմը որ կը դառնայի, դեղ եւ օգնութիւն կը խնդրէին ինծմէ: Ասոր համար ալ զարմանատուն կը հաստա-տեցի, ուր օրական 50—70 հիւանդներ կուգային: Առտուան 9էն մինչեւ գի-շերուան 12 եւ կէս նոյն իսկ մինչեւ ժամը մէկ, կ'աշխատէի երկու հայ օգնականուհիներու հետ: Երբ մեր նեղ դրութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ, Թուրքերը փախան եւ Ռուսե-րը ներս մտան միացած հայ կամաւո-րական բանակին որ կազմուած էր Ռուսիայէն եւ Պալքաններէն նեղը մնացած եղբայրներուն օգնութեան հասնելու համար եկող կամաւորնե-րէ.

Որովհետեւ մեր կայանի պետը Զը-ւիցերիացի մըն էր, մենք մեր 200 որ-բերը շարունակեցինք խնամել եւ ար-տօնուեցանք մնալ. մինչ կեանքը շա-րունակեց իր սովորական ընթացքը:

Ռուսերը յաղթական յառաջացան եւ եւս մղեցին Թուրքերը, խոշոր հողա-մաս մը գրաւելով: Ո՛չ ոք կը խորհէր վտանգի մասին: Յանկարծ 1915 Յու-լիս 31էն հրաման եկաւ.— «Մինչեւ վաղ առտուան ժամը 4 ամբողջ քաղա-քը պէտք է պարպուած ըլլայ»: Թէ ինչ կը նշանակէր ասիկա, միայն այն կրնայ երեւակայել որ հոն գտնուած է անձամբ: Որովհետեւ մենք գեռ 40 տղաք ունէինք մեր մօտ (միւս 160ը իրենցիններուն հետ մեկնած էին), մեկնիլը դիւրին բան չէր մեզի հա-մար: Ճամբորդելու միջոցներ գրեթէ չկային եւ մինչեւ ռուսական սահմանը ութ օր կը տեւէր ոտքով, մինչ մեր պզտիկները չէին կրնար այդ բանը ընել: Ուրեմն մեզի ուրիշ բան չէր մը-նար, բայց եթէ սպասել, մինչեւ որ միջոցներ ունենայինք մեր տղաքը փոխադրելու: Ռուս զօրավարը առա-ջարկեց իր բանակը կառքը տալ հայ զինուորական իշխանութիւնը խոստացաւ տղաքը առագաստանաւով մը Վանայ ծովուն ճամբով փոխադրել:

Գիշերը ժամը 12ին առինք այս լուրը եւ առտուն ժամը 8ին պատրաստ էինք ծովեզերքը ըլլալ: Որովհետեւ ին-ծի երիտասարդ հիւանդ կին մը բե-րած էին իր նորածինով եւ ոչ մէկ կա-րելիութիւն կար զայն փոխադրելու, կառք մը եւ ձի մը առի միսիոններէն եւ լեռներու վրայէն վարեցի երեք օր:

Ընկերուհիս քոյր Քէթը ճ'ահօլդ ինքզինք տրամադրեց տղոց հետ եր-թալու, որոնք այդ օրուան ընթացքին պիտի փոխադրուէին: Երբ մենք ար-դէն երկու օրուան ճամբայ հեռացած էինք Վանէն դէպի ռուսական սահմա-նը, գիշերուան ժամը 12ին հետեւեալ հրամանը եկաւ:

«Ետ դէպի Վան, Թուրքերը կողքէն կուգան եւ կը կտրեն մեր ճամբան»:

Այժմ առտուան 3էն մինչեւ իրիկ-ուան 11 անընդհատ ետ կը ճամբորդէ-ինք: Գիշերը արդէն կ'անցնէինք Վա-նի մէջէն որ ամէն կողմէ կը վառէր եւ ժամը 11ին հասանք գիւղ մը, որ Վանէն մէկ ժամ հեռու է, դէպի պա-րսկական սահման: Ինչ որ մենք այս ճամբուն վրայ տեսանք չեմ կրր-նար պատմել. այն նկարագրութիւնը թէ ճամբան մարդու եւ կենդանի դիակներով կը ծածկուէր, բուսական թող ըլլայ:

Մեր սիրելիները սակայն, ջուրին վրայ, չէին գիտեր մեր քաշածները եւ մեր վերադարձը: Անոնք ուրբաթ օր կէսօրէ վերջ կը հասնին հրդեհուող գի-մացի եզերքը, ուրախ որ առանց դըժ-ւարութեան իրենց ճամբորդութիւնը վերջ գտած էր, սակայն հոն խոյսն հրացանազարկի կ'ենթարկուին Քիւր-տերու կողմէ: Ընկերուհիս հայերէն կը պոռայ. «Այստեղ Գերմաններ ենք», «Քո՛յր, աղօթէ», որուն վրայ ընկերու-բայց լռող չըլլար: Ուրիշ միջոց չի մնար եթէ ոչ պառկիլ նաւի տախտա-կամածին վրայ. Հայ կին մը որ նա-ւուն մէջ կը գտնուէր, կը գոչէ. հիս բարձրաձայն կ'աղօթէ որ Տէրը փրկէ, եւ այն մարդոցը ցոյց տայ որ ինքն է կենդանի Տէրը որ կը լսէ աղօթ-կանչը: Քիչ յետոյ կը դադրի հրացա-նաձգութիւնը: Ընկերուհիս վեր կը նայի եւ — ո՛վ հրաշք — նաւը խիտ մշուշով մը պատուած էր, հակառակ պայծառ միջօրէին: Այդ մշուշով պաշտպանուած նաւը կրնայ ետ քաշ-ուիլ եւ ազատիլ: Մեր տղոցմէն ո՛չ մէ-կը վիրաւորուած էր: Գիշերն ալ մը-նացեր են ջուրին վրայ եւ յաջորդ օ-րը առտու ցամաք կ'ելլեն: Հազիւ հո-ղին վրայ ոտք դրած, այրերը, որոնք միասին էին՝ կը փախչին եւ ընկերու-հիս առանձին կը ձգեն տղոցն ու կի-ներու հետ: Մարդոց մէկը գոնէ բա-րի կ'ըլլայ դուշելու ընկերուհիս.— «Այս ճամբան դէպի Վան կը տանի»: Այս խեղճերուն ուրիշ բան չի մնար ը-նել, բայց եթէ ճամբան ոտքով քալել եւ 17 ժամուան ճամբայ քալելէ յետոյ Վան հասնիլ:

Այն պարագային որ Թուրքեր կամ Քիւրտեր հանդիպէին, ընկերուհիս ցոյց կուտար գերմանական դրօշ մը անձրեւնոցի սեւ լաթի մը կարէ, ճերմակ անձեռոցէ մը եւ գիւղացի կնոջ մը լաչակէն: Այս դրօշը անձր-եւնոցի փայտին վրայ գամուած էր եւ անով զինուած կը քալէր ընկերու-հիս առջեւէն, իբրեւ, բանակի առաջ-նորդ.

Որքան երջանիկ էին անոնք, երբ չարաթ իրիկուն հասան որբանոց ուր թէեւ Ռուսերը կրակ ձգած էին, բայց դեռ շէնքը անվնաս մնացած էր (միայն իմ անկողինս այրած էր):

Յաջորդ առտուն Թրքական շրջիկ խումբ մը եկաւ: Երբ ըսինք թէ գեր-մանական որբանոց մըն է այս տունը, շատ լաւ վարուեցան. հարցուցին միայն թէ արդեօք ռուսական զինուոր-ներ կամ զէնքեր ունի՞նք եւ լուր տը-ւին թէ իրենց պետը պիտի գայ: Նոյն իրիկուն իսկ ներկայացաւ մեզի, յան-ձինս Ջէվտէթ պէյի: Երեք — չորս օր յետոյ Թուրքերը նորէն փախան եւ քանի մը օր վերջ Ռուսերը անոնց տեղը բռնեցին: Ասոնք կ'առաջարկէին ընկերուհիս, տղոց հետ Պարսկաս-տանի վրայով Ռուսիա անցնիլ: Նախ պէտք էր որ ընկերուհիս երթար հրա-մանատարին մօտ արտօնութիւն եւ միջոց խնդրելու տղոց փոխադրու-թեան համար: Իր մեկնումի առաւօ-տուն կը հանդիպի մեզի ծանօթ հա-րուստ Հայու մը, որուն եւս կը յանձ-նէ տղաքը եւ որ, ուրիշի մը հետ, տը-ղաքը Ռուսիա կը փոխադրէ: Երբ քոյր Քէթը հրամանատարին բանա-կած տեղը հասաւ, ինքը հոն չէր եւ փոխանորդը յայտարարեց թէ ունե-ցած թուղթեր չի ճանչնար եւ երբ գերման լրտեսուհի կը նկատէ զին-քը: Իբրեւ այդպիսին բանակատեղէն բանակատեղի կը փոխադրուի եւ շա-բաթներ ճամբորդելէ յետոյ, ինքզինք կը գտնէ Թիֆլիսի բանտին մէջ, ուր իրար վերադառնալ քիչ ժամանակ յե-տոյ:

(2) (Շար.)

թիւններ կուտան վարանիններուն, իսկ միւս կողմէ գաղտնի ժողովներ գումարելով կ'աշխատին որ չքնջուի հոգատարութիւնը: Այսպէս, Պէտրխանիններէն Ճէլատէթ Ալի,ընկերակցութեամբ ծանօթ քիւրտ Մուսթաֆայի եւ Գօթի անուն մէկու մը, անցեալ շաբթու Արաբ Փընար կ'երթայ եւ Մուսթաֆա Շահինի տունը կ'իջեւանի: Այդ գիշեր, կարգ մը Հայեր եւ Հօյպունի ղեկավարները գաղտնի ժողով կը գումարեն եւ կ'որոշեն առաքագրութիւն հաւաքել ժողովուրդէն, որպէսզի հոգատարութիւնը չջնջուի:

Ինչպէս յայտնի է, Հօյպունը խառնակութեան օճախ մըն է, աւելի ճիշդը արիւն եւ դրամ քաշելու համար լարուած ծուղակ մը, զոր կազմեցին Պէտրխանինները եւ Դաշնակները »:

5000 ոսկի տուրք՝ Պատրիարքարանին

Պոլսոյ կալուածական վարչութիւնը 18 տարուան համար 5000 ոսկի տուրք պահանջած ըլլալով,Պատրիարքարանը պետական խորհուրդին դիմած և յայտնած էր թէ տուրքէ ազատ են:

Պետական խորհուրդը միաձայնութեամբ վճռած է թէ Պատրիարքարանն ալ տուրքի ենթակայ է:

Վճռագիրը կ'ըսէ.— Նկատելով որ, կալուածական նոր օրէնքին 3րդ յօդուածին 3րդ հատուածին համաձայն, միայն կրօնական պարտականութիւններ կատարելու համար եւ ընդհանուրին առջեւ բաց աղօթատեղիները եւ անոնց կից ու առընթեր շէնքերը զերծ կը մնան կալուածական տուրքէ;

Նկատելով որ, հին օրէնքին ի զօրու եղած ժամանակ վերջնական որոշման չյանգած տուրքի խնդիրներու մասին պէտք է շարժիլ համաձայն նոր օրէնքի տրամադրութեանց, ինչպէս կը տրամադրէ նոր օրէնքի առժամեայ տրամադրութեանց 2րդ յօդուածը:

Նկատելով որ, եթէ տուրքէ զերծ կացուցանելու համար անցեալին մէջ թոյլտուութիւն ալ եղած ըլլայ, ներկայիս ա եւ է արժէք չի ներկայացներ:

Հետեւաբար վճռաբեկ ատեանին տուած որոշումը օրինական կը գտնէ եւ միաձայնութեամբ կը մերժէ Պատրիարքարանի դիտողագիրը:

Վճռաբեկը որոշած էր թէ Պատրիարքարանը ենթակայ է կալուածական տուրքի:

Պետական խորհուրդին այս որոշմնագրին համար Պատրիարքարանէն դիմում պիտի ըլլայ՝ որոշումի սրբագրութիւն խնդրելով:

ՆՈՐԷ՛Ն ՊՌՕՊԱԿԱՆԴՈՒՄ

Թերթերը կը գրեն թէ քաղաքական նոր խմբակցութիւն մը պիտի կազմուի այս օրերս, երբ հատուածի բաժնելով ընկերվարութիւնը: Այսպէս, անջատուած ընկերվարականներէն երեսփոխան Գոմփէռ Մոռէլ, որ տարիներով «Փօփիւլէռ»ի վարիչ անօրէնը եղած էր, դժգոհ մնալով իր ընկերներէն եւ մասնաւորապէս աշխատանքի նախարարէն (Մառքէ), խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, նոր խմբակցութիւն մը կազմելու համար: Գոմփէռ Մոռէլ վերջերս ժողովի երաւերեց Տալատիէի դահլիճին վստահութիւն յայտնող 360 երեսփոխանները: Հրաւէրին պատասխանեցին 132 երեսփոխաններ, որոնք յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, «հանրապետական ազատութիւններու պաշտպանութեան համար»: Հաւանական է որ արմատական-ընկերվարականներէն ալ անդամներ մասնակցին նոր խմբակցութեան: Այդ պարագային բաւական պիտի տկարանայ Տումէրկի դահլիճին դիրքը: Նոր խմբակցութիւնը կը կոչուի «Պաշտպանութիւն հանրապետական եւ քաղաքական ազատութեանց»:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կամիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն. ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրական շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան, Ա. Խանդկարեան եւ Հր. Զարդարեան: Մուտքը ազատ է:*

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. ՀՐԱՆԴ Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ ՔԱՂԱՔԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԷՄԷՐԷԿԻ եւ իր շրջանի Վերաշինաց Հայրենակց. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ սարքած հրապարակային մեծ թանախառնութիւնը եւ հաւկթախաղը տեղի կ'ունենան Ապրիլ 1 Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մատաթիա Լուսիկեանի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պապիկեան, Տիար Յակոբ Աղլաղանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր՝ ՅԻՐԱՆ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պարսամ Մարունակ եւ Կիւլպէնկ Պալուատեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճաւլըգեանը, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Garbis Kaloustian, 45, rue Maugiron, Vienne (Isère) France.

· Կարինցի Տրկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարինցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները, որոնք 1930ին կը գտնուէին Արաբկիր ու 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկովկաս: Երկու տարին է վեր լուր չկայ իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19): *Սոյնը կը տուղին վերջամասայ Յառաջ ...*

— Մարաշցի Գ. Միսաք Գայըգեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Գայըգեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (60)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Րիզա պէյ իր ճակատին յատուկ պատերազմական ատեան մը ունէր: Փախստականներու յատուկ եւ այլ գործերով կը զբաղէր այդ ատեանը: Թօփալ Օսմանի բանտարկութենէն վերջ, ատեանը նիստի հրաւիրուած էր: Նախ քան այդ, Րիզա պէյ Թօփալ Օսմանի մասին տեղեկագիր մը պահանջած էր Հասան էֆէնտիէն: Իսկ վերջինը արդէն պատրաստած էր իր տեղեկագիրը, որով կը տեղեկացնէր թէ Թօփալ Օսման բախումի միջոցին լքած էր ճակատը: Փախստականներու մասին ատեանի սահմանած պատիժները ծանօթ էին: Առաջին փախուստին՝ բիրի հարուածներու, իսկ երկրորդին՝ մահուան կը դատապարտուէին: Բիրի պատիժը ի գործ կը դրուէր զօրագունդին ամենափոքր սպային կողմէ:

Հասան էֆէնտիին տեղեկագիրը հասնելէ ետք, ատեանը նիստ գումարած ու դատած էր Թօփալ Օսմանը: Դատի միջոցին բնականաբար վճռապէս պարզուած էր անոր փախած ըլլալը եւ 50 բիրի հարուած սահմանուած էր իրեն: Երբ այս որոշումը իրեն հաղորդուած էր, Օսման զայրանալով յայտնած էր թէ հազար անգամ կը գերդայ որ չէթէ կազմած ու կովկասեան ճակատ է եկած, բայց, ճանի մը օրուան ընթացքին հասկցած ըլլալով որ՝ չէթէճիութիւնը այնքան դիւրին ու զուարճալի բան մը չէ ինչպէս ինք կը կարծէր, եւ թէ կարելի չէ կատակել զինուորութեան հետ, եզրակացուցած էր թէ իրեն կը մնար մէկ միջոց.— ենթարկուիլ տրուած վճիռին:

Պարտքայի մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնէին՝ պատ. ատեանի վճիռը գործադրելու համար: Հրապարակի մը վրայ, շրջականերէն հաւաքած էին Թօփալ Օսմանի եւ այլ չէթէներու բոլոր մարդիկը: Թօփալ Օսման բերուած էր այդ շրջանակին մէջտեղը, ու հոն կարդացուած էր պատերազմական ատեանին վճիռը: Ընթերցումը հազիւ աւարտած, ենթասպան եկած՝ կանգնած էր Օսմանին առջեւ՝ ձեռքը բիր մը բռնած:

Ետքոյ, երկու զինուորներ բռնած էին անոր ձեռքերէն եւ օձիքներէն: Իսկ սպան, կտրուկ բիրերը նորերով փոխարինած, եւ 50 հարուածներու որոշումը գործադրած էր:

Խեղճ Թօփալ Օսմանը այդ հարուածներէն վերջ ուժասպառ վիճակ մը ունէր: Կաղ ըլլալուն՝ արդէն լաւ չէր քալէր: Իսկ հիմա՝ բոլորովին անշարժութեան դատապարտուած էր: Այն զինուորները, որոնք քիչ առաջ իր ձեռքերն ու ոտքերը բռներ էին, այժմ թեւերը մտած՝ զայն կը տանէին պահականոց, որպէսզի քանի մը օր հանգիստ ընէ:

Երկու օր վերջ, Օսման մասամբ վերադարձած էր իր ուժերը: Րիզա պէյ, անկարելի նկատելով անոր՝ ճակատէն հեռու մնալը, զայն կրկին Հասան էֆէնտիին վերադարձուցած էր:

Թօփալ Օսման, այս փորձանքներէն վերջ, ըմբռնած էր որ յանդգնութեան եւ զինուորական գործ է՝ պատերազմի ընթացքին չէթէճիութիւն ընել, եւ ոչ թէ կողոպտել՝ թալնել ու աւարել՝ ինչպէս ինք խնդրած էր Հասան էֆէնտիէն, խոստովանած էր թէ ինք սխալ խորհած էր եւ անոր ձեռքը համբուրելով, խնդրած էր որ անտես իր թերութիւնները: Այս խօսքերով, ան նպատակ ունէր ոչ թէ հաշտուիլ այն ընկերներուն հետ որոնց հետ պատերազմի պիտի մասնակցէր, այլ՝ այդ վայրէն հեռանալ առանց որ եւ է մէկը վշտացնելու, քանի որ գիտէր թէ ինք անկարող է զինուորութիւն կատարելու: Արդարեւ, քիչ ժամանակ վերջ, Օսման՝ Հասան էֆէնտիէն խնդրած էր արտօնել զինքը որ հեռանայ: Հասան էֆէնտի, նկատի առնելով որ կաղ է ու քալելու անկարող, որոշած էր զայն ետ ղրկել: Այդ նպատակով ալ, բժիշկին քննել տուած էին զինքը, պատրաստել տուած էին տեղեկագիր մը թէ անկարող է զինուոր ըլլալու, եւ Տրապիզոն ղրկած էին: Անշուշտ, նախ քան մեկնումը առած էին իր զէնքերը, իսկ իր չէթէին մարդիկը մնացած էին ճակատը:

Թօփալ Օսմանէն յետոյ, բազմաթիւ չէթէներ իրար հետապնդած ու պարզապէս ատղանքը կատարած էին Րիզա պէյի ճակատը: Տրապիզոնի կուսակալութիւնը յաճախակի հեռագիրներ կ'ուղարկէր Պոլսոյ թէ՝ այսինչ կամ այնինչ չէթէն Տրապիզոն է եկած, եւ, հազիւ քանի մը օր անցած, այդ չէթէները մէկիկ մէկիկ Պոլսոյ կուգային: Անոնց մէջ կը գտնուէին Ջիա պէյի, Ֆուատ պէյի եւ Մէմիշի չէթէն: Այս Մէմիշը եւս, Օսմանի նման, Սամսոնի շրջականները կազմած էր չէթէ մը ու ճամբայ ինկած: Բայց, համաձայն ստացուած տեղեկութեանց, Մէմիշ, ճամբու ընթացքին, շարունակաբար կողոպտած էր գիւղերը: Եթէ այս աւարառութենէն վախնալու էր նախ Կովկասի ճակատը, անկարելի էր առաջքը առնել: Բայց, Մէմիշի դալէն վերջ հասկցուած էր որ անտեղի էր այդ վախը: Մէմիշն ու իր արդիկը բաժնուած էին պատերազմի գծին վրայ: Անկէ վերջ լսուած էին դողութեան քանի մը դէպքեր: Րիզա պէյն ու իր հետեւորդները ատենին ըմբռնելով թէ հարկ է վերջ տալ այդ վիճակին, որոշած էին օձը գլխէն ճզմել: Այդ նպատակով, օձին գլուխը՝ Մէմիշը կանչած էին բանակեաղ ու հոն լաւ մը ծեծած էին: Բիրի հարուածները աւելի քան երկու հարիւր էին: Րիզա պէյ, խնդիրը արմատէն լուծելու մտօք, Մէմիշը վռնտած էր ճակատէն, ու, առնելով անոր մարդիկը, զանոնք տուած էր ուրիշ չէթապետներու հրամանին տակ:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղ ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անկէնի մասնաճիւղին բոլոր անդամները կը հրաւիրուին խորհրդակցութեան այսօր Զուրեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café des Sports, *կայարանին գլուխ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) · R. C. Seine 276.280

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	160 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI
22 Février
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2427

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՆԼՈՒՐ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,,

Մէջտեղ բերան ասրելով եւ գաւհիկ բառեր գործածելով, Աղասի Խանջեանը փորձուր կը տեղայ նաեւ փախստականներու հարցին շուրջ։

Թոյլ տուէք որ այս մասը արտատպենք իր շարադրութեամբ — առանց թարգմանելու.

— «Դաշնակները վերջերս ձեռք զարկին մի նոր պրովոկացիայի։ Դա «փախստականների» պատմութիւնն է. ԻՐԵՆՔ ԻՍԿ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՎ ԻՐԵՆՑ «ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ», դեռ արտասահմանից, պրովոկացիոն նպատակներով ներգաղթի կարաւաններում միացած ՄԻ ՔԱՆԻ բախտախնդիրների անցումը գործակատար, այդ բախտախնդիրների միջոցով մոլորեցնելով ՄԻ ՔԱՆԻ գաղթականների, որոնք չդիմեցան ազնիւ աշխատանքի միջոցով կապուել մեր երկրի հետ, Դաշնակ թերթուկները դիւային ճիչ են արձակում, անլուր զրպարտութիւններ են յօրինում մեր երկրի մասին»։ (Ընդգծումները եղած են մեր կողմէ).

Այսքանը քաղելէ յետոյ, ի՞նչպէս կրկին չարտագրել յաջորդ նախադասութիւնն ալ, ուղղելով բուն հասցէին, Խանջեաններու եւ միացեալին.

— «Այնքան են լկտիացել այդ սրիկաները որ…»։

Մի՛ սպասէք որ նորէն խրինք փախստականներու հարցին քննութեան մէջ։

Անցեալ ամառ, երբ ճիշդ նոյն բառերով կ'որակայանուէին Խ. Հայաստանի «անկաշառ բարեկամները», արտասահմանի մէջ, տուինք անհրաժեշտ պատասխանը, հրատարակեցինք բոլոր փաստերը, ցանկերն ու լուսանկարները, եւ կարգ մը նամակներ։ (Երէկ ստացանք նոր մը)։

Ի՞նչ կը հետեւէր այդ հրատարակութիւններէն.—

1. Փախստականները «մի քանի» հոգի չեն, այլ աւելի քան ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ այր, կին եւ մանուկ, մէկ – երկու ամսուան ընթացքին։ Եւ այս՝ հաշուելով միայն անոնք որ կրցած են Թուրքիոյ Առաջնորդարանը հանդիպիլ։ Այլապէս, բուն թիւը ՅՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐԸ կ'անցնի, միայն Պարսկաստանի ճամբով։ (Դեռ անցեալ տարի, մինչեւ դեկտ. 7 Թաւրիզ հասած էին 21 փախստականներ եւս)։

2. Գաղթականներու ցանկերը կազմեցին, ճարմաղէն յետոյ շարմաղէ անցուցին Շահվերտեանը եւ իր գործակալները, Հօկը եւ իր մունետիկները, որպէսզի մէկ հատիկ «Դաշնակ» չալլրդի։ Շահվերտեանը վայրենօրէն մերժեց, հայրենիք վերադառնալու առաջական խրատներն զրկեց նոյն իսկ Մակեդոնիոյ հայածական որբերը, Սելանիկի եւ Աթէնքի փողոցներուն մէջ քաշքշելէ յետոյ։

3. Փախստականները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ «որակեալ» բանուորներ են,— գիւղատնտես, դերձակ, արհեստագէտ, երկաթագործ, կօշկակար, հիւսագործ, հացագործ, կլայեկ, մսագործ, կտաւագործ, սափրիչ, պայտար, մեքենավար, շարժավար, ներկարար, առամնաբոյժ, կաշեգործ, հողագործ, լուսանկարիչ, որմնադիր, քարտաշ, օճառագործ, ծուխիչ, ջուլհակ, հիւսն, ատաղձագործ, ծխախոտ մշակող, ելեկտրագէտ, ատաղձագործ, հաշուապահ, անուշավաճառ, փականագործ, դարբին եւն.։ Ուրեմն, ոչ «բախտախնդիրներ», ոչ ալ «ազնիւ աշխատանքէ» փախչող։ (Կրնան այդպիսիներ ալ միացած ըլլալ փախստականներու կարաւաններուն, բայց ողբերգութիւնը չի պարտկուիր բացառութիւններով)։

4. Փախստականներուն մէջ մէկ հատիկ «Դաշնակ» չկայ։ Ընդհակառակն, անոնք որ փախչելէ յետոյ «անլուր զրպարտութիւններ» տեղացուցին իրենց ստորագրութեամբ, եղած են գործօն անդամներ Հօկի, Կոմկուսի եւ ուրիշ հակադաշնակցական ճակատներու։ (Եւ մենք, «թշնամիներս», պարտք կը սեպենք խիստ զրաքննութեան ենթարկել անոնց արտայայտութիւնները, որոնց մէկ մասը միայն հրատարակուած է)։

Այս բոլոր փաստերէն յետոյ, եւ դէպքէն 6–8 ամիս վերջ, Հայաստանի թշուառ լիազորը ի՞նչպէս կը համարձակի այնքան վարնոց սուտեր գրոտել, պաշտօնական ժողովի մը մէջ, ուր շատ աւելի քանդելի բաներ գիտեն բուն կացութեան մասին։

Նոյն ինքն Աղասի Խանջեանը չի՞ գիտեր հիմնական պատճառները այս փախուստներուն։

Բայց ահաւասիկ ինքն է որ կը պատմէ, միեւնոյն զեկոյցին մէջ, այս փողոցային լուտանքներէն եւ խակապէս անլուր զրպարտութիւններէն առաջ եւ յետոյ.

— «Այն ժամանակ երբ Հայաստանի շրջաններու մեծագոյն մասին մէջ, շնորհիւ կատարուած աշխատանքներու, 1933 թուականին հացաբոյսերէն բնդհանրապէս միջակ կամ միջակէն բարձր բերք ստացանք, Բասարգեչարի, Մարտունիի, Բայազիտի, Ալստայի եւ Ապարանի շրջաններուն մէջ հացաբոյսերի բերքը չափէն աւելի վատ եղաւ եւ ինչպէս յայտնի է ձեզ (եւ մեզ…), ծանր վիճակ ստեղծուեցաւ վերոյիշեալ շրջաններուն մէջ»։

Այս քօղարկալ եւ «այս թուրքա» խոստովանութիւնը աւելի կը լուսաբանուի զեկոյցի յաջորդ մասին մէջ, սփնակներ անդին, գիւղական աշխատանքներու թերութիւնները պարզուած ատեն.

— «… Ահա այս շրջաններէն է որ 1933ին ունեցանք տնտեսութիւններու այլ շրջաններու մէջ վերաբնակման դէպքեր»։

Անշուշտ հասկցաք,— բնակչութեան տեղափոխութիւններ կատարուած են։

Արդ, երբ բնական պատճառներով— երաշտ — կամ «վատ աշխատանքի» հետեւանքով տնտեսութիւններ կը տեղափոխուին, ինչո՞ւ զարմանալ որ ուրիշներն ալ ճարահատ կը փախչին։

Ուրիշներուն «անլուր զրպարտութիւններ» վերագրած ատեն, Աղասի Խանջեանը մէկ անգամ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած խորհեցա՞ւ թէ ի՛նչ կը նշանակէ գետը նետուիլ խումբ – խումբ, կիներով եւ երախաներով, եւ անօթի մեռնելու կամ գնդակահարուելու գնով…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐԸ ՈՐՈ՛Ւ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը գանգատ է որ Թուրքիա եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակներուն գիմած է, տաճկ հնգամեակի ծրագրին գործադրութեան պէտքերուն համար։ Մոսկուան դժգոհ է մանաւանդ անոր համար որ թրքական պատուիրակութիւն մը կը ղրկուի սուրհանդակ Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Կ'ըսուի թէ այս գանգատներուն պատճառով է որ կ'ուշանայ թրքական պատուիրակութեան մեկնումը։ Պաշտօնական աղբիւրներէ կ'ըսեն թէ յապաղման պատճառը այն է որ տեղեկագիրներու կը սպասուի, բայց իրազեկներ բուն պատճառը կը վերագրեն Ռուսերու բողոքին։

Այս առթիւ, երկու տնտեսագէտներ իրարու կ'ընդհարին թրքական գահլիճին մէջ. Մ. Բէմալ եւ ուրիշ գօրավարներ որ տասը տարիէ ի վեր կը վարեն Թուրքիոյ ճակատագիրը, կ'ուզեն որ ապսպրանքները տրուին Ռուսիոյ։ Եւ այս գինքոյ ստորական պատճառներով։ Իսկ տնտեսագէտներ, որոնց գլուխը կը գտնուի Ճէլալ պէյ, կ'ուզեն լաւագոյն ապսպրանքները գնել ամէնէն մատչելի հրապարակներէն։ Ասոնք կը վախնան որ Թուրքիա ընդունելով ռուսական վարկերը, վերջ ի վերջոյ պիտի իյնայ խորհրդային կարգ ու սարքին մէջ։

Ճէլալ պէյ մինչեւ հիմա Մ.Բէմալի աջ բազուկը եւ նոյնիսկ յաջորդը կը համարուէր, բայց այժմ ինկած է «Կապի ծին աչքէն եւ պիտի պայքարի Թուրքիոյ տնտեսական անկախութեան համար։Միւս կողմէ, կառավարութիւնը գժուարութեան մատնուած է ծխախոտի յարաճուն մաքսանենգութեան հետեւանքով։ Թուրքիա պետական եկամուտին հարիւրին 26ը կը ճարէ ծխախոտի առեւտուրէն։ Արդ, կառավարութիւնը չէ յաջողած կասեցնել մաքսանենգութիւնը եւ ստիպուած է հրապարակին վրայ մեցել մաքսանենգներուն հետ եւ կորուստով ծախել սիկարէթները։

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ քանի մը տարուան ընթացքին տասը միլիոն ոսկեր ապրանք անհետացած է Պոլսոյ քարափներէն, ինչ որ կը նշանակէ 1.500.000 ոսկեր կորուստ մաքսատուրքէ։

Վերջին լուրերու համաձայն, տնտեսագէտները պիտի յաղթեն այս պայքարին մէջ եւ թրքական պատուիրակութիւն մը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Եւրոպա եւ Ամերիկա։

Ստավիցքիի գաղտնիքները նոր կը բացուին

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԵՒՍ…

Քանի յառաջ կը տարուին Սթավիցքիի գործին քննութիւնները, այնքան նոր անակնկալներ երեւան կ'ելլեն։ Թերթերը արդէն սկսած են ամբաստանել երկու ականաւոր դէմքեր եւս, նախկին արտաքին նախարար Պ. Փոլ Պոնքուրը եւ ներկայ զաւէճին ելեկտրագործական նախարար, Պ. Բէսս Կամբառոսիս եւ նաեւ արտաքին գործերու նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ալեքսի Լէժէ։ Ամբաստանութիւնները հիմնուած են բարձր պաշտօնատարի մը, Պ. Տիւվէրնուայի յայտարարութեանց վրայ, որոնց համաձայն Սթավիցքիի արտաքին գործերու նախարարութեան աջակցութիւնը կը վայելէր, հունգարական պարտամուրհակներու գործին մէջ, եւ Փոլ Պոնքուր սերտ յարաբերութիւններ ունէր Սթավիցքիի հետ։ Այսպէս, նախկին նախարարը եւ արդի ընդհ. քարտուղարը առաջարկած են Պ. Տիւվէրնուային՝ տնօրէն դառնալ Սթավիցքիի ծրագրած մէկ ընկերութեան, որ պիտի զբաղէր հունգարական պարտամուրհակներու գնահատումով։ Երկուքն ալ Սթավիցքին ներկայացուցած էին իբրեւ մեծ սեղանաւոր մը՝ Սերժ Ալեքսանդր։ Տնօրէնին տարեկան թոշակը պիտի ըլլար 200.000 ֆրանք։ Տիւվէրնուա կասկածելով, խորհուրդ կը հարցնէ նախարարական խորհրդական Լէյժէի, որ կը բացագանչէ.

— «Սերժ Ալեքսա՞նդր, մեծ սեղանաւո՞ր։ Ինչո՞ւ կ'ըսես։ Գնա Ապահովութեան Տեսուչ Թոմէին հարցուր թէ ինչ կը մտածէ այդ մեծ սեղանաւորի մասին»։

Ասոր վրայ, Տիւվէրնուա կ'երթայ Ապահովութեան Տեսուչին, որ նախ շուտեր բացուիլ, եւ ի վերջոյ կ'ըսէ մտերմաբար.

— Ալէքսանդրի բուն անունն է Սթավիցքի։ Պաշտպանութիւն վայելող սրիկայ մըն է։ Ձեռ ուզեր գլխու փորձանք բանալ գործ ունենալով անոր հետ։

Այս յայտարարութեան վրայ, Տիւվէրնուա կը մերժէ առաջարկուած պաշտօնը։

Այս նոր յայտնութեանց վրայ, արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալով, բայց պայքարը կը շարունակուի

Երկրագործական նախարարը ամբաստանողն է Փիէռ Տարիուս, լրագրող մը որ բանտարկուած է Պայոնի մէջ եւ որուն հարցաքննութիւնը չէ վերջացած տակաւին։ Նախարարը կարճ յայտարարութեամբ մը հերքեց եղած վերագրումները։

⁂ Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը քննեց 864 չէքեր, որոնք Սթավիցքիի կողմէ ստորագրուած են 1929 օգոստոսէն մինչեւ 1933 նոյեմբեր եւ կը ներկայացնեն 157.200.700 ֆրանքի գումար մը։ Այս գումարէն 85.900.000 ֆրանք հանուած է իր անուան, 46.700.700 ֆրանք՝ ուրիշներու անունով, իսկ 24.600.000 ֆրանք կրողին անունով։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Սթավիցքի ոչ միայն խաչագող մը եղած է, այլ եւ միջազգային լրտես մը։ Իր մտերիմներէն աւստրիացի արուեստագիտուհի մը, Ռիթա Կէորկ, որ Վիէննա կը գտնուի եւ հարցաքննութեան կանչուած էր, շուտեր Փարիզ գալ միակ իր թատրոնի ընկերուհիներէն մէկը Լոնտոն կը գտնուի, ուր գացած էր անձնագրանքով, յունուար 8ին։

Ուրիշ գայթակղութիւն մըն ալ

Լրագրական պայքարի մը հետեւանքով, Փարիզի ստորերկրեայ երկաթուղիի ընկերութիւնն ալ (Մեթրօ) այս միջոցին խօսիլ կուտայ իր վրայ։ Տուրքերու դանձման առթիւ, երեւան ելած է որ ընկերութիւնը 1931, 1932 եւ 1933 տարիներու ընթացքին 37 միլիոն ֆրանք արձանագրած է իբրեւ «մասնաւոր ծանուցում», մինչդեռ իրականին մէջ այդ գումարը բաշխուած է պետական պաշտօնեաներու, ինչպէս կը պնդէ ընկերվարական պաշտօնաթերթը։ Տուրքի պաշտօնեաները մերժեցին իբրեւ օրինաւոր ծախք ընդունիլ այդ գումարը եւ չորս միլիոն ֆրանք տուրք պահանջեցին։ «Փօփիւլէր» կ'ըսէ թէ Մեթրոյի վարչական տնօրէնը ելմտական նախարարին դիմելով, սպառնացած է երեւան հանել «մասնաւոր ծանուցում»ի գումարէն օգտուողներուն անունները, եթէ կառավարութիւնը յամառի պահանջել չորս միլիոնի տուրքը։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երէկ Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ նամակը, փետրուար 19 թուականով.—

Ի դիմաց Ահարոնեան խնամատար մարմնի կը փութանք հաղորդել ձեզ թէ յետ այսու դարմանող բժիշկներու ստորագրութեամբ պիտի ստանաք բնկ. Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեանը վիճակի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ։

Խնամատար մարմինս այս առթիւ կը խնդրէ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի բոլոր հետաքրքրուողներէն իրենց տեղեկութիւնները ստանալ «Յառաջ»էն։

Ներփակ կը ստանաք մեզ ուղարկուած հեռագիրներէն մաս մը եւ կը խնդրենք անոնց հրատարակութիւնը։

Հիւանդին կացութիւնը աստիճանաբար բայց շատ դանդաղօրէն կը բարելաւուի։ Երէկ գիշեր ջղային մեծ ցնցումներ ունեցաւ եւ մեծ դժուարութիւններ ունեցաւ դեղեր եւ սնունդ ստանալու։ Ընդհանրապէս վիճակը կը շարունակուի։ Այսօր կէսօրէ վերջ բաւական հանգիստ է։ Բժիշկները լաւատես են առայժմ։

Ի դիմաց Խնամատար Մարմնի՝ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հարիւրին տասը յուրի օտարականներէն

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՆՈՐԷՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՆԱԽԱՊԷՍ ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Նոր դահլիճի ելմտական ծրագրին մէջ, 9րդ յօդուածին Բ. հատուածը հետեւեալ տրամադրութիւնը կը պարունակէ.—

« 1934 յուլիս 1էն սկսեալ, հարիւրին տասը տուրք պիտի գանձուի այն գործատէրերէն որոնք օտար բանուորներ կը գործածեն։ Տուրքը պիտի գանձուի վճարուած թոշակներէն, նկատի առնելով միայն այն բանուորները որ Ֆրանսա կը բնակին տասը տարիէ ի վեր »։

« Նմանապէս հարիւրին 10 մասնաւոր տուրք մը պիտի գանձուի ազատ ասպարէզներու հետեւող այն բոլոր տեսակի օտար աշխատաւորներէն որոնք իրենց հաշւոյն կը գործեն »։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, այս տուրքը քուէարկուեցաւ երեսփոխանական ժողովին կողմէ, Շոթանի եւ Տալատիէի դահլիճներուն օրով, բայց մերժուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ։ Այս անգամ փոփոխութիւն մը եղած է բանաձեւին մէջ,— տուրքը չպիտի գանձուի այն օտար բանուորներէն որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։ Բայց, միեւնոյն ատեն ծրագիրը կը ծանրացնէ պայմանները, հարիւրին 10 տուրքի ենթարկելով նաեւ ազատ ասպարէզներու հետեւողները,— բժիշկ, իրաւագէտ, ճարտարագէտ, գրող, արուեստագէտ եւայլն։ Օրինագծին բնագիրը այնքան առաձգական է որ կրնայ պատշաճիլ նաեւ օտար առեւտրականներուն։

Այս տուրքը աննախընթաց է հարկային պատմութեան մէջ եւ եթէ ընդունուի իր ներկայ ձեւին մէջ, ծանր հարուած մը պիտի տայ օտար բանուորներուն եւ գործատէրերուն։ Արդէն իրար անցած են ամերիկեան տուները, որոնք բազմաթիւ հայրենակիցներ կը գործածեն։ Անոնք գիտել կուտան թէ Ֆրանսա հաստատուած Ամերիկացիները արդէն մեծապէս կը տուժեն, Ֆրանսայի խորհրդարանը վաւերացուցած չըլլալով 1932ին ամերիկեան խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած համաձայնութիւն մը՝ փոխադարձ տուրքերու մասին։

Տարակոյս չկայ թէ օրինագիծը կը ձգտի երկրէն հեռացնել օտար աշխատաւորները, բացի այն պարագաներէն ուր կարելի չէ գործել առանց անոնց։ Օրինակ, «փոթաս»ի հանքերուն մէջ միայն Լեհեր են որ կ'աշխատին։Այս առթիւ օրինագիծը հետեւեալ տրամադրութիւնը կը պարունակէ.—

« Երբ աշխատաւորական հրապարակին վրայ եւ որոշ նահանգի մը եւ գործի մը մէջ հաստատուի թէ ֆրանսական բանուորութիւնը անբաւական է, անբողջական կամ մասնակի ապահարկութիւններ պիտի կատարուին, Տեղաւորման գրասենեակին հաւանութեամբ եւ ելմտական ու աշխատանքի նախարարներուն կողմէ ստորագրուած հրամանագիրներով »։

Այս չարաբաստիկ յօդուածին վերջին հատուածը կ'ըսէ —

« Վերոյիշեալ տուրքին արդիւնքէն տասը առ հարիւր մաս պիտի զրուի Ֆրանսացի գործազուրկ բանուորները նոր արհեստներու վարժեցնելու համար »։

Խորհրդարանը անցեալ օր հաստատեց կառավարութեան առաջարկը, որուն համաձայն նոր ելմտացոյցին քուէարկութիւնը պիտի կատարուի միանուագ, առանց յօդուած առ յօդուած կարդալու։ Բարեբախտաբար այս որոշումը կապ չունի ելմտական ծրագրին հետ, որ բոլորովին ուրիշ բան է եւ պիտի կարդացուի ու քննուի կէտ առ կէտ։Այս պարագան յոյս կը ներշնչէ թէ՝ կարելի պիտի ըլլայ նորէն մերժել հարիւրին 10ի օրինագիծը, նկատի առնելով անոր ծանր հետեւանքները։

Ուշագրաւ է որ, կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ կը բողոքէ այս յօդուածին դէմ, իբրեւ «հակատնտեսական»։ Ահա իր խօսքերը.

— « Ելմտական յանձնաժողովը նորէն կ'առաջարկէ օտար բանուոր գործածող գործատէրերը ենթակել հարիւրին 10 տուրքի, հաշուելով վճարուած թոշակներուն վրայ։ Այս տուրքը, որ թէ պաշտպանողական է եւ թէ ամբոխավարական, այն տուրքերէն է որոնք իրենց գիրենք կ'ուտեն, որովհետեւ ակներեւ է թէ այն բոլոր պարագաներուն մէջ ուր գործատէրերը կրնան զանց առնել օտար բանուորները, պիտի արձակեն զանոնք, որպէսզի խուսափին այդ արգելիչ տուրքէն։ Սակայն եթէ անոնք հարկադրուած են օտար բանուոր գործածել, ինչ որ յաճախադէպ է մեր ճարտարարուեստութեան մէջ — իրենց արտադրութեան ծախքը այնքան պիտի աւելնայ որ չպիտի կրնան մրցիլ։ Կարճ խօսքով, նոր տուրքը, հեռու սպասուած արդիւնքը տալէ, գործնապէս ոչինչ պիտի արտադրէ եւ միւս կողմէ նոր պատճառ մը պիտի դառնայ տնտեսական անշարժութեան եւ նեղուածքի գործադրկութեան »։

Յօդուածին երրորդ հատուածն ալ դուռ պիտի բանայ շատ մը անախորժութեանց. Համաձայն այդ հատուածին, հարիւրին 12 տուրք պիտի գանձուի օտար հեղինակներէն եւ հնարիչներէն որոնք Ֆրանսա հաստատուած չեն։ Տուրքը պիտի գանձուի այն հաստատութիւններէն, ընկերութիւններէն կամ ընկերակցութիւններէն որ կը գանձեն այդ հեղինակներուն եւ հնարիչներուն իրաւունքները։ Հարիւրին 20 զեղչ մը պիտի ըլլայ հիմնական գումարին վրայ։ Եթէ այս բանաձեւը ընդունուի, մեծ վնասներ պիտի կրեն այն օտար հեղինակները որոնց գործերը Ֆրանսերէնի կը թարգմանուին։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր տեղի կ'ունենայ Պելժիոյ Ալպէր Թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, արտակարգ շքեղութեամբ։ Պելժիոյ ժողովուրդը շատ ցաւած է որ միայն երեք վեհապետներ ներկայ կ'ըլլան,— Պուլկարիոյ Թագաւորը, որ ազգական է,

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Ա.

Իրաւ՞ս ինկած է հայ մտաւորականութիւնը, կրօնական թէ աշխարհական։

Փառք չա՞ռ.

Ահա ԲԱԶՄԱՎԷՊը, — վանական ամսաթերթ, որ փոխանակ պրպտելու «բանասիրական, գրական, գիտական եւ բարոյական» հարցերով՝ ինչպէ՞ս կը յայտարարէ, փոխանակ աշխատելու բարձրացնել «Հանդիսարանը» իր հին հմայքին՝ զոր կորսնցուցած է շատոնց, կը մտնէ վէճերու մէջ, որոնք իր «ուտելիք ապուրը» չեն երբեք։ Հայր Բազմավէպ կրնար գտնել, մեր հրապարակին վրայ, ուրիշ ամսաթերթեր ալ, որոնք կը պահեն ամսօրեակ հանդէսի մը լրջութիւնը եւ իրենց աշխատանքին չէզոքութիւնը։

Ո՛չ, Հայր Բազմավէպ կը սիրէ ձգել իր գործը եւ դառ տալ ուրիշին՝ «Հայ մամուլին պաշտօնէին մասին, (Տե՛ս ԲԱԶՄԱՎԷՊ, յունուար)։

Զզուելի՛ է, սակայն, իր գասը։ Քանի մը մէջբերումներ։

— «Ցաւալին հոն է որ կեղծուպատիր ազգասիրութեան (որուն ներքեւ անձնական շահեր կը թաքչին) մը դրօշին ներքեւ՝ նոյնինքն ազգը կը պառակտեն, կը վիրաւորեն։ Գիտի տեսնէք հոն յանուն հայրենասիրութեան ճառեր ու գրուածքներ՝ որ կ'ուրանան նոյնինքն մեր հայ հայրենիքը, այն պատառ մը հողը՝ հուրէ, սուրէ, արիւնէ դերծուպրծ, ուր է մեր միակ ու բովանդակ ազգային յոյսն եւ ակնկալութիւնը»։

Կոչկոտուած այս հայերէնով, այս քանի մը տողերուն մէջէն Հայր Բազմավէպ հրած քշած է ակնարկներ, որոնց չենք ուզեր անդրադառնալ առ այժմ, թէեւ առենն էր մեր ցուցամատն ուղղելու «կեղծուպատիր» մարդոց կարգին։ Հարցում մը, սակայն — Վարդապե՛տ, ըսէք մեզի թէ որո՛նց կ'ակնարկէք, ըսէք թէ ո՛վ են անոնք որ «կ'ուրանան նոյնինքն մեր հայ հայրենիքը»։ Առաջուընէ կը յայտարարեմ որ չափազանց խիստ պիտի արտայայտուիմ «հայ հայրենիքը ուրացողներուն մասին»— բայց նոյնքան խիստ եւ ձեր մասին երբ չկարենաք ցոյց տալ ո եւ է մէկը։

Շարունակենք.

— «Ցաւով տեսանք որ կրօնն ու կրօնականներն ալ չահագործուեցան ընդդէմ կրօնականներու՝ միշտ եղբայրադաւ կռիւներու համար՝ եւ ատիկա անոնցմէ՝ որոնք ոչ կրօնք ունին եւ ոչ Աստուած»։

Ա՛խ, այս որքա՜ն բուն այս բուն հայերէնին մէջ։ Վարդապետը, որ դաս կուտայ մամուլին, կ'երեւի ծանօթ չէ մեր օրերու պատմութեան եւ մամուլի արձանագրութիւններուն։ Իր ակնարկը, գրուած ձեւով, պէտք է ուղղել համայնավարներուն։ Սակայն ուրի՞շ, ուրի՞շ է վարդապետին միտքանին։

— «Եւ, կը շարունակէ ան, սատուածուրաց թշուառականներ՝ կուռքեր ու դրօշակներ շինեցին՝ խժդժօրէն մահ սպառնալով անոնց՝ որոնք չուզեցին երկրպագել իրենց կուռքերուն»։

Կը տեսնէ՞ք բառախաղը, — «կուռքեր ու դրօշակներ»։ Այս թշուառական խօսքը հասկնալի հայերէնի վերածելով, կ'ունենանք. «Դրօշը կուռք չինեցին եւ մահուամբ սպառնացին անոնց, որոնք չերկրպագեցին»։

Իմ գիտցածս այն է, որ, վերջերս, Գահիրէի մէջ, երբ կաթոլիկ վարդապետները «կ'երկրպագէին» այդ դրօշին, ոչ մահուան սպառնալիքի տակ էին, ոչ ալ «թշուառական աստուածուրաց» ներէն մէկը թելադրեց իրենց։ Կը հարցնեմ,— ինչո՞ւ երկրպագեցին, մանաւանդ կախւի այս օրերուն։ Եւ ինչո՞ւ հիմա դրօշին չեն երկրպագեր Սեւրի Մխիթարեանները, որոնք [illegible] կ'աշխատէին ծածկել երկինքը, Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին տանիքէն, դեռ քանի մը տարի առաջ։ Ո՞վ կրնայ բացատրել մեզի այս խորախորհուրդ… ճիզվիթիզմը։

Շարունակենք.

«Ցաւը չունինք, եւ սակայն մամուլէն առուար թիւ մը արժանական եղեռնագործութիւն մ'ունի զոր կը շարունակէ»։

Ի՞նչ, բաց խօսէ՛, վարդապետ։ Ինչո՞ւ կ'ուզէք վարագուրել վերի ձեր ահռելի խօսքը՝ աւելցնելով — «Կըրօնքի հալածանքն է այդ»։ Ո՛չ, դուք կը կրկնէք Թամկավարներուն զզուելի ամբաստանութիւնը։ Թափանցիկ չէ՞ միթէ երբ կը յարէք անմիջապէս թէ «կը հալածուի եւ կը խոշտանգուի կրօնականը»։ Եւ ի՞նչ կը նշանակէ, վերջապէս,— «Միթէ ցեղակրօնութեան նորո՞յթն է որ պիտի աստուածանայ եւ նոր աշխարհ ու նոր բարոյական հիմն է»։

Ցուցամատ երկնցնելու այս հէքեկ ձեւը զզուանք կը պատճառէ միայն, ուրիշ ոչինչ։

Հայր Բազմավէպ յետոյ ցաւ կը յայտնէ, որ «յետադիմութիւն» կոչուած է կրօնքը, կամ յետադիմականներ՝ կրօնքին հետեւորդները։ Հարց մըն է ատիկա, որու մասին վիճիլ Հայր Բազմավէպներու հետ՝ կը նշանակէ դաշտի յառաջ քալել, կորսնցնել յառաջդիմութեան կշռոյթը։ Լսէ՛, Հայր Բազմավէպ, յետոյ ատ — բազմեան երիտասարդները կը ծիծաղին նոյնիսկ նախապատերազմեան բացատրութեան մը վրայ, ըստ որանց՝ գերմանական,— իբր թէ «կըրօնքը խիղճի գործ է»։ Ծիծաղելի, վանքի խիղճը, արդի հոգեբանութեան մէջ, շատ տարբեր նշանակութիւն է ստացած հիմա։ Ցեղապատբազմեան յեղափոխական երիտասարդները երբեք չեն արտասաներ այդ հին բացատրութիւնը, այլ պարզապէս կ'իրացնեն առլեռական տեսակէտը կրօնքի մասին։

Երկու խօսք ալ կրօնաւորներու եւ հաւատացեալ մտաւորականներու մասին։ Թերեւս բաւական էր մէկ բառ, — կեղծպաշտութիւն։ Արդարեւ ի՞նչ անուն տալ անոնց, որոնք, Փարիզէն մինչեւ Պոլիս, Գահիրէէն մինչեւ ՆիւԵորք, ժամով ու խաչով կ'երդուրեննան, բայց ամէնէն վատոգի վերաբերումը ցոյց կուտան հանդէպ ազգային մեր թշուառութեան,— բանկայներէն դուրս չեն ելլեր եւ պնակը իրենց ձեռքէն վար չեն ձգեր մարդիկ, որոնք տասնոց մը չեն տար հիւծախտէն եւ անօթութենէն սպաննուող հայ բազմութիւններու, բայց անդին հոգիով որբեւայրի մտաւորականներ, որոնք առատ իրիկուն կը խաչակնքեն իրենց երեսը, [illegible] կը յիշեցնեն մեզի՝ իրենց ներքին կեանքով։

Թոյլ տուէք այս առթիւ ըսել նոյնպէս, որ երբ անցեալ եպիսկոպոսի մը սպանութեամբ հայ դաղութները կը խլրտին, երբ կիներ փողոց կ'ելնեն, — ես լսած էի, որ ամէնավարները ընդհանրապէս նախանձոտ կ'ըլլան իրենց կիներուն մասին, բայց այս որքա՜ն ապատութիւն ամէնավար կիներու՝ իրենց սիրեցեալ եպիսկոպոսին խաչէն,— երբ վերջապէս միջնադարեան մշուշ մը կ'իջնէ հայ մամուլին վրայ, Թոյլ տուէք ըսել, այո՛, եւ կ'ամչնամ Հայ ըլլալս։

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ճիհատճի՞…։ Թուրքէն ալ հօտ մնացինք, հա՞։

Եւ ԲԱԶՄԱՎԷՊ, 90 տարի հայ գիրն ու գրականութիւնը պաշտելէ յետոյ, այսօր, գրեթէ ծգած՝ նոր հաշիւի մը գլուխն է նստեր։ Զարմանալի չէ՞, երբ Հայր Բազմավէպ կը գրէ.—

«Հոն՝ ուր կ'ապրի եւ կը մեծնայ ամէնուս սիրելի Հայաստանը՝ Արարատի հովանւոյն ներքեւ»։

Բարի՛։ Ես սառրադծեցի, սակայն, կը մեծնայ բառը։ Հիմա բացէք նոյն թիւին 47 էջը։ Ամրագրութիւնը խառյերէն թերթէ մը թարգմաներ է լուր մը, որուն մէջ կան սա տողերը,

— «… Բոյր Մարգարիտա աղօթք մը ուղղեց մարտիրոս սրբուհւոյն որպէսզի նշան մը տար պաշտպանութեան Հայաստանի զաւակներուն՝ որոնք այսօր կը տառապէին այն վարչաձեւին տակ որ զիրենք հեռացուցած էր եկեղեցիէն»։

Այստեղ եւս ստորագծումը իմս է։ Հիմա հարցուցէք,— վերը գոհունակութիւն մը, որովհետեւ Հայաստան կը մեծնայ, անշուշտ ենթարկուելէ յետոյ ներկայ վարչաձեւին։ Վարը՝ դժգոհութիւն մը, որովհետեւ Հայաստանի զաւակները կը տառապին ներկայ վարչաձեւին տակ, տեսակ մը ցոյց վարչաձեւին դէմ։ Գիտի ըսէք, կրօնական ցոյց։ Լաւ, ի՞նչէ՞ն կը ծագէր Հայր Բազմավէպի դառնութիւնը, երբ դաս տալու ելաւ «աստուածուրաց թշուառականներուն»։ Քիչ անդին կը կարդանք, Մխիթարեան հայրերը եւս կ'երթան խնդրել սրբուհիէն, որ աղօթէ «առ Ս. Գրիգոր որպէսզի Հայաստան՝ երբեմն երկիր գրախտավայր եւ բազմածին մայր Մարտիրոսաց, հիմա բաժան բաժան, բզքտուած, կրօնազուրկ, դառնայ իր նաւատրին, իր փառքերուն, վերստին գտնելու իր նանգիստը Ցիսուսի սրտին մէջ»։

Ստորագծումները իմս են, դարձեալ։ Այդ խօսքը ցոյց կուտայ, որ Մխիթարեանները կ'ուզեն վերադառնալ հին հաւատքին, հին փառքերուն, Ցիսուսի գիրկը։ Արդ, ներկայ վարչաձեւը երբեք միտք չունի վերադառնալու Ցիսուսի գիրկը։ Հանեցէք ձեր միտքէն այլեւս, Հայր Բազմավէպ, դո՞ւք է ձեր աղօթքը, որ — չեմ ուզեր ինդալ,— կրօնական փնտռուար 18 մըն է։ Այսինքն փորձ մը վերահաստատելու եկեղեցականութիւնը Հայաստանի մէջ, անշուշտ «Աստուծոյ օգնութեամբ» կամ որովհետեւ պայն ալ այսպէս կը ցանկայ։ Արդարեւ Քահանայապետը հրամայեր է «աղօթել, շա՜տ աղօթել, աղօթել շարունակ եւ ուժգին, հաւատքի արցունքով եւ սիրոյ ժպիտով, եւ ընդունիլ Աստուծմէ՝ բարեխօսութեամբ Ս. Գրիգորի, որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը այն քան սիրելի իր սրտին որպէս Հայր եւ Հովիւ, վերջապէս գտնէ կարգի, անդորրութեան, ապահովութեան ուղին եւ վերստին նուաճէ փառաւորութեան երդը իր Ս. Լուսաւորչին»։

Ծիծաղելի չըլլանք, Հայր Բազմավէպ, եթէ հաւատացած էք որ Հայաստան իրապէս «կ'ապրի եւ կը մեծնայ» այսպէս, կը խնդրեմ, վազ անցէք ձեր աղօթքներէն, եւ Ցիսուս ձեր հրամանատարն բրած՝ փմէ փորձէք խանգարել Հայաստանի նուաճումներու տէմպը։ Զէ՞ք լսեր, այնտեղ կ'բռուի թէ լուսաւորչական ոսկեղարէն յետոյ, ահա կը ստեղծեն բոլշեւիկեան ոսկեդար։ Եթէ հաւատացած էք թէ «աստուածուրաց թշուառականները» կրնան ոսկեդար ստեղծել այնտեղ, մի՛ փորձէք յարձակիլ այստեղ, մամուլին վրայ, մանաւանդ երբ անոնց տալու քաջութիւն ալ չունիք.

Զի բաւեր գրել.

— «Ողջամիտ ընթերցողը ծանօթ ու հոս յիշեցուած ընդհանուր սկզբունքներուն համեմատ դիւրաւ պիտի անդրադառնայ թէ ո՛ւր են մեր մատնանշած չարիքներուն բոյները»։

Բայց ի՞նչ չարիք է այդ.

— «Զարիք որ գործուած է մամուլի ձեռքով կուսակցութեան թէ դրօշի կամ այլ տիտղոսներու տակ»։

Աւեհն է, որ Հայրբազմավէպը բաղնիք խօթենք անգամ մը։

Քիչ մը շատ կը խօսի կուսակցութիւններու դէմ։ Թէ Մխիթարեաններու համար «պղծելի էր կուսակցութեան անունը»։ Թէ «կուսակցութեան կամ դրօշի» անուններով չարիք է գործուած։

Կը հարցնեմ,— արդի կուսակցութիւններէն ի՞նչ տարբերութիւն ունին կրօնական բաժանումները, կաթոլիկ, բողոքական, լուսաւորչական, որոնք ճակատ ճակատի բերին մեր հայրերը, ձեր բառերով՝ «պառակտեցին ազգը, վիրաւորեցին անոր խիղճն ու պատիւը», երկար տարիներ շարունակելով կռիւը՝ քանի՛ քանի՛ ընտանիքներու մէջ մարեցին, քանի՛ քանի՛ Հայերու արիւնը թափեցին, քանի՛ քանի՛ զանգուածեղ հայ դաղութներ օտարութեան գիրկը նետեցին։

Երէկի կրօնական կուսակցութիւնները,— ես կուսակցութիւն կ'անուանեմ կաթոլիկ, լուսաւորչական, բողոքական բաժանումները, վերջապէս չէ՞ որ այդ բաժանումներն ալ խաղերն էին եւրոպական «հիմպերիալիզմին», չօշափուկներն էին Եւրոպայի, ճիշդ ինչպէս հիմա կ'ամբաստանեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները,— նուա՞զ արիւն թափեցին։ Ո՛չ, արդի հայ քաղաքական կուսակցութիւնները ինչքան ալ չարիք գործած ըլլան, ինչքա՛ն ալ արիւն թափած ըլլան, կ'ամբաստանուին նուազ քան երէկի կրօնական հակառակները։

Երկա՞ր է պատմութիւնը։ Բայց քանի որ հարցը օրուան նիւթ է դարձած եւ կաթոլիկ մտաւորական մըն է, որ կը փորձէ պատմութեան զատատանն ըլլալ, [illegible] պիտի [illegible] կաթոլիկներու պայքարը եւ պիտի աշխատիմ ցոյց տալ թէ որքա՜ն արիւն թափուեցաւ, որքա՜ն հայ բազմութիւններ օտարացան։

Իմ տեսակէտս այս է, սակայն։ Կրօնական բոլոր բաժանումները,— կաթոլիկ, լուսաւորչական, բողոքական, եւն.,— չարիք են եղած եւ կըրօնական դետնի վրայ մեր պատած եւանդները կը համարիմ աւելի քան արիւնահոսութիւն, թափուած իրական արիւնէն դատ։ Կը դատապարտեմ բոլորը,— կրօնական հարցերով զբաղիլ, կրօնական զգացումներու մասին խօսիլ ու վիճիլ չարիք է անպայման.

Հայ եմ ես, եւ միայն Հայ։ Կրօնք չունիմ։ Այժմ կը տեսնեմ արդէն որ կրօնքը ապաստանած է տաճարներուն մէջ։ Լաւ որ այդպէս է։ Երիտասարդութիւնը իր ամբողջ եռանդը պէտք է յատկացնէ հայ մշակոյթին պահպանման գործին, նախ սիրելով մշակոյթի անօթը՝ հայրենիքը։ Իսլամական ծովին մէջ, երէկ քրիստոնէութիւնը ազգային օգտակար գործօն մըն էր (վիճելի)։ Այսօր վնասակար է, երբ ինկած ենք քրիստոնէութեան ծովին մէջ։

Հաւատացած եմ, որ փրկութիւնը կը կայանայ այն պաշտամունքին մէջ, զոր անհրաժեշտ է տալ հողին,— ընդհանուր Ալիանս Արմէնիէն մը հողին կապելու եւ գիւղատնտեսութեան վերադարձնելու համար հայ ժողովուրդը։ Ստեղծել հողագործական գաղութներ ուր որ բազմութիւն ունինք, կամ ուր որ կարելի է։ Եւ այդ բազմութիւններուն սորվեցնել իբրեւ կըրօնք՝ սրբութիւնը Հայաստանեայց աշխարհին եւ իր մշակոյթին համար։ Աստուա՞ծ կ'ուզէք,— Արարատէն մեծ եւ հզօր Աստուած չկայ։ Մնացածը պահեցէք ձեր մատուռներուն համար։

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Զէնոթափ Թաղական խորհուրդին տրուած պայմանաժամը լրացած էր յունուարի վերջերը։ Այս պատճառով, ըստ համաձայնութեան, դարձեալ [illegible] ներկայացուցիչները, որոնք նշանակեցին եօթը հոգինոց ընտրական յանձնախումբ մը, բաղկացեալ՝ երեք հոսանքներու ներկայացուցիչներէ եւ չորս չէզոքներէ։

Ընտրական յանձնախումբը իր առաջին նիստը պիտի գումարէ շուտով, ուր պիտի որոշուին օրինաւոր ընտրութեան մը ձեւերը եւ հաւանաբար, մարտ 4ին կատարուի Թաղական խորհրդի ընտրութիւնը.

Ներկայ ժողովուրդին մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չկայ ընտրութեան չմասին։ Բոլորին փափաքը այն է, որ արհեստով խառնակիչ ազգային[illegible]ները հեռու պահուին դպրոցի եւ եկեղեցիի շրջանակէն, ընտրուելիք անձերը ըլլան պարկեշտ,— ազգային արժանապատուութեան նախանձախնդիր անհատներ, եւ չնորհքը ունենան պահել, ու զօրացնել համայնքիս ներքին խաղաղութիւնը

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան հինգերորդ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ չաբթու քաղաքիս ամենաշքեղ սրահին մէջ։ Ներկայ էր հայ եւ օտար ընտիր բազմութիւն մը։ Բարոյական աննախընթաց յաջողութեան զուգընթաց, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ապահովեց նաեւ 13.500 տր.ի զուտ շահ մը։

Հ. Ե. Ե. Միութիւնն ալ սարքեց ընտանեկան գեղեցիկ պարահանդէս մը, որ անցաւ կոկիկ ու յաջող։ Պարահանդէսին ներկայ երկսեռ ու երիտասարդ բազմութիւնը [illegible] ողջունեց ազգային եւ յեղափոխական [illegible]

⁂ Նոր Սերունդ միութիւնն [illegible] [illegible] ցնծալով անցըր։

Գոյքոց հաչակեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսին դէմ, բայց մասին վըրայ համբուռ այս [illegible] իրենց [illegible] ու [illegible] ցան պարահանդէսի խանդավառութեան վրայ։ Այս անմիտ պոյքոթը սակայն, թէեւ մը եղաւ, որ կարծակեորդիները աւելի մոլեռանդութեամբ փարին օգտակար այս գործին, որ ինչպէս բնիկ, տեղի ունեցաւ մեծ չքեղութեամբ։

[illegible] փորին կեղծ արցունքներով կը մեղա[illegible] Հ. Մ. Ը. Մ. [illegible] [illegible] Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան քառասունքին կը զուգադիպի եղեր։ Մինչդեռ այդ նոյն գիշերը, նոյն արարածները կապելայի մը մէջ օղի ըմպելով չուրջ նստած, սուզ կը բռնէին… օղի խմելով։

Պարահանդէսի յաջորդող կիրակին հոգեհանգիստ յայտարարուած էր եկեղեցիի մէջ, Ղեւոնդ արք.ի համար։ Բացի քանի մը սովորական եկեղեցաւէրներէ այդ կիրակին, ժամասարարար, ամայութիւն կը տիրէր։ Առաջն. փոխանորդը քանի մը կցկտուր խօսքերով վերջացուց հոգեհանգիստը

⁂ Աթէնքի մէջ հրապարակային պահանջքն կատարուեր է դաշնակցար եպիսկոպոսին համար։ Ներկայ եղած են, քաշքշուելով տարուած քանի մը հարիւր հոգի։ (Ո՛չ իսկ հազար, ո՞ւր մնաց չորս հազարը)։ Օտար բանախօսները մերժած են ներկայ ըլլալ

հանդէսին, երբ իմացած են խարդախութիւնը։ Քանի մը հակադաշնակցականներ ճուացեր են բեմէն, ներկաներէն շատեր խղճացեր են այս ողբերգութեան վրայ։

Սոյդ այս խօլութիւնները չրջած եւ ուռեցուցած են սակայն, կարգ մը թերթուկներ, արտասահմանի միամիտները խաբելու եւ գանձը… խանդավառելու համար.

Քաղաքական — Ֆրանսա Պալքանեան ճակատին վրայ, վերջին օրերս արձանագրեց դիւանագիտական յաջողութիւն մը, որ իրեն գերակշռութիւն մը կ'ապահովէ Իտալիոյ վրայ։

Թելադրութեամբ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ աշխոյժ գործակցութեամբ Փոքր Համաձայնութեան մասնակցող Պալքանեան 2 արտաքին նախարարներու, Աթէնքի մէջ փետր. 9ին հանդիսաւորապէս ստորագրուեցաւ դինակցութիւն մը, որ կը կրէ «Պալքանեան դաշինք» անունը։

Երեք յօդուածներէ բաղկացեալ այս դաշինքին հիմնական պայմանը ներկայ հողային սահմաններու [illegible] դարձ ապահովութիւնն է։ [illegible] ստորագրող չորս պետութիւնները փոխադարձաբար յանձն կ'առնեն միասնաբար, գէնքի ուժով [illegible] ներկայ սահմաններու դէմ որ եւ է ոտնձգութիւն, երբ այդ ոտնձգութիւնը կ'ըլլայ դաշինքէն դուրս մնացած որ եւ է պետութեան մը կամ պետութիւններու [illegible]

Պալքանեան դաշինքը ստորագրեցին [illegible] [illegible], Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները

Դուրս կը մնան Պուլկարիա եւ Ալպանիա, որոնք մերժած են մասնակցիլ հաւաքական այս ձեռնարկին.

Պալքանեան դաշինքը ուղղուած կը նկատուի [illegible] Իտալիոյ եւ իր փոքր կուսակիցներուն դէմ, Ֆըրանսայի եւ փոքր համաձայնութեան [illegible]

Այս երկրին ընդդիմադիրները (Վէ[illegible] [illegible] գլխաւորութեամբ) յայրջ կերպով վտանգուած կը գտնեն երկրին կենսական շահերը՝ կնքուած այս դինակցութեամբ. Անոնք կ'ըսեն թէ, Ցունաստան դուրս կ'ելլէ իր չէզոք [illegible] [illegible] բաւկցութեան մը մէջ, [illegible] համար գործօն մասնակցութիւն խմբակցութեան մը դէմ։ Այսպիսի ճակատի մը յարգարումը, կ'ըսեն ընդդիմադիրները, չի համապատասխաներ Ցունաստանի ժողովուրդին, հա[illegible] [illegible] հանդիսաւոր որ յայտարարած էր [illegible] [illegible] րուն չնորհիւ, կը յայտարարէր, կ'ապահովուի երկրի սահմաններու ներկայ վիճակը

⁂ Ցունաստանի բոլոր քաղաքներուն մէջ փետր. 11ին կատարուեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները

Հակառակ ընտրական մոլեռանդ պայքարին, ամբողջ երկրին մէջ շըպատահեցաւ որ եւ է անախորժ միջադէպ

Ընտրութեանց արդիւնքէն յայտնի եղաւ որ, Ցունաստանի գլխաւոր քաղաքներուն եւ բազմաթիւ գիւղաքաղաքներուն մէջ կառավարական թեկնածուները մեծամասնութիւն շահած են.

Սելանիկի մէջ ալ շահեցաւ կառավարական թեկնածու Գ. Ն. Մանոս 3500 քուէի առաւելութեամբ։

Գավալայի մէջ, ուր 6000ի հասնող ծխախոտի բանուորութիւն կայ, քըւէները կեդրոնացան համայնավար թեկնածուին վրայ։ Այս պարագան չեզոքացած արտայայտութիւն մը կը նկատուի հանդէպ այն ողբալի կացութեան որուն մատնուած են Գավալայի անգործ բանուորները։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պիտի բեկանէ այդ ընտրութիւնը։ Իր խլանութեան տակ կարմիր քաղաքապետի մը գոյութիւնը անհանդուրժելի կը գտնէ։ Գիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան եւ այս անգամ համայնավարներուն պիտի արգիլուի [illegible] մասնակցիլ

Կառավարութիւնը քաղաքապետական այս ընտրութիւնները կը նկատէ խօսուն չափանիշը այն համակրանքին զոր ժողովուրդը ունի իր վարած ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, մինչ ընդդիմադիրները դայն կը նկատեն անոր անկումը, որովհետեւ կ'ըսեն անոնք, հակառակ կառավարութեան գիտումնաւոր բաժանումներուն, որոնցմով ընդդիմադիրներու համակիր զանգուածները մեկուսանային կեդրոններէն, եւ կառավարութեան [illegible] [illegible] [illegible], համրանքի տեսակէտով, [illegible] թիւ մը չունին ընդդիմադիրները կառավարականներուն հետ [illegible] [illegible] կիրները, կառավարութիւնը իր կը կորսնցուցած է անոր քաղաքանութիւնը անանկ հաշուած է, եւ դամբերը դարձեալ կը փնտռէ իր ծանօթ սառնոտը, Գ. Էլեֆթ[illegible] [illegible]

[illegible] այն է սակայն, բացի կուսակցականներէն, ժողովրդին այնքան ալ հոգը չէ թէ Ցալդարիս է կամ Վէնիզէլոսը ընդէ [illegible] վարողը։ Անոր պահանջը այն է սուրբերը թեթեւնան, գործազրկութեան տագնապը փարատի, [illegible] վարդը մարդավարի հաց մը թեթեւ արտով. Այդ պարագայի[illegible] հազար անգամ խաչ կը հանէ Աստուծոյ առջեւ, արեւշատութեան մար այն բոլոր վարիչներուն որ [illegible] գեղին Ցունաստանի իրական [illegible] թիւն կը պարգեւեն։

ՎԱՀԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր ու յառաջ չոգանքը

[illegible]

«Ուլքիւ» պարբերաթերթը [illegible] Էմին փաշա յօդուած մը ունի՝ [illegible] դրամագլուխը եւ երկիրը պիտի [illegible] ռուցանէ» խորագրով։ Զայն բա[illegible] մանրամասն կուտանք՝ իբրեւ [illegible] ճշգրիտ «խոստովանութիւն»՝ [illegible] քեմալ երկրի տնտեսական [illegible] բար վիճակի մասին։

Մենք սովորած ենք ասանց [illegible] հասուածի չարունակել երկրին [illegible] բարական եւ զօրացման չարժ[illegible] Աչխարհի կացութեան ու [illegible] համաձայն՝ Թուրքիոյ հանդիսար[illegible] պահովութիւնն ու փարկը պահուած այդ գործունէութեան։ Այսպէս [illegible] չեւ՝ դործն ու առողջ գիրքը կը [illegible] ուի չինարարութեան եւ քաղաքակր[illegible] թութեան միջոցներով ու ամէն [illegible] մարզի մէջ անոնց ունեցածներ[illegible] բանակովը։

Արդիական պետութեան մը վարչութեան մէջ, առաջին պայմանն կարգ ու կանոնն է։ Իսկ պետութեան մը վարչութեան կարգ — կանոնին հիմը եւ ելմտական կարգ — կանոնն է։ Ելմտական կարգ — կանոնը թէ անհատին եւ թէ պետութեան կեանքին համար, կ'արտայայտէ [illegible] [illegible] հաւասարակշռութիւն։ Եթէ ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւն գոյութիւն չունի, վարչութեան մէջ փառահութիւն ու կանոնաւորութիւն գոյութիւն չի կրնար ունենալ, որքան ալ ուսուցիչ ըլլայ ելմտացոյց[illegible] [illegible]

Մենք, պետութեան ելմտացոյցի մէջ հաւասարակշռութիւնը ապա[illegible] վեցինք տարիներու ուժգին պայքարներու միջոցով, ու դայն ամրացուցինք՝ որպէս մեր կուսակցութեան [illegible] [illegible]։ Մանաւոր վարչութեանց եւ թաղապետութեանց ելմտացոյցները կարգ — կանոն մէջ դնելը եւ հաւասարակշռելը [illegible] [illegible]

Հիմա ցոյց պիտի տամ խնդրին միկողմը.

Ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւն կը նշանակէ երկրին պահանջքին ու [illegible] պատասխան բաւարար ելմտացոյց ունենալ։ Ելմտացոյց մը որ չի բաւեր դըրոցին, երկրագործութեան, ճանապարհարութեան ու երկրին պաշտպանութեան, կրնայ կանոնաւորութիւն ու հաւասարակշռութիւն ունենալ։ Բայց այդ ելմտացոյցը չի կրնար յայտնել այս ձեւի հաւասարակշռութեան մը վնասները, որոնք երեւան պիտի գան դպրոցներ չբանալով, դաշտերը [illegible] բելով, ճամբաներ ու գործատուններ չշինելով, վերջապէս՝ երկրին [illegible] անդարման ու երկրին վէնքերը անպատրաստ թողլով։

Անհրաժեշտ է առանց կանգ առնելու բացատրել երկրին պահանջները։

Այդ է պատճառը որ, պետական ելմտացոյցի կանոնաւորութիւնը ապահովելու մտահոգութենէն մղուած, ելմտացոյցի գումարը մինչեւ որոշ ատիճան մը կարելի է նուազեցնել։

Բացայայտօրէն ըսեմ դառն ճշմարտութիւն մը — Մեր ելմտացոյցը՝ կարելի առողջական աւելի վար աստիճանի մը իջեցուած եմ։

Մեր ելմտացոյցը չի բաւեր մեր մեծ եւ շատ կարեւոր պետութեան կացութեան ու պահանջներուն։ Մենք

պէտք է միջոցներ գտնենք նիւթապէս ըր բարձրացնելու համար։ Նոր Թուրք պետութեան ամէնէն դժուարին (միլլաֆ) խնդիրը ա՛ս է։ Թուրք ազգին ապագան փրկուած է արտաքին հոգար պայմաններէ, ու կախում ունի լոկ ազգային նիւթական կարողութեան պայմանէն։

Պետութեան ... կարգո - բեան, այլ խօսքով՝ Ն մասնաւորապէս կառնուազն ու հաւասարապէս է ... բարձրացնելու ու բաւարար դարձնելու համար՝ անկարելի է վստահիլ երկրին Նոր տուրքեր բարդելու տեսակէտէն. Միակ միջոցը կը կայանայ երկրին շատ շահելուն մէջ, իսկ ատոր համար ան պէտք է աւելի արտադրէ։

Թուրք ազգին ամէնէն կարեւոր պարտականութիւնն է այս պարզ շրջանակը վերածել շնտակ դարձող շրջանակի մը վիճակին։ Ոչ ոք պէտք մոռնայ թէ՝ պէտք է դուրսէն առատ դրամ գայ, որպէսզի երկիրը վերածենք, մեր տնտեսական կացութիւնը բարձրացնենք, եւ աւելի հանգիստ բայց ժամանակ աւելի ուժով ըլլանք։ Այս խօսքերը յանդգնութեամբ կ'ըսեմ հայրենակիցներուս։ Թուրք ազգը, որ առեղծուած է մեծ խնդիրները լուծելու համար(?) Տըմարութիւններ պէտք է վիճել այնպէս ինչպէս որ են անոնք։ Թուրք ժողովուրդը ազգային պայքարը շահեցաւ իր(?) դրամով պայքարը տասնեակ տարին ի վեր՝ հանրապետութեան կազմուածը, երկրին շինութիւնը, ամուր եւ պաշտպանութիւնը իր շահեցաւ իր դրամով։ Բոլոր անոնք որոնք կ'ըսեն թէ կարգ մը անձեր դուրսը դրամ կը կուտակեն՝ Թուրքիոյ հանգիստին ու երջանկութեան համար, այն կարծիքը ունին թէ պիտի կարենան Թուրք ազգը խաբել։ Թուրքիոյ մէջ դրամ գործի դնելով իրական ու նիւթական շահեր ապահովելու փափաքը ուժեղ մղում մըն է նախաձեռնողներուն համար։

Այս մասին ոչ մէկ կասկած։ Բայց, աշխարհի պայմանները հետզհետէ անորոշ ու խառն կը դառնան. իսկ ներկայ տարիներուն անոնք ալ աւելի կը ծանրանան։ Որով, չափազանց դժուար ու բաւական պատահական է համոզել մեր ընդունելիք պայմանները, նախաձեռնողներուն շահերը եւ միջազգային տնտեսական պայմաններուն անորոշութեան հարկադրանքները.

Մեր երկրին ապագան չենք կրնար ձգել ու պէտք չէ որ ձգենք պատահական պայմաններու իրականացումին։

Երկրին ապագան կապուած է մեր հոգին ու դրամին։ Նախ այս ճշմարտութիւնը պէտք է գիտնանք։ Այս ճշմարտութիւնը պիտի հասկնանք, պիտի ընդունինք ու պիտի իւրացնենք։ Այս խնդիրը կը լուծուի միայն այն ատեն, երբ հայրենակիցներուն գանկերուն մէջ կը հասուննայ։ Այդ պատճառաւ ալ աշխատելու ենք զայն նախ ազգօրէն հասկնալ։

Երկրին վերաշինութեան եւ տնտեսական բարգաւաճման համար ներքին փոխառութեանց բնոյթը ցոյց տուած կ'ըլլամ այս կերպով. Ներքին փոխառութեան դրութիւնը ամենապատշաճ միջոցն է՝ երկրին բարձրացման տեսակէտէն։ Այս քաղաքականութիւնը կախում ունի ամէն մէկ հայրենակցի՝ դէպի պետութիւնը ունեցած վստահութենէն, ազգային դրամի արժէքի մասին տածած հաւատքէն, երկրին վերաշինումն ու բարգաւաճումը անհատական պարտականութիւն մը նկատելու ըմբռնումէն, եւ, այս բոլորին մէջ, իր անձին ու ընտանիքին շահը ապահովութեան մէջ ըմբռնելէն։

[illegible] նման ձեռնարկի մը համար ծախսուած 50 միլիոնին 10 միլիոնը կրնայինք ճարել ներքին փոխառութենէն տարբեր միջոցներով։ Նախընտրուեցաւ ներքին փոխառութեան ճամբան։ Նոր ըմբռնումի մը, նոր դրութեան մը սկզբնաւորութիւնը ըլլալուն համար, ոչ ոք կը դժուարանայ։ Դրութեան ու քաղաքականութեան յարմար նկատուիլը կը կայանայ անոր մէջ որ հայրենակիցը ներքին փոխառութեան կը մասնակցի հասկնալով ու ցանկալով։

Խնդրին հանգոյցը հոս է։ Մենք պարտաւոր ենք այս պարագան հասկցնել մեր հայրենակիցներուն։ Հետեւաբար, յաճախակի դասախօսութիւններ պէտք է ընենք։ Եւ հայրենակիցներու ամէն մէկ շրջանակին պէտք է բացատրենք այս անհրաժեշտութիւնը։

Նոր հայրենիքը կրնան շինել ներքին փոխառութիւնները։ Մեզ շրջապատող դրամագլուխի տեսակէտէն նեղ ու հաշմ (սաքաթ) շրջանակը լայնցնելու եւ ուղղելու միակ ճարն ու միջոցն է ներքին փոխառութեան քաղաքականութիւնը, որ պէտք է կոթնի հայրենակիցներու հասկացողութեանն ու հաւանութեանը։

Ս. ԳԻՐՔԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ

Ս. Գիրքին մինչեւ հիմա ծանօթ ամէնէն հին յունական օրինակներն են երկու ձեռագիրներ, Վատիկանեան եւ Սինայական։ Վերջին օրինակը ամէնէն ուշը պէտք է չորրորդ դարուն կիսուն պատրաստուած ըլլայ։ Երբ 638ին Արաբները գրաւեցին Կեսարիան այդ օրինակը տարուեցաւ Ս. Կատարինէի վանքը Սինայ լերան վրայ։ Եւ 1844ին առաջին անգամ ըլլալով գերման մատենագէտ Կոնսթանթին Թիշէնտորֆ երեւան բերաւ զայն նոյն լերան վրայ։ Հին Կտակարանին մէկ կարեւոր մասը ծանրօրէն վնասուած էր վանականներուն անհոգութեան՝ երեւէն։ Թիշէնտորֆ ծրար մը հին ու մին թուղթ գտաւ, որ վառելու սահմանուած էր։ Ծրարը քակեց եւ տեսաւ քառասուն երեք շատ աղտեղի թերթեր։ Մաքրեց զանոնք, Գերմանիա տարաւ եւ նուէր բրաւ զանոնք Սաքսոնիոյ Թագաւորին։ Երկրորդ անգամ նոյն վանքը այցելելով Թիշէնտորֆ ուրիշ 350 թերթ գտաւ, որոնցմէ 52ը Հին Կտակարան, մնացեալը ամբողջ Նոր Կտակարան։ Երբ Թիշէնտորֆ 1859ին Ցարին յանձնարարականով դարձեալ Ս. Կատարինէ գնաց Սինա լերան վրայ, վանականները արտօնեցին զինքը այդ ձեռագիրը նուիրել Օրթոտոքս Եկեղեցիին վերին պետը եղող Ցարին։ Այդ ձեռագիրը ներկայ վիճակին մէջ կը պարունակէ 393 թերթ։ Սովետ կառավարութիւնը Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին 100.000 սթերլինի ծախեց 347 թերթը եւ ձեռագիրը ամենամեծ զգուշութեամբ Լոնտոն փոխադրուեցաւ.

Կարծողներ եղած են թէ Վատիկանեան օրինակը Սինայականէն աւելի հին է, բայց երկու ձեռագիրներուն բաղդատութիւնը կը հակասէ այս կարծիքը։ Վատիկանեան օրինակին դիրը աւելի կոկիկ, նոր է քան սինայական օրինակինը։ Խնդիրը այն է հիմա որ այս երկու օրինակներուն վրայ մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կը կատարուին, եւ մինչեւ հիմա իբրեւ ամէնէն վաւերական համարուած այս երկուքին միջեւ բնագրի որոշ տարբերութիւններ կը գտնուին։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 1 փետր.— Հ. Յ. Դ. Թոփճեան կոմիտէի վրայ աւելցան 11 նոր ընկերներ եւս։

ՏԻԹՐՈՅԻԹ,— 10 երիտասարդ ուժեր դարձեալ միացան Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ կոմիտէին։ Շատ ուրիշ համակիրներ ալ հետզհետէ պիտի միանան կոմիտէիս։

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 6 փետր.—Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին մեր կոմիտէներուն վրայ աւելցան 25 նոր ընկերներ։

ՀԸՏՍԸՆ ԿՈՄԻՏԷ.— Կոմիտէիս վրայ աւելցան 11 նոր ընկերներ։

ՄԻՔՍԻԿՕ.— Կոմիտէիս վրայ աւելցան 2 ընկերներ։ Գաղութը փոքր է եւ գրեթէ բոլորի համակրանքը մեզ հետ։

ՉԸԼՍԻ, 6 փետր.— Ունեցանք խանդավառ ընկերա - համակրական ժողով։ Խօսեցաւ ընկ. Աստուր։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 18 նոր ընկերներ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Յանուն անկողմնակալութեան տեղ տալով Ռամի Պոլսեցիներու թիւ 2 Միութեան այս գեկոյցին, կը յանձնարարենք երկու կողմերուն ալ՝ կարճ կապել եւ չգրգռել մամուլը։

Մեր տպաւորութիւնն այն է թէ՝ երկու կողմէն ալ յանցաւորներ կան։ Արդ, կացութիւնը կը լուսաբանուի՞ թեր ու դէմ թռուցիկներ եւ գեկոյցներ հրատարակելով եւ պառակտումի նոր գլուխ մը աւելցնելով Մարսէյլի ազգային խառնիճաղանճին մէջ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր.— Նկատելով որ Միութեանս անդամներէն տիկին Մառլէն Եավէր, Գ. Գ. Միքէ Եավէր, Օննիկ Վարժապետեան, Հրանտ Ոսեանեան եւ Միհրան Աստուածատուր ժամանակէ մը ի վեր իրենց պարտքերով քիչ էր մնացեր որ Միութեանս քայքայման պատճառ դառնային։ Առկէց զատ նոյն իսկ Միութեանս պաշտօնական կնիքը կեղծելով հանդէսներուն տոմսեր հանած էին։ Միութիւնս մայր դիւանի հետ իր ունեցած 25 յունուար խառն ժողովին մէջ որոշեց ըստ ծրագիր - կանոնագրի 47րդ յօդուածի տրամադրութեան Միութեանս շարքերէն միանգամ ընդ միշտ հեռացնել վերոյիշեալ հինգ անդամները։ Ի դիմաց վարչութեան

Ատենապետ՝ Մ. Գօզոսեան

Բ. ատենադպիր՝ Փ. Փափազեան

ԾԱՂԿԱՒՈՏԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

●●●●●

Ծաղկախտի դէմ պայքարը շատ ուժեղ կերպով յառաջ կը տարուի Լիբանանի բոլոր մասերուն մէջ։ Դամասկոսի համալսարանին յատուկ հաստատութենէն հազարաւոր պատուաստի շիշեր կը բերուին եւ խմբովին կը ցրուին Լիբանանի բոլոր շրջանները։ Օրական, միայն Պէյրութի մէջ, երկու շաբաթէ ի վեր 500 հոգի կը պատուաստուի։ 42.000 հոգի պատուաստուած են։ Իսկ գիւղերու մէջ պատուաստուողներու թիւը կը հաշուի 50.000։

Շնորհիւ ձեռք առնուած կանխարգել միջոցներու, հիւանդութիւնը կորսնցուցած է իր թափը։ Օրական հազիւ 2—3 նոր դէպքեր կ'արձանագրուին հիմա, մինչդեռ շաբաթ մը առաջ, միեւնոյն հաշուով 6—7 դէպքեր կ'արձանագրուէր։ Տեսնուած է որ Պէյրութի մէջ հիւանդութիւնը ընդհանրապէս ծաւալ կը գտնէ Մուսէյթպէ Բէմիլ եւ Բաս — Պէյրութ թաղերուն մէջ, ուր բնակութիւն հաստատուած են «Միւթվէլլիներ», որոնք առհասարակ բնակչութեամբ կը գրադին եւ հոգ չեն տանիր մաքրութեան։ Այդ պատճառաւ քաղաքապետութիւնը մասնաւոր խնամք կը տանի այժմ այդ թաղերու մաքրութեան։

Քաղաքապետութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն Լիբանանի մէջ այս տարի ծաղկախտէ մեռած են 70 հոգի, իսկ վարակուածները կը հաշուին 400 հոգի

ՀՈՂԱՏԷՐԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ooooo

1926 տարիէ 1ի օրէնքին համեմատ նոր շէնքերը տասնըհինգ տարուան համար տուրքէ զերծ ըլլալով, օգտակար կը նկատենք յիշեցնել բոլոր անոնց որոնք որ եւ է շինութեան ձեռնարկելու գաղափար ունին թէ՝ այդ տրամադրութիւնը այս տարի վերջ կը գտնէ եւ կրնան տակաւին անկէց օգտուիլ մինչեւ տարեգլուխ լրացած շինութիւնները

ԾԻԾԱՂ

Տիկինը սպասուհիին

— Մարիամ, ես դուրս կ'ելլեմ, եթէ մէկը գայ զիս փնտռէ ըսէ որ թող սպասէ

— Լաւ, եթէ մարդ չգայ ի՞նչ ըսեմ, տիկին։

— Այս՛, այդ ալ խնդիր է, գարձիս կ'ըսեմ

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞վ սպաննեց

oooo

«Հայրենիք» հարց կուտայ այս խորագրով յօդուածի մը մէջ.

— «Անուանապէս տարբեր կուսակցութեանց, բայց իրապէս բոլշեւիկներու թմբուկը զարնող «Պայքար» եւ «Եր. Հայաստան» թերթերը Նիւ Եորքի սպանութեան առթիւ շաբաթներէ ի վեր իրենց «իրետանի»ն կրակը կը թափեն մեր վրայ՝ աշխատելով մեզ վարկաբեկ ընել կամ ցոյց տալ «ոճրագործ» յաչս հայ ժողովուրդին.

Եթէ իրաւ քրիստոնեայ կուսակցութիւններ են, ատոնք, ապա հայց կուտանք իրենց եւ թող պատասխանեն մեզի թէ՝ ինչո՞ւ տարիներով իրարու մէջ կերան, եւ ինչո՞ւ իրենց այնքան ծանօթ յեղափոխական ընկերներուն կեանքին վերջ տուին, օր ցերեկով զարհուրելի դաւադրութիւններ կազմակերպելով անոնց հանդէպ։

Թալշանեանի, Ռնենեանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու պատմութիւնը պիտի չքննենք այսօր։ Բայց այսօր ալ սրտի մորմոքով հարց կուտանք իրենց թէ ո՞վ սպաննեց ՄԽՕ ՇԱՀԷՆԸ Փոթիի մէջ կամ Գարեգին ՉԹՃԵԱՆԸ Օտեսայի մէջ։ Արդեօք դաւաճաննե՞ր էին անոնք որոնք յեղափոխութեան անունը արատաւորող եւ Դաշնակներու գերեզմանին առջեւ կեղծ արցունքներ թափող այսօրուան դաւադիրներու զնդակին զոհ գացին 1903 թուին։

Ո՞վ սպանեց ՍԱԳՈՒՆԻՆ Լոնտոնի մէջ, ո՞վ սպանեց ՀԱՄՐԸ (Արամ Գրիգորեան), ՈՐՍՈՐԴԸ (Տիգրան Իգմիրեան), որոնց անունով ժամանակ մը երդում կ'ընէին այսօրուան քրիստոնեայ ռամկավարները, բայց նոյն այդ երդում ընող կայէնները օր մըն ալ եւ ատոր Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ դիտապաստ գետին փռեցին իրենց ամէնէն հարազատ ընկերները եւ երկար ամիսներ անգլիական դատարանն ու մամուլը իրենցմով զբաղեցուցին։

Հարց կուտանք իրենց եւ թող պատասխանեն մեզի, թէ ո՞վ սպանեց ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆը Եգիպտոսի մէջ։ Ո՞վ վիրաւորեց ՆԱԶԱՐԲԷԿԸ Ժընեւի մէջ, կամ Պօսթընի մէջ ո՞վ վիրաւորեց ՍԱՊԱՀԳԻՒԼը, որ երբ քանի մը տարի առաջ գերեզման իջաւ, իր ընկերներուն «Ռուիրած» գնդակը հետ իր հետ գերեզման տարաւ։

Հին ու նոր Հնչակեանները կամ այսօրուան ռամկավարները ի զո՞ւր կը փորձեն կեղծ փիլոսոփիներով զարդարուիլ կամ մոռացութեան տալ մօտաւոր անցեալը։ Այն կայէնները, որոնք այնքան անգութ կերպով իրենց գաղափարակից եղբայրները խողխողեցին, անոնք չէ՞ կրնար իրենց արիւնոտ ձեռքը ծածկել ուրիշներէն, անոնք իրաւունք չունին Ռամի Դաշնակներու գերեզմաններուն առջեւ ծունկի գալու, երբ իրենք իսկ եղան դահիճները նոյն այդ Դաշնակներուն։

Իսկ Սելանիկի «Հորիզոն» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, ձաղկելով «Հայաստանի Կոչնակ»ին կեղծաւորութիւնը (15 փետր.).

— «Կը տեսնէք, սը Նիւ Եորքի բրածոն, այս պահուս, ցեխոտ «ազգասիրութեան» բռնուած է։ Կ'ուզէ ա՞զգը փրկել, եւ այդ փրկութիւնը կը գտնէ անոր Դաշնակցութեան դէմ յարձակման մէջ։ Այդ պատճառով ալ կը փորձէ ամբոխավարութեան ամէնէն անարգ ձեւերը։ Բրածոյ «Կոչնակ»ը, որ մինչեւ հիմա, ուրիշ իրապէս ազգային դատերու առթիւ լեզուն կուլ տուած էր, մէկէն ի մէկ ճպռու կտրած է Ղեւոնդ արք.ի դիակը շահագործելու համար։ Դուք, բողոքի ընդվզումի ոչ մէկ ձայն լսած էք անոր բռնած բերնէն, երբ ազգային դատերու այնքան առիթներ են ներկայացած։ Անիկա այս «Ղեհաստան»ը չէ բացած օրինակի համար Թուրքին դէմ, երբ ասկէ հինգ տարի առաջ, ծեծուելով եւ սպաննուելով, հազարաւոր հայ տարագիրներ Անատոլուէն Սուրիա կը քշուէին եւ կամ, երբ «Թոմանեա» շոգենաւին վրայ եւ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ Վիտին-Կայէն կը սպաննուէր քաղդապար Թուրքին ձեռքով։ Անիկա, ոչ մէկ ատեն «ազգային դատ»ի ճակատ յարդարած է, երբ դարձեալ Գիւտ եպիսկոպոս մը կը սպաննուէր Չեկայի զնտաններուն մէջ եւ կամ հազարաւոր ազնուական մտաւորականներ կը սառէին Սիպերիոյ տափաստաններուն մէջ։ Այս բոլորը «ազգային դատ» չեն «Կոչնակ»ին համար, պարզ այն պատճառով, որ թիրախը Դաշնակցութիւնը չէ «Ազգային դա՞տ» է սակայն Ղեւոնդ արք.ի մը սպանութիւնը, որովհետեւ ատոր մէջ Դաշնակցութեան միսը ուտելու կարելիութիւնը կայ։

Թշուառական՛ն փարիսեցիներ

Երկինք գետին իրար անցուցիք արք.ի մը սպանութեանը։ Ձեր յարուցած աղմուկը աշխարհը պատեց։ Զըրիք սակայն ատիկա սպանութեան համար իբր ցաւի եւ զայրոյթի արտայայտութիւն։ Այլ բրիք, Դաշնակցութիւնը խորտակելու եւ վարկաբեկելու միակ նպատակով։ Ըրիք, բայց չյաջողեցաք։ Վստահ եղէք, որ ասկէ վերջն ալ չպիտի յաջողիք։

Հարցում մը սակայն, ծիծաղ կոծկուած կեղծաւորներ։ Դուք որ այսքան զգայուն էք դարձեր արք.ի մը սպանութեամբ եւ զայթակղեր էք, դուք որ մէկուկէս ամիսէ ի վեր կը բողոքէք անմեղ եւ կը յայտնէք ձեր սրտմտութիւնը, ոճրին ու անոր անծանօթ հեղինակներուն դէմ, բողոքի բառ մը անգամ չէ՞ք գտներ ողջ - ողջ մորթըւելիք այն հայանուն սրիկաներուն դէմ, որոնք մեր Ռուսիոյական եռագոյնը զռեհկօրէն կ'աղտոտեն եւ կը դիլեն զայն Դաշնակցական թերթի մը հասցէին, կամ պոռնիկէ մըն ալ ցած եւ անպատիւ այն «հայ» կնոջ դէմ, որ հայ խանութպանէ մը եռագոյն կ'ուզէ «վարտիք պիտի կարեմ» ըսելով...

Այս եւ ասոր նման հրէշային պատմութիւններ կ'լմանէք ձեր քթին տակ ամէն օր, պատուելի՛ «Կոչնակ»։ Ինչո՞ւ չէք ընդվզիր։ Չէք բողոքեր։ Տօ՛ղ մը անգամ չէք գրեր ձեր չորնալիք մատներով, եթէ ոչ այլասերած սրիկաները լրջութեան հրաւիրելու, գէթ նոր դէպքերու առաջքը առնելու մտահոգութեամբ։

Պատասխանեցէ՛ք։ «Ազգասիրութիւն»ը, փողոցային սինլքորներն ու պոռնիկները քաջալերող ձեր այս անպարկեշտ ընթացքին մէջ կը գտնէք, պատուելի՛ «Կոչնակ»...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

— —

(ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ ՎԱՆԷՆ)

Իսկ մենք, մեր կայանի պետը Ըշպեօթի, իր կինը եւ աղջկան հետ, երեք հայուհիներ եւ ես ճամբորդեցինք ռուս բանակին հետ դէպի պարսկական սահմանը։ Երեք օր վերջ, այն խումբին պետը, որուն հետ կը ճամբորդէինք, յայտնեց մեզի թէ բանակը նորէն ետ պիտի երթայ դէպի Վան, բայց ինք կ'ուզէր մեզի տրամադրել կառք եւ զինուորական պաշտպանութիւն, որպէսզի մենք կարենայինք Թիֆլիս հասնիլ եւ անկէ ալ Ջուլֆայի կայարանը։ Թիֆլիս հասնելէ յետոյ, ես հիւանդացայ եւ քանի մը օր բարձր տաքութիւնով մը անկողին ինկայ։ Ըրդ վախնայի թէ Թիֆլիսի բռնուած ըլլամ, որովհետեւ ատկէ առաջ խնամած էի ամերիկեան միսիոնարները, որոնք Թիֆլիսէ բռնուած էին։ Բայց շուտով աղէկցայ եւ չորս օր մնալէ յետոյ շարունակեցինք ճամբան Թոյի վրայով դէպի Ջուլֆա, ուր հասանք երկու օրէն։ Հոդ մեզ ձերբակալեցին։

Մեր ամբողջ ունեցածները քննուեցան, արժէքաւոր առարկաներն ու գիրքերը գրաւուեցան եւ մենք փոխադրուեցանք պարապ բնակարան մը եւ մնացինք զինուորներու հսկողութեան տակ։ Բարեբախտաբար խմբապետը գերման Ռուս մըն էր որ շուտով հասկցաւ թէ մեզի համար արուած տեղեկութիւնները ճիշդ չէին. մեզի սպառնալու համար զրկեց նաեւ զինուոր մը որ նոյնպէս գերման Ռուս մըն էր։ Յաջորդ օրը ազատ ձգուեցանք, բայց ստիպուած էինք սպասել Թիֆլիսէն գալիք հեռագրի մը, որ երկու օրէն եկաւ։ Վերջին դիշերը միջատ մը կծեց ոտքս, սոսկալի ցաւեր պատճառելով ինծի։ Բանակի վիրաբոյժը երկու անգամ եկաւ եւ դարմանեց ոտքս. ինծի կը պատմէին թէ կարճ ժամանակ առաջ զինուոր մը կծուելով մեռած էր, բայց Տէրը պահեց զիս։ Յաջորդ օրը կրցանք մեր ճամբան շարունակել, թէեւ ժանտարմաներու հսկողութեան տակ։ Թիֆլիս հասնելուս պէս, առաջնորդեցին մեզ ոստիկանատուն, ուր քննութենէ յետոյ տարուեցանք պանդոկ մը եւ ոստիկանի մը հետ 3 օր հսկողութեան տակ մնացինք. Ասկէ վերջ էր որ հրաման առացանք Թիֆլիսի մէջ ազատ պտտելու։ Մինչեւ այդ ատեն քոյր Քէթըի մասին այնքանը գիտէինք որ Քիւրտերէ գերի տարուած է եւ մեր աղաքը ամէնքն ալ սպաննուած են։ Ամերիկեան հիւպատոսին բոլոր ջանքերը անոր մասին ճշգրիտ տեղեկութիւն առնելու համար, ապարդիւն անցան։ Քանի մը շաբաթ վերջ, քոյր Քէթըին հետ փախած աղաքներէն մէկ մասը մեզ տեղ եկան, որոնք մեզի պատմեցին թէ քոյր Քէթը Պարսկաստանի վրայով դէպի Ռուսիա ճամբայ ելած է։ Բաւական ժամանակ վերջ մեր Վանի մարդոցմէն լուր առինք որ տեսած են ընկերուհիս զինուորներու հսկողութեան տակ, կառքի մը մէջ, քաղաքէն անցնիլը։ Ասոր վրայ ամերիկեան հիւպատոսը ռուսական իշխանութենէն լուսաբանութիւն ուզեց Քէթըի ուր գտնուելուն մասին։ Քանի մը օր վերջ Շպէօթի աղջիկը եւ ես դիմեցինք հիւպատոսին որ մեզի տեղեկացուց վերջապէս թէ ընկերուհիս Թիֆլիսի բանտըն է։ Հիւպատոսը կ'ուզէր ձեռքէն եկածը ընել, բայց թէ քոյր Քէթըն ազատ արձակել տալը կարելի՞ էր,— չէր կրնար որոշապէս ըսել։ Կը հարցնէր թէ պատրա՞ստ ենք Սիպերիա երթալ անոր հետ, բան մը որ ես հաստատեցի։

Երբ տուն վերադարձանք, հոն գըտանք ոստիկան մը որ զիս ոստիկանատուն կանչեց։ Այնտեղ ինծի յայտնեցին թէ ես արտաքսուած եմ եւ զիս հայրենիք պիտի զրկեն։ Վերջապէս այն եղաւ որ զիս բանտ տարին։ Այնտեղ խստօրէն քննուեցայ, որպէսզի չըլլայ թէ վտանգաւոր բան հետս ունենամ եւ յետոյ ընկերուհիս եւ ապաստանի պէս առանձին սենեակ մը այլ թէմացին զիս 12-14 արարածներու քով, ուր գտայ ինծի համար հազիւ պզտիկ տեղ մը կար ազատ։

Երեք օր վերջ երկուքս ալ հիւանդացանք եւ բանտի հիւանդանոցը տարուեցանք եւ— ի՜նչ երջանկութիւն — երկուքս ալ նոյն սրահին մէջ։ Հիմա կրնայինք մեր քաշածները պատմել իրարու։ Բայց այս հրճուանքը 12 օր միայն տեւեց եւ ես իմ հին բանտս փոխադրուեցայ։ Ցայտնեցին թէ հայրենիք պիտի վերադառնամ։ Սիրտս կը ճաթէր որ քոյր Քէթը իր Թիֆլիս հիւանդութեամբ ետեւ պիտի ձգէի, բայց օգուտ չունէր։ Երկուշաբթին անցաւ սակայն եւ ես կը մնայի դեռ։ Ցանկարծ շաբաթ օրը հրաման եկաւ պատրաստ ըլլալ փոխադրուելու համար Կարս, Թրքական սահմանին վրայ։ Անասելի վախ մը եկաւ վրաս, որովհետեւ գիտէի թէ ռուսական պատերազմական առեանը Կարս կը գտնուէր։ Դժբախտաբար Աստուածաշունչ մը չունէի քովս որ անոր մէջ սփոփանք գտնէի, բայց իմացայ թէ ինչպէս Տէրը այսպիսի պարագաներու ալ իր զաւակներուն միխիթարանք կը շնորհէ։ Գոց սորվածներս ինծի օրհնութիւն մը եղան։ Իմ ամբողջ բանտարկութեանս ընթացքին հետեւեալ տաղը կը հնչէր հոգիիս մէջ—

Երբ դժբախտ պահերուն,
Սպասելն դժուար իսկ ըլլայ,
Ամէն ինչ լաւ պիտ' վերջանայ,
Ո՜վ հոգիս,
Ի՞նչ կ'ուզես դուն դեռ աւելի···։

Այն օրը զիս ճամբեցին, որովհետեւ ինծի ընկերացող զինուոր կը պակսէր։ 14 օր յետոյ սակայն կանչեցին զիս բանտին բակը, ուր արդէն 50—60 ձերբակալուածներ երկ-երկու ձեռնակապ ունէին. ասոնց հետ պէտք էր զրկուէի ես ալ։ Անզամալոյծ Հայու մը եւ կոյր Թուրքի մը ընկերակցութեամբ Թիֆլիս քաղաքին միւս ծայրը դէպի կայարան եւ անկէ շոգեկառք առաջնորդուեցայ։ Ձերբակալուածներուն մէջ կար հայ կամաւոր մը որ ինծի պաշտպան հանդիսացաւ։ Մեր ճամբորդութեան երկրորդ առտուն, ուրախութեամբ եկաւ եւ ըսաւ ինծի. «Մի վախնար, դուն Կարս չէ որ կ'երթաս, այլ դէպի Երեւան, հոն ազատ պիտի ըլլաս եւ մեր հրամանատարութիւնն ալ ձեզ ազատ պիտի արձակէ»։ Առաջին առթիւ Ալեքսանդրապոլ մնացինք։ Բանտին տնօրէնը ըսաւ ինծի որ գրած եկած է իմ հացիս եւ յաջորդ օրը երկու պաշտօնեաներու ընկերակցութեամբ Թիֆլիս պիտի վերադարձուիմ։ Ուրախութեան մէջ էի։ Երբ Թիֆլիսի բանտը հասայ իմ արժէքաւոր առարկաներս ինձ վերադարձուցին եւ վերջին անգամ ըլլալով երկու սուինաւոր զինուորներու ընկերակցութեամբ ոստիկանական գրասենեակը տարուեցայ։ Հոն իմացայ որ Քէթըի հետ միասին պիտի ճամբորդէի Վլատիվոսթոք ուղեւորութիւնս շատ մեծ էր. թէ իմ մասիս արքան խնամք տարուած էր, անկէ կը հասկցուի որ Ռուսերը 15 րուբլիի հեռագիր զարկած էին մինչեւ որ զիս գտած էին։ Ինծի ըսուած էր որ Կարս կը զրկուիմ, ամերիկեան հիւպատոսին ըսուած էր որ Երեւան կը զրկուիմ, ինծի հետ զրկուած թուղթին մէջ կ'ըսուէր թէ Նախիջեւան կը զրկուիմ. իսկ իրականութեան մէջ Ալեքսանդրապոլ կը գտնուէի։ Բայց Տէրը գիտէր թէ ո՞ւր էր իր հաւատացեալը եւ իր հաւատացեալներու աղօթքներն ալ գտան զիս հոն։ Ամերիկեան գեսպանը եւ ամերիկեան միսիոնարները, որոնք մեր հետ Վան կը գտնուէին, կառավարութեան վրայ այնպէս ազդեցին (խնդիրը մինչեւ ցարին հասցուցած էին) որ, մենք ազատ կ'արձակուէինք, բայց միայն Վլատիվոսթոքի ճամբով։ Սիպերիոյ մէջէն ճամբորդելու համար անհրաժեշտ իրերը գնելէ յետոյ, բաժնուեցանք մեր սիրելիներէն որոնք բարեկամաբար իրենց տունը տրամադրած էին մեզ հիւրասիրելով եւ դեկտեմբեր 2ին մեկնեցանք Թիֆլիսէն այս անգամ առանց ոստիկանի ընկերակցութեան, որովհետեւ ամերիկեան հիւպատոսը իր անձով երաշխաւոր եղած էր մեզի համար։

(2) ԱՆՆԱ ԿՐԱՑՆԸՐ

Թարգմ. Գ. Ձ.

Սիամի Թագաւորը որ այցելութեան եկած էր արկածէն առաջ, եւ Տանըմարքայի Թագաւորը որ նմանապէս ազգական է: Այս յուսախաբութիւն պատճառած է մասնաւորապէս դաշնակից Թագաւորներու բացակայութիւնը (Անգլիա, Իտալիա եւայլն)

Առաջին օրը 25,000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ գացին պալատ, ուր ցուցադրուած է Թագաւորին մարմինը: Բոլորն ալ կը խաչակնքէին եւ շատերը կը ծնրադրէին: Բազմաթիւ մարդիկ կարգի սպասած էին առաւօտեան ժամը 4էն մինչեւ 8, երբ դուռները բացուեցան:

Փարիզէն յուսախաբ Պերլին գնաց

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Իտընի եւ Ֆրանսայի նախարարին միջեւ Փարիզի մէջ կատարուած բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի յանգած չեն: Իտըն, զէնընկեցութեան համար վերջերս հրատարակուած անգլիական յիշատակագրին վրայ յենլով, շատ աշխատեր է միջնորդութիւն մը կատարել եւ զիջումներ ձեռք բերել, բայց Ֆրանսա տեղի չէ տուած այս անգամ, պնդելով իր տեսակէտին վրայ: Իտըն համոզում գոյացուցեր է թէ այլեւս այս կողմէն անկարելի է բան մը յուսալ, եւ Պերլին մեկներ է յոռետես տրամադրութիւններով:

Ահաւոր փոթորիկ Մ. Նահանգներուն մէջ

1888ԷՆ Ի ՎԵՐ ԱՅՍՊԻՍԻ ԱՂԷՏ ՉԷՐ ՏԵՍՆՈՒԱԾ

Երեքշաբթի օր ահռելի փոթորիկ մը ծագեցաւ Մ. Նահանգներու հիւսիսային արեւելեան շրջանին մէջ. աղէտ մը որ չէր տեսնուած 1888էն ի վեր: Մասնաւորապէս վնասուեցան արեւելեան նահանգները: Անկարելի է հաշուել մարդկային եւ նիւթական կորուստները: Բազմաթիւ մեծ ու փոքր նաւեր ընկղմած եւ հաղորդակցութիւնները խզուած են: Առօրեայ կեանքը ջլատուած է Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ Ֆիլատելֆիայի մէջ:

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Փարիզի «թաքսի»ներուն գործադուլը կը շարունակուի յամառօրէն: Արդէն չորրորդ շաբաթն է: Երեքշաբթի օր էյֆէլի աշտարակին տակ հրապարակային ժողով մը գումարելէ յետոյ, բանուորները «Էնթերնասիոնալ» երգելով գացին Եէնայի կամուրջին վրայ եւ հանդիսաւորապէս գետը նետեցին խամաճիկ մը, որ կը ներկայացնէր կառքերու ընկերութիւնը եւ անոր կանոնագիրը:

Այս առթիւ, խոշտանգումներ ալ եղան, ինչպէս անցեալ շաբթու: Այն որ կը շարունակէ աշխատիլ, ծեծ կ'ուտէ: Ցանախ կառքն ալ կրակի կու տան:

Անցեալ օր գրած էինք թէ յարձակման ենթարկուած ըլլալով, կրակ բացած էր Հայ մը, Գասպարեան: Վիրաւոր Ֆրանսացին մեռած ըլլալով թերթերը կը պահանջեն ձերբակալել զարնողը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Պէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Շրջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւայլն:

Մուտքը՝ ազատ է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն եւ ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Ղազար Բալուցեանի՝ իր հօրեղբօր Տիրան Բալուցեանի եւ հօրեղբօր կնոջ Հուռիա Բալուցեանի զառնակսկիծ մահուանց առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գար տը Կլօզի սէլէ-Պորտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի. 119 Թիւ սրճարանը: Օրակարգ.— Ձեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

Հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant

ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր **ԲԵՆՕ**

կը խօսին ընկերներ՝ **Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)**

կը ներկայացուի՝ **ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ** (Զաւեշտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդկց. միջոց.— Մոնբառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտոնի Փօրթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 3է կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ:

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի՝ ընկեր **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր **ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ**

Կը խօսի՝ ընկ. **ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ**

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւայլն: Մուտքը՝ ազատ է:

ՓՕՆ ՏՕՊՆԷՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՒՐԻՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 *Փետրուար Կիրակի օր*

Կը խօսի՝ ընկ. **ԶԱՔԱՐ ՏԱՐ.-ՔՃԵԱՆ**

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 131, rue Paul Berruel *(Նախկին* rue Cambronne, 131) métro Vaugirard *տեղի կ'ունենայ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Զամալեան, Ա. Խանդկարեան եւ Հր. Զարգարեան: Մուտքը ազատ է:*

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ **Պ. ՀՐԱՆԴ Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Նիւթ՝ ՔԱՂԱՔԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ԱՐԴԻ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ԳԱՅ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գար Վէնսէնի սրահին մէջ

Շրմէն տը լա Մառըան Վիլ:

**** *Իսկ այս Կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի Սէնթ-Անթուանի սինէմայի սրահին մէջ:*

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Մասին Նու պար Հիմնարկութեան մէջ Pavillon Arménien.

Cité Université. 41 Bld. Jourdan. Paris (XIV). (Métro: Porte d'Orléans)

Կը խօսի՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ»

Մուտքը՝ ազատ է:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbert*ի սրահներուն մէջ*

Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUY*ի խումբով* (Capital Cinéma*յի օրքէսթր*):

կէս գիշերէն վերջ Cotillon ձրի:

Թրիկ Սուառէ կամ Սմոքինկ պարտաւորիչ է:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Լիռնէզի սրահին մէջ

Պատուոյ Նախագահութեամբ՝ *Գեր. Երուանդ Եպ. Փէրտահճեանի*

Ներկայ կ'ըլլայ Յոբելեարը:

Բացման խօսք՝ *Մ. Ազատեան* | կը խօսի՝ *Անդրէաս Վրդ. Պօտուրեան*:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— *Երեկոյեան ժամը 8ին ի պատիւ Յոբելեարին կը տրուի թէյասեղան մը, Սօսիէթէ Լիռնէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին համակիրները:*

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (61)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէմիշի կերած ծեծը շատ լաւ ազդեցութիւն գործած ու աւազակութիւնը այլեւս վերջ գտած էր:

Բիզա պէյ բաւականացած չէր լոկ Մէմիշի չէթէն կարգի դնելով, միանգամայն բոլոր չէթէները կարգի բերելու համար, կարգ մը միջոցներ ձեռք առած էր: Եւ սակայն, բարեկարգումի միջոցին դժուարութիւններ երեւան եկած էին: Ասոնց կարեւորագոյնն էր զէնքի դժուարութիւնը: Պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր զէնքերու զանազանութիւնը այնքան շատցած էր որ, այլեւս անկարելի էր իրարմէ բաժնել: Չէթէի մարդիկը առաւելապէս «մարթին» հրացանը չէին կրնար գործածել: Անոնք միշտ կը կոտրէին այս հրացաններուն ատեղները: Այդ պատճառաւ, բազմաթիւ զէնքեր անպէտ վիճակի մը վերածուած էին: Հետեւաբար, հարկ էր նորոգել զանոնք: Եւ որովհետեւ կարելի չէր նոր հրացաններ հայթայթել, միայն մէկ միջոց կը մնար,— եղածները դնել գործածելու յարմար վիճակի մը մէջ: Բիզա պէյ, այդ մտածումէն առաջնորդուած, հրացանագործ վարպետ մը ուզած էր Պոլսէն: Վարպետը, հազիւ եկած, սկսած էր խանգարուած զէնքերու նորոգման, իսկ պատրաստուած զէնքերը բաշխուած էին այն չէթէներուն որոնք կարգի պիտի դրուէին:

Զէնքի տագնապը միայն Բիզա պէյի ճակատին յատուկ չէր: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ճակատին վրայ ալ սկսած էր զգալի դառնալ զէնքի պակասը: Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Արտահանի նահանջէն վերջ անդէն մնացած ըլլալով, Բիզա պէյէն անընդհատ կը խնդրէր իրեն զէնք ուղարկել՝ կարծելով որ այս վերջինին մօտ զէնքեր կան: Եւ սակայն, ինչպէս պարզեցինք, Բիզա պէյ, ամբողջ զէնք չունենալով, Պէհաէտտին Շաքիր պէյի այս խնդրանքը անհետեւանք թողած էր: Զէնք ուզելու եւ չտալու խնդիրը առեն մը այնքան բուռն թղթակցութեանց պատճառ դարձած էր որ՝ Բիզա պէյ ստիպուած էր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղարկել հետեւեալ նամակը.—

« Յարգելի եղբայրս Պէհաէտտին Շաքիր պէյ.

« Երջօրէն կը ցաւիմ ու միանգամայն կը բարկանամ: Եղբայրս, զէնքը տրուած է թշնամիին վրայ արձակելու համար: Կ'ենթադրեմ թէ տէր եմ ուղեղի մը որ ի վիճակի է գնահատելու թէ՝ մեզի համար շահ մըն է եթէ այդ զէնքը թշնամի մը սպաննէ, խնդիր չէ թէ ուր: Մասնաւորապէս իմ հօս վրկութիւնս պայմանաւորուած է ձեր հօդ ուժեղ ըլլալէն: Այսքանը ես ալ կ'ըմբռնեմ: Հարկ կա՞յ ձեր խնդրանքին: Եթէ կարելիութիւն ունենամ, ամէն մէկ խոլամի ձեռք արպաշար ուած մը, թնդանօթ մը կուտամ, եւ ոչ թէ հրացան: Դուք ես գիտէք թէ՝ խոստացած էի ձեզի 500 հրացան տալ: Եթէ բանակը զիս խաբած չըլլար, ձեզի պիտի ղրկէի: Դժբախտաբար, զէնքերը ետ առնուեցան ու իմ հաշիւս տակն ու վրայ եղաւ: Հիմա հացագործէն ու մթերապահէն հրացան կը հաւաքեմ, որպէսզի իբրեւ առաջին բաժին Արհաւի եկած 630 հոգին զինեմ: Երկրորդ բաժինը 100, իսկ Գ.ը՝ 70 հոգի են: Ասոնց համար ո՞ւրկէ զէնք պիտի հայթայթեմ: Երեք հարիւր հոգիի ձեռքէն հրացանները կ'առնեմ: Թերեւս կ'օգտագործեմ այս թարմ ուժը: Ասատուած ամենակարող է: Վստահ եղէք որ ձեզի պիտի ղրկեմ բոլոր այն զէնքերը որոնք ձեռքս պիտի հասնին: Ենդրեմ, զանոնք ոչ ոքի ղրկեցէք: Դժուար է պահպանելը: Բարեբախտաբար համոզեցի սահմանային վաշտը: Անոր քով գտայ 121 հատ ամբողջ հրացան: Վաշտին տուի 50 հատ ռուսերիական զէնք, եւ փոխարէն առի ուրիշ զէնքեր: Կիւլ Ճէմալով (չոգենաւ) ժամանած 250 հոգին 200ը զինած՝ ձեզի կը ղրկեմ»:

Բիզա պէյ, մինչ մէկ կողմէ կ'աշխատէր զէնքերը նորոգել տալ, միւս կողմէ կը ճգնէր օգտագործելի ձեւի մը վերածել այն թնդանօթները, զորս գրաւած էին Ռուսերէն՝ առաջին բախումի միջոցին: Բիզա պէյ թնդանօթաձիգ էր, բայց, բանակէն հեռանալէն ասդին չէր զբաղած զինուորական յառաջդիմութիւններով: Ուրով, վերոյիշեալ թնդանօթներու գրաւման օրէն ի վեր չէր կրցած ճշդել թէ անոնք ամբո՞ղջ շարք, թէ կէս շարք կրակող են: Իր հրամանին տակ գտնուող չէթէները թնդանօթի հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունենալով, իրենց պետերը եւս անկարող եղած էին ճշդելու այդ թնդանօթներուն տեսակը: Բիզա պէյ ըսած էր թէ այդ թնդանօթները ամբողջ շարք կրակող են: Մինչդեռ թնդանօթաձիգ հազարապետ Ասըմ պէյ, որ Եազուզ Ճէլիլ պէյի գունդին հետ էր անցած եւ Մուսթաֆա փաշայի զօրամասին էր, Արտահանի գրաւման միջոցին քննած էր ռուսական թնդանօթները եւ եկած էր այն եզրակացութեան թէ անոնք կէս շարք կրակողներ են:

Եւ որովհետեւ կարելի եղած չէր ճշդել անոնց տեսակը, անհնարին դարձած էր նաեւ անոնց գործածութիւնը: Որովհետեւ, ամէն անգամ որ բանակէն ռումբ կը պահանջէին՝ այդ թնդանօթներուն համար, կը հարցուէր իրենց թէ թնդանօթները ինչ դրութեամբ են: Պատասխանել կարելի չըլլալով, ռումբ չէր ղրկուեր:

Ընդհ. պատերազմին մեր մասնակցութենէն ասդին վեց ամիսներ անցած էին, բայց կարելի եղած չէր թէ թնդանօթներու մասերէն որը ինչ կը ծառայէր:

Այս վիճակին վերջ տալու համար Բիզա պէյ Պոլիս դիմած ու խնդրած էր թնդանօթաձիգ սպայ մը ղրկել: Այս սպան պիտի գար զէնք նորոգողին հետ: Եւ եթէ Բիզա պէյ նախատեսած ըլլար որ այդ թնդանօթները օր մը փոխանակ պիտի դառնան իր ճակատին, պիտի խուսափէր ոչ թէ զանոնք առ ձակելէ, այլ՝ զանոնք խլելէ իսկ:

Այդ միջոցներուն էր որ, Բիզա պէյ իր հետը առնելով պատասխանատու պատուիրակներէն մէկը, խրամները քննելու եկած էր: Քննական այս պտոյտը դժուար էր քանի մը օր, վերադարձին, երբ Գօբչքայի կը մօտենային, տեսած էին թէ թնդանօթ մը լծուած, դէպի իրենց կու գայ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 23 Février 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2128

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԿԵՐ Է ԱՅՍ...

Ի՞նչ պատկեր է այս, Մարսէյլի մէջ, որ է՛ր երբեմն կը պարծենար իր կազմակերպական աշխատանքներով:

Ի՞նչ խառնիճաղանճ, բոցավառ կիրքերով եւ բաժան – բաժան հատուածներով: — Ցեռոյ նաեւ փողոցային ելոյթներով եւ գոյնզգոյն թռուցիկներով...

Այս առթիւ, խոստովանութիւն մը,— Ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք շատ մը անցքերու մասին:

Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր թռուցիկներ կը տեղան Մարսէյլի մէջ, եւ մենք պատահաբար ստացած ենք մէկ մասը:

Տեղական թերթեր կան, որոնց երեսը տեսած չենք տարիներէ ի վեր:

Սեղանի վրայ ունինք թղթակցութիւններ՝ թեր ու դէմ: Աւելի կամ պակաս պատկերաւոր մտերմութիւններով:

Լսած ենք բերնէ բերան պատմութիւններ, մէկը միւսին հակոտնեայ:

Այս խեղճ պատճառով, առ այժմ կը գոհանանք ընդհանուր տպաւորութիւններ յայտնելով:

×

Այսպէս ուրեմն, կատարեալ անիշխանութեան մատնուած է Մարսէյլը,— Ֆրանսայի երկրորդ հայաշատ գաղութը որ յաջողած էր գլուխ հանել Փարիզի չկրցածը:

Երբ անիշխանութիւն կ'ըսենք, խօսքը ամէնէն առաջ կը վերաբերի բուն կեդրոնին, Մարսէյլ քաղաքին:

Արդարութիւնը կը պահանջէ անգամ մը եւս արձանագրել թէ՝ արուարձաններն ու գաղութները իսկապէս կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնեն, մանաւանդ իրենց ծաղկոցներով, դպրոցներով եւ բազմազան միութիւններով:

Որոմ ցանողներ պակաս չեն արուարձաններուն մէջ ալ: Բայց, այս տեսակէտով ալ տարբերութիւնը շատ մեծ է շրջաններուն եւ կեդրոնին միջեւ:

Մնաց որ, յաճախ կեդրոնէն կը բխին շատ մը չարիքներ, կամ կեդրոնի ապականութեանց հետքերն են որ կը հասնին մինչեւ գիւղերն ու արուարձանները:

Որո՞նք են չարիքին արմատները: Ինչո՞ւ այսպէս մէկ անգամէն փլաւ եւ հակամարտ ճակատներու բաժնուեցաւ Մարսէյլի ազգային կեանքը:

Բուն պատճառը, անշուշտ, բոլոր գաղութներուն մէջ տիրող անիշխանական ոգին է: Կեդրոնախոյս ձգտումը, որ ուժ կ'առնէ բազմաթիւ պատճառներէ, եւ շատ հեռուներէն:

Չար ոգի մը իր թեւերը փռած է ամէն տեղ, եւ կը ձգտի խորացնել, տարածել կազմալուծումը, որպէսզի գաղութները վերածուին բանաւոր հօտերու կամ կաթնտու ագարակներու:

Մնացեալը որո՞ւ հոգ, երբ բուն ենթական, Արտասահմանը ինք ձեռք ձեռքի չի տար, տիրաբար վարելու համար իր ճակատագիրը:

Բայց Մարսէյլը ունի նաեւ տեղական պատճառներ:

Առաջինը՝ առաջնորդական հարցն է, աւելի ճիշդ՝ Գալաքեան եպիսկոպոսի պարագան: Երկրորդը՝ Փրատոյի մայր – եկեղեցին:

Քիչ մը աւելի բաց խօսելով, ըսենք թէ այս երկու փորձանքները անքակտելի կապերով կապուած իրարու հետ:

Գալաքեանը ծնաւ Փրատոյի եկեղեցին եւ Փրատոյի եկեղեցին ծնաւ Գալաքեանը:

Արդարեւ, երբ Գ. Վահան Խօրասանճեան կ'ուզէր տեւական հաստատութեամբ մը մեծարել իր կնոջ յիշատակը, Գալաքեան եպիսկոպոսն էր որ, ոտքով–ձեռքով մէջտեղ ինկաւ, նոյն իսկ հող գտաւ, փառաւոր եկեղեցի մը շինելու համար:

Իր հաւակնութեամբ այդ եկեղեցին պիտի դառնար տեսակ մը Վենետիկ, իսկ ինքն ալ՝ վանահայր, ոսկետառ արձանագրութեամբ:

Յարգելով հանդերձ որ եւ է նուիրատուի անձնական նախասիրութիւնները, ժամանակին գիտել տուինք թէ շատ աւելի անհրաժեշտ պահանջներ ունին գաղութները:

Կարելի էր տրամադրուած գումարով առ նուազն տասը Խօրասանճեան նախակրթարաններ բանալ Յունաստանի, Սուրիոյ կամ Միջագետքի մէջ: Կամ հայկական կեդրոն մը՝ Փարիզ, Մարսէյլ թէ այլուր:

Մանաւանդ որ, ծրագրուած եկեղեցին ոչ միայն պիտի դառնար ամուլ շքեղութիւն մը, այլ եւ շատ աւելի սուղի պիտի նստէր, քան կը նախատեսուէր: (Եթէ չենք սխալիր, առ առաւելն մէկ միլիոն ֆրանք հաշուեր էին, բայց մօտեցաւ երեք միլիոնի):

Դժբախտաբար, Գ. Խօրասանճեան նախընտրեց դիւրին ճամբան, քալեց եպիսկոպոսին ետեւէն,— եւ ահա իսկապէս փառաւոր եկեղեցի մը, որ օրհնութեան փոխարէն փորձանք բերաւ, ամէնէն առաջ դառնացնելով բարերարը:

Արդ, եկեղեցին շինուեցաւ, բայց եպիսկոպոսը չհասաւ իր նպատակին:

Բարերարը չափազանց բծախնդիր կանոնաւորութեան եւ օրէնքի, յաճախ ալ կասկածոտ, ուզեց իր ձեռքերովը տնօրինել ամէն բան: Փոխեց իր կարծիքը՝ Գալաքեանի մասին, որուն բացասական յատկութիւնները գաղտնի չեն մեզի համար, շրջապատուեցաւ այնպիսի տարրերով որոնք չէին ճանչնար որ եւ է ազգային իշխանութիւն, եւ հետզհետէ թունաւորուեցաւ մթնոլորտը:

Այստեղ զանց կ'առնենք այն բոլոր բանակցութիւնները որ կատարուած են, եկեղեցին առաջնորդարանին կապելու համար, և որ սակայն յանգեցան բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը «Կրօնական Ընկերակցութիւն»: (Այս ձեւը նախընտրած են իբրեւ միակ ելք, նկատելով որ չունինք ոչ միայն օրինաւոր եւ հաստատուն իշխանութիւն մը, իրաւատէր մը, այլ եւ չունինք «քաղաքական անձնաւորութեան» իրաւունք, Ֆրանսայի մէջ):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ
ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՏԱՍԸ ՏՈՒՐՔ ԱՌՆԵԼՈՒ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ՏՈՒՐՔԸ ՊԻՏԻ ԳԱՆՁՈՒԻ ՄԻԱՅՆ «ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ» ԵՒ «ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ» ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷՆ

Երեսփ. ժողովը փետրուար 21ի նիստին մէջ քուէարկեց ելմտական ծրագրին Գրդ յօդուածին Բ. հատուածը, որուն համաձայն հարիւրին տասը տուրք պիտի գանձուին այն օտար բանուորներէն որոնք Ֆրանսա կը բնակին տասը տարիէն պակաս ժամանակէ մը ի վեր: (Օրինագիծը կը տրամադրէ նոր տուրքը գանձել այն գործատէրներէն որոնք օտար բանուորներ կը գործածեն, բայց աւելորդ է բացատրել թէ իրականին մէջ բանուորներն են որ պիտի վճարեն, որովհետեւ տուրքը պիտի գանձուի անոնց ստացած աշխատավարձքին վրայ):

Նրան դիտողութեանց վրայ, թեթեւ բարեփոխում մը կատարուեցաւ, որուն համաձայն տուրքը պիտի գանձուի միայն ճարտարագործական եւ առեւտրական ձեռնարկներէն: Ցետաձգուեցան յօդուածին միւս տրամադրութիւնները, նկատի առնելով որ օտար պետութիւնները կրնան բողոքել, առեւտրական դաշնագիրներու հիման վրայ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ելմտական յանձնաժողովը կ'առաջարկէր հարիւրին 10 տուրք գանձել նաեւ բժիշկներու, իրաւագէտներու, արուեստագէտներու, հեղինակներու եւայլն վաստակէն, ինչպէս եւ հարիւրին 12 գանձել այն օտար հեղինակներէն որոնց գիրքերը, թատերախաղերը կամ երաժշտական գործերը ֆրանսերէնի թարգմանուած են: Այս յօդուածին դէմ բողոքեց նոյն ինքն ելմտական նախարարը, գիտել տալով թէ հակառակ է միջազգային դաշնագիրներու, բայց ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը պատասխանեց թէ հակասութիւն չկայ:

Այժմ վերջին խօսքը կը մնայ Ծերակոյտին, որ երկու անգամ մերժած էր հարիւրին 10 տուրքի օրինագիծը, Շոթանի եւ Տալատիէի դահլիճներուն օրով: Կը կարծուի թէ այս անգամ տեղի պիտի տայ, որով օրինագիծը կը դառնայ գործադրելի օրէնք:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երկու համայնավար երեսփոխաններ ընդդիմախօսեցին, գիտել տալով թէ օրինագծին նպատակն է նուաստացնել օտար բանուորներու թիւը եւ ծանրացնել անոնց ապրուստի պայմանները: «Գործատէրները չեն որ պիտի վճարեն նոր տուրքը, այլ զայն պիտի բեռցնեն բանուորներուն վրայ որոնք արդէն զոհերն են գործադրկութեան եւ թշուառութեան եւ ունին ընտանեկան ծանր հոգեր: Մեզի համար բոլոր բանուորները թշուառութեան եղբայրներ են, մենք միեւնոյն իրաւունքները կը պահանջենք բոլորին համար: Օտար բանուորներու դէմ նոր յարձակողականը մէկ նոր երեւոյթն է ֆաշական պրոպագանտին: Մնաց որ, արհեստագիտական տեսակէտով կան ճարտարագործութիւններ, օրինակ հանքածուխի ճարտարագործութիւնը, ուր կարելի չէ գործել առանց օտար բանուորներու: Ֆրանսացիները չեն կրնար անոնց տեղը անցնիլ առանց երկար վարժութեան մը: Բազմաթիւ օտար ընտանիքներ կազմուած են հիւսիսային շրջանին մէջ. շատերը հաստատուած են 1920էն իվեր: Անոնց տղաքը ֆրանսերէն կը խօսին: Թէեւ ծնողները իրաւունք ունին ֆրանսական հպատակ դառնալու, բայց գործատէրները կ'ընդդիմանան, որովհետեւ կը նախընտրեն պահել անոնց վրայ ազդելու զօրաւոր միջոցները: Եթէ դուք իրապէս կ'ուզէք մեղմացնել գործադրկութեան տագնապը, կրնաք շատ աւելի արդիւնաւոր միջոցի մը դիմել,— կրճատել աշխատանքի ժամանակամիջոցը, հաստատել շաբաթական 40 ժամ աշխատանք: Աւիթէն կ'օգտուիմ ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար չաքարի բանուորներուն վրայ որոնք յաճախ օրական 10 — 18 ժամ կ'աշխատին, խեղճուկրակ աշխատավարձով մը որուն ամէնէն բարձր աստիճանը 30 ֆրանք է: Եթէ կառավարութիւնը որոշէ վերջապէս գործադրել օրական 8 ժամուան օրէնքը, 12,000 բանուորներ գործ պիտի գտնեն այս ճարտարագործութեան մէջ, յառաջիկայ եղանակէն իսկ»:

Օրինագծին դէմ բողոքեց նաեւ Պ. Վալէթ Վալառ, իսկ ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց նոր տուրքը գործադրել միայն առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկներու մէջ, ինչ որ ընդունուեցաւ:

Ուրեմն, երկրագործական ճիւղը ազատ կը մնայ նոր տուրքէն:

Միեւնոյն նիստին մէջ, որոշուեցաւ 1934 թուականին համար ալ պահել եկամուտի տուրքին հարիւրին 10 յաւելումը:

Ելմտական ծրագրին միւս յօդուածները իրարու ետեւէ քուէարկուեցան մինչեւ կէս գիշեր: Ցօդուածի մը վիճաբանութեան առթիւ խօսք առաւ վարչապետ Պ. Տումէրկ, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Խօսեցաւ նաեւ Մարշալ Փէթէն:

Տասը մեծ գործատուններ սնանկացան

Սէնի առեւտրական դատարանը սնանկութեան վճիռ արձակեց շարք մը առեւտրական տուներու դէմ, որոնց մէջ կը գտնուին կօշիկի տասը մեծ ընկերութիւններ:

Այսպէս, սնանկ հռչակուած են.— Ֆայառ ընկերութիւնը (դրամագլուխ՝ 18 միլիոն ֆրանք), Կէոիթ ընկերութիւնը (390,000 ֆրանք), Նօէլ (500,000 ֆրանք), Փինէ (812,500), Տրէֆուսառ 25 միլիոն), Թառել (16 միլիոն), Ֆրանսական կօշիկի ընդհ. ընկերութիւնը (12 միլիոն), Մոնթէօ ընկերութիւնը (9 միլիոն), Էրլիխ եղբ. (65 միլիոն), «Էնքրուայապլ» (12 միլիոն):

Գաղթակայան մը հոս պիտի քանդուի

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ՝ մարզպանութեան պալատին դիմաց, Ս. Նշան եկեղեցիին կից, ժաք եւ Էմիլ Թապէթներու հողին վրայ կառուցուած գաղթակայանը պիտի քանդուի: Այստեղ կը բնակին մօտ 80 հայ ընտանիքներ: Պէյրութի քաղաքապետութիւնը, ասկէ առաջ, քանիցս որոշած էր քանդումը, սակայն շնորհիւ ազդեցիկ միջամտութեանց յետաձգուած էր որոշման գործադրութիւնը:

Մարզպան Պ. Տը Մարթէլի ժամանումէն վերջ նորէն խնդրոյ առարկայ եղած էր այդ հիւղակներու քանդումին կարգադրութիւնը եւ դիտողութիւններ ղրկուած էին Քաղաքապետութեան, Մեծ պալատի մուտքի դրան առջեւ պարզուած տգեղ տեսարանին համար:

Վերջերս երդեհ ծագած ըլլալով, մարզպանին դիտողութիւնները վերջնականօրէն պատճառ եղած են քանդումի որոշման գործադրութեան: Քաղաքապետութիւնը շատ կարճ պայմանաժամ ծշանակած է՝ պարպելու համար սոյն հիւղակները:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
որ կապ ունի Սթավիցքիի գործին հետ

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ ՓԱՐԻԶԷՆ ՏԻԺՈՆ ԿԱՆՉԵԼՈՎ
ՉԱՐԱՉԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷԿ ԱՆԴԱՄԸ

Չորեքշաբթի կէս գիշերին Փարիզի վերաքննիչ ատեանի անդամներէն Պ. Ալպէռ Փռէնս սպաննուած գտնուեցաւ Փարիզ Տիժոն գծին վրայ, վերջին քաղաքէն երկու մղոն հեռու: Զոհին մարմինը վայրենօրէն յօշոտուած էր եւ գլխատուած: Կը կարծուի թէ ոճրագործները սպանութիւնը կատարելէ յետոյ, դիտմամբ շոգեկառքի գծին վրայ ձգած են մարմինը, որպէսզի այն տպաւորութիւնը ձգեն թէ մեռած է արկածի կամ անձնասպանութեան հետեւանքով:

Սպանեալը նոյն օրն իսկ պիտի ներկայանար վերաքննիչ ատեանի Ա. Ռախագանին, վկայութիւն տալու համար Սթավիցքիի գայթակղութեանց մասին, քանի որ դեռ 1926ին զբաղած է այս գործով: Կը կարծուի թէ այս առթիւ երեւան պիտի հանէր այն անձերը որ պատասխանատու եղած էին Սթավիցքիի դէմ բացուած դատերու 19 անգամ յետաձգման, սկսելով 1928էն: Ուրիշ աւելի կարեւոր յայտնութիւններ ալ կը սպասուէին:

Նախնական քննութիւնները կը հաստատեն թէ սպանութիւնը սարքուած էր մեծ վարպետութեամբ:

Երեքշաբթի առտու, ժամը 9 — 10 դատաւորին կինը հեռախօսին գլուխը կանչուեցաւ Տիժոնէն: Խօսողը կ'ըսէր թէ ինք Պ. Փռէնսի 72 տարեկան մօրը բժիշկն է եւ թէ պառաւը հիւանդանոց փոխադրուած է, վիճակը ծանրացած ըլլալով: Ուստի կը հրաւիրէր դատաւորը անմիջապէս ճամբայ ելլել դէպի Տիժոն: Դատաւորին կինը ուզեց ընկերանալ, բայց Պ. Փռէնս մերժեց: Պ. Փռէնս դուրս ելած էր երբ հեռախօսը հնչեց, բայց վերադարձած էր դրամապանակը մոռցած ըլլալով: Երբ իմացաւ լուրը, հեռախօսով իմացուց դատարանին թէ չպիտի կրնայ ներկայ ըլլալ եւ կէսօրուան շոգեկառքով մեկնեցաւ Տիժոն, ուր հասաւ գիշերուան ժամը 4.40ին: Ինչպէս կ'երեւայ, շոգեկառքէն վար իջած ատեն, 2 — 3 հոգի ինքնաշարժ մը առաջնորդելով, քշած տարած են զինքը:

Այդ վայրկեանէն անդին ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն: Միշտ ենթադրութեանց վրայ հիմնուելով, կը կարծուի թէ անծանօթները պանդոկ մը տարած են զոհը, ուր սենեակ մը վարձելով եւ ռաստիկանական հարցարանը լեցնելով, դուրս ելած է: Այնուհետեւ ոչ ոք տեսած է զինքը:

Առտուան ժամը 8.48ին, երբ բեռնատար շոգեկառք մը կ'անցնէր, հանդիպեցաւ մարդկային մարմնի մը: Մեքենավարը տեսաւ որ վայրաշարժը արիւնոտած է եւ մարդկային մարմնի եւ հագուստի կտորներ կ'երեւան: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ կէս գիշերին երեւան հանեց յօշոտուած դիակ մը: Աջ թեւը ամբողջովին փրթած էր, գլուխը, որ երկուքի բաժնուած էր, գտնուեցաւ 8 — 10 մեթր անդին: Մինչեւ 40 — 50 մեթրի վրայ երկաթուղին ծածկուած էր արիւնով եւ մսի կտորներով: Զոհին պատկանող իրեր, դրամ, ժամացոյց, յուշատետր եւայլն գտնուեցան ցիրուցան: Ինքնութիւնը անմիջապէս հաստատուեցաւ այցետոմսով մը, որ կը յայտնէր իր հանգամանքը եւ Փարիզի հասցէն: Քիչ յետոյ գտնուեցաւ չուան մը, որ ենթադրել կու տայ թէ զոհը ողջ կամ կիսամեռ կապուած էր երկաթ գծին, որպէսզի շոգեկառքը վրայէն անցնի:

Ամէն պարագայի մէջ, անծանօթները ծուղակ մը լարած են յաջողած են: Հաստատուած է որ հեռախօսը կեղծ է: Դէպքին խորհրդաւորութիւնը կ'աւելցնէ նաեւ կեղծ հեռագիր մը, որ ղրկուած է դատաւորին կնոջը եւ որ կ'ըսէ. — «Գործողութիւնը յաջողեցաւ: Ամէն ինչ լաւ է»: Մինչդեռ դատաւորը չէ տեսած մայրը, անոր հիւանդութիւնն ալ սուտ է եւ ոչ ալ է գործողութիւն չէ կատարուած...

⁂ Պ. Փռէնս Սթավիցքիի գործերուն հետ կապ ունեցած է 1926էն, երբ ձերբակալուեցաւ խաչագողը: Այն ատեն ինք դատարանի ելմտական բաժնին անդամ էր եւ յետոյ երբ երկու տարի անոր նախագահը եղաւ, Սթավիցքիի թղթածրարներէն շատերը իր ձեռքէն կ'անցնէին: Ուրեմն, լաւատեղեակ էր ամբողջ անցուդարձին եւ կը կարծուի թէ ծանրակշիռ վկայութիւններ պիտի տար խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին եւ Պայոնի դատաւորին առջեւ:

Տեղական թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս խորհրդաւոր սպանութեան մասին: «Իւմանիթէ» կը հարցնէ, խոշոր խորագիրներով.— «Ո՞վ տուաւ հրամանը, Քիա՞փ. Թառտիէ՞օ. Վէկա՞ն»:

Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը

Երէկ, հինգշաբթի, մեծ շուքով կատարուեցաւ Պելժիոյ Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը: Իսկ այսօր, ուրբաթ, պաշտօնապէս թագաւոր կը հռչակուի Լէոփոլտ երրորդ: Այս առթիւ, խորհրդարանը, ի պատասխան գահաճառին, մանաւանդ շնորհակալութիւն պիտի յայտնէ Աստրիտ թագուհիին «որ ապահոված է արքայական տան տեւականութիւնը», երկու մանչ զաւակներ պարգեւելով ազգին:

⁂ Պելժիոյ ոստիկանութիւնը զգուշական արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մանաւանդ Իտալիոյ գահաժառանգին համար, որ անգամ մը մահափորձի ենթարկուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ (1929): Բոլոր կասկածելի օտարականները արգելքի տակ առնուած են 3 — 4 օրուան համար: Մանաւոր պաշտպանութեան տակ առնուած էր նաեւ Պուլկարիոյ թագաւորը, որովհետեւ միակ արքան է որ ներկայ կ'ըլլայ յուղարկաւորութեան: Սիամի եւ Տանըմարքայի թագաւորներ վերջին պահուն ետ կեցան իրենց մտադրութենէն, ներկայացուցիչներ ղրկելով: Անգլիոյ գահաժառանգը Պրիւսէլ գնաց օդանաւով: Անձամբ գացած էր դաշնակից թագաւորը, Փառէրէվսքի, որ հանգուցեալ արքային մտերիմ բարեկամն էր:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի օր ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը եռագոյն դրօշով մեկնեցաւ Պրիւսէլ, մասնակցելու համար Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Պ. Պ. Յ. Ցարայեան, Ս. Ճերմակեան եւ Ա. Ճէնտէրէճեան:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Բ.

Ըստ Հայր Բազմավէպի, որուն չարիքներուն միակ աղբիւրն է մամուլը, որ դարձեր է «գրեթէ ամբողջապէս կուսակցական մեքենայ մը, վառարան՝ ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու»:

Կը կարծէի թէ Հայր Բազմավէպ, որ կը յաւակնի երկնքի կապոյտէն անդին ալ տեսնել, աւելի յստակ կրնայ տեսնել «էս – գէմ»ի բաները, անոր համար որ կողմնակցութեան խնդիր չունի:

Ծանր է իր ամբաստանութիւնը,— մամուլի միջոցով «կիրքերը, ատելութիւնն եւ եղբայրասպանութիւնները օրէ օր կաթիլ կաթիլ թոյնի պէս ներարկուեցան, ու անցան հայ ընթերցող հասարակութեան արիւնը թունաւորեցին»:

Ուշի ուշով կարդալէ յետոյ այդ յօդուածը, կը տեսնէք որ Հայր Բազմավէպ մամուլ կ'ըսէ եւ կուսակցութիւն կը հասկնայ: Ձեմ ուզեր զբաղիլ իր յօդուածին ոգիով, որ հրեշտակի կերպարանք չունի երբեք: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ո՞ր չափով աւելի մեղապարտ են արդի քաղաքական կուսակցութիւնները, բաղդատելով նախկին կրօնական կուսակցութեանց գործունէութեան հետ: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ մեր կրօնական պայքարները նուա՞զ «բոցավառեցին կիրքերը», նուա՞զ «վիրաւորեցին ազգին պատիւը», նուա՞զ «պառակտեցին ազգը», նուա՞զ կորստեան մատնեցին հայ հասարակութիւնը, նուա՞զ արիւն թափեցին փողոցներու մէջ:

Ատիկա կը տեսնէք քիչ յետոյ,— մեղքը խմս չէ, եթէ հարկ եղաւ քրքրել ատիկա:

Բայց նախ mise au point մը:

Սովորութիւն դարձաւ,— յետադիմական եւ կղերամիտ ոճրունդի մը ժառանգն է այդ,— քննադատել եւ դատապարտել հայ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ զանոնք յայտարարել «ազգիս ամենայն չարեաց»: Ոչ ոք կ'ուզէ հասկնալ թէ քաղաքական կուսակցութիւններու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը տարբեր է, անոնց սխալներուն դատապարտութիւնը տարբեր: Երբ մեր մէջ, մասնաւորաբար Երիմեանի պատրիարքութենէն վերջ, հայ ժողովուրդը կրօնական գործունէութենէն անցաւ քաղաքական գործունէութեան, հայ ժողովուրդը կրօնական արժէքէ աւելի դարձաւ քաղաքական արժէք, մեր պատմութեան ծանրութեան կեդրոնը եկեղեցիին հորիզոնէն հակեցաւ դէպի քաղաքական հորիզոն,— ո՞վ, եւ ի՞նչ ոյժ կրնար կասեցնել այն յառաջդիմութիւնը՝ յաճախորդ կորսնցուցած խանութպանի մը պէս ու պոռալ.— Այդ կը կործանէ՛ «քօմիթէճիներ»ը:

Այդ շուկային աղաղակին արձագանգն է դատապարտութիւնը, զոր կը լսենք, յետադիմական շրջանակներու մէջ, քաղաքական կուսակցութեանց հասցէին: Այդ աղաղակն է, դարձեալ, որ կը լսուի Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կոնդակին մէջ.

— «Ո՛չ ոք, ի՛նչ պիտակ ալ ունենայ, իրաւունք չունի ազգի անունով խօսիլ. հայ ժողովուրդը, պատմութիւն եւ դարաւոր աւանդութիւն այդ իրաւունքը եղեր ու իշխանութեան յանձնած են»:

Պատմութիւն չի գիտեր մեր կաթողիկոսը, այլապէս մեղի պիտի խնայէր մեզ Մար Շիմունի ժողովուրդին հաւասարեցնելու իր այս ջանքը: Մեր պատմութեան մէջ երբեք վկայութիւն մը չունինք այդպիսի յիմարական յաւակնութեան մը մասին: Արդէն քրիստոնէական վարդապետութիւնն իսկ հակառակ է այդ յաւակնութեան: Թէեւ գիտենք թէ շարունակական պայքարներ տեղի են ունեցած մեր կրօնական եւ քաղաքական վարչութեանց միջեւ գերիշխանութեան հարցին մասին: Ցուսիկէն եւ Մեծն Ներսէսէն ի վեր: Եւ եթէ օտար կառավարութիւններ իբրեւ հայ ազգին պետը ճանչցած են միայն հոգեւորականներ, պատճառն այն է որ նախ կ'ուզէին ուրանալ մեր քաղաքական իրաւունքը, եւ երկրորդ՝ գիտէին թէ որքա՛ն դիւրամատոյց որս մըն էր մեր հոգեւոր իշխանութիւնը: Անշուշտ ինծի պիտի խնայէն պատմութիւնն ընել Պարսկաստանի Թաթերէն կաշառքով կաթողիկոսութիւն գնող մեր հոգեւորականներուն ցածութեան, Պոլսոյ վէզիրներէն կաշառքով պատրիարքութիւն գնող մեր եկեղեցականներուն ստորնութեան, վերջապէս Պարսկաստանի խաներուն կամ Թուրքիոյ ցարերուն ձեռքը գործիք դարձած կաթողիկոսներուն խաղքութեանց, ազգին Պոլսոյ սուլթանին եւ քրիստոնեայ գեսպաններուն ձեռքը գործիք դարձած պատրիարքներու վաստութեանց, կաթողիկոսի մօրուք խուզող եպիսկոպոսներու կատաղերգութեանց,— է՛հ, զզուելի՛ է, զզուելի՛, չեմ կրնար շարունակել այլեւս, վասնզի պատմութիւններ կան, որ չեն գրուիր այստեղ:

Բայց այս չէր որ պիտի ըսէի: Հայր Բազմավէպ կը պնդէ թէ կուսակցական մամուլը, ուրիշ խօսքով՝ հայ քաղաքական կուսակցութիւններն էին, որ սահղեցին «հերկայ հեղձուցիչ, սրտակեղեք մթնոլորտը», կամ «կռիւներու, արեան, արլապիղծ եղեռն մը վաղորդայնը»:

Ժխտողական ամբաստանութիւն մըն է այս, եւ սաոր է, որ կ'ուզեմ պատասխանել:

Ո՛չ, որքան ալ սխալ գործեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, որքան ալ «հեղձուցիչ, սրտակեղեք ըլլայ մթնոլորտը», գիտցած եղէք, Հայր Բազմավէպ կամ կաթողիկոս, չենք ուզեր երբեք վերադառնալ կրօնական իշխանութեան մը օրերուն:

Եւ չառ մի՛ յիշեցնէք քաղաքական մեր անփորձութեանց եւ հիւանդութեանց վնասները,— հապա այն աղէտ՞ր վնասը, որուն մատնուեցաւ այս դժբախտ ժողովուրդը ձեր կրօնական կռիւներուն պատճառով:

Ուրիշ ժամանակի մը թողլով լուսաւորչականներու եւ բողոքականներու կռիւները,— այս անգամ կաթոլիկներու կռիւները: Պարզապէս բաղդատութեան մը համար, Հայր Բազմավէպ, որպէսզի տեսնենք թէ նուա՞զ «հեղձուցիչ» էր մթնոլորտը, նուա՞զ «սրտակեղեք» էր կացութիւնը դար մը առաջ:

X

Ամբողջ ԺԷ., ԺԸ., ԺԹ. դարերը լեցուած են հայ – կաթոլիկներու եւ հայ – լուսաւորչականներու կռիւներով,— ազգային կեանքը դարձեր էր կրօնական մեքենայ մը, «վառարան՝ ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու»:

Քննենք այդ օրերու «հեղձուցիչ, սրտակեղեք մթնոլորտը, վիճակ՝ երկար շարք մը կռիւներու, արեան եւ արլապիղծ եղեռնի»: Քննենք այդ «կիրքերը, ատելութիւնն եւ եղբայրասպանութիւնները», որոնք կրօնականներու միջոցով եւ կրօնքի անունով՝ «օրէ օր կաթիլ կաթիլ թոյնի պէս ներարկուեցան, ու անցան հայ հասարակութեան արիւնը թունաւորեցին»: Եւ պիտի տեսնէք, որ կաթոլիկներն ու լուսաւորչականները, «զոյգ զոյգ ախոյեաններ, իրարու դէմ սեւ ատելութեամբ զինուած՝ իւրաքանչիւրն իր ետեւէն կը քաշէ հայ ամբոխներ՝ նոյն ատելութեամբ սնուցանելով զանոնք»:

Ի՛նչ աղուոր կը վայլեն ձեր բառերն ու նկարագրականները այդ հին օրերու կրօնական կռիւներուն, Հայր Բազմավէպ:

Եւ ես շուարեր մնացեր եմ, երեւակայութեանս առջեւ պատկերացնելով այդ ահաւոր կռիւները: Ուրկէ՞ց սկըսիմ, ո՞ր մէկն ըսեմ:

Ահա Թիլթլեան կաթոլիկ կուսակցութեան կռիւները:

Հալէպցի Թովմաս վարդապետ 1655ին Հռոմէն Պոլիս կը հասնի եւ կ'աշխատի ձեռք ձգել Հայոց պատրիարքական աթոռը: Կաշառքով պատրիարք կը նշանակուի: Հայերը կը վրդովին, չեն ուզեր պատրիարք ճանչնալ Հռոմի գործակալ մը: Կը մերժեն թոյլ տալ, որ նստի պատրիարքական աթոռին վրայ: Թովմաս իր աթոռը կը շտկէ Սամաթիոյ մէջ: Եկեղեցիներն ալ կը փակուին իր առջեւ: Առաւ մըն ալ, 1 Օգոստոս 1658ին, լուր կը տարածուի թէ յանկարծամահ եղած է Թովմաս: Սակայն կ'ըսուի թէ Հայոց ներկայացուցած ամբաստանութեանց պատճառով եւ տուած կաշառքով, Թովմաս բանտարկուած եւ սպաննուած է: Դիակը յետոյ ցոյց կը տրուի ժողովուրդին, ապա կը նետուի ջուրը:

Եւ ահա Թովմայի հետեւորդները, իրենց կարգին, եւրոպական դեսպաններու ճնշումն ապահովելով եւ առատ կաշառք տալով, սաստիկ կռիւ մը կը բանան հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ:

Թովմասականներէն Վանեցի Աստուածատուր քահանան, որ իր թոթովախօսութեան պատճառով ԲԱԲԻԲ կը կոչուէր, գլուխը կ'անցնի շարժումին եւ կ'աշխատի իբր թէ վրէժ լուծել Թովմասի սպանիչներէն: Թըլ – Թըլեանք,— այսպէս կը կոչուէին անոնք,— եւրոպական դեսպաններու աջակցութեամբ, գծեւորներու ընկերակցութեամբ կը մտնէին տուները եւ կը կողոպտէին կամ կը չարչարէին: Թըլթըլեաններու այս հերոսութեանց դէմ, պատրիարքարանն ու ամիրաները կ'աշխատին կաշառքով կշտացնել կառավարական պաշտօնեաները, ապահովելու համար անոնց աջակցութիւնը: Հետզհետէ սուր հանգամանք կը ստանայ «ազգին երկպառակութիւնը»,— կաթոլիկները կը հալածեն Հայերը, Հայերը կը հալածեն կաթոլիկները, եղբայր եղբօր դէմ:

Իրականին մէջ, Հայր Բազմավէպ, բուն կռուողները ուրիշներ են,— Թուրք կառավարութեան եւ եւրոպական թափանցումի քաղաքականութեան պայքար մըն էր այդ, եւ Հայերը պարզ խամաճիկներ: Լուսաւորչական պայքարը թուրք կառավարութեան գործ էր, կաթոլիկներու պայքարը՝ եւրոպական գործ:

Շատով մթնոլորտը «հեղձուցիչ եւ սրտակեղեք» կը դառնայ: Այդ մթնոլորտին իրական պատկերը կը ցոլացնէ հանրագրութիւն մը, որ 1706ին գրկուած է Հայոց կաթողիկոսին.— Կիւմիւշխանացի արեղայ մը, Թաշառուր, Հռոմի Փրոփականտայի հոլատկաւոր դպրոցին աշակերտներէն, դըրամով վարդապետական աստիճան կը ստանայ եւ կը մտնէ Հայոց եկեղեցիները: Կրակի հանգիստ կառարել ախթարմայի իր պաշտօնը, (ախթարմա կը կոչուէին կաթոլիկութեան դարձած Հայերը): Քիչ յետոյ կըսկսին կռիւները եկեղեցիներուն մէջ,— լուսաւորչական վարդապետները չեն կրնար եկեղեցի մտնել, ժամկոչները ծեծելով կը վռնտեն զանոնք, ախթարմա Թաշառուրը «բռնական է իրենց»: Ժողովուրդը կը գրգռուի, ոտքի կը կանգնի, կը յարձակի եկեղեցիին վրայ, «եղնուտերը... համար» Թաշառուր վարդապետը, որ կը փախչի «Փրանկներուն քով»: Հայերը կը դիմեն կառավարութեան, որ կը հրամայէ «հաւաքել բոլոր ախթարմաները, բռնել եւ թիարան նետել»: Հրամանը կը գործադրուի Եփրեմ պատրիարքի օրով: Ջուլհաներ, կը զօրանան եւ աջակցութիւն կը գտնեն ախթարմաները, կը գրաւեն եկեղեցիները: Ժողովուրդը ոտքի կը կանգնի, կը տապալէն պատրիարքը, ուրիշ մը կը բարձրացնեն աթոռին վրայ, Թաշառուր կը յաջողի սիրաշահիլ պատրիարքը, կառավարութիւնը ժողովուրդին խնդրանքով թիարան կը նետէ պատրիարքը եւ երեք քահանաներ իբրեւ համակիր ախթարմաներու: Քիչ յետոյ կուգայ աՀարկու պատրիարքը Աւետիք,— սաստիկ հալածանք կաթոլիկներու դէմ: Ի վերջոյ ախթարմաները կը յաջողին, Աւետիք կ'աքսորուի: Աւետիք կը վերադառնայ աքսորէն, նորէն կ'աքսորուի, կը փորձեն սպաննել տալ, ի վերջոյ Ֆրանսական դեսպանը կ'առեւանգէ զայն: Հայերը կառավարութեան կը դիմեն: Հրաման կը տրուի «Հայոց ազգին որչափ Փրանկացեալ մարդիկ կան բռնեն, տուներնին պահուըտածները կոխեն հանեն եւ նաւարանը շղթայի զարնեն»: Իսկ Լուսաւորչի տօնին կիրակի առտու, Պոլսոյ Գալաթիան պատրիարքը, Մարտիրոս, Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ պատարագած պահուն, բռնութեամբ վար կ'իջեցնէն սեղանէն եւ կը տանին եպարքոսին: Կը բռնեն նոյնպէս Երուսաղէմի պատրիարքը, զայն եւս կը տանին եպարքոսին: Երկու պատրիարքները, իրենց մարդոցմով, կը գրկուին նաւարան եւ շղթայի կը զարնուին, իբրեւ համակիր ախթարմաներուն:

Հիմա, Հայր Բազմավէպ, բաղդատէ այս մթնոլորտը ներկայ «սրտակեղեք» մթնոլորտին հետ: Հալածանք, կաշառք, խեղկատակութիւն, մատնութիւն, սարսափ,— այս ամէնը կրօնական մեքենայով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՍԱՂ

— Բանջարակերութեան օգուտները ձեզի բացատրել շատ երկար կ'ըլլայ, օրինակ մը բաւէ որ հասկնաք. կովը խոտակեր եւ բանջարակեր է, դուք տեսա՞ծ էք անոր մեռնիլը, եթէ մարդիկ չմորթեն ուտելու համար:

— Բարեկամ, ձեր օրինակէն վերջին ծայր գոհ մնացի, ազնուիլի էր, կովը ինք ասկէ աւելին չպիտի կրնար բացատրել:

X

— Պարոն ատամնաբոյժ սա դուրս ելլող մարդը ինչո՞ւ այդչափ պոռաց:

— Սիրելի տիկին, ուրախութենէն էր որ պոռաց:

— Ես այսօր շատ ուրախանալու տրամադիր չեմ, ուրիշ օր մը կուգամ:

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» · «««

« ԹՐԱԿԻԱ » ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս Վառնայի «Վառնենսկի Նովինի» թերթին մէջ զզուելի հրատարակութիւն մը եղած էր Հայերու մասին, Գէւոնդ արք-ի ստորագրութեան տակ եւ դիմակաւոր թշնամական ոճի մը տորագրութեամբ: Այս առթիւ, « Թրակիա » ընկերութեան նախագահ, Գ. Վ. Դրագուլեւ հետեւեալ «յայտարարութիւնը» հրատարակած է Վառնայի « Ջերնօ Մորէ» (Սեւ Ծով) թերթին մէջ.—

Նպատակաւոր գրուած սոյն յօդուածով կ'ուզեն պարզել թէ այս ապանութիւնը գործն է Հայկական Դաշնակցական կազմակերպութեան, թէեւ այդ մասին Նիւ Եորքի պաշտպան իշխանութիւններու կողմէ որ եւ է բան չէ հաստատուած, եւ իբր թէ Պուլկարիոյ Հայերու մէջ ալ եղբայրասպանութեան վտանգը գոյութիւն ունի: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ մեր Հայերուն ալ, թէ պէտք չէ եղեր գրգռել անմիտ գործերով հասարակաց կարծիքը իրենց դէմ որ այսպէսով չյորդի բաժակը:

Ուէէ անկողմնակալ մարդու համար անհերքելի է թէ, այս յօդուածը ներշնչուած է եւ կամ աւելի ճիշդը գրուած է հայ գաղութին մէջ գոյութիւն ունեցող այն միւս հոսանքի պատկանող անձի մը կողմէ, որ կը ջատագովէ խորհրդային Հայաստանի ներկայ ըսթէմը, եւ այս է միակ պատճառը, որ կը յարձակի այն հակառակ հոսանքին դէմ, որ իրեն համար ունի Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի իտէալը:

Թաղապետութեան ղայնագիրներու հետեւանքով, եւ կրադոգին ամէն կողմերը ցանուցրիւ Հայերուն ներքին պայքարներուն չենք ուզեր միջամուխ ըլլալ: Մեր հասարակութիւնը յուսադրանելու եւ ճշմարտութիւնը երեւան բերելու համար է, որ գրի կ'առնենք այս տողերը, որովհետեւ թոյլատրելի չէ որ եւ է կերպով արատաւորել մեր հայ գաղթականութիւնը, որ տուած է շարք մը ապացոյցներ թէ կը սիրէ ի սրտէ իր երկրորդ հայրենիքը համարուող Պուլկարիան եւ կը պայքարի միայն յօդուած անոր:

Ինչպէս բաւէք, կը կրկնենք, թէ Ներկայիս Նիւ Եորքի պաշտպան իշխանութիւններու կողմէ չեն ճշդուած Դուրեան եպիսկոպոսին սպանութեան հեղինակները— եւ այս իսկ պատճառով ալ, հարկ չկայ իբրաւանցում բաժանելու հասարակութեան մէջ, յանիրաւի գրպարտելով թէ այս գործը Դաշնակցականներունն է, որոնք կը պայքարին Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի համար: Եւ անվայել է լարել հասարակութիւնը այս հոսանքին դէմ, նեղ վիճակի մը մատնելով այդ հոսանքին պատկանողներն ալ: Միւս կողմէ, կարելի չէ պնդել թէ Պուլկարիոյ մէջ գոյութիւն ունի հայ եղբայրասպանութիւններու լուրջ վտանգ մը, եւ այդ վտանգին ալ իբր հեղինակ մատնանշել միակ մէկ հոսանքը հայ գաղթականութեան, որու դէմ կ'ուզուի կարծես ստեղծել տալ անբաղձալի տրամադրութիւն մը: Գիտենք որ, Հայերը առանձնակ տարիներէ ի վեր իբր հալածական կ'ապրին մեր երկրին մէջ, կամ նախ Հայեր, որոնք հաստատուած են Պուլկարիոյ ազատութենէն շատ առաջ: Ուշադրութիւն կը գրաւէ այն պարագան, որ ոչ առաջիններուն եւ ոչ ալ վերջիններուն մէջ մինչեւ այսօր տեղի չեն ունեցած հակառակորդութիւններ մանաւանդ քաղաքական գետնի վրայ, եւ այս երեւոյթը պատուաբեր եղած է իրենց համար, որովհետեւ իրենց պայքարները միշտ եղած են գաղափարական, բառ իրենց հաւատացողութեանց:

Մեր հայ գաղթականները եւ անխտիր բոլոր Հայերը, եղած են միշտ օրինապահ քաղաքացիներ, որոնք պահած են երկրին կարգ կանոնը եւ անդորրութիւնը: Անոնք հիմա ալ, ինչպէս նախ յառաջիկային համար ալ, բնաւ չեն կրնար խանգարել ո եւ է ձեւով կարգ կանոնը, եւ տեղի ալ չեն տուած եւ չեն ալ տար որ եւ է դժգոհութեան՝ իրենց գործունէութեան ու վարքին համար: Ցիշն է այստեղ յիշել քանի մը փաստեր, հայ գաղթականներու դերքի մասին, զոր անոնք ունեցած են պուլկար ազգին հանդէպ:

1912 Թուականին, երբ Պուլկարիա պատերազմ հրատարակեց Թուրքիոյ դէմ, իր չազատագրուած հողամասերու համար, Հայերը (մեր իշխանութեանց համաձայնութեամբ) կամաւորական գունդ կազմեցին եւ կենդանի մասնակցութիւն բերին, կռուելով Թուրքերու դէմ, զինակցութեամբ իրենց առաջնորդներու, առասպելական հռչակ հանած լուսահոգի հերոս Անդրանիկին եւ տաղայ Գարեգին Նժդեհին: Անոնք կը կրկնեմ, ամէնաջերմ մասնակցութիւնը բերին Պալքանեան պատերազմին:

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ յեղափոխական կռիւներու ընթացքին, հայ յեղափոխականները իրենց արիւնը թափեցին մերիններուն հետ: Խորբէնէի մէջ, Սոկոլովի եւ Մերճանովի հետ միաժամանակ կախաղան բարձրացաւ հայ մեծ հերոսներէն Պետրոս Սերեմճեանը:

Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութեան, երբ մեր թշնամիները չորս կողմէն կ'ուզէին մեզ բզքտելով բաժնել ոչնչացնել մեր պետութիւնը քարտէսին վրայէն, Եւրոպայի մէջ ցրուած Հայերը դարձեալ իրենց բողոքի ձայնը բարձրացուցին եւ կոչեր ուղղեցին՝ փրկելու համար Պուլկարիան ոչնչացումէ: Եւ ատիկա կը բաւէ առարկայօրէն քննողի մը համար, ընդունելու թէ հայ գաղթականութիւնը եղած է միշտ մեր դատին ի նպաստ եւ զոհաբերած է անոր, իր ուժերուն ներած չափով:

Ոչ մէկ առեն Հայերը չեն խանգարած կարգն ու սարքը եւ հանրութեան հանգստութիւնը, որովհետեւ անոնց միակ մտահոգութիւնը եղած է պահել կարգն ու կանոնը եւ օգտուիլ ազատութենէն այս երկրին, որ իրենց համար եղած է երկրորդ հայրենիք:

Ի սրտէ կը հաւատանք թէ, հիմա ալ անոնք ոչինչով կը խանգարեն երկրին անդորրութիւնը, այնպէս որ անտեղի էր անոնց հասցէին գրել թէ «բաժակը պիտի յորդի...» որովհետեւ հայ գաղթականութիւնը ոչ մէկ ժամանակ թափած չէ որ եւ է լեղի եւ դառնութիւն պուլկար ազգին բաժակին մէջ: Ընդհակառակն, հայ ազգը միշտ ջանացիր եղած է պուլկար ազգին ծանր օրերուն օգնել անոր, օգտագործելով իրենին պէս, մեղի հանդէպ գործուած անարդարութեանց դառնութիւնները, որովհետեւ հայ ազգն ալ, մերինին նման եղած է միշտ տանջուած եւ անիրաւուած ազգ մը:

Եւ այսօր, ոչ մէկ արարած ի վիճակի չէ այպանելու հայ գաղթականութիւնը, եթէ անիկա տենչանք մը ունի իր հայրենիքի ազատութեան համար պայքարելու:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ Փ'ՈՐԻՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

օօօօ

Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ Ռամկավարները սկիզբէն ի վեր ոչ միայն խուլ ու մունջ ձեւացած են խորհրդային Հայաստանի մէջ կրօնի ու կրօնականներու դէմ սարքուած անլուր հալածանքներու հանդէպ, այլ իրենց աչքերով տեսնելէ յետոյ իսկ, դեռ պարտք համարած են լրջնաշուրթն փաստաբանութիւններ շռայլել Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան հասցէին. մինչդեռ գաղութի մը մէջ կրօնաւորի մը սպաննուիլը պատրուակ կը ծառայեցնեն իրենց կուսակցական կիրքերուն յագուրդ տալու համար:

Խօսինք փաստերով:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն քանի մը տարի վերջ Երեւան եկաւ Ռամկավար պարագլուխներէն «Ազգայնի» այն օրերու խմբագիրը, Վանեցի: (Անունը կը վերապահեմ): Իր Փարիզ վերադառնալէն քիչ ժամանակ յետոյ, ես ալ բախտ ունեցայ Երեւանէն Փարիզ գալու եւ հայրենակիցներէս մէկուն հասցէն իմանալու համար իրեն դիմեցի խմբագրատան մէջ: Զի՛ք կրնար երեւակայել որ իր աչքերով ամէն բան տեսնող եւ տեղին վրայ շատ բաներ լսող ո եւ է Հայ կրնար նպաստաւոր կարծիք կազմած ըլլալ հոն տիրող կացութեան վրայ, եւ ուզեցի յիշեցնել իրեն իր տեսած երկրին կացութիւնը: Հազիւ քանի մը բառ խօսած էի եւ ահա նկատեցի իր թթու դէմքը եւ լռեցի, բայց աւելցուցի. «Ձեր մեկնումէն անմիջապէս յետոյ « Խորհրդ. Հայաստան » թերթի մէջ բազմաթիւ յօդուածագիրներ մեղադրեցին Ձեզ ձեր բանտարկած չըլլալուն համար»:

Խմբագիրը պատասխանեց.

— Ո՛, չէին կրնար զիս բանտարկել, որովհետեւ ես « մասնաւոր պաշտօնով » Երեւան գացած էի:

Ցաճախ կը տեսնէի զինք Երեւանի փողոցներու մէջ, երբ կ'անցնէր ինծի ծանօթ հայրենակիցներու հետ՝ որոնց մեծ մասը կ'անիծէր տիրող վարչաձեւը: Խմբագիրը հիւր չէր կառավարութեան, կ'ապրէր իր եղբօր քով եւ ազատ էր տեսակցելու իր ուզած մարդոց հետ. հետեւաբար կատարելապէս տեղեակ էր Երեւանի այդ օրերու... նոյնիսկ անցեալ օրերու անցուդարձերուն:

Արդ՝ « մասնաւոր պաշտօնով » բեւան գացող եւ հոն բաւական ... մնացող « էֆէնտի »ն միթէ՞ չիմացաւ ... թէ Աղթամարի կաթողիկոսական ... ղապահ եւ Վանի առաջնորդ Եղի... վարդապետ Ներկարարեան ի՛նչ ... լուր խոշտանգումներու ենթարկուած ... էր ամիսներ շարունակ, Երեւանի Չե... կայի նկուղներու մէջ, մինչեւ որ ... համբերձ վիճակի հասած ու միայն ... մերիկացիներու յամառ միջամտութեամբ ... բայ ազատ արձակուած էր, ու ... քիչ մը ապաքինած շունչը արտասահման առած էր, ուր եւ մեռաւ, ... ցուցած ըլլալով իր առողջութիւնը Չեկայի մէջ կրած տանջանքներու պատճառով:

Մի՞թէ չիմացաւ թէ ի՛նչպէս ... նունդի իրիկունները կը չինէին ... «խրատուիլակ Ցիսուս» մը Երեւանի հրապարակին վրայ, կը ... զինուորներն ու բանուորները ... ըլլալ, եւ կ'այրէին լպիրշ բացագանչութիւններով «Ցիսուսի եւ ... յացի քահանայապետներու ... ծուս», «ազդուհի» Աստուածամօր ... ցէին.

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս կրօնական մեծ տօներուն սինէմաներու մէջ ... արար կը ներկայացնէին կրօնք ... րող պատկերներ եւ կը պահէին ... րացակայ բանուորներուն ու պաշ... նեաներուն պատժի ենթարկելու ... մար: Իսկ պատկոմներն ու կոմսոմոլները եկեղեցիներ կը գրկէին ... որոնք աղօթողներուն մատնելով ... ծաղրէին ու կը կապկէին անոնց ... թիւս շարժումները:

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս քահանաները չէին համարձակեր փողոց ելլել ... պէսզի չթքնէին իրենց երեսները:

Չիմացա՞ւ թէ ինչպէս Մեծնապէ... առաւօտ երբ Երեւանի Առաջնորդ ... այժմ Ամենայն Հայոց կաթողիկ... Խորէն արք.ը Զանգի գետին վրայ ... կատարէր խաչը ջուր ձգելու ... զական արարողութիւնը՝ Չեկայի ... խաղահի ներկայութեան կոմսոմոլները խումբերու բաժնուած, ... կողմէ ձիւնագնդակի բռնած էին ... ղովուրդը, գնդակներ ուղղելով ... խակ արարողութիւնը կատարողներ... եւ խանգարած էին արարողութիւնը: Այդ ցոյցէն յետոյ այս արարողութիւնը կը կատարուէր Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

Իր աչքերով չկարդա՞ց 20 ... մէթրնոց գիրերով Երեւանի փողոցներու պատերու վրայ տպուած ... չի՛ կրօնը», «կրօնը թոյն է» եւ ... հակակրօն յայտարարութիւններ:

Իր աչքերով չտեսա՞ւ թէ ի՛նչ... ալոցուած էին ռուսական հոյակապ ... կեղեցւոյ (զոր քանդած են այժմ ... տեղը կանգնած կոմունիստի մը ... ձանը) գմբէթներու հսկայ խաչերն ... եւ տեղը զետեղած ելեկտրական ... կայ կարմիր աստղ մը որու ... Սարդարապատէն իսկ կարելի էր ... նել:

Անշուշտ իմացաւ ու տեսաւ այս ... լորը եւ դեռ ուրիշ շատ բաներ ... վերջացուց իր «մասնաւոր պաշտօն» ... եւ Փարիզ վերադարձաւ, կարդացի իր թերթին մէջ տող մը այս ... մասին: Թող ընթերցողը եզրակացնէ:

Երկու խօսք եւս պատուելիներ... օրկան «Հայաստանի Կոչնակ»ին ... խմբագրութեան է կարաւանին:

Կը հարցնեմ.— «Մի՞թէ ձեզ հա... գաղտնիք է թէ ի՛նչպէս Երեւանի ... ժողովարանը ուր ես ալ կը յաճախէի ... վերածուեցաւ զօրանոցի եւ յետոյ ... նէմայի: Մի՞թէ չէք գիտեր թէ ... եղան Հայաստանի ձեր աւետարան... ները, ո՞ւր են պատուելի Վահան ... քայլեանը (քանիցս բանտարկուած ... յետոյ Թուրքիոյ խորերը աքսորուած) պատուելի Նարիմանը (Պարսկաստան ապաստանած), պատուելի Ցովհ. ... նունին, (Թուրքիոյ խորերը աքսորուած), պատուելի Մարտիրոս Տ. ... հակեանը, (մազապուրծ Ֆրանսա ... պաստանած), Ցակոբ Մ... (Պարսկաստան սրտաքսուած): ... իւրաքանչիւրը ունի ողբական ... բուն լաւատեղեակ էք: Տող մը ... գրեցի՞ք այդ մասին:

Ամէն անոնք որ կը յարգեն կրօնքը եւ բոլոր մաքուր կրօնականները բաւական ունին անկեղծելու որ ... սէր թերթ մը արդար ու անաչառ ... լայ իր դատաստանին մէջ:

ՎԱՍԳՈՒՐԱԿԱՆԸ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

0000

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ կիրակի, ճիշդ օրին կատարուեցաւ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը, Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ:

Նախագահ ընկ. Հ. Սամուէլ իր բացման ճառին մէջ շեշտեց.

— «Հայ Հայրենիքի երէկի բռնաւորները՝ Թուրքն ու Ռուսը ձեռք ձեռքի տուած դաւադրաբար խլեցին մեզմէ այն ազատութիւնը, որուն վերջապէս տիրացած էր հայ ժողովուրդը: Մեր բանախօսները պիտի պարզեն Փետրուար 18ի ծագումն ու զարգացումը, անոր պատճառներն ու իմաստը: Մենք ամէն տարի տօնելով ժամը: [illegible] ազատամարտութեան այս [illegible], պարտականութիւն [illegible] մեր մտածումները [illegible] անոնց, որոնք դնդակահարուեցան բանտերուն մէջ կամ ինկան [illegible] ճամբաներուն վրայ Մենք վայրկեանի լռութեամբ պատուենք անոնց յիշատակը:

Ու տարեդարձի այս օրուան մէջ [illegible] մը եւս կրկնենք մեր ուխտը՝ տեսնելու անկախ եւ ազատ Հայրենիք մը: Ունենալու կառավարութիւն մը, որուն կապուած ըլլանք մենք բոլորս, հոգեպէս եւ իրաւապէս, այնպիսի կառավարութիւն մը, որուն քաղաքացիները ըլլանք: [illegible]

[illegible]

ՔԱՋ ՔԱՋ ՊՈՌԱՑԻՆ, ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՓԱԽԱՆ

Վերջերս «Ցառաջ»ի երկու էջի մեծութեամբ թռուցիկ մը հրատարակուեցաւ Գահիրէի մէջ, «Դաշնակցական Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Ցանձնախումբ» անունով: Թռուցիկը տակէ տակ շարելով անլուր հայհոյութիւններ՝ Դաշնակցութեան եւ անոր ծանօթ ղեկավարներուն դէմ, յատկապէս կը յարձակէր «Յուսաբեր»ի խմբագրին վրայ, եւ կը յայտարարէր.

— «Մի վախնար, Նաւասարդեան, մենք քեզ Թոպամահ չպիտի սպաննենք... Այո՛, այդ անփառունակութեանդ ոճրահրաւէր բովանդակութիւնը պիտի տանինք ներկայացնել — եւ արդէն գործի ձեռնարկած ենք — մեր պատկանելու իշխանութեան, իմաստուն եգիպտական կառավարութեան արդարադատ ատեաններուն, եւ պիտի պահանջենք ազդուին, հասա — [illegible]

[illegible] սակայն նոյն օրը (փետր. 4ին կիրակի) չեն կրցած ոչ տպարանին եւ ոչ ալ իր տանը մէջ (խուզարկուած նոյն օրն իսկ) գտնել տպարանին տէրը, որ հետեւեալ օրը եկած եւ յանձնուած է իշխանութեանց, նկատի առնելով տրուած խիստ հրահանգը, — կոտրել տպարանին դուռը եւ բռնագրաւել ամբողջ գիրերը:

— «Կասկածէ դուրս է, — կը գրէ մեր Թղթակիցը, — որ հետապնդումի առաջին իսկ վայրկեանէն ոճրագործներու ծանօթ խմբակը փաստաբաններու դիմած էր՝ փրկութեան ելք մը ակնկալելով:

«Ու ելքը գտնուած էր: Ճարուած էր փողոցային սրահակ մը, տգէտ ու Թշուառ — ան Գօզոս Թիւրապեան — որ պիտի գար ու ներկայանար իշխանութեանց, յայտնելով թէ ինք գրա՞ծ [illegible]

[illegible] կամովին ներկայանալ դատական իշխանութեանց եւ այդ իշխանութեանց առջեւ իրենցմէ հաշիւ պահանջել այն մաքրամաքո՜ւր գործերուն համար, որ ուրախ սրտով կը կատարեն «սրտաբեկ» հայ ժողովուրդի անունէն...

«ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ»Ն ԱԼ Կ'ԱՐԻԱԿԱՆԱՑՆԵՆ

0000

Հիթլէրական Գերմանիան կասիլ չի գիտեր իր ցեղակրօն նոր ձգտումներուն մէջ: Ամէն ինչ գերմանական, ինչ որ, ուրիշ իմաստով մը, համազօր է արիականութեան, այսինքն քաղաքակրթական ամենաբարձր տիպարին

Գիտենք արդէն թէ ի՛նչպէս մէկ հարուածով աւլեց սեմականութիւնը, եւ հիմա Հիթլէր ու իր գործակիցները կ'աշխատին հրէականութիւն բու — [illegible]

[illegible]

— Իմ ծնած տարիս է

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ
ՊԻՄԷՆ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ
Իր աշխատատեղին
փոխադրած է՝
GARD du NORDի մօտ
20 r. St.-Vincent-de-Paul
PARIS (10e)
Téléphone: Trudaine 08 - 31

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԴ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ԳԱՐԴՆԻԱԽԱՆԴԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
23 ՓԵՏՐ. 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 15

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

... «Ու գայլը, ուսին ոչխարի մորթ առած,
Գառնու ննջուն պաշտպան հսկող է դառած, խելքին աշխեցէք...»
ՔԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ

Թէ դիւանագիտական համաձայնութիւնները, կիսապաշտօն դաշինքները արտայայտութիւնը չեն միշտ երկիրներուն իրական շահերուն կամ զգացումներուն.

Թէ անոնք խաբուսիկ դիմակի մը ետին կը ծածկեն անխոստովանելի նպատակներ, շնական հաշիւներ,

Թէ քաղաքականութիւնը անպարարներու կրկէս մըն է, ուր իրարու հայհոյող չէթունքներ Ցուղայի համբոյրներ կը փոխանակեն եւ իրարու արիւնով լուացուած ձեռքեր՝ սպիտակ ձեռնոցի տակ իրար կ'ողջունեն,

Թէ վերջապէս, այդ ամբողջ անբարոյ դիմակահանդէսը կը սարքուի շատ յաճախ փոքր ու անտերունչ ազգերու դանկին ու կողին վրայ, ի հաշիւ անոնց իրաւունքին ու ազատութեան,

Ու թէ... եւ թէ...

Ի՞նչ հարկ կայ սակայն շարունակել այս հասարակ տեղիք կարծիքները, երբ կոյրերն անգամ սկսած են տեսնել ու համրերը՝ խօսիլ:

Անհրաժե՞շտ է արդեօք ոգեկոչել պատմութիւնը:

Ո՛հ, այո, անտարակոյս:

Հակառակ անոր որ պատմութիւնը ինքզինքը կրկնած է միշտ, մարդոց յիշողութիւնը — մոռացկոտ, ու միշտ լաւատես — պէտք չի տեսներ սակայն ապագայի խորհուրդը դնել անցեալի լոյսերուն տակ...

Պատմական յետադարձ ակնարկները վերյիշելով, յատկութիւնը չունիմ եզրակացութիւններ փնտռելու: Անոնք կուգան արդէն ինքնին, դէպքերու ուժով: Բայց քմայքը ունիմ պատմութիւնը նկատելու գիրքերուն ժամանց մը որ մեզի պիտի Թոյլատրէր Թերեւս [illegible]

[illegible]

(1827 հոկտ. 20) եւ ռուս — Թրքական պատերազմին (1829) որ Էտիրնէի դաշնագրութեամբ պիտի նուիրագործէր յունական անկախութիւնը:

Մէհմէտ Ալիի ըմբոստութիւնը (1831—1841) որուն վախճանը եղաւ Եգիպտոսի ազատագրութիւնը:

Իսկ Սուլթան Մահմուտ Բ.ի բարենորոգչական ձեռնարկներուն կարեւոր կազմեց Եէնիչէրի բանակի բնաջնջումը (1826ին) որ պիտի փոխարինուէր այնուհետեւ զինուորական կանոնաւոր սիստեմով մը:

Սուլթան Մահմուտ Բ. բարենորոգչական մըն էր արդարեւ. կռուելի եւ յանդուգն, տոգորուած էր ժողովրդանուէր տրամադրութիւններով: [illegible]

[illegible]

(1) Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԽԱՐԻՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ.— Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ նոշանաւոր տեսաբան Պուխարին, որ քանի մը անգամ պատժուած եւ զգչուած յայտնած էր, նորէն խմբագրապետ նշանակուած է կառավարական պաշտօնաթերթին, «Իզվեստիա»յի։

«ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒ» մը կազմակերպուած է դէպի Լոնտոն։ Ցուցարարները Լոնտոն կը սպասուի շաբթ օր եւ վիթխարի ցոյց մը պիտի կազմակերպեն կիրակի, Հայտ Փարքի դաշտավայրին մէջ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԳՈՐՆԱԿԻ» կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Թէնտրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԳՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը, խիստ կարեւոր խնդրի մը շուրջ, ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ցրդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,474	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ Ցրդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԶԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

Ցրդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ԹԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հովանաւորութեամբ՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Լ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Հաղորդակց. միջոց.— Մօնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն։ Փորթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ Marcel FREISSINET եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ,Հայկական պարեր, ֆանֆառ եւյլն.։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Խմբերգ., մեներգ., արտասանութիւն եւյլն.։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐ-ՔՃԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրական շարունակութիւն։ Պիտի խօսին՝ Ա. Զամալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան։ Մուտքը ազատ է։

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գար Վէնսէնի սրահին մէջ

Շրմէն տը լա Մատրակ Վիլ։

*\ Իսկ այս Կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի ՍԷՆԹ - ԱՆԹուանի սինեմայի սրահին մէջ.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Երջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Յիօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ։

Թէյասեղան եւ Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւյլն.

Մուտքը՝ ազատ է։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Մառի Նուպար Հիմնարկութեան մէջ Pavillon Arménien.

Cité Université. 41 Bld. Jourdan. Paris (XIV). (Métro: Porte d'Orléans)

Կը խօսի՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ»

Մուտքը՝ ազատ է։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbertի սրահներուն մէջ

Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUYի խումբով (Capital Cinémaի օրքէսթր)։

կէս գիշերէն վերջ Cotillon ձրի։

Ընտիր Սուարէ կամ Սմոքինկ պարտաւորիչ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած՝ Իսի լէ-Մուլինոյի ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ)։

3 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն 12

Գ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի շքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

ՕՐ. ՎԵՐԺԻՆ ՊԱԼԹԱԵԱՆ

եւ

Պ. ՎԱՐԴԵՎԱՐ ԳԱՄՊԵՐԵԱՆ

Նշանուած

Սէն Թ'էթիէն

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՕՕՕՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 15

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ն. Ն.։
ԼԷ ՄԷ, Ճէլայեան - Գօշունեան։
ՍԷՆ ՊԷՐՆԱՊԷ (Մարսէյլ), Սահակ Ներսէսեան։
ՇԱՍ, Մինաս Տէտէշեան։
ՖՕՆԹԷՆ ՍԻԻՌ ՍԱՕՆ, Հայկազուն Զօրեան։
ՕՊԸՆԱ, Բիւզանդ։
ՊԷԼՄՈՆ - ՇԱՎԱՆՕԶ, Արտաշէս Մուրատեան։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Գրիգոր Հիւրմիւզեան։
ՔՈՄՓԻՆԵԸ, Աշոտ Արթինեան։
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Եղեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Փիլիպպոս Անդրանիկեան։
ՓԱՐԻԶ (5), Զարեհ Պէնլեան։
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Յարութիւն Ֆրէնկեան։
ՀԱԼԷՊ, Արշակ Սարըքէշիշեան։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Արմենակ Գնիրզեան։
ՍՆՓԹԵՄ ԼԷ ՎԱԼԷ, Պ. Տօնապետեան։
ՓԱՐԻԶ (10), Մարգարեան վանառատուն։
ԹԱՒՐԻԶ, Ն. Մ. Թ.։ (Խ. Մ.ի միջոցաւ)։
ԹԱՒՐԻԶ, Խ. Մ.։
ԹԱՒՐԻԶ, Բժ. Միլքոնեան։ (Խ. Մ.ի միջոցաւ)։
ԹԱՒՐԻԶ, Բժ. Միլիք Աստուածեան։ (Խ. Մ.ի միջոցաւ)։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ.— 35
ԿԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 780. զաղթեցինք։
ՓԱՐԻԶ (8), Փրոֆ. Ա.— 70։
ՔԼԱՄԱՌ, Ս. Գ.— 70։
ՔՐՕՆ, Կ. Մ.— 50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 870։
ՀԵՐԻՔՈՒՌ, Մուր.— 35։
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 355։
ԱՐՔԷՕՅԼ, Եէմ.— 35։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի ... թի. սրճարանը։ Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու եւ ... հարցեր։

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ Շրջ. Հայր. միութեան Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը խառն ժողովի կը հրաւիրէ ... եւ Փարիզի մասնաճիւղերը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 280 rue Vaugirard. Մէթրօ՝ Փորթ Վ... սայլ։ Օրակարգ.— Նոր ընտրութիւն ... կանի ընթերցում եւ կարեւոր ... ցեր։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Գարսամ Մերունակ եւ ... պէնկ Գալուստեան կը փնտռեն ... րենց քեռին Խաչիկ Ճամճեան ... 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է ... մանիա։ Իր հասցէն գիտցողները կը խնդրուի իմացնել Gulbed Kalousdianի, 43, rue Ma... ron, Vienne (Isère) France.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (62)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ո՞ւրկէ երեւան էր ելած։ Բիզա պէյի ճակատը ծածկոյթ չկար։ Արդեօք Շէֆանկէ պէյը իր գունդով կը վերադառնա՞ր։ Բիզա պէյն ու իր ընկերը անկարող ըլլալով բացատրելու այդ տեսարանը, իրարու կը նայէին, մինչ ծածկոյթը իրենց մօտեցած էր։ Ձայն կը վարէր ծածկոյթաձիգ երիտասարդ սպայ մը։ Բիզա պէյ ինքզինքը ներկայացուցած էր այդ սպային, ու հարցուց թէ ով էր, ուրկէ կու գար եւ ուր կ'երթար։

— Ծածկոյթաձիգ ենթասպայ Ատիֆ։ Ձիս Պոլսէն ղրկեցին։ Եկայ՝ գործածելու համար Ռուսերէն առնուած ծածկոյթները։

— Ասոնք Ռուսերէն առնուած ծածկոյթնե՞րն են։

— Այո, անոնք են։ Երբ Պոլիսէն եկայ՝ ձեզ հոն չգտայ։ Գացի քննեցի ծածկոյթները։ Հասկցայ թէ ռուսական ծածկոյթներով կարելի է արձակել մեր ռումբերը։ Կենդանի ճարեցի ու լծեցի ծածկոյթներուն։ Կ'երթամ դիրք բռնելու։

— Լաւ, բաւականաչափ ռումբ ունի՞ք։

— Ոչ, բայց, երբ ես ռմբակոծելու սկսիմ, դուք ռումբ պիտի հասցնէք, բնականաբար։

Այս խօսակցութենէն յետոյ, Բիզա պէյ, բաժնուելով ծածկոյթաձիգ ենթասպայ Ատիֆ պէյէն, գացած էր Պորչքա։ Իսկ Ատիֆ էֆէնտին իր ճամբան շարունակած էր դէպի առաջին գիծերը՝ իր յարմար դատած տեղը դիրք բռնելու համար։

Ատիֆ էֆէնտի երիտասարդ սպայ մըն էր։ Ծածկոյթ արձակելու մարմարդ մը ունէր։ Եւ սակայն, այդ ճակատին համար որ եւ է օգտակարութիւն չունէին՝ Ռուսերէն գրաւուած ծածկոյթներով արձակուելիք մէկ քանի ռումբերը։ Այսուհանդերձ, Բիզա պէյ ու իր ստորադասները շատ գոհ կը թուէին։ Որովհետեւ իրենց ճակատին վրայ ծածկոյթ պիտի պայթէր այլեւս։ Մինչեւ այժմ տեղի ունեցած բախումները այդքան հաճոյալի չէին։ Մինչդեռ, ասկէ յետոյ, շնորհիւ ծածկոյթի «տէքօս»ին, բախումները պիտի նմանէին մէկ մէկ պատերազմական վայրերու։ Ծածկոյթներու արձակումը թէև չօշափելի օգուտ մըն ալ չունենար, գոնէ աղմուկ մը պիտի հանէր։ Այս ալ բաւական էր։

Բիզա պէյ, իր ստորադասներն ու զինուորները մեծ սխալ մը կը գործէին, սակայն, այնպէս մտածելով։ Որովհետեւ, Ռուսերը, որոնք մինչեւ այդ պահը չէին զգացած մեծ գործունէութիւն մը ցոյց տալու, իրար անցած էին։

Ու տեսէք թէ ինչպէս ընթացան առոր յաջորդող դէպքերը։

Այն պահուն, երբ Բիզա պէյ Պորչքա վերադարձած էր իր քննական պտոյտէն յետոյ, Ատիֆ էֆէնտին ալ ճակատը դիրք գրաւած եւ սկսած էր իր ծածկոյթները գործածել Ռուսերուն դէմ։ Ատիֆ էֆէնտի յանդուգն ու կարող ծածկոյթաձիգ սպայ մըն էր։ Միայն թէ՝ անծանօթ էր այն մասնական ութախութիւնը զոր ունեցած էին հրամանատարի դիրք դրաւողները՝ Պորչքայէն լսելով ծածկոյթի ձայները։

Այդ միջոցին, փոքրիկ դէպքում մը օժանդակած էր Բիզա պէյի բանակէրին։ Երբ Ատիֆ պէյի ծածկոյթները հեռուն կը դոռային, Պորչքայի հեռախօսային պաշտօնեան Բիզա պէյը կանչած էր հեռախօսի ու ըսած էր անոր.

— Հրամանատար պէյ, հեռախօսելով ռուսերէն բաներ մը կը խօսին, չեմ հասկնար։

— Ռուսերէ՞ն, ըսէր, կը լսո՞ւք, Թերեւս Վրացերէն մըն կը խօսի ու դուն Ռուսերէն կարծած ես։

— Ոչ, հրամանատար պէյ, ոչ։ Խօսակցութիւնը դեռ կը շարունակուի։ Կեդրոնը որ եւ է տեղ կապուած չէ ու ձայները ինքնին կու գան։ Ամէն պարագայի մէջ, տեղ մը հպում մը տեղի ունեցած է։ Որով, անմիջապէս ղրկեցէք մէկը որ ռուսերէն գիտնայ, կարեւոր բաներ պիտի լսենք։

Հեռախօսի կեդրոնը ղրկուած էր Լազերէն մէկն որ ռուսերէն գիտէր։ Իրապէս, ուշագրութեան արժանի բաներ լսած էր ան։ Որովհետեւ, ռուս սպայ մը կը խօսէր իր պետերուն հետ ու ճակատի կացութիւնը կը պարզէր առոր։ Սպան գրեթէ հետեւեալը կ'ըսէր.

«Թուրքերը ծածկոյթ բերին ճակատը։ Կը ռմբակոծեն մեր գիծերը։ Բանակատեղը ծածկոյթի հարուածներուն տակ է։ Այն վայրը ուր զինուորները կը ճաշէին, տակն ու վրայ է եղած։ Այս կացութեան մէջ, անկարելի ըլլալով երկար ատեն պահել մեր դիրքերը, բանակատեղը կը վերցնեմ ու աւելի ետեւ կը փոխադրեմ»։

Որ եւ է ձեւով կարելի եղած չէր հասկնալ թէ հեռախօսային այս խօսակցութիւնը ինչպէս լսուած էր մեր կողմէ։ Ռուսական դաշտային հեռախօսները անշուշտ իրարու կապուած էին։ Ոչ մէկ կապ չէին կրնար ունենալ Բիզա պէյի ճակատն ու հոն հեռախօսը։ Այս խնդրի շուրջ երկարօրէն մտածելէ յետոյ, անկարելի եղած էր հասկնալ խնդրին էութիւնը։ Հաւանաբար, ռուս լրտեսները յաջողած էին իրենց գիծերուն կապել մեր գիծերը, դէպքերու բերմամբ, այդ կապը մնացած էր ու կարելի դարձած էր խօսակցութիւնը հասկնալ։ Եւ կամ, ատորերկրեայ հպում մը յառաջ եկած էր ինքն իրեն։

Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլար, Ռուսերէն առնուած այդ ծածկոյթներուն գործածութիւնը երկու շահեկան պատճառ էր եղած։ Առաջինը այն որ շատ անտեղի կերպով սպառած էին ռումբերը, մինչ կարելի էր զանոնք արձակել ամենանեղ պարագային ... երկրորդը՝ տակաւ մղած էր Ռուսերը իրենց հանգիստին վերջ տալու եւ ... զգուշանալու։ Բիզա պէյ, լսելով Ռուսերուն նահանջը, թէեւ իր չէթէներու յառաջացուցած էր, բայց, ... կրնար ժամանակաւոր բան մը ըլլալ։ Որովհետեւ, Ռուսերը, իրենց ... մէկ նահանջէն յետոյ, յաւելեալ ուժով յարձակման կը սկսէին։ Որով ... սպասուէր որ անոնք այդ օրերուն ... յարձակման մը սկսէին։ Եւ ... ռուսական այդ յարձակման կը ... սէին Բիզա պէյն ու իր մարդիկը։ ... կողմէ կատարուած ծածկոյթաձգու... թենէն օր մը վերջ, Ռուսերը ծածկոյթի բուն կրակի մը տակ առած էին մեր չէթէներուն առաջին գիծերը...

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276 284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵԹՐՈՅԻ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

SAMEDI 24 Février 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2429

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԾ ԿԱՊԵԼ ԵՒ ՎԵՐՍԿՍԻԼ

Ուրեմն, Մարսէյլի պատուիրակներուն առաջին պատճառը Առաջնորդարանի եւ Փրանսայի Կրօնական Ընկերակցութեան միջեւ ծագած վէճն է

Ինչպէս բսինք երէկ, մենք չպիտի քննենք այդ առթիւ կատարուած բանակցութիւնները, ուեւորդ ժամավաճառութիւն համարելով։

Հարցը այն է որ, երկու կողմերը չատոնց ճչդած են իրենց դիրքը։

Առաջնորդարանը, Պալաքեան եպիսկ.ի միջոցաւ, կ'ուզէ պահել աւանդական սովորութիւնները, Փրանսայի եկեղեցին առնելով իր իշխանութեան տակ։ Իսկ միւս կողմը, իրեն յատուկ պատճառներով, նախընտրած է Կրօնական Ընկերակցութեան ճամբան։

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ երկու կողմէն ալ բարեացակամութիւն չի պակսիր։ Բայց, փոխադարձ անվստահութիւնը խորացած ըլլալով, կը թուի թէ պատուիրակը այսպէս ալ պիտի չյաջողի։

Մինչ այս մինչ այն, կրակին վրայ իւղ լեցնելու ծառայեցին յատկապէս Պալաքեան եպիսկ.ի անձին դէմ սարքուած պայքարները։

Ինչ որ ազգային իշխանութիւն կը կոչուէր, լուծուեցաւ ինքն իր մէջ։ Եպիսկոպոսը բանուեցաւ զանազան յանցանքներու մէջ, եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, թուղթիկներուն պատասխանեց թուղթիկով եւ... միթինկով։

Այս բոլորէն վարպետօրէն օգտուեցաւ խմբակ մը, ամէն ինչ խառնակելու եւ մթնոլորտը թանձրացնելու համար։

Տարակոյս չկայ թէ ծանր յանցանքներ ունի հոգեւոր հովիւը, իբրեւ հետեւանք իր չափազանց [illegible] եւ եռանդ[illegible] ութեան։ (Զենք ուզեր խօսիլ հաշուական գործառնութեանց մասին, այդ հոգը ձգելով ազգային իշխանութեանց)։

Զենք ուրանար, հոգեւոր հովիւը ունի գրական յատկութիւններ ալ։ Ունի գործելու եռանդ եւ դիմացած է կարմիր – կանանչ փորձութեանց։

Եւ սակայն, իր յախուռն եւ ուռուցիկ չարժուձեւերը, իր իշխանաւորի ձգտումներն ու հակառակ գործունէութիւնը խորապէս վարկաբեկած են զինքը։ Իր չահն իսկ կը պահանջէ դատուիլ պաշտօնապէս, փոխանակ հանրաքուէ սարքելու եւ մէկ ճառով թմրեցնելու 4–500 հոգի։

Միւս կողմէ, անոնք որ պայքար կը մղեն իրեն դէմ, իրենց կնիքը տուած Կրօնական Ընկերակցութեան կամ ուրիշ տարրերու, անոնց սիրտն ալ մաքուր չէ։

Մեր կարծիքով, շատ մը արդար տեսակէտներ յղփացած են բան իսկ այդ տարրերուն միջոցաւ, եւ ահա քաոս մը որուն ելքը դժուար է նախատեսել։

Այս կացութեան պատասխանատուներէն մէկն ալ անշուշտ Գ. Զօրաւանճեանն է, որ չափազանց տարուեցաւ իր անձնական կասկածամտութենէն եւ շրջապատէն, երկար ատեն մնաց տարուբեր՝ կանխակալ կարծիքներով եւ խրեցաւ մանրամասնութիւններու մէջ, փոխանակ մէկ անգամէն ժողովուրդին սեփականութիւնը դարձնելու եկեղեցին։ (Միշտ կարելի էր ելք մը գտնել իրաւական խնդիրներուն համար)։

×

Քանի որ տպաւորութիւններ կ'արձանագրենք, անշուշտ խօսք չի կրնար ըլլալ լուծման ձեւերու մասին։

Պատկերը լրացնելու համար, յիշենք մէկ–երկու իրողութիւններ եւս։

Մթնոլորտի թանձրացման, կազմալուծման ախտանշաններու մասին գաղափար մը տալու համար, իբրեւ օրինակ յիշենք Պոլսեցիներու Միութեան պառակտումը։

Կատարեալ ճակատամարտի մը բռնուած են այս Միութեան երկու թեւերը, եւ թռուցիկներ ու նամակներ կը տեղացնեն, վճիռներ կ'արձակեն իրարու դէմ, արտասովոր յամառութեամբ։

Անշուշտ մեր գործը չէ գտնել արդարն ու մեղաւորը, մանաւանդ որ, թէեւ 1 Միութիւնը դրամական վնասի մեղադրանքներ կ'ուղղէ միւսներուն։

Բայց, «ի սէր ազգութեան», ի՞նչ պատկեր է այս։

Մինչեւ հիմա, «գաւառացի»ներն էին որ այսպէս թեւերու կը բաժնուէին, քաղաքի դէմ քաղաք, աւանի կամ գիւղի դիմաց գիւղ կազմակերպելով։ Ա՛լ մնաց Պոլսեցիներուն յառաջդիմութիւնը՝ «գռեհի»ներուն վրայ...

Ցիշէ՞նք, տակաւին, Հայր. Միութիւններու ծոցին մէջ մղուած վէճերը, որոնք նոր ձեւ մը վերածուեր են, «վերաշինաց»ներու պիտակին տակ։ (Այս երեւոյթը միայն Մարսէյլի յատուկ չէ)։

Ծիղ մը, ճի՛գ մը, Մարսէյլ, եթէ ոչ նախկին արժէքդ վերահաստատելու, գոնէ արուարձաններուդ ատոմճանին հասնելու համար։

Ոչ հոգեւոր հովիւը, ոչ Փրանսայի եկեղեցին եւ ոչ ալ... Պոլսեցիներու ներքին վէճերը պէտք չէ պատրուակ ծառայեն քեզի, հետզհետէ կազմալուծուելու եւ անուչ հրապի մը պէս պատմութեան յանձնելու համար երէկուան կեանքդ։

Թող կղերն ու եկեղեցին իրենց ճամբան երթան։ Բայց, դուն ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու ճամբադ, զոր գտած էիր ուրիշներէն շատ առաջ, հազիւ քարափ նետուած...

Դուն չէի՞ր որ, դեռ մէջքդ նոր շտկած, շարժում եւ կազմակերպութիւն ստեղծեցիր, ապարէզ կարդալով Փարիզին։

Ինչո՞ւ թոյլ կուտաս որ մուխդ մարի կամաց – կամաց։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՑՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՄԵՐԿԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԻ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԸ

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷՆ ԱՆԳԱՄ ՉՈՒՆԷՐ ԱՅՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովը 185ի դէմ 368 ձայնով բացառիկ իրաւասութիւններ տուաւ Տումէրկի դահլիճին, որպէսզի հաւասարակշռէ ելեւմուտքը եւ պաշտպանէ ֆրանքը։

Ինչպէս կը յիշուի, 1926ին ալ բացառիկ իրաւասութիւններ տրուած էին Փուանքարէի դահլիճին, բայց Տումէրկ աւելի լայն լիազօրութիւններ ստացած է։ Բուն քուէարկութիւնը կապ ունէր սակեմնարի հիմքը որ եւ է գնով պահպանելու մտահոգութեան հետ, բայց այս մանրամասնութիւնը չի փոխեր որոշման էութիւնը։ Փոքրամասնութիւնը հակառակեցաւ ո՛ր եւ է դիկտատուրութեան։ Երբ ծերակոյտն ալ քուէարկէ այս բանաձեւը, Տումէրկը պիտի դառնայ «օրինաւոր դիկտատոր» ելմտական հարցերու կարգադրութեան համար։ Պիտի կրնայ պարզ հրամանագրով մը կրճատել կամ ջնջել ո՛ր եւ է վարկ եւ վարչական օրկան կամ փոխել որ եւ է օրէնք, հաւասարակշռելու համար ելեւմուտքը։ Այս լիազօրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30, եւ հրատարակուած հրամանագիրները պիտի վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ, հոկտ. 31էն։

Զհաշուելով պատերազմի շրջանը, Գ. Հանրապետութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովը այսքան լայնօրէն կը հրաժարի իր սահմանադրական իրաւունքներու մէկ մասէն։ Ինչպէս բսինք, Փուանքարէի տրուած իրաւասութիւնները շատ աւելի սահմանափակ էին։

Մինչեւ չորեքշաբթի օր, կառավարութենէն դուրս ոչ մէկը գիտէր թէ Գ. Տումէրկ լիազօրութիւն պիտի պահանջէ։ Կը կարծուէր թէ իրաւասութիւն պիտի խնդրէ կարգ մը սահմանափակ խնայողութիւններ կատարելու հրամանագիրներով, բայց ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար բացարձակ լիազօրութիւն ստանալու պահանջը յանկարծ պայթեցաւ ժողովին մէջ, յաջորդ օրը։ Երեսփոխանները ժամանակ չունեցան սթափելու առաջին ցնցումէն։ Պրաւոյի թէ վարչապետը նորանցքներու մէջ հասկցուցած է իր միտքը, յայտնելով որ եթէ լիազօրութիւն չստանայ, պիտի լուծէ երեսփ. ժողովը եւ անմիջապէս նոր ընտրութեանց պիտի ձեռնարկէ։

Տումէրկի այսօրուան դիրքը շատ կը նմանի նախագահ Րուզվէլթի դիրքին.

Թէ վարչապետը մինչեւ ո՛ր աստիճան պիտի գործածէ իր ստացած լիազօրութիւնները, կախում ունի ելեւմուտքի բացին բուն գումարէն։ Կառավարութիւնը բացը կը հաշուէ 550—600 միլիոն ֆրանք, իսկ ընկերվարականները կը հաշուեն երեք միլիառ։ Արդ, եթէ ճիշդ է այս վերջին թիւը, Գ. Տումէրկի անձնական հմայքն իսկ չպիտի բաւէ ելք մը գտնելու,— համաձայն իրազեկներու կարծիքին

Հինգշաբթի օր, քուէարկութենէն անմիջապէս առաջ, Գ. Տումէրկ բեմ բարձրանալով, յայտարարեց թէ ելմտացոյցին քուէարկութեան յապաղումը անհրաժեշտ կը դարձնէ բացառիկ միջոցներ, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանել ֆրանքը։ «Ցանկանքը այս կառավարութեանը չէ, ըսաւ, եթէ ելմտացոյցը չքուէարկուեցաւ դեկտ. 31ին։ Ամբողջ երկիրը կը սպասէ ելմտացոյցին քուէարկութեան, գիտնալու համար թէ կարելի՞ է վստահիլ իր դրամին ամրութեան։ Աշխատաւորը որ ձեռքով կը բանի, երբ քանի մը հարիւր ֆրանք ունի ափին մէջ, կ'ուզէ անոր արժէքը պահել։ Խորհրդարանը մեծ քայլ մը առած պիտի ըլլայ դէպի տնտեսական վերականգնում, եթէ քուէարկէ ելմտացոյցը այնպէս ինչպէս որ ներկայացուած է իրեն»։

Բացառիկ իրաւասութեանց բանաձեւը կարդալէ յետոյ, տեղեկաբերը յայտարարեց.

— «Ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելի չէ խնայողութիւններ կատարել եղած օրէնքներու սահմանին մէջ»։

Կառավարութեան առաջարկին դէմ բողոքեցին ընկերվարականները, ծաղրելով երեսփ. ժողովին վախկոտութիւնը որ կը հաւասարի անձնատուութեան։ Այս առթիւ, ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը բացատրեց թէ երկիրը կը գտնուի յետադիմական, ֆաշական վտանգին առջեւ, եւ աւելի լաւ է որ ժողովը լուծուի, փոխանակ տեղի տալու եւ մեղսակից դառնալու։

Ընկերվարականները ձայն տուին կառավարութեան, նախապէս պայման դրած ըլլալով թէ Քիափը չպիտի վերահաստատուի, իբրեւ ոստիկանութեան վերատեսուչ եւ թէ պիտի լուծուին ֆաշական կազմակերպութիւնները, մանաւանդ «Հրեղէն Խաչի» միութիւնը որ պատասխանատու կը համարուի փետր. 6ի դէպքերուն։

Նիստը շարունակուեցաւ գիշերն ալ, վերջացնելով ելմտացոյցին ամբողջական քուէարկութիւնը։ Նախահաշիւը կազմուած է այսպէս.— մուտք, 48 միլիառ 477 միլիոն ֆրանք, ելք՝ 48 միլիառ 418 միլիոն։ Այժմ ծերակոյտը ձեռնարկած է քննութեան։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ ամէն բան վերջացնել մինչեւ փետր. 28։

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԷՆՍԸ

Հարիւր հազար ֆրանք պարգեւ

Տակաւին կարելի չէ եղած լուսաբանել վերաքննիչ ատեանի անդամներէն Գ. Ալպէռ Փռէնսի սպանութեան գաղտնիքը։ Զարմանազան պատմութիւններ շրջան կ'ընեն բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ։ Բոլորն ալ միաբերան կը յայտարարեն թէ դատաւորը սպաննուեցաւ Սթավիսքիի գործին առթիւ, քանի որ շատ գաղտնիքներ գիտէր։ Կառավարութիւնը 100,000 ֆրանք պարգեւ խոստացած է, ոճրագործները երեւան հանելու համար։ Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, Մաֆիա մը ստեղծուած է Ֆրանսայի մէջ, զօրաւոր անձերու աջակցութեամբ, այսպիսի սպանութիւններ կատարելու եւ ահաբեկելու համար։

Դիազննութիւն կատարուելով, հաստատուեցաւ թէ դատաւորը երկաթուղիի գիծերուն կապուած էր ոտքերէն եւ գլուխէն. Կ'ենթադրուի թէ՝ արդէն մեռած էր, երբ կապուեցաւ երկաթ գիծերուն, որովհետեւ պարաններուն նշանները ցոյց կուտան թէ չէ դիմադրած։ Ցետոյ, ամուր կապուած չէր։ Բայց մարմինը չարաչար յօշոտուած ըլլալով, կարելի չէ վերջնապէս ճշդել մահուան բուն պատճառը։ Փորոտիքը պահուած է, մանաւոր քննութեան ենթարկուելու եւ հասկնալու համար թէ կապելէ առաջ թունաւորուա՞ծ էր։ Ուրիշ ենթադրութեան մը համաձայն, տասը օր առաջ, ճամբան անծանօթ մը կեցուցած է դատաւորը եւ ինքնութիւնը ճշդելով, ձայն հրաւիրած է իր ազգականներուն անունով։ Գ. Փրէնս մերժած է։ Այս պատմութենէն կը հետեւցնեն թէ պիտի թունաւորէին այն ատեն։

Տիժոնի մէջ կատարուած քննութիւններուն հետեւանքով, կասկածելի կը համարուի ստարական մը, որ արձանանը նստած լուր կը հարցնէր սպանութեան մասին եւ երբ իմացաւ թէ թերթերը ամէն բան գրած են, անհետացաւ։

Թերթերը բանավէճի բռնուած են, ճշդելու համար թէ դատաւորը միասի՞ն տարա՞ծ էր իր թղթածրարը։ Պայուսակին մէջ գտնուած են միայն անկարեւոր նամակ մը եւ այցետոմս մը։ «Թան» կը հարցնէ թէ ի՞նչ պէտք ունէր ձեռքի պայուսակը միասին առնելու, անկարեւոր նամակի մը համար. մանաւանդ որ գոյքերը եւ արդուզարդի նիւթերը դրած էր մեծ պայուսակին մէջ։

Դատաւորին տղան կը պատմէ թէ հայրը շատ կը զբաղէր Սթավիսքիի գործով, արանեղութիւն կը յայտնէր եւ երկուշաբթի օր ըսած է.

— «Այս Սթավիսքիին գործը շատ աւելի կարեւոր է քան կ'ենթադրես»։

Գ. Փրէնս շատ նեղացած էր հանրապետութեան դատախազ Փրէսարի եւ ընդհ. դատախազ Տօնա – Կիկի դէմ, եւ անգամ մը ըսեր է.

— «Եթէ իմ անունս խառնեն ուրիշ դատաւորներու անուններուն հետ, պիտի հրաժարիմ եւ անմիջապէս որ ազատութիւնս գտնեմ, ամէն բան պիտի խօսիմ։ Դուք գաղափար չունիք թէ ո՛րքան երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ միջամտած են Սթավիսքիի գործին մէջ»։

Ոստիկանական տեսուչ Փաչօ, որ 11 անջատ տեղեկագիրներ կազմած է Սթավիսքիի ձեռնարկներու մասին, առանց հետեւանքը ունենալու, բայց ի բաց կասկածելի կը գտնէ այս սպանութիւնը, աւելցնելով թէ միայն Գ. Փրէնսը չէր որ շատ բան գիտէր Սթավիսքիի գործի մասին։

Համայնավար «Իւմանիթէ»ն ոճիրը կը համարէ «ոստիկանական թակարդ մը». Աջակողմեան «Էքօ տը Փարի»ն խմբագրականով մը կ'ըսէ թէ սպանութիւնը կատարուած է անհետացնելու համար ուժեղ ամբաստանիչ մը որ գիտէր Սթավիսքիի «հզօր մեղսակիցներուն անունները»։ Կարգը որո՞ւնն է հիմա։ «Ֆիկարօ» գիտել կուտայ թէ այս սպանութիւնը պիտի սթափեցնէ անոնք որ կը հաւատային թէ Սթավիսքի անձնասպան եղած է։ Լ. Պլում ընկերվարական պաշտօնաթերթին գլուխը գրած է հետեւեալ վերնագիրը,— Նոր «անձնասպան» մը եւս։

Հետաքրքրութեան համար յիշենք թէ՝ կնոջ խնդիրներ խառնողներ ալ պակաս չեն, բրնձափոշի գտնուած ըլլալով զոհին վրայ։ Մինչդեռ այդ փոշին սուեր է իր կինը, ածիլուած ատեն գործածելու համար։ Ըսողներ ալ կան թէ

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Պէյրութի «Ազդակ» էն կ'իմանամ լուր մը, որ գաղտնի պահուելու սահմանուած էր։

Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Երուսաղէմ հասեր է փետրուար 9ին, ծածկելով իր ինքնութիւնը (թղթակիցը կ'ըսէ — «ծպտեալ»)։ Ցետոյ գիշերանց այցելեր է Հայոց վանքը, երկարօրէն տեսակցելով պատրիարքին հետ։

Լաւ է որ մնացեալը թղթակիցը պատմէ

— «Իր ժամանման յաջորդ օրը, շաբաթ, իր ընկերակիցներով Գ. Կիւլպէնկեան Ս. Յակոբայ տաճարը այցելեց ցերեկ ատեն, եւ Գլխադիրի սեղանին առջեւ իր ուխտը կատարելէ վերջ, իրեն ցոյց տրուեցան թանգարանի թանկարժէք իրերն ու առարկաները։ Տեղեկացանք համաձայն, Պատրիարքը եւ յուսաբանաբար Գլխադիրի սեղանին առջեւ օրհնած են հայ մեծահարուստը, որ այս վերջինս արտասուալից աչքերով եւ ծնրադիր իր ուխտը կատարած է»։ (17 փետր.)։

Ո՞վ իրաւունք ունի խառնուելու ո եւ է մէկուն աղօթքին, ուխտին կամ արցունքին։

Եւ սակայն, չար սատանայ մը կը փսփսայ դիմացէն.

— Այս ի՞նչ գաղտնիք է որ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան չի դիմանար եւ «արտասուալից աչքերով ու ծնրադիր» ուխտ կ'ընէ որ եւ է գլխադիրի առջեւ, բայց կը դառնայ սառուցեալ արձան, երբ իր դիմաց կը գտնէ իսկական գլխադիրը,— հայ ժողովուրդը։

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ հայ միլիոնատէրը չի յուզուիր այնքան տառապանքներու հանդէպ, «սառած» վիճակի մէջ պահելով իր միլիոնները, բայց կը խոնարհի ճշխարի մը առջեւ, որ ինչքան ալ քրիստոնէական ըլլայ, ոչ քաղաքակրթական է, ոչ ալ հայկական։

Ապահովաբար Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի առաջին արցունքն է այս, իր գործի մարդու սառն արտաքինի եւ վայրկեաններով համրուած ժամադրութեանց մէջ։

Քանի՞ տարի պէտք է սպասել, տեսնելու համար իր երկրորդ արցունքը, — այն որ իսկապէս մարդկային է եւ սրտին խոր բռնկն ալ բխել կուտայ, հազար – հազարներու արցունքներու օրհնեալ...

Ցուսահատ՝ հայ միլիոնատէրերի խելքին ու խիղճին եւ միլիոնները շարժման մէջ դնելու բոլոր միջոցներէն, ես կ'առաջարկեմ հայ լուսանկարիչներուն, Փարիզ, Նիւյորքի ապարանքը փոխադրել Ս. Գլխադիրը — եւ սպասել հրաշքի մը։

ՎԱՀԷ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն ստացանք փետր. 19, 20 եւ 21ի բժշկական տեղեկագիրները. Տոքթ. Մելքոնեանի ստորագրութեամբ։ Երեքն ալ կը հաստատեն ընդգալի բարւոքում, թէեւ վիճակը միշտ լուրջ է։ Տաքութիւն չունի։

⁂ Ընկեր Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան առթիւ, բազմաթիւ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղուած են, արագ ապաքինման մաղթանքներով։

Սելանիկի մէջ, փետրուար 18ի տօնակատարութեան առթիւ, «Ցառաջ»ի միջոցաւ «սրտագին ապաքինում կը մաղթեն հայ ցեղի հանճարեղ զաւակին»։

Հնարաւորութիւն չունենալով բոլոր հեռագիրները ամբողջութեամբ հրատարակելու, կը նշանակենք միայն անունները.—

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէ, խմբագրութիւն «Ցառաջ»ի, խմբագրութիւն «Ազդակ»ի (Պէյրութ), Տոքթ. Օհանջանեան, Ռուբէն, Ստեփան Եսայեան, Վահան Նաւասարդեան (Գահիրէ), Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէ, Իշխան Արղութեան (Փարիզ), ընկ. Գ. Բալայեան, ընկ. Ա. Խատիսեան, Պ. Քրաֆթ Պոնար, Սէնթ էթիէնի՝ փետրուար 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Հայ Ճեմարան (Պէյրութ), Տէսինէի՝ փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Աղեքսանդրիոյ կոմիտէ, «Ցառաջդիմասէր» Միութիւն (Աղեքսանդրիա), Գահիրէի՝ փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, խմբագրութիւն «Նոր Օր»ի (Աթէնք) եւայլն։

ՁՐՈՅՑ ՀԱՅՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ ՀԵՏ

Գ.

Հալածեա՛, տարածեա՛։

Արդարեւ քանի հալածուեցան ալխթարմանները, այնքան տարածուեցան։ Շուտով այնքան բազմացան, որ այլ եւս ստեղծուած էին երկու զօրաւոր հակառակորդ բանակներ։

«Հեղձուցիչ մթնոլորտ, սրտակեղեք վիճակ»։

Վերջապէս խե՛լք կ'ընեն Հայոց մեծերը միութեան փորձ մը կատարելու։ Փորձը կը յաջողի առաջին առթիւ եւ կը հրատարակուի Հրաւէր սիրոյ անունով տետր մը։ Ուրախութի՜ւն, խնջոյքնե՜ր։ Սակայն խուլ դժգոհութիւն մը կը քալէ, դաւադիր երակով մը, երկու հակառակորդ ճակատներու մէջէն։ Պէտք է անմիջապէս ըսել այստեղ թէ դժգոհութեան խանձը նետողները եղան լատին կրօնաւորները,— գրգռելով երկու կողմերն ալ։ Գաղատիացի կաթոլիկ Հայ մը, լատին կրօնաւորներու թելադրութեամբ, լուսաւորչական Հայ ձեւանալով, չուկան կ'ելլէ, Կեսարացի կօշկակարներուն սնեակները կը մտնէ, ցոյց կուտայ Հրաւէր սիրոյ տետրակը, որուն ճակատը, Լուսաւորիչի պատկերին վրայ, փակցուցեր էին Պապին պատկերը,— կը գրգռէ արհեստաւոր դասակարգը, ըսելով թէ «պատրիարքը Փրէնկացեր է, երթանք հասկցնենք որ մենք Լուսաւորիչի զաւակ ենք եւ ոչ թէ Պապին»։ Հետեւեալ կիրակի օրը խուռն բազմութիւն մը կը հաւաքուի Մայր եկեղեցին։ Կը պոռան, կը կանչեն ու կը պահանջեն որ պէտք է պատրիարքը գայ եւ իրենց կասկածները փարատէ։ Բազմութիւնը կը յարձակի պատրիարքարանին վրայ, կը կոտրէ դուռները, ներս կը խուժէ,— պատրիարքը փախած էր։ Պատուհանէ մը դրացի Թուրքի մը տունը կ'ապաստանի։ Զօրքը կը հասնի, կը ցրուէ բազմութիւնը, կը ձերբակալէ պարագլուխները։ 1820 սեպտ. 18ին, Խաչվերացի տօնին ուխտաւորդ օրը, չարաթ երեկոյ, Լոյս զուարթի երգեցողութեան ժամանակ, Մայր եկեղեցիին դրան առջեւ կը գլխատուի Սաղաչեան Գրիգոր ամիրան, իսկ Ջէմպէրլի Տիքիլի Թաշ՝ կը գլխատուի Յակոբ Կեսարացի, Սամաթիա իր սրճարանին առջեւ կը կախուի Տէլի Պաղտասար, Փարմաք–Գափուի մէջ կը կախուի պատանի Աղարիա։ Ուրիշ շատեր ալ կ'աքսորուին։ Ո՞վ է մեղաւորը թափուած այսքան արեան։ Ի՞նչ մթնոլորտ է այս, Հա՛յր Բազմավէպ,— «վարարան ուր կիրքեր կը բոցավառեն հայ ամբոխներ հրկիզելու»։

Կը ձախողի միութեան փորձը եւ կը վերսկսին հալածանքն ու կռիւները լուսաւորչականներու եւ կաթոլիկներու միջեւ։ Այս վերջինները այլ եւս ամէն գնով կ'ուզեն առանձին պատրիարք ունենալ,— իրապէս եւ վերջնապէս բաժնել ու պառակտել ազգը։ Վրայ կը հասնի ռուս–պարսկական պատերազմը։ Կաթոլիկները կը դիմեն Սուլթանին,— «Հայերը Ռուսաց կառավարութեան միջոցաւ կ'ուզեն Հայաստանի անկախութիւն ձեռք բերել», եւ որպէսզի իրենք եւս չամբաստանուին նոյն անհաւատարմութեան կամ դաւաճանութեան մէջ, կը փափաքին ունենալ առանձին հոգեւոր վարչութիւն իբրեւ տարբեր համայնք։ Սակայն երբ կը ծագին Թուրքիւֆրանս. թշնամութիւնները, Թուրքիա պատերազմով «Փրէնկիստան»ին միջամտութեան վախերէն, հրաշալի՜ ժամանակ մը կը նկատէ սկսելու իր «մաքրագործութ»–մը։ Իբրեւ թէ հայ կաթոլիկները, Եւրոպացիներու հետ յարաբերութիւն ունենալով, կասկած կը ներշնչեն կառավարութեան։ Մինչ ինչպէս յայտարարեցին ընդհ. պատրիարքի ընթացքին, կասկածելի համարելով ամբողջ Հայերը։ Թուրք կառավարութիւնը չէր ուզեր որ Հայերը, կրօնական պառակտումով, կաթոլիկ բաժանում մըն ալ ունենան,—խուսափելու համար եւրոպական միջամտութենէն։ Նոյն իսկ Սուլթանը փորձ մըն ալ կը կատարէ միացնելու հայ կաթոլիկներն ու լուսաւորչականները։ Այս անգամ, պատերազմի առիթով, սուլթան Մահմուտ, Հայոց պատրիարքին անունով, հրովարտակ կը հանէ եւ կը հրամայէ Գաղատիացի կաթոլիկ Հայերը աքսորել իրենց ծննդավայրը, Պոլսեցի կաթոլիկ Հայերը՝ Փոքր Ասիոյ խորերը՝ եթէ չհնազանդին Հայոց պատրիարքին, «խռովարար» լատին մայրապետները եւ կղերը՝ քշել Եւրոպա։ Հայոց պատրիարքին ալ այսպիսի դէնք մը պէտք էր,— վա՜յ անոր որ չի հպատակիր։

Ձիւն ձմեռ էր։

Սուլթանին հրամանը կը գործադրուի ամենայն խստութեամբ, ընդհ. պատմութեան արտասովոր պատկերը յիշեցնելու աստիճան հակամարդկային պայմաններու մէջ։ 1827 դեկտեմբերին, 1828 յունուարին, փետրուարին, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ, որոնք կաթոլիկութեան յարելու մե՛ղքը գործած էին, կը քշուին Փոքր Ասիոյ խորերը։ Աքսորականներու թիւը կը հասնի 12,000։ Կառավարութիւնը գրաւեց անոնց տուներն ու գոյքերը, աճուրդի դրաւ ու ծախեց։ Ձիւնին ու անձրեւին տակ, ցեխին ու ջուրերուն մէջ, աքսորականները յառաջ քշուեցան անխնայ։ 400 երախաներ մեռան ցուրտէն եւ անօթութենէն։ Աքսորի կարաւանէն շատեր չհասան իրենց աքսորավայրը։ (Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, իր Պատմութեան գրքին մէջ, տակաւին չէ հասկցեր այդ օրերու այս եղեռնագործութեան պատմական պատճառները եւ կը դատապարտէ Հայոց պատրիարքը, որ խեղճուկրակ գործիք մըն էր Սուլթանին ձեռքը, ինչպէս 12,000 աքսորականները զոհերն էին լատին կրօնաւորներու եւ քաղաքակիրթ եւրոպական պետութեան մը մութ խաղերուն։ Քանի որ առիթը եկաւ, ըսեմ նաեւ թէ Հ. Սահակ անարդար է դարձեալ՝ երբ Տիւզեանց գերդաստանին աղէտը կը կապէ կաթոլիկ–լուսաւորչական պայքարին, ու կը մեղադրէ Պէզճեան ամիրան՝ թէեւ անուն չի տար։ Ճիշդ է թէ Տիւզեանները շատ կաթոլիկ էին, եւ Պէզճեան կը սիրէր Էգիլիկը, սակայն Տիւզեաններու աղէտէն վերջ Պէզճեան եւ Տիւզեան ընտանիքներու յարաբերութիւնները, Տիւզեաններու դարձեալ Պէզճեանի յաջորդելը պարագաներ են, որ կը սրբեն ամէն մեղադրանք)։

Ահա ձեզի մթնոլորտ,— վիճակ մը, որուն մատնած էին մեզ կաթոլիկ–լուսաւորչական կռիւները։ Կը հարցնեմ,— նուա՞զ սրտակեղեք է, կամ նուա՞զ հեղձուցիչ է այս կացութիւնը, բաղդատմամբ ներկայ քաոսային վիճակին։ Եւ ո՞վ է այն, որ առաջին քարը կը նետէ կուսակցական պայքարներու ներկայ կրկէսին։ Կրօնաւո՞ր մը,— բայց մենք չա՛տ զգուած ենք այն պայքարներէն, որոնք, յանուն կրօնական ըմբռնումներու, ազգը պառակտեցին, արիւն թափեցին, անշնչելի դարձուցին մթնոլորտը։

Յանուն արդարութեան, պէտք է գրել այստեղ, թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը մեծ ճիգեր է թափած՝ յաջողցնելու համար կրօնական հատուածներու միութիւնը։ Եւ Մխիթարեան նոյն լուծով մնած տաղանդ մը, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, երգեր ու ներշնչեր է այդ միութիւնը։ Սակայն ես չուզեցի ամբաստանել մէկն ու միւսը,— լուսաւորչականը կամ կաթոլիկը։ Ինծի համար որոշ է թէ երկուքն ալ կը շարժէին նախ արտաքին նենգ ուժերու եւ յետոյ ներքին ագէտ շրջանակներու ազդեցութեան տակ։ Իմ նպատակս եղաւ, այստեղ, ցոյց տալ թէ մեր կրօնական իշխանութիւններն ու կուսակցութիւնները աւելի շատ մեղքեր գործած են, անքաւելի մեղքեր, քան արդի քաղաքական կուսակցութիւնները,— թէ հայ կրօնական իշխանութեանց սխալներուն պատճառով թափուած արիւնը, կատարուած ազգային պառակտումը եւ հայ բազմութիւններու կորուստը կարելի չէ բաղդատութեան դնել օրուան ծանօթ չարիքներու հետ եւ ըսել թէ հեղձուցիչ է մթնոլորտը, այնպիսի ձեւով որ կարծես շատ անմեղ ըլլային բողոքները։ Չեմ ուզեր վկայութեան կանչել Առաքել Դաւրիժեցին, ոչ ալ այն օրերը, երբ վանքերը լեցուեցան սարսափածներու երկսեռ բազմութեամբ։

Չեմ իսկ յիշեր դեռ Հասունեան, Թէրզեան երկպառակութեանց արձագանգները.

Կարելի չէ բաղդատութեան դնել հայ կրօնական իշխանութեանց նոյն իսկ մէկ սխալը, կամ կրօնական պայքարներու մէկ հատիկ դէպքը օրուան ամբո՛ղջ չարիքներուն հետ։ Մեր սիրտէն արի՛ւն կ'երթայ՝ քանի կը յիշենք կաթոլիկ սրիկայի մը, [illegible], հրէշաւոր, [illegible], բիւրիցս անիծեալ Նիկոլ վարդապետ Թորոսովիչի պատմութիւնը։

Աւելի քան 200,000 Հայեր ստուար եւ ամփոփ գաղութ մը կազմած էին Լեհաստանի մէջ, ուր անոնք շատով կ'ունենան իրենց ազգային առանձնաշնորհեալ կազմակերպութիւնը, մինչեւ իսկ հայկական դատարաններ։ Ոչ մէկ տեղ ունեցած ենք գաղութ մը, այդքան ստուար եւ ամփոփ, այդքան լաւ կազմակերպուած եւ բարեկեցիկ. Եւ ի՞նչ դեր կրնար խաղալ այդ գաղութը, աճել եւ աւելի եւս զօրանալ յետոյ, մեր բախտորոշ օրերուն։ Բայց ափսո՛ս, վատածին Նիկոլ, (Հայոց ամէնէն վատահամբաւ կաթողիկոսներէն մին ալ մասամբ մեղսակից է), Պապին կոթնած, կը քանդէ այդ հսկա՛յ գաղութը։

Այնքան կը չարչարէ Հայերը, որ, անոնք, ճարահատ բայց ոչ [illegible], կ'ընդունին կաթոլիկութիւնը։ Նիկոլ կաթոլիկ կրօնականներով եւ լեհ ոստիկաններով կը գրաւէ Հայոց եկեղեցիները, կը կողոպտէ, կաշառքով եւ այլ խարդախութիւններով տէր եւ տիրական կ'իշխէ գաղութին վրայ։ Հայ ժողովուրդը չի կրնար հանդուրժել որ Նիկոլ վարդապետ, տարփածուներու հետ կենակցելով (որոնցմէ զաւակներ ալ ունեցած էր), եկեղեցիները կողոպտելով, կաթոլիկութիւն քարոզելով, խնդայ իր քթին։ Կ'ընդվզի, կը պայքարի, բայց զօրաւո՛ր էր Նիկոլ վարդապետ՝ կռնակը տուած լատին կղերին։ Ժողովուրդը կը մերժէ եկեղեցի երթալ, ուր լատին ծէսով պատարագ կը մատուցուի։ Տօնի օրերը մօտակայ գիւղերը կ'երթային անոնք՝ հայ եկեղեցիի արարողութեամբ պաշտամունք լսելու։ Լատին կրօնաւորները քաղաքական իշխանութեան միջոցով կ'արգիլեն Հայերուն՝ տօնական օրերուն դուրս ելլել քաղաքէն։ Ու ժողովուրդը, առանց եկեղեցիի մնացած, կնունք եւ թաղում առանց կրօնական արարողութեան, կը պարտուի եւ վերջապէս, կը խնդրէ Նիկոլ վարդապետէն, որ թոյլ տայ եկեղեցի մտնել։ «Ընդունեցէք կաթոլիկութիւնը եւ կը բանամ» կը յայտարարէ սրիկան։ Ի վերջոյ, երկար կռիւներէ յետոյ, անձնատուր կ'ըլլայ հայ հսկայ գաղութը,— ափսո՜ս կ'ըլլայ, կաթոլիկ։ Այսօր 200.000նոց գաղութէն ունինք պատմութիւնը միայն.

Ի՞նչ վիճակ է այս, Հայր Բազմավէպ։ Եղերական մը պատմութի՞ւնն էր, որ վրդովեց ձեզ։ Կրօնական կարգին դէմ մեր արհամարհա՞նքն էր, որ մղեց ձեզ գրելու եւ ափսոսալու,— ահա ի՞նչ սրտակեղեք վիճակ, ահա ի՞նչ հեղձուցիչ մթնոլորտ։ Բայց 200.000ները որ կորսուեցան, 12,000ները որ ձիւներու տակ մեռան, քաղաքական կուսակցութիւններու յանցանքո՞վ էր արդեօք։ Կը կրկնեմ, ոչ լուսաւորչականը կը պաշտպանեմ, ոչ ալ կաթոլիկը։ Երկուքին ալ դէմ նոյն կեցուածքն ունիմ։ Բայց երբ դուք ներկայ հայկական թոհուբոհին մէջ, կը կանգնիք՝ դատապարտելու համար քաղաքական կուսակցութիւնները, ինծի կը մնայ յայտարարել

— Կը ճանչնա՛նք, ձե՛զ ալ կը ճանչնանք։ Եւ մի՛ փորձէք, ժողովուրդի մը կրօնական զգացումներով, յետադիմութիւն խաղալ։ Այս ժողովուրդը պէտք է կառավարուի իր քաղաքական մարդոց կողմէ միայն, որքան ալ տկար եւ անփորձ ըլլան։ Կրօնական առաջնորդ մը, Ղեւոնդ, ինքզինքին տըւաւ նաեւ քաղաքական վարիչի իրաւունքներ, քաջալերուած քանի՛ մը պառաւներու ռոմանտիկ զգացումներէն, մոռցած իր կարողութեան սահմանը։ Եւ ինչպէս երէկ մեր բազմաթիւ կրօնական պետերը, այս մարդն ալ այսօր ինկաւ օտար ձեռքերու մէջ։

Ատեն է յայտարարելու բոլոր կրօնաւորներուն, ի՞նչ հպարտութիւն ալ սնուցանեն իրենք իրենց մէջ,— կրացե՛ք ձեր ժամով ու խունկով, բայց մի՛ խառնուիք քաղաքական գործերու։ Փոքունլու քանի մը խմբագիրներու, պորտ խաղցնող քանի մը հռետորներու եւ ճըթ–ճըթ–ճըթ խօսող ու փողոցն ինկող կիներու աղմուկը թող չգինովցնէ ձեզ երբեք։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Երուսաղէմի ՍԻՈՆ կրօնական ամսաթերթն ալ բերան բացեր էր վերջերս ճիշդ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ պէս։ Իմ այս պատասխանէս յետոյ, կը յուսամ որ ՍԻՈՆ.. գոհ կը մնայ. հարցը փակուած կը համարի եւ չի ստիպեր զիս որ... Երուսաղէմի վանքին պատմութիւնն ըսեմ, Ղեւոնդի դիակին բարեկամներուն առջեւ պարզելով շատ աւելի մեծ գայթակղութիւններ։

Շ. Ն.

ԾԻԾԱՂ

— Պզտիկ Օրիորդ, իմացայ որ քոյրըդ ամուսնացեր է անցեալ շաբթու։ Ո՞վ գիտէ որչա՞փ գոհ էր հարս ըլլալուն։

— Այո, պարոն, կարծեմ ծնողքս աւելի գոհ եղան որ ազատեցան իրենց աղջիկէն. տունը հանգիստ չէր ձգեր, անտանելի դարձած էր։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐ ՌՈՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՖԷՕՏՕՐ ՇԱԼԻԱՓԻՆ

Ընդհանրապէս Ռուսերը կը ներկայացուին արեւմտեան Եւրոպայի ժողովուրդներէն շատ աւելի աւելորդապաշտ։ Իմ կեանքիս ընթացքին շատ տեղեր տեսայ, կրցայ բազմաթիւ տարբեր ժողովուրդներ բաղդատել,— եւ ըլլա՛ն գիւղացիներ կամ դաստիարակուած եւ բարձր կրթութիւն ստացած մարդիկ — կ'ըսեմ ահա, առանց իմ հայրենակիցներս պաշտպանելու որ եւ է դիտաւորութեան, թէ երբեք իրաւացի չէ կարծել, որ Ռուսերը լատինացեղ ժողովուրդներէն ո եւ է մէկէն աւելի աւելորդապաշտ եղած ըլլան։ Տարակոյս չկայ որ մեծ տարբերութիւն կայ ռուսական եւ արեւմտեան աւելորդապաշտութիւններու միջեւ։ Արեւմուտքի նախապաշարումը մակերեսային է, եթէ կրնամ այսպէս ըսել, առանց խորունկ արմատներու։ Ռուսական նախապաշարումը շատ հեռուէն կուգայ եւ բնական աղբիւրներէ կը հոսի։ Ուրիշ ահագին թիւով սովորութիւններ, պատմուածքներ եւ առածներ, զորս մեր նախահայրերէն ժառանգած ենք։ Կը պահպանենք զանոնք երիտասարդական բովանդակ թարմութեամբ, առանց հոգ ընելու թէ ո՛րն է ճշմարիտը, ո՛րն է սուտը։ Զանոնք կը պահենք մեր յիշողութեան մէջ, եւ կը պատմենք մեր զաւակներուն, առանց անկէ ո եւ է գէշութիւն կասկածելու։ Ես իսկ, օրինակ, թէեւ աւելորդապաշտ մէկը չեմ մտածուորապէս, սակայն մեծապէս կը զգուշանամ որ մի՛ գուցէ կօշիկներս հագնելու ատեն ձախ կօշիկս առաջ հագնիմ։ Ինչո՞ւ համար։ Հաւանաբար, որովհետեւ տղայութենէս ի վեր այդպէս վարժուած եմ, եւ որովհետեւ ինծի միշտ ըսած են թէ մարդ գլխուն փորձանք կը բերէ, երբ առաջ ձախ ոտքին կօշիկը հագնի։ 13 թիւէն միշտ կը վախնամ։ Բնականաբար շատ լաւ գիտեմ որ ասիկա անտեղի է։ Բայց ամէն անգամ որ այս թիւին պատահիմ, տհաճութիւն մը կը զգամ։ Գեղարուեստագէտներ կը ճանչնամ, որոնք կը քաշուին երգելէ որ եւ է օր, որ 13 թիւին հետ շփում ունի։

×

Ռուս գիւղացին հաստատապէս կը հաւատայ թէ իր ամբողջ ընտանեկան կեանքը կը կառավարուի «Տամվոյ» կամ ընտանի ոգիներէ եւ կ'ազդուի անոնցմէ։ Գիւղացին կը սիրէ իր կտորիկ մը հողը եւ իր «իզպա»ն (տնակը)։ Իր ամբողջ գոյութիւնը կը հաստատէ «տամվոյ»ին վերագրուած սովորութիւններուն վրայ։ Մեծ–մայրիկները հազարումէկ պատմութիւններ գիտեն պատմել՝ որոնց կեդրոնը կը կազմէ ընտանի ոգին։ Կը հաւատան, օրինակ, թէ Տամվոյները երբեմն գէշ նայուածք մը կը նետեն ձիերու վրայ։ Ժողովրդային կարծիքին համաձայն Տամվոյները աչք ունին եւ ռուս գիւղացիներուն կը նմանին։ Գիտեմ որ անոնք մազոտ ձեռքեր ունին։ Որովհետեւ, ինչպէս բազմաթիւ առասպելներու մէջ ըսուած է, Տամվոյները յաճախ կը շոյեն իրենց քնացող այրերուն այտերը։ Այս վերջինները արթննալով կը յիշեն որ թաւիշ ձեռք մը զիրենք շոյեց։ Այս ամէնը անշուշտ գրգռիչ երազի մը արդիւնք է։ Տղաքը այս տեսակ պատմութիւնները կը սիրեն, որոնք իրենց երեւակայութիւնը կը բորբոքեն։ Այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր մէն մի ռուսական գիւղ իր դպրոցն ունի, եւ գիւղերը սերտ յարաբերութիւններ կը մշակեն մեծ քաղաքներու հետ, տղաքը այլեւս այնքան դիւրահաւան եւ աւելորդապաշտ չեն։ Բայց միշտ ուշադրութիւն կ'ընծայեն այս տեսակ առասպելներու. Որովհետեւ բոլոր տղաքը կը սիրեն ցնորականը եւ գերբնականը։ Անգամ մը ես քանի մը ընկերներով արտ գացած էի սունկ փնտռելու։ Գիշերը վրայ հասնելուն՝ կրակ վառեցինք եւ սկսանք ամէն տեսակ պատմութիւններ ընել իրարու։ Շատ յոգնած էի եւ շատ չանցած մրափեցի։ Ընկերներս վերադարձան առանց զիս արթնցնելու։ Առտուան դէմ արթնցայ։ Տուն երթալու համար քալելիք ճամբաս գերեզմանի մը քովէն կ'անցնէր։ Ասիկա տխրեցուց զիս։ Քանի գերեզմանին կը մօտենայի, այնքան կը վախնայի, սկսայ մինչեւ իսկ դողալ չկրնալ քալելու աստիճան։ Եւ ահա աչքիս զարկաւ այլանդակ ճերմակ կերպարանք մը, որ մեռելի փասերուն վրայէն տատանելով վրաս կուգար։ Սարսափահար ծնրադրեցի։ Համոզուած էի թէ վերջին վայրկեանս եկած էր։ Թերեւս տասը վայրկեան այսպէս միեւնոյն դիրքին մէջ մնացի։ Վերջապէս ինքզինքս ժողվեցի եւ աչքերս բացի ճիշդ այն պահուն, երբ նոյն երեւոյթը առաւօտեան սիւզէն տարտղնեցաւ եւ հոսեցաւ ջուրի պէս։ Մշուշ էր որ ցնդեցաւ, եւ որ սակայն իմ պզտիկութեանս առջեւ նոյն տարօրինակ կերպարանքը առաւ։ Անապարելով ոտքի ելայ եւ տուն վազեցի։ Ծունկերս տակաւին կթոտած էին։ Պիտի չմոռնամ բնաւ այս դէպքը, գիտնալով հանդերձ որ ինծմէ երազուած այդ ոգին բնաւ գերբնական ծագում չունէր։ Այսօր բոլորովին համոզուած եմ որ ոգի չկայ։ Սակայն դարձեալ չեմ կրնար գիշերը գերեզմանէ մը անցնիլ։

Արեւմտեան եւրոպական աւելորդապաշտութիւնը ռուսականէն շատ աւելի թանձրացեալ է։ Զուրկ է քերթողականութենէ, խիստ պարզ է, եւ դիւրապատմելի։ Կախարդները, ապագայի գուշակները աւելի իբրեւ գիտնական մարդիկ կը ներկայանան, արդի գիտական շարժումներուն ենթարկուած, դուրս երեւակայութեան մարզերէն հեռի։ Այս պատճառաւ իմ ռուս հայրենիքիս սիրելի հին պատմութիւնները եւ առասպելները ինծի համար իրենց խորունկ արժէքը ունին, որովհետեւ այս առասպելները մեր կեանքին իբրեւ Ռուս կարեւոր դեր մը կը խաղան։ Թէեւ մեծ յարգանք ունիմ գիտութիւններուն հանդէպ, եւ կը հետաքրքրուիմ բոլոր նոր գիւտերէն եւ մշակութային զարգացման աշխատութիւններէն։ Ռուս ծերունի մայրեր այդ քերթողական զրոյցները կը փոխեն ընտանեկան օջախին առջեւ։ Մեր մեծ բանաստեղծները, Փուշքին, Կոկոլ, Թուրկէնեւ եւ Թոլսթոյ մասամբ այդ զրոյցներէն քաղեցին իրենց ներշնչումը։ Առասպելական ստուերին մէկ թելն էր որ թերեւս ներշնչիչ կազմեց Փուշքինի հրաշալապատում «Մաչայի աղջկան» (Pique -Dame)։ Մեր քերթողները խորհրդաւորին սիրահարուած են։ Ռուսական Նոր գարնանային յաջողութիւնը կը հիմնաւորուի անոր խորհրդաւոր առասպելաբանման լուսապսակին վրայ։ Կրնեմ թէ բոլոր աւելորդապաշտութեան պատճառ հանդիսացող դաստիարակութեան պակասը հետզհետէ կը թուլնայ քաղաքակրթութեան լոյսին առջեւ։ Մեծ–Հայրերուն դիւրահաւատութիւնը ընդհուպ զուարճալիքի ակ մը պիտի ըլլայ իրենց թոռնիկներուն համար, եւ նոր սերունդը թերեւս այսուհետեւ պիտի չզարհուրի հոգետանջ ճիւաղներու, սեւ կատուներու, չարաղէտ թուանշաններու եւ կախարդներու պատճառաւ։ Բայց հակառակ ամէն յառաջդիմութեան, մենք Ռուսերս, որ հին սերունդին կը պատկանինք, պիտի շարունակենք սիրել մեր զրոյցները, եւ պիտի աւանդենք զանոնք մեր զաւակներուն։ Գալով մասնաւորապէս ինծի, յաճախ իմ թոռնիկիս կը վիպեմ պատմութիւններ, որոնց մէջ կը խօսուի պարիկներու, թզուկ ճիւաղներու, անտառի ոգիներու եւ լերան դեւերու մասին, եւ մանաւանդ կը շաղակրատեմ հին «Կոչքիմո»ին վրայ, որ մեծ գիտնականի մը արժէքը ունի, եւ որուն անունը ես Ռիէրիէ դրած եմ։ Չեմ փափաքիր որ այս պատմութիւններով սարսափ ազդեմ անոր, այլ կը խօսիմ նաեւ բարի ու չար ոգիներու վրայ միանգամայն։ Կը տեսնեմ որ այս պատմուածքները ինչքան շատ կը զօրացնեն թոռնիկիս երեւակայութիւնը։ Բարի պարիկները միշտ վրայ կը հասնին սարսափ ազդող պատմուածքները չէզոքացնելու համար։ Հաճոյք կը զգամ իմ աւելորդապաշտութենէս, որովհետեւ կը սիրեմ երեւակայութեան պատկերները, քանի որ գեղարուեստագէտ եւ Ասիացի եմ։

ԾԻԾԱՂ

Ճամբորդը.— Ինծի նայէ, պէտք է որ ճիշդ ժամը 5ին զիս արթնցնես, որ շոգենաւս հասնիմ։

Սպասաւորը.— Շատ լաւ, պարոն, հոգ մի ընէք. միայն զանգակը զարկէք, ես անմիջապէս կուգամ ձեզ արթնցնելու։

— Ուրեմն ես ինքզինքս պիտի արթնցնեմ։

— Միեւնոյն ժամանակ ես ալ կ'արթնցնեմ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութ

ooooo

Կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի
դաշտին մէջ Ֆութպոլի ներկայա
ցուցչական խումբը ծանր հարուած
տուաւ Չեխ Ֆութպոլի համբաւ
3 — 1ով պարտութեան մատն
Փրակայի խումբը, որ Փարիզ կու
յաղթելու հաստատ մտադրութ
մաքրելու համար արատը այն պ
տութեան զոր հոս կրած էր 193
ուարին.

Չեխերուն խաղակերպը ծանօթ
անոնք է որ պատերազմէն շատ
իսկ իւրացուցած էին բրիտանա
դպրոցին գաղտնիքները եւ հա
վարպետի աստիճանին՝ բաղդատ
Եւրոպայի միւս ազգերուն։ Իրենց
բարկեաութիւնը կեդրոնական Ե
պայի մէջ բուական երկար տե
մինչեւ որ նախ Աւստրիացիները
տոյ Իտալացիները եւ նոյնիսկ Հու
գարները զիրենք գլեցին անցան։ Ո
ուրիշ ազգեր ըմբռնած են Ֆութպ
խաղին մէջ արագութեան անհր
մեծ դերը, Չեխերը հանդիսա
յուսահատութիւն բերելու աստ
դանդաղութիւն մը ցոյց կուտան
որ հասած են հակառակորդին բա
տոյն.

1924ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեց
Միջազգային Ողիմպիականին Ֆու
պոլի մրցաշարքին մէջ Չեխոսլո
քիա յաղթելէ վերջ Թուրքիոյ, դէ
դէմ գտնուեցաւ Զուիցերիոյ հետ
առջին մրցումի մը մէջ հաւասար
նալէ վերջ, երկրորդ մրցումին Զո
ցերիացիները յաջողեցան յաղթել
նանց մէկ նշանակէտով։ Արդ, երկ
մրցումներուն ալ ամէնէն գեղեց
խաղը ունեցողը Չեխերը եղան, ան
տիրապետեցին դաշտին վրայ, ն
գրին իրենց հակառակորդները բ
չունեցան այն վերջարան – հարուա
զոր ամէն տեղ անգլիական շութ
ռավ կ'արտայ։ Չեխերը ալ
ջանքերն օրինակ դուրս փորձեր
րելու։ Անոնք այն ատեն միայն
կը բերէին ներս նետելու. Կ'
երբ վստահ են թէ պիտի յաջողին
սխալ ասպարէզութիւն մըն է որ
րենց յաճախ ծանր արժած է։

Կիրակի օրուան մրցումին ալ ան
իրենց շատ լաւ խաղարկութիւնը
տուին բայց երբեք չկրցան ընել
ինչ որ Փարիզի խաղացողները իր
արագութեամբ եւ ճկունութեամբ
ցուցին. Ֆրանսական խումբին եր
նշանակէտներն ալ նուազագոյն
մէկը հեռուէն քաշուած «շութ»
է որ ձեռք բերուեցան, ինչ որ պատ
ենթադրել կուտայ Չեխ բերդապահի
տկարութիւնը, մինչ Ֆրանսա
խումբին բերդապահը՝ Թէփօ
ինքնավստահ խաղ մը ունենալ
Չեխ յառաջապահները կ'ուզէին
րեւս շատ մօտէն փորձել դնդակը
ցնել։ Ինչ որ ալ ըլլայ, Ֆրանսա
այս յաղթութիւնը մտածել կու
Չեխերուն յառաջիկայ մարտին
ջերը տեղի ունենալիք Ֆրանսա–Չե
խոսլովաքիա մրցման արդիւնքին
սին, քանի որ բուն իսկ Չեխոսլովա
քիոյ խումբը մեծ տարբերութիւն
նի կիրակի օր պարտուած Փրակ
խումբէն — բացի կեդրոնի յառաջ
պահ Պրէն Պեյճիրացիէն՝ որ իր եր
րին մէջ կախակայուած ըլլալով
տարիէ ի վեր Չեխ «Սլավիա» խու
բին աստղերէն մէկն է եղած Փրակա
յի մէջ։ Կիրակի օր բացակայ էին նա
Չեխ ազգային խումբին բերդապա
Փլանիչքա եւ երկու ուրիշ խաղացող
ներ։

*** Կիրակի օր Փարիզի հետ մէկ*
Լիլլ, Ռուան եւ Մարսիլիոյ մէջ
միջազգային մրցումներ կազմակերպ
ուած էին. Մարսիլիոյ մէջ, միայ
Ֆրանսացիներէ բաղկացած (Փարիզ
Լիլլ եւ Ռուանի մէջ գործող ներկա
յացուցչական խումբերուն մէջ կայի
Ֆրանսական խումբերէ խաղացող
մաթիւ օտարներ որոնք լաւագոյններ
եղան իրենց խաղակիցներուն մէջ
րաւ արեւմտեան Ֆրանսայի խումբ
յաղթեց Պուտափէշթի ներկայացուց
չական խումբին, որ քանի մը շաբաթ
առաջ յաղթած էր Փարիզի։ Լիլլ
հիւսիսային Ֆրանսայի խումբը
ւասար մնաց Արեւմտեան Գերմանիո
ներկայացուցչական խումբին հետ
իսկ Ռուանի մէջ Նորմանտիոյ ներկա
յացուցչական խումբը յաղթեց
սիային Գերմանիոյ խումբին 1–0ով.

*** Անգլիոյ Ֆութպոլի Բաժակի*
խաղերը անշուշտ կարելի չէ բաղդա
տել Ֆրանսայի Գուփ տը Ֆրանսի խա
ղերուն հետ. ոչ միայն հոն խաղին
րակը շատ աւելի գեղեցիկ է, այլ եւ
ստեղծուած հետաքրքրութեան մասի
հոս գաղափար իսկ կազմել դժուար է

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

oooo

(Ընկ. Վրացեանի ճառը)

Ընկ. Վրացեան նախ մանրամասնօրէն պատմեց 1920ի աշնան խորհրդային իշխանութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած գաղտնի բանակցումները, որոնք ունեցան այն անմիջական արդիւնքը, որ Թուրք եւ ռուս զօրքերը խեղդեցին մանուկ Հայաստանի անկախութիւնը։

Ռուսեւթուրք այդ գործակցութեան նպատակն էր օժանդակել Թուրքիոյ, որպէսզի ազատ ձեռքով գործէ իր թշնամիներուն դէմ եւ միասնաբար ուժերը կեդրոնացնել ու խեղդել կովկասեան անկախ պետութիւնները, մասնաւորապէս Հայաստանի անկախութիւնը.

Պատահական չէ, որ 1920ի աշնան թրքական ներխուժումը Հայաստան կը զուգադիպի խորհրդային ուժերու կը զուգադիպի դէպի հարաւ։ Հայաստանի ուժերու պարտութեան կը հետեւի Ռուսաստանը, որպէսզի ինքը այդ ասդնապալի օրերուն ներկայանայ իբրեւ փրկիչ մը, բայց կամ մը որ եկած է Հայաստանը փրկելու թրքական բանակի ներխուժումէն։

Եւ իրապէս 1920ի նոյեմբերին հայ ժողովուրդը իր աչքերովը դարձուցած էր դէպի հիւսիս, միամտօրէն փնտռելով օժանդակ ձեռք մը՝ առանց մտածելու, որ խորհրդային ռուսաստանի գիտակցութեամբ ու օժանդակութեամբ էր կազմակերպուած թրքական ներխուժումը։

Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը՝ գիտակից կացու-

հոն երկու մեծ խումբերու մրցումի մը լիսուն հազար հանդիսատես տեսնել, սովորական բան է, մինչ հոս Ֆութ-պոլ Ֆրանսի ֆինալն իսկ չի կրնար այդ թիւին մօտենալ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, երկու երկիրներուն բաժակի խաղերը տեղի կ'ունենան գրեթէ համընթաց։ Ֆրանսայի մէջ այժմ ութ խումբեր մնացած են Քուփ տը Ֆրանսի մրցումներուն համար. Անգլիոյ մէջ ալ նոյնպէս, շաբաթ օր տեղի ունեցած մրցումներէն վերջ մնացած են հետեւեալ խումբերը,—Արսէնալ ընդդէմ Աստոն Վիլլայի, Փրէսթըն՝ Հյուտըրսֆիլտի, Պոլթըն՝ Փորթսմաու-թի, Շէֆիլտ կամ Մանչէսթըր Սիթի (որոնք շաբաթ օր հաւասար մնացած ըլլալով դարձեալ պիտի մրցին) ընդդէմ Սթոք Սիթիի

** Շաբաթ դիշեր «Աէրծքը Հօլ» ի տ'Անժուէի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտութեան հետաքրքրական մրցաշարք մը ակումբին անդամներուն եւ Գթիւքսէլի Արքայական Ակումբին ըմբշամարտիկներուն միջեւ։ Երկու խումբերը հաւասար մնացին, իրենց հինգ մրցորդներուն տարած յաղթանակներուն գումարը միեւնոյնը ըլլալով։ Իբրեւ նորութիւն, մրցորդները իրենց կռնակէն ելեկտրական թելով մը կապուած էին գործիքի մը որ ատացուած հարուածները կ'արձանագրէր, ինչ որ կ'ենթադրուի թէ վերջ պիտի տայ ըմբշամարտութեան մրցումներուն ընթացքին տեղի ունեցած փոքր միջադէպերուն։ Վերոյիշեալ Աէրծքը Հօլ է տ'Անժուէ ըմբշամարտիկներու ճիւղին նախագահն է Գ. Փ. Ազաթօն, որ ինչպէս գիտենք նշանաւոր մեծ ախոյեան մըն է։

Փ. Ե.

թեան լքչութեան, յանձնեց իշխանութիւնը խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն, նախապէս կնքելով համաձայնութիւն մը։

Այդ համաձայնութեամբ, որ ստորագրուած է խորհրդային լիազօր Լէգրանի եւ Դրոի ու Տէրտէրեանի միջեւ, Լէգրանը հրապարակաւ կը ստանձնէր կարգ մը յանձնառութիւններ, օրինակ որ եւ է պատասխանատուութեան չենթարկել հայ քաղաքական կուսակցութիւններու պատկանող գործիչները իրենց անցեալ գործունէութեան համար։ Նոյն տրամադրութիւնը նաեւ բանակի վերին հրամանատարութեան մասին։

Սակայն առաջին իսկ օրէն խորհրդային իշխանութիւնը դրժեց իր կնքած համաձայնութիւնը։ Մէկը միւսին ետեւէ սկսան ձերբակալել ականաւոր հայ գործիչներ։ Ձերբակալուեցան նոյն իսկ անոնք որ ճամբայ ելած էին Հայաստանէն հեռանալու, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ չխանգարեն օրուան իշխանութեան աշխատանքը։

Դրօ, որ զօրքի ընդհանուր հրամանատար պիտի մնար, հեռացուեցաւ Հայաստանի սահմաններէն. Եւ յետոյ հազարէ աւելի հայ սպաներ, որոնց մէջ նաեւ զօրավար Նազարբէկեան, զաւազրաբար Երեւան կանչուեցան ու գնդացիրներու ընկերակցութեամբ դէպի հիւսիս քշուեցան։

Այս քաղաքական ու զինուորական գլխաւորներու ձերբակալութեամբ չգոհացան համայնավարները։ Իրենց անօթի պաշտօնեաներն ու զինուորները կերակրելու համար, կատարեալ թալան կազմակերպեցին։ Ձնչին պաշար մը ձգելով իւրաքանչիւր ընտանիքի, ընկան տունէ տուն պտտելով հաւաքել ամէն տեսակի ապրանքներ — ալիւր, միս, կաթ, հաւկիթ, հաւ, պանիր, իւղ եւն. եւն. Ամբողջական խուզարկութ, զրկուած հայ որբերու համար, հայ համայնավարները ղրկեցին դէպի Մոսկուա, իբրեւ վարձատրութիւն իրենց յանձնուած իշխանութեան։ ժողովուրդը, որ հիւսիսէն եկած «փրկիչներէն» կը սպասէր նիւթին ու արդարին խաղաղութիւն, ճամբաներու բացում եւ կենսամթերքի առատութիւն, բոլոր ճակատներու վրայ յուսախաբ եղաւ։

Փառաօրէն հայ համայնավարները իրենց գլուխն ունենալով նախկին Դաշնակցական ու այժմ մոլի համայնավար դարձած Աւիսը եւ մասդորձի համբաւի տիրացած արիւնարբու Աթարբէկեանը, կ'ուզէին Հայաստանը դարձնել քաղաքացիական կռուի դաշտ։ Եւ հասան իրենց նպատակին։ Ընդամէնը երկու եւ կէս ամսուան իրենց տիրապետութեան տակ Հայաստանի ներքին կեանքը ալեկոծուած էր։ Ժողովուրդը այլ եւս թրքական վտանգը մոռցած, կը մտածէր ներքին չարիքի, աննախընթաց ու եղբայրական կռուի մասին։

Եւ կատարուեցաւ այն, ինչ որ անխուսափելի էր։ Ամբողջ ժողովուրդը, մէկ մարդու պէս, առանց կուսակցութեան խտրութեան, նոյնիսկ համայնավարներու մասնակցութեամբ, առջի ելաւ ու տապալեց խորհրդային բռնակալութիւնը։

Քառասուն երկու օր չարունակ ապստամբ ուժերը քաջաբար մաքառեցան եւ միայն ռուսական օժանդակ ուժերու ճնշման տակ, Վրաստանի խորհրդայնացումէն վերջ, տեղի տուին ու անցան Պարսկաստան։

Այսօր, այդ դէպքերէն 13 տարի վերջ, դժուար է սառնօրէն գնահատել փետր. 18ի արժէքը, որովհետեւ տակաւին կ'ապրին այդ ապստամբութեան դերակատարները։

Սակայն 50 տարի վերջ, վստահ եմ որ հայ պատմագիրը փետր. 18ին պիտի տայ իր արժանի տեղը Հայոց պատմութեան մէջ, իբրեւ փայլուն մէկ էջը հայ ազատագրական շարժումին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 փետր.— Աղքատախնամ Տիկնանց Ընկերութեան տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը փայլուն կերպով տեղի ունեցաւ փետր. 8ին, քաղաքիս Կօլիպէի շքեղ սրահին մէջ, պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ տարք Ռիպոյի։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյյէզ»ով ու «Բամ Փորոտանով», որոնց յոտնկայս ունկնդրեց 600է աւելի ներկաներու ընտիր բազմութիւն մը։ Հանդէսի առաջին մասը սկսաւ գեղարուեստական ճոխ ու ճաշակաւոր յայտագրով մը,— երգ, նուագ, պար եւն., հայկական եւ ֆրանսական։

Կէս գիշերէն ետք սկսան պարերը, որ տեւեցին մինչեւ առաւօտ։ Ճոխ պիւֆէ մը եւ շատ շահեկան վիճակախաղ մը, ինչպէս նաեւ գեղեցիկ «քոթիյոն» մը աւելցուցին հանդէսին փայլը եւ պատկառելի գումար մը պսակեց ձեռնարկին յաջողութիւնը.

Հաճելի երեկոյթ մը եղաւ որ պատիւ կը բերէ թէ կազմակերպիչ մարմնոյն եւ թէ Մարսէյլի գաղութին։ Ամէն ներբողէ վեր են Աղքատախնամի նախագահուհի տիկ. Գօշնակեան ու իր օգնականները, Օր. Նէվէնեան, Օր. Տէր Վարդանեան եւն., որոնք գեղեցիկ նախաձեռնութեամբ լծուած են այս ազգանուէր հաստատութեան, կը սարքեն հանդէսներ, կը կատարեն հանգանակութիւններ, կը պըպտին մեծ գաղութիս մէջ, կորսուած անկիւնները, կը փնտռեն հիւանդ ու օգնութեան կարօտ հայրենակիցներ եւ կը ջանան զէթ մասամբ ամոքել անոնց թշուառութիւնը։ Ամէն քաջալերանքի արժանի է այս գործը, որ կը ցուցնէ, թէ ինչեր կրնայ ընել նոյն իսկ փոքր խումբ մը տիկիններու եւ օրիորդներու, որոնք կը թօթափեն ամերիկեան յետամնացութեան փոշին, կ'եւրոպականանան եւ այսպէս, համարձակ հրապարակ կուգան, ձգտելով կարելի եղածին չափ օգտակար ըլլալ իրենց հարազատ ժողովուրդին։

Տեղեկատու

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՑԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ Դ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Տեսինի մէջ բացուեցաւ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Դ. Համագումարը։ Ներկայ էին պատգամաւորներ Մարսէյլայէն՝ Կեդր. վարչութեան կողմէ Ցարութիւն Ճնոտեան, մասնաճիւղէն Մ. Ալաչեան եւ Գեղամ Պօղոսեան, Փարիզէն՝ Լեւոն Տօնիկեան եւ Ա. Աստուրեան, Տեսինէն՝ Գէորգէ Կարապետեան եւ Ռուբէն Կէնճոյեան, Վիէնէն՝ Առաքել Օհաննէսեան եւ Անդրանիկ Վարդանեան, Լիոնէն՝ Արամ Պապոսաարեան եւ Արտաշէս Մուրատեան։ Համագումարը տեւեց երեք օր։ Օրակարգի վրայ դրուած բոլոր հարցերը համե-

րաշխօրէն լուծելէ յետոյ Կ. վարչութեան վայրը փոխադրուեցաւ Փարիզ, հետեւեալ կազմով.— Առաքել Զաքըեան, Արմէն Սասունի, Սամսոն Ալէքսանեան, Աբրահամ Աստուրեան եւ Լեւոն Տօնիկեան։ Թղթակցութիւնները պէտք է ուղղել վերջինիս հասցէով.— Léon Doniguian, 52 Rue Isidore Bagneux (Seine) France

Վարչութիւն

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանամ մահը Պ. Գասպար Քօչոյեանի որ հոգին աւանդած է Էջմիածինի մէջ։ Գասպարը բնիկ Սասունցի էր, Հայրը հաստատուած էր Մշոյ Նորշէն գիւղը։ Համիտի բռնապետութեան օրերուն (1904) Գասպար սուրհանդակով կ'անցնի Ռուսաստան եւ կը գտնէ իր հօրեղբայրը Աստուրը որ Օտեսայի մէջ փտապատնութեամբ կը զբաղէր։ Ինքն ալ իր հօրեղբօր հետ աշխատելով, լաւ գիրքի տէր եղած էին, մինչեւ 1908ի օսմանեան սահմանադրութիւնը երբ շատ մը Տարօնցիներ Ռուսիա կը գաղթէին. Քօչոյեանի փուռը ապաստան դարձած էր անոնց։ Հայրենակիցներ 10—12 հոգի պակաս չէին։ Հագուստները կը փոխէր, մէկ ամիս կամ աւելի կը կերակրէր, մինչեւ որ գործ մը գտնէին։ Միեւնոյն ատեն չէր մոռցած իր հայրենիքի՝ սասնայանքը։ Եւ կը գործէր յեղափոխական անձնուիրութեամբ, հանգուցեալ Կարապետ Մուշեղեանի եւ ուրիշներու հետ։ 1914 ընդհ. պատերազմին Գասպար մտած է Անդրանիկի բանակին մէջ եւ մեծ քաջագործութիւն ցոյց տուած է հանգուցեալ Արտաշէս Միրզոյեանի հետ։ 1920ին կը դառնայ Ռուսիա եւ կը հաստատուի Նիքոլաեւ քաղաքը։ 1932ին իր Սասունցի հօրեղբայրներէն նամակ կ'առնէ, կրկին կը վերադառնայ Հայաստան, բայց երկար չի տեւեր եւ հայրենիքի ազատութեան կարօտով աչքերը կը փակէ, թողնելով երկու երախաներ եւ ընտանիք։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Գասպար։ Թող ճանչցող հայրենակիցներդ երբեք չպիտի մոռնանք անձնուիրութիւններդ

Ս. Ալէքսանեան

Մ. ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ՄԱՀԸ

«Յուսաբեր»էն ցաւով կ'իմանանք թէ փետր. 3ին Պաղտատի մէջ մեռած է Միսաք Մեծարենցի մայրը, Իսկուհի Մեծատուրեան, 95 տարեկան հասակին մէջ.

Այս առթիւ աշխատակից մը կը գրէ.—

Հեռու իր պաշտելի Միսաքին հողակոյտէն, հեռու իր այնքան երազած Բինկեանէն, օտար երկնքի տակ, գրնաց հանգչեցնելու իր խոնջ մարմինը։

Սահող իր տասնեակ տարիները գրկանքներու, տառապանքներու անզիջելի հետքեր ձգած էին բանաստեղծին մօր դէմքին վրայ։ Խորշոմներ, ակօսուած՝ տարիներու արօրով։ Կնճիռներ՝ որոնց մէջ պարփակուած էր կեանքի խորհուրդը։

Իսկուհի Մեծատուրեան, աւելի հիւղ «Նէնէ»ն անգրագէտ էր, սակայն իր էութեամբը հարազատ բանաստեղծ մը, աշուղ մը։ Մինչեւ վերջերս, այդ տարիքին մէջ պահած էր իր գիտակցութիւնը, կ'երգէր Բինկեանի աշուղներէն։ Ամբողջ շտեմարան մը՝ հարսներգներու, սիրերգներու, օրերգներու, ժողովրդական ...

...րու։ Տիպար հայ մամիկ մը, որուն շրթներէն, գաւառական երգերէն կը բուրէր հօտը հայ հողին, հայ գիւղին

Նախանցեալ տարի, ժման գիշեր մը իր աղջկաններէն մէկուն տունը հանդիպեցայ իրեն։ Սեղանին վրայէն առի «Միածանը» եւ Մեծարենցի լուսանկարը բանալով, ըսի.

— Նէնէ՛, կը ճանչնա՞ս ո՞վ է այս.

Գիրքը առաւ, գողահար մատներովը էջերը արագ, արագ դարձնելէ յետոյ՝ աղօտ աչքերը յառելով վրաս, ըսաւ

— Մանչս, աս իմ երգս է.

Այո՛, իր երգը — Մեծարենցը։

Յետոյ չատ խնդրեցի որ երգէ իր հայրենի երգերէն, չմերժեց, սուր ձայնով մը երգեց. «Պաղչա մտար վարդ քաղեցիր»։

Անոր ճակատագրի մանկաւոր տեղեօրէն քաղած էր իր սրտին վարդը— Մեծարենցը— 26 տարիներ առաջ. եւ այսօր ալ օտար մայթերու վրայ նոյն ժանտ մանգաղը քաղեց իր ալպարսն, բայց վե՛հ սիրտն ալ։

Աղօթք եւ յարգանք իր քաղցր յիշատակին։

ԼԵՒՈՆ ԳԱԲՈՒՄԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

oooo

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 փետր.)

—«Մթնոլորտի մը ներքեւ, ուր մեր պղծացոյց հակառակորդները, անլուր համարձակութեամբ մը Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ «քրէական ոճրագործներու կազմակերպութիւն», իսկ Դաշնակցականները՝ որպէս «տիպար ոճրագործներ», օտար մամուլի էջերուն վրայ թէ իշխանութեանց առջեւ իրենց սուտ վկայութեանց ընթացքին, մահուր, անվեհեր ու գաղափարական Դաշնակցականը իր յայտ կուգայ ճակատաբաց յայտարարելու, թէ ինք Դաշնակցական է եւ հպարտ է որ Դաշնակցական է։ Ոչ մէկ ուրացում, ոչ մէկ վարանում օտար իշխանութեան առջեւ չխոստովանելու համար իր Դաշնակցականի հանգամանքը։ Նոյն իսկ անոնք, որ ձերբակալուելէ վերջ ազատ չձգուեցան ու տակաւին կը մնան արգելարաններու մէջ, վայրկեան մը չժխտեցին իրենց Դաշնակցական ըլլալը, գիտնալով հանդերձ, որ այդ խոստովանութիւնը, վատերու գրգռութեանց հետեւանքով, կրնայ ծանրացնել իրենց ոչ կատարելապէս գոյութիւն ունեցող կասկածները։ Եթէ Դաշնակցական ըլլալը յանցանք մը պիտի նկատուէր եւ անոր համար ալ նեղութիւններ պիտի կրէին կամ նոյն իսկ պիտի պատժուէին, անոնք — եւ անոնց հետ բոլոր Դաշնակցականները— հաճոյքով պիտի ենթարկուէին այդ նեղութիւններուն ու պատիժներուն։

Եւ անոնք, զրպարտութեանց զոհ մեր ընկերները, նոյն այդ կարծիքի կեցուածքը ունեցան իրենց քանտարկութեան եւ երկարատեւ հարցաքննութեան ամբողջ շրջանին։ Չկեցաւ բնաւ։ Չընկճուեցան ոչ մէկ վայրկեան։ Յեղափոխականի յատուկ արիութեամբ եւ համբերատար, հաստատամիտ ոգիով մը անոնք կուրծք տուին բոլոր զրկանքներուն, իրենց կատարեալ հանգարտութեամբ անոնք մերժեցին իրենց դէմ հիւսուած զրպարտութիւնները եւ իրենց հոգին ամբողջ ուժով ծառացան եւ հետեւեցին մեղադրանքներու դէմ։ Անոնք, իրենց այս անվեհեր կեցուածքը կը պարտին այն գաղափարականութեան, զոր Դաշնակցութիւնը միայն կրնայ տալ իր շարքերուն եւ այն ոգին՝ որ համոզուած, գաղափարապաշտ եւ վեհանձն Դաշնակցականի մը սեփականութիւնը միայն կրնայ ըլլալ։

Հապա կեցուածքը միւս բոլոր Դաշնակցականներուն, Ամերիկայի մէջ թէ Ամերիկայէն դուրս, բոլոր երկինքներու տակ, ուր հայ գաղութ կայ։ Ինչպէ՜ս չհիանալ անոնց ալ վրայ, երբ օրինակելի պաղարիւնով եւ յոյժ ու զգաստ, շրջահայեաց ու համբերատար ոգիով մը կը լսեն մոլեգնած տարրերու ամենօրեայ զրպարտութիւնները ու լուտանքները իրենց հասցէին։ Եւ ձայն չեն հաներ, ամենափոքր փոխադարձութիւնն իսկ չեն ըներ. Ջե՞ն կրնար, կը վախնա՞ն, փախո՞ւստ կուտան։ Ո՛չ, ի հարկէ ո՛չ։ Կրնան ըսել ուզեն, եւ կրնան աւելին՝ քան ինչ որ կատղած հակադաշնակցականները կ'ընեն. Բայց չեն ըներ, որովհետեւ չեն ուզեր ընել, որովհետեւ փոխադարձութեանց պարագային, գիտեն թէ հետեւանքները ծանրակշիռ կրնան ըլլալ մեր ժողովուրդին համար։ Այս միակ մտահոգութիւնն է որ կը զսպէ Դաշնակցականներուն բազուկը եւ կը մղէ զանոնք ըլլալ հեզահոգի եւ համբերատար։ Այլապէս, մեր ամէնէն վերջը երկար հակառակորդն ալ գիտէ, թէ կռիւի մը պարագային, Դաշնակցականին կռնակը չի տեսնուիր բնաւ եւ անոր հարուածը մեղքնալ չի գիտեր.

Դէպքի մը բերմամբ ակլորացած մեր թշուառական հակառակորդները, դժբախտաբար, կը շահագործեն նոյն դաշնակցական շարքերու այս առաքինութիւնը եւ օրըստօրէ կը դառնան աւելի անտանելի, լիրբ ու շնական։ Հակառակ ասոր սակայն, Դաշնակցականներու համբերանքը դեռ չէ սպառած։ Հակառակ այս բոլորին, կիրքը, մոլեգնութիւնը — Դաշնակցականներն ալ մարդ են եւ կրքոտ ու մոլեգնելու գիտեն — դեռ չեն կարգներ մեր շարքերուն աչքերը։ Ընդհակառակն, թէ՛ Դաշնակցական մարմինները եւ թէ մեր մամուլը, տեղադրական կը յանձնարարեն ամէնուն ըլլալ լայնամիտ եւ չտարուիլ հայ ժողովուրդի հանգստին թշնամի վատերու գրգռութիւններէն։

Մարդկօրէն ինչպէս պիտի ըլլա՞յ սակայն անվերջ պահել այս պայմանը հոս եւ չագդուիլ ու չտարուիլ։ Հարցում մըն է, այս օրուան պատասխանը պիտի տայ մեզի հակադաշնակցական խառնիճաղանճին յետագայ ընթացքը միայն.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Յունական ապստամբութիւնը

Ինը տարուան տագնապ մը բացեց այս ժողովուրդին ապահովելու ազգային անկախութիւն մը։ (1821—1829)։

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Յոյները միշտ բացառիկ դիրք մը վայելած էին հինէն ի վեր։ Յոյն եկեղեցին կը ներկայացնէր յաչս Սուլթանին քրիստոնեայ հպատակներուն մեծամասնութիւնը։ Նաւահանգիստներու եւ կղզիներու մէջ հաստատուած յոյն վաճառականներ իրենց միանաշնորհը ըրած էին ծովային նաւագնացութիւնը եւ առեւտուրը։ Վիթխարի հարստութիւն մը ամբարուած էր իրենց մօտ։ Զանազան քաղաքներու յոյն գաղութները ինչպէս Օտեսա, Մոսկուա, Մարսիլիա կը փայլէին որքան նիւթական, այնքան իմացական զարգացումով։

Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանը, ինչպէս նաեւ թրքական վարչութեան այլիկարութիւնը սկսած էր խմորել յոյն միտքը. Հին հելլենական յայրենիքը վերակազմելու փափաքը կը վառէր մտաւորական ընտրանին ու ժողովրդի բոլոր խաւերը։ Այդ զարթօնքին նուաղ չմնացին Եւրոպայի բոլոր գրողներու, Պայրընի, Շաթոպրիանի, Հիւկոյի հետաքրքրութիւնը եւ գործօն աջակցութիւնը։ Հելլենապաշտութիւնը այդ օրերուն իմացական նորաձեւութիւն մըն էր, որ շնորհիւ խանդավառ գրողներու հանրային կարծիքի մը վերածուեցաւ.

ԺԹ. դարու սկիզբը յեղափոխական կազմակերպութիւն մը՝ «Հէթերիա»ն ծաւալուն արմատներ արձակեր էր մայր երկրի թէ գաղութներու մէջ։

Վարչական գիտուած մը տուաւ առաջին կայծը։

Եանինայի փաշայութեան գլուխը կը գտնուէր Թէփէտէլէնցի Ալին, Ալպանացի կառավարիչ մը, որ իր ասպարէզը սկսած էր աւազակութեամբ, եղած էր այնուհետեւ աւազակապետ, ինքնակոչ ռազիկան այդ շրջանակին, ու յաջողելով չէզոքացնել բոլոր իր մրցակիցները, կառավարութեան կողմէ վարձատրուած էր փաշայութեան տիտղոսով։

Յաջողութիւնը շփացուցած էր զինքը։ Դէպի 1820 թուականները ան սկսած էր արհամարհել Սուլթանի գերիշխանութիւնը։ Մահմուտ Բ. նախանձախնդիր իր դիրքին եւ արժանապատուութեան, որոշեց փշրել ըմբոստ փաշան։ Զինուորական արշաւանք մը եկաւ պաշարել Եանինայի մէջ Ալի փաշան, որ Յոյները կանչեց իր օգնութեան։ Իր կոչին պատասխանեցին Մորէայի, Փաթրասի Յոյները։

Ճիշդ է որ տասնեւութ ամսուան պաշարումէ յետոյ Թէփէտէլէնցի Ալիի զինուորները անձնատուր եղան ու իր գլուխը կտրուելով ցուցադրուեցաւ Պոլիս, պալատին պատէն, բայց յունական ապստամբութեան ազդանշանը տրուած էր։

1821—1827 վեց տարի յոյն ժողովուրդը պայքարեցաւ առանձին. Իրենց շարժումը նախ անկազմակերպ ու տարբերային, աստիճանաբար կեդրոնացաւ։

Երկուստեք մարտնչեցան մոլեգնօրէն, կանգ չառնելով ծայրայեղութիւններուն առջեւ։

Ըմբոստութեան նախանշաններուն վրայ, Բ. Դուռը իբրեւ փոխվրէժ, 1821ի Զատկին եկեղեցիի դռնէն իսկ պաշտամունքի զգեստներով կախեց օրուան պատրիարքը, 84ամեայ ծերունի մը։ Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ Յոյներ ջարդուեցան։ Այս դէպքը եւ Քիոսի ջարդը, ուր 80.000ի մօտ յոյն բնակչութիւն մը բնաջինջ եղաւ, կոտորուելով կամ իբրեւ ստրուկ ծախուելով, ըմբոստացուցին Եւրոպայի հանրային խիղճը։ Ամէն կողմէ դրամական օգնութիւն, զէնք եւ կամաւորներ կը տեղային զօրացնելու համար Յոյներուն ազատագրական ճիգերը։

Հակառակ ժողովուրդի եւ մտաւորականներու գործօն համակրանքին, եւրոպական պետութիւնները անտարբեր էին նախապէս, եթէ ոչ հակակէր։ 1815ի Եւրոպան կը սարսափէր յեղափոխութեան մղձաւանջէն։ Պետութիւնները Վիեննայի մէջ սրբագան դաշինք կնքած էին ամրապնդելու համար իշխանութեանց ուժը. ինչ որ կը բխի հպատակ ժողովուրդներէն, կը նկատուէր կասկածելի

Այս յետադիմական ոգիի ամէնէն մոլեռանդ մարմնացումն էր Մեթերնիխ, որ յաջողեցաւ իր կամքը պարտադրել երկար ժամանակ եւրոպական արքունիքներուն

Ճիշդ 1815ի շուրջն էր որ կը ծնէր «Արեւելքի Հարցը» բացատրութիւնը. բայց երկար ժամանակ դիւանական փարիզները այդ հարցի էութիւնը չկրցան ըմբռնել։ Ամէն գնով կառավարական վերին հեղինակութիւնը, «օրինականութիւնը» փրկելու մարմաջին բռնուած, 1815ի պահպանողական Եւրոպան աւելի հակամէտ էր Սուլթանին մարկը պաշտպանելու քան ըմբոստացեալ հպատակներու իրաւունքը։

Մեթերնիխ բաց էր նոյն իսկ.

— «Թուրքերը կը խողխողեն Յոյները, Յոյները իրենց կարգին կը գլխատեն Թուրքերը. այս ամէնը քաղաքակրթութենէ դուրս խնդիր մըն է։ Մեր արեւելեան սահմանէն անդին երեք-չորս հազար մարդիկ կախուած, բըգանուած, ջարդուած,— մեզ համար հաշուի առնելիք կէտ մըն չէ»։

Իրերու բերումով եւ հանրային կարծիքի ճնշումին տակ է միայն որ դիւանագէտները հարկադրուեցան հարց տալ ի վերջոյ — «Ի՞նչ սկզբունքով լուծել յունական հարցը. օրինականութեա՞ն թէ իրաւունքի։ Յոյներու ըմբոստութիւնը նկատել ապօրինի յեղափոխութի՞ւն մը թէ արդար դատ մը»։

Մեթերնիխի դէմ առաջնահարար կազմուեցաւ կարծիքներու հոսանք մը, զոր կը մարմնաւորէր առաւելապէս Ալեքսանդր Ա. ի Ռուսիան.

Այս պայմաններուն տակ, մինչեւ 1826 թուականը Յոյները ինքնագլուխ վարեցին իրենց ազատագրական պայքարը. անհաւասար պայքար մը, ուր յաջողութիւնը կը ժպտէր փոխնիփոխ։

(2) Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

անձնապաշտ եղած է, ինքն ալ խառնուած ըլլալով Սթավիսքիի գործին: Աւելորդ է ըսել թէ այսպիսի պատմութիւնները պիտի կրկնուին, մինչեւ որ գործը լուսաբանուի:

Մինչ այս մինչ այն, Պայոնի մէջ կը շարունակուին հարցաքննութիւնները, Սթավիսքիի գործին համար: Հարցաքննիչ դատաւորը այս օրերս պիտի լսէ շատ կարեւոր վկայութիւններ: Միւս կողմէ առեն, մամուլը զարմանալի պատմութիւններ կը պատմէ, իբրեւ միջազգային լրտես ներկայացնելով Սթավիսքին, որուն հետ կապ ունեցեր են շատ գեղեցիկ պարուհիներ եւ երգչուհիներ...

Ընկերութիւն մը կազմուեցաւ Համիտի ժառանգութիւնը ստանալու համար...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 7 միլիոն 500.000 քանատական տոլարի ընկերութիւն մը կազմուած է, «Քոնսոլիտէյթըտ Իսթըրն Քորփորէշըն» անունով: Նպատակն է վերստանալ Ապտիւլ Համիտի հսկայական հարստութիւնը, որ կը հասնի հարիւր միլիոն անգլ. ոսկիի եւ որ «անիրաւաբար խլուած է»: Ընկերութիւնը բանակցութիւններ պիտի կատարէ անգլիական, ֆրանսական, իտալական, թրքական, պաղեստինեան եւն. կառավարութեանց հետ: Ի հարկին դատ պիտի բացուի օտար դատարաններու առջեւ: Այժմէն հուշակաւոր փաստաբաններ վարձուած են:

«Թաքսիներու գործադուլը

Աշխատանքի նախարարը նոր պայմանագիր մը խմբագրեց, վերջ տալու համար Փարիզի «թաքսիներու գործադուլին»: Պայմանագիրը մեծ զիջումներ կը պարունակէ, բայց գոհացում չի տար շարժավարներուն, մասնաւորապէս ընկերութեան ապահովագրութեան հարցին մէջ: Կը նշանակէ թէ գործադուլը պիտի շարունակուի:

Միայն Փարիզ քաղաքը օրական 250.000 ֆրանք վնաս ունի այս գործադուլէն, որ չորրորդ շաբաթը լրացնելու վրայ է:

Լէոփոլդ Գ. թագաւոր Պելժիոյ

Երէկ, ուրբաթ, Թղթանօթներու որոտին մէջ, իշխան Լէոփոլտ խորհրդարան գնաց, աւանդական երդումը կատարելու համար իբրեւ թագաւոր Պելժիոյ: Այս առթիւ ալ հսկայական թափօրներ կազմուած էին: Արարողութիւնը տեւեց կէս ժամ:

Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութեան թափօրը պատկառելի զօրահանդէսի մը երեւոյթն ունէր, որուն նմանը չէ տեսած Պելժիա, զինադադարէն ի վեր: Հակառակ իր հիւանդութեան, թագուհին ալ մասնակցեցաւ յուղարկաւորութեան, եկեղեցական արարողութիւններէն մինչեւ թաղումը: Բոլոր երկիրները նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւններ ղրկած էին, (ինչպէս ֆրանսական բանակին հայ կամաւորները):

Պարսից Շահը Թուրքիա՞ կ'երթայ

Ռիւթէրի հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պարսկաստանի Շահը Էնգիւրի պիտի այցելէ յառաջիկայ մարտին, անցնելով Իրաքէն.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ անկախութեան առեւմի ճակատագրի Ալի պէյ խանր. շինութեանց գործավար Ոշանակուեցաւ, յաջորդելով Ֆուատ պէյի որ հիմնական գործավար եղած է, Բաղէշի ջարդարար Ապտիւլ խալիք պէյի հրաժարման հետեւանքով:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ՇԻՐԱԿԱՅԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը, խիստ կարեւոր խնդրի մը շուրջ, ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պոր Վէնսէնի սրահին մէջ

Շրմէն տը Ֆէռ Մաւրակ Վիլ:

*** Իսկ այս Կիրակի առաւօտ կը ներկայացուի ՍԷՆԹ - ԱՆԹուանի սինեմայի սրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՎՌԱՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Հովանաւորութեամբ՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԷՕՏՕՆ, 2, Rue Alexandre Guilmant ՍԱԼ ՄԱՐԻ ՏԷԼՆԱՅԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԲԵՆՕ

կը խօսին ընկերներ՝ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ (ՎԻՇԱՊԵԱՆ)

կը ներկայացուի՝ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ (Զաւեշտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց.— Մոնփառնասէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտոն: Փորթ տը Վէրսայլէն թրամուէյ 32 կամ 23 եւ իջնել լա Ֆէրմ տէ Մուլինօ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Թ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ Marcel FREISSINET եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Հայկական պարեր, Ֆանֆառ եւլն.:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.: Մուտքը՝ ազատ է:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԿՈՐԻՒՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի օր

Կը խօսի՝ ընկ. ԶԱՔԱՐ ՏԱՐ ՔՃԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ հերթական դասախօսութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար այս երեկոյ, յետաձգուած է՝ սրահը բռնուած ըլլալով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Երջանային վարչութեան պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա Ճաշարանին մեծ սրահին մէջ:

Թէյասեղան եւ Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, ջութակ եւլն.:

Մուտքը՝ ազատ է:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 22էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Salon Colbert-ի սրահներուն մէջ

Նշանաւոր օրքէսթր՝ ARMAND GUY-ի խումբով (Capital Cinéma-ի օրքէսթր):

կէս գիշերէն վերջ Cotillon մրց:

Զգեստը Սմոքինկ կամ Սմոքինգ պարտաւորիչ է:

ՑՈՒՑԱՏԻՏ

Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայր. Ենկց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ավընիւ տ'Իթալի. 119 թիւ սրճարանը: Օրակարգ.— Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր:

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ Շրջ. Հայր. միութ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը խաղի ժողովի կը հրաւիրէ Իսիի եւ Փարիզի մասնաճիւղերը վաղը Կիր. ժամը 2.30ին 280 rue Vaugirard Մէթրօ՝ Փորթ Վէրսայլ: Օրակարգ.— Նոր շրջաբերականի ընթերցում եւ կարեւոր հարցեր:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլորիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Պոլսեցիներու Հայրենակցական Օգնութեան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Գ. Թաղապետութեան Գրադարանի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկուցում, Նոր Ծրագիր - Կանոնագրի կազմութիւն, զանազան հարցեր, վարչական ընտրութիւն, հաշուեքննութեան համար մասնախումբի ընտրութիւն:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒՆ

Կը հրաւիրուին բոլոր գործադուլի մասնակցող Փարիզի եւ շրջակայից հայ շօֆէօրները ներկայ ըլլալ այսօր, Շաբաթ ցերեկ ժամը 2.30ին Maison de la Mutualité, խորհրդակցութեան նախնական խորհրդակցութիւններու համար:

Առժամեայ ցանձնախումբ Հայ Շօֆէօրներու Ընկերութեան

Յ. Գ.— Ներկաներու թիւը պիտի համարուի մեծամասնութիւն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Վարդան Նազարեան (Պէյվէ, Էջմէցի), Արտաշէս, Ֆրանսահայ Սկաուտներու Խորհուրդ: Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շարք թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ —

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շարքէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շարք թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, թիւով եւ թուականով:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (63)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Կ'երեւի, անոնք կարծած էին թէ Ռիզա պէյի ճակատն էին եկած քանի մը թնդանօթներ, ու կ'աշխատէին զանոնք լռեցնել: Ռուսական ուժերը թէեւ մեծ աւեր չէին գործեր, բայց ճակատը զգալապէս ցնցուած էր: Ռիզա պէյ, դիմելով Կովկասի բանակի ընդհ. հրամանատարութեան, կը ջանար պարզել թէ իրենց վիճակը շատ աննպաստ է: Եթէ ռուսական ուժերու կեդրոնացումը նախ յարձակումը, դիմագրաւելու համար գոնէ Շթանկէ պէյի գունդը պէտք էր վերադառնար Պորչքա: Բայց, Շթանկէ պէյ հիւանդացած էր Արտահանի նահանջէն յետոյ: Ու այնքան ատեն որ ան լաւացած չէր, անկարելի էր օգտուիլ իր գունդէն: Ռիզա պէյ այնքան պէտք ունէր Գերմանացիին եւ թակայ այդ գունդին, որ՝ բոլորովին համոզուած էր թէ՝ առանց Շթանկէ պէյի ներկայութեան ոչինչ կրնար ընել: Ան, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղղած իր մէկ նամակին մէջ սրտի մորմոքումով կը բացատրէ իր մէկ ճակատին ինչպէս նաեւ ընդհանուր վիճակը: Իսկ Կովկասի ճակատի ընդհ. հրամանատարութեան ուղարկած իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ Շթանկէ պէյի վերադարձի պարագային, ինք, իր ուժերով, պիտի յառաջանայ մինչեւ Պաթում, Ռուսերը հոն պիտի մղէ, ու քիչ մը պիտի հրճուի:

Հրամանատարութիւնը ի վերջոյ ընթացք տուած էր Ռիզա պէյի այս փափաքին ու ըսած էր Պորչքա ղրկել Շթանկէ պէյի գունդը: Այս լուրը ստանալէ քանի մը օր վերջ, Շթանկէ պէյ, երկրորդ անգամ ըլլալով, իր գունդով եկած էր Պորչքայի մէջ: Եւ սակայն, նախորդ ու այս գալուստին միջեւ ահաւոր տարբերութիւն մը կար: Արտահանի յարձակումը աւերած էր Շթանկէ պէյի գունդը:

Այսուհանդերձ, գունդին ժամանումին հետ, անհրաժեշտ կարգադրութիւններուն էին սկսեր՝ Ռուսերուն վրայ յարձակում գործելու համար: Շթանկէ պէյ պիտի յարձակէր Պորչքայի կատարներուն վրայ: Նոյն միջոցին, սահմանային մաքսն ու Ռիզա պէյի չէթէները պիտի պաշտպանէին դիրքերը: Եւ սակայն, Շթանկէ պէյի յարձակումը հազիւ սկսած, Ռուսերը փոխյարձակման անցած էին:

Ռուսերուն լրտես բաժինը, ինչպէս կ'երեւէր շատ ուժեղ էր: Անոնց յարձակումներէն քանի մը օր առաջ, անպայման հրդեհ մը կը ծագէր անտառի մը մէջ: Այդ հրդեհները գործն էին քիւրտ հովիւներուն: Տարակոյս չկար, որ Ռուսերը տեղեկացած էին թէ Շթանկէ պէյ Պորչքա ժամանած էր: Գիտէին նաեւ թէ ան յարձակում պիտի գործէ: Ռուս լրտեսները, անտառային հրդեհին միջոցաւ լուր էին տուած ու անոր ծայր տուած էր ռուսական հակայարձակումը: Շթանկէի գունդը դժնդակ վիճակի մը մատնուած էր: Որովհետեւ, նախ, ռուսական հակայարձակման չէր սպասուեր, եւ, երկրորդ, մեր չէթէները արդէն իսկ սկսեր էին փախչիլ ու զէնքը բոլորովին առանձին թողուլ: Հետուէն կ'երեւէր թէ անոնք ինչպէս կը փախչին ու անապաստանքով կ'իջնեն Պորչքայի բարձունքներէն: Ռիզա պէյ Պորչքայի մէջ ուրիշ ուժ չունէր՝ որպէսզի անոնցմով փախուստը կասեցնէր: Հետեւաբար, Պորչքայի բանակեղին մէջ ամէն ոք շուարման մատնուած էր:

Այս կացութեան առջեւ, հարկ էր անմիջապէս իրողութիւնը տեղեկացնել Շթանկէ պէյին: Որովհետեւ, ան երբեք լուր չունէր չէթէներու փախուստէն, դիրքերու անպաշտպան ու կացութեան վտանգաւոր ըլլալէն: Ան կը ջանար, լոկ իր գունդով, ռուսական յարձակումը վանել: Շթանկէ պէյը, երբ բանակատեղը թողած ու յարձակման էր սկսած, Պորչքայի մէջ մնացած էր վեց ձիաւորներէ բաղկացած խումբ մը: Այդ խումբին չավուշը չէրքէզ մըն էր: Որոշուած էր այս խումբը ճակատ ուղարկել լուր տալու համար Շթանկէ պէյին: Սակայն, այս յոյսը եւս ի դերեւ ելած էր: Որովհետեւ, խումբը չէր ուզեր ճակատ երթալ եւ կ'ընդդիմանար: Վերջապէս, իրիկուն էր եղած խառնակութեանց մէջ:

Ռուսական յարձակումը շարունակուած էր ամբողջ օրը: Տրապիզոնցի Եահեա բէյին չէթէէն զատ, բոլոր չէթէները ճակատը լքած ու փախած էին: Ռիզա պէյ ու իր ասպարագաները որոշած էին Պորչքա գիշերել: Յաջորդ առաւօտ, կացութեան համաձայն, որոշում մը պիտի տային: Անոնք չափազանց վտանգաւոր գիշեր մը անցընելէ յետոյ, յաջորդ առաւօտ, համոզուած էին որ Պորչքայի մէջ իրենցմէ զատ ոչ ոք կայ: Իսկ չէթէներու փախուստէն վերջ, սկսած էր նահանջել նաեւ Շթանկէ պէյը:

Այդ միջոցին, Պորչքան բոլորովին ռուսական թնդանօթներու կրակին ենթարկուած էր: Քաղաքին փողոցներուն մէջ, անընդհատ ռուսական ռումբեր կ'իյնային: Ռիզա պէյ ու իրենները՝ պարպելով բանակատեղը՝ կը սպասէին Շթանկէ պէյի վերադարձին, քաշուիլ՝ մեկնելու համար: Այդ պահուն, հեռախօսի պաշտօնեան տեղեկացուցած էր Ռիզա պէյի թէ՝ վերին հրամանատարութիւնը կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ: Ռիզա պէյ, երթալով հեռախօսին գլուխը, տեղեկացած էր թէ՝ հրամանատարութիւնը կը պահանջէ Շթանկէ պէյի գունդին վերադարձը: Հրամանը վճռական էր: Թէեւ Ռիզա պէյ յայտնած էր թէ իր ճակատը չափազանց վտանգուած է, բայց, հրամանատարութիւնը լսել իսկ ուզած չէր: Ռիզա պէյ, հեռախօսով բսած էր.

— Շթանկէ պէյի գունդը կը նահանջէ, չէթէները փախան. Անկարելի պիտի ըլլայ Պորչքա մնալ: Որով արտօնեցէք, գոնէ, որ գունդը հոս մնայ:

Այս պահուն երբ Ռիզա պէյ այս խօսքերը կ'արտասանէր, հեռախօսին մէջէն կը լսուէին բանակատեղի շէնքին շուրջ պայթող ռումբերուն որոտումները: Բայց, հրամանատարութիւնը, իբրեւ պատասխան ըսած էր.

— Շթանկէն թող իր գլխուն ճարը նայի: Դուն հոդ պիտի մնաս ու հոդ պիտի մեռնիս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 25 Février 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2450

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐԻՆ ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

Ինչ որ խօսեցանք Մարսէյլի մասին, իբրեւ տեղական եւ միջանկեալ խնդիր, կապ ունի բոլոր գաղութներուն հետ։

Մեր չօշափած խնդիրներէն մէկն էր կղերապետութեան փորձանքը։

Անցողակի բառն եղաւ,— «Թող կղերն ու եկեղեցին իրենց ճամբան երթան»։

«Յառաջ»ի հիմնարկութենէն ի վեր, անընդհատ արծարծած ենք այս խնդիրը։ Թելադրած ենք ուժ տալ Ազգային Խորհուրդներու կամ աշխարհական իշխանութեանց, կղերը պահելով իր կոչումին սահմաններուն մէջ։ Իբրեւ հոգեւոր հովիւ։

Այս տարրական պահանջը սուր հանգամանք առած է այսօր։

Մասնաւորապէս բարձրաստիճան կղերը սայթաքումէ սայթաքում գլորելով, սանձարձակ ասպարէզ տալով իր փառասիրութեան, յաճախ ալ ընչաքաղցութեան, դարձեր է կատարեալ պատուհաս։ (Բացառութիւնները չենք մոռնար)։

Միւս կողմէ, ան, կղերականութեան գլխաւոր դասը, իբրեւ թէ նուիրապետութեան օրէնքներուն հպատակելով եւ հայրապետական կոնդակներու հետեւելով, ուղղակի կամ անուղղակի իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար կը խորացնէ պառակտումը։

Արդարեւ, ո՛ւր որ ներքին ծանր վէճեր ունինք, բեմին վրայ, վարագոյրին ետեւ կամ մերկապարանոց կ'երեւայ հոգեւոր հովիւ մը, ընդհանրապէս եպիսկոպոս կամ վարդապետ։

Այսպէ՛ս է իրականութիւնը Մ. Նահանգներուն, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Միջագետքի մէջ եւ այլուր։

Գրեթէ բոլորին մէջ ալ ունինք ազգ. սահմանադրութեան փշրանքներ, հին կամ նոր։

Եւ սակայն, որովհետեւ սակաւին չենք սորված [illegible] եւ գիտակցօրէն վարել մեր ճակատագիրը եւ հիւրընկալ պետութիւնները կը սիրեն մեզ պահել կրօնական համայնքի մակարդակին վրայ, օրէնքները կը մնան դարակին մէջ եւ հրապարակին վրայ կ'երեւայ սեւ Թաթը։

Քնարեր հէքեաթներ են հակառակորդներու այն փախուստները թէ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ մենատիրութիւն հաստատել, հետեւաբար չի հանդուրժեր կղերին։

Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր ձեռք քաշած է Աթէնքի ազգային գործերէն, եւ սակայն Մազլըմեան փորձանք չմնաց որ չստեղծէ, նոյն իսկ ռամկավարներուն խոստովանութեամբ։

Դաշնակցութիւնը ամէնէն գործօն աշխատանքները կատարեց, յաջողցնելու համար Ռումանիոյ եւ Իրաքի ազգ. կանոնագիրներուն պետական վաւերացումը։ Բայց, երկու եպիսկոպոսներ, Յուսիկ եւ Ռուբէն, չարաչար գործածեցին իրենց հանգամանքը, ծաղրանկարի վերածելու համար ստացուած իրաւունքները։

Եւ Մ. Նահանգներուն մէջ ալ, Դաշնակցութիւնը ամէնէն առաջ սահմանադրութեան կանոններն էր որ կը յիշեցնէր Ղեւոնդ արք.ին, երբ զգաստութեան կը հրաւիրէր զայն։

Նոյն իսկ Մարսէյլի մէջ, ուր Գալաքեանը «դաշնակցական» կը համարեն, մեր կուսակցութիւնը նկատի ունեցաւ ազգային իշխանութիւնը, եւ ոչ թէ եպիսկոպոսը։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, Դաշնակցութիւնը 1926ին աշխատանք կատարեց, ազգային իշխանութիւն հաստատելու համար։

Բայց, երբ ձեռնարկը ձախողեցաւ եւ Փարիզի ջոջերը ապաստանեցան կրօնական Ընկերակցութեան պատեանին տակ, դուք այն օրէն հանդիպա՞ծ էք Դաշնակցութեան շուքին, Ժան Կուժօնի բանկային մէջ։

Նոյն այդ ջոջերն էին որ Վռամշապուհ եպիսկոպոսը հանեցին Գալաքեանին դէմ (կաթող. պատուիրակ), վիժեցնելու համար ազգ. կազմակերպութիւնը

Եւ նոյն մարդիկն են որ այսօր կը հալածեն իրենց աչքին լոյսը, որովհետեւ ծերունին մերժեր է ... նզովք արտասանել Դաշնակցութեան դէմ, Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ։

Անոնք որ հակառակ են գաղութներու կազմակերպութեան եւ ինքնավարութեան, օրուան պահանջին համաձայն կը շահագործեն կղերը, կը բարձրացնեն կամ կը նետեն, ճեղք ճեղքի վրայ բարդելով։

Պոլսոյ ամիրաներուն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, միեւնոյն հոգեբանութեամբ։

Եւ, ինչպէս որ ամիրաները պատուելիներ եւ «տրուպ ծառաներ» ունէին իրենց տրամադրութեան տակ, այսօրուան ջոջերն ալ իբրեւ գործակից եւ գործակալ ունին զոյնզգոյն «ուսումնականներ», ռամկավարէն մինչեւ կարմրուկը, երիտասարդն ու տարեցը։ Մինչեւ անգամ՝ Երեւանի մարգպանները...

Ո՞վ է մէկը որ ուշադրութեամբ կը հետեւի գաղութներու կեանքին եւ կրնայ զանազանել ծուռն ու շիտակը, ուրիշ եզրակացութեան չպիտի յանգի։

Սկզբունքի խնդիրէն առաջ, գաղութներու խաղաղութիւնն իսկ ուժգնօրէն կը պահանջէ որ կղերը չանցնի իր վեղարէն եւ փիլոնէն անդին։

Մանաւանդ որ, բազմազան են հրապոյրները, գիրքի եւ փառքի ախորժակները, եւ շատ քիչերը կը դիմանան փորձութեան։

Անոնք որ «հաւատարմութենէ» կը ճառեն, շատ աւելի բան գիտեն այսօրուան ողբերգութեան մ'յս գլուխէն, եւ ի զուր կ'աղճատեն պատմութիւնը։

Թող վեղարաւորը ամփոփուի իր վեղարին տակ, եւ պատուհաս մը պակաս կ'ունենանք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԹՈՒՂԹԵՐ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԵՆ...

Կարելի պիտի ըլլա՞յ լուսաբանել դատաւոր Փրէնսի սպանութիւնը

Խորհրդաւոր անհետացում մը եւս։ Այս անգամ ոչ թէ մարդու, այլ թղթածրարներու։

Առնէ մը ի վեր հռչակաւոր Սթավիցքին կ'ամբաստանուի նաեւ իբրեւ միջազգային լրտես։ Այս առթիւ կը յիշուին երկու արուեստագիտուհիներ, իբրեւ մեղսակից,— Ռիթա Կէօրկ եւ Մարիան Քուփֆէր, որոնց մէկը Վիէննա կը գտնուի, միւսը՝ Լոնտոն գացած է։ Ֆրանսայի աշխատանքի օրէնքին համաձայն, օտարականները շատ բացառիկ պարագաներու մէջ կրնան բեմ ելլել, որպէսզի չվնասուին տեղացի արուեստագէտները։ Արդ, յիշուած երկու աղջիկները միջազգային հռչակներ չէին, այլ երկրորդական արուեստագէտներ։ Ի՞նչպէս եղաւ որ Ռիթա Կէօրկ « Ամփի » թատրոնը մտաւ, իսկ իր ընկերուհին՝ « Մոն Փառի », որ Սթավիցքիի սիրական ժամադրավայրն էր։ Անշուշտ երկուքն ալ զօրաւոր յանձնարարականներ ունէին։ Որո՞նք են հովանաւորները։

Աշխատանքի նախարար Գ. Մառքէ առջի օր հրամայեց քննութիւն կատարել այս մասին եւ երեւան եկաւ որ երկու — երեք թղթածրարներ... թռած են։

Այս դէպքը զուգադիպելով դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հետ, աւելի կը սաստկացնէ ընդհանուր ջղագրգռութիւնը։ Ամէնքն ալ կը կասկածին թէ սեւ ձեռք մը, Մաֆիա մը կազմուած է Ֆրանսայի մէջ, անպատժաբար խեղդելու համար ճշմարտութիւնը։ Ներքին գործերու նախարարը ինք, առջի օր յայտարարեց առանց վերապահութեան.

— «Ես առաջինն եմ որ կը հաւատամ Մաֆիայի մը գոյութեան»։

Այս առթիւ, զուարճալիքներ ալ պակաս չեն։ Գրագէտ Լէոն Տոտէ, արքայականներուն առաջնորդը, ինքզինքը դատական նախարար կը հռչակէ, խոստանալով ներքին գործերու պաշտօնատունը մաքրել ոճիրի եւ սպանութեան Մաֆիայէն։ Գ. Տոտէ ներքին գործերու նախարարը, Ալպէր Սառօն ալ մեղսակից կը համարի Մաֆիային։

❊ Տակաւին ոչ մէկ լուսաբանութիւն՝ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին։ Անձնասպանութեան խնդիրը մէկդի դրուած է եւ հիմա քննութիւնները յառաջ կը տարուին սպանութեան պարագաները լուսաբանելու։

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, դատաւորը ի վիճակի էր կարեւոր յայտնութիւններ ընելու Սթավիցքիի գայթակղութեանց մասին, եւ երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդուէր դաւադիրներու կողմէ։ Կ'ըսուի թէ Տիժոն հասած ատեն, կին մըն ալ կը սպասէր կայարանը։

«Էնթրանսիժան» կը պատմէ թէ 1926էն ի վեր խորհրդաւոր մահեր կը պատահին որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունին Սթավիցքիի գործին հետ։ Այսպէս, 1926ին երկու հոգի ձերբակալուած էին Սթավիցքիի հետ, Մարսէյլի մէջ։ Մէկը մեռաւ երկու օր յետոյ, իսկ միւսը՝ քանի մը շաբաթ վերջ։ Մեռած են նաեւ քանի մը դատաւորներ որոնք նախագահած էին 13րդ ատեանին։(Այս ատեանին առջեւ էր որ կը տեսնուէր Սթավիցքիի առաջին դատը եւ միշտ կը յետաձգուէր)

Գուշակութեան մը համաձայն, Փրէնսի սպանութենէն իբր երկու շաբաթ առաջ, անծանօթներ կը բանային դատաւորին հեռախօսը, կամ կ'ընդհատէին խօսակցութիւնները եւ ընտանիքը այն եզրակացութեան եկած էր թէ գուցէն մէկը ականջ կը դնէ խօսակցութեանց։

Լէոն Տոտէ բուռն խմբագրականի մը մէջ իբրեւ ոճիրին կազմակերպիչ կ'ամբաստանէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, « փրկելու համար Շոթանի արգականը՝ Հանրապետութեան դատախազ Փրէսառը եւ ահաբեկելու համար վերաքննիչ Ատեանի նախագահ Լէքուվէն, որ նախկին նախարարներ Տալիմիէի, Ռէյնալտի եւ Ռընուի ձերբակալութիւնը պահանջելու վրայ էր »։ (Այս յօդուածին մէջ է որ վարչապետէն կը պահանջէ իրեն յանձնել դատական նախարարութիւնը, շեշտելով,— « Միայն այդ պարագան պիտի հանդարտեցնէ Փարիզի ժողովուրդը »։

Անօթիներու արշաւը դէպի Լոնտոն

Վեց շաբաթէ ի վեր, Անգլիոյ զանազան կողմերէն գործադուրկներու խումբեր ճամբայ ելած են դէպի Լոնտոն, քալելով։ Գրեթէ բոլորն ալ մայրաքաղաք հասած են արդէն եւ միանալով տեղացի անգործներուն հետ, ցոյց մը պիտի կատարեն այսօր, կիրակի։ Առնուազն հինգ հազար հոգի պիտի մասնակցին ցոյցին։ Լոնտոնի համայնավարական օրկանը ամբողջ առաջին էջը յատկացուցած է կոչերու, որոնցմով մէկ միլիոն բանուոր կը հրաւիրէ փողոց իջնելու։ Ոստիկանութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի խռովութիւններ չծագին։ Քանի մը վարիչներ ձերբակալուեցան երկու օր առաջ։ Հեռագրի մը համաձայն, վարչապետ Մաքտոնըլտ մերժած է ընդունիլ գործադուրկներուն պատուիրակութիւնը։ Աւելի քան հինգ հազար ոստիկաններ զէնք բռնած են Լոնտոնի շրջականերուն մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Շատեր կամաւոր արձանագրուած են։ Ցուցարարներու բազմութեան շարժումները եւ ոստիկանութեան ուժը պիտի արձանագրուին Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, մասնաւոր քարտէսի մը վրայ, անոր համեմատ գործողութիւններ կատարելու համար։ Հեծեալ ոստիկաններուն թիւը կրկնապատկուած է, իսկ անթելով օժտուած ինքնաշարժներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն բոլոր ռազմական կէտերուն վրայ։

Պելժիքայ թագաւորին գահաճառը

Լէօփոլտ Գ., Պելժիքայ նոր (չորրորդ) Թագաւորը, փետր. 23ին իր երդումը կատարելով խորհրդարանին մէջ, ճառ խօսեցաւ երկու լեզուներով, Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն։ Այս փափկանկատութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ, որ տարիներէ ի վեր կը վիճի երկու լեզուներու հաւասարութեան համար։ Գահաճառը շատ չափաւոր էր եւ խոստանալով անխախտ պահել սահմանադրութիւնը, դիտել կուտար թէ ան բաւական ճկուն է, որուն բոլոր պահանջները գոհացնելու համար։

Միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ամէն զոհողութեան, ապահովելու համար Պելժիքայ հողային ամբողջութիւնը, եւ ազատութիւնները։ « Ինքզինքս ամբողջովին կը նուիրեմ Պելժիքայ », շեշտեց թագաւորը, ծափերու եւ աննկարագրելի խանդավառութեան մէջ։ Ծափերուն չէին մասնակցեր միայն երեք համայնավար երեսփոխանները, ինչպէս եւ եօթը թունդ ընկերվարականներ որոնք հակառակ են ո եւ է թագաւորի։

❊ Պելժիոյ սահմանադրութիւնը հաստատուած է 1831ին եւ շատ ազատամիտ է։ Թագաւորին իրաւասութիւնները վերածուած են նուազագոյն աստիճանին։ Թագաւորը գրեթէ նոյն դիրքն ունի ինչ որ Անգլիոյ թագաւորը։ Սահմանադրութեան համաձայն, օրէնսդիր իշխանութիւնը կը պատկանի թագաւորին, ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին։ Թագաւորը կը հրաւիրէ, կ'երկարաձգէ կամ կը լուծէ խորհրդարանը, բայց լուծման պարագային նոր ընտրութիւնները պէտք է կատարուին 40 օրէն եւ երեսփ. ժողովը գումարուի երկու ամիսէն։ Թագաւորը չի կրնար խորհրդարանը յետաձգել մէկ ամիսէն աւելի, առանց անոր արտօնութեան։ Վէթոյի իրաւունք ունի, բայց երբեք չի գործածեր։ Իր ձեռքը մնացած գործադիր իշխանութիւնը կը փոխանցէ դահլիճին։ Եթէ արու

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

« Հայրենիք »ի վերջին թիւէն (14 փետրուար) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իբրեւ գործնական պատասխան Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ սարքուած զզուելի « ճիհատ »ին.—

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, ՓԱ.— Կոմիտէս ունեցաւ խանդավառ ժողով մը։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 21 նոր ընկերներ։

ՍԷԼԻՄ, ՄԻՍ, փետրուար 11.— Կոմիտէին ընկերա - համակրական ժողովը անցաւ շա՛տ լաւ։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 3 նոր ընկերներ եւս։ 3 ընկերուհիներ ալ Կարմիր Խաչի վրայ աւելցան։ Ձեռնարկին զուտ արդիւնքը եղաւ 100 տոլար։

Լ. ԱՆՃԷԼԸՍ, ՔԱԼԻՖ.— Մեր վերջին ընկերա - համակրական ժողովը անցաւ շատ լաւ։ Կոմիտէին վրայ աւելցան 10 նոր ընկերներ։

Ի. Ս. ԼՈՒԻՋ.— Փետրուար 4ի կիրակին ունեցանք ընկերա - համակրական ժողով։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 15 նոր ընկերներ։ Շուտով ուրիշներ ալ կը միանան։

ՓԱԹԸՐԸՆ, Ն. Ճ.— Շաբաթ երեկոյ, փետրուար 10ին, տեղի ունեցաւ ընկերա - համակրական խնջոյք մը։ Բազմաթիւ հին ընկերներ եւ համակիրներ ներկայ էին։ Խօսեցաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան։ Իբրեւ պատասխան մեր հակառակորդներու յարձակումներուն, 14 նոր եւ հին ընկերներ միացան կոմիտէին։

ՎՕԹԸՐԹԱՈՒՆ, ՄԷՍ.— Մեր շարքերուն 7 նոր ընկերներ եւս միացան, որով միայն վերջին քանի մը օրերուն մեր շարքերուն վրայ աւելցած ընկերներուն թիւը 27ի բարձրացաւ, որոնց վեցը ընկերուհիներ են։

❊ Միեւնոյն ատեն կ'աւելնայ «Հայրենիք»ի սպառումը, թէ բաժանորդներով եւ թէ հատավաճառով։

Միացեալ Նահանգներու զանազան կողմերէն նուէրներ կ'ըլլան « Հայրենիք »ներու, նոյնիսկ չէզոքներու կողմէ։ Պոսթընէն չէզոք մը, որ միեւնոյն ժամանակ « Պայքար »ի ալ բաժանորդ մըն եղած է, 20 տոլար ղրկած է՝ նշելով որ իր կողմէ «Հայրենիք» օրաթերթ նուիրէ իր ուզած անձերուն կամ միութիւններուն։ Միեւնոյն հայրենակիցը 30 տոլար եւս ղրկած է « Հայրենիք »ի խմբագրութեան, որպէսզի թերթ ղրկեն իրենց ուզած անձերուն եւ հաստատութեանց։ Ուրիշ մը 10 տոլար ղրկած է միեւնոյն նպատակով։ Իսկ շատեր տարեկան ամսագիր կամ օրաթերթ նուիրած են զանազան միութեանց կամ անձերու։

Ուրախառիթ լուր մը եւս.— «Հայրենիք» ընկերակցութիւնը յառաջիկայ մարտ 1էն պիտի սկսի հրատարակել անգլերէն շաբաթաթերթ մը, «Hairenik Weekly», նոր սերունդին համար եւ շատ մատչելի գնով։ (Տարեկան մէկ տոլար, Եւրոպայի համար՝ 1.50 տոլար)։

ՃԻԿՈՒՑԸ ԿԸ ՃԱՐՃԱՏԻ ԻՆՔՆ ԻՐ ՄԷՋ...

Այս առթիւ ըսենք որ, «Միացեալ» կոչուած ճակատը վերածուեր է խայտառակ բարեկենդանի մը։ Ռամկավար « Պայքար »ը կը գանգատի թէ « բանուորականներուն խմբագրեն անհամեմատօրէն գործակցութիւնը առաջնավայրկեանէն ստեղծուեցաւ », թէ անոնք կը ձգտին « հատուածական վարկ եւ թերթի բաժանորդ աւելցնելու », թէ կազմած են նոր յանձնախումբ մը որ կապ չունի Դուրեան արք.ի գործին հետ եւայլն։ Իսկ « Բանուոր » իր կարգին դիմակազերծ ընելով ռամկավարներուն կազմած « յանձնախումբը », կը պահանջէ հրապարակաւ բացատրել թէ «որո՞նք են իր անդամները եւ ո՞վ կը ներկայացնեն »։ Երկրորդ խմբագրականի մը մէջ (10 փետրուար), հայ բոլշեւիկներուն օրկանը աւելի յառաջ երթալով, կը հարցնէ.

— «Ո՞վ է սա «Արքեպիսկոպոս Դուրեան յանձնախումբ» կոչուած «հեղինակաւոր» մարմինը, որուն պաշտպանութեան համար սփիւռքին մէջ կը մտնեն ռամկավար խմբագիրները եւ որուն ՆԱԽՍԱԼԻՑ ՏԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷՆ ԱՌԱՏ ԴՐԱՄ ԿԸ ԿՈՐԶԵՆ։ Ո՞վ ընտրեց զայն եւ ո՞րկէ ստացաւ իրաւունքը խօսելու յանուն ամերիկահայութեան։ Կարելի կա՞յ ըսելու թէ այդ անէրեւոյթ մարմնի անուանի անդամները յայտնի ռամկավարներ եւ միաժամանակ Վարդանանց Ասպետներ կոչուած ստորերկրեայ եւ դաւադիր քլիքի մարդիկներ, որոնց շատ լաւ ծանօթ ենք մենք։

« Մարմին մըն է «Դուրեան յանձնախումբը », որ իր միակ գործը բրած է փանճուրիական դիմումներ ընել ամերիկահայ զանգուածներուն,— ՓՈՂ, ՈՒՂԱՐԿԵՑԷՔ »։

Անդին « Երիտասարդ Հայաստան », հնչակեաններուն շաբաթաթերթը, կ'արտատպէ « ԲԱՆՈՒՈՐ »ՆԵՐՈՒ ԽԱՅԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ » խորագրին տակ (10 փետրուար).

— « Նիւ Եորքի մէջ բոյն դրող «Բանուոր »ները գործածելով ՀՕԿի անունը իրենքզիրենք դրած են նոր անունի մը տակ.— «Խորհրդային Հայաստանի Բարեկամներու Ժողովրդական Յանձնախումբ », եւ այս անունով կը փորձեն ձեռք բերել Տիթրոյիթի հանգանակութիւնը։ Հայ հասարակութիւնը պարտի կասեցնել այս մարդոց տխուր քայլերը եւ հաւաքուած ամէն գումար կեդրոնացնել ազգային իշխանութեան ձեռքը անպայման։ Թոյլ տալու չէ որ դիակապուտները շահագործեն Դուրեանի դիակը որեւիցէ ձեւով։ Կոմունիստութիւնը ամէն ցած անկիւն քշել ուզող այս տխեղծներու բուն նպատակն է դրամ հաւաքել եւ ապրիլ »։

Ի՞նչպէս չըսել,— Թշուառ արքեպիսկոպոս, երբ ողջ էիր, խեղճ. վարձու տուիր այս մարդոց խաղերուն. հիմա որ մեռած ես, դիակդ անոնց կը ծառայէ իբրեւ շահաստան...

Լուր մը եւս.— Սոցիալ - դեմոկրատ հնչակեան օրկանը կ'առաջարկէ ... երկու արձան կանգնել ի պատիւ Ղեւոնդ արք.ի, մէկը՝ Էջմիածնի, միւսը՝ ամերիկահայ գաղութին համար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Բ.

Տոքթ. Մոնթանտոն ցեղերու դասակարգումներ կը կատարէ հետեւեալ ձեւով.—

Մեծ–ցեղեր, որ հինգ են.—

1.— Կարճակերպ (pygmoïde),

2.— Սեւակերպ (négroïde),

3.— Վետտա–աւստրալակերպ (vedd – australoïde),

4.— Մոնկոլակերպ (mongoloïde),

5.— Եւրոպակերպ (europoïde):

Այս մեծ–ցեղերը, իրենց կարգին, կը բաժնէ ցեղերու եւ ենթացեղերու:

Կուտանք եւրոպակերպ մեծ–ցեղին բաժանումները, որոնք միայն կը հետաքրքրեն մեզ ներկայիս:

Այս մեծ–ցեղը ունի հինգ ցեղեր.—

1. Լափոնական,

2. Այինեան,

3. Շէկ,

4. Ալպ–հայկական,

5. Գորշ (կամ միջերկրականեան):

Ինչպէս կը տեսնուի, մենք, Հայերս կը պատկանինք եւրոպակերպ մեծ–ցեղին: Բաժանում մը եւս: Ալպ–հայկական ցեղը կը բաղկանայ չորս են–թացեղերէ.—

1. Ալպեան,

2. Ադրիական,

3. Անատոլեան,

4. Փամիրեան:

Այս չորս ենթացեղերուն մէջ ամէնէն շատ ուսումնասիրուածն ու ծանօթն է ալպեան ենթացեղը, զոր ոմանք, ինչպէս Պրուքա, կ'անուանեն ալպեան ցեղ կամ կեդրոնական, ուրիշներ, ինչպէս Տընիքէր, կը ճանչնան արեւմտեան կամ կեվեննական, եւ դեռ ոմանք ալ՝ ալպ–կարպաթեան անունով:

Այս ենթացեղին նկարագրութիւնը.

— Համեմատաբար կարճահասակ (163), հաստ մարմինով, մորթը անփայլ ճերմակութեամբ մը, մազերը գորշ կամ սեւ, աչքերուն գոյնը բաց կամ մուգ գորշ, յայտնապէս կարճագլուխ (ողջերու վրայ 85 — 87), երեսը լայն, քիթը նեղ բայց միջնանդամային դառնալու հակամէտ, յաճախ գոգաւոր: Այս ենթացեղն է, որ կը կազմէ Ֆրանսայի ցեղային տարրերուն մէջ ամէնէն յատկանշականը, թէեւ թուական համեմատութեամբ՝ նուազ քան Ֆրանսայի այլ ցեղային միացեալ տարրերը:

Ադրիական ենթացեղը կը զանազանուի առաջինէն իր բարձր հասակով (170), որ կը յայտնուի մանաւորապէս նախկին Աւստրօ–Հունգար կայսրութեան եւ Պալքաններուն մէջ:

Եւրոպայի մէջ, ահա այս երկու ենթացեղերն են, որ, սերելով ալպ–հայկական ցեղէն, կը գրաւեն գլխաւորաբար հետեւեալ երկրամասերը.— Ֆրանսա, Զուիցերիա, Իտալիոյ հիւսիսային երկրամասին կէսը, Գերմանիոյ կեդրոնական եւ հարաւային երկրամասերը, նախկին Աւստրօ–Հունգար կայսրութիւնը, Լեհաստանի հարաւային երկրամասը, Ուքրանիա, Պալքանները:

Սակայն պէտք է ըսել, որ, չէկ ցեղին աշխարհագրութեան բոլորովին հակառակ, ալպեան ցեղը չի սերիր առանձնանալ ու ամփոփուիլ միայն ու միայն Եւրոպայի մէջ: Ցեղագէտները համաձայն են, որ ալպեան ցեղը իր նմանն ունի արեւմտեան Ասիոյ, նոյն իսկ կեդրոնական Ասիոյ, ըստ Շանթրի եւ Ֆոն Լուշանի՝ Հայակերպ(*), ըստ Տընիքէրի առարակերպ ցեղին մէջ: Նոյնիսկ մարդաբաններուն մեծամասնութիւնը մէկ ցեղ կը համարին զանոնք: Այսպէս է Հէտոն կլասական կ'անուանէ եւ խումբերու կը բաժնէ հետեւեալ ձեւով, (այս խումբերը բոլորն ալ, բացի արեւելեան «տարբերակ»էն — ըստ Տընիքէրի՝ «ցեղէն» —, մուգ գոյն մազ ունին).

Ա. խումբ.—

1.— Ալպ–կալպաթեան,— Արեւելեան տարբերակը ունի վարդագոյն ճերմակ մորթ, չէկ մազեր, կապոյտ կամ մոխրագոյն աչքեր, գանկանիշը 82 — 83:

2. Փամիրեան,— մորթը վարդագոյն կամ պղնձագոյն ճերմակ, խիտ եւ գանգուր մազ, առատ մօրուք՝ գորշ կամ չէկ երբեմն բաց գոյնով, երեսը երկարաւուն, քիթը 62,6 — 72, արծուային կամ ուղիղ, հասակը 166—171, գանկանիշը 85.

Բ. խումբ.—

Մորթը ցորենի գոյն ճերմկոտիկ, գլուխը բարձր, վերնադանկը ուղղահայեաց, քիթը ցից կամ կարկառուն:

1.— Անատոլեան,— Լայնշի կազմուածքով, յաճախ գիրուկ, քիթը արծուային, ծայրը՝ «կոտոծ», ռունգերը լայն, գանկանիշը 86—87:

2.—Իլլիւրեան (ադրիական),—դէմքը երկարաւուն, քիթը նեղ, ուղիղ կամ կորնթարդ, հասակը 168—172:

Առաջին խումբին երկու բաժանումներուն մէջ, փամիրեաններն ու ալպեանները, (այս վերջիններուն լաւագոյն ներկայացուցիչներն են, ծայրագոյն արեւմուտքի մէջ, Սավուացիները, Պրըթոնները, մանաւանդ Օվերնիացիները), աշխարհագրապէս իրարմէ չափազանց հեռու ըլլալով հանդերձ, իրարու կը մօտենան իրենց ցեղանիշերով: Եթէ չուզենք գոհանալ այս կրկին կազմութեան մասին, համառօտ վարդապետութեան բացատրութեամբ, ստիպուած ենք այս երկու հատուածները այնպէս նկատել թէ իրարու կը միանան կազմախօսական (սոմաթիք) այն տարրերով, զորս կարելի է գտնել ալպեաններու յատուկ «արեւելեան» տարբերակին մէջ:

Գալով երկրորդ խումբին, աշխարհագրապէս՝ միւսներուն կեդրոնն ինկած, կը ներկայացնէ՝ իբրեւ իր ամէնէն ցայտուն յատկանիշը՝ կեռ քիթ մը, որ մանաւորապէս կը տեսնուի, բաւական խառնակ երկրամասի մը մէջ, Հայերուն, բազմաթիւ Հրեաներու եւ քիչ մը Արաբներու վրայ:

Հետեւելով այլ ցեղաբաններու հետքին, պէտք է այժմ հարցնել թէ ո՞ր ծննդավայրէն կամ բնագաւառէն (foyer) կուգայ այս ալպ–հայկական ցեղը: Ֆոն Լուշան, որ այս ցեղը կը համարի իբրեւ մեծ ցեղ եւ կ'անուանէ պարզապէս հայակերպ (race arménoïde), անոր կուտայ իբրեւ առաջին բնագաւառ՝ Հայաստանը: Ընդհակառակն, Էլլիոթ Սմիթ կը պնդէ թէ Հայաստան երկրորդական բնագաւառ մըն է միայն, թէ ցեղը կուգայ Թուրքեստանէն: Սակայն Թուրքեստանի մասնագէտ ցեղաբանները ալպ–հայկական ցեղը կը բերեն այլ տեղերէ: Տոքթ. Մոնթանտոն հեգնանքով դիտել կուտայ եւ կ'ըսէ թէ արդէն չկայ որ հոս դադրի բնագաւառ գտնելու այս խաղը, եթէ մերժենք համառօտի վարդապետութեան բերած լուծումը: Անշուշտ կարելի չէ, կ'աւելցնէ, ուրանալ ցեղերու գաղթերը, այլ եւս գրեթէ ապացուցուած: Ալպ–հայկական ցեղը առանձնապէս կ'երեւի չափազանց մեծ հողամասի մը վրայ, Ասիոյ հաւանաբար նաեւ Եւրոպայի մէջ: Սակայն եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ, որ ալպ–հայկական ցեղաւորներ գաղթած են, քարի եւ պղնձի դարերուն, Ասիայէն Եւրոպա, անցնելով Պալքաններէն եւ Սեւ ծովուն հիւսիսային եզերքի երկիրներէն: Եթէ նոյն իսկ ալպ–հայկական ցեղին յատուկ բնագաւառը չընդգրկէ իր մէջ Եւրոպան, դարձեալ այդ հողամասը եւս աւելի ընդարձակ պէտք է եղած ըլլայ Ասիոյ մէջ, աւելի քան ներկայ իր բնագաւառի տարածութիւնը, յորդելով ու խուժելով դէպի Միջագետք, Անատոլու, Հայաստան, Կովկաս, Պարսկաստան, Փամիր եւ Թուրքեստան: Անատոլեան ենթացեղը կը թուի թէ կազմախօսապէս ստացած է ամէնէն ցայտուն առանձնայատկութիւնը:

Ցանցրգով կը ներկայացնենք հայկական ցեղը յարաբերաբար քիւրտ, թուրք, արաբ, հրեայ, աֆղան, թուրան եւ կովկասեան այլ ցեղերու, ցոյց տալով նաեւ թէ հայկական արիւնը մինչեւ ո՛ր ցեղերուն գացած խառնուած է:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Շար.)

(*) Ցեղաբանները oïde (կերպ = նման) ածանցով կը վերջացնեն մեծ–ցեղերու անունները, իսկ ցեղերու անունները՝ ien (եան կամ ական) ածանցով: Ինչպէս կը տեսնուի, Շանթր եւ Ֆոն Լուշան հայակերպ անուանելով մեր ցեղը, զայն կը դասեն մեծ–ցեղերու կարգին:

ԾԻԾԱՂ

— Մարգար աղա աս կովը ինծի ծախել կ'ուզես, բայց աչքս չի բռներ, բան մը չըներ:

— Անապարանքը ի՞նչ է, առջի տեսած մարդուդ հետ կ'ուզես որ խօսի՞ս, դուն առ, թող քեզի հետ վարժուի, ետքէն անոր լեզուէն կը հասկնաս:

ՓԱՐԻԶ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6...

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Աւազը մոլեգնած... կիկլոնը խորտակեց դուռն ու մտաւ ներս:
Անշարժութեան պայթուցիկ շտեմարանը — վերջապէ՜ս կայծ մը —
Քաշեց վրան տինամիզմի ֆղամիղները ու բացաւ տեղ եօվերուն՝ դրօշակներ:
Անհատը կը շարժի, ինչպէս կաթիլը կը նետադնի յորձանքներու անդնդային պտոյտներուն:
Եթէ ան կը լիզէ վիհին յատակը, անմիջապէս յետոյ խոյանալու համար է արտեւաններուն:

Երկինք ճեղքուած... Լաւ բոպէէն դուրս պիտի ժայթքէ ադաղակը...
Շուշանը, աղջիկը, ինչիւնը, եազիւ կը շոյեն սիրտը:
Ան՝ կ'երկարէ ձեռքն ու կ'առնէ սիրտը:
Ան՝ կը խոթէ ափը, ու հոգին՝ կարմիր մատներուն մէջ, կը դնէ գրպանը...

Մինչեւ այդ՝ մարդը կը շշնչէր: Ստկէ սկսեալ՝ Մարդը կը գոռայ:
Ան՝ մասնակին էր, մինչեւ հոգ. հոգկէ սկսեալ՝ Ամբողջինն է:
Երէկ, սեւ մատներով, կտրեց հացը, ծամեց ռոխը, գործիքներն ուսին, դեղեւան՝ քալեց...
Այսօր՝ գնաց աստուածներուն:
Մարդուն գործիքը՝ դարձաւ Գործիք:
Մինչեւ երէկ, կը նայէր գետին, կը քսուէր, կը մաշէր, կը կլորնար:
Այսօր կը վճռէ,— «Անկցի՛», «Կեցցէ՛»:
Մինչեւ երէկ՝ կը խցուէր իր խուցը. մինչ դուրսն էին...
Այսօր դուրսն է, մինչ՝ — սարսափահա՛ր երէներ — կը հրմշտկուին մառանը:
Երէկ՝ կը հնազանդէր: Այսօր՝ կ'արհամարհէ հրամայել...
Երէկ՝ ցեխի շաղախ, աչքերը գետնին: Այսօր՝ երդեհուած ակնարկները՝ երկնակարկառ պալատներուն:
Տասնեակ տարիներով խօսեցան իրեն:
Մէկ բոպէ պիտի խօսի՝ տասնեակ տարիներու համար:
Կը նայէին իրեն՝ կը տժգունէր:
Կը նայի՝ կը դեղնին. այդ մէկ խարանը՝ անոնց ամբողջ կեանքին համար:

Մարսէյեզն ու Էնթէրնասիոնալը իրարու վզի չոքած, կը շուլլուին Փիրամիտն ի վեր,
Ու իրար խառնուած իրենց դաստակները՝ կը յառին Պուրպոնին Պալատին:
Ցանկարծ, լայն մութը, կեղտոտ կնկան մը պէս, կը պլլուի Քոնքորտին.
Լոյսը կը մարի անծայրածիր հանդիսասրահին մէջ:
Տարածուն գիշերը, ուր մարախները տարմ–տարմ, գունդ առ գունդ կը ծփան,
Ցանկարծ կը պատռի հանրակառքէն որ կը բռնկի սեւ հրապարակին մէջտեղը:
Հսկայ, շնչող ալիք մը կ'ուռի ու կ'երթայ կը զարնուի հետիոտն ու ձիաւոր ամբարտակին
Որ կը պաշտպանէ Պովոյի հրապարակը:
Ահա բոպէն որուն կըսպասէին եւ որմէ կը սարսռային բոլորը... Պիտի կրակե՞ն...
Քատմնելին կը մտնէ սրտերն ու կ'ըսէ արդէն անմիջական ապագան:
Ամբոխի արտին վրայ, ջախջախուած ապակեզնդերէն, երդե՜ր...
Առաջին գնդակը կը մեկնի: Հատու աղմուկ չոր ճիւղի որ կը կոտրի:
Անրնական:
Շեփորը երեք անգամ կը հնչէ: Ազդարարեց:
Փողերուն պաղ ռունգերը կը դառնան ամբոխին:
Համազա՛րկ: Փը՛թ, փը՛թ, փը՛թ. չոր ու հատու: Աննական:
Այդ հսկայ, շնչող ալիքը կը շրջուի ետ:
Թշնամի քամիին մեղաղէ ձեռքը կ'ապտակէ ցորենի դաշտն՝ որ կը կքի:
Վա՜յ... Ըսել է այդպէս, հա՞...
Սէն–թ'Օնոռէ, Ռասփայլ, Ռիվոլի ու բոլոր միւս փողոցներէն,
Վայրկենական, կատղած յորձանքներ կը թափին:
Երկրորդ ալիք մը՝ կ'երթայ կը զարնուի մարդերու նոյն ամբարտակին
Ու կը ջախջախէ:
Պարտութեան թունաւոր աղէտը կը վազէ մէկ սրտէն՝ միւսը:
Բայց նոյն բոպէին՝ համազա՛րկ:
Ձաններու պէս կ'իյնան գետին:
Գնդացի՜ր... գնդացի՞ր: Գնդացի՜ր...
Աղմուկը կը ճեղքուի, ցաւի ճիչերէն, փարնուածներուն:

Հուսա՛, ժողովուրդին ցրուած հոգիէն արտոյտ մը, աշխո՛յժ, կը բարձրանայ երկինք:
Պատանի մը՝ տժգոյն, նրբշնչեալ, ապարանքի երկաթափեղկին:
Ձեռքին բացը կը լուսաւորէ, մութ տարածութեան մէջ առկախ, իր մարմինը,
Որպէս հերոսական արձանացում, Ցաղթանակին առաջնորդող Պէթհովէնին տեսիլքէն:
Կուտայ կրունկն ու կը ջախջախէ պատուհանը.
Ու իր հրդեհի սուրբ պայակին մէջ, կը նետէ հրաբձակ ջահը
Նախայայտութեան ծով դիւանաթուղթերուն որ կը բռնկին:
Անդին, կենալու համար, ձգախէժէ գորշ վերարկու մը կը հաթնի պատին:
Երբ բաս մը արիւն կը ժայթքէ բերնէն՝ բիբերը կը թաւալին ու գլուխը կ'իյնայ կրծքին:
Կոմիր, յանկարծ, կը բանի հոգիին վերջին մէկ պատուհանին տակ
Ու կը ցցէ հակած գլուխը՝ գերագոյն տեսիլքի մը մէջ:
Բայց այս անգամ, աւրուած ժամացոյցը, վերջնականապէս կը լռէ:
Գրեթէ նոյն պահուն, ձգախէժէ գորշ վերարկուն, կը քաշի պատն ի վար ուկը փլի գետնին:

Արքան է՝ անիմաստականութիւնը աստեղատարած:
Մարդս կը շարժի, կայր՝ ինչպէս տարերք,
Եւ գիտակից՝ ինչպէս Կոզմոսն անիմանալի:
Տրամաբանութիւնը բացակայ է հոս,
Նայնքան աւելորդ ինչքան քունի աշխարհին մէջ:
Տրամաբանութիւնը սահմանուած է:
Անիմացականութիւնը՝ անսահման:
Թերմիտ մը կեցաւ. խնդաց. քամահրեց. բքաւ:
— Արքա–ա՜ն, հարցուց մեղուն, սաւառնելէն:
— Անոնց արքա՞ն: Անիմացականը–ը՛...
— Հազար անգամ մը իրե՛նց հարցուր... տզզաց մեղուն ու գնաց դէպի արեւը:
Մինչ թերմիտը — սրովհետեւ արցունք չունէր — շաղիք թափեց ու եռացաւ:
Իսկ մարդուն երդեհուած բազուկը, արեւին դիմաց, մեղուները մեցնելով,
Իր Արցունքին պատասխանը փնտռելէն...

ՌԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԹՂԹ ԶՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԸՆՏՐԱՆՔ

Նուէր՝ Օր. Մ.ին

Դեռ բազմաթիւ կայարաններ կան, սիրելի՛ս,
Բայց, ահա մա՛յրս՝ հեռադիտակի մը պէս աչքերուս անցուցած՝
Կը տեսնեմ՝ չարչարանքի ցո՛ւրտ երկիր մը մոխրագոյն...

Լիճերը սառա՛ծ են՝ կաթուածահար եսկայի մը աչուըներուն պէս,
Ձիւնէ կատարները լեռներուն՝ կը լուսեն արահետը Մահուան,
Եղակներն ադբիւրներուն՝ ցամքա՛ծ,
Եւ ծորակներէն բորբոսած, ո՞վ է,
Որ կուլայ արցո՛ւնք մը նենները...
Շնչահեղձ կուրծքի մը պէս՝ կը լսեմ հեւքը անտառին,
Ուր ծառերն տերեւաթա՛փ, ազազո՛ւն՝
Կը սուզին ընդերքը հողին...

Ո՛վ հանգրուան նախընթեր, ես քեզ չե՛մ նախընտրեր,
Ես կը սիրեմ սահնակներով քաջավարժ, միջօրէէն իմ կեանքիս,
Ոստնո՛ւլ՝ դէպի բեւեռն Առանցքին...

Մեծ Պայքարէն վերջ, դողդղա՛լ,
Անկար պաղատիլ այցելութիւնը կէտին,
Կամ տատամնաթա՛փ, գերբ զամբիւղակ մը ոսկարի՝
Սպասե՛լ, որ քեզ արեւին տակ դնեն մարդիկ,
Որոնց արե՛ւ տուիր դուն...
Օ՛, ո՛չ, ո՛վ ծերութիւն, մի՛ գար դուն.

Դեռ շա՛տ հեռո՛ւ ես,
Բայց, կը թուի թէ հեռուներէն՝
Կը մսիմ շուենչէդ կծող...
Ո՞ւր էր թէ, ո՛վ օրօրոց առեղծուածի,
Մահը կտրէր մեր ճամբան,
Եւ ես ու դուն մնայինք՝
Անծանօթներ ընդ յաւիտեան....

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՏԱՐԱԾԵՆՔ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ooooo

ՊՈՒՔՐԷՇ.— «Յառաջ»ը դարձաւ կեդրոնական օրկան մը, բոլորիս զգացումներուն արտայայտիչը:

Կուսակցական շարքերուն, մեր ընկերներուն ուշադրութեան յանձնուելիք բոլոր հարցերը լաւագոյն ձեւով մը կը ստանանք «Յառաջ»ի միջոցաւ:

«Յառաջ» շարունակ կեդրոնացման, համագործակցութեան, եւ հաւաքաբար գործելու տեսակէտի կողմնակից եղած է, մանաւանդ երիտասարդական միութեանց մասին:

Արդ, կուսակցական գրականութեան տարածման հարցը վերաղնահատման կը դնենք, գտնելու համար գործնական միջոցներ թէ կեդրոնացնելու եւ թէ լաւագոյն ձեւով տարածելու համար մեր մտաւորական ընկերներու գրաւոր խօսքը

Դաշնակցութիւնը այժմ, ամենամեծ եւ ամենատարածուն քաղաքական կազմակերպութիւնն է մեր իրականութեան մէջ:

Բոլոր մնացեալ հոսանքները, կուսակցութիւնները մեծով փոքրով միացած են եւ ճակատ բռնած Դաշնակցութեան դէմ, անազնիւ զէնքերով կը պայքարին՝ քանդելու եւ ասպարէզէն քշելու համար:

Այս պայմաններու մէջ, հարկադրուած ենք լրջօրէն անդրադառնալու եւ մեր երիտասարդ ընկերները ու համակիրները հազորդ պահելու եւ կապելու մեր մամուլին եւ գրականութեան:

Բանի արտասահմանի գաղութները կ'ապրին՝ ցրուած եւ անհաղորդ իրարու, այնքան առէն ալ պիտի տեւէ մեր կուսակցութիւնը ցրուած վիճակի մէջ:

Այսօր կան երեք կարեւոր կեդրոններ,— Ֆրանսա, Փարիզ, Միացեալ Նահանգներ, Պոսթըն եւ Եգիպտոս՝ Գահիրէ: Ցետոյ կուգան մնացեալ գաղութները՝ իրենց թերթերով, ձեռնարկներով եւ հրատարակութիւններով, շատ անգամ իրարմէ անհաղորդ թոյլ կապերով եւ յարաբերութիւններով:

Մասնաւորապէս մեր ղեկավար ընկերներու լուրջ ուշադրութեան կը յանձնեմ այս առաջարկը եւ ապա մեր կիսամտաւորական երիտասարդութեան խորհրդածութեան:

Հ. Յ. Դ. բիւրօն եթէ նախաձեռնէ ու նշանակէ երեք հոգիէ կեդր. մարմին մը՝ բաղկացած՝ մէկ մտաւորական, մէկ վարչական եւ մէկ առեւտրական կարողութիւն ունեցող ընկերներէ, կրնայ բանակցիլ նախապէս մեր երեք կեդրոններու հետ,— Փարիզ՝ (Դրօշակի պահեստ), Պոսթըն՝ (Հայրենիքի պահեստ) եւ Գահիրէ՝ (Յուսաբերի հետ):

Կեդր. մարմին մը՝ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Հրատ. Գրատուն, կրնայ ստեղծել նախնական դրամագլուխ՝ պահեստի գիրքերով եւ ապա շատ դիւրաւ կրնայ ունենալ գործակցութիւնը մեր միւս շրջաններուն— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Հարաւային Ամերիկա եւ Պարսկաստան

Ամէն տեղ գիրքի ծարաւի երիտասարդութիւն կայ ուրեմն տարածենք մեր խօսքը, մեր գիրքը:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

Վ. Մախոխեան

ooooo

L'Eclaireur de Nice (12 փետր.) հրատարակելով հռչակաւոր ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ նկարին վերարտադրութիւնը, Ջմեռ գիշեր մ Ռուսիոյ մէջ, կը գրէ.—

Հռչակաւոր ծովանկարիչ Մախոխեան ներկայիս Palais des Fêtes et des Expositionsի մէջ կը ցուցադրէ շարք մը արժէքաւոր գործեր, որոնց առջեւ նախընտրաբար պիտի կենան համայն եւ անկեղծ արուեստի իրական հաւկցողները եւ սիրահարները:

Ծանօթ է համբաւը այս արուեստագէտին, որ Նիսի շրջանին համար կը տածէ որդիական սէր մը: Ան պանծացուցած է այս շրջանը լուսեղ եւ խաղաղիչ գեղեցկութեան մը ոգեկոչումով: Արուեստի ամէնէն մեծ գեղանկարողները, ինչպէս Քամիլ Մոքլէր, Լուի Վօքսէլ, Թիէպօ - Սիսոն, համաձայն են Մախոխեանը համարելու մեր լաւագոյն ծովանկարիչներէն բոլոր ժամանակներու համար:

Եւ ահա Salon de l'Éléganceի եւ Palais des Fêtesի ցուցահանդէսին մէջ Մախոխեան կը յայտնուի իբրեւ առաջնակարգ բնանկարիչ մը: Այս կալուածին մէջ եւս իր վրձինը կը կայծկլտայ հրաշալի ձիրքերով, զորս ունի: Ձմեռ գիշեր մը Ռուսիոյ մէջ, որ լայնատարած կտաւ մըն է, մեզի կ'երեւի իբրեւ վարպետի (magistrale) գործ մը, որ կատարելապէս հաւասարակշռուած, ներդաշնակուած է, եւ որուն մէջ գոյներու ընտրութիւնն ու նրբութիւնը կը համերաշխի ներկերու ամէնէն դիւրին խմորումին հետ: Այս գործն, որ թաթախուած է գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ եւ կը բաբախէ լոյսով, կը ծորի անճառելի բանաստեղծութիւն մը եւ վշտաթաթախ մելամաղձութիւն մը, որ, ուղղակի, առանց արուեստականութեան եւ կեղծիքի, կը հասնի սրտին եւ կը ցնցէ զայն»:

ԾԻԾԱՂ

Հիւանդանոցներու քննիչ մը յիմարանոց մտնելով, կը տեսնէ յիմար մը որ երգելով աւելի կոթով իբր թէ գետինները կ'աւլէր.

— Ո՞ւր է տնօրէնը.

— Աղջիկը ամուսնացնելու գնաց:

— Հսկողներու պե՞տը:

— Կնունքի մը ներկայ ըլլալու գնաց:

— Իսկ օգնականնե՞րը:

— Անոնք ալ զուարճանալու գացին

— Դուն ի՞նչ կ'ընես հոս:

— Ինչպէս, պարոն, այդ հարցումը՝ մեր տնօրէնին քով մի ընէք, կը վախնամ որ ձեզ ալ վար դնէ, մեզ կէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԼԵԳԷՈՆԸ

ooooo

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ժամանակէ մը ի վեր Փարիզի Ֆրանսական թերթերը սկսած են գրքերէ բանաքաղ հի՞ն յիշատակներ,— եւ կը ցանին որ Ֆրանսա տակաւին չունի յուշարձան մը, յաւերժացնելու համար Ֆրանսայի օտար կամաւորական լեգէոնին փառքը ընդհ. պատերազմի ընթացքին

«Փըթի Փարիզիէն» յիշեցնելով այս «մոռացումը», իր կարգին՝ կը թելադրէ կարմանել: Ոչինչ երախտագիտութեան այնքան արժանի է, կ'ըսէ, որքան սրտագին գինուորագրութիւնը կամաւորական զօրաշարժը, որ տեղի ունեցաւ օտար ազգերու մէջ: Օգոստոս 1914ին, երբ կը պայթէր ընդհ. պատերազմը, 27 ազգեր բազմաթիւ կամաւորներ տուին Ֆրանսային «Փըթի Փարիզիէն» յիշատակելով այդ ազգերը— Անգլիա, Միացեալ Նահանգներ, Իտալիա, Ճափոն, Պելճիա, Պոլիվիա, Գրազիլիա Չինաստան, Քուպա, Յունաստան, Կուաթէմալա, Հայիթի, Հինդ, Լեհաստան, Փանամա, Լիպէրիա, Փերու, Նիքարակուա, Փորթուկալ, Ռումանիա, Ռուսիա, Սերպիա, Չեխիա, Սլովաքիա, Լեհ, Ալպանիա, Չեխոսլովաքիա,— յիշատակել մոռցաւ կարգ մը ժողովուրդներ՝ Լեհաստանցիները, Սուրիացիները, Պաղեստինցիները, եւ մանաւանդ ՀԱՅԵՐԸ: Իր յիշատակութեան ցանկին մէջ գրուած է Թուրքիա: Անշուշտ Թրքահայերն են ատոնք, որ կամաւոր արձանագրուեցան, սակայն այսօր Ֆրանսական բանակին կամաւոր կը յիշատակուին Թուրքերը, բայց երբեք Հայերը: Եւ խորհիլ որ հայ կամաւորներու մասնակցութիւնը կը մոռցուի յիշատակէն նոյն իսկ երբ հայկական լեգէոն այ բանակներու Ֆրանսական բանակներու շարքին մէջ Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու Մուսթաֆան պարտաւոր է Ֆրանսական մամուլին ուշադրութեան յանձնել այս պարագան, անկէ ցաւալի մոռացումի մը տեղի չտալու համար յուշարձանի պատրաստութեան անհրաժեշտ մանրամասնութիւններու հարցին մէջ:

Յուշարձանը պիտի յաւերժացնէ այն 35.000 կամաւորները, որ պարզապէս իրենց համակրանք Ֆրանսական փառքին ճառագայթարձակումին եկան հեռաւոր երկիրներէ եւ կռուեցան յանուն Ֆրանսայի: Այդ կամաւորները, ինչպէս կ'ըսէ Փասքալ Թոնէթթի, զաւակներն են Ֆրանսայի, ոչ թէ իրենց ստացած արիւնով, այլ իրենց թափած արիւնով: Եւ պէտք է ըսել, որ հայ կամաւորները, այդ տեսակէտով, ամէնէն անկեղծ, ամէնէն ասպետական եւ ամէնէն արժանաւոր զաւակներ կը համարուին Ֆրանսային

Ֆրանսա ճիշդ է զանազան պատուելութիւններ եւ գիւրութիւններ տուաւ այդ կամաւորներուն, որոնք Ֆրանսա մնացին յաղթանակէն վերջ: Եւ Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներու մէջ, զանազան երկիրներ որ կամաւոր տուած են Ֆրանսայի, կանգնած են փառաւոր յուշարձաններ:

Օտար կամաւորները բազմաթիւ մեռեալներ ձգեցին ռազմաճակատին վրայ, եւ բազմաթիւ հաշմանդամներ ունին: Անոնց քաջութեան գեղեցիկ օրինակներ ցոյց տուին պատերազմի դաշտին վրայ եւ մանաւորապէս աբնելեան լեգէոնը, որ առաւելապէս հայ կամաւորներէ կազմուած ըլլալով՝ նոյնքն կոչուեցաւ հայկական լեգէոն, այնպիսի քաջութիւններ գործեց որ քանիցս յիշատակուեցան պաշտօնական զեկոյցներու մէջ, նոյն ատեն արժանանալով հրամանատարներու գնահատութեան.

Ուրեմն, յուշարձանի պատրաստութեան ատեն, երբ բարեկամական հոյակապ քարին վրայ արտայայտութիւն ու խորհրդանշութիւն ժողովուրդներու քաջագործութիւնները և թափուածարիւնը՝ Ֆրանսայի համար, թող չմոռցուի նուիրումի կարեւոր բաժինը, զոր կատարեցին Հայերը

Ն.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Մեղեդիներ»ու մասին

ooooo

Ց. Օշական, նամակի մը մէջ, զոր ուղղած է Մկրտիչ Գարամեանի, հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուի ՄԵՂԵԴԻՆԵ՞Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՞Ր ... գրքին մասին.—

Նարդունիի գիրքը կարդացի: Երիտասարդութիւն էամբողջութեամբ: Ունանոյք եղաւ ինծի. քիչիկ մը ինքզինքս յիշեցի անոր տողերուն մէջէն: Իմ երիտասարդութիւնս է անոր: Անշուշտ գիրք մը կարող է երիտասարդութիւն մը ընդգրկել ու խորհրդանշել: Ընթերցումիս պահուն կը խորհէի թէ այս գեղեցիկ բարբառը ի՞նչ ճահաւոր զգեստ մը պիտի ըլլար հոււմ, լոյր, բաքախուն այն կեանքին որ մարդկային միսն է, անոր՝ Նարդունիի զգայարանքներուն հասողութեամբ: Խօսէ՝ սանոք Նարդունին: Իրմէ կը սպասեմ վէպ մը, որ քալէ Մորթ կը գնեմ բէքինքով:

Թլկատինցին եւ կղերը

oooo

Անցեալ շաբթու հրատարակեր էինք քանի մը հատուածներ այն փոքրիկ ուսումնասիրութենէն, զոր Ժիրայրնի Փափինի կը նուիրէր Տանթէի վարդապետութեան

Ժիրայրնի Փափինի կը հաստատէր թէ «Տանթէ կը դայրանար իր ժամանակի Պապերուն դէմ, որ փոխանակ իրենց բոլոր ուժը նուիրելու Աւետարանի օրէնքով հոգիներու կատարելագործման, փոխանակ անկարգութեան մէջ խրուած աշխարհը հանդարտեցնելու, կողմնակցութիւն կ'ընէին այս կամ այն Թագաւորին, աշխարհիկ գինակցութիւններ եւ առաւելութիւններ կը փնտռէին եւ այսպէս կը ծառայէին եղբայրասպան կռիւներու եւ պառակտումներու անվերջ աճումին»:

Այսպէս Տանթէ կը գատապարտէր կղերապետութեան բազմազան մեղքերը, իր դժոխքին կրակով

Հետաքրքրական է կարդալ, այս առթիւ, Թլկատինցիի մէկ գործը, Ընդի - Դէմէնը, որ բազմաթիւ կէտերու մէջ կը յիշեցնէ Տանթէի Դժոխքը: Եւ ճիշդ ինչպէս Տանթէ, Թլկատինցին ալ ծանր ամբաստանութիններու տակ կը դնէ կղերը, որոնք «խաբեու դէմ կը հանեն ժողովուրդը»: Հայ պահպանողական բայց արժէքաւոր գրագէտ Թլկատինցին իսկ անսեր եւ արձանագրեր է կղերին բոլոր մեղքերը Ընդի - Դէմէն թատերգութեան մէջ, որ դժոխքին նկարագրութիւնն է պարզապէս: Ահա հատուած մը

Քահանայ մըն է, որ դժոխքէն նամակ կը գրէ զաւկին եւ իր զատապարտութիւնը կ'ողբայ հետեւեալ յատկանշական տողերով, (բացատրութեան պատկերը մեր օրերու հոգեւորականութեան).

— «Առաջ լեզուս փրցուցին բռնելով, հոդ իրենց բարքին, չարը չեմ բացատրած, գլուխս տաքցած կաթսայ մը անցուցին, յայտնելով որ ժողովուրդէն ինկած, ցած դէմք մը, ես գեղ քահանայ ծախելու յաւակնութեան մէջ գրեր եմ: Թուչափողիս մէջ վառած մարգակ մը կոխեցին, եսեւես գարնելով թէ՝ ձայնիս հրապարակով իմ ժողովուրդիս ականջին տակ, չափազանց ագռաւի մը գերն եմ կատարեր միայն: Աղքատը չեմ այցելած, այրիները չեմ մխիթարեր, ունեւոր դռուըներ բացեր գոցեր եմ. ո՞րը ըսեմ, սիրելի՛ս, ես որ աղօթասէրի համբաւով անապատական մը կը ճանչցուէի, հոս ալ կը ճանչնար: Երկինքին չէմ քին վրայ քարերն ալ երեսիս նետուելու չարժանութեան մէջ տեսայ, մեղքըռւեցայ, որպէս թէ՝ խոստովանանքներ հրապարակող ըլլամ, նախանձք՝ թէ ժողովուրդը իրարու դէմ հաներ ու ծուխերս կիսկատելով, մէկմէկու դէմ յոխորտ ճանկերով գիներ եմ: Գարտաճանաչ չեմ եղեր, ակնոցներն խանութի պէս շահագործեր եմ. ձեռքս դպրատան պատին քսուելու տանձը, ձեռքս յետոյ ջրով, սապոնով լուացեր եմ»:

Տանթէի Դժոխքին եւ Թլկատինցիի այս գործին միջեւ զուգակշիռ դատաստութիւն մը բրաւ վերջերս Մ. Գարամեան Զ.Ռ.Միութեան: Պիտի հրատարակենք այդ ուսումնասիրութիւնը ՅԱՌԱՋի մէջ:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

ooooo

ՅԱՌԱՋն էր որ առաջին անգամ քրքրեց այս հարցը: Հայաստանի մէջ, վերջերս ծրագիր մը կը մշակուէր արեւելահայ թատրոնին եօթանասունեւհինգամեակը տօնելու:

«Յառաջ» գրեց թէ պէտք է տօնել հարիւրամեակը եւ ոչ թէ եօթանասունեւհինգամեակը Իրապէս Վ.ԷՄԻ մէջ արդի հայ թատրոնին ծագումը տարաւ մինչեւ 1821: Այսպէսով հայ թատրոնը կը դառնար աւելի քան հարիւրամեայ: Այլեւս կարեւորութենէ կը զրկուէին Լէօի, Վրթ. Փափազեանի, Լեւոն Մանուէլեանի վկայութիւնները: Իրապէս հայ արդի առաջին թատերագրութեան պատիւը կ'անկէր Վենետիկեան հայ Միաբանութենէն տալու համար Հնդկաստանի Հայերուն: Եւ ահա ԲԱԶՄԱՎԷՊի մէջ (յունուար) նոր յօդուած մը հայ արդի առաջին թատերագրութեան պատիւը ոչ միայն կը վերադարձնէ Վենետիկի Մխիթարեաններուն, այլ եւ աւելի եւս յառաջ կը տանի դնել հայ թատրոնի ծագման թուականը:

Հ. Եղիա Փէշիկեան կը քրքրէ վանքին անտիպ ժամանակագրութիւնը, զոր պատրաստած է Հ. Մ. Աւգերեան: Եւ կը գտնէ հետեւեալ վկայութիւնը.— «Ի բարեկենդանի տարւոյս (1760), Նորընծայք ոչ խաղացին ինչ խաղ առաջի հասարակութեան, ոչ մեծ եւ ոչ փոքր»:

Հ. Եղիա Փէշիկեան յետոյ կը գրէ.— Հարկ է ուրեմն ընդունիլ թէ 1760էն առաջ իսկ Ս. Ղազարու մէջ ստեղծըւած էր հայ թատերագրութիւնն եւ իր յատուկ բեմը: Եւ պէտք չէ կարծել թէ դերասանները վանքին ոչքերնայք եւ վարժարանցիք ըլլալով՝ ներկայացումները դպրոցական - աշակերտական էին: Պէտք է խորհիլ որ անոնք տասնեւհինգամեայ պատանիներէ մինչեւ երեսնամեայ նորընծայ վարդապետներէ կազմուած էին

Թէ որքան համբաւ սփռած էին այդ ներկայացումները, կարելի է գուշակել այն բազմաթիւ Հայերէն, որ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն՝ Գոլոնիայէն, Փիզայէն, Փատուայէն, Թրիէստէն, Լիվոռնոյէն եւ մինչեւ իսկ Թրանսիլվանիոյ հեռաւոր գաղութէն Վենետիկ կը թափէին եւ ըստ ժամանակագրին՝ վանք կուգային թէ զուարճանալու եւ թէ խրախուսելու ներկայացումները»:

Հ. Մ. Աւգերեան կը յիշէ խօսքը Հ. Ստեփան Աւլիկեանի, որ Հռոմի մէջ եւրոպական մեծ ներկայացումներ տեսնելէ վերջ ուրախութեամբ եւ զարմանքով կը յայտարարէ Ս. Ղազարի մէջ, 1780ին.— «Բազում ինչ տեսի ի Հռոմ, այլ ոչ այսպիսի միակերպութիւն վայելուչ՝ ընդ առաջնորդութեամբ միոյ ուղղչի»:

Հ. Փէշիկեան կ'աւելցնէ նաեւ, որ Ս. Ղազարու ներկայացումներուն համբաւը հասած էր մինչեւ Հնդկաստան: 1799ի բարեկենդանին Ս. Ղազարու մէջ կը ներկայացուի Հ. Ղ. Ինճիճեանի Մեծն Վարդանայ Մամիկոնեանի փախուստը դէպ ի օտարութիւն: Հնդկաստանէն 1828ին Յովհ. Ավգալեան կը գրէ.— «Վարդանեան ողբերգութիւնն յօրինեալ մեծի բանաստեղծին մերոյ Հ. Ղ. Ինճիճեան վարդապետի՝ զարթուցեալ է աստ զհուր իմն ջերմեռանդութեան եւ հայրենասիրութեան ի սիրտս հայկազուն ընթերցողաց: Արժան է Երկնամիր բանաստեղծին մերոյ պարապել յօրինուածս այնպիսի ողբերգութեանց, որոց գործն կամ առարկայքն զոանին յիշատակաց յազգային անցս պատմութեանմերոյ»:

Հ. Փէշիկեան կը յիշատակէ նաեւ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի վկայութիւնը Այս վերջինը, անշուշտ ծանօթ Հ. Աւգերեանի ժամանակագրութեան, իր մէկ կարեւոր գործին մէջ, Երկհարիւրամեայ գրական գործունէութիւն եւ նշանաւոր գործիչներ Վենետիկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան (տպ. 1905), մասնաւոր գլուխ մը (էջ 185—220) կը յատկացնէ այն հարցին, որ կը զբաղեցնէ մեզ: Ահա այդ գլուխին խորագիրները.— Մխիթարեանք հիմնադիր ու տարածող ազգային ժամանակակից թատերաբեմին.— Թատերախաղ յօրինող, զանոնք ներկայացնող եւ խրախուսող Մխիթարեան վարդապետները.— Մխիթարեան թատրոնական ներկայացումներու սկզբնաւորութիւնը Մ. Պէշիկթաշլեանէն 70—80 տարի յառաջ.— Մխիթարեան ներկայացումներու ոճոյնին վիճակը, տեղըն ու պատրաստութիւնները.. Մխիթարեան ներկայացումներու եղանակը, ներկայացնողներն ու հանդիսականք.— Կարգադիր վարիչն ու Մեկենասները.— Մխիթարեան ներկայացումներու անուանքը կամ նիւթերն իրենց ներկայացման եւ յօրինման տարեթիւերովն եւ բովանդակութեամբը.— Անտիպ ճառերը.— Դիտողութիւն եւ եզրակացութիւն»:

Կը տեսնուի որ կարեւոր աշխատութիւն մըն է այս եւ գեղեցիկ վկայութիւն մը

Ինչպէս Հ. Բարսեղ Սարգիսեան կը գրէ,— «Նշանաւոր են եւ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի այսպիսի խաղեր երկասիրողաց եւ թարգմանաբար յօրինողաց մէջ Հ. Եղիա Ենտաղեան (որ կը գրէր 1776ին), Հ. Ղ. Ինճիճեան (1795—9), Հ. Գ. Աւետիքեան (1787—92), Մ. Զախջախեան (1783—89), Հ. Իգնատիոս Փափազեան (1817—20), Հ. Ա. Բագրատունի (1812—17), Հ. Միք. Չէմպէրճեան (1830—37), Հ. Եփրեմ Սեթեան (1817—22), Հ. Կարապետ Եսայեան, Հ. Եղիա Թոմաճանեան (1802—5), Հ. Սահակ Գրոնեան, Հ. Ա. Ճէլալեան (1826), Հ. Ա. Պէշիկթաշլեան (1826), Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեան (1825), Հ. Մ. Բժշկեան եւ Հ. Պետրոս Մինասեան (1829—1860)

Մխիթարեան թատերագրական մատենադարանը բեղուն է, մօտ 300 կտոր:

Ազգային նիւթերով.— Տրդատ, Խոսրով, Վահան Մամիկոնեան, Ս. Ղեւոնդեանք, Աշոտ Բագրատունի, Հայկ Դիւցազն, Երուանդ Բ., Գնէլի մահը. Ներսէս Պարթեւ, Ս. Յուսիկ, Արշակ Բ., Սուրէն, Վասակ մատնիչ, Աժդահակ, Տիգրան, Արտաշէս, եւն.:

Միջազգային նիւթերով.— Որատիոսեանց եւ Կուրատիոսեանց մենամարտը, Բժիշկ բանի (Մոլիէր), Երեւակայական հիւանդ, Հռեգուլոս, Թեմիստոկլէս, Սաւուղ, Բրուտոս, Անթիպատ. Միհրդատ եւն.:

Հ. Փէշիկեան կը վերջացնէ.— «1807էն կը սկսի կատակերգութիւնը աշխարհաբար եւ երբեմն Պոլսոյ ռամիկ բարբառով, եւ մեծ զարկ կը ստանայ Սոմալի ձեռքով: Մեծ համբաւ թողած են Ընչաքաղց խազնէ Սառափ, Աւուռք հրեայ, Հանի Թըլբըլ, Խելօք Դաւիթ, Ազսաւշ բռնատուղծը, Հրիտակատար եւ հնայոյզ, եւն.»:

Այսպէս, արդի հայ թատրոնին ծագման քննութեան հարցը, որ դրինք այսօրեր, հետզհետէ կարեւորութիւն ստացաւ եւ նոր վկայութիւններով արդարեց դասագիրքերու կարգ մը աւանդութիւն զարձած տեսակէտները:

ՆԻՇԱՂ

Տոքթ. Ամբակումեանի ներկայութեան Ղազարոսի յարութեան վրայ կը խօսէին

— Ինչի՞ համար ետքը իմ մեռած ըլլար, թող սպանէին որ ողջնայր.

ԳԱՒՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

»»»·«««

(Հետեւողութիւն գերմաներէնի)

Երբ խաւարէն կեանքի կայծ
Մանո՛ւկ, մեր տես լոյսը դուն
Պիտի տանիս հեռուն երբ
Ա՛յ ցանն իյնայ մեր ծնունդէն:

Չարչարանքի պատին շուրջ
Դո՞ւն ալ արդեօք միշդ պէտ
Պիտի դառնաս հեւ ի հեւ
Մրմնջել ծուռնկներդ կը քիչն:

Թէ ժառանգորդ հայրապետ
Արդիններով, թոռներով,
Պիտի ըլլաս հոգին տէր:

Ո՛չ թէ հոգին կայծովէր.
Օտարին մօտ թուլի պէս
Պիտի վայես դուն նորէն:

Հայկանուշ Թորոսեանի ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԱՐԻԶ, 17 մարտ, շաբաթ երեկոյ Սալ Կավոյի մէջ.

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 մայիս, շաբաթ երեկոյ, Սալոն Մաջեսթիքի մէջ:

ԼԻՈՆ, 27 մայիս, կիրակի ցերեկ Երաժշտանոցի սրահին մէջ (Salle Molière):

ՆԻՇԱՂ

— Այս եղածին այնչափ բարկացայ որ խելքս գլխէս թռաւ:

— Եթէ իրապէս ունէիր, շատ թեթեւ բան մը ըլլալու է որ յանկարծ թռեր է:

Սուրիական կալուածները չին յանձնուիր

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ (15 փետրուար).—

Կը տեսնուի որ մեր թուրք դրացիները չեն ուզեր վերջացնել կալուածներու խնդիրը, որովհետեւ Իզմիրի մէջ կալուած ունեցող Սուրիացիները եւ Լիբանանցիները Իզմիր գացած էին, տիրանալու համար իրենց կալուածներուն: Անոնք օրբոտաֆս էին: Հոն երկար աշխատանքներէ եւ խոստումներէ առանց վերջ, անոնք օր մըն ալ տարօրինակ պատասխան մը կը ստանան: Թուրք կառավարութիւնը, որ «այսօր վաղը» ըսելով ձգձգած էր ցարդ, այժմ յայտնած է անոնց թէ իրենք օրթոտաֆս ըլլալով փոխանակելի Յոյներու դասէն կը համարուին, հետեւաբար չեն կրնար տիրանալ իրենց կալուածներուն:

Այս շատ զարմանալի առարկութիւն մը չէ: Եթէ Թուրքերը այդպէս պիտի ընեն, ոչ մէկ Սուրիացի ու Լիբանանցի պիտի կրնայ օգտուիլ թուրք եւ ֆրանսական կալուածական համաձայնութենէն, որովհետեւ մարզպանութեան յանձնուած 600 թղթածրարներէն 250ը Օրթոտաֆսներու կը պատկանին:

Մենք մարզպանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս կարեւոր խնդրին վրայ, որովհետեւ մեր հայրենակիցները, որոնք հրաւէրով եւ պատօնաթեամբ մեկնեցան Թուրքիա, մեծ ծախքերու ենթարկուեցան եւ այժմ կը զրկուին նաեւ իրենց կալուածներէն:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

—·—

Յունական ապստամբութիւնը

1825ին Մահմուտ Բ. որ տակաւին իր բանակը վերակազմելու ճիգերով զբաղած էր, իր փաշաներէն, Եգիպտոսի կառավարիչ, Մէհմէտ Ալիի օգնութիւնը խնդրեց: Այս վերջինը, ինչպէս պիտի տեսնենք ի վերջոյ, բարեկարգ վարչութիւն մը եւ տիպար բանակ մը ստեղծած էր իր նախաձեռնութեամբ: Մէհմէտ Ալի փաշա իր զաւակը Իպրահիմը զրկեց 17.000 Եգիպտացիներով, որոնց ժամանումը Հիմնական փոխեց կռիւներուն բախտը: Մորէան մաքրուեցաւ ու գրաւուեցաւ ըմբոստներու գլխաւոր միջնաբերդը՝ Միսոլոնկին տասնեւմէկ ամսեայ հերոսական դիմադրութենէ մը վերջ, եւ ամէնէն եղերական վախճանը ունեցաւ. պաշարեալներէն մաս մը ճեղքեցին թշնամի գիծերը եւ փախան, մնացեալները մօտ 5000 հոգի ռազմանիւթի շտեմարանին մէջ հաւաքուելով կրակ տուին ու անձնասպան եղան (25 ապրիլ 1826): Այդ քաղաքին մէջ ինկաւ նաեւ յունական դատի ջերմ աջակից լորտ Պայրըն: Յունիսին անձնատուր եղաւ եւ Աթէնքը: Յունական դատը գերեզման մտած ըլլալ կը թուէր:

Բայց այդ դէպքերուն վրայ արթնցաւ Եւրոպայի խիղճը: 1827 յուլիսին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա Լոնտոնի մէջ համաձայնեցան միջամտել եւ Յունաստանի տալ վարչական ինքնավարութիւն մը Սուլթանին գերիշխանութեան տակ: Իրենց որոշումները յարգել տալու համար միացեալ նաւատորմիղ մը ղրկեցին յունական ջուրերը:

1827 հոկտ. 20ին այդ նաւատորմիղը խարիսխ կը նետէր Նավարինի ծոցը, ուր կը գտնուէր թուրք - եգիպտական միացեալ նաւատորմը, թիւով եւ ուժով աւելի գերազանց քան եւրոպականը: Դէպքը ծանօթ է. Թուրքերու կողմէ արձակուած գունդ մը պատճառ եղաւ որ անակնկալօրէն երկու հակառակորդ ուժերը բախին. չորս ժամուան ճակատամարտէն համաձայնականները յաղթական ելան. Թուրք նաւատորմը փճացած էր ամբողջովին

Սուլթան Մահմուտ Բ. սուրբ պատերազմ — ճիհատ— յայտարարեց Եւրոպայի դէմ:

Ջեռնոցը վերցուց Ռուսիան, որ 1828ի ապրիլին պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ:

ՌՈՒՍ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

1825ին ռուսական գահը կը բարձրանար Նիկոլա Ա. որ կը դաւանէր թէ Ռուսիա վճռական եւ գործօն քաղաքականութիւն մը մղելու կոչուած էր մօտաւոր արեւելքի խնդիրներուն մէջ:

Նիկոլա Ա. Փիզիքապէս հսկայ մըն էր, երկաթեայ կամքով, հպարտ կամեցողութեամբ: Խիստ, սառն, զինուորական ոգիով մեծցած, զինուորական միջոցներով միայն հարցերը լուծել կը խորհէր: 1826ին իսկ զգացուցած էր Մեթերնիխի, որ եթէ Թուրքիոյ դէմ պատերազմ ընելու հարկադրուի, ատիկա յոյն ըմբոստներուն համար չէ այնքան, այլ պարզապէս «իր կայսրութեան շահերը պաշտպանելու համար»:

Արդ, ռուս կայսրութեան աւանդական ձգտումն էր իջնել զէպի բաց ծով, այդ վայրէջքը կը կատարուէր միանգամայն Կովկասի եւ Պալքաններուն վրայէն:

Արդէն Կովկասի կողմէն 1813ին Կիւլիստանի դաշնագրով անոնք խուացուցած էին հիւսիսային Կովկասը (Աբխազիան, Վրաստանը, Տաղստանը եւն.)

1825—27ի տարիներուն անոնք իրենց սահմանները կը ջանան ընդլայնել հարաւային Կովկասի ուղղութեամբ: Յայտնի են այդ տարիներուն Պարսից հետ ծագած կռիւները, ուր հայ կամաւորները Ներսէս Աշտարակեցիի զեկավարութեամբ խանդավառ մասնակցութիւն մը կ'ունենան Էջմիածնի եւ Երեւանի կռիւներուն ընթացքին: Ռուս պարսկական այդ պատերազմը յանգեցաւ Թիւրքմէնչայի դաշնագրին (1828 փետր.), որով Ռուսիոյ կը մնային պարսկական Հայաստանը եւ Նախիջեւանը մինչեւ Արաքս գետը:

Շահէն օժիտը թօթվելուն պէս, Ռուսիա աւելի հասած համարեց իր թաթը դնելու հայկական բարձրաւանդակին վրայ:

Յունական հարցը պարզ պատրուակ մըն էր:

1828 ապրիլ 26ին պատերազմը հազիւ յայտարարուած, Ռուս բանակները երկու ճակատի վրայ կ'անցնին սահմանը:

Կովկասի կողմէն Պասկեւիչ Երեւանեցին (Երեւանի յաղթականը) դիւրութեամբ կը գրաւէ Անափա, Փոթի նաւահանգիստները, Ախալցխա եւ Կարսը, մինչ Եւրոպայի կողմէն ռուս բանակները կ'անցնին Դանուբը եւ առանց դժուարութեան կը հասնին Պուլկարիա, ուր Սիլիստրէի եւ Շումէնի առջեւ կը հանդիպին բուռն դիմադրութեան մը:

1828ի աշնան ռուս բանակը կեցած էր իր գրաւած գիծերուն վրայ: Համաճարակ հիւանդութիւնը կը սասանեցնէր իրենց ուժերը: Նոր տարուան ձմրան անոնք խոհեմութիւն համարեցին նահանջել. Պալքաններու կողմէն մանաւանդ իրենց բանակը քաշուեցաւ Եաշի վրայ (Ռումանիա):

1829ի գարնան անոնք 200.000նոց բանակով վերսկսան վայրէջքը: Հրամանատարութիւնը կը վարէր երիտասարդ եւ յանդուգն զօրավար մը Տիպիչ: Հայաստանի կողմէն Պասկեւիչ կը գրաւէր Կարինը Պալքաններու կողմէն ռուս բանակը կը գրաւէր Սիլիստրէն եւ ծովափի ճամբով ու նաւատորմիղի կռթնած, Վառնայէն Պուրկազ կ'անցնէր, Պալքանեան լեռնաշղթաներուն նոյն ու յախուռն արագութեամբ կը քալէր Էտիրնէի վրայ: 19 օգոստոսին կ'իջնէր այս քաղաքը, մինչ ռուս յառաջապահները կը հասնէին Իստանպոլ Միայն հարիւր քիլոմէթր կը մնար Պոլսոյ:

Այսպէս զէնքը կը վճռէ ինչ որ դիւանագիտութիւնը ձգձգած էր տարիներով:

Սուլթանը հաշտութիւն խնդրեց, եւ կնքուեցաւ Էտիրնէի դաշնագիրը (1829 սեպտ.):

Ռուսական կատարեալ յաջողութիւն մըն էր անիկա: Կովկասի կողմէն Ռուսիա կը պահէր իր գրաւած դիրքերը՝ Փոթին, Ախալցխան, Կարսը, բացի Կարինէն, ուրկէ 100 հազարի մօտ հայ գաղթականութիւն մը ռուս բանակին ետեւէն կը լքէ երկիրը եւ կ'անցնի սահմանէն անդին: Իր գրաւած այդ գիծը թէեւ անբաւական, բայց իրեն կ'ապահովէր զինուորական, տնտեսական քաղաքական գերակշիռ դիրք մը:

(3) (Շար.)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ժամանդորգ չունի, կրնայ նշանակել իր յաջորդը, պայմանաւ որ ստանայ խորհրդարանի 2/3 մեծամասնութիւնը: Բոլոր իրական իշխանութիւնը կը գտնուի երեսփ. ժողովին ձեռքը: Հետեւաբար, Թագաւորին իշխանութիւնը կախում ունի միայն իր անձնական հմայքէն.

Ի խնդիր զինաթափութեան

Գ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, որ այս միջոցին համբորդութիւններ կը կատարէ ի խնդիր զինաթափութեան, Պերլինէն անցաւ Հռոմ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ խօսակցութիւնները թէեւ միրալիր եղած են, բայց գործնական ելքի մը չեն յանգած: Գերմանիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ — պահանջելով 300,000 զինուոր եւ անմիջական վերազինում: Անգլիական թերթ մը կը պատմէ թէ Հիթլէր հետեւեալ պայմանները առաջարկած է բրիտանական պատուիրակին.

1. Զինաթափութեան ընդհ. պայմանագիրը կնքել հինգ եւ ոչ թէ տաս տարուան համար:

2. Այն բոլոր ազգերը որոնց սպառազինութիւնները չեն կրճատուած պատերազմի դաշնագիրներով, կրնան պահել իրենց ներկայ զինուորական ուժը.

3. Գերմանիա պէտք է անմիջապէս ստանայ պաշտպանողական զէնքեր, այնպէս ինչպէս ճշդուած է բանակցութիւններու ընթացքին:

4. Անընդունելի է «փորձի շրջան» մը հաստատել Գերմանիոյ համար, ցորչափ այս վերջինը չէ արտօնուած ունենալու պաշտպանողական զէնքերը:

5. Գերմանիոյ օդանաւային ուժերու խնդիրը պիտի քննուի յառաջիկային, բայց Գերմանիա պէտք է արտօնուի անմիջապէս հետապօտիչ եւ ռմբաձիգ օդանաւեր չինելու:

6. Ֆրանսա պարտաւոր չէ փճացնելու իր օդանաւերուն հարիւրին 50ը, բայց Մեծն Բրիտանիա պէտք է յանձն առնէ չաւելցնել իր օդանաւային ուժերը:

Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ անընդունելի կը գտնեն այս պահանջները: Միւս կողմէ, յոյս չկայ որ Անգլիոյ ներկայացուցիչը կարենայ աւելի մեծ յաջողութիւն գտնել Իտալիոյ մէջ, որուն տեսակէտները շատոնց պարզուած են:

Ինչպէս յայտնի է, Գ. Իտըն առաջին անգամ Փարիզ հանդիպեցաւ եւ մեկնեցաւ յուսախաբ:

Ռուխովսկին ալ զղջում յայտնեց

Գուխարինէն, Ռատէքէն, Սմիլկայէն եւն., յետոյ, խոնարհաբար զղջում յայտնեց նաեւ Ռաքովսքի, Փարիզի նախկին դեսպանը, որ դիրք բռնած էր Ստալինի դէմ: Իր նամակին մէջ կ'ըսէ թէ՝ «միջազգային յետաշրջութեան ալիքին առջեւ, որ ուղղուած է հոկտեմբերեան յեղափոխութեան դէմ, իր նախկին տարակարծութիւնները կորսնցուցած են իրենց նշանակութիւնը»:

Եւ կ'աւելցնէ. — «Բոլշեւիկի մը պարտականութիւնը կը համարիմ ամբողջովին եւ առանց վերապահութեան հպատակիլ կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգիծին»

Ինչպէս կ'երեւայ, Ռաքովսքի կրցած է պահել իր հպարտութիւնը, խուսափելով չափազանց ստրկական արտայայտութիւններէ, ինչպէս բրած էին Գուխարին եւ միւսները:

Ռաքովսքի կուսակցութենէն վտարուած էր 1927ին եւ նախ Աստրախան, յետոյ Սիպերիա աքսորուած: Տարիներու լռութենէն յետոյ իր հպատակութեան հեռագիրը մեծ տպաւորութիւն գործեց Մոսկուայի մէջ:

Փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ

Անոնք որ վնասներ կրած են փետր. 6ի դէպքերուն հետեւանքով, կրնան իրենց խնդրագիրները ուղղել Սէնի Նահանգապետութեան, բոլոր անհրաժեշտ փաստաթուղթերով

1884ի օրէնքին համաձայն, այս կարգի վնասներու հարիւրին 60ը պիտի հատուցանեն համայնքները, իսկ եթէ անոնք պատասխանատու չեն, պետութիւնը: Իրականին մէջ, Փարիզ քաղաքը չուզեր հարիւրին 20էն աւելի բաժին ստանձնել, որով մնացեալ 80ը կը մնայ պետութեան վրայ:

«ԹԱՔՍԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ինքնաշարժերու ընկերութիւն մը, որ 1500 շարժավար կը բանեցնէ, հրաժարեցաւ գործադուլի չարժումէն: Միւսները կը շարունակեն պնդել իրենց պահանջներուն վրայ:

■■■■■■■■

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՊՈՐԻՍ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ Պրիւսէլ գացած էր Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, Փարիզ եկաւ եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան անդամներուն հետ:

Այրի Տիկին Ա. Փափազեան, Օր. Ալիս Փափազեան, Այրի Տիկին Փափազեան. Այրի Տիկին Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ իրենց զաւակները. Տէր եւ Տիկին Յովաքեան եւ իրենց զաւակները. Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ իրենց աղջիկը. Տէր եւ Տիկին Մինասեան եւ իրենց որդին, Տէր եւ Տիկին Աբովեան եւ իրենց որդին. Եղբայրները, քոյրը եւ իրենց ազգականները եւ ամբողջ ընտանիքը խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

իրենց ամուսնին, հօր, զաւկին, փեսին, որ հոգին աւանդեց փետր. 22ին, 42 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, կիրակի, Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատան մէջ: Կը խնդրուի հաւաքուիլ գերեզմանատան գլխաւոր դրան առջեւ, ճիշդ ժամը 9ին: Ցաւակցութիւնները պիտի ընդունուին գերեզմանատան մէջ:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շէրs թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ. —

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցած « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ. —

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած նաեւ հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԶԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շէրs թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսեալ 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

[illegible] R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

MARDI 27 Février 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2431

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ձ Ա Ր Հ Ո Ւ Ր Ա Ն Ք

(«ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի, 15 ՓԵՏՐ.)

Եգիպտոսի «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Ցանձնախումբ»ը երկրի դատական իշխանութեանց ներկայացուց «եանըր պուշն» մկրատուած Գօզոսով մը, որուն հասակի երկարութիւնն ունէր «իր» հրապարակած արիւնահոտ լաթը.

— «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ Ժողովրդային Ցանձնախումբ» գոյութիւն չունի, ինծմէ հնարած եմ այդ անունը. թուղթիկը ես եղինակած եմ, սակայն գիրս գէշ ըլլալով՝ ուրիշի մը ընդօրինակել տուած եմ. կեանքիս մէջ առաջին անգամն ըլլալով թուղթիկ գրած եմ. ուրիշ մը գրած չեմ եւ գրելիք ալ չունիմ»...

Այսպէս կը թոթովէր այս ոճրատիպ հրէշը, դատախազական իշխանութեանց առջեւ...

Եկած էր... փաստաբանով. «միացեալ»ը իշխանութեանց ճամբած էր իր Գօզոսը պաշտպան փաստաբանի ուղեկցութեամբ:

Ու ճիշդ այն վայրկեանին, երբ այս թարպապուրկ թշուառականը կը հարցաքննուէր իշխանութեանց կողմէ, դուրսը, դատախազական շէնքի նրբանցքներուն մէջ, կը սլքտային ռամկավար վարիչները, իրենց իսկ ներկայութեամբ վկայելու համար Գօզոսներուն եւ իրենց միջեւ եղած սրբազան կապը:

Բաւական եղաւ այս ոճրագործներուն հետքը գտնելու համար դատախազութեան դիմել, որպէսզի անմիջապէս փշրուի «Դառնացած Ցանձնախումբ»ը, իր եախն ձգելով «անպիտան ի հաւատս», ինչպէս որ պիտի բսէր այս Գօզոսներու խորհրդաւոր փաստաբաններէն մէկը:

«Ցանձնախումբ» չկայ սակայն ... իշխանութեան առջեւ, բայց կայ «գործի» ատեն:

Երկու օր առաջ Դամասկոսէն գրքոյկ մը առինք, 16 էջնոց, տպագրուած «Եգիպտոս» (քաղաքն ու տպարանը չեն յիշատակուած), հետեւեալ խորագրին տակ,— «Դաշնակցական Կոմիտէի վերջին զոհերը»:

Գրքոյկը Գօզոսի «հեղինակած» թուղթիկն է, պրոշիւրի վերածուած:

Թուղթիկը բաւ չնկատելով՝ «միացեալ»ը նոր ծախսեր բրած ու զայն վերածած է գրքոյկի՝ «Կոմիտէի զոհերուն հաս մը եւս աւելցնելով («Յարէթ Իսկէնտէրեան, Սուէյտիա»), իսկ պրոշիւրի միջնաւորութեան ալ կցելով հետեւեալ տողերը,— «Անգլ., Ֆրանս. եւ ամերիկեան մամուլը, ինչպէս նաեւ ամերիկահայութիւնը միաձայնու անխտիր բոլոր Դաշնակցական ոճրագործներուն վտարումը կը պահանջեն երկրէն»:

Ի դէպ. «Գօզոսները ամէն տեղ Դաշնակցականներու վտարումը կը պահանջեն, առանց բսելու սակայն, թէ վտարեալները ո՛ւր պիտի ճամբուին: Ինչպէս յայտնի է, Դաշնակցականները սովորաբար կա՛մ Թրքահպատակներ են եւ կամ ռուսահպատակներ. ըստ երեւոյթին՝ վտարուածները պիտի ճամբուին կա՛մ Թուրքիա եւ կամ Խ. Ռուսաստան: Անշուշտ «միացեալ»ը այս մասին առած է արդէն Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի համաձայնութիւնը...

Առանձին ուշադրութեան արժանի է գրքոյկին արտաքինը. «Ա. Նիկոլ»էն բան մը կայ նաեւ այս լաթին վրայ, կ'ենթադրենք, որ նոյն ձեւերով անցք պիտի ունենայ նաեւ անոր առաքումը. անկասկած է, որ Դուրեանի յիշատակին ընծայուած այս «յարգանք»ին մասնակից են նաեւ Թուրքերը:

Նկատենք, որ նախ քան գրքոյկ դառնալը, թուղթիկը լայնօրէն կը տարածուէր արդէն ոչ միայն Եգիպտոսի մէջ, այլ եւ դուրսը (Պաղեստին, Կիպրոս, Սուրիա եւն.), առաքողները այս անգամ ջայլամի նման իրենց գլուխը խոթած էին աւազներու մէջ, իսկ ոտքերը ցցած՝ օդին մէջ: «Ա. Նիկոլ»ը կը տարածուէր աւելի «հմուտ» ձեւերով:

«Դառնացած»ի եախն պահուըտած է հայկական պիղծ ու գարշելի հակայեղափոխութիւնը: Մատնիչներու, լրտեսներու եւ վարձկաններու սրիկայացած բանակը ճիգ կ'ընէ, ի հաշիւ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի, մարտնչող հայութեան պայքարը արտաքին ճակատէն փոխադրելու ներքին ճակատներու վրայ:

Ներքին մէջ ասոնց «հոգեհանգիստ»ները ո եւ է կապ չունին Դուրեանի հետ: Եթէ հնար ունենային՝ ասոնք «հոգեհանգիստ»ներ կը կազմակերպէին մինչեւ իսկ Հալիմ փաշաներու, Թալէաթներու, Պէհաէտտին Շաքիրներու, Ճէմալ Ազմիներու, Ճէմալ փաշաներու, Ճիւանշիրներու յիշատակին, եւ որք ընդ նմին:

Ցեաւկանօրէն այս ոգը կայ արդէն գրքոյկին մէջ.

«Պանք Օթթոմանէն սկսելով մինչեւ Եըլտըզի պոմպան պատճառ դարձան տասնեակ հազարաւոր Հայերու բնաջնջման եւ պարկեշտ ընտանեկան օճախներու քանդումին ու կործանումին: Այս բոլոր եղեռնական ձեռնարկներուն մէջ սակայն չմոռցան իրենց փախուստի ճամբան ապահովել ամէն բանէ առաջ..»

Եղեռնակա՞ն ձեռնարկներ ու ոճիրնե՞ր նաեւ .. Պանք Օթթոմանն ու Եըլտըզի պոմպան:

Ու չկարծէք թէ չկայ բուն իսկ հոգեհանգիստը— ընդհանուր ու համատարած — «Անհատակ» Թալէաթներու յիշատակին:

Խօսելով մէկ միլիոն նահատակներու մասին, «Դառնացած»ի կերպարանքն առած «Ա. Նիկոլ»ը կը գրէ.

«Այլեւս ժամանակ է բանալ ձեզի. Հայ ժողովուրդ, նահատակուող մէկ միլիոն Հայերու անունով բէ՝ անոնք անմեղ զոհերը եղած են Դաշնակցական Կոմիտէի մաքիավելական, արկածախնդրական ստրատեգիներուն, անոնց ապիկար եւ կործանարար գործունէութեան, անոնց վանտալական ու դաւադրական ոճիրներուն ու ոճրափորձերուն»...

Ու մէկ բառ Թուրքի մասին. ընդհակառակն. անվերապահ պաշտպանողական բոլոր ջարդարարներուն...: Այսպէս երէկ Թուրքը կը գրէր միայն թո՛ւրք լեզուով. իսկ այսօր, այսպէս սկսած է Թուրքը գրել (եւ կամ գրել տալ) նաեւ հա՛յ լեզուով...

Հոգեհանգստեան շատ աւելի փառաշուք հանդէս մըն է այս նահատակ ցեղի մը ջարդարարներու յիշատակին, քան այն, ինչ որ «դառնացած»ները կը կազմակերպեն Դուրեանի յիշատակին:

... Ամէնէն տարրաւորագիտական բառերն իսկ պիտի չհասնէին մեծութեանը այն ստորութեան, որ թաղնուած կը մնայ այս պատկերին տակ:

Ամբողջ «կուսակցութիւններ» այսօր իրենց հաւատամքի կաթը կը ծծեն ոստիկանական հիմնարկութեանց մէջ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Փետր. 23 թուակիր բժշկական տեղեկագրէն կ'իմանանք թէ բարւոքումը կը շարունակուի: Փրոֆ. Ռոժէ եւ Տոքթ. Մելքոնեան խորհրդակցութիւն մը կատարելով, այն եզրակացութեան եկած են թէ վտանգը անցած է, բայց անդամալուծումը երկար պիտի տեւէ եւ հիւանդը լուրջ խնամքի կը կարօտի ամիսներով:

Զինուոր - արքային յուղարկաւորութիւնը

Պրիւսէլի մեր թղթակիցը պարտք սեպած էր մանրամասնութեամբ նկարագրել Ալպէռ թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, որուն լուրերը տուած ենք օրը օրին: Դժբախտաբար ուշ ստացանք (երէկ) թղթակցութիւնը, ուստի կը հրատարակենք միայն յատկանշական մասերը.—

Թագաւորին մարմինը, բիւրաւոր ծաղկեպսակներու մէջ, չորս օր գիշեր շարունակ ցուցադրուեցաւ Պրիւսէլի արքայական պալատին մեծ ու շքեղ դահլիճին մէջ, ուր հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ, ամէն դասակարգէ եւ ամէն տարիքէ, խոնաւ ու ցուրտ օդին, պոչ բռնած իրենց կարգին կը սպասէին:

Պալատին շրջակայ պողոտաներն ու փողոցները անհրեւակայելի բազմութեամբ մը լեցուած էին, խափանելով երթեւեկը: Տասնեակ հազարաւոր նախկին մարտիկներ եւ պատերազմի հաշմանդամներ, որոնք իրենց թագաւորին հետ մասնակցած էին վերջին պատերազմին, յուղիչ թափօր մը կազմեցին դագաղին առջեւէն:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, 22 փետրուար, յուղիչ հանդիսաւորութեամբ: Այդ օրը ընդհանուր սուգի օր մը եղաւ բոլոր Պելժերուն համար, որոնք Պրիւսէլի բոլոր արուարձաններէն, ինչպէս նաեւ գաւառներէն գունդագունդ եկած էին:

Առտուան ժամը 10ին, պաշտօնական թափօրը մեկնեցաւ արքայական պալատէն. անցաւ թագաւորական փողոցէն եւ հասաւ Սէնթ – Կիւտիւլի մայր եկեղեցին, որ Պրիւսէլի ամէնէն գեղեցիկ ու եռյակապ շէնքն է:

Թափօրը կազմուած էր հետեւեալ ձեւով.— Ամէնէն առաջ կ'երթային ձիաւոր ոստիկաններու գումարտակ մը, յետոյ յաջորդաբար ձիաւորներու երաժշտախումբ մը, ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական զինուորներու ջոկատներ, հրետաւորներու եւ նիզակաւորներու խումբեր, չորս գումարտակ զինուորներ, նախկին ռազմիկներու եւ հայրենասիրական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ իրենց դրօշակներով, Պելժ բանակին ընդհանուր սպայակոյտի անդամները, զանազան զօրագունդերու պատկանող փոքրաթիւ ջոկատներ, սպաներ, տասնապետներ եւ պարզ զինուորներ իրենց դրօշակներով, նիզակադրօշներով եւ հեծելադրօշներով, որոնք պահ դրուած են Պրիւսէլի զինուորական թանգարանին մէջ, զանազան վանքերու, միաբանութիւններու, եկեղեցիներու եւ կրօնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ձիաւոր սպայ մը, որ իր ձեռքին մէջ բռնած էր հանգուցեալ թագաւորին զինանշանը կրող դրօշակը. իբր բանակի ընդհ. հրամանատար, մեռելակառքի վերածուած հրասայլ մը, որուն վրայ կը հանգչէր Ալպէռ թագաւորին մարմինը. վեց սեւ ու յաղթանդամ ձիեր լծուած էին մեռելակառքին, որուն ծայրերէն բռնած էին Պելժիոյ վարչապետը, դատական եւ ներքին նախարարները, Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի նախագահները, զինուորական կցորդներ, թագաւորին անձնական թիկնապահը, շրջապատուած ընտրեալ հետեւակազօրքերու գումարտակով մը: Դագաղին կը հետեւէր թագաւորին սիրական ձին, որուն սանձէն բռնած էր արքունի ախոռապետը: Յետոյ կուգային Պելժիոյ Լէոփոլտ եւ Կարոլոս իշխանները, օտար պետութեանց ներկայացուցիչներ եւ լիազօրներ, նախարարներ, պետական բարձր պաշտօնեաներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, եւայլն:

Թափօրը միեւնոյն հանդիսաւորութեամբ մեկնեցաւ եկեղեցիէն, եւ հասաւ Լաքէն, թագաւորին անձնական պալատը, ու հոն արքայական մատուռին ստորերկրեայ դամբարանին մէջ ամփոփուեցաւ Ալպէռ թագաւորին մարմինը:

Պելժիոյ արքունիքը ամբողջ վեց ամիս սուգ պիտի պահէ: Երէկ օր փակ մնացին Պելժիոյ բոլոր վարժարանները, կառավարական պաշտօնատուները, օտար հաստատութիւնները, դրամատուները, մեծ վաճառատուները, եւն.: Ամէն երկիրներէ հազարաւոր ցաւակցական հեռագիրներ ղրկուած էին արքունիք

Այսօր, ուրբաթ, գահաժառանգ իշխանը պաշտօնապէս հռչակուեցաւ Լէոփոլտ Գ. թագաւոր Պելժիոյ: Այս առթիւ տեղի ունեցաւ նոր թագաւորին թագադրութեան հանդէսը:

Թագաւորն ու թագուհին շքեղ թափօրով պաշտօնական անցք մը կատարեցին Պրիւսէլի գլխաւոր փողոցներուն մէջ:

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը, որ Փարիզէն եկած էր, եռագոյն դրօշով մասնակցեցաւ յուղարկաւորութեան:

Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը ղրկեց գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց գաղութին կողմէ:

Հ. Տ. Ո.

Քննիչ Յանձնաժողովները գործի սկսան

Շաբաթ օր վերջնապէս կազմուեցան այն երկու խորհրդարանական յանձնաժողովները որ պիտի քննեն Սթավիսքիի գործը եւ փետրուար 6ի խռովութեանց խնդիրը: Երկու յանձնաժողովներն ալ կը բաղկանան 44 անդամներէ: Առաջին յանձնաժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Կէնէր: Դիւանին կազմութենէն յետոյ, ընկերվարական երեսփոխան մը առաջարկեց երեսփ. ժողովէն պահանջել որ յանձնաժողովը դատական իրաւասութիւններ ալ ունենայ, մանաւանդ նկատի առնելով դատաւոր Փռէնսի սպանութիւնը եւ ուրիշ խորհրդաւոր պարագաներ: Շեշտեց թէ առանց այդ իրաւասութեանց յանձնաժողովը չպիտի կրնայ արդիւնաւորապէս կատարել իր պաշտօնը եւ գոհացնել հանրային կարծիքը: Ուրիշներ ընդդիմացան այս առաջարկին, քանի որ երեսփ. ժողովը նախապէս մերժած էր: Վերջնապէս համաձայնութիւն գոյացաւ առ այժմ յետաձգելու այս խնդիրը:

Յանձնաժողովին դիւանը անմիջապէս դիմեց վարչապետին, խնդրելով իր տրամադրութեան տակ դնել բոլոր փաստաթուղթերը, որոնց գլխաւորները պիտի կարդացուին լիագումար նիստերու միջոցին:

Երկրորդ յանձնաժողովին ալ իր դիւանը կազմելով, որոշեց յաջորդաբար քննել հետեւեալ խնդիրները.—1. փետրուար 6էն առաջ պատահած դէպքերը. — 2. փետրուար 6ի ողբերգութիւնը եւ անոր անմիջապէս նախընթաց դէպքերը.— 3. փետրուար 6էն յետոյ պատահած դէպքերը: Յանձնաժողովը կը յուսայ ամէնէն ուշը մինչեւ Զատիկ վերջացնել իր աշխատանքները: Օրը օրին գեկոյց մը պիտի հաղորդուի մամուլին, իսկ բոլոր առանձնագրութիւնները արձանագրուած պիտի կցուին տեղեկագիրներուն:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Նորէ՞ն թուղթեր անհետացած

Դատաւոր Փռէնսի մասին կատարուած խուզարկութիւններն ու քննութիւնները ոչ մէկ արդիւնքի չեն յանգած: Հակասական են թէ դատական եւ թէ բժշկական քննութիւնները: Անձնասպանութեան հաւատացողներ ալ կան, բայց դատաւորին բարեկամները եւ ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ ծիծաղելի կը գտնեն այդ ենթադրութիւնը: Աջակողմեան թերթերը կը պահանջեն քննութիւնները կեդրոնացնել Փարիզի մէջ, քանի որ յոյս չկայ Տիժոնէն: Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ նորէն փաստաթուղթեր անհետացած են: Առջի օր Վերաքննիչ ատեանի նախագահը յայտարարեց թէ Փռէնսի ընտանիքին կողմէ իրեն յանձնուած թուղթերը ոչ եւ է բան չեն պարունակեր Սթավիսքիի գործի մասին, այլ կը վերաբերին անկարեւոր գործերու, արդէն փակուած դատերու: Արդ, դատաւորը Տիժոն գացած իրիկունը Կառ տը Լիոնի կայարանէն հեռախօսով հաղորդած էր իր կնոջը թէ աճապարանքին մէջ անկարեւոր թուղթեր առած էր, փոխանակ Սթավիսքիի վերաբերեալ կարեւոր թղթածրարին, զոր պիտի ուսումնասիրէր ճամբորդութեան ընթացքին: Երբ սպանութեան լուրը հասաւ, դատաւորին տղան բոլոր թուղթերը ժողվեց եւ վերաքննիչ ատեանի նախագահին յանձնեց: Արդ, ո՞ւր են կարեւոր թուղթերը...

Նոր պատմութեան մը համաձայն, հեռաձայնով խօսողը ոչ թէ դատաւոր Փռէնսը եղած է, այլ ուրիշ մէկը, կեղծելով անոր ձայնը...

Աջակողմեան մամուլը բուռն պայքար մը կը մղէ նախկին վարչապետ Շոթանի եւ անոր նախարարներուն, ինչպէս եւ հանրապետութեան դատախազ Պ. Փռէսառի դէմ: Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Փռէնսի ընտանիքը զրպարտութեան դատ պիտի բանայ Պ. Շոթանի դէմ, որ իբրեւ թէ երեսփ. ժողովի նրբանցքներուն մէջ ըսած է թէ սպանեալ դատաւորը սիրային խնդիրներ ունէր եւ թէ գաղտնիքը կարելի է լուսաբանել այդ ուղղութեամբ:

Դերասանուհի Օր. Քուփֆէր, որ յաջողած էր աշխատանքի արտօնագիր ստանալ հակառակ օրէնքի, թերթի մը թղթակցին պատմեր է թէ նախ մերժումի հանդիպեցաւ աշխատանքի նախարարութենէն եւ լացաւ, բայց յետոյ յաջողեցաւ արտօնագիր անձի մը շնորհիւ: Բուն անունը կը պահէ, բայց միջնորդը եղած է «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, Տիւպառի, որ այժմ բանտն է, իբրեւ մեղսակից Սթավիսքիի

Թունդ աջակողմեան երեսփոխան Իպառնէկարի բուռն ճառ մը խօսելով, ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց եւ հարցուց թէ ինչո՞ւ չեն ձերբակալեր նախկին ելմտական նախարարին Ժոռժ Պոնէի դահլիճին անդամներէն Կիպօ Թիպօն, նոյն ինքն նախարարը, նախկին նախարարներ Տալիմիէն եւ Փոլ Պանքուր, երեսփոխան Անտրէ Հէսը եւ ուրիշ բազմաթիւ անձեր:

Հիթլէրական ծրագրին 14ամեակը

Հիթլէրական ծրագրին հռչակման 14 տարեդարձը տօնուեցաւ փետրուար 24ին, Գերմանիոյ բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Հիթլէր ինք գացած էր Միւնիխ, որ օրօրանն եղաւ իր կուսակցութեան: Հարիւրաւոր նազի վարիչներ համախմբուած էին այդ քաղաքը. Իրիկուն, 2000 առաջին կուսակիցներու առջեւ: Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ ճիշդ այն տեղը ուր 1920 փետրուար 24ին կարդացած էր կուսակցութեան տեսարանին, Կոթֆրիտ Ֆէտէրի կազմած ծրագրին 25 կէտերը:

Այս ճառը ողջունուած էր ջերմ խանդավառութեամբ: Պարզելէ յետոյ շարժման ծնունդը եւ անցեալ նոյեմբերին 12ին շահուած փառաւոր յաղթանակը (40 միլիոն ձայն), Հիթլէր յայտարարեց.

—«Գերման ժողովուրդը պէտք է դառնայ միացեալ ազգ մը, թէ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատի վրայ: Այս ժողովուրդը, որուն ապագային համար կ'ուզենք պայքարիլ մեր մտքի բոլոր միջոցներով, տարին մէկ անգամ պիտի հրաւիրուի ըսել թէ կը հաւնի՞ մեզի. որովհետեւ, ճակատագիրը մեր ձեռքն առած է թնդանօթները, հրասայլերը եւ օդանաւերը, գոնէ գիտնանք թէ ամբողջ ժողովուրդը մեր կողմ՞ն է»:

«Առաջնորդ»ը այս առթիւ ալ քննադատեց Վերսայլի դաշնագիրը, բայց չյիշեց թէ Գերմանիա երբեք մտքէն չանցըներ խանգարել խաղաղութիւնը

Նոյն տօնին առթիւ, Պերլինի փողոցներուն մէջ հանգանակութիւն կատարուեցաւ գործազուրկներուն համար: Հիթլէրական բանակին բոլոր սպաները լծուած էին աշխատանքի: Ոչ միայն զօրավարներ, այլ եւ կայսերական իշխաններ անցորդները կեցնելով դրամ կը հանգանակէին:

Միեւնոյն առիթով մէկ միլիոն հիթլէրական աստիճանաւորներ իրենց երդումը կատարեցին: Յաջորդ օրը, կիրակի, հերոսներու տօն հռչակուած էր, ի յիշատակ պատերազմի մէջ ինկած գերման զինուորներուն:

Երդումի արարողութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ պատերազմական նախարարը, որ յայտարարեց.

— «Մեր մեծ ժողովուրդը տակաւին իրաւունք չունի նորէն կրելու այն զէնքերը զորս իր հերոսները ձգեցին իրենց ձեռքէն, ռազմադաշտին վրայ ինկած ատեն: Այս ժողովուրդը, որ այնքան արհաւիրքներ տեսաւ, պատերազմ չուզեր, ան միայն խաղաղութիւն կ'ուզէ որ անհրաժեշտ է իր ազգային տունը վերաշինելու համար: Բայց ժողովուրդ մը որ այնքան հերոսներ ունեցած է, չի կրնար հրաժարիլ իր մեռելներուն կամքէն եւ կոչէն, այսինքն ի հարկին անգամ մը եւս կարենալ պաշտպանել իր սահմանները»:

Խօսք առաւ նաեւ Հիթլէր, փառաբանելով Հինտէնպուրկը:

Անօթիներու արշաւը Լոնտոնի մէջ

Կիրակի օր խաղաղութեամբ անցաւ գործազուրկներու ցոյցը՝ Լոնտոնի մէջ. Տեղատարափ անձրեւ մը խանգարեց ամէն բան: 10 — 20,000 հոգի հաւաքուած էին Հայտ Փարքի պարտէզը, ուր ճառեր խօսուեցան բազմաթիւ բեմերէ: Հինգ հազար ոստիկան համախմբուած էր պարտէզին շուրջը, բայց ոչ եւ է անկարգութիւն չպատահեցաւ: Ամէնէն բուռն ճառերը խօսեցան համայնավարները, աղաղակելով.

— Թող կառավարութիւնը զգուշանայ բանուոր դասակարգի յարանուն զայրոյթէն: Մենք այլեւս տեղի չպիտի տանք այս կամ ուրիշ որ եւ է Ֆաշական կառավարութեան: Մենք առաջադրած ենք հսկայական գործադուլ մը սարքել ամբողջ երկրին մէջ, իբրեւ վերջնական նպատակ ունենալով բանուորներու խորհրդային հանրապետութիւն մը հաստատել:

Ցուցարարները կը պոռային.— Մենք հաց կ'ուզենք, ոչ թէ ողորմութիւն: Ցոյցին կը մասնակցէին բազմաթիւ կիներ՝ ծծկեր երախաներով:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ

ՀԱՑԻ ՊԱԿԱՍԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՅԱՊՈՒՆՈՂՆԵՐ

Արտասահմանեան հակադաշնակ – ցական մամուլը չարունակում է յամառօրէն պնդել, թէ անցած տարի Հայաստանում սով չի եղած։ Մանաւանդ կաթողիկոսական պատուիրակների լաւատես յայտարարութիւնները այլ եւս կասկածի տեղիք չթողին... եղան մարդիկ, ինչպէս օրինակ Հրաչ Եր – ուանդը, որոնք անպատկառօրէն «Թաւաշ ջէն պահանջեցին փախստական – ների նկարների կողքին հրատարակել նաեւ Երեւանի փողոցներում սովէն մեռած մարդոց դիակների նկարը...

Այս տխմարները, սակայն, մոռա – նում են, որ իրենց «ճշմարտացոյն» վկայութիւններից զատ գոյութիւն ունի նաեւ խորհրդային մամուլ, որի վկայութիւնները շատ աւելի արժէ – քաւոր են։ Անշուշտ դժուար է որոշել Հայաստանում տիրողանօթութեան սահմանը։ Բայց որ վերջինս գոյութիւն ունեցել է, դա կասկածից վեր է։

Նախ որ երկրագործական գործա– վարութեան տուած տեղեկութիւնների համաձայն, 1932ին (առաջին հնգամ – եակի վերջին տարին) գիւղատնտեսու– թեան բերքը Հայաստանում նուազել է 44 առ հարիւր եւ 1932 — 33ի հա - մար կառավարութիւնը ստիպուած է դուրսէն ներածել չորս միլիոն փութ հացահատիկ («Խ. Հ.», 15 հոկտ. 1932 թ.)։

Տնտեսութեան այս անկումը խոստո– վանեցան յունուարի կէսին Երեւանում տեղի ունեցած կոմկուսի 9րդ համա – գումարի բոլոր զեկուցանողները, յայտարարելով, թէ՝ 1932ին գիւղա – տնտեսութիւնը շատ դէչ վիճակ ու - նէր։

Մենք չգիտենք թէ այդ չորս միլիոն փութ հացահատիկը ներմուծուեց թէ ոչ, սակայն գիտենք, որ 1933ի ըն – թացքին խորհրդային մամուլ պէտք է ստիպուած եղան հացի պակասի մասին հրապարակաւ խոստովանութիւն - ներ անել։

Այսպէս, վերատուցիչ յանձնաժողո– վի նախագահ Գալոյեանը յայտարա - րում էր.

— «Դուք գիտէք, որ չնայելու անցեալ տարուան վատ աշխատանքի, այս տարի մեր մի շարք շրջաններում հացի պակաս կար»։

Խանջեանն էլ իր հերթին գկեցաւ – նում է.

— «Ընկերներ, գաղտնիք չէ, որ անցած ձմեռը (1932 — 33) մի շարք շրջաններում անցաւ հացի պակասու– թեան, իսկ առանձին կոլտնտեսու - թիւններում հացի սուր կարիքի պայ – մաններում» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 137)։

Երբ «հացի պակասի եւ սուր կա – րիքի» այսպէս «գաղտնիք» իրենք են խոստովանում, մնացածն ալ պէտք է տրամաբանօրէն գտնել։ Սակայն, համաձայն դաշնակցական մամուլի աւանդութեան, մենք չբաւականանանք ենթադրութիւններով, այլ դիմենք փաստերի։

Նախորդ յօդուածներից տեղեկա – ցանք, որ գարնանացանը կազմակերպելիս իշխանութիւնը պահանջել է գիւղացիներից իրենց սեփական մի – ջոցներով հոգալ սերմացուն։ Ահա թէ ինչ է պատասխանել կառավարութեան այս պահանջին Արթիկի կոմբջիջի քարտուղարը.

— «Մեզ մօտ ոչ հաց կայ, ոչ էլ կարող ենք սերմֆոնդ հաւաքել» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 22)։

«Հացի պակաս» առանձնապէս մտահոգում է ժողովրդին անցեալ տարուան հացամթերումների ժամա– նակ։ Երբ կառավարական օրէնքով գիւղացին հարկադրուեցաւ նախ պե – տութեան բաժինը յանձնել եւ ապա մնացածը յատկացնել իր կարիքների, գիւղի կուսակցականները, նկատի ու– նենալով ժողովրդի մէջ տիրող «հացի սուր կարիքը», դժգոհութեան ձայն բարձրացրին։

«Անաստուածներ»կոլտնտեսութեան կուսակցական կոլեկտիւի բիւրոյի քար – տուղարը յայտարարում է.

— «Մենք ցանել ենք ընդամէնը 257 հեկտար հացահատիկ։ Իւրաքանչիւր հեկտարից միջին հաշուով կը ստա – նանք ամենաշատը 4—5 կենդիներ բերք։ Դրանից հինգ միայն հացամը– թերումը, սերմվարկը եւ պարենօգ– նութիւնը, որ պէտք է վերադարձնենք, արդէն կազմում է 538 կենդ., դեռ չհաշուած բնավարձը։ Մեզ էլ ոչինչ չի մնայ» («Խ. Հ.» 1933 թ. թիւ 182)։

Սրանից պարզւում է, որ մինչեւ նոր բերք կոլտնտեսութիւնը հաց չի ունեցել եւ պետութիւնից է օգնութիւն խնդրել եւ, երկրորդ, հակա– յական հարկեր են տալիս, այնպէս որ իրենց ոչինչ չի մնում։

Հետաքրքրական է այս տեսակէտից Ղարղաբազար գիւղի կոլտնտեսական– ների հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Այս տարի առանց հացի կը մը– նանք, պէտք է եկող տարուան մասին մտածել» (նոյն թիւը)։

Իսկ Օրտաքլուում որոշում են հացը առաջին հերթին ոչ թէ պետութեանը յանձնել, այլ իրենք գործածել։ Այս մասին կոմբջիջի քարտուղարը յայտնում է.

— «Ժողովուրդը սոված է, ո՞նց կարելի է առաջին կարգից հաց յանձ– նել» («Խ. Հ.», 1933 թ. թիւ 199)։

Իսկ Արզխվանքի կոմունիստները յուսահատուած յայտարարում են.

— «Ինչո՞ւ կախենք, միեւնոյն է, մենք չենք ուտելու, պիտի պետու– թեանը յանձնենք» (նոյն թիւը)։

Խորհրդային մամուլում երեւացող բազմաթիւ փաստերից մենք առնենք միայն մի քանի հատ։ Բայց այսքանն ալ բաւական է, համոզուելու համար թէ իրօք, անցեալ տարի Հայաստա – նում սով եղած է։ Մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք, որ խորհրդային մամուլը ազատ արտայայտուելու ըն– նարաւորութիւնը չունի եւ, եթէ այս– քանն ալ թոյլատրել են խոստովանե– լու, այդ եղած է որոշ հաշիւներով։ Այն է, մեղքը «կուլակի եւ դաշնակ – ների մնացորդների» վրայ բարդելու համար։

Սովի խնդիրը լուսաբանող մէկ ու – րիշ երեւոյթ եւս գոյութիւն ունի։ Դա խորհրդային մամուլի քրէական բա – ժինն է։ Այս մասին պիտի արտայայ - տուինք առանձին յօդուածով։ Սա – կայն, մի քանի խօսք մեզ հետաքրքրող հարցի կապակցութեամբ։

Աշխարհիս երեսին գոյութիւն չունի մէկ ուրիշ պետութիւն, ուր պաշտօ – նէութեան կողմից այնքան չարաշա - հութիւն կատարուին, որքան խորհր – դային աշխարհում։

Եւ յատկանշականն այն է, որ բոլոր տեսակի գիղծումներն ու հակօրինա – կան արարքները դառնում են պարե - նաւորման չուրջ։

Իւրացումը, անհաշուեհաւատութիւնը, վատնումն ու կողոպուտը սկսած է զարգանալ, թէ պետական պահեստնե – րից ու խանութներից եւ թէ կոոպե - րատիվներից ու մթերքի պահպան գործարաններից գողութեան դէպքերն անպակաս են։ Գողակահարութիւնն– երն անգամ այս համատարած կողո - պուտի առաջքը չեն կարողանում առ– նել։ Ի՞նչով բացատրել այս ցաւալի երեւոյթը։

Ի հարկէ, խորհրդային թէ կուսակ– ցական պաշտօնէութիւնը բացարձակ արիկաններից չի կազմուած։ Անկաս – կած, պարէնի եւ հացի պակասն է, որ դրդում է չարերին դիմել հակօրինա– կան միջոցների՝ սնունդի պակասը կողմնակի ճանապարհով հոգալու։

Հայաստանի տնտեսութեան մասին մենք դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու, երբ կոմկուսի 9րդ համագումարի աշ– խատանքների վերլուծմանը անցնենք։ Բայց եւ այնպէս, ի՞նչով բացատրել մեր երկրի տնտեսութեան այս տխուր վիճակը։ Մի երկիր, որ 13 տարիների խաղաղ կեանք ունի եւ հակայ Թուրքիային... իրաւասութիւնն ու հովա– նաւորութիւնն է վայելում, ինչո՞ւ պէտք է տարուէ տարի պարենաւոր – ման տեսակէտից աւելի վատթար կա– ցութեան մատնուի։

Բնական է, որ յանցանքը ոչ երկ – րինն է և ոչ ալ ժողովուրդինը։ Հայաս– տանը, նպաստաւոր պայմաններում եւ հայ ժողովրդի յայտնի աշխատասէր – ութեամբ, միշտ ալ կարող է բաւա – րար կերպով ապրել։ Հետեւաբար, յանցանքը պէտք է այլ տեղ որոնել։

Այս մասին մեր հիմնական տեսա – կէտն այն է, որ Հայաստանի տնտե – սութեան վատթարացման բուն պա – տասխանատուն երկրի իշխանութիւնն է իր յատուկ քաղաքականութեամբ։Յան– ցանքը ոչ թէ այս կամ այն վարիչինն է, այլ տնտեսական քաղաքականու – թեան եւ տնտեսավարութեան դրու – թեան։ Իսկ ներկայիս, երբ պետու – թիւնը որոշած է ամէն գնով ընկեր – վարական տնտեսութիւն հաստատել, առանձնապէս կարեւոր է դառնում լաւ տնտեսավարութեան խնդիրը։ Այս մասին, 1933ի յունուարեան իր եւլոյ – թում Ստալինը հետեւեալն է ասում.

— «Առաջ տնտեսութեան պատաս– խանատուն մենատնտեսն էր, որ եւ ձգտում էր ամէն կերպ զարգացնել իր տնտեսութիւնը։ Իսկ այժմ, քանի որ կոլխոզների ղեկավարը կուսակցու – թիւնն է, ապա եւ կուսակցութիւնն է պատասխանատուն գիւղական տնտե – սութեան զարգացման եւ յետադիմու– թեան»։

Հայաստանում, դժնէ, գիւղատնտե– սութիւնը յետադիմել է։ Ո՞վ է արա պատասխանատուն։ Սակայն, աւելի լաւ է, այս առթիւ խօսքը տանք հայ– կոմկուսի ղեկավար Խանջեանին.

— «Ցայտնի է, որ անցեալ տարի չափազանց անբաւարար եղաւ բեր – քատուութիւնը գիւղատնտեսութեան հիմնական ճիւղերում Հայաստանում։ Ցայտնի է, որ դրա պատճառը ոչ միայն եւ ոչ այնքան բնական անբա– րենպաստ պայմաններն էին, որքան՝ ամէնից առաջ՝ կոլտնտեսական եւ գիւղատնտեսական աշխատանքի վատ կազմակերպումը եւ ղեկավարումը» («Խ. Հ.» ապրիլ 21, 1933 թ.)։

ԱՇՈՏ – ԱՄՕՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑ Ի ՊԱՏԻՒ ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻ

Անմեղ առիթ մը արդարեւ, որ սա– կայն թուրքական հրաչալի ապտակ մը եղաւ բոլոր անոնց որ վերջին քանի մը տարուան ընթացքինանփառունակ ար– շաւանք մը սկսան հայ ժողովուրդի սրբազան մասունքին՝ Եռագոյնին դէմ։Այդ օրը պատմական պիտի մնայ Պուքրէշի գաղութին մէջ, - վասնզի ճառախօս մը ելաւ եւ իր գոյըոյթը յայտնեց բոլոր տեսակի մուծեակներ– րուն դէմ ու գովքը ըրաւ մեր սրբա– զան Եռագոյնին։

Ի՞նչ պատահեցաւ Փետրուար 15ին կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին Պուքրէշի ամենամեծ սրահին Թոքաիի մէջ։

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ ազգային վարժարանի նախաձեռնու – թեամբ պիտի տօնուէր Վարդանանց տօնը։

Վարժարանի քանի մը տարուան շրջանաւարտները հրաւիրուած էին ներկայացնելու Վարդանանց ողբեր– գութիւնը։

Երկարատեւ եւ տաժանելի փորձե– րէ յետոյ, ահա ներկայացման օրը։ Սիրող դերասաններ հագուած պատ– մական զգեստներով, կը սպասեն բեմ ելլել հաւաքուած 1.500 ժողովուրդին առջեւ։ Նախքան ներկայացման բա– կրակը տեղի կ'ունենայ բացում։ Վարժարանին Երգեցիկ խումբը կ'եր– գէ «Բամ Փորոտանը»։

Թումանեանի բարեկամս որ մօտէն կը հետաքրքրուի հայ կեանքով եւ մանաւոր համակրանք մը ունի դէպի մեր ժողովուրդը, կը հարցնէ ինծի զարմանքով.

— Աւելա քայլերգ մը կը թուի, բայց ըսէ խնդրեմ ինչո՞ւ ոտքի չել– լեր ժողովուրդը։

Բացատրելի դաղանիքը Երեւանցի թէ հայ ժողովուրդի ազգային երգը «Մեր Հայրենիքն» է, սակայն կարգ մը մարդիկ դրդուած մութ ուժերէ արգիլեցին այս տարի անոր երգուիլը։ Ու ժողովուրդը ի զուր սպասեց «Մեր Հայրենիքն» երգուելուն, յոտնկայս մտիկ ընելու համար զայն ինչպէս կ'ը– նէր ամէն տարի նոյն հանդիսաւոր տօնին առթիւ։

«Բամ Փորոտանէն» կը յաջորդեն աւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ երգեր։

Կը սկսի երկրորդ մասը,—ներկայա– ցումը։

Կը բացուի վարագոյրը. Նախարա– րական հինաւուրց դահլիճ մը։ Հոն են Վարդանը, Յովսէփ կաթողիկոսը, Վասակը, մինչ ուրիշ խականն վա– սալներ ալ գուրսը նստած կը դիտէ– են։ Իշխաններ, զօրավարներ եւ զին– ուորներ։ Ուրախ է հաւաքուած հասա– րակութիւնը, ապրելով մեր ժողո– վուրդի ամէնէն դեղեցիկ վայրկեան– ները, տեսնելով թէ ինչպէս ազնուա– կան Վարդանը չուզեր խոնարհիլ բռ– նապետութեան առջեւ. բայց Վասակը կը համոզէ հայ ազատատենչ նախա– րարները եւ դառնալ կը դրկէ Պարս– կաստան։ Անոնք Պարսկաստանի բան– տերէն կ'ազատին միայն առերես ու– րանալով իրենց կրօնը,եկեղեցաստա– նան Հայաստան, միակ նպատակ ու– նենալով կազմակերպել ազատութեան եւ դիմադրութեան կռիւ մը։

Բայց ահա նորէն մութ ուժեր թումբ կը ձգեն եւ արգելք կը հանդիսանան խաղի շարունակուելուն։

Ինչպէս յայտնի է, յաջորդող վա– րագոյրը ցոյց կուտայ պատերազմի դաշտը, զինուորներ, կղերական դա– սի ներկայացուցիչներ, նախարարներ ու Վարդանը որ խօսք ունի ընելիք զինուորներուն։

Գ. բեմադրիչը կը չարէ զինուորնե– րը բեմին մէկ անկիւնը. սակայն ան– հանգիստ են անոնք, բան մը կը պակ– սի իրենց ձեռքը պատերազմի երթա– լու համար — զէնք ունին, զրահաւոր– ուած են, բայց ինչ է պակասը...

— Դրօշա՞կը, կ'ըսէ մէկը։

— Դրօշա՞կը, կ'աղաղակեն միւսնե– րը.

Բայց ի՞նչ դրօշակ։ Թաղականու– թիւնը արգիլեր է. Հօկը ճնչում բա– նեցուցեր է խեղճ թաղականներուն վրայ եւ լսելով որ ինչպէս ամէն տա– րի, այս անգամ ալ պիտի պարզուի Եռագոյնը, սպառնացեր է. «Ձուէ կը ծագի եթէ պարզուի»։

Ապարդիւն կ'ըլլան դերասաններու բացատրութիւնները թէ ամէն տարի ալ պարզուած է այդ դրօշը եւ թէ սը– րահին մէջ խռովարար տարրեր չկան։

Թաղականութեան ներկայացուցիչ– ները իրենք ալ կը փորձեն համոզել թէ կարելի է առանց դրօշի պատերազմի երթալ։

Տղաքը կը խնդան։ Ի՞նչպէս չեխա– ղէլ այսքան արտառոց տրամաբանու– թեան մը վրայ։

— Այո՛, առանց դրօշի կը խաղամ, կ'ըսէ Վարդանը, սակայն եթէ զին– ուորներու տեղ իմ առջեւս դնէք պարու– հիներ, ու ես փոխանակ զօրավարի հագուստ հագնելու, «սմօքինկ» մը դնեմ վրաս։

Ղեւոնդ երէց, զգացուած վերջին փորձը կ'ընէ համոզելու։ Ապարդիւն. կուլայ խեղճ տղան — եւ իր ձեռքերով մօրուքը վար կ'առնէ.

Շուշանիկը, Վարդանի այդ քնքոյշ դուստրը, կը հանէ իր շղարշը եւ կը մեկնի բեմատարած այդքան յամա– ռութենէն։

Միւս դերասանները մէկիկ մէկիկ կը հանեն իրենց պատմուճանները եւ կը հագնին իրենց աշխարհիկ զգեստ– ները։

Վարդան արդէն չատոնց հանուած է եւ եղած Գ. Փետրոս Կաչեան, տեղա– կալ առումէն բանակին մէջ։ (Ազգային վարժարանի առաջին շրջանաւարտնե– րէն է)։

Գ. Կաչեան, կը փայլի իր սպայի համազգեստին մէջ. անհանդարտ է եւ խռոված։ Մինչ այդ դպրոցի պաշտօ– նեաներէն մին կ'ելլէ բեմ եւ արդէն անհանգստութեան նշաններ ցոյց տը– ւող ժողովուրդին կը յայտարարէ

— Հանդէսը վերջացած է։

Ի՞նչ, միայն ա՞յսքան։ Հապա պատ– ճա՞ռը։

Ջէ, այսքան վիրաւորանք չի կրնար հանդուրժել այս երիտասարդութիւ– նը.

Բեմ կը նետուի տեղակալ Կաչեա– նը։ Մէկ վայրկեան չանցած, արդէն ամէն մարդ իր տեղը նստած է եւ լը– ռութիւն կը տիրէ, լռութիւն մը մե– ռելային։

Տեղ. Կաչեան իր արծուի աչքերով կը նայի ժողովուրդին։ Մէկը յան– կարծ խանդավառած ի տես հայ զին– ուորականին, կը սկսի ծափել։ Ամբողջ սրահը վարակուած՝ խելայեղօրէն կը ծափահարէ։ Բան չի լսուիր։ Գ. Տե– ղակալը ձեռքով նշան կ'ընէ որ դադ– րեցնեն։

— Հայրենակիցնե՛ր, նակառակ իմ ռումէն բանակի մէջ ծառայելուս եւ պալատականներու բերմամբ կտրուած ըլլալուս հայ շրջանակներէ, չեմ մոռցած իմ ազգս, կրօնս եւ դրօշակս (երկարատեւ ծափեր)։ Քիչ առաջ երբ բեմ ելլել կը պատրաստուէինք, հարցուցի թէ ո՞ւր է դրօշակը։ Ինծի պատասխանեցին թէ Հայերը դրօշակ չու– նին։ Ես, սիրելի հայրենակիցներ, մէկ բան գիտեմ միայն,—Հայերը դրօշակ մը ունին կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն։ Ուրեմն կան եղեր մարդիկ որ վտանգի մը պէս կը դրժեն մեր ազգային սրբութիւնները, սմօ՛ք իրենց (ծափեր)։Լսեցի թէ կարմիր դրօշակ պարզել կ'ուզեն՝ բայց ան մեր ազգային դրօշը չէ։ Եթէ մէկն ու մէկը համարձակի այդ ընել, ես առաջինը պի– տի ըլլամ որ իմ ռումէն սպայի համազգեստովս սուրս պիտի հանեմ եւ ջախջախեմ զայն (ժողովուրդը ոտքի ելած կը ծափահարէ խանդավառ)։ Գիտցէք ուրեմն, սիրելի ներկաներ որ խաղը կիսատ մնալուն պատճառը մենք դերասաններս չենք, այլ այս հանդէսին ղեկավար մարմինը որ արգիլեց ազգային դրօշի գործածութիւնը։ Այս է իմ ըսելիքս եւ հիմա իմ խիղճս հանդարտած է։ Գացէք պատմեցէք բոլորին թէ հիմակ ալ մեր մէջ կան վատակներ որոնք այս տանջուած ժո– ղովուրդի սրբութիւններուն կը հայ– հոյեն։

Ցարգևյի տեղակալը վերջացնելով իր խօսքերը, կը քաշուի բեմէն եւ առ– ուր իր խաղընկերները կ'ողջագուրեն զինք։

Ժողովուրդը յուզուած կը քաշուի։ Խումբ խումբ մարդիկ կը խօսակցին օրուան խնդիրին չուրջ։ Ոմանք գոհ են որ առանց արիւնհեղութեան վեր– ջացաւ միջադէպը։ Անդին երկու հա– կառակորդներ կը խօսակցին.

—Ի՞նչ պիտի ըսէին, եղբայր, կ'ը– սէր մէկը միւսին, դուք ինչու գլո՞ւխ էիք այնտեղ. լաւ որ թոյլ չտուինք դրօշի գործածութիւնը։

Ի՞նչ փոյթ սակայն թէ 1.500 հան– դիսատեսներուն վիրաւորած սիրտեր անգամ մըն ալ խոցեցին

Խանդավառ «Հօկճէմ»ը կը ճանչ– նամ. հայ ժողովուրդին հանդէպ իր ունեցած առելութեան բերումով իր կօշիկի գործատեղիին մէջ վարձած է միայն թուրք գործաւորներ եւ ոչ մէկ Հայ։

Կրնա՞ք բացատրել այս երեւոյթը.

Կիրակի, Փետր. 18ին Րաֆֆիի սը– րահին մէջ տօնուեցաւ 13րդ տարե– դարձը այն նշանակալից օրուան, երբ հայ ժողովուրդը չաոկալով մեծամաս– նականներուն, մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ եւ դուրս քշեց կարմիր բարբարոսները։ Օրուան տօնին առ– թիւ մասնաւոր պատրաստութիւններ տեսնուեցան։ Րաֆֆիի սրահը պայ– թելու չափ լեցուած էր։ Հաւաքուած երիտասարդութիւնը աթոռները գիջե– լով տարէցներուն, սկսաւ պատուհան– ներուն ի վեր մագլցիլ, լսելու համար օրուան ճառախօսները։

Գեղեցիկ գեղարուեստական յայտա– գիր մը բերան փոխ եղաւ։ Ցայտա– գրին մէջ փայլեցան օրիորդներ Սի– դա Սարունի (ոտանաւոր) եւ Ալիս Գալայճեան (դաշնակ).

Րաֆֆի Միութեան երգեցիկ խումբը ղեկավարութեամբ Գ. Արշակ Տիրաց– եանի, տաղանդաւոր երաժիշտ մը, երգեց «Մեր Հայրենիքն»ը որ ունկըն– դրուեցաւ յոտնկայս։ Խումբը երգեց նոյնպէս շատ յաջող քանի մը ժողո– վրդական երգեր, ծափեր խլելով ժո– ղովուրդէն

Ընկեր Ս. Սարունի իր բացման ճա– ռին մէջ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի ելլել, յարգելու հա– մար յիշատակը բոլոր անոնց որ ին– կան այդ նշանակալից օրերուն կամ այսօր կը յեցնեն կարմիր բանակալնե– րուն բանտերն ու աքսորավայրերը։

Օրուան բանախօսներն էին ընկ. Եփրեմ Սարգիսեան եւ Հրաչեայ Բա– նիկեան, որոնք Փետր. 18ին խմաստը եւ նշանակութիւնը բացատրեցին ներ– կաներուն

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ խանդա– վառ հանդիպում մը, ուր մեր երկ– սեռ երիտասարդութիւնը իր զուար– թութեան պահերուն մէջ չմոռցաւ մէկ մէկ բաժակ գինի ալ մեր տանջուող ընկերներուն կենացը խմել։

ԲԱՆՍՈՒՐ

Կղէոպատրայի պատկերը

00000

Աշխարհ միշտ հետաքրքիր եղած է գեղանիներու մասին։ Օրիորդ Տիեգեր– գի նորութիւնը մանաւանդ տարբեր հրապոյր մը առթեց այդ հետաքրքրու– թեան։ Օրիորդ Տիեգերգները կը ծե – րանան, բայց իրենց գեղատի դիմա - գիծներուն չնորհքը քիլոմէթր երկա – րութեամբ չարժանկարի ժապաւէննե– րու վրայ ապագայ սերունդին ալ պի – տի պատմուի։ Հոս հիմա հին գեղեց– կութեան մը խօսքը պիտի ընենք, այն– պիսի ժամանակի մը վերաբերեալ, ուր ոչ լուսանկար կար, ոչ ֆիլմ։ Այլ քարի վրայ փորագրութիւն մը որ սահմանուած էր յաւերժացնելու նշա– նաւոր մարդիկը, նաեւ, անոնց կար– գին, համբաւեալ գեղանիները։ Այս լաւ էր— կը վերաբերի մեծահամ– վերջիններուն կարգին — ինչպէս բաւ Կղէոպատրա թագուհին Եգիպ – տոսի, որ պահ մը իրեն վրայ կեդրո– նացուց Հռոմի ամէնէն պատմական շրջանի զօրավարներուն ուշադրու – թիւնը։ Կը բաւէ երբ յիշատակենք կեսարը, որ անոր սիրոյն պատճառաւ մոռցաւ Եգիպտոսի նուաճումը, ալ – խարհակալ Հռոմի ղեկը անգամ քիչ մնաց պիտի ձգէր ձեռքէն։ Բարեբախ– տաբար Կղէոպատրայի բովանդակ վայելչութեան վրայ փոքր բայց եր – կար բեծ մը կար... քիթը, որ կ'երեւի վանողական... հրապոյր մը ունէր, ու երմով կախարդուածները չէին կրնար ցվերջ հաշտ մնալ այդ բեկան գեղեց– կութեան հետ։

Հիմա այս պատմական դէմքին հա– րազատ պատկերը գտնուած է, ինչպէս կ'իմացնեն Հռոմէն։ Նոյն քաղաքին գերման հնախօսական կաճառին վա – րիչ Փրօֆ. Գուրցիուս կը պնդէ թէ գ տած է Կղէոպատրայի վաւերական գլուխը, Վատիկանի պատկանող հնա– թեանց սրահի մը մէջ, ուր այդ գլու– խը մինչեւ հիմա սխալ դրօշի տակ կը նաւարկէր, նոյնիսկ դերման փրօ– ֆէսէօրին բառերը գործածելով։ Այդ գլուխը դրուած է «Փէփիօն» կոչ– ուած արձանի մը ուսերուն վրայ, բայց անտարակոյս այդ արձանը չէ յարմարիր այդ գլուխին, եւ շատ վեր– ջերն է որ անոր վրայ յարմարցուց– եր գայն։ Երկար եւ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւններէ վերջ, ինչպէս նաեւ զայն թագուհիին պատկերը զար– դարող դրամներուն հետ բաղդատելէ վերջ, Փրօֆ. Գուրցիուս այն եզրա– կացութեան եկաւ, թէ իրեն առջեւ ունի Կղէոպատրայի արձանին գլու– խը, այն արձանին՝ որուն մասին ար– դէն խօսած են հին գիտուն խորհր– դականները, եւ որ անյայտացած է. Այս գլուխն ալ բուն արձանին սեփականա– գլուխը չէ, այլ ընդօրինակութիւն վերջինիս մարմարեայ սատարը ար– ձանին՝ զոր Կեսար քանդակել տուա– ի յիշատակ իր տարփուհիին եւ կանգ– նեց զայն մեհեանի մը մէջ։ Իրաւ է թէ այս գլուխը կերպով մը յուսախաբ կ'ընէ, որովհետեւ այնքան աղուոր չ– գասական բռնումի համաձայն. Սա– կայն պէտք չէ մոռնալ սա պարագան որ հեղինակաւոր անձերու համաձայն քաղաքական եւ կնոջական մարզերու մէջ Կղէոպատրայի յաջողութիւնները ոչ այնքան անոր գեղեցկութեան ար– գասիքն էին եւ ամբողջ անձնաւորու– թեան վերադրելի են։ Այսպէս կը մտածէ սրամիտ Պլուտարքոս, ... Փրօֆ. Գուրցիուս կը յիշատակէ ... Պտղոմէոսեանց ... մէջ. Այս գլուխին վրայ տեսնուած ամէնէն հրապուրիչ մասը կը կազմէ ... զօրաւոր դրուժը, ... թիւնը, լուռ կեցուածքը, մէկ խօ– սքով՝ դժժանութիւնը, կծուութիւն ... Երեւոյ ձուածեւ է, շատ լայն, ... քիչ մը կախ այտերով։ Ուղղակի խոշոր քիթը դէպի վեր ծայրին ... թեթեւ կորութիւն մը ցոյց կուտայ ... տեսակ մը սկզբնական արծուիական ... վարի շրթունքը աչքի զարնելու ... տիճան ցցուած է։ Բարձր ճակատ ... եւ հետուն խոզը դիտող աչքերը ... մատնանշեն միրժաղի մը, իրեն ... ցնողի մը տպաւորութիւնը։ Եթէ ... յալ մազին յարդարանքը — ... կուտիս, ալիձափ, գլուխին ... դանդրաձեւ փնջիկ մը, վերջ ... պատ ապարօշ մը, նշան ... վեհափառութեան,— եթէ ... յար, պիտի խորհուէր թէ գլուխը ... բիտասարդի մը կը պատկանի ... քան պատմականօրէն յայտնի ... ուին։ Կինայիմէջէն տպաւորութիւն ... կը մեղմանայ, կը փափկանայ։ ... նութիւնը տեղի կուտայ թեթեւ ... ծութեան մը, դրեթէ համակրա... թեան։ Երբ Կեսար այս պատկերը ... նել տուաւ, Կղէոպատրա 32 տարե... էր, եւ իր մեծութեան գագաթնակէ... տին վրայ։ Պէտք է գիտնալ սակ... Փրօֆ. Գուրցիուս, այս կենդանագիր... ալ չէ կարելի իբրեւ թագուհիին ... կահաւոր երիտասարդութեան ... գեղեցկութեան պատկերը ընդունի... որովհետեւ յայտնի է թէ քանի մը ... քանդակուած կենդանագիրները մի... աւելի ծեր կը ցուցնեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԼՈՐՏ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

00000

«Վաղըթ »ի մէջ կը կարդանք ... տեսակ ցեղաբանութիւնները — Առեն առեն կ'ըսուի.

Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնու... թիւնները երջանիկ կ'ապրին։ ... իսկ մտածողներ են եղած թէ ... այս կացութիւնը երբեմն ... ցեղային գերակայութեան մը բնոյթ...

Բայց, անոնց այս կացութիւնը ... ցեղային գերակայութեան մը, ... անոնց՝ մեզով մեզմէ բարձր ... լուն արդիւնքն է։

Ասոր պատճառները ուրիշ են։

Թուրքերուն եւ ոչ - Թուրքերուն ... տարբերութիւնը — որոնք ... իրարու քով են ապրած — ... լու համար նախ մեր չափերը ... Այդ չափը մեզի ցոյց պիտի ... կայսրութիւնը փոքրամասնութ... թէ Թուրքերուն կը պարգեւէր ... կարգ պայմաններ։

Կայսրութիւնը Թուրքերը կը ... քչեր մէկ ճակատէն միւսը ... տուրք կուտային։ Թուրքերը ... կազմակերպութեան մը ... կայսրութեան մէջ, որ «... դարձած էր։ Թանզիմաթէն ...

Թուրքիոյն կացութիւնը աւելի վատթարացած էր։

Օսմանեան կայսրութեան մէջ, հին — նէն ի վեր, ճակատ երթալու եւ արիւնն թափելու պարտականութենէն ցերծ մնացած է այն տարրը որ եղջանկութեան վայելած է։

Ասիկա կը նշանակէ թէ Օսմանեան կայսրութիւնը, պատերազմի վիճակ է կայսրութիւնը, պատերազմի վիճակ է Թուրքերը որոնց կեանքը սահմանին վրայ կը սկսի ու հոն կը վերջանայ, ու տնտեսական պարտականութիւններ թողած է բայաներուն։ Այս ձեւով, ըր թողած է բայաներուն Այս ձեւով, անոնք չուկային ու շահուն տէր են եւ անոնց Պատերազմներ անոնց վրայ ազդած չեն, որով թէ պատերազմի եւ թէ դաշ չեն, որով թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան շրջաններուն կարգի կուտ են իրենց գործերը։ Կայսրութեան տնտեսական եւ գինուորական քաղաքականութիւնն էր որ Պալքաններու մէջ ժողովուրդներու կազմութիւնը պատրաստեց։

Թանզիմաթէն վերջ, բայայէն տուրքերը աւելի քիչ էին քան Թուրքերունը։

Փոքրամասնութիւնները իրենք զիրենք կրցած են կայսրութեան մէջ պահպանել իբրեւ կրօնական եւ ազգային միութիւն մը։

Ֆաթիհի ֆէրմաններն ու անոնց յաջորդող հրամանները ծառայած են փոքրամասնութիւնները գնելու հաստատուն երկիր ունեցող ազգերու վիճակին մէջ։

Կայսրութեան սահմաններէն ներս, ոչ–Թուրքերու կրօնական կազմակերպութիւնները դարձած են միակ ազգային հաստատութիւնները, որոնք կը ծառայեն ազգային դատի մը։ Պատրիարքարանները ասոնց ամենագեղեցիկ օրինակներն են։

Կայսրութիւնը որ վանուք իբրեւ ամբողջութիւն կը ճանչնար, ընդհակառակն, իրեն պարտականութիւն կը նկատէր Թուրք ընկերութիւնը կիսել։

Թուրքիոյ մէջ, այսպէս է որ տեղի ունեցաւ փոքրամասնութեանց իբրեւ «պուրժուա» բարգաւաճումը։

Եւրոպայի պատմութեան մէջ, կայ երկրորդ պուրժուական կազմաւորում մը, որ կը նմանի առաջինին։ Ասիկա՝ Անգլիոյ մէջ Լորտերէն ծնունդ առած պուրժուայութիւնն է։

Անոնք որ հետեւած են Անգլիոյ պատմութեան, սորվուած եւ ընդունելու են քանի մը կէտեր (հոս կը թուէ 18րդ դարու դէպքերը)։ Ահա թէ ինչու կ'ըսենք թէ՝ միեւնոյն բաներն են Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութեան պատկանիլն ու Անգլիոյ մէջ լորտ ըլլալը։

«ՏԷՎԼԷԹՃԻ» ԹԱՏՐՈՆ

ooooo

Իսմայիլ Հագգը, «Ենի Ասար» պարբերաթերթին մէջ յօդուած մը ստորագրած էր՝ «յեղափոխութիւն Թրքական բեմին վրայ» խորագրով։

Իր այդ յօդուածին մէջ, ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց.–

«Նոր Թատերական գրականութեան համար, պէտք է լքել նախկին ընտրելու եւ գրական սոփեստներուն լեզուն, եւ ժողովրդային լեզուն գործածել։

«Նոր Թատերագրական գրականութիւն մը մէջտեղ բերելու համար, հարկ է ձեռք առնել շղթեկառքի, ճարտարարուեստականացման, օդանաւի, համերու եւայլնի յատուկ խնդիրներ։ Կարճ խօսքով, մինչ Թրքական յեղափոխութիւնը կը կատարուի, Թուրք բեմը լքուած է։ Թուրք բեմը յեղափոխումի կը կարօտի։ Կատարուելիք գործը շատ պարզ է,— Թուրքիոյ մէջ Թատրոնը պէտք է «տէվլէթճի ըլլայ»....

Իսմայիլ Հագգըի այս յօդուածին կը պատասխանէ Սէլամի Իզզէթ՝ «Վագիթ»ի մէջ, ըսելով.

— «Թատերական գրականութիւնը մեր գրականութեան ամէնէն տկար ճիւղն է։ Այս չոր ճիւղը առեն առեն կը բողբոջի...կրկին կը չորնայ։ Որով, երբ մէջտեղը ոչ հաւ կայ, ոչ ալ հաւկիթ, բայց ժամանակ երբ թատերագիր չկայ, չեմ կրնար միանալ Իսմայիլ Հագգը պէյի այն տեսակէտին թէ հարկ է պետականացնել մեր Թատրոնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՐՏՈՒԱՐ 18 ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

oooo

ՊԷԼՖՈՐ, 19 փետր. (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վազգէն» խումբը իր համակիրներու շրջանին մէջ տօնեց՝ փետր. 18ի ժողովրդային ապստամբութեան տարեդարձը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով որմէ յետոյ Նախագահը երկարօրէն բացատրեց Վարդանանցի եւ փետր. 18ի նշանակութիւնը։ Այնուհետեւ երգուեցան երգեր եւ տեղի ունեցան պարեր որ տեւեցին մինչեւ լոյս։ Օրուան պարերը ղեկավարելու համար ընտրուեցաւ Պ. Փօլ Գօչեանեան որ շնորհակալութիւն յայտնեց Հ. Յ. Դ. Վազգէն խումբին, անոր կազմակերպած ազգային հանդէսներուն համար եւ հանգանակութիւն մը բացաւ հինգ ֆրանքով։ Գոյացաւ փոքրիկ գումար մը խումբին համար։

Հանդէսի վերջաւորութեան հայրենակից մը ոտքի ելլելով շատ յուզիչ խօսքերով ցաւ յայտնեց ընկեր Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան առթիւ եւ պարտք դրաւ Վազգէն խումբին վրայ որ յանուն Պէլֆօրի գաղութին մեր ցաւակցութիւնը յայտնենք «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ մաղթենք արագ ապաքինում Ներկաները հիւանդութեան թէյով եւ անուշեղէններով։

** 1931էն ի վեր տնտեսական տագնապը ծանրապէս կը ճնշէ նաեւ մեր գաղութին վրայ։ Շատեր մեկնեցան աւելի կեդրոնական գաւառներ։ Ժամանակին հոս ալ կ'եռար ազգային կեանքը։ Կային հինգ–վեց կազմակերպութիւններ, նոյն իսկ փորձեցինք ունենալ մանկապարտէզ մը։ Այդ բոլորը չքացան. գաղութը նօսրացաւ։ Մնացեալներուն թիւը 100–120ը չանցնիր։ Շատերը անգործ կը թափառին, գրկուած նոյն իսկ կառավարական նպաստէն։ Ունինք 12–15 «մասչէճիտպաներ, երկու կօշկակար։ Ունինք բազմաթիւ մանուկներ, որոնք արդէն իսկ մոռցած են հայերէն խօսիլ.

1931ին ապրիլ 11—24ի պատոնը կազմակերպուած էր Կ. Հ. Միութեան կողմէ։ 1932ին անցաւ լռելեայն, իսկ այս տարի ալ որ եւ է ձեռնարկ չըրեւար։ Ես պիտի առաջարկէի որ «Վազգէն» խումբը ստանձնէր նախաձեռնութիւնը։

Վանիկ

Մեր խնջոյքը

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 19 փետր. (Յառաջ).— «Փետր. 18ի առթիւ տեղի ունեցաւ խումբիս ընկերա–համակրական խնջոյքը, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։ Թէ ընկերները եւ թէ համակիրները բոլորն ալ եռանդագին փարած իրենց ազգային նուիրականութեանց եւ ոսպնոյնին, իրենց գաւաթները պարպեցին անհամար հերոսներու անմոռանալի յիշատակին։ Օրուան սեղանապետ ընկեր Թադէոսի (Քեռի) հրաւէրով ընկերները եւ համակիրները երգեցին «Մշակ բանուոր»ը, որմէ յետոյ գաւաթները պարպուեցան փետր. 18ի զոհերու յիշատակին։ Հանդէսի կիսուն ընկ. Ա. Տէմիրճեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, պարզեց պոլշեւիկ իշխանաւորներու գործած խժդժութիւնները. Համաղասպի եւ իր ընկերներուն կացնահարութիւնը։ Ընկերը այս առթիւ երգեց քանի մը գեղջկական երգեր։ Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկ. Ս. Ընարիկեանի, որ կարդաց «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ երեւցած իր մէկ գրութիւնը (Ցեղին արշալոյսը)։

Խնջոյքը տեւեց բաւական, աւգուկ մթնոլորտի մը մէջ։ Ընկեր սեղանապետ խնջոյքը փակեց հետեւեալ խօսքերով.— «Դաշնակցութիւնը պողպատէ պարիսպ մըն է, անոր վրայ ոչ գնդակ կը բանի եւ ո՛չ ալ գաշոյն։ Ան 44 տարի անընդհատ կուրծք տուած է հազարումէկ հարուածներու եւ մնացած է անընկճելի։ Եթէ 144 տարիներ ալ անցնին Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ՝ իբրեւ արթուն պահակ մը, միշտ պատնէշին վրայ, միշտ հայ ժողովուրդի կողքին»։

Ա. Ծ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի օրը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ֆ. Կ. Խաչի օրը մեր մասնաճիւղին կողմէ տօնուեցաւ փետր. 18ին։ Սրահը ժամանակէն կանուխ լեցուած էր հետաքրքիր բազմութեամբ։ Բացումը կատարուեցաւ Տիկ. Ս. Գօյաճեանի կողմէ որ երեք տարուան բարոյական եւ նիւթական ղեկուցումը տուաւ որպէսզի հանրութիւնը կարենայ գաղափար մը կազմել իրենց գործունէութեան մասին։

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ քանի մը մանուկներու, «Հայ ազգին եղբայրք» խմբերգով, որ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց։ Դեռատի օրիորդ մը արտասանեց Սիամանթօի «Ախ մը մոխիրը»։ Յետոյ բանախօսելու հրաւիրուեցաւ Տիկ. Ս. Տէր Դաւթեան որ պարզեց Կ. Խաչին բարիքները, եւ քաջալերեց մասնաճիւղի ջանքերը։ Հրաւիրեց հանդիսականները անդամ արձանագրուիլ եւ ուժ տալ այս փրկարար ձեռնարկին։

Այս կոչին վրայ վեց նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան։

Օրիորդ մը հայկական տարազով երգեց «Պարզիր աղբիւր»ը։ Ներկայացուեցաւ «Հայաստանի ոգին եւ հայ պատանին», օրօրոցի երգերով եւ կենդանի պատկերներով։ Ապա սկսան հայկական պարերը։ Երեկոյի մօտ փոքրեր բեմ բարձրացան, հաճելի անակնկալներով ընծայելով։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեան տակ։

Դ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

oooo

Ճշդում մը՝ ձեր փետր. 23ի խմբագրականին առթիւ.–

Մարսէյլի եկեղեցիի շինութեանց ծախքերը, շատ աւելի սուղի չեն նստած, քան ինչ որ նախատեսուած էր, ա՛ն ամենապարզ պատճառով որ, յարգելի բարերարը կանխաւ՝ չափ կամ սահման, որ եւ է պայման չէր ուզած պարտադրել իր ճարտարապետին, իր կատարելիք նուիրատուութեան վերաբերմամբ, այլ իր գլխաւոր հոգն ու փափաքն էր եղած որ եկեղեցին ըլլայ փառաւոր ու անթերի։

Հետեւաբար, սխալ է ենթադրել թէ շինութեան ծախքին համար նախատեսուած ըլլայ մէկ միլիոնի գումար մը, նոյնքան սխալ է կարծել թէ այդ շինութեանց ծախքերը վերջ ի վերջոյ մօտեցած ըլլան երեք միլիոն ֆրանքի

Իսկ ճշգրիտ գումարը՝ իր մանրամասնութիւններով, կարելի է միմիայն գանել յարգելի բարերարին քով։

Արամ Թոխտաճեան

ԽՄԲ.— Մեր գրած խօսքերն էին «Եթէ չենք սխալիր, առ առաւելն մէկ միլիոն ֆրանք հաշուեր էին, բայց մօտեցաւ երեք միլիոնի»։

Մենք չէինք ուզած մանրամասնութեանց մէջ մտնել, եւ մեր ակնարկը կապ չունէր ճարտարապետական հաշիւներուն հետ։

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

ooooo

Մարսէյլէն Տիկին Մաղլէն Եավէր, իբրեւ ատենապետ Պոլսեցիներու Միութեան վարչութեան, մեզի գրկած է պատասխան մը, յանուն թիւ 2 Միութեան դիւանին հրատարակուած յայտարարութեան առթիւ։ (Յառաջ, 16 փետր.)։ Կրկին յիշելով այդ Միութեան անդամներուն դէմ տրուած վճիռները եւ պարզելով անոնց «ընտրական զաւեշտ»ը, նամակագիրը կը յայտարարէ.

1. Մարսէյլի ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որ եւ է կերպով խնդրոյ առարկայ չէ, վաւերացուած ըլլալով Նահանգ. իշխանութենէն։

2. Պոլսոյ Հայերու Միութիւնը երկու մասերու բաժնուած է եւ այդ երկու բաժանումներն ոչ մէկ կապ ունին Պոլսեցիներու Միութեան հետ, որ երկուքին ալ արգարաբար է չհամագործել Միութեան անունը։Ընդդիմութեան պարագային պիտի դիմենք ընդհանուր դատախազութեան։

3. Քանի որ Նահանգապետարանի վաւերացումով երեք Միութիւններ չեն կրնար միեւնոյն անունը կրել, հրապարակաւ կը խնդրեմ երկու գիւտեններէն որ հանեն իրենց կնիքին հայերէն մասը յարմարցնել ֆրանսերէն իմաստին։ (Պոլսոյ Հայերու, եւ ոչ թէ Պոլսեցիներու Միութիւն)։

Մաղլէն Եավէր

ԽՄԲ.— Հաւատա՞նք թէ այլեւս նոր նամակ չենք ստանար, երկու կողմէն ալ...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

Դաւերը եւ դարմանը

oooo

«Ասպարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Փետր.).

— «Պարզ է որ էջմիածնի որոշումները ու կոնդակները Չեկայի արտադրելի ապրանքները դարձած են։ Եւ կ'արտադրուի այն ապրանքը, որ ուղիղ կը համեմատի իր դիտաւորութիւններուն եւ շահերուն, իսկ կը կասեցուի արտադրութիւնը այն ապրանքներուն, որոնք համապատասխան չեն իր շահերուն։

Ոսկէօղի ըմբիշողի մօտէն փարատին բոլոր կասկածները, շահեկան պիտի ըլլայ ուղիղ ադրիւրէն իմանալու թէ ի՛նչ է Չեկային տեսակէտը կրօնքի մասին եւ ի՛նչպէս կը շահագործէ՝ երբ պէտք ունենայ։

«Խորհրդ. Հայաստան» (21 Հոկտ.) Ակատի ունենալով հակակրօնական ճակատի թուլացումը Հայաստանի սահմաններէն ներս, կը յանդիմանէ Անաստուածներու օրկանը որ բայլ կը շարժի, որովհետեւ, «պայքարը կրօնի դէմ այսօր ալ կը մնայ կարեւորագոյն խնդիրը»...

«Ինչ խօսք, որ խորհր. Միութիւնը, ձեռնարկելով դասակարգերու ջնջման, վերջնական եւ կործանիչ հարուածներ կը հասցնէ կրօնին։ Այդ հաշիշին դէմ մղուող պայքարին մէջ, «Նոր Թատերական գրականութ–Հայաստանի կատարած նուաճումները հսկայական են»։

Այս նկատէն առաջնորդուելով. «Խ. Հ.» կը շեշտէ որ ..«հակակրօնական պրօպագանդը դեռ կը մնայ բոլշեւիկեան պայքարի առաջաւոր խրամատներէն մէկը»։

Ասիկա ռակային ներսը տարածելիք ապրանք է, դուրսի, արտասահմանեան հայ գաղութներուն համար խնդիրը կը տարբերի։

«Անաստուած» թերթը լոյս չտեսնելով Չեկայի մաքիավելական քաղաքականութիւնը, միամտութիւնը կ'ունենայ հրատարակելու նամակ–պատասխան մը Տիփոյիքէն. Տիփոյիքեցին կը հարցնէ.

— Հայաստանի մէջ եկեղեցիներ կա՞ն.

— Այո, կը պատասխանէ Հայաստանցին, եկեղեցիներ կան, բայց եկեղեցի գացող չկայ։ Եկեղեցի կ'երթան միայն անդրջրհեղեղեան մարդիկ։

Առաջինը դարձեալ կը հարցնէ.

—Եթէ բոլոր աշխատաւորները երբես դարձուցած են եկեղեցիէն, ինչի՞ կը ծառայեն ձեր եկեղեցիները։

— Ամենուրեք եկեղեցիները վերածուած են ակումբներու, մթերանոցներու, եւայլն։

Հակակրօնական կառաքի պայքարի երախանք տուող «Խորհրդ. Հայաստան», ի տես վերոյիշեալ հարց ու պատասխանին, անսպասելիօրէն կը գայրանայ ու կը դատապարտէ «Անաստուած»ի խմբագիրը, յայտարարելով

— «Այսպիսի հակակրօնական պրոպագանդ մղել պատասխանեան մեր թղթերներու շրջանակին մէջ, կը նշանակէ յոյն շինելու տեղ աչք հանել»։

Այս զարմանալի ռազմավարութիւնը կը պարզէ ամբողջական խաղը – էջմիածնի հոգեւոր իշխանութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ է միայն գաղութներու համար, բայց ոչ Հայաստանի։ Իսկ այս մարմնին գործը պիտի ըլլայ արտածել այնպիսի ապրանքներ (կոնդակ, հրահանգ), որոնք ուղիղ համեմատին Չեկայի պառակտիչ նըպատակներուն։ Այսինքն՝ ներսը սատանայ, իսկ դուրսը՝ հրեշտակ։

Այս դաւերուն արբիւրը ցամքեցնելու մէկ միջոց կայ, որ կայացած է արտասահմանի բարձր եկեղեցականներուն, եթէ համարձակութիւն ունենան եղմարտութեան աչքերուն մէջ ուղիղ նայելու։ Այդ պարագային կը փրկեն եւ էջմիածինը ներկայ անախորժ կացութենէն»։

«ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ»

Թ. Փազարճըբեն կը տեղեկացնեն «Այսօր Էօղըդ»ին, թէ սոփիականական ձնիչը իր մօտ հրաւիրած է երկու դաշնակցականներ եւ անոնցմէ ուզած է Դաշնակցական անդամներու ցանկը եւ թուղթերը։ Օր մը յետոյ կանչուած են Դաշնակցական կարծուած անհատներ, մօտ 8 հոգի եւ հարցումներ եղած են Դաշնակցութեան նպատակի, կազմակերպութեան եւ ... «Այսօր Էօղըդ»ի մասին։ Քննիչը, արուած պատասխաններէն յուսաբանուած, առանց որ եւ է արձանագրութիւն կազմելու արձակած է զանոնք։

Սլիվէնի մէջ եւս նոյն ձեւով պահանջ եւ հարցաքննութիւն եղած է։

Այս ամէնը ցոյց կուտան, թէ մեր ազգին եւ պարկեշտ» հակառակորդները, շղթահանելով հրապարակային գրգռութիւններով, գիշեր ցերեկ խոցային սեւ աշխատանքի լծուած են, մոլորեցնելու համար պետական իշխանութիւնները եւ իրենց կատարած գէշ վերագրելու ուրիշներուն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԾԻԾԱՂ

Դուրրիէլ ազա եւ կինը ծովային պտոյտ մը կ'ընէին։ Դուրրիէլ ազա ջուրը իյնալով անհետացաւ։

Կինը.— վա՜խ, վա՜խ, գոնէ ոսկի ժամացոյցն ալ վրան չըլլար, միշտ կ'ըսէի թէ վրադ մի առներ։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Յունական ապստամբութիւնը

Եւրոպայի ճակատէն, Ռուսիա կ'ապահովէր երեք նոր անկախ պետութիւններ.— Ռումանիան, Սերպիան եւ Յունաստանը, ինչպէս նաեւ ազատ նաւարկութեան իրաւունք Սեւ Ծովու ու Մարմարայի վրայ։

Նիքոլա Ա. տէրն էր այլեւս Արեւելքի։ Ասիկա Թուրքիոյ պարտութիւնը ըլլալով հանդերձ, բարոյական նուաճում մըն էր եւրոպական կարգ մը շրջանակներու որոնք թէեւ սրտնեղ, ոչինչ կրցան ասարկել։

Անգլիա եւ Ֆրանսա նախապատիւ համարեցին վաւերացնել նոր կացութիւնը Լոնտոնի համաձայնագրով (փետր 1830)։ Անոնք յունական նոր պետութիւնը կ'առնէին իրենց երրեակ պաշտպանութեան տակ։

ԺԹ. դարուն ընթացքին ու մեծ պատերազմին, արդարեւ այդ երրեակ պաշտպանութիւնը առիթ ունեցաւ իր ձայնը լսելի ընել Յունաստանի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԿՆՃԻՌԸ ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ

Յունական հարցը հազիւ փակուած, նոր տագնապ մը կուգար ցնցել օսմանեան պետութիւնը։ Եգիպտական խնդիրն եղաւ այդ, որ ներքին հարց մը ըլլալով հանդերձ, լուծում առաւ միջազգային հանգամանք։ ԺԹ. դարուն արդէն Թուրքիան՝ շահագործ–դարուն ամէն ներքին երեւոյթ անմիջապէս կը վերածուէր միջազգային բարդութեան մը։

Եգիպտական հարցը սերտօրէն կապուած է ուշագրաւ դէմքի մը, Մէհմէտ Ալիի հետ։

Մէհմէտ Ալի մէկն է այն յանդուգն եւ ուժիմ Ալպանացիներէն, որոնք օսմ. կայսրութեան մէջ ուշագրաւ դեր մը կատարած են։ Ծնած Գավալա, ծխախոտի վաճառականութեամբ կը զբաղէր ու միեւնոյն ատեն անկանոն զինուորներուն ալ սպայ էր։ 1798ին Նափոլէոնի արշաւանքին ժամանակ կը ղրկուի Եգիպտոս, ուր քաջաբար կը կատարէ իր պարտականութիւնը։

Ֆրանսացիներու քաշուելէն ետքը, ան կը մնայ հոն, ուր կը ջանայ վերահաստատել Սուլթանի ազդեցութիւնը։ Ի վարձատրութիւն իր ծառայութեանց 1809ին փաշայութեան տիտղոսին կը բարձրանայ։ Գործունէութեան լայն ասպարէզ կը բացուի այլ եւս իր առջեւ։ Կը ջանայ նախ երկիրը մաքրագործել անկարգապահ տարրերէն ու միանգամայն զայն օժտել օրինակելի ժիր վարչութեամբ։ Արդարեւ իր օրէն կը սկսի Եգիպտոսի վերելքը. կարճ ժամանակէն կը յաջողի յատամնայ նահանգ մը վերածել կազմակերպուած պետութեան մը՝ իր սեփական ուժեղ բանակով, հողագործական ու ճարտարարուեստական տիպար ձեռնարկներով։

1811ին հանդէսի մը պատրուակին տակ Գահիրէի մէջ կը համախմբէ ու ջարդել կուտայ Մամլուքներու առաջնական կարգը։ Ասոնք երկրին տիրապետողը եղած էին երկար ատենէ ի վեր։ Այլ եւս ինքնագլուխ, կը ջանայ շարունակել Ֆրանսացիներու կողմէն սկսուած շինարար գործը. բանակի մենաշնորհը կ'իւրացնէ եւ հսկայ տարածութիւններ կը յատկացնէ անոր մշակումին։ Իր շահած գումարները ան կը գործածէ արդիական բանակով մը օժտելու իր վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ շինել տալու նաւարաններ ու նաւատորմիղ մը։ Իրեն գործակցութեան կը հրաւիրէ Ֆրանսացի մասնագէտներ։

Իր գործը, թէեւ շատ անձնական, բայց ազգային հանգամանք մը առաւ։ Ազդանշանը տուաւ Եգիպտոսի վերազարթօնքին։ Բուն նպատակը արեւմտեան հասկացողութեամբ պետութիւն մը ստեղծել չէր անշուշտ։ Եգիպտոսը կը նկատէր շահագործելի հող մը, առեւտրական ձեռնարկ մը, զոր կը ջանար իր ափը պահել շնորհիւ իր բանակին։

«Մեծ թագաւոր մը, կ'ըսէր Մէհմէտ Ալի, իր սուրը կը ճանչնայ եւ իր քսակը, ան կը քաշէ մէկը, լեցնելու համար միւսը»։

Եգիպտոսը՝ վաճառատան մը եւ գործանոցի մը վերածուեցաւ. իր հիգերը տուին այն արդիւնքը որ երկիրը մըտաւ արդիականացումի շաւիղը։ Ֆրանսացի մասնագէտներ հրաւիրեց խումբով, առանց զանազանելու կրօնը ազնիւ կարէն.

«Իս զանոնք կը գնեմ մեծաքանակ, եւ երբ անոնցմէ հատ մը գտնեմ արժանաւոր, ան հարիւրապատիկ կը փոխարինէ կրած վնասներս»։

Ուսանողներ կը ղրկէ Եւրոպա, մասնագիտական վարժարաններուն զարկ կուտայ. օսմանեան հեղգ վարչութեան փոխարէն կը հաստատէ կեդրոնացեալ օրկան մը։

Այս ձեռնարկները անշուշտ կը պահանջէին նիւթական լայն աղբիւրներ, Հասոյթի նոր միջոցներ գտնելու համար ան կը ձեռնարկէ Սուտանը միացնել Եգիպտոսի (1818—1820)։

Վերջապէս ճիշդ այն օրերուն, ուր օսմ. պետութիւնը տակաւին կանոնաւոր բանակ չունէր, Մէհմէտ Ալի յաջողած էր հաստատել զինուորական ուժեղ եւ կարգապահ կազմակերպութիւն մը, արդիական զէնքերով։ Սուլթանը սախրուած իր աջակցութեան կը դիմէր նեղ պարագաներու։ Այսպէս Սուլթանին խնդրանքով է որ Մէհմէտ Ալի 1811—18 թուականներուն զսպեց Հիճազի ըմբոստութիւնը։ Արիւնաւուշտ կռիւ մը եղաւ ասիկա։ Վէհապիները, որ կը տիրէին Մէքքէի եւ Մէտինէի, փորձեցին թօթափել Սուլթանին գերիշխանութիւնը։ Մէհմէտ Ալի 1812ին գրաւեց այդ երկու քաղաքները Հիմնայատակ ընել տուաւ ապստամբ գիւղերը, գլխատեց ղեկավարները եւ կամ հալածեց անապատի ուղղութեամբ։ Այդ կռիւներուն ընթացքին Արաբներուն ջարդել տուաւ իր ալպանացի գործակիցները որ կը նեղէին զինքը։

Արաբիան չըլլաւ սանձուեցաւ անշուշտ, բայց իր գիրքը եւ հմայքը զօրացաւ յայտնապէս

Ահա թէ ինչո՞ւ յունական ըմբոստութեան պարագային, Սուլթանը կը կէր պէտք տեսաւ դիմելու Մէհմէտ Ալիի աջակցութեան։ Տեսանք արդէն թէ այս վերջինը արշաւախումբ մը ղրկեց՝ իր որդւոյն, Իպրահիմի ղեկավարութեան տակ 1825–28ի շրջանին եգիպտական ուժերն եղան որ գրեթէ ցամքեցին յունական ըմբոստութիւնը, բայց այդ արշաւանքը փաշային արժեց 30,000 մարդ եւ իր նաւատորմիղը որ փճացաւ Նաւարինի առջեւ եւ քսան միլիոն ֆրանք։

Անհաւասիկ այս պարագան մեկնակէտը եղաւ Թուրքեւեգիպտական թշնամացութեան մը, որ ծանր բարդութիւններու դուռ պիտի բանար յետագային։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(4) (Շար.)

Պուլկարիոյ Ազատագրութեան Տեւչութիւնը եւ հայ կաղաքական հոսանքները

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԸ

Սոֆիայի Ազատագրութեան տեառուչը փետր. 8ին իր մօտ հրաւիրելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հնչակեաններու եւ ռամկավարներու ներկայացուցիչները, համաձայնագիր մը ստորագրել տուեր է։ Այս համաձայնութիւնը մէկ–երկու թերթերու կողմէ հրատարակուեցաւ խեղաթիւրեալ ձեւով։ Ահա բուն բնագիրը.—

Հնչակեաններու կողմէն՝ Յարութիւն Պողոսեան, Մարտիրոս Խաչիկեան, Անդրանիկ Դոստուրեան. Դաշնակցականներու կողմէն՝ Մարտիկ Յովհաննէսեան, Յովհաննէս Տէվէճեան, Օննիկ Խ. Յովհաննէսով. Ռամկավարներու կողմէ՝ Արտաշէս Զաքարեան, Պարոյր Մալըզեան.— Իշխանութեան կողմէ մեզ հաղորդուեցաւ յետոյ,

Ա. Թէ թոյլ պիտի չտրուի կատաղի պայքար մղել հայ գաղութի զանազան հոսանքներու միջեւ,

Բ. Թէ պիտի չթոյլատրուի, նոյն իսկ տակտիքական պատճառներով, անվարան խորհրդային «ագիտացիա» մղել հայ բնակչութեան մէջ, բայց արգիլը պիտի չյարուցուի փախաքող Հայերու Խ. Հայաստան գաղթելու քարոզչութեան։

Եւ մեզմէ փոխանակութենէ յետոյ, հայ գաղութի յիշեալ երեք հոսանքներու միջեւ, կառավարութեան միջամտութիւնը յառաջ բերող միջադէպերու առիթ չստեղծելու համար, համաձայնեցանք.—

Ա. Երկրին մէջ, հայ ազգային շէնքերու վրայ պիտի կախուի ի հարկին, միայն պուլկար ազգային դրօշակ։ Նոյն դրօշակը պիտի պարզուի նաեւ համազգային ցոյցերու ժամանակ, ինչպէս օրինակ Ազգային Վերածնունդի, Ս. Կիրիլ եւ Մեթոտի եւն.։

Բ. Փախաքողները կրնան Մայիս 28ին հոգեհանգիստ կատարել, այս առթիւ որ եւ է վճարում չընելով եկեղեցիին։

Թաղ. Խորհուրդները պարտաւոր են գոհացում տալ նման պահանջի մը։

Գ. Մայիս 28ի հոգեհանգիստին Դաշնակցականները եւ բոլոր փախաքողները իրաւունք ունին ներկայանալու դրօշակով, որ ունի հետեւեալ գոյները, ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՅՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆ, հորիզոնական կարգով։

Դ. Եկեղեցիին մէջ, ամէն պարագայի, կ'արգիլուին քաղաքական ճառերն ու քարոզները։

Ե. Ներկայ համաձայնագիրը իր որոշումներով, ստորագրողները կը պարտաւորուին հաղորդելու մեր կազմակերպութիւններու անդամներուն, ճշտութեամբ գործադրելու համար։

«Թախիներու գործադուլը կը շարունակուի

Բանակցութիւնները կը շարունակուին չարժավարներուն եւ կառավարութեան միջեւ, վերջ տալու համար «թաքսի»ներու գործադուլին որ լրացուց չորրորդ շաբաթը։ Աշխատանքի նախարարը խոստացած է օրինագիծ մը ներկայացնել, որպէսզի շարժավարներն ալ (շոֆէօր) վարձու աշխատաւոր համարուին եւ հետեւաբար օգտուին ընկերային ապահովագրութենէն եւ ուրիշ առաւելութիւններէ։

Անոնք որ սեփական կառքեր ունին եւ կը բանեցնեն, փորձանքի կը հանդիպին։ Կիրակի օր երկու հոգի այդպիսի կառք մը վարձեցին։ Երբ կառքը ճամբայ ելաւ, երկու անծանօթները ծանր հարուած մը իջեցուցին կառավարին գլխուն։ Խեղճը երբ ղեկը դարձուց ինքզինքը պաշտպանելու համար, պզպզեց ցանեցին աչքերուն մէջ, եւ կառքէն վար առնելով փողոց նետեցին։ Իսկ իրենք ուրացով անհետացան։ Իրիկուան դէմ կառքը գտնուեցաւ գետին մէջ։

«Վոզրոժտէնիէ»,Փարիզի ռուս միապետական օրկանը, գործադուլի մասին անպատ լուր մը հրատարակած ըլլալով, 900 ռուս շարժավարներ բողոքագիր մը ուղղեցին։

Շաբաթը 4 օր աշխատանք?

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ջոր. Ճօնսըն, նախագահ Բուլվէյթի վերաշինութեան ծրագրին յանձնախումբի, ժողովի հրաւիրուած է գլխաւոր ճարտարարուեստներու վարիչները, խորհրդակցելու եւ շաբաթական աշխատանքը չորս օրուան վերածելու համար։

Այս առթիւ հաստատուած է թէ անգործներու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Բոլորովին անգործ են 10,500,000 հոգի, իսկ պատահական գործեր ունին 4 միլիոն բանուորներ, որոնք պիտի արձակուին մօտերս։

Ջօրսվարը կը կարծէ որ եթէ շաբաթական աշխատանքը չորս օրուան զեղչուի, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել հինգ միլիոն բանուորներու։

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 11,069,000 կը հաշուէ գործադուլներուն թիւը, ինչ որ 912,000ի յաւելում մը կը ցուցնէ դեկտեմբերի վրայ։ Բանուորներու աշխատավարձքը աւելցած է հարիւրին 7.5, մինչ ուտելիքներու գիները սղած են հարիւրին 16.7, հանդերձեղէնները եւ ուրիշ նիւթեր՝ 27.5։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փախաքողները։

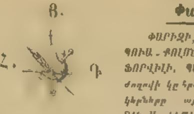

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ, ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱ - ԲՈԼՈՆԻԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue **Danton, Métro: Odéon:** *Կարեւոր զեկոյցներ։*

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԱՅԻ» Կամիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Թոստոմ խումբը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ։

Արշակ Քրիս Ֆէնէրճեան, Տիկին Արուսեակ Խաղխաղեան, Պ. Պարոյր Խաղխուզեան, Օր. Այփինէ Խաղխաղեան, Տիկին Ազնիւ Բանզուտեան, Պ. Սահակ Բանզուտեան, Տիկին Հայկանուշ Կարապետեան (Պոլիս), Պ. Եդուարդ Բիւզանդ եւ Ալպէռ Կարապետեան, Տիկին Լիա Աղանանեան, Պ. Սուրէն Աղանանեան, Տիկին Հայկանուշ Պուլանեան եւ զաւակունք (Երեւան), Տիկին Նուպարուհի Մոլխասեան եւ զաւակունք (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մնոյիֆեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր Անտոնեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, աջկան զարմիկին եւ ազգականուհիին

ՏԻԿԻՆ ՄԱՏԼԷՆ ՔՐԻՍ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆԻ

(*Ծնեալ Խաղխաղեան*)

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ երիտասարդ հասակին մէջ յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժոն։

Մարմինը պիտի ամփոփուի Վիլմօմպլի գերեզմանատան մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵ՛Լ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ. -

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ռ Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»։* Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Արփմեան գրագէտը»։* Յ. Ջաւրեան.— *«Սայեաթ Նովա»։* Մ. Պարսամեան.— *«Վահան Թէքէեան»։* Վ. Փափազեան.— *«Հայկական բարենորոգումները»։* Ա. Խանդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»։ «Մուրատի յուշատետրը» Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»։* ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»։ Զ. Միրզայեան։ «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ.—* Աչեան։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ։ *Վռամ. եպ. Մանկունի։ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։*

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագրի 12րդ տարուան 4րդ (փետրուար) թիւը հետեւեալ նոյն բովանդակութեամբ.—

ՓԱՅԼԱԿ՝ Ջիզանա։ Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԵԱՆ՝ Դուրսը արեւ։ ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՅՇ՝ Պատմութիւն։ ՏԱՐԱԳԻՐ՝ Ռօքսելանա։ Ա. ԱՆԱՀԻՏԵԱՆ՝ Սկեպտիկ տենչանք։ Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ՝ Աշնան տժգոյն տերեւի պէս։ ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ՝ Վերջին յոյսս։ ԵՂ. ՀԱՅԳԵՏ՝ Բեխի – Ադրիւ։ Ա. ԾԱՐՈՒԿԵԱՆ՝ Կարմիր հունձքը։ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը։ ԻՐԱԶԵԿ՝ Հայ թատրոնի ակիզբը։ Ա. ԱԼՋՈՒՃԵԱՆ՝ Բոյրազ խումբը։ Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ՝ Յովսէփ Մովսէսեանի յուշերը Կուկունեանի արշաւախմբից։ Յ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ Քրիստափոր Թադէոսեան։ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ՝ Ցիշատակելի օրեր։ Կ. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ՝ Դէպի կռիւ։ Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ՝ Ա. Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր։ Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հին ճանապարհորդագրութիւններ Հայաստանի եւ հայոց մասին։ Ա. ԱԹԱՆ՝ Հայ կեանքը (Ամսական տեսութիւն)։ Մ. Օ. Ամերիկահայ կեանքը (Ամսական տեսութիւն)։ Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Գրախօսական «Բազմավէպի բացառիկի մասին։ Ա. Խ.՝ Գրախօսական Ա. Գիւլխանդանեանի «Հայ – Թաթարական ընդհարումները» գրքի մասին։

7ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԱՅՍՕՐ, ԺԱՄԸ 19.50ԻՆ

Salle Trocadero*ի մէջ*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ա. Փափազեան, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գասպարեան, Սոլաքեան եւ Արմէնեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Աբրահամ Փափազեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Ի՞Ր ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն թերմա քաղաք. գիւղ Էլիմտաղ կամ Թէլլի Բուզար։ Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր. հիմա լուր չկայ։ Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն։ Տեղեկացնել Բիւզանդ Անէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris 20.

—Պարսամ Ներսէսեան եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ճամըզեան, 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kaloustdian, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France.

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանոյշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլադիկավկաս։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19). Մատյց լուր տուողին վարձատրել Յառաջ թերթ

— Մարաշցի Պ. Միսաք Գայըրճեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Գայըրճեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (64)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Րիզա պէյ չափազանց շուարած էր այս հրամանը ստանալով։ Բայց, ո–րովհետեւ զինուորական էր, հրամանին հնազանդած եւ ուզած էր Գորչքա մնալ։ Ուզած էր, բայց, այդ պահուն, իրմէ եւ երկու պատասխանատու պատուիրակներէն զատ ոչ ոք կար բանակոյտը։ Երեք հոգի անկարող էին Գորչքան պաշտպանելու, որով եւ անիմաստ էր իրենց հոն մնալը։

Այս կացութեան առջեւ, պատասխանատու պատուիրակներէն մէկը առարկած էր Գորչքա մնալու տեսակէտին դէմ եւ Րիզա պէյի բսած էր.

— Կարելի չէ հոս մնալ։ Ռուս թնդանօթներուն տակ կտոր կտոր պիտի ըլլանք՝ առանց որ եւ է բան կարենալ ընելու։ Դիմաւորենք նահանջողներն ու փախողները, եւ անոնց փախուստին արգելք ըլլանք։ Այս ձեւով, թերեւս կը յաջողինք ուժ մը յառաջ բերել ու դիմադրել Ռուսերուն։

Րիզա պէյ թէեւ այս առաջարկը նպատակայարմար գտած էր, բայց, համաձայն իր ստացած հեռագրին, չէր ուզեր Գորչքայէն հեռանալ։ Այդ պատճառաւ, պատասխանատու պատուիրակը որոշած էր առանձին երթալ դէպի Քօրայ։ Այդ անձր, դժուարին պայմաններու տակ, մեծ գործեր տեսած, կամուրջներ լարած, առողջապահական եւ երիտասարդական կազմակերպութիւններ յառաջ բերած, եւ, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր, լրատուութեան գործը եւս կարգի դրած էր, որով, այս անգամ ալ կը յուսար փախստականները կեցնել եւ համախմբել։

Հետեւաբար, հեծնելով ձին, բաժնուած էր Գորչքայէն։ Իսկ Րիզա պէյ թողուած էր ինք իր գլխուն։ Պատուիրակը թերեւս անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէր զայն։ Րիզա պէյ պիտի մեռնէր Գորչքայի մէջ՝ իր ստացած հրամանին համաձայն.

Պատ. պատուիրակը, երբ Քօրայ հասած էր, խառնաշփոթ գտած էր քաղաքը։ Դիւրին չէր ըլլար կեցնել չէթէները որոնք կը փախչէին ռուսական կրակին առջեւէն։ Պատասխանատու պատուիրակը Քօրայի մէջ գտած էր Եահեա բէյը։ Այս չէթէի պետը չէթէի անդամները կը սարսափեցնէր եւ պատճառ կ'ըլլար որ անոնք աւելի արագ փախչէին։ Իսկ պատ. պատուիրակը իր հրացանը քաշելով, փախողները դիմաւորած եւ ըսած էր.

— Կամ դէպի Քօրայի ուսական հեծելազօրքի զօրանոցը կ'երթանք՝ հոն հաւաքուելու համար, եւ կամ հոս կարգով կը պայթեցնեմ ձեր բոլորին գանկերը։

Պատերազմի վայրէն փախող չէթէները անպատճառ Քօրայէն պիտի անցնէին։ Որովհետեւ ուրիշ ճամբայ չկար։ Այդ պատճառաւ, կարելի էր հոն հաւաքել փախստականները։ Պատ. պատուիրակը այս հնարաւորութենէն օգտուելով՝ բռնած էր այն կէտերը, ուրկէ կրնային անցնիլ չէթէները։ Որովհետեւ, ուրիշ ճամբայ չկար։ Որով կարելի էր փախստականները հոդ համախմբել։

Այդ միջոցին, Մօրկոլի միւթէսարըֆը եւս, իր բոլոր ունեցածները ժողված, կ'անցնէր Քօրայէն։ Մօրկոլի հետ ոստիկաններէն վեց հոգի միասին էր առած՝ կահ կարասին պաշտպանելու համար։ Պատասխանատու պատուիրակը, անոր մօտենալով, ըսած էր.

— Մաշալլա՛հ, էֆէնտի, ո՞ւր այսպէս։

— Մօկոլը պարպեցինք։ Կահ կարասիս առի ու կը մեկնիմ։

— Բայց, եթէ չեմ սխալիր, Մօրկոլ եկած ատեն այսքան կահ կարասի չունէիք։ Այս հակերուն մէջ ի՞նչեր կան։

Այս հարցման առջեւ, միւթէսարըֆը շուարման մատնուած էր։ Որովհետեւ, այդ հակերը անձնական կահերով լեցուն չէին։ Ան, առէ ու անկէ հաւաքած, իբրեւ պատերազմական աւար, իր հետը առած՝ կ'ուզէր միասին տանիլ։ Անշուշտ, այդ տեսակ բանի մը համաձայն չէր կրնար ըլլալ պատասխանատու պատուիրակը։ Այդ ճակատին վրայ կռուող ու ծառայութիւն մատուցանողները իրենց կեանքը նուիրած էին հայրենիքին։ Իրենցմէ ոչ ոք կը խորհէր իր անձնական շահերը հետապնդել, եւ, ձեռքը անցած կարասիները իւրացնելով հեռանալ։ Եթէ այդպիսի ցանկութիւն ունենային, շատ շատոնց տիրացած կ'ըլլային հազարաւոր ոսկիներու եւ թանկարժէք գոհարեղէններու, ու, այժմ, փոխանակ Կովկասի ճակատի վրայ, հազար դժուարութիւններով, թշնամիին հետ բախելու, Պոլիս դարձած՝ ու հոն, բազմաթիւ պատերազմի հարուստներու հետ կը զուարճանային։

Պատասխանատու պատուիրակը, հասկնալով թէ իրենց միջեւ կայ մէկը որ այդ անձնազոհութիւնը ցոյց չի տար, չափազանց բարկացած էր։ Եւ, առանց լսելու միւթէսարըֆ պէյը, ոստիկաններուն հրամայած էր բանալ հակերը։ Ան այդ իրաւունքը ունէր, իբրեւ փախանորդը նոյն շրջանի հրամանատար Րիզա պէյին։

Հակերը բանալով, գտած էին, իբրեւ «անձնական իրեր», շատ մը գորգեր։ Միւթէսարըֆ պէյը կը պնդէր թէ ատոնք բոլորը իրեն կը պատկանին, բայց, պատասխանատու պատուիրակը անտեսելով անոր այս առարկութիւնները, գրաւած էր գորգերը ու զանոնք տեղեկագրով մը ղրկած էր հրամանատարութեան։ Միւթէսարըֆ պէյը կրնար իր գլխուն ճարը տեսնել տեղեկագրին գործադրութեան դրութէն վերջ։ Հիմա ատենը չէր այդ խնդրով զբաղելու։ Երբ միւթէսարըֆ պէյի գոյնը երեւան էր ելած, ոստիկանները եւս ուզած էին զէնքը լքել ու փախչիլ։ Բայց, պատասխանատու պատուիրակը զանոնք իր քով պահած, եւ, քանի մը հոգի եւս միացնելով անոնց, բռնած էր այն կէտերը ուրկէ կրնային անցնիլ փախստական չէթէներու մարդիկը։ Միանգամայն, ոստիկաններուն տուած էր մեծ շարքով կրակող զէնք մը, որ արդար հարուածի կը նմանէր եւ Ռուսերէն գրաւուած էր։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 28 Février 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2432

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՔԻ ԽՕՍՔԸ

“ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ„ՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գաղութներու պառակտումը սահմանափակելու կամ խորացնելու տեսակէտով, ծանր պատասխանատուութիւն կ'իյնայ Հայրենակցական միութեանց վրայ։

Անընդհատ խմորման մէջ են այս Միութիւնները։ Շատերը սկիզբէն իսկ ծուռ դրած ըլլալով իրենց հիմը, բարիքէ աւելի չարիք պատճառած, իրար գզելու դատապարտուած են։

Առաջ, նահանգին այսինչ քաղաքը ներս կը դարձնէր միւսին, կամ գիւղ գիւղի դէմ կ'ելլէր, միշտ «հայրենասիրական» յաւակնութիւններով։

Այժմ նոր ճեղք մը եւս բացուած է այս միութեանց մէջ, որոնց ամէնէն ամուրները կը գտնուին Ամերիկա։

Այդ նոր ճեղքն ալ շնորհն է «Հայաստանի բարեկամներ»ու կարճամտութեան եւ անհեռատեսութեան։

Անոնք, այդ «բարեկամները», սխալ հասկնալով կամ խեղաթիւրելով հայրենիքի վերաշինութեան օգնելու պարտականութիւնը, տխմար կամ տմարդի խաղեր կը խաղան, եւ զանազան Թեւերու կը բաժնեն Հայր. Միութիւնները։

Այսպէս, Հայրենակցականներ կան որոնց կեդրոնները երկուքի բաժնուած են, կամ Թեւերը կը փրթին՝ նոր անունի մը տակ, — «Վերաշինաց»։

Բոլոր Թիւրիմացութիւնները կանխելու համար, մէկ անգամէն ըսենք Թէ Հայր. Միութեանց հիմնական պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուժ տալ հայրենիքին, աջակցիլ անոր վերաշինութեան, դիւրացնել ներգաղթը։

Այս նպատակին հասնելու համար, տարրական պահանջ է ունենալ կուռ եւ ամուր կազմակերպութիւն, բազմանդամ համրանք, բարոյական եւ նիւթական ուժ։

Ի՞նչ արժէք ունին բաժան-բաժան եղած կամ 8 – 10, 25 – 50 անդամներով միութիւններ, այնքան բազմակողմանի պահանջներու առջեւ։

Բայց, հայրենիքին օգնել՝ չի նշանակեր անտեսել, երեսի վրայ ձգել գաղութները։

Այստեղ է որ Թիւրիմացութիւններ կը ծագին հայրենակիցներու միջեւ, բաց դուռ ձգելով խառնակիչներու առջեւ։

Ի՞նչ է Հայր. Միութեան մը գլխաւոր ձգտումը, — Համախմբել իր հայրենակիցները, վառ պահել անոնց հայրենասիրական ոգին, օգնել չքաւորներուն, գործակցիլ նոր սերունդի փրկութեան աշխատանքներուն եւայլն։

Արդ, իւրաքանչիւր միութիւն հաշուելով իր ուժերը, իր գործունէութիւնը պիտի բաժնէ երկու հաւասար մասերու, — Հայաստան եւ գաղութներ։

Այս բաժանումը պիտի ըլլայ ոչ միայն բարոյական, այլ եւ նիւթական։

Եթէ որ եւ է Հայր. Միութիւն տարին երկու խոշոր ձեռնարկներ կը կատարէ դրամ ճարելու համար, մէկը պիտի կազմակերպէ հայրենիքին, միւսը՝ տեղական պէտքերուն համար։

Չէ՞ որ տարագիր բազմութիւններն ալ կը պահուին հայրենիքին համար։

Ուրեմն, մէկը միւսին լրացուցիչն է։

Եթէ միութեան մը բոլոր անդամները հասկցած են այս տարրական գիտելիքը, այլեւս ի՞նչ պատճառ կը մնայ պառակտելու, Թշնամանալու, փոխադարձաբար ճակատ յարդարելու։

Նոր աւան կամ Թա՞ղ շինել կ'ուզեն Հայաստանի մէջ։ Բարի՛։ Թող չափեն իրենց բարոյական եւ նիւթական ուժերը եւ գործի ձեռնարկեն։

Բայց, Թող զգուշանան հայրենիքի վերաշինութիւնը պատրուակ դարձնել, խափանելու համար այն ինչ որ կը կատարուի գաղութներու մէջ։

Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, Թեթեւամտութիւն է նուիրական եւ յաւիտենական հռչակել մէկը, իսկ խորթ կամ անցաւոր՝ միւսը։

Եթէ արմատախիլ բազմութիւնները իրենց բախտին ձգուին ու հալին, հայրենիքն է որ պիտի կորսնցնէ, այսօրուան եւ վաղուան համար։

Փորձը տեսանք արդէն։ Մինչեւ իսկ ներգաղթի համար, ճամբու ծախք ճարելու կամ բնակարան շինելու համար, Երեւանը աչքը յառած է դէպի արտասահման։ Եւ հանգանակութիւններ կը կատարուին փողոցէ փողոց, տունէ տուն։

Ո՞րքան կրնան տեւել այս կարգի զոհողութիւնները, եթէ գաղութները զրկուին համախմբուելու, կազմակերպուելու, ոտքի կանգնելու կարողութենէն։

Ի՞նչ կը շահի Երեւանը ինք, եթէ հայր. միութիւնները փոխանակ ուժ ամբարելու, բաժնուին «բարեկամ» եւ «Թշնամի» մասերու, ինչպէս եղած է քաղաքական-կուսակցական ճակատին վրայ։

Ինչպէս ամբողջ արտասահմանի հանրային կեանքին, հայր. միութեանց ծոցին մէջ ալ, անհրաժեշտ է սուր աչք եւ հոտառութիւն, որպէսզի խարդախ մունետիկներ չյաջողին իրենց մանածը ներկել, վերաշինութեան անունով։

Նոյնիսկ անունը փոխած ատեն —Վերաշինաց— որ եւ է Հայր. Միութիւն չի կրնար խուսափիլ իր պարտականութեան երկրորդ մասէն, — գաղութներ։

Ով որ կը փորձէ մէկը միւսին զոհել եւ ճակատ յարդարել, չի կրնար բարեկամ ըլլալ ոչ արմատախիլ բազմութեանց, ոչ ալ հայրենիքին։

Այդպիսինները դիմակաւոր դաւադիրներ են, որոնք վերաշինութիւնն անգամ քաղաքական դրամագլուխի կը վերածեն, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ արտասահմանի մէջ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԵՐԺԵՑ 100ԻՆ 10Ի ՏՈՒՐՔԸ

Երեսփ. Ժողովը պիտի պնդէ՞

Ծերակոյտը առջի օր քննութեան ենթարկելով երեսփ. ժողովին կողմէ քուէարկուած նիւթացոյցը, մերժեց օտար բանուոր բանեցնող հաստատութիւններէն հարիւրին 10 տուրք առնելու օրինագիծը։

Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ դահլիճներուն օրով ալ Ծերակոյտը միշտ մերժած էր այս առաջարկը։

Այս անգամ ալ, բուն ծերակոյտէն առաջ, ելմտական յանձնաժողովը մերժած էր այդ յօդուածը, իբրեւ ոչ-գործնական, մանաւանդ որ սպասուած եկամուտը չպիտի տար։ Ըստ օրէնքի երեսփ. ժողովը անգամ մըն ալ աչքէ պիտի անցընէ ծերակոյտին քուէարկած նիւթացոյցը, եւ եթէ չպնդէ, մեծ հոգէ մը ազատած պիտի ըլլան օտար բանուորները։

Արդարեւ, շատ մը օտար հաստատութիւններ շփոթութեան մատնուած էին այս յօդուածին հետեւանքով, իսկ բազմաթիւ օտար բանուորներ անգործութեան պիտի դատապարտուէին, քանի որ գործատէրները նոր տուրքը պիտի գանձէին անոնց աշխատավարձին վրայ։

Երբ առաջին անգամ խնդիրը կը քննուէր երեսփ. ժողովին մէջ, դիտել տրուեցաւ Թէ օրինագիծը կը հակասէ միջազգային պայմանագիրներու։ Բայց մասնագէտներ հակառակը ապացուցին։

Ծերակոյտը ուրիշ միջոցներ կ'առաջարկէ, աւելի կարեւոր եկամուտ մը ապահովելու համար։

ՈՐՈ՞ՆՔ ՕԳՏՈՒԵՑԱՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՉԷՔԵՐԷՆ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ՆՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

ԵՐԵՔ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Սթավիցքիի գործին քննութիւնը նոր փուլի մը մէջ մտաւ երկուշաբթի օր, երբ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին յանձնուեցան բոլոր փաստաթուղթերը։ Դատական նախարարը ինք կարգադրեց Թուղթերուն փոխադրութիւնը, որ կատարուեցաւ երկու դատաւորներու եւ խումբ մը ոստիկան-գինուորներու միջոցաւ։ Թղթածրարին մէջ կը գտնուէին զանազան նախարարութեանց տեղեկագիրները, Սթավիցքիի հանած չէքերուն ցանկը, վերաքննիչ ատեանի նախագահին տեղեկագիրը՝ Սթավիցքիի վերաբերեալ դատերու յետաձգման մասին եւայլն։

Միեւնոյն ատեն, հարցաքննիչ դատաւորին պաշտօն յանձնուեցաւ քննութիւն բանալ ելմտ. նախարարութեան նախկին պաշտօնեաներէն Կիպուլ-Թիպոյի, առեւտրական նախարարութեան վարկի ճիւղին տնօրէն Քոնսթանթէնի եւ Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն Պայարի դէմ։

Առաջինը ամբաստանուած է Թէ ելմտական նախարարութեան մէջ պաշտօնը ճարեր է շնորհիւ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէն Տիւպարիի, որ Սթավիցքիի միջնորդն էր։ Երբ առաջին անգամ երեւան հանուեցաւ այս խնդիրը, ելմտական նախարար Պ. Ժաք Պոնէ պատասխանեց Թէ Կիպուլ-Թիպօն երբեք պաշտօն չէ վարած իր պաշտօնատան մէջ, բայց ամբաստանեալը հակառակը պնդեց։

Երկրորդը, Քոնսթանթէն, կը մեղադրուի իբրեւ զանցառու՝ իր պաշտօնին մէջ։ Իսկ Պայարի համար կ'ըսեն Թէ ժամանակ առաջ տոմս մը տուեր է Սթավիցքիի, որպէսզի կարենայ խաղալ Քազինոյին մէջ, ուրկէ վռնտուած էր իբրեւ խարդախ։

Աջ ու ձախ չէքեր բաշխուած էին...

Թերթերը արդէն սկսած են հրատարակել Սթավիցքիի չէքերէն օգտուողներու անունները։ Փարիզի երեսփոխան Պոնօ, որ Պայոնի բանտը կը գտնուի, ստացած է 400.000 ֆրանք։ Նախկին երեսփոխան եւ Թարտիէօյի կուսակիցներէն Էմոն Պուայէ՝ 800000։ Ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաներէն Կիպուլ-Թիպօ (տես վերը) 700,000։ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէն Տիւպարի՝ 200,000, «Լա Լիպէրթէ»ի նախկին տնօրէն Քամիյ Էմառ 50,000, Փոլ Լէվի՝ «Օ Էքութ», «Ռամփառ» եւ «Օժուրտիւի» Թերթերուն հրատարակիչը՝ 300 հազար, Փիէռ Քիւռալ, «Էնթրանսիժան»ի նախկին եւ «Լը Ժուռ»ի ներկայ տնօրէն Պ. Պէյլիի մօրեղբայրը՝ 50,000, Ռուս գրագէտ Ժոզէֆ Քէսէլ, որ Ֆրանսերէն կը գրէ եւ աշխատակիցն է «Մաթէն»ի եւ «Կռէնկուար»ի եւ որուն համար կ'ըսեն Թէ Քիափի մտերիմն է, ստացած է 50 — 70,000 ֆրանք։

Արձանագրութիւններէն կ'երեւայ որ Կիպուլ-Թիպօ 700,000 ֆրանքը ստացած է երեք օրուան մէջ։ Ցանկին վրայ կ'երեւայ նաեւ Փոլ Լէոն, գեղարուեստից նախկին տնօրէնը, որ ստացած է 20,000 ֆրանք։ Թրիպօլ, նշանաւոր խաղարանի մը վարիչը, քանի մը միլիոն կը գանձէր ամէն ամսու։ Այս հաստատութեան տնօրէնն էր Ապահովութեան Տեսչութեան նախկին բարձր պաշտօնատարներէն Ալէք։ Կան տակաւին 1500 — 2000 ֆրանքնոց բազմաթիւ պարգեւներ։

Ձախակողմեան Թերթերը դիտել կուտան Թէ կարգ մը խոշոր պարգեւներ տրուած են ոչ Թէ չէքով, այլ «ձեռաց»։ Այնպէս որ կարելի չէ երեւան հանել բոլոր գաղտնիքները։

Քննիչ յանձնաժողովին դիւանը առաջին առթիւ կարդաց դատական ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ Պ. Քառվիէ Կիշառի մէկ տեղեկագիրը, որ կը վերաբերի Քիափ-Սթավիցքի-Տիւպարի տեսակցութեան եւ ամբաստանութիւններ կը պարունակէ Պ. Քիափի եւ նախկին նախարար Պ. տը Մոնզիի մասին։

Այս տեղեկութիւնները Թերի են տակաւին, քանի որ Սթավիցքիի չէքերուն Թիւը կը հասնի 800ի, եւ յանձնաժողովը քննած է միայն 400 հատ։ Պանք Ամոտի անունով չէքեր կան 7 միլիոնի, բայց այս դրամատունը մեծադումար փոխ դրամ տուած է Սթավիցքիի։ «Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէնը, Նէպէն, որ կը հարցաքննուի Պայոնի մէջ, ստացած է չորս չէք հարիւր հազար ֆրանքի, իսկ ընկերութիւնը՝ մէկ միլիոն։ Սթավիցքիի միջնորդներէն Ռոմանիէնօ, որ անհետացած է, ստացեր է 7 — 8 միլիոն։ Վուա՝ որ դէպի Շամոնի փախցուցած էր խաչագողը, ստացած է 60,000 ֆրանք, 5-6000նոց չէքերով, միւս ընկերը՝ Փիկալեօ՝ քանի մը հազար, Օրլէանի վարկի դրամատան տնօրէնը՝ երկու միլիոն, Տոքթ. Վաչէ՝ 25,000, նախկին նախարար Փոլ Պոնքուռի քարտուղարը՝ երկու հինգ հազարնոց, Սթավիցքիի քարտուղարը՝ երկու միլիոն եւայլն։

Դատաւորին սպանութեան խնդիրը

Միւս կողմէ, քննութիւնները կը շարունակուին, դատաւոր Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքը երեւան հանելու համար։ Մինչեւ հիմա կատարուած քննութիւնները արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, ամէն բան ծայրէն պիտի սկսին։ Բժիշկները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին հանգուցեալին փորոտիքը, եւ չգտան որ եւ է Թունաւորման հետք։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլորովին մէկդի դրուած է անձնասպանութեան տեսակէտը։

Դատաւորներու Միութիւնը պարգեւ կը խոստանայ

Ֆրանսայի դատաւորներու միութիւնը որոշեց հանգանակութիւն մը կատարել իր անդամներուն միջեւ, մինչեւ մարտ 4, որպէսզի կարենայ պարգեւներ խոստանալով երեւան հանել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքը։

Այսպէս, 10.000 ֆրանք պարգեւ պիտի վճարուի այն կառապան, պանդոկի կամ վառելանիւթի պաշտօնեային, որ կրնայ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ ոճիրին համար գործածուած ինքնաշարժի մասին։ Տասը հազար պիտի տրուի այն անձին որ կրնայ տեղեկութիւններ տալ Փրէնսի ինքնաշարժ դրուելուն եւ անոր մօտեցող անձի մասին։ Հինգ հազար ֆրանք՝ դանակը ծախող առեւտրականին որ ինքնաբերաբար մէջտեղ կուգայ։ Հինգ հազար ֆրանք՝ անոր որ կրնայ ապացուցանել Թէ դատաւորին հետեւողներ կային Փարիզէն Տիժոն։ Տասը հազար ֆրանք՝ այն անձին որ կրնայ բոլորովին նոր տեղեկութիւններ տալ։

Նոր կռիւներ Պէլվիլի մէջ

Անցեալ օր 400 համայնավարներ ցոյց մը սարքեցին Պէլվիլի բանւորական Թաղին մէջ, քանդելով շուկան (մառշէ)։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ կրակ ընել։ Ցուցարարներէն մէկը, որ երկաթի կտոր մը բռնած կը սպառնար, գետին փռուեցաւ եւ մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

Ցուցարարները կրակ ըրին ոստիկանական կառքերուն վրայ, Պէլվիլի եւ Մէնիլմոնթանի մէջ։ Թշնամութեանց պատճառը այն էր որ աջակողմեանները ժողով մը սարքեր էին գարեջրատան մը մէջ։ Ընկերվարականները եւ համայնավարները ուզեցին խանգարել, քարեր տեղացնելով գարեջրատան վրայ։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները որոնք փողոցէ փողոց իյնալով «ինթէրնասիոնալ» երգեցին։

Նախարարը դիտել կուտայ Թէ այս կարգի արարքները կը վնասեն իրենց շահերուն եւ կրնան սպառել Փարիզի ժողովուրդին համբերութիւնը։

Զինաթափութեան թնճուկը

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, որ Հռոմ կը գտնուէր, վերջացուց իր պարտականութիւնը եւ վերադարձաւ Փարիզ։ Թերթերը կը գրեն Թէ՝ իբրեւ արդիւնք այս տեսակցութեանց, անգլիական տեսակէտը աւելի մօտեցած է իտալականին։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ Թէ Իտըն եւ Մուսոլինի երկու ժամ խօսակցելով, համաձայնեցան հիմնական կէտերու մասին։ Այսպէս, Անգլիան ալ կը հաւանի որ միայն 200.000 զինուոր Թոյլատրուի Գերմանիոյ (եւ ոչ Թէ 250 — 300.000), ինչպէս եւ դուռ պաշտպանողական Թնդանօթներ եւ հրասայլեր։ Երկու երկիրներն ալ համաձայն են որ նուազագոյն պայմանագիր մը կնքուի, հետեւեալ հիման վրայ, — պահել սպառազինութեանց ներկայ մակարդակը, դադրեցնել քիմիական պատերազմը եւ միջազգային կարգադրութիւն մը ընել, որպէսզի Գերմանիան ապացուցանէ իր բարեացակամութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ ոչ-յարձակման դաշնագիրներ կնքէ իր դրացիներուն հետ։

«Գերմանիա՛, պատերազմի պատրաստուէ»

Հիթլէրի գիրքէն յետոյ, անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի Թարգմանուեցաւ գերմանական նոր հրատարակութիւն մը, որուն հեղինակն է փրոֆ. Պանզէ։ Գիրքը միաժամանակ հրատարակուեցաւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ։

Այս գրքին վրայ հիմնուելով, Թերթերը կ'ըսեն Թէ Գերմանիա ահարկու պատրաստութիւններ կը տեսնէ, նոր պատերազմի մը համար։ Գրքին անունն ալ այդ կ'ապացուցանէ, — «Գերմանիա, պատերազմի պատրաստուէ»։

Նոր դէպքեր «Թաքսի»ներու գործադուլին առթիւ

Աշխատանքի նախարարը ազդարարութիւն մը ուղղեց «Թաքսի»ներու գործադուլի կազմակերպիչ կոմիտէին, յորդորելով որ բարեկարգութիւնը չխանգարեն։ Արդարեւ, նոր դէպքեր պատահեցան առջի օր։ Շարժավար մը յարձակում կրեց իր կառքին մէջ, գործադուլին միացած չըլլալով։ Ուրիշ մը քարի բռնուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ գլուխէն։ Երրորդ մը ծեծ կերաւ եւ վիրաւորուեցաւ գլուխէն։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն փետրուար 26 թուականով. —

Պ. Իվան Վասիլիեւիչ, Ենկիւրիի խորհրդային դեսպանատան քարտուղարներէն մէկը, երէկ առտու մեռած գտնուեցաւ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ։ Գլխուն վրայ գնդակի վէրք մը ունէր։ Վերջերս Մոսկուա կանչուած էր եւ այս առտու նաւ պիտի նստէր, Օտեսա երթալու համար։

Մարզպանութիւն Թրակիոյ համար

Թուրք Թերթերը կը գրեն Թէ Ը. մարզպանութիւն մը պիտի հաստատուի Թրակիոյ համար։ Առաջինը հաստատուած է արեւելեան նահանգներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք քրտական շարժման։ Երեւի Թուրքերը մտահոգութեան մատնուած են Թրակիացիներու վերջին յոյզերէն։

Թրքական նոր նիւթացոյցը

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը նկատելով որ ծախքի մասը հաւանաբար 180 միլիոն ոսկիէն աւելի ըլլայ, անհրաժեշտ գտած է առոր փոխարէն նոր հասոյթներ գտնել։ Կ'ենթադրուի Թէ շահատուրքի նոր օրէնքով կարելի պիտի ըլլայ մէկ-մէկուկէս միլիոն ոսկի աւելցնել այդ տուրքը։ Միւս կողմէ Ազգ. ժողովին պիտի առաջարկուի տարի մըն ալ երկարաձգել հաւասարակշռութեան տուրքը, որուն պայմանաժամը մայիսի վերջը կ'աւարտի։

Հաւանական է որ յաւելում կատարուի ելեկտրականութեան տուրքին վրայ։ Առկէ զատ առաջարկներ կան որ պետական պաշտօնեաներու Թոշակէն մաս մը վար դրուի եւ այս ձեւով հանգստեան Թոշակը դադրի շնորհ մը ըլլալէ։

Գրեցի՞ք ձեր յայտարարութիւնը

Այսօր, 28 փետրուար, վերջին օրն է տուրքերու յայտարարութեան համար։

Հարիւրին 30 — 40 աւելի պիտի վճարեն անոնք որ Թերանան իրենց պարտականութեան մէջ։

ԵՐԿՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՉԱՐԻՔՆԵՐ

Որ եւ է տարակոյս չկայ, որ մեր գաղութները միանգամայն խաղաղ պիտի ըլլային այսօր, եթէ Հակադաշնակցական տարրերը ա) գործիք չըլլային միջազգային խառնութիւններ յարուցանող ու դասակարգային անհաշտ պայքար մղող բոլշեւիկներուն ձեռքը եւ բ) անձնատուր չըլլային Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած իրենց սխտահման ատելութեան ու նախապաշարումներուն։

Այս երկու հիմնական պատճառները թոյլ չեն տար, որ հակադաշնակցական տարրերը տեսնեն դառն իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ ան է, եւ ոչ թէ այնպէս, ինչպէս որ իրենց կը ներշնչեն բոլշեւիկները կամ իրենց հակադաշնակցական մոլուցքը։

Արդարեւ, վայրկեան մը երեւակայեցէք, որ բոլշեւիկները չկան կամ չեն միջամտեր մեր գաղութներու ներքին կեանքին եւ հակադաշնակցական տարրերն ալ բռնուած չեն հակադաշնակցական մոլուցքով։ Կը խորհի՞ք թէ այդ պարագային ո եւ է հիմ կամ պատճառ պիտի ըլլար այսքան ծանր երկպառակութեանց եւ անհաշտ կռիւներու համար։ Որոն՛ք։ Եւ ինչո՞ւ պիտի ըլլային երկպառակութիւններ կամ անհաշտ կռիւներ, ինչո՞ւ մեր գաղութները պիտի բաժնուէին երկու թշնամի բանակներու, երբ իրականին մէջ չկան ոչ միայն նման կըռուիները արդարացնող, այլ եւ համերաշխ գործակցութիւնը անկարելի դարձնող գործնական տարակարծութիւններ։

Օրինակ, ի՞նչ հիմ կամ պատճառ կայ, որ հակադաշնակցականներն ու Դաշնակցականները չկարենան կատարեալ համերաշխութեամբ գործել մեր գաղութներու ազգային ինքնապահպանման, հայ մշակոյթի զարգացման, հայ կարօտեալներու խնամատարութեան, անտուն վիճակ ունեցող հայ գաղթականներու տեղաւորման, նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան եւ արտասահմանի հայութեան հազար ու մի ուրիշ պէտքերու համար։ Անկասկած, եթէ յիշեալ հիմնական երկու արգելքները չըլլային, առանց որ եւ է դժուարութեան մեր գաղութներու բոլոր ուժերը քով քովի պիտի գային եւ համերաշխօրէն գործակցէին արտասահմանի հայութեան կարիքները հոգալու համար լաւագոյն կերպով։

Վերցնենք այժմ Հայաստանը։ Ճիշդ է, Հայաստանի ներկայ վիճակի, իշխանութեան, ձգտումներու եւ կարգերու մասին տեսակէտներու կամ գաղափարներու հիմնական տարբերութիւններ կան հակադաշնակցականներու եւ Դաշնակցականներու միջեւ։ Սակայն, ճիշդ է նաեւ, որ ոչ մէկ հիմնական տարակարծութիւն կայ ներկայ Հայաստանը բոլոր արամադրելի միջոցներով զօրացնելու, անոր տնտեսապէս օգնելու, անոր շինարարական ձեռնարկներուն նպաստելու, հայկական բեկորներու Հայաստան ներգաղթին ուժ տալու վերաբերմամբ։ Ճիշդ է նաեւ, թէ որ եւ է բանաւոր հիմ կամ պատճառ չկայ, որ Հայաստանին ներկայիս անմիջապէս օգնելու այս միակ գործնական խնդիրներու շուրջը հակադաշնակցականներ եւ Դաշնակցականներ ձեռք ձեռքի տուած չգործեն։

Գործակցութիւնը թերեւս դժուար ըլլար քաղաքականապէս, եթէ Դաշնակցութիւնը իրապէս պայքար Հայաստանի վրայ այժմ իշխող խորհրդ. կառավարութեան դէմ կամ զինեալ պայքար մղէր անոր դէմ, այսինքն՝ զինու զօրութեամբ ձգտէր տապալել զայն։ Մինչդեռ ամէն իրազեկ մարդ, որ բոլշեւիկներու պրոպագանդիստէն կուրացած չէ, գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը տասը տարիէ ի վեր ինքզինք սահմանափակած է միայն գաղափարական պայքարով խորհրդ. կառավարութեան դէմ, — իրաւունք մը, որմէ ոչ ոք կրնայ զայն զրկել եւ որմէ ղեթ տեսականօրէն ինքզինքնին չեն ուզեր զրկել նոյն իսկ հակադաշնակցական ոչ-բոլշեւիկ տարրերը։

Դժբախտաբար, բոլշեւիկներն ու հակադաշնակցական մոլուցքը պատճառ եղած են, որ Դաշնակցութեան սոսկ գաղափարական պայքարն անգամ անհանդուրժելի ըմբռնումը մը նկատուի եւ նոյն իսկ յայտարարուի ոչ միայն դաւադրութիւն մը խորհրդային կառավարութեան դէմ, այլ եւ Հայաստանի դէմ։ Եւ բոլշեւիկներէն թունաւորուած կամ հակադաշնակցական մոլուցքէն յիմարացած մարդիկ չեն ալ ամչնար անդադար կրկնելու, թէ Դաշնակցութիւնը թշնամի է կենդանի Հայաստանին, կարծես կենդանի Հայաստանը խորհրդային կառավարութիւնն ըլլար։

Հարկաւ, եթէ միայն Հայաստանի եւ մեր գաղութներու շահերը ի նկատի առնէին հակադաշնակցական տարրերը, անոնք, փոխանակ անիմաստ ու ազգավնաս պայքար մղելու Դաշնակցութեան դէմ եւ իրենց ու Դաշնակցականներու ուժերը սպառել ջանալու ներքին կռիւներու մէջ, Դաշնակցականներու հետ միասին ամենայն ներդաշնակութեամբ պիտի աշխատէին առաւելագոյն օգնութիւն հասցնել Հայաստանի եւ միաժամանակ Դաշնակցականներու հետ միասին պիտի նուիրուէին մեր գաղութներու բիւրաւոր կարիքները հոգալու ծանր գործին։

Սակայն, դժբախտաբար, Հայաստանի վրայ ներկայիս իշխող կառավարութիւնը, որ օտար ուժ մը կը ներկայացնէ, իր խառնակիչ գործակալներու միջոցով սիսթեմաթիք կերպով կը պղտորէ հակադաշնակցական տարրերու մտքերը, կը մղէ զանոնք անհաշտ դիրք բռնելու Դաշնակցութեան հանդէպ եւ գործիք դարձնելով զանոնք իր ձեռքը՝ երկու թշնամի բանակներու կը բաժնէ մեր գաղութները, հայ ազգային կազմակերպութիւնները քայքայելու եւ հայ ազատագրական շարժումը ընդմիշտ թաղելու համար։ Այնպէս որ իրականին մէջ հակադաշնակցական բոլոր տարրերը, Հայաստանին եւ հայ գաղութներուն ծառայելու փոխարէն, կը հարկադրուին ծառայել խորհրդային կառավարութեան եւ իրենց այդ ծառայութիւնը արդարացնելու համար՝ կ՚աշխատին նոյնացնել խորհրդային կառավարութիւնն ու Հայաստանը։

Մինչդեռ խորհրդային կառավարութիւնը եւ Հայաստանը տրամագծօրէն տարբեր բաներ են եւ չեն կրնար եւ չպէտք է երբեք նոյնացուին, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը ոչ հայ ժողովուրդէն է բխած, ոչ հայ ժողովրդի ձնշող մեծամասնութեան վստահութիւնը կը վայելէ, ոչ հայ ազգային խաչերը կը հետապնդէ, ոչ հայ ազգային շահերը կը պաշտպանէ, այլ կառավարութիւն մըն է, որ օտարի ուժով տիրացած է Հայաստանին, որ օտարի ուժով եւ բռնակալ կերպով կ՚իշխէ հայ երկրի վրայ եւ Հայաստանէն դուրս գտնուող օտար կեդրոնէ մը կը նշանակուի ու կը ստանայ իր հրամանները։

Այսպիսի կառավարութեան մը գործակալները, թէկուզ Հայու նման կըրող անձեր ալ ըլլան, բնականաբար չեն կրնար նկատուիլ հայ ազգային կառավարութեան մը ներկայացուցիչները։ Եւ որովհետեւ յայտնի է, թէ այդ կառավարութիւնը ոչ միայն իր էութեամբ, այլ եւ իր գաղափարներով իր ձգտումներով ու ծրագիրներով հակազգային ու հակակրօնական բնոյթ ունի եւ նպատակ ունի ամէն տեղ դասակարգային կռիւներ հրահրել, բնականաբար անոր գործակալներն ալ, որ յայտնի են բոլշեւիկ, Հօհճի, ինչպէս եւ զանազան քօղարկուած անուններով, կը ձգտին մեր գաղութները արհեստականօրէն թշնամի դասակարգերու վերածել եւ զանոնք իրարու հետ կռուեցնել կատաղի կերպով։ Եւ իր ձեռքն ունենալով Հայաստանն ու Էջմիածինը, խորհրդային այդ կառավարութիւնը իր մեքենայութիւններով կը յաջողի այսօր հակադաշնակցական բոլոր տարրերն ալ լծել իր կործանարար կառքին։

Որոշ է, թէ մեր գաղութները չեն կրնար խաղաղիլ եւ չպիտի խաղաղին որքան ատեն որ՝

Ա. Բոլշեւիկները բարոյապէս եւ նիւթապէս կը քաջալերուին հակադաշնակցական տարրերէն՝ առաջ տանելու համար իրենց պառակտիչ պայքարը եւ

Բ. Հակադաշնակցական մոլուցքը կը շարունակէ կուրացնել հակադաշնակցական տարրերու աչքերը եւ արգելք կ՚ըլլայ անոնց շարժելու հայ ազգային գերագոյն շահերու թելադրութեան համաձայն։

(Հայրենիք, 7 փետր.)

ԾԻԾԱՂ

Հիւանդանոցին մէջ.

Բժիշկը.— Բաւական աղէկ կը տեսնեմ, միայն անունդի պէտք ունիս. ձուկ կը սիրե՞ս։

— Այո՛, պարոն բժիշկ։

— Ուրեմն հիւանդապահին ապսպրեմ որ ամէն առաւօտ ձեզի երկու դգալ ձկան իւղ տայ։

— Խնդրեմ, պ. բժիշկ, կարծեմ առանց իւղի ձուկը աւելի լաւ կը մարսեմ։

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԱԼՊԵՐ Ա.Ի ԿԵԱՆՔԷՆ

Ծերակուտական Իւկրնպլէք, որ 28 տարի շարունակ Ալպէր Թաղաւորին անձնական քարտուղարը եղած էր, կը հաղորդէ կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք առնչութիւն ունին Պելժիոյ Թագաւորին ներքին կեանքին հետ։

Հանգուցեալ Թագաւորը իր առօրեայ զբաղումներուն մէջ շատ պարզ, համեստակեաց ու կենցաղագէտ էր։ Իր դիտողութիւնները երբեք յանդիմանական շեշտ չէին ունենար, որով պալատի սպասաւոր պաշտօնեաները խոր յարգանք ունէին իր անձին հանդէպ։

Իր գոյութիւնը ամբողջովին նուիրուած էր պարտականութեան։

Թագաւորին եւ Թագուհիին ներքին կենցաղը կրնայ օրինակ ծառայել ամուսնական տիպար կեանքի մը։

Երբեմն իրեն կը մատնանշէին իր նախասիրած սփորին վտանգները։ Կը պատասխանէր.

— «Ես այդ վախը չունիմ. Թող թէ շատ ալ զգոյշ եմ, ու յետոյ, ինչպէս գիտէք, սփորը իմ միակ զբօսանքս է. պէտք է որ երբեմն տեղէս շարժիմ, եւ խոյս տամ իմ ամէնօրեայ զբաղումներէս»։

Այդ միեւնոյն քաջութիւնը ցոյց տուաւ նաեւ պատերազմի ատեն։ Առանց վախի եւ վարանումի, ան կ՚երթար կրակի առաջին գիծերուն վրայ, կը վազէր հոս ու հոն, ուր իր ներկայութիւնը կրնար օգտակար ըլլալ, եւ քաջալերել զինուորները, որոնց հետ խիստ մտերմօրէն կը տեսակցէր։

Անմիջապէս դէպի դուրս թշնամիին դէմ կատարած հակայարձակումի մը ատեն, Մայիսի մէջ իր անձնական թիկնապահ պարտաւորութեան զինքը զգուշացնել ներկայացած վտանգէն։ Մասնաւորապէս Իզէրի վրայ մղուած բուռն ճակատամարտին մէջ, Թագաւորը իր զինուորներուն հետ անդրդուելի քաջութիւն մը ցոյց տուաւ։ Աշխարհի հիացում պատճառելու սահման, պէտք բանակը իր պարտականութիւնը արիաբար կատարելով հանդերձ, սախտուեցաւ երրորդ անգամ ըլլալով նահանջել գերման հուժկու բանակին խուժումին առջեւ։ Կացութիւնը շատ փափուկ ու ծանրակշիռ էր։

Դաշնակիցները Ալպէր Թագաւորին մտերմօրէն գիտել տալով, բսին՝

— «Կը խոստովանինք եւ կը շնորհաւորենք ձեր բանակներուն քաջութիւնն ու հրաշալի տոկունութիւնը, սակայն այս անգամ կարելի չէ դաշնակից բանակին ծայրագոյն թեւը ենթարկել մահացու վտանգի մը, Ֆրանսան եւ Լոնտոն անոր ձեռքը ձգելով։ Կարելի չէ այլ եւս նահանջել, պէտք բանակը բարոյապէս յոգնած է, զայն թարմ զօրախումբերու միջեւ պիտի բաժնենք, եւ անոր պիտի տանք նոր ռազմամթերք եւ լաւագոյն կազմածներ»։

Թագաւորը բացարձակապէս մերժեց եղած առաջարկը, յայտարարելով.

— Մեր բանակը կռուելով միայն պիտի լքէ հողամասը։ Որոշած ենք այլեւս մեր դիրքերէն չհեռանալ եւ մեռնիլ պատերազմի դաշտին վրայ։

Այս կտրուկ ու բացարձակ որոշումին առջեւ, Համաձայնականները բախտուեցան տեղի տալ։ Թագաւորը անմիջապէս իր բանակին յաղթանակութիւն մը ուղղեց, բսելով թէ պէտք չէր այլեւս դէպի ետ նայիլ։

Զինադադարի բանակցութեանց ատեն, երբ խնդրոյ առարկայ եղաւ Գերմանիոյ վճարելիք պատերազմական տուգանքի բաշխումը յաղթական պետութիւններու միջեւ, լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագեցան։ Պելժ ժողովուրդը պէտք ունէր վնասներու անմիջական հատուցման, վերաշինելու եւ ծաղկեցնելու համար իր քանդուած հողամասերը։ Պելժիոյ համար մահու եւ կենաց խնդիր էր։ Երբ կառավարութեան լիազօրները գրեթէ բոլորովին յուսահատած էին իրենց հանդէպ ցոյց տրուած ընդդիմութիւններէն, Թագաւորը առանց ժամանակ կորսնցնելու օդանաւով Վէրսայլ գնաց, ու հոն յաջողեցաւ իր երկրին ի նպաստ կարգադրել երկուքուկէս միլիառ ոսկիի հատուցման խնդիրը։

Թագաւորը անձամբ կը հսկէր իր գրասենեակի աշխատութեանց վրայ։ Իր թագաւորութեան սկզբնաւորութենէն ի վեր, անձամբ կը կատարէր իր թղթակցութիւնները եւ կը պատրաստէր իր ճառերը։ Գիտէր լաւագոյն կերպով թափանցել իր նիւթին եւ արտայայտել իր սեփական մտածումները։ Եթէ մարդ աչքէ անցընէր իր գրած բազմաթիւ ճառերը, անոնց մէջ պիտի նշմարէ միեւնոյն ձեւը, լեզուն միեւնոյն դարձուածքները, եւ գաղափարները յղանալու ու բացատրելու միեւնոյն եղանակը։

Ինչպէս բսինք, Թագաւորը շատ քիչ անգամ կը բարկանար։ Անգամ մը միայն ցոյց տուաւ արտակարգ ցասում մը, երբ պատերազմի նախօրեակին Վիլհէլմ Բ.էն ստացաւ նամակ մը, որուն կ՚ընկերանար պատերազմի վերջնագիրը։ Այդ պահուն ինքնիրմէ ելլելով, պոռաց.

— «Մեզ ի՞նչի տեղ դրած է այս մարդը»։

Երբ սոխալուած ըլլար յանդիմանութիւն մը ուղղել իր պաշտօնեաներէն մէկուն, փափկութեամբ ու մեղմօրէն կ՚ընէր իր դիտողութիւնը։

Օգոստոս 18ին, պատերազմին սկիզբը, երբ պելժ բանակը սախտուեցաւ քաշուիլ Նամիւռ քաղաքէն, Թագաւորը Պրիւսէլ եկաւ, եւ պալատի պաշտօնեաներուն ձեռքերը միառմի սեղմելով, յուզումով հրաժեշտ առաւ։ Երբ զինքը մխիթարելով, յաջողութիւն մաղթեցին, լուրջ ու խռոված ձայնով մը պատասխանեց.

— Պիտի չկրնամ անշուշտ հրաշքներ գործել, դէպքերը ծանրակշիռ են, սակայն պիտի ջանամ ձեռքէս եկածն ընել, ձեռնտցնելու համար ազէտին սաստկութիւնը։

Իր քսանհինգ տարիներու թագաւորութեան օրով, միշտ կը զգուշանար իր կամքը պարտադրելէ, եւ կը յարգէր սահմանադրական օրէնքները։ Սակայն երբ ժողովուրդին բարօրութիւնը շահագրգռող խնդիր մը ներկայանար, որ մասամբ հակառակ էր սահմանադրական ճական սկզբունքներուն, ուժգնօրէն կը պաշտպանէր իր տեսակէտը, բայց միեւնոյն ատեն ցոյց կուտար որոշ չափաւորութիւն եւ համոզիչ տրամաբանութիւն մը, մինչեւ որ յաջողէր առաւելագոյն չափով զոհացում տալ։

Թագաւորին մահուան առթիւ, Գ. Վանտէրվէլտի յայտնած նպաստաւոր կարծիքն ու գնահատական արտայայտութիւնը ցայտուն ապացոյցներ են ողբացեալ Թագաւորին ազատամտութեան եւ սահմանադրական օրէնքները յարգելու մասին անոր ցոյց տուած նախանձախնդրութեան։

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք երկու օրինակներ, որոնք որոշ չափով գաղափար մը կուտան Ալպէր Թագաւորին պարզութեան եւ համեստ կենցաղի մասին։

Թագաւորը բացի սփորէ, սիրահար էր նաեւ շարժանկարի, սակայն իր դիրքն ու զբաղումները չէին ներեր ներկայ ըլլալ շարժանկարի ներկայացումներուն։ Երբ առիթը ներկայանար անպաշտօն կերպով Փարիզ այցելելու, սինէմա կ՚երթար եւ ամէնուն պէս պոչ կը բռնէր։ Իր ներկայութիւնը գրեթէ միշտ աննշմար կ՚անցնէր, սակայն օր մը, երբ իր սովորութեան համաձայն, պոչ բռնած իր կարգին կը սպասէր, չար բախտէն շարժանկարի հասատատութեան տնօրէնը ճանչնալով զինքը, յարգանքով կը մօտենայ իրեն եւ կը խնդրէ ներս մտնել։ Թագաւորը թէեւ շնորհակալութեամբ կ՚ընդունի իրեն եղած հրաւէրը, բայց աւելի զոհ պիտի մնայի, կ՚ըսէ, եթէ իմ ինքնութիւնս չյայտնուէք։

Ուրիշ օր մը, Շամոնիի մէջ լեռնային արշաւանքի մը ատեն, նախոնթրիք կ՚ընէր, սուրճի գաւաթին մէջ հաց թաթխելով։ Երբ իր սփորի ընկերները կատակով գիտել կուտան իրեն ունեցած այդ անպատշաճ ձեւը, Թագաւորը կը պատասխանէ.

— «Թոյլ տուէք որ գէթ այս ազատ միջավայրին մէջ առանց ձեւակերպութեան ընեմ ճաշս»։

Հ. ՏԷՐՕՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

Հաւաքիչը պ. Ծղնիկին ընկալագիր մը ներկայացնելով հեռախօսի վարձ կ՚ուզէր։

— Անկարելի է որ վճարեմ։

— Օրէնքով պէտք է վճարէք։

— Ձեզ կրնար վճարել, քանի որ...

— Պարոն, պէտք է այսօր իսկ վճարէք. ձեր մերժումը անհասկնալի է։

— Իմ կարծիքովս ալ այդ է, այսինքն ձեր խնդրանքը անհասկնալի, քանի որ ես հեռախօս երբեք չեմ ունեցած։

Տարածենք Դաշնակցական գիրքը

Այժմ հարց կը ծագի թէ ինչպէս կարելի կ՚ըլլայ լաւագոյն ձեւով տարածել մեր հրատարակութիւնները, քանի որ կը պակսի կեդրոնական ձեռքը, պահեստը եւ կազմակերպութիւնը։

Պոլրէշ, Սոֆիա, Պէյրութ կամ Թէհրան հրատարակուած գիրք մը, (օրինակ՝ Վանի ապստամբութեան պատմութիւնը, հրատ. Սոֆիա) ի՞նչպէս կրնայ տարածուիլ Հալէպ. Ամերիկայի կամ Պարսկաստանի մեր ընկերներուն մէջ։

Ի՞նչ գնով, ի՞նչ պայմաններով եւ միջոցներով կրնանք կազմակերպել մեր սերունդի մտաւոր սնունդ տալու գործը, որ բաւարարէ լիապէս ժամանակակից պահանջները։

Յեղափոխական գրականութեան տարածման գործը ըլլալով հրատապ հարց մը, հարկադրուած ենք լրջօրէն մտածել այդ մասին եւ անմիջական կարգադրութիւն մը ընել։

Դաշնակցութեան բիւրօն ի վիճակի չէ զբաղելու այդ ձեռնարկով, քանի որ հարցը թէեւ ունի կուսակցական փրոփականտի բնոյթ, բայց իրապէս եւ գերազանցապէս առեւտրական եւ վարչական գործ մըն է զոր պէտք է կազմակերպել առանձնապէս։

Գաղութները իրարու հետ ամուր կապ չունին, միակ կազմակերպութիւնը՝ Դաշնակցութիւնն է, որ օրկանական կապ ունի եւ կրնայ այդ կապը զօրացնել եւ դարձնել լուրջ ձեռնարկի մը շուրջ գէթ վարչական տեսակէտով եւ առեւտրական հիմունքով։

Այս անկերպարան կացութեան վերջ մը տալու եւ կուռ ընկերակցութիւն մը ստեղծելու համար, կը դնեմ հետեւեալ առաջարկը.—

Կազմել Հ. Յ. Դ. Կեդր. Հրատարակչական գրասենեակը, անշուշտ վեբին մարմնոյ հաւանութեամբ եւ անոր հակակշռին տակ։

Շատ դիւրաւ կրնայ հիմնուիլ այսպիսի կազմակերպութիւն մը, եթէ անհրաժեշտութիւնը եւ օգտակարութիւնը անգամ մը չիշտուի։

Ընթերցասէր ընկեր մը Պալքաններու մէջ, դժուարաւ կրնայ հայթայթել Պոստըն կամ Թահիրէ հրատարակուած որ եւ է գիրք եւ օգտուիլ այդ հրատարակութենէն։

Ընթերցասէր մը դժուար կրնայ գտնել գաղութներու մէջ, ընկեր Միք. Վարանդեանի կամ ուրիշ հեղինակի մը գիրքերէն, երբ կը պակսի միջերկրային ընկերակցութիւն մը՝ գիրքեր տարածելու, փոխանակելու դրութեամբ։

Դաշնակցութիւնը այսօր, աւելի քան երբեք տարածուն, կենսունակ եւ տիրապետող դիրք մը ունի, ունի բազմաթիւ թերթեր, հանդէսներ, հրատարակութիւններ, որոնք առատօրէն կը տարածուին հրատարակուած շրջաններու մէջ։

Դաշնակցութիւնը ունի «Դրօշակ»ը, «Հայրենիք»ը եւ «Ցուսաբեր»ը, նաեւ բազմաթիւ շրջանային մատենաշարներ, սակայն կը պակսի կեդրոնական պահեստը, կեդրոնական ձեռքը, որ գնահատէ, տարածէ, փոխանակէ եւ վերջապէս Դաշնակցական խօսքը հասցնէ ամէն տեղ ուր Հայ կայ։

Գ. ՔԷՍԻՅԱՆԵԱՆ

Փետր. 18ը Տեհրանի մէջ

ՏԵՀՐԱՆ, 21 փետր. (Յառաջ).— «Փետր. 18»ի համաժողովրդական ապստամբութեան 13րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը — նոր «Վարդանանց»— տեղի ունեցաւ այս տարի ճիշդ օրին, փետր. 18ին կիրակին, Հ. Յ. Դ. ժող. Տան սրահին մէջ կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր», «Զաւարեան» եւ «Ռոստոմ» խումբերու, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Տեհրանի կոմիտէին։ Հակառակ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն երկու տեղ սարքուած «խնճոյք»-ներկայացումներուն ճիշդ ատենին սրահը գրեթէ լեցուած էր ընտրեալ եւ հայրենասէր բազմութեամբ մը,— կրկին անգամ մը եւս յատակօրէն ապացուցանելով մեր անձնուէր ու աղբերանքի հակառակորդներուն։

Սրահը զրոյց դրան կողքին կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները, իսկ ներսը բեմի ձախ կողքին կը փայլէր Հ. Կ. Թոփէն նուիրուած խոշոր եռագոյնը։ Բեմի խորքին ցեխեղուած էին Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան եւ Սերաստացիներու նուիրուած խոշոր խմբանկարները։

Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ. ծխ. Փանփասի «Մեր հայրենիք» նեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մ[…] եանի եւ ներկաները ոտքի [ելան] երկիւղածօրէն եւ յանկարծ, […] դահ ընկ. Ա. Միքայէլեանը [...] խօսքերով բացատրելէ վերջ [...] նշանակութիւնը, բսաւ.— «Համ[աժո]ղովրդական ապստամբութեան [...] ւոր եւ բուռն պատասխանատուն [...] բակատարը նոյն ինքն բոլշեւիկ[եան] իշխանութիւնն է. Հ. Համբարձ[...] թեան հաշակումէն ընդամէնը [...] եւ կէս տարի յետոյ, թշնամի [...] քին եւ մեղ բարեկամ ճանչցուած [...] սիոյ կողմէն դաւադրօրէն վերջ [...] ուեցաւ մեր անկախութեան, [...] իշխանութիւնը գիտակից իր կ[...] Հայաստանի քաղաքական անկախ[ու]թեան կորուստի գնով, սակայն [...] ժողովրդի ֆիզիքական գոյութ[եան] պահպանման յոյսով, յանձնեց [իշխա]նութիւնը խորհրդային կառավարու[թ]եան, ստորագրելով Լըգրանի հա[...] կէտերով համաձայնագիր մը, [...] շատ չանցած բոլշեւիկները գրեթ[է] իրենց խօսքը եւ Հայաստանը եր[...] եւ կէս ամսուան ընթացքին վեր[...] ցին բանտի ու սպանդանոցի։ [...] ժողովուրդը չկրցաւ դիմանալ [...] սարսափելի տեսարաններուն եւ [...] տամբեցաւ, դուրս շպրտելով [...] իշխանութիւնը»։ Ցետոյ հրա[...] ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկա[յս] յարգել փետրուարեան ապստամբու[թ]եան զոհերը։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գ.[...] յայեանը, որ մէկ ժամէն աւելի [...] սելով ունկնդիրներու ուշադրութ[իւնը] եւ կիրարկանացած պահեց։ Օր[ուան] տօնին անցնելէ առաջ, փետրուար[եան] ապստամբութեան զոհերուն միա[ս]ով հայ ազատագրական պայք[արի] ընթացքին ինկած բոլոր նահատակ[ներ]ը, առանց կուսակցական եւ [...] ւանանքի խտրութեան, կրկին անդ[...] հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս [...] գել անոնց յիշատակը։ Ներկա[...] փանփասի նուագած մահերգով [...] կայս եւ երկիւղածութեամբ յարգեց[ին] յիշատակը մեր բոլոր նահատակ[նե]րուն։ Ցետոյ ընկերը պարզեց ան[...] հանրապետութեան երկուք եւ [...] տարուան փոթորկալից կեանքը, [...] չեւիկներու մայիսեան ապստամբ[ու]թիւնը, հայ — թրքական պատեր[ազմին] հետեւանքները (Կարսի եւ Սարի[...] յուի անկումը), բոլշեւիկ — թր[...] զինակցութիւն եւ գործակցութ[իւն] պատճառաւ։ Կարդաց փաստաթղ[...] թեր յիշեալ զինակցութեան եւ [...] չերը հայ կուսակցութիւններուն, [...] Հանրապետութեան եւ անկախութ[եան] պահպանման համար, Լըգրանի [...] նագիրը, յիշեց դէկտ. 2ին խաղաղ[...] րէն կառավարութեան յանձնում [...] բոլշեւիկներուն, եւ անոնց առեղ[...] աճուրդական ապստամբ[...]։ «Փետր. 18»ը փա[...] ւոր էջը կը կազմէ մեր նորագ[ոյն] պատմութեան մէջ։ Այդ ապստամբ[ու]թեան կը մասնակցէին բոլոր կուս[ակ]ցութիւնները։ Երկրի ղեկը կ՚անց[նէր] ժողովրդի ձեռքը, կը բացուին բա[նտ]երու դռները, կը լռուի հայ մար[դու] ազատ խօսքն ու երգը, ժողովուրդ կը տիրանայ կրկին իր ազատ ու ան[...] կախ հայրենիքին, որ 42 օրուա[ն] պատմական կեանք ունեցաւ։ Ապրի[լ] 2ին ռուսական եւ թրքական միացյ[ալ] ուժերու ճնշման տակ, տասնեակ [...] զարաւոր զինուած ու անզէն ժողո[վ]ուրդ, ծանր ձմեռւանքի տակ [...] թողու Հայաստանը, կը բարձրանայ Սիւնիքի լեռները, այնտեղէն Արաք[ս]ի վրայով դէպի Պարսկաստան, տանե[լ]ով իր հետ ազատ եւ անկախ հայր[ե]նիքի վեհ գաղափարը։ Արաքսի ափ[ին] վերջին անգամ հայ ժողովուրդը [...] դառնայ դէպի հայրենի բարձրաբերձ լեռները ու կը մրմնջէ.— Հայրենի՛ք, հայրենի՛ք, արիւնով եւ տառապանքով ստեղծեցինք քեզ, սակայն բոլշեւիկեան եւ թրքական ուժերու ճնշ[ման] տակ կը թողունք քեզ։ Կը թողունք քեզ, բայց միշտ կը մնանք հաւատարիմ քեզի, եւ քու ազատ ու անկախ գաղափարին... կ՚երթանք դէպի [...] սաւոր Հորիզոնները, Թափառական հալածական, ինչպէս ասրեգան [...] ուսուցիչները եւ մեր մեծ վարդապետը. կ՚երթանք, սակայն օր մը վեր[ա]դառնալու նպատակով... պիտի գ[այ] այդ օրը, այո՛, ես կը հաւատամ [...] պիտի գայ... իսկ մինչ այդ, մինչ [...] մնանք պահանջողի դերին մէջ [...] դէպ Ջարդարար Թուրքին եւ բռնակալ Ռուսին։

«Արդ, ի՞նչ էր փետրուարեան [...] ժողովրդական ապստամբութեան [...] իմաստը։ Շատ պարզ։ Անկախ եւ [...] ացեալ ազատ հայրենիք, [...] որու դռները բաց միայն իր Թափ[...] ռական ու հալածական հարազատ [...] զաւակներու առջեւ, ուր յաւէտ [...]

Մարդու ազատ երգն ու ազատ խօսքը … ուր ահեղ ժողովրդի, միութիւնները եւ մամուլի ազատութիւնը… Հայրենիք, որու սահմաններուն մէջ միմիայն Հայ ժողովրդի պատմական հողերը, որու վրայ դարերէ ի վեր այնքան առատ արիւն է թափուած ու նահատակներ են ինկած։ Եւ այս նպատակին հասնելու համար, մենք պիտի շարունակենք մեր պայքարը բոլոր ճակատներու վրայ եւ մինչեւ պիտի ըսենք մեր խօսքը… Պայքարով ու աշխատանքով է որ բոլոր ճնշուած ժողովուրդները ազատած են իրենց արդար իրաւունքին, ու ստեղծեր են իրենց սեփական ազատ հայրենիքը։ Աշխատանքի եւ պայքարի միջոցով է որ մենք պիտի հասնինք մեր գերագոյն նպատակին։ Պայքարինք եւ աշխատինք ու մինչեւ յիշենք մեր յայտնի բանաստեղծի երգը.—

Մեր կեանքը, մեր բախտը թող լինի
ազատ
[illegible] Հայու որդիք հարազատ։

(Ծափեր)։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին փոքրիկներ Թորքնեան «Դարբնի երգ», Մարկոսեան՝ «Էյ ջան հայրենիք», Մէչկէրեան՝ «Հայը մահէն չի վախնայ», Պապայեան՝ «Ահա կուգայ դուք ինծի», Օրիորդ Ա. Ասատուրեան՝ «Տարօն», Եակոբեան եւ Միքայէլեան պզտիկները «Սիրելի դաշտին» եւ «Հայ եմ ես» յաջող արտասանութիւններով։ Յաջողութեամբ երգեցին Օր. Օր. Թաթուլեանեան՝ «Ես լսեցի» եւ Քէշիշեան՝ «Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ», իսկ Պ. Ա. Աւետիսեան՝ «Փոքրիկ աղան մի վարդ տեսաւ»։ Նոյնպէս յաջող արտասանեցին «Ձեռակերտ»ներու պետ Ե. Ճելոյեան՝ «Մայր Հայաստան» եւ «Մահուան զինուորը», ընկերներ Ա. Մարգարեան «Այսօրը», Մ. Մարտիրոսեան՝ «Ինչ որ է» եւ Միսաք Միրզէն երեք յաջորդական արտասանութիւններ։ Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ «Արծիւ» փանփառ մէջ ընդ մէջ նուագեց ազգային եւ յեղափոխական կտորներ ծափերու մէջ։ Հանդէսը փակուեցաւ փանփառի «Յառաջ Նահատակ»ով եւ ներկաները սրահէն մեկնեցան գոհ եւ տպաւորուած, իրենց հետ տանելով հայրենիքի սէրը եւ ազատ անկախ ապրելու տենչը։

«Ձեռակերտ»ներու կողմէն ներկայացուեցաւ «Փետր. 18»ի անցքերէն կտոր մը «Յաղթական գիշերը», որ խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներու վրայ։ Դերակատարները՝ եղբայրք Ղուկասեան, Հ. Մարկոսեան, Ե. Ճելոյեան, Պապայեան եւ Մարգարեան մեծ յաջողութեամբ տարին իրենց դերերը եւ արժանացան ծափերու։

⁂ Հանդէսէն վերջ գիշերուան ժամը 8ին տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական խնջոյք մը, նախագահութեամբ ընկ. Ա. Միքայէլեանի։ Սրահը զարդարուած լեցուն էր։ Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին յոտնկայս բոլորը միասին։ Եղան բաժակաճառեր, մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ եւ ճառեր, որոնք ստեղծեցին ջերմ եւ ուրախ մթնոլորտ մը։ Յանձնախումբի կողմէն խորոված հաւ մը եւ շիշ մը գինի աճուրդի դրուելով, քանի մը վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 184 ֆրանքի եւ շահեցան խումբ մը Սեբաստացի ընկերներ։ Մ. Միրզէի, Ա. Մելքոնեանի եւ Վ. Հիւսեանի քանի մը հակիրճ խօսքերէն յետոյ, վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գ. Բոյաջեանին, որ իր կրակոտ եւ յուսադրական խօսքերով քաջալերեց ներկաները եւ յանձնարարեց չյուսահատիլ, այլ յարատեւ ու բեղնաւոր աշխատանքներով այս օտար հորիզոններու տակ աշխատիլ Հայ մնալ, մեր նոր սերունդը փրկել ձուլումէն, զանոնք պատրաստելով ազատ Հայաստանի ազատ քաղաքացիները դարձնելու համար։ Խնջոյքը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ ներկաները մեծ դժուարութեամբ կը մեկնէին սրահէն, հակառակ անոր որ ժամը 12ը անցած էր։

[illegible]

ԿՈՎԿԱՍ

«ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ»

»»»·«««

Վրաստանի կոմունիստ կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ (յունուար), կեդր. կոմիտէի քարտուղար Բերիա հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ վրացի ընդդիմադիրներու գործունէութեան մասին.—

Վրաստանի տնտեսական կեանքի զանազան ճիւղերուն մէջ, վերջերս, սկսեր էին գործել «վնասարարական» կազմակերպութիւններ, ձախողեցնելու համար գիւղատնտեսութեան հաւաքականացումը։ Վրացի խումբ մը մտաւորականներ էին ատոնք, որ կ'աշխատէին կասեցնել դասակարգերու վերացման քաղաքականութեան ընթացքը։ Այս խմբակը ինքզինք «բարձրաձայն» կ'անուանէր «վրացական ազգային կեդրոն» եւ ամենայն լրջութեամբ իր մէջ կը բաժնէր ապագայ «անկախ» Վրաստանի նախարարական աթոռները։ Այս մարդիկը, որոնք իրենց բոյներն ունէին Վրաստանի ժողովրդային տնտեսութեան կարգ մը ճիւղերուն մէջ,—մեքենաշինութիւն, անասնապահութիւն, անտառային արդիւնաբերութիւն, մեքենական գիւղատնտեսութիւն,— կ'աշխատէին որքան կրնային վնասել կուսակցութեան քաղաքականութեան։

Վրաստանի Ձեկան երեւան հանեց դաւադրութիւնը եւ ձերբակալեց բոլորը։ Ձերբակալուածներուն մէջ են փրոֆէսոր Ցկիտիշվիլի Շալվան, փրոֆ. Ջանդիէրի Իլիան, Զուրաբ Էլիավան, Շալվա Չխէյձէն, փրոֆ. Լիոնիձէն, գնդ. Գուրամովը, անասնաբոյժ Յինցաձէն, Միքարաձէն, Միրիանաշվիլին, Տոլբինցեւը, Սարբոկերը, Ախալկային։

Ահա ամբաստանութիւնը, որ կը ծանրանայ այս խմբակին վրայ.—

Վնասարարներու այս կազմակերպութիւնը այնպէս մը կ'աշխատէր մատակարարութեան զանազան ճիւղերուն մէջ, որ գործը կազմալուծուի եւ երկրի բնակչութեան լայն շերտերուն մէջ յառաջ գայ դժգոհութիւն եւ զայրոյթ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան։ Ապրանքներու ներածումը, մթերումը եւ բաշխումը յատկապէս սխալ կը կատարէին, որպէսզի «պարենային սով» ծագի։ Այսպէս շրջանի մը մէջ երբ առատ ապրանք է մթերուած, ուրիշ շրջանի մը մէջ բոլորովին կը պակսի նոյն ապրանքը։

Բոլոր այս «վնասարարները» խոստովանեցան իրենց մեղքերը։ Ահա խոստովանութիւն մը, բառ առ բառ.—

«Ամենայն անկեղծութեամբ կը յայտարարեմ, որ ես, Չխէյձէ Շալվա Սոլոմոնովիչս, կոմունիստ կուսակցութեան անդամ 1920 թուականէն ի վեր, հակայեղափոխութեան անդամները գլորուեցայ շփում ունենալով հակայեղափոխութեան հետ։ Պատկանելով տրոցկիստ ընդդիմադիրներու խմբակին եւ տարակարծութիւններ ունենալով կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին հետ, ես, Ցկիտիշվիլիի եւ Միժարաձէի հետ ունեցած զրոյցներուս ժամանակ, յաճախ դժգոհութիւն կը յայտնէի կուսակցութեան ընդհանուր գիծին եւ կեդր. կոմիտէին դէմ։ Ցկիտիշվիլի ինծ յայտնեց, որ մեր այս գործին համար նիւթական փարկ կը ստանայ վրացի դրամատէրերէն։ Համաձայնելով Ցկիտիշվիլիի հետ, խօսք տուի իրեն թէ պիտի օժանդակեմ հակայեղափոխութեան»։

Խոստովանութիւն մը եւս Վրաստանի հողային գործավարութեան մեքենայացման բաժնի վարիչ մասնագէտ Միրիանաշվիլիի բերնէն.—

«Իմ գաղափարական ազգակցութիւնս վնասարարական անդամներու հետ կատարուեցաւ աստիճանաբար, նախ պարզ շարքային էի այդ կազմակերպութեան մէջ, յետոյ գործօն անդամ, յետոյ ղեկավար»։

Ուրիշ երեք «վնասարարներ» հաւաքաբար կը խոստովանին, որ «Անդրկովկասեան բիւրօ մը կազմակերպած էին, իբրեւ մասնաճիւղ ամբողջ Ռուսիոյ համանուն կազմակերպութեան, որուն հրահանգները, գիւղատնտեսութեան հաւաքականացման դէմ, կը գործադրուէին կէտ առ կէտ»։

Փրոֆ. Լիոնիձէ կը յայտարարէ որ «քանի մը տարիէ ի վեր յարած էր վրացի մտաւորականներու կազմած հակախորհրդային խմբակին»։

Փրոֆ. Ցկիտիշվիլի, խոստովանելով իր կատարած հակայեղափոխական գործունէութիւնը, կը խնդրէ.—

«Սարքեցէք ցուցադրական դատ մը, որպէսզի ժողովուրդին առջեւ պարզեմ իմ կատարած հակայեղափոխական աշխատանքները, եւ կոչ ընեմ բոլորին՝ ինչպէս բանտարկուած իմ հակայեղափոխական ընկերներուս, նոյնպէս անոնց որ տակաւին չեն հասկցած Ստալինի ղեկավարութեամբ՝ կոմունիստ կուսակցութեան կատարած դերը, թէ ընկերվարութեան իրականացումը կարելի է միայն կեդր. կոմիտէին ցոյց տուած ճամբով։

Այսպիսի կատակերգութիւն մը պիտի փորձուի՞ արդեօք Հայաստանի մէջ, ձիւն բերելով քանի մը մտաւորականներու գլխուն։ Գիտենք որ ամէն բան հերթով է Ռուսիոյ մէջ,— եթէ Հայաստանի խնայուէր այս դառն … խեղկատակութիւնը։

ՆԻՑԱԳ

— Երէկ կնոջս հետ ինքնաշարժով պտոյտի ելած էինք, անզգուշութեամբ ծառի մը զարնուեցանք, շատ վախցայ բարեբախտաբար, ինքնաշարժս անվնաս մնաց։

— Ուրախ եմ որ ձեր տիկինն ալ անվնաս անցուցած է վտանգը։

— Բարեկամ, ես ինքնաշարժիս համար է որ կը խօսիմ, իսկ կնոջս երկու կողերը կոտրեցան ցնցումէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Կարինէն կը գրեն «Վագըթ»ի.—

Էրզրում, որ աւելի քան 30,000 (?) բնակիչ ունի, մեր երկրին արեւելեան կողմերուն մեծագոյն քաղաքն է։ Անոր առեւտրական նշանակութիւնը մեծ է որովհետեւ Տրապիզոն-Պարսկաստան ճամբուն վրայ կը գտնուի, Բաւէններու նման ամենահարուստ արմտիքի դաշտերը ունի եւ տէր է գեղեցիկ արօտատեղիներու։

Քաղաքը բաւական աւերուած է՝ քանի մը գրաւումներու պատճառաւ։ Ընդհ. պատերազմէն յետոյ հայկական գունդերուն աւերումը շատ մեծ եղած է։ Էրզրումի ազատագրումէն վերջ, բաւական ճիգ թափած է ինքզինքը վերագտնելու համար։ Բայց, նիւթականի պակասն ու անծրագրականութիւնը արգելք են եղած անոր վերաշինութեան։

Այս անգամ կազմուած «Էրզրումի վերաշինական Միութիւնը» այդ արգելքներուն կարեւոր մէկ մասը մէջտեղէն վերցուցած է։ Էրզրումի մասնաւոր վարչութիւնը եւ քաղաքապետութիւնը պատրաստած են 12 տարուան ծրագիր մը՝ քաղաքին վերաշինութեան համար։

Միութիւնը գլխաւորաբար հետեւեալ ձեռնարկները պիտի ընէ.— 1. Գետական եւ առողջապահական ձեւով քաղաք բերել Էրզրումի ջուրերը, 2. քաղաքէն կէս ժամ հեռու գտնուող ջերմուկներուն տանիլ խմելու ջուր, 3. քաղաքին մէջ հաստատել ելեկտրականութիւն, 4. մարզանքի վայրեր շինել, 5. քաղաքային թատրոն շինել։ Նաեւ՝ Կարնոյ ամէնէն բանուկ հրապարակին վրայ կանգնել Կազիին արձանը։

ԿԸ ՃԱՆՉՆԱ՞ՆՔ ԵՐԿԻՐԸ

«Միլլիէթ»ի մէջ (26 յունուար) կը գրէ Մէնտի Սառրէտտին.—

Աչքի առջեւ բերենք ազգային պայքարի օրերու արտաքին նախարարութիւնը։ Հանր. Պարտքի վարչութեան վերի յարկին 4-5 սենեակներուն մէջ տեղաւորուած եւ, քարիւղ լամբերուն տակ, մինչեւ առաւօտ աշխատող վարչութիւն մը։ Թէ գործավարը, թէ խորհրդականը, տնօրէններն ու քարտուղարները այդ նեղ տեղը սեղմուած են։ Արդէն կեդրոնի պետին ու պաշտօնէութեան ամբողջ թիւը 20էն պակաս է… Լոզանը ահա այսպիսի շէնքի մը մէջ պատրաստուեցաւ։ Շատ լաւ կը յիշեմ որ՝ հաշտութեան մեր պայմանները բազմագրելու եւ գործավարներուն բաշխելու համար այն առեններուն տուրքերու վարչութեան շափիրոկրաֆը օգտագործուեցաւ։ Առաջին գիրք ծածկագիրն ալ նոյն ձեւով շարուած եւ տպուած էր Ազգ. Ժողովի տպարանին մէջ։ Այս առթիւ կ'ուզեմ մատնանշել թէ՝ Ինկիւբիի արտաքին նախարարութիւնը, որ, միջոցներէ զուրկ պայմաններու տակ, ազգային փրկութեան գործին մէջ իր բոլոր կարելին ըրաւ, դեռ այն առենէն ցոյց տուաւ թէ ինք ի վիճակի է, մեծ յաղթանակէն վերջ, նոր Թուրքիոյ ամենակարեւոր ու ամենայաջող վարչութիւններէն մէկն ըլլալու։ Դժբախտաբար, հանդիպելով լայնցող պողոտային, Ինկիւբիի վարդերանգ քարերէն շինուած այդ շէնքը քանի մը տարի առաջ փլցուցին։ Եթէ այդպէս չըլլար, զայն կարելի էր փոքրիկ թանգարանի մը վերածել։ Ու ազգային պայքարին ու յեղափոխութեան արտաքին նախարարութեան յիշատակներն ու փաստաթղթերը ցուցադրել։

Լոզանէն յետոյ, արտաքին նախարարութիւնը քէմալական իշխանութեանց ամէնէն գործունեայ վարչութիւններէն մին եղաւ։ Օր չանցնիր, որ կեդրոնի ու արտասահմանի աշխատանքներուն մէկ նոր արդիւնքին տեղեակ չըլլանք։ … Եւ սակայն, մեր արտաքին պաշտօնէութեանց բան մը կը պակսի.— ճանչնալ երկիրը։ Առաջին ակնարկով՝ այս տեսակէտը թերեւս տարօրինակ թուի։ Պաշտօնի նոր կոչուած երիտասարդ մը երեւակայենք։ Այս թանկագին հայրենակիցը լիսէ ուսած է։ Մրցումին մէջ յաջողած ու արտաքին նախարարութեան մէջ մտած է։ Ու թերեւս Եւրոպայի մէջ կատարելագործած է իր ուսումը։ Իր խելքն ու ծանօթութիւնը ինչքան ալ շատ ըլլայ, երկրի մասին քիչ բան գիտէ։ Հարկ է զանոնք պտտցնել եւ երկիրը ցոյց տալ իրենց։ Մենք ի՞նչ ենք, ի՞նչ ունէինք, հիմա ի՞նչ ունինք։ Ու այս անօրինակ թուրք երկրին երջանկութեանը համար ի՞նչ պէտք է ընել։ Այս բոլորը մօտէն քննել ու զատել՝ արտաքին նախարարութեան պաշտօնէութեան մը արժանիքներէն մէկն ըլլալու է։

ՄԱՄՈՒԼ

ՋԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՃԻՉ ՄԸ

ooooo

Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետր.).

— «Փետրուար 4ին «հոգեհանգիստ»ը տեղի ունեցաւ նաեւ Գահիրէի մէջ։ Ազգ. Իշխանութիւնները խոհեմութիւնը ունեցած էին հեռու մնալու այս… ձեռնարկէն։ Բազմակէտ դրինք՝ մեր միտքը վերջակէտին չտանելու համար։ Ճիշդը՝ յարմար բառ չգտանք որակելու համար այս «հոգեհանգիստ»ը, որ կազմակերպուած էր Եգիպտոսի առաջնորդական փոխանորդի նախաձեռնութեամբ։

«Հոգեհանգիստ»էն վերջ Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան ճառ մը խօսած է Առաջնորդարանի թեմական ժողովի սրահին մէջ խմբուած ժողովուրդին։

Աւելորդ չենք նկատեր այդ ճառին մէջ տեղ գտած կարգ մը գաղափարներուն գէթ քանի մը տողով անդրադառնալու։

«Որոշ է թէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս անհամերաշխութեան, պառակտումի զոհ եղաւ։ Կուսակցական, հատուածական պայքարն է, որ յանգեցաւ Ղեւոնդ արքեպ.ի սպանութեան։ Անշուշտ, այս պայքարը մէկ կողմ չէ որ ունի, կողմեր կան՝ որոնք կը պայքարին, խօսքս կ'ուղղեմ այս կողմերուն, բոլորին, անոնց՝ որ հոս ներկայ են, եւ անոնց՝ որ բացակայ են։ Համերաշխեցէք եւ վերջ տուէք պայքարին»։

Ապա, անդրադառնալով ոչ միայն անցեալին, այլեւ ապագային, առաջնորդական փոխանորդը բռած է.

«Եթէ պառակտումը շարունակուի, ուրիշ աթոռներ ալ կրնան առեղծուիլ նման ցաւալի դէպքերու, եթէ անհամերաշխութիւնը ծաւալի՝ նոր Ղեւոնդներ ալ կրնան ըլլալ որեւէ տեղ, որեւէ գաղութի մէջ, ինչպէս հոս»։

Ակնարկելով յատկապէս իրեն վերապահուած դերին Եգիպտոսի մէջ, Մամբրէ եպիսկ. բռած է.

«Անհամերաշխութեան առաջին պատճառը՝ կուսակցութիւններն են։ Պէտք է որ անոնք դադրեցնեն պայքարը, երկու կողմէն ալ»։

«Ինչ կրնամ ընել ես. ի՞նչ կրնայ ընել ազգ. իշխանութիւնը, եթէ պայքարը այսպէս շարունակուի, այն ատեն ես կը ճզմուիմ երկուքին մէջ»։

Ու յիշատակելով քիչ առաջ խաղաղութեան մէջ տեղի ունեցած եկեղեցական արարողութիւնը, առաջնորդական փոխանորդը բռած է.

«Ահա քիչ առաջ հոգեհանգիստ կատարեցինք, առանց որեւէ միջադէպի ու անկարգութեան, ինչո՞ւ, որովհետեւ մարդիկ չուզեցին խանգարել։ Ուրեմն, եթէ ուզենք, կրնանք խաղաղ մնալ եւ համերաշխիլ»։

Չենք ուզեր մէկիկ-մէկիկ ջիջաւտակուած հատուածներուն չակերտներ բանալ։ Աւելորդ աշխատանք պիտի ըլլար այդ։ Կարեւորը դատումներու հիմնական գիծն է եւ յայտարարութեանց ընդհանուր ոգին։

Սուուգապէս կարելի է վկայել, որ Եգիպտոսի առաջնորդ. փոխանորդի յայտարարութիւնները եթէ բառեր չըլլային եւ եթէ այդ յայտարարութիւնները դաւանանք դառնային արտասահմանեան հայ եկեղեցականութեան համար՝ առկէ մեծապէս պիտի շահէին թէ՛ հայ եկեղեցին եւ թէ հայ ժողովուրդը։

Համարձակ կարելի է պնդել, որ Ղեւոնդ արք.ը երբե՛ք պառակտումի զոհը պիտի չդառնար, եթէ պառակտումի սերմնացան չըլլար։

Առանց արդարութեան դէմ մեղանչած ըլլալու կարելի է հաւաստել, որ եթէ կուսակցութիւններն են առաջին պատճառը անհամերաշխութեան (ինչպէս որ կը վկայէ առաջնորդ. փոխանորդը), ապա այդ անհամերաշխութեան գոնէ երկրորդ պատճառը հայ եկեղեցականներն են, առնուազն յատկապէս անոնք, որ գաղութական մէջ ծաւալած պայքարներուն մէջ ոչ թէ կողմեր կը տեսնեն, այլ կը տեսնեն միայն մէկ կողմ, եւ իրենց ալ իրենց ներքին կը նախատեն այդ մէկ կողմին դէմ՝ Դաշնակցութեան նման միւս կողմին միանալով։

Պայքարները, ի հարկէ, շատ աւելի սաստկաբար պիտի ծաւալին, եթէ երբեք Դաշնակները յամառին իրենց ազգակործան ընթացքին մէջ։

Եւ, ի հարկէ, անոնք պիտի «ճզմըլին» — կրկնենք Մամբրէ եպ.ին բառը — եթէ երբեք փոխանակ երկուքէն դուրս եւ երկուքէն վեր մնալու, մնան երկուքին միջեւ։

Չկայ պարկեշտ Հայ մը՝ որ այս ճշմարտութիւնները չգիտնայ. ու չըկայ իր կոչումին հաւատարիմ, ոչ մարտապէս արի եւ անխարդախօրէն ժողովրդասէր կրօնաւոր մը՝ որ այս ճշմարտութիւնները ուրանայ»։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

—··—

ՍՈՒՐԻԱՆ՝ ԿՌՈՒԽԱՆՁՈՐ

Արդարեւ Մէհմէտ Ալի կը խորհէր թէ Սուլթանին մատուցած իր ծառայութիւնները որ իրեն այնքան սուղի նստած էին, արժանի էին վարձատրութեան մը։ Հետեւաբար անիկա Սուլթանէն պահանջեց երկու իրաւունք, նախ՝ Եգիպտոսի փաշայութիւնը ժառանգաբար իր ընտանիքին պահելու իրաւունքը եւ երկրորդ՝ Սուրիոյ կառավարութեան ալ իրեն փոխանցումը։

Այս պահանջները մերժուեցան Սուլթանին կողմէ։ Մէհմէտ Ալիի կը մնար սուրով խլել ինչ որ չկրցաւ շահիլ օրինական ճամբով։

Արդարեւ, 1831ի հոկտեմբերին իր զաւակը՝ Իպրահիմ, 50,000 Եգիպտացիներու գլուխը անցած կը քալէր Սուրիոյ վրայ։

Իպրահիմ փաշա պատերազմական տաղանդով օժտուած կորովի հրամանատար մըն էր։ 16 տարեկանէն իսկ հայրը իրեն վստահած էր բանակի վերին ղեկավարութիւնը. ինքն է որ յաջողութեամբ վարած էր Արաբներու եւ Յոյներու դէմ ղրկուած արշաւախումբերը։

1832 մայիսին Իպրահիմ կը գրաւէ Սէն Ժան տ'Աքըր (Աքիա), իսկ յուլիսին Դամասկոսը։ Կ'անցնի Տաւրոսեան լեռները եւ Գոնիայի մօտ 1832 դեկտ. 21ին կը ջախջախէ Սուլթանին բանակը։ Այլ եւս Պոլսոյ դռները բաց էին իր առջեւ։ Բանակին յառաջապահները կը հասնին մինչեւ Պրուսա եւ Մարմարայի ափը։

Իպրահիմի անակնկալ յաղթանակները կը յուզեն ոչ միայն Սուլթանին կառավարութիւնը, այլ եւ ամբողջ Եւրոպան։ Այնքան հաշիւներ ու նախատեսութիւններ կը խանգարուէին Եգիպտական սպառնալիքով։

«Ծովը ինկողը օձին կը պլլուի»։ Ճակատագրական այդ րոպէին, Սուլթանին կը ներկայանար օժանդակութեան առաջարկ մը եւ տակաւ պարզապէս Ռուսիոյ կողմէն։

Արդարեւ Նիքոլա Ա. երբեք հաշտ աչքով չէր կրնար դիտել եգիպտական մերձեցումը Պոլսոյ վրայ. ատիկա կը խաչաձեւէր իր քաղաքական հեռանկարները։

Իպրահիմի առաջին յաջողութիւններէն իսկ, Սեւ ծովու նաւատորմը եւ Գալքանեան բանակը կը պատրաստուէին հաւանական միջամտութեան մը։ 1832 նոյեմբերին ան Սուլթանին կ'առաջարկէ Կովկասի իր բանակը իջեցնել Իպրահիմի դէմ։

Գոնիայի յաղթանակէն վերջ դէպքերը կը գահավիժէին։ Սուլթան Մահմուտ լեզապատառ կ'իյնայ Ռուսիոյ գիրկը եւ կը յանձնէ պաշտպանել մայրաքաղաքը։ (1833 յունուար 21)։

Ասիկա բացառիկ առիթ մըն էր զոր Նիքոլա Ա. գիտցաւ օգտագործել լիովին։

1833 փետրուարին ռուս նաւատորմը խարիսխ կը նետէ Վոսփորի վրայ եւ 5000 զինուոր ցամաք կ'ելլեն Հիւնքեար Իսկէլէսի, Պոլսոյ դիմաց։ Միանգամայն լիազօր դեսպան մը, զօրավար Կոմս Օրլով Սուլթանին մօտ կը ղրկուի իբրեւ ներկայացուցիչ ցարին։

Ռուս օգնական ուժերը բազմանալով կը հասնին 15.000ի եւ կը գրաւեն Վոսփորի երկու ափերը։

Ռուսական խաղաղ այս թափանցումը շատ աւելի քան Իպրահիմի յառաջխաղացումը կը ցնցէ Եւրոպայի պետական շրջանակները։ Անգլիա նոյնքան որքան Ֆրանսա եւ Աւստրիա չեն կրնար թոյլատրել Ռուսերու ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ։ Չափազանց բացայայտ էր թէ ինչ նպատակներու կը ձգտէր ռուսական կարծեցեալ բարեկամութիւնը Թուրքերու հանդէպ։

Անհրաժեշտ էր ուրեմն վերցնել այն պատրուակը որոնց հիման վրայ Ռուսերը կ'արդարացնէին իրենց զինեալ միջամտութիւնը։ Անհրաժեշտ էր հեռացնել Իպրահիմը Պոլսոյ դուռներէն։

Անգլիոյ ճնշումին տակ Սուլթանը տեղի կուտայ եւ 1833 մայիսին Քէօթահիոյ մէջ կը կնքուի Թուրքեւեգիպտական հաշտութիւնը։ Մէհմէտ Ալիի կը յանձնուի ոչ միայն Եգիպտոսը, այլեւ Սուրիան ու Ատանայի նահանգը։

Քէօթահիոյ այդ դաշնագիրը վերիվայր կը շրջէր Մերձաւոր Արեւելքի քարտէսը։ Կը ծնէր իսլամական նոր պետութիւն մը,— եգիպտական կայսրութիւնը որու սահմանները՝ Սուտանէն մինչեւ Ատանա, կը գրկէին Եգիպտոս, Հիճազ, Սուրիա։ Պոլսոյ դուռը բաց կը մնար ընդմիշտ։ Այս նորածագ պետութիւնը շատ աւելի կազմակերպ ուժ մըն էր քան օսմանեան խարխլուած կայսրութիւնը։

Իպրահիմ պարպելով Անատոլուն, պատճառ մը չէր մնար այլ եւս ռուս զինուորներու ներկայութեան Վոսփորի ափերուն վրայ։ Ակամայ Եւրոպան հանդարտեցնելու համար միայն ռուս կառավարութիւնը իր բանակը քաշեց. բայց կոմս Օրլով կը մնար մինչ Պոլիս ու քիչ ատենէն կը ստորագրուէր ռուսեւթուրք պետութեանց միջեւ պատմական դաշնագիր մը որ յայտնի է «Հիւնքեար Իսկէլէսի համաձայնութիւն» անունով. (8 յուլիս 1833)։

Համաձայն այդ դաշնագրին, ցարը Սուլթանին կը խոստանար զինուորական օգնութիւն, ամէն անգամ որ հարկ ներկայանար։ Ասոր փոխարէն Սուլթանը յանձն կ'առնէր Տարտանէլի նեղուցը ընդմիշտ փակել օտար ամէն տեսակ նաւատորմիղի առջեւ, բացի ռուս նաւատորմիղէն։

Մեկնութեան հարկ չկայ կարծեմ։ Հիւնքեար Իսկէլէսի այդ թուղթը կը կազմէր ռուսական աննախընթաց յաջողութիւն մը։ Կոմս Օրլով գիտցած էր հաւատարիմ ըլլալ իր ուղեգծին որ էր.— «Մէկ ձեռքով զգուել Թուրքիոյ գլուխը եւ միւսով սեղմել անոր կոկորդը»։

Թուրքիան կը մտնէր ուրեմն Ռուսիոյ թեւարկութեան տակ. կ'ըլլար պաշտպանեալ պետութիւն մը։ Սեւ ծովու դռները կը փակուէին ընդմիշտ Եւրոպայի դէմ ու Մարմարան եւ Սեւ ծովը կը դառնային թրքական կամ աւելի ճիշդ ռուսական գործունէութեան դաշտ մը, հսկայ նաւահանգիստ մը, որուն վրայ կրնար կռթնիլ Ռուսիա ապագայ բախումներու պարագային։

Հիւնքեար Իսկէլէսի դաշնագիրը կարելի է նկատել Արեւելեան Հարցի անկիւնադարձներէն մէկը։ Ռուսիա ի նպաստ իրեն կը կարծէր լուծած ըլլալ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը, բայց հաշուի չէր առած Եւրոպայի մանաւանդ Անգլիոյ ընդդիմութիւնը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(5) (Շար.)

Փարիզ եւ շրջակայքը

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՎԱՆՍԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ։

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերց թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	55,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Ցանկերը պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'սպասուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԱՒՆ	20%

Իսկ Ցրդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերց թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն թերթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

10 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ **7, rue Venture**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. **Mireille Belgrano,** Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ **Honoré Gabin:** Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԶԱՐԵՀ ՋԱՎՈՒՇԵԱՆԻ եւ **M. Richard**ի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶի։

Դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ սարքով կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ։

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ։

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

0000

Ի գիտութիւն Շավիլի յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ վաղը, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 1ին Մանկապարտէզի դասաւանդութիւնները պիտի սկսին, կարող վարժուհիի մը ղեկավարութեամբ, նորաշէն մասուր-մանկապարտէզի սրահին մէջ (4, rue des 3 Champtiers)։ Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները, որպէսզի իրենց զաւակները ղրկեն ամէն Հինգշաբթի։

×

Կը յայտարարենք նաեւ թէ Ընկերակցութեանս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր գործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիտա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Թ. Բեքբերեան.— «Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»։ Յ. Ճ. Սիրունի.— «Արիմեան գրագէտը»։ Յ. Ջաւրեան.— «Սայեաթ Նովա»։ Մ. Պարսամեան.— «Վահան Թէքէեան»։ Վ. Փափազեան.— «Հայկական բարենորոգումները»։ Ա. Խոնդկարեան.— «Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»։ «Մուրատի յուշատետրը»։ Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»։ ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— «Վարպետ Մինաս»։ Զ. Միրզայեան։ «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»— Աչեան։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ։ Վռամ. Եպ. Մանկունի։ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 Ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 Ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 Ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Dameame, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն անմիջապէս փակել հաշիւները։

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ 13

գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) ճաշասենեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.։ Դիմել

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՅԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypotheque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ։

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի

ՍԹԱՆՈԶՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր իններորդ տարեդարձին յառթիւ)։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12

Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի շքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք. գիւղ Լլիմտաղ կամ Թէլլի Բուղար։ Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա լուր չկայ։ Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն։ Տեղեկացնել Բիւզանդ Աճէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris 20։

— Գարսամ Ներսէսեան եւ Կիլզէնք Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Համբգեան, որ 1921էն Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kaloudsdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France։

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (օսկէրիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլադիկաւկազ։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19)։ Սոյնը լուր տուողին վարձատրեալ ցանաւ նուէր։

Յրատապայր դատար արտադրութէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՅՔԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 48 rue Chaponnay. Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ

կապոյտ եւ դեղին տուփերու մէջ surprise նուէրներ կը գտնուին։

ԴԻՄԵԼ.—

COMPTOIR DES THÉS YAVROU

23, Rue Sénac — MARSEILLE Tél. COLBERT 25 - 27

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար, Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. *Tél. 1 - 59*

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական գոշգավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գամսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, թուզ, ձերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ։

Raki ERIVAN, p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** ձերմակ պանիրի ընկերութեան։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (65)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Պատասխանատու պաշտօնեակը չատ լաւ գիտնալով որ փախստական չէթէներու հաւաքումին միակ միջոցն էանոնց փորերը կշտացնել, Քորա հագնելով, հրամայած էր ճերմակ լաւ բիա եփել կաթսայով։ Թափառող զինուորներէն մէկն ալ եզ մը մորթելով՝ միսի քանի մը կտոր կաթսան նետելով, պատրաստուած կ'ըլլար ուրախալի հրաշալի ապուր մը։ Այդ ապուրէն մաս մը բաշխուած էր դաշտի ոստիկան զօրքին։ Կշտացած ըլլալով, անոնց բաղուկները աւելի զօրացած էին ու կասկած չկար որ աւելի ուժգին պիտի բռնէին փախստականները։

Ոստիկանները՝ որոշեալ կէտերուն վրայ զետեղելէ յետոյ, անընդհատ զէնք պիտի արձակուէր՝ համաձայն պատասխանատու պաշտօնեակի հրամանին։ Այս կերպով, թէ Ռուսերուն եւ թէ փախստական չէթէներուն են– թադրել պիտի տրուէր թէ նոր ուժեր հասած են։ Այդ հրացանաձգութիւնը առտուընէ մինչեւ իրիկուն պիտի շարունակուէր անընդհատ։

Պատասխանատու պաշտօնեակը, իր գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, դիմած էր նաեւ շատ փայլուն լաւ միջոցի մը։ Չէթէներուն հետ կրնային փախիլ նաեւ ոստիկան զօրքերէն ոմանք։ Անկարելի էր սրն ի բուն հսկել անոնց վրայ։ Որովհետեւ, ոստիկան ումբերը ամէն բոպէ կ'երթային աջ ու ձախ, եւ անկարելի էր կարգ կանոնը պահել։ Եւ որպէսզի ոստիկանները բնաւ չշարժին այն տեղերէն ուր իրենք նշանակուած էին, զանոնք հողին մէջ թաղած էր՝ մինչեւ մէջքերնին։ Այս ձեւով, անոնք անկարող էին խլրտելու։ Իրենց առջեւ դրուած էին փոքրիկ ամաններ, ուրկէ կրնային լուրիս ուտել, իսկ իրենց մարթիններով շարունակաբար փամփուշտ կ'արձակէին օդին մէջ։ Պատուիրակը կ'ուզէր իմանալ թէ՝ կացութիւնը պիտի փոխուէ՞ր, եթէ ենթադրէին թէ նոր ուժեր հասած են։

Մութը կոխած էր արդէն, երբ այս գործերու կարգադրութիւնը լրացած էր։ Փախստականներէն ոմանք Քորա եկած էին։ Ուրեմն, ի գործ դրուած միջոցը իր ազդեցութիւնը գործած էր։ Գիշերը բոլորովին ցրտած էր։ Այս ցուրտը, որ մարդուս ոսկորներուն կը թափանցէր, անդիմադրելի էր, առանց սառելու ինչպէս պիտի կարենային լուացնել։ Բարեբախտաբար, Քորայի հեծելազօրքի զօրանոցին չուրջ փայտեր կուտակած էին։ Բայց, չկար պատսպարուելիք տեղ մը, որպէսզի փայտերը վառէին ու վերադարձող չէթէճիները տաքցնէին։ Զօրանոցը զօրանոց ըլլալէ դադրած, փլած՝ փլփլած էր։ Այսուհանդերձ, զինուորները փայտերը շարած էին իրարու վրայ, կրակը տուած եւ սկսած էին իրենց ձեռքերն ու ոտքերը տաքցնել։

Եւ, այս ձեւով, լուացուցած էին։ Պատասխանատու պաշտօնեակը, երբ լոյս աչքով շուրջն էր նայած, տեսած էր որ նախորդ իրիկուընէ աւելի 600 չէթէճիներ վերադարձած են, ու զօհ էր եղած։ Բայց հարկ էր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել՝ այս անձերը կերակրելու համար։ Եթէ կարենար զանոնք տեղաւորել եւ ցուրտէն պաշտպանել, կարգը պիտի գար պարենաւորման։ Իսկ անոնցի հայթայթումը գրեթէ անկարելի կը թուէր։

Անոնց միայն բանակին քով կը գտնուէր։ Սահմանային վաշտը ամէն անգամ որ կը յառաջանար կամ կը նահանջէր, անոնք իր հետ կը տանէր։ Այդ պատճառաւ, ոչ Քորայի մէջ, եւ ոչ ալ ուրիշ որ եւ է տեղ չէթէի մարդոց բաւելու չափ ամնդեղէն կար։ Այդ միջոցին դարձեալ դիպուածն էր որ օժանդակած էր պատասխանատու պաշտօնեակին։ Երբ ան կը պտտէր աւերակի վերածուած զօրանոցին մէջ, զօրանոցի նախկին մթերանոցին մէջ գտած էր Ռուսիայէն բերուած մեծ քանակութեամբ ալիւր։ Անոնք՝ լուբիայի, սիսեռի, ոսպի, եւայլն ալիւր էին։ Անոնցմէ զատ, կար նաեւ մեծ թիւով թաս ու թի։ Այս ալիւրներն ու գործիքները հոն թողուած էին, որովհետեւ ամէնէն վերջ պիտի փոխադրուէին։

Բայց, կարելի՞ բան էր այդ ուտեստեղէնին ձեռք զարնել՝ առանց ունենալու սահմանային վաշտի հրամանատարին հաւանութիւնը։ Պատասխանատու պաշտօնեակը երբ այս մասին կը խորհէր, յիշած էր որ սահմանային վաշտի հրամանատար հարիւրապետը վիրաւորուած էր։ Վաշտի հրամանատարութիւնը փոխանորդաբար կը վարէր Սիւլէյման էֆէնտի։ Անիկա Թէշքիլաթին կը պատկանէր եւ, առաջին նահանջին, Պորչքայի շրջակայքը մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր՝ շնորհիւ ձեռք առած միջոցներուն։ Պատասխանատու պաշտօնեակը կացութիւնը տեղեկագրած էր անոր ու խնդրած էր իր հաւանութիւնը՝ ամնդեղէն եւ թաս ու թի առնելու մասին։ Սիւլէյման էֆէնտի բնականաբար հաւանած էր այս խնդրանքին, որով, զօրանոցի մթերանոցին ամնդեղէնը առած, եւ, բարդելով նաեւ իրենց ունեցած ճերմակ լուբիան, չէթէի մարդոց համար կերակուր պատրաստելու ձեռնարկած էին։

Մինչ մէկ կողմէ կերակուր կ'եփէին, միւս կողմէ՝ սկսած էին, զօրանոցէն հանուած քանհերով ու թիերով, զինուորներուն պատսպարմանը համար փորել ձմերանոցներ, զոր «փաթէքա» կը կոչեն Լազերը։ Այդ ձմերանոցներէն ամէն մէկը այնքան մեծ էր որ կրնար հարիւր հոգի պատսպարել։ Առանց վերեւ եղեւնացորդին խուրձերով ծածկելէ յետոյ, հոն պատսպարուողները կրնային պաշտպանուիլ ցուրտէն։

Այս բոլորէն վերջ, նորոգած էին նաեւ Քորայի զօրանոցին խոհանոցը որ աւերուած էր։ Այս խոհանոցը, որ յատուկ էր 200 անձերու կերակուր եփելու, շնորհիւ նորոգման, այժմ կը ծառայէր 1000 անձերու։ Ու առաւօտէն կերակուր կը պատրաստէր զինուորներուն։ Ամնդեղէնը քանի մը շաբաթ բաւելու չափ առատ ըլլալուն, խոհանոցին ծխնելոյզը սկսած էր ծխալ, իսկ կաթսաները՝ եռեւեփիլ։

Կերակուրներէն անջատ, զինուորներուն հաց եւս կը պատրաստէին։ Այդ գործին կարգադրութեան կողմ ուած էր Խօմէր չաւուշ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)